

2-0.76.

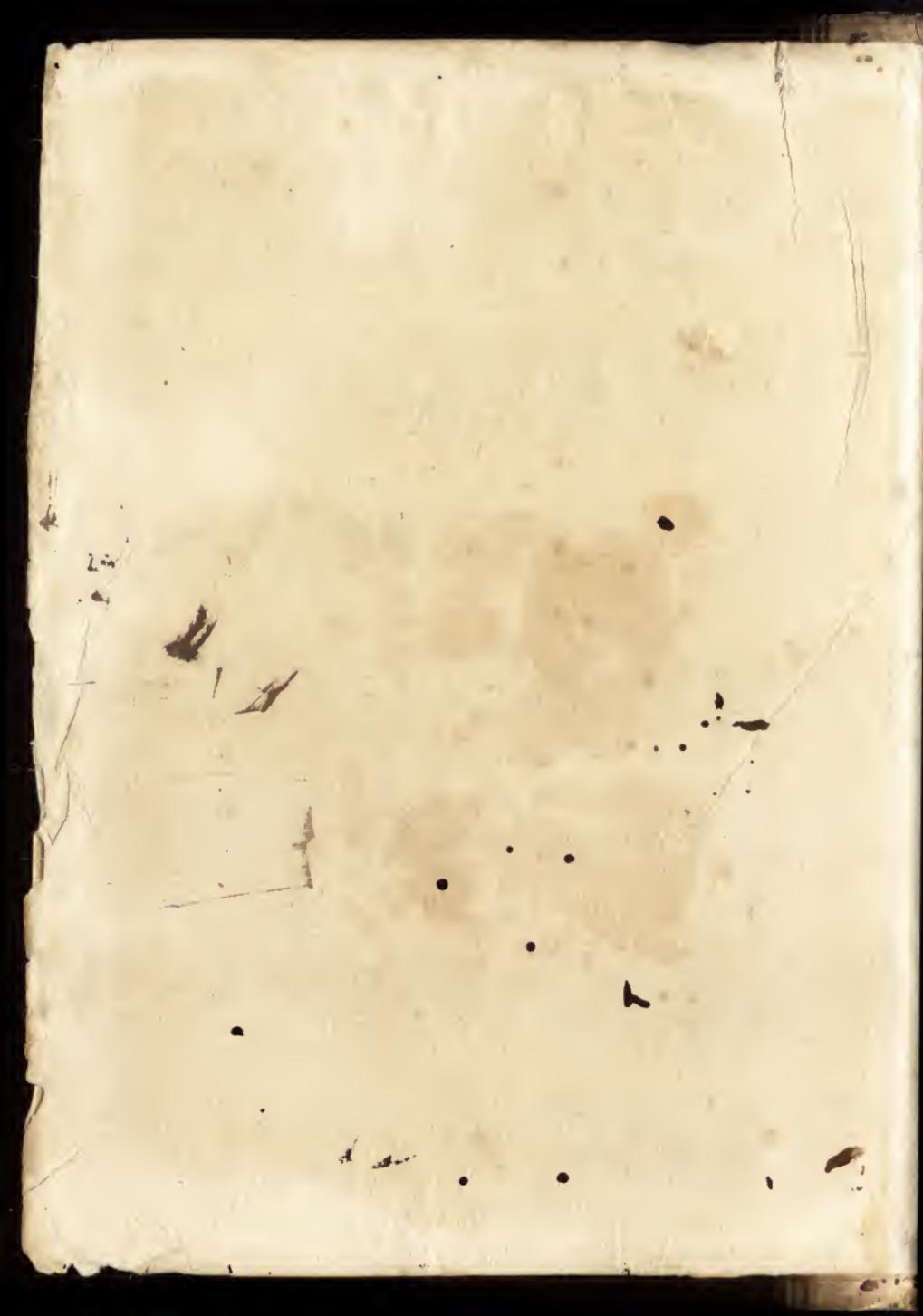
Vmmer je Sapientia
qm s' in jebopa
du voca

Dy Gv.
Cbr

Propheta Amor Sapientia
Anno 1711. cap. 11.

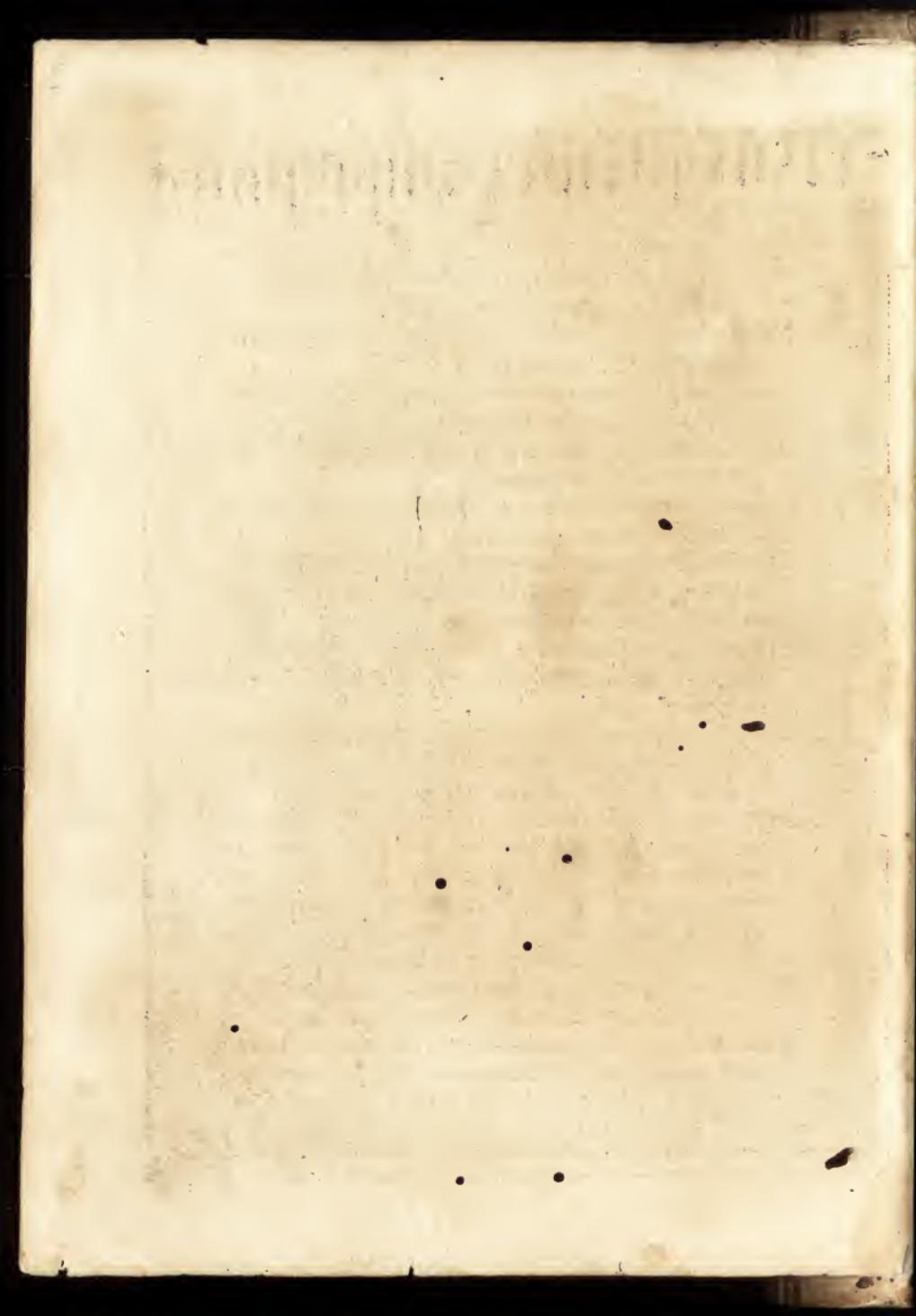
2821

3

Margarita Philosophica

Aenumeranturque in hoc opere dicto Margarita Philosophica: continentur

MARGARITA PHILOSOPHICA

totius Philosophiae Rationalis / Naturae
lis & Moralis principia dialogice duodecim
libris complectens: Quorum

Primus Grammatice rudimenta per omnes eius partes &
prosa & carmine continent.

Secundus Dialectice principia exemplari demonstrati
one abunde satis commemorat.

Tertius Rhetorice partes / cum arte Memorandi & Epi
stolandi succinctim edocet:

Quartus Arithmeticę species / theorice & practice cū di
uersis algorithmis pertractat:

Quintus Musicas consonantias theorice & practice con
siderat. Et Monochordum in dyatonicō genere diui
sum ipsi manugamaut coaptat

Sextus Geometrię elemēta primo quidem theorice / de
inde practice / cum diuersis instrumentis & dimeti
onibus exponit.

Septimus Astronomiæ theorematā totius mundialis ma
chinę dispositionē / celestium & elementaliū regiones
situm orbis iuxta Cosmographonū traditionem / cū
generalī mappa dilucidat. Astrologię prēterea partes
omnes percurrens / Genethliatos p̄cipue & fatidicos
prophetarę oraculis & a sanctoꝝ patrū sententijs con
futat: omnēcꝝ Superstitionis sobolem / Necromantiā /
Pyromantiā / Geomantiā / artem Notoriā & im
ginum ritum & execrationes pandit & reprobat

Octauus Naturalis philosophie principia / a diuersis di
uersis quidem enumera concorditer declarat.

Nonus originem primordialēm & productionē omni
um ręꝝ naturaliū tā simpliciū q̄b mixtarę explanat.

Alchimiæ preterea principia & auctores cōmemorās
Leichimistas eliminat retaxat.

Decimus Animę vegetatię & sensitivę potentias erga
na obiecta & operationes explicat: & circa sensum Vi
sus perspectiue theorematā cōmemorat

Vindex Animę rationalis originē naturā immortalita
tem future statum tā in miserijs infernalibus q̄z gau
dijs coelestibus per nouem Campos inuestigat: mul
torum & philosophorū & theologonū positiones de
natura animę enumerat

Duodecimus Philosophię Moralis ptes ptractat. Passi
onum virtutū moraliū intellectualiū & theologica
lium rationes cu m oppositis vitijs explicat

Superadditur Registrum seu inuentarium huxta littera
rum ordinem: quaeq; notabiliora in toto opere conte
ta Lectoris obtutibus ostentans.

Figuris quoq; artificiosissime effigiatis & pene innume
ris totum opus illustratur.

Habetis itaq; ingenui Adolescentes (nam vobis primo haec Marga
rita dedita est) habetis in qua epíroma omnis Philosophiae quātitate
quidē paruum sed cōtinentia imensum: per libellos tractatus capitā cī
sumarijs sententijs mira breuitate & stilo simplici ex diuersis & Philo &
Theologorū sanctoꝝ Parte cōmentarijs excussum: ut & breuitas me
moriā adiuuet: stilo simplicitas intellectū ruđem nō excludat: auctoritas
originaliū voluntatem allicit: quoꝝ multo tiens cū in Prosa tū in Car
mine integrę sententię assūmuntur: ne in fugillationē alioꝝ videlicet au
ctor omnia voluisse īnotare. Nōnullorū tamen neotericoꝝ nomina in
opinib; obticentur: ne quēpām nomina absterreat quē tamen sen
tentia delectat. Veterū autem maxime q̄tuor Doctorū & colunaz Ec
clesiæ & inter hos Aurelij Augustini verba: cū ānotatione libroꝝ & ca
pitū expressius ponuntur: ut habeant calūnatores quo dentē inuidię re
tundant. quibus nihilominus multoꝝ ab auctore diuersis in locis re
spondetur. Viderū & reuiderū singula auctor ipse & cīm Facultatum
non infūni professores: quoꝝ nomina liber virū cōtineat optate. Si qd
autem sanctoꝝ doctrinae contrariū intenit: emendent quoꝝ interest: nō
hū quippe temere voluit qui scriptis sentire aut defendere sed in omni
bus alioꝝ & melius sentientiū iudicio magis q̄ proprie īnuit.

Suo Gregorio Reisch generosi Comitis
de Zoln alumno : Adam Vuenherus
Ternarensis. Salutem P.D.

Tu cohibere paras Epitoma / tui monumentum
Ingenij clarum ne exeat illud opuss ?
Falleris & vano merito frustra ere voto:
Auctore in iusto tale legetur opus.
Docte vir ignoras? Seruata magis cupiuntur?
Et magis irritant queqz negata putas.
Indignare licet cupidus prodire in apertum
In lucem veniet mox tuus ille liber.
Palladium frustra seruabat milite Troia:
Turris & inclusam non tenuit Danaen :
Nec tua perpetio : mihi crede: sepulta manebunt
Scripta modo digitis tam studiosa tuis.
Ergo age / sponte tua / precibus nostris ve rogatis
Annuie. & in lucem mox volitabit opus.
Annuie: quod fiet tuis prohibeboris ipse?
Dedalus impressor fac tua scripta premat.
Hec puer atqz senex & si quem arcana iuuabit.
Noscere que condit Philosophia: leget.
Sic tua mox vastum clarescit phama per orbem.
Viveqz Gregori Reisch: tibi quisqz canet.
Et si te haud capiet ventosqz glori phamqz:
Communi at saltim commoucare bono.

Philosophiae partitio.

LIBRI PRIMI TRACTATUS PRIMVS

MARGARITAE PHILOSOPHICAE

Liber Primus De rudimentis Grāma
tices. Tractatus primus De noticia
Partium orationis. Capitulum pri
mū. De definitione & diuisione Phi
losophiæ. DISCIPVLVS.

Philoso
phia qd

Sapien. 7.

Philoso
phiæ lau
des

Y. Docto
r Verde

Pythago
ras.

Augusti
tia &
alibus

Vid est q̄ te iam dudū æstuantि animo alaceri studio
X in defesso labore in diuersis libr̄is venari video?
MAG. Philosophiam qūero. DIS. Et quid sit
Philosophia ignoro. MAG. Philosophia est diuina
natura humana sicut rerum cognitio studio bene vivere
di coniuncta. Vnde est rex humanae diuinatio sc̄iē. Augusti
tia. In cuius amorem Sapiens inuitat: dicens. Hæc de tri. lib⁹
speciosior est sole: & super omnē dispositionem stel⁹ 14. cap. 1.
larum: & luci cōparata intenitū prior. Omne aurum in cōparatione il
lius arena est exigua: & tanq; lutum estimabitur argentū in cōspectu il
lius. Nam om̄in bonorum mater est & thesaurus infinitus hominibus: quo
qui usi sunt/participes facti sunt amicitiae Dei. &c. unde & Seneca virū Seneca
speculativum quasi deum in humano corpore hospitatum aſtruebat.

DIS. Miras Philosophias laudes p̄dicas. sed unde istoc insignita sit
nomine/aedicito. MAG. Philosophia nomen græcum est: nō latīnū
ortum a philos id est amicus & sophia. i. sapientia: quasi amata sapientia.
Sicē Sapientia forma: ut aiebat Plato: oculis videri posset: maxime ad Plato
amorē sui homines cōcitaret. DIS. Et hinc Philosophi dicit: q̄ am
atores sunt sapientiae? MAG. Etiam fili. Ic enim primus Pythagoras
non sapientem sed philosophum potius se esse respondent. id est amatore
sapientiae. DIS. Quomodo amatores sapientiae sunt: quācūr aīs) ocu
lis cernere nequeunt Nihil autem amatū nisi cognitum MAG. Sapie
tia & si oculis corporis neutriæ videatur: cū sit sole speciosior: intellectu
detri. li. alibus tamen facile videtur: ab his qui diligunt eam. Et partim quidē ut
c. 3. & lib⁹ a patre luminum (a quo omneditum optimū) imediatius inspirat: p. Iacobi. i.
to. c. i. & 2. cum autem ut humana industria per ea quæ facta sunt lensibilia indagat
Sapien. 7. Hinc & in plures partes secernuntur. ut in practica descriptione liquet.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

De ratione & ordine dicendorum. Capitulum secundum. DISCIPVLVS.

On me puto feliciorum diem hactenus hac ista vixisse: quo hęc
& iocunda & ańio meo gratissima audiū: nec inferiorē felicitatis
parte me attigisse existimarem si horum saltem generalem

cognitionem paucis consequi possem. MAG. Optime sentis. Nam

Aristoteles mortalium felicitatem/ non in diuitiis/ non in honoribus/
ne in ceteris bonis exterioribus: sed speculatione substantiarum separata.
Virgilius (de quibus Methaphysica) posse reperiri astraruit. Et Poeta felicem

Georg.i. dicit eum/ qui rerum potuit cognoscere causas. (que in ceteris philosophia partibus inquiruntur) Horum tamen omnium noticiam & si ge-

Horatius in arte. neralem/paucis edocere labor est non modicus. Dum enim iuxta Hora-

tij sententiam / Brevis esse volo: obscurus sio. Et si quid forte non tam
scitur dignum/ quam vulgatum silentio preterit iri contigerit: non
degerunt qui subducti supercelijs: rugato nafo & toruis oculis in super-
ficie palpitantes / canino dente omnia simul corrodent. Malens autem
horum subire calumnias/ quam te optime indolis adolescentem/ claro
satum sanguine/ & philosophie cupidissimum: more pecudum sine lit-
eris vitam agere: partium philosophie/ eo quo enumerat sunt ordine /
prima rudimenta explanabo. a Grāmatice igitur omnium artū prima
initium sumentes: in primis inextricabiles quoddam eius labyrinthos
abiciendis reor: ne in his diutioꝝ īmorati/ tempus pr̄ciosissimum (quod
natura mortalibus parte distribuit) sine fructu pr̄tereentes utiliora at-
tingamus minime. Quid em proderit ingenia pueroꝝ tenerrimo in hi-
atis singulorum dicendorum continuatōib⁹/ diuisionū excoſitatis redu-
ctōib⁹ & ſufficientijs/ perplexis regimīnū viribus/ anilium fabulaꝝ re-
citatiōib⁹ de Q uis & Q uis inter pronomia censenda. De vocatiō
si verbo personali in ratione ſuppoſti iungi poſſit. De quinque Figuriꝝ,
de Imperfonaib⁹: & an negerundia inter participia collo- anda veni-
ant: Inſuper & de varijs impedimentis in constructōib⁹ ordine, & coſtru-
ctionū ſuperuacis nominib⁹ fruſtra occupari: Aut quid demū pen-
ſi habebit modos ſignificandi & omni modā eorūdem diuerſitatē tener-
rimis auribus inculcari: quos ſine naturis regi & philoſophia prima ne
ſciri nemo doctus dubitat. Haec itaq; ſignilia mifia facientes quo ten-
dimus pergamus. DIS. Perge.

De Grammaticae definitione / inuenio

re: & litterarum numero & distinctione

Capitulū tertiuꝝ. MAGISTER.

G Rammatice igitur (a qua exordiri oportuit) eft recte ſcribendi. Gramma-
& loquendi Scientia: ſons & origo omnium artium. De qua & ſic.

Quintilius. Nisi Grāmatice fundamenta fideliter ſecerit / qd;
quid ſuperuixeris corruiſt. Dicta autem Propterea Ypſum Mato id est

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS.

Literis: quasi literaria scientia: ex q[uo]d litera minima grammaticē pars sit.

DIS. Q[uo]dis hanc primus homines adocuit? MAG. Grammaticē prima elementa: quæ (ut diximus) sunt literæ: secundū lingua: diversi Adam. tamē diuersi tradidere. H[ab]e[re]t[ur] nanc̄ literas ab Adam prothoplasto nostro parente/posteris relictas facile accipimus: cū & omnibus creatis nomina indiderit. Harum & nomina & signa characterum sunt

tes. hes. sain. vav. he. dalets. gimel. bes. aleph.

ע נ ז ה ד ב ק

Samech. nun. num. mem. mem. lamech. chauf. Kauf. soſ.

ט ת צ ב ל ד

tauf. schin. res. quif. zadeck. zadeck. fe. po. ayn.

נ ש ר ק צ י פ ע

Grecas vero Cadmum ex Phoenicia adduxisse perhibent: videlicet:

alpha. uita. gama. delta. episim. sita. tra. thita. iota. capa. tafda. mi ni. xl.

alphabetū α β γ δ ε ζ ξ θ ι κ λ μ ρ ξ
græcum omicron. pi. ro. sigma. tau. ypsilon. phi. chi. psi. omega.

ο ω ρ σ τ υ φ χ ψ ω.

nicostrata. Sed latīnārē de quibus nos agimus. Nicostrata Euandri matrē inuen-

tricem historiē tradunt. Non tamen omnium sed illarē tantum A. B. C.

D. E. F. G. I. L. M. N. O. P. R. S. T. V. aliquid autem scilicet H. K. Q. X. Y.

Z longo post tempore his quas Nicostrata inuenērat nō sine causis ad-

ieſeſ sunt. DIS. Quibus de causis? MAG. H. addira est ut esset a-

spiratōris nota. aspirantur enim vocales omnes. ut ha he hi ho hu. Sed

consonantes in latīnārē nunquam (demptio pulcher) aspirantur. In græ-

cis autem & quæ ab his. c. p. r. t. aspiratas conspiciimus. ut philosophus.

histor. theologus. Christus: quod græce per X qd valet ch & p qd

valer r & c qd valet s. adiecto tirelo scribitur: in hac forma Xpc.

Hinc quidam ex nostris Christus per x p scribendū insulſe ignoranterē tra-

didere. Kassumpta est: ut inter c & q discriminē ficeret. Nulla tamen di-

ctio seu vox latīna k scribenda est: licet usus in aliquibus male habeat.

Pro q nonunq[ue] antiquiores scribēbant. Sic pro x / c & s vel g & s pone-

bant. Nunq[ue] ergo post x scribendum est s. Y vero & Z a græcis mu-

tuauit latīnārē: propter græca scribenda quibus nonunq[ue] uritur y pro

z & pro s dupli c ponit. Sunt itaq[ue] litteræ numero viginti tres: quæ qn

vocales dicitur: quia sine alijs plenari vocem efficiunt, scz a. e. i. o. u.

Reliquæ omnes Consonantes: quasi cum vocalibus sonantes. ut b c ū e

sonant. Similiter v & i in principio vel in medio dictionis si mox voca-

lis sequitur in vīm consonantis migrant. ut valor Iacob. maior audiū

Vero imdiante sequens q et s vim litteræ perdit: quia nec dyphtōs

gon: nec positionem efficit. ut lingua aqua. suadeo. Consonantes tur-

23 litteræ

Vocales

Consonantes

hebreum
alphabetū

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

sus biperpetratur in Mutas & Semiuocales. Mutæ sunt quæ vocali in qua Mute
definiuntur demptæ: abscq; voce sunt. ut b c d f g l p q t: Cæteræ Semiuocæ. Semiuo-
les sunt: quæ vocali a qua incipiuntur demptæ semiuocæ faciuntur. ut l m n r cales
s x. E quibus duæ liquidæ sunt. scilicet l et r. quia aliquid mutæ adiungit. Liquidæ:
vocalem præcedentem incipiunt reddunt. ut tenebris. repleo &c. F autem
& si more semiuocalium vocali incipiatur mutis tamē deputabitur. cuius
dictione ad instar semiuocalium finire non possit. Ex his quedam in gue-
ture aliquæ labris / nonnullæ / o pulsu lingue circa dentes & palatum for-
mantur: quod labia mea & lingue deflexionem animaduertendos facile
intelliges. DIS Capio. sed in quæ usum assumptæ sint edictio.

E' De Syllabis Capitalū quartum MAG.

X connectione litterarū diuersæ emergunt syllabæ. Cum enim duæ
vocales iuncte fuerint: diphthongos quatuor efficiunt. quarā Diph-
thongus Primi Au & Eu & seribi & legi possunt. ut audio euangeliū. Postre thongus
me autem duæ æ & œ scribi possunt. sed legi concellum nō est. ut æneas.
fodus. Si autem consonans una vel plures vocali associari fuerint / va-
rias syllabas caufant. ut ba. ca. da &c. Non autem plures tribus vocali
in eadem syllaba aut præter aut sequi possunt. Si autem tres præcedant duæ
sequuntur. ut monstrans. Si tres sequuntur duæ præcedunt. ut stips. se-
per autem habet triū prima vel ultima est vel r. Quotcunq; autem sine vo-
cali cōbinatae fuerint / syllabam non cōstituunt. Syllabam omnes līte syllaba ab
re incipiuntur & demptæ: q; semper in principio hæspiritionem ante se regit. oibus in-
rit. ut ab hos. eos. dos. ex. fur. glos. hic. in. Kalend. laus. mons. non. os. choari po-
pes. qui. rus. sus. tu. urbs. xenodochium. hydria. zona. Vocalib⁹ om̄ test
nibus syllabam terminare cōcessum est. ut mensa. cubile. gumi. leo. ge-
ni. Consonantibus autem haec potestas certa lege constricta est. DIS
Qua; 5 MAG. B nullius syllabæ finis est. nisi & sequens initium sit
ut abbas. Excipiuntur dictiones cōpositæ ex p̄positione in b terminata.
ut sublego. obrecto. obducto &c. C syllabam terminat si sequens a q
vel c incipiat. ut siccus. quicquā (qd & quidquā dicitur) D in simplis
cibus syllabam non terminat: in compositis autem si sequens a d inci-
piat. ut reddo. addo. Sed adquirit idcirco: quicquid / in prima syllaba d
retinent. Si autem sequens syllaba ab s & alia consonante incipiat / d sub-
trahitur. ut ascendō. aspicio. aſto. F tunc syllabā finit: cu sequens ab f
incipit ut afficio. Idē iudicūg subit. ut suggesto. aggero. H in appoco
patis syllabā terminat. ut ah. vah. abaha. vaha. Proh sine cōscriptur.

K in latinis non ponitur. ut ſup̄ vīlūz est. L syllabā finire potest quæ
eunq; consonante sequente: q r l h demptis. ut albus. ulcus valde alfeus
algeo illud ulmus ulna culpa fulsic altus filia mulxt. M syllabaz er-
minat: si sequens ab m b vel p incipiat. Vnde & si has consonantes n p̄
cesserit / in m mutatur. ut ambulo. imperium. immunis. M in sequenti
bus c d f q t in n transit. ut quicquicq;. tandem. anfractus. nunquam
identidem. Si autem n contigerit sequi m / tunc in eadem syllabā

B

C

D

F

G

H

K

L

M

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

erunt, ut daminus sciamnum. nunc autem p interponenda est. Si autē
in sequit̄ s vel t interponitur p causa melioris soni. ut comp̄i compr̄i.
Inueniunt̄ eriam b c d l r s t u consona interposita litteris causa soni me-
lioris. ut ambigo ex am&ago, scibū ex si & ubi. Prodest ex pro & est.
Dirimo ex d̄ emo Obscurus ex ob & cura. Identidem ex idē & idē
Bouis a bos. N syllabā finit sequēt̄ e. ut truncus. ut mando fut con-
siteor. g ut angulus (si aut̄ n sequitur g i p m pire nō potest. ut agnosco).
nur annus/solemnis sine p, qui inquit̄. s ut consitus, s ut mantua. i cō-
sona ne cōtinx. v cōsona. ut conuerto. x ut amcius. Sequit̄ o r y titur
in idē r. ut cornu po. Vertit̄ & in m si sequat̄ b. m p. exēplo ubi sup̄. P.

Q. syllabā non finit nisi ab ea sequēs incipiat ut lippus. Q nulli syllabē
finis est. R syllabā finit quacunq̄ consonante sequente: b dempra. ut
morbis porcus ordo perficio margo phibeo piuro pluceo carnē car-
nis corpus arquitenens / currus mortus artus Xerxes: coruus barzīza.

S. Sequēt̄ s in simplicibus syllabam finit ut assis. Et in cōpositis sequē-
tec i p t s. ut obscurus discretus discutio displicet destinat diffuso. In sim-
plicibus autem scim sp st/ sunt eiusdem syllabē. ut Pascua colmus: pro-
T sper testis. T. tunis syllabē finis est cum sequēs ab eadem initium sumit
ut attinet. T autē syllaba ut ci pfertur: si mox alia vocalis sequitur: ni Syllaba
si s vel x t̄ pcedat. ut gestio mixtio. Dicimus tamen litium a lis & vi
ti sit ci etium a viris ad differentiam licium & vicium & siqua sunt similia. Ge-
nitius autem singularis in nomine: vel secunda persona presentis in-
dicatiui in ybo facile indicari. si hæc & ab his derivata per c v p t̄ scribē-

X. da sint. ut ab astutis astutia. amici amititia. Sitio sitis. facio facis. X syllabā
finit in cōpositis ab ex: sequēt̄ c l p q t. ut Excurro/exlex expecto

Y. exquirō extendo. Y syllabā terminat ut zephyrus. Z quādōc i fine
reperitur. ut achaz. Dicta autē de syllaba quaz alia sequitur intelligenda
sunt. Cætera si que de literarum naturis in mente venient in processu
suis locis interferenda veniunt ut in capi de verborum declinatione &
ppositōrum compositione. DIS. Optime. Sed quid de numeri ex syllabī
labis fit. MAG. Dictiones. Ex quibus tandem orationem construi-
mus. per quam omnem mētis nostrę conceptum alteri indicare cōgrue
possimus. Hinc & dictiones parteforationis dicuntur. Differentia vero
earundem octo generibus deprendit: que sunt. Nomē pronomē ver-
bum participium adverbium coniunctio ppositio intersectio. De quis-
bus eodē ordine dissertabimus. Et primo de Nomine:

De Nominē Capitulum quintum. DIS.

Nomen Omen quid est. MAG. est pars orationis cum casu corpus
aut rem proprie cōmuniter significans. Omne enim nomē
aut significat rem grossam aliquo sensu exteriori pceptibilē
& hoc corpus dicit̄. aut s̄cat ens solo intellectu appr̄ehensibile: & hoc
res appellatur. ut anima angelus. Dicitur autem hæc orationis pars
Nomen: quia res quibus nomen imponitur nominat. DIS. q pacto.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

cognoscam facilius q̄ dictio nomen sit. MAG Primo per eius vulga Cognitio
re cui si addi pōt ein ul̄ ein ding. nomē est. ut hō ein mensch. album en. Nominis
vieiss ding. Secundo per eius accidentia. DIS. Quod accidentum nomi-

Accidētia
nomis

Qualitas
plex. propria scilicet appellatiua: q̄ aqua & nomen propriū v̄ appellatiua Qualitas
nō Pro-
pria & ap-
pellatiua
ut sunt oia noia q̄ rūmunc: res propria. Christoferus. DIS. Q uod est nōm appellatiuā MAG. qd significat rem plib⁹ omunicabilem. ut hō humanitate; q̄ plib⁹ omnicafliantificat. Est & alia penes q̄liratem nominis diuisio: i adiectiū scilicet & substantiū. DIS. Q uod nōm est Substantiū MAG. qd significat rem p modū p sestantiis. & cognoscit per suū vulgare: cui nō potest addi. nōm sub stantiuū. vīcīb⁹ man vel ding. Nō em dicitur homo/mēnsch ding. DIS. qd stantiuū.
nōm est adiectiū MAG. qd significat suū significatiū p modū adi-
centis alteri. Et cognoscitur p suū vulgare: cui potest addi i vīb⁹ / man/ adiectiū
vel ding. ut alb⁹ ivis⁹ man alba ivis⁹ strav. Album ein ivis⁹ ding. DI.
Numeri nominū dūt sunt. MAG. Duo Singularis & pluralis. DIS.
Q uod nōm est singularis numeri MAG. Cuius vulgari addit Numerus
ein. ut homo ein mensch. DIS. Q uod nōm est pluralis numeri
MAG: Cuius vulgari additūr vil. ut homines vil menschen DIS.

Figure nominū quo sūnt MAG. Du Singulē & cōposita. DIS.
Q uod nōm est simplicis figure MAG. quod non potest diuidi in Figura
plures partes significatiuas prioris sensus capaces. ut homo. DIS.
Q uod nōm est cōpositum MAG. Q uod potest diuidi in plures
partes significatiuas prioris sensus capaces. ut equiferus. DIS. Perso-
na nominū quo sūnt MAG. Du Singulē secunda & tertia. DIS. Persona
Q uod nōm est secundē personē MAG. Omne nōm vocari i casus est secundē personē. Alia omia sunt tertīe personē. DIS. Causa no-
minū quo sūnt MAG. sex scilicet nōmūtiū ḡtū datiuus acti⁹ vo-
catiuus & ablatiuus: quorum primus rectus dicitur/reliqui omnes ob-
liqui. Per hos casūs oia nomina declinant & p terminaciones suas varia-
tur. DIS. Q uod sunt declinationes nominū MAG. Q uinque.

DIS. Quomodo cognoscunt MAG. Penes Gr̄m vel ablatiū declinatio-
Nomen em quod habet in gr̄io & vel in ablatiuo a eis primae declinati-
onis. Q uod autē in gr̄io habet i vel in ablatiuo eis secundē. Et qd gr̄io
habet i est tertīe. Q uod vero in gr̄io habet us vel in ablatiuo u ērtē.
Illud autē quod in gr̄io habet ei diuīsim est quintē. DIS. unde cognoscere possum qualiter singula nomina suis aptentur casibus. MA.
Per regulas sequentiis metris cōprehēfas: ut meōri⁹ firmius insidear.

De prima declinatione in singulare Capitulū vi.

Vñ rectis prime tres finales sociate

Quattuor & voces a vel am iunges simul as es

LIBRI PRIMI TRACTATUS PRIMVS

Omnia huius inflectionis nomina in genitivo & dativo singularibus
per eum quod sit diphthongos scribuntur, ut musæ vel muse, andrea

Ae genitiuus habet cum terno. Quartus in am fit;
egina. Andat a grecus & as:es atq; per en tibi mutes.

Attendas ultra quod rectum nomina neutra

pasca

Quartum cum quinto/similes dant hic & ubiq;

A quintus, sextus, post es, e, vel a reperimus

Recto qui fit in am:quintum/sextum quoq; iungam;

In plurali

Luralis primus dabit e:quintusq;, secundus

Arum dat. ternus dabit is: sextusq;, sed abus

Aliquando conciditur syllaba ar de genitivo plurali, ut coelicolum
pro celicolarum.

Dantequa mula dea sic filia nata liberta:

Cum domina pariter anima famula quibus abus

Aut is forte dabis: alina sociabis.

As quartus finit: ex dictis prima patebit.

Et ut hec clarius intelligas tibi huiusc inflectionis formæ subjiciâ sym
quæ reliqua omnia articularibus (pro ut generæ exigit diuersitas) ter
minationibusve, ut datœ admonenter regulè variatis: declinabis facilis /
Mod⁹ vir me. Modum vero vulgarizâdi orationis nominum singulos per casus
igriadi & numeros cuiuscunq; declinationis fuerint facile depræhendes si casus
nostræ per un officia considerabis: eo quo sequitur modo, ut Nominatiuus om
luos casus miaagere. Genitiu omnia esse. Datiu omnia acquiri. Accusatîu om
nia pati. Vocabulum vocari. Ab ablative yenire, aut eo mediante va
ria fieri intelligatur. Ex eo namq; nominatiuus, per der die das. Genitiu
us per des der von. Datius per den der zio. Accusatîuus per die den
das im. Vocabiuus qd uir vel o. Ablatiuus per mit von usz in sur du
ch ve umb s; m rei proprietatem in singulari. In plurali vero genitiu
frequenter per deren. & accusatiuus per die. Datius & ablatiuus expo
nit per den. Signa autem casuum sunt. Nominatiu. Quis iver. Ge
nitiu Cuius ives. Datius Cui iven. Accusatîu quem iven. Quid ivas
Vocabiu o. Ablatiu. Quo mit ivas/usz ivas in ivas. In his te exerci
tacione. Sequitur.

Forma declinationis prime.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

dortisch	die tisch
Nicō hē mensa	Nicō hē mēſe
des tisch	deren tischen
Cōio huīus mensē	Cōio harum mensarū,
dem tisch	denē tischen
Dōio huīus mense	Dōio his mensē
den tisch	die tisch
Actio hāc mēſam	Actio has mēſas
du tisch	ir tisch
Vtio o mensa	Vtio o mensē
von dē tisch	vō denen tischen
Ablatio ab hac mēſa	Ablatio ab his mensis

In Singlari In plur.

De Secunda declinatione Capitulum. viij.

In Singulari.

I. Vnge secundē tres finales: sex quoq; voces:
Er vel irum q; v'l ur hinc us: simul eus sociant.

Fit genitiuus in i: formam vult er variari

Nam nisi muta p̄c̄t er i simpliciter sibi iungit.

Et si muta p̄c̄t e vocalem remouebit

Celtiber & liber/ber excipias quoq; dexter.

Presbyter atq; later prosper sacer asper adulter.

Mulciber his iungis: cum de gero vel fero natis,

Et iungo gibber: dat tri vel eri tibi dexter.

I sumunt ir vel ur: us in i simul um variantur.

Eus in ei muta. dat eos formatio gr̄ca.

Spondei Vnus post ille solus totus quoq; flecte:

Vllus nullus uter: iunges alius simul alter:

Quod dabit alterius: alius quoq; format aliis.

Tertius o posuit: cum sexto. Quartus in um fit

Ḡrcus us on finit. A dat eus. hinc quintus in en fit

Rectus in er vel in um similem faciet sibi quintum

domine E facies ex us: fili dic ab̄sciens us.

laurenti Sic proprium quod ius habuit. die agne vel agnus

yincenti Et populus popule/deus: & flutiusq;:chorusq;

In Plurali:

Plurali Primo quinto simul i sociato.

Armiger
Dapifer
domini,
tempis
Spōdeos
ille illius
un⁹ uni⁹
tereq;
neuter

th̄deꝝ
th̄deꝝ
th̄seus
th̄seus
o th̄seus

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

cōcidit in Attamen a neutrīs iunges: orum genitiūis.
or syllaba Is ternus: sextusq; dabunt: dabit os tibi quartus
qñq; duū p duoꝝ

templa

Forma secundē declinatio[n]is:

Ntio h̄c magister,	Ntio h̄i magistri
Gtio huiꝝ magistri	Gtio horū magistrorum
Dtio huic magistro	Dtio his magistris
In singl̄i Actio hūc magistrū	In plur̄i Actios hos magistros
Vtio o magister	Vtio o magistri
Ablatio ab hoc magistro	Ablatiuo ab his magistris

Alia

Ntio hoc pomū	Ntio h̄ec poma
Gtio huiꝝ pomī	Gtio horū pomerū
Dtio huic pomo	Dtio his pomis
Actio hoc pomū	Actio h̄ec poma
Vtio o pomerū	Vtio o poma
Ablatiuo ab hoc pomo	Ablatiuo ab his pomis

Ad instar horū reliqua eiusdem declinatio[n]is put rerū proprietas & geni[n]us exigunt & vulgarisab[us] & declinab[us].

De tertia declinatio[n]e Capitulū. viij.

In Singulari:

ae o c l n r .	Inales terne sunt bis quinq; sociatꝝ
s ex.	Et sexaginta voces dempta tamen vna
dogma	Sunt a vel e simul o testes/ ac ec sociato.
monile	Vocali cuius l n r simul s sociabis.
virgo	V tamen n non das: aus/ uls/ ems: irps quoq; ponas.
	Quamlibet s iunge: b vel n/p/ vel r preeunte.
	V ps irs non dices: u solam t superaddes.
	Quelibet x presit: anx: alx aux inx sibi iungit.
	Vnx/ arx/ erx/ addo, dant omnes is genitiuo:
	Sed diuersimode tñ inferius manifeste
	Formas ponemus. A primo tis sociemus.
monilis	E fit is: o dabo nis. homo/ cardo/ margoq; demis.
sermonis	Ordo cum virgo nemo simul excipe/ do/ go.
	Feminei generis: & apollo: teredoq; iungis.
	Hēc ex o faciunt i breuem, turbo sibi iungunt:
	Et caro carnis dat tibi, nomen gentis o curtat.

fac, allec^t
laus. puls
hyems
firps.
caput

dogmatif
albedo
rubigo

Saxo
faxonis

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

9

Lac lactis ponit: allec allecis habebit.

Is post l pono: sed lis mel fel sociabo.

fals. Iohelis. Alis dic elis olis longas genitiuis.

Solis vigilis consulis Hastrubal hinc demis Hanibal quoq; sal sibi iungis:

Curtas dicens ilis & ulis. Saul hinc tibi demis.

Ex an fac anis: ut titan: vel dabit anos.

nominis. En fit inis: siren lien enis dant: quoque ren splen.

Delphin delphinis: & in In non plura videbis.

On sibi copulat is. quædam peregrina dabunt tis.

R capit is. epatis dat epar: sed far dabo farris.

Imber cum natis demis. nam mutat r in ris.

Ter quoque mobile: cer iungas celebraq; saluber.

Vt tuntur lege luther panther que later que.

Ether cum crather stater his coniunge character.

Cor cordis donat. in oris semur ur tibi format.

Huic ebur atque securi iunges: robur simul addes.

Iupiter atque iouis dat: iter tineris facit ex ter.

Producas aris: nectar iubar hinc remouebis.

Cum natis par: lar bo star cæsar simul aspar.

Corripiatur eris:iris ac uris associabis.

Crather dematur: panther quoq; ver mulier fur.

Oris dic longam. sed demas propria quædam.

Et rhetor Castor arbor marmor simul æquor.

ciuitatis Ex as fac atis: elcphas as mutat in antis.

Et diamas adamas gigas: & propria iungas.

Vas vadis & vas is dic mas maris: as dabit assis.

As in adis Pallas vel ados muta quoq; lampas.

Archas cum græcis: his patronymica iungis.

sedes dis. Es fit is: attamen es vertunt in icis comes ales.

Cespes eques palmes gurges foines pedes hospes:

Limes cum milez trames sospes q; fatelles:

Antistes poples diues celebraq; superstes:

Cum stipes veles prestes simul obstes:

licophrō.
Eglocerō
fulpon
decēbris
nouēbris.
Pater tris.

impar.
dilpar

ut Atlas.

virgilias
ad. s ados

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Interstes substes; & hames termes quoq; merges.

Sed teres interpræs hebes indiges addito perpes

Es formant in etis: impes præpes sociabīs.

Hīs aries paries abies seges & teges addes.

Sic etiam longam facit inquies & lebes addes:

Magnes atq; quies locuples q; tapes simul agnes :

coha^r es Hæres cum natīs præs merces as dat in edis:

Sic pes curtat edis: sed apes apis associabīs.

Datq; ceres cereris: æs eris consociabīs,

Et quid dat sedeo formabit idis genitiuo:

auis. Is non mutabis genititio: sed lapis aspis

Is mutant in idis: bōlis & dyplois chlamys ægis

Et pixis cuspis iaspis tapis q; parapsis

priamis p^r Pyramis & phillis & talia plura videbis.

amidis v^r Curn græcis multis: his patronymica iungis

priādos Quæ formant in idos quandoq; suos genitiuos.

Vt genesis, multa dant is vel eos quoq; græca.

Et quædam seruant normam: vel idis sibi formant;

Vt cassis tigris iris tibris paris ifsis.

Istis iunge thetis: vel dat thetios genitiuīs.

Dant in eris cucumis vomisq; cinis quoq; puluis:

Lis litis quiris quiritis glis dabo glitis:

Ei glissis gliris: dis ditis cou sociabīs.

Præbet inis sanguis fardis pollis sociabīs.

Semis pars assis cum sit/semiflisis habebit:

Sed pro dimidio nunc variabile credo.

mos oris Oris fac ex os longam: curtam dabat arbos.

Cos dos pos q; nepos otis dant atq; sacerdos

Sed pos curtat otis: custodis dat tibi custos.

Hæres formabit herois: bos bouis adde.

Deuorat os oris quidquid lucraturos ossis.

Glos glossis lignum vetus est de nocte serenum:

Flos est glos gloris: glos glotis foemina fratri.

præses
præsidis

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

10

<i>fortius</i>	Ex us fiat oris: quod comparat o tibi longat.	<i>tempus</i> <i>temporis</i>
<i>fortioris</i>	Sed formant in eris venus & vetus & scelus addis Vellus viscus olus opus & foedus latus ulcus: Sidus pondus acus glomus & genus: addito vulnus Munus funus onus. udis qz palus dat & incus: Intercis datutis curtam: longamqz iuuentus:	
<i>ut seruit</i>	Et quod dat seruus: virtus qz salutqz senectus	
<i>thus rus</i>	Vris dat tellus: monosyllaba consociamus. Sed sus iungo suis: & grus gruis annumerabis: Dat pecus haec pecudis: pecus hoc pecoris sibi iungit: Laus laudis donat: & fraus fraudis sibi format	
	Bs s demit: & ps is sibi iungit	<i>plebs</i> <i>stirps</i>
<i>celebs bis</i>	Ebs eps e mutant in i: si polisyllaba fiant:	
<i>principes.</i>	Aucupis excipitur ex aice ps quod reperitur.	
<i>principis.</i>	Formant a caput eps: ex eps ipitis velut anceps. Puls pultis ponit: & hyems hyemis sibi iungit.	
<i>mēs mētis</i>	Ns s demit: & rs tis quoqz sumit:	
<i>ars artis</i>	Quod cor componit vel pendo s remouebit.	
<i>rediens</i>	Dis capit. & iungo frons lens glans tis ve tenento	
<i>redeuntis</i>	Atqz quod uncia dat s demit: cis quoqz sumit.	
<i>quincuns</i>	Cum natis fit iens in euntis: iunge quiensqz.	
<i>caput itis</i>	Ambio sub lege manet: atque superbio iunge	
	Vt mutas in itis. & x mutabitur in cis:	<i>vecors dis</i> <i>libripēs li</i> <i>bitpendis</i>
<i>Iudeo icis</i>	Si tamen e teneant super x polisyllaba mutant	
	Hanc in i. sed Iodex i longat. & e tenet exlex.	
	His iungas veruex. & lectilis atqz supellex.	
	X in gis dat rex: iungas lex grex quoqz remex.	
	Sic græcum format ut spinx: vel gos sibi donat.	
	Dic senis & noctis & coniugis & niuis addis.	
	Hinc reliquos formo tibi casus a genituo.	
	S remouet ternus. is in em mutant tibi quartus	Dtūs
	Im dat maguderis peluis sitis sic & ecclipsis	Abtūs
	Vis buris tuulis tibris cum tigris erynnis:	ij

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Treueris & tongris tripolis sirtis simul iris:

Istis adiungo dans is vel eos genituo:

Vt genesis frenesis. & in im bene plura videbis.

Quædam latina mutant is in a quasi græca.

Em dat & im turris restis puppis qz securis.

Par quintus recto: tñ s quædam remoueto **Vtius**.

Vt pallas palla tibris iris sint quasi græca.

Formatur sextus in e. sed tñ excipiems **Ablatiuus**

Cum sit in e rectus: istis is & e sociemus.

Acer is e iungis & al alis & addis ar aris:

Hæc is in i vertunt, dans im quarto sibi iungunt

Gausape presepe prenesti qz cepe foracte:

Hinc hanibal fotular sal demas hastrubal & far:

Nectar repar cum lar bostar caesar iubar aspar.

Dant e vel i sextis fascis piscis simul ignis

Et postis fustis vectis lactis qz securis

Cum turris restis puppis quoqz mobile iungis.

His reliquum demas: hospes fospes superaddes.

Degener ast uber iungas. e vel i dabit imber:

Attamen i natis tantum dat: iungis aprilis

quintilis iungas: & sextilis superaddas.

Cardi cum nalis iungas simul officialis.

Habentia genitiuū silez ntio: vñ i solā i ablacio: & q terminantur in us vñ rs p is qnqz terminant accusatiō p̄fes: p̄seri qz iū hñt i ḡo pl̄.

In plurali

Pluralis primus is in es: format quoqz quartus:

Et quintum socia: sed dant is in a tibi neutra:

Præter quæ donant i sextis: hæc ia formant.

Et quæ dant e vel i: tamen hinc amplistra retracta:

Ludicra vel vetera: quod comparat atcqz retracta.

Is in ium vertit genitiuus. & hinc tibi demis:

quod fit in a vel in o quæ dant is in um genitiuo,

Il simul ul iungas n & r, simul as superaddas

aethera.
aera

ut sit pro
pria in is:
hñtia grm
silez ntio.
ut neapof

monile
alacer ala
cris cre.

fortis te
tribunalis
calcaris
magaderi

ga ranīm
habent e.
decembri
septembri
cardinalis

scjōis ge
neris silie
spatia ru
dis tñ ad
iectm i tm
substm ac
et tm habz

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Lapidum arietum artificium locupletum Nacrum	<p>Cum crescunt dabimus istis is & es simul os us: Et panis soboles apis & canis indole proles: Cum proceres fruges iuuenis volucris q̄z penates. His græcum iungo: dans is vel eos genitio. Laus fraus puls iungo: simul s b p praeunte. Iungis hyems: conforsq̄z cohors: caput his superadde. Complex atq̄z senex. X fixum iungito suppellex. Existis demas caro. quod fit in ar sibi iungo. Acer is e: praeter celer. his addas simul imber: Cor simul: as assis: mas vas q̄z vadis quoque cum glis Lis dos ac ab os. plus trabs plebs scobs sociabis. Anceps cum socijs: urbs daps seps stirps sibi iungis Et nix nox addo calx lanx arx atq̄z suppellex. Atq̄z boum dicas quoq̄z bobus. & u capit ales. Vm præbent ans ens vel ium: sed ium dabo glans dens tiū. sapien tū vel iū </p>	<i>inuenit & apium.</i> <i>heresum' vatum.</i> <i>p̄ter cæsar cæsarum.</i> <i>ut aliuū</i>
	In s̄ri Dat̄o huic felici Act̄o huic & hāc felicē & hoc felix Vocatiō o felix Ablat̄o ab hoc & ab hac & ab hoc ce. l ci.	<i>hi & hæ felices & hæc felicia'</i> <i>horū & harū & hoq̄z felicium</i> <i>his felicibus</i> <i>hos & has felices & hæc felicia</i> <i>o felices & o felicia</i> <i>ab his felicibus</i>
	Eiusdem declinationis alia forma Nt̄o h̄c lapis Gr̄o huius lapidis Dt̄o huic lapidi Act̄o hunc lapidem Vocatiō o lapis Ablat̄o ab hoc lapiде	<i>hi lapides</i> <i>horum lapidum'</i> <i>his lapidibus</i> <i>hos lapides</i> <i>o lapides</i> <i>ab his lapidibus</i>
	Eiusdem declinationis alia forma Nt̄o hoc dogma Gr̄o hui⁹ dogmati⁹ Dt̄o huic dogmati⁹ Act̄o hoc dogma Vt̄o o dogma Ablat̄o ab hoc dogmate	<i>Hæc dogmata.</i> <i>horum dogmatum</i> <i>his dogmatibus</i> <i>hæc dogmata</i> <i>o dogmata</i> <i>ab his dogmatibus</i>

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Eiusdem declinationis alia forma.

Nrō hoc cubile	hæc cubilia
Grō bui⁹ cubilis	horum cubiliū
In s̄tri D̄tio huic cubili	In p̄lī his cubilibus
Actio hoc cubile	hæc cubilia
Vtio o cubile	o cubilia
Ablatio ab hoc cubili	ab his cubilibus

De quarta Declinatione. Capitulum nonum. In singulari.

Quarta dat us rectis, genitiuis us quoq; quintis
Præbet & u recto quem noli flectere primo.
Ternus ui finit, um quartus, sextus in u fit.

In plurali

Pluralis primus dabit us: quartus quoque quintus
V dictis dabimus. ua præbet uum genitiuus.
Ternus sextus ibus dant, sed fucus tribus arcus.
Ante bus u seruant: portusq; veru specus addam:
Et lacus & partus acus & querqus poenius artus.

Forma inflectionis quartæ.

Nrō hic fructus	hi fructus	hæc genua
Grō huius fructus	ho & fructuū	hos genuum
In s̄tri D̄tio huic fructui	in p̄lī his fructib⁹	his genibus
Actio hunc fructū	hos fruct⁹	hæc genua
Vocatio o fructus	o fructus	o genua
Ablatio ab hoc fructu	ab his fructib⁹	ab his genuib⁹

De quinta Declinatione. Capitulum de cimum. In singulari.

Quinta dat es rectis: Sed præbet ei genitiuus:
De ternis.

Em quartus, quintus dabit es, e Sextus habebit.

In Plurali

Primus plurali dabit es: qui vult sibi subdi
Quatim cum quinto, tribus erum genitino,
Tertius & sextus semper formantur in ebus.

Forma quintæ Declinationis.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

12

Ntō	hæ species	hæ species
Grō	huius speciei	harum specierum
Inſtri	Dtō huic speciei	his speciebus
	Actio hanc speciem	has species
	Vocatiuo o species	o species
	Ablatiuo ab hac specie	ab his speciebus

De declinatione compositore. Ca. undecimū.

repub.
lica. Conſans ex rectis penes hos ambos variabiles.

legiſlator Conſans ex recto ſimul obliquo variato:

tibifoli Ex recti parte ſed non variabile quodqz

Conſans obliquis.

DIS. Breues quas iam tradidisti declinationū regulas alta mente reponi. Nunc demude genere te absolvas. MAG. Ḡna nominū ſex ſunt. Sc̄z Mafculinū Fēminū Neutrū Cōmune Omne p̄mīſcuū qd & epichē- nū dicit ſub uno articulo utrūqz ſexum importans. & dubiū ſive incer- tum. DIS. Penes quid cognoscitur genus nomis ē MAG. Penes ſi- gnificatiū & terminatiōnes ut regule ſequentiō metris cōcluſe inducuntur. Ea tamē lege. ut regule ḡniales a ſpecialibus ſint exceptiones.

De nominum generibus in generali: Ca. xij

pater Ars maribus iungat quodcunqz virum tibi signat

petrus Fœmineis iungas per quæ signas mulieres.

mater Mancipium neutro dabis; & ſcourtum ſociabo:

Anna Communi iunge ſexum quod signat utrumque.

Rhenus. Quæ fiunt propria flu: men: ven: pone marina.

Ianuarius Hæc dabit arboribus. ſed fructibus hoc ſociamus.

Boreas Mas oleaster erit: dumus & rubus associabis.

Hoc ſiler eft herba: ſiler hic donat tibi vina,

i. nomia
fluviorū:
mensū &
ventorū
ſunt gene-
ris mafcu-

Hiruz Hac ſit auelana nux glans castanea ficus.

Felix Triplex mobilibus genus ut vulcans ſociamus.

Fortis. De genere nominum primæ declinatio-
nis. Capitulum tricesimum.

Mensā A manet in prima mulier. des mammona paſca.

Neutris. & manna neutrū. mulierqz polenta:

Adria Planetā mari bus dabis atque cometa.

T. De genere noīm ſecundæ declinationis. Ca. xiiij.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

scamnum

Leufr

Liber

pannus

Vm neutrū facies: mulierum nomina signes.

R simul us: quæcꝝ maribus sociata secundæ.

glicerium
cuthochiū

Fœmina damascus: domus ac humus atque papyrus

Aegiptus vannus & diphongus: colus. aluus.

Aluus cum byssus eremus paradisus abyssus

Porticus & methodus synodus nardus hiacinthus:

Artus cum delus & carbasus atque phaselus:

Costus cristallus & Ciprus; iunge smaragdus.

Hoc vulgus pelagus. quandoqꝝ fit hic paradisus.

methodos

methodus

Os græcum sæpe mutatur in us muliebre.

De genere nominū tertiae Declinationis. Ca. xv.

DICATE neutrum tertiae.

Lectio.

albedo.

filigo.

A verbis cunctia per io vel nomine sumpta

Et nomen do go præbens inis in genitivo:

Dona fœmineis. Mas ordo cardo teredo:

Stellio gurgulio cum margo pugio iungo.

Vnio cum locis ut ternio confociabis

In reliquis mas o. caro sed mulieribus addo.

mel. sel.

L neutrum pone, dic sal hic & hoc retinere.

Et sol mas dices. cui quod sit in an bene iunges.

L

An

flumen

Neutrum nomen in en esto. sed fœmina siren.

En

Mas est ren cum splen peſten qꝝ lien ve hymenque.

Delphin mas esto. cui quod sit in on sociato.

in

On

Dæmon.
Babilon.

dýapason

Haec sindon dicas. iunges per que loca signes.

geralogo

Quæ dya siue gera componit sint tibi neutra.

Em

dion

Tantudem neutræ. totidem pluræ fit omne.

Ar

calcar.

Ar neutrum ponas. sed sit lar cum sotular mas.

Er

aer. color

Ersimul or socia maribus, tamen excipe multa.

Or

Zinziber atque pipér neutræ dabis atqꝝ papauer:

cancer. p.

Sic dicas verber iter uber iunge cadauer:

ador

morbo

Vesper verruder his spinter iungito iuger:

Et suber tuber. sed fœmina sit tibi linter.

Hæc dicas arbor, hoc æquo'r cor quoqꝝ marmor

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Irpis suis neutra vox gaddir consocianda.

guttur. Vr neutris iungas: maribus furfur lemur addas:

Raro mas murmur. hic & haec vultur quoqz turtur.

ciuitas Hec dat nomē in as. tñ hic sit vas vadis & mas: As

Neutrum vas vasis: huic phalcz nephias sociabis.

ales alitis. Est crescens mas es: sed compos foemina merces Es

Magnes atque quies seges atqz teges: dabit hoc es

Præter mas verres: tibi cætera sint mulieres.

ous Foemineis dabis is: hic caulis iunge molaris. Is **sedes**

auis. Fascis cum piscis postis fustis quoqz vectis:

Ignis cum crinis panis callis quoqz funis:

Vnguis cum mensis amnis cum follis & ensis.

Anguis cum collis orbis torquis quoqz corbis:

Et penis sentis vermis torrisqz sementis:

Glis gliris sanguis puluis vomis lapis axis:

Atqz cunis cassis. canis hic simul haec sociabis:

Finis cum clunis dubio generi sociabis.

mos Hic dat nomē in os. hæc glos cos dos: hic & hæc bos Os

flos Os oris neutrīs dabis: os ossis sociabis

Et chaos atqz melos argos logos annumerantur.

tempus Vs iungas neutro quod oris vel eris genitiuo Vs.

ulcus Dat. mas esto lepus. hæc des reliquis. dabit hic mus.

Hic dat & hæc tibi suis. hoc virtus pus. dat & hic grus.

Neutraqz sunt ius thus rus: his coniungi to crus plus

Laus frauds puls pones & hyems inter mulieres.

plebs S sit foemina b vel n p vel r sibi iuncta;

mens Iuge calibz serpens maribus: mōs fons quoqz pons dens;

scops. Et partes assis torrens seps annumerabis:

Anceps præbebit dubium: sit adeps sociatum.

Stirps bona plantauit stirpem qui vína creauit.

iudex. E super x tibi dant hic: si polifyllaba fiant.

Hæc forfex forpex vibex obexqz supellec:

Addis ibex carex. dat hic & hæc ye silex quoqz cortex:

virtus
servitus
Selus
hoc acus
aceris

LIBRIRPIMI TRACTATVS PRIMVS

- lex fax Hæc iunges reliquis: gressus q̄ calix sociabis:
 nox nix Et phornix fenix mastixq̄ cilix quoq̄ varix
 nux Et ramix thorax prædictis annumerabis.
 Pars pedis hic calx dat: hæc sed latomus sibi iungat.
 De genere nominū quartæ declinationis, Cap. xvi.
 V dabitur neutrīs: esto cornu tibi testis.
 fructus Quartę nomen in us dabit h̄ic: dant hæc manus idus
 Porticus atq̄ tr̄ibus acus & domus associamus.
 Hic tenet hæc ve specus: illi penus associemus.
 De genere noīm quintę declinationis. Ca. xvii.
 Species Foemineis socia quæcunq̄ dabit. tibi quinta.
 Facies Hic dabit hæc ve d̄ies: dant hi tantūmodo plures:
 meridies Si componatur semper maribus sociatur.
 De Etheroclitis. Capitulum xviii. MAG
 Cce paucis admodum regulis nominum genera secundū decli/
 nationū ordinem tradidimus: præter hæc tamen sunt alia noīa
 q̄ etheroclita. i. diuersē declinata dicit: quorū scilicet & genus & infle/
 tio diuersa reperiūtur. e q̄bus magis usitata secundib⁹ regulis enumerāt.
 Ista solent quarta variari siue secunda
 Cum lauro quercus pinus cornus quoq̄ ficus:
 His colus atq̄ domus penus & lacus atq̄ tumultas
 imbecillis Ornatus passus cantus cetus specus ortus
 v̄lvs iner mis v̄l us Is vel us ista suis dices dare compoſitiuiſ
 perennus, Cera iugum limus animus simul arma bacillus
 perennus, Et colus & annus.
 enormis Cum norma nerium cum freno collige clivum.
 vel us Vas v̄alis ternam tibi dat: plurale secundam.
 decisius Dat iesus um quarto: reliquis u semper habeto.
 vel us Dat moyses moyſi moyſen moyſeq̄ sexto.
 Vis vires: astu natu tantūmodo sexto.
 Ambo duoc⁹ notes, flectasq̄ domum sapienter
 Tolle me m̄ priūmo numero: mi mis q̄ secundo.
 Eſt iocus at ioci: loca haltheus & locuſ adde.
 Dic rastrum rastros, sic coelum, sic quoq̄ pornum,

sincerus
 ris. subli
 mis v̄l us
 Exanimis
 v̄l us

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

214

Os vel a dat frenum filum claustrum q̄ capistrum.
Topica buccolica simul intubus arbutus adde:
Palcua carbasus al tile pergamus atq̄ supellex.
Dic zizania dīc q̄ georgica rhetoriconum:
Hæc primo numero sunt fœmina: pluraq; neutra.
Dindima pilea supera trenera sibila iunges
Ismara gargara menala sic īfernus auerna:
Hæc primo numero sunt mascula: pluraq; neutra.
Dic sponsalia milia moenia dic simul exta:
Ilia dic arma semper pluralia neutra.
Primates proceres vepres manesq; penates
Artus maiores trene lactescq; minæq;
Plurali maria tantum tu flectere debes.

Plurali numero tantum tu flectere debes
Inducias latebras thermas idusq; Kalendas
Exuuias nonas ferias nugas quoq; scholas
Excubias & diuitias diras quoq; cunas
Stare licet nequeant metro tamen hic residēbunt
Liberi quirites facetiae nuptiae nundinæ
Inferi cum posteris & blandicias sociabis.
Inficias sic insidias sic inferias q;
Et tenebras opes furias quoq; reliquiasq;
Deliciasq; minas sentesq; chelas phalerasq;
Parcas illecebras nares gratesq; foresq;
Venetas thebeas athenas similesq;
Quæ querunt quæ distribuunt referuntq; negantq;
Infinita quoq; casu caruere vocante.

DIS Num & plura sunt huiusc ordinis nomina? MAG. Sunt
& quidem multa. ut Quis quislig. Exequilæ. exequiae. manubiae. indu-
iae. Sed ea oīa ponere superiacaneū siūlum est: cum ex his plurima apud
antiquiores recentiores ve& in casibus & numeris reperiāntur: quib; ab alijs carere tradita sunt. ea quoq; quæ supra tradidimus pluralia/nō
nūc in sūlū sunt recta. relictis igit his: specie ultimū nōis accīs videā?

De Specie. Capitulum decimū monū: MAG
Pecies nominū duplex est: sc̄ primitia & desuatis. DIS. quæ

Quis
Omnis
Alter

LIBRI PRIMI · TRACTATVS PRIMVS

noia dicuntur primitiue speciei s' MA. q' a nullo deriuant. ut pater mater DIS. q' sunt deriuati sp̄i s' MA. illa q' ab alijs deriuant. qd cūm siac multis modis /nō tam necessarijs q' varijs: ego tibi solum de cōpatiūis patronymicis & verbalibus utilioribus dicere p̄tendo. Et primo

De Comparatione Capi. xx DIS.

cōparatio

Vid' est compatio s' MAG. est rei ad rem assimilatio. DIS:
Quib' nomib' accedit compatio s' MAG. adiectis dataxat:
Quorū s' scatū pōt augeri aut minui. quorū sc' vulgari additur
noch vel aller. Nam cōpatiū p' noch & suplatiū p' aller vulgarizand'
est. Nōnunq' vero p'pria appellatiæ capta cōparati' (& si imprie) ut Ne
ro neronior. Salomonior. DIS. Q' uot sū cōparationis gra
nis grad' s' MAG. Tres Positiv' cōpatiū & suplatiū. DIS Ad horum Positivius
formatiōes perge. MAG. Positiv' a nullo formatur sed alij formant
ab eo. DIS. Quomodo s' MAG. Nam omis positiv' aut est secū
dē declinatiōis aut tertie. Si igit' positiv' fuerit secūdē declinatiōis: cō
paratiū forma g'lio singulari addendo or in fēmio & masculino vel
us in neutro. Et suplatiū addendo s & simus. ut docti doctior doctius
doctissimus. Omnis itaq' suplatiū in simus p' duplex s' scribi'. Si autē
positiū terminat' ē in er suplatiū fit a nō p' additōem rimus. ut niger
nigerrimus. Omnis suplatiū in rimus r' geminat' / dempo plurimus
Excipiunt' bon' melior optim'. Malus peior pessimus. Parvus minor
minim' Magn' maior maximus. Multus pl' (in neutrō tantū) plurim'
mus. Celsus celsior summ'. Dexter dexterior dextimus. Sinister siniste
rior sinistimus. Beniuolus beniuolentior beniuolentissimus. Maliuo
lus maliuolentior maliuolentissimus. Simili modo cōposita a facio. ut
mirificus magnificus. Sic & cōposita a loquor. ut doctiloquuz: breuilo
quis vaniloquus. Amicus amicitor amacissimus. Sic pudicus & im
pudicus. Omnis compatiuus in tior vel in tius t' seruat: si postiūus t'
habeat: ut fortior fortius: aut c'si postiūus habeat c. ut felicior felicius.
Si vero postiūus fuerit tertie declinatiōis: tunc comparatiūs forma
dati addendo or & us. ut forti fortior fortius. Et superlatiūs a geniti
uo addendo simus. ut fortis fortissimus. Cum vero postiūus termina
tur in r' superlatiū fit a nō p' additōem rimus. ut saluber saluberr
imus. Excipiunt' iuuenis iuuenior senex senior adolescētior
absq' suplatiū veus tveterior veterrim'. diues ditior (adis ditis) ditis
simus. Facilis facilior facillimus. Sic agilis agilior agillimus. gracilis
humilis: similis & ab his cōposita. ut difficilis dissimilis. quae omnia ha
bent duplex lī in superlatiū. Item ea quæ in eris terminant' & in neu
tro in e seruant regulam eorum p' quae iu' terminant'. ut Oeleber bris bre
celeberrimus. Excipiunt' in utraq' declinatiōne nomina in us vel is
terminata habentia vocalem ante us vel is. ut pius / dubius / egregius
tenuis / arduus &c. quæ omnia compatiuum ppter nimium vocalium
hiatum non habent. Sed pro eo postiūus cū aduerbio magis sumunt;

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS.

ut magis dubius magis arduus &c. Horum tñ cōparatiū qñ: īnuenītū. ocyōr ocyssimū sine positiuo. nequā nequior neqssimus. Nec latet ab aduerbijs qbusdā & p̄positionib⁹ p̄ aduerbijs positis/cōpara tū & suplatiū cadere. ut ab extra exterior extremus. Sup̄ superior ſu premus. Intra interior intimus. Citra c̄terior citimus. p̄pē p̄prior p̄ximus. Proximior & p̄ximus ē: qđ cōſūctum ſcat. Ante anterior ſu suplatiū. Pridē prior primus. Ultra ulterior ultimus. Infra inferior ſu infimus. Post posterior poſtemus. Et a verbo Deterior deſterrimus. Irregularitate cōpationis quo ad ſignificatū: vulgariſando gradus facile deprathendes.

De Patronymicis Capi. xxi. DIS.

Atis lucide de gradibus cōparatiōis diſeruiti de patronymicis ſi quid habes: in mediū deducas. MA Nomē patronymicum Patronym dicimus/qđ a p̄prij⁹ nomib⁹ patrū auo: ſratu: lo: ſor: ve deri mīcum batū ſignificat cum ḡtio ſui primitiui filium vel nepotem filiā vel ne/ p̄tim: aut certi loci gentē. DIS. Ha: qđ ſo formatōes ſilētio haud p̄te reas: MAG. Oē patronymicū termiā aut in des:ſi:ſas vel ne.

Primæ a genitio mutando e in a & addendo des. ut Aeneas Aeneades. Anchisae Anchisiades. Vſu tamen dicitur Anchisiades.

I. & fit patronymicū corripiendo i & addendo des. ut Priami Priamides.

Patronymicū in des fit a no/ mīcē declinatōis Secundę II duplex. & fit patronymicū mutādo u/ a genitio timū i in a & addendo des. ut Menetius qui termi Meneti Menetiades. natur in Ei. fit patronymicū mutando ei in long am & addendo des. ut Pelei Pelides. Ti dei euphor: ſe cauſa Titides facit.

Tertia a dativo addendo des. ut Nestori nestorides a Nestor. Inuenitur tamē Scipiades pro ſcioni des. Et hæc oia ſunt masculini ḡnūs & prime declinatōis. ut Anchises Nōnuli tñ ipa ī dtio & abilio p̄libus in ibi finiūt. Patronymica in is vel as ſiunt a patronymicis in des ſubtracta de ſylla/ ba. ut priamides priamis: virgilades virgilias. Dicit tamē eneis p̄ene as: & peleis p̄ pelis. Sic poetē nōnumq; patronymicis ſyllabas addūt ſde mir t: aut mutant. Hæc omnia ſunt ḡnūs ſemī. & eoz declinatio tradita est inter nomina tertie declinationis. Patronymica in ne: que rarius regiunt. ſiunt a ḡtio p̄ additōem ne. ut adraſtus adraſtine: nerues nerine mutādo ei in i. & ab acrisiis acrisione dicit vel acrisine. Oia hanc i vel o ante ne: & ſunt ḡnūs ſemī. Et declinant ut greca in e q̄ in oībūs casibus habent ē dempro ḡtio q̄ habet es. Et actio qui habet em vel en. Et tñ de patronymicis: ſine greca q̄ppel litteratura talū ſ & ſormatōes & inflectiōnes ſym p̄cīſiōne intelligi neq̄unt, verbalia videamus.

In Es

In As

In Ne

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

De Verbalibus Capi. xxij. DIS.

Nomen
verdale

Or
Trax

Sor.
Vs
Io

Tiuus.
Men
Mentu

Ax
Ex
Bilis

Omē verbale qd dicitur MA. qd descēdit a verbo cū quo & sīlā tūdīne significatōis retinet. DIS Per quē modū sit talis verba liū a ybis descēlus MAG per modū multiplicē: eo qd ybalia sunt diuersa. Q uedā em̄ terminant̄ in or: & descedunt ab ultimo supino mutata u in or: ut docto doctor Et hæc de se format̄ verbalia in trix. p mutationē ror in trix ut doctor doctrinx. Excipiē nutrit̄ qd sīm hanc regulā esset nutritrix Sed ybalia in sor/silr formant̄ ab ultimo supino mutādo u in or. ut insulufor. nec de se format̄ verbalia in trix p̄ter consor quod format tonstrix. & exullor exultrix. Verba autē quod in us terminat̄ q̄rtē declinatōis. silrab ultio supino descedit addita s̄ trā. ut visu vīl. Sed ybale i o finitū: descedit silrab ultio supino mutata u in io & scribi: ut p̄t. ut lectu lectio. Ex: ipunē ybalia yborz prime conjugatiōnis q̄ habet in supino itū vel ctū nā talia non terminant̄ in itio vel etiō: sedatio. ut veterio p̄statio cubatio domatio sonatio donatio crepatiō fricatio. sectio tñ frequētius repit̄ q̄ secatio. Sed ybale in tiuis mutat̄ u ultimo supini in i: & assumpt̄ uius. ut amariuus. verbale in men sit a scđa psona p̄tis indicatiūi murando s̄ in men. ut regimē a rego regis: cui si ad līk tum sit regimēntū. sic documē documentū &c. Verbalia autē in axab eadē secunda psona descedit murādo ultimā syllabā i ax. ut vo-ro voras vorax. Silr sit de ybalib⁹ in ex. ut rex lex latex. Verbalia autē in bilis mutāt̄ secundē psona ultimā lānā i bilis. ut amabilis. Ea tñ q̄ sunt secundē inflectionis mutāt̄ e in i. ut docibilis p̄ docebilib⁹ &c.

De Pronomine Capi. xxij. DIS.

pnomen

q̄re pno

mē inuētū

hndecim

tunt pno

mina

Ronomē qd ē MAG. p̄ orōnis q̄ p̄ pprio noīe uni⁹ cuīsq̄ rei ponit̄ & certā līcā psonā. DIS ob id ergo pnomē dicit̄ eo qd p̄ noīe ponit̄ MA. Sane qdē infers. DIS Sup̄lta ē hēc psonoris cū loco ei⁹. p̄ noīe p̄ q̄ ponit̄ uti possum⁹. MA Argumentū hoc tu ipē solues si cās inuētūs pnois aniauduerteris. DIS quas igī ob cās in uentum est pnomē MAG. diuas propter causas nec fūratē videli ppter ne- cet & cōmoditatē. DIS necessitatē ostende. MAG Nam cū oīa celsitatem noīa ex supradicti s̄ sint tertiae personæ idempr̄ vtr̄s qui sunt secundē p̄ sonē cum verbis prime aut secundē personæ construi non potueret nec se ergo fuit repire pronominē prime & secundē personæ quæ hūnūcemos di defectum suplerent. DIS. in hoc argumentū meū solurum esse in-telligo: cū loco pnois p̄me psonē: nomē p̄ quo ponit̄ ponit̄ possū minime. Sed de cōmoditate qd sentias explana. MAG Cū ciuldē rei i ora ppter cō- tione sepi⁹ mentionē facere placuerit/ loco noīis eiūis/cōmode pnomē moditatē. utimur: ne eiūdē noīis repetitio ciebra / legētib⁹ aut fastidū aut dubiū īgerat: dicentes Āax venit ad troiā: & idē fortiter pugnauit. pori⁹ q̄ Ajax venit ad Troiā & Ajax fortiter pugnauit. DIS. Possunt ne pro- noīa certo cōprehendi nūero⁹ MA pnt. DIS q̄t sunt cū MA. quinder pnomina decim sc̄z ego tū sui ille p̄t̄ iste hic is meus tu⁹ su⁹ nōster vester nostras gentilia.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

& vestras cū suis cōpositis & cōdeclinēs: quorū duo ultima gentilia dī-
cta sunt: et q̄ gentem significant. ut nostras id ē de nostra gēte. DIS.
Quomodo differunt pronomina inter se? MAG. quia quædam sunt
relativa: quædam demonstrativa. DIS. quae sunt relativā? MAG. pronomina
quæ ad p̄dīctę rei memorię nos remittunt (ut sunt is suus ip̄e & sui) Re relativa
liqua omnia demonstrativa sunt: quia p̄ ip̄a aliquid demonstramus. Ille demōstra
vero utrīc̄ exple officiū: p̄ quoq̄ facilit̄ memoria hosce acceperit rūta,
sus. Is suus ip̄e sui referunt. sed cetera monstrant. Ille refert monstrat
non facit hoc altū. Solet & ip̄e nonnūquā discretiue rep̄iri. ut finis in
ipso iuxta cogitandus est. DIS. pronomini quod accidit? MAG. accidētia
septem scilicet: Species numerus figura persona genus casus & declinatio/ pronomis
tio. DIS. Species pronomini quod sunt? MAG. duę p̄imū &
deriuatiua. DIS. Quæ & quorū pronomina sunt p̄imitiue specie? MAG.

MAG. octo scilicet ego tu siū ille ip̄e iste hic is. Reliqua septem sunt p̄noia pri
deriuatiue specie: quia a tribus primis deriuant. DIS. p̄ quē modū? mitiua
MAG. a genitio singulari tui: sit meus a um. a genitio p̄l: nost̄ vel deriuatiua
nostr̄: sit nostra a um & nostr̄. Et a genitio singulari tui: sit tuus tua
tuū. Et a genitio p̄l: vest̄ vel vestri: sit vest̄ vestrū & vest̄as.
Et a genitio utriusq; numeri sui: sit suus a um. Et hæc deriuatiua p̄noia
nas duplices possidentis sc̄z & posselli important ratiōne cui⁹ quædam
a Donato dicunt ex utrāq; parte (possidentis sc̄z & posselli) singularia. ut
meus tuus siū: Quædam vero pluralia ex utrāq; parte ut noster & ve
ster quod quidem de signata intelligit cū utrobiq; vox sit significat̄.

DIS. Numeri p̄noiā quot sunt? MAG. Duo. quæadmodū in no
mine dictū est. siū tamē utriusq; numeri est. DIS. personę pronomi
nū quorū sunt? MAG. tres sc̄z; prima secunda & tertia. DIS. Quot
& quæ pronomina sunt primę personę? MAG. unū sc̄z; ego cum siū
cōdeclinēs. DIS. Quot sunt secundę personę? MAG. unum sc̄z
tu cum siū cōdeclinēs. & omnibus vtis. DIS. Quæ & quorū sunt ter
tiae personę? MAG. omnia alia. DIS. Figure p̄nomiū quoniam sunt? Figura

MAG. duę quæadmodū de nomine dictum est. Sz hoc te scire volo: p̄ p̄noia co
noia nūc̄ i recto p̄p̄ti ut istic̄ iste istoc̄: abiste: & hic &c. Ego p̄ tu ip̄e ponunt i
Idē ex iſ & demū: a q̄ idenritē qd aliquando aduerbiū est. & frequenter recto
significat. Aliquando vero pronomina in obliquo cōponūt. ut memet i in obliq;
te sc̄le: quæ acti & ablatiui casus sunt. Selo vero utriusq; numeri est. ec.
cum eccā eccos eccas: ab ecce & eum eā eos eas: pro ecce eū eā: & ecce eos
eas Ellum, ellam, ellos, ellās. ab ecce & illum illos illām. Dicimus
& meip̄sius tunip̄sius sūi p̄liu meip̄sum teip̄sum seip̄sum. &c. Sunt
præterea syllabę quædam quæ pronomiñbus adjiduntur. ut metre c̄: Met
pre. DIS. Quibus pronomiñbus adjicitur met? MAG. Ego & si
is obliquus. ut egomet meimet & cetera Similiter obliquus tu d̄ m̄ pris
ramen gentiū pluralibus. ut tuismet tibimet. Additur & siū. ut siū
met sibimet semet. Et quandoq; pronomiñbus tertię personę. ut ip̄se
met. DIS. q̄b̄ p̄noi bus addit̄es? MAG. huic p̄nomiū tu. ut in te. Te
16

Idem
Idēdem

Syllabite
adiectiōe

PRIMI TR ACTATVS PRIMVS

- Ce** tui postea addite met. ut tueremt in ntio & vtiosoltū. DIS. Quibus aute adiicite ces MA Oibus casibus pnois hic hec hoc in octo desinent bus. ut huiuscce hoscce hisce dicimus & illiusce istiusce. & Thereti illacine prulit. DIS. Quibus pte adiicite MAG his gncg ablatiuis mea tua sua nostra vestra dicendo meapte tuapte suapte nostrapte & ve strapte. inuenite & ne pnoibus interrogatiue addita. ut hoccine est huma nū factū. i.e. hoc ne Ser & istis dictionibus quis & qui (Quas Dona-
Nes tis inter pnoia posuit) varie syllabae adiiciuntur. De quibus haec no-
Qui ta metra. Cū quis na pa sine qe cōtinge puras quā. Da vis cūqe libet g sine qe retinet. ut quinās quinās qdna vel qdna: qsfe qe: qdpe quispa qpiā qdpa vel qdpa quispuras. Qui squā: quæquā qdqa vel qdga. Quidā: qdā qddā vel qddā in neutrop dd duplicatu quiuis quis qdus vel gdus. Quicūqe: qcūqe qdcūqe. Quilibet qlibet qdlibet vel quidlibet. cōponitur & unus cū qsfe dicendo unus qsfe & qe cūli ut si quis. cū ut ne quis cū aliis. ut alige. cū re: ut reliquis. cū mit ut nūquid. cū quis ut quiquis qe qdge. cū en ut enquis enqua enqdu enqid. DIS. Gna. pnoim qe MAG. Quince sc; masculinū: semim: neutre: cōe & oē. DI qe pnoia sūt masculinū gnise MA Illeip se istehice is noster vester meu tuu & sū. DI qe sūt femi gnise MA. Ila la ipsa ista haec ea nostra vestra mea tua sua DIS qe sunt neutre gnise MA Illud ipme nec diciplu atiquitus. n dicebat ipsius. ipa ipme istud hoc id nostre vestre meū tuū sū. DI qe sunt cōis gnise MAG. nostras & vestras. DI quæ sunt omis gnise MA Ego tu sui. DIS. Casus pnoim qe sunt e MA Sex: qui & noim. n Quattuor exceptis pnoia nulla vocabis. tu meus & noster nostras hac sola vocanf. De declinatio Declinatones. pnoim quot sunt e MAG haec quæ sequunte. Sciēdū in pronominibus in declinādo articularia nō pponi.
Ego mei vlmis mihi me a me.
In szri	Tu tui vel tis tibi te o tu a te	In pli	nos nrn p n r nobis nos a nob
vos vr m vel vr i vobis vos o
Sui sibi se a se	Ille illius illi illum ab illo.	In pli	Sui sibi se a se (vos a vobis e
Illi illor g illis illos ab illis,
Illa illius illi illum ab illa.	Illud illius illi illud ab illo.	In pli	Illa illa illis illas ab illis
Hia illor g illis illa ab illis
- Simili modo declinatur Ipse ipsa ipsun. Iste ista istud.
Hic huius huic hunc ab hoc.	In pli	hi horum his hos ab his;
Hæc huius huic hanc ab hac.	In pli	hæc harum his has ab his.
Hochuius huihoc ab hoc.	In pli	hæchoc hæc hæc ab his
* Is eius ei eum ab eo.	In pli	* ei eorum eis eos ab eis
Ins z ri Ea eius ei eam ab ea	In pli	Eearum eis eas ab eis
Id eius ei id ab eo		Ea eorum eis ea ab eis
- Meus mea meum. Tuus tua tuuum. Suus sua suuum declinantur sicut
albus alba album. Excepto qe meus habet in vocatio mi.
Noster nostra nostrum. Vester vestra vestrum declinantur sicut nit /
ger nigra nigrum. Nostras & vestras declinantur sicut ciuicas.

hi & his
simplex;
& he p si
plex & scri
buntur.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In s̄ri	Quis vel qui cuius cui quā a quo vel a qui Quae vel qua cuius cui quā a qua vel a qui Quod vel quid cuius cui quod vel quida quo vel a qui
	Qui quo; quis v̄l quib⁹ quos a quis v̄l a quibus
In pl̄i	Quae quarū quis vel quibus quas a quis vel aquibus Quae vel qua quo; q̄s vel qbus q̄ vel q̄ a quis vel a qbus Sic & eoz cōposita p̄ter q̄s quis i ntō gdqd i actio: & q̄quo in ablativo Si quis reliquis alius nūquis in femio in ntō h̄nt a. ut siqua reliqua nūqua. &c. Iste istec istec declinant̄ solit̄ in casib⁹ ubi c reūt̄ demp̄ to dat̄ singulari. hic & h̄c nostras vr̄as & hoc nr̄ate vr̄ate. ḡt̄o hui⁹ nostris vestratis: sicut noīa tert̄ declinat̄es in as.
	Eccum Ecos Ellum Ellos
In s̄ri	in pl̄i in s̄ri in pl̄i
	Eccam Eccas Ellam Ellas
	Hæc de p̄noīe consequēs est ut verbū p̄curramus:

De Verbo. Capitulum Vicesimum quartum:

Vid est verbū MAG. est ploratōnis cū t̄pib⁹ & modis sine Verbū
casu agere aliquid/aut pati/aut neutrū sc̄as. Dicta est aut̄ hec c̄ps
oratōis. verbū eo q̄ aere verborato lingua formē. DIS. Ea
rōne Om̄is plorōnis ȳbū dici posset. MAG. Sane qdem hec tñ plorō
nis ȳbo pfecta cōstituit̄ nō possit oratio. Eius aut̄ naturam nō tā dīoē
quā diuisione cognoscem⁹. Vñ oē ȳbū aut ē substantiā v̄tim vel ad-
iectiū. Et rursus ȳba substantiā tria sunt. sc̄sū s̄io & exiſto. Vtia q̄n̄
q̄s sunt sc̄s nūcupor appellor vocor nominor & dicor. Reliqua ȳo oīa vocatiā
adiectiā sunt. Ex quib⁹ tñ alīq̄ s̄ilēm v̄m h̄nt cū substantiā & vocō
de quib⁹ infra. Et ampli⁹ adiectiā sunt duplicita sc̄s p̄sonaliā & imp̄sonaliā.

DIS. Qua ȳba sunt p̄sonaliā & MAG. q̄ in p̄n̄ i indicatiū termināt̄ in oīa vel in or̄ defectiū & anormalis exceptis de quib⁹ infra. Ut
amoloquor. & iugant̄ p̄ tres personas. Et hec rursus sunt duplicita sc̄s
actiā & neutra. Actia quidē oīa sunt quib⁹ cōuenienter addi p̄t ille acti⁹
Ioannē & p̄t vulgarizari p̄ i v̄rd ut amo: ioannē: sequor ioannē: amor [Neutral]
id i v̄rd liebgehebt segr i v̄rd nach gerolgt. Neutra ȳo sūt quib⁹
acti⁹ ioannē addi nō p̄t: nec vulgar i v̄rd recipiūt. ut sto luctor. nō. n.
dicim⁹ sto ioannē: luctor ioannē. DIS. q̄ sunt imp̄sonaliā. MAG.
q̄ in p̄n̄ i indicatiū termināt̄ in tur vel in . Et solū in terijs personis imp̄sonaliā
iūgan̄. ut statut̄ accidet. Hæc aut̄ rursus dīa sūt: quia oīa imp̄sonaliā
in tur sunt passiua: & vulgarizantur per man. ut statut̄ man stat. vel es
i v̄rd. ut statut̄ es i v̄rd gestandē. Sed imp̄sonaliā in t̄slū actiā. & vulga-
rizant̄ es ut licet es i m̄pt̄. Excipiunt̄ imp̄sonaliā in t̄ q̄ descendūt a fa-
cio: cū cōponiē cū alijs dīctōibus q̄ p̄p̄o. ut bñlit satist̄; malefit quæ
passiua sunt. DIS. a quib⁹ verbis descendūt i p̄sonaliā. MA. ab acti-
uis neutralib⁹ t̄m demp̄ miseret. q̄d venita ȳbo deponēt̄ misereor.

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

- ybi accēta** DIS. Verbo quo^t accidit^c. MAG. octo sc̄z genus numerus figura tōs persona mod⁹ cōiugatio & forma. DIS. Ḡna ybōz q̄t sunt^c.
genus actiuū MAG. genz sc̄z actiuū passiuū neutru^c cōe & deponēs. DIS. quod ybū est acti ḡnis^c. MA. qđ terminat in o & accip̄ies r facit ex se passiuū ur amo amor. DIS. qđ verbū est passiuū^c. MA. qđ terminat in or & dēpt̄a Irāt̄ redit i suāctm. ut amo amo. DIS. qđ ybū ē neutrū^c.
neutropas MA. qđ terminat in o nec pōt acciper & facere ex se passiuū ut sto. Sto. nō dicit. & hēc sit aut neutra pura, ut sto. aut substantiā: ut sū. qđ solum nō terminat in o. Aut neutropassiuā: sic dicta quia in ptō & t̄pibus formatis inde habent vocem passiuū. in p̄nti tñ & inde formatis neutralē seruat inflectiōem. ut sunt audeo cum soleo sio quoq̄ gaudeo fido. Prādeo mero p̄dīt̄ simul annumerab̄s. aut passiuā neutra. Sic dicta ḡa passiuū sub voce neutrali passiuā habet sc̄zatiōem. ut sunt vapulo vene exulo neutrū.
cōmune DIS. quod ybū est cōe^c. MA. qđ in or desinat nec r dimittit: actionē & passionē sc̄ans. ut sunt largior experior veneror moror. oculor hortor. crimiōr amplector interptor hospitor adde. DIS. qđ verbū est deponēs^c. MAG. qđ in or definit nec r dimittit actiōem vel p̄sionē sc̄as. ut luctor loquor & sūlia. DIS. numeri verbōz q̄t sunt^c numerus.
figura MAG. de nūero & figura verbōz dicendū ē ut in noīe. DIS. Tp̄a tempus verbōz quo^t sunt^c. MA. quinq̄ sc̄z p̄t̄: p̄tm impfctū: p̄tm pfctū p̄tm plurcpfctū: & futurū. DIS. p̄sonē verbōz q̄t sunt^c. MA. tres sc̄z primalecunda & tertia. DIS. modi ybōz q̄t sunt^c. MA. quinq̄ sc̄z indicatiō ipariū opatiū siūctiū & infinitiū. q̄lōge ab iploñalī differt. Ille em sine verbo adiuncto pfctū sensū in ḡnā: i3 ybū impfsonale. ut amare & amāt̄. DIS. Cōiugatiōes ybōz q̄t sunt^c. MAG. Cōiugatio Cōiugatiōes verbōz regulares sunt q̄tuot sc̄z p̄ma sc̄da tertia & q̄rta.
prima DIS. qđ ybū ē primē cōiugatiōis^c. MA. qđ habet a longā an re in infinitū vel ri. ut amare amāt̄. DIS. Quod verbum est secundē coniū secundatiōis^c. MAG. quod habet e longam ante re vel ri in infinitū. ut docerē doceri. DIS. Quod verbum est tertie cōiugatiōis^c. MA. quod habet e breuem ante re infinitū: vel i solam sine r. ut legere legi.
tertia DIS. Quod verbū est q̄rtē cōiugatiōis^c. MAG. quod habet i lon quā an re vel ri in infinitū. ut audire audiri. hoc aut facilius depheredes si uniuscuiusq̄ cōiugatiōis formā cū regulis rōx subtiligēd̄is memorie rē politeris p̄terita & supina. quā magis variat̄. s̄m reglas formabis. Et quinq̄ tpa a tenore p̄teriti deriuabas. unde Ram sem rim iō se formabit p̄teritumq̄.
De Prima coniugatione Regulæ Capitulum, xxv.
De preteritis
amauit X as fac aui p̄ter dedit & stetit a sto
Et cubui/plicui/micui/frcui/secuiqz
Et dormui, sonui, tonui, crepui, yetuiqz.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

Cum iuuui laui necui dic atq; ne caui.

Datq; xui nexo cubui dic atq; cubauui

Aui dimico dat vel ui sic inicrepo format.

m̄t̄plico Aui preteritum plico dat cum nomine iunctum:

replico Hoc sine prebet ui tamen & reperitur in aui.

Confrico cum resero formantur sepe per aui

resto Stoq; stitiq; stitum dat natis excipe circum.

Nota Do cū cōpositis huius inflectionis corripit da ut circūdare:
media correpta pessundare evenundare.

De Supinis

Aui preferitum semperq; supinat in atum.

Sed lauo dat lotum iuuuo iutum potoq; potū

amatum

Docq; datum dat stoq; statum nexo quoq; nexum

Sonitum Quod dat ui dat itum frictum sectum quoq; necrum

De Supinis deponentialium

Luctor A tum prima dabit per deponentia semper:

Iuctatum Forma Primæ coniugationis in Aciuo

In Indicatiuo

Pr̄senti Amo amas amat

Amamus amatis amant

pr̄o imperfecto amabā bas bat

Amabamus amabatis bant

In s̄zri in pr̄o perfecto Amaui uisti uit.

In pl̄i Amauimus uistis erūt vel ere

pr̄o plusq; perfecto amauerā as at

amau eramus eratis erant

Futuro Amabo amabis bit.

Amabitus amabitis bunt

In Imperatiuo

In s̄zri glari i Pr̄senti ama et caret prima persona

Amemus amate ament.

In plu

Futuro Amato tu amato illi.

Amemus atote anto vel atote,

rati

In Optatiuo utinā

Pr̄sni & pr̄o imperfecto Amare ares aret

Amaremus etis rent.

qu ut q̄te/
nus ne.

In s̄zri in pr̄o pfecto & plusq; amuisse sses sset

Amauissimus uissetis uissent

In plurali

Futuro Amem ames amet

Amēmus ametis ament.

In Coniunctiuo Cum

Pr̄sni Amem ames amet.

Amemus ametis ament.

cū dū qm;

pr̄o l̄pfecto amarem res ret.

amaremus amaretis amarent.

nisi si quā

In s̄zri in pr̄o perfecto amauerim ris rit.

amauerimus eritis amauerit.

uis licet

pr̄o plusq; amauissem sses sset.

amauissemus uissetis uissent.

q̄c̄ dōces

Futuro amauero ris uerit.

amauerimus ueritis uerint.

pius quā

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Infinitiuo. qui est sine numeris & personis.

In Præsenti & præterito imperfecto Amare. præfecto & plusq[ue] perfecto
amauisse. Futuro amatum ire vel amatum esse.

Verbum Impersonale

Præsenti Amatur

præterito imperfecto amabat

idicatio i præ perfecto amatum est vel fuit.

præterito plusq[ue] amatum erat vel fuerat

In

Futuro amabitur.

Præsenti Ametur

ipatiuo i

Futuro Amator.

Præsenti & præ imperfecto Amaretur

præfecto & plusq[ue] amatum es; v[er] fuisse;

Futuro Amaretur

Præsenti Ametur

præterito imperfecto Amaretur

præterito perfecto amatum sit vel fuerit;

præterito plusq[ue] amatum esset vel fuerisset

Futuro amatum erit vel fuerit.

Præsenti & præterito imperfecto amari.

Infinitiuo in

præ perfecto & plusq[ue] amatu esse v[er] fuisse

Futuro amatumiri

Gerundia Amandi Amando Amandum.

Supina Amatum Amatu.

Participia presens Amans. Futurum Amaturus.

Forma Primæ coniugationis in Passiuo

In Indicatiuo

Præsenti amor amaris vel amare amatur.

præ imperfecto Amabar amabar is vel are amabatur.

In s̄tri in præ perfecto Amatus sum vel fui es vel fuisti est vel fuit;

præplusq[ue] amatus erā vel fuerā eras vel fuerās erat v[er] fuerat;

Futuro Amabor amaberis vel amabere amabitur

Præsenti Amamur amamini amantur

præterito imperfecto Amabamur amabimini amabantur

In pli in præfecto amari sumus vel fuim⁹ esitis vel fuistis sum &c;

præplusq[ue] amari eram⁹ v[er] fueram⁹ eratis vel fueratis erat &c;

Futuro Amabimur amabimini amabuntur.

In Imperatiuo.

In fin p[re]sentia amare ame[re]

In plu Amemur amemini amentur;

gulari Futo amator tu &c

rali Amemur amamini amantur;

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

115

In Optatiuo ntinam.

In s̄gi o p̄nti & p̄fecto amarer eris vel &c. amaremur emini āmentur.
p̄tō ip̄fecto & plusq; amar⁹ esse&c. amati essemus vel fuisse⁹ &c In pl̄i in
Futuro amer eris vel cre etur amemur amemini amentur.

In Coniunctivo Cum.

p̄nti amer eris vel ere etur amemur amemini amentur
p̄tō ip̄fecto amarer eris rere vel retur amaremur amaremini rentur
In s̄gi in p̄tō p̄fecto amatus sim vel fuerim &c amatisimus vel fuerimus &c. In pl̄i in
p̄tō plusq; amar⁹ esse; vel fuisse⁹ &c; amati essemus vel fuisse⁹:
Futuro amatus ero vel fueri eris &c amati erimus vel fuerim⁹ &c.

In Infinitivo

Pr̄sentis & preterito imperfecto Amari
In Pr̄terito perfecto & plusq; amatum esse vel fuisse
Futuro amatum iri.

Pr̄teritum Amatus

Participia

Futurum Amandus.

DIS. Quare Imperatiuus caret prime personē in singulāri & non in pluraliſ. MA. Quia nemo sibiipſi ſoli imparat: iō caret prima perso/na in singulari ſed poſſum⁹ nobis ipſis cūalijſ imperare: ideo habet pri/mā in plurali. Capitur ramen Imperatiuus frequenter depcariue: cū in/a ſeriōres ſuperiorib⁹ loquant̄. Imperatiu⁹ etiā preteritū non habet: qđ ad preteritū nō eft consiliū/imperiū aut depcatio. Pr̄ter h⁹ ope p̄ciū eft ut omes p̄ſonas singulos per medos & tempora vulgariz̄: uti ita a me audiisti Et non modo per verba huius inflectionis / vegetiā per omnia ſequunt̄ id eī quantū latinitati conducat experientia docebit

De Secuda Cōiugatiōe. Cap. xxvi : De Pr̄teritis.

De veo forma vi, ferbere bui facit aut vi.

Moueo Connixi vel conniui conniueo format.

mouī Ferueo Illud format ui cuius non eft veo finis.

Ferbeo Nil. veo. Cieo ciui. quieoq; quieui.

Pendeo Sueui vel ſuetus /iussi/ torpſiſq; buiſq;

Tondeo Luxi vel mulſi riſi ſuſi ſimul arſi

Stridi: ſedi: vidi: dicq; pepenq; ſpōpondi .

Atcq; toton: momor & gaſiſus: iungit uirauſus.

Prandi pranſus dic. auxi: luxi: ſimul alſi :

Fulſi cum mulſi . dic uirſi iungit oto uirſi :?

Cum terſi: fleui: leui: pleui: ſed oleui

Doceo
Docuſ

ſicut & in
dulſi ab i
dulgeo co
poſitū ab
algeo

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

immineo.
Aut olui/cleui/solitus/mansi/neo neuī
Danis a peri maneo dat ui careatq; supino
Nil liqueo/torsi/dic heli/mestus ui dat

De Supinis

mouſ
motum
Rifum.
auctum
miserum

At veo vi per tum:cautum fautum vel adulterū
Quę dant preterita per ui caruere supinis
Ni faciant in itum:teneo tentum quoq; doctum
Cenleo dat censum:sed itum sua compositiū
Misceo dat mixtum frictum vel frigeo nullum
Pauca supinantur pręter sex neutra secundę
Dat pateo passum careo caritum quoq; cassum
Pareo prebet itum:licet ac oleo/taceoq;
Format itum:doleo noceo placebo soleoq;
Et valeo, valitum sic format torreo tostum.
Disi sum:xi ctum:sed tum dat sorbeo vel ptum
Dic tamē indulatum vel sum.mulsum quoq; mulctum
Dic sedeo lessum:tortum torsum:quoq; gausum

De Supinis Deponentialium

Altera curtat itum:tueor tutum:misereri
Dat sertum:reriq; ratum:fateor quoq; fassum
Nil medeor format:mereo rmerui meritum dat
Sequitur forma secundę cōiugationis in Activo.

In Indicatiuo

In ſyri Doceo docēs docet.
Docebam bas bat
Docui docuisti it. In pli Docuius docuistis erūt v̄l̄ crē
Docueram ras rat.
Docebo docebis sit.

Docebimus docetis docent
Docebamus batis docebant.
Docuīus docuistis erūt v̄l̄ crē
Docueramus eratis erant.
Docebim⁹ docebitis docebūt.

In Imperatiuo.

In ſin Doceo doceat. In pli Doceam⁹ docete doceant
gulari Doceto tu ceto ille. rali. Doceāus ceteo ento uſ entote

In Optatiuo utinam

In ſyri Docerem̄ ſes ret. In pli Docerem⁹ ceretis cerent.
Docuissemſſes ſſent. In pli Docuissem⁹ ſſetis ſſent.
Doceam̄ ceas ceat.

p gauſuſ
ppre. car
men.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS.

26

In Coniunctivo Cum.

Doceam ceas ceat.	Doceamus doceatis doceant i-
Docerem ceres ceret.	Docerem⁹ doceretis docerent
Inſtri Docuerim ris rit.	In pli Docuerim⁹ cueritis docuerit,
Docuissem ſſes ſſet.	Docuissemus ſſetis ſſent
Docuero ueris cuerit.	Docuerimus cueritis cuerint:

In Infinitiuo

In pſenti & p̄tō ipſecto Docere. Prō pſecto & plusq; perfecto Docuiſſe: Futuro Doctum ſt̄ vel docturum eſſe.

Verbum Impersonale, In Indicatiuo

Præſenti Docetur	Præſenti Doceatur
P̄tō ipſecto docebaſt	ipatio
Inſtri Prō pſecto doctū ē &c	Futuro Docetur
P̄tō plusq; doctū erat v̄ fuerat	Futuro Docebitur

Optatiuo utinam in, Præſenti & p̄tō ipſecto Docteretur
p̄tō pſecto & plurim⁹ doctū eſſet vel fuſſet
Futuro Doceatur.

In Coniunctivo cum in, Præterito ipſecto Docteretur
præterito pſecto Doctum ſt̄ vel fuerit
p̄tō plusq; pſecto Doctum ſſet vel fuſſet
Futuro Doctum erit vel fuerit

Infinitiuo in, Præterito & p̄tō ipſecto doceri,
Præterito pſecto & plusq; doctū eſſe
Futuro Doctum iri. (vel fuſſe).

Participia prefens ut docens. Futuro docturus Gerundia Docendi
Docendo Docendum. Supina Doctum Doctu.

Forma secundē cōiugationis in Paſſiuo In Indicatiuo

Docor doceris vel ere eſtur. Docemur docemini docentur
Docabar baris vel bare batur. Docebamur bamini hanſur
Doctus ſum vel fuſſes &c. In pli Docti ſumus vel fuſſimus &c.
Doctus erā vel fuerā eras &c. Docti eramus vel fuerāus &c.
Docebor beris vel bere bitur. Docebimur bamini buntur

In Imperatiuo

In singulari p̄nti Docere doceat. Futuro Docetor tu docetor ille.
In plurali p̄nti Doceamur amini antur. Futuro Doceamur eminor etor

In Optatiuo utinam

Inſtri Docerer docereris vel ere eſtur Doceremur emini entur
Doctus eſſem vel ſſem eſſes In pli Docti eſſemus vel ſſemus
Docear docearis vel areatue Docemur amini antur

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Coniunctiuo Cum

Docear aris vel are doceatur	Doceamur doceamini doceat̄
Docerer eris vel ere doceretur,	Doceremur doceremini erit̄.
In s̄ri Doctus sim vel fueri sis &c.	In pli Docti simus vel fuerim⁹ &c.
Doctus essem vel fuisse &c.	Docti essem⁹ vel fuisset⁹ &c
Doctus ero vel fvero eris &c.	Docti erimus vel fuerim⁹ &c

In Infinitiuo.

pt̄ti & pt̄s imperfecto	Doceri.	p̄teritum doctus.
In prō pfecto & plusq; doct⁹ esse ul' fuisse		

Futuro Docendum iri;

Participia

De Tertia cōiugaciōe. Cap. xxvij. De preteritis

Ic feci: ieci: lexī: spexi: quoq; fodi:

Fugi cum cepi. rapui. sapuicq; cupiui.

Licio
allicio.

Et quassī/cussī peperi /simul eliciq;.

Semperuo dat ui : preter struxi quoq; fluxi.

Pluui siue plui.

Dic scripsi:nupsī:lambi:scabiq; bibiq;. Atq; scobi

Dic dixi:duxī:vici:parui:quoq; creui.

Notui/pesco/cui:didici:nil glisco poposci.

Ici/conquexi parsi dic atq; pepercī.

Do dat di preter rasī vasi quoq; lesi.

Rosi cum lusi/trusī/clauso:quoq; plausi

Cedo cecidi cedoq; cessi iunge pepedi

Findo fidi dat scindo scidi quoq; fudi

Prendo/didi/cecidi/tutudi/fidoq; filus

Tendo/tetendi/pendo/pependi/fidoq; nil dat

A do compoluta ternae dant di geminatum

Sic dabit abscondo vel/di, si diuido format

Go dat xi per x/proter sparsi quoq; versi

Mersi cum tersi/legi/fregi /simul egi

A lego xi tria dant:intelligo/diligo/negli.

Dant tango tetigi/pepigī dat pango pacisci

lungere dat pegi/canto panxi/stimulare

Dat pungo/pupugi:punxi punctos numerando

Formabit traxi traho/formabit vaho vexi

accuo
arguo

pando:
pandi

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

a pello cel	Lo dat ui pr̄ter pepuli/ceculi ue/fefelli	Lo ut colo
lo fallo ve	Salli cum psalli vulsi vellue tulicq;	Mo ut gemo
llo fallo	Mo dat ui pr̄ter emi/pressi quoq; dempsi:	a pmo de
psallo &	Compsi/cum prompsi/sumpsi	No mo como
tollo	Dic posui/genui/cecinī/tempsi/quoq; strauī	promo su
a pono g ¹	A cano composita per ui formantur & entum.	mo.
gno cano.	no Spreui cum creui sini/leui quoq; liui.	Po
tēno ster.	Concino. Dic strepi.i/scopui/rupi/rep̄si quoq; clepsi	Quo
no lino	sperno si Scalpsi/cum sculpsi/carp̄si: tu iungito serpsi.	Ro gero. pro
ut messui	Formabit liqui/linquo:format coquo coxi.	uro curro
pero tritū.	Gessi/dic ussi verri/versi ue/cucurni.	quero.
Triui quesui seu sero dat seruiq;	Atq; tuli fero dat: nil vel furui furo format	So. ut lacesto:
So format siui. si viso calesso facesso	Pinsu sui format . Dat necio pecto xui.xi.	et reflecto. ster
Pinsu sui format . Dat necio pecto xui.xi.	Dic flexi plexi . Dic stertuit.addito verti.	To to vetro.
Datq; sui meto dat tiui peto.mittoq; misi.	Sisto steti neutrum:statui dat transierit dum.	Vo
Sisto steti neutrum:statui dat transierit dum.	Solui cum volui.dic caluiq; viuoq; vixi	Xo
Dicq; satum/pastum:soluo vel voluo dat utum.	Nexo xui per x format/iungito texo	
Ag vel cognosco dat itum.sic insero conser.	De Supinis	
Raptum/consultum/cultum/textum quoq; fertum.		
Et pistum/messum/pexum/necto quoq; nexum.		
Occultum questum:tibi sincopa format & altum.		
Dicq; satum/pastum:soluo vel voluo dat utum.		
Ag vel cognosco dat itum.sic insero conser.		
Vo per ui dabit utum. dic ruitumq; ritumq;		in situ con
Ci vel gi:cum qui vel xiq;:supina dat in etum.		situ asero
Dic factum/iactum/victum/tactum/sil' actum.		
Disco q; posco citum fugitum fictum quoq; fractum.		
Mictum cum pictum/rectum coniungito strictum.		
Et fixum fluxum frustum:seu dici to fluustum.		

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Cum flexum pexim vel plexum iungito nexum
Dant pepigi pegi pactum panxi quoq; nullum.
Di cum li ri si cūm ti dat sumq; supino
Dic scissum fissum passum seu dico pausum:
Cūm cussum cestum fossum: tutudi quoq; tusum:
Stum dat edo vel sum. sed itum dant a dare nata.
Abscondoc; simul dat itum vel sumq; supino.
Tentum vel tensum: peri partum paritumq;
Dic falsum: pulsus: culsum: latum quoq; salsum:
Excelsum: vulsum: cursum: cauo inngi to cautum.
Dic tortum: torsum: gestum: missum simul ustum.
Mi pi psd abo ptum: tamen dico captum.

De Supinis Deponentialium.

Disce supina dare per deponentia ternæ:
Actiui finge vocem: formac; per ipsam
Mortius & gressus: passus: fretus quoq; fructus:
Et fructus: tuitus: lapsus: nascor quoq; natus:
Iratus iungo: pactus simul atq; profectus:
Vltus cum' naetns: expperctus vel adeptus:
Addito cōmentus: simul oblitus quoq; fassus:
Fungor habet functus formant loquor & sequor utrum
Questus cum nisus seu nixus: iungitur usus:
Nil format vescor: nil format reminiscor.

Sequitur forma tertiae Coniugationis.

In Indicatiuo.

Plenti Legi legis legit	In p̄tī	legimus legitis legunt'
p̄tī impfecto legebābas bāe		legebamus legebatis legebāne
ptō pfefcto legi legisti legit		legimus legisti erunt vel ere.
prō plusq; legeram legeras at		legeramus legeratis legerant.
Futuro legam leges leget.		legemus legetis legēnt

In Imperatiuo

In fin in p̄tī legi legat In plus legamus legite legant
gulari in futuro legito tu iro ille rali legamus note unto vd ūtote

In Optatiuo utulam

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

92

In Singulis pñti & prō ipsesto legerē es et legeremus legeretis legerent
 In Singulis prō pfecto & plusc̄ legisse es et. In pli legissimus legisstis legissent
 Futuro legam legas legat. legamus legatis legant

In Coniunctivo Cum.
 Præsentē legam legas legat legamus legatis legant
 prō ipsesto legerē es legeret legeremus legeretis legerent
In Singulis prō pfecto legerim legeris it legerimus legeritis legerint
 prō plusc̄ legissim silesset legissimus legisstis legissent
 Futuro legero legeris legerit legitimus legeritis legerint.

In Infinitivo

Præsentē & præterito imperfecto legere.
 In Præterito perfecto & plusc̄ perfecto legisse
 Futuro lectum ire vel lecturum esse.

Verbum Impersonale. In Indicativo

Præsentē legitur pñti & prō ipsesto legeretur
 prō ipsesto legebatur pñti & prō ipsesto legeretur
In Infinitivo prō perfecto lectū est vel fuit Optatio prō pfecto & plusc̄ lectū esset
 prō plusc̄ lectū erat vel fuerat Futuro legatur vel fuisset
 Futuro legetur.

In Imperativo pñtilegatur; preterito imperfecto legeretur;
 tuoo Future legitor dūctio cū prō pfecto lectū sit v. el fuerit
 pñti & prō ipsesto legi prō plusc̄ lectū esset v. el fuisset
In Infinitivo præterito perfecto & plusc̄ perfecto lectum esse vel fuisse Future lectum erit vel fuerit
 Future lectum iri.

Gerundia legendi: legendo: legendum. Supina lectum: lectu.
 Participia præfens ut legens: futurū lecturus. In gerundis nōnumc̄
 e in u. y. t. ut finiū regundoz. p. regendoz. Familię herciscunde p. her-
 ciscende: ab hercisco quod est diuido.

Forma Tertiæ coniugationis in Passivo.

In Indicativo

pñti Legor legeris vel re iur. legimur legitimiñi leguntur
 prō ipsesto legebaris vel re ē. legebamur amini antur.
In Singulis prō pfecto lectus sum vel sui In pli lecti sumus vel sum⁹ estis &c;
 prō plusc̄ lectus eram v. el fuerā. lecti eram⁹ vel fueramus &c.
 Futuro legar legeris v. el ere et legemur emini entur

In Imperativo

In singulari in Præsentē legere legatur: legitor tu legitor ille In pli legi-
 gamur legitimiñi legantur futuro legamur legitimiñor leguntur.

In Optativo utinam.

pñti & prō ipsesto legerer eris &c. legeremur emini entur.
In Singulis prō pfecto & plusc̄ lectus esse &c. lecti effemus vel fuissimus &c. In plurali
 Futuro legar ati. v. ducatur legantur

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

Coniunctivo Cum

p̄t̄ legar aris vel are atur
pt̄o ip̄fecto legerereris v̄lere et.
In sinḡtr̄ pt̄o p̄fecto lectus sim vel fuerim &c.
pt̄o plusq; lectus esse; vel fuisse; &c.
Futuro lectus ero vel fuer ero &c.

legamur amini legantur;
legeremur emini entur
lecti simus vel fuerius sitis &c. In plurali
lecti essemus vel fuissemus &c
lecti erimus vel fuerimus &c.

In Infinitivo

p̄t̄ & pt̄o ip̄fecto legi
In pt̄o p̄fecto & plusq; lectū eē vel fuisse
Futuro lectum iri

præteritum lectus
Participia
Futuro legendus

De Quarta coniugatione Capitulum xxvij

Regule de preteritis

i vi quarta dabit formabit cambio campsi
Datq; bui dat vinxi vincio iungito sanxi
Sancio vel ciui formabit rautio rausi
Fulsi vel ciui farsi farsi salui dic
Vel liui veni cum sep̄si dic simul hausi
Sentio dat sensi
A pario dant nata rui. Sed comperit atq;
Repperit excipias ertum sibi iuncta supinat

De Supinis
Iui preteritum sepe transfertur in itum
Excipias saltumq; sepultum sic & amictum
Veneo dat vendi venum veniocq; dat entum
Dat si sum: xi c̄tum quartæ. sed retrahis haustum:
Fultum cum fartum; fartum camptū quoq; septum
Quod salio sibi componit formabit in ultum.
A queo composita vel eo breuiare supina
Constat. & ambitum non corripit ambio solum.

De supinis Deponentialium.
Producens quart: & tibi cuicta supinat in itum.
Trina sed excipies: ortu s cum mensus & orsus.
Deponens assentior assensum tibi præbet.

Regulæ generales oīm Coniugationum:
Simplicium norma formabis compositua:

Huius ora
dinis yba
que iuri in
pt̄o hñt se
pe u reñc
lit: nōnun
q; etiā ut
deponunt
ut peti p
petui pe
tisti ppeti
uisti.

Exilio
Resilio

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

despōdeo Si componantur geminantia non geminantur.
 mōrdeo Do sto composita geminabunt; polscocqz disco:
 reposco P rae curroqz notes: quoniam geminat qz repungo.
 dedisco A si compositum dat in i: dabit e qz supino:
 Ut probat inficio; sed debes demere do go.

Forma Quartē coniugationis in Actiuo

In Indicatiuo.

In p̄s̄ti in Pr̄s̄enti Audiō audīs audīt p̄tō im̄fēctō audīebā as at. In p̄f̄ctō in pr̄f̄fectō audīui isti uit. pr̄p̄l̄qz p̄f̄fectō audīuerā as at Futuro audīam audīes et.	audīmus audītis audīunt audīebamus bat̄is bant. In p̄l̄ in audīuiūs istis erunt vel ere audīueramus atis erant audīemus audīetis audīent.
---	---

In Imperatiuo.

In p̄s̄ti in Pr̄s̄enti Audi audīat Futuro audīto tu audīto ille	In p̄l̄ in Audīamus audīte audīant audīam⁹ itote unto v̄l̄ untore
--	--

In Optatiuo utinam

In p̄s̄ti in p̄nti & p̄tō ip̄fectō audīre es et pr̄f̄fectō & pl̄qz audīuisse es et Futuro audīam audīas et.	audīremus audīretis rent audiūssimus etis uissent audīamus audīatis audīant.
---	--

In Cōiunctiuo cum

In p̄s̄ti in Pr̄s̄enti audīam audīas et p̄tō im̄fēctō audīrē res ret pr̄f̄fectō audīuerim ris rit pr̄p̄l̄qz audīuisse, fles s̄tēt Futuro audīuero ris rit.	audīamu s audīatis audīant audīremus audīretis rent audiūerimus ritis rit audiūssimus uissentis uissene audīuerimus audīueritis rit.
--	--

In Infinitiuo

In Pr̄s̄enti & pr̄aeterito imperfecto audīre Pr̄aeterito perfecto & plusquamperfecto audīuisse Futuro auditum ire vel auditurum esse.

Verbum Impersonale In Indicatiuo.

Pr̄s̄enti auditur. Pr̄aeterito im̄fēctō audīebatur Pr̄sterito perfecto auditū est v̄l̄ fuit Pr̄aeterito plusqz auditū erat v̄l̄ fuerat Futuro audīetur.	In Imparatiuo i p̄s̄ti senti audīatur. In Futuro auditor.
---	---

In Optatiuo

Pr̄s̄enti & pr̄aeterito im̄fēctō audīrerūt. In Pr̄aeterito perfecto & plusqz perfecto auditum esset vel fuisset Futuro audīatur.
--

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

In Coniunctiuo

Præsentis audiatur.

In proposito auditu sit vel fuerit.

proposito plusquam auditu sit vel fuerit.

Futuro auditum erit vel fuerit.

In Infinitiuo

presenti & proposito auditu.

In proposito & plusquam auditu est.

futuro auditu iti. / vel fuisse.

Forma Quartæ Coniugationis in Passivo.

In Indicatiuo

presenti audior itis vel irentur.

In singulari proposito audiebar baris vel erant.

proposito auditus sumus vel fuerimus.

proposito plusquam auditus erat vel fuerat &c.

Futuro audiar audieris vel audire &c.

In Imperatiuo

In singulis presenti audire audierat

Futuro auditor tu auditor ille p*re*s. audiamur audimini autur.

In Optatiuo utinam

presenti & proposito rereris vel iret uterem.

In singulari proposito & plusquam auditus essemus vel fuerimus.

Futuro audiararis vel erantur.

In Coniunctiuo Cum

presenti audiararis vel erant vel atque.

proposito audiret eris vel iret vel erit.

In singulari proposito auditus sumus vel fuerimus &c.

proposito plusquam auditus essemus vel fuerimus &c.

Futuro auditus ero vel fueris eritis vel fueritis &c.

In Infinitiuo

presenti & proposito auditu.

In proposito & plusquam auditu esse vel fuisse.

Futuro auditum erit.

De irregularibus & Defectiuis. Ca.xxix. MAG

Hæc de inflectione verborum regularium dicta intelligas: nam sunt alia verba irregularia quæ & anomala dicuntur: quæ in quibusdam genotivis & modis aliam ad dictis habent inflectionem. non tunc etiam in quibusdam modis & temporibus defectiuis: ut sunt hec quæ sequuntur. Sum: volo: malo: nolo: fero: forem: edo: quaeso: explicit: insit: inquit: in quā: in quo: ausim: vale: salve: aue: odi: noui: cepi: memini: aio: faxor: cedo: &c. Hoc irregularitatē & defectu ysis sequentes indicat. Atū h̄o verbi Sum: cito sequentiū uramur: integrā inflectionē subieciam.

Inflectionis huius verbi Sum,

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In Indicatiuo.

In singulat in	Præsenti Sum es est. Præterito ipsofecto Erā eras erat Præterito pfecto Fui fuisti fuisti ptō plusq; fuerā fueras fuerat. Futuro Ero eris erit.	In plurī In p̄lī In p̄lī In p̄lī	Sumus esitis sunt; Eramus eratis erant; fuerimus fuistis fuerūt vel fuere fueramus fueratis fuerant Erimus eritis erunt
----------------	---	---	---

In Imperatiuo

In singulat in	Præsenti Sis sit. Futuro Esto tu esto ille	In plurī In plurī	Simus sitis vel esse sint; Simus estote suto vel suntote;
----------------	---	----------------------	--

in Optatiuo Utinam

In singulat in	p̄nī & ptō ipsofecto esse; es et; es et; ptō pfecto & plusq; fuisse es et Futuro Simis sit	In plurī	Essemus essetis essent; fuisssemus fuissetis fuissent Simus sitis sint
----------------	--	----------	--

In Coniunctiuo Cum

In singulat in	Præsenti Sim sis sit. ptō ipsofecto Essem eseses esset ptō pfecto Fueri fueris fuerit. Futuro Fuero fueris fuerit	In plurī	Simus sitis sint; Essemus esseris essent; Fuerimus fueritis fuerint; Fuisssemus fuissetis fuissent Fuerimus fueritis fuerint.
----------------	--	----------	---

In Infinitiuo

In	p̄nī & ptō imperfecto Esse ptō pfecto & plusq; Fuisse Futuro caret	Gerundia.	Essendi Essendo; Essendum
Supinis caret. Habet unū participium p̄sentis tēporis sc̄z Ens. Hac for/ma inlectum & eius dposita: ipsa m̄ gerundia nō hñt n̄ p̄cipia trib⁹ dēp/ tis sc̄z pl̄sum possum & absum. Vñ Dic absens p̄sens dic potuisse potēs. Allum yō in ipsofacto habet ades vel affis. DIS. Ad alia pge. MAG			

Dat volo vis vult & volumus & vultis sine norma.

Iussio deficiens: capit ex optante futurum.

Dat primo vellem/dat fine velim modus optans

Hec socijs repete/supinus dat tibi velle

Hinc finem demas: per ternam cetera formas.

Dic malo primum raro formare futurum:

Malo.

Iura tenere patris per cætera tempora dicis.

Nolo patrem sequitur: tamen imperialis habetur

Noli/nolite/nolito/tote c̄q; lunto.

Dat p̄sens princi fers fert:fertisq; secundi:

Fero

P̄sens fer ferte; ferto fertote futurum.

q.

LIBRI TERTII TRACTATUS PRIMUS

Dat terni præsens ferrem: socium sibi iunges
Dat quinti ferre præsens: eademq; notate
Tempora passiuo: ferris ferturq; notentur
Ferreq; dehinc fertor: ferrer ferricq; sequuntur
Ad morem ternæ fero cætera debet habere.

Forem Tempora terna forem dabit: & fore: cætera sperne

Rem dat res / ret / rent / remis caret atque foretis

Edo Es est ac esse dat: edo tibi cætera ternæ.

Ad plures edite dic: plures dant tamen este.

Ac estur format passiuo: sic editur dat.

Quæsio Quæsumus ex quæsio retinens: nil plus dare quæro.

Explicit Explicit expliciunt præsentis: insit & inquit.

Infit. inqt Inquam præsentis est & quandoq; futuri.

Inquio Inquo quis inquit: pluralis imus dabit untq;

Am tantum dicunt es / et / donare futurum:

Et præsens inque semper dabit imperiali.

Ausim Is it declines ausim: pluraliter ausint.

Vale Deç; vale quidam dixere valete valeto:

Atq; valetote: quinto dixere valere:

Processu simili salue formatur; aueq;.

Salue Bis duo sunt odi / noui / cepi / meminiq;:

Aue Quæ retinent sensum præsentis praeteritiq;.

Odi. noui Quæ formantur ab his pariter sensum duplicabunt.

cepi / memini Datq; memento memini: dabit ante memento.

Aio. Aio dic is it: unt plurali sociamus.

Dic simul aiebam bas bat: pluralitef atq;:

Inuenitur ai præsentis imperatiui.

Faxo: Et faxo faxis faxit. sic & cedo pro dic,

Cedo Dat fio fierem fieri: dat cætera ternæ.

Fio. Optans futurum præsens dabit imperialis.

Dic duc fac & fer & quæ componis ab illis:

Cum facit a vertit in i; verbi regula seruit.

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

In uī preteritum de se data tempora quedam
Sincopat: hinc demas dissillaba quodq; sit inde.
Iauenies nosti fleti fasti quoq; scisti.

De quibusdam alijs defectiuis. MAG:
Sunt nonnulla alia verba p̄is & aliq; sup̄is carētia. DIS. & haec enumera:
MA Respuo/cerno/luo proprijs caruere supinis;
Et linquo/satago/compesco/lamboco lingō:
Ambigo cum metuo/timeo simul urgeo/glisco/
Caluoc̄ cum renuo/discoq; tremo quoq; posco:
Ango cum viso:sugo coniungere debes.
Estuo/sterto/mico rudo/strido/strideo/psallo:
Et conquinisco/parco: quibus addi to dego:
Horreo/scando/pauet/mando/scaboco scalpo:
Præteritis refert/miseret/tedetq; carebit.
Atq; carent impersonalia cuncta supinis.
Sed placitum: licitum:delectatum: libitumq;:
Atq; misertum: pertesum solūmodo formas:
Atq; carent haec præteritis proprijs supinis
Polleo cum fido/furio/ferio/simul addo:
Glisco:fero:timeor:metuor:tollor quoq; liquor:
Cerno sic listo vescor medeor reminiscor
Dic inceptiuam meditatiamq; carere:
Esurij tamen iuuenies & parturient.

Et tantum de yborum coniugatione: ad formā stilū vertam⁹
De forma verborum. Capitulū tricesimū DIS.

Orna verborū que est? MAG. Forma siue species yborū du- Forma si/
plex est sc̄z primitia & deriuatiua. DIS. Primariū sp̄ei q; sunt? ue species
MAG. q; ab alijs nō descendūt. ut lego ferō. & h̄c omnia dicunt formę
perfectę verba. DIS. Deriuatiū sp̄ei verba q; sunt? MAG. q; ab alijs
descendūt aut a verbis aut nōib⁹. Et h̄c sunt septuplicia sc̄z inchoatia
meditatia: desideratia: freq̄ntatia: diminutia & imitatiua. DIS. In
choatia q; sunt? MAG. q; initū actus aut passionis suorū primitivo
rū s̄cant. aut forte verius significat idē qđ primitia sua apofita cū s̄io. ut
calefco. i. calefio vel incipio calere. liquefco. i. liquefio aut incipio lique
re. Et h̄c formātura secunda p̄sona p̄tis indicatiū singulatis numeri p̄
additionē co. ut tales addēdo co sit calefco. Hoc tñ non facit hisfco sed

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

hisco sic & eius compositum. ut de hisco: misereor facit misereco. Sic autem omnia inchoatiua tertie coniugationis, & neutra pteritis & supinis carētia. Vergista verba: caneo seneo: īnoteo dulceo euaneo matureo & sīlia ab usu recedētia: sua p̄a deriuari s̄ eoz reliq̄ū. ut senui: senesco. gē meditātia regeſco. DIS. meditatio q̄ sunt. MAG. q̄ meditatioēs aet̄ suorū primitiōeſ & ſcarū. ut elurio. i. meditor edere. Quidā tñ grāmaticoſ. & fortasse nō ab re) hæc eadē yba deſideratia dixerū: unū Elurio. i. cupio ſi ut deſidero edere: nō cogito edere. Formant autem omnia talia ab ultio ſupi no ybi pfecti p̄ addiōem r̄io. ut lecturio: elurio p̄turio (& ſuū ſiugatio nis q̄rte) p̄tis & ſupinis carētia pter elurio & p̄turio. DIS. deſideratia q̄ ſunt. MA. q̄ ſeſcatio p̄ infinitū ſui primitiū & ybū cupio exp̄mi p̄t. ut faceſſo. i. cupio facere & hec oia in ſo termiant & geminat ſ dep̄tis accerſo & q̄ ab ultio ſupio deſcendit qd ſimpliſ ſcribit. ut viſo viſis viſere & ſuū tertie coiugatiōis. ut viſo faceſſo: capello a capio laſcello a lacero accerſo ab accio arceſſo ab arceo. DI. freq̄ntatia q̄ ſunt. MAG. q̄ aet̄ ſui primitiui frequētatio ſzat. ut agito. i. frequētēr ago legitio. i. frequētēr lego. Eto ia hæc ſuū ſiugatiōis prie: & formant ab ultio ſupino mutādo u in o ut curſo a curſu. Si autem pehulria ſupini nō diſyllas bi hēat a longā a in i correptā vertit: ut volatu: volito clamato & ſi ybū pfectū habuerit gi in p̄tō frequētatiō nō a ſupino ſed a ſecunda pſona p̄tis indicatiui ſinglariſ nūieri deſcendit abiecta ſ. & addita illa ſylla to ut agito: legitio dicimus & lectio. viſito a video venit qd for mat viſo. as. a q̄ viſito. a q̄o q̄rito. ſcribo ſcriptioſ fluctuo fluctuo ſeque ſector ſegre egrato ſcio ſector ſeſcitor. quælo q̄ſito deſcedit. dimiutia. DIS. Diminutio q̄ ſunt. MA. q̄ in lo definiunt & ſuo p̄ ſupini primitiōeſ diminutionē ſcant. ut a ſorbeo ſorbillio. i. pag ſorbeo ſa garrio garru lo/a caluo cauillo p̄ caluillo a catulo catillo &c. DIS. Imitatio q̄ ſunt. Imitatio MAG. quæ imitationē alicui⁹ in morib⁹ aut officio. importat. ut a oia huius patre patrissio a poeta poetor. Sunt & alie verboru deriuatiōes. ut a ver formē ver bo albo venit albico/a vello vellico/ab aduerbio pendie pendino as. a ba i ſo ge/ cras p̄ craftinor/ab intra venit intro/a ſup ſupero &cij. Sed hæc omnia minari p̄ accuratius perquirere maioris fortasse laboris q̄ utilitatis eſt. Relicta tota iſlect itaq̄ verbo partipium tranſcurramus.

ionē. quā
doctiŋz
ſcribūtūr:

De particípio Capitulum. xxxi. DIS.

Articipiū qd ē. M pſorōis p̄tē capiēs a noīe p̄tēa ybō & p̄tem Partid ab utroq; m̄terg & ſigurā. hīc p̄ticipiū nō abſurde dicit. nō tñ intelligas p̄ticipiū a noīe & a ybō dicitū acciūta ſic recipit. ut nomē & ybū ea amittat sed ga p̄ticipiū h̄z acciūta qbusdā acciūtib⁹ noīs & ybī in ſpē ſilia. D. quare hec pſorōis a grāmaticis aſſūpta ē. MAG. hoc dupliči de cā faciū arbitrare ſe. cā breuitatis & neceſſitatis /breui⁹ em̄ dicit legens disce q̄ lege & disce ſic currēs mouēt ſuccincti⁹ dicit quā ille q̄ currit mouēt & hæc q̄z & ſilē ſine p̄ticipio haud p̄prie exprimere poſsumus orōnē: mulieres ſe ornāt ne hoīes vidētes eas deridat. nō aut dicens auenit ne

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

26

hōies eas videat & rideat nā q̄ eas deridet necessario videt. D. vñ fa-
 cile cognosci pot̄ q̄ vox p̄cipiū sit. M. ex termiatōe & vulgari. D. partcipij
 Q̄ uō termiatōe. M. q̄ oē p̄cipiū teriat̄ aut i ans etis r̄us t̄us s̄us d̄ cognitio
 vel x̄is. Dl. quō vulgari. M. q̄ oē p̄cipiū vulgari p̄ ende. ut ea
 q̄ teriat̄ in ans ūl̄ i ens dicit̄ em̄ legēs. Aelende: am̄as liebabēde. aut vul-
 garia p̄ ist. ut ea q̄ in s̄us t̄us uel x̄us teriat̄. ut visus ē: ist geschē / lect̄
 est ist geles. flexus ē: ist gebogē. Aut vulgaria p̄ i virdt: si in rus t̄ma-
 tur: ut lect̄urus i virdt gelesen. aut p̄ i virdt. si in dus termiat̄ ut legen-
 dus i virdt gelesen. cognoſit & p̄ accēntia sua. D. p̄cipio q̄t accidit. M. Accēna par-
 Octo sc̄figura nūer⁹ p̄sona gen⁹ casus declinatio t̄ps & sc̄catiō. De nu- t̄cipij.
 mero aut̄ figura ḡnē & casu & declinatōe p̄cipior̄ dicēdū quēadmo/
 dū i noīe diſtū ē p̄ casle em̄ regl̄as ḡnā & declinatōes p̄cipior̄ h̄nt̄ per
 q̄s & noīm. D. T̄p̄a p̄cipio q̄t s̄it. M. tria sc̄p̄ns p̄tm & futur⁹. DIS Tempus:
 Q̄ uod p̄cipiū ē p̄t̄is t̄pis. M. q̄d termiat̄ i ans ūl̄ i ens. Dl. q̄d ē t̄pis
 futuri. M. q̄d termiat̄ i rus vel in dus. D. q̄d ē p̄t̄is. M. q̄d termiat̄ in tus
 sus ūl̄ in x̄us & i uus unū ut mortu⁹. Exēpla patēt sup̄. nō t̄n p̄cipium
 aliciu⁹ t̄pis ludicra q̄ t̄ps sc̄cat: sed q̄ actiōem ūl̄ passionē in certo tpe
 factā aut futurā demōstrat. h̄e yō voces q̄ t̄ps p̄ le sc̄cat nō p̄cipiaſ ſz
 noīa s̄it. ut ann⁹ dies mēlis hora. Dl. Significatiōes p̄cipior̄ q̄t s̄it. Signifi-
 M. q̄nq̄ adiſtar ḡn̄ & ybō. L. actiūal passiuāl neutral̄ deponētal & cōis cauō
 p̄cipiū ei eiusdē ſc̄atōis ē ḡn̄ ē ybō ſuūa q̄ descēdit. A verbo em̄
 actiūo p̄cipiū descēdit. quod i ans ens ūl̄ r̄ t̄miaſ. D. p̄ quē modū. M.
 p̄cipiū i ans ūl̄ in ens teriat̄ venit a p̄ria p̄sona p̄t̄ imperfecti mōi idica-
 riū mutādo bā ūl̄ bar i ns. ut amabā am̄as / egebā legēs: loq̄bar loq̄ns
 excipiūt iens & gens p̄cipia ab eo & q̄o: nā h̄ec mutāt bā i es. p̄cipiū
 yō i rus teriat̄ format̄ ab ultio ſup̄ino addēdo rus ut a lectu lectur⁹. A
 neutro defēdūt h̄ec eadē ſp̄ q̄ ab actiō ut a ſto veit ſtas & ſtarur⁹. neu- & aborti-
 tra t̄n h̄ trālitia ſut q̄t̄uor p̄cipia de ſe format̄. ut aro h̄z arās arat̄ rus or̄ ontu
 & d̄d̄. S̄z neutrā passiuā tria h̄nt̄ p̄cipia. ut gaudeo h̄z gaudeſ gaufus & rus: & a
 ſur⁹. foſiens ſact⁹ & futurus. ſic & q̄d̄ pure neutrā tria h̄nt̄ p̄cipia ut morior
 carēs cassus carit⁹. &c. DIS. q̄ & q̄ p̄cipia veniūt a ybō passiuōs moritu
 MAG. ea q̄ in t̄ris x̄is & dus terminant̄: hoc modo. Partcipia in t̄ris
 sus & in ſus forma. ſi ab ultio ſup̄ino addēdo ſ. ut amatu amatus: viſu
 viſus nexus nexus & a morior mortu⁹. S̄z p̄cipiūt̄ dus futuri t̄pis for-
 mat̄ a ḡtio ſri p̄cipij p̄t̄is ip̄is mutādo ſis in dus. ut a legētis legēd⁹.

DIS. a verbo deponēti q̄ veniūt̄. MAG. p̄ns p̄tm & futur⁹ in rus. *
 ut a loquor loq̄ns locutus & tur⁹. Averbo yō cōi q̄t̄uor: ſc̄p̄ns/p̄tm ocreatus
 & duo futura. ut a criminor̄ venit̄ criminās criminat̄ criminatur⁹ & cri-
 minād⁹. H̄ t̄n in ſc̄atōe diſerit ut h̄ carminā h̄nt̄. Verbu ſmē ſc̄uis ſūicatus
 agat & patiat̄. Aſt̄ p̄ ans ens rus ſola actiūo ſignat̄. Dus ſolū patit̄ p̄ tus māicatus
 ut & q̄ ſignat̄. Siſr & a verbis passiuis q̄nq̄ d̄ſendit̄ p̄cipia actiue ſzā. A ybō i-
 ſia. ut ſaliū diſcret̄ iurat̄ circūſpectus ſideratus dilit̄ caurus argut̄ p̄ſonalib⁹
 d̄rēt̄ taſt̄ pſul⁹ & adult⁹. rurſus ſit q̄ i voce actiāa passiuā h̄nt̄ ſc̄atōe ſi veniunt
 ut euidē ſapulā. ſit & q̄d̄ noīa p̄cipiū ſiliſ ſit. ut bracat̄ caligat̄ p̄cipia
 cogatus h̄ſutus conuictus lrātus altutus politus ſtellatus comat⁹. * dēpō p̄ſi

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

telus a teder (qd m̄ nō eē videt) pœnitēs a pœnit. Alia aut: ut pudēdus
pīgēdus dolēlus &c. potius noīa q̄ p̄cipia censēda sunt. Sic & plura
alia: q̄uis p̄cipialē vocē habeat: tñ nō noīa sunt: q̄a sine t̄p̄ sit. Vnde

Participiū Quinges p̄cipiū in noīis naturā trāsire grāmatici voluerē: Primo tē
fit nomen poris amissione. ut amās vini. ibi amās valer: q̄ amore captus ē. Sist &
gn̄quies sequēria noīa sunt. ut accidēs: antecedēs: cōsequēs contingēs decēs cō-
ueniēs præfēns continēs oriens occidēs. & p̄st uens p̄ flumē vel aq̄ plur-
ualē. Et hæc om̄ia neutra sunt & substantia tribus ultimis demptis: q̄
sunt masculina Secūdo fit p̄cipiū nōmē compatiōe. ut amans amanti
or amātissimus. Tertio Cōpositō: si sc̄z cū dīctiōe cōponit cū qua ybū
suū cōponi nō pōt: ut indecēs indoctus. Quarto mutatiōe cōstructiō-
nis qñ sc̄z cōstruit cū alio casu q̄ ybū a quo descendit. ut amans virtu-
tis: amās laudis. Quinto fit p̄cipiū nōmē mutatione sc̄pati. ut amād⁹
qñ significat nō eum qui amabit sed q̄ dignus ē amari. Sic ludandus:
id est dignus laudari. Et si bene iudicaueris om̄es hi modi sub uno p̄tē
cōphēndi: sc̄z tempis amissiōe. Qualiter cū em ex voce p̄cipiali no-
men fieri t̄p̄ amittit. Nā t̄p̄ nō accidi t. Prægnans aut p̄tē
piū esse videt: cui⁹ ybū nō reperio. Sic decursus: erratus laboratus &c.
verba in usu non habent. Sed de his sinē faciens ad p̄fessoratiōis indecliv-
nabiles proprio: quatum primā aduerbiū diximus.

De Aduerbio quinta parte orōis. Ca. xxxij DIS

Aduerbiū

Duerbiū quid est? MAG .est pars orōis q̄ adlecta ybo sig-
nificatiōe eius explanat atq̄ implēt. Dicē aut aduerbiū pro ad-

Acciden- uerbū: q̄a iuxta verbū suū ponit. DIS. Aduerbiū per quid facilius co-
aduerbio. gnoscit? MAG. per accidētia propria. DIS. Quae & q̄t sunt ista?

Loci MAG. Tria. f. Significatio. Cōparatiō & Figura. DIS. Significa. Sc̄atio

tioēs aduerbiōs & q̄t sunt? MAG. Multē. sunt em qdā aduerbia loci.
ut hic ibi illiē inde q̄ qua unde & ubi. foras intus foris istic sicubi necu-
bi alicubi: ubiq̄ ubiq̄. ibide alibi inibi huc illuc istuc. Nequo siquo
quoquo quonā: alib⁹ alio q̄cunq̄. eo itro. hic illinc istic alicūdē undicē
undicēt. hac illac istac. quorsū illorsū nequorsū. si quorsū aliquorsū. Q uousq̄
hucuusq̄ illucusq̄. istuc usq̄ supra & infra. superius inferius. eminus co-
minus. Quidā etiā noīa locoē sine p̄positōb⁹ posita aduerbia esse vo-

Tēporis lūt. ut sū rōme. pergi ultimā &c. Alia sūt aduerbia t̄pis. ut hodie heri nūc
nug. cras aliquā olim moxiā. tñ dñ sp̄ mane dudū tñ dudū mō tūc. Serō
sp̄ nudius tertī (vorgestern) nudius q̄rtus (vormorgern) nudius q̄ntus

vel sextus nō dīct. p̄rēdīc (ubermorn) p̄ridīc (deltags daruor) postrī-
die (des tags darnach) & t̄dīc: protinus t̄pis (schnell) p̄tenus loci est:

Numeri (vō verē) Aut hñneri: ut semel bis ter q̄ter sepe frequētē: binies triñ-
negandi. es gn̄quies sexies millesies &c. Aut negādi: ut haud nō neḡ neq̄q̄ neu
affirmādi t̄c̄z mīme nullorūs. Aut affirmādi. ut eriā qđni certe certo p̄fecto nīmī
dīmōstrā. rū. Sane q̄ppe quin gn̄mo. Aut dīmōstrādi. ut En ecce. Et sūt quosdā

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

eccā eccā ellū ellā . Sed hæc in superioribus inter pnomia locari placuit Optandi qm̄ declinabilia sūt ut patuit Aut optādi ut utinā o si odas Aut hor Hortandi tandi ut eya age agedū sodes mi amabo media correpta Aut ordinis Ordinis vndeinde deinceps primitus decetero postq̄ tū itē Aut interrogandi interrogādi ut Cur q̄re cōbrem an ne utrū nōne qd̄ affīmat nungd̄ aut negat Aut si litudis Silitudinis ut q̄si ceu ferme tanq̄ velut veluti sicut sicut ut uti quē qualitat̄ admodū instar Aut q̄litatis ut docte pulchre bene male operā i praece q̄ntitatis vel peruerse Aut q̄titatis ut multis paꝝ modicū minimū mīme valde dubitandi Aut dubitādi ut forsū forsitan fortassis vel fortasse Aut personalia ut psonalia meū tecū secū nobiscū vobiscū Aut vocādi ut heus heho ehodū Aut vocādi respōdēdi ut heu Aut sepādi ut seorsū trifariā multifariā utrincq̄ s̄i s̄pondēdi gulati separati noiatim distinctim Aut iurādi ut poledepol castor her Separādi cule simulus fidius Aut elīgēdi ut simul una parit adiutūc mutuo Aut iurandi phibēdi ut ne Aut euētus ut forte fortuiti Aut cōparādi ut magis mi Eligendi nus tāq̄ maximū minimū mīme tā Aut iñrēdēdi ut penit⁹ prorsū oī phibēdi no subito illōco adeo cōtinuo admodum valde apprime repente ferme Euentus Aut remittēdi ut paulatim sensim tractūm vix fere pene ferme pede Cōparādi tentim paulisper ppe pmodūm Aut excludēdi ut iñ tāfūmō solū Intendēdi solūmō dūtaxat Aut reduplicādi ut iñq̄tūm a rōe Aut cōcedēdi ut remittēdi esto sane Aut estimādi ut caro vili Aut diminuēdi ut clāculum pauli excludēdi lum Aut modifīcādi ut possibiliter impossibiliter ctingēter necessaria reduplicārio yo & falso Itē & p̄pōes sine casuali aduerbia sunt ut lūi subt̄. Silr Cōcedēdi, iñunctiōes qdā p aduerbijs ponūt DIS. Cōparatio aduerbijs quō fit MAG. Pertres grad⁹ cōpātiōis fere ad instar noīm ut male pei⁹ dimiūēdi, Specie pessime forte fortissime & cetera silr. DIS. Figura aduerbiotū modifīca, q̄tuplex & MAG. duplex. s. simplex ut docte. composita ut indocte quēadmodū dictū ē de noīe Scias aut p̄positionē aduerbijs addi nō posse nisi in cōpositōe ut pindēdēhinc. unī inepte diciē de mane &c. DI. Spēs aduerbijs & q̄tuplex ē MA. duplex. s. primitia ut clā. deriuatia ut clāculūt. Et deriuant aduerbia a noīe ut docte. a pnoīe ut illic. a verbo ut a sto statī. a p̄positiōe ut extra ab ex iñtra vel in. De his satis. Ad p̄positiones transamus.

De Preposicione sexta parte orationis Ca. xxxij. D.

Accēa prepositiōis. Repositio qd̄ ē MA. Est p̄lorōnīs q̄ p̄posita alijs partibus orōne ſeationē eaz̄ aut cōplet (p̄pulchre) aut mutat ut in doctus: iniustus aut minuit (ut subtrahit) DIS. Prepositiōi Deseruire q̄ accidūt MA. Duo s. deseruire casui & ordo. DIS. Cui cas p̄positiōis sui sensū ut p̄pōes ē MA. Actiō aut abtīcio. DIS. Quā p̄pōes deserui ones deserunt actio casui ē MA. Sequētes. Ad apudān aduersus aduersū cīcītrā uientes ac circū circa cōtra erga extra inter iñtra iñfra iuxta ob pone p̄ ppe ppter casatiō post sedm trans ultra regio pter sup sup̄ circiter usq̄ ylūs secus penes. calui Ex iñtis alīq̄ cōueniūt in significatiōe ut aduersus & aduersū Atū aduersus qn̄c p apud rep̄it ut Therentius aduersus te grās habeo id est

LIBRI PRIMI TRACTATUS PRIMVS

apud te. Cis pponit noībus pprijs fluuiorē. Citra yō alijs. Contra inī/
 mīcītā erga yō amicīdā dnotat. Circa sedz sec⁹ pone/p iuxta ponī so
 Pone lent. Pone/p retro aduerbiū ē. Virgīl. pone subit cōiūx. Circū dicit cir/
 Circiter cūstāiaz tpi⁹ & nūter. ut ānos nat⁹ sum circū triginta. Extra/p pter po/
 Trans. ni solet. ut extra unā ausculā. i. pter unā. Trās v⁹ ultra. Sup⁹ p ultra po/
 Supra. nīt. ut sup⁹ annos tres. Sic penes v⁹ apud. DIS. q̄ ppōes deszuūt abla/
 tio casuī ē MAG. seq̄ntes. a ab absq̄ cū corā clā de e ex. p p̄cūl
 ppōes ab sub sine tenus i. iuxta v⁹ usq̄. Sūt & p̄t has q̄ qñq̄ actio/qñq̄ yō ablīto
 latiō deser cūsui deszuūt. DIS. Quē MAG. In sub sup⁹ & subter v⁹ subtus.
 utrī de seruītēs
 utrī adloci. ut vado in ecclīaz. DIS. Q̄ n̄ deserūt ablīto casuī ē MA
 Q̄ n̄ iūgunt yōbo signantv⁹ v⁹ gete: v⁹ motū in loco. ut sum in ecclīa. spa/
 In. cior in foro. ambulo in platea. & lata est hara scatō. Nā in qñq̄ valeat
 ad. ut cadit in terrā. v⁹ erga. ut in doctos sū bñuolus. v⁹ cōtra ut in host/
 es. v⁹ inter. ut bñdīcta tu in mīlerib⁹. in primis. i. inter primos. v⁹ super
 Sub: ut august. in Ioānē. i. sup̄ lōez sūt sub ponī. p ad locū. ut postes sub ip/
 sos nītū gradib⁹. v⁹. p g. ut sub nocte. i. p noctē. vel. p in. ut arma sub
 aduerbi posuit radiātia qrcu. Sup⁹ p sup⁹. ut pugno sup̄ montē i. sup⁹. &
 Super p cōtra. ut monit⁹ sum sup̄ hostē. Itē. p iuxta. ut sedētes sup̄ fluie. Itē. p
 de. ut mīta sup̄ Priamo &c. Subē qdā nō ppōe sed aduerbiū esse dīcūt.
 DIS. Ordo p̄pōm q̄tuplex est. MAG. triplex sc̄ p̄positūs; subiūn
 etiūs & omnis. DIS. q̄lunt ordis p̄positūs ē MAG. q̄ casuālī suo
 ppōnūt & postponi nō p̄nt. ut ad apid. Subiūctū yō ordinis sunt q̄
 casuālī postponunt. ut tenus. P̄nt tñ & ppōes pponi. vñ & ppōis nomē
 habet. dīcim⁹ nāq̄ tenus pube aut pubeten⁹. Cōmunes sunt q̄ in dīrīter
 & ppōnūt & postponunt suo casuālī. ut p̄ transtra & remos aut trāstra
 Præpoliti p̄ & remos. Id q̄q̄ notandū ppōes sc̄. noīb⁹ alijsue dīctōib⁹ iungī qñq̄
 onū p̄posi p̄ & remos. Id q̄q̄ scilicet cū ip̄; unā p̄tē orōis dīctōiūt. ut in iustus. ablīcondō.
 cito cū c̄te hoc tñ nō oīb⁹ mūne est. Penes nāq̄ & apid. nūq̄ pponunt. Et eduer/
 ris pauti so di dis re se am con nūq̄ sepant. reliq̄ yō pene oēs & pponunt & se/
 b⁹ orōnis parant: sed diuerse. Nā ad p̄posita cū dīctōe cuius inītū est cfgl nprst
 mutat d in simile. ut accurro: aggero: alludo: anuncio: appono: ar/
 rideo: affurgo: atollo. In paro aurē d abhēcitur: ut aperio. Similiter si
 dīctā sonātē mox alia seq̄t. ut aspīro. p adspīro: ascedō &c. sic & in no
 Geminari mine agnatus. dīcim⁹ tñ adūlum vel allūm. Circa/p̄posita dīctōi cui⁹ in
 ñ debz cō. itiū vocal est: itēgra scribit & sine m pfert. ut circūeo pfert circueo. * * p̄posita
 sonās ead Ob similab & lab p̄positē dīctōi cui⁹ inītū est r p c g m mutat b in cō
 e z leq̄ntē ē simile: nīlī pp̄ coincidentiā: euphonīa aut carmē aliter fiat. Trās p̄posi
 tia: nīlī q̄ ta/cui⁹ inītū i cōsonās d vel n abhēcit n̄. ut trajcio. traduco trano. Abs ab c: d: f:
 seqtur sit l aūt in p̄pōe iungī tñ dīctōibus incipiētibus ap̄ct. ut absporto abscon
 v̄r. ut ac do: abfīne. extra p̄positionē yō iūgīt incipientibus a & c. ut abs te. in n. ut cir
 clamō ab abs q̄libet. E p̄pōt dīctōibus i cōsonātēs a sonātē. Ex yō his q̄ a voca
 brācio. lī inchoant. veget̄ & ex dīrīter pponunt. Vnde E pponit cū dīctōibus
 q̄ inītū est v̄ cōsonās: i sonās d b g l m n r: cū his autē Ex pponit nō cūcīgo cī
 cundo: cī cūmfluō

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

¶. 6 & rursus Exponit cū alijs cū qbus e nō repit. atq; Ex si cōbinat Amseqn.
 ut eucho dictiōi cui⁹ caput est s abīciē s. ut exurgo axanguis. qm̄ x includit s. si te f: c: q:
 ejcio edu aut associata fuerit in spōe dictiōi cui⁹ caput est f mutat x in f. ut effero. mutat m
 co. ebibo: Ab iūgit̄ incipiētib⁹ a vocali. A yō incipiētib⁹ a sonāte. In pōlita dic. in n. ut an
 egero : elu tiōi cui⁹ caput est vel r cōvertit n in similē. ut illudo irruo. si aut caput frāct⁹: an
 do: enitor dictiōis fuerit b p m trāslibit n in m. ut imbibō impōtes īmūnis. has em̄ ceps ang.
 emineo: a sonātes n pcedere nō pōt. Dis tm̄ pōnīt cū incipiētib⁹ a c p s t q f& i cō ro. h̄ seqn.
 ruo: in his sonātes. Si autē in dictōe cui dīspōnit mox alia cōsona seqnūt/ unuz te vocali i
 sonātes s abīciēndū est. ut scindo discindo. & in his q ab sichoanē s transit in f. pōnīt b.
 geminādē ut differo. Di aut̄ iungit̄ dictiōib⁹ a reliq̄ sonātib⁹ initia. ut abefus
 nō sunt. i uñ dicendū est dirūpo no dirūpo. Con pōlita dictiōi cui⁹ caput vōlis ē Resposta
 utērit tm̄ npdit. ut coerco. Excipe comedo. Si al dictiōis initiu sit r mutat n̄ r ut
 ex cum l. corrumpo. Et si principium est l mutatur in eandem. ut colligo.
 ut exlex

De Cōiunctōe septima orōis parte. Ca. xxxiiij.

Nter pres orōis tā ordine septimo Coniūctōe est: quā definias.

MAG. Coniūctōe est ps orōis q̄ ceteras iungit̄ & ordiat.

DI. Cōiunctōi q̄ accidit̄.

MAG. Tria. hec pōretas figura & or

do. DIS. P̄tates iūctōes q̄t & q̄ sunt.

MAG. m̄l̄t̄. qdā em̄ dicun

tur iūctōes copulatię. ut & &c ac ast. qdā sunt diūctiūg. ut ve

vñ ne n̄ neḡ q̄. DIS. Q uō vocas iūctōes diūctiūg. cū cōiūgere &

diūngere opponātur MAG. hec voces iūctōes dictē sunt: eo q̄ dictē

ones cōiungit̄ inter se. Diūctiūg aut̄ vocant̄: q̄ dictēes q̄s inter se cō/

iūgunt̄ respectu tertij separat̄. ut petr⁹ vel paul⁹ legit̄. qdā sunt iūctōnes

expletiae: aut̄ cōpletiae: q̄ sc̄ in orōe nllā necessitate h̄ ornatus grā po/

nunt̄. ut qdē egdē nāq̄ yō vīc̄ sc̄ aut̄ porro lic̄ finālūt̄ finaliter. qdā

caufales sunt. ut si liqdē qñ qñgdē ḡ qn̄ qn̄t̄ q̄ten̄ lin̄ seu siue nā nāq̄

ni nūl̄ nūl̄ sed interea q̄borec̄ p̄seri alioq̄ p̄terea. Q uedā sunt ratio/

nāles: q̄ sc̄ dicti rationē adiungūt̄. ut ergo idē iḡit̄ itaq̄ em̄ etēm em̄

uero gaq̄prop̄ qñiā qm̄quidē qppē nepē sc̄ vīc̄ p̄pterea idcirco. Q uā

tū p̄les eriā illatiūg dici possent: q̄ sc̄ ille p̄posito ante dñs inferūt̄. qdā

aduersarię sunt. ut q̄sc̄ q̄uis & si eriā tāx̄ illatiōg vēr̄ mō licet sed &c

Q uedā sunt interrogatię v̄l dubitat̄. ut ut̄ an ne neue: Q uedā

diminutię. ut saltē. Q uedā ordinatię. ut itē iten̄ tū c̄ reḡ p̄terea

Nec absurdū videatur quādā in diuerfis enumēratis pōretatib⁹; nā

si argute despiciātur & aliq̄ plures enumērari possent potestates: q̄s bre

uitatis causa transeō: cū pag: aut̄ nihil ad rē faciāt.

DIS. Quotuplex est Coniunctionū figura.

MAG. Duplex: videlicet simplicē. ut nam

cōposita ut nāq̄. DIS. Ordo cōiunctionū q̄tuplex est.

MAG. triplex sc̄ p̄positiūs: subiūctiūs & cōmuniſ.

DIS. q̄ sunt cōiunctiones

p̄positiūs.

MAG. At. ast: aut̄ a vel nec̄: si quā q̄ten̄ lin̄ seu si

ue ni &c. DIS. q̄ sunt q̄ subiūctiūs.

MAG. quidē quoq; aut̄ & q̄

ne ye. & he tres ultimē ēp̄kla t̄ kō: hoc est encliticē vocant̄ ga accēn/

q̄ syllabē imēdiatē p̄cedentis sup̄ le īclinant̄. Reliquæ pene quānes cō/

Illa rītūe
aduersarię
interrogatię
diminutię
ordinatię

Figura
Ordo

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

munes sunt in ordine, nā & praeponuntur & postponuntur frequenter;
De Interiectione octaua orationis parte Ca, xxxv .D:

Interiectō

Significa tio inter / iectionis

Estat ut nunc deum de oī ſtaua & ultima pte orationis / quam
Interiectōes nominabas: diſſeras. MAG. Interiecio (q̄ tamē
pars orōis diſtincta ab aduerbio apud græcos nō traditur) eſt q̄
interiacet ceteris prib⁹ in orōe & mentis affectū ſcat. Eſt em̄ ſignū affe-
ctionis erupentis animi in voce, unde q̄t ſunt perturbati aut moti animi
affectūes/rot ſunt & interiectōes. Ob id cap̄les interiectōes oībus popu-
lis ſunt cōmunes, nā quidqđ anim⁹ motus interferit/quo detracito per-
fecta & integra manet oratio interiecio eſt. DIS. Interiectōis q̄ ſunt
accidentia MAG. unū t̄m̄: videlicet Significatio. & hēc gdem multi-
plex eſt. Sunt em̄ interiectōes q̄dā lugentis, ut heu mihi, q̄dam comiſe-
rantis, ut ah ſilice in nuda, q̄dam exclamantis, ut o curas hoīm, q̄dā ex-
eclatantis, ut vach q̄ defruſis tem plū, q̄dam gaudentis ut euax, ho, quæ-
dam timentis, ut hei atat, q̄dam indignantis, ut proch Iupiter, q̄dam ad-
mirantis, ut hem pape, q̄dam ridentis, ut hahahē, q̄dam deridentis, ut
hui tacito, q̄dam obiurgantis, ut ha virgo ifelix, q̄dā laudantis, ut Eu-
geserue bone, q̄dam vitantis, ut apage, i.a me. Et ſic de reliquis. Nam
tot ſunt (ut dixi) quorū animi affectiones

Tractatus Secundus De modo debito com binandi ptes orationis, Cap, primū, MAG.

Cō binati ones ptiū orationis

Ognitis itaq̄ ſingulis prib⁹ orōis: carūdēq̄ accidentib⁹; ad fine
grāmatice (qui eſt mētis conceptū debite exprimere) eas appli-
care opeſciū eſt. DIS. Cedo: q̄nam modo hoc fieri poſſit facilius.
MAG. eo ipſo, ut eas in debita accidentiū ſormitate cōiungas. Sic em̄
ex lignis dolatis debiteq̄ iunctis: nō mō mensa aut capſa fed mensē cap-
ſe pulchra forma reſultat: Ita ex pribus dictis debite iunctis: non mo-
do oratio vergetiā oratiōis forma (q̄ā congruitatē dicunt) pullular.
Quod ut facilius dephendas: nō nullas ſubijcere placuit regulas, quare
Prima eſit de cōbinatione adiectiuī cū ſubstantiuō. Secunda de Relatiui &
ſui ānti. Tertia interrogatiui & responsiui. Quarta nomis, pnomis/
& participijs cū verbo. Quinta verbī cō verbo. Sexta verbī cū aduerbio.
Septima Cōiunctionis cū ceteris. Octaua eſit de Genitiuo. Nona de da-
tiuo. Decima de acutatiuo. Undecima de vocatiuo. Duodecima de ab-
latiō. Ultiā de ordinatiōe oīm dictōe i expōe ſue in p̄atoe toti⁹ orōis.

Decombinacione adiectiuī cū ſubstantiuō Ca. ii. Dis

Cōbinatō Adiectiuī cum Sub- ſtantiuō

Vx igitur eſt regula de cōbinatione adiectiuī cū ſubstantiuō
MAG. hēc. Adiectiuī & ſubstantiuī debent coiungi in ſimili
genere/numero & in caſu, ut albiſ vir, ille vir, legens vir. Adie-
cidenti: aut genitio ſequi in genere, ut roſa eſt pulcherrimus v̄l pulch-
errima florū. Simile eſt in quibusdā partiципijs, ut coluber eſt factus v̄el

DE NOTICIA PARTIVM ORATIONIS

facta mystica & ga. Sed in his nō manet eadē sūta: ut facile videat in ista. verbum est factū vel facta caro. DIS. Quid si duo fuerint substatiā diuersorū generū: ambo adiectiuū p̄cedentia? MAG. Tunc adiectiuū cōformabit se cū substatiū digniorū generū. Vnde si unū sit masculinū. & reliquī feminī aut neutriū ḡnūs: adiectiuū cōformabit se substatiū masculinū. sculini ḡnūs. ut petrus & barbara & mancipiū sunt albi. Et si unū fuerit. feminī alterū vero neutriū ḡnūs: adiectiuū cōformabit se feio. ut barbara & Cōceptio mancipiū sunt docte. Et hēc cōstructio a grāmaticis cōceptio appellata. est. DIS. Sane itēligo. atq̄ adhuc ī nūrō videntē discripare? MAG. Hēc discripariā p̄ hoc collisi: q̄ geminatū singulare egyptollet pli numero.

DIS. Quid si duo substatiū diuersorū nūterorū sūcta fuerint uni adiectiuū. MAG. Tūc adiectiuū cōformabit viciniorū. ut Cap̄ tibi salu⁹ & hēdi. Si r̄ etiā in ḡnū sit: ut Turbat⁹ rex & oīs hierosolyma cū eo. zeuma. Et hēc cōstructio zeuma dicit. Anima duertendū q̄q̄ adiectiuū p̄titiū. Qd sc̄ p̄tem aticū multitudinis denotat) cū substatiū multitudinem s̄catē sub diuersitate & nūrē & casu posse iungi: ut una soro & unus frātri. Distributiuū q̄j̄ masculinū etiā feias cōphendit. ut prionus uterq; iacet. De petro dicit atq̄ helena. Si r̄ q̄cūn q̄ vult salu⁹ eē: nō tm de viris sed & de mulierib⁹ dicitur est. Hēc aut̄. duodecim milia signati: & filiē per antithesim excusant. Sed de his ad prēsens sufficiat.

De Combinatione relatiū & sui aūtis. Ca. iij. MA.

Ro intellectu regulæ secundū: quā relatiū & aūtis esse volat. intel' ligendū. Relatiū id ēē: quodān late. i. prius dictę re) recordatiū. uū ē. Et ē duplex s. subē & accūtis. DIS. Q uod est relatiū substatiæ

MAG. Q uod refert r̄ h̄ntē se p̄modū subē: ul̄ qd. refert r̄ s̄catā p̄ no mē substantiū. ut q̄q̄ qd. Su⁹ ip̄e sui. hic alt̄: is: idē: ille: ali⁹: reliqu⁹: abo: substatiæ uterq; cetera. DIS. Q uod est relatiū accidētis? MAG. Q uod re) Accidētis fert r̄ s̄catā p̄ nomē adiectiuū. ut talis / q̄lis / tant⁹ / quāt⁹ &c. Et qdlibet horū duplex ē. vic̄z idētitatis & diuersitatis. DIS. Q uæ dicunt̄ relatiā idētitatis? MAG. ē accipiuñt p̄ eadē re cū aūtē ad qd referūtur. ut il le: iste / talis / q̄lis &c. Et iter relatiā idētitatis subē unū ē reciprocū: qd sc̄ idētitatis s̄cat subām agentē p̄ modū patientis. ut sui sibi se. ut petrus p̄ curit se. recipi. p̄cum DIS. Q uæ sunt relatiū diuersitatis? MAG. Q uæ accipiuñt p̄ alia re q̄ ans ad quod referunt̄. ut petr⁹ ē albus & alterius modi ē plato. His diuersitās. cōbinatio intellectis ē regula talis. Relatiū subē & suū ans debet cōformari in genere & in nūrō. ut petrus currit: & ille mouet. Et si cōueniat q̄q̄ in cauū & sui & su: aut etiā p̄sona: hoc ideo est: ga salia sortita sunt yba. Pleb̄z tamē nō aūtētis. sed sc̄ q̄nt̄ substatiū in nūrō & ḡne corrīdet: cū sc̄ sequeſt̄ substatiū se habuerit ad aūtē: ut mai⁹ comune: aut ut min⁹ cōe. ut ifm ē flumē: quā pximā ciuitati nostre dicim⁹ ē aqua. Est locus in carcere qd tullia nū appellat̄. DIS. Q uid si duo sint aūtētis: & ḡne diuersa? MAG.

Si s̄cat res sexu differētis: Relatiū cōformabit se aūtē ḡnūs p̄cipialioris quā ad modū dicit̄ ē de adiectiuō & substatiō. ut petr⁹ & catharina legūt̄

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

qui me diligunt. In rebus autem sexi non differenterib[us] relatum referit ad proximis us. ut lapides & ligna quae emi. Intuies tamen quoniam relatum neutrino aucti ex for- mar. ut in psal. Virga tua / baculum tuum ipsa me consolata sum. Et si raccen- dit cum annis collectivum fuerit (quod scilicet in voce singulari multitudine deno- dat) tunc enim relatum ad rem signata potius quod ad vocem nois respicit. ut ebona- ges deo & pectora eorum. Hoc id est inter adiectiu[m] & substantiu[m] contingit. ut psalmus hominum validi. Aduertendum ergo omnes possessorum gratiarum sui primis includi- cum quod relatum in genere & numero conformatur. ut mea scilicet opera soluis. Iste mei soli. cu[m] ipius aiam praesulibus gladiis. i. cuius ipius. Ponitur enim ipius ibi discrete: & non relatio. DIS. Quae est regula de relatio acutis? MA. Relatum acutis qua sicut annis propriis exigit substantiam: cum eodem portio quod cum antecedente conformabit se in genere & numero; ut tales sunt aque quia vina. Idem est iudicium de hoc relatio suo.

De combinatiōne interrogatiū & sui r̄sūiū Ca. iiiij. D.

Vix est regula tertia? MAG. est hec. Interrogatū & r̄sūiū si casualia fuerit conformari debet in casu. ut querenti. Quis scribitur r̄ndendū est petrus. Quod si interrogatū & r̄sūiū si diversis iugis dicitur: aut etiā cū eadē in tunc eadē h[ab]itū in casu quoniam diversa erunt ut quo liquore vas est plenū? r̄mē vino vel vini. Et querenti quae vi- des. r̄ndere potes: petrus a me videbis. Aduertendum ergo r̄sūiū interrogatio non modo in casu/vix etiā in re debere corripondere. unde ad quās r̄ndendū est non ita quālitate scātia. ut talis: albus. doct[us] Sc. Ad quās r̄ndendū est quālitas scātia. ut tantus/magnus/bicubitus &c. Ad quās r̄ndet per nos- mē numeri importas. ut tot: duo: tres: quartu[m]: &c. Ad quās r̄ndet per totus aut per normam importas ordinē. ut primus: secundus: tertius &c. Ad quartuplex r̄ndet totuplus. aut duplus/triplex &c. Ad quartuplex: r̄ndet totuplex: aut triplex: duplex &c. Ad quartensis: r̄ndet totensis: triensis: biensis &c. aut decē an- nōrū: viginti anōrū debet aut h[ab]eō omnia scribi per simplex. sicut primiū etiā quād. Ad cuias (quād non tamen patrīa aut nationē) quārit: sed etiā lectā. r̄n- dēt Stoic[us]: Platonic[us] &c. Ad cuius cuius r̄ndēt possit illa. ut cuius est ensis. r̄ndet euādri: aut euādri. Ad quarti. r̄ndet tāti: aut magni: pui: aut p[er] ablatū p[er]ciū scātē: ut tribus denariis. Ad dictorū clariorē intellectum sciendū: casuū diverso: diversa esse signa r̄sūiū. unū. Quis: q[uo]d: qui Et in lingua vernacula. iver. Avelche ivas. sicut quātitū nū. Ad quā r̄ndendū est nomine quād p[er] Ein[der] die[re] das/vulgarizat. Quātitū autem g[ra]tia lunt. cuius genitiū quo uero & quāt[er] & in lingua vernacula: aves / vel ivelches & ivelcheri. Cui r̄ndendū est nomine: quād p[er] dies vel derū vulgarizat. Qui/quā. & iuven & iuel chem sicut signa diu[er]gib[us] r̄ndendū est quād vulgarizat p[er] dem[er] / denen[er] 300. Signa aucti sunt: quāt[er] quāt[er] / quāt[er] / quāt[er] & in lingua y[n]acula. iver/ivelche accusatiū ivas. Ad quā r̄ndendū est quād vulgarizat p[er] den[er] / die[re] das. O signū est vītū: sed p[er] vīm non fit q[ui]stio: vere ad ipsum potius oīs dirigit sermo. Signa ablati sunt. ablatiū. A quo: cu[m] q[uo]d: i. quo/exquo; a q[ui]bus; cu[m] q[ui]bus; in q[ui]bus; ex q[ui]bus. Et in lin-

Quesitio
noiciū
dauit
accusatiū
vocatiū

DE NOTICIA PARTIVMORATIONIS

guā vñacula, in iwas: mit iwas; usz iwas; vñ iwen, vñ ivelchē: mit ivelchē
 en: i velchē, usz ivelchen. Ad q̄ rñdet qd vulgarizat p vñ dem / ul'denē.
 Indē p denē: usz dē vel denē: mit dem vel denē. Q das ul' die. Casum aut
 vulgaria in superiorib⁹ tradidim⁹. Ad interrogatia yō aduerbialia spēali
 mō rñdendū ē. DI. Q uō c̄ MA. p aduerbia: aut noīa. DIS. De exē
 pla. MA. Ad q̄ rñdet aduerbialit: ut eo: illo: foras: intro: huc: illuc: istuc. quo.
 Noīalit p ppria noīa ciuitatū aut puñciaḡ i actio sine ppōe, ut vlmā
 viēnā p appellatia yō i actio mediate ppōe ad. ut ad eccliaz: dēptis
 q̄tuor. vicz: rus: dom⁹: hum⁹: militia: q̄ ubiq̄ i mñsōe naturā ppōe ser
 uāt. Ad Q ua, mñt p ablyba hac / illac / istac / foras. Noīalit p ppria noīa qua
 ciuitatū & in ablyto sine ppōe. Per appellatia yō i actio mediate ppōe p.
 Ad ubi mñt Ibi hic / illic / istic &c. Noīalit p ppria noīa i ḡto: ut ulme, p ubi
 appellatia i ablyto mediate ppōe iñ. ut in ecclia. Ad Vnde. Rñt hiñc ilz unde
 lic / istic / inde. Noīalit p ppria i ablyto sine ppōe, ut ultma. Per appellatia quorsum
 in ablyto mediate ppōe de. ut de foro. Ad quorsu rñdet aduerbialit: sur
 fū / deorsu / illorsu &c. Noīalit yō p actim mediate ppōe ȳsus: q̄ tñ qñq̄
 ornat⁹ cā: actio postponet. ut quorsu. rñdet ȳp ulmā: aut bauariā ȳp.
 Ad quosq; rñdet hucusq; illucusq;. Ita de silibus pariformiter iudicabis. quo usq;

De cōbinatione nois pronois & participiij cum verbo in nominatiuo Capitulū quintum DIS.

Vē e q̄ta regla c̄ MA. hēc. Nōmē / pnomē / aut p̄cipiū iunctū

ȳbo psonal finiti modi a pte antiori debzponi i ntio & cū ver
 bo i nñro & i psona cōformari. Et vocat̄ hec cōstructio suppositū & ap
 positi. Est em̄nti suppositū & ȳbū appositū ut hō c̄. Aduertēdū tam
 p. pnoīa p̄mē aut scđe psonē: pleriq; discretiōis cā trahit secū tertia sp
 nā ad supponēdū ȳbo p̄sē ul' icđe p̄fōg. Et vocat̄ hec attractō: euocatō
 ut ego Grego. scribo tu. Frācīc̄ legis. & fit illid n̄ solū p. pnoīa: s̄zeriā p
 noīa vñ cal⁹. ut pañr̄ ges i cel. Ibi q̄ tertie psonē trahit p vit̄ pañ ad y
 bū es. Idē qñq̄ fit i alijs casib⁹. ut pes eos fecisti nobis / q̄ portauim⁹. p̄
 dus & c̄stū diei. ibi q̄ trahit p dñm nobis. Si fit p p̄mit̄ inclusū i pos
 sessiō. ut tuā doleo miseria: q̄ nouo m̄gerore oppimeris. Ibi em̄ q̄ euo
 cat̄ p tui induſū i tuā ad supponēdū ȳbo scđe psonē oppimeris. DIS.
 Quid si duo noīa diuersorū nñmerorū idē ȳbū p̄cesserit: aut alter & p̄cedat
 & alter & scđe: cui v̄ bū se cōformabit̄ MAG. Viciniori: ut hic / illis
 arma: hic curi⁹ fuit. Ego lego & tu. Isti legit̄ & petr⁹. Si fit i diuersis
 psonis . ut H̄brieſū & ego. Et vocat̄ hec cōstructio zeuma. Idē erit si il
 lud qd toti attributū ē in pres diuidit̄: ut pueri legūt: alter grāmatīca: &
 alter logīca Et hāc strūctionē p̄lepsim vocat̄. DIS. Quid: si duo sue
 rent suppositū i psonis diuersarū? MAG. Tūc ȳbū debet cōformari per
 psonē digniori. vicz primē (si adeft). aut secundē. ut ego & tu scribimus.
 Ego & petrus legimus. Tu & paulus bibitis. idē fieri pōt p ppōe cū. ut
 Ego cū petro oramus. Et vocat̄ hec cōstructio Cōceptio. Collectiā q̄q; Cōceptio
 ȳbapl̄s nñmeri recipi. ut turbā ruñt. Pars in gramineis exercent mem
 bra palestris. Sunt etiam quedam verba que eundem casum post se reci

Suppositū
appositi

cōbinationis
q̄ta sup
positi &
appositi

Euocatio

zeuma

prolepsis

Cōceptio

LIBRI PRIMI TRACTATVS PRIMVS

piunt qui p̄cessit. DIS. Quę sunt hęc MAG. Verba substantiua ut ego sum hō. Et verba vocationia ut ego nominor franciscus. Et verba dictiora vīm hītia. ut ego baptizor petrus. ego incedo superbus. Et hoc intelligitur etiam de infinitiō & gerundijs eorum.

De combinatione verbū cū verbo. Ca. vi DIS.

Cōbinatio
verbi cu3
verbo

Vinta regla q̄ęc MAG. hęc ē. Quotiescūq; i una & eadē orōe duo verba sūcta fuerint sine cōiunctōe media: ultimū habet ponit in infinitiō. ut volo legere Pro primo tñ verbo nōnunq̄ p̄tici pia aut adiectiuū ponitūr: disponētia subiectū ad agere v̄l ad pati. ut diḡnus audiri. abilis legere. doctus p̄fallere. Att̄n si primū verbū aut p̄cipiū importauerit motū ad locū: reliquū stabit in p̄io supino. ut vado lec̄tū. cur te q̄dū? Secūda yō supina cū adiectiuū qbusdā ponit habent ut fac ile dīctū. i. ad dicendū. mirabile dīctū. i. ad dicendū. gratissimū au- ditū. i. ad audiendū. tūc em̄ valēt gerundū in dīcū cū pp̄oē ad: & nō cum verbis importantibus motū de loco. Et si primū sit imperatiū modi: se cundū siml̄ infinitiō erit. ut S̄vis esse perfectus: vade vnde oīa que habes: & veni sequere me. S̄l̄ & infinitiūs alīq̄n. p̄ supino/nōnunq̄ vero p̄ p̄terito imperfecto degenerat. Exēpla sunt. eam⁹ vifere. Dedit ei⁹ p̄tater filios dei fieri. Om̄es me mordere clanculū: ego floccipēdere &c. Gerūdū yō in dī cōstruunt cū noīe causa vel gratia. ut vidēdi cā: grā le gendi. ita & cīalijs substatiūs. ut Spes vidēdi. Sed gerūdū in dō plerū q̄ addit̄ p̄positio. ut venio de c elebrādo. In denegādō mō q̄s pudor. Et gerundūs in dum s̄l̄: ut ad loquēdū apt⁹. Q̄ n̄c tñ ponit sine p̄posi- tione tā actiō. Cet an mihi cātando vi⁹ nō redderet ille. q̄c etiā passiue ut frigidus in prat̄s cantando rumpitur anguis.

De cōbinatione verbū cū aduerbio. Ca. viij MA.

Cōbina-
tio verbi
cū duer-
bio

Exīā regulā dixim⁹ esse de ybo & aduerbio. Et est talis. Quęad modū adiectiuū addit̄ substatiō: ip̄mq̄ determinat: ita verbū iun- git ybo & actū ybi specificat. ut currō bene: stabo male. Fit aut̄ hęc sp̄e cificatio pluribus modis: vīc: aut̄ gratia loci: t̄pis/nūeri: gratia coposi- tiōis: aut̄ diuersiōis & sc̄dū dealijs sc̄dm q̄ varie sūt aduerbio & significa- tiones dē quib⁹ supra diximus.

De Cōiunctōe cū alijs partib⁹ orōis. Ca. viij MA.

cōbinationis
cū ceteris
partib⁹s
orationis

Egulā septimā Cōiunctioni attribuim⁹. hęc em̄ alia & p̄tī vī- culū & ligamē ē. Vñ talis est regula. Ois cōiunctōe copulatiā: aut̄ diūctūta in casualib⁹ casus: in ybis/modos s̄l̄es iungit: vt petrus & paulus bibunt. volo scribere & le gere &c.

De combinatione genitiūi cum diuersis parti- bus orationis. Capitulum nonum. DIS.

Cīaua regula: quā ḡtio ascribebas q̄ est̄ MAG. Ḡtūs cū va- cōbinationis iungit p̄tib⁹ orōis. DIS. Cum qbusc MAG. Primō ḡtū cū par- lungit cū noībus substantiūs. unde q̄tienscūq̄ ponunt̄ duo substani- tub⁹ orōis

DE COMBINATIONE PARTIVM ORATIONIS

terra diuersa significantia sine medio tunc ultimum ponendū est in grīo. ut
 equus regis. Ethos; habitudines varie sunt sc̄; p̄tis ad totū. ut pes por-
 ci. Causa; ad effectū. ut liber Platonis. &cīs. quas omēs cū & phīc natu-
 ralis principia degustaueris. clariss intelliges. nūc transeā. Dixi aut̄ sub-
 stantiā diuersa fūcantia. Nā sī ad idē p̄tineant ut lūgūs & inferius: in
 serius loco adiectiuū ipm superiū determinat cū quo & in casu cōcordabat
 ut aīl hō. urbs roma &c. Et hanc cōstrūctōem grāmatīc appositiōem Appositiō
 dicūt. DIS. Pōt ne grīs adiectiuū adiūgiſ MAG. Pōt. Ethis qdē
 quæ significatiōem hñr simile verbalib⁹ inor̄ q actū transēuntē signifi-
 cat. ut Cupidus ludi. Prodigus aurī: dubius rei. nefcia viri: peritus iuris
 Memor nostri. &cīs. Q uædā tamē ex his adiectiuū etiā actio iungunt
 ut Exosus bellig⁹ vel bella. p̄ficiū futuror⁹. vel futura. Adiungit etiā
 grīs significans multitudinē his adiectiuū q aliquid excipiūt ex illa
 multitudinē ut unus istor⁹: qlibet fratrū. aliq̄ soror̄: medius istorū &c.
 Iungit etiā his adiectiuū q indigentia aut abundantiā signat. ut diues
 aurī plenus vīni: inops mentis &c. Iungit etiā suplativo: ut doctissim⁹
 poeta⁹ fuit vergilius vel optim⁹ plebis. Sīl & compatitivo posito p̄ su
 perlatiō ut melior istor⁹. maior horū charitas &c. DIS. Pōt ne grīs
 pnoībus adiūgiſ MAG. Pōt ut hēc voluer̄ illa mulier̄. Nā & hac
 pnoīa exceptōem faciūt a multitudinē fūcata p̄ grīm. DIS. Pōt ne
 grīs verbis cōbinariſ MAG. Pōt. primo quidē verbis defectum aut
 abūdantiā significantib⁹. ut Abundo panis Ego pecunie: indigeo gra-
 tie. Careo aīl soli ablito iungit. Secūdo iungit grīs cām damnationis
 vel accusatiōis fūcans/verbis accusatiōe aut damnatiōem importātib⁹
 ut dānō te furti accuso te sceleris. Q nīq̄ tñ grīs nomī iūct⁹ pōenā fūcat.
 ut reus mortis &c. Tertio iungit grīs verbis ad p̄cū p̄tinētib⁹. ut emi-
 tanti pluris minoris. Estimāt ranti pluris vel minoris. Quarto iungit
 grīs verbis actū memorādi aut obliuiscendi significantib⁹. ut memento
 mei obliuiscar̄ Ioānis. Quinto iungit grīs verbo substatiō capto p̄
 prinet. ut liber est Ioānis. i. p̄tinet Ioanni. Est matris succurrenātō.
 Sicetiā addit̄ his imp̄sonalib⁹ int̄est & refert: Sex dēp̄is grīs fūcēt̄ tui
 sui nostri vestri. & cuius a quis. Nā dīcta s̄ba p̄ his grīs utūnī ablatiō
 possēsuo ut interēt̄ mea refert tua &cīs. Grīs etiā partis aut p̄prieta-
 tis verbo substatiō iungit. ut Petrus est duri capitīs bonę famę &c. Si
 militer grīs mensurę ut petrus est centū ānor̄. & nō mō verbis substati-
 tiūt̄. sed alijs hñtibus affinitatē in significato cūp̄pis. ut petrus habetur
 magnę reputationis. equus reputatur petri. Ille appetit viginti annos
 In qbus tñ substelliū p̄tēt. ut ille appetit ēē xx. ānor̄. Sexto iungit gēi-
 tiūt̄ fūcans possessionē aut rem a q̄ sit passio /cū verbis imp̄sonalib⁹
 actiūt̄ vocis/q̄ sunt penitēt̄ redet: miseret: piget & pudet ut Teder me
 vitę mee puder̄ me p̄bri. Loco iñ grī qnīq̄ ponitur infinitiū. ut pud̄
 medixisse. DIS. Iungit ne grīs aduerbijs ſ MAG. Iungit. Et hoc
 virtute noīm in iōp̄is inclusor̄. ut ubiq̄unc̄ locor̄. i. in om̄i p̄te locor̄.
 Tunc t̄pis &c. Sic in simili diximus. Instar montis. i. ad quātitatēm vel

LIBRI .I. TRACTATVS SECUNDVS

similitudinē montis. DIS. Iungit̄ ne grūs p̄cipijs? MAG. Iungit̄ his sc̄z quoꝝ verbis iunctus ē. ut Recordor tui: recordat̄ tui &c. Alijs aut̄ non: nisi nomina siant. ut Amans vini &c. Cū p̄pōne aut̄ interieſtione non ponitur. Cōiunctōem vero mediā recipe p̄nt duo gr̄i. ut & Petri & pauli dis. ipulus.

De Dtio iuncto diuersis ptibus orōis Ca.x. DIS:

Ona regula: quā datiuī esse voluisti: q̄ eſ MAG. Hęc ē. Dī ſc̄zans rem cui aliqd̄ comodi: lucrī: aut̄ dāni fit iungit̄ nomib̄: Siſ verbis tale cōmodū aut̄ dānnū fieri signantib̄. ut p̄uideo tibi. Sum tibi utilitati. Moleſtū tibi: grat̄ tibi: utilis mihi: vicin⁹ tibi hostis mihi &c. Et nō mō his verbis dī⁹ iungit̄: veriūtā: fere oīmib⁹ verbis (& ſi improprie) addit̄. ut Canto tibi: ſcribo tibi &c. Iuuo dēpro qđ tñ actio iūgic̄ ut Iuuo te. Iungunt̄ qñc̄ etiā duo dt̄i uni vetho acquisitio: quoruī unus rē acq̄litā: alter vero rē cui acqr̄it̄ imporrat. & prim⁹ ſc̄zans rē acq̄litā p̄ tuo vulgarizandus ē. ut illi mea carmia cu rē lute. Do tibi pignori tunica &c. Iungit̄ etiā dt̄i⁹ huic ybo ſum ſūpt̄ p̄ habeo ut eſt mihi crater. i habeo crater. Sum tibi fili⁹. i. habes me filiū &c. Iungit̄ etiā imp̄fonaib̄ quibusdā actiū vocis. ut conuenit: evenit: accidit: cōtingit: placet mihi tibi vel Petro. Iungunt̄ etiā dt̄i his ybis misereor auxilior: & domi or: q̄ tñ etiā recipiū ḡiū. ut misereor tui vel tibi. Iungit̄ insup̄ dt̄i⁹ ybalibus i bilis aut̄ in dus terminaris. ut Amabilis mihi metuendus tibi. Et in his dt̄i⁹ in ablaciō mediātē p̄pōne resolut̄ ut metuendus tibi. i. a te & talis etiā fere omnib̄ verbis paſſiū addit̄. ut cōdiciſ mihi. i. a me. DIS. Pōt ne dt̄i⁹ p̄nomi adiungiſ MAG. Nō niſi in rōne ſubſtantiuī. ut illi filio DIS. Pōt ne aduerbijs addit̄. MAG. Pōt. ut venit ouib̄ mihi. DIS. Pōt ne p̄cipijs cōbinariſ MAG. Pōt: & omnib̄ qđ quoꝝ verbis addit̄. ut placens mihi &c. DIS. Pōt ne addi p̄pōniſ MAG. Nō: nec etiā cōiunctōniſ niſi dt̄i⁹ p̄fesserit. ut & mihi & tibi. DIS. Pōt ne dt̄i⁹ addi interiectiōniſ MAG. Pōt ut heu mihi: ve tibi &c.

De Cōbinatōne acti cū diuersis partibus orationis

Capitulum undecimum DIS.

Ecima regula quā actio appropriasti q̄ eſ? MAG. Hęc Adiſ om̄i verbo pſonalī infiniti modi a p̄te anteriorē p̄ ſuppoſito ad diſ ut me ſcribere: Petri legere. Et rursus. Om̄ia verba trāitiua (quorū ſc̄z ael⁹ in aliud recipiſ) poſt ſe actim accipit̄ ſcantē rē: actum verbi recipiente. ut pecuio petri: cōmedo panē. Siſ neutra. ut bibo vi nū. bibo lapidē. Siſ deponētia. ut ſequor te. Siſ & cōia. ut criminor te Siſ & paſſiua ut doceor grāmaticā. Et qđa ex diſ duos regūt̄ actios ad eadē rē p̄tinētes. ut faciā te clericū. Aut addiuersa p̄tinētes: ut doceo te grāmaticā. Et hęc his cōtinent̄ metris. Poſtulo poſco peto doceo rogo flagito celo. Exuo cū vefit̄ monet induo calco cingo. Adiſ gem̄ nos hęc verba regrūt̄. Siſ hoc verbū inſtruo. ut in ps. Viā iuſtificatiō

DE COMBINATIONE PARTIVMORATIONIS

in tuarē instrue me. Coniungit etiā acti⁹ verbis passiuis: aut absolutis
p̄ sinodochen: Cū sc̄ id qđpti cōuenit toti attribui. ut doleo pedē. Pe-
trus truncat man⁹ vel manib⁹. Ioannes extendit brachia vel brachijs.
Itē acti⁹ h̄cans tps iūgij verbis etiā intrāstitiuis: licet improprie. ut bis
seno s̄ cui nostra dies altaria sumat. Modicū tps vobisc̄ sum &c. Item
acti⁹ h̄cās locū iūgij yboli h̄canti motū ad locū. ut Ambulo viā iter: va-
do thōmā. pergo decē miliaria &c. Itē iungit etiā acti⁹ absolutis & pas-
siuis: rōne transiūt subintellecti. ut Coridon ardebat alexim. i ardēter
amabat. Et in psalmo. Exultabit lingua mea iusticiā tuā. i exultādo an-
nūciabit &c. Et Vergili⁹. Pascunt silvas &c. Itē iungit etiā acti⁹ verbis
imp̄sonalib⁹ acti⁹ vocis. ut decet oportet iuuat delectat me. Et hēc reci-
piūt etiā acti⁹ ante se. ut me decer. Imp̄sonalia aut̄ passiū vocis tñ re-
cipiūt acti⁹ post se. ut tractat bōe: pulsat campanā &c. Insup̄ acti⁹ iū-
gi⁹ verbis acti⁹ meōrandi: aut̄ obliuisc̄di h̄canti⁹. ut ḡrex obliuisc̄t
esum. memēto dñe dauid. DIS Pōt ne acti⁹ iūngi noib⁹ MAG.
Pōt in rōne adiectiu aut̄ substātū iui alias nō. nisi p̄ sinodochen. ut albus
faciē. nigra capillos &c. Nec addit⁹ p̄noībus nūl̄ in ratōne adiectiu aut̄
substātū. ut illū hoīem. DIS. Addit⁹ ne aduerbiō MAG. Nō. sed
p̄positiōnib⁹ qđb⁹ supra. Iungitur etiā interiectioni. ut O fortunatū
virum. Heu me miserum &c.

De Vocabulio Capitulum. xij. MAG.

Ndecima regula Vocabulii est qui adverbis vocandi tantum iū-
gitur. ut O formose puer &c.

De Ablatiuo adiūcto ceteris ptibus orōnis Ca. xiii. D:

Vodecima regula: quā ablati esse dixeras q̄ est⁹ MAG. Hēc
Or̄ne nomē adiecti⁹ vel̄ verbū iungit ablatio h̄cati cām. ppter
quā aliq̄ fit h̄c effect⁹. Est aut̄ c̄ q̄ truplēx. ut in naturalib⁹ vi-
debim⁹ h̄c efficiēt materialis formis & finalis. Exempla sunt de cā effi-
ciētē. ut. Si līs albedine. horreo frigore. Taceo pudore: fessus cursu: gau-
lio ludo. damnat⁹ crīmie: lēsus lapide &c. Verba etiā passiua eundē reci-
piūt ablati⁹ mediatē ppōne a vel ab. ut diligor a perso. veberor ab an-
drea &c. De causa Finali: ut Petrus studer gratia lucri. Paulus scribit cā
studij &c. De Causa formalī. ut Paries est albus albedine. si līs si studine
Fac bono anio. Studeas bona intentiō &c. De Causa materiali. Si abla-
ti⁹ h̄cat materiā ex qua addenda ē p̄positiō ex. ut edificat ex lignis. Si
aut̄ h̄cat materiā circa q̄/tūc ponit sine p̄positiō. ut dignus laude: vacu-
us lumine. Fruor gaudeo porjor regno. Careo pane: uror tunica. Prud-
ente me fecisti mandato tuo. vescor carne. Inueniunt̄ tñ hec verba etiā
gr̄is adiūcta. ut supra dixim⁹. Et iā acti⁹. ut in leuitico. Offert. p̄ seduos
pisces quos vesci licit⁹ est. Et apud Therentium. Tute illorum offere
lungere. Iungitur etiā frequēter verbis ablati⁹ cause instrumētalis si-
ne ppōne. ut vīdeo te oculis: loquit̄ ore: percutit baculo. Ista autē causa
non distinguit ab efficiētē quia efficiētē ē principalis aut̄ instrumētalis.

LIBRI .I. TRACTATVS SECUNDVS

DIS. Vnde Possumus facile cognoscere quā cām ablatiūs īportet
MAG. Inde. Nā si ablatiūs cōmode recipit a vel ab signat cām effici
entē. Si per signat cām formalē. Si ppter signat cām finalē. Si ex signat
cām materialē. Si cū signat cām instrumentalē. ut autē dicti facilius cog
noscas. Scindū oē adiectūm post qđ in vulgari pōt addi mit. von. usq;
im fur. durch umb. recipit ablatiūm s̄cantē cām &c. Itē Ablatiūm sig
nificans tps pōt addi ȳbo aut ptcipio. ut vīgilaui tora nocte. studeo
tribus horis. media nocte clamor factus est. Itē ȳba īportatā motu³
de loco vel per locū recipiunt ablatiūs. pprīo & noīm ciuitatū aut villa³
ut venīo transeo Roma Athenis &c. Verba autē q̄ īportat motū in lo
co. aut quīetē recipiunt h̄ pprīa noīa in ḡto. ut Studeo Roma &c. Nt
s̄ sint tm̄ p̄lis nūerī: aut tertīe declinārī. tunc em̄ recipiūt in ablatiū ut
sui Athenis. Studiū carthagīne &c. Noīa autē p̄uincia; mōtū & regio
nū. & noīa cōpositē figure/indeclinabilia: & noīa sanctoī locis data cū
dictis verbis iunguntur in ablatiū mediante p̄pōe. ut Venio Francia.
De fando Iacobo &c. Idē est iudicū de alijs appellatiūs. dempxis quat
tuor sc̄z n̄ domus militū humus. q̄ constrūtur sine p̄pōe more p̄pī
orū. ut venīo rure &c. Itē cum verbis dñātōem aut punītōem signifi
cantibus iunguntur ablatiū penā s̄catēs. ut dāno te morte. punior capite.
Petrus mulctatur auro. Pr̄terea cū verbis aut nōib⁹ ad p̄cūm aut mē
surā pr̄minentibus iunguntur ablatiū p̄titatē p̄cī aut mēlūrē significatēs
ut vēndit̄ tribus aureis. altus tribus ulnis: latus mille passibus. tñ hoc
verbū valeo requirit actū. ut equis valet decē aureos. Itē cū verbis dī
stantiā īportantibus iungit̄ ablatiūs p̄titatē distantiā indicans. ut
distant̄ tribus passibus &c. Pr̄terea ȳba aut nōia excessum unius sup̄ ali
ud īportatā regrūt ablatiū p̄titatē illius excessus s̄cantē. ut petrus
excedit paulū tribus digitis. Ioānes est tāto lōglor/ p̄t̄o Petrus est bre
uior &c. Ablatiū autē significantes rē excessum iungunt̄ compariūs. ut
Petrus est fortior Paulo. Et is vulgarizat̄ per dan. Pōt & addi ablatiū
significans quantitatē excessus. ut lignum illud Petro longius est tri
bus digitis. Iunguntur quoq; ablatiūs verbo substantiuo. ut sis bono
āimo. Id etiam te non lateat ablatiūs duos aut plures absolute ponit
loco orationis ex nomine & verbo compositi. Et dicuntur ponit in deli
gnatione consequēt̄: quia sc̄ilicet ad ipsos aliquid sequi intelligitur.
ut Sole oriente dies sit. Et resolutūr hi ablatiū per diūm/ si/ aut quā.
ut dū sol oriſ: aut si vel quā sol oritur dies sit. Loco etiam ablatiū quā
dōc̄ ponit̄ aliquid complexū. ut dato q̄p̄ s̄is probus/ te diligo. Viso
q̄p̄ es honestus/ te recipio. Et quēadmodū imp̄sonale sine sup̄posito/ ita
& participiū in ablatiū sine substantiuo positiū inuenit̄. ut dicto de
nomine dicendum est de verbo. DIS. Iungit̄ neablatiūs ceteris p̄
rib⁹ orationis &c. MAG. Pronominī non nisi in ratione substantiuo
aut adiectiuo. Nec ad terbiō aut interiectioni sed participiō. Et quidez
om̄i cuius verbo addi potest. Similiter addit̄ p̄xpositionib⁹ quis
buldām de quibus supra dictum est.

DE COMBINATIONE PARTIVM ORATIONIS

Regule generales Capitulū. xiiij. MAG.

Reter has aut̄ generales qdā nō negligēd̄sūt regule. unde Quicq; casus iunguntur nō s̄ idē iungunt & omnib⁹ obliq; eiusdē. Et quicq; casus iungunt positiuo h̄dē iungunt quoq; cōpara-
tivo & suplativo. Er quicq; casus iungunt verbo qdē iungunt t̄ p̄t̄.
cōpijs. & reliquis modis & t̄pibus a verbo illo descendētib⁹. Hęc omia
enī qdē cōbinatōe & t̄morationis tam differuius :facili⁹ & mira quā-
dam breuitate dephendes. si casuum officia. q̄ in superiorib⁹ tradidimus;
vivaci semp̄ tenebis memoria.

De Ordinatione partiū in oratiōe Ca.xv. MAG.

Acten⁹ de his quib⁹ nō barbaro: sed latino poti⁹ sermōne q̄ cōce-
pim⁹ exprimim⁹. Restat ut ordinē dicitur: in interpretādo: doceā-
mus. Si itaq; oratio interpretāda sit, Primo loco vñus (si adēt)
accipiendo ē cū eo qd̄ cū ipo cōbinat. Post hūc ntūs cum suo verbo / aut
actūs cū infinitio, deinde aduerbiū: dehinc ceteri casus. Si r̄ cōfūctiones
ppositōes: & interiectōes cū his q̄ ipis iunctas sunt. Dicētes m̄ interro-
gatiōe: aut relatiōe p̄cedere dñt. Si r̄ cōfūctōes ppōsitiui ordīs & ablāti po-
siti absolute. Itē Obliqu⁹ negatiōe exponent⁹ est p̄ nō & suū affirmati-
ū. ut Nullū hoīem. nō ullū. Itē qn̄q; obliqu⁹ p̄ponit ybo psonali: ut
relatiū habeat aīs. ut patrē sequit̄ sua ples. Trahit lira quēq; voluptras
& sic de alijs. De quibus tamen p̄ frequentē expositōem in talē deuenies
usum qui omnibus regulis p̄stantior est.

De Subauditōe q̄rundā p̄tiūo rōnis Ca.xvi. MA.

Onnunq; aut̄ cōtingit p̄tes alijs in oratiōe subticeri. Et quidē
primo. Cū verbū primē aur scđe p̄long fuerit itēlligit ntūs cer-
tus sc̄; ego tu nos & vos: quē nō oportet exprimere: nisi ad decla-
ratōem: aut significantiā denotanda. Est aut̄ declaratio sive discrip̄tio: cū
actus verbī attribuit̄ alicui cū exclusione aliorū: ut ego lego. q̄si dicere
& null⁹ ali⁹. Significatiā yō est cui⁹ actus verbī attribuit̄ alicui cū ex-
cellentia. ut ego lego. q̄si dicere & nullus ita bñ sicut ego. & ē talis ntūs
cū arrogatiōp̄red⁹. Iūeuocatōe tā hi ntū ex̄pmūt: & n̄ p̄p̄ia dictas cās
nisi fiat euocatio p̄ ip̄e aut nomē distributiū. Aut in p̄p̄ijs noībus cū
ybis substantiūt: aut p̄cipijs &c. Exempla sunt: ut quācung ip̄e vidi n̄
oīa p̄ossim⁹ oīs. Sum pius Eneas. vocor petrus. doctus sum. affictus
sum. Itē verba excepte actiōis quōq; sc̄ actis uni soli cōpetit: etiā in ter-
tia psona sine ntō p̄serunt. ut Fulminat: coruscat: pluit: mingit &c. In
his cū intelligit deus vel natura. Extipit̄ creare. Nō em dicimus creat-
līcet creare solius dei sit actus. Itē p̄ip̄it̄ quoq; & definit cū infiniti: is dico
rū verbore sine ntō ponunt̄. ut incipit̄ migere: definit pluere. Verba q̄z
quōq; actus solis hominib⁹ p̄prius est sicut ntō exprimunt̄. ut Aīt di-
cunt &c. Intelligūt̄ hoīes. Et rursus ipsa verba qn̄q; tacent̄. ut dicendo.
unde Boetius. de q̄ vīrgil⁹ &c. Intelligit̄ loquit̄ vel scribit̄ aut dicit̄ &c.
Verbum etiam substantiūl sum/ sepiissime intelligit̄. ut Ḡlia tibi dñe.

LIBRI I. TRACTATVST ERTIVS

Beati īmaculati in via &c. Similiter ī intitulatiōib⁹. ut Opera platonis Buccolica virgilij &c. Item sub audiuntur qñc etiā alia verba de quib⁹ ī eadē oratō ē prius mētio facta est. ut cum dicimus. Benedicite rēspō dendo dñs. Subintelligif̄ Benedicat. In uocauī dñm & exaudiuit me: in telligif̄ dñs &c. Subaudit̄ etiā qñc antecedēs relatiui. ut si susustulisti illū dicit̄ mihi. Intelligif̄ ieuſ &c. Itē fūt & aliq̄ subauditōes varie de qb⁹. sepius apud Therentiu. ut quē illū: quæ me: Intelligif̄ amat: exclusit: vel similia. Hæc sunt fūli quæ in primis necessaria vīla sunt ad partium oratōis & cognitōem: & cōcinnā cōbinatiōem. Syllabarū rōtante quantitatē: quæ in pferendis orationib⁹ non sine apero vītio cōfundūtur: nunc demū in calce grāmatices annectēdē veniunt. DIS. Breues igif̄ si quæde his regule dari possunt in mediū pferas. MAG. Breuitatis te p cupido sc̄ens: nōnulloꝝ traditōes cōsolui: prola an metro cōmo dius id fieret aliquātū p herebā: sed cū planū sermonē in his magis necessariū cōspexi: in plam stilū verti: nihil tamē qđ nō ab alijs dictū tractatu sequit̄ enuerare statui. DI. Placet h̄ q̄tōt⁹ rē ipam aggredere.

Tracta. iii. De quātitate syllabā ī gñali Ca. i. MA.

Yllaba ī gñali (inq̄t qdā) ubi cū posita fuerit sex mōis agnoscit̄ pōt. positiōe; vocali ān vocalē deriuatiōe: diphthōgo exēplo

Positio & regla DIS. positiōe quōs MA. cū pō vocalē duę sequit̄ cōsonantes ut pars vel una duplex ut nix: vel i duplex inf̄ duas vocales ut troia: tūc illa vocalis pdūciſ̄ adiecto qđ altera saltem ī eadē vocalis syllā colloceſ̄: at yō si ī eadē dictōe pō vocalē naſa breue: fecit̄ mutacū liqda: vocalis pcedēs anceps & bitpalis reddit̄ ut arat̄: vocalē aut̄ de se lōga: qđ nullā muta & liqde sequelā poterit breuiari ut febris salubris podogra: amatrix: octobris. DIS. vocalis an vocalē inuicta q̄nta ē: MAG. in latinis breuiā ut luo. Excipiūtur p̄ mo ḡti & d̄ti qntē declinatōis ī quib⁹ evocalis pdūciſ̄ si saltē alia vocalis p̄cesserit ut diei. fin aut̄ cōsonans breuiā ut fidei. Scđo greca noīa externaց ut plurimū pdūciſ̄ ut dius h̄lias: aer: chorea platea. Tertio ḡi in ius sunt coes ut uni⁹. p̄ter alius lon⁹ ḡi: & alter⁹ correptū. Quarto p̄felliua in ius vocalē p̄cedēt̄ pdūcunt ut troiū patuleius. Quinto h̄io: n̄iſ̄ post e sequār ut fierē pdūciſ̄ tur. DIS. deriuatiōe syllabē quātitas quō dephendit̄: MAG. Quāta fuerit syllaba primitiū tanta erit & deriuatiū: ut lego legens. Excipiūt̄ primo human⁹: leges Vires/reges sedes voces iucundus: statur⁹ pēdor: vomer ſeculū: laterna nequā: regula italīa: ſecut̄ limus: d̄ enus: noīnus: caſus monach⁹ humo vitupo: ſimius feralis fabella: & mobilis. qđ cōtrā ſui primitiū positiōem pdūcunt. Secūdo excipiūt̄: dux ducis: ſōpor acerbus: dicax aruspex: arifta vadū stabulū ſtabilis omasus arena: lūcerna nōto nato fides titulus ſodalis bubulcus varicosus vitium ouoꝝ: elegit⁹ & manus: qđ cōtra ſui positiōem corripiunt̄. DIS. diphthōgus syllabā quānta reddit̄: MAG. ubiq̄: pdūciſ̄ ut ſphera: poena aula tūr⁹ n̄iſ̄ vocalis sequat̄ ut p̄ræuro. DIS. Exemplū aut̄ quō ad hoc conduſ̄ Exemplū

deriuatio dipthōg⁹

DE QVANTITATIBVS SYLLABARVM

tit̄ MAG. Poetar̄ exempla ad syllabas p̄cipiendas teplurimū iuuabunt: nā in hac dictiōe musa s̄i primē quantitatē sc̄ire volueris: maronis illud musa mihi causas memoria longā esse indicabit. DIS. Regula yo ḡnalis q̄ est: MAG. in undecim p̄tes diuisa est. prima p̄terita b̄i syllaba primā p̄ducūt ut emi. p̄ter bibi scidi dedi steti: & tuli q̄ p̄mā corripiūt. Secunda p̄terita gemina primā & secundā corripiūt ut peperi p̄terita p̄ter cecidi: quod secundā p̄ducit Tertia Supina bisyllaba primā p̄du Supina sicut ut natū. p̄ter litū itū citū quītū sitū satū rutū ratū datū & statū q̄ prīmā cortiipiūt. Quarta q̄cta: fuerit syllabā p̄ntis tāta erit & ceteror̄ p̄tm. ut amo amabā amauī amauerā amabo. p̄ter genui & posui q̄ primā corripiūt. Quinta in cōpositōis iunctura syllabē breuiānē. ut oīpotens: armiger: in qua quidē iunctura solent dictōes ḡ hyphen copulari. ut ante maloī. p̄ter ibidē ubiq̄z/tibicen. Sexta p̄priorē noīm primē vel medie p̄ propria syllabē ad placitū ponunt̄. nīf regulas h̄ abueint sp̄eales q̄s breuitatis gratia p̄termitto: in ultimis aut̄ syllabis subiacebit regulis appellatiōrū. Septia: bis bi trī ni incōpositōe breuiānē ut bisoreī biuā triuī nice nus. Octaua Semignaria & semisepetaria breuis: in metro p̄ducūt pōt: q̄iā si in nullā definat cōsonantē. Nona incremēta noīm in p̄fisi a e vel o incremēta vocalis habuerit. p̄ducunt̄ ut q̄ quār̄ res res: q̄ quōr̄: si yo i vel u corripiunt̄ ut q̄ quib⁹: veru verub⁹. dicta in singlari ex declinatiōib⁹ nota sūt. Decia cremēta ybōr̄ si a habuerit. p̄ducunt̄ ut amo amare. p̄ter do & sua cōposita: circūdo pessūdo venūdo. Si e p̄ducunt̄ ut lego legem⁹: ni si cū subit r: tūc qñq̄ p̄ducunt̄ qñq̄ breuiānē qd accētu cognolcit̄. Si i breuiāt̄ ut lego legim⁹. p̄ter yb̄a q̄rtē iugatōis: & volo & sū. & cum libit i tūc.n. p̄ducāt̄ Si u corripiunt̄ ut volo volum⁹. Undecima dictiōnes sincopatae & p̄ synēstīm v̄l crasim pronūciat̄ p̄ducūt ut norā p̄ no uerā/pataui p̄ pataui & cotes pro cautes. His p̄libatis ad p̄mas syllabas sp̄ealias delendamus.

De Prima syllaba Ca. secundū DIS.

Rimari syllabā q̄titatē uñ sp̄eali⁹ agnoscere valeoī. M. cōpositiōe p̄pōe & regula. DIS. Cōpositōe q̄liter̄. MA. Si ei aliq̄ p̄tīla addat̄ q̄ illā penultimā redditūtūc accētu cognoscer̄ ut amo p̄j. cōpositiōne/a breuis q̄ grauis/duco diduco u longa ga acuta. Excipiūt p̄mo i. ne: nuba/pronuba/deiero p̄teiro cognit⁹ agnit⁹/istio suffio q̄ stra suūsimplex corripiunt̄. Scđo ambit⁹ & cōiutūt̄ q̄ producūt̄. D. p̄pōe quōd p̄ p̄positiōe MA. q̄ta fueturit p̄pō in appōe tāta erit & in cōpositiōe. ut i domo i habito. Excipiūt p̄to ad ab ob. i resub & con cū facio sp̄osi. & producunt̄: nīf ex se trifyllabū redditūtūc q̄a tūc p̄pō ē cōis ut adicit. Scđo e de p̄re se in cōpositiōe producūt̄. Di aut̄ ubiq̄ producūt̄. p̄ter in dirimo & disert⁹ ubi corripiē. re corripiē ut reduco p̄ter in refero qñ s̄cat distātiā v̄l iuuamē ubi producūt̄. Pro p̄ducūt̄. ut proloq̄r̄: p̄ter in proteru⁹ procella. p̄ nepos p̄flugus p̄fanus/profund⁹ proprio profiteor profatū propheta profusus: proficiōr̄ profecto & procuro. ubi corripiē. DIS. Regula primā: I labas: q̄ est. MA. secudū vocaliū nūterū & ordinē i qñq̄ p̄tes diuīla ē.

LIBRI I. TRACTATVS TERTIVS

De A. in primis syllabis. Cap. tertiu. DIS:

A in primis syllabis quantaes MAG. A ante b corripitur. ut habeo:
Præter labor beris, tabes scabies pabulū labes strabo & tabo. fabula. sta
bam nabā fabor flabam stabiliſ stabulū labor & labo: q̄ primā pdicūt.

A ante c corripitur. ut acer pro arbore. Excipiuntur si pcedit b. ut bac
ca. vel p ut pacis: in quibus a producunt. dēpro pacifcor: baculus & spa
cium: placet: que iuxta regulam primā corripiunt.

Acer pro fortī: Thrases: facundus: machina: dacus & gradulus primam
producunt. Hiacynthus cōmune est.

A anted corripitur. ut vadum. Præter radix clades spdaix trado tra
duco gradiuus & gades suadeo rado & vado.

A ante f corripitur. ut rafanum vafer.

A ante g corripitur. ut sagax. Excipiuntur strages vagio vagina mā
galia stagulum saga & lagana: indago que primā producunt. Similiter
ea que habent p vel f ante a. ut fagina fagus. præter flagellū: frigor oris
fragilis & plaga pro reti vel ora: que primā corripiunt.

A ante l in dissyllabis producuntur. ut halo as. Excipiunt calo as. talo
is. malus a um. palam pale pales & salum que primā corripiunt. Exci
piuntur & tertie declinationis peritosyllabica. ut salus salutis. que pri
mā corripiunt. præter calo onis. & ales q̄ producunt. Similiter & poli
syllaba primā corripiunt. ut caleo. Præter alea balista caligo balena sale
bra & squaleo que primā producunt.

A ante m in dissyllabis producuntur. ut dama. Excipiuntur fames: da
mus amo chlamys tamen thamos. q̄ primā corripiunt. Similiter &
polisyllaba. ut amictus. pter lamina amictro lamētor & amentū q̄ pdicūt.

A ante n in dissyllabis producuntur. ut sanus. Excipiunt manus anus
anas ana cano canis & phanum. Similiter & polisyllaba que primā bre
uiant. ut animus. præter ganeo.

A ante p corripitur. ut dapes. Excipitur papilio vapulo papo papa sa
phyrus crapula lapa apulus rapa papyr & mappa.

A ante q corripitur. ut aqua. deminū compositiua. ut nequaquā.

A ante r corripitur. ut arista. Excipitur carex varix areo varica area na
ritia glarea naris carica: starem flarē pareo que primā producunt.
Nomina similiter in rus ra rum. longā primā ut charus ra rū præter ha
ra pro stabulo. para & parum que breuiant primam.

A ante s in dissyllabis producuntur. ut casus. Excipiuntur Quasi easa
basis. & polisyllaba. ut afinus q̄ primā breuiant. pter caseus basium.

A ante t corripitur. ut latus eriEs. xcipitur Saturnus latus a um. va
tes clacros Katholicus quatenus ater atria laterna. Similiter si in p̄ce
dit. ut mater. aut r̄ p̄ceunte muta. ut pratum & quatuor ratum: que pri
mā producunt: præter mathefis: quod corripitur. Platons & statim pri
mā cōmūnem habent. Sic & platera.

A ante u corripitur. ut auatus. præter nauis gauisus mauors pauo ma

DE QUANTITATIBVS SYLLABARVM

uis suavis prauus gnatus avia. si si pcedat cū muta. ut flauis.

De E in primis syllabis. Cap. quartum. DIS

E in primis syllabis quanta est? MAG. E ante b' corripitur ut hebe
ta. excipiunt si ante e duo consona presint ut gleba. Excipiunt & debo
the debilis flebam nebrida nebula febris nebam nebo phebus phebe.

E ante c corripit ut secus. pter sex cis. cecus p̄co theca. vecors grecia
secundus securus secula mechus echo meeū tecum secum & secus

Eanted in dissyllabis producitur ut sedes pter cedo verbū defectiuū
edo es. pes dis pedū cedrus. Similiter polisyllaba breuiant ut medicus
preter sedulus seditio & seditus dedalus p̄dium

E ante f corripitur ut nefas

E ante g corripit ut lego. pter regina dego regula reges legem eger?
egiptus tegula lego as egloceros egis

E ante l in dissyllabis pducitur ut chele. pter chelis velut velim gelu
melos scelus celer melus melo. Similiter polisyllaba ut elemosyna. pter
spelūca belua electhirum spelea delitig elisius delibutus delubra que bre
uiant primā

E ante m corripitur ut emonia. pter feminā semita demō is. semino
themis que primā longā. similiter habētia et purū ante m ut eminus. p
ter emō & emio. Nomina dissyllaba cū cremento longant primā ut de
mon semen. ppter metnor nemus & femur

E aīn producitur ut renus. excipiēt emēstera penitus penetro penes
penates pene pentus. Similiter cīt pcedit b ut bene vel g ut genus. vel s
ut senex vel t ut tenuis velū ut vēn⁹ in quib⁹ e corripitur. pter vēnū thi
nia vena venor tenarus tenax senus que longant. frenelis variatur

E ante p corripitur ut epos pter sepe cepe sepa tept̄ epacta repō p
putum prepes. & peunte sur lepe q̄ primā pducit. demīt̄ sepe lō

E ante q corripitur ut neq̄. demīt̄ nequaq̄ nequaq̄ equus id ē
iustus & equor que longant

E ante r corripit ut series. pter eruū cerulus heros feralis eruca cero/
nia seria ceres cleris erigone serus chere eris nomen seres hereo merce/
qras cera sero era heres. Similiter p̄cedit ut verus vel p̄ ut pera que
primā pducunt. pter veru & vereor vererum.

E ante s producitur ut lesus. excipit iesus thesis

E ante t producitur ut cet. ept̄ metallum metuo gethes meto metra
fretū retro thetis etiam meta. Similiter si p̄ p̄it ut peto vel u ut vēt̄ q̄
breuiant primam ppter & p̄t̄or longant

E ante u producitur ut leuis. ppter leuis breuis leuo seuerus beuer
que primam corripiunt

De I in primis syllabis Capitulū.v. DIS.

I in primis syllabis quanta est? MAG. I ante b corripitur ut hibea
ria ppter hibern⁹ fibula liburnū p̄ nauī tibia liber adiectionū libo tribu
lū vibex fibilo quib⁹ scribo sibila ibo yibra & ibis nomen.

LIBRI I. TRACTATVS TERTIVS

Iān c corripitur ut dicax p̄ter vīcū mīca nīciteria conūtia trīca pī
cūs hītū spīca fīcus vīcīnus fīcedula spīcula vīcēnus sīca dīco trīcēnus
sīcūt: quæ longant. i. co variatūr

Iān d producitur ut idem in masculino: Excipitur idē in neutro idē
fidis fides cydon idoneus quidē. Sīr p̄t b u bidens vel t ut tide⁹ vel u ut vī
idolola deo quæ breuiāt. p̄ter strideo strido rideo

tra Iān f producitur ut rīeūs. Excipitur cōpositū & cīfūs

ideota Iān g corripitur ut rīgo. p̄ter vīgīntī bīge trīgīntī frīgīs pīgārdūs
pīge frīgo frīgo frīgo migro. Sīr si p̄t s vel t demītūr stīga cum
strīgībus. Strīgilis cōmūne est.

Iān l producitur ut sīlīus. Excipitur chylīndrus hīlāris pilus sc̄z capi
tis cīlīx philos pīla bīlībris philomena cīlīmīlīum. Sīr si p̄t s ut sī
leo aut t ut sīlus quæ breuiāt. p̄ter thīle

Iān m in diffīllabīs producitur ut līmūs. Excipitur tīmus nīmīs sī
mīmī hīmēn simūl. Sīr & polifīllaba corripīt ut cīmīnū. p̄ter sīmea

I ante n producitur ut līnea. p̄ter tīnea līnīo līno. Sīr si p̄t c ut cā
nis vel s ut sīnūs vel m ut mīnūs quæ breuiāt. p̄ter sīnūs prōrāse & mī

I ante p corripīt ut bīpēs. p̄ter stīpharīt Cno q̄longāt
vīpera rīpa stīpēs stīpo sīphō

I ante q corripitur ut līqueo. p̄ter līquor līquoris

Iān r in diffīllabīs producitur ut dīrūs. p̄ter vīrī vīrī pīra pīrūs līrā
Sīr & polifīllā ut bīrīa q̄ breuiāt. p̄ter stīrīa pīrūla pīrātā tīrīa pīramīs

Iān s producitur ut rīsūs. p̄ter nīfīa miser miserutus

Iān t corripitur. ut itē. p̄ter dītīs lītīs clītella glītō pītītī
ma titān titīlō pītītīs brīto sītīs a sum nītō itūr itālūs q̄ longant. Si
mīlītēr si m̄ p̄cedit ut mītīs vel r ut rītē vel u ut vītīs. p̄ter vītūlūs
& vītūlūs quæ breuiāt

Iān u producitur ut clīu⁹. p̄ter nīu⁹ & bīs trīs p̄sōtā ut bīu⁹ tīu⁹

De O in primis syllabis Ca, sextū DIS.

O in primis syllabis quāta⁹ MAG. oān b producitur ut sobriūs:
Excipitur soboles obolus obes verbū & que habent consonā
duo ante o ut probus

Oān c corripitur ut focūs. p̄ter foca procerus oclor oculus pocū
lum oclum focundus vocās vocalis cochitus quæ longant

Oān d i diffīllabīs pdūt ut rōdo. p̄ter odor modūs mō sīr & po
lisyllaba nā illa corripīunt ut fodio proderit tñ longāt poderis varia⁹

Oān f corripīt ut pfugūs. p̄ter pfugio profūt ofa q̄ lōgāt

Oān g producitur ut cogo p̄ter rogo toga rogūs logos

Oān l corripīt ut color. p̄ter nolo molior solis dolīū ples boletūs.
olim solus colyphīt stola prolīxūs colo as moles solor polipūs

Oān m pdūt ut omētē. p̄ter stomach⁹ hō dītīs cōmedo dom⁹ como glo
mero comes gomor omitto vomo domo as omalū glomos thomos.

Oān n corripīt ut bonus. p̄ter sona none Similiter si p̄cedit ut

DE QUANTITATIBVS SYLLABARVM

ton⁹ vñ d ut donum vel p ut pono monos cōmune est.

O ante p corripitur. ut sōpor: p̄tēr populus arbor: opilio topos p̄o. p̄fīma propago sōpīo is. Similiter si precedat c, ut copula: in quibus o³ p̄ducit p̄tēr cophin⁹: scopolus: copos. O anq̄ corripitur. ut coqu⁹.

O ante r̄ corripitur. ut morior. p̄tēr os o³ is. chorus p̄ vento. oro as. corā torax hora mores coralus ora p̄ extremitate. morus doricus forex quor̄: hor⁹: norā. si s̄ i p̄t l. ut lorū. vel r. ut prora que longant

O ante s̄ producitur. ut Osyris. p̄tēr rosa prosecca dosis posui.

O ante t̄ corripitur. ut notus. p̄tēr dos dōtis. totus quotus votum quotidie cotis noto poto notus pro cognito. Si s̄ i p̄fālunt duo conſona. ut cloto: nam producunt. p̄tēr protos proteruus protos

O ante ū corripit. ut nouis p̄tēr ouū. pūidus pūincia pūideo pūeit.

De V in primis syllabis. Capitulū viij. DIS:

V quanta est in primis syllabis? MAG. V ante b corripitur. ut rube us. p̄tēr tuber rubigo suber: pubes uber: puber. Similiter si p̄t b ut bu bus. vel n ut nubo que longant. p̄tēr bubulcus qd corripitur.

V ante c producitur. ut duco p̄fēdūtēr lucerna lucorducis. Si s̄ i p̄cedat n ut nucis. et ut cuculus. r ut ruca

V ante d producitur. ut trudo. p̄tēr rudens pudor ludes rudis stu deo cudo crudens puder ruder. rudo cōē: V anū f producīt ut bufo

V ante g producitur. ut rugio. p̄tēr ruguriū. & si p̄cedat f ut fugio. i ut fugū. p ut pugio. p̄tēr fruges iugera iugī frugi.

V ante h corripitur. ut culex. p̄tēr uligo. Si s̄ i p̄cedit g ut gulio. vel si ut fuligo. vel m ut mulio. tūc producīt. p̄tēr fulica mulier gula

V ante m producīt. ut numen. p̄tēr humerus humilis humus fumi us. & que habent cante m. ut cumulus. vel n ut numerus. vel t ut tumu lus. Excipiuntur nūmen struma.

V ante n producitur. ut luna. p̄tēr cuneus & tunica.

V ante p corripitur. ut cupio. p̄tēr stupa cupa iupiter upupa. Si s̄ i p̄cedit. ut nuper. vel p ut pupius. vel r ut rupes. pupilla variatur.

V ante r producitur. ut fures p̄tēr furere nur⁹ muria: murus curules

V ante s producitur ut usus. p̄tēr pusillus fusurro.

V ante t in dissyllabis producīt. ut tut⁹. p̄tēr eutis putris frutex ute r puto utor luctū uti s̄i & polisyllaba. qn̄c̄ corripiunt ut sutilis. p̄tēr mutuus mutis putoe futio uterus utilis futile glutio

V anū u producitur in dissyllabis ut vua caetra curtant ut pluvia flui⁹ & tm̄ de primis syllabis eundē quoq̄ ordinē in medijs seruabimus.

De A in medijs syllabis Ca. octauū DIS.

A in medijs syllabis quāta? MAG. a an̄ b corripit ut syllaba. Excipiuntur q̄ finiātūr in ulū. būdus bilis ut venabūlū letabūd⁹ amabilis

A an̄ c corripit ut pistae⁹. s̄i noī i ce⁹ & ci⁹ longāt ut ordeace⁹ galli naci⁹. si s̄i opaca cloaca & q̄ tm̄ian̄ i ulū ut cenacdm si s̄i obliq̄ ut audacis

A an̄ d corripitur ut arcades. p̄tēr cicada

LIBRI I. TRACTATVS TERTIVS.

A ante f corripitur ut girafa

A ante g producitur: ut. ppago preter pelagus abdenago & nomina secunde inflectionis ut onager.

A ante l corripitur ut italus, preter ea quae tertiae inflectionis in alijs sunt obliqui ut moralis australis animalis

A an m corripit ut talam⁹, pter ea q̄ terminant̄ amē ut thimiamen

A ante n corripit ut elibanus, pter vulcanus aranea machiana balan⁹, & q̄ tertie inflectionis sunt ut inaniis titanis silviter deriuata gentisut rō manus vel loci montanus

c A ante p corripitur ut gausape preter priape sinapis

A ante r corripit ut barbar⁹ pter noia in rius riūq̄ nisi sint a noibus numeros deriuata, ut denari⁹ pdicunt̄ Sic & alia deriuata ut auar⁹ scolaris sic & obliqui ut calcaris pter iubaris cesaris nectaris alparis boſtae ris calparis, composita breuiant ut comparis disparis.

A ante s corripitur ut carbasus, pter gnafum omafum

A ante t corripit ut ciatus, pter deriuata ut barbatus armatus oblique hatis & as ut ciustatis, noia in ates ut achates Et nomina in tiū pdicunt̄

A ante u producitur ut cadauer

Cut palatium

De E in medijs syllabis Capitulū. ix. DIS.

in medijs syllabis quanta? MAG. Ea n b pdicunt̄ ut coreb⁹

e pter terrebint⁹ eleborus esbon herebus celebis

E ante c pdicunt̄ ut chyroteca, preter seneca

E ante d producitur ut putredo, pter eseda melchisedech, nomina in da: ut andromeda, & obliqui cōpositoriæ a pes ut quadrupes

E ante f corripitur ut veneficus, preter elephas

E ante g corripit ut sacrilegus, pter tristega cethagus]

E ante h producitur ut camelus angelus abimelech.

E ante m producitur ut racemus, pter eremus vehemens htemis alemania gethsemani.

E an n producitur ut catena, pter helena helenus iuuenis heben⁹ asenes.

E ante p corripit ut edepol, demit⁹ presepe

E ante r corripit ut cineres pter statera & ppriæ erus ut vuernher⁹ & deriuata in r⁹ vel rū ut sincerus mysteriū, pter aufer⁹ & galerus similit megera chymera q̄ longant Inferi superi cerber⁹ iter⁹ uteris potero pa: teris a patior: patera breuiat liberi cratera panthera longant : de obliq̄s in tertia declinatione nominiis dictum est

E an s corripit ut heresis, pter mathesis scia diuinādi poesis

E ante t pdicuit̄ ut bolet⁹ pter ametitus temetū & quæ tertie inflectionis sunt ut pietas, de obliquis nominiis in es ut dictum est

E ante u producitur ut longeuus

De I in medijs syllabis Capitulū. x. DIS.

in medijs quanta? MAG. I anteb corripitur ut celtiber pter

nomina inibilis ut sensibilis.

DE QVANTITATIBVS SYLLABARVM

I ante c corripit ut clericus. p̄ter apricus amicus umbilicus formica/
pudicus lorica lectica mirica caicus medicus vesica. & noia in culus la-
lu. ut igniculus auctula reticulum urtica postica antica. Propria in icus.
ut fridericus. Obliqui in tertia declinatione patent.

I ante d corripitur ut cupidus. p̄ter desidero considero & q̄ terminant
in idium. ut p̄sidiū & trifylfa in ides. ut atrides. s̄litter coronides. & q̄ ter-
minatur in do ut formido. Davidis ad placitum

I ante f corripitur. ut munificus

I añ g corripitur ut pdigus. p̄ter q̄ terminantur in ga. ut auriga vel
go ut caligo. p̄ter caliga & quedam cōpositiua

I añ l corripit ut agilis: excipiuntur neutra in ile ut cubile & in ilis a no-
mīe ut sexilis. p̄ter hūilis parilis dapsilis pestilis nubilis. Asilum est lō-
gum & exilis subtilis aprilis

I ante m corripit. ut anim⁹. p̄ter sublimis opimus & noia in imen &
ybis q̄rtē inflectiōis. ut munimē. Azimus breuis. & zima lōgum.

I añ n corripit ut dñs. p̄ter cam⁹ festin⁹ catin⁹ cimin⁹ salin⁹ lupin⁹
ppino supina. p̄pria ut martin⁹: deriuata ut quirin⁹ cedrinus. p̄ter
craltinus hēcscne nundine protinus. & que ex oleo: ut oleaginus & bis-
so. ut bissinus: clā ut clādeltinus sero ut serotinus. sagou saginus. bō-
bix ut bōbicinus ametistin⁹ hiacintinus q̄ oia corripiūt i. Que yō i na-
finiūn lōgāt. ut culina. p̄ter pagina sc̄mina machina trutina lamia pro
serpina buccina murina sarcina fuscina eleatosyna patina. obliqui i inis
parent in tertia nominū inflectione.

I ante p corripitur ut antipos. p̄ter obstipo cōstipo

I ante q pducit ut iniquus. p̄ter silique reliqu⁹ & cōpositia ut aliquid.

I añ r corripit ut satirus. p̄ter delirius butirum saphirus papirus

I añ s corripit ut citifus. p̄ter paradisus gauifus anchises

I ante t corripit ut leuitas. p̄ter p̄pria ut margarita & deriuata ut le-
uita heremita auritus maritus. p̄ter seruitus penitus q̄ breuiant. sed le-
chitus cocitus hermefroditus aconita longant. de obliquis insup & de
supinis verborum locis suis dictum est

I ante u producitur ut saliuia. p̄ter niniue

De O in medijs syllabis Capi. xi. DIS.

O in medijs quanta? MAG. o ante b corripit ut orobus. p̄ter
october duobus ambobus

O ante c corripitur ut suffoco. obliqui longant ut velocis

O ante d corripitur ut exodus. p̄ter herodis custodis

O ante f corripitur ut sarcofagus

O añ g corripit ut egloga p̄ter ea q̄ hñt g ante o ut pedagogus

O antel corripit ut soboles

O ante m corripitur ut atomus. p̄ter neutra ut amomum

O añ n pducit ut adonis. p̄ter sindonis fardis diacon⁹ calcedonis res-
donis valois turonis ligois britonis armonie⁹ māona. oblig patēt sup-

LIBER I TRACTATVS TERTIVS

O ante p corripit ut isopus. deme europā asopū piropū. canopū id ē
egiptus ad placitum.

O anī r corripit ut amfora. pter deriuata ut sonorus. deme & polo
rum obliqui in oris ex dictis patent

O ante l pducitur ut saxosus

O ante t producitur ut meotis

O ante u producitur ut ludouiscus

De V in medijs syllabis Cap. xiiij. DIS.

V in medijs quāta c MA. u an b corripit ut coluber. demē saluber

V an c pducit qñ sequit a ut lactuca. us ut enuchus vel um ut cadū
cum. sic manduco fiducia pollucim. alia corri pūt ut volucer

V ante d producitur ut fortitudo. pter pecudis

V an g pducit ut lanugo. pter cōiugis sanguisuga

V an l corripit ut catulus. pter getulus adulor. silr & noīa ternē ion
gant ut corcular curulis. pter stofular specular ȝabulon hercules

V an m pducit ut alumē. pter cōtūmax ī columis autumo q̄ curtat

V ante n pducitur ut lacuna

V ante p corripit ut upupa

V an r pducit ut lectura. pter mercuri⁹ cēntrio lem ure s purpurat
& verba in rō ut esurio. obliq̄ sunt breues ut murmuris. pter telluris

V ante s producitur ut ceruſa

V ante t pducit ut versutus. pter arbutus

V ante u corripit ut diluuium

Hactenus de medijs nūnc ultimas syllabas percurramus

De Vltimis syllabis Capi. xiij. DIS.

Vltima syllabe quātitas q̄ via inuestigat c MAG. declinatioē & re
gula. DIS. declinatioē qualiter c MAG. ultima syllaba si p̄ inflecti
onē penultima fiat eā acentus manifestabit. ut carmē carmīs / men bre
uis ē q̄ penultima facta corripit. & salus salutis/lus lōga est ex eadē cē
DIS. Regula aut̄ que est c MAG. Regula ultimae syllabae s̄jm ter
minales ī plures p̄titur unde

In a finita pducitur ut ama. demūtūr / ntī actī utī. pter greca ut palla
a'pallas. numeraſia ī ginta sunt ad placitū ut triginta. utputa ita quia
br̄guis sunt

In b finita corripiunt sit ab

In c pducit ut dic. pter nec lac donec. hic cōmune est

In d corripiunt ut aliud

In e corripiunt ut mille. Excipiuntur greca ut phebe. silr casus primē
& quīntē inflectionis in c. silr secūda p̄sona īmpariū secundē ut doce. silr
aduerbia reg ularitera noībus formata ut doce. sic om̄es suplatuij ad
uerbiōz ut doctissime. Silr monasyllaba ī longant ut te. pter nepro
anque nomē longū que pro & breue ve pro vel breue ve ī interiectiō
gum Ferme fere producunt.

DE QVANTITATIBVS SYLLABARVM

In i finita lōgant ut dixi. p̄ter greca ut alexi & sinapi: sed versa in ip̄ sineretim p̄ducunt ut orphei orphi. sed m̄hi tibi sibi n̄si quasi ubi ibi ad placitum sunt.

In I finita corripiunt ut mel. p̄ter nil; & noīa in ol. ut sol. & barbara in el ut daniel.

In m finita corripiunt ut templum

In n finita producent ut titan. p̄ter forsitan forsan. In. tamen. an & greca in actio ut egīan sed in on variantur ut menelaon Nomina in n crescentia breuiant ut carmen carminis

In o finita ad placitū sunt ut amo. p̄ter dt̄ & ablatiuī in o: & monasylaba ut do. Et greca in ouīt. Ηιδω dido

In r corripiunt ut miser. p̄ter monasyllaba ut ver. att̄ per ser ter cor vir correpta inueniuntur. Itē greca in r longāt ut ethier aer sic iber crater

In s finita s̄m vocalē p̄cedentē cognoscuntur unde

In as. p̄ducunt ut maiestas. Excipiūntur greca ut pallas quē habent os gr̄o: verumramen greca in as in plurali cōmunia sunt

In es finita lōga sunt ut patres. p̄ter es est penes. s̄līr corripiētia penūl timā gr̄i crescentis ut miles militis. p̄ter q̄ i res ut caries. s̄līr resceres spes fides Greca in nt̄i plurali breuiant ut troies

In i finita correpta sunt ut ignis. p̄ter dt̄ acti & ablatiuī p̄les. s̄līr & monasyllaba ut scis. p̄ter is p̄nōmen: qui mis tis bis & quāuis lōgū nt̄i in is produciūt hīz gr̄i in itis p̄ductā ut samnis samnitis

In os finita longa sunt ut mos. p̄ter os offis impos compos. Et greca in os breuiat nt̄i & gr̄i ut pallas pallados delos alij nt̄i cōmu nem volunt.

In us finita breuiant ut deus. p̄ter monasyllaba ut pus. s̄līr gr̄i fin gularis. nt̄i acti & uti p̄les quartē: s̄līr nt̄i ternē habēs us in gr̄o ut fatus salutis. Itē greca in ouīt longant ut Μελαχιπουτα

Finita in t breuiant ut legat

Finita in u longant ut cornu

Finita in x positione longa sunt ut lex. Cetera quē vel regulis vel ex ceptionibus in primis medijs aut finalibus syllabis cōprehensa nō sunt in regulis generalibus exquirienda veniūt: multoq̄ tamē cōnumeratōē cōsulto p̄tertere libuit. quoq; vel in noīm verbōq; inflectiōib⁹ c̄t̄as haberi potest vel ab auctoribus diuersa enunciata sunt: in his inlūp quē cōmemorata sunt: alioq; potius traditionem insequi placuit quaz noua cedere festinat em̄ calamus ad eas disciplinas quē ingenue philo sophari anhelanti dulciora ministrāt̄ pabula. DIS id plurimū ex op̄to. MAG. in his igitur gr̄amatices finem statuentes quod reliquū est alio libro cōmodius exordiātur.

Silua opiniorum

LIBER .II. DE PRINCIPIS LOGICE.

Libri Secundi de principijs Logices
Tractatus primus de Prædicabilibus. Descrip-
tio logicæ & p̄titio eiusdē. Ca. primū. Discipulus.

Manti & volenti nihil esse difficile certissimum affirmat la-
bor: quē in elementa Grammatices diligentius impenderet
mihi ipsi namq; videtur videor in hisce non modo agres-
tes rudesq; cōpositos posse fieri: verē etiā balbos aut clin-
gues eloquētissimos reddi. MAG. Ita posse fieri ut aīs
haud dubiū est: si elementis grammatices/rūdimenta & lo-
gicēs & Rhetorices adiūcta fuerint. Sicut enī per elementa grammatices
linguā cōponere/labia cōprimere/voces formare: formatas deniq; con-
grue eloqui datur ita & per fundamēta logicas orationū veritates a falsit-
atibus discernere: & argumentationū nodos dissoluere: per rūdimenta vo-
rhetorices q̄ discretimus atq; dissoluimus: possimus exornare. DIS
Eya facergo q̄ primū hæc intelligam. MAG. Faciā ac labens: & in pri-
mis quidē Logicā: dehinc Rheticā percurremus. Est autē Logica ars Logica
artium: scientia scientiarę: ad oīm methodorę & p̄cipia viam habens λογική
γοτ logos enī grecum vocabulū rationē significat, quę ergo de princi-
pijs oīm raciocinatur: non ab re logica id est ratiocinalis scientia dicta est
Hic & λογική dicitur huius discipline gnāti: quo & p̄imū Cut q̄ Logicus
busdā placet: Permenides philosophus in rupe Caucaſi extitit: ipsam in
Aristoteles p̄ cæteris ampliavit: & in sex libris tradidit. scilicet Prædicta/
mentorę: Perihermenias: Priorum: Posteriorę: Thopicorę: Elenchorę.
libro autē Prædicamentorę Porphirius de quicq; Vniuersalibus p̄ponit
introductorius. & ut ordinatim te introducam: a sono īndioandum pu-
to: quia disputatio qua verum a falso secermitur: quā logica docet: non
nisi mediante sermone fieri potest: sermo vero mediāte voce. omnis autē
vox sonus est ob hoc quid sonus sit haud p̄tereundū erit silentio.

De Sono. Capitulum secundum Discipulus.

Vid igitur est Sonus? MAG. Sonus est illud quod p̄prie Sonus
& q̄ se ab auditu p̄cipitur. Et hōr qdam vox est: quidata vero
non. Sonus autē vox/est sonus ab ore animalis prolatus: na
turalibus instrumentis formatus. Instrumenta vero naturalia vox

Instrumēta natura
ta natura
lia

imediatā quibus vox formatur: sunt guttur: lingua: palatū: duo labia:
& q̄tuor dentes anteriores. Sonus autē qui generatur ex collisione du-
orum corporū inanimat̄: sonus quidē est: sed vox non est. Rursus vox nō vox
duplex est scilicet significatiua & nō significatiua. Significatiua autē di Vox sig-
nificatiua vocē si auditui aliquid p̄ter se ipsum significat. ut homo hominē. significatiua
sīn autem significatiua non est. ut bu. Hac p̄emissa logicus rursus sig-
nificatiua bilarie diuidit. Q uēdā enī nata est apud oīs hoīes idē signifi-
care. ut vox infirmi gementis dolore. & verbū mentis qđ est rei ideale ex ad placitū
emplar. quedā vero nō naturaliter sed ex istitutione & ad placitū primū

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Vox cōplexa instituentis aliquid repräsentat. ut hō hoīem. Hoc aut̄ duplicitē cōtigit cōplexes & incōplexes. Complexes qđem significat oratio. Incōplexes vero quæcunq; inter orationis p̄tes in grāmatīca enumerata sunt. Vēritātē logico longe alia de īpis est consideratio: ea ppter & alias earū dem assignat definitiones.

De Nominē & verbo. Capi. tertium. DIS.

Nomen Vide est nōmē MAG. est vox significatiua ad placitū sine tem-
pore cuius nulla pars separata aliquid significat; finita & recta. ut
pnomen homo. DIS. Quid est pnomen apud logicū? MAG. Logi-
& partici- cus non distinguit pnomen & p̄cipiū a noīe. cū omīa kathegreumati-
pium cesdām officiū sumpta possit esse subiecta & p̄dicata p̄positioni. Ver-
Verbū bū autē a ceteris speciali definitione separat dicens. Verbum est vox si-
gnificatiua ad placitū cum tempore: cuius nulla pars separata aliqd signi-
Aduerbi- ficat finita & recta. ut lego. DIS. Quid est aduerbiū apud logicū?
um MAG. Logicus alias p̄tes oratiōis scilicet Aduerbiū Coniunctōem
Cōnūctio & sin. kathegreumatiuas. i. cōsignificatiua vocat sine quib⁹ oratio p̄se-
p̄positō etā cōstitui potest quia p̄ opter nō curauit as specialiter definire.
indictio

De Vniuersali & particulari predicibili. MAG

Capitulum quartum.

MAG

Onsiderat autē logicus orationis partes non quia adiectiva sub-
stantiavat aut his similia: sed quia p̄ eas significātur uniuersalia ut p̄p̄ri-
aut p̄ticularia in p̄positōe p̄dicabiliā. Prædicabile autē dicimus
quod natū est de altero predicari. ut homo de petro: dicendo Petrus est
hō. Particulare autem (quod & indiuiduū dicitur) est quod de uno fo-
lo p̄dicat uniuersitatem & affirmatiue diuisit: mediante copula nō am-
pliata. ut petrus de leipo. ut petrus est petrus. Vel indiuiduum est qđ Boetius
ex p̄p̄rietatibus cōsilitit: quarū collectio in indiuiduo corporali (propter
duas intellectiones) nūc erit eadem. ut sunt forma: figura: locutus: no-
men: stirps: patria: tempus. Intrinsece autē cognoscit indiuiduum ex natu-
ra sua qđ in uno solo est: nec potest esse in pluribus. ut petrus. DIS.
Vniuersa- Quid est uniuersale? MAG. Vniuersale pro fundamento est qđ ap-
le tum est esse in pluribus ut aīal in homine & alino. Intrinsece autem co-
gnoscit ex sui natura: quæqua nū est ex se/potest esse in plurib⁹ ut hu-
manitas qđ quantū est ex se p̄t est in petro & ioanne. Sunt autē uniu-
ersalia quin p̄cū Genus: Species: Differentia: Propriū: & Acudens. qđ in-
gula īm & eodem conspectu ordine.

De Generi. Capitulum quintum MAG

Voniam multiplex indiuiduum confusione parit dicturi de genere primo ce-
nere: primū acceptiōes eius enarrabimus! DIS. Quo igitū li & mūdi
Generis acceptiōes? MAG. Tres Prima. Genus seū collectio
multi orē quodammodo se habentū adiunīcē & ad unū principiū seū in con-
sanguinitate. sicut Romani a romulo. Scđa. Gen⁹ est uniuersus qđ gene-

Generis
acceptio.

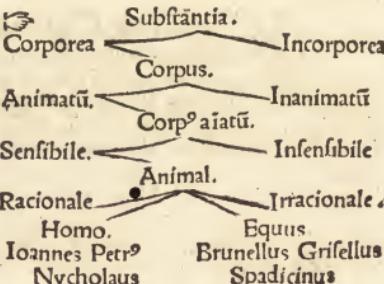
I. DE PRAEDICABILIBVS

40

ratiōis principiū sicut pater vel patria. Tertia acceptio est qua logicus utrē dicēs. Genus est quod p̄dicatur de plurib⁹ differentib⁹ specie in eo. Genus q̄d ut aīl p̄dicatur de hoīe & alīno. dicēdo hō est aīl alīnus est aīl. Vel Genus est cui supponitur species. ut animal logicaliter supponitur homo. Specie autem differunt quæcunq; habent naturas specificas diuer-
species. sicut homo/cuius natura est rationalis: & alīnus cuius natura est ir-
rationalis. Rursus autem Genus logicum in duo partit⁹ scz / in genus differētia
generalissimū: & genus subalternum: quāl sub altero natum. Gen⁹ ge-
neraliss. mū est supra quod non est aliud gen⁹: nec potest esse species. ut
Substantia. quantitas. Genus autē subalternū est supra quod est aliud
genus. & ipsum potest esse species. ut animal genus quidem est respectu
homis & alīni: Species vero respectu corporis animati.

De Specie. Capi tūlū sextum. MAG.

Ecundum inter p̄dicabiliā Species est non aīt ut accipitur ciui-
liter p̄ forma rei. sicut dicimus. species Priami. sed logicaliter: &
est quod p̄dicatur de pluribus differentiis numero in eo q̄
quid. ut homo p̄dicatur de petro & paulo. dicendo petrus est hō: pau-
lus est homo. DIS. Quae differunt numero? MAG. quae licet sint
eiusdem nature faciunt tamen diuersum numerū. ut petrus & paulus fa-
ciunt binarium: quia sunt duo. & quilibet indiuidua numero differunt.
Vel. Species est que sub assignato genere ponitur. ut homo ponitur sub
animali. Est autem species duplex lcz species specialissima & species sub
alterna: Species specialissima quidem est sub qua non est inferior sp̄s:
& nūc potest esse genus. ut homo. Species vero subalternā est sub q̄ alterna.
& si inferior species sit: potest tamen esse genus. ut animal dicitur speci-
es respectu corporis animati: & genus respectu hominis. ut patet in hac
substantiarū coordinatio
ne hic adnexa. Quā
arborem Porphirianā no-
minant logici. Arborē q̄-
dem non rectō: sed querē
nā sicut ex una radice fi-
pes & rāmi diuersi pullu-
lant: ita ex genere genera-
lissimo differentiā rāmi
& generi subalternorum
stips oriunt̄ Species vero
indiividua inumerā i cul-
mū arboris per ramuscū-
los collocantur. Porphiri-
ana autē dicta a Porphirio Prædicabilium primo auctore.

Genus ge-
neralissi-
mum
gen⁹ sub/
alternum

Arbor
porphi-
riana

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

De Differentia. Ca. septimum. MAG.

Differen-
tia

Vnde sequitur in ordine Prædicabilium Differentia est: quæ si propter accipiarur: est qua differunt a se singula. i. singule species: ut hō p̄ rationale (Quod est sua differentia) differt ab alino equo & sic de alijs. Vnde differētia est uniuersale quod predicatur de plurib⁹ sp̄eb⁹ in quale essentiale. ut rationale de homine. & sic de alijs. Porphirius us Sumus em̄ Cut ait Porphyrius rationales ut dī: sed mortale nobis additū separat nos ab his. Scindit vero qualibet differentiā qua genus diuidit / una cum tali generi sp̄em cōstituere. vt rōnale cuī animali cōstituit hoī em̄. hinc est cō definitio q̄ solius speciei est: dat p̄ genus & differentiam. ut definitio hominis est: animal rationale. Homo

De Proprio. Capi. octauum MAG.

acceptio-
nes pprii

Propriū quod & quartū inter Prædicabiliā locū tenere diximus quidem acipi solet. Primo propriū est quod inest soli speciei sed nō oī idividuo illi⁹ speciei. ut esse grāmaticū. Secundo Propriū est quod inest omni idividuo aliqui⁹ speciei: sed nō soli huic speciei. ut esse bipedem quod inest omni homini sed nō soli homini: quia etiā aib⁹. Tertio Propriū est quod inest omni idividuo aliqui⁹ speciei: & soli huic speciei: sed nō semp̄. ut canēcere homini: quod tm̄ sit in senectute. Quarto ppriū dicitur quod inest omni soli & semp̄. ut risibile inest omni homini & soli homini & semp̄. DIS. hominem tamen non semp̄ ridere omnibus manifestū est. MAG. Verū: ipse tamē semp̄ aptus est ad ridendū & hoc est ppriū: & illud ppriū quanto mō pprie est p̄dicabile: & p̄t sic definiri. Propriū est quod p̄dicatur de plurib⁹ numero differentiib⁹ in quale accidentale intrāmutabiliter. ut risibile p̄dicatur de petro & paulo dicendo: petrus est risibilis; paulus est risibilis.

De Accidente. Ca. nonum. DIS.

Accidens:

E ultimo p̄dicabili quod est accidens cōsequēter teabsoluas.
MAG. Accidens est qđ p̄dica ē de plurib⁹ in quale accidentale transmutabiliter. Rursumq; Accidens est qđ p̄t adesse & abesse subiecto: p̄ter corruptiōem subiecti: ut albedo adest nunc & postea abesse homi p̄ter corruptiōem hoīs Mors aut & cōbustio: nec non possint ad esse p̄ter subiecti corruptiōem: possunt tamē abesse p̄ter subiecti corruptiōem. Est autē accidens duplex: separabile. ut albedo parietis. & inseparabile. ut nigredo corui. Nec sic dicitur in separabili: nō posse separari sed quia difficultissimū sit ipsum separari. Inveniunt̄ em̄ & sunt albi corui. Cōuenientias autē & differentias p̄dicabiliū facile ex dictis potes colligere.

Finis tractatus primi

II. DE PREDICAMENTIS

Tractatus Secundus de Prædicamentis. Cap. I. De
nūero prædicamētorē & ante prædicamētorē DIS.

Auctis ad modū ostendisti uniuersitatem entiū: mīro qdā
ordine cōnexā: ita ut quēdā genera sīnt q̄ alijs cōmuniōra
sunt. quēdā sp̄es q̄ minus cōmūnia qdām diffētētīq; qbus
res a se diff̄unt essētālīter qdā p̄p̄ris ḡhus res diff̄unt
nō tñ essētālīter: qdā accidētālīter q̄ r̄bus i esse cōpletō cō-

stitutis adueniūt: & eas accidētālīter diff̄ere faciūt. Nūc vero ad qdā h̄ec
pm̄iseris edictō. MAG. ut ordinē oīm creaturā i mūdo sensibili
intelligas. Om̄ia q̄uidē creaṭa decē distīcta sūnt ordinib⁹: quos logi-
cus generalissima cāthegorias siue p̄dicamenta nominat. Quoq; lo-
briā dīscētio q̄ necessaria si his qui ad quāstionēs faciēt paginē acce-
dunt beatus Anshelm⁹ in libro i[n]carnatione Verbi. c. 2. ondit dicēs:

Cōmonēdi sūt illi utiq; nostri temp̄is dialectici: i[m]mo dialectici hereti-
ci. q̄ qdēm non nīsi flatū voris purat esse uniuersitatis substatias: & q̄
colorem nō aliud quēdū intelligere nisi corpus: nec sapientiā hoīs aliud
q̄ aiām/profūsus a spiritualiū q̄stionū disputatione sunt exsufflāndi. In
eōrē quippe animab⁹ ratiō q̄ princeps est & iudex oīm/debet esse q̄ sūt
in hominē sic est imaginationib⁹ corporalib⁹ deuoluta: ut ex eis se non
possit euolueret: nec ab ip̄s ea q̄ sola & pura ip̄a cōtemplari debet: va-
leat discernere. Qui em̄ nondū intelligit quō plures hominēs in sp̄e sīnt
unus homo/qualiter in illa secrētissima & altissima natura (divina sc̄) cōpr̄hendet quō plures p̄sonē/ quāq; singula queq; est p̄fectus Deus:
sint unus Deus. Et eūis mens obscurata est ad discernendū inter equū
sūt: & colorem eius: qualiter discernet inter unum deū & plures relatio-
nes eius? Deniq; qui non p̄t intelligere aliquid est hominē nīsi indi-
viduū: nullatenus intelliget hoīem nīli humanā p̄sonā: Om̄is em̄ indi-
viduūs homo p̄sona est. Q uō ergo iste intelliget hoīem assumptū esse
a verbo: non p̄sonā: id est alia naturā nō alia p̄sonā esse assumptā? H̄ec
Anshelμus. DIS. Op̄ificium i ḡ ēst rerum verā habere d̄scrētōem
quā decē p̄dicamentis venāndā afferit. Sed enumeranda sunt h̄ec.

MAG. Prædicamenta sunt. Substantia. Quantitas. Qualitas. Rela-
tio. Actio. Passio. Quando. Vbi. Positio. & habitus. Ad quōc cogniti-
onem necessaria est cognitio quarundā definitionum diuisionū & regu-
larum quē anteprædicamenta appellari solent. ea propter / quia eorū co-
gnitionem prædicamenta prærequirant.

De Definitione primo anteprædicamento.

Capitulum secundūm DIS.

Vñ sunt definitiones? MAG Equicorum Vniuocōrē & De
nominatiōrē. DIS. Que sunt equiuoca? MAG Equiuoca equiuoca
ca sunt quorum solum nō nō cōmūne est & definitio essētīq;
scdm illud nōmen est diuersa. ut hō viuu; & homo pictus. Valet autē
a ij

LIBRI SECUNDI TRACTATUS

hęc definitio ad cognoscendū et equoꝝ nō ponūꝝ & q̄litter in p̄dicamento
sive ordine r̄eg. Nā canis cœl̄is ponit̄ sub corp̄e ināt̄o : canis aut̄
tem terrefris sub corp̄e animato &c. DIS. Q̄ uę sunt uniuocaꝝ

Vniuocatio MAG. Vnuocaꝝ sunt quorum nomen cōmune est & definitio sc̄dm
illud nomen est eadē. ut homo & asinus habent hoc nomen animal cō-
mune: & definitio sc̄dm hoc nomen sc̄z substantia animata sensibilis.
Et prod̄icit̄ hęc definitio ut cognoscamus quia uniuocaꝝ equaliter & sub-
eodē genere ponit̄ in p̄dicamento. sicut hō & equus sub animali.

Denominatio- DIS. Q̄ uę sunt denominativaꝝ? MAG. Denominativa dicitur
etiaꝝ concreta quę ab abstractis differunt solo casu (id est finali terminatio-
ne: vel i. cedentia ad subjectū : vel formę ad suppositum) & sc̄dm illud
nomen habent appellatiōem. ut grāmaticus a grāmatice fortis a fortis-
itudine. Et valet hęc definitio ad cognoscendū modum p̄dicandi accidē-
tūm de substantia: quia denominativaꝝ prædicant̄ de ea. ut hō est albus,

De Diuisione secundo anteprædicamento Capitulum tertium DIS.

Diuisiō Vę aut̄ quoꝝ sunt diuisiones? MAG. Prima. Eoꝝ quę dī-
citur quędā sunt cōplexa ut hō currit q̄dam in cōplexa: ut hō
animal. Ordinat̄ aut̄ hęc diuisione ad sciendū quia sola in cōplexa
ponit̄ in p̄dicamento. Sc̄da diuisione est. Eoꝝ quę sunt q̄dam dicitur
de inferiori & non sunt (sicut accidens) in subiecto quędā modū sunt ge-
nera & species de p̄dicamento substantiæ. Q̄uędā non dicitur de in-
feriori nec sunt in subiecto ut individua de p̄dicamento substantiæ: que
dam p̄dicātur de inferiori & sunt in subiecto ut genera & species de p̄z
dicamentis accidentiū. Q̄uędā non dicitur de inferiori sed sunt in
subiecto. ut individua de p̄dicamentis accidentiū. valet aut̄ hęc diuisiō
ad cognoscendum naturas eorum quę in p̄dicamentis sunt.

De Regula tertio anteprædicamento Capitulum quartum DIS.

Regula Vot̄ sit Regule? MAG. Duę. Prima q̄n̄ aī regē de altero p̄dicā-
tū: ut de subiecto vel in inferiori q̄cumq; de eo quod p̄dicat̄ dī-
citur: om̄ia de subiecto dicitur. ut si petrus est hō: & homo est
animal. ergo petrus est animal. Et hęc regula vera est in p̄dicatione esse
realiter tantū. Valet aut̄ ad cognoscendū modum p̄dicandi eorum que
in eodem p̄dicamento sunt. Secunda regula est. Diversorum generū &
nō sub alterum possitor aduerser̄e sunt species & differentię. Nā species
animalis sunt hō & asin⁹ & differēt̄: sunt rōnale & vīnōnale. sed sp̄s fr̄-
entis sunt grāmatica & logica differentię vero reale & iōnale. Et p̄mittit̄
hęc regula ut cognoscamus essentias p̄dicamentorum esse imp̄missas.
Prælibatis naturis ante p̄dicamento aggrediamur p̄dicamenta.

42

II. DE PREDICAMENTIS

De Substantia Ca. quintum MAG.

Nordine prædicemētis Substantia primā esse necesse est eo q̄
sū subiecti oīm malorū DIS. Quid est Substantia? MAG

Substantia cū sit genus generalissimū p̄rie definiū nō potest.
Definītio enim constituitur per genus & differentiā: genus aūe gene-
ralissimū supra se non haber aliud genus tiḡi ut nec differentiam Nē tñ
elius cognitio omnino te laſear eam ſaltem diuidendo notificabo Vn-

Substantia de Substantia bifarie diuiditur in primā & secundā Prima aut̄ Subſta-
ntia est q̄ propriū principaliter & maxime ſubſtare dicitur ut ſunt indiui-
dua de p̄dicamento ſubſtantie. Diuīm⁹ in definitione por̄ie ppter q̄
dam accidentia q̄ alij ſubſtant. ur superficies albedini. ſed non ppter. Et
dicituris principaliter ppter ſecunda ſubſtantias: q̄ licet ſubſtant. pprie
non tñ principaliter: quia medianis primis ſubſtantis. Maxime ve-
ro dicituris id est pluribus modis. Nā primā ſubſtantie ſubſtant. pprie
& principaliter ſecunda & oītanis propriū ſubſtant. Aut prima ſubſta-
ntia eft que nec eft in ſubiecto: quia nō eft accidenſ. Nec de ſubiecto: Cid
eſt inferiori dicitur. Secundē vero ſubſtantie ſunt genera & ſp̄es in q̄bus
ſunt primā ſubſtantie ut ſunt genera & ſp̄es in p̄dicamento ſubſtantie.
homo aīal. Et dicunt ſecundē ſubſtantie eo q̄ ex cōsequēti vel ſeundario
ſubſtant. Ut aīal ſubſtantiarū naturas facilis agnoscas: earū indēm p-
prierates conſiderande ſunt. DIS. Q̄ ſunt pprierates ſubſtantie? proprietas ſubſtantie

MAG S̄ix. quārum prima eft non elle in ſubiecto Nec te conturbē
ſubſtantiarū pter: licet em ſint in ſubiecto. ut pars in toto. ſicut digi⁹
in manu nō in ut aīcides eft in ſubiecto. Secundā pprieras eft oībus ſecū
di ſubſtantis & earū differentijs cōuenit uniuoce p̄dicari de primis ut
homo & rōnale p̄dicatur de petro & nycholao uniuoce: quia uno noīe
& una ratione. ut petrus eft homo. petrus eft rationalis. & cetera. Ter-
tia pprieras eft. Omnis prima ſubſtantia significat hoc aliquid: id eft
individuum de genere ſubſtantie. Sed ſecunda ſubſtantia videat significare
hoc aliquid ſub appellationis figura (quia nomine ſecundē ſubſtantiae
qñ p̄ primas significamus: ut dicitur petrū hominē) ſed nō significat
hoc aliquid ſed potius quale qđ i ſubſtantiam cōmunicabile & uniuera
lē ut aīal. Quarta pprieras eft. ſubſtantie nihil eft contrarium. ut la. quarto
pis nec contrariatur ligno. Eſi qđam ſubſtantie repugnare videantur
ut aqua contrariatur igni & hoc eft ratione accidentiū & non ſubſtan-
tie. Aquā enim ratione humiditatris & frigiditatris contrariatur calidi-
tati & ſiccitatē ignis. Quinta pprieras eft. ſubſtantia nec ſuſcipit ma-
gis aut minus unus enim homo non dicitur magis homo q̄ alter. Eſe
enim uniuersus eft idem & unit. nec intenſiorum nec remiſſionem ac
cipiens. Sexta pprieras eft. Proprie propria eft ſubſtantie cum ſit una Sexta
& eadem numero eſſe ſuſcepibile in contrarioī. ut hōi cui nunc inēt
caliditas posthac ſrigiditas inēit. Quantitatēm v̄ideamus.

Porphyri⁹

LIBRI SECUNDI TRACTATVS.

De quantitate Ca. sextum. MAG.

quātitas

Vanitas est scđm quā quanti vel quoti dicimur: unde & ipsa bī
fariē scinditur. Alia em̄ cōtinua est alia vero discreta. Cōtinua

cōtinua

aīr quantitatē dicimus / cuius partes copulātur ad aliquē termi-

Discreta

miniū cōmunem ut ptes linea copulātur ad punctū. Quantitas autē di-

scēra

scēra est cuius ptes non copulātur ad aliquē terminū cōmunē. ut ptes

ternarū Rursus quātitatis cōtinuę species quinqꝫ sunt: scz linea: superfici-

es: corpus: locus & tempus. Locus tamen forte a superficie nō usqꝫ quacqꝫ

distinguitur. Haꝫ descriptiones patebunt cū de Geometrię rudimētis

species

agemus. Locum vero & tempus in natura libis norificabimus. Species

autē discrete duc scz numerus & oratio. Accipiat autē hic oratio non pro

illo quod profert sed p mensura syllabas menfurante. Nam syllaba lō-
ga alia mensuratur quantitate: & alia brevis. Numerus ergo & oratio

eadem quantitas sunt: nisi qđ differunt penes cognitata & subiecta. Nu-

merus regitur in rebus cōtinuis & discretis sive permanentibꝫ sive succel-

siuis. Oratio rantium in rebus discretis & successiuis. Est & alia quanti-

tatis diuisio. Nam quædam sunt permanentes ut linea superficies & ce-

teria. Q uædam vero non sunt permanentes ut oratio. Id enim quod sea-

mel dictū est amplius repeti non potest: Ob id etiā positōem p̄tū siem habere non potest. DIS. Q uot sunt quātitatis app̄terates: MAG.

Tres sunt. Quarum prima est: Q uantitas non habet contrarium. una

em̄ linea alteri cōtraria non est. Secunda. Q uantitas nō suscipit magis

aut minus: una em̄ linea non est magis linea qđ alia. Tertia propriū est

quantitatē scđm eam equale vel inēquale dici. ut Ioannes & petrus dicū

tur equeales si eandem habuerint quātitatem in longo lato & p̄fundo.

Hæc de quantitate Consequens est ut qualitatem percurramus.

De qualitate. Ca. septimum. DIS

qualitas

Vid. st Qualitas ē MAG. Qualitas est scđm quam in specie

qualia

quales esse dicimur. ut scđm albedinē dicimur albi. Qualia autē

sunt qđ scđm has scz qualitates denominatiue dicunt: id est deno-

minantur. vel quomodo libet aliter ab his (cum scz abstracto nomine nō

habet) ut cursor dicitur a qđitate in abstracto nondū nominata. Spe-

cies qualitatis quartor sunt. DIS. Que est primā? MAG. Habitū & dispositio. In hoc differētes primo: quia habitus est qualitas hñ radicata in subiecto a quo nō nisi difficulter remoueri poterit. ut sciēria qđ

nō remouetur a subiecto nisi circa ipm grandis fiat permuratio: vel ab

egritudine vel ab alio huiusmodi. Sed dispositio est qualitas facile a sub-

iecto mobilis. ut caliditas: sanitas &c. Sed differunt. Nam om̄is habi-

tus est dispositio. cū om̄is habens habitū dispositus sit ad ea quae habet

habitū: sed non econuerso: quia nō om̄es dispositi habitū habēt. In hac

igitur specie sunt om̄es virtutes: vicia & scientie & species intelligibiles

scientiae. DIS. que secunda species ē MAG. Naturalis potentia vel

impotentia aliquid facile agendi aut patiendi. ut durum dicitur quod

quātitatis
discretæ
species
numerus
Oratio

II. DE PRAEDICAMENTIS

habet naturalem impotentiam resistendi sectioni. Et egroratum quod
habet naturalem impotentiam resistendi contrarij. Et in hac specie ponuntur
omnes virtutes herbarum & lapidum &c. DIS. Quae est tercia species?

MAG. Passio & passibilis qualitas. ut albedo: rubedo frigus: calor
&c. Hec enim singula passiones passibilesve qualitates dicuntur. Non eo
tantum quia subiecta carundem ab his affectatur passione: verum etiam quia a
sensibus inferunt mutationem & passionem. perfectuam quidem si debite ades-
tructiuam vero si excessiue fuerint applicatae. Sensibile enim ut ait Aristoteles
in scđo de anima corruptit sensum si sit excellens. Nec omnino idem
sunt passio & passibilis qualitas. Differunt enim penes perfectum & imper-
fectum. Illa enim minus radicata & a subiecto remouetur faciliter: hec vero passio
so inheret firmius. Exemplū primi est. rubedo causata ex verecundia: q
nec subiectu suum nominat quale simpliciter sed cum addito. Vnde si
quis ex verecundia rubeat/rubeus factus dicitur. Si quis vero a natu-
ra rubec perfunditur: non rubeus factus sed simpliciter rubeus nomina-
tura passibilitate/qualitate. Et in illa specie ponuntur omnia obiecta que
et sensuum que inferunt passionem ipsius sensibus. DIS. Quae est qua-
ta species?

MAG. Est forma & circa hoc aliquid constans figura. ut Forma
triangularis: curvitas. Omnia enim talia circa hoc aliquid. i primam sub-
stantiam constantes & apparentes sunt formæ & figuræ. Quantitates vero
quarum hec dicunt clausiones ad precedentia pertinent p̄adamentum. Figura
Nec aliud realiter figura est q̄ quantitas/ termino vel terminis clausa. Figura
ut circulus est superficies linea circulari clausa. Et triangulus est superficies
tribus lineis terminata. ut in geometricis dicemus. Non autem om-
nis quantitas necessario figura. est cum deus quantitatē interminata sa-
ceresse possit. DIS. Proprietates qualitatis quoctū? **MAG.** Tres.
harum prima. qualitati inest contrarietas. calori enim frigus: contrarium
est. Ex quo claret si unum contrariorum fuerit quale: & reliquum quale
est. Secunda qualitas suscipit magis & minus. Est enim una caliditas altera
in gradibus perfectior. Et hec duae proprietates non omni qualitati co-
veniuntur. Colores enim mediū contrarii non habent: nec triangularis ma-
gis aur minus suscipit. Tertia proprieas propriū est qualitati secundum eam si
mile & dissimile dici. ut duo parietes albedine persimili: similes nominan-
tur. Et hec de absolutis respectiva discutiamus.

De Relatione Ca. octauum. DIS.

Relatius
Et rūa quae sunt? **MAG.** quęcunque hoc ipsum quod sunt alios
rum dicuntur. vel quomodolibet aliter ad aliud. ut pater dicitur
filii pater: duplum dimidij duplum: maius autem dicitur minore
malus: & similis similis similis & dominus seruit dominus. Et hec defini-
tio relatiū: secundum esse & dicti concurrit. DIS. q̄ sūt relativa secundum esse?

MAG. quibus rotum esse est ad aliud. vel quę de principali significa-
to important relatiū: ut pater filius. Relativa vero secundum dici: sunt sub
iecta ad dictis relatiōib⁹ denotata. ut pater a paternitate. vel sūt quę de si.
relativa
secundum esse

LIBRI SECUNDI TRACTATUS

significato minus principali important relationem annexam ut scientia & virtus & cetera. Ex quo sequitur. Si quis definite noverit unum relationum definite noscet & reliquum. Sicut enim unius est ad altitudinem & cognoscitum vnius dependet a cognitione alterius. De his autem omnino determinare est difficile. dubiare autem & querere non inutile. Sunt autem relationes huius predicationis respectus non rationis ut species vel genus per opus relativum intellectus fabricantur; sed reales ut similitudo paternitas non aper studinales sed actuales & intrinsecus advenientes. Et hanc quod sunt equiparentia; que scilicet in eandem rationem sunt in eo quod refertur: & ad quod sit relatio ut similitudo ratione albedinis est in utroque termino. quodam sunt disquiparentia per oppositum. ut paternitas in parte est ratione potentiae actionis que genuit filium. Filiatio autem in altero extremo est ratione alia scilicet potest esse filii geniti. DIS. Proprietates relativorum quae sunt MAG. Quattuor. quarum prima haec est Relativa contrariantur ut virtus virtuo contrariantur & ignorantiadisciplina. Secunda Relativa suscipiunt magis & minus; ut simile dicat aliquid magis vel minus H. et ratiocinari. proprietas non omnibus relativis nec etiam aliquibus conueniunt; quia relationes sed ratione fundamentorum. Tertia omnia relativi dicuntur ad conuenientiam ut duplum dicitur: dimidij duplum & pater filij pater; & rursus dimidij dupli dimidium est & filius patris filius est. Hoc tamen salvit si correlatiu non fuerit conueniens assignatio. In multis enim relativis hoc contingit ut non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondent que ad se refertur. Augustinus iij. de trinitate. c. 12. Vnde ala avis ala est non autem econtra avis ala avis dicitur; similiter remus natus remus est; sed non omnis natus remi natus est: cum sint natus res non habentes. Oportet igitur correlatiua conuenienter assignare: & pauce alatum pro naue remiū dicere. Dicitur enim ala ala & econvenientia: alatum ala alatum & remus remiū remus. similiter remiū remiū remiū appellatur. Sic & caput capitari caput est & relativus ad se dicuntur. Quis etiam substantiae sint. DIS. Quod autem cognoscamus si correlatiu sit conueniens assignatio? MAG. Quod si lectionis omnibus ab ipso que accidentaliter de eo dicuntur: ipsum adhuc ala relativus refertur. ut sedulus risibilitate/affabilitate &c. a domino nihilominus ad servum refertur: seruus vero ala ab aliis ad alatum amplius non dicitur. Quartae proprietatis. Relativa sunt similitudine/natura/ortu & occasu: Posita enim se ponit & perempta se perirent. ut si pater est filius est & econvenio. Nec valet instantia de scientia & scibiliens & sensato nam scientia non refertur ad scibile sed sciens sic sensus non refertur ad sensible: sed sensatum. Hec de relationibus intrinsecus advenientibus: que ictus positus extremis necessaria sunt. Restat ut de relationibus excusis advenientibus aliquid despiciamus.

De Actione. Canonum

DIS.

Augustini

relative intrinsecus advenientes

II. DE PRAEDICAMENTIS

Eationes extrinsecus aduenientes quas dicas? MAG. Eas que positis extremis non necessario sunt. Si enim sit ignis & lignum actio in esse necessaria ut non est si non fuerint applicata. DIS. Actio igitur est relatio extrinsecus adueniens? MAG. Est & non sola sed & passio & alia que super sunt predicamenta. DIS. Actio quid est? Actio

MAG. Est forma respectiva secundum quam in id quod subiicitur ageret dis- cimur. ut secundum formaliter ipsa sectione: & ignis calefacit formaliter calefactione: effectu vero calefacit calore. DIS. Quo sunt huius proprietas dicamenti proprietates? MAG. Tres. Prima Actio habet contrarium. ut calefactione contrarium frigescere. Suscipit etiam magis & minus. ut magis & minus caleficere dicuntur. Scindunt autem has proprietates non respectibus illis que actiones sed ex eo rati cognoscatis potius conuenire. Tertia est proprie propria est Actionis ex se inferre passionem. i. actio est forma respectiva que agens formaliter in patiens producit formam absolutum que dicitur passio. ut ignis mediante calefactione inducit in aqua passionem solice caliditatem. a qua effectu aqua patitur: formaliter autem a respectu actioni opposito. quam similiter passionem appellamus.

De Passione. Ca. decimum

DIS.

Actio quid est? MAG. Est effectus illatio actionis ut calefactione passim producta in aqua effectus est. & illatio calefactionis actio quae ignis formaliter caleficere dicuntur. Passio igitur est effectus non ut cause efficientis sed formalis mediante quod agens passionem passo infert. Posset insuper alia definitio passionis dari. DIS. Quae? MAG. Passio est secundum quam id quod subiicitur ait dicitur ut aqua caleficeret formaliter calefactione passiva. DIS. Huius proprietates que sunt? MAG. Passio duas primas proprietates habet cum Actione communis. Et tertium per propriam est passioni inferri exactione. DIS. Actio & passio quoniam correlativa sunt: simul natura sunt quomodo igitur passio ex actione potest inferri: cum inferens illato naturaliter prius sit? MAG. Si proprietatem de absolutis accipimus /duobitationem non habet. Passio enim ut est caliditas producta in aqua ab igitur inferatur: sed cum haec qualitates sint: ad hoc genus minime pertinent. Necesse est ergo ut intelligamus passionem formam respectivam inferri ex actione tanquam principio formaliter ab agente vero tanquam a principio effacio. Stat autem causam formaliter mediante quod simul esse cum effectu.

DIS. Admitis igitur actionem & passionem esse correlativa? MAG. Admitto. DIS. Ego diversa predicamenta efficere non possunt. sed in eadem continet coordinationem sicut paternitas & filiarior. MAG. Optime. Actio & inferens. nec ego actionem & passionem diversa predicamenta /; unius predicationis passio sit. diuersos modos esse intelligo. Vnde Augustinus in logica sua actionem & pas. unius generis conueniunt. & qualitate differunt. DIS. Cutus generis modi sit netis predictio.

MAG. Transmutationis: que dicit respectum mutuum agentis ad partem animalis eius & econuerso.

Proprietas
passionis

Obiectio
Solutio

Augusti.

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

De Quando. Ca. undecimum.

MAG.

quando

Vnde sequitur in ordine predicamento: est Quando & est quod ex adia centia tempis in re temporali derelinquitur: ut hodie.

In re enim hodierno mensurata tempore respectus tempis mensurae causatur. Est autem respectus extrinsecus adueniens. Nam positis extremis sine earum rem applicatione non consurgit. ut posito hoc extra coelum fundamentum & terminus eius quod sunt. s. hō extra coelum. & tempus sub coelo: sed nondū quādō est. DIS. Quot sunt proprietates huius predicamentis? MAG. Tres. Prima Quando non habet contrariū. Secunda. Quando non suscipit magis nec minus. Tertia. quando inest omni illo quod incipit esse in tempore. Et intelligendū de quando passiuo. Quādō enim actiū est in tempore rem temporale mensurante. Et sicut actio & passio unius predicamenti diversi sunt modi: ita quādō actiū & passiuum pergamus ad ubi. DIS. Perge.

De Vbi. Ca. duodecimum

MAG.

Vbi

ubi passi-
uum
Actiūm

Bi est circumscrip̄io corporis locati a loci circumscriptione p̄cedēt ut esse in aqua in aere &c. Ex hoc enim q̄ locus locati circumscribit duplex consurgit respectus. unus in corpore locato. & est ubi passiuo hic definitū oppositus in loco circumscribente & dicitur ubi actiū: & est locus pro formalī. DIS. Ostendas & hunc respectū extrinsecus aduenientē. MAG. Quia positis extremis non applicatis non consurgit. Posito em̄ homī extra coelum esset in mundo locus & localib⁹ extra coelum sine ubi actiū & passiuo. DIS. Proprietates huius quot sunt? MAG. Duæ. Prima. ubi non habet contrariū. Secunda ubi non suscipit magis & minus. Oppositū tamen verius est: quia ubi est p̄ se terminus motus. Sed de hoc in naturalibus positionē p̄curramus.

De Positione. Ca. tredecimum

DIS.

Positio

Osticio quid est? MAG. Positio est quidā partū situs & generationis ordinatio. ut esse sursum sessio. statio. &c. Pro cuius in intellectu sciendū q̄ positio primo dicit extensionē quantitatis ex extra p̄equātitatiū. & sic est predicamenti extitatis. Sunt em̄ extitatis hūres positōem p̄tū in cōtinuo. ut linea superficies. Secundo positio dicit respectū p̄tū positare sed in positōis differētias ad locū. & sic est predicamenti ab alijs distinctū. Respectus autē p̄tū inter se & in toto sunt hūrē predicamenti modis spēcales. Vel dicatur. ut Augustin⁹ dicit q̄ sint in ad aliquid quāa sunt respectus intrinsec⁹ aduenientēs. Ex quo sequit⁹ q̄ si aliqd corp⁹ ponere et extra coeliū adhuc habetur illā positōem. In definitōe capiatur & p̄ vel.

Positōis DIS. Quot sunt positōis proprietates MAG. Tres. Prima. Positio nō habet contrariū. Secunda. positio nō suscipit magis & min⁹. Tertia. p̄priū est positōi substātē p̄xime afflītere. s. nullū p̄ximus substātē adest. Li et aliquid eque prope scilicet ubi. simul em̄ res in loco est & in eo situa passita est. Difinita est autē hic positio passiuā fundata in reposita. Positio Actiū autem actiua est respectus oppositus in loco fundatus.

pprietas
quando
Quando
passiuum
Actiūm

pprietas
ubi

Augusti,

Positio
Passiua
Actiua

II. DE PRAEDICAMENTIS.

De Habitu. Ca. decimumquartum. MAG.

Ostremū in numero p̄dīcamentoꝝ Habitū cōspicim̄s. Est aut̄ Habitū habitus corporis & eorū q̄ circa corpus sunt adiacētia. Id est habitus est respectus in corpe habituato exadiacētia habitus cauſatus. Et est habitus passiuus. Nā in adiacētante cauſat̄ respectus alius q̄ Passiuus habitus actiuus dicitur. ut esse tunicatū. esse loricatū. DIS. Quot sūt Actiuus habitus p̄prietates? MAG. Tres. Prima habitus fuscipit magis & minus. ut eques est armatio pedite. Hec p̄prietas attribuit̄ habitui nō ut respectus est. sed rōne fundamenti: qđ & si intensiue magis & min⁹ non fuscipiat̄ quia substāriq̄ sunt arma tamē extensiue. quia in equite sunt magis plurificata q̄ in pedite. Secunda habitus non habet contrarium. Tertia habitus semp̄ est in pluribus. si intelligat̄ sc̄z in habitu & habituato sic cōuenit ubi & quādo & alijs. quia ut vīsum est Vbi est duplex sc̄z actiuū & passiuū. sic quādo. sic & p̄ficiō. sic similiū & habitus. Alter ergo intelligenda est p̄prietas: habitus semp̄ est in plurib⁹. i. pōt̄ in pluribus fundari simul & semel. ut vestitū esse simul & semel potest esse ex adiacētia tunicæ & pallij. sic & tunicatus quis dicitur etiā si decē tunicas induisset. De his satis dictū sit post p̄dīcamēta pluſtrabit̄. Eorū namq; noticia necessaria est: ut quæ p̄dīcamenta consequūt̄ur cognoscas tūs proprietas.

De Postp̄dīcamētis. Ca. decimumquītum. DIS

Vor sūt postp̄dīcamenta MAG. Q uinq; sc̄z Oppositio. Si Postpredi mul. Prius. Motus. & Habere. DIS. de his iraq; si quæ habes ī camenta mediū ferre ne graueris. Et primū de oppositione. MAG. Op/ positionis quatuor sūt sp̄s. Nā oppositorū quædā sunt contraria. q̄ Oppositorū cōtradictoria. quædā relatiue & qđam priuatue oppolita. Cōtra omis sp̄s ria aut̄ sunt q̄cung; sub eodem genere posita maxime a fe inuicē distāt̄. Cōtraria eidem suscepitiblē vicissim insunt: a quo & mutuo se expellunt: nisi alte rū insit a natura (ut nigredo corū) Exempla sunt caliditas & frigiditas. albedo & nigredo. Sed regula hēc in his cōtrarijs quæ bona & mala sūt deficit inquit Augustinus in Enchyridion. c. 12. hēc em̄ duo cōtraria ita simul sunt: ut si bonū nō esset in quo malū esset: proris nec malū esse potuisset: quis bona sine malis esse possint. Sed hic priuatue oppositorū cōtraria exento noī dicere videtur. nā exemplificando ait. pōt̄ em̄ hō vel angelius non esse iniustus: iniustus aut̄ nō pōt̄ esse nisi homo vñ angelus. Hoc q̄ voluerit c. antecedenti & sequenti ibidem diligenter inquirat. ad p̄positū redēamus. Sunt aut̄ cōtraria duplicita. videlicet me diata & imediata. DIS. Quæ sunt cōtraria imediata? MAG. Quorū imediata subiecto suscepitiblē existente necesse est alterū eorū inesse. ut partas & imparitas respectu numeri. Contraria vero mediatā sunt quorū subiec/ eto suscepitiblē existēt̄ nō est necesse alterū inesse. Potest em̄ mediū inesse. ut albedo & nigredo. inter quæ mediatā subbedo & cetera. Q uibusdam tamē modis nomia non sunt imposita: tūc sumenda sunt p̄ abnegatione.

LIBRI SECUNDI TRACTATVS.

nem utriusque extremitati inter prauium & studiosum est: quod nee
prauium nec studiosum est. DIS. Quae sunt contradictiones oppositas?
MAG. Quoniam altera est necesse est alterum non esse: ut sedere & non
sedere. DIS. Quae sunt relativae opposita? MAG. Quibus hoc ipsum
est ad aliud quodammodo se habere. ut duplum & dimidium. DIS.
Quae sunt priuatiue opposita? MAG. Quae haec fieri circa id est subiecto
etum ordine irregressibili & tempore determinato a natura. ut visus & ce-
citas circa oculum. Cuius autem non dicitur qui non habet visum sed qui vi-
sum non habet tempore determinato quo deberet habere. ut catellus an-
te nonum diem nec videns nec cecus est.) dicitur autem ordine irregres-
sibili de visu. n. ad cecitatem contingit. progressus & non recessus. Impossibilis
est enim a priuatione perfecta in habitum fieri progressum: existente princi-
pio intrinseco. nam a tenebris aeris regressio fit in lucem: eo quod principi-
um lucis sit extra aerem.

De Prioritate. Ca. sedecimum. MAG.

Ecundum postpredicamentum est prius. Cuius quidem quatuor sunt modi. DIS. Quis? MAG. Primus est: quo alterum est prius altero secundum ipsum. Quod enim antiquius & senior est prius est
Secundus est quo alterum prius est altero: quia ab eo non conuertitur
subsistendi consequentia: ut unum prius est duobus. sequitur enim bene: duo
sunt igitur unum est: sed non conuertitur. unum est igitur duo sunt:
Tertius est quo aliud dicitur prius alio ordine. ut litterae prius sunt
syllabis. Quartus est quo aliud dicitur prius altero: quia melius &
honorabilis est. Hunc tam modum Augustinus inutilem dicit & in duodecimo libro confessionum Prioris modos ponit quatuor dicens. Deum
procedere omnia eternitate: florem fructum tempore. & rursus fructum flo-
rem electione: & sonum procedere canum origine quam & informis materia
procedit alia origine scilicet & non tempore. Et propter hos est alius modus prioris. quo
scilicet alterum alio prius est natura: & ab ipso conuertitur subsistendi consequentia
ut res est prior veritate ppositio. Ab eo enim quod res est vel non est ora-
tio vera vel falsa dicitur. unde hoic esse prius est quod hec vera sit. hoc est
Et ab eo conuertitur subsistendi consequentia. sequitur enim bene verum est
hominem esse igitur homo est.

De Simultate. Ca. decimum septimum. MAG

Erit in ordine postpredicamentum est Simultas cuius tres sunt mo-
di. DIS. Quis? MAG. Primus quo aliqua simul sunt tem-
pore. ut ignis & splendor eius. Secundus est quo simul dicuntur a
quibus conuertitur subsistendi consequentia: & neutrum est causa alterius. ut relativae
opposita. sequitur enim duplex est: igitur dimidium est. & in neutro est alterum causa
Tertius est quo simul sunt ea quae ex opposito aliquod genus dividunt. ut rationale
& irrationaliter: quod dividunt animal. id est demonstrat communicabilitatem ipsius anima-
lis corporis potentiam eius declarant.

De Motu. Capitulo decimooctauum. MAG

III. DE PROPOSITIONE

Vartū Postp̄dicamentū est Motus. Et huius sex sunt species. Ac cipitur aut̄ hic motus cōmunit̄ pro trāsmutatione quacunq;. DIS. Quæ sunt hæ motus species? MAG. Generatio Cor. mot⁹ sp̄es

ruptio: Augmentatio: Diminutio: Alteratio & loci mutatio. Est autem Generatio p̄gressio a non esse ad esse. Corruptionis progressio est ab esse Generatio ad non esse. Augmentatio est pr̄existētis quātitatis maioramentū. Dis. corruptio mutatio aut̄ p̄existētis quātitatis minoramentū est Alteratio autē est Augmentatio a qualitate contraria in contrariā. ut de albo in nigru. Locī ve-ro mutatio motus est de uno loco in aliū. ut de sursum ad deorsum. De his autem latius videbimus in naturalibus.

De Habere. Capit. decimūnonum. MAG.

Vīntū & ultimū Postp̄dicamentū est Habere. quod quidē dicitur multis modis. Primo c̄m dicimur habere qualitatē ut virutē. Secundō dicimur habere q̄ntitatē. ut magnitudinē. Ter-

tio dicimur habere ea quæ circa corpus sunt. ut habere annulū in dīgito. Quarto habere dicimur membrū ut pedē aut manū. Quinto dicimur habere possessionē. ut domū vel agrū. Sexto continens contentū habere dicitur. ut vās habet vīnū. Septimus habendi modus est quo vir habet uxorem. Et hīc modus habendi est alienissimus. vir c̄m non habet uxorem nisi quis c̄t̄ ea sociatur. & cum eā habet. habetur ab eadē. Præ hos autē & si alij sint habēdi modi: ad p̄dictos tñ reduci possunt. Hec sūt filii quæ de P̄dicamentis & rationib⁹ ignorare turpe: sc̄re autē op̄ep̄ciū est. Videamus & reliq;. DIS. Ecce indeſſū m̄sq; habes auditore

Tractatus tertius. De Propositione. Ca. i. MAG

Ognitis itaq; P̄dicabilib⁹ & P̄dicamētis: consequēs est ut discutiamus ad quē finē logicū hanc ordinauerit noticiā.

DIS. Estimabam ex his quæ ab initio p̄miseras/hæc omnia ad discretionē veri falsiq; deseruire. MAG. Et recte opinatus

es. Talis autē discretio sine argumentatione & argumentatio absq; pro positione haberī nō p̄t: qua ppter ea q̄ dicta sunt immediate ad p̄positio-nes & ppōnes ad argumētationē q̄ rūrū ad cōmūnē logicē finē appli-candē sunt. Et qm̄ res non s̄p ad disputationē ferre possimus. p̄ reb⁹ uti-mur vocibus. Sicut em̄ scripture vocū/ita voces reig; & cōceptū. i. pas-sionē animē note sunt. Et sicut in intellectu qdā cōceptus sunt simplices nec veri nec falsi: qdā vero cōplexi veri & falsi: si sūlter qdā voces sunt simplices nec verū nec falm̄ h̄antes: qdā yō cōpositę vere & false (circa cōpōz̄nāc veritas & falsitas sunt) Et hē ex nomine & verbo res p̄dicabi-les & subiectib⁹ signātes (i. cōceptib⁹ unius in ordine ad alteram) constituantur & vocantur orationes.

De Oratione. Capitulum secundum. DIS.

Vid est Oratio? MAG. Est vox h̄cativa ad placitū cui⁹ p̄tes se Oratiōis p̄ate aliquid h̄cat: ut dictio nō ut oratio. ut hō. currit. hō h̄cat ho- definitio minē & currat actū currendi. p̄tes tñ remota scilicet dictōm̄ syl-

Ialq; nihil significat. ut ho & nt. Oratio b̄faria ist: p̄fecta & imp̄fecta

Concept⁹
simplices
Cōpositi,

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Perfecta Perfectā oratōem dīcdm⁹ q̄ pfectū ī aīo audientis sensū generat . ut hō currit . Per oppositū oratio imperfecta / est q̄ nō sensū pfectū ī aīo audientis caufat: ut hō alb⁹ . Et a logico abhēcitur . pfecta vero rursus m̄tificarie partitur . Q uēdā em̄ indicatiua: alia impā sua : alia depecātua : alia optātua : alia cōiunctiua . &c . s̄m q̄ verba ī oratiō posita ī modis variātur . Sed inter has logic⁹ solā indicatiua de verbo p̄n̄tis t̄pis accipit . Hec em̄ sola v̄erū aut falso signifacat : & inde enunciatio siue ppositio dici meretur . Patet igit̄ talē cōponi ex noīe . ut definitū est ī priorib⁹ obliq̄ em̄ noīa si iungant̄ verbis indicatiui modi : orationē incōgruā cōstituunt . ut cathonis currit . & sic nec v̄era nec fallam (veg . n . & falso p̄supponit congruum) Similiter ex verbo prius definito . verba em̄ scđm se sumpta / nec v̄erū nec falso signifacat : sed nomib⁹ similia sunt . ut est: si punit̄ dixeris / nihil signifacat (sc̄z veri vel falsi) denotat tñ quandā compōtōem / quā sine ex remis nō est intelligere . ob hoc ī definitiōe verbū dicit̄ . & est semp̄ eoz quae de altero dicuntur nota . Ad incepta redeam⁹ :

De Propositione. Ca. tertium DIS.

Proposi-
tio

Vid est ppositio MAG . Est oratio v̄erū vel falso signifi-
cans . v̄l est oratio non om̄is : sed in qua v̄erū ul̄ falso est . ut hō est
aīal . Echēc quidē est duplex . s̄una & plures . DIS Quid pro

Vna
plures

positio una: MAG . q̄ unū de uno signifacat . v̄l est cōiunctiō una . Sed
ppositio plures est q̄ non unū sed plura signifacat ī cōiuncte . ut Canis
est albus . Reiecta scđa logic⁹ primā amplectitur . Q uē b̄iupta est: ut ei⁹
manifesta definitio . Est em̄ q̄dam una simplicit̄ quā cathegorica . i . p̄di-
catiua dicim⁹ . ut hō currit . Q uēdā vero est una cōiunctiōe: quā hypo-
thetica ī suppositiū nominam⁹ . ut hō currit & aīinus mouet . Proposi-
tio una simpliciter / rursus duplex est: sc̄ilicet de inesse & modalis .

De Propositione una simpliciter siue cathego- rica de inesse . Capit. quartum DIS

cathego-
rīca
Proposi-
tiōis diui-
sio scđm
qntitatez

Vid est ppositio cathegorica de inesse: MAG . Est q̄ habet sub-
iectū & pdicātū vel aliqd̄ p̄portionabile illis: mediante copula
cōiuncta . ut hō est al . Subiectū aut̄ dicimus de q̄ aliqd̄ enunciata .
Predicāta ut q̄ de altero dicitur . Copula est quē subiectū pdicato cō-
iungit . ut hoc verbū sum cū suis cōdeclinēs . Propositio cathegorica
rursus diuidit: nō quidē sc̄d̄m subām: sed q̄ titat̄ ī uniuersale parti-
culare / indefinitam & singularē . DIS . V̄niuersalis q̄ est: MAG .

Particulūs
signa par-
ticularia;

In qua subiectū est v̄niuersale / signo v̄niuersali determinatū . ut omnis
hō est aīal . Sunt aut̄ signa v̄niuersalia hēc . Om̄is / nullis / gliber / neu /
uterq / similia . Vel est quae omni aut nulli (sc̄z subiecto) inesse signi-
ficat (p̄m pdicatu) . Particularis est ī qua subiectū est us / signo p̄ticu-
lari determinatū . ut quidā hō est aīal . Sunt aut̄ signa particularia hēc .
Quidam / aliquis / alter / & s̄līa . Vel est q̄ aliquid / aut alicui non: aut nō oī
inesse signifacat . Indefinita est ī qua subiectū est uniuersale sine signo /
distributio positiū . ut hō est aīal . additur aut̄ distributio: ppter illā

8ubiectū .
Predicāta
Copula

V̄lis

signa un-
iuersalia

III. DE PROPOSITIONE

47

Omnes apostoli dei sunt duodecim. ubi signū omnes nō distributiuū sed collectiuū est. que inesse aut non inesse significat. sine signo uniuersa vel p̄ticulari. Singularis vero est in qua subiectū est individuū / di Singulāris sc̄re tentum. ppter illam: iōannes est termin⁹ discretus. ut iōannes est homo. ille homo est aīal. Amplius quælibet harē duplex est: affirmativa sc̄ & negatiua. Affirmatiua dicitur. in qua p̄dicatū affirmatur de subiecto. ut homo est aīal. Negatiua vero in qua p̄dicatū de subiecto Negatiua negatur. ut homo nō est aīal. Et hæc diuīlio propositionis sedm qualitatē est. Animaduertendū tñ non eodem modo de hac triplex diuīsione interrogaciones formari. De substantia em inquirimus p. que est & respondemus. cathegorica vel hypothetica. De quantitate per. quāta est etiua. ppo. Et respondemus. uniuersalis; particularis; indefinita vplū singularis. Et de sitionis qualitate p. qualis est. Et respondemus affirmatiua: vel negatiua.

De Oppositiōne propositionum

Capitulum quintum

MAG.

P̄fessiones oppo:
sitiones.

Reter aūc hæc necessaria est ad propositionis noticia; passionum eiusdem cognitio. Que sunt oppositio conuersio et equipollētia. De quibus vidēndū erit p̄ ordinē. p̄missis nōnullis diuīsionib⁹. Q uarum prima. Propositionū cathegoriarum / quedā tam in subiecto & in p̄dicato p̄ticipant. ut homo est aīal: homo non est aīal. Q uedam altero tantū ut homo est aīal asinus est aīal. Q uedam nullo ut homo currit: asinus mouetur. Secunda. Propositionū in subiecto & p̄dicato p̄ticipantiū: quedā p̄ticipant ordine cōuerso. ut homo est animal: aīal est homo. Q uedam vero p̄ticipant ordine eodē. ut homo ē aīal: omnis homo est animal. Et his ultimo ordine enumeratis accidit oppositio p̄tira q̄d̄rificarie. Sunt em̄ qd̄a propositiones oppositæ contrarie. Q uædam cōtradictorie. quedā subcōtrarie quædam vero subalterne. Oppositiones intelliguntur de propositionib⁹ simplicis qualitatis.

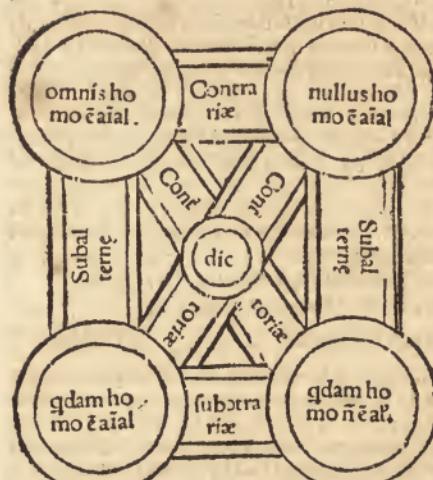
DIS. Cōtrarie que sunt & MAG. Vniuersalis affirmatiua et uniuersalis negatiua eiusdem subiecti et p̄dicati. ut omnis homo est animal: nullus homo est animal. Contradictriae sunt uniuersalis affirmatiua et particularis negatiua. ut omnis homo est animal quidam hō nō est animal. Et uniuersalis negatiua et particularis affirmatiua eiusdem subiecti & p̄dicati. ut nullus homo est animal. quidam homo est animal. Sub alterne sunt uniuersalis affirmatiua & p̄ticularis affirmatiua eiusdem subiecti & p̄dicati. ut omnis homo est aīal quidam homo est aīal. Et uniuersalis negatiua & p̄ticularis negatiua eiusdem subiecti & p̄dicati. ut nullus hō ē aīal. qdā hō nō ē aīal. Subcōtrarie sūt p̄cifariis affirmatiua: & p̄ticularis negatiua eiusdem subiecti & p̄dicari. ut quidam hō est aīal: qdā hō nō ē aīal. Cōphēdūnt aut̄ in p̄posito indefinita & singulāris sub p̄cifari. Nā q̄qd de una dicit idē de alia intelligendū ē. Opter aut̄ p̄positionum oppositās subiecta & p̄dicata teneri significari: & que ample: q̄d̄ stricte & eodē genere suppositiōis. Oim dicitur exēpla hac patē figura.

Cōtrarie
Contradic-
triae

Subalterne

Subcō-
trarie

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Nec hoc silentio preterit
undū: ppositiones sc̄z
oppositas certis cōfici
gi legibus: sed m̄ q̄s ve
ritas uñ sitas earundēs
similiter esse aut non esse
q̄s tñ facile nō cognos
cimus: nisi & materiæ
ppositionū itelligam⁹.

De materia pro positionū Ca sextū. DIS:

ateria ppositio
nū quid est?
MAG. est sub
iectū & pdicatū propo
sitionis pro materiali.
In hac i. Phac materia
dicitur esse propositi
Formalis materia: est

materia p
positiōis
habitudo & respectus pdicati ad subiectū necessaria/contingēs/aut rem
ota secūdū pdicati & subiectū exigentia. Vnde materia triplex est sc̄z
necessaria: contingēs & remota. Materiā autē necessariā siue naturalē dicit
cimus: cū pdicatū est de essentiā subiectū vel proprietate eius, ut homo est
animal, homo est risibilis. Cōtingentem vero: cū pdicatū potest adesse vel
abesse subiectopter subiectū corruptiōe, ut hō est alb⁹. Et remota ma
teriā accipim⁹: si pdicatū nō potest cōuenire subiectō, ut hō est asinus.

De legibus propositionū. Ca. septimū DIS

Vñ est lex Cōtrariar̄? MAG. Hęc est. Cōtrarie nūc pñt s̄p
esse vere aut falso de materia naturali vñ remota: de materia autē
cōtingenti pñt similiter falso, ut oīs hō est alb⁹, nñlus hō est alb⁹

DIS. Nāqđ he ppōnes. oē aīal ē hō, nñlsm aīal ē hō. cōtrarie d̄ materia
naturali & s̄p false sunt. MAG. Contrarie qđēsunt & s̄p false: de ma
teria autē naturali nō sunt: sed contingēti. Nā infiriora nō sunt de essentiā. Inferiora

lex subiectū? MAG. hęc est. si una est falsa/reliq̄ est vera: & non econuer
so. pñt enī ambē esse vere de materia cōtingēti. ut qđā hō ē albus, qđā
homo nō est albus. DIS. Q̄ ue est lex Subalterna? MAG. hęc est

Si uniuersalē est vera, particulēs est vera: & non econuerso. & si particularē est
falsa, vñlis est falsa: & non econuerso. DIS. Lex Contradicitoriar̄ qđā
est? MAG. talis. Si una est vera reliq̄ erit falsa: & econuerso: de q̄c
materia. DIS. Haud assentio: seqr̄ et em contingens esse necessariū: &
de necessitate cōuenire: & s̄p contingēs et ipsoſibile & nō posſe fieri. Nā si q̄s

materiā naturā
materiā con
tingens
materiā remota

lex subiectū? MAG. hęc est. si una est falsa/reliq̄ est vera: & non econuer
so. pñt enī ambē esse vere de materia cōtingēti. ut qđā hō ē albus, qđā
homo nō est albus. DIS. Q̄ ue est lex Subalterna? MAG. hęc est

Si uniuersalē est vera, particulēs est vera: & non econuerso. & si particularē est
falsa, vñlis est falsa: & non econuerso. DIS. Lex Contradicitoriar̄ qđā
est? MAG. talis. Si una est vera reliq̄ erit falsa: & econuerso: de q̄c
materia. DIS. Haud assentio: seqr̄ et em contingens esse necessariū: &
de necessitate cōuenire: & s̄p contingēs et ipsoſibile & nō posſe fieri. Nā si q̄s

materiā naturā
materiā con
tingens
materiā remota

III. DE PROPOSITIONE

dicitur. nauale bellum erit cras; & nauale bellum non erit cras: tradictorijs dicitur ergo una est yea; & reliquie falsa. Id autem quod vera est necessario queuerit & sequitur ex iungendo non est. Et quod falsum est impossibile est fieri: nec contingens est. Ex quo rursus excluditur oia de necessitate queuerit. & nos frustra de futura considerari aut deliberari. MA. Iste tua argumentatio quod si fers excluderet: si in tradictorijs de futuro contingenti una determinata: determinatio de necessario yea est: & reliquie eadem determinata falsa: sed huius oppositum sit / nulla ipsa de futuro terminata necessario yea vel falsa est: licet necessarium sit / haec vel illa vera autrum conuenientiam esse. Nec quia ita vel aliter eas enuntiamus magis yea aut falsa sunt contingentes. Propter enim nostrum affectum: mare aut negare nihil sequitur in re. Tantum de positione Ad conuersione pergamus.

Aristoteles.
pri. phie.

De Conuersione Ca. viii.

DIS.

Videtur conuersio est. MA. est mutatio predicationis in subjectum & eius verso, vel etiam propositionum categoricorum utrumque termini opticii pantum ordine conuerso unius ad alteram sequentiam formaliter. Et est duplex scilicet simplex & per accidens. Conuersione simplici dicimus mutationem predicationis in subjectum: & secundum conuersum: manente eadem qualitate & quantitate. ut nullus homo est lapis. igitur nullus lapis est homo. homo est aliud: igitur aliud est homo. Conuersio est hoc conuersio velis negativa in se. & particularis affirmativa in se. Conuersio yea per accidens appellamus: cum sit mutatio predicationis in subjectum & conuerso manente eadem qualitate: quantum in variata. ut omnis homo est aliud: igitur quoddam aliud est homo. Conuersio itaque hoc conuersio velis affirmativa in particulari affirmativa. Similiter universalis negativa in particulari negativa. ut nullus homo est animal. igitur quod animal non est homo. Atque ad utrumque negativa potest particularis negativa inseriri in universalis negativa in particulari negativa ueritatem per accidens. Dicitur. non conuersio per accidens: quia universalis per aliud (ut per particulari) conuertatur. ut universalis affirmativa inserit particulari affirmativa: & hec rursus in se conuertitur. Iste universalis affirmativa in ipsa per accidens conuertitur. Particularis autem negativa simpliciter conuertitur non per se: sed utlis negativa in ipsam per accidens in conuersio. propter has autem estalia conuersio spes: quia per extrapolationem noiantur.

D. Quid est conuersio per extrapolationem? M. Est mutatio predicationis in subjectum & eius verso. manente eadem qualitate & quantitate: mutationis in terminis finitis in terminis infinitos. Et haec conuersio conuertit universalis affirmativa in se: si per conuersionem universalis negativa in se. Exempli primi. omnis homo est aliud. igitur quod est aliud non est homo. Exempli secundi. quod est aliud non est aliud: igitur quod non est aliud non est non est homo. Hac tamen conuersio Aristotele non posuit: eo quod ad syllogismorum reductionem non me valeat non consequentia formaliter. Ob id summa ipsa particularis negativa non conuertitur. Est autem idem iudicium de indefinitis singularibus & particularibus quod ad conuersione & syllogisationem. Et illud adiuvertas: si quoniam lignum aliud ad subjectum positum fuerit: quod hoc totum in conuersione ponatur ad predicate. Id enim non igitur nisi per positionem ubi subjectum universaliter est: & in conuersione qualitas & quantitas non mutantur. Verum exclusiva conuertitur in universaliter de terminis transpositis. ut non homo est risibilis igitur omne risibile est homo. Exceptum autem ut ista. Omnis homo propter socratem conuertitur in haec. quodammodo

b q

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Currens aliud a socrate est homo. Sed reduplicativa ut ista. Omne aīal in quantū rōnale est risibile. cōuertitur in ista igitur quoddā qd in qua nē tū rōnale est risibile/est aīal. Pariformiter alīe cōuertendē sunt.

De Equipollentij Ca. nonum MAG.

equipollē
tia

Etia ppositionū passio est Equipollentia. Et est duarū ppositiōnū cathegoricarū in quāritate & qualitate / veritate & falsitate equipollentia per aduentū negationis facta, ut nō omnis homo ē aīal: & quidā hō nō est aīal: eq̄ipollent. DIS. Per quid equipollen-
tias ppositionū possimus cognoscere? MAG. Per reglas quē sequi-
tur. Prima Si alicui signo uniuersali vel p̄ticulari p̄ponatur negatio: eq̄ipoller suo cōtra. s̄citorio. ut in exēplo priori. Secunda si alicui signo
uniuersali postponat̄ negatio: eq̄ipoller suo cōtrario. ut omnis hō nō
est alius & nullus hō est alius. Tertia. Si alicui signo uniuersali vel p̄-
ticulari p̄ponatur negatio: eq̄ipoller suo subalterno. ut
non omnis homo nō est albus. & qdā hō est albus. Fit aut̄ hoc ex natura
negationis: qd malignās est quicq̄d em̄ inuenit/destruīt: & oppositū ei⁹
inducit. Subcōtrarie aut̄ non possunt eq̄ipollere. Nam si negatio p̄po-
natur: eq̄ipollerbit cōtradictorio p̄ primā regulā. Si postponatur non
erit equipollentia: sed eadē pposition. ut qdā hō non currit. & qdā hō nō
currit. Pater itaq; ex dictis cū duo signa v̄lia negatiua in eadē p̄positiōē
fuerint: primum eq̄ipoller suo cōtrario: secundū aut̄ suo contradictorio.
ut nihil nihil est. eq̄ipoller hūic: quodlibet est aliquid. Preter has aut̄
alię sunt equipollentij quibus sc̄i p̄positiōes obscurę suis eq̄ipollent
exponentibus de quibus in sequentib⁹. Trāeamus nūc ad modificatio-
nem propositionum.

De Modalibus. Ca. decimum DIS.

Modus

Nde p̄positio dicitur modalis & MAG. A modo sine aīegreū
marice capro modifiātē & determinātē copulā Modus aut̄ ē adia-
cens rei determinatio. i. modus est determinatio quē fit per adie-
ctuum. Omnis em̄ modus adiectū est: vel noīale. ut albus niger. vel
aduerbale: ut sunt adverbia. Et hēc faciunt p̄positiōem modalem. Non
tamen omnia: sed ea quę copulā determinat̄ ut sunt ista: possibiliter: im-
possibiliter: contingenter: necessario vero & falso. sc̄itū: opinatiū: crea-
ditum: imaginatum &c. Hēc eriam qn̄c sumunt̄ nō aliter. ut possibile
impossible. contingēs: necesse: verū & falso &c. Propositio itaq; mo-
dalit̄ dicitur: cuius copula aliquo dicto: modorum determinatur. ut
hō necessario est animal hominem currere est contingens. Est aut̄ in his alię
qd qd verbū siue dictū noīat̄: sc̄i accusa: iu⁹ cū infinitivo. aut noīat̄ iu⁹
cū indicatiuo. ut hominē cui rere homo currit. Ratione cuius modalib⁹
conuerit congruit & neutrīq; ratione modi: quę se semper ex parte copu-
le tenet.

De Cōuersione modaliū, Ca. undecimū DIS.

Dictum.

III. DE PROPOSITIONE

possibile

Vomodo conuertendē sunt modales ^c MAG. Ad cognitionem huius oportet p̄scire acceptiones possibilis. Quod accipitur primo cōmūniter. Et dicitur possibile alius & duplex est scilicet necessariū & non necessariū. i contingentis. Ideo qdquid de uno dicitur simili de altero intelligendū est. Et tale rursus trifariū est. sc̄ possibile siue contingentis rāz natum: & ad utrūlibet. Illo cognito / regulis qbus dā paucis modaliū habebis uerisōnes. Prima. Omnes de possibili & contingentienti modo conuertuntur eodem modo sicut illæ de inesse. Secunda. Omnes de possibili & contingentienti ad utrūlibet conuertendē sunt in oppositū qualitatē. Tertia. Omnes de necessario conuertuntur eodem modo sicut illæ de inesse. Quarta. Omnes de impossibili conuertuntur eodem modo sicut illæ de necessario quibus expollent. de q̄ infra. Vnde si æquipollēt particuli negatiū de necessario: nō conuertuntur. quia n̄ ip̄e p̄tiales negotiū de necessario conuerti possunt. cuius ratio est. quia omnes de necessario conuertuntur sicut illæ de inesse: s̄ p̄tialis negatiā de inesse nō conuertitur nisi uerisōne p̄trapolationē. quā Philolophus ponere non curauit: cū non despuiat ad syllogismos & reductionē: n̄ sit sequentia formalē.

De equipollentiā modalium. Cap. xij. DIS

Vo ingenio modaliū equipollentiē sunt īdagandē MAG!

Illo. Nam oēs de possibili & impossibili æquipollēt verbo simili se habere: & mō dissimiliter. Et omes de possibili & necessario expollēt ybo & mō dissimilēt se habere. Omnes aut̄ de impossibili & necessario expollēt ybo dissimilēt se habere & modo similēt. Modus aut̄ vel ybū tūc simili se habet: qñ in utroq; affirmatur: aut negatur. Tūc ybo dissimilēt se habet: cū i una negatur & i alia affirmatur. Negatio em̄ posita ad dictū habet se acī modo postponeretur. Horum exempla ī subscripta patent figura.

Pur Pet̄z nō esse nō ē possibile	Petr̄z ē n̄ est possibile I
Pu Pet̄z n̄ esse n̄ est cōtingēs	Petr̄z esse n̄ est cōtingēs LI
Re Pet̄z n̄ esse est impossibile	Petr̄z esse est impossibile A
A Pet̄z esse est necesse	Petr̄z non esse est necesse CE

Contra dīcētōris
Subal ternae

A Pet̄z esse est possibile	Petr̄z n̄ esse est possibile E
MA Pet̄z esse est cōtingēs	Petr̄z n̄ esse ē cōtingēs DEN
BI Pet̄z esse n̄ est impossibile	Petr̄z n̄ esse n̄ ē impossibile TV
M ⁹ Pet̄z n̄ esse nō ē necesse	Petr̄z ē n̄ non est necesse LI
Vñ in dīcta figura q̄trūorūt āguli. & ppōes ī uno qđq̄ āgulo sibi p̄pis mutuo expollēt. Sed hac manifesta oppositionē p̄curramus.	

De Oppositione modalium Cap. xij. DIS.

Ppositio ī modalibus quō ē sumēda ^c MAG. Penes dictum op̄ b ij

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

*Sones Matu
oppositi, pto:
ritores*

*Quatuor
dictiones*

A
E
I
V

Proposi/
tio hypo/
thetica.

Copulatio

Disjunctio

cōditional
Causalis

positio eodem modo sumitur: sicut i illis de inesse. Sed penes modum omnes de necessario sunt uniuersales affirmatiue. Et oēs de impossibili, utiles negatiue. Omnes autē de possibili & contingēti sunt p̄ticulareſ affirmatiue. Et oēs de possibili nō: & cōtingēti nō sūt p̄ticulareſ negatiue. vñ in figura p̄dicta oēs de quarto ordine sūt ules affirmatiue. Oēs de tertio ordine sūt ules negatiue. Oēs de scđo ordine sūt p̄ticulareſ negatiue. Omnes yō de p̄rio ordine sūt p̄ticulareſ affirmatiue. Ex his facile colligit. Oēs de q̄rto ordine his de ordine tertio cōtrariari: Illis autē de ordine scđo contradictoriaſ esse. His yō de ordine p̄rio subalternaſ censeri. Sili illę de p̄rio ordine illis de scđo sūt subcōtraria: & his de tertio contradictoria: Illis autē de q̄rto sūt subalternatę. q̄ oī in p̄dicta cōspicēdā sūt figura. Ut autē angulos dictos mō faciliori possis cōstituere. :q̄tuor dictiōes ordinate sūnt: angulis q̄tuor deteruiētes Quat̄ prima ē. Amabim⁹. Secūda Eētēlū. Tertia Iliace. Quarta Purpurea. In q̄bus singul⁹ q̄tuor sūt syllabę modis q̄tuor s̄m ordinē deteruiētes: & vocales in his positę: dicit⁹ & modi/affirmatiue: & negatiue: indicat. Hoc mō ubi em ponit a: si gnat/ nec dicūt/ nec modū negari: E vero dicūt̄ negat: I negat modū: Et V negat & dicūt̄ & modū. Id autē facile hoc metro cōmēdabis memorię. E dictū negat: I q̄ modū. A nil: sed ut rotū. Hacten⁹ de p̄positiōe una sim plicer. Nunē de p̄positiōe una cōiūctōe (q̄ & hypothetica) videam⁹

De P̄positiōe hypothetica Ca. xiij DIS.

Vidē p̄positiōe hypothetica MAG Q ue habet exp̄sse vel ip̄lici- te formalit̄/vel equalērē duas cathegoricas p̄positiōes: vel ali-

quo l̄ p̄portionabile illis: tanq̄ p̄tes p̄incipialeſ sūt: aliq̄ cōiūctōe cōiūnctiā. ut si hō currit: hō mouet. Et hēc tr̄ip̄ta rep̄it: sc̄z copulatiā: disjunc-

tia: & cōditionalis. DIS. Q uic̄ ē copulatiā MAG. In qua duę p̄

positiōes cathegorice cōiunguntę cōiunctionē copulatiā. ut hō currit & aliq̄ elamat. Ad hāc reducit̄ ipsa: ut dū hō currit: hō mouet. Resol-

uit̄ em̄ hēc in unā copulatiā. ut hō currit in aliq̄ p̄te: & in codē mouet. Sili rōne Localis ad copulariā reduci dīsc̄it̄: quia in eam resoluit̄. ut

ubi hō currit ibi mouet. i. hō currit in aliq̄ loco: & in codē mouet. Req̄nē autē ad veritatē copulatię utrāq; p̄t̄ ē esse verā: & ad falsitatē sufficit

alterā p̄t̄ ē esse falsam. Ob id valer̄ cōsequētia a tora copulatiā ad c̄libet

ei⁹ p̄t̄ & nō cōuerso. Sequit̄ em̄ hō currit: & hō disputat̄: igit̄ hō currit

DIS. Disjunctiua q̄ ē MAG. In q̄ p̄positiōes duę cathegorice: con-

sūgunt̄ p̄ cōiunctionē disjunctiū ut hō currit: vel petr⁹ scribit. Et ad ve-

ritatē illi⁹ sufficit̄ alterā p̄t̄ ē esse verā. Et ad falsitatē requiriſt̄ utrāq; par-

te ē ē falsa. Et ob hoc valer̄ cōsequētia ab una ei⁹ p̄te ad tora disjunctiū & nō cōuerso. ut sequit̄ bñ. hō currit: s̄gitur hō currit vel petr⁹ scribit.

DIS. Cōditionalis q̄ ē MAG. In q̄ duę p̄positiōes cathegorice cō-

sūgunt̄ p̄ cōiunctionē conditionalē. ut si hō currit: hō mouet. Et ad eam

reducit̄ cālis. In q̄ sc̄z p̄positiōes cōiunctiōe cāli cōiungunt̄. ut q̄ hō currit: hō

mouet. Requirit̄ autē ad veritatē ei⁹ q̄ a nō possit̄ ē ē verū sine cōsequētia:

ut si hō ē: a nō ē. Et ad falsitatē ei⁹ sufficit̄: q̄ a nō possit̄ ē ē verū sine cōsequētia:

temporalis

Localis

III. DE ARGUMENTATIONE

falso. ut si aīal ē. hō ē. Quā pp̄e valet aītia: a positōe aītis ad positōem
aītis. ut hō ē. q̄ i ḡ ē aīal ē. Silra destruciōe aītis ad destruciōe aītis. ut
hō nō c̄t: iḡ hō nō mouēt. Cognita pp̄one ordo p̄missat ex postulat/
ut argumentationes p̄ curramus.

Finis tractatus tertij.

Tractatus. iiiij. de argumentatōe & syllogismo simpli
citer dicto. **C**ap. i. quid Argumentatio: quid argu
mentum: & argumentationis quae species DIS.

Vidē Argumentatio MA. Est argum̄tū p̄ oratōe explicatio Argmen
hoc ē: Argumentatio ē oīo in q̄ ȳ argum̄tū sine mediū ondīt
& explicat. Cis sc̄z ex unione extremitatis p̄missis cū medio/in
terfūnū eoz intet se ī sc̄zōe. Argumentū autē ē rō siue medium argumen
tei dubi fac̄tē fidē. v̄l ē mediū pbans cclionē. Quid at̄ p̄ cclionē sc̄zē
inseri māifestū erit. Iā ad argumentatōis diuisiō p̄grediamur. DI S.

Argumenta
tionis spe
cies,
Quot i ḡtē sūt argumentatōis sp̄es? M. Quattuor ic̄z syllogism⁹: enti
mēma: Inductio: & exēpli. Delis: eo q̄ enāterat sunt ordine dicem⁹. Et
prīmū p̄ syllogismo. Nā oēs alīs ad ipm tanq̄ ad pfectiorē h̄tē reduci.

De syllogismo & eius principijs Ca. iiij. MAG:

St aut̄ Syllogism⁹: orō in q̄ positis qbusdā pp̄onib⁹ siue p̄mis
sis: aliud quidem abhis que posita sunt (sc̄z cōclō) de necessitate
re accidit: eo q̄ hēc sunt. i. pp̄e p̄missas positas. In hac aut̄ definitō syllo
gismi inuunt principia materialia & formalia. Materialia qdē: cū dicit̄ (q
busdā) Formalia autē: cū dicit̄ (positis) qdē valet ī mō & figura dispositi⁹.
De qb⁹ & alīs duob⁹ prīcipijs vīc⁹ reglat⁹ & pfecti⁹ in seqntr⁹ dis
serēdū ē: nī tu hēs qdā an hēc ingrere volueris. DI. Oīo nihil: sc̄z iā dī
etū teneam⁹ ordinēt̄ MA. Exordiamur itaq̄ a prīcipijs syllogismi
materialibus: que sunt propositio & terminus.

De Propōe & terio prīcipijs syllo. materialibus. c. iiij. D

Vidē pp̄o. MAG. est oratio affirmativa vel negativa alicui
ius de aliquo. DI. Cur hēc definitio cū ea quā in superiorib⁹ tra
didiſt̄ nō cōcordat: an q̄ alī h̄ definire voluisti. pp̄o: q̄ in su
piorib⁹. M. nō alī sed alī cōsiderat. In superiorib⁹. n. pp̄o: cōsider
rauim⁹: ut p̄ ea verē & falsū enūciām⁹. vñ & cā enūciātōe vocare haud
p̄termisim⁹. Hic ȳo cā cōsiderabim⁹ / ea rōe q̄ ex ip̄a syllogismū ſimpli
fabričam⁹. Ex q̄ diuersa sortit̄ noīa. Nā dicit̄ pp̄o: q̄ i. p̄ alio sc̄z: nīte vel
cōclōne positi⁹. Dicit̄ & p̄missa. ga cōclōne p̄mittit. Dicit̄ itē & cōclō:
cū nō argum̄to pbata fuerit. Anq̄ aut̄ pbata sit. q̄stio ē. Q̄stio. n. du
bitabilis: pp̄o ē. Partes pp̄o: i. terti⁹ ſit ſubiectū & p̄dicatū. Terminū
em̄ dicit̄ i. que resoluīt̄. pp̄o. ut i. p̄dicatū: & i. id de q̄ p̄dicat̄ (i. i. ſubiectū)
apposito v̄l diuīlo effevel nō ē i. apposita copula affirmata vel negata.

Null⁹ aut̄ syllogism⁹ exp̄lib⁹ q̄: trib⁹ ſim̄ integrat̄. q̄rū p̄m⁹ maior
extremitas. Sc̄d's minor extremitas: Terti⁹ vero mediū dicit̄: quod bis
ſuptū cū extremitatib⁹ duas ſintegrat pp̄o: q̄ ſunt p̄tes materialis syllogiſ
mi. pp̄inq̄: & ſunt p̄missæ. q̄rū caīn q̄ primus termin⁹ ponit cū medio;

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Maior: illa $\forall o$ in q̄ scđus termin⁹ ponit cū medio m̄jor dicit. Duo $\forall o$ termini prim⁹ scđz & scđus sine medio cōiuncti/tertiā syllogismi integrat p̄positōem q̄ dicit. clusio illata ex p̄missis necessitate cōsequētis. Mediū aut̄ in eā nō ingredit̄. DIS Quo aut̄ ordine p̄missæ sunt ponēd̄: ut cōclusione ē inferat. MA So quē Syllogismi principia formalia indicat.

De Principijs; syllogis. formalibus Ca. iiiij. DIS:

Vē sunt principia syllogismi formalia: MAG. Sunt Figura & Modus. Figura qđē est ordinatio trisi terminorum scđm debitat subiectōe; & pdicatoe; Huius autē variatio quia trifaria est: tri-

Figura

plice figurā ostendit. qđē Prima est in qua mediū subiectū in una & pdicatur in alia. & quarta nō distinguit a prima. ut oīs hō ē aīal: petrus est hō: igīt̄ petrus ē aīal. Secunda est in q̄ mediū pdicat̄ in abab⁹. ut oīs hō est aīal: nūl⁹ lapis est al: igīt̄ null⁹ lapis est hō. Tertia ē in q̄ mediū subiectū h̄citur in utrāq: ut oīs hō est aīal: oīs hō est subiectū: igīt̄ qđā subiectū ē aīal. DIS. Quid ē Modus? MA. Est ordinatio p̄missag: in debita q̄ntitate & q̄litate. Eſtaut̄ debita q̄litas ut ad minus una sit affirmatiua. Nā ex puris negatiuis nihil sequit̄. Et cū una p̄missa negatiua fuerit: cōclusio negatiua erit. Sic debita q̄ntitas est: q̄ ad min⁹ una p̄missa sit ul̄is. Nā ex puris p̄ticularib⁹ nihil sequit̄. Et cū una p̄missa p̄ticulis fuereit: cōclusio p̄ticularis est. Erit aut̄ in his omnib⁹ de p̄ticularib⁹/indiſi nitis & singularib⁹ idē iudiciū. DIS. Quot sunt Modis? MAG. q̄ uis figurarum suos habet modos.

De modis primæ figuræ. Ca. v. DIS.

Vor sunt modi primæ figuræ: MAG. Quattuor directe cōcludentes: & qnq̄ indirecte. Est aut̄ directe concludere maiore extremitate de minori in cōclōne pdicari. Indirecte yō cōcludere

modi directe cōcludentes huiuscē figure: MAG. Qui p̄ seq̄ntes desigant̄ dictiones: q̄ sunt Barbara: Celarent: Darij & Ferio. Pro cuius intellectu memorie reponēd̄: in oībus his dictiōibus & seq̄ntib⁹ tres syllabas reperiunt̄: tribus ppōib⁹ syllogismi p̄ ordinē descriptas. Prima em syllaba descripta maiorī ppōni: scđa minori: & tertia cōclusiōnē. vocales at in his posite: talit̄ ppōm & q̄litatē & q̄litatē ostendunt̄: hoc mō. Nā. A. Et cat uſez affirmatiua. E. uſez negatiua. I. p̄ticularē affirmatiua: & O. p̄ticularē negatiuum. DIS. Hęc exempla in iā dictis modis explana.

MAG. Exm̄ in Barbara. Oīs hō ē aīal: ē rōle ē nō: igīt̄ ē rōle ē al. In Celarent, nūl⁹ aīal ē lapis: oīs hō ē aīal: igīt̄ null⁹ hō ē lapis. In Darij. Oīs hō ē aīal: petr⁹ ē hō: igīt̄ petr⁹ ē aīal. In Ferio. null⁹ aīal est lapis hō ē aīal: igīt̄ hō non est lapis. DIS. Qui suntmodi indirecte cōcludentes huiuscē figure: MAG. q̄ per seq̄ntes designant̄ dictiones: scđz Barbara: Celantes: Dabitis: Fapēsimo. Frisēsimo. Exm̄ prīmi est. Oīs hō ē substantia: oīs hō ē aīal: igīt̄ qđā subā ē hō. Scđi. null⁹ aīal ē lapis: oīs hō est animal: igīt̄ null⁹ lapis est homo. Terij. Oīs homo est animal: petrus

Prima figura
Secunda
Tertia,

qualitas
quātitas

modi directe concludentes prime figure

III. DE ARGUMENTATIONE

est homo: igitur quoddam animal est petrus. Quartus. omne animal est substantia: nullus lapis est animal: igitur quod non est lapis. Quintus. quod animal est subiectum nullus lapis est animal: igitur quod non est lapis. Ex dictis partem in hac figura oportet positionem genera posse concludi: prout rursus maiorem non esse particularē. quoniam dicitur et excludit. prout sicut minorē nunc est negatiā.

De modis secundae figure Ca. vi. DIS.

Vi sunt modi secundae figure MAG. Qui in sequentibus designantur distinctionib[us] scilicet Celare. Camestres. Festino. Baroco. DIS. Horum exempla addas tamen MAG Exemplū primi. nullus lapis est animal: oportet hoc est animal: igitur nullus lapis est modi secundi hoc. Tertius nullus lapis est animal: quod non est lapis. Quartus. oportet de figura hoc est animal: quod lapis non est animal: igitur quod lapis non est hoc. In hac etiā figura sunt duo modi concludentes indirecte id est Fapelmo & Frisemmo. Exemplū primi. Oportet hoc est animal: nullus lapis est animal: igitur quod non est lapis. Secundus. qui dicitur hoc est animal: nullus lapis est animal: igitur quid non est lapis. Paret ex dictis secundam figurā sive negatiā concludere: quia in hac figura ex puris affirmatiis nihil sequitur. prout rursus maiorem nunc est particularē directe excludendo.

De modis tertiae figure Ca. viij. DIS.

Vi sunt modi tertiae figure MAG. Qui his designantur vocibus modi tertii. Darapti. Felapton. Disamis. Datisi. Bocardo. Ferison. Horum etiam figura plena sunt. Primi. Omnis hoc est substantia: oportet hoc est animal: igitur quod animal est substantia. Secundi. nullus hoc est lapis: oportet hoc est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Tertius. Quidam hoc est substantia. oportet hoc est animal: igitur quoddam animal est substantia. Quartus. Omnis hoc est substantia: quod non est animal: igitur quoddam animal est substantia. Quintus. Quidam hoc non est lapis: oportet hoc est animal: igitur quod non est lapis. Sexti. nullus hoc est lapis: quod non est animal: igitur quoddam animal non est lapis. Et propter hos duo modi sunt concludentes indirecte. vici. Fapelmo & Frisemmo. Exemplū primi. omnis hoc est animal: nullus hoc est lapis: igitur quoddam animal non est lapis. Secundus. Quidam hoc est animal: nullus hoc est lapis: igitur quoddam animal non est lapis. Ex dictis claret: hanc figurā solā particularē concludere. Et minorē negatiā non admittere. Liquet ergo: usum affirmatiā difficulter posse concludi: quia tamen in prima figura & uno modo ipse difficultas est ad construendū & facilis ad destruendum. Facilius emē destruere quam construere. Particularis autem negatiā facilior est ad concludendū: quia in omni figura concluditur: & ita facilis est ad construendum.

De Sillogisatione modalium in prima figura

Capitulum octauum. MAG.

Odo syllogisandi iā finē imponere: si te ex modalium mixtione decipi non formidari. Nam in his non nunc est aliquid sumendum sive regulē quam in propositionib[us] de inesse/de non esse/ de quibus iā dissenseret. DIS. Quod igitur modales sive syllogisimiles in prima figura MAG. hoc modo ex maiore de necessario & minore de inesse: sequitur conclusio de necessario: & non

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

ecōuerso. Si r. Si ambe pmissē fuerit de cōtingēti (capto p non necessario) sequur cōclusio de cōtingenti in Barbara: Celarent: Darij & Ferio. Et si maior de cōtingēti sit & minor de iesse seq̄t sp̄ cōcl̄o de cōtingēti. Si at maior sit de iesse simpliciter & minor de cōtingēti: seq̄t cōcl̄o de cōtingēti (capto p possibili) & cū maior fuerit de cōtingēti & minor de necessario: i om̄ modo huius figure sequur cōclusio de cōtingēti specialiter capto. In Barbara aut & Darij maiore de necessario & minore de cōtingenti: seq̄t cōclusio de cōtingēti (capto p possibili) in Celarent & Ferio si maior sit de necessario & minor de cōtingēti: seq̄t cōclusio de possibili & de inesse.

De syllogisatōe modaliū in secūda figura. Ca. ix. D

N secūda figura quō modales syllogisantur MAG. Eo quo sequitur. Ex affirmatiā de cōtingēti & negatiā de inesse sequit cōclusio de cōtingēti. Ex ambabus vō de cōtingēti / nō sequit cōclusio. Ex negatiā autē de necessario & affirmatiā de cōtingēti seq̄t cōcl̄o de cōtingēti. Si autē affirmatiā fuerit de cōtingēti: & negatiā (n qdē p̄t cōcl̄is h̄z uſis) de inesse simpliciter: seq̄t cōcl̄o de cōtingēti. Si autē negatiā fuerit de necessario: & affirmatiā de cōtingēti in om̄ modo huius figure: seq̄t cōclusio de cōtingēti & de inesse.

De syllogisatōe modaliū in tertia figura. Ca. x. M.

N tertia figura syllogisant̄ modales hoc mō. Ex ambab⁹ de cōtingēti in oī mō h̄z figure seq̄t cōclusio de cōtingēti. Si r. ex una de inēc & alia de cōtingēti sit cōcl̄o de cōtingēti. & si affirmatiā fuerit de necessario: & negatiā de cōtingēti specialiter capto: sequit cōclusio de cōtingēti & de inesse. Exempla sumantur ad instar priorē de inesse.

De modo syllogisandi ex obliquis. Ca. xi. MAG

Ec̄ credas ex rebus tñi syllogismos posse st̄titui: nā & ex obliq̄s fiunt. Vñ in prima figura maiore de recto & minore de obliquo sequitur cōclusio de obliquo. ut oī sophia est disciplina: & boni est sophia: ergo boni est disciplina. Similiter maiore de obliq̄: & minore de recto sequitur conclusio de obliquo. Cōsider ex ambabus de obliquo lequitur conclusio de obliquo. Sed in secunda figura ex obliquis: seq̄t cōclusio de recto. ut nulli signi est signi: s̄ ipius risus ē signi: igit ipse risus nō est signi. In tertia figura. Ex obliq̄ simili sequit cōcl̄o ex obliq̄.

De mō syllogisaci ex termīs īfinitis. Ca. xij. MA:

Oſſunt etiā syllogismi ex ppōib⁹ de īminis īfinitis formari. S̄ cū p̄dicatū fuerit īfinitū diuerſitate in syllogisando a dictis cauſe. Licet em ad affirmatiā de p̄dicato finito sequitur negatiā de p̄dicato īfinito. ut hoc ē albū: igit nō ē nō albū. & rursus ad negatiā de p̄dicato īfinito sequitur affirmatiā de p̄dicato finito in termīs simpliciis b⁹. ut hoc nō est nō albū: ergo hoc est albū: nō tñ in p̄positis. ut nō sequitur hoc non ē lignū nō albū: igit est lignū albū. demōstrato petro. Et si militer ad affirmatiā de p̄dicato īfinito sequit negatiā d̄ p̄dicato finito. ut hoc est nō albū: igit hoc nō est albū. Nō inſunt cedē: quia affirma-

III. DE ARGUMENTAIONE

tua de p̄dicato infinito aliqd ponit: negativa autē de p̄dicato finito nihil ponit. sequit̄ enim hoc ē nō albiū: igit̄ est, sed nō sequit̄. hoc nō est albiū: igit̄ ture est. Sic si lī mō différunt̄ in syllogisando, nā affirmatiā de p̄dicato infinito cōcludetur codē modo sicut affirmatiā de p̄dicato finito. sed negatiā tūa de p̄dicato infinito nā excludit̄ eodē mō sicut negatiā p̄ p̄dicato finito.

De mō syllogisandi ex reduplicatiis Ca. xij MAG

Nā restat q̄d silētio trāsire haud potui. DIS. Q uod? MA ut si q̄nq̄ syllogisando ppō reduplicatiā occurrat: tūc reduplicatiō addenda est maiori extremitati in sc̄lō & nō minori extremitati, exm̄ i p̄ia figura. ō ens est disciplinatū in q̄ntū honestū: & bonū est ens/ igit̄ bonū est disciplinatū in quantū honestū. Patet ergo si alii cui termino additur signū reduplicatiū: ipsi semper est addendum.

De arte inueniendi medium ad cōcludēdam omnem conclusionem. Cap: xijj: MAG:

Vonī (ut ex dictis clareat) ad cōcludendā cōclusiōe: de necessiā Ars inuestigat̄ regr̄ mediuī: p̄ qđ una cū maiore & minore sc̄dm diuersas niendi methodus modorum & figurarū ipa inferit̄. autē tale facilis possidit̄.

respirē/ alīq̄s regulas adiūciendas esse utilissimū vīsū est: ut nō mō syllagōmos possis formare/ verū etiā in eorūdē formatōe & pmptus fieri. Sit

igit̄ p̄ia regula h̄c. Q̄ mediuī autē seq̄ns: antecedēs: aut extraneū extremitatib⁹. Dicit̄ autē seq̄ns si sit sup̄ius: & antecedens: si fuerit inferius ad

unā extremitatū. Extraneū ō est unū extremitati: si sit cū altera uertib⁹. Sc̄dā regula. Hirudo mediū ad extremitates ad cōcludendā quācūq̄

sc̄loez datā/ ex cognoscī dictiōib⁹: q̄ sunt Fecana: Cageti: Dafenes: Hebare: Gedaco & Gebali. in gh⁹ ultima syllaba signat sc̄lōe: cōcludendā

iuxta vocalē exigentia. ut his pat̄: ȳsib⁹. Afferita: negat e: sunt uses ab e

Afferit i: negat o: sunt pr̄ictores ambe. In primis autē duab⁹ syllabis haec

dictiōē m̄ponunt̄ tm̄ h̄c vocales a & e. A. f̄scat p̄dicatū: & E: subiectū. Po-

nunt̄ s̄lēr in his primis syllabis h̄c sonat̄ b c d cū qb⁹ s̄p̄ p̄t̄ a. & f gh

cū qb⁹ s̄p̄ ponit̄ e. f̄scat autē b seq̄ns. c antecedēs: & d extraneū. cū igit̄ a po-

nit̄ cū b f̄scat q̄ mediū debet esse seq̄ns ad p̄dicatū. Silr f̄scat cōseq̄ns: g

antecedēs: & h extraneū. unū si eponit̄ cū f̄scat q̄ mediū debet e seq̄ns ad

subiectū. &c. ȳsus. E subit. f̄scat: g p̄cedit: h sit extra. Pr̄dicat a: b seq̄ns

c p̄cedit: d sit extra: Vñ si cōcludere volueris ȳle: affirmatiā dsignat̄

q̄ ultima syllabā fecana: sumendū ē mediū iuxta h̄c dictiōēs f̄scatiōēm:

f̄scat sit seq̄ns ad subiectū & āns ad p̄dicatū. ut cōcludēdo istā. Ois hō est

subā. erit mediū al. sic arguēdo. oē al̄ ē subā. ois hō ē al̄: igit̄ ois hō ē sub-

statia. sic faciendū ē & in alijs. Mediū at̄ qđ se h̄uerit. iuxta exigentia haec

dictiōē Hedas. Febas & Hecas: inutile erit: ga aut̄ argueret̄ ex puris af-

firmatiis in sc̄la figura p̄ febas: aut̄ minore negatiā in p̄ia figura p̄ he-

das: aut̄ ex puris negatiis in qlibet figura p̄ hecas. Hec de principijs syl-

logismi & materialib⁹ & formalib⁹: perfectiua disquiramus.

De p̄cipijs syllogismi per seculiis. Ca. xv. DIS

Syllogis.
ex reduplicatiis.

Consequens
Antecedens
Extraneū.

Six dictiones.

A
E
B C D
F G H

LIBRI SECUNDI TRACTATUS

*Principia syl.
Locisq; pte:
Actina.*

Vñ sunt principia syllogismi pfectiua^r MAG Q uæ syllogis-
mos imperfectos pfectiūt: & evidētiā cōcludēti in ipis ostendit.

DIS. Ex his intelligo syllogismo: qdā pfectos: alios vno im-
pfectos esse. MAG. Bene intelligis. Perfectus. n. est qui nullius alteri
us indiget p̄ter ea q̄supta sunt: ut appareat necessarius. ut sunt syllogis-
mi quator prime figure/di recte cōcludētes & solū isti. Sed syllogismus. Syllogis-
mus imperfectus est q̄ indiget unius aut pluriū: q̄ gđe sūt necessaria: p̄ sūptos
termios. & non p̄suptas, ppositiones. Perfectur em si ad syllogismū p-
fectū reducatur. Q uod qdē dupl̄ fit. Ostensio scz: & p̄ impossibile. DIS.

Reductio Q uō sit reductio onsiua^r MAG. Per conuersione aliquarū ppositio-
ni syllogismi imperfecti & qnq; p̄ transpositione p̄missari. DIS. Per
quod aut̄ cognoscere posst q̄ ppositio syllogismi imperfecti / debet con-
uersti: & q̄ cōuersione specie^r. Aut qn̄ p̄missē debet trāponi^r MAG

Hoc facile dēphendes p̄ consonātes positas in dictiōibus modos sig-
nificātes. Nā ubiunc p̄ ponitur. S. significat q̄ ppositio designata p̄ vo-
calē īmediate p̄cedentē debet conuersti simpliciter. Vbi aut̄ ponitur. p. si-
gnificat q̄ ppositio p̄ vocalem īmediate p̄cedentē designata / debet con-
uersti per accēs. Vbi vero ponitur. M. significat q̄ p̄missē debent trā-
poni: maior scz in locū minorū. & conuersto. Vbi aut̄ ponitur. C. signat
q̄ talis syllogismus ostēsire non p̄t reduci / sed potius p̄ impossibile. Q uod facile his metris memoraberis. Simpliciter vult. S. P. vno
pacci. M. vult transponi. c. p̄ impossibile duci. Non aut̄ solū h̄ij modi in
gbus. c. ponitur reduci p̄nt p̄ impossibile: sed oēs imperfecti. ut infra pa-
tebit. Littere vno initiales signār: ad quos modos primæ figure syllogis-
mi īm pfecti ostēsire sint reducendi. Debent em syllogismi imperfecti ad
eos pfectos reduci cū gbus in initialibus dictiōis concordāt. ut Celā-
tes ad Celarent &c. DIS. Q uō sit reductio p̄ impossibile^r MAG.
Hoc modo. ut sumat oppositū contradictoriū cōclusionis/ cū altera p̄mis-
sare syllogismi imperfecti & inferatur oppositū alterius p̄missē in modo
pfecto. Vnde in modis primæ figure indirecte concludētibus maior de-
bet sumi. p̄ miore: p̄ter q̄ in celantes: ubi minor debet sumi p̄ maiore. In
secunda aut̄ figura sp̄ retinetur maior. In tertia aut̄ sp̄ retinetur minor.

DIS. Per qdā agnosco ad quē modū primæ figure pfectū / quis syl-
logismus imperfectus reducēdus sit p̄ impossibile^r MAG. p̄ vocales
sequētū dictiōiū scz. Nesciebatis: Odiebā: Leuare romanis. Vñ prima
haec dictiōiū scz nesciebatis habet qnq; syllabas qnq; modis imperfectis.
primæ figure p̄ ordinē seruētes. Quare prima signat/primū inter hos
modos reducēdū esse p̄ impossibile ad modū pfectū primæ figure sclo-
dētē ppositionē p̄ vocalē & designatā. & Celaret. Si mō ī sequētib^r
Ita pariformiter scdā dictiō scz odiebā: quattuor habet syllabas modis
scdē figure p̄ ordinē deseruētes. Tertia autē & quartā dictiōes sex
habent syllabas modis tertiae figure deseruētes scilicet: leuare roma-
nis. & cetera Dicitur autem talis reductio per impossibile: quia sit p̄
contradicторias q̄s impossibile ē simul esse yas aut fallas. Et fundatur

*Omnes imperf-
ctos & vno
impossibile
posse reduci.*

*Reductio p̄
impossibile*

*Nesciebatis
odiebam
Leuare
romanis*

*Quare dicit
reducēdū
impossibile*

III. DE ARGUMENTATIONE

sup illam maximā. Quando ex opposito cōsequētis infertur oppositum antīs in formalī cōsequētia; prior cōsequētia formalis fuit. Est enim quandoq; cōsequētia bona; sed nō formalis; sed potius materialis cum cōsequēs sequitur ex antecedente ratione materie: & nō formē syllogistice. Reductio vero ostensiva fundatur in hac maxima. Quicq; dicitur ad cōsequens bonę cōsequētē; sequit̄ ad antecedens eiusdē. Et virtute hāc maxime tenet p̄dictę reductiōes. unde licet p̄icularis affirmatiua non cōuertat p̄ accidens in cōsequētia formalē; tenet tamē talis reductio; non quidem virtute conuersiōis; sed maxime sup̄ qua fundatur. sicut patet reducēdo ostensiuē baralip̄ton ad barbara. Sed de his facit ad præsens. Ad principia regulatiua transeamus.

Maxima

Maxima

De Principijs regulatiuiis sillogismi Capitulum sedecimum DIS.

Vg sunt sillogismi regulatiua principia? MAG. hec p̄ quae regulantur & p̄bātur utrū sint cōsequētē formales; & quidētes. Et sunt duo sc̄z dici de omni & dici de nullo. quoꝝ primū cōuenient sillogismis affirmatiuis. Scdm vero negatiis. DIS. Quid est dici de omni? MAG. Dici de omni est: cū nihil est sumere sub subiecto de q̄ dici de oī nō p̄dicetur p̄dicatū in cōclusione. ut in hoc sillogismo. Omne animal est substantia. omnis hō est animal. igitur si hō est substantia. Substantia enim dicitur in cōclusione de qualibet sublump̄to sub animali. Per oppositū Di. Dici de ci de nullo est: cū nihil est sumere sub subiecto a quo non remoueat aut nullo negetur p̄dicatū. ut in illo sillogismo nullus lapis est animal: omnis petra est lapis: igitur nulla petra est animal. Ibi nācq; animal p̄dicatū negatur in conclusione de omni sublump̄to sub lapide. Sed esse in toto pot̄ respicit subiectū in ordine ad p̄dicatū: sicut dici de omni p̄dicatū. Et non esse in toto respicit subiectū in ordine ad p̄dicatū: sicut econverso dici de nullo p̄dicatū in ordine ad subiectū. Q uicunq; igitur sillogismi his nō regulatur principijs immediate ut primi q̄tuor prime figure; aut mediate (sc̄z reductione) ut omnes alij etiā aliae figurarū sillogismi. boni non sunt. Et in sp̄is dari possunt termini in quib⁹ omni. & termini in quib⁹ termini i nulli. Dare autē termiōs in qbus oī ē dare tres terminos. ex quibus s̄m qbus oī aliquā dispositiōem alicui⁹ figure cōstituuntur dueꝝ p̄positiones. verē ex qbus inferiū cōclusio in qua p̄dicatum conuenit omni suppositō subiectū. Dare autē termiōs in qb⁹ nulli: si dare tres terminos. ex qb⁹ scdm termini in eandē dispositiōe & figurā formātūr dueꝝ p̄positiones verē ex qbus inferiū cōclusio in qua p̄dicatum nulli suppositō subiectū infertur. ut si quis dicat Ex puris negatiuis bonū fieri sillogismū. sic arguēdo Nullus hō ē asinus. nullus lapis est hō. igitur nullus lapis est asinus. Tu dabis terminos in qbus non sc̄z hō. risibile. asinus. sic arguēdo. nullus asinus est hō. nullū risibile est asinus. igitur nullū risibile est hō. Ibi p̄miss̄ sunt verē & cōclusio est falsa. Ex quo patet sillogismū ex puris negatiuis nō esse cōsequētā formalē: quia non valet in qmn̄ bus terminis eadem forma

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

retenta. Facile aut̄ est dare huiuscē termios: si obserues: ut ater de altero p̄dicetur conuertibiliter/vel non cū extraneo utriusq; ut homo/ iſib; ſe/lapis. vel cū ſuperiore ad utrūq;. ut homo rationale ſubſtantia &c.

Syllogiſ. exposito-
rius
ptas ſyll.
poſſe plā
cōcludere

Syllogiſmus aut̄ expoſitorius qui p̄prie fit in tertia figura: cui⁹ ſez
mediū eſt termin⁹ ſingularis: ſingulariter & uniuoce tētus/ regulatur p̄
hoc principium. Quęcūq; duo in aliquo uno ſingulari ſingulariter &
uniuoce tento conueniūt: inter ſe conueniūt. ut petrus ē homo: petrus ē
riſibilis: igitur riſibile eſt homo.

De Poteſtatiſib; ſyllogiſmi. Ca. xvij. MAG.

Taut̄ ſyllogiſticę argumentationis cōpletiorē adipisci poſſit
cognitōem: poſt tradita principia/de eius ptate diſferendum eſſe
arbitror. Eſt aut̄ potell̄ ſyllogiſmi pprietas qđ ſyllogiſmo
ad veritaris oñionē & falſitatis evidentiā attributa. Et in ſex reperit p̄
tita ſpēs. Quae prima eſt. Poſſe plura cōcludere. DIS. Q uib; ſyllo
giſmis cōpetit. MAG. Primo cōpetit ſyllogiſmis uniuersalē cōclu
dētibus. H̄i em̄ p̄t cōcludere oēs ſingularēs illius uſis. Scđo cōpetit ſyl
logiſmis cōcluſiōne cōuertiſib; cōcluſiōtibus. Tales em̄ & cōuertiſib; &
& conuentēt cōcluſiōnē. Tertio cōuenit ſyllogiſmis uniuersalib; p̄ ſub
ſumptōem in latus: ſubſumēdo ſez ſub medio diſtributo plures mi
nores extremitates. Et in poſt: ſubſumendo ſez ſub minore extremitate
diſtributa/plures aliaſ extremitates minores. Q uod facile eſt videre in
modis uniuersalib;.

De ſecūda ptate ſyllogiſmi. Ca. xvij. DIS.

Ex faliſis
veri ſyl
logiſare
Ex faliſis
veri ſyl
logiſare

Ecūda ſyllogiſmi ptas qđ eſt. MAG. Poſſe ex faliſis verū ſyllo
giſare/quia eſt videlicet: ſed nō ppter quid. Ex veris aut̄ nil niſi
veſi: ſequit̄. Eſt aut̄ hec ptas latifirma: in quolibet em̄ mō cuius
libet ſigurę ex ambabus faliſis/aut ex una vera & altera falſa: ſequitur ve
rū: dempta prima figura: cū maior fuerit in toto falſa & minor vera: nūc
em̄ maior extremitas diceretur falſe de medio p̄ quolib; ſuppoſito & ve
rū p̄ aliquo ſuppoſito: quod eſt impoſſibile.

De tertia ptate ſyllogiſmi. Ca. xix. DIS.

Ex tia ptas ſyllogiſmi qđ eſt. MAG. Poſſe circulariter ſyllo
giſare. Et ob id ſyllogiſmus p̄ quę hoc ſit circularis dicitur. Et eſt
qui ex cōcluſione prioris ſyllogiſmi cum conuentēt unius pre
misse ad infeſtā alterā premiſſam pcedit. DIS. Q uibus cōpetit
Syllogiſ-
mus circu
lariſ

Circularit
ſyllogiſa:

MAG. ſyllogiſmis in omib; modis prime & ſedē figuraz. Siſt mo
dis ptiularib; tertię figure. In omib; em̄ his ſaltē una p̄miſſa ſit cir
culariter p̄t cōcludi. Nō tñ ſp in forma ppriā: ſed qnq; ipa conuerſa. Et
inuenies qđ in modis negatiuis affirmaſiū: & in modis ptiularib; uſeſ
circulariter ſyllogiſare nō potes. Nunq; etiā ex veris circulariter ſyllo
giſari cōtingit: nūl p̄miſſe peccate & principiū petere. qđ ſi/quoties vñ nūl petiō pri
uſtendit: vel aliqūd per ignoriuſ: aut prius uſtendit per posterius
cip̄

III. DE ARGUMENTATIONE

Ecce dicitur tunc petere principium statim quando idem per seipsum ostenditur. ut a est: igitur a est. Et non statim: cū aliqd p. aliud ostendit qd natum esset ostendit p. primū. ut lineę nō cōcurrū: igitur sūt parallelę.

De quarta potestate sillogismi. Ca. xx. DIS.

Vñ est quarta sillogismi p̄t̄ MAG. Posse conuersiue sillogisare. Vnde & talis sillogismus cōversius dicitur: Et ē qui ex cōtrario vel cōtradictorio cōclusionis: cū altera p̄missarum p̄cedit ad illationē oppositi cōtrarij aut cōtradictoriij alteri p̄missę. DIS. Quib⁹ cōpetit MAG. Omībus p̄ticularibus sillogismis si oppōsitiū cōtradictoriū cōclusiōis accipimus. Vñb⁹ aut p̄t̄ p̄t̄e figure: sūt scđe figure: dēp̄ta maiore, p̄positōe: cōpetere p̄t̄: si cōficiōis sumat cōtrariū.

De quinta potestate sillogismi. Ca. xxi. DIS.

Vñ est quinta p̄t̄ sillogismi MAG. Sillogisare ad impossibile. Hoc autē fit accipiendo: contradictoriū p̄positionis negare a respondēte: cū una manifeste vera: inferēdo una manifeste falsam. ex cuius falsitate una p̄missa: interim p̄t̄ ex cuius interēp̄tāe inferit veritas cōclusionis p̄bāde: prius a r̄ndente negare. Est aut̄ hec p̄t̄ multū lat̄a. Om̄is. n. p̄positio p̄t̄ p̄ impossibile sillogisari in aliq modo & figura: cuius contradictoria p̄t̄ esse p̄missa in tali modo & figura. Et ppter hoc ul̄is affirmatiua non sillogisatur p̄ impossibile in prima figura. Contingit etiā & circa hāc p̄t̄em peccare. & vocat hoc p̄t̄ū a logicis: non propter hoc accidere falsum. DIS. Q. quando fit hoc MAG. Cum in sillogismo ad impossibile ponitur una p̄missa superflua / nihil faciē ad conclusionis illationem: cuius tamē falsitas ex condusionis falsitate inseritur ac si ipsa esset causa falsitatis conclusionis. Et hec quandoq; cōcordat cum p̄missis in uno extremo: quandoq; vero in nullo

De sexta potestate sillogismi. Cap. xxij DIS

Exta potestas sillogismi que est MAG. Posse sillogisare ex oppositis. DIS. Quibus hec competit MAG. Nulli sillogismo primo tercię figure: sed omnibus sillogismis secundę figurā. Et similiiter negatiuis tercię figure. Fit autē in uniuersalibus ex contrariis: in particularibus vero ex contradictorijs. Et differt hic sillogismus: a sillogismo q̄ p̄cedit ex falsis. nā in tali conclusio p̄t̄ esse vera: hic aut̄ conclusio semper est falsa. Et circa hanc qdē potestatem contingit peccare peccato qd̄ logici fallaciā contrarię opinionis nominant: cum scđe quis ad hoc ducitur ut contrarias imaginetur simul veras. Q uod quidem sit dupliciter. Primo per media non subalternata. ut si quis sciat substātiā inesse animali & non sensibili: faliter decipitur. Omne animal est substantia: omnis homo est animal: igitur omnis homo est substantia. Nullum sensibile est substantia: omnis homo est sensibilis: igitur n̄plus homo est substantia. Secundo si per media subalternata. ut si quis sciat substantiam inesse animali & non corpori: sciat tamen q̄ corpus & animal insunt homini, hac argumentatione decipitur. Oē aīal est substantia:

Conuersi
ue sillogi
sare.

ad impo
sibile syl
logisare

peccatum
logicum

Ex oppo
sitisi sillo
gisare

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Opinari cōtraria. omnis homo est aīal / igitur omnis hō est substātia. & rūfus. nullū cor
pus est substātia: omnis hō est corporis / igitur nullus homo est substātia
Possimus tñ qñc extra syllogismū contraria opinari. sed non eodē mō
sed unū in uniuersali: aliud vero in p̄ticulari. ut si q̄s sciat oēm mulā eē
sterile / scit utiq̄ in uniuersali: hanc mulā esse sterilem. Si aut̄ nesciat hāc
mulā esse mulā: aut quia vider ēā cū ventre tumescente / opinabitur in
particulari / hanc mulam non esse sterilem.

De Inductione Ca. xxiiij. MAG.

Ah̄es itaq̄ primā argumentatōis spēm scđm se & simpliciter cō
siderat: p̄ sua declaratā principia. Restat ut de alijs differamus:
E primā de inductione. DIS. Quid est inductione MAG.
Inductio Est argumentatio p̄cedens a singularib⁹ sufficiēter enumeratis ad sua;
uniuersale. ut iōānes est risibilis: & petrus est risibilis. & sic de alijs ho
minib⁹. igitur oīs homo est risibilis. Intelligitur autē hec definitio nō
modo de singulari p̄prie dito: sed etiā de singulari in respectu. ut speci
es respectu generis singularia sunt: & in illis est consequētia formalis.
non autē in singularib⁹ simplr. Vel Inductio est syllogismus Csc̄ im
perfectus. Qosēdēs maiorē extremitatē de medio p̄ minorē. ut hic equ⁹
est longeuus: hic asinus est longeuus. & sic de alijs aīalibus non haben
tibus coleram: igitur omne aīal non habēt colerā est longeuū. DIS.
Cū inductio (ut dicit) sit syllogismus imperfectus: quō p̄ficit: MAG Inductio
Per reductionē ad syllogismū perfectū: hoc modo. Accipiat disūctum
vel copulatū ex singulrib⁹ p̄ medio. ut omne qđ est hic asinus vel hic
equus & sic de alijs nō habētibus colerā est longeuū. sed omne quod
est hic asinus vel equus & sic de alijs non habētibus colerā est aīal / non
habens colerā: igitur omne aīal nō h̄ns colerā est longeuū. Descenda
mus ad Exemplum.

De Exemplo Ca. xxiiij. DIS.

Exemplū. exemplū quid est? MAG est argumentatio qua p̄batur unū par
ticularē p̄ aliud: p̄pter aliqd̄ simile repertū in ipis. ut Vlmēles
pugnare cōtra Augustēles malū est: igitur Friburgēles pugnare
cōtra Basiliēles malū est. quia utrobiq̄ ē pugnare affines cōtra affines
Reducit aut̄ ad syllogismū: si tale sile accipiat p̄o medio. Sic arguelo:
Quoscūq̄ affines pugnare cōtra affines malū est Basiliēles & Fribur
gēles sunt affines: igitur Basiliēles pugnare cōtra Friburgēses malū ē.

De Enthymemate. Ca. xxv. DIS.

**Enthyme
ma** Nthymema quid est? MAG Est syllogismus imperfectus in
quo sc̄c̄ non omib⁹ p̄missis positis infertur conclusio. ut omne
animal currat. igitur omnis homo currat. Et reducitur ad syllo
gismum addendo p̄missam omittā. Per conclusionē aīalē videbitur / q̄
p̄missa debeat addi. medium enim non intrat conclusionē: sed tñ maior
& minor extremitates. ut omne animal currat; omnis homo est animal

.V. DE SYLLOGISMO DIALECTICO

Igitur omnis hoc currit. Posset tamen aliter definiri. & taliter Enthymema syllogismus est ex ictibus & signis. Est autem icos ppositio, probabilis. Sig. Ico. non autem est pro necessaria. non quidam in se: sed ratione illatio. Eadem igit pro Signum positio erit icos: quia probabilis: & signum quod necessario inferi conclusio. Inueniuntur autem signa naturas rerum in gradu, ut mulier habet lac in matribus: igitur peperit. hoc ait habet lacum pectus & scapulas: igitur forte &c. Sunt & alię quādā argumentatōes imperfecte. DIS. Quae MAG. Cum maior fuerit manifesta: & minorē aut magis dubia conclusio. Deductio deductio dicitur. ut omne equum linea recte potest quadrari: circulus est equis linea recte: igitur circulus potest quadrari. Cui vero inservit propter contraria ppositiū ridentis dicitur instantia. ut si dicas. Omnis contraria eadē est disciplina dico. Nullo instantia rū oppositorum est eadē disciplina: igitur contraria non est eadē disciplina: id est instantiam facio.

Finis quarti.

Tractatus quintus de Syllogismo dialectico.

Capitulum primum MAG.

Vnde modis in superiorib⁹ acceperisti: & syllogisandi: & argumentandi modū ex ppositiōib⁹ non veris nec falsis: sed simpliciter consideratis vñ & syllogism⁹ ex his simpliciter dict⁹ ē: ita pariformis ē eiusdem figura & modis: & sicut dicta principia ex ppositiōib⁹ probabilitib⁹ & dialectici argumentari & syllogisandi potest: & syllogism⁹ ex his format⁹ dialecticus dicitur. Et est syllogism⁹ quod ex probabilitib⁹ est syllogisat⁹. Proba bilia autem dicitur ppositiōes dialecticæ. Propositio vero dialectica ē probabilitia questio probabilis omnib⁹ aut plurimib⁹ aut sapientib⁹: aut his: aut omnibus: aut plureib⁹: aut maxime notis non extranea. Questionē quidē est antequam fuerit probata. Tunc enī cū signo questionis sumit & unā contradictionis pitem querit. ut utrum oīs mater diligat filium suū ē. Questionē autem quē speculatio attendit ad electionē vel fugā: vel ad veritatem & sciam: aut ut ipm: aut ut admiculans: aut ad aliquād hincō. Vñ quidā sunt problemata naturalia: quidā moralia: quidā dialectica &c. Et rursus quidā sunt de quibus neutro modo opinantur. ut utrū astra sint paria vel imparia? Quædā de quibus sapientes contrarianē vulgariib⁹: ut utrū stella fixa sit major terra. Quædā sunt de quibus etiā vulgares inter se dissidentiū. ut. utrū hō sit aīl vel hincō. Et ex his quidā sunt quæpositiōes dicuntur. Est autem positio opinio. Positio aliquād noro: sicut pīam non extranea: ut mortuā distinguere a mobili. Problemata autem quæ sunt p defectū rationis: dialectica non sunt. Et ad assentendū Aristoteles ipsi chose non rationib⁹ sed verberib⁹ arcendi sunt. ut si quis querat aut dum ubi supra pythagoras sit. Vt oporteat deos vererit & parētes honorare. Habent autem propositiones dialecticæ specialia p̄dicata quæ sūt dialectica appellamus.

De Prædicatis dialecticis Ca. ij. DIS.

Vid est p̄dicatū dialecticū MAG. Quod natū est p̄dicari in p̄dicatum propositione arte dialectica terminabili. DIS. Quot duplex dialecticū

MAG. Quadruplex sc̄z definitio propriū: genus: & accidens.

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Cōprehendēdo sub ḡnē sp̄m/ & d̄f̄m genericā. DIS. Quid ē defini-
definitio MAG. Est orō indicās qd ē esse rei. DIS. Quid est poriūm
propositū MAG. Q uod nō indicat qd ē esse rei; solum autē inest: & cōuerlīm p̄di-
Genus cat d̄re. DIS. Q uid ē gen? MAG. Q uod p̄dicat de plurib⁹ sp̄e
Accidens diff̄erētib⁹ in eo qd qd. DIS. Q uid ē accid? MAG. Est qd nec est
definitio nec p̄p̄riūm gen?; inest autē vel est qd cōtingit eiē inēt;
& nō inest. Vñ tñ oia p̄dicata ad unū reduci. DIS. Ad qd? MAG.
Ad definitionē. Sicut. n. p̄bat̄ hoc nō ē p̄p̄riūm alicui: qd non inest ei soli.
Ita etiā p̄bat̄ eadē via igit̄ nō ē definitio ei? Et sicut p̄bat̄. hoc nō sit ge-
nus huic: qd nō inest essentialiter: Ita p̄bat̄: igit̄ nō ē definitio ei? Si r̄ Sis-
cūr. p̄bat̄ hoc nō ē accid? alicui? qd nō inest: ita p̄bat̄ aliqd nō esse de-
finitionē eiusdē. H̄t aut̄ h̄c p̄dicata annexa. q̄ sc̄z eodē mō terminant &
p̄barē ut p̄dicata. DIS. Q uis lunt ista? MAG. Annexa definitiōis **Annexa**
p̄p̄riū & generis sunt idē & diuersū. Si em̄. p̄bat̄ qd aīal ē genus homis
& bōvis: p̄bat̄ ē qd hō & bos sunt idē ḡnē. Et si p̄bat̄ c̄ritas esse gen?
linee & nō homis: p̄bat̄ est linea & hōiem esse diuersa ḡnā. Ita parifor-
miter de definito & p̄p̄rio exēplificandū erit. Sed accid? annexa sūt cō-
paratio sc̄z magis & min? ut si p̄bat̄ hoc nō est eligendū: p̄bat̄ ē quia
nō est magis eligendū &c. Ex dictis habes ex qbus & qualib⁹ dialectic⁹
argumentationes possint fieri. DIS. Sane intellexi hoc: si quid aliud sit
ad h̄c noticiā necessariū silentio haud p̄terreas. MAG. Immo aliud
est. DIS. Quod est tale? MAG. Argumentatiōis & cōfirmatiū / &
cōfortatiū principiū. DIS. Quod ē tale? MA. Locus dialectic⁹.

De Loco & eius diuisione Ca. tertium DIS.

locus dia- lecticus Vid est locus dialecticus? MAG. Est sedes argumenti. Nā in
eo quiescit argumentum ut hō in sede. Et quēadmodū res i lo-
co suo naturali: nō modo cōseruat sed etiā sit & generat: ita ar-
gumentatio non mō in loco dialectico cōfirma: veritatā ḡnatur. Ob id
locus in duo diuidit. sc̄z in locum maximū. & locū differentiā maxime.
Est autē locus maximus idē qd maxima. Maxima vero est propositio **Maxima**
p̄ se nota: qua sc̄z nō est alia prior/ aut notior in suo genere. aut ex eis dē
cōstituta terminis: ut omne totū ē maius sue pte &c. Locus differentia ma-
xime est quo una maxima differet ab alia. Et est materialiter genus: sp̄s
definitio &c. sed formaliter est dictio: adinuicem habitudo. Et is rursus
triplex ē sc̄licet intrinsec⁹ extrinsec⁹ & medius. Intrinsecū qdē locū dicimus:
cum argumentū sumitur ex his quae sunt de substantia rei: qn̄ vi-
delicet significatū termini inferentis includitur in significato termini il-
lati: aliquo effendi modo. ut animal rationale currit: igit̄ homo cur-
rit. Locus autē extrinsecus est in quo argumentū sumitur ab his que se-
parata sunt a rei substantia &c. ut petrus est sanus. igit̄ nō est ēger. Lo-
cū vero medius est in quo argumentū sumitur ab his que partim cō-
ueniunt: & partim differunt a rei substantia &c. ut iustitia est bona. igit̄
iustum est bonum. De his vidēdo p̄ ordine. Et prīmo de locis intrinsecis.

locus me- dius.

V. DESYLLOGISMO DIALECTICO

De Locis intrinsecis Capitulum quartum MAG.

loc⁹ a sub
stantia

St autem locus intrinsecus duplex. Quidam enim sumitur a substantia. Quidam vero a cōcomitribus substantiā. DIS.

Quando locus sumitur a substantia MAG. Quando argumentum sumitur ab his quae sunt de substantia eorum que ponuntur in questione: & est cum inferens & illatum includunt se converti bilitate. ut animal rationale currit: igitur homo currit. Et est triplex. scz a definitio ad definitum & conuerso. A descriptione ad scriptum & ecōverso. Ea a notis interpretatione ad interpretatum & ecōtrario. Est autē definitio ut hic sumitur oratio indicans quid est esse rei p. essentialia. definatio

DIS. Quot modis sumitur locus a definitione ad definitum?

MAG. Quattuor. Primo subiectendo definitionē affirmatiue. ut animal rationale currit. igitur hoc currit. Secundo p̄dicando definitionē affirmatiue. ut petrus est aīal rationale: igitur petrus est homo. Tertio Subiectendo definitio negatiue. ut animal rationale non currit: igitur homo non currit. Quarto p̄dicando definitōem negatiue: ut asinus non est aīal rationale: igitur asinus non est hoc. Simili modo a definito ad definitōem quattuor sunt argumentandi modi. Et tenet omnes hi modi virtute huius maxime. Quidquid dicitur vel negatur de definitione: dicitur aut negatur de definito: & ecōtrario. Et Quidquid affirmatur vel negatur de definito: id est dicitur aut negatur de definitione & ecōverso. Sed hec plana sunt. descriptiones percurramus. Est autē descriptio/oratio significans quid est esse rei p. accidentalia. Et diuidit hic accidentale p. eo quod non est de essentia rei. Et sic p. prium in proposito accidentis dicitur. DIS. Quomodo: aut quot modis sumitur locus a descriptione? MAG. Eodem modo quo sumitur loc⁹ a definitio ad definitum: & ecōverso. Exempla sunt hęc aīal risibile currit: igitur homo currit petrus est aīal risibile: igitur petrus est hoc. aīal risibile non currit: igitur hoc non currit. Asinus non est p. risibile: igitur asinus non est hoc.

DIS. Hęc līlā plana sunt. Nomis interpretationem notificare? MAG. Nomis interpretatione est dictio in min⁹ note p. notiorē expositio. ut phūs id est amator sapientie. Et est duplex. Quidam enim conuertitur cum interpretatione. ut amator sapientie & phūs. Quidam vero non. ut lapis & ledens pedem. De prima est ad propositum. & ab easumitur modus argumentandi eodem modo sicut a definitione ad definitum. Exempla etiā hęm dictionum formā sumenda sunt. Et hec de locis quae sumuntur a substantia. Consequenter videndum de locis quae sumuntur a cōcomitantibus substantiā.

De Locis dialecticis sumptis a cōcomitantibus substantiā Capitulum quintum DIS.

Vando locus sumitur a cōcomitantibus substantiam? MAG. loc⁹ a cō. Quidam argumētū sumitur ab his quae cōsequuntur essentias rerū in qua comitan. stione positare. Et est sextuplex. scz a toto ad ptem: & ecōverso. A substantiā causa ad effectum & ecōtrario. A generatione. A corruptione. Ab usib⁹. A communiter accidentibus. Hos dicto prosequamur ordine.

cq

LIBRI SECUNDI TRACTATUS

De Loco a toto. Ca. sextum DIS.

Vot modis sumitur loc⁹ a toto ad suā pte⁹. MAG. Multis mo-
dis scđni qđ totū varie diuidit. Est em̄ qđdā totū uſe: totū inte-
grale: totū in qđtitate: rotū in mō: totū in loco: & rotū in tempe-

Totū uſe DIS. Q uod dicitur totū uſe? MAG. Q uodlibet supius respectu
sui inferioris qđ ps toti⁹ uſe dicitur. Et sumitur argumentū ab illo to-
to negati⁹ pđdicādo totū uſe. ut lapis nō ē aīal. igitur lapis nō est hō. Et
tenet p̄tute illi⁹ maxime. A qđcūq; negatur gen⁹ ab eodē negat & sp̄c̄.
Sed Argumentū p̄te ad totū uſe tenet affirmati⁹ subiçiendo & pđdicā-
do p̄te. ut hō currit: igitur aīal currit. Petr⁹ ē hō: igitur petrus est aīal.
Q uidq; em̄ dicitur de inferiore: hoc idē dicitur de suo supiore. DIS.

Totū in-
tegrale DIS. Q uod dicitur totū integrāle? MAG. Q uod habet p̄tes qđtitatē h̄ntē.
ut dom⁹ habet p̄tes: rectū & fundamētū. Et ab illo sumit argumentū
affirmati⁹. ut dom⁹ ē igīt p̄ties est. Sed a p̄te ad totū valet argumentū
negati⁹. ut p̄ties nō est: igīt dom⁹ nō ē. Nā posito toto ponunt & oēs
p̄tes ipm̄ integrātes. Et una p̄tē extē totū existere nō potest. A p̄tib⁹
autē sīl sumptū ad rotū valet argumentū affirmati⁹. ut p̄ties ē. rectū ē.
&cījs. p̄tib⁹ domus ē. DIS. Q uod est totum in qđtitate?

MAG. Est uſe: sumptū uſe. qđ fit. sī uſi addat signū distributiuū. ut
om̄is hō. Et ab isto sumit argumentū affirmati⁹ & negati⁹. ut om̄is hō
est aīal: igīt petr⁹ ē aīal: Null⁹ hō ē aīin⁹. igīt petr⁹ nō ē aīin⁹. Si em̄ uſis
fit vera: q̄libet p̄ticulari⁹ yā ē. Sīl si uſis fuerit falsa: q̄libet p̄ticulari⁹ ē
falsa sed nō ecōuerso. Iō ab una harē p̄tū ad totū / argumentū nō valet
sed ab om̄ib⁹ sīl sumptū. ut petr⁹ est aīal: Ioānes ē aīal & de alījs: igitur
oīs hō ē aīal. Et petr⁹ nō ē aīin⁹. Ioānes nō ē aīin⁹. & cījs. igīt null⁹ hō ē aī
nō. DIS. Q uod ē totū in mō? MAG. Est uſe sumptū sine determina-
tiōne. ut hō. Vle autē sumptū cū determinatiōne nō diminuēre sed restrin-
gente dicit p̄s in mō. ut hō albus. Et ab his sumit argumentū: eodē mō
sicut a toto uſi ut aīin⁹ nō ē hō: igitur aīin⁹ nō est homo albus. Et petrus
est hō albus: igīt petr⁹ est hō. Si autē determinatio fuit diminuēs: non
sequit̄ ut petr⁹ ē hō mortu⁹: igitur petr⁹ ē hō. Hic est leo pictus: igīt hic ē
leo. DIS. Totū in loco qđ est? MAG. Q uod s̄cat oēm locum. ut
ubiq; nūsc̄ &c. Sed id qđ unū locū significat p̄s in loco dicē. vi hic. Ab
his argumērandū sicut a toto in qđtitate. ut deus ē ubiq;: igīt de⁹ ē hic
Chymera nūsc̄ ē: igīt Chymera nō ē hic. Et rursus. petr⁹ nō ē hic: igit
petrus nō est ubiq; &c. DIS. Q uod ē totū in tpe⁹? MAG. Q uod
s̄cat oē tempus. ut Semp. Nunq;. Id vero quod unū solum temp⁹ s̄cat
est pars in tempe. Et ab his sumit argumentū sicut a toto in modo:
ut deus ē semper: igitur deus est nunc. Et rursus. chymera nunquā est
igitur chymera non est nunc.

De loco a causa ad effectum & econuerso

Capitulum. viij. MAG.

.V. DE SYLLOGISMO DIALECTICO

Causa

Vi sequit est locus a causa ad effectum: & e contrario. Causa sit dicimus ad cuius esse sequitur aliud. Et est quadruplex secundum materialis formalis finalis & efficiens. DIS. Quae causa est materialis? MAG. Ex qua cum forma totum constituitur. Quod uero & effectus causae materialis dicitur Materialis ut ex ferro cum forma debita sit cultellus. Et ab his sumuntur argumentum negatiuum tamen: ut ferrum non est: igitur arma ferrea non sunt. Et rursus ab effectu ad causam materialem: sit argumentum affirmatiue. ut Arma ferrea sunt: igitur ferrum est. Posita enim materia non est necesse materialitatem esse: sed e contrario. Quod quidem intelligendum est de materia prima ente. Nam in materia transcendentia arguendum est. Vitrus est: igitur arena: aut cinis fuerunt. Panis est: igitur farina & aqua fuerunt &c. DIS Causa formalis quae est? MAG. Quae Formalis dat esse rei (secundum effectum) ut albedo dat esse albo. Et in his arguendum est ne gratiae: ut albedo non est: igitur albus non est. Aia non est: igitur aiacum non est. Ab effectu vero ad quam formaliter argumentandum est affirmatiue. ut animalium est igitur aia est. albus est: agitur albedo est. Nam posita forma: non ponitur necessario formatum: ut pater de formis essentialibus in animalibus exutus corpe. In accidentibus in albedine circa altaris sacramentum. DIS Causa finalis quae est?

MAG. Gratia cuiuslibet aliquid sit (secundum effectum) In his sumuntur argumentum affirmatiue & negatiue. ut beatitudinem est bona: igitur virtus est bona. Persona non est bona: igitur persona non est bonum. Cuius enim finis bonus: aut malus ipsum quoque bonum aut malum esse necesse est. DIS Causa efficiens quae est?

MAG. A qua primo sit motus: ut dominicator est causa efficiens domus. Et in his quoque sumuntur argumentum affirmatiue & negatiue. ut dominicator est bonus: igitur dominus facta ab eo est bona. Et rursus domus est bona: igitur dominicator est vel fuit bonus &c. Nam cuius causa efficiens bona: ipsum quoque bonum est. Sed non sequitur dominum est: igitur dominicator est: aut e contrario. Quia in his oibus ita dicitur: causa & effectus non sumuntur formaliter sed fundamentaliter &c. His relictis ad reliqua transeamus.

De Locis a generatione & corruptione: ab usibus & communiter accidentibus Ca. viij. DIS.

Eritio ordine sequitur loca a generatione & corruptione quam descripciones in predicatione tractatu accepisse me memini reliquum est: ut arguendi modum in his patefacias. MAG. A generatione ad generatum Generatione & e contrario argumentum sumuntur affirmatiue & negatiue. ut Generatione martyris bona: igitur martyr est bonus & e contrario. Et generatione antichristi est mala: igitur antichristus est malus & e contrario. Seda corruptio ad corruptum oppositum sequitur. ut Corruptione antichristi est bona: igitur antichristus est malus & e contrario. Corruptione virtutis est mala: igitur virtus est bona. Cuius enim generatione bona: ipsum quoque bonum est. Cuius vero corruptione bona: ipsum malum est. Et cuius corruptione mala: ipsum quoque bonum est. Hos locos sequitur qui ab uso est postquam quod est accidens ibus sumuntur. DIS. Vetus quod est? MAG. est opatio sive exercitium rei (secundum utilitatem). Et ab his sumuntur argumentum affirmatiue & negatiue. ut Egitare est bonum: igitur opatio est bona: & e contrario. Et si hoc est

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Cetera accidentia sunt MAG. Duplicia sunt. Quædam enim cōsequuntur se non sicut Comptus & adulterer. Non enim omnis comptus adulterer est: aut e contrario. Et de his nihil ad prius. Alia sunt quæ cōsequuntur se semper ut penitentia legitur semper ad peccare. Unde taliter in his argumentandis est affirmativa. Ille penitentia est deliquerit. Et rursus Ille non deliquerit: igitur non penitentia. Nam in ceteris accidentibus si posterius inest: primus infuit. Et si prius non inest posterius non inheret. Hactenus de intrinsecis. Consequens est aut de locis extrinsecis despiciamus.

De Locis extrinsecis Capi, ix. MAG.

Statim locus extrinsecus multiplex. Quidam enim est ab oppositis: quidam a dispositis: quidam a maiore: quidam a minore: quidam a simili: quidam a proportione: quidam a transposito: quidam a autoritate. Rursus locus ab oppositis quadruplex est: nam aliud est a relative oppositis. Aliud a contrariis: aliud a contradictionibus: et aliud a priuatiis oppositis. Relativa enim sunt si ortu & occasu. Et rursus Petrus est pater Iohannis: igitur petri non est filius eius. Et rursus Iohannes est filius petri: igitur Iohannes non est pater petri. Opposita namque relativa eidem inesse non potest. Sed argumentum a contrariis sumitur affirmativa ut hoc ait est canis igitur non est egru. hichom est albus: igitur non est niger &c. Negativa autem tenet in contrariis immediatis ut hoc animal non est canis: igitur hoc animal est egru. Sed non sequitur. Hichom non est albus: igitur est niger: quia potest esse rubeus. A priuatiis oppositis arguitur affirmativa ut petrus est cecus: igitur petri non est videns. Negativa autem non teneri nisi tempore determinato in natura. ut non sequitur: hic canis non est videns: igitur est cecus: quia ante diem nonum non videt. Sed sequitur. hic canis post nonum diem non est videns: igitur hic canis est cecus. Argumentum vero a contradictione oppositis est: ut si unum sit verum: reliquum est falsum: & econverso: ut petrum sedere est verum: igitur petrum non sedere est falsum &c. DIS. Disperata quæ sunt MAG. quæ natura diversa sunt. ut homo & asinus: Et in his sumitur argumentum affirmativa. ut Petrus est homo: igitur petrus non est asinus. Oportet autem hoc fieri in accidentalibus pro abstractione. ut sequitur. hoc est albedo: igitur hoc non est quantitas. Sed non sequitur. hoc est album: igitur non est quantitas. DIS. Quod est maius MAG. Quod alium superponit in potentia & virtute. Id autem quod superponit minus dicitur. Ecce ab his sumitur argumentum modo opposito. Nam a maiore tenet argumentum negativa. A minore vero tenet semper affirmativa. Exempla sunt hec. Rex non potest expugnare hoc castrum: igitur nec miles. Et rursus Miles potest expugnare hoc castrum: igitur rex potest. Nam si id quod magis videtur inesse non inheret: nec id quod minus videtur inesse inheret. Et si id quod min-

.V. DESYLLOGISMO DIALECTICO

Videtur inesse inest: igitur id quod magis videtur inesse inerit. DIS:
 Similitudo quid est? MAG. est res diffe rentiū eadē qualitas. Et ab hac similitudo sumit argumentū affirmative & negative. ut sicut Risibile inest homini ita hinnibile equo: Sed risibile inest homini ut propriū: igit hinnibile in est equo ut propriū. Et rursus Risibile non inest homī ut genus: igit hin nibile nō inest equo ut genus Q uia de similib⁹ idē est iudicū. DIS.
 Propositio qd est? MAG. Est renū differentiū eadē habitudo: nō aut ppositio inherenter: sicut similitudo. Et ab hac taliter arguitur. Sicut se habet rector nauis ad nauem: ita rector ecclie ad eccliam. Sed rector nauis non est eligend⁹ sorte: sed arte. igit nec rector ecclie eligendus est sorte sed arte. Q uia de pportionabilib⁹ idem est iudicium. DIS. Transumptio qd est? MAG. est acceptio nomis magis noti p nomie min⁹ noto ut Sapiens accipit p phō. Et tenet argumētū qdquid dicit de aliquo sub nomine minus noto: dicit de eodem sub nomine magis noto. ut Phūs non est avarus: igitur Sapiens nō est avarus & eccl trario &c. Transumptio autem qua nomen vel oratio transumitur ad significandum aliud ppter aliquid simile. ut ridere florente &c. prinet ad sophistam. DIS.
 Quid est auctoritas? MAG. est iudicium sapientis in sua scientia. Et Auctorit⁹ ab ea sumitur argumentū tantum affirmative. ut astronomus dicit cœ lum moueri: igitur mouetur. Q uia unicuique experto in sua scientia credendum est. Et tantū de locis extinxis. Restat ut v ideam⁹ de medijs.

De Locis medijs Capi. decimum. MAG.

Ocus medius trifarie partit⁹. Est ēm alius a cōiugatis: Alius a casibus: & alius a diuisione. DIS. Coniugata q̄lūr⁹ MAG. Cōiugata

Abstract⁹ cum suo concreto. Et in his hoc modo arguitur. Iustitia est bona: igitur iustitia est bonum & eccluerso. Nam qdquid cōuenit uni cōiugator⁹ hoc cōuenit & reliquo. DIS. Casus ḡlūr⁹ MAG. Casus Ea qd ab abstracto cadit: ut iustitia & iusta iustitia. Et in his ita arguitur. Iustitia est bonū: igit qd iusta sit bene sit. DIS. Diuiso qd duplex est?

MAG. duplex. Q uædā ēm fit p negatiōēm. ut petrus ēhō. aut non hō.

Q uædā fit sine negatiōē. Et hēc rursus duplex est sc̄; Essentialis siue per se: & accidentalis. Essentialis siue per se: est aut generis in sp̄es. ut alius

aliud equus: aliud homo. Aut est rotis integralis in suas partes. ut par-

rium domus alia est paies: alia rectū &c. Aut est vocis i significata. ut

Canum alius est latrabilis: alius marinus: alius coelestis. Sed diuiso ac-

cidentalis sit: aut cum subiectum & accidentia p̄titur. ut animalium ali-

ud sanum: Aliud egrum. Et econuerso: cum accidentis in subiecta diui-

ditur: ut sanorum aliud homo: aliud asinus. Aut cum accidentis in acci-

dentia scinditur. ut Sanorum aliud calidum: aliud frigidum &c. Ab his

omnibus sumitur argumentū. A positiōē uni⁹ membrorum dividenti

um ad remotionem alterius: & eccluerso. ut Ioānes est animal: & non est

animal sanū: igitur est animal egrum. Et petrus est animal: & est animal rationale

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Igitur nō est animal irrōle. Hęc de locis dialecticis dissertasse sat; sic;
In quibus tamen si abundare volueris/ quadruplici instrumento uten-
dum est. De quibus fortasse non erit inutile iam in calce huius tractat⁹
pauca in medium ferre.

abundan-
di instru-
menta.

De instrumentis abundandi. Cap. xi. DIS

Vę iigitur sunt abundandi instrumenta⁹ MAG. Sunt: Pro-
positionū sumptio. Multiplicis distinctio: Differentia & inuen-
tio: & Syllogismi consideratio. Vnde oportet sumere varias p-
ositiones scz, probabiles/morales/logicas/phisicas &c. oport; etiā distig-
uere multiplex: ut ostendam⁹ p̄positū: & non paralogismem. ut acutū ē
multiplex quia in voce/cultro & magnitudine. Et ex eo rursus m̄tiplicē
cantur p̄positiōes. Oportet insp̄c̄t̄r̄ eoz que p̄posita sunt inuenire & con-
siderare differentias p̄ hoc em̄ p̄positiones m̄tiplicabimus: & definitō
nes facilius constituim⁹. Demū similitudinē eoz que dicta sunt consi-
derabimus. Nā & per hoc p̄positiones plurificare possum⁹. Omnia em̄
dicta ad m̄tiplicationē p̄positōm tendit. In qbus/similiter & in dictis
locis/si intellectū exercitaturis: potes non m̄o exponenti obuiare: vere
etiā quācumq̄ cōclusionē probabiliter syllogisare. Aut saltē (qđ satī est
logico) de requisitis nihil omittere. Vnde & medicum bonū dicimus:
si de requisitis circa ægrum non negligit: etiā si non semp̄ sanet.

Tractatus sextus. De syllogismo Demonstrati-

uo. D: demonstrationis definitōe. Cap. i. DIS.

X probabilibus ita clare iāiam argumentandi modū accepi:
ut de hoc plura verba fundere (qm̄ in pricipijs sciētiare labo-
ramus) non sit necesse. Sed quo ingenio ex p̄positionib⁹ p-
se & necessarijs syllogisandū sit consequenter ostendas. MAG

Sicut ex probabilibus & st̄ingentibus syllogismū dialecticū /ita ex p̄ se
& necessarijs demonstratiū efficies. Portius tñ in prima figura qđ in alia
eo qđ ceteris sit p̄fectior: & qm̄ concludit uſt̄ affirmatiue: qđ in alijs non Syllogis-
tingit. Vnde syllogismus demonstratiū siue demonstratio est qđ p̄ce- m⁹ demō
dit ex primis/veris/immediatis: porib⁹/notiorib⁹/causisq̄ actionis. Dicū stratiuus.

Prima v̄a tur autē prima vera: qđ p̄ se ip̄a & nō p̄ alia fidem habet. vel qđ cū sunt ve-
tiū media. ra non contingit ea demonstrare. Sed immediata: sunt p̄positiōes p̄ se no-
tāe: quibus non est alia priori siue notior: sed cognitis terminis cognos-
cuntur. ut qđlibet ē vel nō est. Innata em̄ est nobis potētia p̄ quā deter-
minatur ad assentiendū primis pricipijs debite p̄sentatis. Et sunt du-
plices. Q uēdā em̄ sunt dignitates: qđ scz non p̄nt demōstrarī: & necesse

Positio est quilibet docendi eas habere. ut qđlibet est vel nō est. Alijs sunt positi-
suppositiōes siue suppositiones: qđ non demōstrant: nō tamē necesse est quilibet
docendi eas habere. ut omnē alī rōle est risibile. Definitio autē: cū nec
significet esse nec non esse: positio nō est. DIS: Prioribus/cur addis
priorib⁹. MAG. Quia oportet demonstrationis p̄missas esse p̄pones primas,
aut in primas resolubiles per ascensum: & in ascensu tali non contingit

VI. DE SYLLOGISMO DEMONSTRATIVO

59

in infinitum procedere, licet per plura finita: finita autem finities sumptus & sunt finita. Vegetamen primū principiū in propria forma non ingreditur demonstratio: sed ut tractū ē. DIS. Quid per residuas definitiones præculas designare pretendis? MAG. Alias præmissas conditiones. Cum præmissæ enim solius conclusionis sit scientia doctrina sive disciplina; omnis autem præcognoscitur esse cognitum: non tamen eodem modo: major enim prius tempore cognoscitur conclusione: minor autem simul reponere cum conclusione cognoscitur. Conclusionem autem & sibi possit scribi in universali ante demonstrationem: non tamen in particulari. DIS. Vnde autem scientur præmissæ: MAG. Ex cognitione suarum partium: quæ sunt passio & subiectum: de quibus ante omnem demonstrationem necessario præcognoscimus quid est: & quia est: præcognitum quid est significant: & quia est: scilicet possibile in natura: & quia passio inest subiecto. Sed proprium quid hoc sit per demonstrationem concludit. Conclusioni igitur propter præmissas allentim: igitur præmissis magis credimus. Nam propter quodque tale & ipsum magis. & fit talis cognitio in nobis per viam sensus/memorie & experimenti. Experimento autem fit universale: quod est principiū artis & scientiæ. Scientia enim est universaliū: intellectus thaphilicē. Vero primum principiorū. Prout exhibet si nobis alicuius scilicet sensus defecit: eiusdem & deficit scientia necesse est: ut cæcus a nativitate coloris omnino nullā habet notitiam: sed portius ignorantia pura negationis. Qui autem deceptus fuerit syllogismo ignorantia pura negationis: sed scientia non accedit: non tam ignorans est ignorantia pura negationis: sed præcepit dispositio: ut si quis credat his præmissis. Omnis substantia est qualitas: oīs quantitas est substantia: igitus oīs qualitas est qualitas: præcepit dispositus censetur. DIS. Quia pregnans est hec demonstrationis definitio. MAG. Pregnans est & multa comprehendens.

Quid scire. Quid propositio universalis de omni/ per se & secundum quod ipsum. Cap. ii. MAG

Liam demonstrationis inuenies definitionem: verbis quidem breviorē Dæmons, sensu tamen non minus pregnante. DIS. Quam? MAG. de stratio. monstratio est syllogismus faciens scire. Scire autem per demon-

strationē intelligere est. vel Scire est rem per causam cognoscere: propter quam res est: & quoniam illius est causa: & non est contingere hoc aliter se habere. Ex istac & precedentib[us] definitionib[us] clare patet: conclusionē quam contingit scire & demonstrare: esse verā/potuā / per se & universalem Veram quidem dico. nā falsum & quod non est non contingit scire Perpetua autem dico. qm corruptibiliū non est scientia: ideo nec definitio. qd definitio est demonstrationis principiū: ut tota demonstratio / in politiōe differens. Per se dico: qm ea q[uod] per accidens sunt/corruptibiliā sunt & nō potuā nec necessaria. licet em necessariū ex non necessarijs possit syllogizari: non tamen potest sciri nisi ex necessarijs. Similiter ea q[uod] nō sunt ulia/ potuā non sunt. Vnde autem huc dicimus: nō ut in tractatu tertio definita universalis

Aristotele
i. posteri
orum

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

est: sed eam ipsam q̄ est de omni: de per se: & secundū qđ ipsum. DIS.
 ppositio Q̄ uæ autem ppositio dicitur de omni? MAG. Illa in qua prædicatū
 de omni, est non in qđam supposito subiecti/ in qđam yō non: nec aliquando/ aliquā
 vero non: sed in omni p se & semper. ut omnis hō est risibil. DIS. Pro-
 ppositio positionē per se quā dicit? MAG. Eam q̄ est in aliq modo dicēdi per
 per se. Sunt aut ē huiusmodi quattuor. Primus est: cū p̄dicatū est definitio
 Modi per vñ pars definitionis subiecti. ut oīs homo est aīs rôle. Secundus est: cum
 seftatis. subiectum est definitio: vel p̄ definitionis p̄dicati. ut hō est risibil. Ter-
 tius est: eoīz q̄ nō sunt in subiecto. ut dicibilia de gñre substātie. Quar-
 tus est modus cauſandi: ut cū aliqd fit ppter alterq: tunc id ppter qđ ali-
 ud fit: est causa per se effectus cauſati: ut interfictio est causa per se inter-
 fitus. De primis duob̄ est ad. p̄positū. n̄ in his sunt p̄pōes per se necessā
 Errores i riae & uniuersales. Et ne in hac assignatione te errare tingat: cature ne
 assignati- cessē est: ne passio superioris inferiori assignetur. Etiam si tale superius uni-
 one Vni- cum habuerit inferioris. Similiter ne passio munis specie distinctis/ per
 uersais aliqd in nominatū ueniens: uni ut proprio attribuat. ut pportionabilē
 omittari conuenit lineę / temporī & numero: male igit assignat̄ uni ex
 his tanq̄ proprio subiecto. Aduertendū est demū: ne passio partis assig-
 netur toti. ut non cōcurrere est passio lineaę palellaę: ideo male attri-
 buitur toti vel omni lineę. Ad cognoscendū aut qđ sit passionis primū
 & adeq̄um subiectū. videndū est: q̄ posito/ponat: &q̄ remoto/ passio re-
 mouetur. Id ēm verū subiectū talis passionis censetur. DIS. Q̄ ue propōnes
 autē ppositiones dicitur scđm qđ ipsum? MAG. Istē que conuertū
 lecūdum tur. Ex quo patet p̄demonstratio pcedit ex principijs proprijs & nō cō/
 qđ ipsum
 munib⁹: quia talia non cōuertuntur. Sequitur rursus p̄demonstrator
 non potest descendere de genere in genus. hoc est: una scientia nihil p̄mo
 strat de subiecto alterius scientiæ: dēpta scientia subalternante: q̄ potest
 demonstrare aliqd de subiecto subalternaria: non tñ demonstrat̄ ppter
 quid: sed quia est. Habet igitur q̄libet scientia propria principia que de-
 monstrat: quia no habet aliqd notius ipsi. habet insuper proprias iter-
 rogationes & cōclusiones. qua ppter disputās cū Geometro/ faciat hoc
 per principia geometriæ: aut nō disputabit proprie sed p̄ accidens: vide
 licet inqñtū naturalis aut metaphysic⁹. Q̄ uāuis aut (ut vñsum est) sci-
 enia una plura habeat principia: unitate in accipit non a principijs sed a
 subiecto: ad quod habent hæc principia resolvi. Subiectum em̄ virtu-
 aliter continet omnes veritatis scientiæ cuius subiectum est.

De divisione demonstrationis. Capitulū iij. DIS

Voniā mentionē facis de duplīci demonstratione q̄a est & prop-
 ter quid. hæc differentias haud silentio pteras. MAG. Demo-
 stratio quia est procedit aut p̄ causam remotā: aut ab effectu ad
 causam. Exemplū primi. lapis non respirat: quia nō est animal. cū port̄
 probari deberet per hoc: quia nō habet pulmonē. habere em̄ pulmonē
 est causa propinqua respirationis. elle autem animal / est causa remota/

demōstra-
tio q̄a est.

VI. DE SYLLOGISMO DEMONSTRATVO

& non propria: cuq; qdā sīt anima malia non respiratia. utputa conchae. Ex: plum secundi. Planetē non scintillant: igitur sunt prope nos. nā non scintillare effectus eius est: quia prope nos sunt. Intelligim⁹ autē illud de causa: siue sit materialis/formal/sinal aut efficiēs. per has omes em posita sunt fieri demonstrationes: imo una cōclusio qnq; demōstrat p diuersas causas. ut tonitrū fit: quia extincō in nubib⁹ fit. vel quia ut terrene animē infernales. ut qdā dixere: Demonstrationis propter qd: est hēc que demōstra in superiorib⁹ definita est: quia se pcedit semper a causa pprinqua & ppraria ratio prop ad effectū. ut oē aīal rōle est risibile: oīs hō est aīal rationale: igitur oīs hō ter qdā est risib⁹ lis. Patet igitur qm̄ scītū subalternans demōstrat̄ subiectū scīentiae subalternat̄ (id est scientiē cuius subiectū continet sub subiecto scīentiae subalternantis) facit hoc p causas remotas & non adeq;tas. & per sequēs nō demōstrat̄ ppter qd: sed quia est: uti in superiorib⁹ dictū est. Si rōtingit diuersas sciētias nō subalternatas ēandē demōstrare cōclusio: onē: nō in uno genere demōstrat̄: sed una demōstrat̄ demōstratōe qd: est: alia propter quid. Pater. nā uulnra rotunda tardius ēse sanabiliā/de mōstrat̄ in chirurgia: demōstratione quia est. In geometria vero dīmō demōstra stra: de prop̄ qd: qdā in vulnere rotudo latera magis distat̄ qd: in oblo tio ulpis go DIS. Sunt ne alię demōstrat̄ oīs diuisiones? MAG. Sūt. Quā p̄ticularis dā em̄ est demōstratio ulpis: qdā p̄ticularis: qdā est affirmatiā. qdā negatiā. affirmatiā: & qdā ostensiua: qdā p̄ ad impossibile. Et inter has demonstratio negatiua. ulpis potior est p̄ticulari: affirmatiā potior negatiā: ostensiua potior illa onēna. qdā est ad impossibile. Si p̄t demōstratio ppter qd: potior est dīmōstratōe qd: ad ipso: est. Nā mediiū eius dicit causam p̄cīsam qdā p̄dīcatūm ēst subiecto. bīle

De Medio demonstrationis & questionibus vere scibiliib⁹ Capitulum quartū. DIS.

Vod est medium demonstrationis? MAG. Definitio non quidem quid nominis: sed quid rei. Nec illa que dicit quid est tantum: sed quae dicit propter quid. Hēc em̄ tota demonstratio est: ab ea tantum positione differens. Non tamen omnīi quoīi est definitō est demonstratio aut econuerso. Definitio em̄ est solius substantiē & in complexor̄: demonstratio autem est complexor̄: qdā cōclusionū. DIS. Quā via definitio rei (si ignoratur) inuestiganda erit? MAG. Via Definitio diuisiōi: videlicet generis p̄ differentias essentiales. Constituitur nāq; inuestigat̄, porphiri⁹ definitiō ex genere & differentia essentiālī iā tamen qdā nihil superflui in Atistorei. hilie diminuti contineat: sed cum definito conuertatur: nec detur p̄ eq̄ y phisico. uoca sed uniuoca. DIS. Posset ne definitio de definito demonstrari?

MAG. Posset: ut materialis per formalem. Sed non in eo qdā quid: qdā hēc demonstratio fieret cum reduplicatiōe: quā si poneretur ad mino/ Definitio rem/fieret petitio principij. Exemplum. Omnis numerus se ipsum mo/ uens est causa mouendi in eo qdā quid: anima est numerus se ipsum mo/ tur de ea in eo qdā quid est: igitur anima est causa mouendi. ibi nāq; assumi finito, sur in minore quod debuit probari. Habes itaq; brevibus quid Demō

60
Per omnes causas possunt fieri demonstrationes.

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

*Quæ frōnes
scibiles*

stratiōis mediū & qua vía inquiriendū sit. Sed questiōes de ipo querentes/nōdū accepisti. DIS. Quæ & quot sunt hīmōi q̄stidēs? MAG
Quatuor. videlicet. Si ē: q̄a ē: qdē: & ppter qd est. Et dicūtur vere scibiles. nā querit de his q̄ vere scim⁹. Vnā si elv̄ querit de possibilitate i questiōes natura. ut: si luna sit deficiēs. Q̄ia ē: q̄rit si sit huius defectus medium. vere scibi. Quid ē: q̄rit qd sit tale mediū. Sed ppter qd: inqrit cām p̄cīlā q̄ passio
Init subiecto: & p̄ demonstratiōem cocludit. DIS. A medio igit̄ q̄ ito
tius demonstratiōis dependet virtus & cognitio. MAG. Ita ē: nec ta
Solerteria le: nisi a solertib⁹ de facili repit. unde Solerteria est subtilitas inueniendi
medium in non p̄specto tempe. ut si quis videntis lunā splendore versus
solem dicat: igit̄ luna accipit lumen a sole. Hæc sunt quædam p̄pau
ca & generalia principia quæ de syllogismo demonstratiō in plenitudo
in medium ferre placuit. Cum enī hæc degustaueris: secretiora pandam.
Nunc syllogismū sophisticum videamus.

Tractatus septius De Syllogismo Sophistico: Quid syllogismus sophisticus: ars sophistica: Sophista: si sup & de metis . Capitulum primum. MAG.

Syllogis.
sophistic⁹
Ars sophi
stica
Sophista

Aristotel.
primoēlē
ctorū

Merc

Voniā opposita iuxta se posita magis elucescunt: qua ppter
postquā sermonē finiuimus de syllogismo demonstratiō ge
nerante scientiā de syllogismo sophisticō generante deceptio
nem differendū esse haud inutile v̄sum est. DIS. Quid est
syllogismus sophisticus? MAG est is qui ex his quæ vident. p̄babili
tā & nō sunt syllogisat. Aut est syllogismus apparenſ: & non existens.
Vnde & ars sophistica: apparenſ sapientia est: & non existens. Et sophi
sta est vir copiolus ab apparente scientia: & non existente: & sapiens non
est. licet videatur opera sapientis facere. s. non mentiri de his que nouit
& mentientem manifestare. Habet aut̄ omnis syllogismus sophistic⁹ du
plicem causam: scilicet apparentię: & defectus. Causa Apparentiē est qua
estimamus per unum omen tantum unū significari. Causa autem defe
ctus est quoniam non est in rebus sicut in nominibus. Nomina etem fini
ta sunt: res autem infinita: ob id necesse est unum nomen plura significa
re. Ignorantes ergo virtutes vocabulorum facile paralogisantur. Quæ
admodum in meritis imperiti / a peritis expelluntur. DIS. Quis ta
men finis est artis sophistica? MA. Finis claret ex dictis. Nititur enī
sophista respondentem decipere: & ad aliquid inconveniens (quod me
tam dicimus) virtute alicuius fallacię dicere. DIS. Quot sunt h̄i
iuscēmōdi metę? MAG. Quinq. videlicet. Meta redargutionis: fal
si inopinabilis. Soleocismi. & nugationis. Vnde Respōdens ad metam
redargutionis dicitur: si in una & eadem disputatione / vi argumenti:
idem negare/ & concedere compellitur. Ad metam falsi: cum falso cō
cedere cogitur. Inopinabilis: cum aliquod/ quod est contra opinionē
plurium: aut eorum de quorum secta respōdens ēad nittit. Soleocismi

Aristotel
in scđo de
celo & mū
do

opa sapi
tis
causa
apparentię
defectus

VII DE SYLLOGISMO SOPHISTICO

et vi argumentationis aliquā orationē contra regulas artis grāmaticae loquitur. Ad metā autem nūgationis dicitur: si idē bis īutilis repetere cōpeltur. Hec autē nō unica sed pluribus fallatijs consequitur.

De Fallatijs & earundem diuisione. Cap. iij. DIS.

Vidigitur est Fallatia. MAG. est idoneitas decipiendi facies Fallacia credere de ente q̄ sit nō ens: & de nō ente q̄ sit ens: mediante fantastica visione. Sunt aut̄ huiusce species tredicim. q̄ sex sunt in

diictione: & septem extra diictione. In diictione sunt que secundū multipli citatem diictionis aut orationis sumuntur. ut Equiuocatio & Amphibologia: in quibus est multiplicitas actualis. Compositio Diuisio: & ac centus: in quibus est multiplicitas potentialis. Et fallatia figura diictionis: in qua est multiplicitas fantastica. Multiplicitate yō dicimus actua multiplici- lem. cū dictio vel oratio eadem scđm substantiā & modū pferendi diuer citas actu alis sa significat. ut Canis. Liber Platonis. Multiplicitas potentialis autem citas potē est: cū dictio vel oratio eadem secundū substantiā diuersa tamē secundū talis modū pferēdi diuersa significat. ut populus. gdqd vult semp est. Sed Multiplex fantasticiū est: cum dictio aliqua unius significat & aliud signifitare videtur. propter similitudinē aliquā quā cum alia diictione habet fantascticū ut musa significat rem scenarini generis. igit & poeta &c. Primū itaq; fallatias sex que sunt in diictione lustrabimus.

De fallatia Aequiuocationis. Cap. tertium. MAG.

Nter fallatias in diictione prima est Equiuocatio. & est multiplici equocatio. das diictionis eiusdē substantiā & modū proferendi. ut canis. Deception. aut per hāc facta: fallatia equiuocationis dicitur.

primus modus DIS. Quo modis fit? MAG. Tribus. Primo: cū dictio diuersa significat: aut significat principaliter. ut oīs canis currit: sidus coeleste est fanis: igit sidus coeleste currit. Quicq; sanabili sanus est: laborās. c. i. firmus) sanabāt: igit laborās sanus est. Iste pann⁹ est de Anglia: Anglia est terra: igitur iste pann⁹ est de terra. Deus est ubiq; ubiq; est aduerbiū: igit deus est aduerbiū. &c. unde in primo paralogismo canis multiplicet: est: scđ ad canē latrabilē: ad canē marinū & ad canē coelestē. In secundo: laborans dicit laborantē in p̄senti vel p̄terito. In tertio: p̄positio de/ dicit circumstantiā causae materialis vel loci. In quarto: ubiq; tenetur significatiō vel aduerbialiter. qbus cōsideratis hi & similes paralogismi possūt

Secundus modus solui facilime. Secundo cōmititur fallatia equiuocationis: ex eo qđ dicitio significat unū principaliter: & aliud tranlungptive. ut Quidqd cursit habet pedes: Danubius currit: igitur Danubius habet pedes. Quid quid ridet habet os: pratum ridet. igitur pratum habet os. &c. In primo nanc⁹ currit: potest significare curulum qui fit p̄ pedes vel motū: vel lapsum qualitercūq;. In secundo: ridere: actū hominis proprie significat: si militardinarie aut significat florere: nā utrūq; gaudū denotat. Tertio fit ex eo qđ dictio cum alia cōposita plura significat: & per se unitantū. ut ī vel non in diictione īmortale: que significat: vel id qđ non potest mori:

Tertius modus

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

vel id quod est potens non mori, unde sic arguit. Omne immortale est p̄petuum: potens non mori est immortale: igit̄ potens non mori est p̄petuum.
Secunda quae sequitur est fallacia Amphibologica.

De fallacia Amphibologica. Capitulū. iiiij. DIS:

amphibo
logia

Modi am
phibolo.

Amphibologia quid est? MAG. Idem est qd dubia sententia, cū se oratio una secundū substantia & modū p̄ferendi p̄t signifi/ care diversa. Et deceptio ppter hanc facta dicitur fallacia Amphibologia. DIS. Quo modis fit? MAG. trib⁹. Primo: cum oratio principalis plura significat, ut liber Platonis: h̄cā librum a platone possestum: vñ a platone editū sic arguendo. Quidq̄ est platonis possideat a platone hic liber est platonis. igit̄ hic liber possideat a platone, posito qd ab alio possideatur. Secundo fit: cū oratio unū significat principali ter & trāsumit ad significandum aliud, ut littus aratur. trāsumit ad significandum opam pdere. ut quidq̄ arat̄/aratto scindit̄ littus arat̄: ergo littus arat̄ scinditur. Tertio fit: ex eo qd dictio cū diuersis p̄t construi, ut quoscunq; vellē me vincere/vellē qd vincerent me: romāos vel lem me vincere: igit̄ vellē qd romani vincerent me. Ibi em̄ me p̄t construi cū vincere a pte anteriori aut posteriori. s̄l'r romanos. s̄l'r quoscunq; sunt ep̄i sunt sacerdotes: azini sunt ep̄i: igit̄ alsini sunt sacerdotes. Ibi em̄ ep̄i est aut nominatiui aut genitiui casus: & per hoc diuersis construitur. Tertia fallacia: Compositionis est.

De fallacia Compositionis. Capitulū. qntū. DIS:

Cōpositiō

Oratio cō
posita.
Diuisa.

Modi di/
uisionis

Compositionis quid est? MAG. Est eoz quae deberet diuidi / falsa unio. & deceptio, ppter hanc facta: compositionis dicitur fallacia.

DIS. Quo modis fit? MAG. Duob⁹. Primo: ex eo: qd aliquid dictum p̄t stare, p se toto: aut, p parte sui. ut quoscunq; possibile est ambulare possibile est qd ambulet: sedentē possibile est ambulare. igit̄ possibile est qd sedens ambulet, nā in minore hoc dictū: sedentē ambulare/ potest stare, p se toto: ut sedens sedendo potest ambulare: & est p̄posita falsa, aut potest stare, p parte sui. i. sedens nunc habet potentia ambulandi sc̄z postea: & est diuisa vera. Secundo fit: ex eo qd aliquā determinatio p̄t referri ad diuersa, ut quoscunq; litteras sc̄t nunc/didicit illas: illi antiquius grāmatiās sc̄t litteras: igit̄ nunc didicit illas. Ibi em̄ nunc p̄t determinare hoc verbū didicit: & tūc est cōposta falsa: aut hoc verbū sc̄t: & tunc est diuisa vera. Vnde quando dictiōes ordinant̄ sc̄t in situ magis debitū, oratio cōposita est, quando ordinant̄ secundū situm min⁹ debitiū diuisa est. Ordinant̄ autē tunc secundū situm magis debitū: quādo determinatio determinat principale, ut quidq̄ viuit semp̄ est: si h̄z dereminat est: qd in illa oratione est ybum principale. Seq̄t fallacia Diuisiōis.

De fallacia Diuisiōis. Capitulum sextum. DIS:

Iuisionis quid est? MAG. Est eoz quae deberent componi falsa se Diuisio paratio. Et deceptio penes hanc facta: diuisiōis dicit fallacia.

DIS. Quo modis fit? MAG. Duobus. Primo ex eo qd aliquā

Modi cō/
positiōis

VII. DE SYLLOGISMO SOPHISTICO

coniunctio potest coniungere inter terminos vel propositiones. ut quę cunctę sunt duo & tria sunt duo & sunt tria: sed quinqꝫ sunt duo & tria: igit̄ quinqꝫ sunt duo & sunt tria. Nā si & coniungit inter terminos: ora tio est cōposita & vera: si vero cōiungit inter p̄pōes ipsa est diuisa & f̄la Secundo sit: cum aliqua determinatio potest referri ad diuersa. ut quo vidisti hunc percussum illo percussus est: sed oculo vidisti hunc percussum: igit̄ oculo percusus est. Oculo cōm̄ potest determinare hoc participium percussus: & sic est diuisa & falsa aut hoc verbum vidisti: & tūc est cōposita & vera. Quinto loco subit fallacia Accentus.

De fallacia Accentus. Capitulum septimum. DIS:

Centus quid est / MAG: Est certa lex & regula ad eleūadum aut deprimendū cuiuscunqꝫ dictionis syllabam. Et est triplex sc̄z

Grauis: qui syllabam deprimit. Acutus: qui syllabam eleuat. Circumflexus: qui p̄t̄im eleuat & p̄t̄im deprimit. Deceptione aut penes hos facta accentus fallacia dicitur. DIS. Quo modis sit? MAG. Duobus. primo. ex eo q̄ aliqua dictio potest p̄ferri & regi diuersis accentibus. ut populus habens primā longā significat arborē: habens autē primā brevē significat gentem. & arguitur sic. Omnis populus est arbor: gens est populus: igit̄ gens est arbor. Secundo sit ex eo q̄ aliquid vox potest esse dictio vel oratio. ut quies. sic arguendo. Tu es qui es: quies est requies igit̄ tu es requies. Similiter. quicunqꝫ habet dilectionē supernam/ habet dilectionē dei: usurarius habet dilectionē super m̄nam: igit̄ usurarius habet dilectionē dei. Si c̄m supernā sit una dictio: maior vera est. Si autem sint due dictiones sc̄z super & m̄nā (p pecunia) falsa ē. Similiter me tuo potest esse dictio vel oratio. dicendo. Metuo lōgas percunt enoctes Lydia dormis.

De fallacia figurę dictionis. Capitulum octauum: M. figura dic-

Ltima in dictione fallacia, est figurę dictionis. Et ista figura dictio nis, onis voeis cum voce similitudo. Et deceptio penes hanc causata: fallacia figura dictionis est appellata. DIS. Quo modis sit?

MAG. Tribus. Primo: ex simili terminatione dictionis cum dictiōe, ut omnis aqua est humida: fluuius est aqua: igit̄ fluuius est humida. Secundo sit si prædicamentum unum mutetur i aliud. aut species una unius prædicamenti mutetur in aliam speciem eiusdem prædicamenti. Exemplum primi. ut quidquid heri emisti hodie cōmedisti: heri carnes crudas emisti: igit̄ heri carnes crudas cōmedisti. Quidquid c̄m dicit rem de p̄dicamento substantia: & crudas/de prædicamento qualitas. Exemplum secundi. quantoscunqꝫ digitos heri habuisti/hodie habes: decem digitos heri habuisti: igit̄ decem digitos hodie habes. post ro q̄ unū amiseris. Quantoscunqꝫ c̄m dicit quantitatē continuā: decem autem dicit quantitatē discretā. Tertio sit ex diuersa suppōe. ut homo ē species igit̄ aliusquis homo est species. in prima c̄m homo supponit sim pli citer: in secunda yō p̄sonaliter. Et h' defallatijs in dictione,

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

De fallatijs extra dictionem. Cap. nonum. DIS.

Vñ sunt fallatiæ extra dictioñes MAG. hę. Fallatia accidentis
Scdm quid ad simpliciter. Ignoratiæ elenchi: Petitionis principi/
cipij: Conseqñtis: Non cause: Ut cause: Scdm plures interrogas/
tiōes ut una. Dicunt autē he fallatiæ extra dictioñe qm̄ habet causam ap/
parentiæ & defectus/non ex parte vocis (ut p̄dictæ) sed ex parte rei signi/
ficatae ut patebit in descriptione earundem.

De fallatia Accidentis. Capitulum decimū. MA.

Accidens

Occidens Cū hic accipim⁹ est quoddā extraneū in pte idem & in
parte diuersum. q̄ si aliqd p̄dicatū æqualiter fuerit assignatū rei
subiecte & accidenti, causatur deceptio que fallatia accidentis di/
primus citur. DIS. Quot modis fit c̄ MAG. Trib⁹. Primo ex eo q̄ aliquid
modus dicitur dealiqua re: & ppter hoc creditur etiā uenire accidenti illius rei
ut sic arguendo. hō est species: petrus est hō. igit̄ petrus est sp̄s. ibi sp̄s
Secund⁹ uenit hō: & pp̄ id etiā videt cōuenire petro. Scd⁹ fit pp̄ hoc q̄ aliquid
duo in aliq̄ tr̄o cōuenit: & ob id in se cōuenire iudicat. ut hō ē al: equ⁹ ē
Tertius al: igit̄ hō ē equ⁹. Tertio fit. Cū ex duob⁹ diuisiōnib⁹ sūptis ifer̄ aliqd cō/
tū secundū accidens. ut sic arguendo. iste canis est tuus: & iste canis est pa/
ter: igit̄ est pater tuus. Vñ ad hoc q̄ ex diuisiōnib⁹ ad cōiuncta argumentū Argume/
possit inferri: regitur Primo q̄ p̄dicata p̄dicens de se inuicē aut de aliq̄ cō/
tū diui/
tertio per se. Secundo regitur q̄ primū non includat ultimū. Tertio re/
sis ad con/
quiri q̄ non sit repugnatiā in adiecto. prop̄ primū non sequit̄ petrus
est bon⁹: petrus est cythareda: igit̄ petrus est bon⁹ cythareda. Prop̄ se/
cundū non sequit̄ petrus est hō: petrus est aital: igit̄ petrus est hō animal.
Et ppter tertiu nō sequit̄ petr⁹ ē hō: & ē mortu⁹: igit̄ petr⁹ ē hō mortu⁹

De fallatia scindū qd ad simpliciter. Cap. xi. MA.

Scdm qd
ad simpli/
citatē

Ecundū inter fallatiæ extra dictioñē ē diximus: quæ fit: si ar/
guitura dicto secundū quid ad dictum simpliciter. Est autē dic/
tum scdm quid determinatio diminuens de ratione eius cui ad
ditur. DIS. Quot modis fit haec deceptio c̄ MAG. Multis modis diuisiōnib⁹
secundū q̄ determinatio diminuens varijs potest attribui. ut petrus est
hō mortu⁹: igit̄ est homo. Ethiops est albus scdm dēres: igit̄ ethiops
est albus. Diuitiæ nō sunt bona male uerti: igit̄ diuitiæ nō sunt bone.

De fallatia petitiōnis principiij. Capitulum xij. MA.

Petitiō/
principiij

I contingat in syllogismo principiū petere fallatia fit quā tertio
loco inter fallatiæ extra dictioñē enumerauimus. Hoc autē con/
tingit quāq̄es. Primo: cū petiti definitū in definitōne: ut animal
rationale currat: igit̄ homo currat. Secundo: cum petitur particulare
in uniuersali. ut nullus hō currat. igit̄ petrus non currat. Tertio: cum
petitur vniuersale in particularibus. ut petrus currat: plato currat. &c de
alijs: igit̄ omnis homo currat. Quarto: cum petitur coniunctum in
diuisiōnib⁹ aut ecōtrario. ut medicina est disciplina sani; medicina est discipli-

VII. DE SYLLOGISMO SOPHISTICO.

nā egri: igit̄ medicina est disciplina sanī & egri. Quisritō. Cū unū relatiū petitur in alio. ut petrus est pater platonis: quia plato est filius petri. Si igit̄ in dictis argumentationib⁹ aīs sit ēque ignotū: ut cōseq̄ns sit fallacia petitōis principij. Post quā enumeraūim⁹ fallaciā cōsequētis.

De Fallatia consequentis Ca. xiij. MAG.

It autē fallatia aīris: cū credim⁹ cōsequētiā cōverti: q̄ non cōuer-
titur. Et hoc quidē trifarie accidit. Primo Cū arguiē a destruciō-
one aītis ad destructionem aīris. ut Si hō est aīal est. Sed hō nō
est: igit̄ aīal nō est. Si r̄cū arguiē ab inferiori ad superi⁹ cū distributione
superiori. ut om̄is hō currit. igit̄ om̄ne aīal currit. Oīs hō ē rōnalis: igit̄
om̄ne aīal est rōnale. Secundo sit ab insufficiētē inductionis singulariū: ut
Petrus est aīal: & ecōuerso: Plato ē aīal: & ecōuerso. & sic de alijs: igit̄ oīs
hō est aīal: & ecōuerso. Ibi em̄ singularia hui⁹ qđ sequit̄: Om̄ne aīal ē hō/
nō sunt sufficiēter inducta. Tertio sit: cū arguit̄ a cōiter accidentib⁹ que
se aliquādo cōsequunt̄ & aliqñ nō. ut hic ē comptus: igit̄ hic est adulat̄
er & econuerſo.

De Fallatia secundū non causam ut causam

Capitulum decimumquartum MAG.

E fallatia scdm̄ non causā ut cām diximus de potestate syllogis-
morū. Transeamus igit̄ ad sequentem.

De Fallatia secundū plures interrogations ut unā Capitulum quindecimū MAG.

Allatia quæ sequit̄ ē q̄ sit scdm̄ pl̄es interrogatiōes ut unam. Est Interroga-
autem interrogatio plures in qua plura p̄dicant̄ de pluribus: aut
plura de uno: aut unum de plurib⁹. Ad quā si datur una respon-
sio / causatur deceptio. ut Si quārē Est ne hic: & hīchomo :demōstra-
do petrū & alīnum. Si dicās est: igit̄ alīnum est hō. Si dicās non: igit̄
petrus nō est homo. Respondendū est ergo. unus est homo: & alter non
Similiter potest hoc fieri in plurali numero. ut Sunt ne hęc bona :demō-
strando unum bonum: & aliud malum.

De Fallatia ignorantiae elenchi. Ca. xvi. DIS.

Lelchus quid est? MAG. est syllogismus cōtradictionis: (id Elenchus
est cōcludens contradictioniā p̄positionis negat̄ a respōdente) uni⁹ &
eiūdem: non nomīni tantū: nec rei tantū: sed nomīs & rei simul: nō sy-
nonimī sed eiūdem: & ex his quæ data sunt de necessitate: non cōnume-
rato eo quod erat in principio: ad idem scdm̄ idem: similiter: & in eodem
tempore. In hac definitione quædā ponunt̄ ratione syllogismi. ut p̄ticu-
lē om̄es p̄ter quattuor ultimē quæ ponunt̄ rōne cōtradictionis: contra
quas / si peccauerit argumentū/ sit fallacia ignorantiae elenchi. Vñpri-
mo fit contra hanc p̄ticulā ad idem. ut duo sunt duplum ad unum: & nō primus
sunt duplum ad tria: igit̄ duo sunt duplum & nō duplum. Secundo fit modus
d

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

contra hanc particulam scđm idem. ut hoc est duplum illi scđm altitudinem & nō est duplum illi scđm longitudinem: igitur hoc est duplum & non duplum: Tertio fit contra illam particulam, similiter, ut homo ē species: nullus homo est species: igit̄ idē ē sp̄es & non species, homo. n. nō sumitur similiter ubiq̄. quia in prima sumitur simp̄r: in secunda p̄sonaliter. Quarto fit contra hanc particulam: in eodem tempore: ut manus mea est clausa in illo instanti: & non est clausa in alio instanti: igit̄ manus mea est clausa: & non est clausa. DIS. videtur q̄ hęc fallacia sit eadē cum fallacia scđm quid ad simp̄r. MAG. Non est eadem. Nā hic arguitur a duobus s̄m quid ad unum simpliciter. Veritatem om̄es fallatię ad ignoratię elēchi possunt reduci. Nam in fallatia equivocationis: & in fallatia scđm quid ad simpliciter: & amphibologię: similiter & in alijs fallatijs in Dictione: non sunt dictiones / aut orationes eae ad scđm nomen & rem. In fallatia autem Accidentis non de necessitate sequitur aliud. Similiter in fallatia petitionis principij: non cause ut cause: & cōsequentijs. In fallatia aut s̄m plures interrogations: non cōunitas propositionis. q̄ tñ requirit ad verum elenchem.

De Solutione paralogismorum Ca. xvij. MAG.

Ed quia parum esset paralogismos posse construere: nisi & constructos & p̄positos possemus endare. Ob id iam iā in fine huius de hoc paucis placuit adūcere. In primis aut Sc̄iendū paralogismos siue fallatias duplexes esse. Quidam enim peccat in materia quia sc̄i assument falso & non probant. & non sunt p̄prie fallatię: & soluunt per interemptionē unius aut ambarum p̄missar. Alij aut sunt qui peccant in forma. quia sc̄i non debite disponunt in modo & figura: & hi si

sint fallatię in dictione: soluunt p̄ distinctionem unius aut ambarum p̄missar. Si vero sint fallatię extra dictōnem p̄t m̄ndes negare n̄iam: & causam defectus oīdere. Et p̄t hęc om̄ia fieri duplū videlicet solutione recta: & solutione ad hoīem. DIS. Quę dicit recta? MAG. Ea quae manifestat syllogismū falso scđm oēra modū s̄m quę falso est. Quę autē hoc non facit: dicit solutio ad hoīem. Inter syllogismos aut facilitioris solutionis sunt qui peccant in forma. Et dicuntur orationes acres. Peccata in forma

Solutio recta
Solutio ad hoīem

Fallatię peccates in materia

peccante in forma

acres

Et dicuntur orationes acres. Et si p̄missis sint valde p̄biles ad in ferendū falso dicuntur orationes acerim̄: & ad soluendū difficiles. acerim̄

Cautela inditentis

Cautele opponētis

D. S. Potest ne dari mod⁹ quo quis cauere possit ut de facili nō para agit̄? MAG. prōt. DIS. Quis? MAG. Cauendū ē ne respōde re p̄sumas antequā argumentū p̄fecte fuerit p̄positum: & si cogaris citius respondere dicas. Admitto hanc p̄positōnē causa argumenti: aut dicas transeat. Et cum te decepū videres dicas te non in eo sed alio accepis se sensu. Si vero tu aliū decipere volueris: cela quantū potes p̄positum tuum. Multa quāeras a respondentē: & si quādo male dixerit lauda quā doc̄s ad iram provocabis: fingas te velle ab eo discere. Et nōn quā argumentationem ad aliam materiā inq̄ plus abundaueris transferre s̄tis,

VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

deas. Has decipiendi cautelas accipias: non ut aliquem decipias sed intellegas quo ab alio te decipere conante evadendum sit. Sunt & alij syllogis-
mi: videlicet Tentatiu quo experimur de scientia respondentis. Item &
Syllogismus Falsigraphus. qui procedit ex principijs alicuius scientie male
intellectis: ut si quis arguat. linea recta curva equalis. Hoc medio. Omnes
linee ductae a centro ad circuferentiam sunt eaequales. Hoc enim principium
non intelligitur nisi de lineis rectis: sed quia paucavis in his constituitur,
silenti transimus.

Syllegis.
tentatiu
Falsigra-
phus

Tractatus Octavius de passionibus terminore: quas parua logicalia dicunt Ca. primū MAG.

Artibus autem propositionis quæ sunt subiectum & predicatum variæ accidunt passiones: veritatæ & falsitatæ earundem: similitudine & argumentationum cœsequentes variætes. Quā ob cām non ab re visum est de his parua iamia in calce logices adiungere. DIS.
Optime facis. Sed dīc quæfū q̄ sīnt hē passiones? MAG. Sunt suppositione ampliatio: restrictio: appellatio: distributio: & expositio de qb⁹ logi- ci multi diuersa scripserūt: e quib⁹ p̄ epitomatis cōplemento per pauca enumerabo ordine īa p̄remisso.

De Suppositione Ca. secundum DIS.

Vid est Suppositio? MAG. est acceptio termini p̄ aliquo: nō tñ ut significatio. Suppositio em̄ est passio termini iam ad signifi- candum imposita. Significatio em̄ est proprius vocis p̄ se considerate. DIS. Qui termini supponunt? MAG. Omes termini cathegoretici. (id est p̄ se significati) ut hō asinus: albus: nigrum &c. Adiectiva tñ ad hoc cuncte copulare: qm accipiuñ p̄ significato suo non simpliciter: sed copula- lando ipm alteri: scz huic cui inheret. Suppositiōem prima diuisione tri- farie p̄mitur. videlicet in Synodochiā. ut fer fonte. (id est p̄ tem fontis)

suppositio
significa-
tio

Anthono/ matica. Anthonomatica. ut p̄pheta dicit (id ē dauid) Et metaphorica. ut hie- rusalem: quæ occidit p̄phetas &c. Et rursus quelibet haec duplex est: scz metha phori/ phoria. Discreta q̄ est? MAG. est acceptio termini singularis p̄ aliquo. ut hō. Et hec rursus duplex est: scz Naturalis & Accidētalis. DIS. Naturalis q̄ est? MAG. est acceptio termini p̄ omnib⁹ his a qbus natus est p̄cipiari. ut cum dico homo ē aīal. hō ac- cipitur p̄ hominib⁹ p̄tib⁹ p̄teritis & futuris. DIS. Accidētalis q̄ est?

suppositio
synodochi
ca

MAG. est acceptio termini p̄ his p̄qbus exigit adjunctū. ut homo ali- bus. Ibi accipit hō tñ p̄ hominib⁹ alibus. Et rursus duplex est scz simplex & p̄sonalis. DIS. Suppositio simplex quæ est? MAG. est acceptio termini uniuersalis pro natura uniuersali. ut homo est species. Ibi liō ac- cipitur pro natura humana in cōmuni. Omnis hō est aīal/ibi aīal supposi- nit simpliciter. Similiter hominē dicendo. Omne aīal p̄ter hoīem est ir- rōnale. DIS. p̄sonalē q̄ ē? MA. ē acceptio termini coīs p̄ suis iſeriorib⁹ p̄sonalis d ij

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

determinata Et hēc rursus duplex ē sc̄; determinata & cōfusa. DIS. Determinata q̄ & MAG. est acceptio termini cōmuni p̄ aliquo supposito: & tali suppositione supponit subiectū, propositionis indefinitę & particularis. ut hō

Confusa est alia. Quidā sūtis currīt. DIS. Cōfusa q̄ est? MAG. est acceptio termini cōs p̄ omnibus statū inferiorib⁹. Et hēc rursus duplex est. confusa distributīa sc̄; distributīa & confusa tñ. DIS. Cōfusa distributīa quæ est? MAG. est acceptio termini cōs p̄ omnib⁹ suis inferiorib⁹: & sub eo valet defensus copulati⁹. ut Omnis hō currīt. Ibi hō supponit confusa distributīa: & taliter descēdit: igitur petr⁹ currīt: & plato currīt. &cjs.

Confusa DIS. Confusa tñ q̄ est? MAG. ē acceptio termini cōs p̄ natura ut ha-
tantum bet esse in suis superiorib⁹. nō tñ valet defensus copulati⁹. ut piper. dicē
do. Hic & romē venditū piper: & aīal: dicēdo. Oīs hō est animal &c.

De Suppositione relatiuorū Ca. iij MAG.

Abent tñ termini relatiū sp̄ealē supponēdi modū sc̄; d'm diuersitatē earundē. Nā qdā sunt relatiū substātīg: & quēdā relatiū acci-
Relatiū substātīg rēp̄ modū substātīg (Est em̄ relatiū/ ante late rei recordatiū). Et hēc Relatiū sunt duplicita. Quādā em̄ sunt relatiū identitatis: qdā diuersitatis.

Identita. DIS. Relatiū substātīg identitatis q̄ sunt? MAG. quæ referunt ean-
dē re in nūero: ut petr⁹ scribit & idē disputat. Et hēc rursus sunt duplicita
vīc; reciprocā & nō reciprocā. Reciproca sunt q̄ referunt rē agēt p̄ mo-
dū patiētis. ut petrus peccat se. Ethēc relatiū supponunt p̄ eadē i nū-
mero cū suis antecedētib⁹. Et loco eorū licet ponere antecedētia. Nō reci-
pacia aut̄ dicim⁹ q̄ referunt eandē re in nūero & p̄ eadē supponūt. ut petrus nō recipi-
legit: & idē loquitur. petr⁹ currīt & ille mouēt. Pater igit̄ oīa relatiū substā-
tīg identitatis supponere p̄ eadē re in nūero: cū suis antecedētib⁹. Relatiū
vero substātīg diuersitatis est qd̄ refert eandē re in nūero cum suo ante: &
supponit palia. ut petrus scribit & ali⁹ loquitur. DIS. Relatiū acci Relatiū
dētis qd̄ est? MAG. qd̄ refert rē p̄ modū denotatiōis. ut q̄lis ē petr⁹; accidentia
talīs est & plato. Et est duplex sc̄; identitatis & diuersitatis. Relatiū acci-
dētis identitatis dicim⁹/ qd̄ refert eandē qualitatē vel q̄litarē in sp̄e pro
qua supponit. ut petrus est albus: & talis est plato. Petrus ē bipedalis &
cantis est plato. Relatiū aut̄ accidētis diuersitatis: & si referat eandē q̄li, diuersit-
tatē vel quantitatē in specie; p̄ alia tamēcī sp̄e supponit. ut Petrus est
albus: & alterius modi est plato. Petrus est q̄litaris tripedalis & alterius
est plato. Hacten⁹ de suppositōib⁹ teriore. Nūc de ampliatiōe tractādū ē.

De Ampliationibus Ca. quantum DIS.

ampliatō Vid̄ est ampliatio? MAG. est extēsio termini a minore sup-
positiōe ad maiorem: ut homo est. ibi hō stat tñ. p̄ pñtib⁹. Sed di-
cendo: homo fuit. homo stat. p̄ pñtib⁹ & pñteritis. Nō tñ intelligendū est q̄ terminus possit ampliari. ut ster. p̄ pluribus q̄ i suppositio
ne naturali: quia Cui dictū ē in talī stat. p̄ omnibus a quib⁹ natūs est pñ-
cipari. Vnde patet ampliationē esse minore restrictionē: min⁹ tñ restrī-

VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

gī termin⁹ p̄ se positus vel in naturali suppositōe quā restrin ga in p̄
positione qua ampliari dicitur. Amplius sciendū: terminos sequentes scz Ampliat⁹
posterioris prius possibile impossibile cōtingens necessario. Similiter & est minor
verbalia in bilis vel bīle. aut tūus terminata : terminū nō ampliare sed restrictio.
permittere ipm naturaliter stare. Q uod quidē pluribus formari pos/
set rationibus: quas breuitatis causa libuit silentio transire.

De Restrictione Capi. quintum DIS

Vid est restrictio? MAG. est coartatio termī a suppositōe ma
iore ad minorē. ut dicēdo homo. hō supponit & stat p omnib⁹
homib⁹. sed dicendo homo est. homo stat tñ. p pñtib⁹. Similiter
homo albus: stat tantū. p albis. Vnde quādūcuntur termin⁹ stat. p pau-
cioribus q̄ si staret naturalē dicitur restrin gi. Et fit hoc p nomiā: & Cūt in pernomē
plurimū adiectiā. Adiectiuū cōstantiū ad standū secū
in eodē genere: & p his qbus significatiū adiectiū inheret. Et hoc quidē
verum est. si adiectiū ponat cū suo substantiū ex eadē p̄ se subiectū aut
p̄ dicati. Nihil em̄ positiū a parte p̄ dicati restrin gere poterit subiectū: quo
ad principale significatiū. ut dicendo homo est albus: hō restrin git p al/
bus non p albis: sed pro masculis. fit similiter restrictio p verba & parti p̄ verbū
cipia. Q m̄ verbū aut participiū pñtis tempis restrin git p pñtibus Sed per pñtici
participium vel verbū pñteriti tempis restrin git terminū īmediate p̄ pñtū
cedentem & sequentem p̄ pñtib⁹ & pñteritis. Participiū aut vel verbū fu-
turi temporis restrin git terminū īmediate pñcedentē & sequentem p̄ pñ/
tentibus vel futuris. Exempla sunt homo est alinus: homo fuit alinus
homo erit alinus. I tem fit similiter qñq̄ restrictio ab usu. ut nihil est in ab usu.
centro: intelligi: nihil solidū: liceat ibi sit aer &c. Sequit̄ de appellatiōe.

De Appellatione Capi. sextum DIS.

Vid est appellatio? MAG. est acceptio termini p̄ existēre. appellatō
ut hō currit ibi homo appellat homē existēte. Verba autē
quæ significat actus animi interiores termino sequēti dant ap/
pellare formā & rationē. ut cognosco venientem: id est cognosco eum q
venit: sub ea ratione quia: venit. verū tamē scripture sacre / hunc abhor-
rent rigorem. unde Augustinus. Indignū vehementer existimo. ut ver-
ba celestis oraculū restrigā sub regulis Donati. a fortiorē regulas ina-
nes logicę quæ sūr a beato Hieronymo reñctūt. 37. di. c. nō vobis. Et

Augusti⁹ c. omne dicit: non in dialectica placuit deo patris filio &. si regnū em̄ dei
in simplicitate fidei est: non in contentione sermonis. de his dicit: q oēm
vīm disputationū ūarum in dialectica ponit. Ea ppter malui ad pñsens
aliorum dicta de passionibus homī dialecticis: succinctim p̄currere q̄
vel de pñrio aliqd noui cūdere: vel neotericorū pñfusa cōmētaria īmitari

Hierony. 13 beatus etiam Gregorius li. xxvi. moralitātē. non debet intentione verbis
deferire sed verba intentioni. xxij. q. v. c. humane. Et idem doctor ī ser-
mone quodā dicit plerumq̄ dum pñrietas verboḡ attendit: sensus ve-
ritatis amittitur. Diuus quoq̄ Hieronymus luḡ epi. ad Gala. euāgeliū
d. ij

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

Enquit nō est in verbis scripturarū sed in sensu: nō in superficie: sed in mēdulla: nō in sermonū solijs: sed in radice rationis. Sanctus quoq; hilari Hilarius us li iiii. de trinitate intelligētia ait dictor: ex causis est assumēda dicēdi quia non sermoni res sed rei est sermo subiectus. talibus fili charissime sanctoꝝ sentētijs obuiare poteris istis neotericiis logicis qui phiam omnē naturalē & moralē postponētes/priscoꝝ patrī & ecclesiasticōꝝ doctoꝝ rū grauissimas sentētias aut sulse inuertere: aut penitus nō veretur ne/gare: si ipas regulis lūis dialecticis nequiverit coaptare. de legibus canō-nica sanctio ait. nōne vobis videāt in vanitate sensus & obfcuritate mē-tis ingredi qui diebus ac noctibꝫ in dialectica arte torqueāt. xxvij. dī. c. nōne. Et ea. dī. q. Vrbanū papā dicit: Omnē vim inuenitor: suor: in dia-lectica disputatētes ponū hereticī q̄ phōꝝ sūnia diffiniſ nō astruēdi vim habere sed studiū destruēdi: sed non in dialectica placuit deo patri &c. ut supra. Reliqua transimus.

De Distributione. Capitulū septimū. DIS.

Distribu-
tio
oīs
Nullus
oīs qn̄ exi-
gat tria ap-
pellata

Vidē distributione MAG. est multiplicatio acceptōis termini cōis p̄ suis inferioribꝫ p̄ signū distributiuū facta. Signa autē di-
stributiuū sunt duplicita. vīc; substātē & accidētēs. Substātē sunt: quæ di-
stributūt p̄ rebus habentibꝫ sep̄ modū substātē. Et hæc sunt rursus ua subē
multiplicita. Q uædā em̄ distributūt p̄ omnibꝫ p̄tibꝫ subiectiuis: Q uæ-
dā p̄ duobꝫ tñ. qdā vero p̄ p̄tibꝫ integralibꝫ. DIS. Q uæ sunt que
distributione p̄ p̄tibꝫ subiectiuis oībꝫ MAG. Sunt: om̄is null⁹ qui
liber quodlibet quælibet nihil nemo & sūlia. Si r̄ differr̄ aliud ab nō idē
&c. Et dicunt̄ hē signa ul̄ia: nō quia sc̄t ul̄e/ sed qm̄ ul̄iter sc̄t: q̄a di-
stributūt terminū p̄ omnibus suis inferioribꝫ. & tñ differenter: quia sig-
na negatiua distributūt terminū mediate vel immediate sequente. vt null⁹
hō est asin⁹. ibi distributūt hō & asin⁹. Sed affirmatiua tñ distributūt ter-
minū immediate sequente. ut Om̄is hō est aīl. ibi tñ distributūt homo.
Ad hīmaduertendum ramē de hoc signo om̄is. Nā qn̄q; accipiē & colle-
ctiue & distributiuie in nūero sc̄p̄. Exempla sunt: om̄es apl̄i dei sunt
duodeci. Ibi accipiē collectiue. valet em̄ om̄es apl̄i simp̄ collectiūt sunt duo-
decim. Sed dicendo Om̄es hoīes currūt. ibi accipiē distributiuie. DIS.
Q uid si tñ duo hoīes currerēt: dicere ne licet. om̄es homīes currūt &
MAG. Si nō essent plures hoīes/dicere quidē licet: om̄es. sicut di-
cimus. om̄is fenix oīs sol. Si aut̄ p̄les sint: etiā nō currētes: om̄es nō di-
cimus sed ambo vel uterq; Nec hoc te lateat: Nihil & nemo includere
terminos sui distributōis: ut nihil. i. nulla res. nemo. i. nullus hō: vel nul-
lum ens qd̄ ē homo &c. DIS. Q uæ sunt signa distributiuia duorūt &
MAG. uter & neuter: uterq; neuterq; neutrāq; utrāq; utrum/
q; hæc enim distribuunt pro duobus demonstratis. ut neuter horūm
currit. DIS. Q uid de negatiōe MAG. Negatio principaliter ne-
gat: & ex cōsequētē distribuuit quia sc̄t negat om̄ia facit stare p̄ omnibꝫ Negatio
negatiue. DIS. Q uæ sunt distributiuia pro partibus integralibꝫ &

VIII. DE PARVIS LOGICALIBVS

MAG. hoc signū totus quod quidē duplicitē accipit̄ . videlicet kas Totus thegorematice : tunc valet totus . i. habens p̄tes ut Totū quod ē in mūdo ē in oculo meo. i. ens h̄ns p̄tes qd est in mūdo &c. Alio mō accipitur sinkathegorematice . Et tūc valet totus . i. q̄libet ps. Includit. n terminis sue distributionis sc̄z ps. uñ dicēdo. totus petr⁹. ibi petrus nō distribuit sed ps. DIS. Q̄ uñ sunt distributiuia accūtis MA q̄ distribuit pro distributiū r̄hāte sep̄ modū accidētis. Et sunt duplicitia. Quædā em distribuit pro ua accūtis qualitatib⁹. Quædā uñ p̄ c̄titatib⁹. DIS. qua distribuit p̄ q̄litarib⁹ MA. hoc signū q̄lelibet: cui⁹ p̄ticularē ē aliquid. valet em q̄le/ qualelibet liber. i. ens h̄s oēm sp̄em q̄litaris. DIS. q̄ sunt distributiuia q̄litaris &

MA. hec quātus cūq̄ qd distribuit p̄ c̄titate cūnua: & q̄tus cūq̄ qd quantus distribuit p̄ c̄titate disc̄era. Pr̄eter h̄ec ē hoe signū infinitū. Quod q̄ cūq̄ dē accipit̄ multipl̄. Primo negatiue: p̄ente qd finiri nō p̄t: quia nō h̄z totū cūq̄ aptitudinē finiēd̄. ut vox est infinitū inuisibilis: quia videri nō potest: infinitum Secūdo accipit̄ p̄ eo qd nōdū est p̄transītū: p̄t tū p̄transīr̄. ut ager nō dum dimensus. Tertio accipit̄ pro illo cui⁹ quantitas semp̄ c̄rcuit̄ p̄ apposītōem: ut nāterus. Quartopro eo cui⁹ c̄titas nūc̄ definit diuītione: ut linea vel sup̄ficies. Quinto accipit̄ pro eo cui⁹ quātitas semp̄ c̄rcuit̄ apposītōe: & nūc̄ definit diuītione. ut temp̄. Et his trib⁹ ultimis modis potest accipit̄: aut simpliciter: aut quo ad nos. Et valet infinitum id est quolibet plura. H̄ec de distributionib⁹. iam vltimo p̄curramus propositiones exponibiles.

De Exponibilibus Capitulum octauū. DIS

Vam p̄positionē exponibilem censes? MAG. Ea quæ habet sensu obſcurū propriet̄ aliqd sinkathegorema in ea positiū. Sinkathegorematum vero huiuscemodi quædam sunt exclusiva. ut tñ solū dñctaxat &c. Quædā ex: p̄ptia. ut pr̄ter p̄ter: nisi &c. Quædā reduplicativa. ut inquantū eo q̄ s̄m q̄ &c. Item sunt: Incipit & des: nō infinitū: cōpatiū & sup̄latiū: differt aliud ab totis & q̄lelibet. &c. De quibus eodem obſeruato ordine pauca in calce logices adiiciemus.

De Exclusiūis Capi. nonum MAG.

Xclusiūa in qua nulla ponitur negatio: exponitur per duas exponentes: coniunctas per coniunctionem copulatiūam: quarū prima est p̄ficiens propositionis exponibilis (id est p̄positio affirmatiūa) Secunda est negatiūa in qua negatur p̄dūcatum ab omnib⁹ alijs a subiecto. ut tantū h̄o currit. ex/ ponitur sic homo currit: & nil aliud ab homīe currit. Exclusiūa autem in qua ponitur negatio. Siquidem negatio ponitur ante signum exclusiūa: exponitur per unam disjunctiūam de partibus cōtradicentib⁹ priorib⁹. ut tantū homo currit: exponitur sic nullus h̄o currit vel aliqd ab h̄o ē. Si aut̄ negatio ponat̄ p̄ signū exponit̄ p̄ duas p̄pōes cōfictas p̄ cōiunctionē copulatiūa: q̄z prima ē p̄ficiens negatiūa. Sc̄dā ē affirmatiūa d. iiiij

LIBRI SECUNDI TRACTATVS

in qua p̄dicatum affirmat̄ de quolibet alio a subiecto ut Tantū accidēs nō est substantia exponitur. Accidens non est substantia: & omne aliud ab accidente est substantia. Et hęc vera sunt cum p̄positio exclusiva exponit gratia alietatis. Nam si in ea ponatur dictio importans numerū exponenda erit gratia pluralitatis: per oīa ut dictū est. dempto q̄ in se cunda exponente ponitur plures vel eius cōdeclineum. ut ista Tantum duodecim sunt apostoli dei exponitur dnodecim sūt apostoli dei: & nō plures q̄ duodecim sunt apostoli dei.

De Exceptiis Capi.x. DIS.

Exceptiā.

Vomodo exponit̄ exceptiū MAG. Exceptiā affirmatiā exponitur copulatiue: per tres exponentes: quaq̄ prima affirmat p̄dicatū p̄ subiecto sumptū cum aliud ab. Secunda affirmat p̄dicatū de termino excepto. Tertia negat p̄dicatum de termino excepto. ut hęc Omnia al p̄ter hoīem est irrationalē sic exponit̄. Omne animal aliud ab homine est irrationalē: & hō est animal & hō nō est irrationalis. Negatiā vero exponit̄ copulatiue p̄ tres exponentes: q̄rē p̄tia negat p̄dī: atū de subiecto sumptū cum aliud ab. Secunda affirmat subiectū de termino excepto. Tertia affirmat p̄dicatū ul̄ de termino excepto. ut hęc nullū animal p̄ter hoīem est risibile. Sic exponit̄ Nullum animal aliud ab homine est risibile: & hō est animal & om̄s homo est risibilis. Contradictorię hęc exponunt̄ p̄ exponentes cōtradictoriās. Hoc tamē animal ad uertendum signa exceptiā nō posse ponit̄ nisi in p̄positōe ul̄ in qua terminū cōsiderū super quę immediate cadit̄ si impedita nō fuerint faciūt supponere simpli. ut in dictis p̄positionib⁹ hoīem supponit̄ simpliciter.

De Reduplicatiis Capitulum.xi. DIS.

Reduplicatiā.

Vomodo exponit̄ reduplicatiū MAG. Reduplicatiā affirmat̄ exponitur p̄ quatuor exponentes copulatiue. quarum prima affirmat p̄dicatū principale de subiecto. Secunda affirmat reduplicatū de subiecto. Tertia affirmat p̄dicatū principale de reduplicato. Quarta est una causalis in cuius ante ponitur dictio super quam cadit reduplicatio: cum aliquo transcendente: & in n̄tē p̄dicatū principale affirmat̄ de relatiuo illi⁹ transcendētis. ut hec hō in quantum rōnalis est risibilis sic exponit̄. hō est risibilis & hō est rōnalis: & om̄s rōnale est risibile & si aliqd est rōnale ip̄m est risibile. Negatiā autē exponit̄ per quatuor exponentes copulatiue quaq̄ primi negat p̄dicatū de subiecto. Secunda affirmat reduplicatū de subiecto. Tertia negat ul̄iter p̄dicatū de reduplicato. Quarta est una cālis in cui⁹ ante ponit̄ reduplicatio cū aliquo transcendētē: & in cōsequētē negat p̄dicatum de relatiuo illi⁹ transcendētis. ut ista nullus hō in quantum rationalis est rudibilis. sic exponit̄ nullus hō est rudibilis: & om̄s homo est rationalis: & nullū rationale est rudibile: & si aliqd ē rōnale ip̄m nō ē rudibile. Contradictorię hęc exponunt̄ p̄ exponentes cōtradicētes. veritamē hęc signa non semper accipiuntur reduplicatiue: sed q̄nq̄ specifi catiē. accipiunt̄ qđē re-

VIII. DE PARVIS LOGICAKIBVS.

duplicatiue. Quando denotant illud super quod cadunt esse precisam causam quare prædicatum insit subiecto. ut in exemplis dictis. Specificatius vero accipiuntur quando denotant id super quod cadunt non re pugnare quin & in ea ratione prædicatum insit subiecto. ut homo in qua tū albus currit Modus autem exponendi datus intelligitur cum signū accipitur reduplicatiue.

De Incipit & definit Capitulum. xij. DIS.

Vomodo exponuntur ppositiones de definit & incipit. MAG Incipit

Si incipit / ponatur cum dictione significante rem cuius esse simul acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponentes: quare prima est affirmativa de praesenti/secunda negativa de ppterito. ut homo incipit esse. exponitur: hoc nunc est: & homo immediate ante hoc non fuit. Si autē ponatur cū dictione significante rem cuius esse successiue acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponentes: quare prima est negatiua de praesenti: secunda affirmativa de ppterito. ut homo incipit esse albus. expōitur: homo nūc nō ē albus: & homo immediate post hoc erit albus. Similiter si definit/ponatur cum dictione significante rem cuius esse simul acquiritur. exponitur copulatiue: cuius prima pars est affirmativa de praesenti/secunda negatiua de futuro. ut hō definit esse: exponitur hō nunc est & homo immediate post hoc non erit. Si autē ponatur cum dictōe significante rem cuius esse successiue acquiritur: exponitur copulatiue per duas exponentes: quare prima est negatiua de praesenti/secunda affirmativa de ppterito. ut homo definit esse albus. exponitur: homo nūc nō ē albus: & homo immediate ante hoc fuit albus. Contradicitoriae expōnuntur per exponentes contradictientes prioribus.

De Infinito Capitulum. xij. DIS

Vomodo exponuntur ppositiones de infinito. MAG Infiniti infinitum

acceptiones in superioribus audisti. Si igitur infinitum sinkategorematicē captum ponatur in ppositione: tunc exponenda est copulatiue per duas exponentes: quare prima affirmat pdicatum de subiecto sumpto sub aliqua quantitate. & secunda negat tale pdicatum inesse eti subiecto sub determinata quantitate. ut ista infiniti homines currunt. exposuitur. aliqui homines currunt: & non rot q̄ in plures duobus vel tribus &c de alijs. vel sic. aliqui homines currunt: & non quibuslibet plus res currunt. Si autem infinitum accipitur kathegremarice: tunc prima ppositio affirmat quantitatē de subiecto: secunda negat terminū illius quantitatis. ut hæc linea est infinita. exponitur. linea est quāta: & linea non habet terminū suā quātitatis. Et hoc corpus infinitum est album. exponitur. aliquid corpus quantum est albū: & id corpus nō habet terminū suā quātitatis. Nec te lateat infinitū sinkategrematice sumptum confundere terminū immediate sequentem immobiliter: quia sicut ipsum stare confuse tantum.

LIBRI SECUNDI TRACTATVS VIII.

De Comparatiis & Superlatiis. Cap. xiij. DIS:

Vomō exponit ppositio in qua ponit cōparati⁹. MAG Si capiat p̄prie & cōparatiue tūc exponit copulatię p̄ tres exponentes quas prima affirmat positiuū de re excedente: Secunda affirmat eundem de re excessa. Tertia affirmat excessum de excedente cum adue bio magis. ut petrus est fortior ioanne exponit. petrus ē fortis & ioānes ē fortis: & petrus est magis fortis q̄d ioānes: vel foānes nō est adeo fortis ut petrus. Si autē cōparati⁹ accipit īm p̄prie. ut deus est sanctior diabolo: sic exponit. deus est sanctus: & diabol⁹ nō est sanctus. DIS Q uō exponit ppositio in qua ponitur suplati⁹. MAG. Suplati⁹ qnq̄ accipit comparatiue. ut sanctissim⁹. i. valdefactus. Q nq̄ suplatiue & īm proprie. cum sc̄res cōparat̄ sunt diuerſa natura. ut leo est fortissim⁹ lincū. Q nq̄ vero accipit p̄prie: cū res cōparat̄ sunt eiusdē naturę & tunc si accipitur affirmatiue: exponit ppositio p̄ tres exponentes copulatiue: quarum prima affirmat positiuū de re excedente. Secunda affirmat eundē d' re excessa. Tertia affirmat excessum de re excedente per respectū ad rem excessam uniuersaliter caprā. Si autē suplatiū tenet negatiue: tunc tercia exponens est negatiua. Exemplū primi Rola ē pulcherrim⁹ florū exponit. Rola est pulchra: & omis flos est pulcher: & rosa omni flore est pulchrior vel magis pulchra. Exemplū secundi. Substantia est genus generalissim⁹: exponit substantia est generalis: & alia genera sunt generalia: & nullū est generalius substantia possunt tamen ēēque generalia) &c. Contradictoriē exponuntur disiunctiue p̄ exponentes cōtradicentes. Habet autē suplatiū propriæ acceptus vīm distribuēdi terminū vīl significantē rem excessam.

De Differt aliud ab Capi. xv. DIS

Vomō exponit ppositio de differt aliud ab. non idem &c &c
MAG. Affirmatiua exponit copulatię p̄ tres exponentes: quia rum prima affirmat est de eo qđ differt. Secunda affirmat ē de eo a quo differt. Tertia negat illa de se inuicem. ut alinus s differt ab homine exponit alinus est: & hō est: & alinus non est homo. Negatiue exponit disiunctiue p̄ exponentes cōtradicentes. ut alinus non differt ab homine exponit. alinus non est vel homo non est vel alinus est hō. Et sciendū terminū cōmuni ē immediate sequentē p̄dīcta signa cōfundit distributiue. Nec signa p̄ticularia hanc distributiōem impediunt. ut alin⁹ differt ab aliquo homine. valet ab omni homine differt alinus. De toto quale libet: & alij dictum est in superioribus. Iā logices finē attigimus: Nunc p̄ cōplemento triū Rheroricā iustrabimus.

TYPVS IN RHETORICAM

LIBRI TERTII TRACTATVS

Libri Tertij tractatuus Primi De partibus Orationis

Am deo auspice & grammatices & logices principia non modo succinctum/veruetiam miro secunditatis ordine explana-
sti: quibus animi conceptus: non barbaris sed latinis portius orationibus exprimere earundemque veritates ac falsitates/multis rationibus dilucidare possum argutissime. Attamē in hoc ipso deficere mihi videre video: qd nōdum eas: eo ingenio exornandas permisco: quo rerum/de quib⁹ sermo est: cōditiō expostulat. MAG. Sane dicas. Nam hoc alterius negoti⁹: ad eam liberalē scientiā attinet: quā Rhetorica in principio nostrę disceptationis diximus.

Quid Rhetorica: qd primo tradita. qd Rhetor: qd Rhetoris officiū: & quot genera causarę. Ca. i. DIS.

Rhetorica

Vid est Rhetorica? MAG. est benedicē scia in ciuilib⁹ queſtione: ad pſuadendū iusta & bona: in rebus pſonarę & negotijs cauſa p̄ficiōr thesis em̄ grecę latine locutōe ſonat. Hęc autē ſcia & ornate. & expedite loqui dat: unde & a grecis p̄ficiōe & noſtri autē Rhetorica dicta eſt: hinc p̄ficiōp: id eſtrheror hui⁹ ſcię gnarus. DIS. Quis igitur rhetor primus aut hui⁹ artis inuenitor fuit? MAG. huius certitudinem nondū accepi: Sed hoc maniſtū: ipam a Demosthene grecorę oratore: & a Marco Tullio Cicerone latine eloquētię miro ingenio excutā: nec ab aliquo unq̄ viro doctō neglectam: ob inumeros ex ea pullulantes fructus: de cui⁹ laude verba fundere altius ingenii: & tractatū requireret maiorem. DIS. Pretermisſis igit his. Quid rhetor. & quod officiū eius dilucida. MAG. Rhetor quę & oratorem di cere possumus. Est vir bonus dicendi arte pitus. Officiū eius eſt de his rebus poſſe apposite dicere: que in ciuib⁹ queſtione: ſim mores & instituta patrię p̄probāt. Hęc aut ſunt an turpe aliqd: an laudabile: utile vel honestū: equū vel iniqū fit. Ex quib⁹ rebus tria cauſarę ḡnū naſcuntur.

Ḡnū cauſarum

DIS. Quae? MAG. Primū Démonstratiūnē qd orator audiens deleatōem p̄ponit. Secundūnē iudiciale in quo orator ſequitā: aut cęmentiā iudicis p̄git. Tertiū ē deliberaſtū in qd orator ſpēm: aut reformidatōem liberantis p̄tendit. In quib⁹ & circa qd maxime oratore obſerve oportebit: ut p̄metit apte: narret apte: pugnet acriter: colligat fortiter: ornet excelle: p̄niciet lucide: teneat fixe P̄tremo doceat: delectet: atq; afficiat. In his em̄ oratoriū mun⁹ expletur. Præmilla igit earū rerū diſtributiōe: ad præcepta cauſarum cōia pergeamus!

De oratione Démonstratiua: & a quibus locis

conſtituenda ſit. Capitulum ſecundum. DIS:

Genus de
mōſtratiūnē

Ratio igit Démonstratiua quib⁹ cōſtituitur? MAG. Démonſtratiūnē genus: qd ad laudando: claros viros: & improbos vi-
cū pandos: ſuſcipit: & in qd magis qd ceteris in virtutū vittioſe cogni-
tione orō: ſolum in narrādiſ exponēdiſq; factis & reb⁹ gestis bōis aut malis. Ea autē trib⁹ versant ḡnūb⁹ hoc ē externis animi & corporis

Demosthene
Cicero.

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

DIS. Bona externa quæ sunt c^r MAG. Sunt: genus: gloria; & amici Bona ext
rie: quib^r fortunæ & facultates annuerant. DIS. Bona corporis q̄ sūt^r na

MAG. Sunt vires: agilitas: valitudo: pulchritudo &c. Non em oino Corporis
felix est q̄ specie turpisim^r e: & sine ple. His in oratione cōstituris: veni
endū est ad bona animi. DIS. Quæ sunt c^r MAG. Sunt virtutes mo Animi
rales. ut prudētia: fortitudo: iustitia: tempantia: liberalitas. & ceteræ. Itē
bonæ artes cū phœ pribus. Maximopere aut aduentendū circa hęc. qm̄

Gregorii^r
41. dīl. ca.
Sēpē

test. bī Gregorio. Sepe virtut^r p virtutib^r se ingerūt: & virtutes se esse
mētiunt. ut Audacia p fortitudine. prodigalitas p liberalitate: & supstī
tio p religionē. De his aut in moralib^r latius differendū. Nec oino ne
gligendū quēadmodū quisq̄ generatus: quēadmodū educatus: quēad
modū institut^r: mora^r q̄ fuerit: qbus usus amicis. & si qd magnū cui &
incredible accidetit: maxime si illud diuinit^r accidere potuerit viderit.
Tū qd quisq̄ senserit: dixerit: gesserit. hęc em ad ea quæ virtutū pposita
sunt genera: accōmodabif. Necz vero mors cor: quoq̄ vita laudabitur
silentio pterit i debet. Si mō quid erit animaduertendū. aut in ipso ge
nere mortis: aut in ip̄s rebus quæ post mortē cōsequunt^r. Et hęc iam ex
posita bona: cōfirmari & cōfutari poterūt: si fortun^r quoq̄ cōmoda pro
affectu mentis in laudem vel ignominia trahentur.

De oratione deliberatiua: & a quibus locis con stituenda Ca. tertium

DIS.

Ratio deliberatua qbus assūmit^r MAG. Genus deliberatio. Genus de
nis: aut cōsultatiōis ad utilitatē tendit: ad quā oīa referri debet liberatū
in cōsilio dando. Illa autē primo sunt suasori & dissuasori nota
da: quid fieri possit: & qd necesse sit aut nō necesse. Nam siquid effici nō
pō: / deliberatio tollit: quis utile sit. Cū autē querēt quid fieri possit: vi
dendum est etiā q̄ facile possit. Nam p difficultia pinde sepe habenda sūt
ac si effici nō possint. Et cū de necessitate attēdem^r: etiam si quid necessa
ritū non videbitur: videndum tamen erit q̄ sit illud magnū. Q uod em
permagnū est: p necessario sepe habeat. Utendum rursus in consulta
tione an tuto etiam sit illud aggredi: vis em dolumq̄: simulationes no
bis animaduertenda sunt: quibus aduersus consilia nostra facile aliquā
obuiare potest. Et rursus quia hoc genus ad utilitatem tendit. qua in di
scernendis bonis malisq̄ versatur ea distinguenda sunt. DIS. Quo modo^r Bona ne
modo^r MAG. Nam bonorum/quādam necessaria sunt. ut vita: cessaria
libertas: coniuges: germani: parentes. Q uedam non necessaria: tamen
commoditatī coniuncta sunt: ut opes: copiae: clientelæ. Q uedam ho
nestati coniuncta sunt: pro quibus optimus quisq̄ contendit. ut: glo
ria: honor: nobilitas. &c. In his igitur rebus: cum bona sint: facile in
tellectu est qua eorum contraria. Et ab his persuasionis loca & argumen
ta formanda sunt. Et dissuasionis ab eorum maxime contrarijs elicien
da. Et quoniam non ad veritatem: sed etiam ad opiniones eorum qui au
diunt accōmodanda est oratio: hoc primum intelligamus: hominū esse nō duplex

LIBRI TERTII TRACTATVS

duo genera. Alterum indoctū & aggreste quod antefert utilitatem honestatī. Alterū expolitum: quod rebus omnībus dignitatē anteponit: & honestatē utilitati. Itaq; huic laus: honor: gloria: fides: iusticia: omnis q̄ virtus. Alterū quæstus: emolumentum: fructus: voluptas laudanda est. Et posthac de efficiendi rationedicam⁹: quibus & contra q̄s: aut q̄ loco aut q̄bus facultatibus: armis: sociis: pecunia eaq; regi q̄ ad rem p̄ficiendā pertinent uti possumus: q̄quidēndū est. Vterq; autē suos & dis- uos ad augendū exempla habeant aut recētiora: quæ notiora sunt: aut vetera: quæ plus auctoritatis habent. Maximeq; in hoc genere p̄dest: ut possit utilia & necessaria honestis vel hæc illis anteferre ad cōmouēdōs animos. Principia autē in his dicendis generib⁹ brevia esse debet. Et ī hoc ḡne a natura rei auditoris q̄s p̄sona aut a re ipsa narratiōe⁹ trahim⁹.

De Oratione iudiciali: & a quibus locis cōstituenda

Capitulum quartum DIS.

Genus Iu-
diciale:

Ratio iudicialis quibus integratur? MAG. Hoc genus inter omnia difficillimū est: quoniam iuris scientiā & humani rei experientiā magnitudine sua complectitur: contractusq; quos accusator & reus late diffuselq; narrant confirmat: cōfutant atq; conclu- dunt/continet. Accusator autē cum seruabit ordinē: ut singula argumē. Actora quasi hasta collata in manu vehementer pponat: cōcludat acriter: cōfirmet tabulis/decretis & testimonij: & iratū efficiet iudicem. Reo autē Reus omnia securi facienda. Sumenda enim sunt principia ad benivolentiam conciliandam: narrationes autē amputandæ quæ lēdunt. Firmamenta ad fidem posita aut per se diluenda aut obscuranda: aut digressionibus obrianda: per orationes autē ad misericordiam cōserendē. De his autē circa confirmationem & conclusionem diffusius tractabimus. Nunc ad Ora- tionis partes pergamus.

De partibus orationis in genere Ca.v. DIS.

Orois par-
tes qnq;

Rationis partes q̄ & quot sunt? MAG. Orationis partes qui- bus supradictæ res cōplectunt: quinq; sunt. Inuentio Dispositio Elocutio. Pronunciatio & Memoria. Quae primē tres arte & p̄ceptione percipiuntur. Postremā duæ partim a natura contributæ: parti exercitatione & assiduo usu comparari possunt.

De Inuentione & eiusdem partibus Ca.vi. DIS.

Inuentio.
Exordiū

Quid est Inuentio? MAG. est ybore & rei apta negotijs ex cogita- pres Inuen- tio. Et habet has ptes Exordiū: narrationē: diuisiōne: s̄firmationē: su- tationē: cōcioe⁹. De q̄bus per ordinem differendū. & primo de Exordio

De Exordio Capitulum septimū DIS

Xordiū quid dicit? MAG. Quo clara vel subrepens beniu- lentię capatio sumitur. Primū principio/ scdm autē insinuatiōe In dubiō

pficiimus. Horū autē diversitas secundū q̄tuor genera sumitur turpi hōc aut enī in dubiō cā nostra posita ē turpi honestoq; mixta: exordiāurab isto mixta

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

ea pte que honestatē cōtinet. Et in ea principio utemur quo beniuolentia anim⁹ auditoris p̄parandus ē: ne turpitudinis ps obesse possit. Aut i honesto in honesta. ut si de funere religione: pietate: & s̄ib⁹ dicendū sit: & in ea laude principiū extollendū aperte pcedendū est. In turpi: ut cum res ho. In turpi nes̄ta oppugnatur: aut turpis defenditur: in ea insinuatōe utemur. Aut In humili: in humili: ut si de aliqua vili causa agitur & in ea quoniā res parua agit̄ attentum auditorem requirimus: amplificando exordium exemplis si milium causarum. DIS. Vnde autem beniuolentia capanda est?

MAG. A persona nostra: auditoris: vel aduersarij & a re ipsa. ut si rem b̄nuolētia digna laude p̄equimur: & merita: dignitates: aut virtutis genera p̄long capratur iudicis: aut nostrę cōmemoram⁹. Hoꝝ autem cōtraria in aduersariū re torquemus. Vt autem attente audiamur: a rebus ipsis ordiendū est. ut q̄ ut attentiōles & quantē sint de quibus nobis sermo est: ostendamus. In hoc etiam audiāur auditores dociles reddimus. Hęc autem moderanda sunt: ut nec assenta dociles au tores nec iactatores videamur: assentatores quidē si supra modū audito ritum laudes sequimur. Iactatores aut̄ si minus modeste. vel nos: vel rem reddim⁹ dicendā laudabimus. Oīno etiam caendum est: ne verbis plixioribus aut maxime sententiaḡ apparātu in exordio utamur. Hęc enim oratore callidum ostentant: & fidem m̄inuunt. attamen nōnunquā exordijs abstinemus. ut cum adeo honesta est causa ut exordio non sit opus. ut cum de religione dicendum est. aut cum agitur apud aliquos in causa: in qua prius dictum ē. Attentio tamen & beniuolentia auditoris cōpanda est.

De narratione & diuisione. Ca. viij. MAG.

Xordio narrationem subiçimus. qua breuiter: pte: & verissimi/ Narratio liter causa exponit. Breuiter quidē ne frusta tempus teratur.

Aperte ne auditoris animus incertus ab audiendo distrahitur. verisimiliter autē. ut fidem faciat. Primiū tunc seruabimus. Si a necessariis incipimus: sumatim dicimus: & transitionib⁹ sup sedemus. Secūdū si gestum: ut gestū exponimus: ordinem seruamus: & breuitatem lequi mur. Tertiū autem: si in narrando opinionem mores: & naturā aduer timus. Et hec quidē per verba propria: non sordida: nec nimis exquisita: sed pura & familiora: non sepius repetita: aut diffusa: narranda sunt. Narratione p̄missa: statim sequitur p̄tatio sive diuisio quæ cōuenienti⁹ Diuisio tribus dum taxat partibus absumitur. ne si in plures auditores tedium af ficiat: aut si in pauciores eorum mentes confundat.

De Confirmatione; Confutatione & cōstitutione Capitulum nonum MAG.

Vie cōfirmationem & confutationem subiungere necesse est: ut singulę p̄titiōis nostre ptes p̄pria robore cōfirmatōe: & aduersariorum infirmatōe confutatōe. Cōfirmabim⁹ aut̄ narratōes n̄as: & ad cōfirmatio uersariorū: cōfutabim⁹: put cōstitutio cause exposcit. Aut. n. cōiectura

assentator.
laſtator
Cautela

breuiter
aperte
verisimiliter

LIBRI TERTII

TRACTATVS

aut iure: aut legibus causam pbamus vel defendimus: aut cōfutabim⁹
cōstitutio Vnde constitutiō quādā conjecturalis: quādā iuridicalis: q̄dam vero
 coniectu , legalis dicit⁹. DIS. Conjecturalis qbus p̄tib⁹ absūmitur: MAG:
 uralis Signo: Argumēto: Probabilis: Consecutione: Collatione & Appbatiōe
 Signo. Signo quidē pbamus quoda loco/tempore/spacio/spe/pficiendī & spe
 argumēto. celandi accipim⁹. Argumento: cū tempora cōsideramus: pteritū sc̄p̄is
 Probabili & futur⁹: Probabili: quod a causa/vita/natione/patria etate educatione
 & securitōe. & studio sumit⁹. Consecutione: q̄in signis nocētis & inocētis inquirit
 hæc sunt pallor/rubor/tremor & inconstantia. Collatione: cum soli po
 collatōe tuisse facere pbabim⁹: & rationes alias fugisse. Appbatione autē: in tēs/
 approba tium/questionis: rumores & argumentos adductōe. Hęc omnia infirmā
 tionē tur⁹: si demonstrabim⁹ nullā rem esse q̄ suspensionib⁹ criminari non pos/
 sit: & rumores facile vulgus cōsingere & cōminisci solit⁹. Testib⁹ autē testibus
 turpitudinē/queſtum/metū/fauorem/sphem/simultatemq; obijcitemus
 Quęſtionib⁹ autē nullā fidem debere dicem⁹: q̄ credibilia nō dixerit: q̄stionib⁹
 & ingenij cōmentarū cōstanter non p̄nunciauerit: neq; tormentis fidē
 adhibendū dicemus. Et q̄ ideo tortus dixerit: q̄ finē doloribus faceret.
Cōstitutō DIS. Iuridicalis constitutio quibus partibus absolutur ⁊ MAG
 iuridical⁹ Duobus. Absoluta & absūptua. ut iuridicaliter & absolute defendi
 absoluta mus vel accusamus: cū causam nostrā pbam⁹ natura/lege/cōsueudine
 absūpta pacto/equo & bono. sed iuridicaliter & absūptie cām nrāz tutabimur
 cū per externū aliqd & qđ causę nostrę alieni est nos defendimus. Et sit
 aut per trālationē:cōparationē:cōcessionē & remotionē criminis. Per
 concessiōne qdem: cū purgatione vel deſcapitatione nobis ignosci postula/
 purgatio. m̄is. Vnde purgatio necessitate: fortuna: vel imprudentia haud consul
 deprecato to factū esse arguit. Deprecatio vero licet consulto factū cōstat: p̄ pristinis
 tamen beneficis virtute aut nobilitate sibi ignosci postulat. DIS. q̄
 modo Cōparationē MAG. Quārendo utr̄ factū fuerit agere id qđ cōparatō
 reus excisse dicetur: facilius aut conducibilis: cān sibi Alius rei vindic
 candi potestas fuerit ⁊ & an iudicare debuerint⁹ DIS. Q uō Remotio
 ne⁹ MAG. Quārendo: is/ne in quē causa confertur: quantū ipse reus Renotio
 demonstrabit: potuerit ⁊ Hoc autē sit in consideratione homis & rerū.
cōfutatio DIS. Q uō Translationē MAG. In aduersariū crimen obiectum translato
 transferendo. Conſutabim⁹ autem dicta: cū nec fortuna/ nec necessitate
 factū aliqd demonſtram⁹. Q uo autē animi motu ſe ſuigilſe dicet: ani
 mi vitio nō imprudentia deliquisse dicentur. DIS. Constitutio lega
 lis quibus p̄tibus absūmitur⁹ MAG. Constitutio legalis qua ex Le
 gum interpretatione defendim⁹ & accusam⁹. sex p̄tibus cōpletur. Aut em̄
 contrarijs legib⁹ contendim⁹: dū nostra extollim⁹ & aduersa reb̄bam⁹.
 Hęc fit cum una lex vetat & altera iubet. Aut scripto & voce dū scripto
 ris mens cū scripto diffidet. Ambiguo/cū nostra iusta & aduersa iniusta
 ostendemus. Ratio cinatione: cū propria lex non reperi & ſimiliter uter
 mar. Cum em̄ de eadē re nihil scriptū est ratione p̄nunciandū dicimus.
 Definitione autem: ut ſi factū: furtū an sacrilegiū &c. appellādū sit. &

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

77

ita p nobis: & cōtra aduersarios definitiones demonstramus.

De Argumentatione Ca. decimum MAG.

T circa cōfirmatiōes nostras argumētis utimur. DIS. unde argumentum sumitur argumentū? MAG. A signo probabili: & necessario.

DIS. Probabile qd dicis? MAG. qd fere fieri solet: aut in opinione multorum est: aut qd habet sītudinē quandā veri & falsi. Si mīlitudo aut cōtrarijs: & a parib⁹ maxime spectat. Cōtrarijs ut non cōuenit ignoscit hīs qui prudēter nos ledūt: sicut nō habere gratiā hīs q ne cessario nobis plūnt. Ex parib⁹ ut ira homo est in dōctus: ut equus in domitus: Nā hīc nō habenīs: nec ille rōni obtempare vult. Qīne autem signum probabile credibile / aut comparabile. Credibile est quod sola opinione auditoris comprobatur. ut nemo est q nō liberos suos incolumes esse velit. Et fit triplici iudicato: scz Religioso. Cōmuni: & approbato. Religiosum aut dico qd iurati legib⁹ iudicarunt. Cōmune qd omnes sequunt& pbant. ut maiorib⁹ assurgendū esse. Approbatum: qd cum dubiū esset & q̄le habere oportet homīes sua cōstituerūt auctoritate: DIS. Comparabile quod est? MAG. Q uod rebus diuersis similem aliquā rationē īagine: collatione: vel exemplo: cōtinet. īmago autem corporis: aut naturae: similitudinē demonstrat. Collatio rē cum rei sītudine cōfert. Exemplum vero rem auctoritate: aut casu alīcui⁹ hoīs vel negoīj firmat vel infirmat. DIS. Argumentū necessario quo/mō sumitur? MAG. q complexiōne: Generationē: & Cōclusionem. Est autē complexio ī qua utiqz cōcesseris: semp aliud reprehendi. ut si im probus est cur uteris? Si pbust cur accusas? Īnumeratio est in q̄pluri bus expositis: & ceteris infirmatis: una relinquīt q necessario cōfirmatur. Conclusio autē ex necessaria cōsecutione cōficitur. ut vos hoc me feciſſe dicitis: ego tunc transpare fui. relinquitur: ergo ut nō mō nō fecerim: sed nec idem facere potuerim. Ex his itaqz locis & sīlib⁹ oīs argumentatio p̄ ratiocinationem elicenda ē. DIS. Q uid est Ratiocinatio?

MAG. est oratio ex ipa re aliquid pbabile elicēns. Ea quintupartitā inuenies scz Expositione: expositoīs cōficiōne: ratiōne: ratiōis cōfirmatiōne Exornatiōne: & cōplexiōne. DIS. Expositio ī. p̄positio quā mālo. Expositō rē dīcim⁹ qd est? MAG. oratio q̄ sumatim ostendim⁹. qd sumatim pbare voluerim⁹. DIS. Exornatio qd est? MAG. est oratio q̄ uis. Exornatō mur rei honestādē vel locupletādē caūla. In ea sumope cauēdū est ne qd ab alīquo sit ab omībus fieri dicamus. aut qd raro fit: nunq̄ fieri oīda-mus. DIS. Ratio q̄ minor dīcīt? Quid est? MAG. est causa q̄dem⁹ Ratio strata verū est: quod intendimus. Ratiōis autē cōfirmatio est quae multis ratiōis cōargumētis corroborat breuiter expositū rationē. Verū si expositio p̄spī firmatio cuia ē: rōne: & ratiōis cōprobatioē sup̄cedemus. ut si sumope sapia appetit. Cōplexiō condūcio dīcīt? Qd est? MAG. Quā breuiter cōcludit ex dictis ita lentīendum ut propositū ē. Sunt aut̄ hīc cōclusiōes: nō totius orationis: sed

c

LIBRI TERTII TRACTATVS

ptis eius sc̄ aut exordij: narratiōis: argumētatiōis: cōclusiōis & epilogi⁹;

De Conclusione Capi. undecimū MAG.

Cōclusio

Inglis itaq; ad oratōem requisitis: cōclusiōe terminanda est ora
tio. Cōclusiō em̄ exitus & determinatio toti⁹ orōnis est. Et cō/
pletū breviter rōnes p totā orōnē tractatas: simili⁹ id qđ ab ora
tore querit: & ex p̄missis fōnib⁹ inserit. Hęc aut̄ amplificatiōe: aut geni
eratione: aut cōquestiōe p̄ficit. DIS. Q n̄ Amplificatiōe cōcludi⁹
mus. MAG. Cūp cohortatōem auditoris animū ad indignatiōē cō/
ditamus. Q uod quidē trēdecim locis complecti poterit. Maxime aut̄ in
genere iudicati. Primus ab auctoritate sumit. Cū ostendim⁹ quantę cu
ræ ea res dīs imortalibus fuerit: aut ex sortib⁹ / oraculis / vaticinij: re
sponsis / ostentis / p̄digij &c. Aut majoribus nostris: sapientiſſimiſ: fe
natū: & maxima quo de his reb⁹ in lege sanctissimis. Secundus ad quos p
tineat: quæve bona attingit / cōmemorat. Tertijs Si omnib⁹ idem con
cedatur: multos eiusdem audacijs futuros exemplo aperiat. Q uar⁹ de
mōstrat si huic remissiōi multos alacriores ad maleficia futuros: qđ
ex p̄spectatio iudicij remoratur. Q uintus ceteras res consilio: etiā ubi oc
ciderint corrigi posse: hoc n̄i p̄uideat ne accidat / fruſtra auxilia implo
rari ostendit. Sextus voluntario facinori haud venians cōtribuendam
imprudenti vero nonnunq; cōcedendā cōmemorat. Septim⁹ maleſici
um terrum / crudele / tyrannicū vi & manu gestum: ab aquo & iure alienis
nō ūndit. Octau⁹ nō vulgare esse maleficium led singulare imanissimum:
a barbaris & bestijs remotissimum ppetratū: in amicos: maiores natu
mortuos. I ē in eos qui neq; alienum ledere / neq; se defedere potuerūt
manifestat. Nonus cōparatione hoc catotius demōstrat. Decimus quæ
ante rē / & in negotio acta sunt: quæq; cōsequētia soleat: acriter & criminio
se exponit. Undecimus In iuris eōtumelīa iunctā ostendit. Duodecim⁹
est quo auditores: ut iniurias suas ad res nostras referat oramus. Trede
cimus est quo ea q̄ nobis acciderint etiā inimicis nostris indigna vide
ri. DIS. Hęc opulchra līlāt̄ iucūda vidēn̄. Sed qñ enīteriōe adu
dem⁹: dicas t̄ MAG. Cū i ordine colligim⁹ qb⁹ de reb⁹ verba lecerim⁹
a cōfirmatiōe initii sumētes. Fit aut̄ ut artificij suspitione: tediū & fatig
atatem effugere: & memorīa reficerē videamus. DIS. Conquæſtōe au
tem qñ in cōclusione utemur t̄ MAG. Cū auditoris animis ad miseri
cordiā mouemus. Hoc aut̄ multipliciter fieri potest. Primo. Si quibus
in bonis fuerimus: & qbus in malis nunc sim⁹ / oñdīm⁹. Secundo quæ
nobis in cōmoda futura sunt: nisi cauſam obtinuerimus enumeramus.
Tertio. Carptim unūq; deploramus in cōmodū. Q uarto p̄ter sp̄ma
in miserijs nos demonstrabimus esse. Q uinto p̄ter meritā nos in luc⁹
positos aperiāmus. Sexto nos sub eoz potestate quoq; misericordiam
caprabim⁹ subiiciemus. Septimo. In opia: infirmitas: & solitudo demō
stratur. Octauo nos parentū solitudine: aut rei publicē causa: nō nostra
galamitale dolere dicimus. Nonō liberorum aut parentum: aut sepelit

Enumera
tione

cōqueſti
one

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

72

di corporis sui sit cōmēdatiō. Decimo dissūnctiō eius cum quo libētis/
fime vixerimus:deploratur. Undēcimo q̄ ab his quibus minime cōue
nit male tractamur:edocemus. Duodecimo misericordiam nostrā qua
in alios usūsumus:ostendemus. Tredecimo contra fatum & nos diu in
malis fuisse cōquerimur. Decmoquarto Animiū nostrū fortē & patiē
tem incōmodorū/futurum ostēdemus. Cōsiderationē autem breuē esse
necessē est. Nihil em lachryma citius arescit.

De Dispositione Capi. duodecimum MAG.

Ebus itaq; ad orationē p̄tinētib⁹: ut p̄mitti inuentis: eas rite
collocare opereptiū ē. Hoc autē scđa p̄te oratiōis/quā dispositio
nē dixim⁹:cōplet⁹. DIS. Dispositio igit̄ cōratiōis ps q̄ inuen
ta: in certa loca digerit atq; locat. MAG. Sane definis. Ea autē duplex
est. Altera em ab arte p̄ficiſt̄: altera autem ad temp⁹ accōmodat̄. Ea q̄
ab arte p̄fecta est: p̄tium orationis & argumentatiōis ordinē seruat: lege
exordi⁹: & singula quæc̄ membra ex p̄ceptiōe collocat. Quæ vero ad tē
pus accōmodata est: a narratione: vel firma aliqua argumētatiōe princi
piū oratiōis cōstituit. Vnde si causa nostra magnā videt habere difficul
tatiē: ut nemo aio principiū audire possit: a narratiōe incipiendū ē. Si vero
narratio parū p̄babilis ē ab aliqua firma argumētatiōe exordiāmūr. nō
nunq; vero a litteraz; aliquaz; recitatiōe incipiēmus. His autē cōmutatio
nibus uti non oportet: nisi causa aut res postulet.

Dispositō
scđa pars
oratiōis rhe
toricalis
ad temp⁹
accōmo/
data

De Elocutione Capi. tredecimum MAG.

Actenus inuentis & dispositiōis partes tractauim⁹: nūc ordo p̄/
missorū expostulat: ut reliq; oratiōis p̄tes p̄curramus: quæ pri
ma Elocutio est. DIS. Quid est Elocutio? MAG. Quæ in
uenta atq; disposita veniūt exornat. Hui⁹ triplex est forma sc; Grauis
quæ p̄ materiæ & p̄sonarū qualitatē cōplectit̄ verba rara: & s̄niās aucto/
mediocris ritibus innixas: graui etiā & magna cōstructione uitit. Mediocris autē
attenuata tē humiliora: nō tamē insīma inserit. Attenuata vero usq; ad purum at
q̄ quotidiani sermonē descendit: ornatūt̄: non autē exq̄stūt̄: habet & s̄niās
eruditas: nō tñ raras. vitia his p̄xīma vitīda sunt. Hęc autē fugere poteri
mus: si ad orōnis elegantiā: cōpositionē atq; dignitatē respexerimus.

Elocutio
tertia ora
tionis p̄s

De Elegantia Capi. decimū quartum DIS

Elegantiā quā dicas? MAG. Eam q̄ unūq; pure & latine cf/
fert. Hęc in latinitatē & explatiatiōne distributa est. Latinitas autē
sermone: platione & scriptura purā & cōgruā seruat structurā
Barbarismū & soleocismū vitat. Est autē soleocismus: cū verbū sequēs su
periori nō accōmodat̄. Barbarismus vero cū verba vītiosa p̄feruntur.
DIS. Explanatōem quā intelligis? MAG. Quæ verbis usitatis &
pprijs aptū & dilucidā reddit orationē. Sunt autē verba usitata (ne erres)
ea quæ quotidiana & trita doctoris cōsuetudine noscuntur. Propriā ve
to ea sunt q̄ illius rei verba sunt: aut else possunt de qua loquimur.

Elegantia
Latinitas

Soleocis/
Barbaris/
mus

LIBRI TERTII TRACTATVS

De Compositione litterar̄ syllabar̄ & dictionū Capitulum secundum DIS.

Cōpositō
Oratiōis.

Vidēt orationis cōpositio? MAG. est lepida dictionū cōple-
xio: q̄ hiatu & trajectōne ptes alocutionis æqualiter distinctas
ordine & iunctura ppolitas facit. Hāc seruamus si in cunctis se-
ueritatē concinnitatēq; tenem⁹. Q uod qdē facile fieri potest: si litteras:
p litteras. syllabas: dictiones & oratiōes cōsiderabim⁹. Litteras inquā: si dictio-
nem alterā a vocali incipientē in quā p̄cedens terminatā est cuitabimus:
Etiā & sonora si multoties repetita/dissona est. Syllabas si similib⁹ cō-
p syllabas currentibus a se incipientib⁹ aut terminatis australiter ab ea in qua prior
p dictōes syllabas cōtinuare c̄p̄plures. similiter & longas Dictiones autē. Cum si
militia cōcurrentes & sibi obuiātes cuitamus: & suauibus sonoris ele-
ctis/apris/ conamodis/ proprijs/concinnis: non nimis prolixis/suspen-
sis: sed splendentibus & significatiuis: que legentiū/audientiumue au-
res atq; aios mulceri possint: utimur.

De Compositione partium orationis Ca.xvi. MAG.

N orationī vero cōpositione plura cōsideranda erunt p̄cepta:
quæ ab oratoribus lūmo studio obseruata dīnoscuntur . Et qui-
b⁹ (quoniam multa sunt) p̄pauca hic pandā: Et sit hoc p̄imum:
p oratiōes Appositum in principio: suppositum in medio: & verbum in fine orna-
cōpositiōis tissime ponitur: ut Carthaginē: Scipio Africān⁹ delevit. Secūdū. P̄pōsi-
tiones per pulchre inter adiectū & substantiū īrreperiū. Simili-
ter relatiūnē cū suo verbo per modū parenthesis. ut Ornatissimo in lo-
co laudāda est (quæ a paucis colitū) p̄simonia. Tertium. sīl genitiū
ornate interponitur: ut Constantes militū animi. Quartum. Adiecti-
uum venuste p̄cedit substantiū. ut optimā virtus: & obliquus suum re-
storem. ut locorū lōginquitas. Atq; adiectiū a substantiō nō nimis
elongetur. Quintum. Negativa dictio apte ī calce orationis ponitur:
ut Pr̄stantiōrem tevidi neminiē. Sextum. Ornatissime p gerundis: ge-
rundiū utimur noīb⁹. ut gerēdō: bellosḡ grā gerēdi bella veni: & nō
grā gerēdi bella veni. Septimū. P̄positio plepide positio addit: si exau-
gere velim⁹ noīa. ut perbeati: ppulchra. Sic suplatiis multo / facile: lōge
& q̄ aduerbiā p̄ponim⁹. ut longe doctissimus. egit q̄ maximas grati-
as. q̄ etiā p̄situū. ut q̄ docti. similiter perq̄. ut p̄s doctor es. Sic &
comparatiūiis multo & longe ornate p̄ponitūr. ut longe doctior: mul-
tos ap̄tientior. Multum: paucum: modicum: paululum: tantum: squantū:
positiō adiungenda sunt. ut Multū doctus. Non autem multo doct⁹
Octauum. Cum duo pariter se habuerint: utriq; tum dictionē/aut & cō-
iunctionē p̄ponim⁹. ut petrus tum doctrina tum virtute clarus est. vel
petrus & doctrina & virtute clarus est. Si vero duo se non equaliter: sed
unū minus aliud maius sit: minus in primo loco ponim⁹ & ei cum p̄po-
nim⁹. maius yō o p̄steri⁹ locandum & ei tum dictio p̄ponenda est. us-

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

amo petrū cum ob doctrinā eius tū ob virtutē Nonum. Ornate adiectū
uum in substantiuū neutri generis: & substantiuū in grīm mutatur. ut
Multū laudis. i. multa laus. sic & hæc aduersaria locamus. ut parum lau-
dis. id est paucia laus: satis viriliū: id est sufficiētes vites. Decimū. Vlt̄ia
supina ornate p̄gerundis acti casus ponunt. ut difficile creditu: id est ad
crendū. Vndeclimū. Lepide aduersarii suplatiu gradus/positiu addit̄
arc̄ eundē suplatiu teneri facit. ut maxime memorabile facin⁹. i. memo-
ratissimū facinus. Sic admodū & in primis positiuis adiuncta vim ferme
eandem retinet. ut admodū memorabile facinus. In primis rarū genus
hominū &c. Duodecimū. Compatiu⁹ pulchre p̄ positiu ponit. ut lo-
nes in me inuitūtur vehementer. i. vehementer. Multi etiam compat-
ui aut suplatiu orationi splendorē afferunt. ut neq; studiosiorē operā:
neq; vigilantiōrē curam in alio facile inuenies &c. Tredecimū Subiun-
ctiu p̄ indicatiu nō inornate ponit. ut velim p̄ volo. Decimāquar-
cum. Hæc dictio p̄q; splendidi positiuis additur. ut perq; doctus phūs.
Decimāquintū. Frequentia v erba p̄ primitiuis non inconuenienter
poni solent. ut Cōieđo p̄cōiđio. Sedecimū. Dictio aduersaria q̄q; in-
dicatiu iuncta oratōem multū exornat. ut q̄q; te ante hac diligebam:
nunc tamē ob singularem virtutē v ehementē admiror. Decimāsepti-
mum. Non solum/ non modo/ apte locantur si verumetiam: sed etiam
verumquōd sequantur. ut non modo doctus es/ verumetiam honest⁹.
Similiter tam & q̄ sibi respondent. ut tam chara mihi patria est q̄ tibi
vita iocunda. Decimāoctauum. Oratio infinitiu perornata p̄ indi-
catiu vel etiā subiunctiu ponitur. ut volo te ad mē scriberē id est volo
ut ad me scribas. sc̄io te legere: & non sc̄io q̄ tu leges. Nam q̄ & ut ora-
tionem incultam reddit. Futurum infinitiu verbis passiu ornate po-
nitur pro p̄fici etiudem. ut lectum fī. pro legi. Decimānonum. Prepo-
sitio quæ nominis adiungitur pulchritius verbo additur. ut adeo te/ ora-
tius dicitur. q̄ eo ad te. Vigelim⁹. Perinde ornatissime postulat post se
ac vel atq;: vel acī: & valet totum idem quod tanq;. ut Che rea pindē
ac foret eunuchus. Camillus perinde atq; omnī sapientissimus. Sic &
tantisper ornate dum post se recipit. ut Tantis per meum dic̄ te volo dū
quod te dignum est/ facias. Similiter atq; pro q̄ lepide pointur. ut alit̄
fecit atq; tu intelligis. Vigelimumprimum per venustam orationē red-
dit si inter gerundis acti casus p̄ponatur: & verbū indicatiu īperfecti
tempis sequatur. ut inter coenādū loquebar h̄ec. Et gerundia in do: cuž
vel sine preposirione ornate ponuntur. ut in audiendo promptus: Con-
sulendo peritus. Vigelimumsecundum. Non illepede negotio positiuo
adiungitur ad contrariū positiu significationem designandam. ut haud
improbus: id est probus. Vigelimumtertium. Ablatiū i. abfoluti perve-
nūstām reddunt orationem: maxime dum tempus significare volueri-
mus. ut Octavianō regnante p̄ax fuit. Scipione cōsule pœni deuicti
sunt &c. Vigelimumquartum. Pronomina possessiva ornate sequuntur
genitiui. ut mea causa sit & aliorum. Vigelimumquintum. ornatissime

LIBRI TERTII TRACTATVS

simplicius subiectiva verba iunguntur. ut Cur aut vir sis. Lábora uē excellas. Vigesimā sextum: dum patriā/aut genus alicui^p designare plā cuerit nomē gentile: aut patrīum effingimus. ut atheniensis sum: & non de Athenis Grecus sum: non de grecia. Vigesimā septimā: puenuste dīctio eadem repetitur. ut etiam atq; etiā: iterum arq; ite^r; &c. Vigesimā octauam dīctio negativa ornatisime in fine ponitur. simil^r superatūs: ut doctiore te vidi neminē. de suplatiuo. ut ceterorū te iudico prudētissimū. Vigesimumnonū. puenuste participia acti & ablatiū casus loco infinitiuo^r suorum ponuntur. ut inuentum tibi curabo: & addūstum Pamphiliū. Priusq; incipias cōsulto &c. Item Infinitiuus. p̄ pterito imperfecto poni. repit, ut mordere p̄ mordebam. Trigesimū Præpositio postponit suo casui. ut vestro ab ouili: p̄ponit etiam grīo. ut de Ciceronis eloquentia. Item. Is ea id: semp antecedere debet. ut Is quē admīrō doctus est &c. Hęc & plura alia sunt cōpositiōis p̄cepta: quae singula p̄sequi: longiorē requirent tractatū. Hęc in p̄senti iufficiant. Ad dignitatem stilum vertamus.

De Dignitate orationis & verborū exornationibus Ca. xvij. DIS.

dignitas	Vidēdīcis orationis dignitatem ^c	MAG.	Illud qd orationē or	verbū
Oratiōis			nāram: & verborū & sententiās decore distinctā reddit.	naturō
Colores			Prīma: itaq; libeat de verbo exornationibus differere: quartū prima ē;	plūciter
verborū			quae in verbī iteratione cōsistit. ea in octo p̄tes distributa est. Prīma ē Re	Repetitiō
cōuersiōe			petitio: quae verbū in principio positum iterat: ut Q uis helenā rapuit?	
Cōplexio			quis igne ferocq; Trojam deleuit? Alexander p̄fecto qui paris dicitur.	
ne			Secunda Conuerſio q̄ verbū sine locutum repetit. ut Italiam Hanibal	
Cōdupli-			armis vicit: ingenio vicit: dolo vicit. Tertia. Complexio quae principio	
catione			& fine verbum iterat. ut Q uis Carthaginē deleuit? populus romanus:	
Gradatōe			Q uis Numantiā eruit? p̄pulū Romanus &c. Quarta. Traductio q̄	
			eandem dictionem vase collocat. ut Q uis nihil habet in vita iucundius	Traduci
			vita: is cum virtute vitam non p̄poteſt ducere. Quinta. Conduplicatio:	ong
			quae est unius: aut plurium iteratio: cura ratione amplificatiōis. ut vir	
			tūrem Scipionis: virtutem & huius verbis gloriam cōmemorat. Sexta	
			Cōmūrāto. ut cum duq; diuersē sententia esferatur: ut a priori poste	
			riō contraria p̄priori proficiscatur. ut esse oportet: ut viuas: non viuere	
			ut edas. Septima. quae non ante ad consequētū verbum descedit: q̄ ad	
			superius reuersum est. ut Si hostib; quodlibet licet: & quod licet pos	
			sunt: & quod possunt audēt: & quod audent faciunt: nihil laudis aut glo	
			riō nostris ciuitibus reliquum est. Octaua. Subiectio. ut cum quid adulera	
			bō sum nos: adulteriosq; nostros dici potest/ querimus: & quod dici	
			oportet sic subiectus. ut eum ne tu hominem esse putas quis: si esset nū	
			q̄ si hominis vitam infectaretur.	Subiectiō
				de

De alijs verborū exornationibus quibus non

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

74

eadem verba sed verborum vis effertur
Capitulum decimum octauum MAG.

Reter dictas alię sunt verborum exornationes: quibus non vera
ba: sed verborū vis effertur: & verbum p verbo ponit. DIS.

Quae sunt. MAG. Septem sunt: quarum Prima agnominatio
tio dicitur, quæ dissimilibus verbis similia verba accōmodat. ut dilige-

re oportet quē velis diligere. Secunda interpretatio: quæ iterat: sed non
verbū reintegrat. ut Mēnia radicis deiecit: muros solo equavit: pa-

tetes huius virbis funditus querit. Tertia Nominatio. Quæ minus
idoneo verbo nominat: id curu nominis non recordatur. ut Mugire:

hinc: vagire. Quarta. Pronominatio: quæ cognomine quodam ex-

traneo dicit: qd suo nomine appellare nō licet. ut Si quis gracos aphri-

cani nepotes noīet. Quinta Denōratio q̄a rebus propinquis & fini-

tumis trahit orationis originem qua potest intelligi res non suo nomi-

ne appellata. ut pro libero vīnum: pro cerere frugem. Sexta. Abusio q̄
pro certo & propinquō simili utitur. ut pro orare / obsecrare / supplica-

re. Septima. Translatio: cum verbum transferatur ad rem ex alia re: qd
similitudine recte videbitur posse fieri. ut urbem subito extinxit: quois

De Exornationibus verboꝝ simplicioribus

Capitulum decimū monum MAG.

Vnt præterea alię verborum exornationes magis simplices: & si
ne sententiā admixtione. DIS. Et has enumera. MAG.

Prima. Articulus est: qua singulꝝ verba cesa oratione distinguit.
ut Armiss. cruore. cadaveribus: & luctu omnia compleuntur. Secunda
Similiter cadens: quæ similibus casib⁹ orationē dissimiliū interposi-

tionē exornat. ut virtutem iugiter explorantem & assiduis curis extol-

lentem laudas. Tertia. Similiter delinens quæ verborum exitus simi-

les dissimili medio habet. ut viuīs gloriose: delinqūs ambitiose. Quar-

ta. Correctio quæ tollit quod dictum est: & pro eo quod magis idoneū
videatur reponit. ut nī hēc fecisset: ita ex cogitat̄: nullam suscipit. Óm̄

incidisset. Quinta. Distinctio quæ diuersa diuerso verbo concludit. ut
Populus romanus Numantia delevit: Cartaginem querit: Corinthū

dilexit. Sexta. Coniunctio: quæ interpositione verbi superiores par-

tes complectit & inferiores. ut forme dignitas: & morbo deflorefcit:
& vetustate. Septima. Adiunctio: quæ aut principiō: aut sine verbum col-

locat. ut deflorefcit formē dignitas: aut mo: bo: aut vetustate. Octava
Dissolutio quæ coiunctiōib⁹ verborū: & medio sublatiſ ſepatis pribus

effert. ut Clamorib⁹: ululatib⁹: edes resonabāt. Nona. Circuittio q̄ rē sim-

plicē allūptā circuſerib⁹ eloquit̄. ut ſcipiōis: yō cathāḡis op̄es p̄fregit
Decima. Trāſgressio q̄ yō horū ordinē p̄turbat. ut iſtā plurimū

agnominatio

Noīatio

Denōratio

Trāſlatō

Articulus
ſi p̄ter ca-
denssimilr de-
linens

Distictio

Cōiunctō

Adiunctio
dissolut

Circuittio

trāſgres.

LIBRI TERTII TRACTATVS

Suplatio forma valuit: & forcisse tuum meo pro animo. **Vndeclima.** Superlatio q̄ augendi m̄nūendue causa superat veritatem. ut Sermo melle dulcior. **Intellectō** Duodecima Intellectio cū res tota de pua parte/ aut de toto pars cognoscitur. ut Num illæ te tibiæ riuptiales a scelere arcebant? & ostentas mihi diuinitas tuas: cum annulum tantū ostentas. **Tredecima.** Permutatio: quę aliud verbis: aliud sententia demonstrat. ut lupus est in fabula.

De reliquis verborum exornationibus sententijs admixtis. Capitulum vicesimum. DIS:

Ratiocinatō Vnt nealiḡ verborū exornationes? MAG. Sit. DIS. que MAG. Prima est Ratiocinatio: cum ipsi a nobis rationē exposci mus. ut In re militari & medica itidem res se habet. Q uo enim dux & medicus antiquior eo melior creditur; usu enim & consuetudine qui viā. **Sententia** & oratione parere confuerunt/ optimē norunt. Secunda Sententia: quę quid sit vel esse oporteat in vita: expositione sola/ vel ratiōē Cōtrariū & probatione ostendit. ut Domat omnia virtus. Tertio Contrarium: quę alter⁹ ex contrarijs facile cōfirmat. ut Qui non suis hostib⁹ quo modo alienis confulet: Quarta Membriū: qua res breuiter absolutur/ sine sententijs profectione: dum alio membro orationis excipiatur. ut. **Cōplexio** Tuis dolor/alienis ludubrio/tibi⁹ ipsi dedecorferas. Q uinta Cōplexio quę periodus & continuatio appellatur. & hæc Sententia: Cōtrario & Compar. Conclusioni tantū conuenit. Sexta Compar: quę mēbra habet pari saltem quantitate syllabar⁹. ut Audacia Alexandro gloriā cōparauit. Sa pientia Platonis laudē vendicauit. Septima Exclamatio: quę res acq̄ p̄ sonar⁹ commemorationē faciens in significationē doloris prorumpit. ut Si parietes nostri loqui possent: vel reddere viuas voces: patres nostros intueremur: dicerent urbem p̄clarā nos op̄issam & subiectā reddidisse. **Contentō** Octava Contentio: quę contrarijs sententijs orationē conficit. ut Virtus & litterar⁹ studia difficiles adiutus/ exitus vero facilissimos afferunt. Non occupatō na Occupatio: cum dicimus nos pr̄terire aut non scire id qđ maxime dicimus. Et hac quidē utemur: cum res plana fieri non potest: vel ad nos non pertinet. vel dum longam rem effugere volum⁹. ut Non dicam te urbis nostrę hostem: omnes bonos insectari: & qđ ad te non attinet p̄terib⁹: templū te religionis & urbis huius caput evertisse. Decima Personatio: quę est cum dicenscō aliquā rem toti alīcuius voluntati condonare videtur. ut Cum p̄ter animā nihil mihi relīctū sit: vos ea uti libet utamini. **Vndeclima Dubitatio:** cum querere videtur orator qđ potius aut potissimū dicat: ut Quem te moribus tuis appellem/nescio. Duo decima Definitio: quę proprias alīcuius complectitur potestates. ut Intra erit motus animi ad exercenda peccata. Tredecima. Transficio: q̄ cum breviter ostendit quid dictū sit: paucis etiā qđ sequitur demonstrat. ut Me am in Cesarea fidem cognoscitis: nunc eius in me p̄fidiam accipite. Décimaquarta Expeditio: quę rationib⁹ pluribus enumeratis: quib⁹ aliqua res fieri vel non fieri potuerit: ceterae tolluntur & una relinquuntur.

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

ut Si nec ab uxore / quæ amore & pietate p̄spedita erat: nec a nepote / qui
in bello interfectus: domi a crudelissimo liberto mors illata est. Decim⁹ Præcīsio
quinta: cum scilicet dictis aliquibus / quod conceptum est in animo au-
dientium relinquitur. ut tu haec audes dicere: quæ nuper alieno domui
non ausim dicere. Et tantum de verborum exhortationibus. Ad senten-
tiarum colores nos conuertamus :

De Sententiarum colorib⁹. Cap. xxi. DIS.

Via autem quoniam sunt Sententiarum colores? MAG. multi. Prim⁹
est Distributio: cum res & personæ & negotia certa disptiuntur. Distribu-
tio Q uibus rei publicæ honor curæ est: præmia virtuti / penas scelerib⁹
rependite. Secundus Licentia: cum apud eos quos vereri debemus ali-
quid audaciū proferim⁹. ut Q uod omnibus ludibriū estis: non ab re
censeo equissimi patres. ceteri ne quē tum offendim⁹ statim subiungim⁹.
Hic sapientiā vestrā inquirō. Tertius diminutio: cū aliquid inesse nobis
nature / fortunæ ut industria ratione leuam⁹. ut Cū summa vigilatia for-
tuine cōmoda animiq; bona a parētibus mihi & natura cōdonata: cōse-
qui & tueri studuerim mediocriter / ex his ne nimis dixerim / cōsecutus
sum. Quartus Descriptio: quæ reg; cōseqnētū p̄spicua & lucida cū gra-
uitate cōtinet expositionē. ut Ni istū Iudices capitū reū damnabitis: ut
fera truculentā vos ciues ut timet vultabit: quare iudices salutē omnis
& honori nostro cōsulite. Quintus Distributio: quæ rem semouens ab re Diuisio
utrāq; absoluti subiecta ratione. ut Due sunt res q̄ possunt homines ad
turpe cōpendiū cōmouere: inopia aut auaritia. Te auarū in fraterna di-
uisione cognoram⁹ inopem atq; egente nunc videm⁹. Sextus Frequentatō
tatio: cum res in tota causa disperse in unū locū cogunt: q̄ grauior acri-
or & criminiosior oratio sit. ut Hunc iudices liberare cupitis: imprecibus
enim petulans / impius / superbis & intollerabilis est. Septimus Exposi-
tio: cum in eodem loco manemus & aliud & aliud dicere videmur: can-
dem ramen rem aut de eadem re cōmemorando pronunciando vel trac-
tando dicimus: pro eadem re propositionē / rationē / comprobationem /
contrarium / simile ac conclusionem afferentes. Octauus Cōmoratio: cū Cōmora-
tio in eodem loco firmissimo quo cora res continetur imoramat diutius:
& in eundem locum redimus sepius. & eo uti maxime conuenit: quoni-
am boni oratoris propriū est. Nonius Similitudo: quæ traducit ad rem similitudo
quāpīam: aliquid ex re dispari simile. ut hirundines æstiuo rēpore p̄sto
sunt: frigore pulsē redeunt: ita falsi amici sereno rēpore fortunę adueni-
unt: & cum hyemē infortunij viderint omnes recedunt. Decimus. Ex-
emplū: & est aliquid facti vel dicti cum certi auctoris nomine propo-
sitio. Et eisdē modis quibus similitudo sumitur. Undecimus Imago: & Imago
est formæ cūm formā quadā similitudine collatio laudis vel vituperati-
onis causa facta. ut Ibar in prelium corpore thauri validissimi: & impe-
tu leonis. Irē. Tanq; fera ursa & īmanis draco scripsit per forum. Duodecimus Effictio:
cum facies corporis verbis describitur: ut Erecta frōte:

LIBRI TERTII TRACTATVS

Notatio Iudibundis oculis: aduncis naribus: sparsore gestit. **Tredecimus.** **No-**
tatio. Cum aliquius natura certis describitur signis. ut cum gloriostis cu-
Sermocinatio iusdam militis iactantia commemorat. **Decimus quartus.** Sermocinatio
cū aliquius psong sermo cum ratione dignitatis attribuitur: quo senes.
parci & grauitate: ioco & ludo: iuuenes commemorant. **Decimus quintus.**
Cofirmatio Cum aliqua qua non adest persona vel res muta & informis vel eloquens.
& habens formam introducitur. ut si Scipio reuiuiscat diceret: ego vrbis
pacem peperi: vos bella co-citatistis. **Decimus sextus.** Demonstratio. Cum Demon-
res ita verbis exprimit: ut geri negociū & res ante oculos efferrī videat stratio
Breuitas ut Tela emittunt: gladijs cominus certant. **Decimus septimus.** Breuitas.
Cū res necessariis tantum verbis expedite dicitur: & adhibenda est sepe cū
tempus non sinit commemorari. **Decimus octauus.** Significatio: quæpli in
suspicione reliquit qm̄ positiū est in oratione. ut quiesce tu cui⁹ pater cu-
bito se emungere solebat. Item multi iacent gracci. **Decimus nonus.** Cōtentio
rentio qua cōtraria referunt in genere. ut vos hui⁹ incōmodis lugitis:
Ille reipublice calamitate letatur. Hi sunt colores quibus (& si nō oīb⁹
saltē aliquid) uti debet orator p necessitate: causē. In his ēm tanq̄ i or-
namentis: elocutionis nostrę suauitas & grauitas plurimū cōsistit: nūc
aut ad extrebas oratiōis ptes sermo noster accōmodabit: quæ non ora-
tionē spām: sed aliquid ei extrinsecū: id ē enunciationē & ordinē respi-
clent. Et primum de pronunciatione postremo de memoria dicem⁹.

De Pronunciatione penultima parte oratio- nis rhetoricalis. Capitulum. xxij. DIS.

Pronuncia- Vide est pronunciatione MAG. Est verborum digna platio re-
rio qua- buis & sensibus: moderatione vocis vult⁹: & corporis accōmo-
ra oratio- data: nihil turbide: barbareq; proferens: syllabarum mensura &
nis ps- eorum legitimo accentu seruato. DIS. Possunt ne huius dari pcepta:
quibus vītia contraria existantur. MAG. Possunt. unde in primis ma-
xime oris nostri vītia emendanda sunt. DIS. Quo pacto? MAG.
ut lingua & ore magis: q̄ labijs & dētibus loquamur apta & leui labijs
rum motu: non profusis: distentis: proiectis: rictib⁹ vel inflatis: frē-
dentibus faucibus. Neq; hiantē vel anhelante spiritu: nec immanitatem
vocis: aut tortura labiorum: cum sibilo & stridore dentium. Labia etiā
lambere: aut mordere pueriles ineptiē sunt. Supino nimis aut eleuato
vultu vel defixis in terram oculis: Nec inclinata ceruice & dimissis su-
percilijs: pronunciandum est. Eradenda autem prout sermo depo-
scit verecundia & emasculanda frons est. Sic enim vox & gestus su⁹ semper
cautelex: contuenire videbuntur. Ipsa quoq; oratio a pronunciantे san-
guinem & vitam accipere comprobatur. Cū itaq; orationē inuentā
acque (ut præmissimis) ornatam pronunciare voluerimus: principio
depressa voce: quæ tamen possit audiri: dicem⁹: ne ledantur arteria: si

PRIMVS DE PARTIBVS ORATIONIS

Antequam vox bene permulsa est acris clamore complentur. Conuenient
 autem in progressu longis interuallis uti his enim spiritus & vox recre
 atur. Paulatim autem & sensim spiritum animumque intendere debemus.
 Deinde in narratione vocem gaudiamque mediocriter in diuisione auges
 mus/continuum clamorem obmittentes. Aliquando tamen cōmutati
 ones gratae auditoris sunt & vocem conferuant. Vitare etiā oportet vo
 ces acutas: & exclamations nimis attenuatas. In clamore etiam ea vox
 vitanda est: que illiberalē quiddā habeat: & ad muliebris portus vocis
 orationem q̄d ad virilem dignitatem dicendo accommodata sit. Cum ve
 ro sermo in dignitate est: plenis fauicibus sedatissima & depressissima vo
 ce uti conueniet. Si autem in demonstratiōe sermo est: voce paululum
 attenuata: crebris interuallis & diuisionibus uti oportebit: ut ipsa pro
 nunciatione eas quas demonstramus res inferre animo auditoris vide
 amur. Cum autem in narratione fuerit sermo: vocum varietate opus est
 in quo quodq; gestum sit: ita narrari videatur: factum celeriuscule dice
 mus. Deinde modo acriter/tunc celeriter/moste/hilariter i omnesq; pa
 tes nos cōmutabimus: si qua incident in narratione dicta/rogata/ vel
 responsa diligenter animaduertamus: ut omnium psonarum sensus at
 que animos exprimamus. Sin erit sermo in iocatione: leuiter/tremebun
 da voce: cum parua significacione risus: sine ulla suspitione nimis e
 inacionis nobis agendum est. Cum autem contēdere oportebit: vocem
 iungere & torquere sonum: & celeriter: clamore verba confidere nos de
 cebis: ut vim quandam orationis vociferatio habere possit. In clamatio
 nibus autem clarissima voce & longo spacio utemur. In cohortatione
 voce attenuatissima: leui sono/ & æquilibrio & cōmutationibus crebris utē
 dum est. In conquæstione voce depressa/ inclinata sono/ crebro spacio/
 longo interuallo/magnis pronunciationibus oratio pronuncianda est
 Non autē tantum oris virtus sed & corporis q̄d æxitanda sunt. DIS.
 Et quæ sunt istec? MAG. Seruandus est in vultu pudor & acrimo
 nia & in gestu venustas: ne aut histriones aut viles operari esse videamur
 Cum igitur sermo in dignitate est: statires in vestigio leui/dextre motu
 loqui oportebit hilaritate/tristitia/mediocritate & grauitate vultus ad
 sermonis sententias accommodata. Si autē in demonstratione sermo erit:
 paululum corpus a ceruice demittamus. Si in narratione: vultus quan
 dam significare decebit hilaritatem. Si vero contendimus: brachio cele
 ri/mobili vultu/acri aspectu utemur. Item applausione pedis dextri: p
 iectione brachij acri & defixo aspectu uti oportebit. In quæstione formi
 neo plangore & conturbato vultu. In cohortatione: tardiori oratione &
 miscrabili & humili gestu utendum est. Hæc autem quantum in animo
 auditoris efficiant: luce clarius patet: nec ab euangelistibus neglecturi
 dandasunt: si diuī Augustini institutiones/ quas in quarto de doctrina
 christiana tradidit libro: se qui fas est. q̄ illic clarius inspicatur. DIS

*Corporis
gestus ex
pressio:*

LIBRI TERTII TRACTATVS

Et ego quidem facile dictis tuis assentio. sed ne in his diutius immoratus
etiqua silentio transcas/ad memorie praecpta sermoem vertas.

De memoria Capi. vicesimūtertiū MAG.

Memoria

Emorię nunc ordo praecpta ministrat. Quā quidē cōstat esse
naturalē; sed arte adiuvari posse nō dubiū est. Hęc autē ars brevis
bus praecptis; sed magna exercitacione format. DIS. Precepta
tradas; exercitacionē ego adhiciā. MAG. Memorari volēs: locos; ima-
memora/ gines; earundē ordinē dispositionē atq; collationē habeat; necesse est. Lo-
mur loco ea quidē quibus id cui⁹ reminisci voluerit veluti chartę inscribat. Ima-
gines & earundem dispositionē & collationē quibus eeu litteris scribat

Ordine Ordinē vero: ut quod prīmū; posteriusve pronūciare voluerit / distin-
ctum inueniat. DIS. Vnde autē & quales assumendi sunt loci & ima-
gines. MAG. Omni confusione huius rei postergata: locum imagi-
nes; atq; earundem ordinē inconfusum litteris viginti complectamur/
seruato earundem ordine naturali. ut A b c d e f g h &c. Harū quālibet:
quinq; continet dictiones sed m numerū & ordinē vocalium quē sūt.
A:e:i:o:u. In prima syllaba/si dictio a consonāte incipiatur aut in secunda
syllaba/si a vocali initium sumat: in his tanq; in locis singulē; imagines

Imagines a singulis syllabis incipientes conquiescent. Imagines autē sunt que per
has dictiones significantur. In quibulda vero litteris assumuntur nōn

- la nomia vulgaria: eo q; latine ab his litteris incipiēt & insigne dali-
quas imagines significantia facile reperiri non possent. Accipit simili-
quistos pro custos. Quas s̄ omes cū ordine quo posite sunt memorie cō-

Exemplū mendauerimus: ea quorum reminisci placuerit hoc pacto inscribamus
memorię ut eārum comparationes cum proprietate imaginis cui inscribenda
sunt cōsideremus. velut si regulas iuriis in sexto decretalū ordine quo
positę sunt recitare quis voluerit: imaginib; eas inscribat eo mō. Pri-
mā quę est beneficū ecclasiasticū sine institutione canonica; non pōt ob-
tineri: primę imaginis assignabimus. Considerātes aliquę abbate nobis
notum non canonice institutū &c. Secundam quę est Possessor maleſi-
dei ullo tempore non p̄scribit secūdē imaginis inscribamus: imaginādo ca-
prum: quē cū lupus de spelunca sua exire iuberet; obiecit positionē. Re-
spondit aper: possessorem male fidei &c. Pari modo sequentes: sequenti
bus inscribamus imaginib;. Multo autem p̄ hac re cōsequenda adiu-
mento nobis erit: si humanarum rerum experientiam: & naturas noueris
mus. Sic em̄ facile nobis comparationes occurrere possunt: q; p̄ contrari-
um sumendę sunt. Oportet em̄ nō tantū firma veruetiam celeri compræ-
hensione res naturasq; p̄cipere: ut & eorū quę a nobis inuera sunt & q;
ab aduersario in agendo cōrectata sunt: reminisci possimus. Alia de cō-
fortatiō memorie naturalis in tractatu nostro speciali lat⁹ videri p̄t.
Te aut̄ assiduo exercitio: iugi labore: & vigilanti studio: his intentum
esse oportet: si fructum consequi volueris. vale & quę alia ex me voluc-
ris pete.

Ilmagib

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

77

A	Abbas.	Aper.	Apis.	Astrolog⁹.	Agnus.		Exemplū memoræ Localis
A	Abbas		Guggkengauch		Officialis.	70	
A	Aper		Hartmannus.		Ortographus		
A	Apis		Helias		Ortulanus		
A	Astrologus	H	Hypocrita	40	Papa.		
A	Agnus		Hofstiarus		Pedagogus		
B	Balneator		Huss		Fictor	75	
B	Begutta		Ianitor.		Poeta		
B	Binder.	10	Iesus		Pugillator		
B	Bombardus		Institor	45	Quadriga		
B	Buccinator.		Job.		Questor.		
C	Cardinalis		Judas.		Quiscularius	80	
C	Cæsar		kantengießer:		Quodlibetarius.		
C	Chirurgicus	15	kegler		Quostos.		
C	Cocus		kursñner	50	Raptor.		
C	Curfor		koler		Regina.		
D	Dapifer		kupferschmid		Ribaldus;	85	
D	Dæmon		Lapicida		Rotarius.		
D	Dimicator	20	Legatus		Rusticus.		
D	Doctor		Listor.	55	Sacerdos:		
D	Dux		Lotrix:		Serpens		
E	Edax		Lusor.		Simeon	90	
E	Elephas		Macellarius		Socrates		
E	Episcopus	25	Medicus		Sutor		
E	Exorcista.		Miles	60	Tabernarius		
E	Equus		Molendinarius		Testator		
E	Faber		Musicus		Tyrannus.	95	
F	Fenifeca ein meder		Nauta.		Tornator		
F	Figulus	30	Necromanticus		Tutor.		
F	Fottator.		Nilifer.	65	Vates		
F	Furnarius		Norarius.		Venator.		
G	Gardianus		Nummularius		Vigil		
G	Geometer		Orator.		Vogler		
G	Gigas.	35	Obstetrix.		Vulpes	100	
	Gouggkler						

Libri Terti⁹ Tractatus Secundus De Episto
lis condendis. Capitulūm primū De Epis
tolarum diuisione. Discipulus.

Estat ut de condendis scribendisue Epistolis formā tradas.

MAG. Faciam ac lubens. Sed prēmonuisse oportet epistolat⁹ Epistole
quas dā esse diuinās: quas dā vero humanās. Diuinās qđem voco: in q̄ diuināe

LIBRI TERTII TRACTATVS

bus fidei mysteria/religionū ceremonias/dei cultū/mores atq; virtutū se
minaria exprimunt: & vitiōꝝ radices quellunt. uti est videre in ep̄lis sā-
ctorū Pauli Hieronymi Augustini Cipriani Bernardi & Senecę ph̄i mo-
ralissimi: atq; alioꝝ plurū huius ordinis hoīm. Humanarę yō qđam
Ep̄le humānē Grauiſ: Conſolatoria: Amatoria: Cōmendatoria aut Hortatoria eſt.
DIS. Grauiſ quā dicens' MAG. Eī ipsam qđardua diſſicilia atq; noua
q̄tidie accidētia trinet. utputa q̄ bellī aut pacis tēpore e caſtris ad urbem
aut ecōuerſo. Cōſolatoria qua amicōꝝ mortē calamitatē aduersaſe for-
tunā verbiſ cōſolatorijs demulcem⁹. Cōmendatoria qua amicū aut fa-
miliarē/notū vel ignotū alteri cōmendam⁹. Amatoria q̄ verbis petulā
tibus amorealiterius in nos cōcītam⁹. Hortatoria qua de rebus nostris. hortato-
ria urputa agris/pecorib⁹ aut frumētis scribim⁹: aut filios nostros/fodales
dīcīpulos ac ceteros ad mores/studia/ad laudē cohortamur. Præt̄ hæc
mari⁹ phi- autē multa alia ſunt ep̄ſtolas/genera a Mario Phileſo eloquentia præ
lefus: clara: ad oſtogenarium uſq; numerum digeſta.

De partibus Ep̄ſtolæ. Capitulum secundū. DIS.

X quot aut quibus partibus ep̄ſtola conficitur? MAG. Ex
quinq; queſ ſunt Salutario. Exordiū. Narratio. Cōclusio & Sup̄
ſcriptio. Salutatōe qđem ep̄ſtola cōſtat: ut anim⁹ eius ad queſ ſcribim⁹
pparetur ad recipienda ea q̄ dīſideramus. Exordio ſimilis. Et ut cauſam
ad ſcribendū mouentē explīcem⁹. Hoc autē q̄a etiā in narratiōe fieri po-
test: non in omnibus ep̄ſtolis exordia ponim⁹: niſi magna qđam nego-
cia tractare aut tractanda velimus. Narrationē vero ep̄ſtola om̄is con-
tinet: qua ostendim⁹ quid ab alijs fieri volumus: aut qđ factū ſit demon-
ſtrām⁹. Conclusionē autē ut de loco & tempore datę ep̄ſtole certior fiat
recipiens. Supraſcriptionē yō aut & is qui defert cui p̄ſentare debeat: &
ſad quem defertur: an ne aperire liceat cognoscat.

De Salutatione. Capitulum tertium. DIS.

E Salutatione ſcienda primū dicas. MAG. Salutatiōes varie
a varijs ponūt. Sed ſi eā ex arte ſtruere libeat. Primū nomen tuū
Deinde nomē dignitatis aut officij tui in nominatiōe caſu. Tertio nomē
elus ad queſ . & demū nomen officij aut dignitatis eiusdem in datiuo ca-
ſu ponas cū additione clausule: Salutē pl̄mā dicit. ut Gregorius Reſch:
artiū Magiſter Friderico Ep̄ſtolo Auguſteñ. S.P.D. Aſſentationis ve-
ro cauſa aliud inoleuit: ut ſiliceſ inferiores ſcribentes ſup̄iorib⁹ nomi-
na ſua poſtponat: nec ſalutē ſed ſubiectionē: aut famulandi p̄mptiſtudi-
nem loco ſalutis ponant. ut reuerendissimo in christo patri ac dño/do-
mino Friderico Auguſteñ preſuli: Gregorius Reſch artiū Magiſter ad
queſ mandata ſe ſpondet. p̄mptiſſimū. Id autē doctiōrum aures nedum
faſtiidunt: ſed etiam abhorrent vehementer.

De Exordio. Capitulum quartum. MAG.

Exordiū Xordio autem (ſi res expoſtular) p̄missa ſalutatiōne utimur: in
quo cum ad queſ ſcribitur attentum: docile & beniuolū face

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

re curāus: ut quę scribim⁹ legat & admittat. Quibus autē partibus aut unde efficiatur in superioribus digestum est. DIS. Verum quidē: sed de Narratione quid dicis?

De Narratione. Capitulum quintum. MAG

Reparato eius ad quę scribimus animo: si quid ab eo fieri volu⁹ mus: aut nos/ aliosue fecisse iudicare libeat: secundum epistolæ Narratio⁹ genus & naturā subiungemus: ut si sit epistola grauis: de bello pace aut reipublica statu &c. facimus mentionē. Ita & in alijs secundum ea quae in primo capite huius dicta sunt: factendum parviflitter. Omniū autē dictar⁹ exempla probatissima sunt apud Galparinū Pergamensem: Mrium Philefum: & aeloquentię patrē Marci Tulliū Ciceronē: quibus te datus operā velim q̄: maximā. Nihil enim in scribendo tam clarū aut promptū facit: q̄ diligenter legiſſ eos qui bene limate terſeq̄ ſcripferūt. Ab alijs vero ut a laberatq̄ pernicioſe īgenij ſugiendum eſt.

De Conclusione/Capitulum sextum. MAG.

Arrationē (quae ut diximus: petitionē complectitur) sequitur Cōcluſio terminus & conclusio epistolæ: que tribus cōſtare debet: perſona: loco & tempore. DIS. Q uomodo pſona? MAG. ut si uni scribimus: dicam⁹ vale. si pluribus: valete. & me commendatum ſuſcipe vlp ſuſcipite. Sis foelix nostrisq̄ memor. Vale diuq̄ viuas. Da operam ut valeas. Vale & me amā. Vale militiae decus: litterarum ornamētum. & ſic de ſimiſibus. DIS. Qualiter epifola loco cōcludit⁹ MAG a loco hoc modo. Ut dicatur: Darum vel Datæ: Raptum vel Raptæ: vel Raptim Roma aut Friburgi vel Argentinæ. & cetera. DIS. Tempore a tempore autem quomodo concludis? MAG. Ut diem/menses anni in q̄ scribimus ponamus. ut vicesima Nouembri: Annī Millesimi q̄ngentelii miſi ſecundi: aut decimoquarto Kalendis Marcias. Quarto idū Apriſis. pridię nonas Septembriſ. DIS. Vnde iſta affumis vocabula?

MAG. Ab antiqua Romanorū obſeruatione. Latini nanc⁹ quemlibz mensem in Kalendas: Nonas: & Idus diuidunt. Prima enim die cuiuslibz hunc mēſis/pontifex minor conuocata plebe/quor dies a Kalēdīs ad Nonas ſupererent. pñunciabat. Vnde hæc dies hoc nomen Kalendę a Ko. kalende λέω græco vocabulo accepit. Valet enim idem quod voco. Dies autem ultima mēſis præcedentis pridię Kalendas: quaſi primo die ante Kalendas: qui vero ante hunc/ tertio Kalendas dicitur: q̄ ſit tertius a Kalendis. & ſic de alijs diebus ordine retrogrado ascēndendo donec ad idus de uentum fuerit. Dicitur autem Idus ab iduo: quod eſt diuido. quia id diuinus mēſis diuidat. Dies autem hunc ſequens in ascēnsu/non ſecundo id⁹ ſed pridię Idus dicitur. Sequens tertio Idus. & ſic de alijs donec ad nonas progressum ſit. Nonce autem diuine ſunt: q̄a ab eo die ad Idus ſemp nouem dies ſunt. Alias rationes illorum nominum consulto libuit p̄terire. DIS. Quot autem Nonas Id⁹ aut Kalendas ſinguli mēſes hñq;

LIBRI TERTII TRACTATVS

MAG. Ianuarius: Februarius: Aprilis: Iunius: Augustus. Septembris
Nouember & December quattuor habent nonas. Martius: Maius: Iulius & October sex nonas habent. Singuli autem octo Idus tenent. Ianuarius decimaquarta die Decembribus kalendas suas finit. Februarius decima quarta Ianuarij. Martius. xiiij. Februarij. Aprilis. xvi. Marcij. Maius decimaquarta Aprilis. Iunius decimasexta Maij. Iulius. xiiij. Iunij. Augustus. xvi Iulij. September. xiiij. Augusti. October decimaquarta Septembribus Nouember. xvi. Octobris. Decembris. xiiij. Nouembribus. Sic patet et in Februario post idus dicim⁹: decimo sexto kalendas Marcij: qd quidē vero est in anno cōmuni: in anno yō bisextili: quia tunc Februari⁹ habet vi gintonū dies post idus dicim⁹ decimo septimo kalendas Marcias. Ut autē ea quae dixim⁹ dilucide intelligas: sit Marcus nobis exc̄p̄to. In cuius si prima die litteras dederis: scribas kalendas Marcij. Si secundo: sexto nonas. si tertio: quinto nonas. si quarto: quarto nonas. si quīta: tertio nonas. si sexta: pridie nonas. si septima: nonas marci scribas. Si octauo octavo idus marcij. si nona: septimo idus marcij. si decia: sexto idus &c. Si undecima: qnto idus. si duodecima: qrto idus. si tredecima: tertio id⁹ si decimaq̄ta: pridie idus. si decimaq̄ta: idibus martij scribas. Si decima sexta. xvij. kalendas aprilis. si decimaseptima. xvi. kalendas aprilis: &c dealijs in numero kalendarū descendendo donec ad ultimum eius diem peruenieris: in quo pridie kalendas aprilis scribas. Ita pariformiter & in reliquis mensib⁹ faciendū. Eo tñ admonito: ut nonas & idus a mense in quo sunt: kalendas vero omnes primis dēprīs: mense sequenti dñi nabis. Nec secundo nonas idus aut kalēdas: sed pridie nonas idus & kalendas dicendura est. DIS. Quid autē hoc est: qd in superiorib⁹ quarto kalendas marcias & non marcij d̄cebas? MAG. Quia pro genitivis mensis p̄uenuste possessiva ponūt. ut dicam⁹ pridie kalēdas marcias: Aprilis: Maias: Iunias: Iulias: Augustas: Septembrias: Octobrias: Nouembrias: Decembrias: Ianuarias: Februarias. Nomina autē kalendē non idus nō modo in ablativo: vero etiā in accusativo ponere conuēit p̄ponendo p̄positionē ad. ut ad octauū idus Ianuarias ad me dedisti literas. aut in genitivo: ut pridie kalendarū Marcias.

De Suprascriptione. Capitulum septimū. DIS:

Scrip-
tionis for-
ma
Tituli sta-
tuum

Vibus cōpletur Suprascriptio: MAG. Nominē & titulo dignitatis proprio eius ad quā scribim⁹. Debent autem oīa i das titulos statib⁹ attribuendos subiunge. MAG. Rhomanū Pontificē: sanctissimū beatissimū dominū nostre Pontificē maximū: summū sacerdotē & patrē elemētissimū dicem⁹. Cardinales: Patriarchas: Archiepiscopos ceterosq; episcopos maiores reuerendissimos dicim⁹. ut reuerendissimo in christo patri & domino N. sacro sancte Rhomanę ecclesiæ Episcopo/ presbytero: aut diacono: Cardinali &c. Episcopos minores: Abbates & aplice fedis Protonotarios reuerendos dicim⁹. ut reuerendo in christo patri & dño

SECVNDVS DE CONDENDIS EPISTOLIS

N. apostolicę sedis prothonotario/domino suo colendissimo & obseruantissimo &c. Attamen homini proprio domino preponi non debet: abusus tamen contrariū ubiq̄ habet. Alios inferiores venerabiles & honorandos dicimus. ut venerabili vel honorando. N Canonico ecclie. N. Imperatorem: & Regem inuictissimum: gloriosissimum: serenissimum. & imperatorem semper augustum dicimus. Duces: principes: Marchiones: illustrissimos: potentissimos. Comites vero Barones: Generosos: illustres: inclytos & præstantissimos dicimus. Equites autem: Magnanimos: ac strenuos dicimus. Ceteros: validos: fortes: nobiles appellamus. Ciues: prudentes: sagaces: industrios & integeritatem dicimus. Theologos: diuinarum litterarum interpres: Sacrum litterarum: sacre paginae: sacre theologiae magistros: doctores: professores: eximios: celererrimos. Iuris consultos: eximios: spectatissimos meritissimos: consultissimos: egregios: iuris pontificij: sacrarum legum aut iuris utriusque doctores appellamus. Medicos prudentes philologie & medicinae interpres: doctores: & philosophos peritissimos dicitur Poetas: vates: mulieralunos: lauro insignes: hædera decoratos Apollinis interpres: ornatissimos: eloquentissimos: facundissimos nominatus. Oratores: disertissimos: facundissimos dicimus. Artii: magistros: acutissimos: disertissimos: bonarum artium studioissimos interpres appellamus. Feminas autem: decus pudicitie: castitatis exim: pudicissimas: castissimas: honestissimas: matronas & dominas dicemus. Hæc summarie dicta sufficiant. Nam assentandi/ adulandie causa haec oīa ita variata cernes ut per paucos reperire possis: qui non titulos superiores inferioribus attribuant. Vale Et in his finem Triuīj statuendum agnoscere.

Sequitur figura Arithmetice

fi

ARITHMETICA SPECULATIVA

Liber quartus de Quadruij rudentis
Tractatus primus De Quadruij lau-
dibus & diuisione: Capitulum primū
MAGISTER.

Vid habes fili: & cur ab imo pectore alta trahis suspitia? nū
te grauant que nuper accepisti Truij principia: & cepti te poe-
nituit studij? DIS Nihilominus:tanta aut dulcedine simul
& iucunditate ex his animū meū delibutum sentio/ut nec vi-
giliū oculos opprimā:nec sermonis assiduitas aures obtundat:nec om-
nino vel lascivientiū societas / aut quēcunq; alia iuuenturē amollienda
oblistere possint:quo minus & Q uadruij elementis auidissimum me
auditorum exhibeam:si tu hunc labore assumere dignaberis . sed ocy
ut hoc subras te etiam arce etiā rogo & horor plurimū. MAG Rem

Boetius. 1 cupis fili(& si difficile)scit tamē dignissimā.nā teste Boetio rerū studi
arithmet. tissimo: nō unq; in Philosophie disciplinis ad perfectiōis cumulū sine Laudat q
Quadruij quadrare potuit: nulli sine illo recte sapiendū: nulli deniq;
recte est philosophandum. ob id quisquis hoc p̄termiseric̄t omnē philo-
sophie iam perdidit doctrinā. quod & demonstratiōibus lucidissimis

Nychola de Cusa. Nycholaus de Cusa Cardinalis in primo quē de docta ignorantia p̄titu-
lavit libro confirmat. nam & ipe mathematicis adiutoris disciplinis / q-
dā arcana sacrae eloquiose multis ante hac abscondita penetrauit. Sed
his(cū & longiore tractat & ingeniose exercitatu requirat) in aliud tem-
pus dilatis/quod petis exordiamur. Tota vero ista disciplia quā Q ua Diuīsio q
druuij Boetius nominat quantitatē speculaat:quātitas vero in magni-
tudinem ac multitudinē partitā Rursus alię quidē p̄ se:ut tria aut quatuor:
alię vero ad alias referunt ut dupliū & dimidiū. Magnitudines aut
alię manētes sunt motus carentes:ut triangulus. linea. Alię vero sem-
per motus. ut octaua sphera. Harum illaz multitudinē q̄ per se est/Arith-
metica speculaat. Illam vero quę ad aliam refertur: Musica contemplatur
Immobilis yō magnitudinis nor:tiā Geometrica: mobilis aut Astro-
nomia pollicet. unde & ab his quatuor hęc doctrina Q uadruij ap- unde dic
pellata est. Sunt enī vię quatuor ad unū finem(q̄nquantitatis scilicet no-
ticiā) p̄ducentes. DIS. De prima igit̄ hoc vespere paucis te absolvas. druuium:

De Arithmetice definitiōne: nomine
iuentore: fine ac diuisione: Capitu-
lum secundum. **MAGISTER:**

Rimam Q uadruij partem Arithmeticā appellamus. Est autem
Arithmetica numeros& doctrina. tractat em de numero:quē grę Arithme-
ci ḡριθμόv arithmon dicit. unde & huic sc̄i nomen a primis
eius iuentoribus inditum est. Arithmetica id est scientia de virrute nu-
meri. & p̄ter em gręce idē q̄dγtus. & ḡriθmōs idē q̄d numerus lati- ne significat. DI. Qui nā huiuscē disciplig excitere primi iuēto res ē

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECVLATIVE

MAG. Apud græcos eam primus (ut aiunt) Pythagoras reperit: & Pythagoras in latīnum eam primus quidem Apuleius / deinde Boetius trāstulerūt. sed Apuleius prētermis̄ istis rem ī pām aggrediamur eo quo sequitur ordine .pri. Boetius numerum quidem numerū ī se suisq; partib⁹ & passiōibus absolute & theore rice: post hac ī pām contractius ac magis practice considerabimus. De numerū nōnullas artis calculatoriæ pulchras regulas adiiciemus.

De Numeri definitione & in numerum parem & imparem diuisione ac earundem partium descriptione. Capitulum.iiij. MAG.

numerus.

Vnitas.

Numerus
us par

Vnumerus est unitatū collectio vel quantitat̄ acerius ex unitatib⁹ profusus. Est autē uniras qua unaquęq; res una dicit. Vnitas autem non est numerus: sed principiū numeri. sicut magnitudo punctum. DIS. In quot autem quas numerus sui prima diuisiōe scindit partes s̄ MAG. In geminas in parem videlicet numerum & Numerus imparem. DIS. Numerus par quis est s̄ MAG. Est numerus ī duo diuisibilis equalia / unitate nō media. ut. 4. diuiditur in. 2. & 2. nulla unitate media. DIS. Quid est quod dicunt Pythagorici numerum partē ī maximā parvissimā posse diuidi: maxima quidē spacio: minima qn̄ titate s̄ MAG. Per spaciū/partium numeri magnitudinem: per quā Pythagoritatem vero / earundem volebant significare multitudinem. Et ut hæc clarius intelligas / exemplū hoc animaduerte. 8. in. 4. & 4. diuiditur: nec in partes maiores ab aliquo unq; partitur: nec secundum minorem numerum q̄ binarium / duarum scilicet partium naturali diuisione fecit: & ita quo ad primum in spacio maxima & quo ad secundum in quantitate diuiditur minima.

De Numeri paris diuisione: & eius parte: numeri scilicet paris pariter paris descriptione. Capitulū.iiij. DIS.

Ar numerus in quot species partitur s̄ MAG. In tres. Nam quidā est numerus pariter par: qdā piter impar etdā yō impariter par. DIS. Numerus pariter par quis est s̄ MAG. Est numerus q̄ Numerus ī duo paria diuidi: & rursus horū quorūlibet ī alia duo paria potest le piter par cari usq; dū diuisio partiū ad indiuisibilē naturaliē pueniat unitatē. ut ē numerus. 16. q. in. 8. & 8. & rursus: 8. in. 4. & 4. q. rursus ī. 2. & 2. & duo in. 1. & 1. q. est indiuisibilis unitas partitur. DIS. Et quā ob causaz̄ is Rōnomis numerus tali insignitus est vocabulo s̄ MAG. Quia eius partes nomine & quantitate inueniuntur pares: ipsiſis etenim naturaliē ordine dispositis ita sibiipsis respondent / ut quota uera sit nomine tanta reliqua sit quantitate. ut ecce. 1 2. 4. 8. 16. 32. 64. 128 ī hoc ordine. 8. decimā sex ea pars est totius summae; scilicet, 128. & tantam sedecimam continet

TRACTATVS I. DE NVMERO

quantitatē. Et rursus. 16. sūmē totius ps est. 8. & hanc ipsam. 8. cōtineat
quantitatē. Et sic idem evenier de quibuslibet reliquis ēque a medio dī
stantib⁹ partibus. Sed hoc aduertendū: si pares sunt partium dispositi
ones: non unum sed duo sunt media intrenſēda: in quibus hoc idē quod
in partibus ēque a medio distantib⁹ contig⁹ reperiri. ut i in exemplo
priori. Si vero partium īmpares fuerint dispositio[n]es: unum reperitur
medium quod sibijspli nomine respondebit & quātitatē ut. 1. 2. 4. 8. 16.
32. 64. In hoc ordine 8. est medium: octaua scilicet toti⁹ sūmē pars: quā
quātitatem in se ipso cōtinet. DIS. Clarissime hec intelligo: nec in
eius declaratio[n]e te morari amplius necesse est ob id ad reliqua stilum
veras: & quis sit numerus pariter īmpar describas.

De Numeri pariter īmparis definitione

Capitulum quintum MAG.

Vnumeris pariter īmpar ē qui in partes ēquales diuidit: & rursus Numerus
hę partes cum sint numeri īmparis/in ēqualia nō partiē ut. 10. pariter īm
In. 5. & 5 sed. 5. in duo paria non diuiduntur pares igitur numerum cu[m] par
ius medietas est īmpar esse pariter īmpar. DIS. Ne pigriteris & un/
de is numerus hoc sortiatur nomen demonstrare. MAG. A suis par/
tibus: quae cū nomine sint pares: quātitate sunt īmpares: aut si no mine Rō nois
sint īmpares: quātitate erūt pares. quod in subiecto facile erit videre ex
emplo. nam numeri pariter īmparis. 18 partes sunt 9. & 9. quarūque
libet a pari denomi[n]at numero: quia a dualitate: cum. 9 decimocto sic
dualitas sive medietas: quantitas vero eius īmpar est: quia nouenaria.
& rursus. 6. decimocto tertia pars est. ecce īmpar denominatio: quia sic
a ternario: & quantitas quidem par est: quia senaria. sic & in alijs pariter
īmparium numerorū partibus est facillimū videre.

De Numero īmpariter pari Ca. sextū DIS.

Vnumeris īmpariter par quis est: MAG. Est numer⁹ qui cum Numerus
in ēquales partes diuiditur: rursus hę partes in alias partes secā īmpariter
tur. Sed in istac partium diuisione nō usq[ue] ad unitatem in equa par/
partitio progradientur ut. 24. in. 12. & 12. partitur. & rursus. 12 in. 6. & 6.
& amplius. 6. in. 3. & 3 diuiditur sed amplius 3. in ēqua nō secatur. Et
Rō nois. ob hoc recte tale sortitus est vocabulum. Est enim par: quia in ēqua di/
uiditur sed īmpariter quidem: quia non in omnibus suis partibus par
reperitur. Sunt aut̄ hi oēs īmpariter pares. 12. 24. 28. 40. 56. DIS.
Habes ne alia de natura numeri pari cognitu necessaria? MAG Ha
beo ēquidem & multa ut scilicet de proprietatis eius: de eius quoq[ue]
quo ad singulas species generationibus: quę quoniam prima huiusc
discipline videntur trascendere elementa: in presentiarum placuit silen/
tio transire: & ad alias eiusdem numeri partes sermonem vertere.

De Numero superfluo diminuto & perfecto

Capitulum septimum DIS.

LIBRI. III. ARITHMETICE SPECULATIVE

T^e quæ aut quorū sunt hē numeri partis aliæ? MAG. sūne
numeris superfluius: numerus diminutus. & numerus p^rst̄tus
Numerus⁹ DIS. Numerus supfluius quis est? MAG. Est ille cui⁹ pars
supfluius tū sumā totius excedit. ut. 12. cuius medietas est. 6. pars tertia. 4.
pars quartā. 3. p^s sexta. 2. pars vero duodecima. 1. quæ omnes simul sum
et. 16. constituunt: quæ totius. 12. scz sumā in q̄tuor excedunt. DIS
Numerus Numerus diminutus quis est? MAG. Est numerus cuius partiū sū
diminut⁹ ma: sumā torius non attingit. ut. 8. cuius medietas est. 4. quarta pars. 2.
octaua. 1. quæ simul iuncte. 7. efficiunt: quæ torius scz. 8 sumā nō atting
Numerus gunt: sed in unitate deficiunt. DIS. Numerus perfectus quis est?
perfectus MAG. Est numerus cuius spartium sumā: sumē totius nec maior nec
minor. sed equalis reperitur. ut. 6. cui⁹ medietas est. 3. pars tertia. 2. p^s
sexta. 1. quæ simul iungas. 6. roti sumam equarem p̄creabis. Et hoc nū
merorum paucos reperies scz. 6. 28. 496. 8128. & semper in sex aut octo
terminatos.

De Numeri imparis definitione & diuisione

Capitulum octauum DIS.

Numerus impar Mpar numerus quis est? MAG. Est numerus qui in duo equalia
diuidi non p̄t quin interueniat unitas. ut. 5. diuidit in. 2. &
2. unitate interueniente. addit em numerus impar super parem.
semper unitatem. DIS. Numeri imparis (i^{quæ} sint) numeri species.
MAG. Numeri imparis sp̄s sunt numerus primus & incōpositus:
nūer⁹ secūd⁹ & cōposit⁹: numerus p^s se secūdus & cōposit⁹: h̄ad alii cōpat⁹
primus & incompositus. DIS. Numerus primus & incompositus
quis est? MAG. Est numerus qui nullam aliam habet partem scz. tam
ipsam quæ a totius quantitate accipit denominationem. & hēc pars sp̄
est unitas. ut. 3. habet p̄ter unitatē nullam aliam partem quæ roti⁹ est
una 3. Et ob id hic numerus primus & incompositus dicitur: quia a nū
lo numero priori componitur aut metit. Numerus autem numerū cō
ponere aut metiri dicitur: a quo ipso multo rōti sumpro: p̄cise nullo
deficiente aut superfluo totus constituitur. Et ita numeri quoru^r p̄ter Numeri
unitatem nulla pars est eos metiens: contra se primi dicuntur. ut. 3. & 4. p̄tra se pri
per oppositum nū meri communicantes sunt: quorum alia ab unitate mi
p̄ars ambos metitur. ut. 9. & 12. quos non modo unitas: sed ternarius
metitur.

De Numero secundo & composito

Capitulum nonum DIS.

Nūer⁹ se cūdus cō/ positus Ecundus & compositus quis dicitur numerus? MAG. Is qui
p̄ter unitatem in se alium habet, numerum a quo compositus
est. ut. 9. unitatem habet a quo nonies replicata componitur. ha
bet & insuper ternarium: a quo ter sumptio constituitur. Et ideo is nu

TRACTATVS I. DE NUMERO

merus secundus dicitur: nā habet numerum priorem a quo coniungit
tur: & compositus quidam est quoniam in ipsum a quo coniunctus est
refoluitur.

De Numero perse secundo & composito: & ad aliū cōparato primo & incōposito Ca.x. DIS.

A numerum per se quidem secundum & compositum/ad alium
vero comparatum primum & incompositū. MAG. 9 & 25. Nūertis g
horum quilibet ut ex prioribus liqueat secundus & compositus sc̄ecūdus
reperitur: sed ad se inicem comparati/primi & incōpositi recte iudicā & cōposi
tur: nā nullū cōmūnē habent numerum a quo metiantur ambo 9. em̄tus ad ali
tribus ter sumptis metuntur: quibus 25 minime constituuntur. sic ec̄s um̄ relat⁹
verso. 25. per. 5 quinies sumpta metuntur: quibus 9. nequaç̄ constitu primus &
unetur. Et hōs facile qui sine deprehēdes: si duob⁹ ribi p̄positis numeris incōposit⁹
ris: minorem de maiore subtrahas: nam quā relinquit aut est uniras aut. tūs.
alius numerus huic qui subtrahitur minor aut equalis. Si qui relinquit
unitas est: numeros contra se propositos primos esse necesse est: si equa
lis estros ambos illo cōmūni termino intelligas metendos: & ita non
esse contra se primos sed cōmunicantes. Si vero prima subtractione fa
cta relictus minor fuerit illum a priori subtrahendo demas: & ita usq;
dum potes procedas: & ex derelicto ex dictis numeri naturā iudicabis.
Quæ ut clariss intelligas: subiectū animaduertas exemplum sint. 9 &
29 numeri propositi. aufero 9. a. 29 & remanent 20. a quibus si rursus
2. collantur manent. ita quibus si demum. 9 subtrahantur: relinquerē
duo que: quia nouenariam quantitatē non attingunt. rotiens quo
tiens possum 2. a. demo: quod cum quater factum fuerit unitas relin
quitur. Ex quo patet numeros propositos esse contra se primos. & hēc
de numero ad se considerato dicta in p̄senti sufficiant, at si aures patu
las p̄gebere volueris: nōnulla & quidem utilia de numero ut ad aliū re
fertur subiungā. DIS. Auscultabo & q̄ diligenter.

De Maioris inēqualitatis speciebus in genere Capitulum undecimum MAG.

N primis itaq; te scire necesse est: omne quod ad aliud referatur
aut esse equale aut inēquale. Est primum quidam pro: sus nullū
accipit diuisionem. nā qd̄ equale ē aliter se habere non potest: ut
duo equantur duobus inēquale vero dupliciter esse contingit. Est eñ
quoddam magis inēquale quoddam vero minus. De his hancq; spe
ciebus magis necessaria in medium afferā, & primum de speciebus ma
ioris inēqualitatis.. DIS. Quæ & quot maioris inēqualitatis speci
es sunt? MAG. Quinque scilicet Multiplex Superparticularis. Sug
Partiens. Multiplex superparticularis; multiplex superpartiens.

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECULATIVE

De Numero multiplici Capi.xij. DIS.

Numerus multiplex

Vmerus multiplex quis est? MAG. Est numerus qui ad aliū compatus ipsum plus q̄ semel continet: quem si bis cōtineat duplus est: si ter triplus. & sic procedendo in infinitum. ut. 2. ad. 1. ē duplus. 3 ad 1 est triplus.

De Numero superparticulari Ca.xij. DIS.

Numerus supparticularis

Vperparticularis nūeris quis est? MAG. Est numerus qui ad aliū relatus ipm quidē totum cōtinet: & insuper alterā ei p̄tem: que pars si medietas fuerit sesqualter vocat. ut. 3. ad. 2. Si vero tertia sit sesquiterius dicitur. ut. 4. ad. 3. valet autem sesqui idem quod totum quod p̄prie sexqui dicitur debet.

De Numero superpartiente Ca.xiij. DIS.

Numerus suppartiens

Vis est numerus suppartiens? MAG. Est numerus qui ad aliū compatus ipm totum & insuper nō unam solam sed plures eius partes continet. Si igitur numerus aliū & duas eius Supbipartientes conrīneat / Superbipartiens: Si vero tres eius partes ultra totum in se habeat: supertripartiens dicitur. & sic de reliquis in infinitum procedendo. Exemplum primi. ut. 5. ad. 3. Exemplū secundi. ut. 7. ad. 4. In his autē locutionibus necessariū erit substantiū subintelligere: illud scilicet qd p̄tem sequentē ptes reliquias ultra totū in suppartiente inclusas denominat. ut in exemplo si numerus suppartiens ultra totū duas eius ptes continet: subintelligendū est superbipartiens tertias. nā in numero naturali ordine. 2. sequunt. 3. Et si tres partes cōtineat subintelligendū est supertripartiens quartas: sic & in cæteris ē facile videre.

De Nūero multiplici supparticulari. Ca.xv. DIS.

Numerus supparticularis

Vmerus multiplex supparticularis quis est? MAG. Est numerus qui ad aliū relatus: continet eundem plus q̄ semel: & insuper alterā aliquā eius p̄tem. Et ob id hoc geminū accepit vocabulum. Eo enī ipo q̄ maior minore plus q̄ semel continet: multiplex: q̄ vero rursus aliquā minoris p̄tem continet: particularis esse non ambiguitur. Si igitur maior minorem bis: & eius medietatem continet: duplex sesqualter. si vero tertiam eius p̄tem comprehendat: duplex sesquiterius: aut si maior minorem ter: & insuper eius medietatem continet: triplex sesquialter nominatur. & sic consequenter reliquos nominabis si in infinitum progressionem forcearis. Exempla patebunt. s. ad duo duplex sesquialter est. 7 ad. 3 duplex sesquiterius est. & 7. ad. 2. triplex sesquialter. s. ad. 3. triplex sesquiterius inuenitur.

De Nūero multiplici suppartiente Ca.xvi. DIS.

Numerus suppartiente

Vmerus multiplex suppartiens quis est? MAG. Est numerus qui ad aliū relatus ipm quidē plus q̄ semel continet: & insuper non unam solam: sed duas tres aut quattuor: vel plures.

TRACTATVS I. DE NVMERO

eius partes. Et sic secundū q̄ major minoris plures partes continebit
semp̄ aliud & aliud nomen hereditabit. Dicitur em̄ duplex superbipartit⁹ duplex su-
tiens si minorem bis & duas eius partes in se habeat. ut. 8.ad. 3. vel du/ p̄bipartit⁹
plex superti⁹ partiens si minorem bis & tres eius partes comprehendat duplex su-
plex su/ ut. 11.ad. 4. Triplex vero superbipartiens nominatur: si minor ter & in pertricar.
perbipartit⁹ super du⁹ minoris partes in maiore continetur ut. 11.ad. 3. & per t̄ si t̄ tens
tens milia in reliquis facile est videre. Et hēc de maioris inēqualitatis specie
bus hactenus dixisse satis sit. Nunc si de minoris inēqualitatis speciebus
aliqua inquirere libuerit: calam⁹ cū in motu est r̄ndebit.

De Specibus minoris inēqualitatis Ca. xvij. DIS.

Inoris inēqualitatis species quæ & quorū sunt? MAG. tot & Minoris
sedem fer quæ maioris inēqualitatis. Dico autem fore: quia so inēquali-
lum nomina per additōem p̄positionis sub/sunt verianda: ut sc̄z tatis sp̄es
dicat submultiplex: ut. 1.ad. 2. Subdupla est. & 1.ad. 3. subtripla. Subsup
particularis. ut. 4.ad. 5. Subsesquialter. ut. 3.ad. 4. Subsesquaternus ē. sub
superpartiens. ut. 3.ad. 5. Subsupbipartiens. & 4.ad. 7. subsuptripti-
ens reperitur. Multiplex subsupparticularis. ut. 2.ad. 5. subduplices
quialter est: 3 vero ad. 7. subtriples sesquitercius est. Et multiplex sub-
superpartiens. vt. 3.ad. 8. subduplex: superbipartiens. & 4.ad. 11. subdu-
plex superti⁹ partiens nominatur. Et ut omnia simul complectantur: omnia
exempla de maioris inēqualitatis speciebus prædicta: etiā de speciebus
minoris inēqualitatis exempla erunt si numeri minoris maioribus cō-
parati fuerint. Omniū autem dictorū numerorū ad inūicem habitudi-
nes: proportiones vocantur: & eisdem quibus & prædictę species noī-
te sunt vocabulis nominantur. Nam quædam dicitur proportio dupla: Proportio
quædam superbipartiens: quædam superparticularis: quædam vero tri- onū sp̄es
pla &c. Et de istis eadem quæ supradicta sunt dantur exempla. DIS.
Ipsam igitur proportionem definias.

De Proportione & proportionalitate

Capitulum decimum octauum MAG.

Proportio ut ex prædictis liquet est duarum quātēcūq; sint eius Proportio
dem generis quantitatū certa unius ad alteram habitudo. ut. 4
ad. 2. est proportio dupla. Proportionū vero ad inūicem habituidines a
mathematicis proportionalitates dicuntur. DIS. Quid est propo Proportio
nalis? MAG. Est duarum aut plurium proportionum similitudo onalitas
do. ut sicut se habent. 4.ad. 2. ita. 8.ad. 4. quia ubiq; est proportio dupla
Illarum igitur duarum proportionū similitudo proportionalitas est.
Nec in paucioribus q̄ tribus terminis proportionabiliter querenda
est. Qui si ita dispositi sunt: ut mediū utrīsq; comparetur extremis: pro
continua proportionalitas continua dicitur. ut. i. 2. 4. sicut em̄ se habent duo ad unū
proportio. ita. 4.ad. 2. quia ubiq; est p̄portio dupla. Si vero numeri intermedij ita
alitas locata fuerint. ut alius ad unum/alius vero referat ad reliquū/talem pro
portionalitatem disiunctam dicimus. ut. i. 2. 4. 8. sicut se habet. 2.ad. 1.

LIBRI. III. ARITHMETICE SPECVLATIVI

ita. 8. ad 4. ubiq; em̄ est proportō dupla. Si vero dico sicut se habet 1. ad 2.. ita .4 ad .8. eadem quidem proportionalitas permanet. Sed tunc con (Conuer-
uersa est cum dixi: ro quemadmodum se habet. 4. ad 1. ita se habebunt. 8
ad 2. eadem iterum manet porportionalitas sed tunc pmutata est. pmutata

De Speciebus proportionalitatis in genere

Capitulum decimum nonum DIS.

pportio/
nalis
specis in
genere
medietas/
ees

medietas
sive ppor-
tionalitas
arithmeti-
ca

Rō noīs

pportio-
nalis ge-
ometrica

harmoni-
aca ppor-
tionalitas

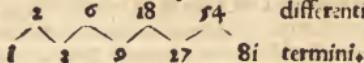
Roportionalitatis si quæ sunt species enumera? MAG. Si ista
dicta intelligis quatuor proportionalitatis species inuenies: quæ
sunt proportionalitas Continua Dissimilata Permutata & conuersa.
DIS. Num & alię sunt sane quidem intelligo. MAG Alię sunt
quarum tres utiliores in sequentibus enodabimus. videlicet Proportio-
nalitatem Arithmeticam Geometricam & harmoniacam: quæ & me-
dietetas appellantur.

De Proportionalitate Arithmetica Ca.xx.MAG.

St autem proportionalitas arithmetica quoties tribus aut plu-
ribus terminis positis neglecta equalitate proportionum: sola cu-
stoditur parilitas differentiarum. ut. 1 2 3. In hac numerorum di-
spositione differentia unius ad. 2. & rursus duorum ad. tria equalis repe-
ritur: quia ubiq; unitas. nam sicut unita duobus: ita. 2. a tribus unitate
differunt: sed proportionū equalitas non obseruat. nam duorum ad. 1. est
proportio dupla: sed trium ad. 2. est proporcio sesquialtera. Dicit autem
haec medietas Arithmetica: quia in solius numeri proportione custo-
data est.

De Proportione Geometrica Ca.xxi. DIS:

Ec pro modulo capacitatibus accipio: ad alia pergas. MAG.
proportionalitas geometrica est cum tribus aut pluribus dispo-
nitis terminis numerorum differentia negligitur: solumq; pro-
portionum equalitas custoditur. ut. 1. 2. 4. 8. sicut em̄ se habet. 2. ad. 1. sic
se habent. 8. ad. 4. quia ubiq; est proportio dupla. nec numerorum dif-
ferentia ibi aduertitur. nam inter. 1. & 2. unitas / inter. 2. & 4. dualitas: in-
ter vero. 4. & 8. quaternitas reperitur: sed tamen numerorum differen-
tiae semper in eadē cū terminis proportione sunt cōstitutae. nā si termini sunt in
dupla proportione in eadē sunt & earundē differentiae constitutae: ut huc
1 2 4 8 differentiae. Esi termini in proportione tripla reperantur ea:
1 2 4 8 termini rursum differētiae in eadem inueniuntur ut sicc.

De Proportionalitate Harmoniaca Ca.xxij. DIS:

Armoniaca proportionalitas quæ est? MAG. quæ nec eisdē
differentiæ nec equis proportionibus constituitur: sed illa in q
quæadmodū maximus terminus ad minimū ponitur: sic differ-

TRACTATVS I. DE NVMERO

ta maximū & medij contra differentiam mediū & minimi comparatur ut sint termini dispositi, 3, 4, 6, ibi nanc̄ maior terminus; videlicet, 6, ad minimū sc̄; 3, duplus est sic differentia maximū termini sc̄, 6, & mediū sc̄; 4, quæ est duo/dupla est ad differentiam termini mediū & minimi quæ est, 1, nec tamen in prefato numerorum ordine terminorum ad inuisitatem reperiſ proportionis aut differentiæ: nā proportio, 4, ad, 3, & seſ ſequentia est unitas; inter, 4, vero &, 6, dualitas. Hęc autem proportionalitas ſive medietas harmoniā nominatur: nā in hac ſola harmonia aut symphonia vel consonantia Musica repertur. ut *

dyapason

3 4 6

dya dya

tō tō pen

erō ſc.

portionē aut eorum differentia absolute cōſiderat: ſed ut hęc abo adin uicem relata inuestigat. Eſt autē proprium harmoniæ ad aliud quodam modo ſe habere. De quibus in musicis videbimus latius. Conſequēter ut numerorum vim & naturā quo ad prima rudimenta plenius capias de numeris tractabimus quemadmodū referantur ad geometricas dimensiones & figurās. DIS, placet ſume, nam ſemp fidelissimi preceptoris officium obſeruans nec quicquā de necessarijs ad prima Scientiā intelligenda principijs omittis.

De Numero ſecundum geometricas dimensiones diſpoſito. Et primo de numero lineali Capi. xxij. MAG.

Ed in primis te ſcire volo: omne Geometricam dimensionem aut eſſe linealem/aut ſuperficialem/aut solidam, ut patet in infra. & ob id in praesentiarum numerum in linealem ſuperficialem & ſolidum diſtinguitur. DIS. Numerus linealis quis eſt? MAG. eſt a duobus inchoans adiecta ſemper unitate/in unum eundemque duatum quantitatis explicata congeries, ut, i, ii, iii, iv, v. DIS. Cur dicitis a duobus inchoans? MAG. Nā ſicut punctus actu non eſt linea ſed potentia: ſic unitas actu non eſt numerus ſed potentia, paucioribus igitur q̄d duabus linealib⁹ numerus conſtarē non potest unitatibus.

Numer⁹
linealis

De Numero ſupciali & eius ſpēbus Ca. xxij. DIS.

Vmerus ſupcialis quis eſt? MAG. Eſt numerus duobus lateribus contentus longitudinis videlicet & latitudinis. Vel ē Numer⁹ numerus a tribus inchoatis addita deſcriptionis latitudine: & ex ſupcialiſ ſnumerorum naturaliſ ſe ſequentiū angulorum dilatatione. Dicitum ē autem & ſupcialē numer⁹ a tribus inchoādum: quoniam ſicut in geometricis paucioribus tribus lineis nulla angularis ſupficies clauditur: ita & in numeris minimis ſupcialis non niſi tribus unitatibus conſtituitur ut. Et ideo ſicut in geometricis ſupficies conica diuisionē in triangulam/quadrangulam/pentagonam & ſic de alijs accipit / ſic pari modo & numerum ſupcialē contingit partiri:

LIBRI IIII. ARITHMETICE SPECULATIVE

De Numero trianguli Capi. xxv. DIS.

* Riangularis numerus quis est? MAG. Est numerus qui in latitudinem secundum unitates descriptus tribus angulis continet: lateribus equaliter dispositis, ut sunt 3. 6. 10. 15. 21. 28. in talen-
tum guram dispositi. *

De Numero quadranguli Capi. xxvi. DIS.

Numerus quadratus Vmerus quadratus quis est? MAG. Est numerus qui in latitudinem secundum unitates descriptus angulis quatuor lateribus equaliter dispositis continet ut sunt 4. 9. 16. 25. 36. 49. rati-

li dimensione dispositis ordinati. Vnde numeris ab unitate incotinua propotione alitate dispositi:

* tertius ab unitate erit quadratus ac deinceps semper uno intermissus. At cum quadratis in natura diversi sunt: quidam enim equaliter latitudinem habent & longitudinem ut bis duo & ter tria: quidam vero parte longiores sunt ut quorum latera non unitatis sed aliorum quorumcunque numerorum differentia separantur ut ter quinque ita formata. * Reliqui vero altera parte longiores existunt: quorumque latera unitatis tantum differentia sunt diuer-
sa: ut sunt bis tria in ista forma disposita. :::

De Numero Pentagono, hexagono, heptagono & sequentibus multiangulis Ca. xxvij. DIS.

Entagnonum quem dicas numerus? MAG. Eiusdem qui in latitudinem secundum dimensionem unitates descriptus quinque angulis lateribus equaliter dispositis continetur. & similis definitione hexagoni, heptagoni, heptagoni & reliqui describuntur numeri, que tibi ut facilius pateant heptago-
nus pauca exempla subiungam.

12. 22. 35. 51. omnes pentagoni,
15. 28. 45. 66. 91. omnes hexagoni.

18. 34. 55. 81. 112. omnes heptagoni.

Vnitas tamen & si non actu tamen potentia est omnis numeralis figura & ideo singulis praposita.

De Numero solido sive corporali Ca. xxvij. DIS.

Vis est numerus corporalis sive solidus? MAG. Est qui in solidus
bus lateribus continetur secundum vnitates suas in longum latum ac profun-
dum dispositus fuerit: corporis alcuius figuram representabit. Et ob id ipsum ad modum corporis dividere conuenit hoc modo Nam numerus
solidus vnum quidam pyramides/laterculi asseres/cuncoli/ aut magis latine
gradati parallelipedes: cubici cylindri vel sphericci nominantur quorum
descriptions in sequentibus patebunt.

De Numero pyramidali Ca. xxix. MAG.

Pyramidalis itaque est numerus in suis unitatibus per modum pyra-
midis corporalis constitutus: ut scilicet a basi lata incipiat & in-

TRACTATVS .I. DE NVMERO

erilatera ascendo semper decrescat donec ad unitatem que huiusce pyramidis quadrangula conus est perueniat. Et sicut in corporibus pyramidis quedam est trilatera ut a. & quedam quadrangulara. ut b. & sic de alijs secundum modum superficie rum multangularium variatis. sic & i numeris pyramidis trilatera: qua drangula aliae reperiuntur.

quadran gula

De Numero pyramidali trilatero.

Capitulum. tricesimum: MAG:

Nde numerus pyramidalis trilaterus est is cuius basis est triangulus. ut a. cuius conus est unitas in medio locata. & si basi b. priore pyramidis superposueris / pyramidem secundam & de hanciam constitues. que si pro basi hoc modo locabitur * & eidem pyramidis. b. superpones: pyramidis tertia & 20. ut. latitudine producitur. Simili modo videndum erit in ceteris. nam in numero pyramidali triunites latera continent/quot ad eius constitutionem numeri trifanguli aut quadranguli/pentagoni aut hos sequentes cōcurrunt: unitate etiam p talis numero compuata. Ex quo liquet q̄ primē de predictis pyramidibus latera duas/seconde tres: tertie vero quattuor unitates habent.

De Numero pyramidali quadrangulo.

Capitulum. xxxi. DISCIPVLVS.

Vadrangulā pyramidem quem dicas numerū: MAG. Cui⁹ basis numerus quadratus / conus vero unitas est. ut 20. Si pyramidem iam fabricatē basim nouenariā hanc scilicet $\sqrt{9}$ supposueris sedam in quadratis pyramidē quatuordecim sc̄ unitatū efficies: quaz si huic $\sqrt{9}$ basi super addes: tertia pyramidē & , 20. unitatū pducis & sic in ceteris / nō modo quadratis / verum etiā pentagonis & alijs multifangulis videre est. Hoc ramen unū nō est silentio ptereundū: si unitatem que conus dicitur omiseris pyramidē curtam ubiq̄ efficies / similiter si alios quosq; numeros basibus iuxta premissas regulas superadditos detraxeris / pyramides facies bis curtas vel ter curtas &c.

* : : :

De Laterculis. Capitulum. xxxii. DIS.

Vmerilaterculi qui sunt: MAG. Qui ex ductu equaliū eglis et in minus fiunt. ut tria ter bis. 18. cōstituent: que si s̄m tres dimensiones disponant / lōgitudo latitudini equabit: q̄a ubiq̄ tria. Altitudo vero minor: quia duorum tantum reperiuntur. ut X. quibus alia nouemin simili modo disposita superaddas.

X : : :

De Aſſeribus. Capitulum. xxxiiij. DIS.

Vmeri aſſeres qui sunt: MAG. Qui ex ductu equaliū eglis et in maius fiunt. ut quater q̄tuo nonies. 144. faciunt. q̄ ſit ad figurā corporalem ordinaueris / latitudo longitudini erit equa/ lſs. quia ubiq̄ 4. altitudo vero cum 9. habeat erit diſsimilis ut * qui bus alta. 16. ita disposita octies ſupponas.

: : :

LIBRI. III. ARITHMETICE SPECVLATIVE

De Cuneolis Capitulum. xxxiiij. DIS

Numeri cuneolus
Vmeri Cuneolig sunt MAG. Qui ex ineqlib⁹ ineqqliter p̄ ineqlia sunt. ut ter q̄ter nonies. 108. efficiunt. quos si in corporis formā disponas/latitudinem tria/longitudine 4. & altitudinem habentē 2. reperies: & sic omnes dimensiones inequales. ut 6 quibus alia duo decim sic formata octies superaddas.

De parallelipedibus. Capitulū. xxxv. DIS

Numeri Parallelus pes.
Arallipedes q̄s dīcis nūeros? MAG. Eos q̄ ex ductu equaliū inequaliter per equalia sunt/ut bis tria. 12. faciūt: que si i cor poris figuram redacti fuerint latitudinem altitudini æquam (quia ubiq̄ duorum) longitudinem vero reperies inequale: quia triū. ut: 12 quibus alia. 6. ita formata superaddas.

De Cubis. Capitulum. xxxvi. DIS

Numeri Cubi
Vi sunt numeri cubi? MAG. Qui ex equalibus per equalia producti sunt. ut ter tria. ter. 27. constituant: que si in formā corporis redigantur/latitudo longitudo & profunditas æquales reperiunt: quia ubiq̄ tria. ut * quibus alia. 9. taliter ordinata bī superponas. Vnde si numeri ab unitate cōtinue proportionales fuerint/quart⁹ ab unitate cubus est: ac deinceps duob⁹ semp̄ intermissis / semp̄ quadratus cubicus sequitur.

De Ciclicis vel sphericis. Cap. xxxvij. DIS

Numeri ciclici
Vi numeri sunt ciclici vel sphericci? MAG. qui exductu cūborum ita procreatū/ut a quo numero cubicę quantitatib⁹ latitudo incepit in eundem altitudinis extremitas terminet. ut quinque. 5. faciat. 25. que si rursus quinque accepero numeri. 125. pdico cuius altitudo in eundem numerum terminat: a quo latus eius primo inchoat: quia in. 5. Sic similī modo cū dico. 6. sexies. 36. facio: que si rursus p. 6. multiplicent. 216. producunt: que in. 6. iterū terminant: a quo & latus eius inchoat. & ob id hi numeri dicuntur ciclici vel sphericci. qād principiū p̄prium reuertuntur. Et sicut ex unica reuersione de puncto i punctū circul⁹ p̄sicit: sic ex una multiplicatione numeri in seculi numeri qui plani sunt/pcreant. ut quinque. 5. fiunt. 25. Et sicut ex secunda sc̄ semicicli circūductione circa dyametrū fixa/sphera describit: ita ex cicli numeri per suum principium multiplicatione numerus sphericus procreatur. ut. 25. quinque erunt. 125.

Codūsio
Hæ sunt q̄ de rōnū nūeri theorice cōsiderato cōmuniora & magis usūlia occurrit: altiorē vēro de his speculatōem in diui Boetij Arithmetica Boetius si quādo libererit inuenies: ex qua & hēc quę iam tradidi p̄ maiori parte exp̄scata sunt. Iā iam ad praxim sermonē vertamus.

Libri Quarti de principijs Arithmeticae practicæ Tractatus secundus. Dediū sione numeri contracti. Cap. i. MAG

TRAC. II. DE NUMERO CONTRACTO

Rithmetica practica quā Algorismū dicimus numerū practice cōsiderat: & de ipsi⁹ diuisione & passionib⁹ disputat. DIS.

Rem igit⁹ ipam aggredere: & diuisionē numeri cepti pandas. MAG.

Numeros: quidā Digits: quidā Articul⁹: quidā vero ex his cōposit⁹. numeri DIS. Horum descriptioes si quas habes per ordinē aedicas diuisione

De nūerodigitō. Articulō: & cōposito. c. ij. MAG.

Vmerus digitus est om̄is denario minor numerus ut. i. vel. 2. nūerus vel. 3. & sic de alijs. DIS. Q uis ē numer⁹ Articul⁹? MAG. digitus.

Est numerus in decē equalia diuisibilis: tali lege ut istac facta di Articulus diuisione nihil sit superflū: nihil diminutū. ut. 10. diuidit in. 10. unitates &. 30. in. 10. ternarios &c. DIS. Q uis numerus dicit compositus? cōpositus

MAG. Numerus exdigito & articulo cōstitutus ut. 12. ex 2 (digitō) &. 10. (Articulo) est aggregatus. Et ut singula unico cōlectar cōtextu.

Ois numerus inter duos articulos pximos cōpositus est.

De nūeri iā diuisi passionibus. Cap. tertiu. DIS

Vmeri a te iam diuisi quot / queve sunt passioes? MAG. nūeri Septē. Numeratio. Additio. Subtractio. Multiplicatio. Diuisio. progreſſio. & radicū extractio. Mediatio aut̄ a subtractiōe nō diſtinguit: nec duplatio a multiplicatione separat: est em̄ mediatio per duo diuisio & Duplatio p̄ duo multiplicatio. Conueniunt aut̄ hę passioes nō mō numero integro sed etiā in p̄tes quas minutias dicūt diuisio. Deq̄ bus eo quo iā nūerat sunt ordine tractabim⁹. Et primū qdē i integris

De Numeratione Capitulū quartum. DIS.

Vid est numeratio? MAG. Est cuiuslibet nūeri p̄ figuræ cōpetentes artificiosa rep̄sentatio. DIS. Q ue sunt s̄tē cōpetentes figuræ? MAG. sunt hec. 1. significat unū. 2. sc̄at duo. 3. tria. 4. quatuor. 5. quinq⁹. 6. sex. 7. septē. 8. octo. 9. nouē. &. 0. q̄ figura nihil vel cifra dicit. nam p̄ ipsam solā nihil rep̄sentat: ipsa in locū occupate magis p̄ ceteras significabit. ut. 20. ibi. 2. viginti significat: & tñ p̄ se positi tm̄ duo rep̄sentat. Ope p̄cū est ergo in numeratione ordinem & locū maxie cōsiderare. Ordinē qdē: q̄ retrograde numerū scribimus. Locū vero quia omnis figura in primo loco posita seipam semel rep̄sentat ut. 2 sic posita duo representat. Sed in secundo loco posita seipam decies sc̄at: q̄ viginti ut. 20. In tertio loco quilibet figura se significat ceteras. In quarto vero millesies. In quinto decies millesies. In septimo vero loco millesies millesies & sic in infinitū. Ex quo claret unica sola figura oēm digitum scribendū: & oēm articulū. a. i. o. usq; ad centū exclusū: & inter hos oēm nūerū cōpositū inclusū duabus tm̄ figuris rep̄sentandū. ut. 10. 20. 25. &c. A centū vero usq; ad mille oīs numerū tripla figura designat ut. 100. 200. 300. &c. A mille yō usq; ad decē millia oēm numerū q̄ttuor figuris scribim⁹ ut. 1000. 2200. At yō i exprimēdo magnū numerū hac caute primendā la utendū est: ut sup̄ primā figurā a. ponat. sup̄ secundam. b. sup̄ terciam. c. sup̄ numerū.

LIBRI. IIII. ARITHMETICAE PRACTICAE

tiā. c. super quartā rursus. a. & super sequentē b. & c. donec omnes figurę
harę triū litterarū eo ordine & charactere sint insignitę sc̄a. b. c. ita em̄
primo dempto omne a. millesimū signat. b. numerum infra centū
& c. cētum rep̄nat. Erubia. a. & b. simul ponunt. simul debent exprimi
nisi ubi. b. supra cifram contingat locari. ut in numero hic subiecto *

* a b a c b a c b a quę talis sermōe exprimere possum⁹: q̄ tu

4 5 9 3 9 0 2 2 or mille mille millia. q̄ngēta mille millia.

nonaginta tria mille millia. Sexingenta millia. Viginti nouem millia:

& viginti duo. Tot em̄ in unoquoque numerorum ordine sunt millia

quot. a. primo dempto Possumus & aliter numerū p̄positū quantus sit

perquirere: ut videlicet in prima figura incipientes dicamus ordine re-

trogrado: prima per se. secunda decem. tercia centum. quarta millesim⁹

&c. de alijs sp̄g loca millesimarioꝝ signando p̄cutis. ut. + + +

4. 5. 9. 3. 6. 2. 9. 0. 2. Co.

De Additione. Capitulum. v. DIS.

Additio

Dditio quid est? MAG. Est duorum aut pluriū numerorū in
unam summā reductio. ut. 4. ad. 7. faciunt. ii. DIS. Additio-

nis (ut & in alijs intelligā) modum ostende. MVG. In addi- Praxis

tione ad minus duo ordines numerorum sunt necessari: superior scribi-
cet cui alter addit: & inferior q̄ sup̄iori adiungit. Si igitur nūc nūero
volueris adiūgere: nūc cui debet fieri additio p̄ suas figurās in loco su-
piori scribe: cui nūc addendū per figurās suas suppone: ita ut p̄ia sub
p̄ia & sc̄a sub sc̄a p̄oāt &c. His ita dispositis subiectat linea sub q̄ sū-
ma ex additione puenies scribenda est. uti subiecta admonet descriptio

4 6 7 9 numerus cui debet fieri additio

3 2 3 2 numerus addendus

linea interiecta

Q uo facto primas figurās ad se addas: ex quibus excrescat numerus
una aut duabus scribendis figuris. si una/hec scribatur inferius. si dua-
bus: prima scribatur / & secunda mente teneat: quę cum sequente addas
pari modo cū secunda & tertia & sequentibus op̄aberis figuris quoūsc̄
totum additum sit. Exemplum. sumas in numero prius positō / & dic. 2
ad. 9. faciunt. ii. primam unitatem sub linea scribe: & secundā cum figu-
ra sequente sc̄ilicet. 3. adde. Licendo. 3. ad. 7. erunt. 10. & unitas prius reser-
vata facit. ii. scribe iterum unam unitatem in secundo logo sub linea: &
aliam serua. Dic ultra. 2. ad. 6. faciūt. 8. & unitas seruata cum his. 8. co-
stituit. 9. que loco tertio scribe sub linea. Rursus dic. 2. ad. 4. efficiunt. 7:
que si in loco quarto scribant sub linea/figurā oēs hoc ordine stabunt:

4 6 7 9 numerus cui debet fieri additio

2 1 3 2 numerus addendus

linea interiecta

7 8 1 1 numerus productus.

TRACTATVS I. DE NUMERO

Aduentandum vero in hoc calculandi modo figuram non delendas/sed virgulis partibus signandas esse. Et ut singula in omni additione occurrētia unico complectar contextu: Exemplum subiungere placuit generale: in quo singula ad additionem requisita mox apparebunt.

9 8 7 4 6	numerus cui debet fieri additio
2 0 3 4 5	numerus addendus
1 1 9 0 9 1	Linea interiecta

numerus productus

Additōis
exemplū
generale

De Subtractione Capi. sextum DIS:

Vid est subtractio? MAG Est numeri a numero subtrahit: ut Subtrahatur summa relicta. ut. s.a. 9 relinquuntur 4. DIS modū tio subtractionis subiungas. MAG In subtractione duo numeri sunt necessarij scz numerus primo loco positus a quo alter subtrahit: & numerus huic suppositus qui a superiori remouetur. Potest autē minor de maiore/aut equalis de equali: sed maior de minori nunq; subtrahi. Si igitur subtrahere volueris: numerū a quo debet fieri subtractione per suas differentias in superiori loco: numerum vero subtrahendum i inferiori ponas: ita ut prima sub prima secunda sub secunda. & sic de alijs ponantur linea supposita. De hinc primā inferioris a prima superioris auferas: & quod residuum est sub linea ponas. Si vero inferiore a superiore subtrahere non possis /distantiā eius a denario considera: & eandē numero superiori adde: productumq; ex utroq; sub linea in loco suo ponas: & quotienscunq; hoc factum fuerit: figure proximē in inferiori ordine sequentia addenda est unitas: & tunc totum a sibi supraposita tollas. Et hoc usq; in finem seruato modo procedendum est. Exemplū accipe in hoc numero * Et dic duo ab. 8 remanent. 6. * 5 4 6 8 quæ scribe sub linea dicitur. 7.a. 6. non valeo. ideo. 7 a 2 3 7 2 6. distantia q̄ tria est inuenies eā numero superiori: scilicet 6. addo &. 9 emergunt: quæ sub linea ponenda sunt. Et numero sequenti in ordine subtrahendorū scz 3. adde unitatem & erunt. 4. Et rursus dic. 4 a. 4. & surgit vel nihil remanebit: illud nihil quod per cifrā significat per naturam sub linea. & dic ultra. 2.a. 5. & manent. 3. quæ iterum ponantur sub linea & si bene actū fuerit figura stabunt hoc ordine 9 4 6 8
Et ne quid de necessarijs prætermittat: tibi exemplum generale totius subtractionis subiungiam 7 3 1 7
3 0 9 5

9 0 0 1 3 8 6	numerus a quo debet fieri subtractione
7 5 3 2 4 3 6	numerus subtrahendus

Exemplū
generale
subtractionis

linea superposita

1 4 6 8 9 5 0 numerus reliktus

Probatur autem per additionem subtractione & conuersio ut si numerū reliktum numero subtrahendo addas: numerum a quo facta est subtractione inuenies. Et rursus, si in additionis exemplo numerum subtrahens

LIBRI. III. ARITHMETICE PRACTICE

dūa pducto subtraxeris/numerū subtrahēdū pro reliquo cōspicies. par
modo si numerum cui debet fieri additio a pducto deposueris: prō
reliquo numerū subtrahendū videbis.

De Multiplicatione Capi. septimū DIS.

multipli-
catio

Vidēst multiplicatio^s MAG. Est numeri procreatio propor-
tionabiliter se habētis ad multiplicandum: sicut multiplicās ad
unitatem. verbi gratia. 3 per. 4. multiplicare est numerū 12 pro-
creare: qui sein eadem proportione ad. 4. habet. sicut .3. ad unitatem: ga-
utrobīc^s est proportio tripla. DIS. Multiplicationis formam adq̄ti
as. MAG. In multiplicatione duo numeri sunt necessarij: scilicet nu-
merus multiplicandus in superiorē ordine/ & numerus multiplicans in
inferiori ordine scribendus. nec erit cura an prima' multiplicantis' ponan-
tur sub' multiplicandi prima aut alia. ut * Est etiam am * 7 9 5 4
bobus ita dispositis linea subiicienda sub qua summa ex mul- 6 4 2
tiplicatione proueniens ponenda est. Primum itaq^s primā numeri mul-
tiplicantis in omnes multiplicandi ducas: & quod ex hoc prouenit sub
prefata linea ponatur. Similiter secundā multiplicantis in omnes multi-
plicandi ducas: & productū ea lege sub linea locabis: ut locus producti
loco corriadeat multiplicatis. nā si mltiplicās scđa fuerit/ pductū sub
scđo pri^o sub linea posito /locare auenit. Et sic faciēdū ē de singu-
lis: donec omnes figurās multiplicantis in omnes multiplicandi ducē
fuerint. DIS. Exemplum huius subiungas: ut quę dicas clarius intel-
ligam. MAG. Exemplum sumas in numero priori. Et primū quidem
dicas. bis. 4. sunt. 8. scribēda sub linea. dic rursus bis. 5. sūt. 10. scribe. o.
cifrā: & serua unitatem: & ultra. bis. 9. sūt. 18. quibus unitas prius re-
seruata si addatur decem & nouem constituit: e quibus. 9. scribe sub li-
nea unitatem serua: & amplius bis. 7. sūt. 14. & unitas prius seruata
facit. 15 quę tota sub linea scribēda sunt: cum non sit numerus sequens
cui digitus addi possit. Et si ut diximus operatus fueris/post operatio-
nem figurās eo ordine dispositas videbis hic i marginē signato. De hīc
secundū multiplicatis in omnes multiplicandi ducas. Et primū dic qua-
ter. 4. sūt. 16. e quib^s sub. o. scribas. 6. & unitatē serueas. & rursus dic quā-
ter quinq^s sunt. 20. & unitas prius seruata his addita facit. 21. scribe. 1. sub
9. & binariū serua. & amplius quater. 9. sūt. 36. & binarius prius seruata
tus illis additus. ;8. cōstituit: e quibus. 8. sub. 5. scribēda: & 3. seruāda
sunt. & rursus: quater. 7. sūt. 28. & tria prius seruata his addita cōstitu-
unt. 31. quę iterum totaliter scribēda sunt ut prius. Et si bene opat^o fues-
ris/ dispositionē figurārū videbis talem o Demū

dic sexies. 4. sūt. 24. e qib^s 4. sub. prioris numeri po-
nas & duo s̄ues. & rursus sexies. 5. sūt. 30. & 2. pri^o re-
sūata faciūt. 32. e qib^s 2. sub. 8. scribas. & 3 s̄ues. am-
pli^o sexies. 9. sūt. 54. qib^s si tria pri^o resūata addas. 57.
emergūt e qib^s 7. sub. 1. scribat^y &. 5. mēte cōserues 3

1994
· 644
19908
1810

TRAC. II. DE NVMERO CONTRACTO

& rursus, sexies, & sūt. 42. & s. prius seruata faciūt. 47. quē totaliter sub linea ponas. Quod si bene operatū fuerit dispositio numeroꝝ erit talis

$$\begin{array}{r}
 \begin{array}{c} 2949 \\ \times 647 \\ \hline 19908 \\ 131816 \\ \hline 41124 \end{array} \\
 \begin{array}{l} \text{numerus multiplicandus} \\ \text{numerus multiplicans} \\ \text{linea intericta} \end{array}
 \end{array}$$

numerus productus

Quæ si omnia p̄ modūt in qnto capitulo traditū addideris nūt̄. 5 106
4 6 8. procreab̄. Et q̄ in oībus aīdictis digitor̄ interse p̄supponitur
multiplicatio: ideo de his & regulam & tabulam subiūcio talem

Regula. Scriba n̄ figure in se multiplicandē subalterne. & cuiuslibet
distantia a decē a dextris ponat: & una distantia p̄ alterā multiplicetur
pductūq̄ seruēt. Deinde distantia unius digiti a dīgito alio subtrahas:
residuū priori pducto ex distantia: multiplicatione postponas. DIS
huius exemplū subfigas. MAG. Si sc̄re volueris quoꝝ sunt septi-
es. 8. ea hoc ordine cū distantiaſ suis a dextris statuas. Dic ter. 2. sūt.
6. & rursus. 2 a. 7. remanent. s q̄ p̄dictis. 6. postponas: & numerum ta-
lem inuenies. s. quem faciunt septies octo.

Tabula

2 2 4	3 3 9	4 4 16.	5 5 25	6 6 36.	7 7 49
2 3 6	3 4 12	4 5 20.	5 6 30	6 7 42.	7 8 56
2 4 8	3 5 15	4 6 24.	5 7 35	6 8 48.	7 9 63.
2 5 10	3 6 18	4 7 28.	5 8 40	6 9 54.	
2 6 12	3 7 21	4 8 32.	5 9 45		8 8 64.
2 7 14	3 8 24.	4 9 36.			6 9 71.
2 8 16	3 9 27.				
2 9 18					9 9 81.

Et nealia in m̄llicatōe tibi occurritia p̄tereā ex̄m̄ sit hoc generale.

4 5 0 6 0	numerus multiplicandus
2 0 3 0.	numerus multiplicans
	linea intericta

9 1 4 7 1 8 0 0 numerus productus.

De Diuisione Capi. viij. DIS.

Vidē diuisioꝝ. MAG. est nūteri p̄catoꝝ p̄portionabilis ha-
bētis ad unitatē. ut diuidēd̄ ad diuisorē. ut. 20. p̄ 4 diuidere est

Diuisio

nūteri p̄cereare q̄ unitati in eadē p̄portionē p̄portionē q̄ tūtū p̄por-
tionant vīgit̄. nū ubiq̄ p̄poteio q̄ntupla. DIS. Diuisonis formā
haud p̄tereas. MAG. In diuisioꝝ duo nūteri erūt necessarij. s. supior̄: q̄
diuidend̄ & inferior̄ quid diuisor̄ appelland̄ est: & sub supiorē ita lo-
cand̄: ut ultima sua ponatur sub supiori: ultima: & penultima sub
penultima. & cetera. Et hoc quidē ver̄ est si ult̄a diuisor̄ nō fuerit ma-
ior ultima diuidendi. nam lī maior fuerit non sub ultima diuidendi/
sed sub penultima locanda est: & reliquę sub sequentib̄ ordīne dīrecto

multipli-
catōis exē-
plū gūnale

g. ii

LIBRI.III.ARITHMETICE SPECVLATIVE

ut pater in exemplo * Istis ita ut dictū est for * 3 6 2 | 3 6 2
 matis virgula concava ad latus dextrum post'nu 2 i 4 3
 meros ponatur: cui numerus ex diuisione inuentus (qui Quotientē ap
 6 5 4 9 (virgla) pellatur) inscribi possit ut 0 Quo facto vi/
 4 6 diuisor caū. dendū est quotiens ultimā diuisoris in numero si
 bi supraposito possit reperire: ita tamē q̄ totiens etiā omnes sequentes
 in suis suprapositis possint haberi: & quotientē inuentū & versus dex
 trā in virgulam concavā locatū, in omnes figurās diuisoris multipli
 ca. primo sc̄z in ultimā/deinde in sequentes & quod ex hac multiplicati
 one p̄ducitur a numero sibi supraposito subtrahāt/figurā a quibus
 facta est subtrāctiō paruis lineis cancellatis & residuo cuiuslibet figurāe
 numeri diuidendī sup' ipsam eandem/cuius residuū est posteo ut in pri
 ori exemplo. Illo facto secundē diuisor p̄ unam figurā. & iterē quoti
 ens quāratur: & ad quotientē pri⁹ repertū sub virgula positiū & in om
 nes figurās diuisoris ut pri⁹ multiplicetur; p̄ductusq; a superiori sub
 trahāt: & rursus diuisor per unam figurām secundē. quod totiens fiat
 donec prima diuisoris sub prima diuidendi confiterit. Si autem in ope
 ratione media aut in fine quotiens reperiū non possit: pro eo ponatur
 o. ad virgulā cōcaū figurās diuisoris cancellatis. Diuisor vero rursus
 per unā figurām secundē. quod aut in fine diuisiōis relictum fuerit de
 numero diuidendo/in quo diuisor non possit amplius reperiū/erit re
 siduum diuisiōis. DIS. Nisi exemplari operatione dicta explicauer
 ris intelligam minime. MAG. Exemplum positum supra accipe. &
 primum dicas. quotiens reperiū 4. in. 6. ita q̄ etiā totiens. 6. in. 5. &
 videbis q̄ tantū semel. ob id unitatem in virgulā concavā ponas. &
 eam unitatem in omnes diuisoris multiplicando dicas. semel. 4. sūt 4.
 quæ ab ultima diuidendi subtrahas/dicendo. 4. a. 6. manet duo: que su
 pra. 6. ponas. & ipsa. 6. virgula signes: Dic rursus semel sex sunt. 6. sex
 a. 5. non possum: distantia est. 4. 4. ad. 5. sunt 9. que ponas supra. 5. qn
 q̄ prius virgula cancellatis: & unitatē quā exlege subtraktionis sequē
 tidabis figurā sibi supraposita sc̄z. 2. subtrahas dicendo. 1. a. 2. & ma
 net unū & signes virgula & 1. sup ea ponas. Post hoc diuisor p̄ unam
 figurā secundē. & stabunt figurae ordine tali *

Illo facto rursus dicas. 4. in. 19. quotientē possit res perire: ita tamē q̄ etiā totiens. 6. in. 4. & alijs ex. 19. cū	1 *
4. subtraxero relictis inueniā. & videbis q̄ quater.	2 9
Hec igit̄. 4. sub virgulā cōcaū ponas: & ea i omēs	6 5 4 9 (1)
diuisoris multiplicatio dicas quater. 4. sunt. 16 que	4 8 6
2. 19. subtrahē dicēdo. 1. ab. 1. & surgit. 6. a nouē & manet. 3. q̄ ponas su pra. 9. &. 9. cancella. dic rursus: quater sex sūt. 24. q̄ subtrahē a. 34. sibi su p̄positis dicendo. 2. a. 3 manet. 1. que super. 3. cancellata ponas: & ite rum dicas. 4. a. 4. & surgit. ob hoc. 4. cum virgula signes. & ei. o. super ponas. iterumq; diuisorem per unam figurām secundes. & figurarum talem dispositionem reperies.	14

TRACTA.II.DE NVMERO CONTRACTO

39

$$\begin{array}{r}
 & 1 \\
 \times & 3 \\
 \hline
 & 2 \\
 & 8 \\
 \hline
 & 0 \\
 & 4 \\
 & 9 \\
 \hline
 & 4 \\
 & 9 \\
 \hline
 & 0 \\
 & 4 \\
 \hline
 & 4 \\
 & 4 \\
 \hline
 & 4
 \end{array}
 \quad (14) \quad \text{Quotient}$$

Ita pariformiter in sequentibus faciendū est: quod si bene operatus fueris dispositionē figurar; talem videbis. Et. 17. residua sunt in qbus. 46. amplius reperiri non possunt.

(14 = Quotient)

Probatur autem diuisio p. multiplicacione & econuerso. Per multiplicacionē quidē probatur diuisio: si quotientē per diuisorē multiplicaveris nā quod ex illa multiplicatione excrēuerit/una cū residuo (si qd fuerit) numerū dividendū representabit. Rursus multiplicatio per diuisionē pba bitur: nam sī productū in multiplicacione per multiplicandū diuidas in quotiente multiplicantē inuenies. Et ut omnia simul complectar Exemplum generale Diuisio nis subh̄itiam tale.

Dividendus 94506789 (2100150 Quotiens
 Divisor 45 Residuum 39.

De Progressione. Capitulum nonum. DIS.

Videst Progressio^c. MAG. Est pluriū numerorum secundū eçq' p^gressioⁿ
les excessus sumptos in unū suūnam reducuntur. i.e. scilicet faciuntur.

les excellit lumproig in una summa reductio. ut. i. 2. 3. 4 faciunt
io. DIS. Huius formâ & modû subiungas. MAG. Modus & forma
progressionis subiectâ prærequirunt divisionem. Progressio quidè est
duplex: qdam Arithmetica: qdam Geometrica. Arithmetica est in qua
numeri se sequentes equali excedunt excesso. Et hæc duplex est. Est en Progressio arithmetica naturalis & continua: ubi videlicet post principium nullus numer⁹ obmittit: ut. i. 2. 3. 4. 5. 6 vel. 2. 3. 4. 5. 6. Alia arithmetica discontinua sive intercisa: in qua post principium semper equalit una/tres/tetruor aut plures omittuntur figure. ut. i. 3. 5. 7. vel 2. 4. 6. Geometrica est in qua numeri se sequentes non equaliter excedunt: atamen inequali proportione ad intuitum erunt: aut dupla. ut. i. 2. 4. 8 aut triplia. ut. i. 3. 9. 27: aut quadruplicata. ut. i. 2. 8. 32 &c de alijs. Hac divisione intellecta sit hæc de modo progressionis Prima regula. In omni progressionis o g. ij

Continua
discontinua

LIBRI. IIII. ARITHMETICE PRACTICE

ne arithmeticā addat numerus primus ad ultimū: & excrescit numer⁹, aut par aut impar. si par: p eius medietatem totus numerus locoꝝ multiplicet. & numerus summe totius cōtinuo emerget. Si impar excrēvit: p: ipm totum medietatem locoꝝ multiplicabis & quæstū inuenies.

DIS. Da exemplum prīmi. MAG. Sint numeri in progressionē tāliter dispositi. 1.2.3.4.5.6.7. quod omnīū summā sc̄ire volueris. 1.ad.7. adde & quod excrēvit diuide: & p eius medietatē quæ est. 4. multiplicatā numerorū in progressionē positōꝝ loca quæ suūt. 7 dicendo: quater 7. sunt. 28. & hęc sunt totius summā. DIS. Da exemplum secundi.

MAG. 1.2.3.4.5.6.7.8. huius summā si sc̄ire volueris. 1.ad.8. p. pdūctū quod est. 9. medietatē locorū sc̄. 4. multiplicata & pdūctum erit totū summā sc̄. 36. Secunda regula. In progressionē geometricā ubi sit excelsus in proportionē dupla ultimus numerus est duplādus: & a duplato prius subtrahendus: & apparebit numerus quæstū. DIS. Da exemplum. MAG. 1.2.4.8.16. si huius summā totalē habere volueris. ultimū numer⁹ sc̄ilicet. 16. duplabis id est p duo multiplicabis &. 32. puenient: e quibus si numerum primū huius progressionis sc̄. 1. subtraxeris. 31. manebunt quæ totius summā indicabunt. Si autē geometricā pges̄sio in tripla fuerit proportionē: & totius summā volueris sc̄ire. ultimā tripla & a producōto primū subtrahas & residuā medietas ostenderet quod quæreas. DIS. Da exemplum. MAG. sit exemplū. 3.9.27.81. numerū ultimū tripla &. 243. puenient a quibus si primū sc̄. 3. subtraxeris remanentis medietas summā totius ostendit sc̄ilicet. 120. Si autē progressionē geometricā sc̄dm quadruplā proportionē cōstituta sit. ultimū quadrupla a producōto primū subtrahē: & remanentis tertia partē pro lumma totius refinebis. DIS. Da exemplum. MAG. 2.8.32. si ultimū quadruplicaueris. 1.2.8. efficiēs a quibus si primū sc̄. 2. tollas. 1.2.6. manebūt: quorum tertia p̄s est. 42. que summā totius ostendit. Et ita cōsimiliter in omnibꝫ alijs proportionibꝫ facias multiplicando sc̄. semper ultimū numerū p numerū denotationis proportionis: & primū producōto subtrahendo: & relictū p numer⁹ unitate minorē numero propotionis dividendo. & huius divisionis numer⁹ quotiens quod quæreas ostendit.

De Radicū extractione & primo in quadratis

Capitulum decimum DIS.

Radicū ex
tractio

Vid est radicū extractio? MAG. Est numeri inuentio: qui cō in se ductus fuerit totum numer⁹ aut saltē maiore eius partem, quadratā sc̄. vel cubicā producit. DIS. Radix ī numeri est numer⁹ qui in se ductus ipm totum cōstituit. MAG. optime infers ut radix 16. est. 4. nam quater quartuor 14. cōstituit. Pro intellectu autem formē & operationis radicum extractiōis: necesse est mente tenere ea q̄ supra diximus de numero solido & superficiali solus cōm̄ talis & nullus aliis inuenientur radicem habere. Unde si numerus in se duct⁹ fuerit: sufficiat

TRAC. II. DE NUMERO CONTRACTO

Item & quadratum constituit: cuius & radix extat. ut quater. 4. sunt. 16. Sunt vero numerus bis in se aut semel in suum quadratum ducit: numerum solidum siue cubicum generat: & eius qui generatus est radix dicitur. ut bis. 2 bis. sunt. 8. His ita recognitis formam extractionis radicum in quadratis primis dehinc in cubicis tradam. DIS. probe. MAG. Si igitur ponatur tibi numerus cuius radix quadrata scire volueris / ipsi in locis impensis punctis in hunc modum signabis * quo em puncta numerus propositus taliter signatus habuerit: tot digiti sunt radix sua habebit. Illo facto sub ultima eius figura inueniendus est digitus: qui in se sunt 4 2 2 1 ductus deleat totum suppositum respectu sui: vel quantum vicinus potest & ille digitus inueniens ponendum est sub eocaua virgula ad dextram: quemadmodum in diuisioe traditur est. Quo facto inueniatur digitus duplans est: & duplans sub figura proxima versus dextram ponatur. Deinde rursus inueniendus digitus sub proxima figura punto signata: qui in duplatum ductus / totum deleat suppositum respectu duplantis: & in se ductus totum deleat suppositum respectu sui: aut quantum vicinus potest. quod semper subintelligendu est. Et talis digitus eriam ad priorem digitum inventum sub virgula collocetur. Depost rursus sub proxima figura puncto signata cōsimilis inuenientur digitus &c. quod quidem inueniabis donec ad finem totius ventus fuerit. Si autem in media operatione cōtingat digitum talium inueniri non posse ponenda est. o. ad priores digitos sub virgula concava: & omnibus dimissis intactis ad proximi procedat inveniatioe digitii: nisi hoc eveniat in fine. tunc em figure relitte computantem pro residuo. DIS. Necho quidem sine exemplo intelligendu existit. MA. Sit igitur p. clarior intellectu exempli tale. cuius si radice quatuor ipsi ut dictum est signabis: deinde sub ultimo punto scribi 4 quatuor digitus scilicet 3. q. i. 4 2 1. in se ductus & si non totum deleat suppositum tunc viciniori numero omni altero dato: & illum inueniendum sub virgula ponas ut sic X . ipsaq. in se duas dicendo ter tria sunt. 9. & haec. i. 4. subtrahas: & manebut. s. q. i. 4. de letis supraponas. ut sic *. Deinde priori inueniendum dupla digitum: dicendo bis. 3. sunt. 6. & hec sub proximo scribi 4 2 1. C. ma ystus dextra figura ponas ut o. Extrarius sub 91.

* 5 puncto sequenti digiti inuenias: q. in duplatum ductus
 i. 4 2 1 C. totum suppositum respectu duplantis scilicet 50. aut cōtūvicel
 91 6 ni potest. deinde ducatur i se ipsi respectu totius
 sibi suppositi itidē faciet & fuit. 8. q. citad virgulā hunc modū posue
 ris ipsi in duplatum scilicet multiplicata. & productum scilicet 48. a. 1
 numero duplato supposito scilicet 50. subtrahit & remanserit. i. 4 2 1 C. 8 X
 net. 11. ut sic *. Deinde hunc digiti scilicet 8. in se multi 91 6 11 41
 plica: & productum scilicet 64. sibi supposito scilicet 11. sub 11 1 7
 tractat: p. residuo numero illis. 74. remanebit 11 4 2 1 C. 8
 11 4 2 1 & dispositio figurae talis restabit X Exque manifestetur 11 4 2 1 C. 8
 stū est. p. positū numerū non esse quadratum: sed tamen 4 2 1
 4 8 1 . 28. radice esse maximi quadrati in ipso acti scilicet 4 4 4. 61
 Cuius experientiam si habere: cupis radicem inueniā in se multiplica

LIBRI. III. ARITHMETICE PRACTICE

& residuum si quod fuerit adde: & redibunt figuræ numeri propositi: si autem errorem corrigere. Ad cubicā radicē ligonem nostrum vertam⁹.

De Radicūm extractione in cubicis.

Capitulum undecimum MAG.

I alicuius numeri tibi propositi radicem queras cubicā: ipm in loco primo & deinde in singulis millenariorū locis signes pūcto ut 1491. Illo facto sub ultimo puncto inueniendus est digitus: qui in se ipsum duce cubice totū deleat suprapositū respectu sui: aut quantū pō vicinius: & illo digito ad virgulā concavā (quā admodū in prioribus) posito ipm tripla: & triplarū ponas sub pxima versu dextre rā terciā figura. Deinde sub sequenti figura alijs querās digitus ad priorem sub virgula ponēdus: qui primo cum digito priore sc̄tū sub virgula positio/ductus in triplatum/deinde solus ductus in productū deleat respectu triplati totum supra positū. Secundo in se ductus cubice/deleat totum suprapositum respectu sui: vel quantū vicinius pōt. His ita p actis triplandū est totū quod ponis sub virgula: & triplarū ponendum sub sequenti pxima terciā figura. Deinde sub puncto pximo rursus inueniendus est digitus: q̄ cum alijs in virgula secum positis in triplatum ductus/deinde sol⁹ ductus in productū deleat totum suprapositū respectu triplati: & demū in se ductus cubice deleat totum suprapositum respectu sui. Et sic operandū est usq; dū ventū sit ad finem. DIS. Inter omia p̄cedentia a te dicta nullū minus illo potui intelligere: ob hoc exē plū ponere & id declarare opeptū erit. MAG. Exemplū accipias in numero priore. sc̄z 1491. Illo taliter ordiato sub ultimo puncto sc̄z. i. in loco millenarii posito inueniendus est digitus sc̄z. i. qui in se cubice ductus facit. i. & deleat totum suprapositū respectu sui. illū digitū iam inueniū pone sub virgulā. ut sic * Deinde ipm tripla & facit tria: & illa sub proximateria ponas 1491(1) * figura. scilicet. 9. ut sic o Illo facto sub proximo

puncto sc̄z. i. primo loco posito alter inueniendus est digitus etiam ad virgulā ponendus, ut sic X q̄ p̄mū cū digito sc̄tū posito X ductus in triplatum sc̄z. i. facit. 33. 1491(1)
dein̄ sol⁹ ductus i. productū sc̄z. 33. facit. 33. deleat totū 1 3 sup̄positū aut q̄ntū vicini⁹ pōt respectu triplati: nā si. 33. a. 49. subtrahas. 16. relinques. Dein̄ ille digitus in se cubice ductus deleat totū vel q̄ntū vicini⁹ pōt respectu sui suppositū sc̄z. i. 6. i. duc iḡ it ipz i se cubice dicēdo sc̄z. i. est. i. & illud a. 16 subtrahat & manet. i. 6. i. pro residuo, ex quo clares numerū propositū non fuisse cubicū sed. n. rā dicē esse maioris numeri cubicī in p̄dicto numero p̄posito cōtentī. sc̄z 1331 Q uod si probare volueris/radicē in se cubicē multiplicā: & producō si quid fuerit residuum adde: & numerū propositū inuenies. DIS Quid est numerū in se cubicē multiplicare? MAG. Est ipm̄bis in se

multipli-
catiō cu-
bice

TRAC. III DE MINUTIIS VULGARIBVS

aut semel in suū quadratū ducere ut bis .2. bis aut bis .4. sunt .8. Et ut ha
beas in summa quantum quisq; digitus in se cubice multiplicatus pro
ducatur tabulā illius satis brevē hic positam inspicias.

Tabula

i	unum semel	i	6 sex sexies	216.
2	doo bis	8	7 septem septies	343
3	tria ter	27	8 octo octies	512.
4	quatuor quater	64	9 nouē nonies	729
5	quinquaginta quies	125.		

Hęc sunt filii dilectissimi q̄ tibi imprimis de passionib⁹ numeri integril
tradere volui: nunc vero ne huius artis (quā calculatā dicunt) principia
necessaria contracti⁹ tradā: pauca & quidē necessaria de minutis subiun
genda sunt.

Libri quarti Algorithmus de minutis vulgari bus Tracta, tertius quid sit minutia & quottu plex Capitulum primum DIS

Vid est minutia ⁊ MAG. Est integrus aliquora, ut minutū ē Minutia
sexagesima ps horę aut grad.⁹. DIS. Sit ne minutia oēs eadē
aut naēa diuersificet. MA. sūt. Nā qdā sūt minutia vulgares ḡb⁹
sc̄ vulgus frequēter utr̄ ut una tertia: una q̄rtā: due quintē &c. & sunt
minutia phisič quib⁹ sc̄ naturales & phisiici utunt̄ sepi⁹ ut minutū ter
tiū quartū &c., usq; in infinitū procedēdo. Et de his quidem posterius
de alijs vero prius differendum est.

De Numeratione siue representatione minutia rum vulgarium Capitulu secundū DIS.

Odu i ḡe nūeraōis aut rep̄fētatiōis minutiar̄ vulgariū pandet
MAG. minutia vulgares cīsdē quib⁹ & integrī nūeri figuris

scribēdat sūt, sed aliter & aliter locādis atq; noīandis. Nā in numeratiōe
carundē duo requirunt̄ numeri: nūerator. f. & denōiator ponēdi subalt̄
ne ȳgula interfecta ut sic o DIS. Nūerator quis ē ⁊ MAG. est nūe
rus i q̄ totiēs unitas ē q̄t integrī p̄tes volumn⁹ r̄ntare, & hunc sp̄ solem⁹
supius scribere. DIS. Denominator quis est ⁊ MAG. est nume
rus in q̄ totiēs unitas rep̄it, & tiens ps denōiatorā in suo toto inuenit & is
sp̄ inferi⁹ scribit̄ ut X Intellectus vero rep̄sentati 4 numeratō X
onis minutiar̄ vulgariū facile in sequētibus regu
guliis dephēdit. Prima regula. Quotieū cūq; nūera ⁊ d'nominator
tor eq̄lis est denōiatori/minutia p̄se integrū valebit ut hic Y Secū
Y 13/4/15/61 da regula. Si nūerator maior fuerit denōiatore mi
nutia plusq; integrū constituant ut sic φ Tertia
regula, si numeratō minor φ 14/8/19/121

1/2/13/15/61 13/4/15/61 fuerit denominatore minutia non totum integrū

13/7/16/81.

13/4/6/5 perficiunt ut hic o

LIBRI. IIII. ARITHMETICE PRACTICE

De reductione minutiarum diuersarum denominationum ad eandem: & additione earum insuper de reductione minutiarum ad integras. Ca. iij. MA

Via vero minutiarum vulgares/ alijs diuersarum denominacionum addi non possunt: nisi ad eandem denominationem reducatur fuerint:

ob id quo pacto hoc fiat primo pandam. DIS. Sane quidem facis: & multo sanius si id exemplis manifestaueris. MAG. Faciam ut petis. Si igitur minutias diuersarum denominacionum utputa * ad eandem denominacionem reducere volueris/ denominatorum unius per denominatorum alterius multiplicata & quod ex hac multiplicatione percutitur fuerit erit denominator communis. ut ter

tertius sunt. 12. denominator communis. Hoc facto numeratores quare sunt. in

multiplicata igit numeratorem primum per denominatorum secundum. ut bis. 4. sunt. 8.

& rursus numeratorem secundum per denominatorum primum. ut ter tertia sunt. 9

eruntque. 8. & 9. numeratores communes ad. 12 denominatorum communem. Ex

* 2 8 3 9 hoc enim patet in * Et facta operatione statu

esse & in esse hunc signum taliter ordinat

Ipsius itaque ad eandem denominacionem reductis numeratores eas ut in integralibus addas: scilicet 8. ad 2 3 res omnes

. 9. & 17 reperies. Si vero minutias plures fuerint: primum deduc

abus primis reabsoluas: dehinc cum producto &

etia. 12 idem ut dictum est attentabis: hinc cum producto ex 12

omnibus precedentibus & quarta idem: donec ad finem puentum sit actitandum est. denominator

ut si sint 2/3/4 primis duabus ut primis est ad inveniendam reducere communem

& * pro productio in * 1/7. sequentis: h^o 17 4

ad eandem 3/4/5/1 denominatorum: & reducas &

addas: & facta operatione ex oibus inuenies 1/2. es aliquid 12 5

i.e. 33 scire volueris quod sexagesimum alienum minutum in 12 alijsque mi-

nutiis sint. 60. aut alias proprias partes per denominatorum minu-

tiis in qua pars multiplicata: 8. productum per denominatorum eiusdem 2 3

diuide. & patebit in quotiente: quod 2 40 3 45 aut

quarebatur. ut in § Minutiis autem sunt & in sunt 3 4

minutias diuersarum denominacionum 3 60 4 60

propositis: duc denominatorum primum in denominatorum secundum & in productum denominatorum tertium. & sic de alijs. & illud quod ultimo pro-

uenit: denominatorum communem indicabit ut si tres quartas duarum tertiarum unius medieratis ad minutiam simplicem reducere placuerit.

Ipsius hoc ordine positis * 4. in. 3. multiplicata & in productum scilicet 12. duo

multiplicata: & 24. per denominatorum communem habebis. & si numeratorum

communem habere volueris: numeratorum primae in numeratorum secundem ducas & rursus numeratorum tertii per productum multiplicata & patebit quatuordecim. ut ter 2. sunt. 6. & semel 6. manent sex & inuenies in tribus quartis duarum tertiarum unius medietatis. o DIS.

*

2/3

3/4

*

2

3

4

5

6

7

24

160

numerato

res omnes

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

TRAC. III. DE MINUTIIS VVIGARIBVS

Apertissime quod querebam demonstrasti: restat autem ut minutias ad integrum reducere edocas. MAG. Si minutias ad integrum reducere placuerit: multiplicata numeratorem per denominatorem: & numerus quotiens quæsitum dabit: & si quid residuum fuerit: partes integrum non facientes indicabit ut si 6 ad integrum reducas. 8. integrum: & K pro residuo habebis. at si econverso integrum ad minutias reduceres: numerum integrorum per dominatorem minutis faciens multiplicata: & in producto quæsitum inuenies ut si. 4. integrum ad quitas taliter reduxeris: oportet precebras

De Subtractione minutiarum Ca. iiiij. DIS.

Vractionem minutiarum subiungas. MAG. Minutias si quis a minutis subtrahere placuerit: ipsi si non fuerint ad eandem denominatorem reductis/numeratorem unius a numeratore alterius subtrahas ut *

Si vero plures minus / * si a subtraxeris manet

tias a pluribus subtra 12 12 12 hende sint: omnes subtrahendas secundum dicta in c. precedenti simul addas. similiiter & eas a quibus debet fieri subtractio. Dehinc ut iam dictum est numeratorem unius a numeratore alterius demas ut o quartus si duce

2 1 1 6 tertiae & una quarta adiuncte fuerint x si & a & autem unam secundam & sex octauas coniuncte

3 4 2 8 xeris y efficies: quæ rursus ad communem denominationem reducte & addite p. q. a quibus si primas subtraxe y

5 11 176 20 240 ris vici y remanebit

pueniant & p. sur u quas inquirebamus.

De Multiplicatione minutiarum Ca. v. MAG.

Ita facile ex his quæde integris dicta sunt minutiarum multiplicatione habebis. Nam si minutias p. minutias multiplicare volueris: numeratorem unius p. numeratorem alterius multiplicata: & in producto denominatorem quæsitum inuenies ut cum multiplicabis

per p. creabis

De Minutiarum divisione Ca. vi. MAG.

Imiliter minutias divisione facile despendes. si divisorum a devisoris posueris. tunc enim nominatorem dividendi p. denominatorem divisoris multiplicabis & numeratorem dividendi p. numeratorem divisoris multiplicata fuent de nominatorem quæsitum idicabit ut si plusueris

per reperies

LIBRI. III. ARITHMETICE TRACTATVS

De Extractione radicis quadratę in minutis Capitulum septimum MAG.

Inutiarum autem p̄positar; si radicē quadratam extrahere vōlu-
eris: eas (si eiusdem non fuerint) ad eandem denominationē re-
ducas: & addas: & eius quod p̄uenierit tam numeratoris & de-
minatoris/ ut in integris radicē quāras quadratā: ita ut radix numerā-
toris inuenta sit numerās: & radix denominatoris sit denominās. ut si
2/ 3/ 1/ 6/ radicem quadratam queras omnia ad eandem deno-
8/ 8/ 8/ minatōem & summat (ut dictum est) addas: & in-
3/ 4/ 2/ 8/ uenies * & p̄ radice numeratoris * 3 4 0 Nūerato
18. & p̄ residuo. 16. pro radice autem denominatoris. 13. & p̄ 1 9 2 deno-
residuo. 23. reperties. sic & in alijs similiter faciendum est.

De Extractione radicis cubicę in minutis Capitulum octauum MAG.

I vero radicem cubicam minutias: querere libet ip̄as (si eiusdem
non fuerint) ad eandē denominatōem reducas. Illo facto deno-
minatōem cōmūnē quadratę in se īp̄m ducas: & p̄ductū rursus per nu-
meratōē multiplicā & p̄ductū radicem cubicā ī integris quāras. nam
radix inuenta erit radix cubicā numeratoris/denominatione priore nō
variata. ut si * radicē cubicā quāras/eas sed m̄di * 2/ 3/ 1/ 6/ *
ēta ī unā summā reducas & p̄uenient o Dein / 8/ *
de. 192. denominatōrem ī se quadratę multiplicā 3/ 4/ 2/ 8/
& 3 6 8 6 4 p̄uenient: quę rursus p̄ numeratōrem sc̄ 3 4 0 multiplicata
efficiat. 1. 2. 5. 1. 3. 7. 6. 0 huius radicē cubicā: ut ī integris dictū est: si q̄
suerit. 2. 3. 2. pro radice cubicā: & 2. 6. 5. 9. 2. p̄ residuo uenies. DIS.
Hactenus singulas numeri passiōes/quēadmodū ī integris ita & i mi-
nutis vulgarib⁹ fatus lucide explanaſti: nunc demū quęlo paucā de his
ī minutis quas superius phisicas appellasti ī mediū feras. MAG.
Quis tuis nō facile nō acq̄esceret petitiōib⁹ q̄ te (ut ego) seruētissimo vi-
gilantib⁹ animo cuncta accipientem videret? Ad minutias igit̄ phisicas
aures arrige. DIS. Faciam & q̄ diligentissime.

Libri quarti Algoriſmus de minutis phisicalibus tractatus quartus: De numeratōe minutiarum phisicalium Capitulū primum MAG.

Inutis phisicis uti ī superiorib⁹ dixim⁹: sūt qb⁹ phisici & natura-
les sepi⁹ utū: & p̄cipue Astronomi cursus siderū & corporū su-
periorū inuestigantes. Ad huiuscemodi em̄ certitudinē necessariū fuerat
Integra. sc̄ signa & gradus zodiaci/annū menses dies & horas in partes
secare. Nam signū ī gradus. 30. & grad⁹ ī minuta. 60. minutū ī seda
60. sed'm ī tertia. 60. tertium ī quarta. 60. diuidit. & sic ī infinitū p̄
sexagenariā pcedēdo diuisionē calculatiōi tali valde modā locorum yō

III DE MINVTIIS PHYSICALIBVS

93

distinctio earundē partitū dabit discretiōē: nam locus primus est signo
rum: secundus graduū: tertius minutorū: quartus secundarū: quintus tertī
arū &c. ut * Sic annus in mensis. 12. mē * sig. gra. m. 2a. 3a. 4a. 5a.
fisi in dies. 30. vel. 31. dies in. 24. horas partitū: 1 2 3 4 5 6 7:
& rursus hora per sexagenariā partiōē in partes suas / & rursus illae
in alias progrederiūt, ut hora in. 60. minuta: minutū in. 60. secunda: se-
cundū in. 60. tertia ut supra dictū est dividitur. Et in his quoq; locorū
distinctio/partitū dabit denominationē. Est o hō. m. 2a. 3a. 4a. 5a. 6a.
em̄ locus primus hora: secundus minutorū. 1 2 3 4 5 6 7.
tertius secundarum & cetera. ut hic o

De Additione minutiarum Phisicalium

Capitulum secundum. DIS.

Acile quidem hēc intelligo: sed de Additione earundē quid spe-
ciale habes? MAG. Nihil: nā in ipsis additio sit ut in integris
illo tantum seruato: ut minutie eiusdem denominationis addantur: ut mi-
nuta minutis: secunda secundis: & nō secunda minutis. Incipendumq;
est a subtilioribus utpote a quartis procedendo ad tertias de post ad secū-
das &c. Et quotiens exhiuiusmodi additiōē. 60. excrēuerint / p his unū
minutie proximē grossiori addas. ut si. 60. excrēuerint tertiae/pro ipsis
ponas secundū. ut * Si em̄ in dato exemplo * m. 2a. 3a. 4a. 5a.
quintas addideris. 60. excrescent: pro quibus quartis 1 6 8 9 30
unū addas: quas si addideris. 61. inuenies p. 60. igit̄ 4a. | ii. 10.
quartis tertii unū addē & alia unitate i loco. quartas re 20 | 40. 20.
tine. Sic siliū tertias si addideris 60 reperies p. tertii
.60 igit̄ secundis. i. addē: & .9. in loco tertiarū relī m 2a 3a 4a 5a
q̄s: & si bene opatus fueris figura hoc ordine stabūt 1 7 9 1 0

De Subtractione minutiarum Phi- sicalium. Capitulum tertium MAG.

Vbtractio in minutis Phisicis ad instar subtractiōē in integris
procedit: si hoc unū animaduertas: ut scilicet a subtiliorib⁹ inci-
pias & minuta a minutis/secunda a secundis/tertia a tertii &c de alijs de-
mas. Quodsi numerus a quo debet fieri subtractione/subtrahēdo minor
fuerit: a fractione immediate grossiori unū mutuo accipias: & id in. 60. p
tes fractionis minoris/a qua scilicet debet fieri subtractione diuidas. Nec
hoc te fallat cum in perceptis Astronomicis signa aut gradus &c. subtra-
here ab aliquo numero minori minutis fueris: siqdem si in signis ope-
rariū una tota reuolutio (scilicet. 12. signa) mutuanda est. Si vero in gra-
dibus signum unum in triginta gradus resoluendū est: hoc idem te face
re necesse est si quod simile in fractionibus temporum scilicet annorū/
mensium/dierum / minutorum contingat. Sed de his plura verba fun-
dere superuacuum videtur: cum & canones tabularum Astronomicarū
hoc idem & clarius quādōq; admoneat. Ad multiplicatiōē properem⁹:

LIBRI. IIII. ARITHMETICE PRACTICE

De Multiplicatione minutiarum phisicalium Capitulum quartum DIS.

Valiter minutie phisice sunt multiplicandæ MAG. Numeratorem in numeratore ducas: & quod prouenit sunt minutiae a numero: quem denominatores simul iuncti faciunt denominandum. ut si multiplicaueris minutia per minutam, pueniuntur duo: quoniam numeratores scilicet minutæ & minutæ q̄ si duæ unitates simul coiunctæ: duo faciunt a q̄ minutias secundas denotant: Sic si minutæ p secunda multiplicaueris: proueniunt p. & si secunda per tertia multiplicaueris: pdicuntur quinta & sic de alijs. Si vero fractiones phisicas per eorum integra multiplicaueris non integra sed minutias procreabis. ut si minutia per gradus multiplicabis: non gradus sed minutia procreabis.

De Divisione minutiarum phisicalium Capitulum quintum DIS.

Divisionis minutias phisicalium si quid speciale fuerit / silentio non preterea. MAG. In divisione ista hoc tantum speciale inuenio q̄ scilicet numerus quotiens minutie nominandus est a numero qui provenit post subtractiōem denominatiōis diuisientis a denominatiōe dividendi: ut si. 40. quartas p. io. secundas diuiseris: in quotiente. 4. secundas habebis. nam si numerus denominationis diuisientis scilicet io. quæ nominantur secundæ a. 2. a numero denominatiōis dividendi (scilicet 40. quæ nominantur quartæ a. 4. subtraxeris) 2. reperies: a quibus minutias in quotiente scilicet 4. secundæ sunt nominatae. Si vero equalia in denominatiōe per equalia diuiseris: in quotiente non minutia sed integra utputa horæ vel gradus pueniunt. ut cū minutia p minuta/ aut secunda p secunda diuiseris horæ (Si horarū fuerint) aut gradus (Si graduum fuerint) in quotiente proueniēt. Hoc tamē ne negligas: sed minutias tam subtrahendi & eius a quo debet fieri subtractio: q̄ multiplicandi & multiplicantis: q̄ etiam dividendi q̄ diuisorū (Si diuisorū fuerint) ad eandem denominatiōem an operatiōem reducas: nam sic facilius id quod queris inuenies.

De Extractiōe radicis quadratę in minutis phisicis Capitulum sextum MAG.

Eradicūm extractiō in talibus minutis ab ea quæ dicta est de integris multum differre dīnoscitur: nam si radicem de his minutis extrahere volueris: eas ad eandem denominationē aut si ei⁹ dem fuerit/ sed ab impari denominatiōe numero/ ad eandem denominatiōne a mūri pari denominatis reducas. At illo facto quēadmodum in integris procedas. Et radix inuenta sunt minutiae a minutia media versus integra denominandæ: a minutia a qua radix extracta est supputatione facta. ut si a. 2. 6. 3. quartis radicem extraxeris. 16. pro radice & .7. pro residuo inuenies ista autem. 16. a minutia media versus integra sunt denominandæ scilicet a secunda secundæ: ut gra. m. 2a. 2a. 4a. Sic pariformiter

TAC. III. DE MINVIIIS PHYSICALIBVS

Si a sextis radicem extrahas: eā a tribus vel tertījs denominabīs: nā hæ
a sextis usq; ad integrā reperiuntur mediae.

De Extractione radicis cubicæ in mi nutijs phisicalibus Ca. vij. MAG:

Ec aliter radix cubica i minutis phisicalib⁹ q̄ i integris extrahe
da ē. sed inuentā a terra parte minutiaē proposit⁹ denominabīs:
quod ut præcisius fiat minutias quarum radicem cubicā quæ
sunt ad eandem denominatiōem quæ in tres possit̄ equalēs partes diui
di reducas. ut radix. 27. minutorum est. 3. non ob: nam nouē de. 27. ter
tia pars est pari modo in ceteris faciendum. Haec sunt quædehūes
ro in praxi reducto & eius passiōnibus (non ut cōplementū totius ha
beas: sed ne principia magis cōmuniā ignores) tibi filii in medium sta
tueram ferre: quatenus his contentus ad altiores secretissimās q̄i nume
rorum posthac speculationes transcendas. DIS. Fideliter fecisti p̄
ceptor colendissime: sed tamen adhuc unum ex promissis restat̄ decla
randum: quod forsitan tibi abduxit obliuio. MAG. Q uod est tale?

DIS. In. c. secūdo theorīc spōnderas præter hęc quę dicta sunt q̄
dam alia: & per pulchras artis calculatoriæ tradere regulas: quod (nisi tibi
molestum fore) te opere adimplere: & his finem arithmeticę tuę im
ponere velim. MAG. Faciam ut petis. scio equidem q̄ nihil ex polli
citis obliuione aut negligentia transīs. Primo autem Algorithmiū vul
gi per lineaē: & denarios projectiles pandā: ut non modo per figuraē nu
merorum (quas cifras vocant) verumetia per denarios projectiles quę
cung; numerum repr̄sentare/ addere/ subtrahere/ multiplicare aut diui
dere insuper & numero aliquem ignorū p̄ notos reperire possis. Q uod
quantum & utilitatē & iocunditatis tibi allaturum sit: in sequentibus
patebit. DIS. Eya ergo sermonē ad hæc quātotius vertas.

Libri quarti Algoriθmus cum dena rijs projectilibus: seu calcularis Tracta tus quintus Capitulum primū MAG.

De Numeratione

3 D̄r̄spēratōem numeri cū denarijs projectilibus (quib⁹ p̄ cifris
utimur) necessarie sunt lineaē cifrarum repr̄sentantes loca/ candē
q̄ cum ipsis significationem habentia ut infra.

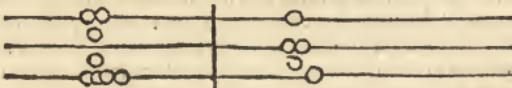
1000000	*	*	*
100000			
10000			
1000	*	*	*
100			
10			

LIBRI. III. ARITHMETICE TRACTATVS

* Spacia vero sub linea contenta respectu lineæ proximæ suprapositis me
dieratē representat ut * In linea ista denarius positus/decem signifi
cat:ledis qui in spacio cōsistit/tantū quinq; repreſentat. Si igitur nume
rit aliquem per denarios projectiles repreſentare volueris: tot denarios
secundū lineā & spacioz exigentiam ad numerū propositū repreſen/
*Xon habeat spatiū tandem ponas: & cum 5 denarios in linea aliqua habueris: pro ipsis /le
binos, nec linea agnoscatis si placet in spacio proxime superiori unūponas. Si vero in spacio
pro binis unum spaciū aliquo duos denarios reperies/ipsis levatis /unūad lineam immedie su
protrudito fūsum, periorē ponas: ut hic o Nec te fugiat per digitū applicationem linea
Prugnis unum oo rum significationē & augerit & minui posse. Ad quācunq; em̄ linea di
gitus applicatur: eadem unū tantum significabit: nec tunc aliqua inferi
orum donec digitum deposito aliquid repreſentat. ut
3 repreſentat que deposito dīgīto trīgīta īportat Q uod ut sin
gula facilius ac modo breviori fiant/in multiplicatione & di
fīsione huiuscemodi dīgīti applicatione p̄f̄pe utendum est.*

De Additione Capi. tūlū secundū DIS.

A Dditionem nī fallar ex dictis >eo modo fieri arbitror:ut scilicet
numeris cui debet fieri additio per denarios ad lineas competen
tes ponatur: & similī modo numerus addendus ei applicetur. MAG.
optime sentis si itidem exemplo probare potueris. DIS. Sit causa ex
empli numeris cui debet fieri additio. 2 5 9. ita locatus o & numer⁹
addendus. 1 2 6. in hunc modum additus

De Subtractione Capi. tertium MAG.

N Ecaliter subtractionē facies q̄ ut eum a quo debet fieri subtra
ctio per lineas competentes ponas: & ab eodem unū subtrahen
dum subleuando tollas/in inferiori inchoando. Si yō numerū aliquē
a superiori proximo subleuare non possis/a linea proxime sibi supposi
ta unū auferas & illum in linea in qua subtractō em perficeret non potui
sti in decem resoluens subtractionem propositam perficies. Exemplum
siā * .41. auferre volero: unū quidem a linea inferiori accipio & q̄t
tuor in linea secunda q̄t nec intencion: ob hoc unū de linea tercia acci
piens/ ipsum in linea inferiori in decem resolu quinq; scilicet ponēdo
ad eandem lineam: unū vero ad spaciū sursum. ut sic o Illo facto de li
nea secunda tollantur. similiter in similibus faciendum est.

De Multiplicatione Capitulū quartum MAG

S I vero aliquem numerū multiplicare placuerit: ipm ad lineas co
petentes ponas: numerū autem multiplicantē mente retineas: &
pro q̄libet de numero multiplicando sublatō/multiplicantē in/
tegrū respectu lineā in quā operaris in loco dextro aut sinistro depo/

TRAC.V.ALGORITHMI CALCVLARIS

nas. & id ipsum usq; omnes m^ltipli candi multiplicari fuerint/iterandū est in superiorē initī ū sumendo, ut si causa exempli. 6) 26. per. 4 multipli care volueris. 26, ut pmissum est ad līneas ponantur: atq; in linea secū da inchoantes/ unū demat: & pro eodē in ptem dextrā ad līneā eandē. 4 apponantur. ut sic ϕ & similī modo de secundo faciendū est, ut hīc ψ . Et in eadem linea digito retenorū qui in spacio inferiori proximo reperit accipientes: ac pro eodem (q̄a non integrer sed dimidius est) non integra. 4. sed medietatē eius scilicet. 2. in līneā eandem ponamus. ut X . Deinde digitū deponam⁹ & denariū in līnea infima positū accipientes/ pro eo ad līneam eandem. 4. addamus. ut hic *

De Diuisione. Capitulū quintum. MAG

Iudicare autem numerū si volueris: ipsum ad līneas cōpetentes locabis: numerū diuidentē mente retinendo. Quo facto in superiore incipito quoad possis diuisionem sublevarē: quotiens autem levaratus fuerit totiū unū; versus dextrā aut sinistrā ad eandem līneam deponendum est: & id ipsum semp̄ dīscendendo repetendo donec diuidētēm amplius in diuidiendo reperiō non valebis, ut si π . 868. per octo diuidere placuerit: digitū ad līneā superiorē ponam⁹: & respectu digitū octo semel levarimus: ob id unū (ipsiis sublatris) versus dextrā in eandez līneam ponamus in hunc modū π . Dehinc digitū līneę secundē applicantes: & 8. respectu digitī non inueniētes/eorundē medietatē scilicet. 4. subleuem⁹ & unū ponamus in spaciū proximū infra digitū. ut sic μ . His ita factis / digitus līneā inferiori applicetur. & quotiens. 8. reperiōti possint inquiratur: eadēq; ter & earundē medietatē reperientes/ ipsiis sublatris/ in līneam eandem tres denarios & unū inferius in spacio ponamus. ut sic \circ . Concluditur si octo diuiderent. 868. quilibet. 108. & medietatem acciperet. qđ facile p̄bare est si p̄tē unius p. 8. m̄ltipli cauerimus. De Progressione autem (quia in p̄portionē quadā consistit) in minutis aut līneis facile videre non est. q̄uis & illa practicari possit ab exercitatis: eam tñ silētio transfertes/ ad regulas proprietas artis calculatorię

De regula artis calculatorię generalissima.

Capitulum sextum. MAG.

Rithmetici regula quādā inuenere generalissimā ad quēcūnq; ignotum per aliquos notos inueniendū numerū quam non nulli ob id regulam aureā dixerū: alij vero (ut Itali) eam de tri per apō copam nominare solent. de tri quāsi de tribus numeris in ea necessarij: ut est numerus emptionis aut rei alterius. & numerus precij aut quantitatis discrete. & tertius numerus per quē proponestur questio. ut. s. oua emi. 3 denarij: quanti emi. 205 oua ϵ . DIS. Potest ne id quod iam queris per hanc a te tradendam regulam inueniri? MAG. Potest utique. Sed ut eam perfectius intelligere valeas/ & quā defenda sunt. conditioēs nōnullas memorias reponas. Quāq; prima. Quāstio semp̄ debet ponī versus dextram. Secunda. Numerus p̄imūs & secūdūs debet correspon-

Regula
de triis

LIBRI.III·ARITHMETICAE PRACTICAE

dere re & nomine. **Tertia.** Numerus quartus per regulā inuentus debet correspondere secundo nomine & re. Isti autem quatuor numeri ultra hęc sibi mutua correspondent proportionē. ut qualis est proportio primi ad secundum / talis est & tertii ad quartū: & sic insuper qualis est proportio primi ad tertii / talis est secundi ad quartum. Q uod facile ex his numeris est videre. 26. 12. 36. ob id & hęc regula a philosophis proportionum est vocata. **Quarta.** Cum numerus diuidens maior fuerit diuidendo / frangatur diuidendus in partes minores . ut si diuidendus fuerit florenos: frangatur in denarios. **Quinta.** Si secundo numero addātus minutie / frangantur integra eius in minutias eiusdem denominationis. Si vero primo aut tertio minutie adiuncte fuerint: cuiuslibet integra in minutias secum positas frangatur. & hoc facto si minutie primę & tertię diuersarę denominationum fuerint ad eandem reducantur. His conditionib⁹ intellectis & obseruat⁹ varias ac infinitas soluere potes per regulam sequentem questiones .

Regula de tri cum varijs exemplis.

Vmeris ut dictum est dispositis: multiplicetur secundus per tertium: & productus diuidatur per primū & perueniet in quotientē quartus quæstus. Exemplum. Si quæstum sit. Quāti emodocem oua: si duo pro sex dñi. vñduntur. Iuxta conditionem primam numeri quæstionis de loco primo ad tertium versus dixerat: ponas: ut. 2. 6. 12. & tunc secundum regulam operari incipias: dicens. 6. in. 12. & prouenient: 72 quæ si per duo diuiseris ; 8. numerū quartū & quæstus procreabis qui secundo scilicet. 6. dñi. re & nomine correspoder.

Exemplum secundum. Si queratur. septem poma emi tribus dñi. quæti. emo: ; 2 pira ē per regulam istam operari non valebis ob defectum secundū conditionis: nam primus & tertius nec nomine nec re conueniunt poma: enim non sunt pira.

Exemplum tertium. Si quæstum fuerit. Duo lotones croci emuntur nouē denariis: quanti due libras croci venderentur: Quia primus & re (quia ubiq̄ crocū) non tamen correspoder nomine secundo: quia in primo lorones in secundo libras ideo secundū regulā nō poteris operari: nisi & libras duas in lorones scilicet. 64. resoluas. ut 2 lot. 9. dñi. 64: lot multiplicata nouem p. 64. & 576. producuntur: quæ si per duo diuiseris. 288. numerum quæstum procreabis.

Exemplum quarum. triginadę uncij croci tribus flor. emuntur: quæti una uncia emuntur. Multiplico tria per unū & sunt tria. quia unum nec multiplicat nec diuidit. & productum scilicet tria per. 32: diuidere nō valeo: cum divisor diuidendo maior sit: ideo iuxta quartam conditionem diuidendus scilicet tres flor. in. 540. dñi. resoluo: & istos per diuisorem scilicet. 32. diuido. & libene operatum fuerit in quotiēta: sedecim dñi. & 38 minus dñi pro numero quæstico sunt.

Exemplum quintum. Emini tria oua. 1. dñi. $\frac{2}{3}$ quanti emuntur:

TRAC.V.ALGORITHMI CALCULARIS

Sexoua & quia iam numero secundo scilicet $\frac{1}{3}$ deū adduntur minutie scilicet $\frac{2}{3}$ unius deū. ideo integrum scilicet 1 denariū in similes minutias resoluo: ipsum scilicet per denominatorem minutie scilicet tria multiplicando: & minutias productas scilicet tria alijs duobus addo: & prouenient pro numero secundo $\frac{7}{3}$ deū Illo facto/secundum regulam quinque per sex multiplico: & prouenient triginta. hæc per tria diuido: & sic in quotiente $\frac{10}{3}$ inuenio/numeris quæsitum precium scilicet sexoua.

Exemplū sexti. Erunt tres ulnas panni pro q̄tuor flor. quantiemo sex ulnas & $\frac{3}{4}$ unius ulne & quia iam tertio numero minutia additur ob id tam primum & tertium in minutias ad eandem denominatiois reduco scilicet tres ulnas in $\frac{12}{4}$ similiter. s. ulnas tertij numeri in $\frac{24}{4}$ frango: quibus addo & tria fieri in eodem tertio numero posita: & erunt $\frac{24}{4}$ illis itaq; ad regulam ordinatis/secundū scilicet quatuor per tercū tū scilicet vigintiseptē multiplico: & erunt. 108. quæ si per primum scilicet 12 diuiseris/in quotiente nouē flor preciū scilicet sex ulnae: & $\frac{3}{4}$ fieri inuenio. Ita si r̄ faciendū est si primo additę fuerint minutiae.

Exemplum septimum. Si queratur. hodie ad cœnā cibandi sunt. 730 equi: & sedecim equis modiū unus dabitur: quo modiū requiruntur. Ad regulā taliter ponas. sedecim equi. 1 modiū quo modios. 730. equi si iuxta regulam operatus fueris in quotiente 45 modios & $\frac{10}{16}$ unius modiū reperies.

Exemplum octauum. Si quæsitum sit cibandi sunt. 807 homines & pro 4 hominibus. s. mensurę dabuntur: quo in toto mēsurę requiriuntur 5 sponas ad regulam taliter. 4 hominibus necessarię sunt. s. mensurę quo mensurę necessarię erunt. 807. & prouenient in quotiente. 1008. mēsurę & 3 fieri unitis mensurę. Ita similiter si queratur. cibandi sunt 677. homines & cuiilibet dabitur panis unus quorum 24 ex uno modo fiant: quo requiruntur modiū 5 pone ad regulam sic. 24. homines habuerunt. 1. modiū quo modios. 677. homines: & reperies in quociente. 28. modios & $\frac{1}{24}$ unius modiū.

DJS. per varia exempla regulę practicam acceperisse mihi ipsi videre video: sed quando bene operat⁹ sim nec ne nondum intelligo. MAG. Probatio operationis: regulę facile perspicitur / si numerū tertium in locū primi & rursus primū in locū tertij & quartum inueniuntur in loco secundi ponēs rursus per regulam operatus fueris. nā li primo bene fecisti / iam ultimo in quotiente inuenis secundum prius in regula positum. Exemplum. 2. oua. 3. emuntur

den. quod deſiſi. comparatur. ſi ut dictum eſt in exemplo primo ſecunduſ regulam proceſſeris: in quo tiente. 26. reperiſ. Cuius ſi probam habere cupis / numeros iſtos taliter ordinabis. 11. 26. 2. & cū rurſus ſecundum regulam operatum fuerit: in quo tiente. 6. reperiuntur. DIS. Sunt ne alie ad huiuſemodi inueſtiganda regule neceſſarieſ MAG. Sunt: & quidem cōplures: ſed ſi ſecundum condiſiones priuſ dictas queſtioneſ proponiſtas ad regulam locare ſciueris/paucoſ ſoluiioneſ ſilencio pre-teribis. Ne tame hiſce verbiſ te ſubmoueā/duas aliaſ ſubiectiam.

Prima Regula. Si fuerit treſ mercatores quoſ primus ad ſumma capitalē. 36. flo. ſecundus. 48. flo. tertius vero. 75. flo. poſuerit: & ſup totum capitale lucrum. 100. flo. excreuerit. Scireg volueris quantuſ uniuicq ſum capitalis ſui portionem contingat: totum capitale in ſumma unam redigas: & erunt. 159. quem numerum pro diuifore communi reſerues. De hinc pecuniam priuī per lucrum multipliſcabis: & productu per diuifore cōmūnem diuidens in quo tiente partem que priuī con tingit conſpicias: ſic ſimiliter de pecunia ſecundi & tertii faciendum eſt.

Secunda regula. Si treſ fuerint mercatores quoſ primus. 18. floreſ. 5. menſibus. ſecundus. 30. flo. tribus menſibus. tertius. 40. flo. 2 menſibus poſuerit: & lucrum ſit. 76. flore. Si ſcire placuerit quantum unicuiq contingat de lucro ſed in pecunię ſue & temporis quantitatē/culuſ libet pecuniam per menſes multipliſca: & ſumma totalem ex trib⁹ col lectam pro diuifore reſerua. De hinc ſumma pecunię priuī per menſes ſuos multipliſcaram: per lucrum multipliſca: & productum per diuifore reſeruatum diuide. & in quo tiente queſtitum continuo emerget. Sic conſi militer de ſecundo & tertio aut quaſto vel quinto ſi tot fuerint operare. Vale. DIS. & tu preceptor mi in euum bene valeas.

Finis Arithmetice.

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

LIBER Q VINTVS. De principijs Musice. Tractat⁹ pri-
mus. De Musice laudibus & utilitate. Cap. I. DIS.

Nter ceteras quibus humanus torqueat animus nō in inferiore
existimo passionē/qua mēs desiderio flagrans ab optato diu-
tius pmissō suspendit: ab heri equidē & nudiustertius (ut spō-
sa a temisce audire pcepta) cū reditū uñ p̄stolarer ardēti⁹: o-
tus tabefactus pone lecto decubui. at ubi te p̄fente certo cognouissim⁹/
pristino redeute vigore/edges tuas p̄ter solitūetā post solis occubitūpe-
tere p̄sumpsī speras audire qd delectet simul & instruat. MAG. Nec
oimoda fortasse spe frustabere. Musica nēpe inter alias matheseos disci-
plinas dicentes Boetius in primo musicē nō modo speculationi verūetia
moralitati cōiuncta est. Nihil em tam p̄pprium humanitatis est q̄ remitti
dulcibus modis:astringiq̄ cōtraijs. Idq̄ in singulis vel studijs vel etas-
tibus luce clarius cōspicit. Infantes equidē iuuenes ac senes ita inihiāet
affectu quodā sp̄otaneo modis musicis delectant: ut oīno nulla sit etas/
q̄ nō dulcē harmonie sono: afficiā gaudio:& a tristi cōsurgat cogita-
tu. Q uā ob eāz(cū sūltudo amica diffīludo yō cūctis sit odiofa) Plato Plato
aīaznīz musicis p̄portiōib⁹ cōpacta affīi mabat. Et Marsili⁹ in eundē. marsilius
Concētus inquit p̄ aerē naturā in motu posītā mouet corpus:p̄ purissi Ficinus.
catum aerē cōcitat spiritū acreū/ale coīpisc⁹ nodū: per affectū afficit sen-
sum simul & animū: q̄ significatōem agit in mentē. Deniq̄ p̄ ip̄m subtī
lis aeris motū penetrat vehementer. Per cōtempatōem lambit suauiter
Per conformē q̄lita: ē mira quadā voluprate pfundit naturā cā sp̄ulema
q̄ materialē torūq̄ simul rapit & libi vēdicat hoīem. Et pfecto si q̄s tan-
ta musa: arte atq; diligētā cōcent⁹ offerret auditui: quāta naturē artis
ve cura vel sapore guifui vel mollia tactui offerunt: proculdubio cog-
noſcerem⁹ Appollinē multo magis aīm rage melodia: q̄ vel bacchus vi-
no gustū:vel Venus pruritus tactū soleat occupare. V n Infantes dulcis
cātilena ita oblectat ut ip̄os vagiētes cōpescat. Pugnantū itē aīos in bel-
lo/ruborū carmē excitari cōspicim⁹. Nautas q̄q̄ artē remiges insup &
pene oēs artifices manū opantes/vocis modulatōe labores facilē pos-
ſe tolerare:expientia docuit. Et sicut corpora ſuſſa laboribus: ita aīos o-
cupatos tēptatiōibus Frenericos quoq; ac sediūfiosos: Asclepiade aucto-
re, synphonia reſanabit. uñ & de rege Saule legi⁹: cū aī spū vexaret mali
gno/regefere nō portuit: obne David cithara ludēte dulcifona eius re-
ſeuare ē harmonia. Cygnos etiā hypboreos citharē cantus adducit: ele-
phantes Indicos organica pmulſos detineri voce cōptū: ſtūlīs aues al-
lici cōprobata est. Fides delphinis amicitia hoīm p̄ſuaserit. deniq̄ Al-
farabi auctore p̄ harmonias gratia tēplatiōis & dūinay ſcābz ſuſſa Alfarabi
nō mediocriter iuuat: hinc ut ſacra Regū habet historia. Cū corā p̄phe-
ta Hēlico caneret Psaltes. Facta cſtup eū manus Dñi & ait: p̄phetisan-
do ſc̄ ea q̄ in quanto regū volumie capite tertio legurē. Sed qd musicis
iſiſto laudib⁹: cui⁹ teſtificationia in ſcripturis reperiunt multiplicita. Nec i-
patia dēcerit: ſed lōge alia a nostra ibi refōbit. DIS. Nū p̄ſago mēs
mea agitabat ſpū cū ſecretiora qdā audire nō dubitabat. MAG. Ad

Boetius

Asclepia
re, synphonia reſanabit. uñ & de rege Saule legi⁹: cū aī spū vexaret mali
gno/regefere nō portuit: obne David cithara ludēte dulcifona eius re-
ſeuare ē harmonia. Cygnos etiā hypboreos citharē cantus adducit: ele-
phantes Indicos organica pmulſos detineri voce cōptū: ſtūlīs aues al-
lici cōprobata est. Fides delphinis amicitia hoīm p̄ſuaserit. deniq̄ Al-

1. Reg. 16

MUSICAE SPECULATIVAE

huc latent alia: & qdē speculatō iocūdissima. sed nūc q̄ tendiūs p̄gāus
De definitione Musīcē. Capitulū. secundum. MAG.

Augusti. Vñcā Aug⁹ primo musicē sciām bñ modulādi afferit Bene qdē
id ē artificiose: aut bñ .i. honeste. Nā modulari ad lasciuā & cur-
Boetius. pitudinē/modulari quidem est: sed non bene authoneste. Boetus vero
quinto musicē dicit. Harmonica (id est musica) est facultas differentias Musica
acutōs & grauiū sonorū: sensu ac ratione ppndens. In definitiō autē
additur: rōne. Quia in musicis nō omne iudiciū sensu (cū varie possit
impediti) sed p̄im intellectu est attribuendū: qui a sensu recepris sp̄etie
bus/et iā aliqualiter impeditis ex ip̄is concōnē necessariā syllogisat. Ita
Pitagoras. em̄ cōstat fēcisse Pythagorā: ut infra patebit. Sensus tamen nullus esset
auditus de sono nulla unqā fuisse disceptatio.

De origine nominis & quid sit Musicus. Capitulū. iii. DIS.

Nde hēc sciētia hoc sortita est vocabulū: MAG. Sūt nō nulli
q̄ musicā a moys q̄d Aegyptij aquā dicūt arbitranē denominata
q̄a circa aq̄s Iuēta sit. vel a mula qd̄ iſtrumētū dicūt excellētissi-
mū i musicā. Alijs aut̄ musicā a grēco vocabulo μουσα appellatā vi-
Musicus. vñc̄ est. hic Μουσικος latine music⁹ q̄rōne ppnsa canēti sciām: nō ser-
vicio opis/ sed īmpērio rōnis assūmit. Sūt yō musici triplices: Primi q̄
tm̄ circa iſtrumētā ylant̄ musicā: q̄ bñ qd̄ modulari & neruos tāgūt
Sed q̄re hi nerui moti & nō alijs Isonatiā p̄stent/nō itelligūt: nec huiusce
artis speculatōz capiūt. q̄les citharedas pene oēs sp̄icim⁹. Secūdi sunt q̄
carmia singūt: ad q̄ nāli potius iſtinctu q̄ speculatōe ac rōne ferunt. & Poet
hos Poetas nomināt: q̄n̄ multi carmia singūt: sed harmōicas eas pro-
portōes demōstrare minime p̄nt. Tertiū sūt q̄ & si nec iſtrumēta / & ner
musici p̄-
uos tangere: nec carmia singere nouerūt: de his tñ iudicādi p̄itiā habēt p̄rie dicti
De musicē primo iuuentore. Capitulū. iiiij. DIS.

Vem arbitrant̄ p̄imū musicū & musicē iuētore: MAG.

Tubalē filiū Lamech: l̄m̄ qd̄ dicūt de ip̄o Genēcōs. 4.ca. Ip̄e Tubal

fuit pater canctissim⁹ cithara & organo: eo q̄ p̄im⁹ musicā iuēnit: & eā idu
ab⁹ colunis laterictiā sc̄ & lapidea posteris reliqt. latericta qd̄ ne igne/la-
pidea yō ne aq̄ p̄iret. Adā nāq̄ mūdūigne & aq̄ p̄iturū p̄dixerat. Pytha-
goras yō phis/sonor, p̄portōs exp̄imēto didicit. nā cū diuti⁹ aio c̄stu-
aret: q̄ nā rōne firmi⁹ Isonatiā: momēta pd̄siceret/demū nutu fatali/fa-
bro: & officias p̄teriē: ex varijs malleo/sonis/ūnā cōcīnētā aīaduerit:
accedit. ppi⁹/malleo/pōd⁹ examiat: & cū q̄nc̄ eēt mallei: primā ad q̄r
tū duplū repit p̄dēre: q̄ diapasonā resonabat. eū ip̄m yō ad l̄m̄/
seq̄tertiū iuēnit: ad q̄ diatesserō tonabat. Rurſq; idē ip̄e ad tertīū: cum
eēt leſq; diapēte Isonabat. S̄m̄ yō & tertīū/ seq̄octauā retinēre p̄por-
tōe: & tonū repit sonates. Q̄ uitū yō gacūctis diffonabat: reiecit. Hoc
clar⁹ pat̄z i Monochordo ut sit A. graue p̄im⁹ malle⁹. D. graue secūd⁹

Petrus cō E graue tertī⁹. & a acuta q̄rt⁹. att̄ Pet⁹ Cōmestor i hystoria scholastica
mestor id a p̄dicto tubale factitatū: & i grēcis pythagore fabulose attributū au-
tūt. hūc em̄ tubal fīc̄ ḡ arte ferrariā iuēit q̄ fabricātē tubal ex malleo: &

h. iiiij

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

proportione dicto mō consonantias reperit. sed cū hoc pauci videat esse momenti / relinquendū esse censco. DIS. Probe facis: cū has disceptationes ad ppositū pag⁹ aut nihil faciētes nō resoluīs. Sed qđ dicitis de Boe Boetius: tio & quē frequēti⁹ ita testē quoas? MAG. Is musicā ē grēco in latīnū transtulit: ampliavit atq; harmonicas proportiones in numeris acutissime demonstravit.

De diuīsione musicę in Mundanā Humanam & Instrumentalem. Capitulum quintū. MAG.

Vñca aut̄ ut idem ip̄e tradidit Boetius triplex esse dinoscitur Boetius: sc; Mundana Humana & Instrumentalē. DIS. Mundana q̄ est? MAG. quæ de harmonia totius & partii mūdi suprœlectis & elementaris considerat. Non em̄ sine maxima proportione & harmonia orbes coelestes adiuicem locati sunt: ob id & dulcis simā motu suo concinentiam faciunt. Sic & elementa suis in locis proportionata nec sine proportione harmonica ad cōpositōem mix: or: idn curunt. Sic & anni tempora: cūctę res creatę debite cōcūnunt. De⁹ em̄ gloriōsia oīa in numero: pondere: & mensura creatuunt. DIS. Humana quæ est? MAG. Quę de proportionib⁹ corporis & aīę & hanc inter se proportionē cōsiderat. ob id aīa ī p̄m. corp⁹. & cūctę sp̄es diligunt ac res ceteras cū ip̄is in harmonia magis cōuenienter eligit. qđ si pfundi⁹ rimatus fuerit: cū his q̄ de latitudinib⁹ formaz⁹ / insup⁹ de uniformitate & diffor- mitate q̄litarū iradūtē difficultate in reb⁹ naturalib⁹ q̄stionū solutorū in prompto dabit. est em̄ phis pars secreta illa: cui⁹ delucidiōes in aliud r̄ps seruabimus. Redeamus nūc ad residua musicę p̄tem. DIS:

Musica in strumentale. Quam? MAG ad musicā ī instrumetalē q̄ superioribus definita est: strumentalē. Hęc r̄bus in Richmīca: metrica: & harmonicā diuidit. Harum Prima intentionē verbos: & an ne sonus verbis/syllabis/ bene aut male cohereat inquit. Metrica aut̄ diversorū generū metrorū: mensurā ratiō subtili ac p̄babili inuestigat. De his duabus sanctus Augustin⁹ in musica sua sa Augu. lī. tis lucide p̄ sex libios dixerit. Harmonicā vero in prioribus definita multę Boetius vir doctissim⁹ in latīnū ē grēco vertens in qnq; libris pfunde Boetius prosecutus est. Cuius tibi ḡnialiora in sequētibus tradam principia. Et a Sono tanquā omnium fundamento exordiar.

De Sono & voce vocisq; diuīsiōne. Capitulū.vi. DIS.

Sonus: Vid̄ est Sonus? MAG. est percussio aeris indissoluta usq; ad auditū. Et hęc descriptio omni sona cōvenit. Alter aut̄ def̄ititur sonus cū dicitur sonus. est vocis casus. ΕΜΜΕΛΗΣ emmeles: (id est apud melo) in unam intentionē. Et hic sonus magis specialiter describitur is sc̄z quem grēci φθογγος vocant. Nos vero Sonū vocātū cōuenienter dicere possumus. Sunt autem duplices voces. Unisonge vocis sc̄ilicet & non unisong. DIS. Unisonge que sunt? MAG. Quarum

MUSICAES SPECVLATIVAE

unus est sonus: vel in graui vel in acuto. & de his nihil ad p̄sens! DIS
Non unisonē q̄ sunt? MAG. Quarū nō est unus sonus: sed alia gra Non uni-
tior/alia vero est acutior. Et h̄e rursus sunt duplices. Q̄ uelām cīm sunt song
continuē. Q̄ uelām vero discretē. DIS. Continuē q̄ sunt? MAG.

Quarū differentia cōmuni sine iungitur: nec habent loca discreta q̄. Continuē
teneant quēadmodū colores in iride. Fit autē hoc cum in fine voces at-
tenuantur. Et h̄e quoq; a musica abſciuntur: eo q̄ sibi ip̄is dissimiles:
nec unū aliquod plonant. DIS. Discretē q̄ sunt? MAG. Quarum Discrete:
differētia videt̄ suo quodā loco cōstituit̄ interuallisq; distincta. Et h̄e:
rursus reperiuntur duplices. Consonē scilicet & Dissonē. DIS. Con-
sonē q̄ sunt? MAG. q̄ copulat̄ mixtos suauisq; sonos efficiūt̄ que Consonē
vero nō dissonē sunt. Interuallum aut̄ est soni acuti grauis q̄ distāria. Dissonē:
DIS. Duplex igitur sonus est: grauis sc̄ & acutus. MAG. Probe:
inser, Et ex horā p̄mixtione cōsonantia aut dissonantia generatur.

De Consonantie, dissonantieq; definitionibus:

Capitulum septimum. MAG.

Onsonantia vero est dissimiliū inter se vocum aut sonorū cōsonantia:
in unū redacta p̄porcio v. cōcordia. vel est soni acuti grauisq;
mixtura / suauiter: uniformiterq; auribus accidens. DIS. dissonantia:
autē est sonorum acuti grauisq; mixtorum ad aurē veniēs aspera:
atq; iniocunda p̄cussio. DIS. Vnde causarū soni grauitas vel acutis Grauitas:
es? MAG. Audisti. quia sonus est aeris p̄cussio. P̄cussio nō est sine soni& acut
motu. Motuum vero alijs velociores: alijs tardiores sunt. Et rursus qui t̄ies unū lit:
dam eorum ratiōes. quidam vero sp̄issiores. Et si motus tardus ratiō
que fuerit / graues sonos effici necesse est. Motus vero celeres ac sp̄issi:
acutus sonos cauſant. Hinc est q̄ idē neruus si amplius int̄editur / acutus
sonat: si remittitur / graue. Quanto enim magis tensus fuerit. pulsus
velociorem reddit: celeriusq; revertitur: & frequētius ac sp̄issius aerem
ferit. Quanto vero laxior. remissiorq; fuerit. rāto pulsus efficit ratiō:
res inbecilitate feriendi: nec diutius tremit. DIS. Capio hēc. sed intel:
ligere velle: cū chorda pellitur. idem ne sonus sit qui causa? MAG.
Non est idem. sed rotiens nouus sonus generatur: quotiens tremebunt. unicas fo:
da chorda ferit aera. unus rāmen iudicatur propter motus celerritatem:
veluti baculus in extremitate ignitus / si velocius circumducitur / rube:
um circulum describere videatur.

De consonantiarū numero. Capitulū viij. DIS.

Aec auidō a te accepi animo: quoniā simul & iocunda & natu:
ralib; rationib; plena sunt. Sed dic queso: si q̄ue consonan:
tie sine partes? MAG. Consonantie simplices & p̄fecte tres cōsonantie:
sunt. scilicet. Diapason. Diapente. Diatesseron. Ex his aliae miscentur. p̄fecte:
ut pura Diapente cum Diapason / bis Diapason. Sic Diapente & Dia:
tesseron unū constituant Diapason. Et omnes quoniā consonantie tūc:
in concordia quadam siue sonorum proportionē consistant necesse est.

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

DIS. Hoc ex definitioē cōsonātię prius data claret. Sed in q̄ queq; cōsonantiaę consistat p̄portione nondū intelligo. MAG. Diapason in dupla cōsistit p̄portio: ut 1 & 2. diapente in seq̄uēlitera est. ut 2 3 4. diatessera in seq̄uētia om̄anet. ut 3 & 4 diapason cū diapēte in tripla. ut 2 4 6. Inter duo em̄ & sex p̄portio tripla est: aggregata ex dupla: sc̄ 2 & 4. & sequestrata sc̄ 3 4 & 6. sed bis diapason reperitur in quadrupla. ut 2 4 8. dia tesseron aut̄ cū diapente unū integrant diapason. ut 2 3 4.

Cur in exemplis musicis utim̄ar niteris. & numerorū ad sonos applicatio. Cap. ix. DIS.

Vam ob causā; Cū iam̄a nostra in musicis disputatio ȳsetur tu in numeris ad lucis exemplis. MAG. Q̄ m̄ omnis pluralitas in numerositate q̄dam est: consonantia aut̄ in plūtate sunt. quod ex eo claret. Nam oīs consonantia in p̄portione est. p̄portio ȳo Cur in arithmeticis diximus? duab; ad inicu habitu est q̄titatū. duo aut̄ plus ra sunt. consonantia iḡie in pluralitate: quare & in numerositate cōsistit.

DIS. Possunt ne hi numeri ad sonos aliquo saltez ingenio applicari?

MAG. Possunt. & (ut arbitror) tal; quo Tubal siue Pythagoras cō applicatō sonancias inuenit in q̄ttuor malleis. Sint itaq; in p̄posito hi mallei certis signac; ponderibus ita ut primus duodecim cōtineat uncias. secundus nouem tertius octo. quartus sex. & experientia patebit malleū quartū ad primū diapason sonare. q̄a ad eūdūplus est. Et rursus malleus primū ad malleum secundū. Similiter malleus tertius ad malleū quartū diateserū eron resonabit: q̄i utrinq; est p̄portio seq̄uētia. unū & epiriteus dicit: q̄a super totū tertia continet partē eiusdē. Malleus ȳo secundus ad quartū & item malleus primū ad malleū tertiuū diapente tonabit. quia utrinq; p̄portio sequestrata: & emiolli possidet rationē. cōtinet enim totū & insuper eius medietatē. Malleus ȳo secundus ad malleū tertiuū tonū in seq̄uē octaua resonabit p̄portione. hic tamē cōsonantia non est sed cōsonantia rum pars. Ex his clari patet & res: & numerorū p̄portioē: sonorū p̄portioē generare. quod ergo in uno demonstratur: in alio similiter posse reperi certum est. DIS. Hęc (ut arbitror) haud clarius possent demonstrari. MAG. Ver̄. atamen pluribus alijs experimentis continet p̄dicta rep̄tri. ut i calaoē latitudie & lōgitudie vitroē/oliaē/aliarū & res: p̄portioē. Sic & in monochordi diuisiōē. ut in seq̄uētib; patebit &

De consonantiaū ordine & perfectione.

Capitulum decimum. MAG.

St autem inter consonantias idem ordo qui in proportionibus consonantib; appropriatis. Sicut enim in genere multiplici C naū in illo solo musicę consonantiaę sunt inquirendę. prīma simpli- cissima/maxim; & eq̄ ualissima & ad intuendū facillima/est p̄portio du- pla. Sic & diapason omnū consonantiaę est sicudissima / perfectissima & iudicio auris facillima. nobis insita naturaliter ab eo qui nos. creavit

MUSICÆ SPECVLATIVÆ

Augusti⁹ inquit beatus Augustinus de trinitate libro 4. c. 2. ut nec imperiti possint eam nō sentire: sive ipsi cantantes sive alios audientes. per hanc quippe voces acutiores grauioresq; nō scientiā (cui⁹ expertes sunt plurimi) sed ipsum sensum auditus nostri vehemēter offendat: ut facile videre est in regulari monochordo. De hinc proportio sequaliter ultra totū mediatur considerans/in perfectione sequitur. Ita & diapente inter consonatiā post diapason locatur: & auris iudicio consonantie diatesseron præponitur. Sic diapente cum diapason / q̄ cum in triplici sit proportio inter diapente & diatesseron locatur. Itaq; diatesseron ultimo loco ponit. Sicut enim rei tertii partē accipere magis difficile videtur: q̄ duplā aut dimidiā assignare: sic & hæc consonantia in sesquiteria existens proportione/iudicio auris non est tantum grata: accipitur tamē libenter qm̄ addito tono fit diapente. Et si rursus diapente adiungitur: diapason omnium gratissimā efficit synphoniam.

De diuisione toni in semitonia. Capitulum undecimum. DIS

X superioribus liquet (si sane intelligo) omnē consonantias ex sonis seu vocibus diuersis: intervalisq; distis: etis ac ad se portionatis aggregata esse. MAG. Sane intelligis. DIS Ex quod igitur quibusue singule consonantie vocibus & in terialis consistant lubiungito. MAG. Faciam atq; tamen cū ea res toni diuisionem prærequirat: de ea prius differendū censeo. DIS. Quo modo diuiditur tonus? MAG. In duo semitonias. DIS. Hoc faciliter iudicio. nā per semitonias/toni mediū intelligo: sed quid facilius q̄ rei medietate accipere? MAG. Deficis in vi noīs. non ēm dicit semitonius a semi qd est dimidium: quasi toni dimidium: sed a semi id est in semitonias perfectū: quasi tonus non integer sive imperfectus. Vnde tonus diuiditur in semitonias duo equalia. Maius scilicet & Minus. Maius quidē plus q̄ toni dimidiū continet. Minus yō non totam toni medietatem complevit. Excessus autem maioris supra minus: Coma nuncupatur. Coma.

DIS. Cur autem tonus non in duo equalia partitur? MAG. Quoniam hoc fieri est impossibile. DIS. Si potes hanc impossibilitatem demonstra. MAG. Audit tonum in sesquiotaua pportione cōsistere que sit gratia exempli. 9. & .8. horū nullus naturaliter numerus mediū est: eos igit̄ binario multiplicem: sūt q̄ bis octo. 16. & bis nouē. 18. Inter sedecim aut̄ & decem octo unus mediat numerus scz. 17. q̄ omnes disponant in ordine tali. 16. 17. 18. Sedecim igit̄ ad. 18 collati sesquiotauam retinunt pportionē: atq; idcirco tonum. Sed hanc pportionē numerus mediū scz. 17. non in equalia partitur. Cōparatus tñ ad 16. hēt eū totū & e ² sextadecimā ptem scz. uniratē. Si yō. 18. ad numerū mediū scz. 17. cōpatēt hēt ipm totū & inlup ei⁹. 17 p̄ scz. unitatē. pat̄ igit̄ q̄ numer⁹ semitonias iste q̄ mediū dicim⁹: nō equilib⁹ p̄tib⁹ minorē super & a maiore superā maius. Est. n. ps. 17. maior. 16. yō maior. & hæsūt pres toni/qs semitonias dicim⁹ minus.

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

quorū unum maius aliud vero minus dicto modo reperitur.

De inventione semitonij minoris. Capitulum duodecimum. MAG.

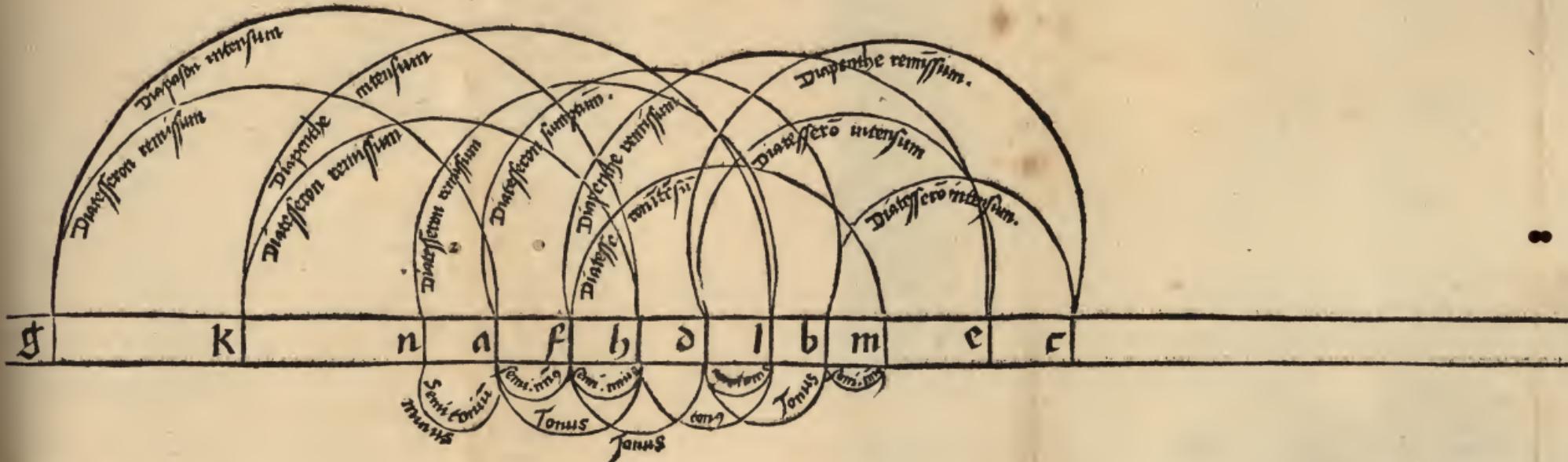
Voniam & semitonium minus iudicio auris facile non deprehendit: quapropter quo medio a cipiendū demonstrandū: sit perquirendum est. Sumatur igitur diatesseron ab circa quam semitonium minus ad grauiorē acutiorē partē taliter extingit sumere. intēdatur diatesseron b c. remittatur rursus diapente c d. b d tonus relinquatur. Nam diatesseron a f. diapente tono superatur. sic c b spaciū ab c d spaciō b d spaciō transcendit. Amplius intendatur diatesseron d e & remittatur diapente e f: igitur tonus d f inuenitur. sed d b tonus erat: igitur semitonium minus est a f. q̄ subtractis duob⁹ tonis scilicet f d & d b ab a b diatesseron relinquatur. nam diatesseron ut infra patebit duobus tonis & uno semitonio minori cōstat. Rursus remittatur diatesseron a g: & intendatur diapente g h & erit a h tonus. sed a f erat semitonium minus

Apotome igitur sū erit apotome id est semitonii maius. Amplius remittatur di-
tesseron h k int̄edatq; diapente k l & erit h i ton⁹. Sed b d tonus erat igi-
tur l d apotome manebit. Et rursus intendatur diatesseron f m : relinq-
turbam semitonium. Remittaturq; diatesseron l n : ite n a semitoniu⁹
separatur. Sump̄as functi⁹ tūr duo semitonia minora circa a b : ut puta
b mad acutā. a n yō ad partem grauiorē tem: totumq; m n minus est q̄d
apente. constat enim ex quinque semitonij & apotome geminata: hoc est
ex duobus tonis & tribus semitonij minoribus. Et quoniam duo semi-
tonia unū tonum implere nequeunt: sed relinquunt coma. totu⁹ igitur
m n spaciū minus est spacio diapente consonantij uno comate ut sub-
iecta manifestat descriptio. in qua tamen propter spaciū paruitatē quanti-
tas distantia seu differentia semitonij minoris & maiore vix deprehendi-
tur. Et facile quidē reperitur coma in parte graue & acutā. Nam si a to-
no dato intendatur semitoniu⁹ maius : & remittatur semitoniu⁹ minus :
hibetur coma in parte acuta. Rursus a tono dato semitoniu⁹ minus int̄e-
de & maius remitte & habebis coma in parte grauiore.

De Consonantiarum partibus. Capitu
lum tredecimum. MAGISTER.

Remissa itaq; toni diuisione ac semitonii & maioris & mino-
ris inuentione: petitioni tuq; supra facte respondens dico. Dia-
tesseron vocum esse quatuor: inter allorū trium. Constat quo-
que extonis duobus & uno semitonio minori. Diapente est quinq; vo-
cum: inter allorū quatuor. constat ex tonis tribus & semitonio mino-
ri. Diapason vero ex diatesseron & diapente integratur. DIS. Igitur
voces nouem continent: quatuor scilicet a diatesseron & quinq; a diapē-
te. MAGIS. Non probe perfecte q; supputas. quoniam cum hæduc-

Descriptio Inventionis Semitonij minoris.

res dicuntur: diuisu: DIS. Ergo quindecachordum
dubia denominandu: MA Heptes nō sūt chordē realiter: sed sectio-

titulum duodecimum MAG.

lum tredecimum. MAGISTER.

divisiones semitonii & maioris & minoris

MUSICAES SPECULATIVAS

consonantie ad constitutionem diapason iunguntur. eadē vox erit suprēma diatesseroni & infima diapente. aut eccl̄uerso. Itaq̄ diapason voces octo & interalia septē habent & ex tonis quinq̄ & duobus semitonij minoribus integrā. sex quoq̄ tonos uno comate minus cōtinet. DIS. Di etiā demonstratione firmes. MAG. Si primū demonstrauero: videlicet diatesseron ex duobus tonis & semitonio minore cōstante totū demonstrāverit. Nā diapente diatesseroni tono superat. & diapason (ut dictū est) ex ambobus cōstat. Primū igit̄ demonstrabo in numeris. sit numerus prim⁹ 192. ad hūc sesquenteria pportōez tenet 256 & ad primū numerū q̄ est 192 constituit tonū 216 ad 216 & rursus 243 tonū obtinēt. Sublatūs igit̄ duo bus tonis a diatesseroni relinquit habitū quoq̄ est inter 243 & 256. Sed hec nō est habitudo dimidiū toni: sc̄ q̄ est inter sesquicēdecimā & sesquicēdecimā. Q uod pater. sumo em ex 243 decimā octauā prem: ea fit 13 & * hanc si cōsiderem apposuero: sicut 256 & *. Sed pportio 256 & 243 minor est sesquicēdecimā hītudine. q̄ sicut dimidiū tonus maior est in sesquicēdecimā: minor & in sesquideciā septimā: sesquideciā octauā & minor est sesquideciā septimā: numerus aut̄ 256 ad numerū 243 minor est sesquicēdecimā octauā: igit̄ dimidiū tonū non cōplete sed semitonii minus per se est: qd̄ est in pportōe 243 hec aut̄ duplata scilicet 65536. 59048. 102 nū integrū nō facit. videlicet addēdo octauā p̄tē inferioris inferiori. sub tracto aut̄ sc̄ētonio minori a tono. reliquit p̄por. 2187. tōnū q̄ cōstituit sc̄ētonii maius. a q̄ si sc̄ētonii min⁹ subtrahatur 2048 haec pportō 531441. reliquit: q̄ scilicet semitonii minus & maius differunt. &

524288. coma dicit̄ ei⁹ quoq̄ medietas schisma appellat̄. Subtractione aut̄ in pportōibus est diuidere. addere & multiplicare. & duplare in se multiplicare. mediare aut̄ radicē extrahere in minutis vulgaribus. Multiplicatio & diuisio in pportōibus locū nō habent. quia proportiones unitatem non recipiunt. quia ultra duplam nō descendit. Prēdicta & yō demonstratiōes q̄si oculis cōspici possunt i diuisiōne monochordi.

De Monochordi definitione & nomine. Capitulū decimū quartū DIS.

Vid est Monochordū MAG. Est instrumentū musicum ob longum unam habēt chordā per longū extensam secundū conchordā sonantia & proportiones in partes quindecim: q̄ chordā sunt voces dictūtū: diuisiūz. DIS. Ergo quindecachordū potius esset ab his i se prib⁹ denō inandū. MA. Hę p̄fet nō s̄q̄ sunt chordē realiter: sed sectiones super quibus si chorda in longum extensa premitur & mouetur omnū dictarē sectionū voces siue sonos reddit. Huius aut̄ & si variae diuisiōnes a diuersis receperit sint: ex his tamē unā dū lucidasse sat erit.

De diuisione monochordi in genere dyatonicō. Capitulū qudecimū. MAG

* 21
22

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

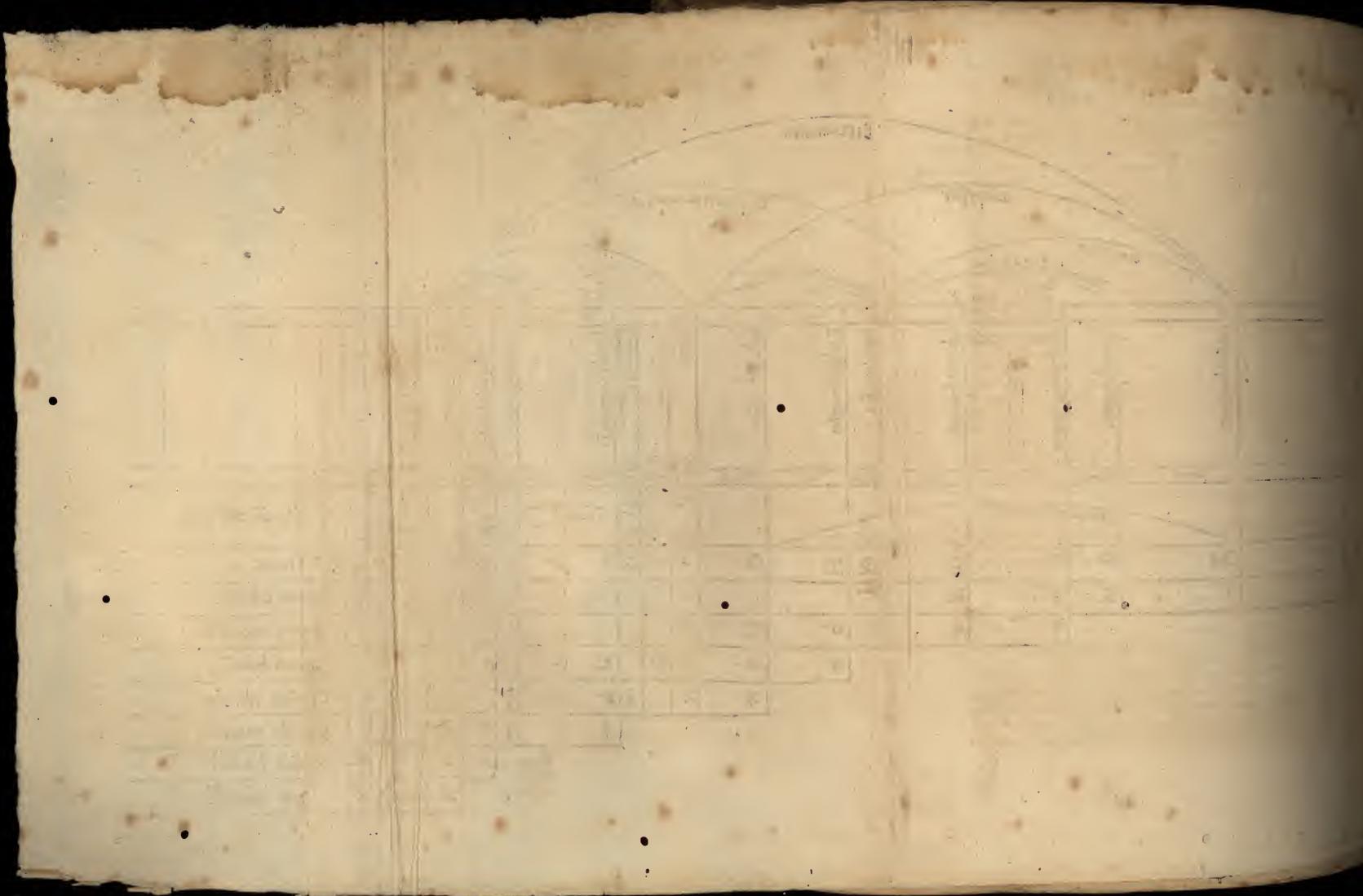
Oetius Monochordi diuisione in triplici genere/Dyatonico
sc; Cromatico & Enarmonico pmixti tradidit Sed qm omis-
catus noster in dyatonicu tantu genere versatur. in eo mono-

chordi p omnia eius tetrachorda diuidam: hoc mō. Primo

Diuisio diuidat totum spaciū x t in duo equalia in puncto o quæ erit mele: & x
mono- erit pſ lambono menos. Secūdo diuidat o t in duo equalia in p q erit ne-
chordi chypboleon: cuius scilicet netehypboleon ptem octauam accipe: hāc
eidē adde & fit paranehyphboleon. Hui⁹ rursus octauā accipe partē
Hanc eidē adde & fit trichyphboleon. Amplius accipe ptem tertiam de
netehypboleo: quā eidē adde & fit netedyzeugmeno: eritq; tetrachor-
dū hypboleon siue excellentiū prīciū. Quo facto ad diuisionē tetrachor-
di dyzeugmenon. i. diſtūcta s; hoc pacto pcedas. Primo accipe pte ter-
tiam de netedyzeugmeno. Hāc eidē adde & fit parameſe. Secūdo accipe
p̄te octauā de netedyzeugmeno: & eidē adde: & fit paranehyzeugme-
non. Hui⁹ accipe pte octauā & hāc eidē adiūgas & fit trichyzeugmeno
eritq; hī⁹ tetrachordi diuisio pfecta. Diuisionē yō tetrachordi meson
siue media: hoc mō absumes. Primo accipe tertia p̄te de mele. Hāc eidē
adde: & fit hypatemeson. Scđo accipe octauā de mele & eā eidē adde:
& habebis lichanos meson. Hui⁹ accipe p̄te octauā hanc eidē adde & fit
hypatemeson: & pfecta ē hui⁹ tetrachordi prīcio. Qm yō tetrachorda
hypboleon & dyzeugmeno inter se rūcta sunt: tetrachordo aut̄ meson
diſtūcta ipa eidē p̄iungēda sunt p diuisionē tetrachordi sinemenō siue
coiuncta: hoc mō. Accipiam⁹ paranehyzeugmenon p netesinemeno
& trite dyzeugmeno pro paranehemelenon. Ethui⁹ octauā pars sum
pia: arc⁹ eidē adiecta facit tritesinemeno: & iunctū est hoc tetrachordium
meso p reiectionē toni q est iter netedyzeugmeno & paranehyzeugme-
no. Diuisionē aut̄ tetrachordi hypatō siue principaliū. perficies eos quo
sequitur modo. Primo accipe tertiam partē de hypatemeson: hanc eidē
adde. & fit hypatehypaton. Secundo accipe octauam de hypatemeson: &
hanc eidē adiunge: & fit lichanos hypaton. Hui⁹ octauam accipes
& eidē adde & fit perhypatehypaton: & diuisum est hoc tetrachordū
& per consequens totum monochordum. Cui manu gamma ut adiūxi
suo modo: ut in adscripta descriptione cernis diuisum. Gamma autem
taliter repertus. accipe octauam de proſt lambonomeno s: Et hanc eidē
adde. & fit Gamma. In organib; autē dictis additio fieri debet ad par-
tem grauorem: & partitio ad partem acutam: videbūt verlus t. locus
autem bb patet / si b. acutā versus et in duo equalia diuiseris. Et C gra-
ue in quartuor equalia diuisum: in tertio diuisionis puncto celocum da-
bit. similiiter D graue in quattuor equalia partitum in tertio puncto di-
uisionis locum concedit. Et rursus E graue in quatuor diuisum et in
tercio puncto diuisionis accipit. Harum officia in sequentibus manifesta-
erunt. Prius autem earundem & origines/ & inuentores narrandi sunt;

De Chordarum inuentoribus & tetra:

MUSICAE SPECVLATIVAB chordis. Capitulum.xvi. DIS.

102

Mercuri⁹,

Choreb⁹
hiagnis
terpanderSamius'
Lichaon
Prophra,Estracu
shimote⁹

Vis igitur parvū monochordi primus inuentor fuit⁹ MA.
In toto monochordo quatuor reperiuntur tetrachorda. qua-
rum Primum videlicet hypaton siue principalium Mercuri⁹
inuenisse traditur. Dictum aut̄ est tetrachordū a chordis quartuor. qua-
rum prima ad quartā Dyapason: medie inter se & extremas Dyapente dum
Dyctesseron & tonum sonabat. Post hoc Chorebus rex lidorū quinque
addidit. Hiagnis sextam. Terpander vero septimā ad planetas similiter
dinem adiecit. & factum est heptachordum si nemenon id est cōiunctio.
Nā in eo duo tetrachorda p̄ mēle bis numeratū cōiungunt⁹. Et has qđē
chordas planetis septē atribuebant. hypate sc̄; grauiſſimā saturno/ob-
tarditatē sui motus. Perhypate loui. Lichanōs marti. Mēle soli. Parame-
se veneri. Parane te mercurio. Nēne lunæ. Nōnulli vero ordine cōtrari
eas locabant. ut scilicet grauiſſima luna. & nēne saturno conuēret. s̄q̄ in
planeta rum ordinem in ascensu. Samius Lichaon / octauam adiunxit
scilicet Trite: & factum est octochordum dyezeugmenō id est diliunctis
Continet enim duo tetrachorda tono distantia. Prophrastus nonam ad
stus iunxit: quē lichanōs hypaton nominata est ut esset ēneachordū. Estrac⁹
Estrac⁹ colophonius decimam in grauiorem partem cooptauit chordam: scili-
cer perhypate hypaton. Thimoteus millesius undecimam inuenit: ut
undeachordum fieret: in quo tria tetrachorda existunt⁹. Mēle autem ut
sic medium non obtinet locum: quoctamen vocabulum sonat. Ob id
additum est tetrachordum quartum hyperboleon. Sed ut sic mēle plus
hypatis accedebat. nec media erat. Ideo in parrem grauiſſorum adiecta est
proflambonemēos: quē ad mēle octauam sonat.

Tetrachordum Mercurij.

tekte diezeugmenon

lichanos meson Diatesseron

parhypate meson Tonus

parhypate hypaton Diatess.

De interpretatione nominū chordarum monochordi. Capi. xvii. DIS.

Onnūlla vocabula inter hæc q̄ iā de monochordi rōne differt
ras penitus mihi incognita sunt. Ma. Hęc q̄ iobi in cognita esse
sunt greci sūt & eo q̄ legē mō laciue exprimit. Proflambonemēos i allū
gra addita. vel acq̄lita dicit̄. quia post om̄es ut mēle medium generet lō-

LIBRI QVINTI TRACTATVS PRIMVS

cū adiecta est ut in priorib⁹ patet. Hypatehypatō id est p̄ncipal' p̄ci
palū. DIS. Haud assentio huic dicto. Nam Proſlambonemēnos cū
prior sit ordine: p̄ncipal' for / & p̄ma p̄ncipalium videtur esse.

MAG. Verum argumentaris: attamen quia ipſa post hypatehypa-
ton adiecta est: ipſi hypatehypaton nomen reliquit quod prius possede-
rat. vel quia hypatehypaton est p̄ma p̄ncipalium quæ diuersum gi-
gnit sonum. Nam proſlambonemēnos nullam soni facit diuersitate;
Seqꝫ tertia parhypatehypaton. i. iuxta principale p̄ncipaliū. Lichanos
hypatō. i. p̄ncipalitatis digitalis ſtue discretua: q̄a ſepat p̄ncipiales a me-
dīs. dicta a lichanos. i. dīgitus / is ſc̄z quē noſ ſindſc̄ dīcim⁹. Hypate/
meson i. p̄ncipalitatis mediaria. Parhypatemeson. i. p̄ncipalitatis mediaria:
vel iuxta principalem mediariū. Lichanos meson id est digitalis ſtue
discretua mediaria: diſcernit enim & ſeparat medias à minutis. Mese
id est media. Paramēs id est iuxta media. Tritedyezeugmenon id est
tertia diſiunctarum. quia diſiunctarū tertia eſt prepoſteſe numerando:
aut quia una de tribus diſiunctis eſt. Paraneſtē zeugmenon id eſt iux-
ta ultimā diſiunctarum ſcilicet netedyzeugmenon. Tritedyeboleon
id eſt tercīa excellentiū prepoſteſe numerando. Paraneſtē hyperboleon
id eſt iuxta ultimā excellentiū ſcilicet nethyperboleon. Sī rāliter in-
terpr̄tatur nete paraneſtē / & trite ſinemēnon id eſt coniunctarum. Et
hę chordę in diuersis canēdi generibus diuerſas accipiunt nō nominū addi-
tiones. Nam a genere in quo ponuntur nominantur.

De tribus generibus modulandi. Ca. xvij. MAG

Genera
modu-
landi

Vnt autem hę genera tria videlicet. Cromaticum Enarmo-
nicum / & Dyatonicum. DIS. Dyatonicum quod dicitur Dyatoni-
cūna.

MAG.

Id cuius omnia tetrachorda per tonum & tonū ac
ſemitonium progrediuntur. Hinc & dyatonicum a duobus tonis nomi-
natur. DIS. Cromaticum quod eſt MAG. quod canendi modū
adyatonicō mutat: cuius ſcilicet tetrachorda nō per tonū & tonū atq; ſe-
mitonium: fed p ſemitoniū ac ſemitoniū insup & p tria ſeitonā cantat. di-
cīt aut̄ Cromaticū id eſt colorabile. ſicut em̄ color in alia & alia ſupſcie
mutat & qdquid inter albi nigri ve cōtinet colorabile dīc ſolet: ſic &
tetrachorda huius gñis a tetrachordis gñis dyatonicī & enarmōcī va-
riantur. DIS. Enarmōnicum quod dicitur MAG. Quod in omni-
bus tetrachordis per diesim & dieſim / & dyatonom cantatur. Eſt autē di-
eſis diſiunctū ſemitoniū. Philaus yō ſemitonium min⁹ diesim & diaſchis
ma ei⁹ diſiunctū. & ſemitoniū mai⁹ apoteleſiāt. Enarmōnicū aut̄ di-
cīt qd plurib⁹ ſpacīs & angustiorib⁹ ſepat. Ex his autē ſolo dyatonicō
utimur. Cromaticū yō & enarmōnicū a cantu noſtro omnino abſicimus
eo q̄ Cromaticū p ſemitoniū p̄cedens mollius: Enarmōnicū yō p dy-
tonū p̄grediens durius atq; diſſicilius ſit. Dyatonicum yō naturalius
& aurib⁹ magis grāti repit. DIS. Quō nūc demūndicta chordę in
hiſ diuerſis gñibus alias & alias ſumūt additioes. MAG. Nā parhy-

MUSICÆ. SPECULATIVÆ

103

patchypaton: lichanos meson: parane diezeugmenon: parane telijphō
leōn: & sic de alijs in genere dyatonicō dyatonoſ. In cromatico/croma-
tice, in Enarmonico/yo enarmonioſ nominant. Et ut dicta a ſe inuicem
ſecernere poſſis genera: unū ſub iſciāus tetrachordū diuerſe diuifurz, & q̄z
admodū hoc tetrachordū iu tribus ḡnibus diuerſuſ vides: ita & reliqua
videre potes: ſi monochordū totum in tribus generib⁹ diuidas, H⁹
tamen gratia exempli ſufficiāt.

	nete hyperboleō	nete hyperboleō	nete hyperboleō
tonus	tonus	tonus	tonus
tonus	parane hyperboleon	parane hyperboleon	parane hyperboleon
tonus	trite hyperbolat.	trite hyperbolat.	trite hyperbolat.
Semini-	Nete diezeu- menon	Nete diezeu- menon	nete diezeu- menon
	Genus Dya- tonicum	Genus Cro- maticum	Genus Enar- monicum

De Modis ſive tropis. Cap. xix. MAG.

Iicut aut̄ monochordū in diuersis modulandī ḡnibus diuerſe di-
uidit: ita & in variis modis ſive tropis variatur. DIS. De his
ſtacq; (ſi que habes) in mediū ferre nō graueris. MAG. Modi ſive tro-
pi/ quos nos tonos appellāuſ: ſunt cōſtitutioſ in totis vocū ordinib⁹
v̄ grauitate v̄l' acumine diſferēt. Eſt aut̄ cōſtitutio (qua & oꝝ TH.
mo dicit) plenū veluti modulatōis corpus: ex cōſonatiage cōiunctiōe
cōſiſtens, uti eſt cōſtitutio a pſlambonemē ad pſlen mediis cōnume

LIBRI QVINTI TRACTATVS. II

ratis vocib⁹. vel a meson rursus ad netehypboleon intermedij cōtinēt
 ratis. Erāt aut̄ apud antiquissimos tñ q̄tuor modi vīc⁹. prius: deuter⁹: tri-
 tus: tetrardus. Moderniores yō quēlibet hor⁹ in duos diuisere ut essent
 octo. **D.** **Q**ui⁹ Ma. Dori⁹ & hypodori⁹ p̄tes p̄thi. Frigi⁹ & hy-
 pofrigius p̄tes deutri. Lidi⁹ & hypolidi⁹ p̄tes triti. Mixolidi⁹ & hy-
 pomixolidi⁹ p̄tes tetrardi. hor⁹ aut̄ d̄stutio talis ē. ut si in mō hypo-
 dorio quālibet notā tono eleuaueris / hypofrigi⁹ d̄stitutes. In q̄ si rur⁹
 q̄libet notā tono eleuaueris / hypolidi⁹ nascet modulari⁹. In q̄ si notas
 q̄ libet semitonio leuabis/dori⁹ facies. & in alijs qdē s̄ilis ē in acumē in
 tensiōemq; p̄cessus. Sia p̄fiambonemēs in melon intelligat modus
 hypodori⁹. ab hypate hypaton ad paramēs hypofrigius. a peripate/
 hypaton ad trite dyzeugmenon hypomixolidi⁹. Ab hypatemēs ad netedy-
 zeugmenon dorius. A peripate meson ad trite hypboleon Frigi⁹. A licha-
 nos meson ad paranehypboleon Lidi⁹. A meſe ad netehypboleon Mi-
 xolidi⁹. **D.** **I**n modi hēc fortunē vocabula ē Ma. A gētibus q̄ di-
 uerse diuersis delectant modis: sicut & cibis. Nā mō ſi ſtūdiū mollior-
 res / in molliori gaudeat mō: & in aīo laſciuiores in laſciuori delectatur
 mō: qd̄ ppter coſlēm ptiū anī & oſoniantias: evenit pportiōem ut ſup-
 tactū est. Vñ mod⁹ prim⁹ moros & curialiter vagat. Secund⁹ p rauca p-
 cedit grauitatē. Terti⁹ p indignantis ſeuera insultaōem. Quart⁹ adu-
 latiōis habet formā. Quint⁹ modestā xinē petulatiā. Sext⁹ lachrymo-
 ſam ſonat xinēntiā. Septim⁹ p ſaltus pgredit̄ inimicos. Octau⁹ tenore
 decentē & q̄ ſi xinē matronalē. Pater igīc cā ppter quā p diuersitate ma-
 teriæ & ppter/musici pitifſimi diuersis utunt modis. Debet aut̄ ſierūnē
 ratio modorū ordine talis: ut dor⁹ primus ſit: hypodori⁹ ſecund⁹. Frigi⁹
 tert⁹. hypofrigius q̄rtus. lidi⁹ quintus: hypolidi⁹ ſexus: mixolidi⁹.
 Septimus: hypomixolidi⁹ octau⁹. Et hēc p p̄nti ſufficiat ſpeculatiōe.

Liber Quintus. Tractatus ſecundus de praxi Musice Deprin-
 cipis Musice practice in genere. Capi. primum DIS.

Am traditas a te musicę ſpeculatiōes [ni me fallat opio] intellexi
 atn̄ quā maxie volebā ex his nōdū canēdi arte accepi + Ma. tra-
 dere arte canēdi nō ad musicę theoriā [quā in ſupiorib⁹ expouſim⁹] ſed

Principia ad praxim potius attinet: cuius in ſequētibus principia uliora arq; ma-
 musicę gis necessaria videbitur, q̄ ſunt Claves: voces: Cantus: modi & Toni.

De Clavib⁹ musicæ Capitulum ſecundū. DIS.

Claves V̄e ſunt claves musicę ē Ma. Sūt qdā ex litteris grāmatice ſeza
 b̄n̄ cd e fg. q̄ libet in monochordō bis terne repetit. Eo m̄
 pacto diſcernunt: nā he q̄ in pte inferiore locanī/graues ſunt: q̄a voces
 q̄s designat gravius ſonāt: & ob id a q̄būldā in forma grossiore depin-

Graues gunē. ut ſi AB C D E F G. Seq̄ntes has / acute dicunt rōe vocū cū qb⁹

Acutes ponunt: q̄ p̄dictis acutiores ſunt. Et ob id minorib⁹ ſiguris depingit / ita
 excellētes ſeza b cd e fg. Reliq̄ ſupacutes ſiuē excellētes noiant: nā voces earundē
 voces p̄dictas in acumiē lōge ancellūt. & hē qñq̄ geminatis ſignatris
 ut ſic aa bb cc dd ee, ppter has in pte inferiorē alia adiecta ē clavis g vīc⁹

MUSICAE PRACTICAE

104
grēcū: qd gāma dicūt in hac forma. **G**ad hoc ut p̄m̄s cātus p̄ duralis haberet ut patebit infra. **D**l. q̄ re h̄re claves noiānē. **M**a. q̄ occulta & incognita monochordi nobis & referant & manifestant; v̄dēcet dicuntur voces cātus & tonos quoq̄ claves sunt. **D**l. S. h̄c eo quo fā enumera sunt ordine latius discutias velim. **M**A. Faciā ut lubet.

De Vocibus & clavisbus signandis **C**api. tertii. DIS.

Vox iūgī & q̄ sūt vox mulicē. **M**a. Sex: & isto q̄ sequunt̄ or-
dine locādē. ut re mī fa sol la p̄ q̄ s̄ lēpius repetitas ois cātus pro. **V**oces
gredit̄. nec tñ eas canēdo exprim̄: sed sonus pot̄ p̄ illas s̄: caros. un̄
vocū signa sunt notē quædā in vel extra līneas in hunc modū posite *

Et h̄e notē rursus sonus denotant: q̄s canēdo exprim̄. **D**l. Sed quo * Notæ
mō dicit̄ claves has voces reserando māfēstāt̄. **M**a. Eo. nā cū singulis
clavisbus singule ponūt̄ voces una vel plēs uti patuit sūp̄ i monochor-
di descriptōe: un̄ posita clavis cū nota i linea vel spacio ipam nō vocē q̄s
libet sed eā tñ q̄ cūtali clavi iūgīt̄ significare necesse ē. **D**l. S. hui⁹ exē
plū adijsias. **M**a. *h̄c nota in linea posita nō vocē re mī vel sol: sed fa
v̄l ut designat: q̄ cū F graui hic signato iūctē sūt. nō tñ necesse ē oēs claves
signare ad denotādas singulas voces: sed sufficit ponere aliquas p̄ quas
ascendendo & descendendo patefiunt proximiōres.

De Cantu & clavisbus eiusdem **C**api. quartū. **D**IS.

Laues cantuū q̄ sunt. **M**a. Cantuū claves q̄ris & nōdū q̄t cātus
sint intelligis. **D**l. ver. Tu iūgī q̄t sint cātus edissere. **M**a. Cāt⁹ tres
Cātus sūt tres. naturalē bmollis. h duralis. **D**l. Cātus naturalis qs est q̄ naturalis
Ma. Is q̄ mollicie aut duricja nō excedit: sed naturali pgredit̄ sonorita-
te. & ē duplex vic⁹ prim⁹ & sec⁹tus. **D**l. cantū bmollē qui dicit̄. **M**a.
bmollois eūp̄m q̄ aliquid molli⁹ q̄ natālis pgredit̄. & ob id nōnūq̄ p̄ b rotun-
dū qđ de facile mobile & molle ē designat. Et ē duplex sc̄z prim⁹ & sec⁹tus.

Dl. Cātus h duralis qs ē. **M**a. q̄ aliquid to duri⁹ quā naturalē pgredit̄ hduralis
& ob hoc p̄ h q̄drū qđ angulis suis motui resistit atq̄ dure mouet deno-
tāt̄. Et ē triplex sc̄z prim⁹ sec⁹tū tert⁹. **D**l. nūc q̄ aut q̄t sint cantuū claves can-
do cū voce ut ponit̄ ibi cātus h duralis initiuū sumit̄ itaq̄ prim⁹ h duralis tuum
in G graui siue gama incipit & in e finali finit̄. Secūd⁹ in g finali incipit
& in e acuto terminat̄. Terti⁹ in g acuto incipit & i supacuto termiat̄.
Vbi yō f cū ut in monochordo ponit̄ ibi cātus bmollis principiū acci-
pit. Idcirco p̄m̄s bmollis in f finali incipit & i d acuto finit̄. Secūd⁹ in
facuto i cipit & in d supacuto finit̄. posset & tert⁹ bmoll̄ addi int̄ g gre-
cū & C capitale s̄ym quē nōnulla gradualia a q̄busdā decantant̄. Vbi aut̄
E cūt̄: in monochordo locat̄: ibi cātus natālis initiuū. ut p̄m̄ natu-
ralis in E graui incipit: & in a acuto finit̄. Secūdus in c acuto i cipit atq̄
in a supacuto termiat̄. cātus supacutus q̄a ut nō h̄c: nullū cātus designat̄
b yō rotundū & h q̄drū cātus bmoll̄ & hduralis discrimē faciūt̄: tūc sc̄z
cū in b acuto & supacuto aliq̄ nota p̄s̄t̄. nā si ibidē b rotundū signat̄: h̄c
nota p̄ fa & molli⁹. Si yō h dura: ponit̄: ipa p̄ mi & duriter cātāt̄. nā tali
sc̄z cōllī vocū uni⁹ in alia mutationē junus cātus in alium mutatur.

LIBRI QVINTI TRACTATVS II.

De mutatiōe vocū trīnius in aliā Ca.v. DIS.

Mutatio
vocum

Vid est mutatio vocum? MAG. Est unī in aliā sub eodē so-
no variatio nō in oībus/nechis quib⁹ cōuenit inest equaliter.

DIS hoc clarius oīdas. MAG. nam in clavisbus unā tantū
vocem habentibus nulla sit mutatio. ut sunt F ut Are H̄mi. Sifler bſa
& H̄ mi acutum & supacutū: nec more īmperiorē bſa & H̄ mi inter clas-
ues duas voces habentes cōnumerabis. DIS. Quā ob cām? MAG
quia fa quod cū b rotundo pōnitur a mi qd cū quadro locā semito-
nio distar & ideo nec fa in mi nec mi in fa mutatur: cū mutatio sit eodē
retēo sono. In clavisbus autem duas voces hātibus: voces nullo inter-
vallo distant: & ideo una in aliam mutari potest. DIS. Quot in talia
bus sūnt mutatiōes? MAG. duę. nā primo mutatur vox supior ī
inferiorem ascendendo. Secūdo variatā īferior ī supiorem descendendo.
Sunt autē h̄ claves Cfaut Dsolre Elami Ffaut in graibus. elamis
ffaut in acutis / & cſolfa & dſolfa in supacutis. Sed in his duobus ul-
timis ambē mutatiōes sūnt descendēdo. DIS. Quot sūnt mutatiōes
in clavisbus tres habentibus voces? MAG. Sex primo em̄ mutat̄ vox
prima in secundam. Secundo mutat̄ vox prima ī tertiam. & tertio mutat̄ se-
cunda ī tertiam ascendendo. Quarto mutatur vox tertia ī secundam
Quinto variat̄ vox tertia ī primā & sexto mutatur secunda ī primam
descendendo. Et sunt h̄ claves Gſolreut ī graibus. alamire cſolfaut
dſolreut gſolreut ī acutis Et aalamire ī supacutis. DI. haꝝ muta-
tionum ī notis exempla subiungere haud pigriteris. MAG. Exem-
pla patebūt. Cauendū tñ est ne sit mutatio nisi necessitas ascēsus aut
descēs regat. DIS. intelligo sane. Sed uñ h̄c accipiēda est certitudo:
cum plures fuerint voces: in quāvis haꝝ aliā mutare necesse sit? Ma.
Cum plures fuerint voces / ī istā mutatio sienda est: qua habita nō sit
necesse citi⁹ aliā fieri mutatiōe. Hoc tamē aīaduertendū qd nō semp̄ pos-
sumus mutare vocem ī vocē: sed sit faltus sine mutatiōe de nota ad no-
tam: ut contingit ī diapente ab elami ad bſa & mi. simile contingit etiā
in alijs modis.

De cōiunctis & locis earundē. Ca.vi. MAG

St & aliud nonnullis plurimum īpedimenti in mutationib⁹
bus afferens quod silentio prēterire nequaquā oportebat.

DIS. Studiole quid sit te aēdōcente auscultabo. MAG. Est
natura coniūctarum. cum videlicet necessitate coacti loco semitonij/tos-
num cantamus: & ē regione semitonium pro tono contra regulas mu-
tationum præscriptas. quando autem cantandum sit pro tono semito-
niū/signaturab⁹ mollis indicabit: & si pro semitonio toūus cantād⁹ sit
H̄ durum manifestabit. DIS. Quotiens haꝝ cōuenire solent? MA:
Octies. DIS. non pigriteris quæso per exempla omnia per ordinem
dilucidare. MAGISTER. Prīma coniuncta īter A & H̄ graves. id
est Are & H̄ mi reperitur: & in H̄ mi signatur per b molle: quia ibi loco

MUSICAE PRACTICAS

105

qui cantatur fa: ob id descendentes in Ffaut ut nō in fa iuxta traditas res
gulass sed ut in sol'mutamus. sic em̄ in H̄ mi/fa in Aremi/in Ffut recons
tra naturā clauium & vocū efficiem⁹. Exempla sunt in Respōsorio. Sancta
& imaculata vrginitas. in verbo non poterant. Ite in R̄sorrio. Fuerunt
sine querela. in verbo dñi. Ite in R̄sorrio. Emendemus in melius. in ver
bo miserere Ficidē in r̄sorijs. Christi. virgo. & Circūdederunt me. si in
cipiunt in Dsolre. per aliam nanc̄ signaturam & incep̄tiōem cōiunctae
euitari possunt. unde incipiēdo r̄soriorū Sancta. in alamire. Et r̄soriorum
Fuerunt &c. in elami. sūlter & respōsoriū Emendemus cōiuncta nulla
eueniet. Secūda cōiuncta repurit inter Dsolre & Elami: & signatur in
Elamiper b molle: quia ibi loco mi cantat fa. unde in descensu in Ffaut:
ut in sol mutamus: cum iuxta regulas phibitas ut in fa mutandū esset.
Exempla sunt in anti. de sancto Gregorio q̄ incipit. Gloriosa. i verbo p̄
cibus. Et in r̄sorrio. Gaude maria in verbo interemisti. Item in anti. O
crux gloriofa. cū canit. admirabile signū. & pluribus alijs. Si r̄soriorum
Gaude & anti. O crux in Elami stue in alamire incep̄tis cōiunctas euitabis
Tertia est inter Gsolreut & Ffaut. & signat in Ffaut p̄ H̄ durū: quia ibi
p̄ fa cantatur mi in descensu mutando re in sol in alamire cōtra naturā/
quia ibi sol non est sed re in la mutari deberet. Exempla sunt in cōmu niōe
Beatus seruus. cū cantat inuenierit vigilante. Et in r̄sorrio. Q uæ est ista
quod cantat de assūptōe b. virginis. in verbo p̄ desertū. vitabis tñ cō
iunctas incipiēdo. beat⁹ seruus in alamire. Sist r̄soriorū q̄ est ista. Q uarta
accipiē inter Gsolreut & alamire & signat in alamire p̄ b molle q̄a ibi ca
tat fa p̄ mi mutando re i fa p̄ ascensu. Exempla sūt in cōiōne. Fidelis seruus
ubi canit in tpe & i r̄sorrio: Formauit i ḡit. ubi canit & fact⁹ ē hō. Q uin
ta accipiē iter cōfaut & dia solreut: signat p̄ H̄ durū in cōfaut eo q̄ ibi
p̄ fa cantat mi/ accipiēdo in mutatōe i elami/sol loco mi. Exempla sūt in al
lēlia de assūptōe marij si incipiē in alamire: q̄a incipiēdo i fflaut euitat
cōiuncta. Sist incipiēdo cōiōne. b̄tūs seru⁹ in b̄fa Ē mi cōiuncta hēc euenit in
dictōe vigilante/si aut̄ incipiē in alamire euitat. Sexta rep̄t inter dia sol
re & elami. signat quoq; p̄ b molle in elami/ q̄a ibi p̄ mi cantat fa. muta
do in d̄solre re in mi/q̄ debetur regulariter mutari i sol. Exempla sūt in in
troitū Adorate dñm. & in anti. inmutemur habitu. ubi canit Ieiunem⁹
Et in r̄sorrio Gaude maria de purificatiōe ubi canit erubescat. & i respō
sorio Ite in orbē &c. Septiā cōiuncta euenit inter gsolreut & fflaut ex
cellentib⁹ & signat in fflaut p̄ H̄ quadrū: quia erit ibi mi. p̄ fa/ murando
la iu re in elami cōtra naturā clauis. Exempla sunt i anti. Hodie maria vir
go. & i r̄sorrio Ingressus pilatus ubi canit iudeoig. & in Cū appropinq̄
ret qđ in die palmae canit ibi. Si quis vos. si incipiē in gsolreut. Octa
ua cōtingit ince gsolreut & alamire. & signat in alamire p̄ b molle: q̄a
esit ibi fa: verētū si q̄s in oībus dictis cōiunctas euitare voluerit aut fal
tem pro maiore parte/a finalibus cantū ad affinales suas cōfigiat/alti
Inchoando & signando quam prima compositiō habet. Ad modos sci
lum contrahamus.

106

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

Claut

Dsolra

Voci mutationes

Elami

Ffaue

Gsolreut

ala

106

MUSICÆ PRACTICÆ

106

diasolre

celas

ffaut

ggolreut

ut re

lafamire

ccofla

ddiasol.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

Ter terti sunt modiquibus omnis cantile na contexta

Sci li cet Vnisonus Semitonium Tonus

Semiditonius Ditonius Diatesseron Dia...

pen te Semitoni si cū di a pen te Tonus cum di...

apente Ad hac sonus di a pa son si quēm de lec...

tat elus: hunc modum est e cognoscat. Cūq; tā pau...

dis clau si lis to ta harmonia forme tur u ti li...

G mūmō e as scire & mōno ri

leibib

DE MUSICAET PRACTICAE

107

241. Tropo in unum.

commen da re nec pri us abhususmodi studi o
qui es ce re do nec vocum interual lis agni tis
harmoni x to ti us fa cil li meqat co
prhende re no tick am Euouae

longata

modi pro
hibita

Semiditonus cum diapente insitatus.

Ditonus cum diapente insitatus.

Semidiapente. & sit verum diapente si b rotundil in quadrū mis
atur, illud aut additū duobus tonis & duobus semiconjs minoribz &
semidiapente continet: sit diapente perfectum: constans tribus tonis &
uno semitonio minore.

Tritonus.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

De Tonis Capitulum octauū DIS.

Er necessaria videtur mutationis atq; modis noticia. quā tamē paucis admodū tradidisti regulis: nūc q̄sō ad instituta redas & de clauib⁹ tonor⁹ si qd habes in mediū feras. MAG. Tonorum claves imperite queris qui nōdū; qd aut quot sīc ton⁹ intelligis Tonus DIS. Quid igit̄ est tonus? MAG. est regula cantus regularis cui sum naturalē in fine determinans. ali⁹ est igit̄ is tonus ab eo quē supra toni octo inter modos nominauim⁹. DIS. Quot sunt toni? MA. octo vi delice dorius: hypodorius. Frigius hypofrigius: lidius hypolidius: m̄xolidius & hypomixolidius. DI. & hos qdēm in superiorib⁹ nominasti. MAG. Etiā & unde hēc sortiti sint vocabula explanauit: atq; q̄b⁹ nomibus latinis efferant exp̄lī. nā dorii primū: hypodoriū secūdū & t̄cij. noīant. Vnū tñ in p̄niciā supaddendū puto. Quoniam ex his q̄tuor autenti & q̄tuor plagales dicunt. DI. Autenti q̄ sunt? MA. Primus Tertius Quintus & Septimus sic dicti: quia auctoritatē ascendēdi maiore h̄c ceteris. Ascendūt em̄ a finalib⁹ pprijs usq; ad octauū regulariter: Ad nonā licet aliter. ultra vero nō nisi irregula riter. A finali aut̄ non nisi ad unā vocē regulariter descendūt: lidio t̄ue quinto dempto: q̄ propter guttare semi diaپente in finali manebit. differt aut̄ semi diaپente a pfecto diaپente in semitonio maiore. DI. Plagales q̄ sunt? MAG. Secund⁹ plagalis primi: quartus plagal⁹ tertij: Sextus plagalis quinti: & octauus plagalis septimi. Sic dicti. qm̄ magis quā priores defēdunt & minus ascendunt: Vnū plagales a finali ad quartā tantū vel quintā & raro ad sextā scandūt. sed usq; ad quartā vel quintā defēdunt / dempto sexto q̄ pppter guttare semi diaپente nō descendūt. Habent aut̄ auten⁹ & suis plagalis candē finalē. Ex dictis quoq; tonorum extremitates sa- cle depr̄hendes.

De Clauib⁹ tonorum finalibus. Capitulum nonum DISCIPVLVS

Vid per finales tonor⁹ intelligis? MAG. Tonotum claves & DIS. Quē sunt tonor⁹ claves? MAG. D.E.F.G. graues: Finales in his em̄ tonorum finis regulariter constitutus est tali differen- tia ut. D sit finalis p̄thi (qui primū & secundū continet) E finalis deuteri (qui tertium & quartum continet) F finalis tritici (qui quintum & sextum habet) & G finalis tetrardis (qui septimum & octauum comprehendit) Et p̄ter finales sunt quedam claves q̄s tonorum affinales dicunt. DI. Quē sunt? MAG. a H c. acute. Nam toni non semp in finalibus pro- prijs sed in his quoq; finem suū statuūt: ut prothus in a: deuteris in b & tritus in c. Tetrardus vero affinale non habet: sed in propria finali semper stabit.

De Clauib⁹ Tonorum initialibus Capitulum decimum DISCI.

MUSICÆ PRACTICÆ

Am fatis luculenter tonorum fines monstrasti de initijs eorum
dem idem te facturum velim. MAG. initia toni primi sunt. tonorum
CDF graues & a cuta: sibz & E grauis sed raro. initia tertij toni sunt A. initia
CD. F. graues. similiter & E grauis sed raro. initia tertij toni sunt EG.
graues & c acuta: similiter F graue: sed raro. initia quarti toni sunt CD
EF G graues similiter a acuta sed rarissime. Initia quinti toni sunt F gra
uus a & c acutæ & G grauis sed raro. initia sexti toni sunt C D F graues
sibz G grauis: sed raro. initia septimi toni sunt G grauis & a b c d acutæ
initia octaui sunt C D E F G graues & a c acutæ. & si ppter hæc alia reperi
untur initia toleranda portus quæ imitanda sunt. Ex his facile cuius toni
eantus seu tropus sit iudicandus censeo: si ad hæc ea que de ascensu & de
descensu autento & atq; plagalium dicta sunt tenaci commendaueris memo
riæ. nā p claves tonorum initia & fines. & p naturā ales̄ & des̄les earū
dem media & excōsequēti totus cursus dephēditur. Sed hoc quoq; aīad
uerendū tropos nonnūnq; permixtos habere tonos: & isti toni principia
palis sc̄ autenti iudicantur si equaliter mixti sint: nā cū inequaliter duo
bus tonis miscentur illius sine: cuius naturā magis participant. Omnis
dictorum anno oratio expressa est in figura divisionis monochordi: cui
& māugāmaut adiunctum est quere supraḡte prima huius libri. c. 15.

De inicijs Tenorum cuiusvis toni. Capitulū undecimum MAGISTER

Ost tropos autem quos antiphonas dicit in diuinis laudibz fo
lent psalmi decantari in tenore toni cuius antiphona fuerit pro
portionato. quod ut facilius intelligas tenore quorumvis tono
rum initia/fines atq; cursus ænodabo. DIS. Quæ igitur sunt Tenor
um initia. MAG. Tenores sua initia non eadem/sed diversa habent
clave. Nam tenor primi quarti atq; sexti tonorum in a acuto ictipit. Te
nor vero secundi toni in finali initium sumit. Sed tenores tercius quintus
& octauus tonorum in c acuto incipiunt. Tenor autem septimi toni in d
acuto ictipit. Et hec vera sunt cū toni in propriis finalibus finem suam
ponunt nam si in affinalibus finiuntur: tenores initia sua sibz proportionē
distarum distantias gleuant. Initia enim tenoris primi toni a finali eius
dem per diapente distat. Secundi per semitonium. Tertiū p semitoniu
& diapente. Quartū p diatesseron. Quintū p diapente. Sextū p ditoniu
m. Septimi p diatesseron. Octauus p diatesseron a sua finali aberit quod
facile his metris deprehendes. Pri re la. se re fa. ter mi fa/quart. quoq; mi
la. Quint. fa fa. Sext. fa la. Sept. ut sol. Oct. tenet ut fa. DIS. Quid p te
norem intelligis? MAG. Seculorum amen. quod in librīs per voca
les harum dictiōnum in hunc modum designatur. Euouae. Nā hoc ul
timū est in gloria patri quod post cuiuslibet psalmi sine decantatur.

De cursu & fine tenoris. Capitulū decimum MAG.

Ognitis itaq; ut præmissum est. Tenorum inicijs: eorum de
cursus atq; fines principales sequenti neumate intelligas.

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

aduocatos
62.111

Adam primus homo. Noe secundus. Tertius

Abraam. Quattuor Evangelistae. Quinq[ue] libri Moysi. Secundus

hydriæ positæ. Septem scholæ sunt artes. Sed octo sunt partes.

Fines autem principales dixi, nā tenores alios fines habent minus principales; quos differentias nominamus. DIS. Quot differentias habet quilibet tenor? MAG. Primus habet quinq[ue]. Secundus nullam. Tertiis quattuor. Quartus quattuor. Quintus unus. Sextus unus. Septimus quattuor. & Octauus quattuor ut patet hic infra.

Tonorum
differentiæ.

Primi toni differentia prima. Secunda differentia. Tertia differentia.

Quarta differentia. Quinta differentia.

Tertiij toni differentia prima. Secunda differentia.

Tertia differentia. Quarta differentia.

Quarti toni differentia prima. Secunda differentia.

MUSICÆ PRACTICÆ

Tertia differentia Quarta differentia .

Quinti toni differentia Sexti toni differentia

Septimi toni drā prima Secunda differentia

Tertia differentia Quarta differentia

Octauis toni differētia pria Secunda differētia

Tertia differentia Quarra differentia: quæ p̄e-
regrina dicitur: quia raro / aut quia non participat cum suo principali
quemadmodum ceteræ.

**Applicatio tenorum ad psalmos. Ca-
pitulum tredecimum. DIS.**

Vrsum tenorū cum differentijs eorumdem / iāiam satis clare intel-
ligo sed eas applicare ad psalmos (uti in superioribus præcepisti) nōdū noui. MAG. Tenores non equaliter omnibus psalmis
sed aliter minoribus atq; aliter maioribus applicantur. Psalmos autem
mīores dico. iso. quoq; Dauid saltē p̄ maiōre parte auctor fuit. & Cā-
tica ex Prophetis assūpta. Maiores yō/Magnificat. qđ virgo glorio-
sa in visitatione Elizabeth cecinīt. & Benedictus. qđ: Zacharias pater Io-
annis baptistē prophetice spiritu aff latus decantauit. Nunc dimittis. qđ
qđ quod Simeon senex Iesum puerū in ulnis tenens cantauit. Ad hos si-
gulos si placet/tenores in notaꝝ descriptione applicabo. DIS. Placet

MAG. Sequitur descrip̄tio in qua Musice finē statutim. verū in psal-
mis in qbus mediū siue dictio in qua sit pausa est monosyllaba vel he-
braica; aut apud nos indeclinabil/p̄a contra toni naturā debet gleuari;

LIBRI QVINTI TRACTATVS.II.

Tonus
primus

Dixit dñs dño meo. sede a dextris meis. Credidi ppter qd loc. sum:

Magnificat anima mea dominum. Benedictus omnis deus Israel

Secundus

Dixit dñs dño meo. sede a dextris meis. Credidi ppter qd loc. sum

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel

Tertius

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi ppter qd loc. sum

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel

Quartus

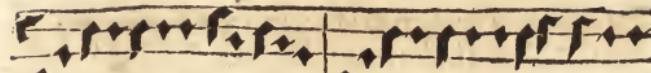
Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi ppter qd locutus sum:

Magnificat anima mea dominū. Benedictus dominus deus Israel

Quintus

Dixit dñs dño meo sede a dextris meis. Credidi propt qd locut⁹ sum

MUSICAЕ PRACTICAE

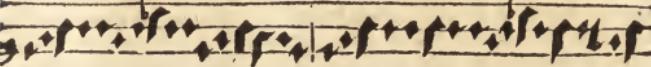

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel.

Sextus

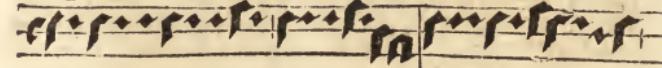

Dixit dominus deo meo sede a dextris meis. Credidi proprie quod locutus sum

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel

Septimus

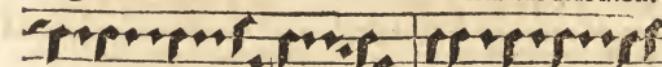

Dixit dominus deo meo sede a dextris meis. Credidi proprie quod loc. sum

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel.

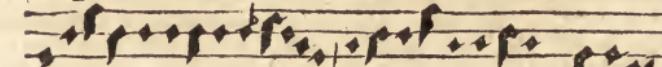
Octauus

Dixit dominus deo meo sede a dextris meis. Credidi proprie quod locu. sum

Magnificat anima mea dominum. Benedictus dominus deus Israel.

differētia
pergrina

In exitu Israel de ægypto domus Jacob de populo barbaro.

Finis Musicae

Sequitur Geometria

LIBRI SEXTI TRACTATVS PRIMVS

Liber sextus de elemētis Geometriæ Tracta, pri-
mus. De definitiōne nomine & inuētoribus Geo-
metriæ de eis quoq; utilitate & audibus Cas-
pitulum primum. DISCIPVLVS.

Vas hesterno vesperi canendi expositū regulas: totā hanc
noctem insomnē agens in Antiphonario clare inueni proba-
ui. nec necesse est te in illarū dilucidatiōe diut⁹ morari. Geo-
metriæ potius aggredere: & sub breuitate principia illius edif-
sere. MAG. Geometriæ elementa & principia abunde tradidit & con/
scriptit Euclides pater ut aiunt hypocritas: at vero quoniam multa sunt Euclides
& sine interprete ab incipientibus minus intelligibilia: tibi exhibet
soriora elicia ac dilucidare conabor: quibus intellectis cetera quoq; fa-
cilius leges. DIS. Placet quod conaris, sed primum quid sit Geome-
geometria edicito? MAG. Geometria est disciplina magnitudinis imobilis
formarumq; descriptio contemplativa: per quam uniuscūuscq; termini
declarari solent, vel est disciplina magnitudinis & figure que lym mag-
nitudinem contemplatur. DIS. Unde hec disciplina Geometria dicitur?
MAG. a terra & mensura, γη ἐν græce latine terra dicitur &
ΜΕΤΡΟΥ græce latine mensura exprimit. Hinc dicta geometria ē muta-
do ita sive γρεco in latinum γραμmatice mensura. DIS. Nullius
igit̄ nisi terræ per ipsam mensurahabetur? MAG. Nequaquam sed cu-
tius magnitudinis per ipsam repit mensura: atq; a terra nomine obtinuit.
Nam primo circa terræ diuisiōnem inuenita tradit. DIS. Quoq; igit̄ & a
Geome-
tria inue-
tio qbus inuenita est? MAG. Ab ægyptis ut ait Alforabius pro necessitate Alforabi⁹
diuisiōnem terminorum terræ: quos tñ Nilus inundatōis tpe limo obducet
cōsundebat eosq; Aegyptiæ geometricis principijs rursus distinguebat
uniciusq; qd suū est reddētes. DIS. utilis igit̄ & necessaria hui⁹ disci-
pline cognitio est. MAG. Utilitatē eius in sequētibus expientia cog-
nosces tñ mēsurandi modū instrumēto dephenderis. Singulas tñ geo-
metriæ utilitates enumerare haud possibile existimo: p ipsam nāc; toci-
us terræ ambitus & profunditas indagat: superficies quoq; & terre & ma-
ris miro mō distinguuntur: uti p tholomei cosmogaphia videre est: oīm Ptholo-
corporū celestium orbium sc; & stellarū magnitudines p geometriā demon-
strant ut claret in Almagelli ptholomei. Et qd oībus lōge ppono p ip-
sam geometricā disciplinā Theologie ac primæ phis p fundiora rimāt̄
secretius: atq; cōtēplantur altius. sicuti luce clarius pater in libro quem
Cvī apprime doctus Nychola⁹ de Cusa Cardinalis de docta ignoratiā nychola⁹
scriptit. Et colūnæ Ecclesie plunda qdām sacrolanti Euāgelij mysteria: de cusa
& nūleris & mathematicis figuris pādere neglexere mī me: pleni sūt illis
quos cōscripterunt cōmentarij & homeliaz. Sed his finem imponēs prin-
cipia eius nunc aggrediar.

De puncto & linea Capi. secundū DIS:

GEOMETRIAЕ PRACTICAE

Vx sunt Geometriae principia? MAG. sunt puctus linea: superficies: corpus: cōmunes animi conceptos & cōclusiones. DIS. Quid est puctus? MAG. Est magnitudinis principium: cuius pars nulla est (qa indiuisibilis est) qui cū in longū fluere intelligit lineā causat. DIS. quid est linea. MAG. Est longitudo sine latitudine. Fines autē lineae termini lineae sunt pucta. DIS. linea īgē ex puctis est. MA. Minime. si em infinita addideris pucta / nullā linea aut aliam magnitudinē efficies. nā indiuisibile additū indiuisibili nō facit mai? sed hoc in nālibus latius discutiēdū venit. DIS. Linea q̄tuplex? MAG. duplex. sc̄ recta & curua. DIS. linea recta q̄ est? MAG. est q̄ cōtiter in suis pr̄tendit puctis. vel q̄ ex equo pucta sua interacet. vlt̄ principi hui⁹ disciplina Euclidis placuit. Linea recta est ab uno pucto ad aliū breuissima extensio in extremitates suas utrūq; eorū recipiēs. ut linea ducta ab a pucto in punctū b breuissima est / nō qđē simpliciter sed inter hēc duo pucta. nā q̄cūq; alia inter eadē pucta ducēti si a re extitide deuiat lōgior fiat necesse est: & curua linea dicitur q̄ue p̄ oppositi definiri & cognosci hēt. DIS. linea recta q̄tuplex est? MAG. M̄ptuplex. qđā em̄ dyameter est: qđā axis: qđā chorda: qđā costa: alia lar⁹: alia basi: alia catheci: alia corausc⁹: alia ipotenusā: alia diagonalē: alia p̄pendicularis: alia orthognalē. Hēc & alia plā in geometricis & Astronomicis demonstrationibus linea recta accipit nomina.

De speciebus lineae recte. Cap. iiiij. DIS.

Iameter qđ est? MAG. Est linea figurā cui⁹ extremitati tribus pucta sua applicat in duo cōglia diuidēs. dicitur. n. a dia qđ est diuīs & metron mēsura. Et h̄ linea in cōdraro & circulo p̄priediameter dicitur: in sphaera axis noīa. sed in poligo. m̄ns / diagonalis q̄si duos angulos tangens appellat. DIS. Chorda qđ est? MA. Est linea recta cōrculū non diuidēs in duo cōglia. Linea yō semicirculū in equa diuidēs / secundiamēt dicitur. DIS. costa qđ est? MA. est latus quadrati. DIS. Basis qđ est? MA. est linea figurā planā q̄ tota facet in fundām̄to sive plano. Linea yō huic cōgliter sup̄posita dicitur corauscus. Linea yō in figura planā p̄p̄pendiculariter eleuata/dicitur cathecus. linea autē nō p̄p̄pendiculari eleuata/hypotenusa appellatur.

DI. Linea p̄p̄pendicularis q̄ est. MA. Est linea alteri sup̄posita rectos & cōglies causans agulos. hinc & orthogonalis dicta est. ab ortho: rectū & gonos angulis. Linea cōglis ubiq; distātes, paralleles nominant. que si in infinitū pr̄trahant nō concurrunt. Linea autē quæ cōrculū tangit in pucto linea cōtingentia dicitur.

h̄ Línea *m̄*

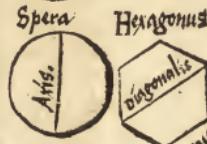
a 1mea recta

linea curua

Circlus quadrativ

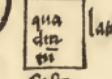
Spera

Hexagonus

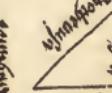
Corda

Coraukus

Utraspiciale

Linea parallela

Linea nō parallela

Linea perpendiculare
peniculare
nō suae
cōtingentia

Linea cōtingentia.

LIBRI.VI.TRACT. PRIMVS

De speciebus lineaç curuç & lineaç irrationali
bus. Capitulum quartum. DIS.

Inea curua q̄truplex est^c MA. m̄plex. qdā em̄ cī
cūferens dicit^s. qdā flexuosa qdā spiralis &c. DIS. linea sp̄
linea circumferens q̄ est^s MA. Est linea cui^o signa ex utraq;
pte curuara & a se inuicē distātia sunt: q̄ si cōcurrunt lineaç cir-
cularē efficiunt cui^o medietas semicircul^o nō inepte dicitur.
DIS. linea flexuosa q̄ est^s MA. Est linea curua in suis p-
tibus a medio inequali eleuata ut patet in figuris. DI. Li-
nea spiralis q̄ est^s MA. Est linea circumferens q̄ si circūducit in
eundē punctū nō reddit. Et a ḡbusdā elica dicit^s a grecis autem
Elikōei. Id est circumoluta vel circa centrum in plano vel
circa columnā, ut in figuris. Sunt & p̄ter has lineaç p̄les quas
irōnales dicunt: eapropter: qm̄ qd̄rata earundē nulla cōis me-
tiſ aut nūerat superficies. Et sunt decimū in specie: sc̄ medial
binomii. bimediale primū: bimediale sc̄dm linea maior. po-
tēs in rōnale & mediale. potēs in duo medialia. residuū. residu
um mediale primū. residuū mediale sc̄dm. linea minor linea
quæ iuncta cum rōnali cōponit mediale. linea iuncta cū medi-
ali cōstituit totū mediale. Et rursus binomii ē sextuplex. sicut
& residuū. sed qm̄ harum speculatio in geometricis exercita-
cum ingenium requirit. silentio libuit pertransire.

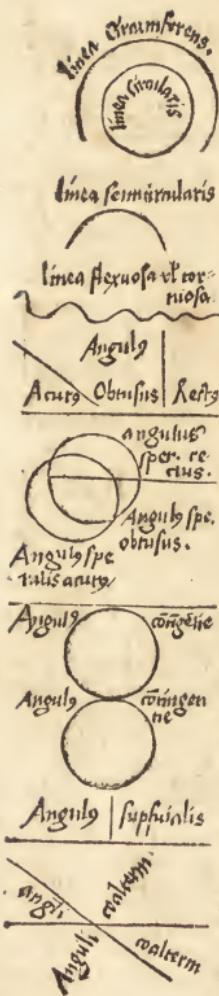
De angulo & eius speciebus. Ca.v. DIS.

Via in descriptō lineaç pp̄edicularis angulū posuisti
ne hui^m me fallat ignorantiā i p̄m describas. MAG.

Angulus est duarū lineaç sese tangētiū & nō in di-
recto iacentiū ad alterutrā xclūsio. DIS. Angul^o q̄truplex
est^c MAG. Duplex sc̄ rectus & nō rectus. DIS. Q uis
est angul^o rectus^c MAG. Est angulus ex incidētia lineaç re-
cte sup̄ rectā p̄pediculariter causat^s. sed angulus non rectus
duplex est sc̄ obtusus & acutus. unde obtusus recto maior est
Acutus yō minor est. DIS. Angulus rect^o obtusus: itē acu-
tus q̄truplex est^c MAG. Quilibet duplex est sc̄ planus &
sphericalis. DIS. Angulus planus qd̄ est^c MA. Est duanguli
nearū in plano sese tangētiū & nō in directo iacentiū cōcluso.

DIS. Angul^o sphericalis qd̄ est^c MA. est angulus ex duo-
bus circulis sese secātib^o causat^s. Cū yō duo circuli aut linea
recta circulū in punto tetigerit: utrinq̄ angulus ringētis cātē.

DIS. Angulus planus q̄truplex est^c MA. duplex sc̄ sup-
ficialis & solidus. DIS. angul^o sup̄ficialis q̄s est^c MAG.
Qui ex lineaç in plano iacentibus in unaq̄ sup̄ficiē occurrētib^o
causat^s. & horū qdā coalterni dicunt^s: q̄ sc̄ lūb q̄ ad lūpius & in-
ferius alternat^s. DI. angul^o solid^o q̄s est^c MA. angulus soli

angul^o
planus

GEOMETRIA SPECULATIVAE

dus siue corpore est agul⁹ quē cōtineat anguli plani plures q̄ duo in diversis sitē superficiebus in unū conuenientes punctū agularē. Et nullus talit̄ q̄ tuor rectos & planos p̄t valere. Q̄ utiliter autē dictor angulorū duplex est. scz intrinsecus q̄ in figura & extrinsecus q̄ extra figurę clausiōne cōtinet. Est & preter hos angulus q̄ circuli dicit: is scz q̄ sub duobus a centro ducatis lineis ad circūferētiā cui⁹ alij: phēdūl p̄ticulā xinet ut *

De superficie & eius speciebus Capi. vi MAG.

Vēadmodū autē ex fluxu pūcti in longū lineā causari, ita ex fluxu lineq̄ in latū superficie fieri imaginat mathe-
superficies matici. DIS. qd est superficies & MA. Est lōgitudo & latitu-
do sine profunditate. Et est duplex: recta vīcz & curua. DIS.
Supficies recta q̄ est & MA. Supficies recta quā & planā di-
cimus est q̄ in suis lineis eq̄ilater cōtineat ut a, per oppositū Su-
perficies curua dicit: q̄ in suis lineis nō eq̄ilater cōtineat ut b. Et
hēc si corpus in exteriō termiauerit pte: cōnexa dicit: ut ex-
terior vasis superficies. Si yō corpus in interiorē finierit pte cō-
cau appellat: ut vasis interior superficies. Est itē & alia superficie
ptitio. nā qdā unica qdā yō plurib⁹ cōtineat lineis. DIS. q̄
superficies unica linea xinet & MA. Circularis q̄ est sine agul⁹
hęc em̄ nūica (vīcz circulari) cōtineat linea & est circulus.

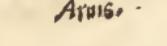
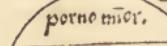
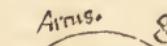
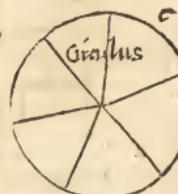
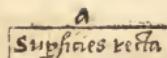
De circulo & eius speciebus. Capi. vii. DIS.

Vid est circul⁹ & MA. est superficies plana unica linea
(q̄ circūferētiā dicit) cōtentā: in cui⁹ medio pūctus est: q̄
centrū circuli appellat: a q̄ oēs lineis recte ad circūferētiā ductae
sunt et eq̄iles ut c. Sunt autē circulorū qdā Cōcetrici q̄ p̄ scz cētrū
unū est ut d. qdā yō ecētrici: q̄ scz cētrū unius / ē extra cen-
trū alterius ut e. Et rursus si circulū lineis diuidas: priū diuisi-
ones qdā semicirculū qdā yō portiōes circuli solēt appellari.
semicircu DIS. Semicirculus qd est & MA. est superficies plana dy-
lus metro & medietate circūferētiā cōtēta. ut f. Si em̄ linea p̄ circu-
li cētrū circūferētiā ex utraq̄ pte tangentē duxeris duos semi-
portio circulos efficies. DI. qd est portio circuli & MA. est supfici-
culi cies plana recta linea extra circuli cētrū cadēte & pte circūferē-
tię xēta. & hēc linea recta chorda dicit: ps yō circūferētię arc⁹
appellaē. ut g. unū cū circulus ita in portio fuerit diuisus/ea in q̄
centrū circuli est/maior reliqua yō minor portio appellat. Fi-
gure yō q̄ sub duabus a centro ducitis lineis & arcu circumfe-
rentie cōtineat sector circuli dicit. ut in exemplo dicto. & tan-
tum de superficiebus unicus contentis lineis.

De triangulo & eius speciebus. Capi. viii. DIS.

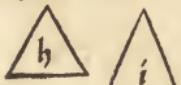
Vē sunt superficies pluribus cōtentē lineis & MAG.
Sunt superficies angulares siue poligoniq̄ & appellā-
tur: trianguli: qdāguli: p̄tagoni: hexagoni: heptagoni: octa-

k q̄

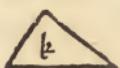

LIBRI.VI. TRACT.SECVNDVS

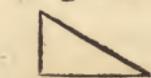
isopleurus isosceles

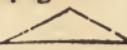
scalenum

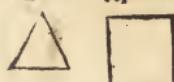
orthogonius

ampligonius

oxigonus. eglaten.

rectangulum

quadratū altera pte lo-

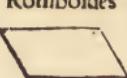
gius

& re-

ctan-

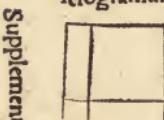
gulū

Romboides

quadratū paral-

leogramum

Supplementū

goni: nonagoni: decagoni & sic de aliis in infinitū procedendo

DIS De his p ordinē dicas. & primo qd sit triangulus ex planes. MAG. Triangulus est superficies plana tribus lineis contenta/habens tres angulos duobus rectis æq̄les. Et hæc superficies ab angulis triangula/a lineis yō trilatera appellat & s̄m hoc variationē in plures species partiē. DIS. Quo

MAG. Nā si omes lineæ equeales fuerint/triangulū qui Iso pleurus dic̄t̄ constituit. ut h. Si yō duę lineę tñm equeales fuerint: cū inēquali triangulum/q Isosceles appellat̄ est efficiunt ut i. Si autē tres lineę inēqueales fuerint/trianguluz q Scalenō dictus est cōcludunt. ut k. nec possunt triangulū secunduz lineas amplius m̄ltiplicari: s̄m yō angulos alia fortiūtū nomia

DIS. Quo & MAG. Nā triangulus unū rectū habēs an

gulum/orthogonius dic̄t̄. ab orthos rectū & gono angul⁹. Triangulus autē obtusum h̄ns angulū/ ampligonius nomia

Is yō q omes acutos habet angulos/oxigoni⁹ appellat̄ oꝝvo

tñm acutus dic̄t̄. quoꝝ exempla hic vides depicta

De Quadrangulis. Cap. nonum. DIS:

Vadrangulus quid est? MAG. est superficies. 4. cō qdrang⁹ tēta lineis. 4. angulos cōstitutēbus. cñ & ab angulis q drangula/a linea yō s̄tuelateribus quadrilatera est ap

pellata. DIS. Q uo duplex est quadrāgulus aut superfici es quadrilatera? MAG. Quintuplex. Si enim lineę quat

tuor eque fuerint/quadratū æquilaterz atq̄ rectangulum con

stituant. Et hoc quadratum parallelogramū a Mathematicis est appellatum. Si autem due opposit̄ tantum equeales fuerint

quadratū altera parte longius constituant: quod quidē re

ctangulum sed non æquilaterum est: quod nōnunq̄ supplem Rombust

tum dicitur/si quadrato primo fuerit adiectum. Si autem li

neq̄ quattuor equeales non orthogonaliter se tetigerint: qua

dratū æquilaterz sed nō rectangulum: quod Rombus dicit̄

constituant. sic & quartuor lineę quatuor opposit̄ tantum equea

les fuerint: Romboideū faciunt. quadratū scilicet nec æquilater rum nec rectangulum: quod quidē heltnuaim (sed male) appel

lant. Et præter h̄s omnes superficies quadrilaterz/trapezia id

est mensula

De Pentagonis & relijs. Cap.x. MAG

X dictis facile deprehendes quid pentagōus. quid hex

agonus. & sic de sequentibus. Nam sicut triangulus tri

bus/quadrangulus quartuor continetur lineis. sic pē

tagonus quinq̄: hexagonus sex. & sic de aliis sequētib⁹. & no

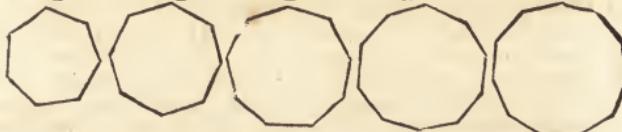
minant h̄s superficies ab angulis. yovoꝝ enim angulū signifi

cāt, a lineis vero pentilater/hexilater &c. possunt nominari;

LIBRI VI. TRACT. PRIMVS

143

eptagon⁹. octagōus. ēneagōus. decagōus. undecagōus

pentagon⁹.

hexago⁹
nus⁹

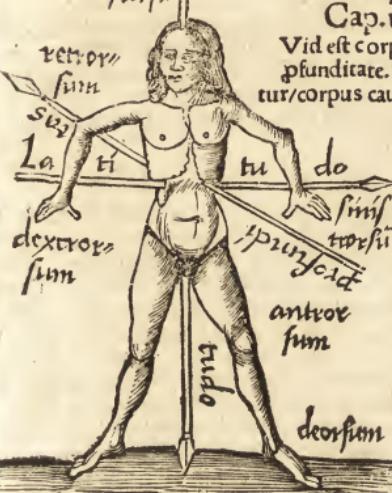
DIS. Haec aliquas descriptioes subiungas:
MAG. Faciat. & ecce quod peris ita depictū con-
spicis. & tanaum de superficiebus: consequenter
videndum etit de corporibus.

Dodecagon⁹

De Corpore & eius speciebus.

Cap. undecimum. DIS.

Vid est corpus: MA. Est longitudo cū latitudine & Corpus
profunditate. Si enī superficies in profundū fluere intelliga-

tur in uno puncto secantibus dimensiōa-
tur: in longū videlicet latū & profundū. &
haec linearē extremitates/differētē positi-
onis nominant: his designatē vocabulis
surfum. deorsum. aere. retro. dextrorsū.
& sinistrosū. Ut si lancea una p. vertice
capitis humāi intraret & p. anum exiret/
metiret longitudine. & alia intrans per
pectus & exiens in dorso: metiret profū-
ditatē. & tertia intrās p. latus unū & exi-
ens per aliud metiret latitudinē. DIS.

Quottuplex est corpus: MA. duplex
Regulare scz & Irregularē. DI. Regu-
lare quod est: MA. Quod habet uni regulare

Corpus sphericū & Conicum
sphericiū unica superficie cōtentū. in cuius medio pīctus est/a quo
om̄s lineæ ductæ ad superficiē cōtinente sunt équales. & de hoc latius
videndū erit in astronōcīs speculatōibus. DIS. Corpus conicū
qd dicas: MA. Corpus qd habet angulos. & est quintuplex. scz
terracedron. hexacedron. octocedron duodecedron & icocedron. DI.
Tetracedron qd dicas: MA. quod ex quatuor triangulis isopleut-
ris est cōstitutū: & habet ar gulos p. annos duodecim: q. quatuor so-
lidos efficiunt. in eo enī tres plani unū cōstituunt solidū. & huic sapiē-
tes ignē affīmilabāt: eo q. ignis sub pyrāide scz laterata surfum vi-
det ferri. DI. Octocedron qd est: MAG. Quod ex octo iso-
pleuris integrak: & habet angulos planos. 24. & sex solidos. In co-

tētracē-
dron

octo-
dron

k iij

LIBRI.VI.TRACT. PRIMVS

Cōlūnare
pyramida
le rotūdū.

Conus

pyramida
le rotūdū

Basis
Conus

pyramida
le lateratū

Basis

nāndā quattuor plani unū solidū faciūt. & huic sapientes aerē assī hexace
milabāt: eo q̄ in motu sursū ignē subsequāt. DIS. Hexacedrō drōn
quod est: MAG. qđ ex sex lūpificiebus qđratis eque laterib⁹ &
eque triangulis integrat: quoq̄ glibet in .4. isosceles resoluit. Et
cōtinet angulos planos. 24. & 8. solidos. & alio noīe dicit corpus
cubū/tesserē habēs sūt rūdinē. Et huic sapientes teriā pp̄ter eius im
mobilitatē assī milabāt. DI. Duodecīdrō qđ dicit MAG. qđ
ex lūpificieb⁹ pentagonis duodecīm integrat: & hēt angulos pla
nos. 60. & solidos. 20. In ipso em̄ semp̄ tres plani unū solidū faciūt
Et huic assīmilaē rotū uniuersuz in q̄ sunt duodecīm signa & gra
duis. 360. Sic & in illo corpore sūt/pētagoni duodecīm: quoq̄ glib
bet in qnq̄ isopleuroz & horz glibet in sex scalenos p̄tr⁹. 60. sca
lenos efficiūt: aut q̄ cetera oīa instar unifuerſi cōtinet. DIS. Ico
cedron qđ est: MAG. Icoedron est qđ ex viginti isopleuris cō
ponit & cōtinet angulos planos. 60. & 12. solidos in eo em̄ semp̄
gnq̄ plani unū solidū faciūt. & hoc corp⁹ aquē attribuiēt eo q̄ aq̄
sua fluxibilitate valde mobilis sit. Et h̄ duo ultima in plano hād
facile geometrice depingi possunt: sed sunt ut ſēpe apud me vidisti
fili mi: in: er regularia corpora.

De corporibus irregularibus. Capi. xij. DIS

Væ corpora sūt irreglaria: MAG. Q̄ vae in suis anglis Corpora
& laterib⁹ uniformitatē nō h̄nt. & sūt Ouale. lēticulare. co

lūnare pyramidale. seratile &c de alijs DIS. Q uod cor
pus dicit ouale MAG. Corp⁹ ouale est. transīt portōis semicir
culo minoris: chorda fixa manete. & hēt similitudinē oui in q̄ sc̄
axis lōgior est ceteris dyametris. DIS. qđ est lēticulare: MA.
est trāſit⁹ portōis semicirculo maioris sup̄ chordā fixā/dyametro
circli eq̄lē. & hēt lētis similitudinē: in q̄ sc̄ axis brevior est ceteris
dyametris. DIS. qđ est colūnare: MAG. est trāſit⁹ parallelo
grami rectāguli laterē rectū angulū triñēte fixo: ipaq̄ ſup̄ſice do
nec ad locū redeat circūducta. sūt aut colūnē qđ dā rotūdū qđ dā ſo
la teratē ſc̄ aut qđrilateratē p̄tr⁹ colūnā rotūdū descripti⁹ ix q̄ alie
patere p̄tr⁹. DIS. pyramidale q̄tuplex est: MA. duplex: ro
tūdū & laterale. DI. Corpus pyramidale rotūdū qđ est: MA.
Est trāſit⁹ triñguli rectāguli alterutroſ ſuc̄ & lateroř rectū angulū
triñēti fixo: & donec ulcq̄ ad locū vñ moueri coepit redeat trian
gulo ipso circūducto: hui⁹ basis erit circul⁹. DI. pyramis latera
ta q̄est: MA. est figura corpora: q̄ triñē ſup̄ſices ab una: q̄ru
reliquē ſit ad unū oppoſitū pūctū ſuſlū erecte. in corpore em̄ pyra
midali laterato: cūcte ſup̄ſices ipm ambiētes: ab ipsa baſi ad unū
pūctū eleuant: q̄ con⁹ pyramidis dicit. Sūt q̄ oēs hec laterales ſup̄
ſices triñgule. baſis ſo triñgula aut alteri⁹ modi. Sūt itē oēs dicit
definitiōs cauſales. ut ſc̄ nō ip̄e trāſit⁹: ſz qđ p̄ ſuſlū cauſat corp⁹

duodece
dron

Ouale

lēticulare

GEOMETRIAE SPECULATIVAE

Seriale

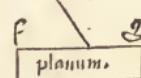
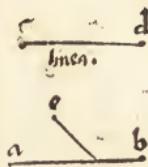
intelligat. DIS. qd corpus dicis seratile? MA. corpus qnq; cōcētū lufpiciēb⁹: q̄rū tres sūt q̄drāgulē: due & triangulē. est em omne tle colūna trilaterata. sicut est ulna trilatera sartoris. vñ cor pus tle si erigat sup̄ superficiē trilaterā / colūnē sc̄; silitudinē si vero erigat sup̄ superficiē q̄drāgulā / recti aut dom⁹ hēt figurā. Ois autē superficies sup̄ tle corp⁹ ærigit̄ basis dicit: reliq̄ & oī superficies latera noīat̄. Vñ cum in reglarib⁹ q̄libet superficies possit esse basis / hec corpora m̄tare basi noīat̄. & in pyramide pūctus basi directe oppositus / conus appellat̄. Hec & cetera irreglaria corpora patēt exhibit q̄ de nūteris in arithmeticis differuius. Iamā his finē iponemus nisi eorūdē theoreta qdā tibi & iucūda & p̄neciā conferē: in quibus alijs de omnibus animi xceptō ibus edicā. DI. Ea igis sub iūgas velim. MA. Faciā. ea tñ lege / ut earūdē demonstratōs p̄ter exemplares illas aut saltē paucā ponā. DIS. qua ppter? MA. ga singula ad intellectū demōstrate altioris speculatiōis est: & longe majorē tractatu; regreret q̄ epitomatis nostrę breuitas admittit. DIS. sic igitur ut lubet.

Theoremata de pūcto. Capi. xiij. MAG.

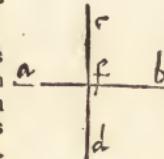
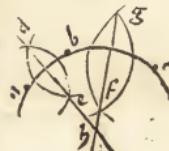
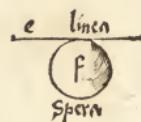
Rimum igitur de pūcto exordiat̄. de q̄ quartuor theorema tāponant̄. quoq; Primū. Ab omni pācto ad pūctum / contingit rectā linēa ducere. pater de linea ducta a pūcto e ad

Secundū. punctum d Secunduz. Cōtactus linēe super linēā / aut plani erecte Tertium. Item linēe & sphere / similiiter & cōtactus spherarum fit in pūcto Quartū. DIS. Qua de causa? MAG. Quia linea latitudinē & sphere partē rectam nō habet. Exempla sunt de linea & linea a e b de linea & plano f e g de spheris g h de linea & sphaera e f. Tertium perduo aut tria in eadem recta linea puncta impossibile est circumferētia; circuli transire. pater quia alias in circulo esset aliqua pars plana. Quartū. Quartum per quolibet tria puncta non in eadem linea posita / contingit circumferētiam circuli ducere. DIS. Quo ingenio?

MAGISTER. Illo: sine puncta a. b. c. posito pede circini immobili a puncto a. & alio ultra medietatem extenso versus b. describi semicirculum. rursus posito pede circini immobili in b. versus a. secundum. de scribe semicirculum intersectantem priorem in punctis e. d. par; formiter alios duos semicirculos delcibas inter b. & cetera. intersectantes se in punctis f. g. duc lineam rectā p̄ sectiōs e d & item aliā p̄ sectiōs f g intersectantē priore in pūcto h q̄ est centru. in q̄ pede circini immobili posito & alio adquisi ducto pūcto e exēso. desribes circumferētiā puncta data transiēt. k iij

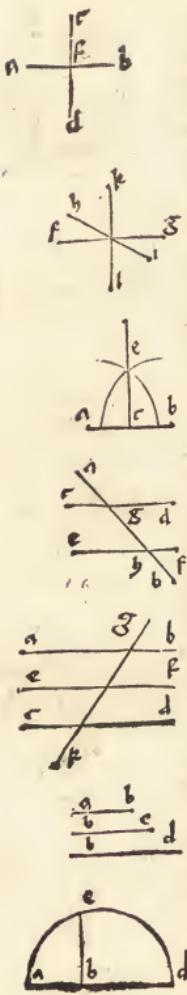

Sphere

LIBRI. VI. TRACT. PRIMVS

Theoremata de linea. Capi. xiiij. MAG.

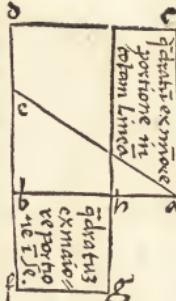
Et linea pouant theoremata noua. Primum linea recta p. Primum
 tē esse in piano & prē in sublimi est impossibile: patet ex
 theoremate secundo de puncto. Secundum omnes li/
 neas duas quaq; altera alterā secat in una superficie sunt, ut lineas
 a, b & c, d, intersecantes se in puncto. f. sunt ambæ in superficie.
 Secundum Lertium
 a, b, c, d. Tertium unā & eandē linea esse in diuersis superficie
 bus est possibile, ut patet de linea in qua duæ superficies se inter
 secat: ut sit superficies se intersecantes f, g, & h i. sectio cōis erit li
 nea k l. que intelligat ppndiculariter & erecte transire p pū
 etum e, hec enim sectio (qa cōmuniſ est) erit in superficie f, g & h
 i. Quartū dyameter quadrati est incōmenſurabilis ſive alimi
 ter coſte: probat qd si ſic numerus par eſſet equalis nūero im
 pari qd est impossibile, patet. Sit quadratum: cuius dyameter
 ſit a b, ut, ſ, & coſta una, a c, ut, 3. Si igit̄ dyameter eſſet cōmen
 ſurabilis coſte: tunca b dyameter haberet ſe ad coſtā, a c ut q
 dratum a b numeri ad quadratū numeri a, c, ex septima proposit
 iōne decimi Euclidis. Sed qd ratum a b eſt 2, ſ, & quadratū a
 c eſt, 9 & rursus quadratum dyametri a b duplum eſt ad qua
 dratum a c coſte, ut patet de triāgulis. Igit̄ numerus: 28 q
 dratus dyametri numeri, ſ, duplus erit ad, 9, qui eſt numerus
 qd ratum coſte a c, et rursus, 18, numerus duplus eſt ad, 9, qd ratum
 coſte a c. Igit̄ numerus, 18, eſt equalis numero, 25, p primā an
 cōceptōem Euclidis, que uni & eidē ſunt equalia & ſibi inui
 ce ſunt equalia. Quintū data linea recta ſup punctu in ea ſig
 natum: linea ppndicularē cōtingit erigere. DIS. Huius ex
 emplū & modū ſupponas. MA, ſit linea data a b & puncetus
 signatus in ea e posito pede circini imobili in a, alio ex eſſo ul
 tra medietate linea dage, deſcribe portiōem circuli: de hinc po
 te pede circini imobili ī b, deſcribe aliā portiōem circuli ſuſt a
 priorē inſecante in pūcto ead quē ſi p̄trahat linea a pūcto c,
 erit ppndicularis ſc, c ex definiſōe linea ppndicularis. Sextū ſi
 recta linea p duas rectas ceciderit, duosq; angulos coalēnos ſibi
 inuicē equalis forent illę duę lineę erit eq̄ distātes ut ſit linea a
 b, hec cadat ſup duas lineas c d & e f, & lecer linea c d in pūcto g
 & linea c ſin pūcto h. ſitq; angulus d g h, equalis angulo e g di
 co qd linea c d, & e ſunt eq̄ distātes & parallelę, patet ex de
 finiſōe. Septimū ſi fuerint duę lineę uni eq̄e distātes ſibi in
 uicē equalis distātes erunt, ut ſint duae lineae a b & c d quaq; utra
 q; eq̄e distātes linea e ſ, dico illas duas videlicet a b & c d eſſe
 equalis distātes, pbaꝝ p p̄cedentē, ſi ſup has ceciderit linea g k.
 Octauū duab⁹ lineis ppositis: tertia inter eas ſub p̄portiona
 Oſtauū
 bilitate cōtinua colloquare poſſumus. DIS. Quo pacto ſ

Euclides

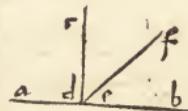
GEOMETRIAE SPECULATIVAE

MAG. sint linea^e date a b & b d. quas coiungā & sit linea a d.
sup quā cōstituo semicirculū & a puncto b ad circūferentiam
duco linea^e b e, haec erit linea quesita. & per hunc modū inueni
tur linea media inter costā & dyametrum. Nonū linea^e ppositam
sunt proportionē habentē mediū & duo extrema cōtingit seca
re: cūscz sic tota linea habebit se ad p̄tem maiorem sicut maior
ad minorē. DIS. Quo pacto^e MAG. Eo sit linea diuī
denda a b ex ipa describat quadratū a b d c cui^e latus d b diuī
do in duo equalia in puncto e. a quo duco linea^e in a. ad huius
longitudinē p̄duco eb. usq; ad f ita ut ef sit equalis ea. Et rur
sus ex porriō b f cōstituo quadratū qđ ex latere a b. resecat
portiōem equalē b f. que sit b h. & quadratū descriptū sit b f.
h g erit a b. in puncto h diuīsa scđm p̄portiōem hñcēm media
um & duo extrema. Itaq; qđratū qđ p̄uenit ex ductu ptis
minoris scđ a h in rotā linea videlicet a b. tñ est quantū qđratū
qđ p̄uenit ex ductu ptis majoris in se hoc autē in numeris
est impossibile. DIS. Quid est linea in se ducere? MAG.
Est qđratū ei^e describere: ad qđ in portetia est. Et linea sic in se
ducta est latus qđrati. & radix illi^e qđrati dicit: quēadmodū
de radice numeri dixim^e ut in priore exemplo linea^e b h in se du
cere est additis alijs trib⁹ lineis equalibus quadratum ipsius
constituere quod est b h fg.

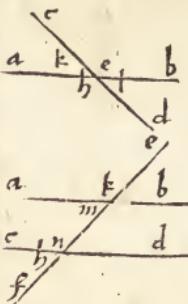

Theoremata de angulo. Capi. xv. MAG.

Primum Nequili theoremata ponūt quicq; quoꝝ primū. Omnis
recte linea sup rectā linea stantis duo utrobiq; anguli
sunt recti aut duob⁹ rectis equalēs. DIS. Q n̄ sit recti? MAG.
cū linea recta sup rectā p̄pendiculari steterit: cūq; o p̄pendiculari
nō steterit: agulū duob⁹ rectis equalēs sūt: unus scđ acut⁹ & alter
obtusus. Exempla sunt: linea a b, sup quā stet linea c d. ppendi
culariter & e f. oblique. Secundū. Om̄ sint duas linea^e se secant
anguli oppositi sunt equalēs. ut sint linea^e a b & c d intersectā
tes se in punto o erunt anguli k l equalēs simili^e h e. Ex hac
& p̄cedente cōcludit: qđ omes anguli aliquid spaciū circūstantes
valent quatuor rectos si etiā spaciū in plures diuisum fuerit

Tertium Tertiū theoremata qđ sūt ex p̄cedentib⁹ cōcluditur
tal e est. Si duob⁹ linea^e eque distātibus linea supunerit duo
anguli coalterni æqualēs erunt: & angulus extrinsecus angulo
intrinsecō sibi opposito æqualis erit: & duo agulū intrinseci exal
terutra pte cōstituti duob⁹ rectis æqualēs erunt. ut sint duę linea^e
a b & c d æque distantes: sup quas cadat linea e f. secans eas in
punctis g & h. anguli g & h sunt coalterni & æqualēs. & angu
lus extrinsec⁹ k: est æqualis angulo intrinsecō sibi opposito:
& anguli intrinseci m & n duob⁹ rectis sunt equalēs. Quartum

Nonum

qd sit linea
am in se
ducere

Secundum

Tertium

Quartum

LIBRI VI. TRACT. PRIMVS

Omis angul⁹ solidus q̄trior rectis & planis minor est. ut pat̄;
Quintū in angulo o. Quintū. ois angulus rectilineus infinitis an-
 gulis contingēt̄ maior ē ut ḡ̄gulus rectilineus e & b. nec cresce-
 re poterit ḡ̄gulus contingēt̄ donec ad equalitatē recti perueni-
 at. licet semper proprius accederet: si em̄ rectitudinē attingeret
 iam nō angulus contingēt̄ sed rectus esset.

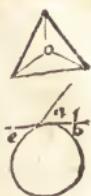
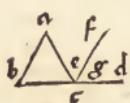
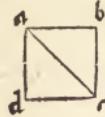
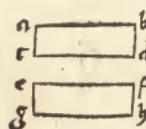
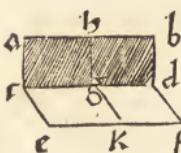
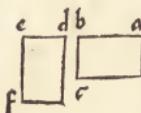
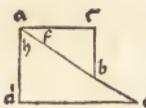
Theorema de superficie. Ca. xvi. MAG.

E superficieb⁹ in ḡne theoremata q̄trior sunt. Quorū
 primū superficies siles sunt: quare triāguli unī ḡ̄gulis Primum
 alteri⁹ sunt eq̄les: lateraç ḡ̄gulos xeq̄s xinēt̄ sunt pportio-
 nabiliā ut triāgulus a c b s̄p̄is ē triāgulo a d e q̄a angul⁹ equa-
 lis ē angulo d. q̄a ambo recti. & ḡ̄gulus f e q̄l̄is angulo e. qm̄ co-
 alterni. & s̄l̄r angul⁹ h. angulo blatera q̄q̄ hos angulos xinē-
 tia sunt pportionalitas. Nā sicut se h̄t lat⁹ b c ad latus c a. ita
 se h̄t latus a ad lat⁹ d e ap̄lior hui⁹ theoremati deducto pa-
 rebit infra i praxi. Scdm̄. superficies mutekesia. i mutuorē la. Secundum

tert̄ sunt / inter q̄z latera instinua pportionalitas retralitiae
 habet. ut sunt superficies e d f & b a c. In his em̄ pportio lateris
 a b se haber ad pportio e lateris d e. sicut pportio lateris e f.
 ad pportio e lateris b c. Tertiū. Superficies ercta ē sup̄ superficie Tertium
 cū ab eodē pūcto linea q̄ est termin⁹ cōis illaz superficieb⁹ due
 linea perpendicularares sup̄st̄t̄ rectū xinēt̄ angulū: & in eisdem
 superficiebus sit̄e sunt. DIS Exemplū addas. Ma. Sit superficie
 es facē c d e f. & superficies ærecta luḡ hāc ab cd. Est itaq̄ linea
 cōis termin⁹ hāc cd. in qua signato pūcto g. p̄trahant̄ duæ li-
 neæ perpendiculares sc̄z g h in superficie ercta & g k. in iacete Si
 hāc linea angul⁹ rectū xinēt̄ sc̄z g superficies a b c d. orthogōali
 ter ercta est sup̄ superficie c d e fut̄ p̄ponit theorema. Quartū Quartū
 Superficies eq̄ distat q̄ si in infinito p̄trahant̄ nō cōcurrūt ut
 sunt a b c d & e f g h. Quintū. q̄libet superficies rectilinea aut
 est trigona. aut in trigonos resoluēda. Ex q̄ par̄ trigonū esse
 primā superficie angulariū. ut superficies qd̄ ḡ̄gula i duos re-
 soluit̄ trigonos sc̄z a b c d. resoluit̄ in trigonū a b c & c d a.

De triangulo. Capitulū. xvij. DIS.

Vonā trigonū superficieb⁹ angulariū: primā dicit: de
 eo si q̄ habes theoremata edicito. M A. Haberē q̄pl̄a
 sed ne epitomatis excedā modū: ex his tm̄ undecī ponā. Q uo
 rū primū. Ois triāguli angul⁹ extrinsec⁹ duobus intrinsec⁹ Primum
 sibi oppositis est equalis. ut sit triāgulus a b c. cui⁹ latus b c
 p̄trahat̄ usq̄ ad d. Erat c. angulus extrinsec⁹ duobus angulis
 intrinsec⁹ sibi oppositis sc̄z a & b. equalis. Et p̄haſ sic a pūcto
 c. p̄trahat̄ linea. c. f. æq̄ distas lineæ. a. b. & d. latus est angulus
 c. extrinsec⁹ in duos angulos sc̄z e & g. eritq̄ angulus. e. æq̄

GEOMETRIAE SPECULATIVAE

Secundum

Iis angulo a per tertium theorema de angulis qasunt coalterni. Et angulus g. extrinsecus equalis angulo b. intrinseco sibi opposito per secundam partem eiusdem theorematis. Quare totus angulus extrinsecus c. equalis est duobus intrinsecis sibi oppositis q sunt a. & b. quod fuit probandum. Secundum omnis triangulus habet tres angulos egales duobus rectis. ut sit triangulus a b c. produco lineam b. c. usque ad d. causam angulum extrinsecus e. & q. anguli c. & e. duobus rectis sunt egales: per theorema primum de angulis: & angulus extrinsecus e. equalis est angulis intrinsecis sibi sequenti & b. per secundum theorema. erunt itaque tres anguli scilicet a. b. c. egales duobus rectis: quod fuit probandum.

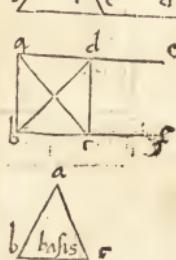
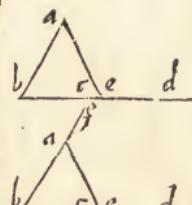
Tertium

ut omnis trianguli duo quilibet anguli duobus rectis sunt maiores pbae: q. tres duobus rectis sunt egales. igit si unum demas: remanentes erunt maiores. vel sic. sit triangulus a. b. c. cuius latus b. c. protrahae in d. fit angulus extrinsecus e. q. maior est angulo a vel b. ex theoremate priore procedet: & angulus extrinsecus e cum angulo intrinseco c. est egales duobus rectis ex primo theorema de angulo. igit anguli intrinseci b. & c. sunt duobus rectis maiores: si iterum anguli intrinseci a. & b. Idem probatur eodem modo de angulis a. & b. si protraha linea b. a. in f. Quartum

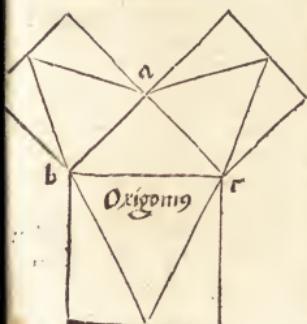
Quartum

egales sunt sibi cuncti trianguli qui super eandem basim: atque inter duas lineas aequaliter distantes sunt constituti. ut triangulus a. b. c. & d. b. c. constituti sunt super basim b. c. inter lineas eque distantes. q. sunt a. e. & b. f. Patet q. tales trianguli dimidii sunt quadrati super eandem hasim constituti. Quintum. In omni triangulo duum equaliter laterum uterque angulorum: qui sunt ad basim. est minor recto: & unus alter est aequalis. ut sit triangulus a. b. c. cuius latera a. b. & a. c. sunt egalecta. erit b. c. basis & angulus b. minor recto: & angulus c. minor recto. & angulus b. aequalis angulo c. Ex quo sequitur q. si alius cuius tri-

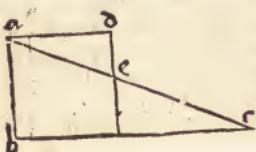
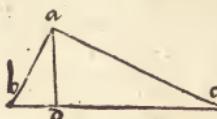
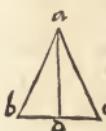
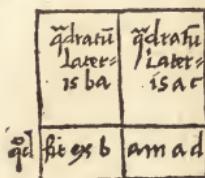
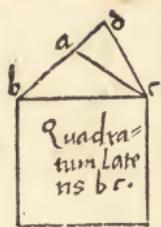
anguli duo anguli egales fuerint: duo latera egalecta angulos respiciencia: erunt aequalia: ut in dicto triangulo latera a. b. & a. c. respiciencia: egalecta angulos b. & c. sunt aequalia. Sextum. Omnis trianguli duo quilibet latera simul sunt longiora: reliquo sunt longiora: ut sit triangulus a. b. c. erunt latera a. b. & a. c. similiuncta longiora latera b. c. * Septimum. Ois trianguli longius latus angulo maiori oppositum est: ut in dicto triangulo latero: angulus maior est a. cui opponitur latero b. c. quod maius est latero a. b. vel a. c. Octauum. In omni triangulo rectangulari: quadratum quod a latere rectangulo opposito in semetipsso ductio describitur: equum est duobus quadratis: quae ex duobus reliquis lateribus describuntur. ut sit triangulus rectangularis a. b. c. cuius angulus a. sit rectus / erit quadratum lateris b. c. aequalis duobus quadratis lateri a. b. & a. c.

*

GEOMETRIAB SPECULATIVAE

Et qd dictū est de quadratis habet etiā veritatē de aliis superficiebus ex trianguli lateribus descriptis/ in linea& & creatio ne similibus ut triangulus oxīgoñis constitutus ex laterē b c & q̄lis est duobus triangulis oxīgonijs cōstitutus ex laterib⁹ a b & a c. DI. Quantū autē pōt lat⁹ ampligonij qd obtuso angulo subtendit respectu aliorū laterē? MA. tanto āplius potest quantū est qd continet bis sub uno eorū: atq; ea linea quae sibi directe iuncta ad obtusū angulū a ppndiculari extra dāp hēdit. ut sit triangulus ampligonius a b c cui⁹ angul⁹ a est obtusus. ducat itaq; a puncto c linea ppndicularis ad lineā a b: q̄ necessario cadet extra triāgulū, p̄rahā īgit linea a b & tangentē hāc ppndicularē ī puncto l. Erit itaq; q̄dratū lateris b c tanto maius duobus q̄dratis laterē a b & a c quantū est id qd sit ex b a in a d bis. DI. Quantū vero potest latus oxīgoniū angulo acuto subtensō respectu aliorū duorū laterē? MA. tanto minus potest ipsiis quantū est qd bis cōtinet sub uno eorū laterē: cui scilicet ppndicularis substat & ea parte sui q̄ per ppndiculariū & angulo acuto interiacet. ut sit triāgulus oxīgonius a b c cuius angulus c sit acut⁹: ducō ppndicularē ab angulo a ad lineā b c ī puncto d erit itaq; quadratū lateris a b tanto minus quadratis laterē a c & b c quantū est id quod sit ex b c ī d ēbis. Et quod iā dictū est de latere subtensō angulo acuto ī oxīgonio: habet etiā veritatē de latere subtensō angulo acuto ī ampligonio v̄ orthogonio. Nonū. Si ab aliq; angulore Nonum triāguli linea recta ab basim ducāt / illū angulū p̄ q̄lia seceret/ due p̄tes basis reliq; eiusdē trianguli p̄ portōiales sunt. ut sit triāgulus a b c & angulū a diuidat p̄ æq̄lia linea ppndicularis ad ducāt ad basis b c. erit p̄tes basis scz b d & d c p̄portōiales lateribus a b & a c. qd facile patet ī numeris: patebitq; infra ī praxi Decimū. si ab orthogonij angulo re/ Decimū sto ad basim linea ppndicularis durat erit ipsa ppndicularis ī ter duas lectōes ipsius basis p̄portōia/ lis: & utrūq; latus ī ter totā basim atq; sibi conterminatē basis portionē. ut sit triāgulus a b c. a cui⁹ angulo a recto ducāt linea a d ppndicularis ad basim b c erit linea a d p̄portōa⁹ parti basis b d & d c & sicut rotā basis ad latus a c v̄ a b, sic latus a c ad partē basis d c & latus a b ad partē basis b d. & hāc q̄q; ītra manifestē erit. Undecimū. oīm duorū triāgulorū q̄z angulū unius āgulū alterius sunt eq̄les/ latera eq̄s angulos respiciēta sunt p̄portōabilia ut sint triāguli a d e & a b c q̄z angulus d est āqua/ lis āgulo b & āgulus a āgulo e & āgulus f āgulo c

Nonum

Decimū

Vndeci/ mum

GEOMETRIAE PRACTICAE

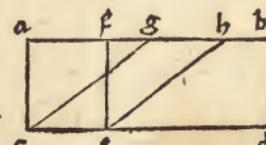
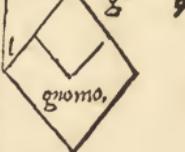
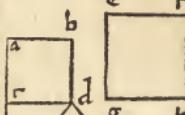
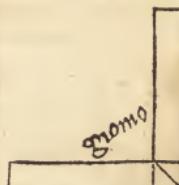
117

Ob id latera a d & d e sunt proportionalia lateribus. a b & b c
Nam sicut se habet latus d ad latus a d. sic se habet latus b.
ad latus b c. Ex hoc theoremate mira cocludi possunt proba-
tum est primum supra theoremate primo de superficie. Latius autem
infra in praxi deducitur.

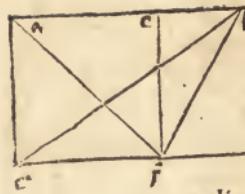
De quadrangulo. Capi. xvij. MAG.

Primum. E quadrangulo haec ponant theorematum. Primum omnis parallelogrami spaci ea quidem quae dyameter secat per mediū parallelograma circa eandem dyametrum con-
sistere dicuntur: ut sit spaciū parallelogrami a b c d cuius dyame-
ter sit a d. quē diuidant duas lineas e f. & g h. ducte e quedistātes
lateribus oppositi dicti parallelogrami secantes se super dyame-
trū in puncto k. & erit totū hoc spaciū diuisum in quatuor rec-
tangula: quoque duo quae dyameter secat per mediū videlicet. a h
k. & k f g d. circa dyametrum cōsistunt: reliquæ duo scilicet b k f & e
k c g supplemuntur dicuntur: & sunt semper similiuitate equalia: quae
ambo sumpta cum uno parallelogramo circa dyametrum con-
sistentium constituant gnomonem: cui si addatur aliud parallelo-
gramum circa eandem consistens dyametrum torum parallelo-
gramū reintegratum est. Vnde patet dictum Aristotelis in p̄di
camentis. Parallelogrammū addito gnomone crevit sed nō al-
teratur. Secundum duobus quadratis assignatis tertium datum
equalē constituere facile est probabile. Sint enim quadrata duo
data a b c d & e f g h prorrhaet latus a c in directū versus. I. do-
nec c l equalē sit uni laterum quadrati e f g h & a puncto l du-
catur linea recta ad punctū d. Et sit triangulus rectangulus c
d l. cuius latus d l oppositū angulo recto c. ergo quadratū de-
scriptum a latero l equilaterū duobus quadratis descrip̄tis a
lateribus c d & c l p nonum theorema de triangulo. & rursus
ex linea d l circa quadratum a b c d describatur gnomon/ qui erit
quadrato e f g h equalis. quod sic patet. nam torum quadratū
d l includit duo quadrata a b c d & e f g h. ut probatū est. igit
dempropter ab eo quadrato a b c d qui remanet gnomon equus est
reliquo quadrato e f g h. Tertium omnes superficies e quedisti-
tantur laterum super unam basim: atq; in eiusdem alterius li-
neis constitutæ sunt equales. ut sint lineæ alterne e quedistātes
a b & c d. Inter quas constituunt duas superficies e quedistan-
tium laterum scilicet e & f g h super eandem basim

ce & erunt equalis. Quartum si parallelogramum
& triangulus in eadem basi & in eiusdem alterius lineis
fuerint constituta: parallelogramum triangulo
duplum est. ut sint alterne lineæ e quedistantes a b &
& c d. inter quas constituantur parallelogramū a e c f

LIBRI.VI. TRACT. PRIMVS

d	f	c
9	12	
3	4	

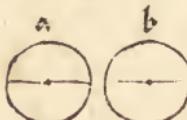
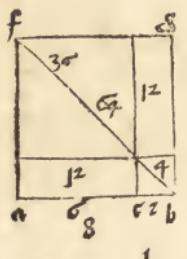
a 5 b

sup basim c f quod diuidat in duo per diametrum a f. sit triangulus a c f sup eadē basi c f ad quē parallelo grammā c e f duplū est: qd cōtinet ipsū & ei æquale; lēzā e f. & dictū parallelogrammū erit sūstiter duplū ad triangulum c b f in eadē basi cōstituto: qd triāgul⁹ c b f æq̄lis est triangulo a c f. ex theoremate quinto de triangulo. Quintū. Si fuerit linea in duas quā dascūq̄ p̄tes diuisa: quadratū quod sit ex ductu totius lineq̄ in alterā eius p̄te; æquale est qd ratis q̄ ex ductu eius dem partis in se ipsam & alterius in alterā fit. ut sit linea a b diuisa in a c & c b: erit quadratū d a e b constitutū ex linea a b & a c æquale qd ratio cōstituto ex a c qd est d fa c & qd ratio f c e b. quod sit ex ductu lineq̄ a c in c b. Quod facile claret in numeris, ut sit tota linea a b ut. 7. pars a c. 3. & pars c b. 4. erit qd ratum ex b c & a c. 21. quia ter septem sunt viginti unū. & qd ratum a c. 9. nam ter tria sunt novem. & quadratum ex a c & c b. duodecim: eo q̄ ter quattuor faciunt duodecim. hęc autē duo quadrata simul functa. scilicet 8. 12. faciunt. 21. æquale quadrato priori. Et non solum hoc theorema in numeris sed & plura alia demōstrari possunt: quae breuitatis causa silentio transire libuit. Sextum. Si fuerit linea in duas p̄tes diuisa: quadratum quod ex ductu totius in se ipsum sit / æquum est his quae ex ductu utriusq̄ partis in se ipsum & alterius in alterā bis sunt ut sit linea a b. 8. diuisa in c & habeat linea a c. 6. & linea c b. 2. erit quadratum ex tota linea a b. 64. & quadratum lineq̄ a c. 36 & quadratum c b. 4. & quadratum a c in c b. 12. & rursus quadratum a c in c b. 12. quę ultima quattuor simul iuncta faciunt .64 quibus æquatur quadratum primū: quod sit f g a b. ex q̄ concluditur q̄ parallelogrammū duo rotius per quę transit diameter sunt ambo quadrata. Valeat hoc theorema pro intellectu theoremati seprimi de triangulo.

De Circulo theorematā. Capitu lum decimūnonū. MAG.

ECirculo hęc ponuntur theorematā. Primum. Cir Primum culos quoq̄ diametri æquales fuerunt / æquales esse necesse est: ut sunt circuli a & b. Secundum. Circuli Secūdiū propositi facile est centrum reperire. DIS. Quo

ingenio? MAG. Isto. Sit circulus datus a b c. cuius centrum queritur: duc in circulo ubi placuerit lineam a c / applicantem extremitas suas circumferentię ex utraq̄ parte: quam diuide per duo equalia in punto d. a quo duc lineam perpendicularē rem ad lineam a c. cuius extremitates applicentur circumferentię ex utraq̄ parte: quā rursus diuide per æqualia in punto e.

GEOMETRIAE SPECULATIVAE

118

Tertium

qui & centrum circuli est qualitatem. Vel aliter sic. In circumferentia circuli data signa tria puncta: cu quibus operare ut in

Quartus

quarto theoremate de punto dictum est. Tertium. Circulorum se

Quintus

secantium centra sunt diuersa: nec alter alterius plus quam in duobus locis secare potest. ut patet in circulis a b c & d e f. quos primi

Sextum

centri est k secundi est l & intersecant se in punctis m n. Quartum. Circulus intrinsecus circuli contingens non idem centrum cu eo quem contingit necessario habebit. ut patet in circulis a b c & d e f quorum primi centri est o secundi e. Quintum. Si circulus circulum contingat sive intrinsecus sive ex-

Sextum

trinsecus / in uno tantum loco contingere necesse est patet primum in circulis iam proximatis. secundum videbis in circulis a & b. qui se contingunt in punto e. Circulus autem circuli contingit quem tangendo non intersecat. Vnum vero circulum sex

Sextum

equales possunt contingere. & sphaerae duodeci unam aequaliter contingere possunt. Sextum. Angulus a linea recta & circulo quem contingit contentus / oīm acutior est acutissimus. Is vero qui continetur a diametro & circulerentia / omniū acutorum est amplissimus. patet in circulo dicto. a. quod contingit linea e ferit angulus o acutissimus: & angulus p oīm acutior maximus. & quanto circulus maior fuerit / tanto augul⁹ contingētē minor est. & quanto circulus minor fuerit / tanto augul⁹ contingētē est major. supplementum huius est suus in ultimo theoremate de angulo. DI. Quā linea circulū contingere dicis?

Septimum

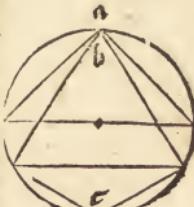
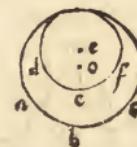
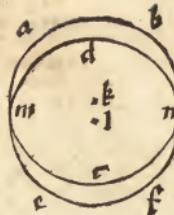
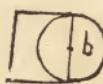
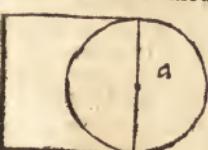
MA. Que cu circuli contingit in utrāq partē erecta circulum non secat. Septimum. si intra circulū angulus supra centrum consistit, at aliis vero supra circulerentia consistit eandem basim habet: qui supra centrum est ad reliquū duplus est. ut patet in angulo a b c. angulus a duplus est ad angulum b & habet basim communē. d. e.

Octauum

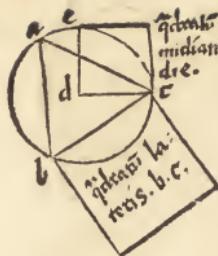
Octauum. Angulus rectilineus semicirculo minore/majori: in portione autem maiore/recto minor est. ut patet de angulis a b c quoniam angul⁹ a est rectus. angulus b rectus minor & angul⁹ c recto maior. Nonum. oīm duorum circulorum est proporcō unus ad alterius sicut quadrati diametri unius ad quadratum diametri alterius. ut patet in circulis a & b quae sunt in proportionē dupla. Decimum. Arcum datū hoc pacto contingit per se quālia dividere. sit arcus diuidendus a b c cuius chorda est b c postea pedē circini imobilē ī punto b. excedē aliū usque ad arcus

nonum

decimū

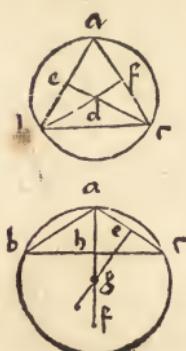
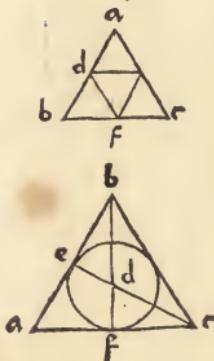
LIBRI.VI.TRACT. SECUNDVS

sup quem portōem describas arcū datū intersecantē quo se
cōto; pone pedē cīrcini īmobilē ī c & alia portiōem dictā ī
tersecantē describas: & punctus intersecatiōis erit: ī quo ar-
cus datus est q̄ equalia diuisus. Vndecimū Omnis triangulū
est īquilateri: quod a latere uno quadratū describit: triplum mū
est quadrato dimidiū dyametri cīrculi: a quo triangulus ip-
se cīrcumscribitur ut sit cīrculus a b c & triangulus inscrip-
tus similiiter a b c. Dico q̄ quadratū lateris b c triplū est
ad quadratū d e

De figurarū inscriptōe theoremata, Ca.xx.D.

Vm plura de angulis lineis aut superficiebus dare pos-
ses theoremata? MAG. possem sed ea oīa ponere
non tam necessariū effet ad intentiōem nostrā q̄ labo-
riōsum. Nā et m̄ tradere placuit qb̄ ad praxī īmediatus uti
cōuenier: ad quā etiā figurae inscriptio deseruier. Ob id d̄ ea
quoq̄ theoremata qd̄ ponenda sunt. DIS. attū primū
edictō: q̄ superficies alteri inscribit? MAG. Q̄ uel latera eius
cui inscribit uno q̄q̄ angulorū suorū intrinsece cōtingit. Cir-
cūscribit vero figura figurę cui⁹ latera: eius cui cīrcūscribitur
omnes angulos cōtingit. ut patet in triangulis a b c & d e f. q̄
prim⁹ cīrcūscribit ī cōdo & scđus inscribit primo. DI. Nūc
si q̄ res theoremata dicas? MA. Primū est tale. Intra datū
triangulū pōt cīrculus inscribi. DI. Q̄uo mō? MA. Illo
sit triangulus a b c cui⁹ latus a b diuidas in duo ēq̄lia in pūcto
e. a quo ducas linēa rectā ī angulū c. rursus diuidas lat⁹ a c in
duo ēq̄lia in pūcto f. a quo linēa rectā ducāta ī angulū b seca
bit linēa e ī pūcto d qui erit centrum cīrculi inscribēdi Scđm
dato trigono orthogonō hoc pacto cōtingit cīrculū cīrcūscri-
bere. Sit trigon⁹ a b c. cui⁹ angul⁹ rectus a erit b c latus lōgi⁹
qd̄ diuidas in duo ēq̄lia ī punto d qui erit centrum cīrculi cir-
cūscribēdi. Tertiū dato trigono oxigono cīrculū cīrcūscribere
possum⁹ hoc mō. sit triangulus a b c. cui⁹ latus b diuidas ī
pūcto e. a quo ducāta linēa rectā ī angulū c. Et rursus diuidas
latus a c ī pūcto f a quo ducāta linēa rectā ī angulū b seca
bit linēa e ī pūcto d q̄ est centrum cīrculi cīrcūscribēdi: & erit qd̄ra
tū cui⁹ liber lateris trigoni inscripti triplū ad quadratū dyāetri di-
midis cīrculi cīrcūscripti. qd̄ facile p̄ba ex theorematis de tri-
gonō. Quartū. dato trigono ampligonio cīrculū cīrcūscribere Quartū
re possum⁹ hoc pacto sit trigonus. a b c cui⁹ angulus a. obtu-
sus erit latus b c lōgi⁹: quod diuidas ī duo ēq̄lia ī pun-
cto h. per quem & angulum a. ducatur linēa. a h f. dupla aut
maior linēa. a h. Rursus diuidatur latus a c ī duo ēq̄lia
īn punto e. a quo ducatur perpendicularis donec intersecet

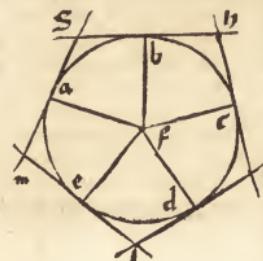
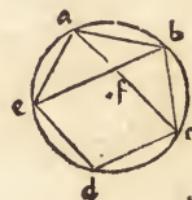
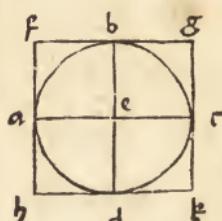
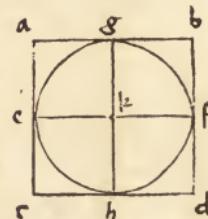

LIBRI VI. TRACTATVS PRIMVS

lineā. a. h. f. in puncto. g. qui erit centrum circuli circumscribendi.

Quintū Quintū dato circulo / trigonū orthogoniū inscribere: erit diameter circuli dati / latus longius angulo recto oppositū: & medietas semicirculi angulus rect⁹. Dato ḡo circulo/ si trigonum ampliogoniū inscribere placuerit: erit chorda portionis minoris/latus angulo obtuso oppositū: & medietas arc⁹ angulus obtusus. Si autē dato circulo trigonus oxigoni⁹ inscribend⁹ fuerit: diuidat circūferentia in tria eq̄lia. & puncta diuisiōis erunt anguli trigonis oxigoni⁹: qibus latera sunt ducenda. exīa patent in secundo tertio & q̄to theorematis p̄adictis.

Sextum Sextū. non mō circulo trigon⁹ sed q̄dratus p̄tō inscribi. DI Quo ingenio? MAG. Sit circulus a b c d & centrum per qd ducā duos diametros se orthogonaliter intersecātes q̄q: extremitates erunt anguli quadrati: a quibus protractis lateribus emerget q̄dratū q̄litū. Septimū. Intra datū q̄dratū continet circulū inscribere. DIS. Quo pacto? MAG. Sit quadratū a b c d diuīdat unumqđq latus in duo eq̄lia in punctis e f g h a quib⁹ ducan̄t due lineas intersecātes se orthogonaliter in k q est centrum circuli q̄liti. Octauū. circa propositionem circulū quadratū describere. ut sit circulus datū a b c d cui⁹ centrum & p̄ q̄duco duos diametros intersecātes se orthogonaliter: a q̄q extremitatis duco lineas orthogonalēs sese tangētes in p̄tis Nonū f g h k q̄dratū circa datū circulū cōstituētes. Nonū. Circa datum quadratū circulū describere. sit quadratū a b c d producas in eo duos diametros intersecātes sese in punto q̄ erit centrum circuli circūscripti. Decimū. Intra datū circulū pentagonū equiangulū describere. sit circulus cui⁹ centrum f diuīdat et cōcircūferentia in. s. equalia in p̄tis a b c d e q̄ lineis cōiuncta pentagonū q̄litum cōstituunt. Et si ab angulo a in angulum c & rursus ab angulo b in e rectā linea duxeris: q̄libet hanc alteraz diuīdet s̄m proportionēm hinc mediū & duo extra. & maior portio lateri pentagoni equalis erit. Undecimū. Circa circulū datū pentagonum eq̄gangulū describere. sit circulus cui⁹ centrum f cuius cōcircūferentia diuīdatur in. s. eq̄lia in punctis a b c d e tractis totidē a cōtro ad hēc puncta lineis: iug q̄ singulas produco orthogonalēs sese in punctis g h k l m contingētes: atq̄ pentagonū quæsumum cōtinentes. Duodecimū. Intra pentagonū datum circulū de scribere. sit pentagonū a b c d e cuius latus a b diuīdatur in. 2 equa in punto h. a quo ducāt linea recta in angulū d. Rursus

LIBRI.VI. TRACTATVS PRIMVS

dicitur latus bc in p̄to g a quo ducatur linea recta in p̄tum e . hec intersecabit lineā h in puncto f qui est centrum circuli inscribendi. Et eo ingenio alias quascūq; m̄triangulorū figurās circulo/& rursus circulū ip̄is/& insup figurās angularēs. angularib⁹ inscribere aut circulib⁹ inscribere liquide dinoscet.

Theoremata de corpore. Capi. xxi. DIS.

Ane qđem ut aīs figurās planas/planis inscribere & circū scribere ex dictis intelligo figurās adiut⁹ descriptōn: de corporib⁹ & corpore si q̄ habes theoremata subiugas. MAG. Corpore theoremata varia & qđē ppulchra sunt: at v̄o in plano (quem admodū sup̄ficies) describi nō possunt. difficillim⁹ est/intellectū in mathematicis min⁹ bñ usitatu: eiudē speculatorōs posse prima fronte apprehendere. Tuīs tamē semp̄ accēscens peritio nib⁹ de regularib⁹ saltē aliqua ponā theoremata. Primū tantū Primum regularia & non omnia loci sunt repletiva. DIS. Assentio minime MAG. Quapropter? DIS. Quia omne corpus in loco est: & ēi in q̄ est replet: & ab eodē circulib⁹. MAG vera quod argumentaris de repletō phisica (de qua in nālib⁹) non aut̄ de repletione mathematica: circa quā hec nostra versatur disceptatio. DIS. Quid est replere locū mathēaticē?

MAG. Replere locū mathematicē dupliciter cōtingit: sc̄ se-
cundū sup̄ficiē & secundū corpus. Replere aut̄ locū secundū sup̄ plere lo-
ficiē est totū spaciū circūstans aliquē punctū in sup̄ficie planā cum ma-
sup̄ficiēbus occupare, tale aut̄ spaciū cum quattuor rectos va- thematicē
leat angulos (uti vihū mel in secundo theoremate de angulo)
ab his tñ sup̄ficiēbus replet: quāq; aliqui anguli iuncti quat-
tuor rectos valēt. ut sunt trigonus tetragonus & hexagonus

Vnde sex trianguli/ Isoleouri: q̄tuor tetragōi: & tres hexago-
ni locū replet. ut pat̄ in figuris. DIS. Quid est replere locū s̄m corp⁹. MAG. est circa punctū in corp̄e constitutū/totū spaciū undiquaq; adimplere. ex q̄ claret hoc corpus solū locū
replete qđē secundū angulū suum solidū aliquotē sumptū cir-
ca punctū unū/totū spaciū undiquaq; occupabit. ut est videre
in cubis: quoꝝ oīto angulariter iūcti locū replent corporaliter.

DIS. Quid de aliis regularib⁹ corporibus? MAG. Cetera
corpa regularia locū nō replent: Pyramide dempto: de q̄ non
qua inter mathematicē p̄fessores disceptatio fuit: & adhuc sub
iudice lis est. Nā qđā pyramides duodecim/ alij viginti: non
nulli aut̄ viginti q̄tuor locū repleri/ demōstrare conati sunt.
At v̄o q̄ mathematicē dogmata rimant̄ subtili⁹/estrucere nitū
tur pyramidē reglarē: q̄tienīcūq; m̄tipli catū loci strīctā loca
lēnō posse replere. De his tñ ad p̄ns meꝝ q̄a prima traditū s̄t.

Sex Isoleouri

Quattuor Tetragoni

Tres Hexagoni

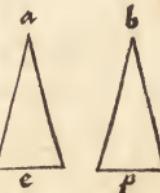
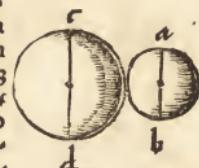
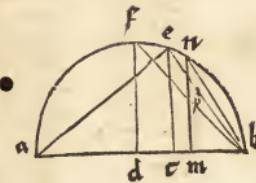
GEOMETRIAE SPECULATIVAE

rudimenta) admonuisse magis q̄b demōstrasse sufficiat. ad reliq
transamus.

De inscriptione mutua regularium corporum; & de
inscriptione omnium regularium unius & eidem
sphaera. Capitulum ultimum. MAG.

Secundū

Ecūdū de corpib⁹ theorema est t̄pē Corpa regularia a se
inuicē & a sphaera sūt circūlāri p̄ibilia. DIS, qui p̄at
inscribi pyramidi ē MA. Tm̄ octocedrō & rur⁹ ip̄i
octocedrō pyramis & cub⁹ p̄nt inscribi. Cubo ȳo inscritur
octocedrō / ip̄i aut̄ Icocedrō / oīa p̄ier octocedrō inscribuntur.
Q uod qđē facil⁹ dephendes / si latera corporū ex arte poteris
fabricare. hoc pacto. Si dyāeter sphaera cui inscribēda sunt cor
pora reglāria a. b. q̄ diuidat̄ in duo eq̄lia in. d. & rur⁹ a. b in
tria eq̄lia in. c. itaq̄ a. c sit dupla ad. c. b. Et posito pede cīrcini
in. d. līneē semicirc⁹ cuius .a. b. sit dyameter sive chorda. Et
duanē līneē p̄p̄diclāres a p̄ūctis. d. & c. ad cīrcūferētā q̄ sunt
d. f. & c. e. secundū doctrinā q̄rti theorematis de linea. p̄ducat̄
linea recta ab. a. ad. e. q̄ erit latus pyramidis. s̄līr ducat̄
linea recta ab. f. ad. b. q̄ erit lat⁹ octocedrō. sic quo q̄ li
nea recta ducat̄ ab. e. ad. b. erit lat⁹ cubi. q̄ si diuidat̄ secu
dū. p̄p̄tiōz habentē mediū & duo extrema. s̄līr theore
ma octauū de linea in p̄ucto p̄ maior portio sc̄z p̄ b erit
lat⁹ duodecedrō. Rur⁹ diuidatur d. b. in duo aeq̄lia in
m. a q̄ p̄ducat̄ linea p̄p̄icularis q̄ sit. m. n. & a p̄uncto
n. ducat̄ linea recte ad b q̄ erit latus iocedrō. ut pat̄z
in descriptione hic depicta. Hor̄ vero corporū fabricatio exē
plari potius q̄ oculis subest: quā intellectuali libuit d̄mōstra
tōe demonstrare. quēadmodū iā vidisti eadē ex papyro cōsum
ta. Tertiū. Omniū duar̄ sphaerae est p̄p̄tio unius ad alteraz
tanq̄ sive dyametri ad dyametruz alterius. p̄p̄tio tripliata
Hoc claret in spheris a. b & c d. Sphaerae iḡit quoq; dyametro
rum p̄p̄tio est dupla / erit p̄p̄tio octupla. Quartū. Om
nis colūna sive sit laterata sive rotūda / tripla est ad suā pyrāi
dē. vñ si colūna habet x̄ris libras. 30. p̄yāis suā habebit tm̄ lib
ras decē. Quintū. Aequa corpora sunt arq̄ similia / quoq; termi
nales sup̄ficies nūero ac quātitate aeq̄les sunt atq̄ s̄līes. ut sunt
duo cubi bipedales. Sextū. corpora s̄līa sūt q̄ s̄līb⁹ sup̄ficies⁹
& nūero aeq̄libus cōtinēt. Vñ q̄rūcūq; corporū rotundorū / q̄
rū axes suar̄ basiū dyametris sunt p̄portionales: sunt similia.
ut axes pyramidis a dupla est ad dyametrum suę basiū e. Simili
ter axis pyramidis b dupla est ad dyametrum suę basiū f. iḡit py
ramis a similis est pyramidis b.

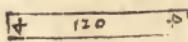
Finis theorice / segnū Geometrię praxis :

Libri Sexti. Tracta. n. in praxim Geometrię tractatus secundus. Ca. primū. DIS.

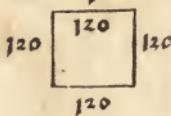
X dictis nōdū intelligo quo nā pacto aut ingenio ter
rā spaciūue terrę metiri possim qđ tñ geometrię nomē
vīsum est insinuare. MAG. Vg: dicis: nam tibi in
prioribus geometrię generaliora principia/paucasq; eiusdem
theorias proposui. Iam vero quia te vigilantissimū/eiusq; p
cupidum sentio: de metiendo modo pauca subiungere c̄ntar.
In primis autem quid mensura: & quae eius partes p̄mittantur.

De mensura & partibus eius. Ca. n. DIS.

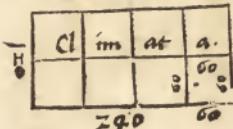
Athus minimus.

Athus quadratus.

Athus duplicitus sive iugera.

p̄ter sive decempeda. 10

pes. 5.

Cib. 1. ½. pes pes portech.

pes cibalis pes quadratus

Videt mensura s. MAG. Est cōplurii & inter se eq; Mensura
līū interualloꝝ longitudo finita. DIS. partes men
surae qua sunt s. MAG. Hę. miliariū stadium: actus:

pes/semipes/palmus/digitus uncia. Antiquiores nancq; orbē
in pres/pres in/puīcias/puīcias i regiōes/regiōes in loca:& lo
ca i territoria:territoria i agros/agros i cēturiās:cēturiās i iu
gera:iugera in climata:climata in act⁹. act⁹ in pīcias &c diu
serunt. Vias vero latini per militaria:Grēci per stadiā:Galli p
Leucas:Aegypti p signes. Persi per asangas metiebāt. DI.
Miliarium quid est? MAG. Spaciū continens in longum Miliarium
quinq; milia pedum:qua faciūt mille passus:a quibus milia
rium dicitur. DIS. Stadiū quātū cōtinet s. MAG.octauā Stadium
pētem miliarij, sc; pedes 625. qui faciūt passus. 125 Leu Leuca
ca ꝙ finit passibus mille quingentis. DIS. Actus
quantum habet? MAG. Aꝝ triplex est. scilicet mi
nimus.& continet in latitudine pedes. 4. in longitudo. Actus mi
nimus ꝙ 120. Actus duplicitus & continet in longitudo. nimus
240 in latitudine ꝙ 10 octo. Nonnulli vero actum duplis actus du
catum iugerū facere/quod in longitudine. 240. in la plicatus
titudine ꝙ 10. 120. dicunt continere. Hęc iugeri in clima
ta requirit diuisio. continet enim clima: ut aiunt: ex oī
parte pedes. 60 itaq; ex uno iugero octo sunt clima

DIS. Pertica quantū continet s. MA. Pertica id est pertica
radius/viga est oblonga decē continēs pedes : a quib⁹
decempeda diēta est. Pertica ꝙ dicuntur quasi portica a
porando. DIS. Passus quantū habet? MAG. Pe. Passus
des quinq; Gradus pedes duos. Cubitus pedē unum : Gradus
& dimidiū. Cubitus ꝙ magnus habet. 9. pedes. Tali Cubitus
bus cubitis intelligūt nonnulli mensuratā archam Noe. Pes
Pes ꝙ 4. habet palmos. Sēipes duos cōtinet palmos Semipes
Pst aut̄ pes tripē ex sc; porrectus cōtractus & quadrat⁹ pes. porto
Porrectus est pedalis mensura in longū protensa. Conclusus

LIBRI VI. TRACT. SECUNDVS

tractus est pedalis mensura in longū & latū cōsiderata. Qua-
dratus vero est mensura pedalis in longum latū & pfundum
extensa. DIS. palmus qntum habet? MAG. Digitos q̄t
tuor. palmus autē maior quē ppriegometricū vocant/cōti-
net longitudinē quē est a radice indicis usq; ad mediū unguis
eiusdem digitī. Vnctia autē digitos tres habet. DIS. Digi-
tus autē quantū cōtinet? MAG. quattuor ordei grana p la-
tum disposita. Posuerūt autē antiquiores non modo hēc que
dixi integrā; verū & harum minutias. ut post dīgitūm faterē:
quadrantē dragnā/scrupulū/obulum semiobulū/siliquā pun-
ctūm minutū & momentū. Et has minutias varijs consigna-
bant characteribus. His breuitatis cā (q̄m parū aut nihil ad
rem faciūt) obmissis mensuras dictas ad praxim applicabim⁹

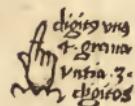
De tribus modis mensurandi in genere

Capitulum tertium. MAGIS TER

Mnis geometricē cōsideratōis quātitas est linea supfi-
cies aut corp⁹: ob id quarūcumq; res metiendaꝝ quāti-
tatis mensurā in ratione lineaꝝ superficieꝝ aut corp⁹ in
dagabim⁹. mensurā autem quē scdm linea fit: eā ipam voco
quā in longum latū & pfundum metit: de qua ea geometriæ
pars est: quā altimetra vocant: q̄ in lurlum & deorsum & illa
quā planimetra dicunt: quē in ante & retro/dextrorum & si-
nistrom mensurat: quē autē s̄m supficie fit mensura illa
est: quā nō superficie longitudo & latitudo (q̄m hēc p̄ pceden-
tē deprehendit) sed quanta totius superficie sit area lineis suis
clausa inquiritur. Mensuram vero quā scdm corpus fieri di-
ximus hanc intelligas: qua cuiusq; corp⁹ soliditas siue crassi-
tudo deprehendit. De his per ordinem dicturus de mensu-
ra lineali exordiar.

De mensuratione linearum. Ca. iiiij. DIS.

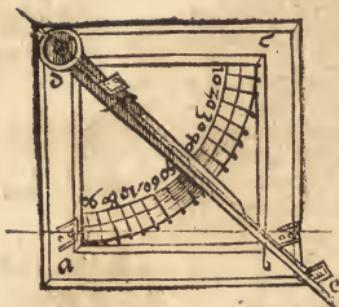
Inq; mēsuratio quo sit ingenio? MAG. Esti linea
rū quātitates p dictas in scdm capitulo mensuras dep-
hendere possis: eas tñ nō ad q̄scūq; res applicare facile
est: ob id instrumentū aliud multo certi⁹ ex ea Euclidis pposi-
tiō fabricauim⁹. Oīm duorū triangulorū quoꝝ anguli uni⁹
angulū alter⁹ sunt equales: latera eq̄uos angulos recipientia
sunt pportionabilia. Fiat igitē q̄dratū rectangulū scz a b c d su-
per angulos, a b duas pone pīnulas pforatas. ut p̄ ipas termi-
nū rei mēsurādē possis cōspicere. Fac & regulā in q̄titate dy-
metri p̄dicti q̄drati aut lōgiorē q̄ voce d e. Ipamq; in pūcto
d clavo subtili q̄dratū insfigas: sup hanc etiā pīnulas duas pfo-
ratas pone: q̄ sint f e. stabūt autē dīcte pīnulē in eadē linea s̄istit
& pīnulē quadrati. & paratum est instrumentum in forma

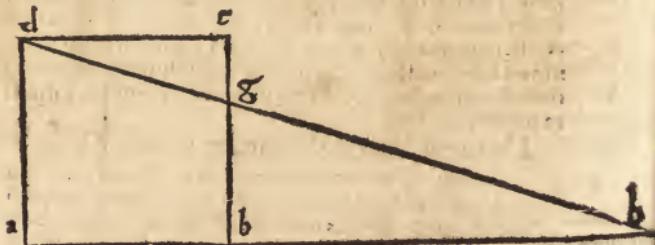
altimetra
plāimetra

Euclides

LIBRI.VI. TRACT. SECUNDVS

ista, cui si libū q̄dratis in. 90 grad⁹ diuisū inscripleris generale erit instrumētū sere' ad oīa ea q̄ vel per q̄drantē vel astrolabiū inuestigari possunt utilissim⁹ & cōmodissim⁹ mūratiōe triangulorū q̄s regula facit cum lateris quadrati: latera q̄drati in gradus vel alias p̄es ad placitū uteris diuidi possunt. Si per hoc instrumentū lineę cuiuscumq; quātitatē ingrere volueris: angulū. a. ad lineę principiū ponas: per cutus foramē & b lineę terminū cōspiciās, & in hoc situ instrumentū tuū figas. dehinc per pīnulas regule scz fē eundē lineę terminū perspicias, ipsa; regula surfuz aur deorsū volvēdo/do nec terminū lineę priorē videre possis: & punctū intersectōis lineę regulę & lateris cb anāduertas: q̄ vocē c tunc ēm̄ habe bis triāgulos duos scilicet da b (& intelligo hīc b in termino lineę conspiciēdē) & d c g quoq; angulū unius: angulis alteri⁹ sunt equalēs. ut oculis licet videre. Erunt igit̄ latera equos angulos respiciēta videlicet cg & a b p̄portiōabilis. Sicut enim se habet c g ad torū a b sive c d ita se habzā b (ut b stat in ēmio rei vīlē) ad a d. Quoties igit̄ tota cb vel cd cōtinet cg rot̄ens ab continet ad, ex primo theoremate de superficiebus & ut

timo de triangulis. Per hoc igit̄ instrumentū altitudinē turris: profunditatē putei aut vallis: lōgitudinē aut latitudinē cōpi: & insup oēm lineā rectā potes metiri. Insup altitudinē & latitudinē turris: valūe aut fenestræ alteriusue rei alio inuestigare si placet valebis ingenio. DIS. Q ualit̄ MAG. baculo quē Iacob dicit. Dī S. Qualis is cōfī baculus? MAG. Ac cipia fī baculus cuiusvis lōgitudinis: quē in partes cōfīles diuī, baculū das: circa sectiōes rimas aut foramina fabricis. dehinc baculū parū mēsure unī p̄tis diuīsōis p̄dictē facias: & patūs est baculus. Per quē si altitudinē rei cōsiderare placuerit: ponē baculū pūi in forame unius diuīsōis ut placent: & baculū verrē.

LIBRI.VI. TRACT. SECUNDVS

Ut sc̄ extremitates baculi qui impositi sursum & deorsum cōstant, quo factō accedas aut recedas donec p̄ has extremitates rei cōspiciendē supiore & inferiorē terminos videas. & signa locū stationis tuā. Dehinc baculū p̄uim de foramine p̄ iore extrahas & in proximū retro (si accedere volueris) aut ante (si retrocedere intendas) posse. & iterū accedēdo & retrocedēdo p̄ extremitates baculi parui terminos rei visę cōspicias; locūq; stationis illi us signes. q̄ntū em̄ est int̄ itā & priorē statō nē cāta est altitudo rei visę. Sic si lī mō latitudinem inuestigabis si baculū ita vertas ut extremitates baculi qui dextorū & sinistrorū sum̄ ptendant. Sūt & pl̄a alia ingenia & istrumēta p̄ q̄ ea q̄ dicta sit iueltinganē, degbus breuitatis itū causa super sedendū est stilū ad alia vertamus.

LIBRI.VI. TRACT. SECUNDVS

De mensuratōn circumferentię circuli: insup & eiusdem dyametri. Capitulū quīntū. DIS.

Oſſum ne per instrumenta dicta circuli periferiam metiri. MAG. Non: ſed tantū lineam rectam. DIS.

Quo igit̄ ingenio ipſa venit metienda. MAG. tali Dyameter circuli cuius periferię quantitatē ſi ſcire placuerit, tripletur: & triplato addatur septima pars dyametri: & circumferentię emerget longitudo. Cōtinet enim circumferentia dyametrum ter & septimam eius partē hinc eſt: cōſi circumferentię vicesimā ſecundam partē abſtuleris/remanētis tertia pars dyametrum indicabit, exempli ſit dyameter pedum. 14. triple tur & erunt. 42. his addat pars septima dyametri ſcilicet. 2. & erūt. 44. circumferentię quantitas, a qua ſi rursus vicesimā ſecundam partem ſcilicet. 2. abſtuleris relinquentur. 42. quarū pars tertia ſcilicet. 14. dyameter erit, & hęc de primo ſcilicet linearū mensuratione luſſificant.

De mensuratione ſupſicieꝝ. & primo circularis & ſemicircularis. Capitulum ſextū. DIS.

Enſuram linearum intellexi ſane: ad ſuperficies nūc ſit, lumen verte queſlo. MAG. Faciam ac lubens: & de circulo omnium ſuperficien̄ prima & regulariſſima exordium ſumamus. Cuius ſi aream embadum ſitue podiſum: que omnia in ppoſito idem ſignificant ſcilicet continentiam: ſcire volueris: multipliça medietatem circumferentiae in medi etatem dyametri: & productum dabit aream, ut gratia exempli. ſit circulus cuius circumferentia. 44. & dyameter. 14. erit area. 154. aut ducatur dyameter in ſe: productū multipliça per. xi: producti decimaquarta pars erit area, patet igitur ſi dyameter unius circuli ad dyametri alterius dupla fuerit: erit area q̄drupla ut hic * DIS Sed ſemicirculi area q̄liter deprehēdit. MAG. taliter, multipliça basis p ſemidyametri: productū rursus p un decim ducat: producti decimaq̄ta pars area dabit, ut ſit ſemicirculus cuius baſis. 28. ſemidyameter. 14. erit area. 308. qđ facile phabit ſi area totiꝝ circuli p modū dictum queratur. de hoc fatis: ad reliqua proþero.

De inuentione areę triangulorꝝ: primo de yſo pleuro. Capitulum septimum. DIS.

E trianglo igit̄ nūc dicas: que in ſupioribꝝ inter ſuperficies ſim locū obtinere volebas. MAG. I' a facitare inſtituti: & tu oia ſimul diceren̄ licet. In primis de Isopleuro: ſecundo de iſochele: & demū ordine tertio de scaleno diſere ppono. DIS. Isopleuri igitur quo pacto inueniēda eſt.

GEOMETRIAE PRACTICAE

area². MAG. Illo qm̄ equa habet latera: m̄ltriplicet lat² unū p aliud & pducto tertii latus addat: & eius qd̄ puenit medietas aream ostendit. ut sit Isopleur⁹ cuius qdlibet latus. 28. ha-
beat: erit area. 406. p quā si latera cognoscere placuerit / pām
p octo m̄ltriplica: pducto unitatē addet: totius latus accipe a q
unū demere remanētis medietas quesitum ostendit.

De isoscele & eius area. Capi. viij. MAG

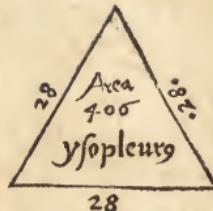
I vero isochel areā inq̄rē volueris Primo cathecum eius tñl̄ īgenio q̄ras: m̄ltriplica basis medietate ī sc. & sua pars m̄ltriplica unū latus ī se sive ī aliud (qm̄ q̄llia sunt) & a pducto id qd̄ prius ſquandū tradidī / subtrahas remanētis latus qd̄ratū cathecu dat: q̄ si p basis medietatē m̄ltri-
plicata fuerit: areā isochelis qndit. ut sit isosceles cuius basis
sit. 14. qdlibet latus. 25 erit cathecus. 24. & area. 168.

De scaleno & eius speciebus. Ca. ix. DIS.

Caleni area qua vía deprehēdi. MAG. Scalen⁹ tres
habet species: ut ex dictis liquet. Sed haec aree non una
via sunt īuestigande: aliter em̄ ampligonij & oxigo-
nij q̄ orthogonij area q̄ri. DI. qualis īq̄reda est area Am-
pligonij & oxigonij? MA. taliter. m̄ltriplicet basis medietas
p cathecu & pductu dabit areā. Ad īnueniendum aut̄ cathecum
oport̄ pri p̄cisurā u² electurā minorē eo q̄ sequit̄ īveni-
re. Multiplicet min² lat² ī se / & ſit basis ī educat̄ / & ſum² p
ducte addat ſit. Rursus m̄ltriplicet lat² mediū inter mai² & mi-
nus ī se / & pductu a ſuma dicit̄ abstrahat̄: remanētis me-
dietas accipiat̄: a qua pars una ſcd̄m basis denominatōem ab
lata electurā sive p̄cisuram ostendet. Qua habita cathecu ſic
queras. multiplicet minus per ſe ut prius: & a pducto ſid
quod ex duetu p̄cisurā ī ſe evenit / auferat̄: remanētis latus
quadrati cathecu eft. Exemplū de ampligonio. ſit ampligo-
nius cuius minus latus sit. 15. mediū latus sit. 20. basis ſit. 25.
erit p̄cisura. 9. & cathec². 12. & area. 150. Exemplum ſumas de
oxigonio rale. ſit oxigonius cuius latus minus ſit. 13. mediū
lat². 15. basis vero. 14. erit p̄cisura. 5. cathec². 12. area. 80. 84.

De orthogonio & eius area. Ca. x. MAG:

Rthogonij vero area ſi īuestigare libuerit: videat̄ ca-
theus / qui ſi fuerit par: medietas eius ī ſe educatur. &
productio ſi unū addas / habebis hipotenufam. ſi vero
unū pducto auferas basis cōſtitues: medietas vero basis p
cathecu ducta: aream pandit. Exemplū ſit orthogonius cuius
cathec² ſit. 8. erit hipotenusa. 17. basis. 15. area vero. 64. Si au-
tem cathecius impar fuerit totus ī ſe ducaſ: a productio ſi unū
auferas / ſit basis ſi unum productio addas / hipotenula p̄dicit;

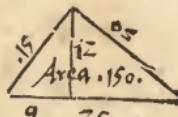

Isosceles

14

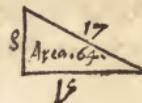
Ampligonij

oxigonius

Orthogonij

GEOMETRIAE PRACTICAE

rursumq; basis medietas per cathecum ducta area ostendet. Exemplum huius est tale sic orthogonius/cui⁹ cathecius sit.3.hipotenusa erit.10.basis octo.& area.24. DIS. Si sane intelligo basis hipotenusa/& area p catheci inuenientur Pon o p cathecius ignotus sit:p qd mediū repic^c. MAG. Per tale multiplice^c hipotenusa in se / & a pducto id quod exductu basis in se pueniet subtrahet: & remanentis latus qdratū cathecius erit.

De podismo dyametri circuli orthogonio inscripti. Capi. undecimum MAG.

Otingit nōnūc orthogonio circulu oia ei⁹ latera tāgentē inscribi:cui⁹ si dyamet^p/pter ea q in superiorib⁹ de circulo dicta sunt/podismare volueris:catheciū basi adiungas: a pducto hipotenusa subtrahas:& qd remanet dyametru circuli manifestat DI. Exemplū hui⁹ subiectas. MA. sit orthogoni cui⁹ cathecius.8 basis.5. hipotenusa.17. diæter erit.6

De quadrangulis superficiebus :& primo de tetrabono equialtero. Capitulum. xiij. DIS.

Rigonor^p podismalē speculatōe (ni fallar) sane intellexi: nūc de tetrabonis metiēdis si qd habes in mediū feras: MA. Tetrabono prim⁹ est eqilater^p:cui⁹ si area habe re volueris latitudinē p longitudinē ducas:& pductū area dat

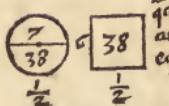
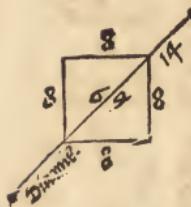
DIS. Exemplū da. MA. sit tetrabon⁹ cuius qdlibet lat⁹ pedes octo habeat area.64. cōtinebit. Dyamet^p autē ei⁹ si habere revolueris: m̄pliplica unū latus in se:& pductū dupla/duplati radix qdrata erit dyameter. Erit itaq; dyameter dicti qdrati pedū.14. minutiōe.15. secūda.30. In omī nāc opatōe cū radix surda sit. ita q̄ i integris p̄cise haberī nō possit/residuū in minutis phisicalibus quērendum est. Insensibilis autem differētig excessus tandem negligi possunt.

De quadrato circulo equali. Ca. xiij. MAG:

Iicut autē circuli qdraturā in superiorib⁹ demōstratōe intellectuali ex phō dicitis oīdi: sic & ipsam in praxi p̄sentī manifestare esset possibile. DI. quod? MA. si areā circuli dati radicem accipias / latus quadrati circuli equalē reperies quod facile probabitur. nam area quadrati illius areā circuli

equalē erit, ut sit circul⁹ cui⁹ diamet.7. erit radix areā

7. pedū m̄.12. secūda.7. tertia.25. &c. Sic cōsūlter circulū quadrato equalē poteris fabricare. M̄pliplice^c latus qdrati p se: pductū rursum m̄pliplice^c p.14. pductū illius dimidiatur p.11. denōinatiois: radixerit dyameter circuli equalē quadrato p̄dicto. Sic mō consūlter excessum quadrati supra circulum sibi inscriptū si scire plauerit/aream circuli ab area quadrati inscribentis subtrahē

GEOMETRIAE PRACTICAE

& qd relinquit excessus erit. Sic & excessum circuli qdratū in scribētis repies si ab area circuli qrtuor qrtuordecimē substra hanū / residuū erit area/quadrati circulo inscripti.

De tetragono altera pte lōgiore. C.a 14. MA

Etragoni altera pte lōgioris & rectanguli embadū habere si placuerit / latitudinē in lōgitudinē ducas & productū embadū oñder. DI Exemplū hui⁹ apponas. MA Sit tetragon⁹ cui⁹ latitudo sit .4. Lōgitudo yō. 8. embadū erit.

21. DIS. Dyameter illi⁹ qli rō dephendit ⁊ MA. tali m̄l tiplica lōgitudinē p se & sifr logitudinē in se ducas: sumas ambas addas. & roti⁹ producti latus qdratū areā dabit. ut sit tetragonus cuius latitudo .60. lōgitudo .80. erit dyameter. 100.

De Rombo. Capitulum. 15. DIS.

Ombi yō area qli mō dephendit. MA. tali. q sequi⁹ medietatē dyametri uni⁹ p totā alā dyametri m̄tiplicā: & qd puenit area ē. ut sit Rombus cui⁹ qdlibet lat⁹ hēat per des. 10. dyameter lōgiore. 16. dyamet breuior. 12. eritq; area. 96

De Romboide. Capitulum. 16. MAG

Odismū yō Romboidis tali inuestigabis ingenio: reduc duo latera lōgiora in unū producti medietatē sua. rursus latera breuiora si iungas: & illi⁹ q̄c pducti medietatē sumas. haec medietates una p alia multiplicā: & qd puenit areā dabit. DIS. Exemplū subiūgas. MA. sit Romboides cui⁹ latus primū sit osto. scdm. 6. tertii⁹. 4. qrtū. 2. erit area. 21

De trapeziis. Capitulum. 17. MAG

Eliquo re qdrāgulorū q̄s in superiorib⁹ trapezia. i. mēsumas noiaūm⁹ areā ita repies: ȳtēcē basi iſugas / pducti medietatē sumas. hācē catheci⁹ m̄tiplica: & pducti dabit areā

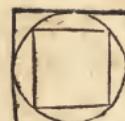
DI. Exemplū addas. MA. sit trapezū cuius ytex. 15. basis. 45. catheci⁹. 30. erit area. 900. Et hēc de qdrāgulis dicta sint: restar ut de pētagonijs ceterisq; poligonijis differamus.

De Pentagoni area. Cap. 18. DIS

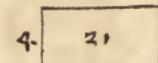
ntagōnū qua rōne metit⁊ MA. Pen tagoni eq̄ilaterareā si habere cupis/ mul tiplica unū latus in se & pductū triplica: a tripla to unū latus derahe. remanētis medietas pandit areā quēfitā. DIS. Hoc per exm̄ pba. MA sit pentagon⁹ cui⁹ qdlibet latus sit. 7. erit area 70

De Hexagono. Capitulum. 19. DIS.

Exagoni autē areā tali inuestigabis via. Nā si hexagon⁹ eq̄ilaterus sit unū latus i se m̄l tiplica: pductū q̄druplica: a q̄druplato unū lat⁹ hexagōi bisubrahe remanētis medietas oñdit q̄stū. DIS. Huius exemplum adde. MA. Sit hexagon⁹ cuius om̄nī latus sit octo: erit area. 120.

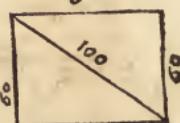

8

2

3

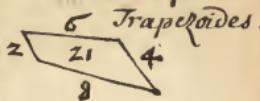

80

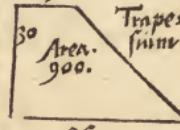
Rombus

Romboides potius

15

45

Trapez
summa

GEOMETRIAE PRACTICAE

De heptagono. Ca. vicesimū MAG.

Eptagoni vero summā areę si inquiris/ lat⁹ unum in se multiplicā/ productum quintuplica producō unū lat⁹ ter subtrahe remanētis medietas dabit areā. DI. Exemplū adiçias. MA. sit heptagon⁹ cui⁹ qđlibet lat⁹ sit. 6. erit area. 81.

De octogono. Capitulum. xxi. MAG.

Ctogrami autem areā facile deprhendes. si latus unū in se duxeris: productumq; per. 6. multiplicaueris: & ab illo pducto unum latus quater abstuleris: nam in remanētis medietate aream videbis. Cuius exemplum sumas tale. sit octogonus cuius qđlibet latus sit. octo erit area. 176.

De Ennagono. Capitulum. xxij. MAG.

Ontsimaliter quoq; & nonagoni aream reperies si lat⁹ unum in se produceris: productūq; p septē multiplicā caueris. a producō hui⁹ latus unum quinques subtraxeris tūc em̄ remanētis medietas aream pandit quēlitam. DIS. hui⁹ iusq; exemplum subjicias. MAG. sit nonagon⁹ cui⁹ qđlibet latus sit. 6. erit area. iii.

De decagono. Capitulum. xxij. MAG.

Ic& decagoni pariformi vía areā reperies si latus unū per se multiplicabib;: pductum p octo duxeris: pducto illo latus unū sexies subtraxeris: remanētis medietas qđlibet pductum pandit. DIS. & huius exemplū ponas. MAG. sit de cagonus cui⁹ latera singula. 10. sint insignita: erit area. 370.

De reliquis poligonis. Cap. xxiiij. MAG.

Dem de cæteris poligonis si feceris / absque errore singulorū areas inuestigabis: hac seruata lege/ ut numerorū ordinem naturalē custodias in multiplicanda uni⁹ lateris summa & in hac q̄ ex crescit augmētāda. lateralī qđq; subducē da: cū em̄ h̄ feceris: sp̄ remanētis medietas areā dabit. DI. Q uis est is ordo naturalis? MA. ut si in pentagono summa uni⁹ lateris in se ducta ternariū aucta ē: sic i hexagono p q̄ter nariū: in heptagono p qnariū. &c. sic sequens p senariū reliq; per septenariū augēdā. est. pariformiter & sequentū poligoniorū p sequentes augēdē sunt nūeros. Sic & in lateris subtractōe si in pentagono latus semel subducēt: in hexagono bis ita in sequētib; in nūero ascēdētū ē ordine naturali. DI. capio sane

De podisimo sphericę superficie. Ca. xxv. MAG

E superficie planarę ac rectang; podisimis fatis dictū sit: ad curvas trāseam. Et primū de area sphericę superficie/ quā qđam circuli mārituram nominant exordi amur. DIS. Qua via deprhendī pot̄? MA. tali

GEOMETRIAE PRACTICAE

125

Accipias circulū eqnalīs dyametri cū sphaera cui^o superficiem podisimare voluimus. huic^o circulū dyameter in eiusdem periferia ducas. & qd. pducit erit area superficie spheræ qslq̄ sive circuli mauritudo quæ semp quadruplex est ad areā circuli ut sit circulus cui^o dyameter sit. 14. erit ei^o periferia. 44. & area. 154. eritq; area superficie spheræ equalis dyamerri. 16.

De podisimo superficie montuose. Ca. xxvi. MA.

I autē montuose superficie areā habere placuerit / ver ticit circuitum considera: & similiter pedis & ascensus quo facto iungant circuitus pedis & verticis. pducti medietatem accipe: quā p ascensum multiplicat & pductū ostē dit quēlitū. DIS Exemplū subiūgas. MAG. sit mōs eius verticis circuitus sit. 300 pedū. circuitus pedis sit. 1000 pe dum: ascensus vero sit. 800. pedū. erit area tota. 520000. pedū.

DIS Quid autē si mons in circuitu verticis medieratis & pedis multū discrepauerit: ita ut quasi pyramidaliter ascēdat?

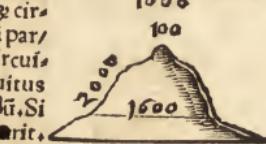
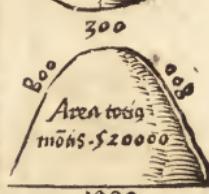
MAG. Hoc pacto aream eius accipias. Collige numerū circuitus pedis mediū & verticis in summā unā: cuius tertia pars temp ascensum multiplicat & patebit quēlita area. ut si circuitus pedis sit pedum. 2500. circuitus mediū. 1600. circuitus verticis. 100. ascensus vero. 2000. erit area. 280000. pedū. Si autē mons in ascensu similiter & in circuitibꝫ inēqualis fierit. alia via eius īdaganda est area. DIS. Qua^e MAG. Illa iunge circuitū pedis circuitui verticis. pducti: accipias medietatem: sic ascensus colligas: collecti medietatez sumas: hāc per priorē medietatez multiplicat & pductum area dabit. DIS. Exemplū huius addas. MAG. sit mons cuius verticis circuitus sit. 200. circuitus pedis. 1400. ascensus longior. 850. ascensus breuior. 750. erit area. 640000.

De diuisione superficiū quānūcūq; in actus vel iugera. Capi. xxvij. MAG.

Vperficies itaq; notas / si per actus aut iugera aliasue mensuras partiri volueris longitudinem & latitudinem mensurę tuę ī se multiplicat & habebis mensurę cui^o latera multiplicasti: pedes sive areā: per hanc pedes superficie dividendę diuide & numerus quotiens dabit quēlitas. erit itaq; iugera primi montis. 18. & restanti pedes mille & sexagesiū secundi montis iugera erit. 24. restantibus pedibus. 88000. iugera montis tertii erunt 22. restantibus. 6400. pedibus. Hec de mensura superficie: ad corpora transeamus.

De crassitudine sive soliditate spheræ.

Sphera.

LIBRI.VI.TRACT. SECVDNVS

Capitulū vicesimū octauum. MA

Enfura quā scdm corp^o fieri diximus: corporum soliditates & crassitudines inquirit: ut quod scz pedes quadratos corporis magnitudo contineat. Huius ut aliq.

Iem cognitionem accipias / de quibusdaz corporibus praxim subijciā. & primo desphe. Sphēr^z igitur soliditatem si inq^z rere volueris/dyametrum eius cubes (id est semel in se ducas quadrat^z: & productum rursus per dyametrum multiplic^z) hoc vero cubum sphēr^z crassitudinem excedit: quē excessum si abiceris: sphēr^z soliditas relinquetur. Excessus autē tali patet via, diuide cubum per. 21, productum in. 10. ducas: & habebis excessum quē situm .vel dyametrum cubes: productus per. 11. ducas: totiusq^z summ^z. 21. pars dat sphēr^z soliditatē. sic etiam excessus per. xi. ductus dabit idem. DIS. Exemplum addas. MAG. Sit sphera cuius dyameter fit. 7. erit cubus. 343. excessus. 163. & * crassitudo vero sphere. 179. & 179. 3

1 *

2

3

Crassitudo rub^z
huius. 3. 43.

De soliditate cubi. Ca. xxix. DIS.

Vbici autem corporis quo ingenio soliditatem inquiris? MAG. tali. cubetur latus unum: & habetur positum. DIS. Exemplum adiungas. MAG. sit cubus cuius omne latus sit. 7. erit crassitudo. 343.

De columnarē spissitudine. Ca. xxx. DIS.

Orporis colūnaris qua via grossīcies inquirenda est: MAG. tali. Inquiras aream latitudinis/hanc in lōgi tudinem ducas & habebis quē situm. ut sit corp^o qui drāgulum latitudinis. 4. & longitudinis. 12. erit eius crassitudo. 192. Et hoc pacto quantitas putei vel etiam vasis plenī reperitur. Ex quo etiam facile concluditur. si dolij aut column^z dyameter fuerit duplex ad dyametrum alterius /eiussdem lōgi tudinis area corporis dyametri maioris erit quadruplex ad arei corporis dyametri minoris. Si vero corpus minus in duplo sit longius / erit maius ad minus duplum. Si autem min^z in quadruplo longius fuerit erunt illa duo corpora areę equalis.

DIS. Si autē superficies latitudinis in una corporis extremitate maior fuerit q̄ in alia: quā recipiā superficiem? MA. nullam. Sed oportet ex ambabus investigare tertiam hoc p^zcto. Subtrahe minorem a maiore & habebis earundem differentiam cuius medietate a superficie maiore subtrahē: residuum adde superficie minori: & productū totius medietas dabit latitudinis superficiem: quam in lōgitudinem ducas & aparebit corporis soliditas. DIS. Exemplū adducas. MA. Sit superficies latitudinis maior. 36. & minor. 16. erit differēcia. 20. harum medietas scilicet. x. subtrahēta a. 36. reliquuntur.

4

192

GEOMETRIAЕ PRACTICAE

126

26. hec superficie minori scz, 16. addita. 42. reddunt. Harū me
dieras scz, 21. quēstuz; corporis scz, superficiem latitudinis: qā
si ducas. 21. in. 72. tunc. 1512. emergunt. Per hoc ingenium cui⁹
uis columnę siue rotundę aut angularis grossicet inquiras
similiter & vasorum continentia reperies. si ex superficie uni-
us extremitatis & prēcise ex media superficie cōmune quęsi
ueris: si saltem vas in medio maius qđ in extremitatibus fue-
rit. Et habita area dolij si eidem quadratum in capacitatem equa
le fabricare libuerit / latera quadrati scdm quantitatē radicis
areę dolij in longum & latum accipiantur.

De mensuratione corporum pyrami- dalium. Capitu. xxxi. DIS.

Raffitudo pyramidalis corgis quo ingenio inquiris?

MAG. si crassitudinē pyramidis cuiuscunq; a super-
ficie multiangula eequalium laterum inquiris. Sumat
area superficie a qua surgit pyramidis: hæc inuenta dupletar;
producto addatur latus unum elyse superfcie: summa mul-
tipliçetur per numerz unitate tantum unum latus. superficie
transcendētem: productum diuidatur per senarium: & nume-
rus quotiens pyramidis dabit crassitudinem. DIS. Exem-
plum adjicias. MAG. Sit pyramidis consurgens a superficie
isopleuri/ cuius quodlibet latus ast. 28. erit area eius. 400. erit
crassitudo pyramidis. 2660. ita pariformiter operandum erit
in pyramidibus quadrilateris: pentagonijs & alijs

Finis Geometricę practicę. sequitur Astronomia.

129

Liber septimus de principijs Astronomiæ. De genitio-
ratōe & ordine dicendōꝝ. Tract. I. Ca. I. DIS.

On pſuctorie (que accepi) Arithmetice Musice & Geometrie
principia his diebꝝ revoluti: plurimūq; haꝝ theorematibꝝ de
lectatus sum. Considerās aut̄ Astronomiā dēesse: quā in qua-
druij p̄tīo q̄rto loco cōmemorabas/necessarii duxi te p̄cī
bus pulsatiū iri: ne alijs q̄ mox instabunt p̄occupatus negocīs in cōple-
tum Quadruij dereinquieres. Vbi enim vis numeroꝝ: ubi Musicae
mundane (ut aiebas) cōcentus: ubi deniq; Geometricę demōstrationes
que non modo terrenorum/verum etiā coelestium corporū magnitudi-
nes dimicuntur: si Astronomiā p̄termitas. Plurimū itaq; te obsecro:
ut in ḡnarrāndis huius tam necessariae disciplinę principijs hodiernum
saltem diē absumas. MAG. Nec omnia istoc die in medīū ferrem: si
Iosue.
Isaię vel sol staret ut quondam bellante īclito iudeorum duce Iosue: aut de
cem gradibus retrocederet: ut Ezechia de locali egritudine conualeſcen-
te. Quis em̄ rotius mundialis machinę unitatem/perfectōem figuram
& ptium eiusdē tam coelestium q̄ elementarium naturas paucis p̄strin-
geret? Quis orbū motus aut syderū ortus & occasus: tempora/diſcre-
tiones: diebꝝ & noctū in qualitatibus facile simul cōmemoraret? DIS.
Quod ergo non una/decentiam tot quot sufficerint lucubratioň tra-
das. Indefessum em̄ ego me auditorē exhibeo: rem ocyus aggredere. Et
in primis de ratione nominis te absoluas.

De definitiōe nomiſ origine ac Astronomię pri-
mo inuentore Capitulum secundum MAG

A Stronomia est certa lex & regula superiorę corporū magnitudi-
nes & motus cōſiderans. Corpora autē superiōra celos & astra
intelligās. DIS. Cur igitur potius astronomia ab astris &
non a ccelis nomen accepit? MAG. hoc ideo factitū arbitrare: quo-
niā astra sunt nobis celiſ notiora (quia visibilia) nosq; in noticiā ce-
lorum facile ducentia. a notioribus autem denominatōem fieri cōmu-
nissimum est. Aut etiam quia doctissimi omnes spheras mūdi/aſtra nō
nunq; solent appellare. uti vīdere est libro 2. de docta ignorantia Cardi-
ualis Culę. DIS. De nomiſ origine/hac tua rōne p̄lausus/tecum sen-
tio. Sed quisnā mortalium primus hanc cognoverit: dedito? MAG.

Augusti⁹ Nōnulli grēcoꝝ Athlantē quendā primū Astronomię fuisse inuētore
volūt & ea de causa Poetæ istam opinionē insinuare volentes: Athlan-
tem gigantē esse maximū/quā capite in uno poloꝝ & pedibꝝ in reliquo
manu dextra in oriente ac sinistra in occidente ccelum sustineat. De hoc
diuus Augustinus de ciui. dei lī. 18. sic ait. Athlas frater Promethei mag-
nus fuisse astrolog⁹ dicit. uñ occasiōne fabula inuenit ut ccelū portare
cōfringeret: q̄uis mons ei⁹ nō enīcupet: cuius altitudine potius colli-
portatio in opinionē uulgi venisse videat. Alij p̄thoplastū Adam: alij

Astro-
nomia

Athlas' re-
pertor pri-
mus astro-
nomię

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Abraam ceteri aut̄ alios huius scientiæ inventores cōiecturāt. Et tamē a Ptholemeo non mediocriter illustratā & in eo libro cui Almagesti nō men est: cōscripta manifestū est. Moderno aut̄ tempore a doctissimis mathematiç disciplinę p̄fessorib⁹ Georio purbachio & Ioanne de mōte regio egregie exultā cognouim⁹. de motibus vero corpor̄ superiorū/ alfonſus rex castellę tabulas edidit & in his nobis ppetuā sui memoriā reliquit. Horū nos dogmata sequiphas est Eum aut̄ quē p̄misim⁹ ordinem seruare erit inutile. Prīmū itaq; totius uniuersi (quod spherā dicere possumus) cōtinentia/ unitatē & figuram demonstrabimus. De hic sp̄lum per partes diuisum in singulis explicabimus.

De definitione sph̄er̄ & mundi cōtinentia & unitate. Capitulum tertium. DISCIPVLVS.

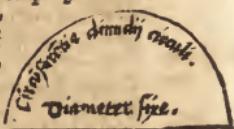
Sphera

Voniā mundialē machinā spherā dicitur: doctrinę ratio expoſt Euclides] ular ut spherā definiat. MAG. Sphera est transitus circum libri, II. ferentie dimidiū circuli: quoties fixa dyametro/ quicq; ad locū

ſuum redat unde circūducit. id est spherā est tale rotū: dū & solidū quod ab arcu ſemicirculi circūducto dicitur. Vl. Sphera est corpus solidū unica ſupficie contētū: in cui⁹ medio pūctus est: a q̄ oē ſinecē ducet ad circūferentiā cōcylē ſunt. Pūct⁹ aut̄ ille centrū spher̄ & linea p̄ ipsū transiēt atq; extremitates circūferentiā ſue penſe- rie applicans axis spher̄ & puncta huiusqe lineae terminatia poli mudi dicuntur. quēadmodū in geometricis di- cūtū est. Prīma aut̄ oīm spheraz: maxima/mundi machi- na tota dicitur. Ipfā em̄ in ſe omnia cōtinet: nec qdquā ex- tra ipam est qd formē mudi sit ſuceptibile: ſi omne ta- le tū ſimplex tū etiā cōpositū in ſe pceptit. ideo pfecta est & unica extra quā nlla alia reperitur. Q uod facile quidē pbabilis ſi reꝝ tam ſimpliciū q̄ elementariorū natu- ras aiaduertas. Omnia em̄ in locis ſuī naturalib⁹ in ſpherā contentis ſunt locata: ut levia ſurfum, grauia vero deorsum: & ſi extra ea fuerit ad ipā naturaliſ mo- uen̄t. quod de lapide ſurfū pfecto & cādela incēta ac de orsum versa claret. nā lapis in aere nō gescit ſed ad ter-

ſic & ignif ram vel⁹ centrū tendit. Qua ppter ſi aliquod horū ex- cādela de- tra ſupremā ſpherā fuerit hoc contra eius naturā & violenter erit. & per orſū verē cōsequē ibi ppetuo nō manebit. nullū em̄ violentū durabit in ppetuū ſurſum tē. Vnde & Aristoteles aſſeruit. ſi extra hūc modū alius eſſet / terra ipſi⁹ ad Aristotelē dit terrā hūi⁹ mouereſ ēd nō poſſet fieri / niſia centro verſus circūferentiā alſenderet qd tamē eſt contra terrę & cuiuscūq; grauia naturā. Sūt tamē Idēm p̄t̄. (ut ſcripsit idē) extra coelū entia inalterabilita infenſibili / impaſſibili. mo coeli / lia / optimā vitā ducentia: p ſe ſufficientiſima: quā & toto quo pfectiūta qbus omnib⁹ alij datū eſt elle & viuere hiſ qdē clarius hiſ vero ob-

Mundi per- fectio.

Mundi unitas.

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIAE

stari. Sed hęc dices nō de conuexa superficie supremę spherae sed de cōcau
cauō orbis Lunę intellexit. Vnde totū qđ ambitu hui⁹ premis⁹ / sphaerā
gñabilis & corruptibilis dixit, totū yō superi⁹ / cōtinēs & cōtentū inge
nerabile & incorruptibile credidit. DIS. Vis ne aliud nomine orbis/
alitudine nomine sphaerę significare? MA. Volo eqdē, nā sphaerā unica
superficie dixerā cōtineri / cōuexa scz, orbis yō duabus: conuexa & cōcau
cōcludi⁹, quēadmodū ānulus.

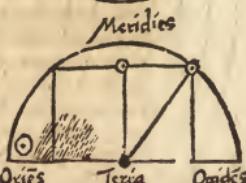
De figura sphaerę siue machinę mūdi. C. iij. DIS

X his te mundū unū ex omni materia formę mūdi suscepitua
cōpositū atq; figura esse spherici aut rotundū affirmare intel
ligo. MAG. Sane intelligis. unitatē quidē p̄bautim⁹ conse
cūtū

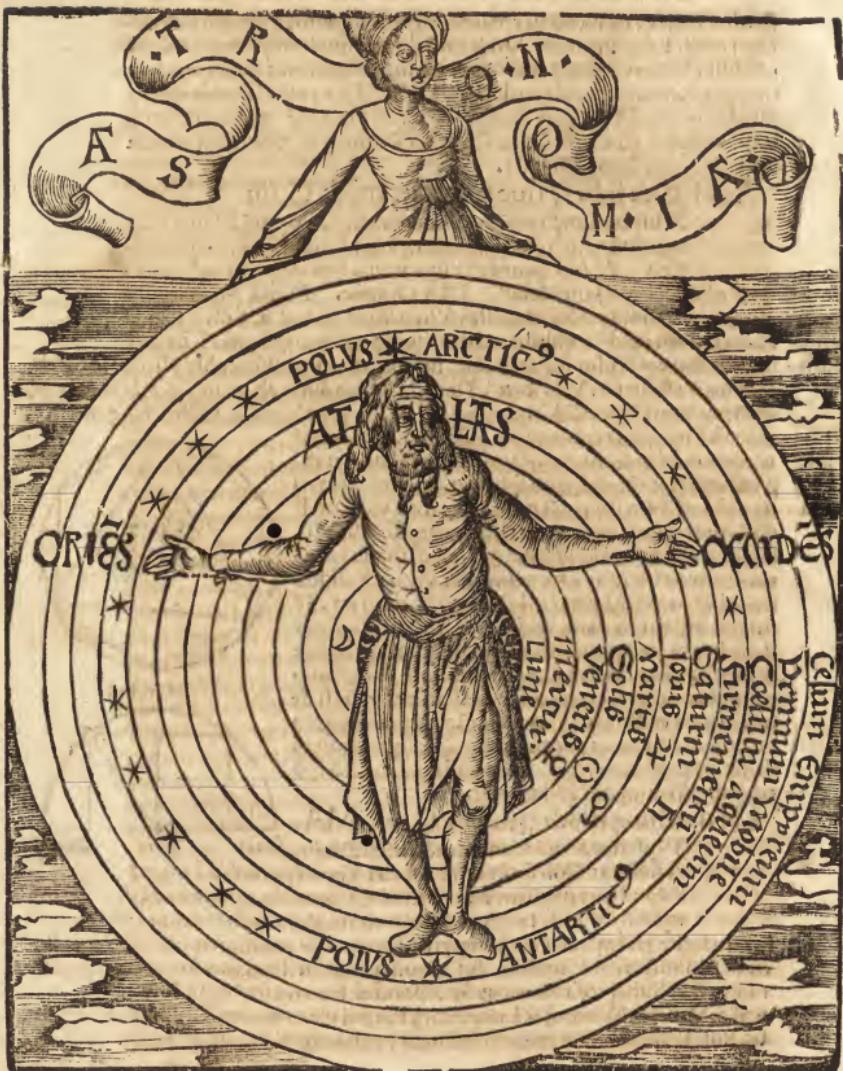
Figura mū quēs est ut & figurā ostēdam⁹. DIS. Optime. MAG. Mūdi figurā
dī p̄batur esse sphericā similitudo / p̄moditas & necessitas cōcludit. Si situdo qđē
spherical Factus est em mūd⁹ sensibilis ad similitudinē & exemplar mūdi itellec
tū similitudinē & ualis archetypi & ideæ mētis diuine: in q̄ nec est principiū nec finis sicut Boeti⁹ de
& in figura spherical. Vñ Boeti⁹. Tu cūcta supno ducis ab exemplo pul
cōmodi tate cōsola. li. chru pulcherri⁹ spē mūdū mēte gerēs / silic⁹ i magne formās. Cōsentitū 3. metro. 9
necessita te cōmodū etiā fuerat
ut corpus qđ in se cōtinet oīa / oīm figurā haberet ca
pacissimā. hec aut̄ est figura spherical. ut in mathemati
cis dictū est. Necessitas aut̄ mox apparet. nā sī mūd⁹
estet figura planę aut angularis. lequerent̄ impossibilita
& sensuī cōtraria. impossibilita qđē. nā cū mūdū con
tinue moueat̄ aliqua loca relinqrent̄ vacua & aliqua
sine locis corpora. qđ pat̄z facile in figura p̄ effigiatā. Sē
suficiā seqrent̄ cōtraria. videlicet qđ Sol aut alia tūis
stella in una cœli p̄ nobis estet. p̄ iniquior qđ in alia: &
& in p̄ iniquiori major / in remotiōre yō appare
ret minor: cuius cōtrarii vīsus indicat. nec valet si de
sole in ortu existēt obiectio. nā is tūc qñig maior appa
ret. ppter vaporē grossos / interpositos. quēadmodū
denarius plectus in aquā. uti demōstrationē sensibili pa
cebit in p̄spectiva ubi id deduceat.

De machinę mūdi p̄tition. C.v. MA.

T qđē hec de mūdi unitate cōtinēta & figurā sufficiat. Cōseqnē ne tibi fastidū lōgis s̄monibus ingerā.
stilū ad eius p̄titionē yō. DIS. Q uomodo igit̄ mundū di
uidis? MAG. In ethereū & elemētarē. Rurus ethereus in coe
los undecim p̄t. q̄ sunt Cœlū empyreū. Decimū qđ p̄imum mobile di Mundi
eunt. Nonitū qđ secundū mobile. & Octauū qđ coelūstellatū siue firmamē Diuisio
cū appellat̄ Sub q̄ cœli Planetarę septē ponunt̄. Saturni scz Iouis. Martis
Solis. Veneris Mercurij & Lunę quāq; Egipci⁹ plato quoq; & Aristote
les Solē lunę p̄ximum collocēt. nōnulli vero siūum planetarę incertum

LIBRI. VII TRACT. PRIMVS

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

esse fatentur. Et antiquiores fere oēs supra octauā spherā nullā aliam esse arbitrati sunt. Mūdus yō elementaris in quatuor sphaeras videlicet ignis: Aeris Aquæ & Terræ scinditur: ut pretracta admonet descriptio.

De numeri coelorum demonstratione. Ca. vi. DIS

X quibus undenariū coelorum numerū concludere potes. MAG:

Platitudē sphaerae (ut ait) genitōm atq; corruptiōm diuersitas arguit. nā idem inq̄tū idē nō est natūrālē facere idē. iō pleriq; na
turales septē coplos Planetarū firmamentū atq; nonū celū ponunt. qđ &
iō primū mobile appellat. De decimo yō celo mobili a moderniorib⁹
discrepat: q; alet⁹ speculat̄es iōp̄m ponendū & primū mobile dicēdū esse /
rationib⁹ affirmat. Nā exp̄stia cognitū est aiūt firmamentū seu octauā
spherā trib⁹ circūvolui motib⁹. quoq; prim⁹ est ab oriētē occidētē ver-
sus: ad motū primi mobilis sup polis mundi. & cōplet̄ in spatio nālis diei.
Secundūs eft huic xtrari⁹ ab occidētē sc̄z in ortū secdm successionē signor⁹
ad motū nonē spherę in cc. annis gradu uno & 28. minutis fere & sic in

.4.900 o. annis tot⁹ p̄ficit: & mot⁹ Augūtū & stellae fixae dicunt: q; sc̄z mo-

tu stellae fixae q; sūt in firmamento variante de signo in signum respectu Zo-

daci primi mobilis. vñ pleades stellae fixae q; iuxta figuratō; sunt in capi-

te tauri in firmamento/respectu zodiaci superioris sunt in .22. gradu tau-

ri. & dealijs. Terti⁹ motus trepidatōis. q; sc̄z octauā sphaera mouet sup

duobus circul⁹ quicquid: quoq; poli sunt capita Librae & arietis nonē spherę.

Et semidyameter illos: circulōs est gradus quatuor/minuta. 18. & se-

cunda. 43. & ille motus accessus & recessus nominat̄ in .7. millib⁹ quoq;

annis cōplet̄. & solus octauā spherę p̄prius est: q; unius corporis nālis

tm̄ est unus motus secdm naturā. ratione illius motus stellae fixae nō semper

equē distanti a polis immobilib⁹ primū spherę. Sic nec ecliptica firma-

mentū semper est sub ecliptica immobili: immo frequenter est extra eam. nec

stellae fixae semper in temporibus equalibus equidistant a capitibus arie-

tis & libra eiusdem primi mobilis: sed vidēt moueri nunc ȳsus orientē nūc

ȳsus occidentem: nunc tardius nunc veloci⁹. Prole. nāq; motas reperi-

in centum annis uno gradu. alij sequaces & posteriores inuenierunt mo-

tas in .66. annis uno gradu. Sensibili demonstratione patent hēc in cor-

pore sphericō pro motu octauā sphaerae ordinato. Omnis autem motus

conueniens alicui prēter naturam (ut motus primus & secundus octauā

sphaerae) cōuenit alteri secundum naturam & non in inferiori: quia illa in

superiora nō influunt: iōḡ superiori. Sic fit ut motus secundus qui octa-

uae sphaerae est prēter naturā: sit nonē s̄m naturā: & motus primus: qui

octauā & nonē sphaeris est prēter naturā: dec̄s siue p̄tō mobilis sit secū-

dum naturā. H̄i iōḡ motus oēs: cum nōdum a veterioribus essent co-

gniti ad noticiā alij nec quidē nonē alij vero decimā sphaerae non dē-

uenere. cā h̄i coeli/ q; stellis carēt visu nō possunt deprehēdi. nec ratiōes

omissē cludit̄ demōstrat̄ie. fieri em̄ potest ut mot⁹ diurnus toti celesti

machinę sit cōs̄: motus vero reuulsōis octauā sphaerae sit p̄prius ab alio

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

tamē causatus motore, pariformiter opponi posset de motu trepidationis. DIS. Relictis igitur istis naturas coelorum explana.

De naturis & influentijs oīm coeloz. Ca. viij. MAG.

Voniā uti naturales tradunt Jēsū in mundo inferiori receptuꝝ tribus determinatum est videlicet Materia Quātitate & prima

rum q̄litatum/agētum sc̄ & patiētum pmixtōe. Cum yō hēc Aristoteles
Inferiora a latōibus supiōre regi necesse sit Qob idē mundus inferior i, methēcō

supiōrē cōtiguus est) opēp̄ciū fuit Creatore oīm in supiōrib⁹ ordinare

cās mouētes effectibus inferiorib⁹ p̄portionatas. Et hē sunt coeloz. influ-

entia & motus. Mobilis aut̄ primi motus est unus simplex & sc̄ q̄lis:

Causat igit̄ in inferioribus unū qđ sc̄le est in oībus (nā idē inquantuꝝ

idē nō est nisi natū facere idē) & hoc est esse primū oīm regi generabilis & corruptibilis.

Receptio aut̄ hui⁹ esse in materia nō sit nisi unū principiōe cōponentiū ad alterā moueat. Necesse est igit̄ esse motū alium a

primo q̄ huius sit cā efficiens, & hic est motus secūdi mobilis. Et

hīduo coeli uniformitatis causatiū suut: stellas nō hīnt. Rursus hoc esse

qđ cōpositū est: cōsequit̄ determinatio p̄ q̄litatē & figurā: cuius cā mo-

uens est latio coeli stellati: & propter hoc Cōditor regi huic coelo diuer-

sas cōstellationū imagines indidit. Esse yō qđ determinat̄ primā q̄litat̄

rum cōmixtōe ppter sui diuersitatē: Planetaꝝ spheris attributū est:

Vñ in cōmixtōe q̄litatū misceꝝ aut frigidū cum lico/aut frigidū cum

humido: & calidū cum lico & calidū cū humido. In mixtōe aut̄ frigi-

di cū lico neutra q̄litatū ē vīte/sed utraq̄ ē mortificatiua & cā male re-

cipiēdi. & in hoc mixturā impedit. Oportuit igit̄ spherā p̄ motū suum.

hoc opant̄ lōgissime ponī a loco mixtōis & sūlire tardissimi esse mot⁹

aliter mixtura oīs soluēt̄: & talis ē spera Saturni. Eā nī necessere est esse,

nā opaꝝ rōne pmixtōis frigidū & licei potentia bñ retinēdi. Frigidū aut̄

cum humido duplex est. Simplex qđ est elemētale: & humidū qđ ē sub-

iectū virt̄. Et id qđ simplex est ut miscibilib⁹ tenaciter imprimat̄: a

motu magis vicino loco mixtōis atq̄ velocissimo influxuꝝ recipit: q̄ est

motus Lunæ. Humidū aut̄ cōplexionale exīst̄ subiectū virt̄ a sphera

Veneris mouēt̄: q̄ cōiuncta est sphera solis qdator vīte phibet. Calidū

dum aut̄ cū humido esse nō pōt̄: nī sit humidū in spiritalē. Ex q̄ p̄creā-

tur sp̄is vectores virtutū virt̄. Et ideo calidū cū q̄ iungit̄ excellens esse

nō pōt̄ (q̄a rale nō ē nīl cōm lico) est ergo calidū cōplexionale: & il-

lud mouet sphera Iouis. Calidū cum lico rursus duplex ē: Aut em̄ est

motiuꝝ totius wateriæ: aut̄ ē digestiū & maturatiū materiæ iā moræ.

Primū est calidū feruēs & vincēs: motū a sphera Martis: q̄ ob id moderā-

te remora est ut possit locū mixtōis attīgere & nō destruere. Sc̄dm aut̄

Sol calidū seminū cōceptiū: & maturatiū a Solis sphera mouet̄: & ab eadē

vīte primordialia seminā recipit. Ultra dictas aut̄ Planetaꝝ spheris: q̄

Mercuri⁹ sex sunt ponit̄ septim⁹ sc̄ Mercuri⁹: q̄ ob varietatē sui motus mixtōis

atq̄: & tūcū dictas applicatōem habet: uñ ab astrologis dictis est. Cau-

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIAE

150

agentes sequuntur Sole: materies Lunam: secunditas causarum agentium / Iouem
secunditas materies / venerem: velox expeditio ad effectum / propter vehementem
calorem Martem: per termum multiplicem virtutem Mercurium. Et cunctas continuae
potest sequitur Saturnum. Et rursus calor viuisitus Soli: calor ad
terram Martis / superficies varia Mercurio humor aere / Ioui: humor aque / Lu
ne: humor mixtus veneri: & moles tota Saturno attributa est. Et hec quod
de summa astrologos dicta sunt. Caelum vero undecimum (quod locus est inter terram &
theologorum auctoritas annulerat). DI. divisionem prout ethereorum in caelos
undeci: & prout elementorum in partes quatuor insuper & de celorum numero de
monstrantur cupide acceperunt singulorum tamen velle audire dispositiones atque for
mas. MA. Vereor ne cum dispositiōes oīm mundi sperare in mediū fer
re tentauerō epitomatis leges infringā. At nō ne cuius videar straire peti
tionibus / de singulis saltē pauca adducā. De superioribus autē ad inferiora
permisso ordine descendens: ab empyreō coelo exordiar. DIS. Probe.

De caelo Empyreo. Capi. octauum MAG.

Beda
Basilis⁹ li.
2. hexae
meron

Elū undecimum: immobile primo die creatum / & mox angelis san
ctis repletum: est corpore subtillissimum / primū mundi fundamentū
& cōstitutum maximū / claritudine lucidū: figuratioē sphericum. Locali situ su
premum: amplitudine spirituū & corporū visibilium & inuisibilium con
suetuum: Dei sumū habitaculum. Est itaque diuersas ob causas varie denominata
turn. Dicunt enim Empyreū quā ardēs & ignitū: nō quā realiter: sed qua lumen
corpore gloriū: aut qua a subiecta trinitate in eodē residente il
luminatur. Dicunt etiā olympū a limpiditudine, & crystallinū: eo quā sit cor
pus solidū nō cōcauū transparens & lucidū. In quo tamen corpora beatorum subtilia
sine resistentiā aut dimidiō penetratiōe ambulabunt. quā autē hoc co
lū quibusdā intellectuale dicitur: accipiendū est qua nobis non visibile Intellectu
sed intelligibile rem est. Aut quia locus sit Deū intellectualiter cōceptu
tū. Nō nullū etiā ultra coelum Empyreū: ecclēsum Trinitatis annoverant: Caelū tri
plicis dicunt esse Deum summum & differre ratione. nihil tamen aliud est (inquit Al
bertus) virtutis eius excellentia quā cōtinet & ambit omnia creata. Et esse
in tali coelo est esse in equalitate virtutis Dei omnia cōtinentis atque salutatis
quod solum conuenit patri filio & spiritui sancto

Albertus

De coelo Decimo siue primo mobili. Ca. ix. DIS

Eccō decimo quid dicitur MAG. Caelum decimum omnium mobile
um corporis primum est mobile: motu scilicet diurno ab oriente primum
occidente versus iterum redeundo in orientem in 24 horis: sine mobile
satigatione & poena regulariter. id est non velocius uno tempore quam alio Motus est.
Et illi motu secum rapit omnes spheras inferiores. Fitque talis motus
super polis mundi. DIS. Quae autem quot in hoc coelo sunt stellae?
MAGISTER. Nullae. attamen in ipso sicut & in nono characteres
& lineationes non nisi a visu acutissimo certis locis & temporibus perceptibiles esse suggestiosi quidam contendunt. Quibus nonnulli nole sapientem

m. iiiij

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

tes & mente capti / imagines quas dā sub certis cōstellatiōibus signant; quas etiam effectus mirabiles sequi affirmant: quos dyabolica machi natiōe nōnunc securtos expientia docuit / quorū fraudē dum nō aduer tunt / seipos & alios misere fallunt (qa fallunt) & tandem ad caliginosū ignis incendiū & pničē eternā ducūt. Ex p̄dictis characteribus qdā signa duodecim in zodiaco cōstituūt. q̄ eisdē noīb⁹ qb⁹ & ea q̄ in octaua sphera sunt noīant ut infra patebit. Nūc ad celū nonum descendamus.

De celo nono Capi. decimum MAG.

Cœlum
nonum
mot⁹ ei⁹

Eūlum igit̄ nōnū s̄libus (ut dicunt) characterib⁹ quibus & decis⁹ mū est insignitū: stellis caret: dupli motu reuoluīt. Primo qdē ad motū primi mobilis. Secōdū motu pprio ab occidente versus orientē super polis propriis in. 200. annis gradu uno & minutis .28. fere secundum sucessionem signoꝝ respetu zodiaci primi mobilis.

Motus
stellar⁹
fixarū
annus pla
tonis

Semper enim superficies eclipticę illius nōne spheræ est in superficie eclipticæ primi mobilis. Arcus autem siue distantia intra capita arietis primi móbilis & arietis hui⁹ sphere: dicit̄ motus stellar⁹ fixarū. Tōtāq̄ reuolutioē in. 49000. annis cōplet. q̄ reuolutio a quibusdam ma

Augusti.

Aqueum
celū no
num

gnus annus Platoni dicit̄. Aiunt em Platoneū lcriplisse. Integra reuolu tione ista cōplēta oīa in eodē statu & dispositōe cōsistere quo in initio reuolutiōis fuerat. Hanc positōē diuīs Aug⁹ de ciui. dei li. 12. c. 12. in fine explodendā & religioni nostrā atrariā ostendit dicens. Absit inc̄it ut nos ista credamus / semel em̄ Christus mortu⁹ est p̄ peccatis nostris re surgens autē a mortuis tā nō moriēt & mors ei ultra non dñabit. & nos post resurrectiōem sp̄ cum dñō erimus. ad Romanos. 6. Et hoc celum Paulus

Crystallis
nūtū cō
luz nonū

a quibusdā aqueū ab alijs crystallinū appellat̄. supra firmamentū em̄ (qd̄ octaua celū dicimus) scriptura aq̄s esse / multipliciter astrict: unde i Genesi legif. Fiat firmamentū / & diuidat aquas ab aquis &c. & David Gen. 1: Q̄ ui regis aquis supiora eius. & iter⁹. Aquæ q̄ sup celos sunt laudent Psalmista nomen Dñi. & in Daniele. Benedicite aquæ omnes q̄ sup celos sunt dñō Daniel Has nōnulli in forma nebulae tenuissimē cōsistere aiunt. Aug⁹ ad Oro. Augusti 4. sium q. 27. Alij cōgelatas cōlecturant unū & hoc celum crystallinū no mināt. Ceteri hoc celum. qa ex materia (de q̄ dictum est) & spiritu Dñi ferebāt sup aq̄s) cōstituit̄ sit: eodē noīe posse appellari. argumētā tur. Augustin⁹ autē cōcludēdo dicit. Quō ibi sint: cū eas ibi esse mīmē Idem dubitamus. Maior em̄ est hui⁹ scripturæ auctoritas q̄ oīs hūani inge nīj p̄spicacitas. Cās autē q̄re ibi sint aq̄ cōstitut̄: qa varie a multis affi gnant̄ silētio libuit p̄terire. DI. Nū celū ēpyreuz/crystallinū nōnūq̄ appellari / supius cōmēratū est. MA. Etiā fili. Sed rōež hui⁹ adiūxi mīus. Nec te mouebit nō oīno cōcordia ex dictis āplexus fueris. Vergin⁹ & de uno te admonē dum existimo. nōnullos sc̄z supmā ignis p̄te celū igneum: p̄te yō infē ihabanus riore olympeū. sic aeris supmā p̄te celū ether eū: inferiorē autē celum aereūm noīasse. DIS. Q̄od subest octauum celum percurramus.

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

De octauo ccelo. Capi. undecimū. MAG.

Vb est ccelū octauū: quod & firmamentū dicitur. & stellis innumeris Firmamē
rabilibus ornatum est: q̄ fixū appellantur: qm̄ omni tempore equalis tum
ter a se ip̄is distant nec propriū motū a motu sui celi h̄nt. Sunt
etiam in eodē ccelo decē circuli imaginarij sese intersecantes: ac imaginuz
in ccelo situm motū & diuersitatē notificantes. Moneat aut̄ hoc ccelū mo^{Mot̄. ci.}
tu triplici: ut dictū est supra in c. sexto. Et ut ea q̄ dicta sunt clarius intel
ligas: de circulis primū: dehinc de stellis & imaginib⁹ octau⁹ spherae
tractabimus.

De circulis. x. in Firmamento imaginatis &
primo de maioribus Capi. xij. DIS.

Vi & quales sunt hi circuli? MAG. Circulorū in Firmamento
imaginatorū quidā maiores sunt: qdam vero m̄iores. DI.
quot & q̄ sunt maiores? MAG. sex sunt: hi sc̄z qui p̄ Firmamētī cōue
xā superficiē & eius centrū trāseuntes/ ipsi in duo eq̄lia diuidit. Hoc no
mina sunt zodiacus. Equinoctialis. Colurus solsticioz. Colurus egno
tiorum. Circulus meridianus & Orizon.

De circulo equi noctiali. Capi. xiij: MAG.

St aut̄ equinoctialis circulus quidē diuidens sphera in duo eq̄
lia sedm quālibet sui p̄tem equaliter a polis distā. Dic̄tus equi
noctialis: quia cū sol p̄ ipsm trāslit (qđ bis fit in anno: cū sc̄z est in
principio Arietis: circa festū Gregorij: & in princi
pio Libri: circa festū exaltationis crucis) Sit equi
noctiliū in uniuersa terra, hinc & equator diei & no
ctis dicitur. Est em̄ tūc dies .12. horas similit̄ & nox.
Nominatur etiam cingulus primi mobilis: q̄ ip
sum in medio per duo aequalia per modum cingu
li diuidit.

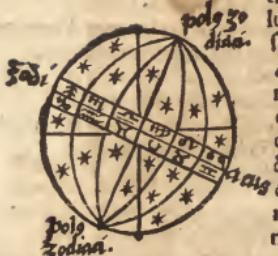
De Circulo Zodiaco. Ca. xiij. DI.

Zodiacus
circulus
igna zo
draci au/
stralia

Odiaeus quis est circulus? MA. Is qui
per sphērū mediū transiens equinoctialem
intersecat: & intersecat ab eodē in duas par
tes egales: quāz una versus austri: reliqua vero
versus septentrionem declinat. ob id & circulus obliquus dicitur. Et signa
versus austrum declinantia australia vocantur: sc̄z Libra Scorpio Sagitta
rius. Capricornus. Aquarius Piscis. Ea vero que versus septē trionem
se vertunt: Borealis a vento vel Septentrionalia dicuntur. sc̄z Aries. Tau. signa zo
rus. Gemini Cancer Leo. Virgo Est autem hec declinatio 23 graduum diaci sept
& dimidiij fere. de gradibus qui ex diuisiōnē totius in .360 p̄ueniunt. Zo/ trionalia
diacus autē noſatus est & no Tou Σωχα zoe quod est vira: sol enim sub zodiacus
illo circulo motus est: ita p̄stat inferiorib⁹: aut & no Tou Σωχιοp dicitur
azodiō quod anial dicitur: sunt em̄ in eo. 12. imágines per stellarum polis

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

tiones format: & noīibus ani malis insignit. & solus is cirkulus in firmamēto latitudinē habere de- scribit. DIS. Quāta est latitudo eius? MA. 12. graduū exp̄ata diuīsione ī. 360. sumptos. & p̄ mediuī hogz linea imaginaē diuidēs Zodiacū ī cir- cuitu ī duo eq̄lia: a q̄libet p̄tēx grad⁹ relinque- do. huic linea ecliptica nomē est: q̄ tūc solū cū sol & luna sub ei fuerit. Eclipsis fieri possit. ex hac Zo- diaci p̄tīōn patz: signū qdlibz in lōgitudine habe- re grad⁹. 20. ī latitudie 20. 12. Qñq ī totum fir- mamentū in. 12. eq̄lia diuidit p. 6. cirkulos p̄ polos zodiaci & initia signoz ī zodiaco distinc̄oz trā- seūtes. & tūc stelle extra zodiacū existentes dicunt esse insignis

De circulis coluris. Capitulū quindecimū. DIS.

**Colurus
solsticioꝝ**

Escrive Coluros. MAG. Colurus solsticioꝝ est cirkul⁹ p̄ po- los mūdi. & p̄cipia cācri & capricorni trāsies: spherā ī duo eq̄lia diuidēs. DIS. & un̄ hoc sortit⁹ est vocabulūt⁹ MA. a colo colurus qd mēbrū & uros qd bos silueſter interpr̄at̄. apparet em̄ huius cirkli sola dicitur una medietas ī modū eaudē bouis silueſtris erēta. Sed solsticioꝝ dicit Solsticio. qm̄ sol ip̄m attīngēs ampli⁹ nō alcedit: ut cū circa festū viti Canezu ī. rum

Colurus trac. n° descedit: ut cū Capricornū circa Luci festū lustrat̄. horū primū equinoctiū solsticiū ēstival (q̄a ī estate) altere 20 solsticiū hyemale (q̄a ī hieme fit) orum appellat. Colur⁹ 20 eq̄noctioꝝ est cirkul⁹ p̄ polos mūdi & initia arietis. Estiuale & librae trāsies spherāz ī duo eq̄lia diuidēs. dicit⁹ aut̄ est eq̄noctioꝝ: q̄a Hiemale sol ip̄m attīngēs eq̄noctia facit/ unū sc̄z 20 nōale circa festū Gregorij: altere Vernalē vero Autumnalē/ circa festū exaltationis Crucis. Et hi duo cirkuli se- autūnale le in polis mundi interfescant ad angulos rectos & sphaeraleſ.

De cirkulo meridianō. Capitulum. xvi. DIS.

**Circulus
meridia-
nus**

Eridianū ī sphera q̄ē dicas cirkulūt⁹ MAG. eū ip̄m q̄ trāsīt p̄ polos mūdi & per cenith capitūs nr̄i. Est aut̄ cenith capitūs nostri Cenith punct⁹ firmamēti direc̄te capitib⁹ nr̄is supposit⁹. Appellatus est aut̄ is cirkul⁹ meridian⁹: ga cū sol ab ortu alcedē / ad ip̄m p̄uenēr̄ illi p̄ cuius cenith tal cirkulus trāsīt meridiles est. ex q̄ patz ciuitates eq̄liter ab oriēte & occidēte distātēs / diuersaſc̄z latitudinū eundē habere meridia nū. has aut̄ q̄ ineq̄lit ab ortu & occalu distāt̄ / diuersos meridianos habe- re necē est. & drā eorundē abinuicē / lōgitudō ciuitatū ī tabulis. Astro- nomiſis appellari solet.

De cirkulo horizonte. Capitu. xvii: DIS.

**Circulus
horizōn**

Orizon q̄s cirkul⁹ est⁹ MAG. Qui supius hemisperiū ab infe- riore diuidēs vīsum nr̄m termiat. un̄ & hoc accepit nomē Horizōn nāq̄z ciator vīsus ī interpr̄at̄. & ille qdē duplex est rect⁹ & ob- liquus. Rectū aut̄ horizōta hēre phibent q̄ sub eq̄noctiali hītāt. nā hogz Rectus horizō p̄ polos mūdi trāsīt: & eq̄noctiale ad angulos sphaeraleſ & rectos

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

132

dividit. Sed horizonta obliquum sive declinatio est: quibus unius polorum super horum obliquum
zodiaci elevatur. horum enim horizonte egnoctia ad angulos spherales obliquos
intersecat. Est autem zenith caput sive polus horizontis ex quo facile clarum tantum
esse distatiam zenithi capituli nostrae ab egnoctiali quarta fuit super horizontem
elevatio poli mundi.

De circulis spherae minoribus. Capi. xvij. DIS.

Irculos maiores sex ex primis descriptis in sphera imaginari fa
cilius videbuntur. nunc minores descriptos subiungit. MAG. Circuli Circum
miores in sphera imaginari sunt quatuor: quae duo ex motu polo superiores miores

zodiaci circa polos modicis causantur. Poli namque zodiaci a polis modicis virginis
et tres gradus et ferme dimidiū distantes circa eosdem volvuntur. quae unus Arcti
cus: reliquo vero antarcticus appellatur. Arcticus quod est aрctos et stellationem quae Arcticus
& ursa maior dicuntur: quae circa hunc circulum (ut in sequentibus patet) inuenientur. Et idem circulus nonnunquam Borealis aut Septentrionalis dicitur. Borealis quod est. nam
in ea modicis pte est unus Boreas ventus orientis. Et septentrionalis a septentrione.
Id est miorum ursa. quae septem stellis circa hunc circulum exstantibus figura est. quae &
triones id est boues appellantur: eo quod tarde ut boues mouentur. eisdem nonibus
polus modicus nobis sive apparere (quae & circuli arctici centrum est) noverat. Opposi
tus vero & polus & circulus antarcticus qui contra Arcticum dicitur idem austra
lis a vento. & meridionalis a tali modicis plaga. DIS. Qualiter autem alii duo
miores circuli in sphera imaginari. M. talis. nam sol exstans in primo puncto ca
cri/circulum quendam describit: quem tropicū canticū dicunt. tropicū quod a tropos
quod est aquilonio. nam tunc sol alicuius non ascendens a nobis se uertit. sed si pateretur in
primo puncto capricorni fuerit/circulum quendam describit: quod tropicū capricor
ni ex eadem causa appellatur. hi sunt circuli non modis in firmamento versus etiam in nona
& decima spherae imaginari: ut sequens admittat descriptum. Dicit enim facile ex dictis:
telle corporis solidam ex circulo realib[us] vel lignis aut enneis aponendis esse arb[us]
torum: quoniam omnis quantitas atque distans etiam in sphera sit apto simile dilucidata
MA. Si haec tuā imaginatio operaque pleueris singula quod dixi clarum atque planum.
In tali corpe conspicies. Solida namque in planis figurari laboriosum est.

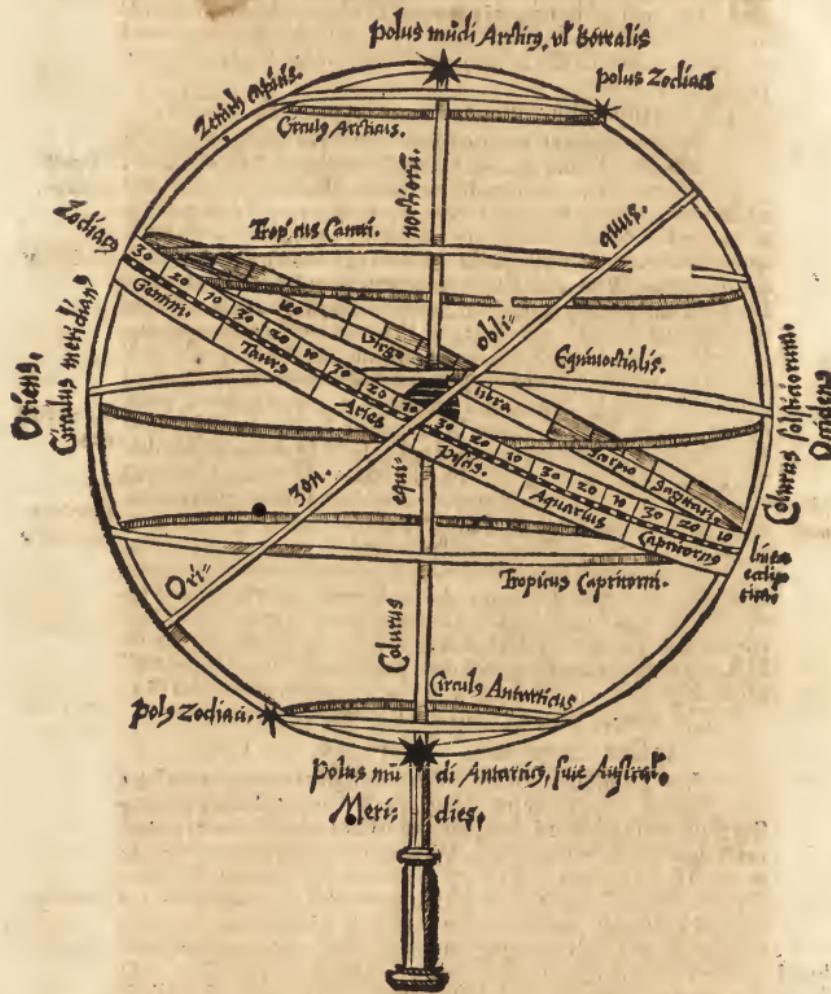
De natura motu & figura stellarum: & si anima te sint. & galaxia. Capi. xix. DIS.

Vnde primis ordo expostulat ut stellarum & naturas & motus de
scribas. Ma. Stellarum oculis tamen fixis (quae in firmamento sunt) quae errantibus

sunt planetas (quae in septem orbibus planetarum consistunt) eiusdem naturae: mo
tus & figurae cum suo celo sunt. Vnde sicut celum non est elementum nec ele
mentatum sed ex materia prima & propria forma subtili componeatur: & quantum de
sua natura est simpliciter corruptibile: qua vero forma celum eternum non habet se po
tentiorum. iob agente naturali non corruptibile. Ipse non graue non leue non
calidum nec frigidum sed omnibus pigrinis vacuum impulsionibus a naturalibus

Algazel perhibet. Ita & stellarum quae celorum partes sunt necessario cum celis eius
de natura dem naturae existunt: & ab ipsis tamen densitate & raritate differunt. Est
speculum quoniam stellae densior orbis sui per suam solis receptivam & retentivam & proprie
tatem.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

rea potentie visiū obiecta. Orbis vero in alijs p̄tib⁹ (q̄a rarior) lumen
versus ipsum projectum non incorpans / luminosus aut lucid⁹ non fit nec cuiſ
uis coloris subiect⁹: ideo visibilis non est. DIS Et forsitan eadē ex causa
via quādam in celo lata & alba appetet. MAG. Sane opinaris, nam is
circulus albus / quē greci galaxiam / latini yō circulū lacteum appellat Galaxia
(γαλαξ, quippe lac significat) non de natura elementari vel vaporosa
(ut quidā volebat) sed de natura celesti existit. & q̄a egeris coeli p̄tib⁹
densior: ideo fit luminosior. DIS. Cur aut̄ hec pars similitudine & stelle in
die non possunt videri? MAG. Quia lumē maius (Solis scilicet) obſtruſ
scat & minus obumbrat: & ob id etiā carbo ignitus in die & p̄cipue circa
Solis radios minus aut quād si nihil lucet. Ex his substantiā stellarū manifeſta
relinquimus. Superstut motū earundē breuiter percurram⁹. DIS.

Vnde mouent stelle? MAG. Stelle omnes mouent ad motū sui orbi. Motus stell
bis circulariter sicut ps ad motū totius. Orbis autem ut multis placeat a larum
suis formis substantialib⁹ mouent. Sed ut alijs videat ab intelligēcijs p̄

Boetii⁹ de consolatu phīco li. 3 nens das cuncta moueri. Et Aristoteles undecimo metha. Numeri intel
netrō. Aristotele⁹ ligentiarū sed m numerū motū venari atēprauit. Hinc plures moti ut
cōcelos animalia dicerēt. ut Aristoteles sed de celo & mundo. Averrois
primo coeli & libro de substantia orbis. Auicenna q̄nto naturali⁹. Idez
senſit Plato & antiquos multi. Hęc quoq; quæſtio lūmos. Theologos

Augusti. nō mediocriter exercere solebat. Vnde Augustinus in Enchiridion ca.
57. cum de discretione angelicē nature nonnulla differuerisset / subiungit
Sed nec illud quād certū habeo / ut ad eandē societatē p̄tineat Sol & Lu
na / & cuncta sydera quās nonnullis lucida corpora esse nō cum sensu vlt
intelligentia videant. Et de ciui. dei li. 13. Platonis de hac re sūnam discu
tiens subiungit. Et hoc qđem ut̄ Plato verē de syderib⁹ dicat alia quae
stio est Nec em ei cōtinuo cōcedendū est globos istos luminū siue or
bicularis luce corpore super terras seu die seu nocte fulgentes / suis qui
busdam proprij animis viuere / isq; intellectualib⁹ & beatis. verūtamen

Hieronym. cum, s. Hieronymus libros Periarchion Origenis cribraret / inter cetera
et Auctiō ros errores damnabiles: hunc quoq; in primo libro Periarchon Orige
ne erroris nō scripsisse testat. Vnde qđ sup Ecclesiasti. i.e. recitat nō scđm p̄priam
opus Origenē sed aliorū lcs; Platonicōs poetaq; ponit. quoq; testimonia addu
genis ī p̄ cit. In libro etiā de cognitōe verē vitæ (q; a nonnullis. s. Augustino aſcri
farchon bīf) de astris dictū est. Qui ea rōnabilitia vel saltem sensibilita corpora arbi
trēde cogitare / iure sensu carētes inter irriōnabilita cōputant. Et Damascenus li. 2. Damascen⁹
itiōe ve. Nullus animalis celos existimet. in animaliē sunt & insensibiles. Ceteri
rae vitæ itaq; (quoq; etiā auctoritas spernenda nō est) corpora celestia aiata appell
lantes / aut Phīco & opinōes recitabāt / aut qđ veritati contraria nō est illud
nō p̄ informacōem: sed affiſtentia intelligūt. Astat em intelligentia orbis
que mouet. sed nō informat / nec sensibiliē intellectuālēve reddit. DIS

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

Si igit stellæ per se non mouentur: unde est quod quinque p̄pinqüores quinque vē
rō remotiores alijs sunt? MAG. Omnes stellæ Firmameti semper in ea
dem sunt distantia inter se: ideo fixæ dicuntur, veretamē ppter motū reni-
sionis Firmameti in quo sunt omnes stellæ fixæ: etiamē quantū ad zodiacū 3
nonā sphaerā loca mutantur de gradu in gradū signa ab occidente in ori-
ente, ppter motū autē trepidationis Firmamentis non semper eque ab equi-
noctiali & polis wundi distant Septē vero planetæ quinque libitūs inter-
dū vero stellis fixis confunduntur: ideo erraticæ nominantur, quia de stella
ad stellam progrederi quasi errantes cernuntur: qđ motu proprio non co-
tingit: sed ad motū suō orbī accidit. Si enim stella per se mouere natu-
rā mouetur defecisset, qđ stellæ ad motū calē non organa nec figurā cōuenientē de-
disserit, cū figura sphaerica cuiusmodi stellæ sunt motui progressivo sit incep-
ta: qđ nullus unq̄ naturaliū admisit, imo oēs una voce clamitant na-
turam in necessarijs non desicere: in superfluis non abundare: nec quic-
qđ frustra agere.

De numero differentia & quantitate stellarum Capitulum. xx. DIS:

X dictis numeris stellarum erraticarum ad septē redactū intelligo: sed
an ne idē de stellis fixis a Phis attentatū sit: dubito. MAG. At-
tentatū qđem est a plurimis sed a nullo unq̄ inveniūt. qđ nec oēs eas vi-
deri posse: credendum est, inquit diuus Augustinus, 16. de ciui. dei. Nā qn̄ Augu⁹ de
to q̄ acutis intuet tāto p̄les videt, unde & acerrime cernentib⁹ alijs oc-
ciui. dei. cultas esse merito estimantur. Exceptis eis syderib⁹ q̄ in alia pte orbis a no-
bis remotissima oriti & occidere prohibet. Postremo quinque uniuersitatis tel-
laꝝ numeris cōphendisse & cōscriptisse iactant (sicut Aratus vel Eudo-
xius vel si q̄ alij sunt) eos libri hui⁹ (sc̄ Gen. 15.) contennit auctoritas.
Vnde & propheta regius David id solius Dei esse / fideli carmine ceci-
nit dicens. Qui numerat multitudinem stellarum / & oībus eis noīa vocat. Ve-
rū inter omnes magno conamine astronomi mille & viginti duas no-

differētiae
earūdem
prima
Secunda
Tertia
Quarta
Quinta
Sexta
stellæ ne-
bulæ itē
cēneb̄e

Aratus,
Eudoxi⁹
Psalmista
numeris
stellarum

tauere: atq̄ in naturas descripsere: & easdē qđa quantitate inēquales sūt)
sex differētias separantur. In prima itaq̄ differētia gndecim ponunt ceteris
maioris, quare q̄libet cōtinet terrā 207. in ordine sc̄do. 45. ponunt, quas
rū q̄libet terrā 90 cōtinere dicuntur. In magnitudine tertia. 208. sunt, & q̄
uis eaq̄ terrā. 72. cōtinet. In quarto ordine. 274. existunt: & has quęquis
terrā. 54. cōphendit. In quinta differentia. 217. reperiuntur: & unaquęq;
haꝝ. 37. terrā cōtinet. In sexta & ultima differentia sunt stellæ parvę nu-
mero. 249. terrā. 18. magnitudine sua excedentes. Et ppter has sunt quinq;
q̄ (quia obscurę sunt) nebulae dicuntur, post has sunt aliæ nouē obscurio-
res q̄ tenebra appellantur, quare una est oblonga tanq̄ cauda. Ex his claret
q̄libet stellarum fixarum visu notabilissimis: terra multo maiore. Hę vero cōtita-
tes a Geometris demonstratione certa asseruntur inveniēt.

De coeli imaginib⁹ seu cōstellatōibus. Ca. xxi. MA.

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

134

X his Firmamenti stellis astrologorū nō nullū imaginū quartū
dam lineamenta imaginati sunt nō tñ credendum eas in celo re
aliter actu existere aut coloribus tincta qualibus depingunt: sed
ab effectib⁹ & situ eis & colores & noſa iſpis indiderunt. Et nominatio
res. 48. ponuntur: quarum. 12. in zodiaco circulo: reliquas yō versus sep-
tentriōnem & Austrum describunt.

De imaginib⁹ sive signis zodiaci; & de ſitu ortu & occaſu eorumdem. Ca. xxij. DIS.

Vot sunt imagines zodiaci: MAG. 12. ex stellis praefatis. 1022.
Firmamenti. 346. cōtinentes haꝝ nomia ſunt. Aries: qui in con- Aries
iunctōe zodiaci & equinoctialis poſitus dorsum habet ad Boreā
caput eius cōuerit ad ortum. oriſ a capite & occidit pedibus. Taurus/ taurus
ecōtra caput habet occidētale depreſſum quaſi ad terrā deſtrecte videa-
tur. Hic auerſus oriſ & occidit. Gemini: caput habet ad Bo reā: iunctis Geminis
q̄ dorsis hincinde mēbra diſtendit iſpi inuicē ut cōplexi ſe mutuo tenēt
oriunū iacentes & occidunt a pedibus. Cancer pedes versus utrīq; polū Cancer
porrigit. Leonē respicit: venter eius terrā versus porrigit: oriſ aut & oc-
cidit a posteriore corpis parte. Leo respicit canc̄: dorsum ad Boreā haꝝ Leo
bet a capite oriſ & occidit. Virgo caput habet poſt leonē. dextra manu Virgo
tangit circulum equinoctiale: qua & ſpicas tenet. oriſ & occidit a capiſ
te Chele ſue libra: q̄ prima ps ſcorpionis eſt. nā chaldei undecim tñ 30 Libra
diaci ponunt imagines: lāncē duashabet quaꝝ una Borealis: altera au-
ſtralis dicit. Scorpio virginē respiciens pedes versus utrīq; polū porrigit. Scorpio
git: caudā reflectit versus Boreā vētre ei⁹ respicit terrā: oriſ rectus & oc-
cidit curuato corpe. Sagittari⁹: caput habet versus Boreā respicit ſcor. sagittari⁹.
pionē: ſagittā & arcū tener: arcus tangit manū ſinistrā & pedē ſinistrī: re-
ctus oriſ: & p̄ceps occidit. Capricorn⁹: dorsū habet versus Boreā: caput Capricorn⁹
versus Sagittariū: ſed cōuerſum yſus Aquariū: oriſ directus & occidit nus
p̄ceps. Aquari⁹ caput habet versus Boreā: manū ſinistrā extendit ſuꝝ Aquarius
dorsum capricorni: & dextera effundit aquā nrna q̄ uſq; ad pifces decur-
rit. & ad ortū tendit oriſ & occidit caput prius ceteris membris. Pifces Pifces
duo ſunt. dorsū primi Boreale: dorsum ſecundi yſus brachii Andromē-
de occidētale. unus Aquariū alter Boreā respicit. Et inter iſos lineola q̄
dā eſt: qua q̄ ſi vinculo alligant̄ inter caudas amborū. Inferior ps oriſ &
occidit. Et ſi zodiaci ſigna equalia ſint. 30. ſc̄ graduū in lōgitudine &. 12
in latitudine (ut dictū ē) in imagines iſtę nō oēs eç̄les ſunt. Q uēdā em̄
extra zodiacū p̄cēdunt. & quedam longitudinē. 30. graduū excedunt. ut
in Alfonsij tabulis lucidius deprehendes.

De imaginib⁹ ſeptētrionalib⁹. Ca. xxij. DIS.

Fp̄ētrionē yſus q̄t deſcribūt: Ma. 21. de p̄fatis. 1022. ſtellis ſi-
xis. 360. cōtinētes. haꝝ noſa ſunt. uſa miior: uſa maior ſue Ar-
eos. Draco medi⁹ inter ambas uſas. Cepheus. Cassiopeia corona Her-
cules. Vultur cadens. Pleiades ſue gallina, Arctophylax ſue Bootes,

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

& quandoq; Arcturus dicitur. Perseus cū capite Gorgonis. Auriga siue agitator. Anguïtenens. Anguis. Sagitta siue faculum. Aquila siue vul- tur volans. Delphin. Equus primus. Equus secund^o. Andromeda. Tri- angulus.

De imaginib; australib;. Capi. xxiiij. MAG.

Rerhas sunt aliq; extra Zodiacū Austrum versus porrecte.
DIS. & quor sunt? MAG. Sunt qndecim de stellis fixis p- dictis. 36. cōtinentes. videlicet. magnus Cetus. Orion gladio succinctus. Eridani fluui^o. Lepus. Canis minor siue canicula. Canis ma-ior. Argos nauis. Ara. Crater. Coruus. Chiron siue Centaurus. Hydra. Turibulū. Australe fertum. Piscis australis. Haec omniū dispositōes ac sitū cōnumerare: epitomatis lege phibemur. Sed de his si lubet in Ara- to Hyginio de siderib^o: ac tabulis Alfonsi ceterisq; legere potes. Nam ibidem eaꝝ dispositōes/ sitū & numerū stellarū ex quib^o sunt: & haec stel larum magnitudines & noīa clare repies. cū auctores in nominib^o & fi gurationib^o imaginū diuersas repies tñmēto quod a principio monui nō eas esse in celo naturali cōdīcio sed pro libitu uniuscuiusq; effigia- te. DIS. Misericordia hēc faciam^o. & de signor; ortu & occasu. quoniā pauca supra tetigisti. si que alia habes in medium feras.

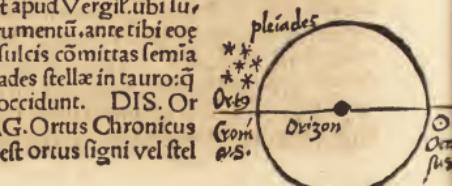
De signorum ortu & occasu ut est apud poetas.

Capitulum. viceſimū quintum. MAG.

Ignorū ortus & occasus/legenti scripta sapientum multiplex occurrit. aliter em̄ loquunt Poet. & aliter Astronomi de signorū ascensu & descensu. apud poetas nāq; ortus signorū simi liter & occasus reperiū tripartit^o. Cosmicus scilicet Chronicus & Eliac^o

Vergili^o cōſtituto. Occasus aut̄ Cosmic^o est occasus signi oppositi signo in quo sol cosmice oritur. huius exm̄ est apud Vergil. ubi fu- pra docentē tempus ſeminādi frumentū. ante tibi eoꝝ athlātides abſcondant Debita q̄ ſulcis cōmittas ſemīa. Sunt autem athlātides ſive pleiades ſtellæ in tauro: q̄ ſcorpione in autumno oriente occidunt. DIS. Or- tus Chronicus quis est? MAG. Ortus Chronicus quē latine temporalē dīcimus: est ortus signi vel ſtel

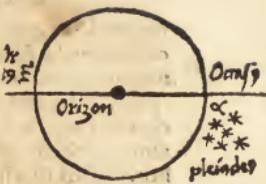

Aratus
hyginus
Alfonius

Vergili
taurus
ne ap pa-
tione.

DE PRINCPIIS ASTRONOMIAE

uidius Ite in oriente post solis occasum, de isto logitur Ouidius⁹ de Ponto: cōquerēs morā exiliū sui dices. Q uattuor autūnos plieas orta fecit. DIS. Si dicitur dictis com parē/cōtraria videntur, nam antea apud Vergilius⁹ plieades in autūno occidere: iam vero eas (Ouidio teste) in Autūno repio oriū. MAG. Hęc sane pēfata p̄nt simul esse vix, ut sej̄ occidat cosmice, ut apud Vergiliū um est, & oriant chronice, ut Ouidius s̄voluit. Quod

qdē uno die euenire pōt: scz in Solis occasu Pleiades in oriente chronice ascēdant & ruerū circa Solis ortū in occidēte cosmice descēdant. DIS. Huc nodulū solutū fateor: Chronictū occasum ondē. MAG. Occidit chronicē est signi vel stellę opposite signo vel stellę chronice coriēti, ut apud Lucanū. Tūc nox thessalicas urgebat pua sagittas. DIS. Eliac⁹ ortus qui se est? MAG. ortus sive solaris est exitus signi vel stellę de subradijs solarib⁹ sub qbus an videri nō poterat, ut apud Ouidiu⁹ de Faustis. lā leuis obliqua sub sedi aquarius urna & Virgilius⁹ in Georgicis. Gnostig ardetis defecēdit stella coronę, q̄ cū iuxta scorpiōne sit Sole ibidē exire videri nō poterat. Occidit aut̄ Eliac⁹, est ingressus signi usq; stellę ad Sol radios, ut in exemplo pmisso. taurus & aduerso cedens canis occidit astre, & plura his simila de hoc tripliō ortu & occasu apud poetas sit, quibus brevitas causa p̄missa: de ortu & occasu signis ad mente Astronomorum loquamur.

De Ortu & occasu signorum secundū Astronomos.

Capitulum viceſimum ſextum. DIS.

Espectu cui⁹ Astronomi signo ortū & occasū p̄peditū? MA respectu egnoſtialis & rectitudinis & obligatatis ſphere. DIS Id manifeſtū eloquere. MAG. Egnoſtialis cā in ſphera recta q̄ obliq; ſp uniformis alcedit id est ipib⁹ eq̄libus ſp eq̄cles arc⁹ de egnoſtiali alcedit. Zodiac⁹ vō in utraq; ſphera diſformis porit. Ni in temporib⁹ eq̄lib⁹ nō ſp eq̄cles arc⁹ de ipo alcedit, n̄ ascētiōs priū zodiaci eq̄ntur alceſtionib⁹ priū egnoſtialis aut mīores aut maiores ſunt. & ob id Astronomi signa qdā recte qdā vō obliq; oriū & occidēre dicūt. Rechte qdē signū oriū uel occidit cūq; maior p̄ signo ſtial oriū vel occidit unū Cäcer, leo, virgo, libra, ſcorpio, lagittari⁹ recte oriū & capricornus, aqri⁹, pifces, aries, taur⁹, gemini recte occidit. Obliq; aut̄ signū oriū vel occidere aut̄: cūq; minor p̄ signo ſtial oriū vel occidit, unde p̄dicta ſex recte oriū & obliq; oriū: & illa tardi⁹ oriū q̄ occidit: & ſex recte occidēti obliq; oriū: & h̄c ocyus oriū q̄ occidit. Quod qdē facilime de phendes, & oculogia iudicio cōphabitis ſi ſphera ex p̄memoratis circulis ſpactā/inter fixi horizonta circumixeris. Certi⁹ aut̄ q̄ntū ad gradū ſup putato; hec in revolutione retis Astrolabij demōstrant. n̄ & p̄ h̄c p̄pore

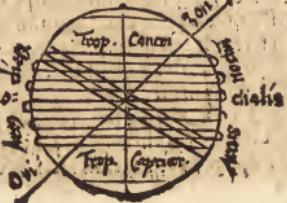
Signa re
et orū
occidētiā.

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

tiones ascensionū q̄ritarē zodiaci : & egnocialis in utrāq; sphera facile cognoscere. sic & nōnūq; maiore p̄tem egnocialis q̄z zodiaci semp̄ oriri īnuenes. vel ecōuerſo. & tamen hās q̄ritas simul oriri comperies. ut iūn q̄ritā q̄ est a principio Canceris usq; in finē virginis videre licet. Si pr̄ signa opposita in ascensiōib⁹ equalia īnuenes. Nūc dier⁹ & noctū diuerſitatem edicere hominibus secundū variū sphera situm cōtingentē conasbor. DIS. Optime. necessaria ēm videntur hęc; & sc̄itu digna.

De diuersitate dier⁹ & noctū. Ca. xxvij. MAG

Dhōr; vero intelligentia sc̄ire/ ope preciū est Astronomos du plīcē distinguerē diem Artificialē sc̄i & naturalē. Id tēpus quod **Dies** & ab ortu Solis usq; ad occasum est/diē artificialē. & id tēpus qd a **nox** & Solis occāsu usq; ad ortu eiusdē est/ noctē artificialē appellat. Et utrūq; **artificialis** in p̄tes. 12. ēquales diuidūt: quas horas Planetarū vocāt. quāz diurne a Solis ortu/nocturne yō a Solis occāsu initū sumūt: & q̄tidiē in q̄ntitatem/ lōgitudine videlicit & breuitate variant/ s̄m q̄ tēpus inter ortū & occasum Solis nūc m̄lēm nūc p̄ūi reperit: ppter signor; tarditatē & velocitatē in ascēsi: in ḡbus sidūs orit & occidit. Dies aut̄ Nālis est reuolutō egnocialis circa terrā semel/cū tanta pte zodiaci/ q̄nta inferim Sol per transit motu p̄prio contra Firmamentū. DIS. q̄nto tēpore aut̄ ēquales noctialis reuolutō semel circa terrā ē MAG. In. 24. horis fere. hoc est in die & nocte artificiali. DIS. & ita oēs nāles sunt ēquales. MA. p̄be si tñm egnociali motū attēdis. si aut̄ motū solis tra firmamētū aiaudertas cuius tēpus tpi reuolutōis egnociali addēdū est: dies nāles īneq̄les eūtē DIS. Ob q̄ causam? MAG. q̄a (ut dictū) p̄tes zodiaci nō ēq̄liter ascendūt. qdā em tardis: qdā yō citius emergūt ppter obligatō. Cum iḡit sol motu p̄prio oēs has p̄tes cōtra firmamentū pagret: q̄nq; in pte zodiaci velocius: q̄nq; vero in pte zodiaci tardius ascendēti regit. Et ita cū tēpus hās ascēsiōnū īneq̄les sūt: dies naturales quāz hęc tempa partes sunt īneq̄les esse necē est. Hęc īneq̄litatē nō tuligus p̄cipit. Sed Astronomi in suis calculationib⁹ attēdunt: DIS. Sane intelligo. Sed unde hęc q̄ temp⁹ inter solis ortū & occasum (qd diē artificialē noīasti) īneq̄litas latitūdī oēndas. MAG. hoc ex vario Solis p̄ signor; gradus motu p̄uenire intelligas. Sol nāq; a principio Capricorni usq; ad Canceris initū 82. parallelos sive spiras describit: inter q̄s medi⁹ egnocialis est: ultim⁹ vero tropicus Cācri. Et prim⁹ tropicus Capricorni a q̄dēlēdēs usq; ad finē sagittarij alios. 82. parallelos describit: q̄ diez naturaliū circuli appellant. Ceteri planetæ hui⁹ egnociali parallelos multiplicat s̄m numerū diez: q̄b⁹ zodiaci pagrat. Paret iḡit q̄ planeta nūc ex eo loco unde p̄dile oritur est elevat. De

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

136

Scripti parallelī ab horizonte diuiduntur. Arcus supra horizonte reliqui die
ēū artificialiū: arcus autē sub horizonte noctū artificialiū appellantur. H̄i
autē habitatib⁹ sub equinoctiali in sphera recta semper eōles sunt. nā horis
zōn eoꝝ p̄ polos muudi transit. His autē quoꝝ poli supra horizontem
eleuant inaequales sunt: equinoctiali dēpto qui ubiq̄ in duo eōlia p̄ ho-
rizonta diuidit. Ob id cū Sol ipm describit in omni terra equinoctium
est, q̄ om̄ia cū luce clariꝝ oculis sphericū corpus insipientibus appare-
ant: missa facio. Vnū tñ adh̄ciendū apprime necessariū duxi: q̄p in omni
die artificiali sive lōga sive breui sena signa supstant: toridēq; delitescūt.
Sūliter in q̄libet nocte. DIS. quōd hoc fieri possit lucidiꝝ demonstra.
Nā cū om̄ia signa in lōgitudine & latitudine sint eōlia: plura in multo
tpe pauciora vero in pauco tpe oriri existimō: aut dies noctesq; omnes
pares esse debere. MAG. bene qđē qm̄ nec signosq; eōlia nec motus
irregularitas: sed disformitas sive ascensus & decensus inēcūlia diuersi-
tate hāc causat. Vnde in superioribus dictū est qđā directe qđam vero as-
cendere oblique. Ea autē q̄ directe ascendunt: in ortu suo minus temporis
habebunt. Cancer q̄p eōbi oris horis. 2. & quarta pte occidit hora. 1. & signorū
deunce. Leo ꝑ ortū horis. 2. & tertia pte: & occidit hora. 1. & semis & se ortus &
xta. Virgo oris horis. 2. semis & sexta pte occidit hora. 1. & tertia parte. occasus
Libra oris horis. 2. & semis & sexta pte: occidit hora. 1. & tertia pte. Scor-
pio oris horis. 2. & tertia pte: occidit hora. 1. & semis & sexta pte. Sagita-
tarī oris horis. 2. & 10. pte: occidit hora. 1. & deunce. Signa opposita/
opposito mō oriunt & occidunt. Vnū quantū t̄pus est oris Cancri tñ est
occasus Capricorni signi oppositi. & occasus Cancri oñdit ortū Capri-
corni. ita in reliquis p̄fomiter. Ex quo facile cōcludit in maxima die
oīa signa directe ascendētia: & in nocte eiusdem (q̄ necessario est minima)
om̄ia obliqua cōscēdētia oriri. p̄ oppositū de die minima & eiꝝ nocte (q̄ ma-
xima est) p̄poter intelligere. In utroq; autē eq̄noctio tria directe & tria
obliqua cōscēdētia oriunt tā in die q̄ in nocte. Sed h̄ lucidiꝝ demonstratō
oculari iu sphericō corpe aut Astrolabio possunt videri: dinesse in di-
uersis climatisbus. Nunc calamus ad cōclū septimum festinat.

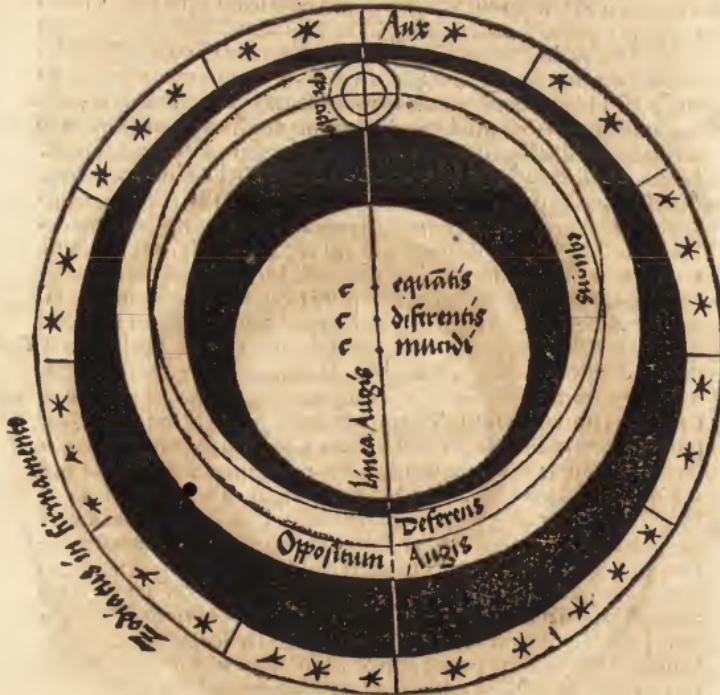
De coelo septimo quod Saturni est. Ca. xxvij. DIS:

Eli septimi dispositōe & motū describas: MA. Cœlū septimum
(cū sit figura sphericæ superficie sua cōnexa superficie cōcauæ ob-
raue sphæræ cōiungit. & in orbēs tres ab iniūce diuisos & cōtiguos p̄trit.
In quoꝝ medio orbis q̄rtus & p̄p: cuius Planetæ corp⁹ infixū ē collocat.
& est epīcīlus. Orbis superior celi septimi: s̄m superficie cōnexa mūdo cō-
cētricus est: s̄m cōcauā autē ecētric⁹ est. Inferior autē ecōuersos: s̄m superficie
cōcauā cōcētric⁹ est: s̄m cōnexa ꝑo ecētric⁹ sp̄icit. Et hi duo orbes/ Aut̄ deferēt au-
gē Saturni deferētes/noiant: eo q̄ ad motū eoꝝ. Aux saturni variet. In gē saturni
ter̄ hos terci⁹ orbis includit q̄ s̄m utrāq; superficie ecētric⁹ est: & deferēt deferēt sa-
Saturnū appellari solet: q̄ in ipso orbis p̄p: (cuius Saturni corp⁹ ī fixū turnum
est) deferēt: hos: orbī figuratoꝝ: i hac subiecta poteris videredē scriptōe

n 7

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

Septentrio vel Aquilo.

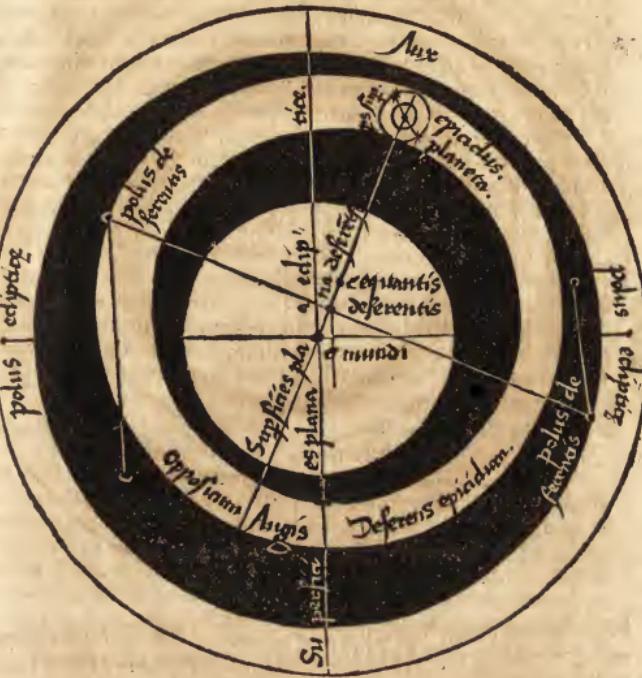
Nunc motus corundē describam⁹. Hoc celū rotū in die naturali ab oriente p occidente: rursusq; ad orientē raptu primi mobilis fertur: s; quo motus or ad orbēs p̄ticularēs quos atinet nō c̄q̄liter mouet. Orbēs em̄ superior & biū deferē inferior (Quos Augē Saturni deferentes appellauim⁹) sup axe & polis tūtaugem eclipticę octauę ſphērę ad motū eius dēpporportionabiliter mouent in diu Saturni cētis sc̄; annis uno gradu &. 28. minutis fere. Ita ut ſemp pars ſtrictior ſuperioris ſit ſup latiorē inferioris/ne corporis penetratio aut vacui ad motus or mittat pofitio. Orbis vero medius (qui deferens Saturni eſt) ſuper axe bis deferē p̄prio axe zodiaci ſive eclipticę ſecante/ſi m̄ ſucessione signorum mouet Satur tur duob⁹ minutis fere q̄tidie. Et poli eius a polis zodiaci diſtantia/ diſtan- num, tia tamen inēquali. axis em̄ huius orbis axe zodiaci nō in medio ſeu cen- tro ſecat: ppter eccentricitatē: uñ eius ſuſcīdies deferētis a ſupicie eclipticę

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

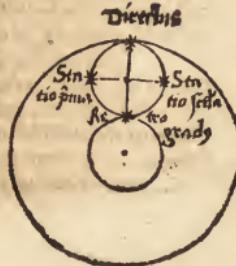
Inequaliter diuidit: ita ut portio maior in qua semper est aux/ versus aq
lonē: minor autē in qua semper est oppositū augis/ ylvis austre relinqtur.
Si/ fit in Ioue & Marte. Ex d̄ claret Axē / polos & centrū huius orbis/
circa axem polos & centrū orbīi augem deferentiū sive ecliptice circum

Septentrio vel Aquilo;

Meridies vel Auster;

ferentias quoque circulos: superficie ecliptice eque distantes descri-
bere. & hoc propter mortuū orbīi deferentiū: quē yttute octauē spe-
re habent. ut hec præfigitata admeton descriptio. Epicyclus
vero dupliciti mouetur motu: in longitudinem sc̄ & latitudine
DIS. Qualiter in longitudine MAG. Sup centrū suū/
corpus Planetæ sibi infixum in parte superiori secundū succel-
litionem: in parte vero inferiore contra successionem signorum
porranc. Ob id planetæ in pars superiori directus: in parte ylo
inferiori tetrogradus dicitur. In ascensu vero vel descensu/ sta-
tionariis appellatur. non quia stet / sed nobis stare videtur:
cum tunc non antrosum vel retrorsum/ sed vel deorsum aut
n. iij

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

curlum pedat quæadmodum sagittam sursum æmissam qualiter stante in
in aere dicimus cù dí recte ascendit aut descendit. Et hoc in omnib⁹ epi-
cicum habetibus considerat. In luna vero ppter velocitatem motum nō ad-
vertitur: ipsa tamē in superiori parte epicicli tarda cursu in inferiori v̄o
velox cursu dicitur. Centrum vero epicicli nō super centro deferentis mouet,
sed sup quodā puncto in linea augis/ tantū a centro deferentis distante/
quantum hoc centrum a centro mundi elongat. Et hic p̄ius centrum equan-
tis est. Et circulus sup eo ad quantitatē deferentis in eadē superficie descript⁹
sive imaginatus: equans nominatur: eo q̄ motum centri epicicli regula-
re & equare habeat. Ipsum quoq; in pcedeti repertus descriptio. DIS.
Ne nominum me fallat obcuritas: quid sit Aux & linea augis ostende.

Aux. MAG. Aux planet⁹: punctus est deferentis/ maxime a centro terre di-
stans. punctus vero maxime centro terre ppter quus/ oppositum Augis.
Oppositum augis. Linea vero per hos punctos & centrum terre transiens linea augis a no-
stris astrologis appellatur. Hoc autē singulorū descriptiones post coe-
lorum explanationē sublungemus. Nunc quod cœpimus psequamur.

DIS. Qualiter mouetur epiciclus in latitudinem? MAG. Epiciclo in latitudinem mouerur respectu Augis verē: super axe suo centrum eius
& longitudes medias transeunte. Et hic axis dum centrum extra no-
dos capitū & caudę id est intersectionis superficiem deferentis & eclipsi-
tice fuerit: superficiem ecliptice que distabit. Saturnus (qui & Phenon)
in triginta annis totū percurrit zodiacum: & continet terrā. v̄. vicibus.

De celo sexto quod est Louis. Ca. xxix. MAG.

Extrū quod sequit̄ celū Louis est: eo q̄ ppter Louis stellā nullā ali-
am in le habeat. Est autē a celo Saturni contiguū: ita sc̄ ut superfi-
cies eius cōnexa/ concauā celi Saturni cōtingat. DIS. Est ne-
eriam in plures orbes distinctū. MAG. Est. & quæadmodū celū Satur-
ni: quo ad figuratiōnē & eccliticitatē. Totū autē quotidie motu prīmī mo-
bilis ab oriente poccidente rursusq; in orientē rapitur. Orbes v̄o augis
deferentes (ut orbes Saturni) in ducentis annis uno gradu &. 28. minu-
tis sere ad motū octauę sphēre mouent̄ nec in figuratiōne aut motu epicic-
li in hoc & pcedenti cori diuersitas nota. Deferens v̄o Louis super axe
& polis ppter (sicut dictū est de Saturno) circumducit. Est tamē mot⁹
huius motu Saturni velocior. Mouetur nāc̄ Iupiter (qui & Phenon)
quotidie. 5. minutis sere. Et sic zodiacū in annis ferme duodecim percur-
rit. Continet aut̄ Iupiter terrā. v̄. vicibus.

De celo quinto quod est Martis. Ca. xxx. MAG.
Orbi gntū in descēlū: Martis est (nā in ipso solus Mars rotatur)
celo sexto contiguū est: & sub eo locat̄: quæadmodū sextū sub se-
timo. in totidēc̄ orbes diuidit̄ & mouet̄: & eisdē motibus quibus
motus de celū Saturni aut Louis. Si siter & orbes ei⁹: deferente dempro: qui sili⁹ sur-
ferentis per axe ppter & polis ppter (ut deferens Saturni aut Louis) revolutur
Marten. velocius tamē Mouet̄ in quotidie. 30. minutis sere. totūc̄ zodiacū in

mot⁹ epi-
cieli in la-
titudine.

mot⁹ de-
rentis Ia-
uis;

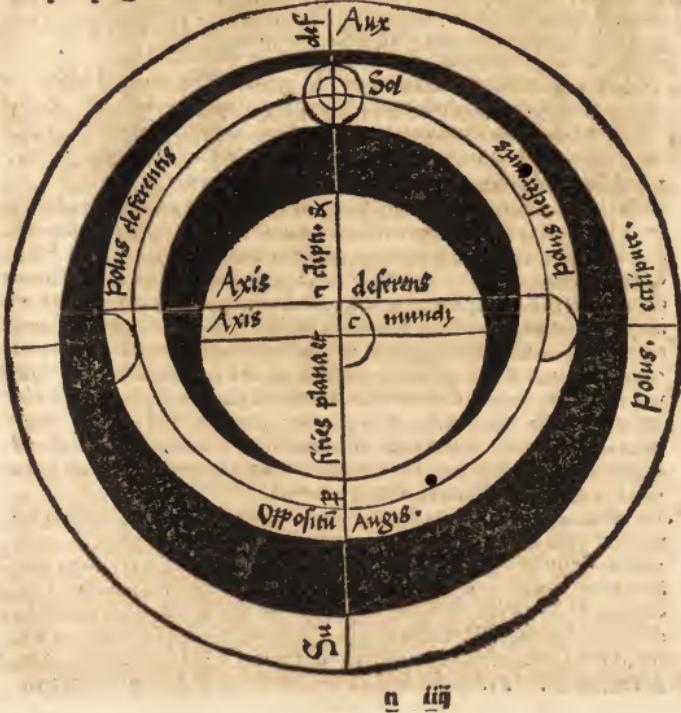
DE PRINCIPIIS ASTROMOMIAE

quantitas duobus ferme annis percurrit. Mars (qui & opifex quem & Pythagorio motu mas
giusdem, minat) continet terram semel & dimidiam & octauam eius partem.

138

De caelo quarto quod Solis est. Ca.xxi. DIS:

Oculū quartū q̄liter est dispositū MAG. Cœlū quartū q̄p solis
est (qm̄ in eo Sol mouet) in superficie cōcaua cœli Martis conti-
netur: & in tres orbēs particulares diuidit̄: duos scilicet a uigē
deferentes: & ipsum deferentem Solare corpus. Equantem autē epicidium
non habet. DIS. Q̄ uomodo hoc coelum mouetur? MAG. Quā
admodum superiores motu raptus ab oriente per occidentē rediū in
orientem in 24. horis ad motum primi mobilis. Orbēs vero augem de-
ferentes eisdem mouentur motibus quibus & orbēs/augeſ Saturni Ios-
uſ & Martis deferentes. Deferens autem Solis super polis & axe, p̄p̄rijs motus de-
secundum successionē signorum ab occidente ſez versuſ orientem quoti ferēti ſo-
die quinquaginta nouem fere minutis & octo ſecundis circumfertur & leui.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Annus. Et ita Sol totum zodiacū in. 365. diebus &c. horis ferme peragrat: nos bisq; annū compleat. Sex aut̄ hōre quater collecte diem integrę constituunt: qui cīlusa nocte. 24. horis cōstat. quē necesse est intercalari excursu quadriennio: qđ bisextū vocant: ne temporę ordo turbet. ut ait dīus

Bissexus Augustin⁹ de trinitate libro quarto. c. 4. ver⁹ de cōtitate anni solaris p. Augus⁹ cīsa nōdū om̄es cōcordant /ed hoc alias. hui⁹ aut̄ motus axis p. cētrum deferentis transit. & axis ecliptice quā est axis augē deferentū rēq; distat. hinc poli eius a polis eclipticę tantū distant qntū centrę deferentis dēst a centro mūdi siue eclipticæ. necesse est igit̄ ut poli axis & centrę de ferentis circa axim/polos & centrę eclipticæ circūferentias puorę circu longę desribant: quoq; semidiamiter est ad ecēcricitatis quantitatē. hui⁹ theorica mox subiungamus. Aux vero Solis a superficie eclipticæ nūc declinat sed semp̄ directe in ea voluit. In alijs aut̄ om̄ibus aut̄ nōnūc a superficie sus austr̄ aut̄ septētrionē declinando mouet. Ob qđ ceteri plānetę om̄es qnq; meridiōales aut̄ septētrionales dicunt. Continet autem

quantitas Solis Sol terrā cētē sexies & sexages. huic sūliter & lunę rānḡ syderibus no

tioribus diuersitas gentium inumerā vocabula sociauit.

De coelo tertio quod est Veneris. Ca. xxij. DIS:

Ercij coeli dispositiōē in mediū feras. MAG. Tertiū coelū qđ Veneris est: nā in ea sola Venus rotatur: in superficie cōcava cœli Solaris cōtineat. In sup & in orbēs pīculares (quēadmodū Saturni: Iouis aut Martis coelū) pītūrit. Circūferē aut̄ hoc coelū totū (ut p̄dicti) in. 24. horis semel ab oriente p̄ occidente in orientē redeundo per primi mobilis motum. Sed orbēs eius augē deferentes sup axe & polis zodiaci ad mortū octauę sphērę circūducunt: uti in alijs supra vīsum est. Orbis vero epīcīlū hui⁹ deferēs dupliū mouet motu. uno qdē ab occidente ȳsus orientē: qui est in longitudinē sup centro aequantis. Eodem aut̄ tempore unā complent reuolutiōē centrū epīcīlī/ veneris & Solis deferens. Alio vero motu mouet in latitudinē declinando sc̄z ab eclipticā. & medieras in qua epīcīlus est/ semp̄ versus Aquilonē. reliqua aut̄ versus austr̄ relinqūit. Auxiū deferentis qnq; ad Austrū/ qnq; ad Aquilonem declinat. Hic motus fit sup polis pīrīs qui sunt in intersectionib; deferentis & aequantis. Hic motus deviationis dici solet: & est mi nutorę decem: in Mercurio aut̄ minutorę 45. cū centrē epīcīlī est in auge vel oppositō deferentis. Nā in intersectionib; dictis est nulla: in locis aut̄ intermediis erescit & decrescit. Verēt̄ nec hic motus /nec is quē inclinationis vel declinatiōis dicunt sensibili motui longitudinis erro rem faciūt. ut colligīt libro. 13. Almagesti. Quapropter polos sup qui. Almagebus primus deferentis motus fit a polis zodiaci recederet: rufusq; ad eos stus, dem accedere necesse est. Ob id nōnullis vīsum est/ unū alium orbē pīdictos om̄nes includenter & mundo cōcentricū ponere: ad cuius trepidationis motum hę deuiations deferentis fierent. DIS. Epīcīlī ȳo qua epīcīlīs est motus: MAG. Epīcīlus Veneris (sicut & dicto) in longitu

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

139

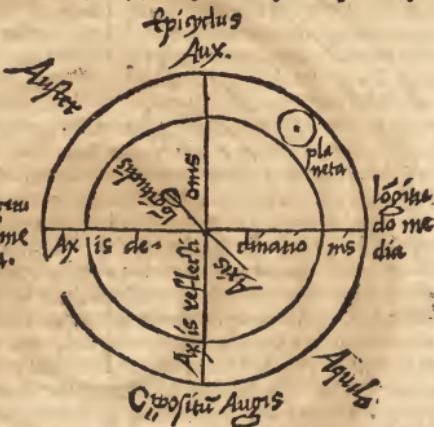
dinem mouetur secundum successionem signorum: & in decem & nouem meti-
sibus solaribus fere semel reuoluitur. In latitudinem vero mouetur mo-
tu duplo. uno quidem: ut epicycli dictorum: quo una epicycli medietas
versus aust^re: reliqua vero versus Aquilonem a deferente declinet. Ideo motus in
hic motu inclinationis siue declinationis dicitur: quia dyamiter augis ve-
re & oppositi epicycli a superficie deferentis declinat & eam fecat. Hec de-
clinatio maxima est circa nodos: ubi deferens & aequans se intersecat: &
nulla in auge vel opposto equantis. Vnde centro epicycli ab auge eq^{ui}n-
tis recedente usq^{ue} ad oppositum eius: aux epicycli versus aquilonem decli-
nare incipit: & oppositum augis epicycli versus meridiem. Rursum centro
epicycli ab opposto augis equantis recedente: aux epicycli versus meri-
diem: & oppositum eius versus aust^re declinare incipit: donec centro epicy-
cli ad augem equantis venerit. oppositum fit in Mercurio. Ex his patet: cu-
m deuiatione deferentis est maxima / epicycli declinatio est nulla: & econtra-
rio . Reliquo vero motu (qui reflexionis dicitur) super axe per epicycli motus re-
augem: & oppositum transeunte reflectitur. ita ut pars epicycli dextra ver-
sus austrum / sinistra autem versus aquilonem a superficie deferentis mo-
ueatur. Dexteram dico que post augem epicycli est sibi signum successio-
nem. Reflectio hec nulla est centro epicycli existente circa dictos intersec-
tionis nodos deferentis & equantis. ipso vero recedente ab ea intersec-
tione que caput dicitur versus augem: pars sinistra siue orientalis in ve-
nere ad aquilonem: in Mercurio ad austrum reflectitur. recedente autem
centro epicycli a cauda versus oppositum augis equantis dicta medietas
in venere ad austrum: & in Mercurio ad aquilonem reflectitur DIS.

Ex dictis colligo quadruplicem epicycli motum. primus: quo mouetur motus epicycli
in longitudinem ab occidente versus orientem portans in parte superi cicli qua-
ore Planetam directe ab occidente ad orientem sibi signorum successio-
nem scilicet de Ariete in taurum de taurō in gemini & sic de alijs. In inferio Primus
autem parte retrograde ipsum planetam ab oriente versus occidentem.
utra successio signorum deferens. Secundus: quo ad deuiationem defecit. Secundus
rentis in latitudinem nunc ab ecliptica nunc ad eam declinat. Tertius:
quo per se a superficie plana deferentis planetam versus eclipticam aut
ad eadem inclinat. Quartus quo pars orientalis nunc ad austrum / nuc
aquilonem reflectitur. MAG. Hic epilogus te & diligenter auctoritate
& non parum in theorematibus astronomiae profectissime iudicat: Lu-
cide equidem epicycli motum non omnibus intelligibilem explanasti.
Axes dictorum motuum enumera. DIS. Axis primi motus / polos Axes mo-
tuos versus austrum & aquilonem protendit & axi eclipticae quandoque tuum epi-
cyclic distabat: tunc scilicet cum declinatio est nulla: cu vero declinat epi-
cyclic ab ecliptica / hic axis in una parte ab axi ecliptice elevatur & in al-
tera ad eam descendit. Motus deuiationis proprium axem non habet:
quia sit ad deuiationem deferentis. Axis autem inclinationis siue decli-
nationis axim motus longitudinis orthogonaliter fecat: & longitudi-
nes medias epicycli transit. Ideo poli eius orientem & occidentem ver-

LIBRI VII. TRACT. PRIMVS

sur p̄tētur, & semp dū centr̄ ep̄icidi extra intersectiōes æquantis & deferētis fuerit hic axis superficie ecliptice q̄ distabit. Axis vero reflexionis orthogonaliter p̄ intersectōem duos dicitur axis trālit. & polos suos versus augē & oppositum augis ep̄icidi p̄tendit. Patet itaq̄ quomodo hi tres axes in centro se interfecant: quēadmodū tres lineæ per longum latū & profundum corporis transentes: p̄ quas differētias positio- nis designamus. Apparet etiā axem reflexionis sup̄ axi declinatōis inclinari: & axē declinatōis sup̄ axi refleksiōis reflecti. Insup̄ & hos ambos si in ep̄iclo fixe essent: sup̄ axe lōgitudinis circulariter rotari. Verū in quadripartitus hic ep̄iceli motus tantū in venere & mercurio reperi- tñ in Saturno Ioue & Marte ep̄iclus duras tñmodo habet: latitudinē unā q̄ per eccentricū ab ecliptica distat alterā qua superficies plana ep̄icli a superficie plana deferētis qñq̄ declinat. In Luna aut̄ dūtaxat latitudine prima q̄ est perdeferētē inuenit, nā superficies plana ep̄icli i p̄ia deferētē nulſq̄ declinat. Et ad saluādos h̄mōi mot⁹ qdā par- uos cīrclos epi- cīclum includē tes imaginan- tur ad quorum mot⁹ h̄g varia- tates contingunt.

motus ve-
nus (que &
neris φωφορος)
omnia zodia-
ci signa fere ad
motum solis p-
currunt. Et ē una
de 37 partibus
terre.

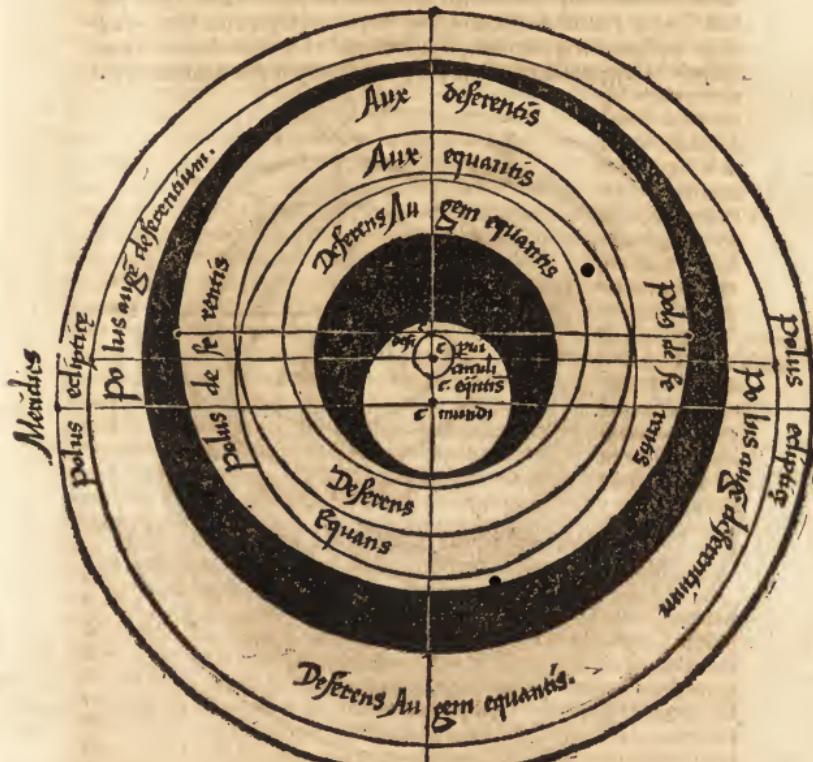

D: ecclio secundo quod est Mercurii. Capi. xxxij. MAG³
Vobis ubi est coelū scdm Mercurij est: in superficie cœaua coeli ter-
ti q̄ cōtinet: & in orbeis quicq̄ & ep̄icli partib: habet eñ duos or-
bes inæq̄is sp̄issitudinis: quoꝝ superficies uexa sup̄m: & cœaua insimil-
mūdo cōcētricē sunt: superficies ꝑo cœaua sup̄m: & uexa insimilis mundo
sunt cētricē sibi p̄is tñ cōcētricē & hanc centrum qđ etiā cētrē parui circu-
lit noiamus) a cētro eq̄ntis tñ/ qñtū cētrē equātis a centro mūdi distat.
Et vocant̄ hi duo orbeis augē æquantis deferentes. Mouent̄ aut̄ sup̄ po-
lis zodiaci ad motū octauę sph̄ere. Inter hos extremos sunt aliꝫ duo or-
beis similiter inæqualis sp̄issitudinis: quoꝝ superficies uexa superioris
& cœaua inferioris idē cētrē cū centro proprio p̄dictoꝫ orbium habet:
Id ē cētrē p̄i cīrcli. Sz superficies cœaua sup̄ioris & uexa inferioris idē cen-
trū habet cū orbe grato inter ipos inclusō: q̄ deferētē mercurij dicit. hi dū

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

240

Orbes (q̄s ad diuinam dictōnē nigros fieri volum⁹) vocat̄ augē ecētricē de-
ferentes. & mouēt̄ sup̄ cētrop̄ qui cīrcūlē traſeūt̄ eadē velocitate / q̄ linea
q̄ axe zodiaci ecēdūt̄ & cēt̄ p̄iū cīrcūlē trāſeūt̄ eadē velocitate / q̄ linea
medi⁹ mot⁹ sol⁹ h̄m successionē signor⁹ voluit̄. hoc o rbiū motu sit aut̄
centri ecētricē sive deferentis epiciclu⁹/circūlerentia q̄ndā p̄iū cīrcūlē defer-
bat. & h̄c circūlerentia p̄ cēt̄ q̄ntis ibit̄. & cēt̄ p̄p̄iū extremor⁹ orbū
includit̄. q̄ & p̄ suo utit̄. Orbis aut̄ epiciclu⁹ deferens mouēt̄ su⁹ p̄ cēt̄ q̄n-
tis i⁹ lōgitudinē h̄m successionē signor⁹ eadē velocitate cū linea medi⁹ mo-
tus solis: ut de venere dictū est. In latitudinem vero mouēt̄ quemadmo-
dum veneris deferens: hoc dempto / q̄ medietas eius in qua epiciclus est
semper versus austrum ab ecliptica declinat: cuius oppositum in vene-

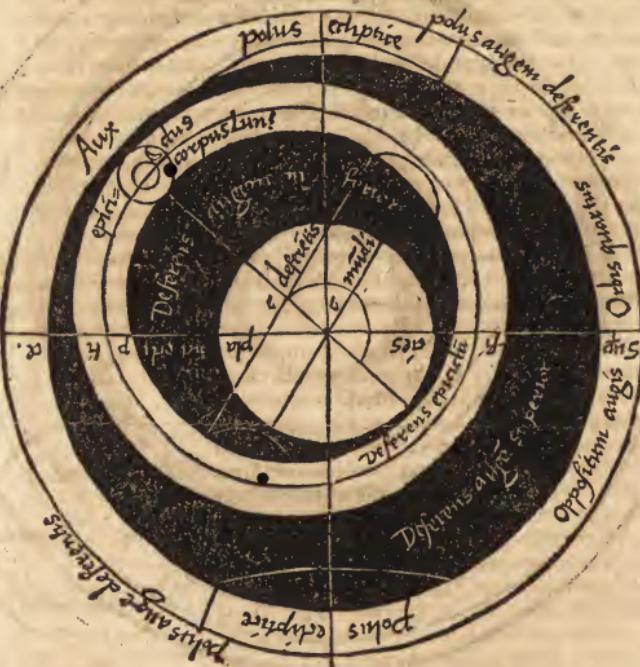

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

reperit. DIS. epicyclus ei⁹ quo mouet⁹ MAG. ut epicycl⁹ veneris
In quatuor tñ mensib⁹ Solaribus fere unā reuolutō; in lōgitudinē super
centro suo p̄ficit. Quedā alia latent in motib⁹ Mercurij q̄ hic relatiū īrī
mot⁹ mer locis nō est. Planeta ḡo Mercuri⁹ oīa signa p̄dūcā fere ad motū solis
curij. p̄grat. Est aut Mercuri⁹ (q & Stilbō) una pars de. 32. mille p̄tib⁹ terræ

De ccelo primo quod est lunę. Ca. xxxiiij. DIS.

Estat ut coeli primi q̄ admodū ceterorū figuratō; & motū ostē
das. MAG. Cœlū primū q̄ lunę est (Ceo q̄ p̄ter lunā in iō nul
la stella sit) rotū in superficie coeli secūdi cōcauā rīneat, & in orbes
4: & epicyclū diuidit. hēt nāc q̄ primis tres orbes sicut sol in figurariōe
disposito. ultra hos hēt unū orbē medo cōcētricū p̄dictos tres ambīetē q̄
deferēs caput draconis dicit. insup & epicycl⁹ hēt p̄fūditati mediū primorū
triū orbiū īmersū: i q̄ corp⁹ lunę siḡt & mouet. ut h̄ subiecta manifestat
descriptō DI. p̄spicua atq̄ clara est h̄ orbī lunę disti. nūc mot⁹ ip

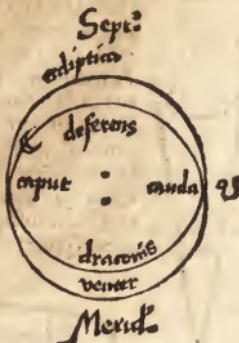

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

sorpandas. MAG. Orbis duo augē eccentrici deferentes mouentur motus orbiū centro mundi & axe propriō axem zodiaci in centro mundi intersecant biū Lunę te/cui⁹ poli a polis zodiaci qnct gradibus inuariabiliter declinant. Est autē is motus ex successione signorum/ ultra motū diurnū in die natura li gradib⁹. xi. & minutis. xii. fere. Orbis vero epicyclū deferens mouetur sibi successione signorum singulariter sup centro mundi: ita ut tali motu eccentrici epicycli gradibus. xii. & xi. minutis fere quotidie moueret. Axis autē huius motus p luū ppropriū centrum sc̄ deferētis trāiens/ axi augē deferentii equidistantē moueret. sic cens⁹: & poli eius circa centrum & polos augē deferentii circūferentias describunt cōtra successione signorum. et poli eius a polis augē deferentii describunt sibi eccentricitatis cōtitutat. Auxiliū vero hui⁹ orbis non semp est sub ecliptica: sed aut versus austri aut aquilonē declinat: quēadmodū in alijs dictū est. Nec superficies deferentis ab ecliptica sup dyname tro mundi semp equaliter secat. Orbis vero quartus hos tres ambiens mouet sup axe zodiaci circa centrum mundi cōtra successionē signorum omni die naturali tribus minutis fere: secū tali motu totū celum lunę ex dictis tribus orbibus cōstitutū quos ambit: circūducēt Illo mouet ut poli augē deferentii circa polos eclipticē circūferentias describant. Epicyclus vero lunę mouet circa centrum suū corpus lunare si mot⁹ epiobi infixū in superiore pte cōtra successionē. In inferiori yō sibi successionē cicli Lunę signorum deferens: nōnulli yō Sapientiū ultra hoc corpus lunare circa cētrum ppropriū moueri dixerunt. Et ex eo motu macula in luna apparente nunc sursu mūc deorsum apparet arbitrant̄. DIS. Lucide qd volebam dāssertasti. omia eqdē in pmissa orbī dīscriptiō oculis subiiciuntur Restat tñ ut quid per caput caudāe draconis accipiendo sit edicas.

MAG. Deferens epicyclū lunę ab ecliptica declinans ipsam eclipticā in duas intersectas ptes. Duæ itaq; sunt intersectiones: qua & una caput/ altera vero cauda draconis appellatur: eo qd istac intersectione quasi draconis figura eleuat̄ sc̄ caput & capite ventre depresso videatur. ut h̄c ostendit cōfiguratio. DIS. Plane. Sed cum similes sint intersectiones utrēq; qd caput portius quā cauda appellāda sit pspicuum non est. MAG intersectionū ista in qua cum centro epicycli fuerit ymus aglonē ire incipit caput: opposita vero/cauda appellāda est Mōuentur autem virtute orbis exterioris in corde lune ultra motum diurnum versus occidentem trib⁹ minutis fere. ut dictum est. & ita totum zodiacum in 28 diebus pene totum percurrit. Et cōtinet luna unam de trib⁹ partibus terrae Quidā tñ planetas nō aduersum mundū moueri sed celeritate mundi quā sequi non poterunt preteriti inaniter contendunt. Dictos orbēs omnes motibus suis symphonias causare dulcissimas: Ambrosius in hexāeron libro 2. ca. ii. &

Caput &
cauda dra
conis

Merid.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Aristoteles in li. de coelo & mēo negat. q̄a non auditus. Aliorū autem **Ardotoc**
spinio de pl̄imi nō mō concentū orbiū astruuntur sed ex proportiōib⁹ ipsorū oēm
concentu musicę vim venant. Vnde inter Firmamentū & Saturnū triā Semitonia
mundi. inter Saturnū & Iouē semitoniu: inter Iouē & Martē semitoniu: inter Martē & Solē tonum: inter Solē & Venerē triā semitonia: inter Venerē & Mercuriū semitoniu: inter Mercuriū & Lunā semitoniu: & a luna ad orbē terrae tonū cōstituantur. sīca terra ad Firmamentū septē tonos colligunt: qui est uniuersitatis numerus. Sic & hoīem q̄ est microcosmus q̄ etiū elemēta cū trib⁹ animę vītribus p̄ficiunt. Et pro cōfirmatione suę positiōib⁹ q̄ntū ad cōcentuz Dñm in testē adducunt dicentē ad Iob. Cōcentū eōlī dormire quis faciet? Q uod autē nobis nō audīt: eo esse aiunt: q̄a extra aerē nostī sit: sed fortasse sonus p̄ter aerē nō sit: aerē autē elemētarē aut aliū inter orbes cēlestes esse / phīsica ratio nō admittit: nīsi de eo dicatur sicut de aquīs supercoelestibus. ut sup̄ rū visum est.

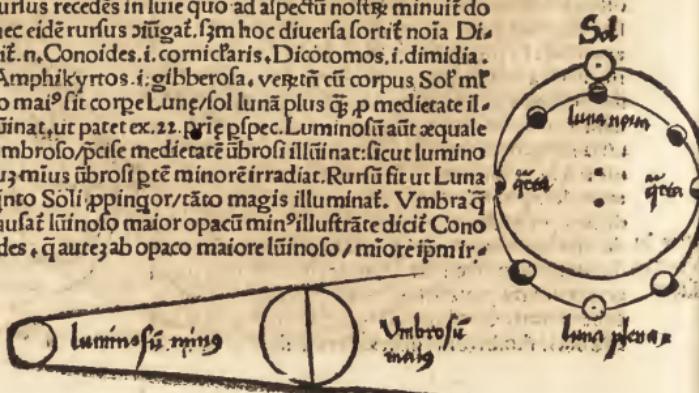
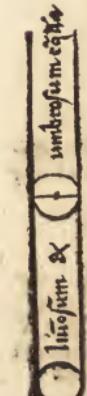
De macula Lunę & eius illuminatione. Capitulum. 35. DIS.

Vnari corpī inēsse maculā paulo aī cōmemorabas: hanc uīn cōtraxerit: aur quare nūc lumīne augeatur: nūc deficiat aēdicio.

MAG. Q uod in superioribus de stellāq̄ natura disseruimus/ nō modo de stellis fixis / vegetatiā de oībus planetis (Sole dempto: qui per se est lucidus) intelligendū est. Corpus itaq̄ lunare cū inaequalis sit densitatis & raritatis / solares radjū in ipso inēqualiter incorporant. Ea propter partes densiores / lucidores: rariores vero obscuriores fieri nescie est. DIS. Obscuriores itaq̄ partes per maculam lunę intelligi-

MAG. Scite. Q uod autē de augmento & defectu luminis lunę quæ rebas: ex accessu & recessu a Sole accidit, unde cū in eodē gradu Soli cōiuncta fuerit / medietas eius superior versus Sole respiciens illuminatur nobis v̄o mīc apparet. cū autē a sole recedere incipit: sī magis ac magis in p̄tibus a nobis vīsibilib⁹ illuminat: do nec ad gradū solis oppositū p̄ueniat: tūc em̄ plena lūt & tota a nobis illūinata videāt (nīsi ecliptē) a q̄

rūsūs recedēs in lūt quo ad aspectū nostrū minuitur do nec eidē rūsūs attingat. Iūm hoc diuersa sortiē noīa. Dic̄t. n. Conoides. i. cornicularis. Dic̄tomas. i. dimidia. Amphikyrtos. i. gibberosa. vegetū cū corpus Solī mīto mai⁹ sit corpe Lunę / sol lunā plus q̄ p̄ medietate il-lūinat: ut patet ex. 22. p̄t̄ p̄spec. Luminosū autē æquale umbrolo / p̄cise medietatē ubrosū illūinat: sicut lumino-sū mītius ubrosū p̄t̄ minorē irradiat. Rūsū sit ut Luna q̄nto Solī p̄pingor / cāto magis illuminat. Umbra q̄ causat lūinoso maiore opacū min⁹ illustratē dicit̄ Conoides. q̄ autē ab opaco maiore lūinoso / miore ipm̄ tr.

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

raditate/dicē Calathoides. Eātē autē lūiosus sup̄ equū opacū cū inciderit.
fit umbra chilyndroides. DI. Hui⁹ etiā si in proprio ē cām addas. q̄ re
luna a Solis p̄iūctō recedes q̄nq̄ citr⁹ nōnūq̄ yō tardia nobis appearat.

MAG. Huius astro⁹ periti triplicē volunt esse cām. Prīmā dicūt esse
obligatē zodiaci & hori⁹ zōtis. Nā si sit cōiunctō sub ecliptica in medie
ate/q̄ est a fine sagittarij ad finē geminoḡ: tūc cūz sol occidendo in hori⁹
zonte fuerit/p̄les gradus erūt in círculo reuolutori⁹ lunę a luna ad hori⁹
zontē q̄ de zodiaco a luna ad solē. Ideo in climatibus leptentrīzōlibus
citius videri poterit q̄ si in alia medietate esset. Scđa cā est latitudo Lu
na ab ecliptica. Si em̄ post cōiunctōem in latitudinē septentrionalē mo
uebit: itez etiū a nobis videri poterit q̄ si in latitudinē meridionalez
mouetē. Tertia est volūtas motus lunę, cū scilicet in supiore epicidi p̄
te fuerit. Cū igit̄ om̄s dīct̄ cause cōcurrerint/ luna vetus & noua in eod̄
die apparebit. Si yō duę tm̄ inueniantur: in scđa die post cōiunctōem vi
debit. Si una tm̄/ in tertia die apparebit. & si oīm oppositū inueniat/ in 4ta
die videbit̄. DIS. Obscro ne graueris lung eclipsationē/ cuius pauso
ante meminas paucis dilucidare.

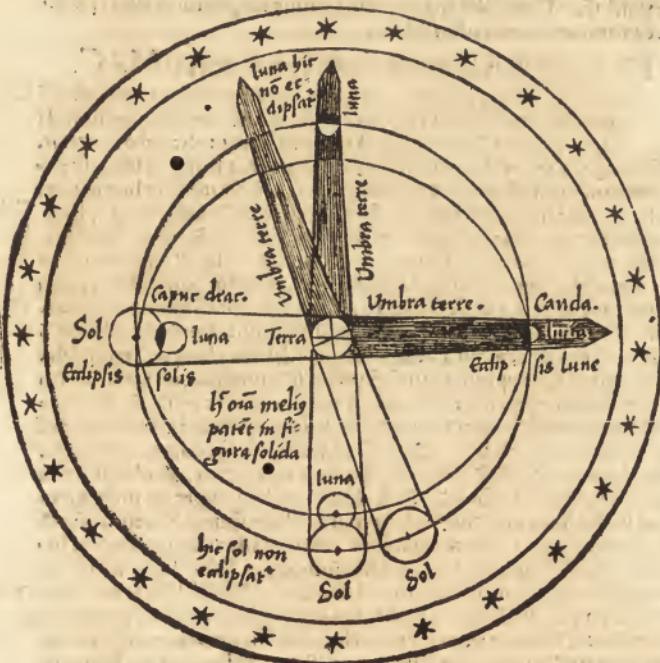
De Eclipsibus luminaribus. Capi. xxxvi. MAG.

eclipsis (uti in p̄posito sermo de ea est) priuatoē lumis astris. Eclipsis
gn̄ificat: q̄ in diuersis diuerse cōtingit. Vñ eclipsis in stellis fixis
(ut sup̄ dixim⁹) ppter diametralē corporis Solaris aut Lunaris in p̄positio
ne inter visum & astrum fixum sive etiā erraticū cōvenit ppter hoc q̄ terra
nobis sp̄ coeli medietatē occultat. In luna yō (de q̄ ad p̄sens) eclipsis p̄
pter diametralē terre in p̄positōem inter solē & lunā cōtingit. tunc enim Lung.
umbra terrę pyramidalis/ luna spherā transiens/ usq; ad cœlū Mercurij
(ut aiunt) pertingit: & corpus lunare in se totū aut particulariter clau
dens lumine solis priuat & obscurat. Accidit aut̄ hoc cū luna in opposito
solis est. & nec tunc semp̄ qm̄ sole semp̄ sub ecliptica ambulatē/luna nō
nunq̄ ȳsus aglonem aut aust̄ declinat. & deferens lunę deferentē solis
in duabus p̄tib⁹ oppositis (ut sup̄ visu⁹ est) interfecit. ob id nisi ambo
hęc luminaria in his intersectionibus aut ppe fuerint terra nō diametra
liter interponit: & umbra eius corpus lunare nō includit: nec lumē Sol⁹
ȳsus ip̄m proīci phibet. DIS. Quid cause est cū om̄i nocte terra dia
metraliter inter Solē & qdā ex stellis fixis interponat: ob id tū huiusce
modi stellae mīe eclipsant̄. MA. Causa ex dictis pater. q̄a umbra ter
re ad stellas fixas nō p̄tingit: & ut multis placet spherā Mercurij nō trā
sit: illud aut̄ ppter solis magnitudinē/orbi⁹ sp̄situdinē corundiq̄ lō
gam a terra distantia & terre puitatē cōtingit. DIS. Hanc orbi⁹ a se
inuicez & terra distantia s̄istio haud transcas. MAG. Distācia a super Orbi⁹
facie terre ad superficiē concavā orbis lunæ (ut qdā scripserūt) est miliari terra distā
am. 107412. Distācia vero a terra ad superficiē conuexam orbis lunæ
& concavam Mercurij est miliātorū 208142. Ad conuexam Mercurij

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

& cōcaū Veneris. 142750. Ad cōuxam Veneris & cōcaū Solis. 364000. Ad cōuxam Solis & cōcaū Martis. 3965000. Ad cōuxam Martis & cōcaū Iouis. 28847000. Ad cōuxam Iouis & cōcaū Saturni. 40316250. Ad cōuxam Saturni & cōcaū firmamenti. 65257500. Et est quāitas dimidi dyametri circuli singulorū. Dyameter tota est 120715000. Cir-

Miliare cūferētia est. 410818571. Cōtinet aut̄ miliare cubitos. 3000. Ex his orbū spissitudo facile colligit: & qd de cōtitutio stellarum in superiorib⁹ dicitur est credibilius redditur. Continet em̄ Sol terram centies sexages sexies & tres ciuī octauas. Terra autem continet lunam triglies nonies & ius super fere quartam eius. Sol autem maior est luna sexies miliis. Excenties quadragies quater. & insuper eius continet mediciatem: ut videre est in quinto Almagesti Ptholemei. Distantia autem Planetarum a terra non temp̄ est eadē: propter eccentricitatē deterrentis & epicycloꝝ & quātates. Propior est iugis planeta terra ī inferiori p̄e epicyclī circa oppositū augis: & remotior ī superiore parte epicyclī & augm̄ deterrentis. Sed

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIE

143

hęc ad pręsens sufficiant: nec ego tam dicta verificaui/sed ab alijs posita
recitauis: ceteris de eadem re opinionibus p̄termissis. DIS. hęc simul
& iocunda sunt & miranda: ex quibüs Creatoris mira & inexhausta re-
lucet & sapientia & potentia. Sed ne his diutius imorati negligamus alia
ad reliqua tuum vertas sermonem. & eclipsis Solaris possibiliteatē osten-
das. MAG. Solaris eclipsis causatur propter dyametralē Lunę inter
Solem & visum nostrum interpositōeꝝ. Q[uod] nō nisi in nouilunio po-
test cōtingere: nec tamē in omniꝫ. Sed cum in vꝫ circa caudam aut caput
fuerint cōiuncta: & cū precise in cauda vel capite cōiunguntꝫ, potest con-
tingere eclipsis Solis uniuersalis: sed non in omni terra: ppter aspectus
diuersitatē. Vñ Augustinus libro tertio de ciuitate Dei. de eclipsi Solis
facta dux Dominus crucifixus est ait Q[uod]ā Solis obscuritatē non ex ca-
nonico syderum cursu accidisse/satis ostendit: q[uod] tunc erat Pascha Iudeo-
rum. nam plena luna paschę solennitas agitur. Regularis autē Solis de-
fectio/non nisi in Lunę fine contingit. Aliud vero quod eandē eclipsim
contra naturam accidisse arguit: est quia fuit uniuersalis in tota terra.

Eclipsis
Solis:

De significatione terminorum tabularum Astro- nomicarum. Capitulum. xxxvii. MAG.

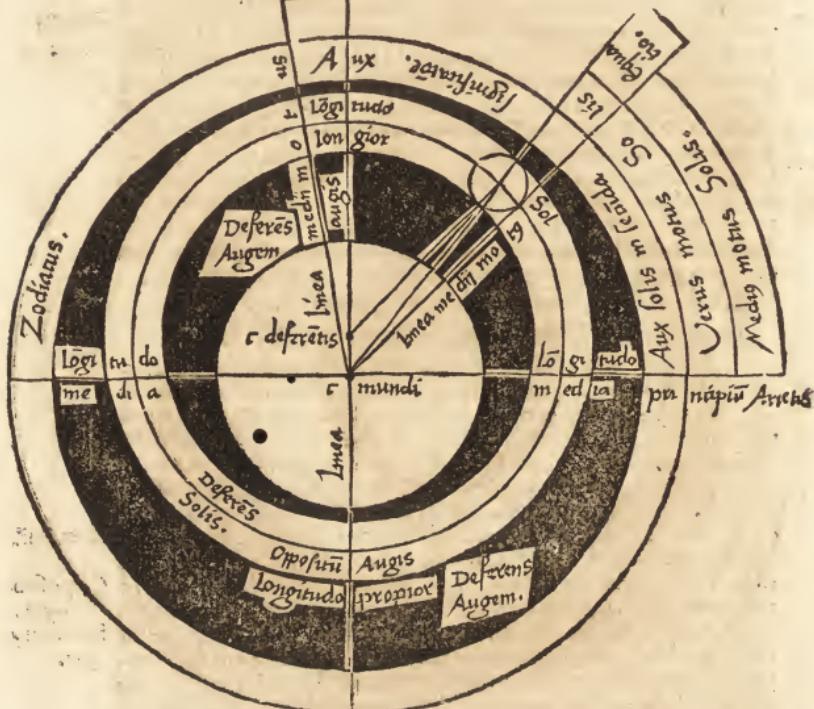
Peculationibus Astronomię quorundam terminorum in tabu-
lis motuum occurrentium rationes annexete opere pre cium est
ne in his demum te errantis caligo inuoluat. Sunt autem hi termini
ni (ut rem breuius edicam) Aux: oppositum Augis: Equatio & ijs. Hi
autem aliter in Sole: aliter in Luna: & aliter in reliquis accipiuntur Pla-
netis. DIS. In primis igit̄ ipsos ut in Sole accipiuntur edicas. MA.
Aux in Sole dupliciter accipi solet. In prima scilicet significatione & se-
cunda. Aux Solis in prima significatione est punctus circūferentię ecen-
trici/maxime a centro mundi remotus: qui etiam longitudo longior di-
citur. Punctus vero oppositus / oppositum Augis siue longitudo pro-
pior nominatur. Linea autem per hęc duo puncta & centrum mundi &
centrum deferentis extensa / linea Augis vocatur. Ex his longitudinē
mediam facile intelliges. Est enim p̄ctus inter augem & oppositū au-
gis in deferente determinatus / per lineam a centro mundi exientem que
cum Augis linea rectos angulos facit. Sed aux Solis in secunda signifi-
catione est arcus zodiaci ab ariete secundum successionē signorū usq[ue] ad li-
neam Augis computatus. Linea autē medi⁹ mot⁹ / est linea a centro mundi
ad zodiacum extensa / linea a centro eccentrici ad centrū Solare p̄tracta eꝫ
distant. Medi⁹ autem motus Solis est arcus zodiaci ab ariete secundū
successionē signorum usq[ue] ad hanc lineam computatus. Sed linea ve-
ri motus Solis / est linea a centro mundi per centrum corporis Solaris
ad zodiacū extensa, & yus Solis mot⁹: est arcus zodiaci ab ariete &c. us-
q[ue] ad hāc lineā supputatus. Arcus yō zodiaci inter has duas lineas veri
scilicet & medi⁹ motus Solis equatio dicitur. Arcus autē inter lineam au-
gis & lineam medi⁹ motus Solis Argumentū nominat, & hęc singula in

Aux. Sol.
Oppositū
augis.
Linea au-
gis.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

Inbiecta oculis videre poteris descriptione. Træamus ad terminos litoriares DIS. Transf.

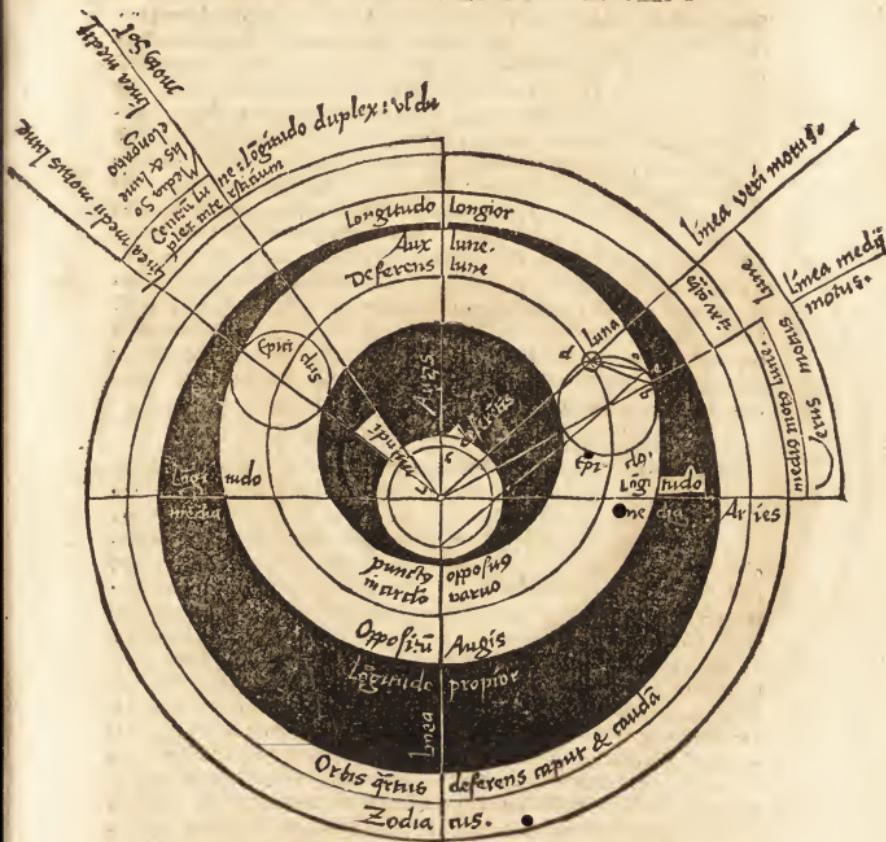
Argumentū

De terminis tabularibus Lunę. Ca. xxxviij. MA:

Vx in luna tā in prima & secunda significāōn: sitr linea augis & lōgitudines medię accipiunt quādmodū in Sole. Epicyclē in luna spēales hēt auges. DIS. q̄ sūt iste & MAG. Aux media epicycli est pūctus circūlerētē epicycli qui oādit linea a puncto diametralis oppositō to centro & trīcīti in circō paruo p centri epicycli ducta. Sdraux epicycli vera/est pūctus eiusdem circūlerētē: quē linea a centro mudi p centri epicycli ducta indicat. linea autē medię motus lunæ est linea a centro mudi per centrum epicycli ad zodiacū præcta. Sed linea veri motus lunæ est quæ a centro mundi p centrum corporis lunæ ad zodiacum extendit. Mediuss

DE PRINCIPIIS ASTROMOMIB

Aux media epicycli est punctus a
Aux vera epicycli est punctus b
Argumentū medium longe estar
cus ad in epicyclo.

**Successio signorum/est ab ariete versus augēlunæ
iterum rediens in arietem**

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

& verus: motus eius sumunt̄ sicut in Sole. Arcus autem inter lineas medię & veri motus interiacens equatio argumenti lunę est. Argumentū vero Lunę duplex est: medium scilicet & verum. Argumentū lunę mediū est arcus epicycli ab auge epicycli media secundū motum centri corporis lunaris usq; ad idē centrū lunare. Sed argumentū lunę verę ab auge epicycli vera usq; ad centrū lunaris corporis calculat̄. Centrum aut̄ lunę est distantia lineę medię motus lunę ab auge eccentrici secundū successionem computata. Et hęc distantia longitudo duplex siue duplex intersticium quandoq; appellatur. Arcus autem epicycli inter argumentum mediū & verū interiacēs eq̄tio centri dicit̄. Distātia yō lineę medię mot⁹ Lunę a linea medię motus Solis secundū successionē signorę media vocat̄ eorum elongatio. Prædicta omnia hęc præcepta ostendit configuratio. Medius autem motus capit̄ draconis est arcus zodiaci ab initio arietis cōtra successionem signorum ad lineam egredientem de centro mundi p̄ caput. Arcus autem ab ariete ad hanc lineam secundum successionem est motus verus. Similiter dicendum est de cauda. videamus reliqua. DI. dum in motu est calamus/auscultare magis quam inquirere licet:

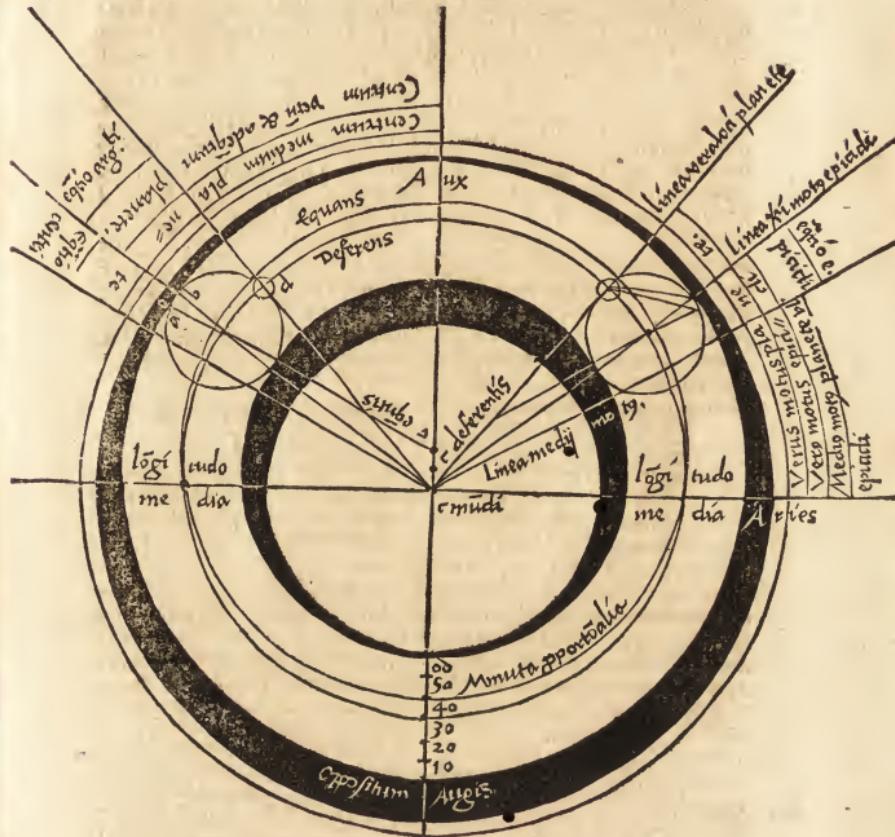
De terminis tabularibus in reliquis planetis.

Capitulum. tricesimum nonum. MAG.

Vx eccentrici: oppositum augis: linea Augis: & longitudines medię in reliquis Planetis eodem modo sumuntur. Epicyclus vero Augem habet specialē. DIS Quae est ista? MAG. Aux epicycli media: est punctus epicycli per lineā a centro equantis per centrū epicycli ducta designatus. Sed aux epicycli vera: est punctus epicycli qui per lineam a centro mundi p̄ centrum epicycli ductam ostendit. Linea autem medię motus epicycli: est linea quę a centro mundi ad zodiacū p̄trahit̄. Lineę a centro equantis p̄ centrū epicycli ductę eq̄ distans: Sed linea veri motus epicycli: est linea q̄ a centro mundi per centrum epicycli ad zodiacum ducit̄. Linea aut̄. veri loci siue veri mot⁹ Planetę: est q̄ a centro mundi p̄ centrum corporis Planetę ducit̄. Medius itaq; & ver⁹ motus in his ab ariete usq; ad dictas lineas eodē modo cōputant̄ sicut in Sole. Sed centrum mediū Planetæ est arc⁹ zodiaci a linea augis ad lineā medię motus cōputatus. Centrū aut̄ verę a linea augis ad lineā veri mot⁹ attēdit̄ Arc⁹ yō in linea medię & yō mot⁹ epicycli interiacēs. eq̄tio cētri dicit̄. sic sibi eq̄tio in epicyclo est arc⁹ epicycli augē mediā & verā eiusdē interiacēs. Argumentū aut̄ planetę mediū est arcus epicycli ab auge ei⁹ media s̄m motū ei⁹ ad centrū corporis Planetę numerat̄. Sed argumentū verū ab auge vera ad Planetam computatur. Arcus yō inter lineas veri loci Planetæ: & veri loci epicycli interiacens / æquatio argumenti dicitur. Excessus q̄ linea a cētro mđi i augē longior est/ linea a cētro mđi in oppositū augis diuis⁹ in. 60. p̄tes/minuta p̄portionalia dat p̄p̄iora. Sic excess⁹ dictæ lineæ a cētro mđi in augē sup̄ linea a cētro mđi in lōgitudinē mediā dat minima p̄portionalia lōgiora. hoc & exēpla oīm i subiecta descriptōn apparet̄

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAB.

145

Aux media epicycli/est punctus a;

Aux vera/est punctus b

Equatio epicycli/est arcus e

Argumentum medium/est arcus ad

Argumentum verum/est arcus bd.

o fij

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS.

DIS. Sane conspicio: sed unde moti fuere Sapientes tantā orbū posse diuersitatē^s MAG. Ex eo: nam viderūt Planetas diuersis rotari motibus. Cū autem unius corporis simplicis sit tantū unus motus: illam diuersitatē nō nisi p̄ diuersos orbes possibilē esse argumētati sunt. Et rursum. q̄a signa sunt eiusdē longitudinēs: & Planeta uno tempore non mouet velocius q̄ alio (q̄a mot⁹ eccl⁹ & oīm p̄tū eius regularis est) citoſ ſaſmen p̄transit q̄nq̄ unū signū q̄ alid. Hoc autem ſaluari nō potuit ſine orbū ecētricitate. Cū enī Planeta in auge vel tunc augē fuerit ſub uno ſigno neceſſario lōgiōre arcū q̄ in oppoſitō augis p̄transib⁹, unde & Sol nō æquis tēporib⁹ eōles zodiaci quartas pagrat. qđ patr⁹ dies qbus per currit q̄rtas/vernalē Eſtivalē/autūnālē & hīmalālē nūando minus q̄pē tempis abſumit dum est in ſignis australib⁹ & circa oppoſitū augis q̄ in alijs ppter deferētis ecētricitatē. Et amplius vident̄ nō nūonq̄ Planetę ſtarē: aliqñ versuſ orientē: & qñc versuſ occidentē moueri. Q uod ſine epidēlio haud facile ſaluare. Ob has iigif causas æcētricos & ep̄cīclios & ex cōſeq̄nti orbes ad horū motus neceſſarios poſuere. Sunt tamen qui h̄c omnia alia nūintuntur ſaluare via.

De partibus regionis elementaris et primo de Igne. Capitulum quadragesimum. DIS.

Am credo te oēs Astronomie theorias mihi ī primis neceſſarias cōplesſe. MAG. Ita eft ſufficiunt em̄ h̄e pro introductōn incipientis. Cu yō has plene itellexeris: altiores latioreſ q̄ i libris Profeſſei: Almageſti: theoricis Ioannis purbachij: Thebit: Albategni: Geberi: & alijs ue de his ſcribētib⁹ inuenies. nūc ordo exigit ut d̄ celeſtib⁹ ad ptes m̄di elementarib⁹ d̄ſ cēdā. in q̄ regio ignis ſupior occurrit. Ignis nāq̄ i modū orbis coeleſtis ſub cauo orbis lune ſtinet: & ad morū ejus circūducit & rapiit. Ex qua cā etiā caliditas ei⁹ augmētā: eft autē talis ignis ſubſtātia pura ex materia & forma ſua p̄pria ſubſtātiali ſpoita: calida & ſicca: clara ac ſubtilis: ut n̄ viſū nr̄m ȳſus aſtra reſpiciētē. phibeat.

De Aere & eius interſticijs. Capit. xxxxi. MAG.

Iicut autē ignis ī modū orbis ſub celo lunę ſtinet: ita Aer ſub cōcauō orbis ignis locat: q̄ de ſui natura ſubſtātia pura eft. & clara calida & hūida calida qđe: ut cū igne ſub q̄ locat exorder. humiſ ſup̄mus Aer da yō/ut ſiccitatē ſignis reſtitat. h̄e n̄ cūlītates in oīb⁹ aeris p̄tib⁹ nō ſunt eōles. DI. et unū liḡ p̄uenit diuersitas ē MAG. ex accūti. diuidit enim aer ī q̄ntū ad p̄nē attīneſ ſpecularib⁹ in tria interſtitia. Q uoꝝ ſup̄mū ab igne circūrotat: & pl⁹ ſolito caletis & incēdit. & i illo imp̄ſſiones ignite mediū (de qb⁹ in nālib⁹) ḡnērant mediū plus frigidū eft qm̄ a ſphera ignis remotū: n̄ radioꝝ ſol reflexorū recipiūt. turbidū / arcti ſpirituū imdorū habitaclm ut h̄ec Aug⁹ li. 8 de ciuit. dei. c. 22. & li de agone Christiano, Augusti. & in ſolutōn tertij. q̄ ad deo gratias p̄ſhite q̄ in q̄ ppter ſui frigiditatem imp̄ſſiones aq̄ ſunt (ut grādo nix &c) ḡnērant. S; ite ſentū in ſimū huīdū eft & calidū: & caliditas ei⁹ paccūtis augmētā eft reflexioſ ſez radioꝝ in terre ſup̄fice. In illo ḡnērant ros & pruina: & qđā imp̄ſſiōs ignite. Hęc

DE PRINCPIIS ASTRONOMIAE

Aut p nū sufficiāt de aeris dispositōn. In Aquam descendamus.

Dedispositione aque. Capitulū quadragesimū secundū, MAG.

Qua in primordiali regi creatōn ad modū nebulę tenuissimę to Aquā
tā terrę cīcūdedit superficie, & usq; ad supiora p̄grediebat. Sz ius

Genesis

su Creatoris firmamētū aq; ab aq; diuīs: & q̄ lūb firmamēto reli
etē sūt / in locū unū sc̄z terrę exauitatis ḡgregant, ut terrę astantiū in eius
de superficie possent habitare. Ex tota itaq; terrę & aquę substātia unū
corp⁹ sphēriū est ɔstitutū cui⁹ Philosophi duplex cētrū grauitatis sc̄z &
magnitudis assignabat. Magnitudis qđē cētrū axē toti⁹ sphērē ex aqua
& terra diuīt. & est mediū mđi. Cētrū yō grauitatis extra illud p̄sistit
videlicz in dyametro terrę: q̄ nccārio maior est q̄ semidiameū sphērē ex
aq; & terra p̄posita, qā si nō terra h̄m nihil sui esset in medio mđi: quo i
nālī scientiā & Astronomia absurd⁹ dici vix poterit. Necessitas autem

Centrorū
diuersitas

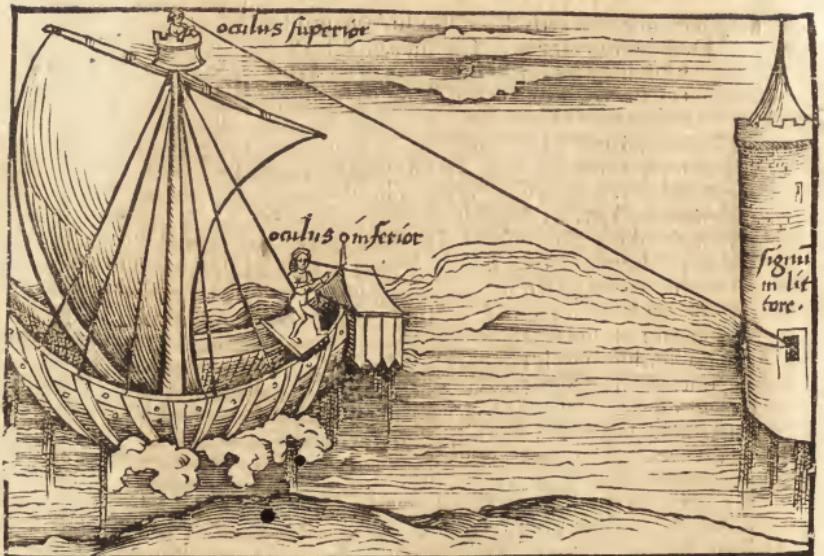
ponēdi centro⁹ diuersitatē ex eo sumit:

q̄ terra aq; discoopta leuior est q̄ p̄s ter
re aquis circūdata & madefacta mox rur
sus exiccat & leuior fit: ideo cētrū graui
tatis ipsi⁹ nō idē esse potest cū cētro mag
nitudis eiusdē. Sz in diametro terrę ma
gis ȳsus circūferētiā & p̄tem hāc tendit
q̄ aquis tegit. Aquae etiā magis ad hanc
p̄tē tanq; cētro mđi magis p̄xima ḡgre
gan, ex illo excludit terrę esse in cōtinuo
motu locali: quo p̄tes remotores cētro
grauitatis ei⁹ le alijz eq̄nt nātūrā. Tou⁹ m̄ est superficies nuxa: n̄ aq; terrę
superficie sup̄gredit̄: l̄ in exauitate eā p̄ mediū q̄i diluit & circūdat: sacra
arrestāte scriptura. Abys⁹ sicut vestimentū amict⁹ ei⁹. & rursus terminū

eis poluisti quē nō trās gredit̄: necq; auerten̄ op̄ire terrā. Hęc ex natu
rali sui dispositōn humida & frigida limpida & clara. sc̄z ex vaporib⁹/va
risq; terretreitatiib⁹ (l̄icut & aer) reddit̄ turbid. In ea sūt diuersa aiant
um ḡna: his q̄ in terra regiunt mirabiliora: & maiora, vituli sc̄z canes/
serpētes, pisces & sila. Diuidit aut tota (nobis salte cognita) ī maria plu
rima. sc̄z in Abyssū siue mare Indicū, mare mediterraneū, mare Arabicū
& mare Hyrcanū, insup & Pontū &c. q̄ oīa cū unius eiusdēq; sint pres
elēmti) a diyl̄sis terris/in q̄z oīitutē sūt terris/alia & alia sortiunt̄ no
mina: q̄ in Cosmographia lat⁹ sp̄cī p̄nt eius m̄ dispositōe iſta in de
scriptōe tē nō oīo silentio trāslibim⁹. DI. Rotūditatē aq̄ q̄lo manife
sti⁹ oīdas. videt̄ em̄ hęc & sensui & rōni multū extranea. MA. Q uib⁹
dā de ei⁹ rotūditate dubitātibus tale a doctis obīcī argūmētū. Si in lit
tore mari signū aliqd ponit̄/nauisq; in aq; ab eodē int̄m ælōga donec
oculus circa malū nauis signū in littore videre nō possit. adhuc oculus
in summitate eiusdē malū exīs videbit: cui⁹ m̄ oppōsitū de necessitate cō
tingeret: si tumor aquę non resisteret. Nam linea a summitate mali ad lig
nū in littore positi⁹ protracta longior est q̄ linea a pede mali ad idē sig
nū ducta: & ita res (ceteris parib⁹) p̄ eam minus visibilis est. o iūq

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

Facilius tñ rotunditas acq a figura suage partii sumit. Aqua'nāq corp⁹ eiusdē nature in se tota & suis pribus repitur. Partes vero utpote guttu le omnes ad sphericitatem tendunt: & sic totum eiusdem figurę esse manifeste concludunt. Terram glustrabitus.

De Figurione & natura terre. Ca. xljj. MAG.

Terra

Era unā cū aqua(ut dicitur est) cōstituēs sphera in superficie concava aeris cōtinēt: & tanq̄ centrum in medio mundi cōsistit. Frigida est & secca de sui primordiali natura. Ea tñ q̄ nobis appet humiditatib⁹ exterioribus pmixta & impura est. Hęc magnā cum aīali haber cōuenientiā. Habet em in se lapides & saxa magna & pua: quēadmodū animal ossa. animal Pro viscerib⁹ & intestinis. habet cōcavitates & cauernas multas: in qb⁹ ex vaporibus ibidē inclusis diuersa generant metallū: mineralia: & fluminā q̄ sunt ut sanguis in aīali. & quidē necessaria: ne sua siccitate redigat in puluerē. ubiq̄ igitur aquis est conspersa. In eius superficie arbores & gramine nascunt: sicut in aīalibus unguis/crines ceterę superfluitates expellunt. Est & in terra(ut aiunt) infernus q̄druplex. in quoꝝ p̄io est carentia diuinę visionis & poena sensibilis. & hic est locus damnatorum: & est corporalis sister ignis in eo indeficiens. Sup hunc alius infern⁹ est: in quoꝝ &li sit carentia diuinę visionis & gratiæ: nō tamē est ibi po-

Infernus
q̄druplex

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

na sensibilis. Et ex locus puerorum sine Baptismatis lauacro decedentium. Super hunc item tertius est quem purgatorium dicunt, in quo est poena sensibilis: sed non carentia gratiae dei. Super quem quartus infernus est. In quo quidem carentia est diuinæ visionis sed non gratiae: nec est ibi pena sensibilis. Et in isto fuere sancti patres ante Christi passionem. Sunt tamen qui haec quatuor penas loca aliter distinguunt. Augustinus autem libro secundo de ciuitate dei sic ait. Ignoramus cuiusmodi & in qua mundi vel rerum parte futurus sit homo, scire arbitror neminem nisi forte cui diuinus revelauerit spiritus. Haec itaque Theologie relinquentes unde digressi sumus reuertamur.

147

DIS. Quod terra ut dicitur in medio mundi potest consistere nec cadit: cum ipsum nullum aliud elementorum proprietate sui grauitatem possit sustinere. MAG. Terram in medio mundi sub sistere equinoctia manifestant. Possibilitas autem ex eo patet. quod in medio eius punctus est: qui centrum terrae dicitur: ad quem omnia grauia naturaliter tendunt & mouentur. sursum vero contra naturam & violenter deferuntur: ut facile potes certe in lapide sursum plecto. Ob id oculi terreni circulariter ad centrum eius tendunt: & ab eo non nisi per violentiam recedunt. a qua cuncte emigrante coeli mouerentur per tenderem ad centrum. unde si terra totaliter esset perforata: lapis in forame hoc pectus: terra non tota transiret sed in meo circa centrum quiesceret. Si enim ultra centrum moueretur: sursum tendere & rursus nisi terra in medio conservaretur: stellæ eidem quicunque proximiores essent: & sic maiores apparerent: quod est contra omnem sapientiam experientiam. Ipsa igitur super centro suo in medio mundi immobilitatem visibatur. Quod David spiritu prophetico cognoscens exclamauit. Qui fundasti terram super stabilitatem suam non inclinabis in seculum seculi. Eadem ratio intellegitur id quo dicitur super nihilum fundata.

DIS. Si dicta tua Dauidicis Canticis probare volueris/repugnantia ut videbas repieres. Nam alibi dicitur de orbe terræ. Non maria fundavit eum/ & super flumina preparauit eum.

MAG. Hoc non ad terram molem accipiendum: sed quo ad quasdam partes intelligendum est. Multi enim motes maribus ac fluminibus representantur eminentiores. aut sicut villas ac ciuitates dicimus super Rhenum Danubium aliud flumen constitutas. non quod in flumine sed circa flumen sint locatae. Omnes namque supra diximus haec in terminis terrae sunt inclusæ. Eodem testante Psalmista. congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauros abyssos &c.

De terre rotunditate. Capitu. xlviij. DIS.

Tu quo modo terrae rotunditatem accipe possumus: cum innueri motes conuellesque in ipsa reperiantur. MAG. Terræ rotunditatem varie probat terra bare possumus. Primo quod est physice sic. Omne productum rotundorum est rotundum: et rotunda ratione rotunditatem habet. Secundo cum generatio naturalis sit effectus causæ quamcumque potest. omnia autem terræ physice nascentia ad rotunditatem tendunt. Profecte autem rotunda non sunt. quia non a sola terra sed alijs causis sunt. Secundo mathematice. Omne corporis una superficie mathematically cōtentum est rotundum: terra est hinc igitur terra est rotunda minor.

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

huius syllogismi astronomice inuestigari poterit: & sic probari. Tertio rotunditas terræ satis clare ex stellarē situ patet. Nobis namq[ue] stellæ uræ circa polū arcticū existētes semper apparent. hec y[et]o quæ circa polū australe sunt/a nobis nunq[ue] videntur: nisi versus austri progrederemur. intantum ut mediū attingāmus. Similiter exstib[us] in oriente/ sol citius occidit & oritur q[uod]c[um]c[av] existentibus in occasu. quod eclipsibus depræhēsum est. Vna enim & eadem eclipsi numero / quæ nobis in prima noctis hora apparuit orientalis in tertia hora noctis visa est. Sic terræ rotunditas a Septentrione in australe/ & rursus ab ortu in occasum probat. Q[uod] uero de motibus & cōuallibus obijcis: facillime ppulsabit: si terræ magnitudinē aīaduerteres. Habent em̄ se montes magni & valles p[ro]fund[i] ad terræ totam quēadmodū rimę parue in globo magno. Cui⁹ certissimū argumentum lumen in eclipsi lunari: nisi em̄ sphaera ex aqua & terra aggregata tota esset rotunda/ umbra eius nequaquam lunam ad p[otes] arcuales obfuscarer: sed iuxta terræ cōfigurātōem & montū gibbositates yallūq[ue] declivitatis cernerent. DIS. Experimentali huic argumentationi nō possū nō assentire. videris autem de terræ quātitate cōtraria dicere. In superioribus nempe terrā quasi punctū esse in medio mundi. Hic ob mirā ipsius molem/mōtes maximos nō reputari affiras. MAG. Terram resp[ec]tu totius mundi Aut firmamēti ut punctū reputandā ad mōtes autem & valles comparat spacioſam & ampli existimandā dixi: non in se cōsiderat tam paucam & magnā aſtruxi. DIS. Poteſt ne quantitas terre humano ingenio inuestigari? MAL. Etiam. DIS. Q[uod]c[av] MAG. Sumpio astrolabio aut quadrante p[ro] ambo foramina stellæ alicuius tibi note alitudinē/p[ro] pendiculum in limbo considera. & ad q[uod]c[av]is mundi plagiā p[ro] ge donec eadem stella uno gradu altior aut depreſſiōr videatur: habebis itaq[ue] quantum spaciū in superficie terræ uni gradui in celo correspondat quod in militaria siue stadia p[ro]tissū & in grad⁹ coeli q[uod] sunt. 390. multiplicatū terræ ambitū dabit. Vnde cū iuxta Ptolemei traditōem in Cosmographia gradui uni in celi in superficie terræ correspōdant stadia. 500. manifestum est: quia totus terræ ambitus habet stadia. 18000. h[oc] faciunt militaria italica. 21000. uni miliaris in diuisione stadijs octo cedētib⁹ cū una tercia. q[uod] si militaria gradib⁹ coeli diuiseris/ gradui uno miliaria sexaginta p[ro]uenient. H[oc] rursus per quattuor diuila: fiunt miliaria alemanica quindecim: q[uod] in superficie terræ gradui uni in celo correspōdere cōprehensa sunt. Quare ambitus terræ habet miliaria alemanica. 5400. Dyameter. 1718. & * unius miliaris: Semidyameter miliaria. 858. & duas pres: quar[us] vigintiduē unū miliare cōſtituunt. Si aut ut in quibusdā codicibus reperitur gradui unius. 700. stadia correspōderent esse: ambitus terra stadioꝝ ducentorum quinquaginta duos: milium quod voluit Erathostenes & dyameter stadiorum octoginta milii. & cētū octoginta unius & semillii & tertia unius stadiorum.

4
23

De partibus terre habitabilibus iuxta diuīſio

DE PRINCIPII STRONOMIAE

148
nem eius in zonas quinque. Et si sub equinoctiali sit conueniens habitatio. Et paradiſus qualis aut in qua parte terre sit. Ca. xlvi. DIS.

X latitudine terrae prescripta multitudinem inhabitantium inumerabilē collecto: quinq̄dem qui in uno regno sunt / vix numerari aut numeratis distincte concipi possunt. MAG. Attende spaciū quod mari & flumi bus illius: quod paludib⁹ nemoribus & in iugis montibus occupat: quod aut bestiar⁹ imanitate non habita: Solis nimio vel vicinitate exuritur vel distantia perpetuis algorib⁹ costringit: & maxima pars multitudinis per imaginatę auferet. Vnde cū tota terra in quinque partes quas zonas vocant partiat: duæ tantum ex his habitabiles perhibentur.

DIS. Quæ. MAG. Vna quæ a tropico Canceris versus septentrionem usq; ad circulum arcticum pertinet. Altera quæ a tropico Capricorni versus meridiē usq; ad circulum antarcticum porrigitur. Quod autem inter tropicos sub equinoctiali terrae est torrida zona vocant: ob vicinitatem Solis nimio calore non habitabile: quod autem terræ inter circulos arcticum & antarcticum comprehendit: zones frigidas noſant: nimio frigore non habitabiles. non quia nulli homines in his terre prout habitatio esse possit: sed si qua est ad modum puma est: ob caloris modicitatem: quo tamen humanus genus principia indiget.

DIS. Optima igitur in zona torrida habitatio est ubi calor abundat.

MAG. Non calor abundantia sed temperatia hominum habitatem laudabiliter reddit: quod sub equinoctiali esse hominum argumentatur. Nam cum ibi semper tantus sit dies quam est noctis. & e contrario: noctis frigiditas diei calor tempat: & calor diei noctis succedit frigiditas mitigat. Vnde & paradiſus terrestris ad orientem plantarum scriptura commemorat. Oriens autem verus ab equinoctiali corpora. Paradiſum autem non modo esse hominum habitatem.

Petrus 10. conuenienter sed locum amoenissimum Magister fen. li. 2. di 17. testat. & diuinus Aug. 10. bardus Aug. li. 13. de cuius dei. c. 21 idem affirmit. DIS. Habitatem esse hominibus conuenientem sub equinoctiali: dies & noctes aequalitas satis probabit.

liter arguit Paradiſi aut amoenitas & oīmoda aeris tranquillitas ex eo positione eē uincit: quod super regionem aeris turbulentam ad globum lunæ usq; porrigitur. MA. Si lunæ globus extinguit non in aere: sed in sphera ignis accolarum Paradiſi est habitatio. Et rursus si Paradiſus tamen a terra cōsurgit ut lunare circulum extingat / norabiliter spericā excedit terrae figurā. unde in umbra terrae & lunæ in eis ipsi eius vestigium notari posset: quod nondū cōprobatum est.

Magis itaq; vilis est Guilielmo Parisien. li. de uniuerso q; paradiſus terrestris in terrae superficie aliquo sita sit. & Damasceno. li. 2. dicit. q; Paradiſus sit locus in oriente post omni terra altior. Quatuor vero absit ab agro. Damasceno usq; primus homo formatus & in Paradiſum translatus fuit aut de munus quod longitudinis latitudinisve gradus in descriptione orbis contingat: & per quos anfractus & subterraneos meatus / quatuor inde profluunt praecipua flumina: Ganges scilicet Tigris Euphrates & Nilus: multis exergere solet eos qui Cosmographiam sacris litteris coapstant.

zona torrida

Frigida

bitatio ter

Paradiſus

locus:

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

DIS. fortasse sicut Deus aditū eius romphea ignea & angelica custo. *Genes. 3.*
dia mortalibus phibuit Ita & localem situm incognitū esse voluit. *Le. historia.*
gitur tamē in historia de Machario Romano quomodo in eremo ad di. *Macharij*
stantiā viginti miliarū tantū a Paradiso habitauit ad orientē: quē tres
monachi lōga pegrinatiōe diu in no nutu repererūt. ex quorū dictis ibidē
descriptis accupari p̄modū poss̄ loc⁹ paradisi MA. Ceteris. hac sup
putatiōe dimissa. maior nobis cura sit ita vivere ut illuc angelico con-
ducūt tandem p̄duci mereamur. vñ poti⁹ illo trāscēlo ad celeste pueniam⁹.

De distinctione climatū. Et his q̄ accidūt habitan-
tibus in qnq̄ primis climatibus/ quātū ad estates
& hyemes & umbras variatiōes. *Cap. xlvi.* *DI.*

Vid perclima terre in superioribus argumentationibus designa-
re volebas? *MAG.* Terre partes secundū latitudinē ab austro

Clima. Primum. Septentrionē versus per sensibilē diēz maximorū variationē diff-
erentes. Nam prīmi climatis initīū statuerūt cosmographi ubi dies ma-
ximus est horaz duodecim & semis & quartē unius: & eleuatio poli ar-
ctici supra orizontē graduū similiter duodecim & semis & quartē uni-
us Medium yō ubi dies maximus est horaz. 13. & eleuatio poli graduū
sedecim. & nominant hoc dyāeroes. quia parallelus ipsum delignans
per merōne ducit. Finis huius climatis est ubi dies maximus horaz tre-
decim & quartē unius: & eleuatio poli graduū. xx & semis. Habitantes
in hoc climatede in tempore & umbras variatione cū habitatoribus equi-
noctialis nō nihil p̄cipiat. H̄i nāc̄ duo habent solstitia alta: cū sol arīte
vellibrā subintrat: sic habet estates duas: unam circa festum Gregorij
alteram circa Lamperti. Habet & duo solstitia ima / sole initia Cancri &
Capricorni lustrante: qbus temporibus etiam duas habent hyemes: sed
haud dubiū nostra estate calidores propter solis vicinitatē In estate um-
bra eorum mane iacit ad occidentem: vespere ad orientem: in meridie
vero nulla est/ sole super capita eorum currente. Cum autem sol in Can-
cro est/ umbra eorum versus austrum iacit. In Capricorno ad septen-
trionem protendit. Idem suo modo contingit habitatoribus dicti cli-
matis. cum sol circulum parallelum inter equinoctialem & tropicū can-
cri per cenit ipsorum describit. In fine illius climatis secundum initium
sumit. Medium vero habet ubi dies maximus est horarum xiiij & dimī
die: & eleuatio Poli graduū xxiiij & quartē unius. Finis autē ubi dies
horarum xiiij & semis & quartē unius. & eleuatio poli graduū xxvij &
semis. Hoc dyasienes vocant: quia parallelus ipsius persienē protendi-
tur sicut & tropicus cancri. H̄i estatem & hinc nobiscum habent: sed
calidores: omni tempore umbra eorum sicut & nostra ad septentrionē
facit: preterquam eodie quo sol tropicū cancri de scribit: tunc enim
in meridie umbra eorum nulla est. In ortu solis umbra ad occasum ver-
Clima ter- git. occidente sole umbra in orientem projicitur. In fine huius climatis
tūm tertium exoritur, ad medium quenit ubi dies horarum xiiij & eleuatio

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

poli graduum xxx. semis & quartae unius. Finis autem ubi dies est hora
rum. xiiij. & q̄rtēunī⁹: & polus gleuā⁹ gradib⁹. xxxij. & duabus terris
Nomina autē Alexādriōs ab Alexandria ciuitate Aegypti: per quā pa Alexādri⁹
parallelus climatis istius describitur. habitatores in illo tempora & um-
bras nobiscum habent nunq̄ sol ad zenith capitū eorum pertingit mi-
nus his qui hiesolymā incolunt. Fabula est ergo q̄ a nonnullis dicit
in terra sancta aliquando solē pendiculares radios in cauā rupem di-
mittere. In fine tertii climatis quartum initia: Et medium habet ubi di clima q̄r.
es est horar. xiiij. & semis: & polus eleuator gradibus. xxxvi. & duab⁹ tum
quintis. Finis autem ubi dies est horar. xiiij. semis & quartae unius. Et
polis atrollis gradib⁹. xxxix Nomen illi dyarodes. q̄a p Rhodū insulā dyarodes
parallelus illius ducitur. In fine quarti principium quinti est. Mediū ve Clima qn
ro ubi dies horar. xv. & altitudo poli graduum. xli. & tertiae uni⁹ Ter tum
mina autē ubi dies maior est horar. qndecim & quartae unius. & pol⁹
extollitur gradib⁹. 43. & semis. nomen illi dyaromes. q̄a parallelus ipsi⁹ dyaromes
Romam ciuitatem summi sacerdotis sedem meritur.

Aliorum climatū distinctio .Insuper qualis
ter dies cōtinue augmentetur habitantibus
versus polm arcticum donec sub ipso polo
unus dies anni medietatem habere conuiinci-
tur. Capitulum. xlviij.

Extum clima exoritur ubi quintum finitur. ad medium autem Clima sex
peruenit ubi dies horarum. xv. & semis. & altitudo poli gradu-
um. 45. & duarum quintarum. terminatur autem ubi dies est
horar. xv. & semis & unius quartae & polus extollitur gradib⁹. xlviij
& quartae unius. Nomen illi dyaboristhenes. eo q̄ parallelus ipsius boris
sthenē seu Boriscum insignem Scithiae amnem contingat. aut potius in
sulam huius nominis paruam in Ponto. transit enim parallelus iste per
mare ponticum: unde nominari posset. Septimū clima exoritur in fine
sexti: & ad medium peruenit ubi dies maximus est horar. xvi. & eleua-
tio poli. 48 graduum & duarum tertiar. Et illud dyaripheos nominat
quia parallelus Ripheos montes cōtingat. Exquisitus tamen intuētes
orbis partitionē clima sextum a Ponto: septimum Boristhenē nomin-
nant: & ripheos montes octauo climati deputant. Finē huic climati an-
tiq̄uo non statuerunt: nec residuā terram versus septentrionem in clí-
mata alia diuiserunt DIS. Posset ne ultra partiri? MA. Etiam lati-
tudo tamen semper magis magis q̄ decreceret: ad modicam quippe di-
stantiam versus polum dies sensibiliiter augetur. quanto c̄m polus mū
di amplius attollit: tanto Zodiacus orizonta obliquus interfecat ma-
ioresq; arcus dierum supra hemisferium nostrū relinquuntur /quā sint
arcus noctium sub hemisferio dimissi sole signa septentrionalia percurrit
te. Contrarium equidem genire solet sole in opposita medietate vagā

LIBRI.VII. TRACT. PRIMVS

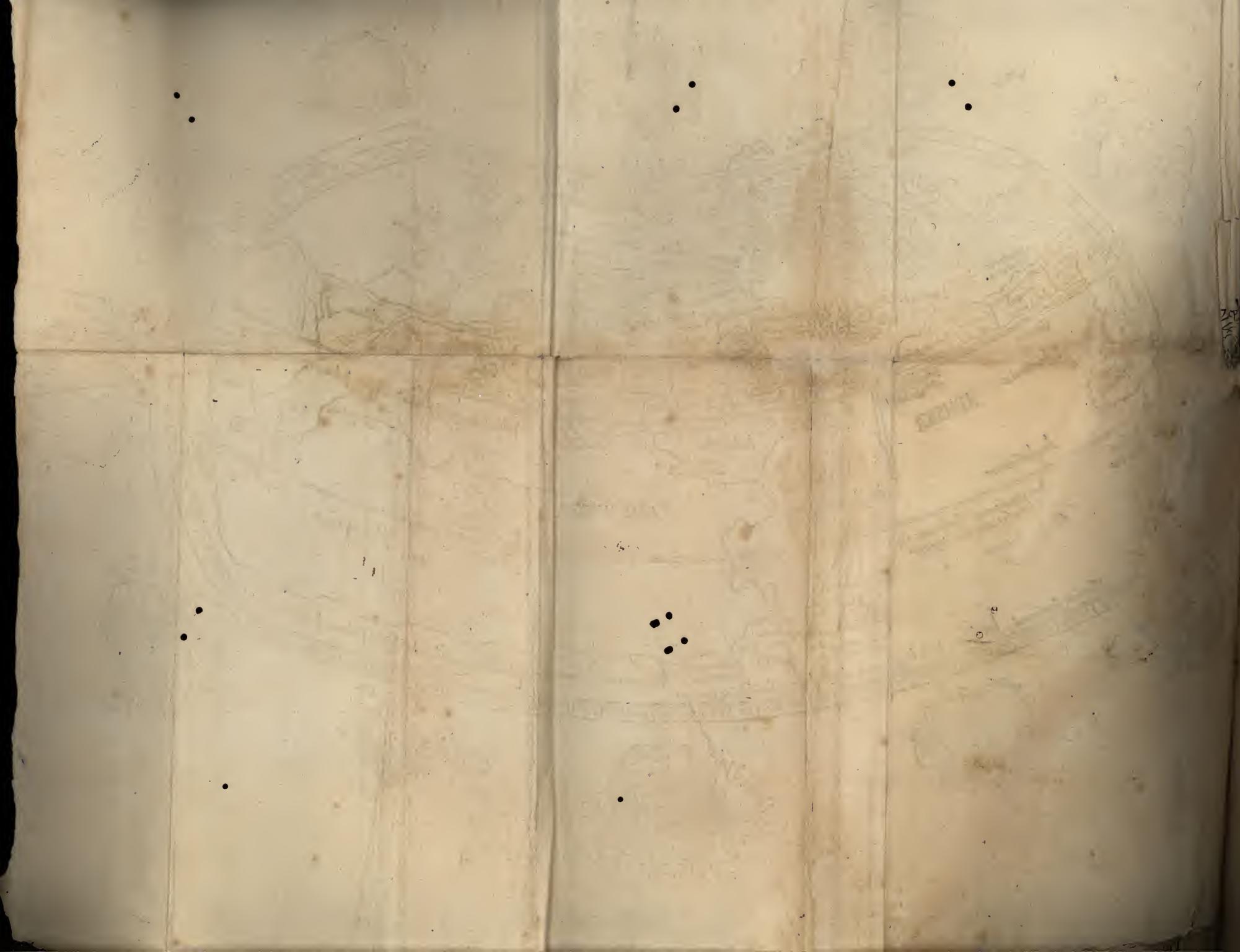
te. Vnde habitates sub parallelo trasciente per gradum quinquagesimum secundum ab equinoctiali diem habent maiorem horam. xvi. & tenuis. Sub parallelo autem transente per gradum. 54. dies horam est xvij. Sub parallelo ducto per gradum. 56. dies est horarum. xvij. & tenuis. Sub parallelo ducto per gradum. 58. dies maior habet horas. xvij. Sub parallelo autem contingente gradum. 61. dies est horarum xix. Sub parallelo vero ducto per Tileni insulam & gradum. 63. dies est horarum. xx. Sub parallelo ducto per gradum. 64. dies est horarum. xxi. Et non dum completo gradu. 65. dies efficietur horarum. xxii. In gradu. 66. dies est horarum. xxij. Sub arctico autem circulo dies una cum sol a fine geminorum initium Cancri aggregatur est horarum. xxij. & in opposita parte zodiaci dum sol fuerit noctis est eiusdem quantitatis: tunc enim tropicus orizontem ubique sine intermissione contingit: & quasi circulariter supra orizontem sol vertitur: in parte opposita totus sub orizonte circuatur. In parallelo autem transente gradu. 68. unius mensis est dies: cum sol a medio geminorum ad cancri mediu[m] mouetur & unius mensis est nox: dum sol in oppositis signis moratur. In parallelo vero qui gradum. 70. attingit duorum mensium dies est: sole currere a principio geminorum usque ad finem cancri. & nox duorum mensium erit sole opposita signa lustrante. In parallelo qui gradum. 72. transit dies una erit trium mensium sole a medio rauri ad mediu[m] leo nis vagante: no[n] tanta erit sole ex parte opposita. Crescit dies paulatim donec ad polum puenias: sub ipso quippe medietas sphaerae mundi semper supra orizontem relinquitur: altera iugiter occultatur: & egnocentralis cum orizonte concordat. Cum igit[em] sol est in medietate supra orizontem: continuus dies est dimidij anni: cum autem in medietate mouetur: quod sub orizonte relinquatur nox continua est anni dimidij. verum tamē cum ibi sol ultra signum unum sub orizonte nuncē demergit: radius suis superiora semper aliqualiter illuminat. & sic quasi semper dies ibi est: nisi quantū aeris grossicie & nebulositas interturbat. variā umbrarum variationem sub dictis parallelis tu facillime conjectabis: & que dicta sunt oculis in sphaericā corporis revolutione videbis respice. DIR. Plane video.

Climatum latitudo & longitudo describitur: & Antipodes esse in oriente illis qui occidente habitant probatur
Capitu. quadragesimum octauum. MA.

Climatu latitudo

Vnde si liber summatis climatum latitudinem ex graduum ratione subiungam. DIS. liber maxime: MAG. Primi climatis latitudo ab austro versus septentrionem est miliarium 455. Secundi. 420. Tertiij. 370. Quarti. 320. Quinti. 270. Sexti. 225. Septimi 185 si terminatum accipimus. Sunt autem haec miliaria itala: sicut praemissum est ubi de terrae magnitudine differuimus: si gradus unius iuxta Ptolemei descriptam stadiam. 500. deputamus: nam aliud fieri si gradus

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

inf. 700. stadia assignentur: nec tamen is numerus fuerit quem in plenis codicibus inuenies: nec mirum cu in supputatione numerorum erat tem facillime scriptores committere possint. DIS. Longitudo autem climatum/num & ipsa per graduum rationem inuestigari posset.

MAG. Posset plane, verum tamen non uniformiter in omnibus parallelis climatum gradu unius aqua miliarium quantitas deputatur, nam & gradus in parallelis magis septentrionalibus: paulatim minores sunt: cum etiam omnes circuli longitudinis mores sine equinoctiali qui solus terram medio cingit. Vnde in equinoctiali gradu longitudinis valet miliaria. 60. sicut & de gradibus latitudinis dictum est. In primo autem climate gradus longitudinis valet miliaria. 58. In secundo climate 56. in tertio. 53. In quarto. 49. In quinto. 56. In sexto. 44. In septimo. 41. In parallelo autem per talem ducto gradus unius miliaria continet. 28. & semis. Attendendum insuper est quia ultra descriptionem ptholemei terra tam ad ortum quam ad austrum amplius protenditur. Vnde qui in extremis orientalibus plaga degunt pedes aduersos habent his qui in ultima occidentis regione viuunt: talesq Antipodes dicunt possunt. Hos tamen diuus Augustinus negat libro. xvi. de ciuitate dei c. ix. quia fortasse nondum tanta longitudine habitabilis in omnibus noticiam venerat. Ad austrum vero non tantu porrigitur terra habitabilis (altem cognita) quod Antipodes habere posset illos qui magis septentrionalis sunt: omnia hec aperta demonstratione videri possunt in sphera solidâ. Nos interim alia percurramus.

Climati
lōgitudo

Antipo
des

De divisione terre habitabilis in Europam Asiam & Aphricam. Capitulū. quadragesimum nonum. DIS:

Epigeat quælo ad maiorem dictorum intelligentiam terræ habitabilis marisq configurationem in plano describere. MAG.

Pars terrenæ molis: quæ ad Domini imperium aquæ congregatis in locum unum apparuit arida a Cosmographis preter divisiones in zones & climata supra memorata trifariam partitur. In Europam scilicet Aphricam & Asiam: quas partes aqua circumfluens & interlabens generali nomine Mare appellatur. Ab oris autem & terræ prouincijs alijs ve causis diversa nomina accipit: & sinus ipsius diversa maria dicuntur ut diuus Ambrosius testatur libro tertio hexameron ca. tertio. Europam ab Aphrica dividit mare mediterraneum: quod ab occidentali Oceano circa Gades insulam & columnas herculeas non amplius decem milibus passuum patens: terras aperit atque intrat. ait Pomponius Melilla. Aphricam ab Asia distinguit Nilus: qui a meridie in Aegyptiam diffunditur. & Aegyptum perlabens atque mirabili fecunditate irrigat: oris non minus septem mari insidit. Asia ab Europa dividit Tanais fluuius a septentrione in medium fere paludem Meotidem defluens eum pôto reliquum Asig ab europa sepat: paet hęc i hic affixa mappę modi descriptę. D. g.

Mare.

Gene. II.

Ambro:

Pompo;
Mella

LIBRI. VII. TRACT. PRIMVS

lucide, sed quid interpositis nominibus alijs designare prætendis?

MAG. Principaliores uniuscuiusq; terræ regiones seu prouincias.

DIS. Cōmodissima ad historiarum intellectum sanorem hanc videatur esse cognitio. MAG. Has enumerando magis q; describendo per currere liber breuitatis gratia. Nomina quoq; & regionū limites nō intendo hic limate & sūm precisionem discutere: nā in talibus inuenies etiam claros Geographos digladiari. DIS. At primum describas Europam, in qua nos constitutos iādudum relatione multorum didici.

Satrapē Europē nominatim cōnumerantur Capitulum quinquagesimū. MAG.

Europa

Vropa ab occidente clauditur mari Atlantico: a septentrione

Oceano Britannico: ab oriente Tanā Meotide Palude & Pōto/ a meridiē mari mediterraneo. In ea sunt regiones & populi plurimi ob aeris temperie. Ab occasu versus ortū prouincię magis nominatę sunt Hispania / q; Hiberia & Hesperia nō nunquā nominatur. Cuius partes sunt Betica siue regnum Granatæ: quod nostro quo rex Hispaniæ Fer- dinandus Sarracenis decennali obsidione & bello abstulit: Christiani Portuga- taticq; adiecit. Lusitania seu Portugalia. Tarraconensis seu Catilonia hę partes principales hispaniæ/in qua & alia regna sunt. Inter quę regnum Galicię longe lateq; uulgatur ppter uniuersalem peregrinatioem ad san- tum aplm Iacobū Cōpostelanum. Regnū insuper Castellę & legionis Castella Astronomis memorabile reddidit Alfonsus rex prudentissimus/ q; ta. Alfonsus bulas motuum corporis coelestium miro ingenio compilauit. Hic iuri suo quod ex electione habuit ad Imperium intuitu pacis voluntariorē cessit.

Gallia

Hispaniā sequit̄ Gallia / medio monte Pyrenneo. Partes Galliæ sunt Aquitania Lugdunensis/Narbonensis seu Delphinatus siue prouincia & Belgica ad Rheni fluenta usq; protensa. Partiales prouincias Galliæ si distinguere voluerimus/ occurunt ecce Francia: Normadia/Brittannia Turonia Picardia Flandria Brabantia Gelria Hollandia : Seelandia Bur- gūdia Lothingia Lucelburgia Helvetia siue Alsatia: quę tñ germaniæ potius est cōiungenda. Galliā aut̄ sequit̄ Germania magna ad Sarma- triam usq; extensa inter Rhenum fluuiut ab occidente: mari a septentrione & Danubiū a parte meridionali. Partiales regiones Germaniæ sunt Franconia siue Francia Orientalis. Vuestualia Frisia Saxonie Thuringia Hassia Marchia Brandenbргen. Misia Slesia/ Bohemia/Morauia/ Cimbrica Chersonesus, quę nunc Dacia/ uulgo Denmarck ad septen- trionem. nam alia est Dacia. quam Vualachiam nunc nominat, de qua paulo infra. Post Cimbricam Chersonesus Norivegia Suetia in mari.

Retia Inter Danubium & Alpes reticas/primam Reticam ponunt: quę & Sue- via. q;uis ultra Danubiū p̄t̄sa sit. Post hāc vindelicia seu Bauaria, cui⁹ filii p̄ modica ultra Danubiū extēdit. Noricia cui nō nulli Stiriā & Charintiā ascribunt. Pannonia superior nunc Austria Pannonia inferior

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

que & Vngaria a mari Hadriatico. Histria: Illyris: Liburnia quā dicit
Croatiam, Dalmatia quae & Slaunia. Italia est ab Alpibus ad mare me Italia
diterraneum. In ea regiones non paucæ: Lombardia. Tuscia. Ethuria.
Canpania. Marchia. Apricia. Calabria. Apulia & sic de alijs Vngariam
sequitur Misia: aut verius Mesia superior: que Seruia siue Rosciana / &
parvum Bosna dicitur. Mesia inferior quæ continet Bosinenses & Valac
cos. Bassos. & nunc Bulguria. Dacia quæ & Vualachia. Thracia in qua Græcia
Constantinopolis quondam ciuitas imperialis Græcæ. Chersonesus, Epis
rus seu Romania. Dedania. Molossa. Chaonia. Peloponæsus seu Morea.
Achaia: ibi Corinthus. Arcadia ipsa est Siciona a Siciono rege: a quo re
gnum Sicioniorum quod inter quattuor cōputatur ab Augustio libro de
ciuitate dei. Macedonia. Thessalonica. Ellados seu Attica: ubi Athenis.
Bocchia: ubi Thebe ciuitates nō innotissime. Græcia ecce q̄: lata: hodie heu
heu a spurcissimo inimico crucis Christi Turco ferme tota daeustata.
A Germania usq; ad Scithiam Sarmatia est regio latissima: cui⁹ partēs Sarmatia
ut aiunt Polonia. Massouia. Prussia. Lithuania. Samethia. Liuonia. Ru
ssia. Scithia & quæ nominatæ sunt Sarmatæ regiones / Barbaria dice
batur a feritate gentium. Dimissa particulari haec delcriptione: ad Asie p
uincias transeundum est.

Asiac regiones nominatim ponuntur.

Capitulum quinq̄gesimū primū DI.

Sic regiones que sunt⁹ MAG. Enumerando Asie prouincias
nō omnes/ed magis apud nostros nominatos: ipsa; ob latitudi
nem in duas partes diuīam intelligamus: septentrionalē scilicet & meridi
onalem. Primo septentrionalē/denī meridionalē describamus.

DIS. Ocyus/ne occiduus sol lucem ante cōplementū auferat. MA
Tertia orbis pars q̄uis Asia appelletur generali nomine: pars tamē eius
minor Asia nominatur: habens prouincias & regiones multas precipu
is ecclesiis ornatæ: quibus q̄ndam præterat s. Ioannes euangelista: nūc au
tem nostris exigentibus demeritis ab inimicis crucis Christi dirutas ac
fodatas cognouimus. Hic ob spaciæ angustiam. p nominibus regionu; declarato
litteras posui: ibi est Pontus. hic est & Bithinia littera f signata. Galatia mappula
g. Paphlagonia Pisidiah. Capadoccia i. Caria a. Lycia b. Pamphilia c. Li Asie mis
dia d. Circa hanc in mari est insula Meleta in aegypti Apfoꝝ Mitilene no⁹ noris
minata (q̄uis erronee) in qua mira operatus est Paulus ap̄lus. Phrigia
prouincia Asie minoris signatur per e. Circa hanc inuenies insulam Te
nedos. Cilicia. Armenia minor. Armenia maior. Colchis/ude Iason Mel
de magia instructus aureū vellus abstulisse fabulatur: quia torrentes i
tius aurum deferunt: q̄ lanosis pellibus accolē excipiunt. Taurus mōs
a Pamphilia exoritur & ad Indos usq; protenditur. A Tanais amne Sci
thia seu Sarmatia asistica longo tractu versus ortum progrederit. Al
tera extra Imaum montem/altera intra Imaum continetur. Mare quod

LIBRI VII. TRACT. PRIMVS

Ibidem conspicis Caspium. Hircanum & Scithium ab oībus nominari solet: & a septentrionali oceano latenter quasi fluuius intrat. In hoc insula est Talys sine cultu semper fertilis: regiones hic multe sunt: videlicet hircania/Hiberia/Albania/Bactria/Margiana/Aria/Sogdiana/Sacharum regio: Serica in qua ut aiū sericum arboribus in modum lanuginis adheret. gens illa plena scribi iusticē & mercij. Alterius medietatis Asia regiones sūt a mari tubro Arabia triplex: videlicet Arabia deserta Araria petrea (ubi metropolis Petra, de qua Isaías, Emitte agnum Domini, Isaias, ne dominatorem terrę de Petra deserti ad montem filię Sion) & Arabia felix, unde thus venit & ob id thurifera dicitur. Syria similiter triplex est/Palestina Phoenicia & Syria curua. Omne autem terram a Damasco usq; Gazam terram Canaan & terram promissionis sacre historię vocant (In qua prouintię singulares sunt Damascena, Galilea, Samaria, Iudea, Palestina & Idumea.) Mesopotamia, Caldea, ubi Babilon. Assyria; Susiana: Media: Persidis: Parthia: Carmania deferta: Carmania altera: Drangiana, Gedrosia, Arachosia, Paraponisus. India intra Gangē: India extra Gangem. Smartrum regio. & in pelago indicō Tabrobana insignis insula: regiones sitę ultra meridianū ultimum a Ptolemeo descriptum ferme ad. 40. gradus. Similiter & particularem earum quę nominatim cōmemoratę sunt descriptionem quantum ad situm/fertilitatem/continentiam/ accolas proprietates & mores ex Plinio Strabone Ptolemeo perquirere poteris. DIS. de Aphrica autem quid fiet? nūquid indiūam eam & silentio transibis.

Aphricę regiones numerantur. Capitulum quinquagesimum secundum. MAG.

Phrica ab occidente mari atlantico a meridię Oceano Aethiopico / a septentrione mari mediterraneo & ab ortu Nilo finitur, eidem tamen quę ultra Nilum sunt ad mare rubrum regiones hic additę sunt. Ab occasu montem habet Atlanterum: quem ob altitudinem celum sustentare dixere. Regio prima Mauritania Tingitana Secunda Mauritania Cesarientis, Tertia Libya interior. Quarta est Numidia/quam & Mappaliam nonnulli dixerunt. Quinta Aphrica minor in qua illa magna Carthago stadiorū, eo, olim Romani Imperij pertinax gressu. Sexta est Cyrenaica/quam & pentapolim vocant: numero ciuitatum: quartum Gyrene una est/regioni nomen accomodās. Septima Marmarica est. Octaua Libya. quo nomine etiam tora Aphrica appellatur. Nonā Aethiopia interior. Decimā Aegyprus inferior. in qua olim filii Israel sub pharaone post duram seruitutem mirabilia viderunt quę Dominus operabatur per Mosen in campo Thaneos. Est autē Tannis ciuitas Aegypti insignis / rūc regali presidentia decorata. In Aegypto sunt Alexandria / Damata & Soldani sedes amplissima ciuitas Charynus quam & Alkyr nominant. Supra hanc Aegyptum alia Aegyptus est Thebas scilicet monachorum & anachoritarum, olim celibi conuicti

DE PRINCIPIIS ASTRONOMIAE

satione decora. In hac Thebais ciuitas quam centū portas totidem sunt illas & principes huius astruum / e quibus Sanctus Mauricius cum gloriosa legione venisse traditur. Supra hanc Aethiopia est & mediterraneæ gentes multæ ac mirabiles. Troglodites que vesuntur serpentibus striis mirabiles magis quam loquuntur. Garamantes: quarum uxores cōmunes sunt Aphricæ Augiles: Blēmes seu Blēmmi capitibus carent. vultus habent in pectore. Satyri: qualem sanctus Antonius vidit: ut legenda docet. Atlantes. Getuli: & aliæ multæ: quarum descriptio pre memorati Cosmographi prosequuntur. Insulas perpaucas in descriptione hac inuenies: quarum nomina Gades que Betice adiacet Corsica Sardinia & Sicilia circa Italiam / Corcyra in Adriatico mari: Euboea que & Nigropont Boetis opposita est. Creta siue Candia: Rhodus & Cyprus. In septentrionali pelago sunt Hibernia: Anglia que Albion & olim Bricanna dicta est: cuius pars Schotia / Irlandia in ultimo miri: Orchades 30. numero & Scandia memorabilis. Hec circa terrę infimè partis elementalis mundi descripsione communissime magis quam tractasse me cognoueris: ne aliquando perutilem Cosmographie scientiam abhorrescas: sine qua nec gentium nec sacrarum litterarum historias plene intelliges. DIS. Introductio ista eodius cum vacauerit aliorum scripta diligentius lustrabo: interim que supersunt de Astronomia prosequan̄tur. MAG. Similes gulas & coelestis & elementalis regionis partes: sicut totius mundi habitudines ea qua potius breuitate descripsim: nec reliquo videbis quod ne cellario explicandum exposcas. DIS. Satis abunde de his tractatu est: nisi hil autem de Astrorū iuricis quibus nonnulli quotannis de temporis varietate/annone penurie & abundantia/bellis & egritudinibus diuersis futura pronosticant. MAG. Haec Astrologia non Astronomia eodicit: que ex motibus coniunctionibus aspectibus & influentijs coelestium corporum/inferiorum mutationes considerat. DIS. Negraueris obsecro huins principia breui sermone explicare. MAG. Cōmodius hoc ab alio tractatu exordiemur. DIS. ut liber.

Epilogus.

Libri Septimi Tractatus secundus de Astrologia. Capitulum primum, de partibus Astrologie. MAG.

Astrologie partes quinq[ue] numerantur. Prima que introductio
 ria est/circa principia veratur. Altera de magnis & annuis re-
 evolutionibus tractat. Tertia genituras singulare dijudicat. Quarta in
 terrogationes considerat. Quinta electos explanat. Addit a quibusdam pars
 p 15

LIBRI·VII. TRACT. SECUNDVS

sexta quē imaginū fabricā & operationē edocet. DIS. Hoc seruato
ordine singulas percurramus. MAG. Plane percurrem⁹, nam pauca ad
modū de his dicere statui. DIS. Quam ob causam? MAG. Ne pre
cellens ingenium tuum altioribus imbuendū disciplinis / præternecefa
riis ac minus certis institutis præpediā. DIS. Facqd noueris utilius

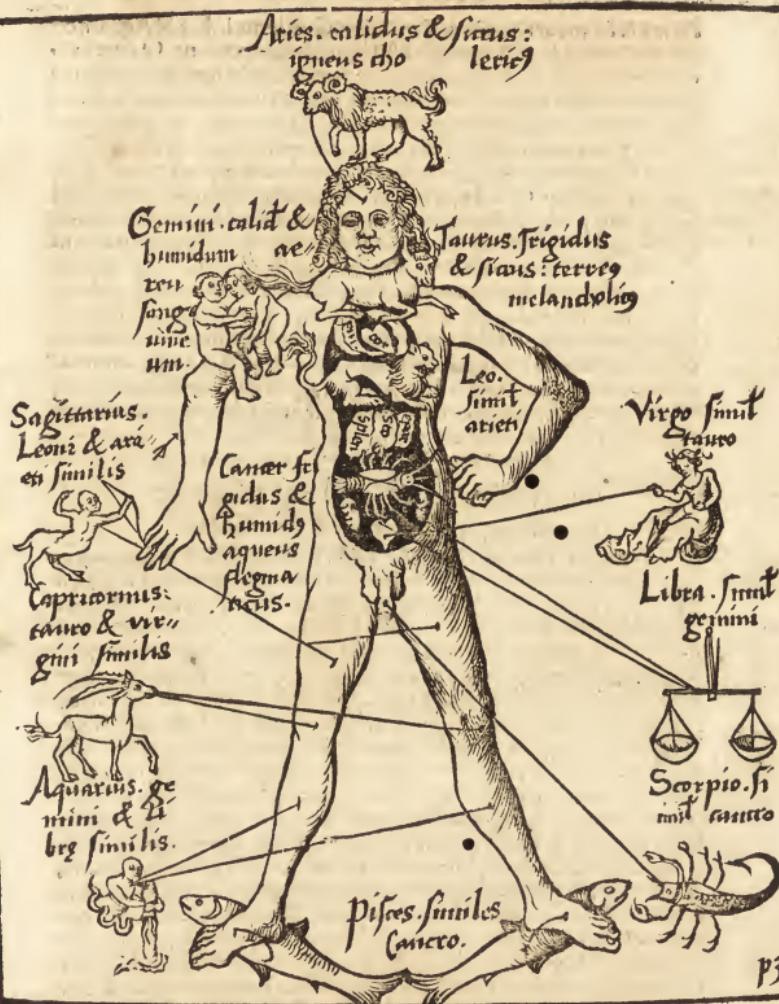
De principijs Astrologie. Cap.ij. MAG

Rincipiorū quæ introductoria pertractat quedam sunt circa Zodiaci partes & earundem naturas: quedā circa planetas: qualitates nōnulla yō circa domoē diuisiones & earundem significatiōes: DIS. Zodiacum in duodecim partes siue signa / & unūquodq ex his in trīgī gradus longitudinis / & duodecim latitudinis diuīsum ex precedenti⁹ bus liquet. MAG. Sicut circulorū in sphera descriptorū diuersitas tantū est imaginaria: ita & diuīsio Zodiaci non est ex natura aut primordia li creatione sed pro arbitrio & astrologoꝝ factiōe: ut initia & terminos calculandū motus habeant. DISQ uare igitur Zodiacū non in plura aut pauciora q̄ duodecim diuiserunt signa / aut quare signum unum in gradus triginta / & rursus gradum in sexaginta tantū partiuntur minutaſ. MAG. Quia numerus iste diuīsionib⁹ & calculationibus accomodatior est. ut tantur ipsi astrologi Hali Auenrodan in expositiōe Ptolomei & Abraā Auenazra in libro rationū astrologicarū. DIS Potuerint igitur si voluerint in plures paucioresue partes Zodiacum diuideret Ma. Etiā Nam & Chaldei non signis / fed imaginib⁹ undecim tantū utuntur: libram & scorpionē simul copulantes. DIS. me mini hoc ultimū dum coelestes imagines xenumerares cōmemoratum: sed earundem naturas edicito. Ma. De signorum naturis astrologi & si multa nimis disserant: nobis tamen satis erit pauca ad modū cōmemorare magis q̄ tractasse. Aries signum primum calidum est siccum igne Signum vero & cholericum: ex corporis compage caput sibi vendicans. Taurus natura vero secundum signum frigidū & siccum terreum & melancholicū colla respicit. Gemini tertium in ordine calidum & humidum aereū & sanguineum. brachia intuetur. Cancer quartum signum frigidum & humidū aqueum & flegmatiū obtinet pectus/pulmonē & stomachum. Leo quattuor in qualitatibus cum ariete conuenit: cor & epa regit. Virgo cum tauro concordat sed intellexū & fundum stomachi vendicat. Libra vero cum gemini congruit: sed renes & nates respicit. Scorpio cum cancer in qualitatibus congreditur: sed pudenda intuetur. Sagittarius rursum cū ariete & leone coincidit: & coxas intendit. Capricornus cum tauro item & cum virginē cōcordat sed genua gubernat. Aquarius cum gemini & libra conuenit. sed cruribus & tibīs præfet. Pīces vero in qualitatibus a cāro non deviant: sed pedes vendicant. Et cum semper tria conueniāt quatuor triplicitates exhibit fabricant. Prīmā videlicet arietis / leonis & sagittarij dicitur orientalem masculinam / diurnam & sapore amaram. Alteram tauri scilicet virginis & capricorni meridionalē femininam / no-

Aries
taurus

Gemini
Cancer
Leo
Virgo
Libra
Scorpio
Sagittaria
Capricorn
aquarius
Pīces

DE ASTROLOGIA

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

Etumā & sapore acrē noiant. Tertiā q̄ est Geminorū. Librē & Aquariorū occidentalē masculinā & diurnā itē & sapore dulcē appellant. Quartā yō quē Cancer scorpio & pisces integrat: septentrionalē femineā nocturnā & sapore salfam vocat. Illis quoq; trigonis dñatores ex planetis distracti: buentes: s̄m inter se pugnat/ut cuius magis credendū si facile nō appareat. Amplius autem & signorum alia dicūt mobilia: q̄ sunt Aries Caceribilia. fixa Libra Capricornus. Alia fixa q̄ sunt taurus. Leo:scorpio:aquari⁹. Reliqua yō cōia sunt. Q uedā infup rōnalia ut virgo Gemini:Libra. Aq̄rius & prima medietas sagittarii. Q uedā p̄terea sterilia: qdā foecunda. & cetera multa id genus figura:ad gradus usq; deductā cū alios dicant grad⁹ masculinos/alios feminos: lucidos qdā & alios tenebrosos fūosos vacuos /puteales & alzernena siue valitudinarios. Pr̄terea & singula signa internas facies diuidit: in terminos aut inēqualles distinguunt: quo rū dñia planetis distribuit & multiplicles fortitudines ipsi: rōne talit̄ aduenire credūt: nā triplicitate planetā fortitudines tres accipe autumāt a termio duas: a facie unā: a domo vero qnq; :& ab exaltatiōe quatuor Verum in ista graduū/faciētū ac terminorū assignatione inextricabilis apud Astrologos non infimos inuenitur diueritas.

De domibus exaltationibus; naturis & qualitatibus atq; aspectibus planetarū Capitulum tertium. DISCIPV.

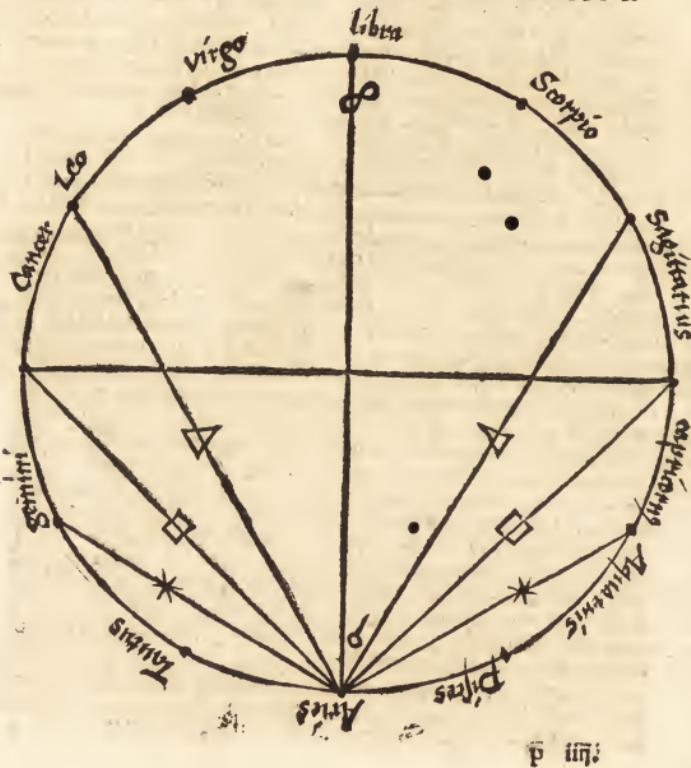
dom⁹ plā- Omus planetarū q̄ sunt c̄ MA. Signa zodiaci. Nā Saturno p̄ metarū domi clīis assignat Capricornū & Aquariū. Ioui sagittariū & p̄ sc̄es Marti Arietē & scorpiōnē. Soli leonē tm. Veneri taurū & libram. Mercurio gemī & virginē. Lunę solū Cancrē. DIS. Exaltatōes yō q̄ exaltatio- sunt c̄ MA. Saturnus exaltaē in gradu. 20 libre. Jupiter. 15. Cancrī. nes plane Mars in. 28. Capricorni. Sol in. 19. arietis. Ven⁹ in. 26. pisciū. Mercuri⁹ tarum in 15. virginis. Luna in quarto tauri. Casus oīm sunt i locis oppositis: DIS. Plane. sed qd̄ tradūt de planetarū qualitate c̄ MA. Saturnum: naturē frigidū & siccū colore niḡr̄ & sapore stipticū dicit. Iouē yō humidum planeta calidū: colore cinericiū aut viridē: sapore dulcē. Martē siccū & calidū: rubēū & amar̄i. Solē calidū & siccū: in colore pegrinū & sapore acutū. Venerē humida & frigida alba. & unctuosam. Mercuriū variū: & plane: & cui iungit in q̄litatib⁹ primis se cōformantē: in colore mixtū & sapore acetolum dicit. Lunā frigidā & huimida: croceā & salfam perhibent. Rursum ex his gdā graues & p̄derosi nominant. ut saturnus. Jupiter: Mars. alijs leues. ut venus. Mercurius. Luna. Sol aūt nec p̄derosus nec leuis est. Q uidā etiā fortunē sunt. ut Jupiter fortuna maior. Venus fortuna minor. Alijs infortunē sunt: ut saturnus infortuna maior. Mars in fortuna minor. Mercurius aūt cū bonis bonus cū malis malus. Sol bo- nūs p̄ aspectū: malus p̄ aspectū. Luna q̄si nūcia p̄ oēs currit: & ab ipsi: fortunata & infortunata reddit. ven⁹ & luna foemlni sunt: reliq̄ oēs ma- sculini. Nocturni sunt Mars; Venus & luna. diurni sunt alijs. oēs. Non-

DE ASTROLOGIA

154

Nulli amici dicuntur: quodam inimici non sunt. Nam amici Saturnus sunt Iupiter et Sol Luna. Inimici sunt Mars & venus. Iouis amici sunt omnes / demum Marte. Martis amica sola venus est: ceteri inimici. Solis amici sunt Iupiter. Venus: inimici mars Mercurius & luna. Mercurij amici sunt Saturnus Iupiter venus / ceteri inimici. Lunae amici sunt Saturnus Iupiter venus: alii inimici. Amici capituli draconis dicuntur esse Iupiter & venus: de quoque natura est: & ideo fortuna. Amici caudae sunt Saturnus & Mars: quoque natura participat: & ideo insfortuna est. Augen autem & minuuntur infra aspectum. Dicitur quod se aspicere dicuntur. Ma. Cum in eodem signo & gradu situs / coiuncti dicuntur: per tritium septem nominantur. Si autem per sextum gradum zodiaci hoc est per duo signa distant: aspiciunt se aspectu sextili: qui est amicitiae imperfectio. Si autem per tertiam zodiaci partem distant id est per quattuor signa: trino aspectu se respiciunt: qui est amicitiae perfectio.

Figura aspectuum

LIBRI V II. TRACT. SECUNDVS

Et si vero per quartā p̄tem ;odifici; id est per tria signa opponuntur /
quarto se aspectu intuentur qui est inimicitiae imperfecte. Si autem p̄ sex characte'
signa distant/ oppositi dicuntur: qui aspectus est perfecte contrarietatis.

res aspec
DIS. Quattuor igitur aspectus sunt. scilicet Sextilis trinus quartus tuum
& oppositio. MAG. sane. Nam coniunctio proprius aspectus dici ne
quit: & vim sortitur ut quidam tradunt per gradus, xiiij. ante & post. Fi
gura aspectuum est quam hic cernis.

De quibusdā alijs accidētib⁹ planetar⁹: q̄ & Astro-
nomi ignorare nō oportet Capi. iiiij. MAG.

Rerū hæc autem & planetis alia multa nomina attribuuntur &
accidentia: quorū cognitio etiam Astronomiæ utilis est. DI.

Eo magis explicanda sunt. MAG. Planetæ quandoq; dicun-
tur directi: quandoq; retrogradi: nunc etiam stationarij. DIS. Dehis
in praecedenti tractatu dissertum esse memini. alia si quæ sunt enume-
planetæ dī ra. MAG. Planetæ dicuntur etiā quandoq; tardi cursu & minutis: cu^z
cunq; tard⁹ scilicet linea veri motus eorum tardius mouetur q̄ linea medi⁹ motus:
veloces aut contra successionem signorū incedit. veloces autem & aucti cursu di-
aucti inu- cuntur quādo s̄m successiōē mouentur. Aucti vero numero sunt: quā-
mero do equatio addit⁹ s̄m medi⁹ motum. cum autē minutis: minutis numero
aucti lūi vocantur. Aucti vero lumine sunt: quando a sole recedunt vel sol ab eis.
& minutis lumine vocantur: quando ad solem appropinquant. & cū ad
combusti gradum decimū quintū aut duodecimū veniunt: sub radīs sunt. & com-
busti nominantur. Orientales sunt quando oriuntur ante solem. Occide-
tales vero cum occidunt post solem. Vnde & venus solem præcedens in
aurora Lucifer: sequens autem solem post occasum Hesperus dicitur Boetius
qua Boetius libro primo de cōsolatu phīco metro quinto ait. Et q̄ pri-

orientes mē tempore noctis Agit algētes Hesperus ortus Sōlitas iterum mutet
matutin⁹ habenas Phœbi pallens Lucifer ortu . Dicuntur & orientes ortu matu-
nales tino: cum de subradīs exēunt: & propter remotionem eorum a sole/ma-
riētes ve ne ante ortum solis apparere incipiunt. Orientes vero ortu vespertino
spertini dicuntur: cum de subradīs exēunt: & propter remotionē eorū a sole ve-
occidētes spēre post solis occasum apparent. Occidentes autem occasu matutino
matutin⁹ sunt: cum radios solis ingredientes/mane occultari incipiunt. Et occidē-
tes, tes occasu vespertino cum radios solis intrātes & post solis occasum oc-
cultari incipiunt. Tres tamen superiores occasu matutino non occidēt
Meridio- nēc ortu vespertino oriuntur. Meridionales etiam planetæ appellantur /cū
nales in suo cōcentrico ab ecliptica versus meridiem declinant. Septentriona-
les autem cum versus septentrionem tendunt. Respectus autem planeta
nales rumquos in diuersis signis ad diuersas corporis partes habere dicuntur/
in sequenti patent descriptione.

Quas corporis partes planetæ in diuersis
signis respiciant, Capitulum quintum

DE ASTROLOGIA

155

Saturnus **J**upiter **M**ars **S**ol **V**enus **M**ercurius **L**una

Aries	Pectus	ventrē	caput	femora	pedes	crura	genua
Taurus	—	—	—	—	—	—	—
Gemini	ventrē	dorsuz.	collum	genua.	caput.	pedes	crura
Cancer	ventrē	verēda	pectus.	crura talos	collum	caput	femora
Leo	virilia	femora	pectus.	pedes.	brachia hūeros	oculos	caput.
Virgo	verēda.	femora genua.	ventrēz	caput	cor	guttur	collum
Libra	pedes	genua	ventrē.	collum	ventrē	cor	hūeros
Scorpio	genua.	oculos	verēda	hūeros	caput	ventrē	cor
Sagittarius	talos.	pedes	caput. brachia	cor	verēda	dorsuz.	ventrē.
Capricornio	pedes	crura.	manus	ventrē.	femora	verēda.	dorsuz.
Aquarius	caput oculos	erura	dorsuz.	cor	verēda	femora	femora
Pisces	collum	pectus.	cor.	verēda.	genua.	femora	verēda
	hūeros	cor	ventrē.	femora	dorsuz.	crura.	femora

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

De diuisione coeli in domos duodecim: &
nominibus earundē. Cap. sextū. MAG.

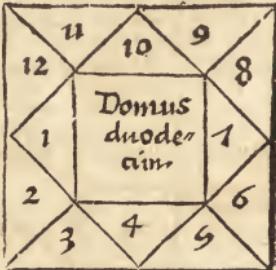
Otum iudicandi negotiū maxime ex Zodiaci in duodecim do-
mīcilia partitione dependere existimat: veratamen nec in hac cō-
cordant. Sed prætermis s duobus partiendī modis tertii exempli cau-
sa pandā: quī talis est. ut intelligatur.
circuli magni in sphera super polis mū
di utrīq; fere interfecantes/ atq; p pun-
cta ecnoctialis diuisi in duodecim æq.
lia transfeentes per hos em sex círculos
Zodiacus in duodecim sed non équales
domos partit domos: quatuor una medietas sub
orizonte altera supra orizonte appetet
& oppositæ équales reperiuntur. Quattuor
Anguli ore his angulū vocantur: scilicet Prima
q; est angulus orientis. Septima opposita
angulus occidentis. Decima est angu-
lus dierū seu mediū coeli. Quarta est angu-
lus noctis sub orizonte. In his ut aiunt Planetæ sunt fortiores. Post has/
Succeden- tes Cadentes

Succedentes nominantur: in quibus Planetæ sunt debili-
res q; in angulis. & sunt domus Secunda. Octava. Undécima & Quin-
ta. Reliquæ quatuor Cadentes nominantur: ceteris debiliore. Ex his
& constellationibus in illis repertis per ceteras Astrologiæ partes varia
ac mira prædicere conantur.

Si de monstratione/experientia aut alia quavis via
Astrologiæ præcipia cognita sint. Ca. viij. DIS.

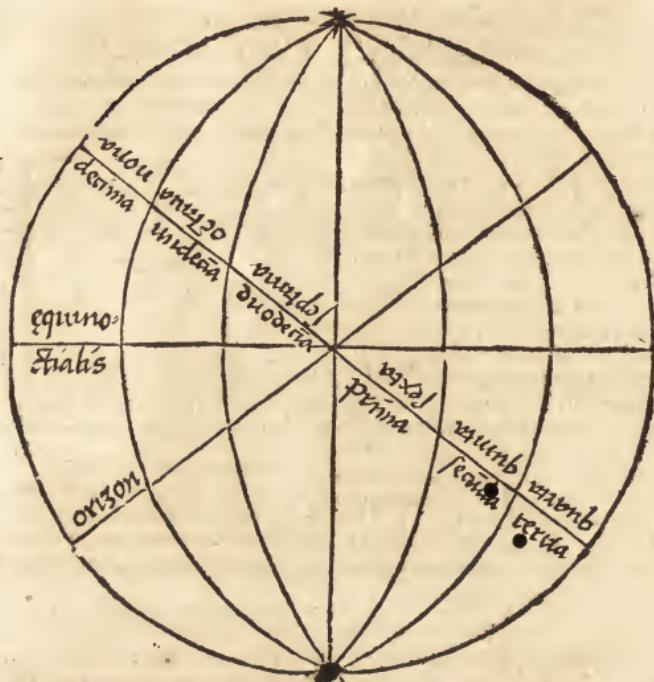
Riusquam has partes aggrediamur: adictio quo nam modi
Astrologiæ tantam partium eiusdem coeli diversitatē inuestiga-
re potuerūt: aut quid firmatatis habet quod etiā in gradibus
quantum ad qualitates/facies/terminos/exaltationes/ & casus ponunt
& planetis attribuitur. MAG. Astronomiæ principia de quibus in pre-
cedenti tractatus actum est: ex geometria/numero: concurrente ratione
indagari potuere. DIS. nō de illis (quoniam qualitatē concernunt) que
stionem moueo: sed de diversitate círclatum & influentiæ coeli & ptium
eius: & Planetarū dominio. & fortitudinis incremento in illis. MAG.

principia Ab effectibus (ut aiunt) in multis cognitionē deuenere p crebras & dis-
Astrolo- utinas obseruatōs. Vnde & nōnulli ab exordio mūdi primis homībus
giæ sunt instantiū vitā plongata a deo coeli autumāt: ut Astronomiā Astrologiæ
& ceteras artes/ quæ longi experientia acquiruntur inestigare possent. Alii
nobis co- primo pareri Adam & patriarchis nōnulla astrologiæ prem reuelatam
gnata aiunt. Vnde & magister in historijs Abraā Aegyptios Astrologiæ docu-
isse testatur. quod haud abnuo quantum ad tempore varietates. sicut scrip-
tum est. ut sint illis in signa & tempora. Nō autem cīrclū ad diuinationē, q;

DE ASTROLOGIA

Divisio
domoni
celi

Deus semini Abrahæ specialiter interdixit, ut patebit infra. DIS. Inter
sim dictis assentio, sed cur longa obseruatio & expimētis plurimis Astrolo-
giæ principiis hauriri nequerint, nō appetat qd possit cōuenient oppor-
ni. MAG. Si expimētis qd tradūt p̄cipiā didicist, utiq; nō semel sed
frēqñter easdē stellatōs tēgred obſquassēt. H̄ obſtar qd & ipi ȳe affirmāt
eandē ſtellationē totale nūc, vel ſaltē poft anno: mīla milia reditūr, qd
nō ſufficit p̄ticulares ſtellatōs ſep̄t obſquasse: q̄ppe cū nīl ſtellarū ſeorsū
iſfluat: h̄ ſimil cū oib⁹ etiā astrologis nūc vīlis vel cognitis: certo dicere
nequit, cur magis uni qd alteri expimētali effec̄t⁹ veniat aſtribēd⁹: niſi for-
te Soli & Lunę ſyderib⁹ etiā omi vidēti notis, qb⁹ tñ in efficiētia frēqñtē
p̄ponit ſydera mīora aut a nobis remotissima. Multū p̄terea opatōz c̄s
leſtiū variat, ipedit aut minuit i ſupiorib⁹ alia ſtellario: & i inferiorib⁹
materie idipſitio. Sz esto hauriri poſſit ſtellatōm qd i iudicij attēdūt
efficiētia: h̄ nō dū eſt inuēta ſufficiētē obſquata: ipat̄ legērī astronomo-
rum de motu ſtellarū firmamentū & etiam erraticaꝝ dubia, antiquiores
qui p̄p̄ ſupra firmamentū nullū aliud cerū cognouerūt: qd tamē iunio-
tes Astrologi etiam in praxi upuntur. Chaldei & Aegyptiū non iſſimili

LIBRI.VII. TRACT[•] SECUNDVS

In Astrologia stellis fixis unum tantum motum attribuunt: scilicet di Proleme⁹, urnum. Ptholemeus addidit secundū q̄ est ab occidente in orientē. Thebit Thebit tertium inuenisse dicitur qui est versus meridiem & aquilonem. In tē- pore vero multum discordant ut partim dictum est in superiorib⁹, nec mirum si de fixis trepidat: qui etiam in motu Solis & Lunę inter se pu- gnant: ut & quantitas anni solaris adhuc apud Astronomos quo ad p̄- cisionē sit incerta: & in maxima Solis declinacione quantum differat su- perflū est hic recensere. Cōstat autem si Astrologus in gradu uno tan- tum se fellerit in captanda hora in diuisione domorum duodecim simi- liter deficit. mutabit eī gradus signum. & in directionibus etiam va- riat annum. mutabuntur etiam aspectus & situs stellarum. DIS. Fal- lax igitur sequatur astrologorum experimentum uecessere est. Sed & pla- netarū qua conuentione inter se regendi ac dominādi tempora horas at- q̄ momenta in diuersis partibus cœli: etiam ut aī climatum terre par- tati sint / vñhementer h̄sito: & te super hac audire cupio: interim alia q̄ questionem augent silebo. MAG. Hæc & pene innūera alia sunt quæ fidem Astrologiæ minuunt hisqui omniū causas (ut equum est) p̄fun- dius rimantur: & in astrologiæ libris nō nisi persuasions quādam le- gunt. Nos autem qui ipsam defendēdam non suscepimus: reliquas ei⁹ partes velocius percurrere debemus. DIS. ut liber.

De secunda parte Astrologie. Et qua-
lem influentiam cœlestium corporum
in inferiora 1 heologi cum Philoso-
phis concedunt: voluntatem omnino
excipientes. Capi. viij. MAG.

Ecunda (ut premissum est) Astrologie pars de revolutionibus
est hæc iūctiones & eclipses considerat & ex his alijs insup. & stella-
tionib⁹ & dispositiōe ēnonē belo: eritudinū & muratioē tgm arc: in
notatōe legi futura pñūciat DL. Tu ne hūuscemodi futura xtingēta
cœlestium consideratione prævidenda credis? MAG. Multiplicem vir-
tutem & operationem cœlestibus a Conditore omniū concretam nemō
sapiens dubitat verpaucas vero ex his oīb⁹ in honiūnū noticiam deue-
nisse: & omnes Deo soli notas esse: regius Propheta indicat dices. Qui Psal. 146.
numerat multitudinem stellarum & omib⁹ els nomina vocat. Nom-
ina vero a proprietatibus rebus imponi constat: quas solus notit perfe-
cte: qui eas condidit: unde cōsequenter exclamat. Magnus Dōmin⁹ no-
ster & magna virtus eius & sapientia eius non est numerus. Hec de pti-
culari noticia intelligenda sunt: quoniam generalem influxum cœlestis
um qui fit per motuā lumen & calore in terrena: etiam Philosophi (do-
no dei) cognoverunt. Vnde Aristoteles dicebat hanc mundum Elementa 1. methau-
tarē latiōib⁹ surgiō: & cōsigū esse aut inde virtus ei⁹ gubernet. & alio lo- rorum
co. Latio inḡ solis sub obliquo circulo (zodiacum denotans) generatio de genera-

DE ASTROLOGIA

Augusti⁹ nes adducit. Nec diuus Augustinus Philosophus acutissimus & theo-
logorum pricipuus ab Aristotelis sententia in hac re dissentit: libro ter-
tiō de trinitate. c. 4. afferens corpora crassiora & infertora per subtiliora
et potentiora ordine quodam regi. Et libro quinto de ciuitate dei. c. 6:
inter disputandum cum mathematicis ait. Non usq; quaç; absurdum di-
ci potest ad solos corpora: differētias afflatus quodam valere sydereos:
sicut in solaribus accessibus & deceſſibus videmus etiam ipsius anni tē-
pora variari: & lunarisbus incrementis atq; decrementis augeri & minui
quædam genera rerum: sicut echinos & conchas & mirabiles eſtus ocea-
ni, nō autem & animi voluntates positionibus syderum subdi. DIS.
Aperte Augustinus inferiora superiorū influentijs subſicit. Cur ergo a
nōnullis astrologis aduersari dicit^r MAG. Hic diuus pater (quæad-
modum & ceteri viri Phis & veritatis cultores) Astrologia nō admetit
quod raro naturalis admittit / & sacraꝝ litterarum tenor incōmutabili-
lis non reprobat. Nec tamendic̄ corpora: differentias necessario esse a
cœlesti influxu: sed hoc posse cōcedi in quibusdā. Nam ut eodem loco
ait. Sexus diuersitas nō ab influxu cœlesti est: cum simul concipi possint
gemini diuersi sexus. quid autem tam ad corpus pertinens q̄ corporis
lexis? Sequentur hunc Bonaventura Alexander de Ales. Schortus &
theologorum numerosa turba omnes generalem cœlestium in inferio-
ra influxum confirmantes. Inferiora inquā corpora non humanas men-
tes seu voluntates quæadmodum in sententia Augustini hæc excipiuntur.
non enim possunt ut idem s. pater testatur libro. xij. super Gen. cor-
poralia in spiritum agere: limitant ceteri de per se & immediate. Nam cu^r
intellectus (inquiunt) mediantibus speciebus a sensib⁹ receptis i op⁹
sum prodeat: & sensitiva potentia corporeis organis utatur: de per acci-
cidens & a remoto concedi possit / imutatis corporibus intellectum in
sua operatione impediti, ut videre est in lunaticis & freneticis. Vnde &
scriptura dicit. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & terre-
na inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Voluntas autē exi-
stens domina omnium actuum suorum organo corporeo nō alligatur
sicut nec intellectus: magis tamen libera est: nullius improbitatem pati
tur: nec cœlestium influxu subditur. Et ideo actus a volūtate pcedētes
ab Astrologis p̄uideri aut diiudicari mīnime possunt.)

Ex quinq; causis Astrolog⁹ frequenter
errant in iudicij suis. Et quō in uniuers
sali de fertilitate & sterilitate terre de pe
ſilentia bellis & mutatione regnorum
aliquid pronosticare p̄nt. Ca. ix. DIS.

Vm iuxta premissam beati Augustini sententiam in elementa
& clementata afflatus syderum agat: unde sic q̄ Astrologi non
nunquā de illis quoq; in iudicij suis & falluntur &

theologi
qdtribu
ant astro
logiae

LIBRI. VII. TRACT. SECUNDVS

Prima MAG. Quācūd huius rei causa multiplex aſſignari possit: hec tñ inter
ratio p̄cipuas cōnumeranda eſt: q̄ raro huius artis ſcioli iudicia ſua inter p̄
ſcriptos l̄mites coartat ſed inanis gloriæ cupiditati phylateria ſuſ dilatat
Secunda nimium: & ex ſtellis auguriari getiunt: quod efficiere nō poſſunt. Fre
quenter etiam ad particulares localesq; mutationes deſcendunt: ſingu
larum frugum ſpecies denoſant: terrarum & incolarū euentus prolequunt
tur ſeu in tñ: non attendentes: non obſtant generali influxu ſuperiorū
& (ut Auguſtinus habet libro quinto de ciuitate. c. 7.) electo ad ſemi
nandum agrum die/cam multa grana in terram ſimil ventiunt: ſimil ger
minant: & exorta ſegete ſimil herbescunt pubescunt flauſcunt. & tamē
Inde ſpicas ceteras coquas / atq; ut ita dixerim congerminales: alias ru
bigo interimit: alfas aues depopulantur: alias homines quellunt: pari ſu
Tertia dicio de reliquis rebus iudicandum eſt. Sunt enim cauſe egleſtes ſere in
numeris: ex quibus ut p̄missum eſt tractatu p̄cedenti/ex ſtellis fixis p̄
cioles cognitæ ſunt: quorum tamē actio quantū poſſit Astrologorum
Quarta traditions canunt. Adde q̄d de principijs & modo iudicandi p̄cipui aut
Quinta ctores artis huius diuersa lenſerunt. Accedit q̄ plurimi noſtro quo in
praxi illa magiſtri nominari delectantur q̄ nondum loqui ceperunt/ ne
dixerim didicerunt. Viri autem Phis gnarifacile non enunciant: quod
ex certis cauſis & demonstrationibus veritatis evidentiā non habet.
Verumtamen ſi anni quattuor partes a qualitatibus ſuis maltum exor
bitare contigerit. faciliter ſequetur aeris intemperies: ſicut frugum de
trimenti aut exceſſu frigore vel calore urenti: humore ſuffocante:
aut ſiccitate conſumente humidum radicale. Amplius turbatis elemen
tis. immaturis frugibus & aere infecto aut patrefacto/ quo ad respirandū
ſedulo utimur/ ægritudines querenturas temere nemo iudicabit. Deniq;
ex aere infecto & alimentis inconvientibus / ſpiritu animalem turbu
lentum generari/ philica ratio ſuaderet. Hinc ægritudines acutæ: & cere
bro multæ obuenient turbations: quibus in uulgo dominantibus/ ad
unius filii Belial dolofam perſuasionem: inſultus fieri haud erit difficile.
Si enim princeps vi legis occurrere nititur/ mox a ſuperba ceruice onus
ſeruitus & ſceptrum exactionis excutere moluntur. Hinc ſecte/ conte
tiones partialitaires / ſeditiones bella & cetera huiusmodi oriuntur mul
ta. Et quācūd (ut Ptolemeus ait) vir sapiens dominetur aſtris. ſensualita
ti ſelicitat & inclinationibꝫ obuiando: ſtultorum tamen (ut Salomon
non minus doceſcribit) infinitus eſt numerus. Vnde mirum non eſt
ſi hiſ & ſimilibus ſoliter p̄ſeculari/ nō tā astrologi & Philosophi: Me
dici & longa experientia aedō. At agriculta & naute: quotidie de futuris
multa vera prædicunt: etiam ſine aſtrilogiſ regulis/ de morbis & de an
nona: deq; tempeſtatiſ. Sed de illis haec nū. Tertiā astrologię p̄
tem nū aggrediamur: laboriosum quippe hoc erit: quoniam ſere innu
meri codices ſunt de hac parte: & e regione viri eruditissimi & sanctitas
titulo præfulgidi parura illi tribuendum aſtruant.

Ptolemei
Salomonis

DE ASTROLOGIA

De tertia parte Astrologie de natu i-
tatibus; quid ex domibus quattuor pri-
mis Astrologi praeosticent. Capis-
tulum decimum. DISCIPVLVS

Vid hęc pars futuri p̄fagis? MAG. Mortem & vitam & se-
me omnes nascientium eventus quales futuri sint. ut patet legen-
ti significationes duodecim domorum in quas cœlum hora na-
tuitatis diuidit. Vr autem breuiter me de hac parte absoluam: ex mul-
tis pauca secundū domorum ordinem in libris astrologorum expressa
annotabo. DIS. Probe. MAG. Ex habitudine primæ domus pla-
netarum & stellarum in ea existentium & partium natura ac varijs affe-
ctibus/mira de anima nati prædicūt. videlicet si liberalis: si legum ama-
tor: si mitis aut bellicosus: si diuinarum scientiarum: indagator: alteriusue
studij aut operationis amator. & quantum qualisue in corporis habitu-
dine futurus sit natus. Ex secunda domo de prosperitate & infortunio di-
uitiarum nati futura vident. si ea vel ex hereditate mercatura aut quo-
uis alio ingenio aut labore habi-
tus sit. & amplius si sua sponte acqsi-
tas dilapidabit: aut violentia qualibet sive infortunio amitterat. Ex ter-
tia domo de fratribus nati: de pericia legum & obs. Quantia earundem
& ibi per partem quā absconditam nominant astrologi: de arcana con-
scientiæ nascientis erga Deum & erga homines iudicant. Nā ut ait Ab-
raam Auenogra in expositione huius domus Si Iupiter fortis in natu*s*
tate partem illam quoquā modo respexerit / & dēū diligit (scilicet na-
tus) & a deo diligitur &c. DIS. Hoc ne verum credis? MAG. Mi-
nime .nam dicit scripture: nescī homo an odio vel amore dignus sit. &
conscientiæ arcana soli deo patent. DIS. Insania ergo ista nō tam cō-
futanda q̄ ut heretica excrandia est. MAG. duas fortunas inter plā-
netas nominant. Venerem scilicet & Iouem. Venus ut aiunt dat felici-
tatem vita presentis. Iupiter autem largitur felicitatem vita futuræ.

DIS. Et quid de Christo sentiunt qui ait in Euangelio. Ego vita e-
nam do eis. sed perge in narratione. MAG. Maternus quidem nō in-
firme auctoritatis apud astrologos scribit/ ep̄ saturnus in leone confitit
tus : facit longevitatem quorum anima post mortem ad celos transibit.

DIS. Cur ergo Christus dicit. Si vis ingredi ad vitam eternam less-
ua mandata /& non potius attende si habueris saturnum in leone?

MAG. Albumasar impietatem impietū accumulās ait. Q uis deo sup-
plicaverit hora qua luna cum Capite draconis Ioui coniungitur impi-
et quidquid petierit. DIS. ha ha he stultitiam sacrilegiam. Cur igli-
tura astrologi non obseruant tales horam: ut semel impetrarent de cae-
to in iudicis suis neminem fallere: & ut tantas diuinicias recipere ne am-
pli p̄ inopia alijs sua mēdacia venalia faseret. Sed p̄ ge ad domos expla-
quare do. Ma. ex domo q̄rta de esse patris nati dissentit q̄lis aut q̄nta c̄d̄ ḡmz

Abraam
puenogra

Maternus
astrolog⁹

Albumas-
sar

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

vita sit: & de alijs quæ brevitat^es causa transo tanquam fabulosa;

Quæ Astrologi prognosticent ex alijs domi-
bus nativitat^e Cap. undecimū. DIS.

quintæ
domus
sextæ do-
mum
septimæ

octauæ
nonæ
decimæ
undecimæ
duodecimæ

X. quinta autem domo quid? MAG. Si nascens filios genera-
bit: & qualiter ad eos efficiet. Et hoc quidem Arabes: Ptholome Proleme⁹
us autem a decima filios dijudicat. Mallius ab ascēdente. Ex sex Mallius
tate infirmitat^e nati in toto corpore & singulis pribus: & quādo & qn
tum ægrotabit futura annunciat. Ex septima si amator erit foeminarū
& in nominat^e libidinis sectator. Si uxorem habebit unā aut plures ve-
tulas aut iuuenculas: & quando eas ducet: at usi pacifice cum illis habi-
tabit. Ex octaua autem domo scitur (aiunt) qua morte an aqua/igne/
gladio suspendio aut quouis alio modo interitus sit natus. Ex nona
si natus peregrinab^e: & quantū in terra vel aqua: & quā fortunā in his
sentiet: similiter si firmiter aut negligenter fidem suam tenebit. Ex decia
de statu matris: quēadmodū ex quarta de statu patris nati iudicium sit.
Plurimi tñ statū patris a decima inuestigandū putant. Insuper si natus
honorē p̄tatem/aut famā/bonam habiturus sit venaſ. Ex undecima de
amacitia nati. & ad quas psonas erit: similiter & de vestimentis futura di-
cunt. Ex duodecima domo figuræ coeli in nativitatibus aliquiūs calcula-
t^e/inimicit^e capiti^e st̄ates si quas forte aut unde habiturus sit natus p̄-
noscit habent. Seruos similiter Aegypti ab ista domo dijudicat. Arabes
autem illud a sexta faciundum existimant. & alia ferme innumerā. Mini-
ma etiam & vīla hominū accidentia: hēc pars Astrologie de nascēte fu-
tura iudicat ex domino nativitat^e horæ: al mutis /alcochoden/hylech
& variis ptiū projectiōē/ex habitudine planetarum & stellarum fi-
xarum/& earundem & similiter domorum varijs aspectibus & directio-
ne: quæ latius psequi non est nostrū: sed alia celestis percurrere.

De Laude quattuor doctorū ecclesie:

& quid de hac parte Astrologie sensi-
rint. Capitulū duodecimū DIS:

Rurs qui sint viri eruditissimi & sanctitate præfulgidū huic parti
Astrologie parum tribuentes/ut præmisseras paucioante edicio:
finaulq̄ eorundem sententias de hac re præstringito paucis.

doct.ecc^r. MAG. Hi sunt Doctores precipui catholici quattuor columnæ eccl^e
Gregori^r si^e sanctus Gregorius papa. s. Hieronymus p̄sbyter Cardinalis. san-
Hierony. &^r Ambrosius p̄sul Mediolanensis. sanctus Augustinus ante conuer
Ambrosi. sionem suam rhetor maximus & philologo ac acutissimus: post suscep
Augusti^r tum vero baptism^e Episcopus Hypponeñ. per totum mūndum celebris
doctor & falsitatis inimicus. Hi sunt (ut testatur pontifex romanus in Bonifaci^r)
capi.unico de reli. & vene.sanct librosexto. Iquorum perlucida ac salut^e octauus
taria documenta / romanam illustrarunt ecclesiam: decorarunt vir/
tutibus & moribus informarunt. Per ipsos præterea quasi luminosas

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

ardentes lucernas / super candelabrum in domo domini positas / errorum tenebris profugatis: totius corpus ecclesiae tangit sydus irradiat matutinum. DIS. Eia propria: & quid de astrologia hac tenendum scriferint hi sancti patres quos eccllesia tam studiose commendat in medius ferre graviter minime. MAG. Diuus papa Gregorius in homilia Epiphaniæ accepta occasione ab apparitione stellæ quam Magi viderunt in oriente nato Domino: contra mathematicos orationem texens: opponit de du-

Gregori⁹ obus geminis Iacob & Esau simul natis dicens. Certe cum Iacob de ute ro egrediens prioris fratri plantam manu teneret: prior perfecte nequaquam egredi potuit nisi & subsequens inchoasset: & tamen cum uno tempore eodemque momento utruncus mater fuderit / non una utriusque vitæ eque liras fuit. Sed ad hanc solent mathematici respondere (inquit) quia virtus constellationis in ictu pungentis est. Quibus ediuero nos dicimus quia magna est mora nativitatis / si igitur in ictu puncti constellatio permanent: necesse iam erit ut tot dicant facta quo sunt membra nascentium. Hoc de stella breuiter diximus: ne mathematicorum stulticiam indiscutiblemente videamus. Quod si nec ista permoueret: attende quod eodem loco Priscilliani starum heretici dicit esse de genituris opinionem astrologorum. DIS.

Summi pontificis audiuimus: audiamus & Cardinalem. MAG. dicit Hieronymus: uis Hieronymus presbyter Cardinalis sacre scripture interpres preciosus in commentarijs super prophetam Sophiam c. primo de astrologia dum exortus esset sermo ait. Hi sunt qui aequaliter aduersus scientiam dei: & omne quod geritur in seculo (scilicet sibi scientiam pollicentes) referunt ad ortus stellarum & occubitus & mathematicorum sequuntur errores. Idem super Ilaia c. qd dragesimo septimo de astrologis loquens: dicit. Hi sunt qui vulgo appellantur mathematici: & ex astrologi cursu lapsus syderum res humanas regi arbitrantur. & cum salutem alijs promittebant sua ignorabant supplicia. Idem in c. Sed & illud. 26. q. 2. Requirere stellarum cursus & eventus ex his futurorum rimari obprobriu Aegypti vocat & idololatriæ comparat. DIS. Sufficiunt ad presentes diuini Cardinalis dicta episcopū accedamus Mediolanensem. MAG. Hic est s. pater Ambro-

brosius grandiloquus: qui in quarto libro Hexaemeron c. qd de astrologia longum sermonem contexens / inter alia. Non nulli (inquit) nativitatim temporant exprimere qualitates quælibet sunt unusquisque qd natus sit: cum hoc non solum vanum sed etiam inutile sit querentibus: impossibile pollicentibus. Et post probationem suæ sententiae ait. Redempti sunt Apostoli & congregati ex peccatoribus: non utique nativitatis sua hora sed Christi eos sanctificauit aduentus: & hora dominicae passionis redemit a morte. Latro damnatus capite ille cum Domino crucifixus: non beneficio nativitatis suæ sed fidei confessione ad paradisi æterna transiit. Io. 1. & 2. uit. Ionam in mare non vis nativitatis sed dissimilatio diuinæ præceptionis precipitauit. & offensa Petrus de carcere imminente morte periremen-

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

dum angelus Christi non stellar series liberauit. Paulum cecitas cōsier. Actuū. 124
tit ad gratiam: & percussum a viperā turbatumq; naufragio/ non reme-
dia nativitatis/ sed devotionis merita seruauerunt. Quid de illis dicim⁹
qui eorum precibus cum fuissent mortui resurrexerūt: utrum illos sua
natiuitas an apostolica gratia suscitauit? Et idem totum negociū hoc
(scilicet iudicandi) plenum ait esse vanitate: & tēle araneæ comparat.
DIS. Durus est hic diuum Augustinum quē Philosophū fuisse acu-
tissimum dicas auscultemus.

De opinionib⁹ Philosophorū de Fato &
constellatione natiuitatu: quas Augustinus
libro quinto de ciuitate dei recitat & impro-
bat. Capitulum tredecimum. MAG.

Anctus Augustinus disputator copiosus omnem questionē quā Augusti
tractat/ radicitus medullitusq; perquirit: ut latenter vel verita-
tem vel falsitatem fideliter detegat. Vnde cū libro quinto de ci-
uitate contra Astrologos disputationis rete tendere insituisse/ pri⁹ fa-
tidicorum & astrologorū varias opiniones distinxit: & breuius prioris
bus explosis cum Genitaliacis varijs medijs cōgreditur per capitula fer-
me decem prima, longū effet omnia hæc epistomatū nostro integra infes-
tere. DIS. Logum etiam & minus necessarium: cum paucis planisq;
verbis intentionem tanti doctoris edicere possis. MAG. Si possumus
incertum habeo: obsequi tamen tibi in hoc quoq; non abnuo. Distin-
guens itaq; Augustinus satidicorū & Astrologorū sectas in c. primo li-
ibri praefat. Primos ponit qui dicunt omnia æuenire faro: id est volun-
tate & potestate Dei. DIS. Illos ne male sentire arguit? MAG Mi-
nime, sed ut sententiam teneant & lingua corrigant admeton. DIS:
Quapropter? MAG. Quia illud homines quando audiunt / usitata
loquendi consuetudine non intelligunt: nisi vīm positionis syderū qua-
lis est quando quis nascitur siue concipitur. DIS. Secunda igitur op̄
tio est illorū qui omnia fato id est vi syderum initialium æuenire arbit-
runtur? MAG. Scite inrulisti: sed inter hos rursum Augustinus dis-
cernit. Quidam enim sine voluntate Dei decernere opinatur sydera qđ
agamus vel quid bonorū habeamus/malorumque patiamur. DIS. Tales
haud dubium explodit. MAG. Qui simo & ab auribus omnīū repel-
lendos ait: non solum eorū qui veram religionem tenent/ sed qui de or-
qualiumcunq; licet falsorū volunt esse cultores. DIS. Quade re?

MAG. Quia (inquit) haec opinio aliud non agit nisi ut nullus om-
nino colatur deus. DIS. De hac secta nonnullos nostræ fidēi homines
esse arbitror: qui rogationes/ letanias & processiones cōmunes pro pa-
ce/ aut salubrifica a populo factas subserviantes/ frustra fieri calumnia-
tur, sed quid mihi de his? aliud dictæ diuisionis membrū prosequere.

DE ASTROLOGIA

MAG. Eorum qui omnia vi syderum quenire credunt: nonnulli syde
tra quidem/quæ nobis futura sunt pro arbitrio decernere opinantur: sed
accepta potestate a Deo. DIS. Quid isti? MAG. Magnam inquit
celo faciunt iniuriam. DIS. Quam? MAG. Quia in eius velut
clarissimo senatu ac splendidissima curia opinantur scelerata facienda de-
cerni: qualia si aliqua terrena ciuitas decreuerit: genere humano decer-
nente/luerat querenda. DIS. Quid si diceret sydera non pro arbitrio
illa decernere: sed in talibus ingerendis Dei omnino iussa completere?

MAG. Quarta haec positio est praecedenti crudelior. DIS. Quia
propter? MAG. Quia de Deo sentiendum tradit: quod indignissimum
vulnus est de stellæ voluntate sentire. Omnes iam dicti Philolophi/ qæ
ex stellari influxu necessario quenire existimant quæ sunt/hodie quoq;
a septentrionibus astrologis tanquam falsarij reprobantur. DIS. Hac

Ptolemei forte Ptolemei sententia portissimum paulo ante posita:qua ait. Vir sa-
piens dominabitur astris.. MAG. Ea ipsa, & aliis multis. Quia igit opiniatur ve-
tur positio est generalis: q; stellæ nec pro libito futura decernunt (quia ror de Fa-
ut dictum est (upra:animata non sunt) nec decreta Dei necessario ven-
tura in nobis expletent: quoniam deus hominem in manu consilijs reliqt

Ecclesijs. ait Sapiens. sed ex natura sua & influentijs a conditore accepta/ homines
resq; terrenas alterant: & ad ea de quib; supra pauca cōmemorauimus
inclinant; cui inclinationi homo si vult contrarie poterit. DIS. De
hac opinione Augustinus quid sentit? MAG. Non mediocriter doc-
torum hominum fuisse ait istam sententiam: ut dicantur stellæ significati-
re potius ista q; facere: ut quasi locutio quædam sit illa positio syderum
prædicens futura/non agens. DIS. Aliorum istam fuisse sententiam
nec ego dubitaueram: sed eam Augustinus approbat nec ne audire vo-
lui. MAG. Quantum ad ea quæ ex libero arbitrio dependent/ positi-
onem istam nequaq; approbat: sed in sequentibus fortiter expugnat: &
propria astrologorum principia in tela cōmutans eos confudit undiq;. & quantum ad cetera ab astrologis ex nativitatibus vaticinata / simili-
ter incertam hanc positionem ostendit. Tu si quando vacabit ibidem le-
ge & relege. non enim prima fronte omni legenti Doctoris mens & ar-
gumentorum vis patet..

I quibus libris Augustinus Astrologiam de
natiuitatibus improbet: & similiter cæteri
Theologi/ Canonistæ & sancti Prophetæ:
Capi tulum decimum quartum. DIS.

pparet ex premissa opinionum dilucidatione insipienter ni-
mis a nonnullis responsum esse: Augustinum cæterosq; sanctos
doctores nō nisi hos astrologos reprehēdisse qui necessitare
astra nos docēt. MA. ceteri in omni oēs indistincte sīl reprehēdūt & haud
q; ij

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

dubium positionem imponentem necessitatem tanquam blasphemā in primis reprehendam volunt. Augustinus vero particularius predictas positiones segregatis/ultimam quę veritati minus videtur contraria/ & ideo forte tanto periculosior quanto appareat probabilior/diligentius eliminat. & in capitulo quinto Astrologiam non artem sed vanitatem vocat & in fine.c. septimi nullam hanc artem esse astruit. Obmitto quę libro secundo super Gene. ad litteram. & libro octoginta trium questionum questione quadragesima quinta de Astrologis ponit. Idem libro secundo q̄stionē ve. & no. testamenti. q. 16. in fine ait. astrologi enim inimici sunt veritatis. Et libro tertio de questionib⁹ no. & ve. testamenti. c. xvij diffusissime contra fatum & mathematicos multis ac varijs argumentis differens. In principio ait nihil tā cōtra Christianosq; si arti mathefī os adhibeant curam: haec enim inimica dinoſcitur legi dei. Et paulo infra dicit: Hanc enim astutia & subtilitas inuenit dyaboli. Et circa finem fugiendum omnibus modis ab hac arte monemus: curiosi enim ei⁹ inimici dei sunt: & sine sollicitudine nunc sunt: semper em⁹ ſuspenſi expectant quod minime certum ſciunt. Ipſe etiam sermone ſexto de epiphania vocat hanc artem ſtulticiam ſacrilegā & indocta doctrinā. Et ibidem ait de genitū hominū vani homines loquuntur quod inſipiente optantur. In ſermone quoq; de verbis Domini: quibus dicitur. Ego sum vitta vera &c. ait. Conuerſo tibi indulgentiam Deus promiſit: fed crastinū diē tibi nemo promiſit. aut ſi forte promiſit mathematicus lōge aliud eſt. O deus exclaimsq; multos mathematici ſefellentur: q; ſi plerumq; luca promiſerunt & dāmainuenerunt. Et omelia. xiiij. ait. Promiſit diem crastinū mathematicus ut dānnet te & illum. Et ad Ianuarium ſcribens dicit. Mathematicorum deliramenta cum detefactōe irridenda ſunt. In ſecondo libro de doctrina Christiana dicit eos nimis errare & genus fornicationis anime Astrologiam vocat. 26. q. 2. c. illud Reliqua tantorum viroꝝ & testimonia ſimiliter & theologorum posteri orum /videlicet Alexandri de Ales. s. Thomae Bonaventurę. Schotti & aliorum breuitatis cauſa libet pertransire, nec enim iſi a prioribus difſentiunt: ſed & ipſi influxum coeleſtium in elementa & elementata agere concedunt. rationem qui a ſenſibilibus & potentiis organicis ſpēs hau rit per accidens & multū in a remotis & in generali a coeleſtibus moe ri non omnino adiungunt: ſed non ab ea qua astrologorum traditiones cōntinent. voluntatem vero omnino esse liberam & iſi & catholicis omnes dicunt. DIS. Sancti patres & theologi nominati fortasse astrologiam diſſuaderunt/de ipſius principijs & experimentis minus ædoci

MAG. Si diuinos patres aſtrolοgi ignaros fuille credis: lege Ambrosium loco prællegato: & Augustinum libro quarto cōfessionum: & inuenies quo ſuſpirationem hāc a mente tua repellas facillime: multum in temporis in hac attruiſſe: & vixtandez; falſitate comperta desinifſe ab hac vanitate deo conſtitetur. Sic quoq; & in aliorum codicibus heſitati onis tuę medelam poteris inuenire: om̄es enim non alienis armis cum

Astrolo
gia' non
sar/ ſed
vanitas ē.

DE ASTROLOGIA

astrologis configuntur sed quod Doctorum est proprijs principijs vanis loquos redargiunt. Sacri insuper Canones illorum dicta approbat, astrologia prohibetur 26. q. 2. c. Illos planetarios sunt verba sancti Augustini libro quarto confessionum. &c. c. sed & illud quae sunt verba beatissimi Hieronymi. Et de sorte legijs. c. ex tuarum. Papa Alexander tertius clericum qui bono zelo & ex simplicitate per astrolabij inspectionem fuit cum cuiusdam ecclesijs inquisitus per annum a celebratiōne suspendit: dicens id grauissimum esse & non modicā inde maculam peccati contraxisse. DIS. tal' papa si hodie viueret sacerdotes nostros quos noſcare possemus forte in perpetuum inabilitaret. MAG. Quid faceret nescio. verumtamen ipsis intime conparior. Sed si forte illos non mouent q̄ prelibata sunt non operosum erit Domini sententiam de hac re in medium proferre. DIS. Proferas queso. MAG. Nō ego sed Isaías propheca nobis hanc aedicat. DIS. Magis gratum accipio: quid ait? MAG. c. 47. ex persona Domini dicit Babilonijs. Stent & saluent te augures tē si qui contemplabantur sydera: suppurrabant menses ut ex eis annuntiant ventura tibi: ecce facti sunt quasi stipula: ignis conbussit eos: nō liberabant animam suam de manu flammæ. Et quod in nostris libris dicitur augures coeli septuaginta interpres transtulerunt Astrologi dicit sanctus Hieronymus ibidem ubi etiam ponit testimoniū secundū paulo ante expressum. DIS. Quamuis propheticarum testimonia si ne aliqua hesitatione recipi debeant: per ipsos enim locutus est Spiritus sanctus: sicut in simbolo canit Ecclesia: tamē aliud si habes Propheticū testimoniū proferas: ut quasi in ore duoru' firmius appareat testimoniū. MAG. per Ieremiam Dominus populo suo astrologia interdixit capitulo decimo sic dicens. Iuxta vias gentium nolite discere: & a signis coeli nolite metuere qui timent gentes: quia leges populorum vane sunt. super quo loco diuus Hieronymus ait. De his loquitur qui a cœlestibus extimant regi humanum genus. & ex causis cœlestium terrae na moderari.

Cur multi adhuc Astrologie fidem habent
propter paucas experientias: & non potius respuunt eam propter inumeras fallacias. etiam iuxta sancti Augustini sententiā instinctu' demonum inductas. Et qualiter sanctus Sebastianus astrologiam confutandam docuit:
Capitulum. xv. MAGISTER

Erumtamen qui Astrologie calicem epotauere usq; ad feces etiam ad hæc respondent: non esse intelligenda nisi de his quæ astra colebant: & ex his omnia necessitate quadam fieri credebant.

DIS. Non mouebit me hæc callida glosula: cum apertissima sint Doy q. iii

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

etorum & etiam Domini verba. Quinimo si quid probabilitatis habeat
 videretur astrologia hęc de qua loquimur/ab ieienda tamen estet cū
 sanctis patribus/sacris Canonibus & diuinis scripturis apparuit ad mil-
 lus vehementer suspecta. Non mediocriter etiam (ut ego quoq; aliud
 addam) suspectam reddiderunt astrologiā: quę contra Mathematicos
 sanctus Sebastianus miles Christi integerrima fide/coram Cromatio
 romanę urbis p̄fecto differui sicut in integra ipsius legenda contine-
 tur. Cum enim (quamuis omnibus simulachris in domo dicti p̄fecti
 per sanctum Sebastianum & sanctum Polycarpum destructis.) Cromat-
 ius iuxta conditum sanctorum/ sanari a podagra non potuisset donec
 & opus astronomicum (in quo omnis disciplina stellarum/arte mecha-
 nica constructa erat) strangeretur. patenter ostensum est/arte istam Deo
 esse odibilem. Vnde & sanctus Polycarpus presbyter Cromatio q̄renti:
 quid mali illi inesset cum nullo rito sacrificiorum hoc opus coleretur
 respondit. Artem hanc esse deo inimicam: & quę in opere erant fabrica-
 ta omnia ministeria esse falsę deceptiōis. Sebastianus quoq; intulit. om-
 nia ista vanissima esse & falsa: Christo reuelante cognouiss: q̄ tibi nunc
 manifestius aperitemus. Pr̄cipe (inquit) hodie ad remathēsis doctores
 venire: cui dicas illo tempore asperis te casibus laborasse: & inquire per
 quas stellas hoc tibi guenerit malum. responsa eius erūt proculdubio:
 quod tempus tuum a maliciose marte suscepturn esti aut Saturnus apo-
 staticus siue retrogradus fuerit. & cetera quę ibi leguntur. Age nunc (in
 quod rursum Sebastianus p̄fecto) interroga alterum mathematicum
 cui ipsas horas in bonis tibi exuberasse casibus dicas. illico videbis ti-
 bi eum rationabilia scemata infinita offerre: quibus approbat/ quia in
 ipsis temporibus tibi quenire debuerint bona: quę ante ille dixerat ma-
 la: circulum etenim tenet ex omni parte collectum: in quo diuersas & va-
 rias causas accipit: ex quibus occasionem accipiet dicendi quod velit:
 Hęc sanctus Sebastianus. Pr̄termitto quod opponit ibidem qualiter
 & in uno prelio inumerabilis multitudine prosterne: qui utiq; eandem co-
 stellationes non habuerunt. Et quidem homini Christiano sola istec su-
 fficer possunt ad confutandam vanorum astrologorū infaniam. MA
 Nimirum sed nequeunt febre correpti de potus differentia lane iudica-
 re nec (cui Quintilianus ait) facile quid persuadetur inutis: & ut sanct⁹ Quintili⁹
 Aug⁹ habet libro sexto ē Civitate capitulo primo. Nimirum sculcīq; v⁹ Augusti⁹
 pertinatq; nulli quantiēs: numeri libri satis esse possunt. Et ut p̄uidit
 regius Propheta. Turbari sunt & moti sunt sicut ebrios: omnis sapientia
 etia eorum deuorata est. & Apostolus. xuanuerūt in cogitationibus suis ad Ro. 10.
 & obscuratum est insipiens cor eorum. dicentes enim se esse sapientes scul-
 cīfati sunt: DIS. Quomodo autem non facile multam fidem astro-
 logię habet qui iam dictas scripturas ignorat: & crebas experientias p̄
 hanc videt? Cum experientia sit efficax rerum magistra. MAG Ex. de elect. c.
 experientias multas apparuisse in astrologorum iudicijs iſſicari arbitror q̄li. Lib. 15

DE ASTROLOGIA

nem inueniuntur. sed iste compareat erroribus quibus deceptiuntur & alios fallunt quasi nulli videntur. Tanta autem (ut ita dicam) hereditaria quam successione ab Eva oīm matre: quae prima per curiositatis vicium deceperat ad nos descendit leuitas: mira credendi facilitas / aut verius dixerim fatuus: & prenoscendi futura cupidoitas ut multo magis mathematicis imperitis credamus quam scripturis & doctoribus sanctis oppositum persuadentibus: si vel inter centum errores unum verū ab his coniecturatum magis quam ex constellatione preuisum: quenam continet. Vnde accidit quod ait Petrarcha ut sine ulla suspitione libere mentiri possint: pro eo quia semel potuere non mentiri. De istis autem loquor qui quotannis vaticinantur de illis eventibus qui ex causalitate coelestium expectari (contradicente naturali ratione) minime possunt. Si rē & de his qui ex nativitate consideratione ea que in domorum explanatione numerata sunt: & alia sere infinita de nascientibus augurari stra conantur. de quibus & diuus Augustinus: ut supra tacitum est in fine capituli septimi libro quinto de Civitate contra astrologos disputationem suam concludendo ait. His omnibus consideratis non imerito creditur. cum astrologi mirabiliter multa vera respondeant: occulto instinctu sieri spirituum non bonorum/quorum cura est has falsas & noxiās opiniones de astralibus satiis iherere humanis mortibus acq. firmare & non horoscopī norati & inspecti aliquia arte que nulla est. Idem dicit libro secundo super Genesim. ad litteram. ubi concludingo subiuxit quapropter bono christiano siue mathematici siue quilibet impie diuinantium: maxime dicentes vera cauendi sunt: ne consortio demoniorū animam deceptam quodam societatis inretiant. Hęc ibi.

Excusatio auctoris q̄ non magis particulariter principia Astronomie discussit. Et quāta inter Astrologos diuersitas & contradictio sit. Capitulum. xvij. DIS.

Si epitomatis angustia urgeret sermonem ab his ad alias q̄ supersunt cōuertere/precibus repetitis pulsarem: donec principia astrologiae rationibus & argumentis philosophicis exhibares: ut sub paleis si que solida latitans grana appareat. MAG. Nō deesse tibi nec quidē in hoc nisi veridica relatione ante hos dies didicisse em quendam comitem Mirandulanū in philosophia eruditissimum duo randula decimū (ut aiunt) libris disertissimo stilo & efficacissimis medijs id perfecisse. Venient haud dubium successu temporis lucubratioes tam studiis conscripte ad manus tuas quibus animum tuū oblectare simul & veritatis agnitione firmare poteris: mihi satis erit de hac re quemadmodum & de alijs maiorum nostrorum & patrum recte philosophantium sententias memorasse quibus tamen Astrologi trasci nulla recta ratione

Frāscus
Petrarcha

Augusti⁹

Picus mi-
randula

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

possunt. Ipsi enim priores Astrologiam suspectam reddiderunt: dū alterius dicta reprehendit & experientia aliud inuenisse testatur. Nam in diuisione Zodiaci in signa Chaldei nominatis simi astrologi ab alijs diligenterunt: nō signa duodecim sed imagines undecim ponentes/nec eiusdem latitudinis nec longitudinis. Sed nec Planetis domos assignant altitudines seu exaltationes tantum considerantes. Alij autem & si in signis graduūne diuisione conueniant: in partitioне tamē domorum duodecim tantum pugnant ut cui opinioni consentias>nulla argumenti vis ostendat. nam plures gradus alijs in illa/in altera pauciores collocandos statuant. Ita sit ut planeta qui ab alijs in prima domo collocatur: ab alio in secunda vel duodecima positus inueniatur. Inde & aspectus/dominū dominaciones ac ceteri vires multipliciter varientur. Planetā q̄ppe quē in prima & angulari domo forte credunt: in duodecima viribus destituti volunt. Et reuera mīz & philosophiae contrariūm stellam in quarta sub terra plus efficaciam & influxus habere in nascēntem q̄ supra finito rem collocata in undecima aut duodecima domo cœli: quod nonnulli attendentes cōmuni traditioni contradicunt: & stellas in domibus super orizonta fortiores credunt q̄ infra ipsum. Dica ne si possunt & rationabiliter dicant: cur planeta circa fineū noni domiciliū non tantū aut plus possit q̄ circa terminū decimi vel in medio quarti. Eapropter & iōi fluctuant nunc illam nūc aliam fortiorē prædican. Vnde Ptolomeus alij Ptolomeus quando undecimā domum orienti in fortitudine præponit: aliquando contra rūm sentit. Medium celi omnibus præfert Messahala & Aboasar messahala orientem prælocant. sed de his satis quantum in significatiōib⁹ domo Aboasar rum dissentiant partim tactum est cum easdem recitaremus. In distribu abenragel tione autem faciēt & terminorē miro modo discordant. nec mīz: quan alchibici⁹ do & in naturis planetarē diuersa enunciant. Nonne Venerē Abenragel & Alchibici⁹ h̄igidae estimant: e regione Aboasar & Ptolem⁹ calidaz ipsam affirmant? In Mercurio non minus dissentiant. Et nec in Luna quā dem nobis proxima/conueniunt. Et si in qualitatibus huiuscmodi ab errent/danda est venia cum de bonitate aut malitia planetarē nō per omnia concordant. Super omnes autem r̄idēti sunt: qui capiti & caudē draconis punctis pure imaginariis efficaciam aliquā inesse credunt: ita ut etiam annis natūrā aliquid addant. Q uis præterea unquā concordabit litem quę adhuc sub iudice est: de radiationibus/directionibus & æquationibus dierum, de annis autē Fridarijs ob nimiam dissonantiā piget vñ modicum quid dicere. Attende quæso in duobus pluribusue pnoſticis annuis: quot errata/quot contraria & pene nulla sine formidinē de operto enunciata: nonne frequenter circa idem vacillant/cum dicunt mortalitatem vel bella ex malitia Saturni vel Martis in aliquo domicilio significari sed benignus Jupiter forte maliciam eorū mitigabit: ut quodcumque euenerit id astrologum prædi xisse inuenias. Ita pariformiter cujus pluviā venturā aliquo tempore prænunciant/frequenter addunt aliorum planetarē radiationes: propter quas serenitas saltem in aliquibus

EVANDE ASTROLOGIA

locis quenierit. Raro preterea de domino anni concordant. DIS Omne autem regnum in le diuisum desolabitur: & domus supra domum cadet Dominus in euangelio testatur. sed forte contrarietatem in eoru; libris esse negabunt. MAG. Quia fronde s; cum nulla tergiuersatione id celare possint: quin omni legenti appareat, adducere autem latius has cō-

Hali ditiones apertissimas veta breuitas, sed lege dum vacat libru Hali Abrahā ragel de iudicis: qui multo; sententias in unum colligit. Et Abrahā & natiuitatibus & ceteros qui in maximis principiis huius artis praecipu- os autores sepius falsa dixisse libera voce predicant. Ptolemei; scilicet, Messahalā Albumasarā & plures alios. Figuras etiam quas Albumasar in Isagogis suis maioribussin singulis faciebus signis ascendere aſ- ruit: magis ridiculo q̄ veritati accedere idem Abrahā dicit. sed qd dixi lege: & non potius luridam hanc pescem omni tempore fuge: iuxta ea q̄ supra patru auctoritate probata sunt. DIS. Miror ego vehementer si t̄pli inter sediuersi sunt: & sanctis doctoribus, canonibus & diuinis litte- ris contrarij (ut dictum est) quomodo Cameracensis eos cum theolo- gia & historijs concordare potuit in libello quē de tali concordantia p̄- titulauit. MAG. Titulus quidem libelli concordantia sonat: ea vero q̄ ab auctore & in illo ac sugaddito Elucidario adducitur: summa; discor- dantiam Astrologi; inter se & a veritate historijs ostendunt. DIS. Missa igitur h̄ec facientes/reliquas Astrologi; partes videamus.

Quarta Astrologiae pars de Interrogationi- bus. Capitulū decimū septimū. MAG

Astrologi; opinio est: cum animus hominis ad desiderium sci- de alicuius rei impellitur/ subito non electione & consultatione id fieri/influxu constellationis ea hora in celo consistentis, un- de si astrologum consulat: ex figura coeli hora interrogationis reperta eundem astrologum de requisita posse vera respondere: videlicet si mor- tuus viuusne sit amicus absens, si missus legatus saluus redditurus sit: & inuenturus aut expediturus prospererem pro qua missus est. & inu- mera alia de quibus dubitare poterit humana curiositas. DIS. Aliqñ ne vera interrogantibus respondent: MAG. Etiā: quāuis saepius mentiantur & quidem inculpabiliter, nam hic inuenierunt quo errores suos apud imperitos excusent. DIS. Quo medio? MAG. Quia dicunt: si motu quodam naturali firmat: & radicali intentione astrologū dubius quis interrogat / ex natalicia constellatione iam prouenisse ad id quod ipsa significabat, unde constellationem interrogationis propori- onabile fieri natalicie constellationi affirmant: & nisi hoc quenia/ intentionem interrogantis non radicalē neq̄ firmā fuisse clamitant: ea pp- ter si in responsis fallant atq; fallantur non ex defectu artis, sed interro- gantis levitate prouenire excusant. DIS. Callida nimis sed inefficax mendaciorum excusatio, Nam quid Chaldeos astrologos morabatur

LIBRI.VII: TRACT. SECUNDVS

qui regis Nabuchodonosor somnium quæsitus nedium cōdicere potuerat
revera nec cuiquam mortalium possibile esse dixerūt. Et quis diceret q̄
ex tam numeroſa turba astrologorum prænōtificationibus allīdue vacan-
tium Regis nativitatem nullus sciret aut questionem tam studioſe p̄se
politam animum regis tam conturbantem / non fuisse firmam & radi-
caram? Idem opponere possem de Aegyptiacis diuinatoribus: q̄ de ſo-
nio Pharaonis similiter responderent non potuerunt. Daniel autem Regi
Babylonie & Ioseph regi Aegypti non tā ad ſomniū ſed & interprætati-
onem liquido responderunt: non ex constellationum aliqua inspectioē
ſed de omnipotentiis reuelatione ut textus ſacræ historiæ habet: quem
nuper te iubente legi atq; relegi. Præterea ſi animum ad desiderium ſcie-
di per ſtellarē influxus permotū credunt: cur non magis obſeruant co-
ſtellationem & tempus quo quæſitor deſiderium tale concepit/ quaz &
coſtellationem & horam qua prepoſita eſt quæſtio? nam ſi forte Astro-
logum quæſiturus tardius inueniat coſtellationem & horoscopū uti-
q; variari necelle eſt. Vnde han astrologiæ partem cum ea quæ de na-
tivitatibus diuinat conſutandam exercantur exiſtimo: a coetu autē ſi
delium exuſſ landos qui ſibipſis uſurpant quod ſolius Dei eſſe diuinæ
ſittere ſonant. ut eſt illud. Tu ſolus noſti corda filiorum hominū. MA. i. COR. 2.
Nec prię illum nouit quisquam quid ſit in homine: non angelus bo-
nus vel malus/ nil ſolus ſpiritus hominis qui eſt in ipſo. DIS. Rele-
gata Iggiur hac ipsa ſtulticia ad reliqua pergamus.

Electio temporum ad initianda diuersa ope-
ra/ sub certis coſtellationibus: in parte co-
ceditur ab Auguſtino & medicinæ diuersis
auctoribus. Cap. decimū octauū. MAG

Vx ſequitur Astrologiæ pars/ eligere docet diem & horam omni-
ni operi quod facere liber conuenientem: quādo ſcilicet ſit bonū
ſeminarē/ plantare / ligna pro fabrica excidere ne teredine perforetur &
carie tabescant. ſanguinem minuere: membra ſanādi gratia incidere: me-
dicinam ab intra recipere: caſtra/ ciuitates & domos fundere: exercitum
educere: hoſtibus occurrere: luxorem ducere. Emere/ vendere nouas ve-
ſtes induere. vindemiare ut viñum in pace bibatur. Opus Alchimia in-
choare. ad ſtudium pueros applicare. locum mutare. Iter arripiere per
ram & aquam: ſocietatem inire. cum eu iuſuſ ſtatus & dignitatis homi-
nibus loqui & negocia tractare. balneum intrare. nuntios mittere. ſer-
uos condūcere. ad venandum in ſilua aut fluminibus exire: & his ſimi-
lia quæ nunc memoris minime occurruunt. ſed in libro Halli de iudicijs vi-
deri poſſunt: ubi ſingulis coſtellationes ſuras assignat. DIS. Preter-
missum eſt: inum iudicio meo plus ceteris neceſſarium: ſi non datur re-
gula eligendi horam & coſtellationem fortunatā ſub qua bonū & fo-
liſter contingat mori. penas infernales quadere: & celos sydereos om-

EVOL DE ASTROLOGIA

lib. 5. de
ciui. c. 6

Augusti

nes trascendere. MAG. Tu eos irides qui tanto studio que cōmemorata sunt inuestigant; DIS. & Augustinum Ianuario scripsisse paulo ante diebas esse mathematicos deliramenta cum defestatione irridenda. MAG. Non inficior; sed si recordaris / etiam dictum est ab eodem sancto Presule: non usq; quac; absurdre dici potest / ad solas corporū diffarentias afflatus quodam valere sydereos. quid autem magis corpora le in actōib; q; agriculturā exercere: ligna dum nondū superfluo humo re abundant in edificia p̄scindere: sanandis corporibus corporalibus rebus mederi. Adjudit istis quod idem ad Ianuarium scribens. Non autem dicit quisquā sapiens arbitretur obseruationes tempore reprehendens: qui dicunt non proficisci horae hodie / quia tempestas exorta est &c. vel si qui forte alij naturales effectus circa motum aeris & humoris / ad varandas tempore qualitates ex syderum ordinatissima conuersioē notari sunt, de quibus dictum est, cum conderentur ut sint in signa & temporis dies & annos. DIS. Plane ita littera sacra habet. Vnde autem de monstrabis q; signa alias alias corporis partes libi vēdican, planetę quoq; (ut paulo ante dictum est) in diversis signis non eadem membra respectant; MAG. Demonstrent si possunt quorū hęc dogmata sunt: ego vero nihil naturale/nihil philosophicum/nihil deniq; rationi consentaneum & in his distributōibus & astrologorū argumentis cōpeti. Quis iuris & ipsos auctores præcipios in assignatione huiusmodi / quemadmodum & ferme in omnibus non mediocriter digladiari inuenit. Nam ut exempli causa unum cōmemorem: quid pugnaturi dici posset / q; testes seu pudēda virginī assignari / ut Alchibit; aut sagittario. ut Aueno; nostra. ut scorpioni. ut Aboasar. piget plura talia enumerare. DIS. Ptolemaeus & me in prescriptis operationibus agriculturę / medicinę & similibus signa aliqua etiam ascendentia seu orientia / aut planetarū dominias / præter Solis & Lunę lumina & afflatus obseruare. Cū autem lunarisbus incrementis humores augentur / minutiōes seu flebōthomiā luna plena fieri: videtur forte rationi naturali magis accedere, nisi obster q; vulnerato membro / abundātia humoris crudī soler dolorem vel tumorem vel caufare vel augmentare. Sed haec tenuis de illis: videāus & reliquias.

Eligere diem ad initianda coniugia / comeria & his similia impium est & a fide apostolare. probat auctoritate sancti Augustini & iuris canonici. Et irridentur curiosi Astrologi. Capitulū decimū nonum. MAG:

Naljs quæ in sortem electio num receptorant Astrologi: videlicet ducere uxore / emere / vendere / cuiuscumq; generis cōmeria facere. &c. cōstellatiōes aliquas obseruare ratio naturalis non admittit. DIS. Augusti unus Augustinus libro quinto de ciuitate dei c. 7. irridet dicens. O stuuli

LIBRI.VII. TRACTA SECUNDVS

etiam singularem: eligitur dies ut ducatur uxor &c. & sermone. 63. Omnia inquit corda fidelium non dubitant/ nullis mundi partibus/ nullis temporibus prouidentiam abesse diuinam: nec de stellarum potestate quae nulla est secularium negotiorum pendere profectus: sed equissimo & clementissimo summi regis arbitrio cuncta disponi. Cōcordat quod idem dicit libro tertio de Trinitate. c.4. Et ad Ianuarium ait. Nō itaq; dies obseruemus & annos & menses & tempora: ne audiamus ab apostolo Timo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Eos em inculpat qui dicunt. non proficisci caria posterū dies est. aut quia luna sic fertur vel proficisci si prospera cedant: quia ita se habet positio syderum non agā hoc mēse cōmeritiū: qā illa stella mihi agit mēse; vī agā: ga suscepit mēse &c. Sacri insp̄ Canōes tpm obseruatiās pro his effētibus in hibet. 26. q.7. c. non licet. c. non obseruetis (inquit Aug⁹) dies qui dicuntur Argypiaci: aut Kalendas Ianuarij: aut aliquot menses aut tempora aut dies aut annos: aut lunę solisq; cursum p̄ domo facienda: aut propter coniugia copulanda: qui autem talibus credunt: ad eorum domum euntes aut suis dominib; introducunt & interrogant. scānt se fidem christianam & baptismum preuari easse: & paganum & apostata hoc est retro abeuntem & dei inimicum: irā dei grauior in eternū incurrit: nisi eccl̄. fastica poenitentia emendatus deo reconcilietur. Hęc ibi. Pretermis illis que ad sequentia deferuntur. & c. sequenti quod sumptum est ex Enchyridione sancti Augustini capitulo. 78. & ex commentarijs eiusdem super Epistola ad Galathas/ graue peccatum ostendit ad galat. obseruare tempora in finem supra expositum. Q uod autem c. nō licet. at. 26 questione quinta Prohibet obseruare cursum lunę & stellarum etiam proper segetes vel arbores plantandas / intelligendum existimant de illis qui hęc colunt: credentes aliquid diuini numinis inesse talibus. Pręter hos diuus Augustinus libro quinto de Ciuitate dei capitulo septimo: etiam illos iridet qui eligat̄ dies accommodatos ponendis vitib; vel arboribus vel segetibus / credentes particulatim positiones syderū illis influere: iuxta omnia q̄ de nativitatibus hominum obseruant. Hoc enim inquit quā falsum sit ex eo patet/ q̄ tam multa grana in terram simul veniunt/ simul germinant & exorta segete simul herbescunt/ pube scunt/ flauescunt: & tamen inde spicas ceteris coquas: atq; ut iā dixerim congerimales alias rubigo intermit/ alias aues depopulantur/ alias homines auellunt. Hoc autem nequaquam fieret / si eadem constellatio sub qua seminatur/ etiam quantū ad cūuentus saluationis aut consumptionis influeret: quemadmodum de hominibus iudicant eorum inspectis nativitatibus. Nec enim initiales constellationes nascentibus hominibus tantum esse signa & caulas futurose credunt/ sed etiā plantis/ brutis & rebus inaniratis: ut puta fundulis castris/ ciuitatibus & domibus. & cetera. DIS. Si ita sentiunt: dicant quid cause est q̄ de eodem bove homines/ canes/ aues/ reges & pauperes/ nobiles & populus comedunt. De eodem quoque vino similiter diversi homines bibut.

DE ASTROLOGIA

165

& de eodez frumento pascunē &c. Si hęc ex initiali sydere habent q̄ aut
a bestijs deuorentur aut igne vel aqua intereant / aut in regios tantū ci-
bos veniunt / iuxta ea quę de nativitatibus hominum ventura autumant
MAG, respondebunt proculdubio aliquid ne victi videant ab adole-
scente: si hęc & similia ipsi obieceris nos interim quę restant percurra-
mus. DIS, probe:

De fabrica imaginum astronomicarū & ne-
cromanticarum: qualiter aut ad quid valeant
& q̄ nullā vim a cōstellatione habēt sed cir-
ca eos dēmoni opatur; fiunt aut sub cōstella-
tione: ut īpietas idololatriq magis occulteant.
Deflentur & astrologi mīleri qui nesciūt sui
misereri. Capitulu viscesimū. MAG.

strologię ultima pars (iuxta plibatam diuisionē) de imaginum
astronomicarū fabrica est in quantum sub certis cōstellationib⁹
sculpsūt aut fundunt vel ad fugandum nociva vel allicendum
& promouendum utilia & concupita: nam in variis usus ordinantur.
Aliquæ in quarundā rerū destruciōem: ut si scorpionis a loco amoue-
re cupiant, figuram scorpionis certe materiae sculptura aut fusione impre-
munt sub cōstellatione cōuenienti: & nomē effectum significans nomen
rei fugandę: & nomen signi ascendentis & eiusdē diueris pribus imagi-
nis inscribunt: cum q̄busdam alijs obseruantq: quas cū modo totius
opatiōis silentio libet trāsire. Pro effectu cōtrario contraria cōstellatiōes
& opatiōem obseruandā tradit Silius in imaginib⁹ q̄ad amore & ini-
micitiā ad sanitatē aut infirmitatē inducendas sunt: aut ad alios effect⁹
cōsequendos ordinant. DIS. Aliquando ne per huiusmodi imagi-
nes cōcupiti effectus causant. MAG. Effectus intentos multoties ad
taliū imaginū applicatōem secutos suffisse/experiēntia multos docuit: &
heu miserabiliter decepit. nō em hi sunt virtute imaginis a cōstellatio-
nibus recept⁹: sed opatiōe dēmonum, ut manifeste testatur. s. Thomas
secūda secūda q. 97. art. 3. cōdo in solutiōne secūdi argumenti & in libro
de occultiis operibus naturę Et contra gentiles libro tertio .c. 103. & ve-
nerabilis antistes Guilelmus libro de fide & legibus. Auerrois quoq;
aduersus Algazelē scribens huiuscmodi imagines prorsus inefficaces
asserit. Nam artificialia in quantum huiusmodi nec coelstem influxum
recipiunt/nec alicuius operationis naturalis perse causa sunt. sicut patet
ex naturalibus: & quantitas de genere actiōrum non est: imago igitur
ex qua cuq; materia fabri facta libi quibusvis cōstellationibus / nihil
amplius de virtute ecclesiā accepit q̄ massa non effigia ex qua imago
fit: nec nomina quę in scribunt virtutem aliquam habent, ut in sequen-
tibus patebit. Similiter q̄ imagines sepiunt in medio loci i quo ope-

LIBRI. VII. TRACT. SECUNDVS

ratio eorum expectatur: actioni naturali contrariatur: quia activa & passiva applicata fortius agunt & patiuntur: Vanitatem maiorem indicat obseruantis certe que in illis obseruantur: ut cum sinistra manu quedam novina inscribuntur: imaginum quedam lupine sepeliuntur: alijs sursum ex eis pedibus capite deflectuntur. quae omnia (ut ex doctoribꝫ ante cōmemoratis patet) signa magis sunt occulti pacti initi cum dēmonibꝫ ab his qui talibus utuntur q̄ causā ad effectum naturaliter cōcurrentes. Sicut in imaginibꝫ necromanticis angelorū aut potius dēmoniorum. inscriptio & aliorum nominum & chara & terum ignotorum notorum: in super diuersarum suffumigationum & inuocantium usus signa sunt manifesti pacti cum dēmonibꝫ. In hoc enim differre dicit. s. Thomas secunda secundę questione, 96. articulo secundo imagines astronomicas a necromanticis. In utrisq; autē tempora obseruantur & constellations certe. DIS. Sed fruſtra: si imaginibꝫ expectā virutem non influunt. MAG. Sed ut tali fuso dēmonis confortiū & idololatrię impietas magis occultetur: unde propter manifestas impietas que in execratione imaginum necromanticaq; fiunt/ propemodū omnes/non solum Christiani/ sed aliarum factiōnum prudentiores ab homināntur easdem: astrologicas vero/cum nec incognita nomina habent/ suffumigations non requirant: sed a solo cœlestium influxu efficiaciam sortiri videntur: pleriq; etiam heu Christiani amplectuntur: & eo infelicius errant/ quanto minus dyabolicas verlūtias nephando operi adesse suscipiantur: dimisit enim eos Deus (ut David cecinit) secundū Psal. 80: desideria cordis eorū: ibunt in adiuventionibꝫ suis. DIS. Heu quāta impietas sub umbra astro logie latitat: misereor facte huic miserrime: q̄ sui nescit misereri: & dum alij salutem & bona quentura prēdicere fruſtra laborat/ ipsa elephantino morbo tabescens/ cancrum quoq; usq; ad interiora animę suę serpere sinit. MAG. Non modo imaginum impietas astrologie vim faciens/ sub umbra eius se occultat: sed omnis pene superstitionis infelix soboles sub alas ipsius confugit: dū superuacua tēpora impietate obseruat. DIS. Obscero/ graueris minime in felicem superstitionis genealogiam nominati texere: ut completius videam mala quibus curiosi astrologi participant: Curiosos illos aio qui ex astrorū ēfluxu effectus expectant: quos ratio naturalis ex illis prouenire nō posse conuincit: & scripture sacra detestatur.

De tripliī superstitionis filia: & qualiter dyabolus inuentor illius / diuersis temporibus genus humānum per illas decepit, Capitulum. xxi. MAG.

Vperstitione viciū est religioni oppositū per excessum. cui⁹ ut ex diuo Augustino libro secundo de doctrina Christiana p. Augusti⁹ ret triplex est filia: Idololatria scilicet Diuinatio & superuacua obseruantia ait enim. Superstitiōsum est quidquid institutum est ab hominibꝫ ad facienda vel colenda idola (Ecce Idololatria) vel ad consolati-

DE ASTROLOGIA

enes & pacta quædam significacionum cum dæmonibus placita atque foederata / qualia sunt molimina magicarum artium (ecce diuinatio) & infra. Ad hoc genus pertinent omnes eriam ligaturæ atq; remedia q; me dñorum quoq; disciplina condemnat: sive in p̄cantatiōibus / sive in quib; bulsdam notis quas characteres vocant: sive in quibusdam rebus suspe dendis atq; ligandis vel eriam saltandis &c .26. questione secūda. c. Illud (ecce vana obseruantia). Dyabolus quippe cuius superbiam cœlū ferre non potuit: diuinī honoris percipidus / & homini qui in locum unde ipse cum angelis suis apostatis cederat sublimandus erat inuidēs multiplex superstitionis genus mortales docuit. sicut scriptū est Invidia dyaboli mors intravit in orbem terrarum . prīmos equidem Parentes per diuinationē aggressus est: dum ipsis scientiā boni & mali elu pom̄ vetiti promissit. Post lapsum generis humani ferme totum orbem idolo latriadeprauavit. demptis paucis ad Ciuitatem dei pertinentibus ciuib; in statu quippe innocentis prothoplasti iusti / idololatriæ facile non co sensissent: sed dolum statim notaſſent. Post lapsū vero eorum filij pecatatis obcecati/hanc mira facilitate amplexi sunt: & firmissime tenuerūg. sed cum hanc multiplex pphetarū scripture & euangelica doctrina tan dem a cordibus credentium hominum eradicatorū/ docuit eos vanas & superstitiones obseruantias: quas tanquā de falsitate minus suspectas. Et istis heu delectabiliter assensū fuit: & ita firmiter t̄. ut quotidiāis sacerdotum clamoribus & admonitionibus radicitus extingui christi anis non possint. Vt autem tibi morē geram: vīperinā earundem so bolem breui ac plano sermone explicabo Primum' vero non de diuinatōne que origine videtur prior: sed de Idololatria q; est in viciōsitate crudelior exordiar. DIS. Per pulchre

De Idololatria & tripli c ſecta gentilium de adoratione creaturarum. & qualiter christianū imagines adorat Christi & sanctorū cū distinctione triplicis adoratiōis. Ca. xxij. MA

Dololatria dicta est quāl latrā id ē diuinus culcus idolis exhibi tria Idololatria. statu. Idola autē sunt statu & Imagines quas tali honore gentilites venerabatur: credens aliquid diuinitatis inesse illis: propria

ter responsa & mirabiles ac vitales operationes quas dēmon inhabitans sive afflīstens operabatur. sicut fuere statu Hermetis trimegisti & mercurius dictus est: in quibus credebat arte quadam sub certis constellatiōnibus animas dēmonum vel angelorum includi. De quibus diuus Augustinus libro octauode ciuitate. c. 23. & se. mentionē facit: easq; reprobat. Nec enim naturalis Philosophus concederet quoſcunque spiritus artificialia corpora posse vegetare & substāliter informare, anima em ut

Aristo. Aristoteles tradidit actus est corporis phisici id est nālis nō artificialis. q; si spiritus rebus ḡbulsdam

DE ASTROLOGIA

Scarte alligati statuis assisterent eque errauerunt. Non em possunt homines per quascunq; res lapides/herbas / verba aut cōstellationes spiritu compellere bonū vel malum: ut vocatus veniat aut idolū inhabitet. ut patebit in sequentibus. quoniā corporalia in incorporeo agere/ naturali ordine nō possunt. Fuerit præter hos ex gentib; qui nō statuit & imaginibus laetiam exhibebat quāsi Dii. sed rebus creatis: quas deificatas credebat propter aliquid virtutem aut facinorum magnitudinem; quas statue representabant. utputa Ioui/Herculi/Veneri/ & reliquis huius generis portentis. Multiplicitatem ac vanitatem omnium talium Deorum sanctus Augustinus fere per decem primos libros de civitate dei clīmī / Augustin. De quibus & Psalmista dicit. Omnes Dii gentium dæmonia. & ite. Psal. 45 rum. Similacra gentium argentum & aurum / opera manū hominum os habent & non loquuntur: oculos habent & non videbunt: aures ha. Psal. 134: bent & non audient: manus habent & non palpabunt: pedes habent & Psal. 113: non ambulabunt: nares habent & non odorabunt: non clamabunt in gut tures suo. Responsa autem & cætera quæ circa illa fiebant/dæmones operabantur. Non dēgerant præterea qui omnes mundi partes diuino hono redignos existimabant: propter animā mundi per omnes partes eius diffusam: quā deum credebat. Sic a diuersis mundi partibus & proprietatis deorum nomina multiplicabant. de quibus diffuse Augustinus Augusti tractat in de ciuitate dei libro septimo. Cæteri ut Platonici unum summum deum confidentes ac hōrantes/Intelligentias tamen siue angelos coelestium corporum animas ac dæmones/quos aerea dicebant esse animalia: & animas hominū ad ordinem distinctas relatas/a diuino cultu non segregabant. Illorum errores sanctus Augustinus libro octavo de ciuitate dei abunde extirpauit. Nam q̄ imane sit hoc vicium ex hoc maxime perpendi potest: q̄ deus verus qui per prophetam dicit. Gloriam meam alteris non dabo multipliciter id inhibuit. Ait enim. Dominū deum tu. Math. 4: um adorabis & illi soli seruies. & in Exodo. Sculptilia & aliēos deos populo fidelis inhibens ait. Non adorabis ea neq; coles reliquias scripuras Exodi. 23 in quibus idolatria deus inhibuit. Idololatria q̄ multipliciter punierit/angustia temporis cogit præterire. DIS. Cur igitur Christiani/ni imagines & Christi & Sanctoꝝ non modo faciunt/ sed adorant & coquuntur? MAG. Venerabiles imagines Christiani non deoꝝ appellantur: stani ima neq; seruunt eis ut Dii: neq; spem salutis ponunt in eis: neq; ab eis expunges sanctantur futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationem venerantur ve/tur eas: & adorant. non autem seruunt eis cultu diuino nec alicui creaturarentur. ut dicit canon Venerabiles de Conſe. diſ. tertia. Fiunt etiam ut finip. Canon sis ignorantes videant quid sequi debeat: & in ipsis legant qui litteras nesciunt. Nam quod legentibus scriptura/hoc & ideotis prefata pictura cernentibus. dicit canon Perlatum de conſe. diſ. tertia. DIS. Quomodo ea adorant si eis cultu diuino ut dictum est non seruuntur? MAG Adoratio Adorationum alia simplex est: & Dulia dicitur. qua Sanctis Dei & co/triplex runderem reliquiis ac imaginibus honorem impendimus. Alia excellen-

Platonici

MAG. Venerabiles imagines Christiani non deoꝝ appellantur: stani ima neq; seruunt eis ut Dii: neq; spem salutis ponunt in eis: neq; ab eis expunges sanctantur futurum iudicium: sed ad memoriam & recordationem venerantur ve/tur eas: & adorant. non autem seruunt eis cultu diuino nec alicui creaturarentur. ut dicit canon Venerabiles de Conſe. diſ. tertia. Fiunt etiam ut finip. Canon sis ignorantes videant quid sequi debeat: & in ipsis legant qui litteras nesciunt. Nam quod legentibus scriptura/hoc & ideotis prefata pictura cernentibus. dicit canon Perlatum de conſe. diſ. tertia. DIS. Quomodo ea adorant si eis cultu diuino ut dictum est non seruuntur? MAG Adoratio Adorationum alia simplex est: & Dulia dicitur. qua Sanctis Dei & co/triplex runderem reliquiis ac imaginibus honorem impendimus. Alia excellen-

DE ASTROLOGIA

167

Dominica
Beatita
Trintua

fior est & iperdulia nominata, qua virginem Mariam matrem Christi regem liquas & imagines eiusdem veneramur. Tertia est excellentissima quae Latria appellatur, qua solum Deum colimus & adoramus & Christum Iesum: cum sit verus deus eodem cultu colimus. Humanitatem vero Christi per se sumptus solum deberetur iperdulia. Imagines vero Christi & crucis in qualicunque materia fuerit effigie eadem adoratione cum Christo veneramur per accidens: quia motus adorationis imaginis ut dicit Damasco capitulo 8. malcenus libro tertio ad prototypum id est imaginatum usque refertur. non enim illas ratione materie colimus sed quia Christum representant/ eas rememoratiue veneramur. Crucem vero in qua pendit & cetera gloriosae redemptiois nostrae arma quae tactu corporis & sanguinis sacra Magister ueritatem: cetera superstitutionis partes simili compendio nunc per currere frugi erit.

De Diuinatioe & eius speciebus. Insuper ex quibus causis futura praedici possint. Capi tulum vice summum tertium: DIS.

Littera superstitionis filia iuxta praefata partitione Diuinatio dicitur est: MAG. Haec ipsa est qua futura praeoscere miseri laborat Diuinatio per ea quae praeosciunt non possunt. ut fortuita & casualia: quae per se causas non habent. similiter ea quae dependent a potentissimis rationalibus: que se habent ad opposita secundum Philosophos. ut coenare aut fieri unare & similia. talia enim solus Deus nouit antequam fiant: qui vocat ea que non sunt tanquam ea que sunt. apud quem non est transmutatio nec vicissitudinis obumbratio. Qui igitur talia sibi ipsis quoconque ingenio usurpat diuinum dicuntur: quali deo pleni. ut ait Isidorus libro octauo ethiologiae diuinitate enim se plenos simulant & astucia quadam fraudulentia hominibus futura coniectant. Effectus autem qui ex suis causis ex necessitate proueniunt (nisi specialiter a Deo suspendantur) certitudine litera iuxta naturalem cursum predici possunt. sicut eclipses Solis & Luna & effectus qui ex suis causis ut in pluribus proueniunt predici possunt quadam probabili conjectura. sicut pluviae & tempestates per astrologos & nautas. sanitas aut mors per medicos. nec hoc ad diuinationis impietatem pertinet. ut declarat s. Thomas secunda sedes q. 95. articulo primo. Similiter prophete predicentes futuram contingentia deo reuelante non diuinant: sed prophetant. quod malum non est. Diuinatio autem ut Hieronymus testatur super Micheam. &c. Iudices. q. 1 semper in malam partem sumitur: quia in ea semper interuenit optatio demonum. Quare autem consilium vel auxiliu a dyabolo malum magnum esse declarat s. Bonaventura libro secundo dis. 7. q. ultima. DIS. Sobrelem itaque quam haec superstitionis filia ex dyabolo concipit & generat. venientia quiesco. MAG. Diuinatio superstitionis filia daemoni copulata est aut per inuocationem ipsius expressam aut occultam. DIS. Quomodo per

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

expressam? MAG. Nouerunt hoc Necromantici: qui execrabilitatis suis exorcismis & coniurationibus/characteribus & figuris & diuersis ceremonijs aut verius sacrificijs/demones certis temporibus ad danda responsa aduocant: qui & varijs modis comparent/aut diuersis formis prestigiosis/oculorum sensus prestringentes. & dicitur Prestigium. aut in somnijs apparentes & dicitur diuinatio per somnia. Respondent etiam per arrepticos & phytonas. & dicitur phytonia nonnunquam ad quod vocantur prenunciant diuersis figuris: quas miseri homines videre solent vel in polito lapide/ferro calibre/speculo aut ungue hominis. & frequenter ad videndum talia eligunt virgines & pueros. & dicitur generali nomine Geomantia quod est diuinatio: quasi diuinatio in terreno corpore. Si autem apparitiones he sunt in aqua: dicitur Hydromantia hydor enim grece/latine aquam significat. Si apparitiones huiusmodi sunt in aere: dicitur Aeromantia. Si in igne: nominatur pyromantia. a pyram signem latine sonat. Si in visceribus animalium in aris demonum imulatorum apparent predicta: dicitur Aruspiciu. Si autem inchantmentibus violentur mortui suscitari: & respondere ad interrogata/dicitur Necromantia: necros enim mortuos sonat latine. In hac pessima superstitione etiam sanguinem adhibetur: inquit Isidorus: nam demones amare & diligere sanguinem videntur: nimis quia diuinum appetunt honorē. In lege autem sanguis deo frequenter offerebatur. Ab hac specie rotum illud divinationis genus: quod expressa invocatione demonū fit: generali nomine Necromantia dicitur. In omnibus his solemnis processus/Constellationum obseruantias non negligit: quamvis interdum sine tali fiant.

De Augurio & sacrilegio & speciebus earundem. Capitulū. xxiiij. MAG.

Iuinatio autem que fit absq; expressa inuocatione demonū secundum sanctum Thomam secunda secundū questione nōagesi s. Thoma ma quinta articulo tertio in duo genera diuiditur. Primum est: cum ad prēnoscendum futura aliquid consideratur in dispositionibus aliquarū aliarum rerum. Alterum est quod procedit ex consideratione eorū que genuint ex quibusdam que serio sunt: ad aliquid occultum inquirendū. Primum generali nomine Augurium dicitur. Secundum Sortilegium appellatur utriusq; sunt species seu filii multæ. DIS. Augurologia in filiis que sunt. MAG. Prima est Astrologia: quae ex dispositione sy- auguriū. denum in hora nativitatis futuras nati furentur diiudicat. Secunda est Au- gurium specialiter acceptum: quod ex garritu avium & vocibus quo- rumcunque animalium siue per futurinationes hominum futura pronosticat. Tertia est Auspiciū ex motu aut volatu avium: aut quorumlibet animalium. vel saltu membrorum: coniectans per visum hoc quod Omen. Auguriū per auditum. Quarta Omen dicitur quod fit dum verba ho- chyro. minum absq; intentione dicta: quis retorquet ad futurū quod vult pro- mancie. noscere. Quinta est Chyromantia: ex lineis manuum futura predicens.

DE ASTROLOGIA

168

chyre enim grēce latine manus dicitur. Sexta est Spatulmancia ex signis & Spatulis
Figuris in spatulis animalium consideratis / contingentia auguriāns. mancia
Operosum est singulārum exempla & modos describere . DIS .
Prētermissis talibus fortilegiū filiis edissere . MAG . Sors fit aut pro / fortilegiū
trahendo incertū numeri puncta versa facie ad lunam / cum ceteris obseruantis ex quorum punc̄torum collectione statuuntur quattuor figurae :
quas matres vocat : e quibus alias non paucas eliciunt & nominib⁹
planetarum / signorum domorum &c. nomiant aspectus earūdem & ceteras
habitudines quēadmodum in figura cœli considerant . Aīunt enim
dum homo ex desiderio inquirendi futura puncta signat / iam ex cōstel-
latione nativitatis sue ad hoc peruenit ut vis cœli manum suam dirigat
quo nec plura nec pauciora puncta faciat q̄ ad iudicium intentum sufficiant.
diuinatio hæc Geomancia dicitur: differens ab ea quā paulo ante geomācia
inter Necromantici species cōmemorauimus . Illa enim apparitiones factas in corporibus politis & terreis considerat . hæc puncta signata in
terra aut lapide vel tabula pensat : & propter nimiam propinquitatē
ad Astrologiam multos decipit: imo nonnullos sacerdotali corona insignitos obsecravit . Fit & sors ex consideratione figurarum quæ prout alic̄ sorti-
niunt si liquefactum plumbum in aquam funditur , si festuē inēquales legēs sp̄es
a fortilegiis colluntur . si charte scripte & vacue fortui exolla leuantur .
si in projectis taxilliis puncta considerantur . Si in apertione libri alicuius
quod primum occurrerit pro redubia attenditur . si attacatu ferri candē-
tis / aut duello innocentia aliuscū probatur . Ampliorem deductionem
illarum diuinationum in aliud tempus reseruo . De obseruantis nunc loquamur .

q̄ demones rebus aut verbis a Necromanticis cogi nequeūt: sed a solo Deo
Angelis / sanctis & homībus iustis vir-
tute diuina: sed vocati a Necromantici-
cis veniunt propter initum pactū . Cap-
titulum . xxv . DISCIPVLVS

Ontine paulisper calamum ab exaratione obseruantiarum : do-
nec quæ dubia videntur circa diuinationem & eius prolem pau-
lo latius resoluas . MAG . Triduum totum nō sufficiet si om-
nibus quæ circa dicta queri possunt respondere tentauero . DIS Nō
oīa / sed pauciora de his mouebo: tu fac ne copiosior sis in r̄indendo . Pri-
mū qđ aīm meū inodauit ē: Si demones necromanticis exorcismis ceteris
rebus quibus uruntur coartari possint: ut etiā inuiti cōpareat . MA . necromā .
Huius dubij obscuras quāquā explanatiōe multa egeat / sufficere tamē tīcīs exor-
. Thom. poterit ad p̄sens respōsio negatiua quā s . Thomas dat in . q . disputatis cīfīmis dæ-
depo . dei . q . 6 . arti . 10 . Cum enim incorporeæ substantiæ sint: corporeis mōes non
rebus subdūntur minime, ut deduci posset ex naturali Phīa nec ut dī coartant .

e q̄

LIBRI.VII. TRACTA SECUNDVS

ius Augustinus dicit libro. 12. super Gen ad litteram corpora in spiritu agunt. Et de demone ad Iob. Dominus dixit: Non est potestas super terram quae ei compareat: qui factus est ut nullum timeat. DIS. vocati igitur sponte sua veniunt. MAG. Non oportet: nam & si terrena potestas dominari illis nequeat virtute tamquam diuinam coguntur. ut ait sanctus Thomas. S. Thos. mas ubi supra. quandoque qdem ab ipso deo quandoque vero a sanctis & angelis & hominibus virtute divisa. Et Aug^o l. 3. de tri. c. 4. ait. Spiritus vi Augusti. ex rationalis deservitor atque peccator per spm vitae rationem pietatis & iustitiae regitur. Pj autem & iusti sunt sancti & angelii & homines. scriptum est autem quia voluntate timentium se faciet Deus. Coguntur denique demones inferiores per superiores. ait sanctus Thomas. & hoc arte magica. DIS.

Quomodo autem superior res inducuntur aut coguntur ut inferioribus precepiant: aut ipsi compareant: cum res necromantice in ipsis actionem & virtutem non habeant. MAG. Meminisse oportet quod in inductione pactum interuenit inter Diuinos & ipsos Demones: manifestum aut occultum ut premissemus est: Vnde et Necromantici libros sue sacrilegę artis demonibus cosecrando tradunt: maxime autem principibus: quorum nomina erā frequenter ponunt. Hoc autem quid aliud est quam manifestū inire pacū cum demonibus: ut approbat̄ ex oratione / characteribus & alijs quoties in locantur per huiusmodi initiū pacti signa recognoscant & missant aut veniant. Vnde ut vim illis inesse maiore ostendant: sicut gunt se non nunquam in uitissime aduentare. DIS. Cur itaque non semper vocati veniunt. MAG. Aut quia a Deo non permittuntur. Illi enim (ut Augustinus dicit libro secundo de Civitate dei). capi. vice primo secū Augusti. do non omnia que volunt facere possunt: nisi quantū illius ordinatio- ne simuntur: cuius plene iudicia nemo comprehendit: nemō reprehendit iuste: Ad idem loquitur de Trinitate libro tertio capitulo septimo & nono. & libro octoginta trium questionum questione septuagesima nona. Vel magis attentū in ceremoniis reddant incantantem: quasi in aliquo defecerit: Vel etiam ut miseris turpiter illudant. Est enim dyabolus mendax & pater eius. Nec minus periculum est si occultū demonis pactū interueniat: sicut in illis qui talibus utuntur. transcribunt: aut quopiam alio tradente discunt. Immissi et nihilominus se de demo astutis alijs rebus & curiosis obseruantis: super quibus nulli unquam pepigit. de quibus mox tractabimus.

occultum

Res corporales quibus Necromantici utunē: quā uis demones non cogant: alliciunt tamen ut signa foederat̄ societatis. redditur etiam causa cur sub certis constellatiōibus nocturnis horis locis horribilibus pueris virginibus magis illę apparitiōes fiunt. Capitulum. xxvi. DISCIPVLVS.

DE ASTRLOGIA

Augusti⁹ Es itaq; quibus Necromātici utun⁹ / nulla vi cogunt demōes
sed magis ut ligna foderis alliciunt⁹ MA. Ira diuus pater Au-

gustin⁹ li. 21. de ciui .c. vi. sentit dicens. Alliciunt⁹ autē demōes ad Quo de-

inhabitandū p creaturas/quas nō ipi sed de⁹ addidit:delectabil⁹ p sua mones al-
diuersitate diuersis/nō ut aīalā cibis: sed ut sp̄is signis:q; cuiuscūq; dele licet re-
lectationi cōgruūt:p varia genera: lapidū/herbarū/lignorū/aīalū: car- bus cor-
minū & rituum. DIS. Sed quis nouit quibus delectent⁹ MAG.

Augusti⁹ Audi Augustini⁹ in eodem loco. ut autem allician⁹ (ait) ab hoībus: pri-

us eos ipi astutissima calliditate seducunt: vel inspirādo eos: cordib⁹ vi-
rus occultū: vel etiā fallacibus amicitijs apparendo: eosq; paucos disci-

pulos suos faciunt/plurimorū doctores. neq; em potuit nisi primum
ip̄is docentibus disci qd quisq; illorū appetat: qd exhorreat. qd inuiteat nu-

l pte. q. 15 minev⁹ cogat. unde magice artes easq; artifices extiterūt. Addere potes
ar. s. scri 2 quā s. Thomas ponit ratōem. Q uia p huiusmodi res corpales sciūt fa-

dis. 7. q. 3. cilius posse completere effectum ad quem inuocantur: & hoc ipi appetunt
ar. i. d' po. ut sc̄e eorum virtus admirabilis habeat. Et propter hoc sub cerra cōstel-
dei. q. 6. latione aduocati magis adueniunt. DIS. Virgines autē & innocentes

ar. 6 pueros/cur magis ad visiones eligunt ⁹ MAG. Ut ex hoc in sue di-

uitatis opinione homines adducant: quasi mundicā ament. ait. s. Tho.
Accedit p prestigia & fascinationes illusionesq; propter organorum ac

spirituum teneritudinem facilius fieri possunt: timent magis & a iudi-
cio rectitudinis citius abstrahunt. Vnde ad alienationes huiuscemodi nocturno

inducendas: nocturno tempore/in biuijs/specub⁹ subterraneis: & simi-
libus & temporibus & locis magis cōparent in quibus horror: & aura
corrūpens ac sp̄is pestilēs lensis imutant crebrius. Quibus autē mo-

Auicenna dī sensus ludificari possint. Auicenna sexto naturalium abūde prosequi-
tur. Generales autem modi duo sunt. Aut em operantur spiritus nequā

Augusti⁹ aliquid extra nos: aut in nobis: quod diuus Augustinus libro quarto
de trinitate. c. xi. clare insinuat dicens. Facile est spiritibus nequissimis p

aera corpora facere multa/quae miserentur anima terrenis corporib⁹ ag-
grauat: etiam melioris affectus. Si enim corpora ipsa terrena nonnullis

artibus & exercitationibus modificata in spectaculis theatricis: tāta mi-
racula homībus exhibent: ut hi qui nunquā viderunt talia/narrata vix

credant: quid magnum est dyabolo & angelis eius de corporeis elemē-
tis per aera corpora facere quae caro miretur? Aut etiam occultis inspi-
rationibus ad illudendos humanos lensis/fantasmatā imaginum ma-
chinari: quibus dormientes vigilantes decipiāt vel furentes exagi-
ter. In libro quoq; de ciuitate. c. xviiij. quod narratur de conuersione so-

ciorum Diomedis in aues: qui videntur in insula Diomeda non longe
a monte Gargano qui est in Apulia. Item de faciū Vixis quos Circes
maga famosissima in bestias mutasse Varro cōmemorat. Ec de Archa-
dibus qui transnato stagno quadam: in lupos verti perhibentur: & in

decennio si interim humana carne non vescunt in homines redire Has

similesq; transformationes/quas ibidem recitat Augustinus. superficie

LIBRI.VII / TRACT. SECUNDVS

tenus factas ait. ut videantur esse res quod non sunt fantasia hominis immutatae sicut & in somniis fieri solet. Assumit hoc dictum Canon. xxvi q. v. nec mirum. Et simile fieri sceleratis mulierib[us] retro post Sathanam conuersis: qui se nocturnis horis super bestias cum alijs equitare & conuenire credunt. dicit. c. Episcopi. ea. q. Qualiter autem permissione diuina non propria virtute sed ex elementis in quibus rationes semitales sunt/demones veras res efficere possint nec ramen inde creatoris dicuntur/forte in sequentibus dum de causis naturalium entium tractandus erit/aperientur: interim q[ue] restant breuius percurramus.

Soluuntur que obijci possunt contra dicta Et specialiter verbis virtutem nullam inesse probatur Capitulu[m] vicelimum septimum DIS.

On possum que adhuc restant dubia: & dictis videntur contraria non mouere. Legi nuperrime angelum Raphaelem Tobiae iuniorum instruxisse qualiter fumus cordis cuiusdam p[ro]p[ter]e supra carbones positi exticaret omne genus demoniorum siue a viro siue a muliere: re:ita ut ultra non accedat ad eos: quod Tobias experimenterum dicit. MAG. Non fumus ille: sed per Tobie meritum/ quod significabat fumus cordis/demonium extricauit angelus. unde ibidem scribitur. Tunc Raphael angelus apprehendit demonium & reliquit illud in deserto superioris Aegypti. Ad idem facit quod Dominus in euangelio dicit. hoc genus demonij non efficitur nisi in ieunio & oratione. DIS. Ieunium & orationis verba in demones coactionis operatorem habentur.

MAG. Minime/sed illis actibus merentur viri sancti exaudiri: ut de us ipse demones ejiciantur. DIS. Quid de exorcismis quos Salomon ad demones includendos vel expellendos confecisti legitur? MA Respondebat sanctus Thomas ubi supra. Si Salomon exorcismos fecit quan do erat in statu salutis potuit esse in illis vis cogendi demones ex virtute diuinâ: si autem tempore illo quo idola adorauit: ut intelligatur illos per artem magicam forcisse: non fuit in illis vis nisi modo dicto: scilicet per modum signorum allicitantium &c. DIS. Ita pari ratione nulla ineft viri[tus] exorcismis quibus sacerdotes ramos palmarum/cineres cereos: acq[ua] sal/vinum &c. & in fantes baptisandos exorcisantur. MA. Nulla: sed ad prolatiōem talium exorcismorum non dubitamus diuinam virtutem que poscuntur efficere. DIS. Fortasse ex inito cū ecclesia pacto?

MAG. Quid nisi: sed illud per scripturas deducere theologie referimus. DIS. Saltuum verbis consecrationis in Canone missae virtutem transsubstantiādi panem in corpus Christi & vinum in sanguinem dicere haud est fugies. MAG. non vim verborum sed diuinam virtutem

DE ASTRLOGIA

170

ad probationem efficere quod intendit minister ecclesie / circa debitam
Schottus materiam in sacramentis: cōedit Schottus super Magistrū libro quartū
 to. ubi ad ea quæ cōtraria videntur responderetur. Sed ne verba exorcis-
 torum hēsitationis venenum in corde tuo nutriant attende si vel unde
 virtus iplis possit inesse / non ratione materię / quę aer est vel attramen-
 tum aut quęquis alia substantia: sic enim omnis materia eius generis vir-
 tutem haberet similię. nec ratione formę accidentalis: quę est diuersa cha-
 racterum consignatio in scribendo & proferendo. Formis enim accidē-
 talibus nullam inesse actōem de per se philosophia docet: & cōuincit ra-
 tio naturalis. nec ratione significati: quod est forma magis principalis
 verbi. Alias concedere habes cōtra sensum. hoc nōmen ignis hanc char-
 tam incendere: hoc nōmen mors contra te prolatum mox te interficere
 hoc nōmen deus omne cadauer suscitare / vel aliud secretius: quod tetra-
 grāmaton dicunt: ab elementis quattuor quibus apud hebreos non di-
 co scribitur sed notatur. nam ipli innominabile perhibent. DIS.
 Sed fortasse in expositione habent vim aliquam. MAG. Ab homine
 ne an a Deo? DIS. ab homine ne dixerim: qui nec ipse potest quod p
 exorcismos fit. MAG. Deo igitur necesse est ut virtus sit: si quę ad e-
 se putatur. Doceant igitur ubi dominus per se vel discipulos suos tā ex-
 ercibiles exorcismos / ignoritorum & demoniorum instituerit: cū in con-
 traria scriptura clamiter. DIS. Nonne in euangelio dixit. In no-
 mine meo ejcident demonia. & cætera ad idem sonantia? MAG. Ad
 inuocationem nōminis Domini in fide & charitate vera / Deus spopō-
 dit se virtute diuinā impleturum quod petitur. Sic sanctos patres adiu-
 rasse demones non inuocatos sed occurrentes historię tradunt. Aliter
Actu*c.i⁹* autem usi nomine Iesu exorcistę quidam ut in actibus apostolorum le-
 gitur non demonem expulerunt sed ab ipso grauiter verberati sunt. Ex-
 orcismi autem maleficiorum & si dei nomina cōtineant alia tamē mul-
 ta habent quę diuinam virtutem non aduocant: sed magis abigunt: &
 tanto grauius peccant quanto nōmen dei cōtra preceptum decalogi in-
 vanum & ad demonis cultum assumunt.

q̄ uti non liceat diuinationibus cū
 responsione ad quedam. quę vi-
 dentur esse dictis contraria. Insu-
 per q̄ verbis & exorcismis nulla
 inesse possit cogendi demones po-
 testas seu virtus. Ca. xxvij. DIS.

171

LIBRI.VII TRACT. SECUNDVS

Inhibet
diuinatio
legediuiia

Liud qd insidebat menti meq;dubium ex iā dictis resolutū cernoē
hæsicahā qppre antea si diuinatore uti liceret. MA. Mīme. nā leg.
diuinā/Imperiali & Canonica grauissimis poenis est interdicta; Exodus
xx vir siue mulier in quibus phitonicus vel diuinationis fuerit spiri
tus/morte moriarur. Lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.
Ibidem ait Domin⁹. anima quę declinauerit ad magos & ariolos
Imperiali interficiendā esse de medio populi sui. Lex Imperialis capite plecti iubet
aut cremari, C. de male, & matre. I. nullus. I. nemo & l. culpa &c. Lex ve
Canon ro Canonica sub quibus qualibus penitētis p̄fibeat & cōtrauenient
extrad: tes puniat/pater. 26. q. 5. pertotū. Tales erāt ut ait Augustin⁹ si se non
fo tile corixerint ad eternā p̄ditōem tendunt. 26. q. 2. c Qui sine. Et idem. s.
ḡis q. 10 Antistes libro septimo de Ciuitate. c. 2 s. tales artes ante aduentum Chri-
tum in ciuitatibus gentiū sequerissima pena & legibus prohibitas & vin-
dicatas testat. Singularia scripturarum testimonia contra singulas sup
memoratas diuinatiōis filias adducere: non tam operofum q̄ sanguina
neū esset in huius epitomatis angustia. DIS. Miror si tāta districō
ne an aduerteri iubentur qui dictis diuinationibus operam dant: cur non
nullos sanctos talibus usos fuisse scriptura cōmemorans: minime rep-
hendit s̄ Ioseph patriarcha per somniorum interpretatiōem ad principa
rum Aegypti peruenit. Daniel p̄pheta constitutus princeps super om-
nes prouintias regni Babilonici. Rursus sanctus Ioseph gubernator Ae-
gypti fratribus suis dixit. An ignoratis q̄ non sit similis mei in augu-
randi scientia? Q uisimo per auspicia & auguria bong fidei homines fu-
turam vel tempestatem vel serenitatem p̄digicere nouerūt. Proinde ser-
tus Abrah̄ verba Rebeccę accepit pro omniex illis arguens dominiū
misericordiam fecisse cu; Abraam. Sortes insuper omnino iniuste inter-
dicto videntur cum his beatus Apostolorum chorus Mathiam elege,
Actuum tit. De adiuratoribus demonum quibus sancti usi leguntur supra mi-
hi satis factum memini. Sed ad hæc si quæ habes responde / nam tantos
yiros male egisse in huiuscemodi diuinationibus sentire nequeo: scrip-
turis prohibentibus illa contradicere non audeo. MAG. Probe, iusta
enim & rationabilis est diuinationū inhibitiō: & pie excusabilis sancto
rum in his operatio. Ad primum quod de somnijs opposuisti dicendū
cum cau-
fa duplex

Somnio
rum cau-
fa duplex

DISCI. Somnia autem regis Aegypti & Babilonijs a qua causa fue-
ret MAG. ab extrinseca spirituali / deo scilicet vel bonis angelis.

Augusti

Daniel. 2

Gen. 44.

Gen. 24.

DE ASTROLOGIA.

- Augusti⁹ Similiter & interpretatio eorumdem facta per Joseph & Danielē. Ad al-
terum respondet s. Angustinus. hęc verba Joseph dixisse vel iocose vel
secundum vulgi opinionem. 26. q. 2. Q uod ait. Ad tertium concedendū
non ambigo quādam animalia in aere/ tetra & aquis cœlesti moueri in
fluentia: & elementorū mutationem præsentire: vōcibusq; & motu indi-
care. Vnde & in Hieremīa propheta legitur. Milius in cœlo cognouit
tempus suum: turtur & hyrundo & ciconia custodierunt tempus aduen-
tus lui. Diuinare autem ex motu & voce animalium/ fortunam aut di-
fornitū/ effectus etiam q; a libero arbitrio pendent/ & a coelestibus nō
causantur aequē prohibetur: sicut talia per astrologiā practicare. Ad q̄r-
tum. legē quā seruus Abrahā egit ante & post Rebeccā responsionem:
& inuenies omen non interuenisse. Dī S. De sortibus autem quid di-
cendum est? MAG. Sors ut habet s. Thomas libro de sortibus. & se-
cunda secundē q. 25. articulo octavo triplex est. Diuisoria/qua inquiri-
tur ad quem pertinet res diuidenda. de hac Puerbiōrū decimo octa-
vo. Contradic̄tiones comprimit sors vel dignitas. de qua Actuū primo
in electione Mathiā dicitur. & cecidit super Mathiam. vel pena. hac de/
prehenditur Achon qui de anathemate aliiquid surripuerat. Iosue septi-
mo. & Ionas a facie Domini fugiēs sorte depr̄hēsus est & missus in ma-
re. lonæ primo. Alia est sors consultoria: qua inq̄ritu. quid agere opor-
teat aut qn̄. sic fuit sors missa in urnam: ut sciretur qua die & mense occi-
deretur gens Iudeorū. Hester tertio. Tertia est diuinatoria: qua inuesti-
gatur quid futurū sit. Hac usus est rex Babilonis stans in biuio &c. Eze-
chielis. 21. In omni vero sorte expectatur querens vel a cœlesti influxu:
vela fortuna: vel a Deo aut a dæmonē. Cum autem cœlum nullam opa-
tionem habeat in ea que sorte inquiruntur/ vanum & supersticiolum est
uti sortibus ea intentione: quia sic non carent dæmonū ingestionē: mul-
to minus cum expectatur cœlentus a dæmonē. Si autem expectatur cœle-
tus a fortuna/ ut cœmuniter in sorte diuisoria super re diuidenda cū non
potest concorditer diuidi/ non videtur habere (ut ait sanct̄ Thomas)
nilī forte vicium vanitatis. Si autē in sorte diuisoria aut consultoria ex-
pectatur querens a Deo. iuxta illud Puerbiōrū. 16. Sortes mixtuntur
in sinum/ sed a Domino temperantur. Locum habet quod Augustinus
Psal. 30. dicit super Psalterio. Sors non est aliquid malū: sed in re dubia diuinam
indicans voluntatem. 26. q. 1. Sors. Tali sorte qui fuerunt Patres sancti
de quibus supra. Sed in his quoq; quadrifarie viciū potest accidere (ait
s. Thomas) primo si absq; illa nec. s̄tate f. ant. vide enim illud ad dei
temptationem pertinere. Secundo si tant in necessitate. sed absq; condic-
tione dei reverentia & præmissa oratione. Tertio si diuina oracula in sor-
tibus expectata ad terrena negotia & ad vita huius vanitates conuer-
tantur. Quarto si in electionibus ecclesiasticis q̄ fieri debent inspiratio
ne spiritus sancti/ aliqui sortibus utantur. Dī S. Nungd talis sorte usi-
Beda sunt Apostoli in electione Mathiē? MAG. Etiam. sed ut Beda dicit su-
per hunc scripture locum. nodū erat plenitudo spiritus sancti in ecclesiā

Sors est
triplex.

LIBRI.VII. TRACT. SECUNDVS

effusa. Vnde post spiritus sancti missionem septem dyacones non sorte sed electione constituerunt. Sors diuinatoria semper est suspicta & mala ex his sanctis scripturarum/ Doctoris catholicoꝝ & canonis diuersas sententias facile est concordare. quod alijs reliquias fateor. DIS. Probe nam extra limites epitomatis me de illis inquisiuisse fateor. De duello tamen & iudicio ferri carentis: quae inter sacrilegia nominata sunt: & ad quae nonnulli militaris ordinis ac vetule quædam sepius se offerunt: quid dicendum? MAG. Illicita sunt. patet de primo. 2. q. s. c. Mono machiam. & de secundo. c. f. de pur. vul.

De tertia specie superstitionis que est vana obseruantia. Et specialiter de arte Notoria q̄ illicita sit & vana. Capitu. ultimum. DIS.

Obseruantia vana,

Estat tercia superstitionis filia nunc describenda. MAG. hæc est vana obseruantia. vel ad scientiam acquirendam. ut in arte notoria. vel ad mutantanda corpora per extranea remedia: vel ad præcognoscendum futura fortunia aut diffortunia: vel ad p-

seruandum a malis per suspensa ad collum aut qualitercumq; portata diuina verba. DIS. Quid per artem notoriā intelligis? MAG. va-

nam quandam superstitionem quæ habet qualdam pro qualibet scientia figuras characteribꝫ & nominibus ignotis insignitas: ac etiam certas orans nomina multa ignota continentis: quas dum continenter iteruntis viuens & se macerans cum certis ceremonijs dixerit / & figuras summa attentione aspicerit: scientiam desideratam sine labore alio vel studio acquirere dicitur. DIS. Si illicita non est hæc ars / eam mihi tradas quælo: ut præter te reliquias philosophie scientias addiscam. quid labram supereruacue/ego discendo & tu docendo: si breui tempore omnes disciplinas arte notoria acquirere possum? MAG. Illicitam esse hanc artem & inefficacem sanctus Thomas secunda secunde q. 96. arti. primo s. Thōas.

concludit. quia utitur his quæ scientiam causari nequeunt: etiam de mō per eam inuocatus nec intellectum illuminare/ nec scientiam infundere potest. quis possit nonnulla scientiarum documenta tradere. Accedit qd non inueniuntur qui ex arte ista in scientijs præ ceteris fuerint illuminati: sed potius infatuati. Venit ad me dum studio insisterem in Universitate Friburgensi Magister quidam Parhisieni. cuz arte ista: ostendebatq; figurarationes & cetera huius generis portenta. persuadebat de nichil ut hac via quas non habetem scientias acquirerem. Abhortui figurarum/ characteres & ignota nomina: & nullam illis inesse efficaciam demōstrabam. Ipsi autem dum in falsa credulitate remoueret: obseci. quare non ipse scientias plurimas quas non habuit tali arte acquisiūset. Confusus ille ad excusandas excusationes in peccatis cōfugit. Nec valer quod adducunt de Daniele & locis suis abstinentibus a cibis regis quibꝫ de Daniel. us præ ceteris scientiam dedit. non enim abstinebat per yanam obserua-

DE ASTROLOGIA

172

claim artis notoriæ: sed ne contaminarentur cibis gentilium contra phibitionem legis diuinæ: ideo merito obediētia a Deo præ ceteris sunt sc̄entiis prædicti. Et Salomon potens scientiam gubernandi populū meruit eam accipere: non a dæmoni sed spiritu sancto: qui dividit singulis prout vult. 1. ad Corinth. duodecimo. Cæteras vanas obseruantias partes diuus Augustinus eliminavit sufficenter libro secundo de doctrina Christiana: cuius nōnulla verba a principio adducta sunt. Obseruantias autem temporum plurimas esse supersticioſas & vanas manifestum est ex his quæsupra de electionibus differta sunt. Incantationes &c. carminatio-nes & obseruantias aniles pene innumeræ cribrae: nō est prefentis negoti. In predictis etiam quod sufficienter probatum non est: aut determinatione ecclesiæ vel sacre scripture contrariatur: pro non dicto habere volo. DIS. Ego vero ab omnibus illis etiam quæ excusationis quan-dam umbram habent: sed suspecta videntur: sedulo abstinebo. MAG Prudenter: nam hoc Apostolus monuit dicens. Ab omni specie mala abstinetе vos. Vale & crebra repetitione quæ de septem artibus liberalibus tradidi rudimenta: memoriq; cõmenda: in his intellectum & ingenium exerceto: ut ceteras philosophiæ partes celerius apprehendas & lan-sus intelligas.

Finis septem artium liberalium.

Sequitur liber octauus de principiis rei naturaliū

I COR. 12.
Augusti⁹

Apostol⁹

Liber Octavii de Principiis rerum naturalium. De laudibus Philosophie naturalis; & ordine tradendie eandem. Capitulum primum. DIS.

Liquot iam lucubratiōibus q̄ tradidisti artū ridimēta / inde fesso labore apud me reuolvi & i quē finē i p̄partē redēter cognitō āxiū p̄quirēs / tandem in eā quā totū operi p̄misisti phīē p̄titiōnē diligētūs oculos cōfici. Et p̄ter has triuiales & quadrūtiales disciplinas / p̄tē phīē q̄ de totius singulariōē p̄trium mēdiū naturis & origine differēt cōspicīs: memī quod duduīa te audieram: artes liberales nō pp̄er se / sed ut adminiculatissimae, in hāc que de naturis rerū ceterasq; phīē altiores disciplinas a Idiscēdas esse. Haec itaq; principia iāmā in mediā ferri p̄missata ordo expostulas. Primū autē de naturis rerū, posterius vero de moralib; & theologicis tractandū censeo: & id ētrotius succinto familiarīz sermonē fieri vēhemēter exopto. MAG. Partē phīē q̄ iē rege naturaliū principia p̄tracta a nullū unq; docto viro neglectā / vegetariā ab Indis Arabibus Aegyptiis Grecis & latinis diuersarūq; p̄fessoribus sumis laborib; conquistā manifestū est: a paucis vero / aut (ut verius loquā) a nullis s̄m p̄cisionē inuentā / facile credi derim. Totius equidē universitatis entiū singulorūq; naturas principia & causas inuenisse quis se iactabit? Q uoniam vero nec tu hāc p̄cisio nem: sed brevē apertūq; sermonem expostulas: tuū p̄cupidū sciendi animū si non cibo solido / lacte tñ ut tantillē erati cōgruit pascā: & de theozauris philosophorū que vīla fuerint magis necessaria in mediū profaram. DIS. Et ego quia difficillima sunt hēc cognitū / aures diligentissimas accomodaho: ut neverbū quidē dicas quod nō alta mente recōdam. MAG. Nec te diligentius auscultasse aliquā p̄cenitebit. Nā cognitis principiis rerū nō obstabit quo minus res ipas suo modo cognoscas. Tunc em̄ īnquit Aristoteles primo phīsico) arbitramur unum quodq; scire cum causas eius cognoscimus primas: & principia prima uliq; ad elementā p̄leq; īr per effectus ad causas notitias decūnimūs. Innata equidē est nobis via p̄cedendi a nobis notioribus (q̄ sunt effēctus) ad notiora naturē (que sunt causē & principia) Hunc igit̄ ordinē alternatim cōmutabimūs: & nūc p̄ principia & causas / effectus nūc autē p̄ effectus sensibiles / principia & causas manifestare cōtendemus: ab unū uersaliorib; ad particularia descendentes. Nā & illa quoq; nobis prius innotescunt. Quod in pueris līquet: qui primū omnes viros patres & mulieres matres appellant: postea vero unumquodq; specialius deter minantes/hunc patrem & hanc matrē dicūt. DIS. Pr̄temissis itaq; longiorib; ambigib; has via rem ipsam aggredere.

De Opinionibus philosophonū circa rerum prima principia Capitulum secundum MAG.

*Ad nos
Diplex
coloris
vix. anno
trōrib; ad natrū
q̄uo. raro.*

*Vniueſſaſea
pr̄uis nobis
notescunt.*

LIBER' OCTAVVS DE

Opiniones
de mundo

Vnc quē inhabitamus visiblē mundū quidā phō & semp fuisse & fore astraunt. ut sunt peripatetici. quoꝝ princeps Aristoteles fuisse legitur. Quidā ipm non semp fuisse sed genitū & nū quā desinere affirmāt. ut Academicī: quibus Plato p̄erat. Sequentium autē multi ipm & incepisse & interitūnū scripserunt. ut Stoici Trismegistus & Sibylle. Rurſus qdā unū tm̄ ut Pythagoras: quidā innumerabiles mundos & gigni & dissolui p̄dicabāt. ut democritus & Anaximander. Nec solum de mūdo duratiō & unitate/verumetia de ipsius & singulariū reꝝ in eo cōtentarū principijs diuersa sensere. Nā ut refert Augustinus octauo libro de ciuitate dei. c. 2: Thales Milesius unus illoruꝝ leptem/qui sapientes appellati sun: Aquā putauit rerū esse principium & hinc ea elementa mundi/ p̄mcg mundū & q̄ in eo gignunt̄ existere. Anaximander eius auditor singularū rerū principia creditit infinita. Anaximenes vero quē discipulū reliquit: omnīnū rerum causas infinito-aeri dedit. Cui succedens Anaxagoras dixit ex infinita materia/ q̄ cōsta ret dissimilibus inter septiculis rerum omnīnū genera p̄ modulis & spe ciebus proprijs singula fieri. Dyogenes quoq; alter Anaximenes auditor aerē diuinę tamē rōmis cōport̄/reꝝ esse materiā opinatus est. Archilaus qui Anaxagorae successit: in materia reꝝ a magistro suo nō discessit. Archilaum Socrates audisuit. Hic primus uniuersam phām ad cor rigendos cōponendos; mores inflexisse memorat. Sed discipulum reliquit platonē: qui oīm materiā spēm inuisibilē: sinū informē: potētiā: naturā: matrē mundi: nutrīcē formā: subiectū: receptaculū: infinitudē nēfiliū: hylen & originē nominabat. Huic succedens Aristoteles: qui nō mō memoratos/fed etiā Pythagorā materiā/numeris maxime aut dualitatī affimilant̄: & Empedoclez: qui omīa ex quattuor elementis: Zenonem stoicū: qui ignis substantiā per aera in aquā conuersam: & in eo quēadmodū semen in foetu cōtentam/ qua cetera posthac gignenerentur asserebat. similiter & Epicureos singula ex atomis asseuerantes/ refellit. sed forte (ut multis visum est) nō tam scite q̄ arroganter/ nō in re ipsa sed verbōꝝ cortice quosdā ex iam dictis Philosophis carpit. Heraclytus aut̄ materiale principiū/quod Thales aquam dixit mare nomā nauit. DIS. Nū autē qui in materiali principiō diffentiūt in effectio concordant̄ MAG. Fortasse re ipsa & lī non nomine. nā Thales mundū dei facturā & Deū antiquissimū dicebat. Hunc Stoici verbū/mentem sive Iouē nominat̄. Pythagoras monaden. Anaxagoras diuinā animā. Diogenes diuinā rationē. Archilaus mentē. Plato conditorū intellectum & eius patrē deum. Alij primā causam. aliqui primā intelligētiam. Aristoteles autem principem: primū motorē & gubernatorē omnium appellat. Prater hos autem fuere alijs & plures quoꝝ positiones tā quā obscuriores silentio transimus. DIS. Sed quinā illoꝝ veritati magis appropinquauerunt̄ MAG. Id facile videbimus si prius Mosen prophetam theologum simul & philosophum de hac re audierim⁹. DIS. Quid huc ait̄

Socrates

Plato

Aristoteles

Opiniones
de princ
pio effecti
uo

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

Positio Moysi de rerum principijs & origine:
Capitulum tertium: MAG.

Ambroſi:

Oyſes eruditus in omni sapientia Aegyptiorū .ut ait Ambroſi Moyles us:nō tamē in pſuſione humānē ſapientiæ nec in phis ſimulato rīs diſputationib⁹ ſed in oſtentatiō ſpiſ & virtutis ranç̄ testiſ

Genesiſ. 1. diuinī opis: auiſus eſt dicere: In principio creauit deus cœlū & terrā . terra autē eraſ inanis & vacua & tenebre erāt ſug faciē abyſſi: & ſpiritus dei ferebatur ſup aquas. Quid haſ affertiō verius: quā ſpiritus veritatis edocuit? In principio inq̄t deus oīm conditor creauit id eſt de vel p⁹ nihil in eſſe prodire iuſſit (nā dixit & facta ſunt) cœlū ſc̄ ſempyreū qđ mox creatum/angelis eſt repletū & terrā hoc eſt materiā omniū. 3 qua Psalmista hęc fuerit oſtentat dicens. Terra autē eraſ inanis & vacua. vel ut alia. 1.48.

Habent translatio: inuifibilis & incōpoſita. Non eraſ enī haec prima oīm materies / formis ſaltē cōpletis & ſpecificis diſtincta: ſed confuſa & talibus priuata. unde ſubdit. & tenebræ. i. formar̄ priuationes erant ſuper

Hieronim⁹ faciem abyſſi: hoc eſt materiæ confuſe. Nā ut teſtatur S. Hieronym⁹ lu / per epiftolā ad Hebreos. Informē & preſiācentē materiā quā graci hylē chaotiq̄ vocauerūt. Moſes abyſſum dicit. Super faciē autem dixit & nō in abyſſo: priuatione equidē non eſt de materiē ſubtantia vel eidē intima

Auguſti cū ſi nihil. Materia vero illa & ſi prope nihil/ nō cū ut Auguſtiuſ libro Cōfessioniū. 12. omnino nihil eraſ. ideo & de ea dicitū e. deus creauit ter ram. De priuationib⁹ autē quas per tenebras intelligimus non dicitur creat̄ ſunt: ſed erant (ſequitur) & ſpiritus Dñi ferebatur ſuper aquas: qđ ſupra terrā inanem & vacuā ſimiſter & abyſſum dixiſt hic aquā ap̄pellat. In ſuper & in eodē verboḡ conceptu Moſes totius uniuersi uniti i nū effeſtū principio inſinuat. Patrē: cū ait Deus. Filiū: cū dicit In prin cipio (Christus em̄ in euāgelio ſe p̄cipiū noīauit dicens. Ego ſum p̄cipiū q & loquor vobis) Spiritū ſt̄m: cū ſubiungit. & ſpiri tū dñi fere batur ſup aquas. Idē etiā regius propheta his verbis enūciat. verbo do

mini celi ſibi moti ſunt: & ſpū oris eius om̄is virtus eoꝝ. Audiam⁹ qđ ſequitū Dixit qđ deus fiat lux. i. forma q̄ tenebras/ hoc eſt priuatoe ex pellat. & facta eſt lux: q̄a diuī ſimplieit effectus. Et vidit Deus lucem q̄p eſſet bona: nō eſſentialiter ſed participatiue. omnia enī bonitate Creato ris paſcipiant: cuius ut exēplata exemplari ſimilatim gerunt. Et diuīſit lucem a tenebris. nō enī ſimul eſſe poſſunt forma & eius priuatio. Ap̄pellauitq̄ lucem diēd eſt cōpoſitū quod a forma denōinatōem accipit. & tenebras noīē: id eſt materiā priuationib⁹ formar̄ obſuſcatā. Facta ūm̄q̄ eſt vesp̄ & mane. id eſt ex potētia & actu materiā ſc̄ & forma. Di es nō primus: q̄a ibi ordo non atēditur. ſed unus id eſt cōpoſitū qđ per ſe unitas neceſſario comitat. Ex hiſ autē q̄ ſequunt̄ in libro Genesiſ ele mētōḡ diſtinctiō/natura & ordo colligitur: & ex hiſ mixtōḡ origines (quaſ ſextupli ci differentia post haec ænodabim⁹) non ſine velamine inlinuantur. de quibus ad præſens (pro epitomatis nr̄i lege) ſilendum

A ij

LIBER OCTAVVS DE

existim: ne igne reprehensionis incalescant fortius: qui etiam dicta caluniaris haud desinet. Tū quia expositio nō singulis eo locutionis genere quo nutriti sunt: videatur appropriate cōuenire. tu etiā quia facio rū eloquiorū sūnas mystico sensu pgnantes: philosophicis narrationibus immiscuerim: quibus nō ego: sed diuus Augustinus in duodecīo Confessionū libro ac deinceps satissimacēt ad reliqua pergamus.

De Concordia dictarū Opinioñū. Capi. iiii. DIS.

Opionū
cōcordia

D que pergise. MAG ad cōcordādās p̄memoratas phōrē de rebus principiis sūnas: nō em̄ ideo existimādi sunt inter se phī contrari in materiali rebus principio quia legimus. Materia omniū ab alijs igne/aerē/aquā/chaos/in infinitudine/sinū informē & ceteris quæ cōmemorata sunt noībus appellata: cum & ipam a diuino phōnū terram inanē/nūc abyssum/nūc vero aquā cōstet esse nūcupatā. que enim in potentia erat ad omnīū formas/nīmē singulorū noībus potuit nominari. Conuenientiū autē his quibus informitatē cōfusione aur fluxibilitatem ipsius intelligim⁹: ut sunt terra inanī/abyssus & aqua: que Moses commemorat. Q uid cām terra inani (q̄ & elementorū insitum & sex censet) disformis: Q uid abysso infinita confusius: Quid de inīq; aquis oculo corporali videtur fluxibilis: Et rursus terra dicitur: quia materia cāt formē fixionem. Abyssus/ quia recipit a forma distinctionem. Aqua vero: quia ad formam appetitum habet: & continua fluxibilēs tendentia. Nec in effectuō principio diuersitas nominū opiniōniorū targuit diuersitatē: sed hoc: alius diuīnū intellectū/salius diuīnā mentē/ alius conditorē intellectū/ alius primā cām: & si q̄ sunt talia nomināt. Moses aut & Iōanes euāgelistā principiū Deū/spiritū/ybū/ alpha & o/ & innumeris alijs noībus appellant: ut insinuarēt ipsiū innoīabile. & non modo noīa q̄ ab intellectu imponunt: veretā intellectū & omē quod noīari pōt: lōge suppredi: de quibus hic nō est differendū locus. ad ppositū redeam⁹. At vero formale rebus principio qđ Moses luce appellare voluit: Plato & Aristoteles actū formā & spēm nominabāt: nec alij tale principiū negauere: qui ex una materia singula cōstitutū aſcerebant. Non em̄ sunt singula/nisi quia singulis formis actuata sunt & discreta: que in materia erant cōfusa. Illud aut̄ quod Moses tenebras Aristoteles vero priuatiōem dixit: alijs exp̄sto vocabulo designare nō curauerit. eo q̄ essentialē rei cōpositiōem mīmē ingrediat: necessariū ramē est: nisi em̄ materia careret forma: ipam nō apparet: nec p̄ eiusdē ī productiōē agens motū cōcītaret. nō em̄ q̄ habem⁹: sed quibus caret⁹: appetimus: & ut ea habeamus diuersis motibus utimur.

Epilogus dictorum: numerū & cōditiones principiorum enumerans Capi. quintū DIS.

tria rerū
naturaliū
principia

Vō itaq; principia rerū astris: materia & formā: e quibus tota earidē sub statu īrisca apositōe cōsistit: quo & primū nō p̄ agēs creatū. sed ybo creatoris exordiū sup̄lisse testaris; alterum vero

Formale prīmū:
cū vī.

Principia

Augusti⁹

Augusti⁹

Apoca. 6:

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

dicit motu interueniente p actioem naturę de potentia materię educi.
Pruatōem aut̄ ut motus fiat aīs necessario cōcurrere substantiā tñ cō/
positi mīme ingredi cū nihil sit. MAG. scite ex dictis tria rerum prī
cipia cōcludis: Materiā sc̄ Formā & Prūatōem Hęc cum prima sint ex
alīs nō sunt: nec ex alterutris constituuntur. sed om̄ia alia ex ip̄is. For
mat aut̄ de potentia materię educi dicitur: nō quā aliquid ipsius in si
nu materię lateat: sed quia sine materię talis ut subiecto agens naturale
eam nō p̄duceret. Rursum ex his quedam sunt cōtraria: quia in eodem
se cōpati non p̄nt: & sunt forma & prūatio. Forma vero & materia ex q̄
bus est rotum contrarii non possunt. DIS. Verissima quidem hęc
sunt si em̄ principior̄ essent principia: iam ip̄a nō prima principia: sed
essent principiaria. Et n̄isi quedam essent contraria: inter ea motus nō fi
eret. Si vero om̄nia essent opposita/cō positi substantiā nō integrarent,
Sed de his singulatim differere non erit inutile.

prūatio

Principia que.

De Principio effectu non factō: & mundi eternitate Capi. sextum MAG.

Mnes qui suo tempore irrefragabilis auctoritatis sūre Philoso
phi/principium effectuū primū/unum atq̄ ingenitū credide
re. si em̄ factum genitūque esset: ab alio utiq̄ p̄ ore esset quapro
pter iam primū non esset: sed p̄cederet illud a quo esse suū haberet. Ab

Plato illo igit̄ primo & ingenitū principio Plato mundū & q̄e in mūdo sunt
visibilia & inuisibilia facta meminīt. Idem testat̄ Moyses ut paulo ante
dictum est & euangelista Ioannes. Om̄ia inquit q̄ ip̄m facta sunt. facta q̄
dem/nō necessitatē naturę Cut habet philosophica traditio. Sed libera:
& incommutabili voluntate. ut p̄bar catholica sanctor̄ patr̄ assertio. di
Psalmi. cente psalmista. Om̄nia quae cuncte voluit: D̄ns fecit in celo & in terra.

q̄ aut̄ Aristoteles mundū ingenitū & incorruptibile esse dixit: huic po
tissimū innixus argumento: quia motus & tempus sine quibus genera
tio & corruptio mundi non fieret. eterna fuit &c. nihil evidenter con
cludit. Successio equidem quæ in motu est: quem tempus mēsurat: ap
erte arguit motum & tempus & quæ mouent̄ eterna non esse: cū eterni
tas sit actu simul id quod esse potest. Facit ad idem quod beatus Augu
stini lī de ciuitate dei q̄rto. c. scribit his verbis. Exceptis inquit pro
pheticis vocibus mundus ip̄e ordinatissima sua mutabilitate & mobilis
tate & visibili omnī pulcherrima specie quodam̄ tacitus & factum
se esse & non nisi a deo ineffabiliter ac inuisibiliter magno & pulchro fes
tri se portuisse proclamat. & infra c. sexto. Procul dubio inq̄ nō est mun
dus factus in tempore sed cū tempore. Multa etiam de hac re idem sanctus pa
ter libro. xij. confessionū differunt. Restauratōem vero mundi per circuitu
s (ut quidam volueret) ip̄e idem doctissimus vir libro xij. de ciuitate
diuerso medio refellit. Sed hęc interim: ad materiale principium sermo
nem veramus.

Positio
Aristotelici
ca

A. iii.

LIBER = OCTAVVS DE

Declaratio definitionis materię prime: & quō in telligitur esse ingenerabilis & incorruptibilis: crea bilis aut & annihilabilis Ca.vij. DIS:

Materia

Ateria quid est? MAG. Primum subiectum unicuique ex quo sic aliquid cū insit p se & non scdm accidē: & si aliquid corrupti tur: in hoc abibit ultimū. DIS. Partes dilucidae egent.

Primum

MAG. Materia est primum subiectū quia nullū ea prius: ut visum est & vel primum hoc est principale: unicuique scz rei generabilis & corruptibilis subiectum. dico nō in quo totū cōpositū subiecta ē. sed ex quo fit aliquid, id est cōpositū: cum insit scz cōposito per se & id ē. nō scdm accidens: quemadmodū priuatio: que & si sit p se terminus mot⁹ quem cōpositū generat cōpositi tñ substantiā nō ingredit. Et si aliquid scz cōpositū vel generat cōpositū corrumpit. i. in sua principia resolutiū: id abibit ultimū id est finaliter in ultima resolutiōe in hoc scz subiectū. Eadem em

Si matia prima sit ingnā bil & incorru ptibilis

sunt principia resolutionis quae & cōpositiōis. Vnde omni & substālia & accidentalia forma sublata: ultimo remanere materiam primā / necesse est: quā & intellectus taliter negatiue videt: dū corpus aliquod in corpore & sine forma intelligit. Hanc peripateticū & qui mundū ingenitū volunt / similīr ingenitā & incorruptibilem astruunt. Si em̄ aiunt materia prima fieret: vel ex se utiq; vel ex alia esset: cum ex nihilo nihil fieri possit: non aut ex se fit: quia esset antequā fieret: nec ex alia: cum iam p̄ prima nō esset: idem argumentū ad pbandā eius incorruptibilitatē afflūsunt. Sed Moyses & qui eum sequuntur doctores Katholici: materia nō ex se nec ex alia sed ex nihilo: id ē post nihil: vel non ex aliquo a deo creatam in principio constanter affirmant: qui & tandem si velle non qui dem corruperet (quia cōposita non est) sed penitus annihilaret. Quod vero vulgatum gentiliū principiū assūmit. Ex nihilo nihil fit. locū habet in potentia creata / non in creatore: qui solus pōt res creare. ut testat Augustinus li. tertio de trinitate. Ignoravit hoc vas eloquentiē Cicerō de natura deorū disputas: q̄ materia p̄fuisse opationi diuinę attestat s̄ Cicerō.

Ex nihilo nihil fit

Aug⁹ li. confessionū anshelm⁹ libro monologis capitulū 8 Augſtini capitulo 8 Cicero.

Si materia prima fuerit aut possit aliquando esse sine forma: & si omnia creata ex materia sint composta: & si coeli & terrę sit eadē materia Ca. viij. M.

actus enti tatius materia est formis

Ed plurimā difficultatē apud nōnullos ex nostris habere videā: si materia formis possit esse priuata: Cū em̄ actū / sine actū q̄ forma ē / nihil oīno ē possit materia priuata formis quō actū erit. Hui⁹ argumentariis nodulus facile qdē dissoluetur si actū duplīcēm dīscernere nouerimus: quorum primus est entitatiūs: quo scz unūquodqz (quia ens est) in uniuersitate existentium subsistit. Tali actū materia prima in formis / de qua & mundū factū constat: antequā formaretur & distingueretur (facta utiq; erat) subsistebat: que & si prope nihil erat: ut ait Augustinus li. confessionū: qm̄ adhuc q̄inō informis erat: nō tñ Augustini

PRINCIPII RERVM NATURALIVM

Dīo nihil erat cum esset quod formari poterat: formari autē quod non est/non potest. Secundus actus est formalis / cōpletus & specificus a for ^{ma} specifica, quale est esse rationale horum ab anima intellectua. Illo materia prima actuata non erat: quia inanis vacua: & informis erat.

DIS. Non erit itaq; impossibile aliquid sine forma esse. MAG.

Augusti. Augustin⁹ hoc videtur affirmare: dicens eē utiq; aliqd. nō formatū potēt. Hoc autē de forma absoluta accip̄dū est: nam & in materia nuda adhuc forma esset respectiva: relatio sc̄ qua ut creatura ad deum referunt: sed hæc quoq; materiæ est eadem. Similiter & aptitudinalis extensibilitas:

Auerrois. quā cōmentator Auerrois dimensionē interminata vocat. Actualē autem extensionē dimensionē terminata dicit. sed hęc cum sit trina dimenſio: quantitas est & realiter a materia diuersa. dimensio autē interminata est materiæ coqua. DIS. Materies igit̄ priora forma erat. MAG. pri matia pri/ or erat autē idem/non tempes sed origine, sicut sonus cantu. Ipam autē & or forma.

Schottus: tempore a formis denudari: & in actu primo (quem entitatum dicit/ li. 2. dis. 12 mus) posse subsistere p dināmā potentiam / ex dictis manifestū est: & demonstrari posset amplius. Sed hęc relinquentes alia transcurramus:

Hugo de magnorū equidem opinione de his videnti diuersę. Sunt em̄ qui mate sacramēti riam hanc in principio sub quædam forma generali pfectisse volunt.

ma. sen. 12. DIS. Omnia necrēta hac participant. MAG. Minime. Substan ſub̄ īma dis. lib. 2: t̄q; nanc̄ incorpore (quas intelligentias/angelos/demones /āalq; ra- teriales

Bonauen. rationales dicimus) ex materia non sunt: nec tamē omnī ſimplices sunt (Quod ſoli deo competit. Sed ex realitatibus duabus conſtat: una est ut potentia/altera ut forma, hęc autem cōpositio nō plentis sed metaphiſi cōſiderationis est. Accidentia quoq; eodem genere ſimplicitatis cōtinentur. Sola autem ſubſtantia corporea ex materia eft compoſita: nec ex alia coelū & ex alia terra sed eadem informitas per inuifibilē terrā in- ſinuat, unde fieret coelum: ut ait Augustinus. Et terra viſibilis atq; com- poſita & aqua ſpeciosa/ & quidquid deinceps in constitutōe huius mūdi non ſine diebus ſactū cōmemoratur.

De Forma Capitulum nonū DIS.

Orne aūt̄quā aſters definiſt̄ om̄e? MAG. Formā quā exemplū plū/ ſpeciem ratōem & actū dicūt: varię definitā inuenio. Vnde ait: qui ſex principia deſcribit. Forma eft compositioni contin. Forma gens: ſimpliſ ac invariabili eſſentia conſistentis. Contingens quidem eft cōpositioni: non qua ex alijs integratur/ ſed qua materiæ in compositione ne totius unīt. Simplex autē dicit̄ q̄a ex alijs nō cōponit/ nec in alia refol ſimplex uit̄: nec addita ſubiecto maius facit. Invariabilis autē eft in latitudine ſuā invariabilē quā nō transit/ ſed intra termos illi⁹ p gradus individualis variat in- tendit& remittit. Habet em̄ forma gradū/ latitudinē ex quoꝝ uniformi & diſformi cōfiguratiōne nōnulla qdā ſecreto naturę inuestigant̄ picipit vero in accidentalibus. ut p̄im videre ē i libro de uniformitate & diſformitate formar̄. DIS. Hęc alio loco & tge expet̄ nunc reliq̄s

LIEER OCATVVS DE

Forma formę descriptiones adducas: MAG. Forma est quoddam diuinum & appetibile. Diuinū quoddam dicitur forma cū sit principata similitudo vel quoddam imago dei dans esse cōposito: per qđ sc̄ipsum ut potest deo assimilat: clarius quidē in homine/obscarius in lapide/mediocriter aut in animalibus & plantis. Optimū vero est/non simpliciter sed inter reū principia. Pr̄iatiō em̄ nihil est omnino: & materia pro se nihil: que p̄ appetitū forme appetibile habende in continuū cōpositi machinatur malescū. Vnde & forma est ens a materia appetibile: nam ipsam materia ut foemina virū/ turpe bonum & quodcuq; imfēctum sui p̄fectōem appetit: appetitu/non quidē ratiōali aut āiali sed naturali. Alia subiungenda est descrip̄tio formam & substantiale& acc̄entalem cōplicans. DIS. Quæ MAG. Forma est que dat esse rei. esse quidē sustentiale/si forma fuerit substancialis ut anima hominis. aut accidentale/si forma sit acc̄entialis. ut albedo albo. Verumtamen Forma que inter principia reū naturaliū cōnumerata est/ accidentalem non cōprehendit. Materia em̄ & forma ex quibus natura les res sunt substantię sunt: non accidentia: nec tamē per se & directe: sed reduc̄tive in genere substantię ordinabiles. De formis aliqua in sequentiib⁹ tractabimus. nunc priuationem discutiāmus.

Forma **De Priuatione. Capitulum decimum :** DIS

Priuationem definias. MAG. Priatio cum nihil sit / nec genus nec differentiam habet: & idcirco definiri nequit. Priuationem vero nullam tē esse Augustinus contra Manicheos Affirmat dicens. non em̄ tenebit ali quid sūnt: sed ipsa Lucis absentia. sicut silentiū nō aliqua res est/ sed ubi sonus nō est/silentium dicit. Conuenienter ergo Priatio describitur. Priatio est carentia formę aliquius cum aptitudine materie ad ipsam. pri mū pater desilencio quod absentia seu carentia soni est. ultimū vero nec fario additur. nisi em̄ materia nata esset recipere formam: cuius carentia habet: ea nullatenus careret. nō em̄ alius carere dicitur ratione quam ex primordiali sui cōditione aptus non est recipere. sic nec lapidem cecū audemus affirmare. DIS. priatio itaq; non est materia. MAG. nō utiq; hec em̄ non aliqua res est: materia autē nō omnino nihil est: unde & in aduentu formę priatio eiusdem amplius nō est: sed materia recipiens formā est: de qua priatio iā negatur: que rursus forma separata. de eadem affirmatur. cū em̄ nihil sit ad introduc̄tōem formę nō corrumpt̄ nec ad separatōem eius p̄odicitur. DIS. Sed quomodo fieri potest: ut materia que actu contrarijs priuata est formis earundem in se habeat priuatōes & ni fortasse formarū contrarijs priuatōes contrarijs non sint MAG. Quinimō priuatōes eodem modo opponunt̄ priuationē quo & formę (quarum priuatōes sunt) opponunt̄ positivē. Sicut autē sole formę imēdiatē contrarijs simul in eodē subiectō se nō cōpatiunt̄: sed eidē vicissim insunt: nec his ambabus simul caret: sic nec ambas priuatōes C̄ qđ codē generē priuationē opponunt̄. simul recipit Hec autē de priuatōe formaliter dicta accipienda sunt. fundamentaliter em̄ priatio a materia priuata non

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

distinguuntur. Nonnulla etiam libro secundo supra tractatu de Cathgoriis de priuato differuimus. Superest ut in sequentibus res naturales quarum principia vidimus: pro modulo epitomatis nostri transcurramus.

De Re naturali & natura. Capitulum. ij. DIS.

Es naturales intelligo quae ex principiis naturalibus: materia vi Res natura delicit & forma naturali existunt. ut lapis. arbor. & his similia. tales. MAG. Optime Materia namque & formae nature sunt: ex his igitur cōposita non ab re naturalia disti possunt. DIS. Natura quid est? Ma Naturā esse manifestū est. nec demonstratur: sed taliter definitur. Naturā est principiū & causa motus & quietis eius in quo est primū: per se & non secundū accidens. DIS. Definitiōis p̄tē facias clariores. Ma Natura principiū est primū. i. principale & immediatum. Nā & si qua Natura lītates ad motū & quietem concurrant: non tamen imēdiatē & principia liter. sed ut instrumenta. ideo nō entia naturalia aut naturam habentia: Entia secū sed entia secundū naturā sunt: quia accidentia enti habenti naturā. Seque dū naturā tur (&) pro id est causa (ut idem noīe principiū & cause intelligas) motus & quietis: q̄ eide sunt (eius) sc̄z cōpositi in quo natura est per se. accedit em̄ artificialibus inquantitatib⁹ ur moueant ab ea q̄ est s̄ ipsis natura. ut cum statua cadit: accedit ei q̄ sit lignea aut lapidea. Excluduntur etiā hīc cause per accidens: quibus etiam cōnumerantur casus & fortuna. q̄ vero additur (& non secundū accidens) partes excludit: q̄ quādōc̄ principia sunt motus subiecti in quo sunt: nō aut per se sed accidēt aliter. Accedit em̄ sananti seipsum ut sit medicus: cū ab alio sanari possit. Natura igitur principiū est & causa motus & quietis &c. Id est: Naturā est per quod res in qua est inclinat ad receptionē motus vel quietis aut formae alterius. Res em̄ naturalis eadē natura per quā est: nata est recipere om̄is passiones huiusmodi naturā consequētes. Formā aut̄ quia non tm̄ inclinat ad hās sed etiā actiūe concurrunt: ideo a Phisiis dicitur magis natura esse: eo q̄ ratio principiandi formē p̄fectior sit q̄ ratio principiandi materia. utraq̄ tamen in genere principiū passiuū cōcurrunt. Principiū vero actiū motus & quietis cuiuslibet nō semper est intrinsecū: ut infra patet.

De generibus Causarum. Capitulum xij. DIS.

Nexplanatio definiōis/causa & diuersitate iusinuare videris: cum aliā per se aliā uero per accidētē distinguis. ne igitur graue natura est ris de his latius tractare. MAG. Principiū in definitione Naturā principiū causaz per se sed per accidens dicam⁹. mobilis nāc̄ in eo q̄ mouēt accidit habere in se principiū sui motus. sicut medico sanāti seipsum/accidit habere in se suę sanationis principiū: inclinari aut̄ ad motū & ad formā inducendā per se inest mobili. Causa aut̄ generale nomen est: intrinsecū & extrinsecū principiū cōlectēs. Est em̄ causa ad cuius esse sequitur aliud Causa ut ad esse solis legitur lumē. DIS. Causa intrinseca que est? MA. II. Intrinseca la ex qua cōpositi substantia integrat, ut sunt materia & forma, de q̄bus

LIBER OCTAVVS DE

extrinseca supra: DIS. Extrinseca quæ est? MAG. Quæ ad rei constitutiōem cōducit sed substantiæ eius p̄sona est. ut sunt efficiens & finis. DIS.
Efficiens. Efficientē quā dicas? MAG. Eam/a qua primo fit motus & hęc qui: p̄cipalē dem principalis est. ut dominicator. Quæ vero mota mouet/instrumētū istud talis dicitur. ut securis mota a dominatore. Rursus autē efficiētiū quod talis. dam intra substantiā eius quod efficit cōtinetur: & ratio seminalis non

Intrinsecū. nūc appellari solet. Et eis vis insita rebus ex similibus similitudine procreans, ut vis grani reducens ipsum in arborem. De hac autem eo loco quo de plantis agemus enucleatus differendum erit. Hanc nōnulli inchoationem forme producendū astruunt: ut ex ea operatione naturę / forma p̄ficiat. s̄ an forma ulīs aut p̄ficiaris cēlenda sit nec ne disputat. Quī yō Schottus, inchoatiōem formarū in materia nō admittunt/ratiōem seminalē quā

Bonaventura
li. 2. dis. 18
libro. 2.

extrinsecū litatē / formam semīs cōcomitantē & ad formā generandam dispositiue agentem esse dicunt: nec illam/nec semīs formam actione naturę in formam generandā conuerti astruunt/sed potius abiiciendam esse affirmant. Aliud efficiens extra substantiam eius quod op̄atur existit. ut cōlorum influxus. & rerū artifices. qui cum secundum intellectum & voluntatem agunt causę exemplares possunt appellari. In mente em̄ artificis sunt exemplaria eorum quæ p̄ducit in exteriore materia. Cum vero semp̄ materia una aptior sit alia / in nulla exemplaris forma singi potest sicuti est in artificis anima sed manet similitudo & imago eius quæ est veritas in mente: Est igitur forma rei in anima artificis archetypa & veritas: & dum in potentia ad actū deducitur/motus est: in materia autē, iam p̄ducta est similitudo & imago. Has retum formas in mente diuina idea s̄ dicunt. Sunt autem ideae (ut ait diuinus Augustinus libro octoginta triū quæstionū. q. 45.) formē eternae & incommutabiles in mente diuinā: Et ut afferit Schottus libro. 1. dis. 3. sunt res obiective cognitae ab intellectu diuino. DIS. Idee cum sint eternae / non nisi deus esse possunt: quia plura eterna non sunt: & omnia rerum sunt: quia omnia a deo obiective cognitae sunt. MAG. Sane. hoc em̄ testa euangelista Ioannes dicens. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil: quod factum est in ipso vita erat: quod autē in deo vita est utiq; deus est Idee itaq; in deo & si plures sint (alij em̄ ratione ut ait Augustinus condit⁹) est homo alia equus / omnes tamē unus deus sunt. Hoc exp̄llitus libro de trinitate edocuit dicens. Primus ac summus intellectus est ars quædā omnipotentis atq; sapientie dei plena omnī rationi viviūtū incommutabiliū: & omnes unum in ea sunt ipsa unū de uno cum quo unū Et libro soliloquiorum. c. 21. Tu es deus meus & dominus omnī quæ creasti: & apud te omnium stabilium sunt causæ: & omnium mutabilium apud temmūtabiles manent originēs. & omnium rationabilium & irrationalium atq; temporalium sempiterne viuunt rationes. Vnde & diuinus Boetius libro de consolatione metro nono .tu cūctū a superne Dir̄cis ab exemplo: pulchrum pulcherrimum ipse Mundum/ mente gerens Similiq; imagine formans. Sed quorsum sermo noster defluit prima

an Helm?

augustin⁹

Schottus

Ioan. pri-

augustin⁹

Ideæ

PRINCIPIS RERVM NATURALIVM

178

rudimenta philosophie perquirentes ad arcana quædam theologiae ascēdimus. DIS. Ad instituta ergo regrediamur.

De causa finali: & causarum coincidentia Capitulum tredecimum MAG.

Causatione efficientis extrinseci nonnulla de forma exemplari, trahit auius: restat ut secundum præmissa extrinsecæ causæ partitis onem de fine differamus. DIS. Finis quid est? MAG.

Duplex est: scilicet finis gratia cuius: & finis quo. Primus est gratia cuius alia fiunt/ ideo etiam causa causarum dicitur: & ab ipsa primo efficiens ad operandum mouetur/motu quidem metaphorico & intentionali: quia scilicet ab efficiente desideratur, reali autem motu mouere non potest: quia frequenter in re realiter nondum est: sed solum in intellectu & voluntate. Dicitur tamen causa realis denominatione extrinseca q[uod] effectus realis est ad q[ua]nem appetendum mouet appetitum: & spiritualiter inclinat. Et hie est finis generationis. Secundus finis est quo ad pri-
mum peruenitur: ut virtutibus beatitudine attingitur: & evacuatione no-
ciui humoris sanitas reparatur. In naturalibus etiam sepius contingit:
finem primum cum forma & efficiente coincidere. In numero quidem:
ut anima petri: finis est generationis petri: & forma eiusdem. In specie
autem: ut forma ignis a. efficiens est formæ ignis b. & haec finis est gene-
rationis ignis b. Formæ autem ignis a & ignis b/ eiusdem speciei sunt. Et
deus dictatur causalitatem cōplicat. Est enim tricausalis. Efficiens: omnia ex nihilo producens. Formalis quia exemplar est omnium
formas in se continens. Et finalis/ in quæ omnia tendunt. Materiæ autem
causalitatem quæ est pati/ non supplet: nec actione phisica efficiens cuius
causalitas est agere cum materia coincidit: immo materia nec in specie nec
in numero cum alijs causis coincidere potest.

Finis quo

coincidentia
causarum

Dous tricausal-
les.

Materiæ non coincidit cum alijs.

De causa uniuersali & particulari complexa & incōplexa per se & p[ro]p[ter]i accidens in actu & in potentia Capit. decimumquartū MAG.

Rer[er]as autem quas diximus alijs sunt causarum diuisiones.

DIS. Quæ. MAG. Causarū quædam est uniuersalis ut sol homo. quædam particularis ut hic homo. Et rursus causarū quædam est complexa ut petrus scriptor. quædam incompleta ut scriptor. Et amplius causarum quædam est per se causa: quia scilicet secundū propriam naturam & non per aliud sibi accidens causat: cum quo unum per accidens constituat. ut ignis generans calorem in aqua. DIS. Num ignis calorem in aqua p[ro]p[ter]i accidentem caliditatem producit?

MAG. producit. Sed caliditas ignis cū igne non unū p[ro]p[ter]i accidens constituit: non g[ra]u se habet ut determinatio & determinabile quæadmodū p[ro]p[ter]i g[ra]u.

Causa
uniuersal.
particularis
cōplexa
incōplexa
per se

LIBER OCTAVVS DBT

p accidentes Causa per accidentis per oppositū manifesta est ut musicus scriptor. Ad cedit enim scribenti librum ut sit musicus. Inter has etiam casum & fortunam infinitasq; alias nominare possumus. Infinita enim sunt quae unicuique accidunt non simpliciter & in eodem genere. In quolibet enim causarum genere status est, ut dicit secundo metaphysice. Rursum autem quilibet harum siue Aristoteleū p/ctiāriū/cōplexarū/inciplexarū/p se vel per accidentes /duplex esse, in actu & in potentia. DIS. Causam in actu quā dicas & MAG.

Caī actu quae actu effectū causat. ut scriptor actu scribens. Et hæc simul est & non est cū suo effectu: non quidem iam cōpletum: sed in fieri actuali cōstituto. Idem tamen de fundamētis & relationib⁹ verificari potest. DIS. Causa in potentia quae est & MAG. Quia cū actu sit nihil causat/ causandi tamē potentia habet. ut scriptor dormiens: vel quæ actu esse non habet: possibilis tamē est ad esse & causare, ut antichristus causa est in potentia futuræ persecutionis ecclesie.

Si unius effectus plures p se causæ aut unius cause plures effectus possint esse, de causarū cōnexione & causandi necessitate. Et quod causæ sibi inuisitum sunt causæ Capitulum. xv. DIS.

Reter et vero quæ dicta sunt de causis /aliud me mouet fortasse scitu non indignū. Est autem ut brevib⁹ edicā: si unius effectus plures p se causæ esse possint & MAG. Recte arbitraris hoc scitu non indignū: eo namq; cognito non mīmē in philosophia q̄stiones patēt unius esse bunt. DIS. Tu ergo quid sentiendū sit edicito. MAG. Uniuscuius p̄fectus p̄fes q̄ quod creaturæ noī censemur plures esse p se causas/generes diuersorum p̄fectū eē cāc facile declarabit. nulla em̄ creatura a se ipsa est: nulla em̄ omnino res ē cū p se genera/ rū diuerso sit: om̄is igitur causam efficientē habet. Rursus autem teste Boetio in om̄i Aug⁹.c. I. Boet⁹ lī. cum nī eo quod est citra primū /est hoc & hoc. id est: quod est & quo est potēti & actus. primū/ratiōē materiæ alterū vero rationem formē habet. Eius autem quod factū est utiq; aliquis finis est. Sumus em̄ & nos qd. Aristoteleū p̄ amodo satis omnī. dicit Philosophus. Cuiuslibet igit̄ effectus quartu 2. phisico or causas esse alio loco affirmat. DIS. Intelligo. Sed cur dicis generū diversorum? MAG. Nam quinto metaphysicē cōcluditur unus effec- tū plures causæ unius generis esse non possunt nisi sint essentialiter sub ordinatæ aut partiales. Exemplum primit. Sol & homo generant hominem. Sol quidem ut causa uniuersalis: homo vero ut particularis/unius ueris alia subordinata: ambae tamē in genere efficientis. Exemplū secundi: motus ipsius nautis/parriales causæ possunt esse decem homines: aut egredientes. Sic visionis videntur & visibile. Intellectionis intellectus & intelligibile. Sed in his fortasse potentia est causa principalior: id quibus in lequentibus. DIS. Causæ essentialiter subordinatæ quæ sunt & MAG. quarum secunda in causando dependet a prima in cuius virtutē

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

te agit. Prima autem ut dicit prima ppositio libro causarum plus in effectu influit et secunda. ut sol & homo. In his enim quoniam creatae sunt prima quantitas ad intimitatem plus influit: ad formam autem effectus non potest deuenire nisi per formam agentis proximi & quantitatis ad hoc minus influit. Cum vero secunda non dependet a prima in causando (& si in essendo) causa accidens dentaliter subordinatur. ut auctor & pater petri. nam & si pater petri esse habeat ab illo sub aucto petri in generatione: non esse petri ab aucto non dependet: cum ipsum ordinare generare possit aucto per mortuo. In essentialibus autem philosophi causandi necessitatem ex earundem conexione posuerunt: ita ut secunda agete & prima necessario agat. Ex quo sequitur effectum causae naturalis simplicitatem esse necessarium: tali autem destruendo/ causa eius destrueretur: ita causa prima non esset oīno independens & destruenda posset: quod dicere quis audebitur dicendum igitur: primam causam causare contingenter. Causa igitur secunda a prima contingenter est: necessario autem causari si sit naturalis: non autem si fuerit voluntaria. voluntas enim in actione sua est libera. Sed hec alterius sunt speculationis. Quae ad preflos continent terminemus. Sicut enim unius effectus plures causas esse ex dictis manifestum est: Sic unius causae plures & diversi effectus diversa ratione reperiuntur. Nauta enim qui sua presentia causa est salutis nauis: absentia sui causa est periclitacionis nauis. Similiter & sol lutum induitat: & ceram dissoluit. Sed hic dueritas rationis in materia non in sole est requirenda. Non enim etiam causa sibi inuicem causae sunt. ut lumen a boris: qui causa effectiva est sanitatis: ipsa quoque sanitas est causa finalis. Omnia autem effectuum causas in unius summorum dei voluntatem ut causam primam reducere. Augustinus in de trinitate libro tertio non obsecruo exemplo declarat. Omnia enim deus causa est immediata quae/ dam tamen causat cum alia particulari causa: non ex indigentia sed liberalitate summa: que rebus non modo esse dedit / sed & operatione insidit.

Sequitur Typus Fortune

unum esse
diversorum
causae

Aug⁹. c. 3.
& quarto

Causae sunt
sibi inuicem
causae

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

De Casu & Fortuna secundum opinionem genti litatis. Capitulum decimum sextum. DIS:

Nter causas per accidens Casum & Fortunam dum numerares/
patula aure auscultabam, multam namq; vulgus his tribuit cau-
salitatem: verebar aut: quia ad alia festinas, ne harum tractatum
preterites. MAG. plurima preterire necesse est: non enim presentis discip-
tacoris est omnia limate excoquere. Has aut causas Casum dico & For-
tunam non oportet silentio transire: circa quas contingit damnabiliter
errare. Vnde quondam Romanii Fortunam diuinum quoddam numen ex-
istimabat: quod pro libitu suo/Hominum meritis non consideratis/alij
bona:alij vero mala largiretur. Ad quod designandum/simulachrum
eius in specie muliebri in medio rotæ qualitatæ verteret continue constitue-
bant:cuius facies dextera lucida/ sinistra obscura: utraq; vero ceca appa-
rebat, quia splendidi sunt quos souet: obscuri aut quos psequuntur. Ceteras
vero indifferentiam eius designabat ad bonos & malos. Similiter quia
eos quos souet excecat. Huius aut prodigijs mutabilitate rota volubili
ostentabat: cuius qui summam tenet arcè/piperisq; frui est successib; mox
inopinato casu ad ima deicit. Rursus aut q; in imo constebat ex oppoita
rotæ parte locū celsitudinis confundit. Quæ & si eo ordine in mortaliū
actibus queuant: impium tamē & fidei nostræ inimicum: principijs etiā
Philosophicis omio contrarium est ea alicui / preterq; prouidentiæ diui-
ne ascribere: que iustis occultisq; iudicij secunda & aduersa comunicat
pro ut voluerit, quod Augustinus in de ciuitate per multos libros/ &
Boetius in de consolatu Philosophico latissime ostendunt. De cultura Augusti^o
vero Fortuna a Romanis libro quarto capitulo. 18. & nono differit. Co Boeti. li. 5.
lebant enim Fortunam publicam: que rem publicam defenderet, Fortu-
nam virilem & muliebrem: ut est apud Ouidiū de Fastis, & libro tertio Ouidiū,
de Tristibus, Nempe dat & quodcumque liber Fortuna rapitque, Cy-
rus & est subito qui modo Creslus erat. & libro quinto . Passibus ambi-
guis fortuna volubilis errat: Et manet in nullo certa tenaxq; loco: Sed
modo læta venit & vultus modo sumit acerbos: Et tantū constans in leui-
tate sua est. & Boetius de consolatione libro secundo Prosa secunda. Huc
continuum ludum agimus: rotam volubili orbe versamus: Infima sum-
mis summa infimis imutare gaudemus.

De Casu & Fortuna secundum opinionem Philoso- phonum. Capitulum xvij. DIS:

On ingrata fuit hæc narratio vanitatis Gentiliū. Sed quid Pbil
losophi de his senserint quæsto edicito. MAG. Philosophus
libro secundo naturalis philosophiae: Casum & Fortunam volens defi-
nire: præter eas quæ in superioribus digessimus: causarum partitiones
alias & agentium & effectuum adducit. Quarum priuom prima hec est.

LIBER OCTAVVS DE

- Agentiū varietas** Agentium quēdam agunt secundum propositum & deliberationem. ut homines rationis compotes, quēdam vero non agunt a proposito. ut in fantes/bruta & ianima. Effectū autē quēdam sūti semp. ut solis ore & occasu. quādā frequenl ut calor in estate & frig⁹ in hyeme. quādā extra sep⁹ & frequenter siue raro contingit ut inuentio thesauri. Amplius eorū q̄ sunt quēdā sunt propter finem determinatū. ut fossio sepulchri propter sepeliū & mortuū. & quēdā alia non intenta annexuntur illis: & accidunt.
- Fortuna** Ex his definitio Fortunae: manifesta erit. qua dicit. Fortuna est causa p̄ accidens eorū que sunt propter hoc in his q̄ agunt secundū p̄positū extra semper & frequenter. Similiter & descriptio Casus patet. qua dicit. Casus est causa p̄ accidens eorū q̄ sunt propter hoc in non h̄iib⁹ p̄positū extra sp̄ & frequenter. DI. Exemplū horū adiungas. MA. Exemplū fortunæ ē in eo qui ad sepeliēdū mortuū sepulchrū fodit: & hodiēdū inopinatū thesaurū regit. Exemplū Casus. Si equus stabulū repetēt salutē a lupo & tri poda deorsū cadēt apta sedes efficiēt. Verūtū nōnunq̄ effectus fortuit⁹ casualis appellat⁹: exēto noīe casus ad forrūnā & calū pp̄p̄tū dictū. Sic & i. pp̄p̄tū Plutarck⁹ lapides paucim̄ substratos fortunā oī dicebat q̄s Plutarch⁹ aut ad cōstuentas aras Deorum applicat fortunatos dicere solebat. His enim reverentia alijs aut cōsumeliam attritō pedum fieri cōtingit. DIS. Proprietat⁹ fortunæ respectu illorum est: q̄ nobis a p̄posito agentibus accidit. Cas⁹ autē p̄ pectū illoī q̄ nō utētib⁹ rōe/aut utētib⁹ h̄i apposito nō agētib⁹ eueniūt. MA. Optie DI. Sed nō dū que res sit Fortuna aut Casus accepit. MAG. Fortuna (ut aīt nōnulli philosphantū) est voluntas agentiū: a p̄posito. Casus autē est natura eius qd̄ agit non a p̄posito. DIS. Nī voluntas & natura sunt cause p̄ se. MAG. voluntas causa per se est effectus intentiū: qui eueniit a p̄posito. Et causa p̄ accidens: quam fortunam dicimus / effectus non intentiū qui eueniit preter propositum. Vnde in dato exemplo: sepulcrum est effectus intentus. & inuentio thesauri est effectus fortuitus. Sic & in Casu. Casus tripode deorum/effectus est naturalis a natura & grauitate eius. Sed q̄ facta est apta sedes effectus est casualis. Verūtamen nihil sic eueniit fortuite aut casualiter quinetat⁹ eueniat a causa per se intendente hoc fieri. Nam ut plato afferit: nihil est cuius ortum nō p̄cesserit legitima causa. DI. Plato in que sunt cause tales? MAG. Augustinus libro de Ciuitate quinto. ca. Tūimeo nono aperuit dicens. Nos eas esse causas que dicuntur fortuitæ: unde Augusti etiam Fortuna nomine accepit: nō dicimus nullas sed latentes: easq̄ tribui mus vel veri dei vel quorumlibet spirituū voluntati: ipsaq̄ naturales nequaq̄ ab illius voluntate sciungimus q̄ est auctor omnis conditorq̄ naturæ. Nihil em̄ fit visibiliter & sensibiliiter (inquit libro tertio de Trinitate.) quod non de interiorē invisiibili atq̄ intelligibili aula summi Imperatoris aut iubeatur aut p̄mittatur secundum in effabilem iusticiā premiōe atq̄ penārū gratiarū & retributionū: in ista totius creature am plissima quadā immēsaq̄ republika. DIS. Hic igit̄ effectū fortuitū aut casualē dicere possum⁹: cui⁹ p̄ se causam & pp̄inquam non videmus.

*Casus inq̄ prie
dictus.*

*Fortuna
Casus*

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

Augusti⁹ MAG. Ita Augustinum de academicis quæstionibus dixisse patet
Cū aut nihil aliud in rebus casum vocamus: nisi cui⁹ ratio secreta ē. nos/
Aristotel. mine autem casus fortunam comprehendit. Idem Aristotiles de fortu/
na bona scribens affirmat.

De dupli fortuna bona & mala: & unde unus
alteri fortunatior sit Capi. xvij. DIS.

Vid Aristotelem de bona fortuna scribentem cōmemoras ē an
quia nō omis fortuna bona est⁹ MAG. Etiam fili. Nam si p̄/
ter intentionē agens a pposito bonum consequat̄ aut malū su/
gat: eufortunum seu bonam fortunā dicimus. Si autē tali agenti ma/
lum eveniat ppter intentionem: aut bonū effugiat: disfortunū seu mala
fortunam dicimus. Idem est si quid talium accidere potuit: quod enim
Eufortu/
nium
Disfortu/
num nim.

¶ parum deest nihil distare vide⁹, bonū aut tale aut malum/ non modi/
cum sed notabilē esse debet: ita ut si agens ipm agnosceret ad fugā / aut
consecutōem eius ageret Hinc etiam de numero eorum q̄ ppter hoc si/
unt effectus fortuitus esse dicit̄. non quia ab agente intendit̄ (quia la/
tet) sed quia intendere ē si cognosceretur. Requirit̄ amplius: ut talis ef/
fectus non semel tantum nec semp̄ sed in pluribus acciderit. DIS.
Sed dic quae⁹ unde huiuscmodi effectus magis uni q̄ alteri eveniūt̄

MAG. Huius quæstionis nodulum si philosophice soluere tempta/
bimus/ a positione Aristotelis non discedendū arbitror: qua dicit impe/
tum quendam inesse quibusdam: quo mouent̄ ad aliquid quo cōsequit̄

Aristotel. tur bonum non intentū. DIS. Hui⁹ irnpetus causa q̄ ē⁹ MAG.
Si de intrinseca quæris: natura est non quidem specifica (quia nō omni/
bus inest/ sed indiuisit̄) Vnde dictum est bene fortunatus bene natus

Est em in his dī positio quædam nō in anima (quia ut ait ubi maxim⁹
intellectus ibi minima fortuna) s̄ in corpore: consequens ipsius cōplexi/
onem naturalem. Causa autem extrinseca concensus est causarum extri/
searū talem ppter huiuscmodi dispositiōem magis q̄ alium non ita di/
positum mouentū ad aliquid operandū qd bonum non intentū conse/
quit̄. utputa eo loco vel tempore fodere sepulchrum. tale autem mo/
uens coelū & motricē eiusdem intelligētiā dicunt. Hęc autem originē
habere videntur ex radice constellationū in nativitate: quam libro leptī
mo dicit̄ doct̄orum Katholicon suspectam ostendimus. Similiter &
de fato & fatalib⁹ quid veritas abhorreat regim⁹. Magis igit̄ hui/
usmodi causalitatem voluntati diuine & iusticie eiusdem attribuamus
s̄m ea qua Augustinū paulo ante in libro de trinitate & ciuitate dei cō/
memoasse notaūmus.

De monstruosis & miraculosis effectibus a quibus
fieri possint Capitulum. xix. DIS.

Mnūm itaq̄ causalitatem in deum si referimus s̄m Augustini
prefaciam sententiam/ nihil est quod vel fortuitum/causale mō.

LIBER OCTAVVS DE

struōsum aut miraculōsum dīcī possit. MAG. Profrūs nihil. Nam & cū multa talia cōmemorasset Augustin⁹ de trinitate libro tertio c.ij. Ni hil inquit hōrē sit nīl voluntate dei: sed plerisq; non apparet. Itaq; licet it vanitati phōrē etiam causis alijs ea tributere. vel. veris vel pximis: cū omnino vīdere nō possent sup iōrem ceteris omnibus causam. id est vīlūtatem dei: vel fālis / & ne ab ipsa quidem p̄aeuestigatione corpōrālium rerum atq; motionēm sed a superstitione & errore polatīs.

DIS. De fortuitis & fatalib; fatis luculentēs quantum epito-
matis ratiō admittit dissertum censeo. Sed de reliquis pauca salē aperi-

Monstra. Monstra dici cōsueuerunt ea quā ppter solitū natūrā cursum evenire solent. Agentia em & si semp̄ sibi simila producere conentur: nōn unquā tamē vel ppter materiā superabundantiā / defec-
tum/corruptōē/qualitatē disconuenientiam: aut aliquod aliud īmpe-
dimentum dissimile generant: & hoc naturalē monst̄ū dicunt ip̄m de-

Monst̄ū. finiētes taliter. Monst̄ū est peccatū illius quod fit ppter aliquid. aut clarius. Monst̄ū est dissimilitas quādā in pauciorib; conueniens enti-
bus naturalib;: eveniens ppter solitū cursum naturē: disconueniens il-
lis ex quibus traxit originem. ut cum hermofroditus: aut duobus capi-
tibus homo nascit̄. ita parifomiter & in alijs rebus exempla afferri p̄tē-

DIS. Monst̄ū igī ppter intentiōē naturē agentis generaē. MA. probe: si de natura particulari intellegis. nam omnia talia quādā modū
& fortuita & casualia a deo/qui est natura ullis omnium intēndunt̄: nec contra naturā fiunt. Quō est em̄ cōtra naturā (ait Augustin⁹ de ciuitāte dei libro. 21. c.8.) quod dei fit voluntate: cum voluntas tantū utiq; cō-

Augusti⁹.

ditoris condit̄ rei cuiusc; natura sit. & scip̄m clariorē faciens: subiungit. Portentū igī fit nō cōtra naturā/ sed cōtra quē ē nota natura. DIS.
fiunt itaq; portenta ex causis naturalib; sed nobis incognitis. MA.
oprime. unde & libro x. ait. Interallis temporez /occultis ipsiū causis
mundi verūtāmē sub diuina p̄vidēntia cōstitutis & ordinatis mōst̄ro-
fa contingit: quales sunt inusitati partus animaliū: simul itaq; & cause
per quas & ppter quias sūt̄ nos latent: nō em̄ frusta: unde ait monstra-

Monstra. dicta sunt: quia alīqd̄ significando demōstrāt̄. Ostenta quia ostendunt
Ostenta. Portenta quia p̄stendunt̄. Prodigia qā porro dicūt̄: id est futura p̄dicunt.
Portenta. Vnde & ex his humana ingenia nōn unquā futura p̄dicunt. DIS.
Prodigia. Quid aut̄ de varijs monstris/q̄ historiē in diuersis mundi p̄tibus/mas-
xime aut̄ in India esse cōmemorat̄: quoq; quidā unū oculum habere in
fronte media quib;dam plātas veras esse post crura: quosdā sine cer-
uice oculos habere in humeris: quosdām cynocephalos: id est canina
capita hñtres & similā inumerā describunt̄. homines ne sunt & ab Adam origine traxerūt̄. MAG. Hęc & alia monstruosa hom̄m genera/ Augu-
sti⁹ de ciui. dei de libro xvi. enumerat. & creatorē oīm talia effecisse. p-
pter decorē uniuersi: nec errasse dici possit ostendit. & in fine cōcludendo
ait. Aut illa aut alia q̄ de ḡbusdā ḡtētibus scripta sunt/oīno nulla sunt:
aut sūt̄ hom̄es nō sunt: aut ex Adam sunt si hom̄ines sunt.

Augusti⁹.

PRINCIPIIIS RERVM NATURALIVM

De Miraculis Capi. vicesimum MAG.

182

Idem

Ecce eadem quod monstri nostrarum censentur miracula dici solent: quoniam quod raro sunt ipsa sunt mira inquit Augustinus. ubi supra. Sed assiduitas experiendi paulatim subtrahit admiratiois incitamentum. Et ibidem capitulo octauo dicit. Vnde & ipsa quod in rerum natura omnibus nota sunt/ non minus mira sunt: essentque stupenda considerantibus cunctis/ si solerent homines mirari nisi rara. Proprietate autem miracula sunt quoque sicut in natura Miraculorum/ produci potest in modo non omnino alio. ut natura in generatione vita tribuit: & est naturale. Deus iam et mortuo corpe subito vita refundit: & est miraculum: & quidem magis proprie miracula sunt haec & signa/ si ad aliquid diuinum annunciantur nostris sensibus admouentur. Si vero aliqd fit cuiuslibet natura facere non potest: nec ordinem ad hoc habet/ mirabile dicendum debet. ut est humana natura diuina in unitate suppositi uniri. corpore animale putrefactum in terra gloriolum resurgere. DIS. Num miracula a prima causa sunt?

Psalmus MAG. A sola dicere prophetam. Qui facis mirabilia magna solus secundum po testitatem & principaliatem. nam promissione etiam magicis artibus sunt. Nam & Exodius odi. vij. Magi Pharaonis ranas serpentesque fecerunt. DIS. Sed unde haec

Augustinus potest? MAG per aeras patentes inquit Augustinus magicas artes potest quodque potest: nec ille valent nisi data de super parte. ideo scynthes facere non possunt. erunt pharaonis magi. Non autem solis malis deus haec commisit: sed & bonis angelis. & hoib[us] frequenter talia agere coegerit: sed differenter: ut est videre per Augustinum li. 83. q. 80. DIS. Cur autem de peccatoribus angelis seu demonibus hanc partem dat? MAG. Respondebat Augustinus ad fallidos falsificantes & ad mouendos fidèles ne tale aliquid facere per magno desideraret vel ad exercendam & pbandam manifestandamque iustorum pacientiam. ut patet in Iob cōsilios rationes assignat de ciuitate dei li. 2. c. 23. & alias addit libro. 7. c. ul. 1. DIS. Creatores sunt itaque maligni spiritus talia operantes. MAG. neque quā. nam huiusmodi non de nihilo. sed piacenti materia: corporeis secundum mundi elementis. in quibus occulta quædam regna semina latentes producuntur & natura interuersis temporibus producere possent. Ipse autem nouerunt celestes Augustinus me debitas materias & causas applicare. ut idem in qua de trinitate. c. 9. luculententer declarat. Nendum autem malis sed & bonis angelis huius cetero de parte creator communicat. ut iam dictum est. Sed quicadmodum inquit Augustinus haec faciunt angelii vel potius deus: quicadmodum haec faciat per angelos suos: & quantum fieri velit erga per angelos. siue sincendo siue subiendo siue cogendo ex occulta sede altissimi sui: nec oculorum acie penetrare nec fiducia ratio eius enucleare nec proiectu metis comprehendere valco. DIS. Satis sit ergo nosse omnipotentiam creatoris non ita causis naturalibus alligata: ut propter consuetudinem earundem cursum & ordinem excedere corporalim materia per se vel misteriosos diuersos effectus cum voluerit. non possit efficere. Sed diutius expositioni harum partium definitionis naturae immorari: cum dicimus principium & causa per se & non solum accidens/ cuius ferme die transfiguratio brevis igitur hoc quod in definitio additur (motus & quiescere) transcurramus

B. 7.

LIBER OCATVVS DE

De Motu qualis res sit: & si distinguatur a termino
ad quem: & declaratione definitionum motus

Capitulum vi celsimū primū MAG.

Mnibus itaq; ambagibus posthabitatis/ motus naturam p defi-
nitiones venari tempabimus. DIS. phe Definitio nanci ut
in dialecticis audiui oratio est indicans quid est esse rei. MA.

Motus Motus igitur Cui Aristotelii visum est. Actus est entis in potentia s; m qd
huiusmodi id est s; m q est in potentia. Pro uberiore aut huius intelligentia ani aduentu mobile antequā mouetur esse ens in actu existens
di(nisi em̄ esset moueri non posset) & in potentia subiectua & recepta
ad actuū/ quem motū dicimus. similē & ad formā per motū acquisibilem

DIS. Mobile itaq; antequā moueat in duplice potentia esse videt. scz
in potentia ad actum/ qui est motus: & ad formā per motum introducendā MAG. optime infers. DIS. Sed qualis entitas sit ille actus

Motus p quē motum dicens nōdū accipio. MAG. Si motū materialiter siue fundamen-
tāliter considerabimus/ forma est fluēs de esse imperfecto ad esse p
fectum cuius gradus post gradum successiuē in eo quoq; mouet acquisi-
tur. DIS. eadem ergo res est actus/ quem motū dicens & forma mo-
tum terminas ē MAG. Eadē. Motus tñ dñ actu fuit & graduali-
ter acquirit: termini vero motus est dum actu tota in eo q mouebatur

Motus fo subsistit. pñtibus em̄ habitibus in materia cessat motus. Formaliter autē
materialiter. si motū accipimus: iōm passionē successiuā esse de genere transmutatio-
nis: ex cōmentatore lup tertio phisicorū & Aristotele libro v. cognos Auerois
uimus. Ab hac forma quae absoluta non est sed respectiuā Curi in cathe Aristoteles
goris determinatū est) mobile per maliter moueri dicit. Vnde in mo-
tu alteratiōis: qui exēpli gratia p ceteris declarandus est: q dixim⁹ luce
clarius patet, maxime autē in ea qua aqua frigida p igne calefit: aqua
nāc̄ frigida actu quidē existit/ sed in potentia est ad calefactōem: quam
hic motum dicimus: & ab eadem formaliter calefieri denominat: & per
hanc ad caliditatem tendit: cui⁹ gradū post gradū cotinue acqrit donec in
ea cōpela. tūc em̄ mot⁹ qui est calefactio definit: nec aqua ita calefieri:
sed calefacta siue calida a forma acquisita denominat. Ex his scđa mo-
tū definitio intelligi facillie q dicit. Mot⁹ ē actus mobilis in cōptū mobile.

q motus non est mobile: sed est accidens in mobili
li subiectu. Et de his que ad motum necessario
concurrunt Capi. xxij. DIS.

Lana quidē hęc vident. sed & motū qz siue materialē siue formā
lē nō ipm mobile/ sed rē alia ab eo realiter distincta & in eadem
subiecta intellico. MAG. Sane Motus em̄ formaliter respe-
ctus est extrinsecus adueniens/mobilis ad mouens: quē passionem for-
malē in kathgorijs diximus. Hui⁹ aut̄ correlatōem respectu agentis si-
ue mouentis ad mobile seu passum: actōem formalē docuim⁹ & hanc in

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

potentia activa immediate: & mediate in agente. illa vero in potentia passiva immediate & mediate in mobili subiectari intelligimus. Forma vero fluenter & gradualiter acquisibilem actionem/passionem & motum materialem dicimus. Actionem quidem dum est ab agente passionem/dum recepta est in passu & motu dum in fluxu est nominamus: & hanc non in agente sed passo siue mobili: quod per eodem sumimur: subiectari dicimus. DIS. Motu formaliter respectuus de genere passuum apte assertis: sed cuius generis res sit motus materialis nondum exprimis. MAG. Id eo loco quo de termio ad quem motus differere ceperim: notum faciemus. DIS. Admotu igitur quantum cōcurrunt: MAG. sex videlicet Mouens: mobile: terminus a quo terminus ad quem tempus & locus. Hec in dato calescatiōis motu discerni possunt. Est enim ignis mouens/aqua mobile: frigiditas aquae seu carētia calorū est terminus a quo. calor in aqua productus est terminus ad quem: motu autem calescatōem hanc mensurā: tpus est: mobile autem quia ens est naturale sine loco non est. DIS. Apertissima est haec demonstratio veritatis de omnibus singulatim differere opericū esse existimo. MAG. bñ existimasti: sed paucis ut expostulas oīm horum intricatos nodos dissolues te facile ergo poterit: DIS. Saltē cōsidera in mediū ferre haud graueris.

De Mouente immobili Capi. xxij. MAG.

Fferā quod memoria ex lectis & auditis reseruās exhibere dignabitur.

Primum autem natura mouentis & mobilis: de his aliorum codicitiones eo ordine enumerata sunt percurrentur. Sunt autem (ut re ipsam

aggrediamur) mouentium duo genera. Quoddam namque cūcta mouens oīm mobile permanet. DIS. Sortasse ipse est quod in superiorib⁹ principiis effectum Mouens immobile.

Boetius tūm dicebas. MAG. Id ipsum est de quod & Boetius libro 3 Philosophice cōfola rōis exclamat. O qui perpetua mundū rōe gubernas: Terrarum celicōs

sator qui rōpus ab eo Ite iubes: stabilisq; manes das cūcta moueri. Et prophetā regius: mutabisq; & mutabuntur: tu autem id ī se es. Iacobus quoque in canonica sua ait. Apud quē non ē transmutatio nec vicissitudinis obum bratio. Sed quidam loquuntur etiam testimonij: quod de scipio dicitur. Ego dās & non muror. Malachias 3. DIS. Nū id rōe concinxi post: MAG. utique non

Augusti. una sed plurib⁹ aut est videre libro. s. de Trinitate Augustini similiter & Aristoteles. 8. phisicorum: imutabilitate primi motoris inuestigare conatus est. Primum equidem regis principiū si moueretur: utique ab alio: aut a se ipso: non ab alio: quia si primū non esset cū id a quod moueretur ipsum procederet quod rursus quia immobile non esset ab alio moueretur fieretque in mouentib⁹ & motorib⁹ processus in infinitū: quia phisica respuit. A se ipso autem si moueret dicitur in grecis se mouentē: & per se motū diuidi necesse habet: & forma per motū acq̄redita carebit: quod de summa simplicitate & perfectiōe sentire quod turpi. Oīno igitur immutabilis est: quod eternus / immensus / simplicissimus & perfectissimus esse non dubitat. Vnde in eo motū in trea austere eternitas quod tota sit est: motū in loco immobilitas: quia ubiq̄ est: motū ad formā sumā perfectio & similitudines: quia nullus egere. Vergilius substantia dei (ut inquit Aug⁹ libro 1. de trinitate)

LIBER OCTAVVS DE

sine ulla mutatione mutabilia faciēt & sine ullo ipsali motu ipsalia creāt
te tueri & plene nosse difficile ē. Iō & nos q̄ i p̄mis phie elem̄tis ysamur
id Theologie reseruabit⁹. DI. Optie. ali⁹ i ḡit mouētiū gn⁹ p̄curra⁹

Demouētibus mobilibus. Et quod mouens per se quod per accidens Ca. xxiiij. MAG.

Mouens mo-
bile.

reb⁹ creatis substat*re* quas philosop*hi* intellig*entias*. Theologi aut*s*p*u*s
angelos & a*ias* dic*unt* (pter e*a*m*utat* o*m* q*uod* ex bonis mali fac*tu*s sunt / qu*a*
ibid*e lat*i** p*se*qu*it*s**) mou*ent* & mou*ent* alia. Om*es* (m*in* si de ag*elis* loqui
mur / adm*it*trator*y* sp*u*s sunt miss*i*, p*pter* eos qui her*et*itat*e* cap*itu* salu*tis* a*t* Ap*osto*l*u*s ad hebre*u*s. Miss*i* aut*s* ut*rum* mou*ent* c*um* n*on* sint s*il* in celo &
ad hebre*u*s i*n* terra c*um* mitu*t*ur, ut vul*pi* Damascen*u*s: mou*ent*; eos ad q*uod* mitu*t*ur. S*ed* Damascen*u*s
h*ec* q*uod* enucleati⁹ exgr*erare* theologi*e* e*n*: n*on* nostri epitomatis. Preter ea i*g*i
tur n*on* nulli celo*rum* orb*es* quib*u*s p*su*nt sine po*ena* & fatig*io* reuolu*unt*.
ut visu*e* est li*7*. supra. S*ic* & a*e* corpor*um* quo*b* forme sunt / mou*ent*. Rursus
aut*s* coelestia corpor*um* ab intellig*entia*s mota / h*ec* inferiora mou*ent*. V*n* & h*ic*
m*udi* l*ic* elementar*e* necesse est esse x*ig*u*um* lat*er*ib*u*s sup*er*iorib*u*s: ut tota virt*u*
ei*9* i*n* gubernat*ur*, a*ius* Ph*ili*us Methauro, li*1*. In*te* ptes aut*s* m*udi* i*f*erioris et*at*
nu*ia* & mutu*ia* mutat*or* esse / quis e*n* qui n*on* facile assentiat*ur*. DIS. n*ul*
lus qui sensu*n*egat. MA. Q*uod* erere r*o*em & dimittere sensu*de*bili
tatis e*n* intellect*u*. Ampl*9* mou*ent* q*uod* mou*ent* p*ro* se q*uod* acc*en*ts. Per se
mou*ent* q*uod* n*on* r*o*e cuiusc*um* alteri*9* extr*in*sec*ti* mou*ent*. ut a*ia* corp*u*s & man*u*
lapid*e*. H*ec* rursus bipt*ita* sunt. Q*uod* d*am* mou*ent* p*ro* se p*ri*o*r*o*u*. i*n* s*im* se
tot*u* & q*uod* libet sui p*re*c*e* & dic*it* mou*ens* principale, ut a*ia* mou*ent* corpus.
Aliud mou*ent* n*on* p*ro* se primo ad sensu*datu*s, secund*u*aliq*ue* sui p*re*c*e*. ut h*o*
mou*ent* lapid*e* pede & bacul*u* man*u*: DIS. Mou*ens* Per acc*en*s q*uod* dic*it*
MA. Quod mou*ent* p*ro* aliq*ue* sub*st*at*u*les extr*in*sec*ti* s*u*ie*p* instrum*en*t*u*. ut e*c*ae su
p*iores* p*ro* inferiores: & form*u* sub*st*at*u*les p*ro* disposit*io*nes qualitat*u*as. &
uniuersaliter artifex per sua instrumenta. DIS. ad mobilia pag*u*mus.

De Mobilibus & motu naturali aīali & violento
& huius speciebus Capi. xxv. MAG.

mobile per se sunt de mouentib; & facile patet natura mobilium.
Mobilium est quodam mouere se: quodam per accidens. Per se moueri dicuntur
mobile quod non ratione extrinseci alicui mouetur: ut corpus ab anima propria: & rur
sus homo quoddam mouere se primo. id est: se totum & quilibet sui proprius. ut la
pis motus deorsum: & ignis sursum. quoddam secundum partem hanc sanari dicitur
cuiusque peccatus sanatio. DIS. Per accidens quodam moueretur MAG. Quid ronē
aliqui extrinseci mutantur: ut hoc ad motum nauis in qua stat: trahatur. Eorum
autem quod per se mouentur quodam a se mouentur: quodam ab alio. A se quodam mouentur quodam
qua principio sive mouente intrinseco mouentur. Hec enim dividuntur in propriis
memorib; & in propriis se mouentibus: nihil autem se mouerit per se primo primitate
totalitatis & adequatioris patet quia moueri per se primo primitate tota.

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

184

litatis auenit toti & cuiuslibet pti: & sic ad quietem cui libet pti necesse est totum quiescere. primitas vero adequatōis denotat cālitatē motū in esse p̄/ mo roti p̄cise. & sic ad quietem unū pti necessario totū quiescēt. cum aut̄ quiescere: & nō quiescere tradicāt si unū inesse nō p̄nt: & per cōle- quens nihil idē se primo mouet primitate totalitatis & adequatōis sed rōe unius pti. ut aīal: in q̄aīa est ps per se mouēs' corpus ps p̄ se mo ta. Aīa est mouēs q̄i corpus est mobile q̄: & totū aīal/est mouēs & mo bile qd. Ethicē motus in principio & fine est remissus: & in medio inten mot⁹ aīal: sus: & aīalīs dicit. Q uæcunq̄ autē sunt hui⁹ ḡnīs mobilia sicut se ip̄is sunt cā mouēndi ita & quiescēdi. unde & nullo extrīseco cōcurrētē mo tū iniātare & aī terminū totalē sistere p̄nt & se per cognitōē mouēt mo tibus diuersis. Saluaē etiā per iā dictās distincōes veritas illius vulga- te ppōis. Ome qd mouēt ab alio mouēt. D18. Probe. Sed de motu graūiū & leuiū quid dicit. MAG. Graūia & leuiā sīlīr in partē per se mouētē & formā substatīalē: & partē per se motā diuidunt. Formā aut̄ per accītā mouēt. uñ Augustin⁹ li. 41. de ciui. dei. c. 28. Ita ēm corp⁹ pōdere/sic animus amore fert q̄cunq̄ fert siue seorsum grauitate siue sursum leuitate. Horū motus in principio remissorest & in fine inten- sus: & naturalis dici solet. quia in ip̄is passū vīm cōfert. hñt cā natura motus na- lē inclinatōem ad loca sua naturalia. ut est motus lapidis versus centrū turalis.

Vergēn̄ hec quia cognitione carēt diuersis motibus se ip̄a mouere/ aut aī terminū totalē se ip̄a sistere neq̄unt: & ut quibusdā veluz est/motum iniātare sine extrīseco remouētē phibens nō p̄nt. sed hoc forte nō ē nisi per accīt̄. unde graūia & leuiā actu grauitatē & leuitatē hñtia & itūcō atiū & cōtinuatē mouēri p̄nt: De cōtinuatōe dubiū non est de ince- p̄tōe yō patzī tāte fuerit ȳtutis: ut phibens remouēre possint. ut si la- pīs graūis quiescat sup ligno fragili/ ip̄m tandem frāgit & descedit. Si ve- ro tāte virtutis nō sit. utiq̄ motū inchoare nō p̄t sine adiutorio extrīse- ci mouētē phibēs sicut nec aīal fortissimis viculis stricūt. D1. Ab alio vero q̄ p̄ se mouētē. MA. q̄a principio extrīseco mouēt nō aferente vīm passo ut laps. pieſt̄ surſuz. & hic mot⁹ violēt̄ ēq̄a vīra naturalē inclinatē mobilē. iō ē in principio intēsus ab impetu imp̄slo a mouētē motus vi- & in fine remissor impetu iā deficiētē. Ethorū aliū Pulsio aliū Tra. olentus etiō: aliū vertigo. D1. Pulsio q̄s mot⁹ ēr̄ MA. Is in q̄ mouēs nō defi- expiratio eit ab eo qd mouētē. s̄ toto tpe iōm comitāt. & ē impulsion. Mot⁹ yō in Pulsio expulsio q̄ mouēs deficit ab eo qd mouētē expulsio ē sub q̄ & expiratio cōtinet. expiratio D1g. Tractio aut̄ q̄s motus ēr̄ MA. Is cuzad sc̄ip̄m v̄ ad alterū ve- locior sit mot⁹ trahētis: nec separēt ab eo qd trahit. & stinet spatesim: q̄ ē Tractio mot⁹ ensis velocitē moti. & Radiatōē siue Kertelisim q̄ ē mot⁹ radij rex. spatesim inspiratio toris. stinet & inspiratōē. DIS. Vertigo q̄ motus ēr̄ MA. Copolit⁹ kertelis. vertigo expullu & tractu. Vectōe yō mobile nō p̄ le: s̄ p̄ accīt̄ (q̄a ī alio) mouē- vectōe tur. Sane ne oīa ītelligis. M. Sane eqdē ut mihi videre videor. s̄ ē qd. dubitatiōis scrupulūt̄ iniecit. MAG. qd ē hoc̄ DIS. Quo nā mō ex impulsione motu/mouēs ab eo qd mouētur deficere possit̄ remoto

LIBER OCATVVS DE

et in mouere / mobile quietcere necesse est: cu non sit a quo moueat.

Quo moues est simul cu moto q simul: separata: conrigua: consequenter entia & q continua Ca. xxvi. MA.

Oritur instas: na moues si esse cu moto ab Aristotele. 7. phisi. Aristoteles
cor. excludit sed huius intellectus manifestus erit si ad hunc q de natu-

ra mouentium differunt sunt: etia q simili aut separata dici prius digesta

Simul fuerint. DIS. Simul igit q dicens s MAG. quoniam sunt in uno loco
pprio & adequato. ut lac & albedo & dulcedo ciuidate. & hec simulitas ad

Separata equatiois dici solet. DIS. Separata q sunt s MA. q in alio & alio loco
sunt pproprio & hec rursus trifarie per iiii: qdā cūm xrigua qdā cōseqneter etia
qdā autē cōtinua dicuntur. DIS. Cōrigua q sunt s MAG. quo & ultimā

Cōtinua ma si sunt ut orbites colestes: & elementorum regiōes. Orbites nempe coles-
tes sūt & elementa locis ppropriis sepanctū ultima in eorū ita cōiunguntur ut
nullū sit corpū mediū. & hec simulitas immedia: oīs noīat. Q uod autē dicitur
duo corpora dura sine medio nō posse se cōtingere: sufficiēter osculum nō
est: experientia yō/qua inter duas tabulas planas in superficie cōiunctas &
aq imeras hūdidas regiōes qdā sine subiecto nō est: ex eo ē: quia pse-
te planū nō sunt: & fortasse ars hāc pfectiōem nō attingit: quā tū natu-
ra inter orbites colestes ingeniauit: ne si ibi aer vel aqua necessario medi-
aret: cōtinuo motu consumere. DIS. Facile assentio. sūt & in his inferi
oribus: acie mucronis lignū sine aere aut aq media xingere possit haud
dubito. ad instituta igit revertentes quae sunt cōsequenter entia edicito.

MAG. Cōseqneter entia sunt q hinc se p ordine & eorū nullū est mediū
ciusdē naturę. ut domū prima & lecūda. Nā sūt interhas spaciū sit mediū
um in q vel lapis aut lignū cōstat naturā cōseqneter entia nō tollit: ve
rū nā pēt hoc qd sequit̄. cōseqneter ens dici ad pcedēs & nō eō contrario. Si
vero & hæc se cōtingerint habita dicuntur. DIS. probe. Verē tamē qd q
rebā ex his edoceas. MAG. In omni motu moues p̄ximū necessario
est simul cu eo qd mouet vel tumultate adequatōis. ut impetus cu lapi-
de plecto. aut simulitate immediatōis. ut trahēs cu tracto. Rursus mouētia
& mobilis p̄ximā qnq; esse separata. Cōrigua aut habita ex dictis manife-
stū ē. nōnūq; yō/ sunt etia cōtinua. DIS. Haec definitiōem nōdūm artu-
listi. MAG. Cōtinua sunt quo & ultima sunt unū. ut una superficies / p-
tes cōrgm & linea una p̄tes superficies & punctū unū p̄tes linea p̄t cōti-
nuat. In his nanc̄ ter mihi cōmuniſ in quo partes copulan̄ indiuisib-
lis est: ideo ita principium unius ut sit etia finis alterius.

Cōtinuum & si diuisibile sit in sp diuisibilis: ex indiui-
sibilibus tñ nō est nec actū infinitū Ca. xxvij. DIS.

X talib⁹ igit cōtinui substantiā integrā asseris s MA. Nequa-
quam illa equidem indiuisibila in continua compositione essent:
vel continua/cōrigua aut cōseqneter entia: prima duo dici nequeūt: in-
diuisibilia equidē ultima non hāc qnq; le cōtingat: saltem ea p̄te qua

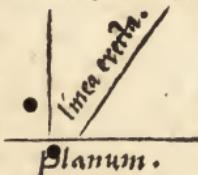
PRINCIPIIIS RERVM NATURALIVM

185

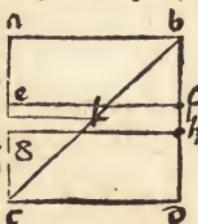
Aristoteles
indivisibilia censem ut linea in latitudine: superficies in profundo & punctus in omni dimensione. Quod si tertius quis affirmauerit: medius inter eas divisible aut indivisibile coedere necesse habet. non autem divisibile dicer: tunc enim continuum non ex indivisibilibus constaret. nec indivisibile eo quod mediū sequenter entium eiusdem rationis esse non possit. Accedit ad hoc quod Aristoteles in Physicis de motu argumentat: dato tempore mobili super magnitudine in duplo velocius mobile volvatur. huius motus necessario medietas autem temporis mensurabilis: medietas autem temporis trium instantium. in uno instante integro alteroque dimidio constat: sic instans minimum & indivisibile in duo paretur. pars autem cum sit minor toto: dabitur minus minimo. Alijs rationibus Aristoteles prefixam conclusionem affirmit sed cum ipsa columnam mathematicae discipline esse videatur: qua lapsum totus Euclidis & ceterorum mathematicorum labor inanis & supereracaneus appareret: nam ipsam hos basibus fulcire fortasse non inutile erit. DI.

Vitellini. MAG. Partem lineas rectas esse in sublimi / & partem in planis

non impossibile Euclides libro decimo probat. linea igitur recta super plano erecta: ipsum contingit aliquo quod non est pars eius: id alius punctum est in divisibile. preterea signetur quadratum. a. b. c. d. & in eo dyameter. b. c. in costa q. p. a. c. signentur duo puncta in media propter his que rotam costam integrant: quae sint. e. g. Et rursus in costa opposita signentur alia duo puncta: que sint. f. h. a. punctis. e. g. ad puncta. f. h. ducantur due lineas eque distantes ipsi basi. c. d. scilicet. e. f. g. h. Ita secabuntur dyametri quae quam transire necesse habent: vel in punctis immediatis. vel in mediatis non utique immedietis: quia sic non essent plana puncta dyametri quae costae: & ex sequenti dyameter non modo non esset costae assimilatus. i. commensurabilis: sed etiam euclidis: cui impossibilitas. li. & sup. c. 14. ex his quae habet Euclides in de simo. pp. qnta & separata demonstrata est. DIS. Quid autem absurdum se queret si dictas lineas dyametrum non inmediatis sed mediatis punctis secatur permissa ratione quis compulsa fateatur? MA. Id absurdum sequi manifestum erit: quia autem tria positamenta puncta in eosta media propter facientur: aut rectis lineis eque distanteducere posse negabitur: tria tredecim primi. Sequela saepe probat: nam inter duo puncta media propter dyametri signentur punctus medius qui sit. k. a. quod ducatur linea eque distans lineis e. f. & g. h. hec secabitur costa vel in puncto. e. vel. g. non ratio est quae potius in uno quod alio immo in neutro: sed quod distantiam egrediente natura est non accurrere si in infinitum. prahabatur ex ultima definitio pmi Euclidis. Necessario igitur signandus est punctus medius inter. e. & g. in quo linea ducatur a puncto dyametri i. k. contingat costa. a. c. sic puncta e. g. non erunt immedia.

planum.

8

c

e

f

b

a

d

Aristoteles

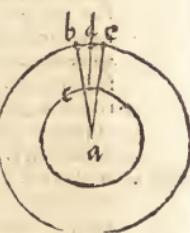
Euclides

Euclides

LIBER OCTAVVS DE

venisse mihi videre videor quo totū id argumentū dī dyametro & costa
infringā. MAG. Audiā. DIS. Quālibet linearū a costa in costā du-
cta/dyametro nō ī puncto (ut afferis) sed plus q̄p ī puncto attingeret,
ex eo videt: q̄p nō pp̄pendiculariter sed ex obliq̄ sup̄ ipsaz incidit. MAG.
Sic p̄tēlī nec recte ī plāno/ & p̄tē ī sublīmē fateberis: qd ut p̄misim?
Euclides impossibile dicit. Qualiter cunḡ iij̄ linea lineam fecer: non
plus q̄p ī puncto secare p̄t̄: q̄ latitudinē nō habet: ex eo etiā rāndē line-
am sūmlī ī diuersis superficiebus sūstere libro sexto supra demōstrauis.

DIS. Memini. MAG. Rursus p̄fixa cōclusio alio medio dilucidān/
da venit. Sint duo circuli: maior.b. & mīor.c sup̄ eodē cō/
tro.a. sint quoq̄ puncta ī mediatā ī periferia majoris cri-
culi: b.d. a q̄bus ducant̄ due lineas recte ad centrū.a. que ne
cellario trāsibunt p̄ periferia circuli minoris.c. hāc igitur
intersecabūt v̄ duobus punctis vel uno & eodē tantū: si in
duobus.erūt tot puncta ī periferia circuli minoris q̄t ī
periferia circuli majoris: sic circuli dati erūt ēquales: quia
habent p̄tes numero & magnitudine ēquas: numero qđē
quia tot puncta sunt unius q̄t alterius. magnitudine autē
quia p̄t̄s punctus puncto maior esse nequit. DIS. Diceā iij̄
datas lineas periferia minoris circuli ī eodē puncto transire. MAG
Sic lineas recte a cōumferēcia cd centrū ducte / extra centrū cōcurrent:
quod est cōtra rationē & circuli & centrī. aut punctū p̄t̄s cōfūrſus ī
periferia minoris circuli centrū ambo p̄e circulo erit. idem ēm centrū
habent) qđ absurdissimū est. Rursus ducatur alia linea a puncto.e. ī me-
diato puncto.d. ad centrū.a. vel intersecabit periferia minoris circuli ī
alio puncto quā linea d.a. vel ī eodē. si ī alio / sequit̄ idem quod ī li-
neis.b.a. & e. cōclusum est. Si ī eodē/ igitur lineas tres:b.a.d.a. & e
ī ī eodē puncto periferie cōcurrat. & cōsequenter eadē ratioē quelibet li-
nea a puncto ī mediatā periferie majoris circuli ad centrū aducta ī
periferia minoris circuli / cum datis lineis cōcurrent: eritq̄ periferia mi-
noris circuli punctus unus/sic circumferēcia ēqualis centro. Alia in cō
uenientia non minus ab surda adduci posset ex naturis angulorū & trian-
gulorū: que breuitatis causa collibat trāsire. DIS. Liber. Cui ēm que
dicta. sunt nō fatis faciunt ē q̄cumq; adduci possunt eque aut minus per
suaderūt. Sed restat q̄ linea expūctis cōposita arguere videtur manifest
ius. Sphera eq̄dem p̄fecte planū nō nisi ī puncto tangit: hec itaq; su
per planū mota / ip̄m semp̄ ī alio & alio puncto cōtingit: sicq; linea ī
punctis hīs cōpositā motu suo describit: MAG Hęc ipsa est argumē-
ratio q̄ p̄tē aduersā fortius tueri v̄isa ē. sed citi⁹ dissolute si una p̄tū q̄ al-
sumpta est sane intelliget. DIS. Que⁹ MAG. hęc: sphera mota sup̄
planū ip̄m semp̄ ī alio & alio puncto attingit. vnde cū hic motus sphera
fit ī tpe/ sensu propōit̄ dīct̄ est: ī oī tpe sphera planū ī puncto con-
tingit: qđ fīlm̄ est: corīdet ēm tps motus & magnitudo ī q̄nitate. sicut
ergo sphera planū nō nisi ī puncto īndivisibili tangere p̄t̄: sicis atrac-

PRINCIPII RERVM NATURALIVM

tus nō nisi in mēsura indiuisibili fieri habet, ut est instans tpis. Ver⁹ est itaq; sphaera sup plano motu pro q̄lib; indiuisibili tpis motu eius mēsura; ratis; planū i alio & alio puncto cōtingere. Inter q̄libet aut̄ duo instāta est tpus mediū; si itaq; ut sicut tps nō est ex indiuisibilib⁹; sic nec linea in plano aspheri in eodem tempore descripta.

Continuū diuisibile est in semper diuisibilia non tam pōt̄ esse actū infinitū. Capi. xxvij. MAG:

X his (ut rande me colligā) cōcludit ē cōtinuū diuisibile esse in semp diuisibilia; qd& Augustin⁹ differuit in li. de vera religiōe DIS. Infinitū est qd̄ potēria/nō actū. DIS. q̄ re actu non? MAG. Omne continuū quantū est; cuius species magnitudo & multitudo censentur. magnitudo aut̄ omis figurata est/termīoꝝ vel terminis clauditur. ut linea punctis; superficies lineis & corpus sup̄ figuris. Multitudo vero oīs & lī in infinitū p̄ additōem aut̄ multiplicari

Idem onē crescere possit/actū nō numerata est; salte illi (inqt Augustin⁹ li. de

Psal. 146. cini: dei. 12. c. 18) de q̄ in Psalmo canit̄. & sapientia eius nō est numer⁹; Op̄ posito itaq; mō se habet magnitudo & multitudo: illa per diuisionē ad i diuisibile nunq̄ deducit̄; nec additōe in infinitū crescere potest; ista diuiſione ad indiuisibilem unitatē redigit̄; & additōe crenat̄ fine nō accipit sic illa diuisiōis/ista vero additōis potēta infinita cōfertur. cōtinua em̄ vis est nūtri intelligibilis & sensibilis. ut inq̄ idē ad Nebridū scribens. Ille em̄ cuž infinite crescat nō in infinite minuitur; nā nō eum licet ultra monadē i. unitatē resoluere. cōtra sensibilis: nā cuž nō sit aliud sensibilis numerus nisi corporeorū vel corporū cōtitas minui qd̄ infinite sed infinite crescere nequit. Et ideo fortasse merito Ph̄ in rebus intelligibilib⁹ diuisitas ponūt; in sensibilib⁹ egestat̄; qd̄ em̄ erumnosius q̄q̄ mius atq; minus semp̄ posse fieri; quid diti⁹ q̄q̄ crescere q̄tuꝝ velis. hęc ibi. DI diuisitę. Infinitudini additōis in multitudine facile qd̄ assentio; magnitudinē autē in diuisione nō oī modā fidē habeo: data nēpe magnitudo pipedalis/ per ablatōem partis pedalis & iterē pedalis statū absunt̄. MA. Nō indo. cte de prisib⁹ eiusdē cōtitatis argum̄taris: qd̄ aut̄ de diuisiōe orīnū deducit̄ ē de p̄tib⁹ eiusdē p̄portōis accipiendū ē. Hę sunt ea harmonia cōntęḡ ur quēadmodū secūda primā respicit̄/sic tertia secūda cōpleteit̄. ut cum data bipedalis magnitudo i pedalē & pedalē partiē: & rur sus secūda pedalis in semipedale & semipedale diuidiſ sicut pedalis pedalis
 em̄ pedalis/medietas ē bipedalis/sic semipedalis/medietas sem̄ sem̄
 est pedalis & ubiq; p̄portio dupla. In has p̄tes cōtinuū diuisiōis po pes pes
 sio in infinitū p̄redit̄; nec possibile erit hāc diuisiōis potentiā sili actū ē deducit̄ sp̄ em̄ p̄s una in alias duas me/ dierates diuisibilis ē. DIS. Erit itaq; cōtinuū actū infinitū. cū actū in se cōpleteat p̄tes eiusdē p̄portōis infinitas. MA. scite insersat̄ yō cuž hę p̄tes actū sili i cōtinuo solitētes/actū separat̄ eēt nō possit/actuale infinitū nō cōstituit̄; cui⁹ nača est actū hęc p̄tes infinitas separabiles & eiusdem molis. Et id fieri fortasse negit. si em̄ taret̄ creatura esset & corrupti obnoxius

LIBER OCTAVVS DE

quia vero in eo virtus infinita ipsum a creatore equalis virtutis corripi non permetteret sic simus & corruptibile & incorruptibile esset. ipso autem equalis virtutis cum creatore esse ex eo arguitur. Quoniam excessus ad aliquid tertium sunt egales ipsa inter se equalia erunt: infinitorum ad finitum excessus utrobique est infinitus: igitur inservienterunt equalia.

De termino a quo motus. & definitione quietis.

Capitulum vicelimum nonum. MAG.

Ltra q̄ volebam calamus aquilauit: ac pene epitomatis limites excessit. reveratur igitur ad instituti tramitem celerius: & quod restat exeat cōpendiosius. DIS. Optime. sed quod in p̄misso

terminus
a quo

rum ordine sequitur: terminus a quo motus p̄titulatum est. MAG. Terminum a quo motus dicimus a quo mobile moueri incipit: quem si pro primo & formalí acceperimus /olam priuationē formē per motū inducendę dicit. ut in motu illuminatiōis oculi/ terminus a quo est cęcitas. Pro materiali autē & terminum formalem cōcomitante/ terminus a quo motus denominat subiectum forma inducenda priuatū. Hic in generatione substanciali est non ens: nō quidem simpliciter sed nō ens in actu formalī & specifico. ut materia prima in corruptione & alijs motibus est ens in specie copletum. ut in motu calefactiōis est aqua / aer aut aliqd tale. Mobile quod in termino a quo existit proprię quiescit. Qui es nam p̄ priuatio motus est/ eius quod motu caret: eo loco & tempore quibus natū est moueri: & secundū eā dispositiōem qua natū est moueri

Quies

De termino ad quē motus. Capi. tricesimū DIS

terminus
ad quem

Ermīnus ad quem motus / quid est? MAG. Forma per motū acquisibilis / cōtrariū habens: gratia sui & nō alterius cuiuscumque motum terminans: nec aliquid eundē vel aliū motū terminasse prærequisitum/ sed motum per quem successiue introducitur per se finiēs ut sūt formē nō quorūcumq; generū: sed formē quantitatīs/ qualitatīs ubi: & fortasse ab his formē substantiales non sunt omnino excludende. Et hēc quidem de termino primo ad quem accipere/ premissa admonet descrip̄tio. Nam termini cōcomitantes/ subiecta sunt a dictis formis de nominata. Contraria tē eriam / non ea tantū que est inter diō positiūa se mutuo ab eodē expellentia: motus requirit: sed ea qua habitus & priuatio opponuntur sufficit. Prima equidem solis: nec tam omnibus qualitatibus competit: hanc aut in omni genere reperiā cōtingit. Omnis enim forme opposita est priuatio in eo in quo talis forma non est: sed esse nō potest. Sed aliq; que sequuntur in definitione particule: aliorum generū formas excludunt. Vnde actio & passio qui respectus sunt extinsecus aduenientes: in subiecto non sunt: nisi forma aliqua ab iugente i passum producta motū terminauerint. Similiter & quedā qualitates ad motus aliorum introducuntur. ut sanitas ad motum humorū. Relations autē in aliq; acquirunt qd omniū mutatū nō est: unde nūm̄us Cīng Augusti. de Trī li. f. c. ultio p̄p̄t nlla sui mutatōe m̄tociēs dici ratiōe: ut neq; cū

PRINCIPIIS RERVM NATVRALIVM

487

incipit dicitur neque cum definitum aliquid in eius natura vel forma quam numerus est mutato sit. Sic similiter in hac papiro esse incipit si partes dealbat cui papyrus similis esse possit: plurime autem aliorum generis forme partibiliter non inducuntur. DIS. Et itidem de Vbi videtur sententia nisi successione in eo manifestius ostendas. MAG. Relationum partibiliter in subiectis earundem perciperere possumus si quanta fuerint. Cum itaque corpori locantis (quod utique diuisibile est) corpus locabile sit praesens/non totum simul toti loco/sed pars parti/aut totum secundum partem alterius& alterius partii locantis applicatur: propter ipsum ubi tali successione partibiliter acquiritur& ad extensionem sui subiecti extendi necesse est. DIS. Successio sine igitur non in locante aut locato/sed in ipso respectu quemadmodum Vbi dicimus sine loci formaliter consistere pretenditur. MAG. scire De Formis autem substantialibus paulo post dissertabimus: nunc species motus & norma & distinctionem annotare libet. DIS. Probe.

De nominibus & distinctione speciem Mo-
tus. Et quomodo Augmentatio & Dimi-
nutio differunt a Rarefactione & Conden-
satione. Capitulum tricesimum primum. MAG.

Aristote^P
Subiectū
non subiec-
tum

*Subjectum
non sub-
stum*

refactio sed eadem quantitas in rarefactione magis extenditur; & extensa per Con-
densatio densationem cōprimitur. Sic Rarificatio est mūratio a se ipso minus exten-
so ad se ipsum magis extensum. Et Condensatio est mūratio a se ipso ma-
gis extenso ad se ipsum minus extensum. Patet in lacte buliente: & ruris
infrigidato. De augmentatione quod in animatis fit: post hęc tractabimur.
Amplius motū qui est in qualitate/Alterationē: ipsum yō qui in Vbi
est. Locū mutationē dicere consueuimus. Haę descriptions libro secundo
in mediū tulimus. Sed hic de naturis alterabilium generabilium & cor-
ruptioniblū latius differendum est.

De naturis alterabilium, generabilium, cor-

LIBER OCTAVVS DE

**ruptibilium: actione directa & reflexa uniuoca
equo & tactus diuersitate. Cap. xxxij. DIS:**

Altabilità.

Lterabilitia quæ dicitur est MAG. Entia naturalia contraria actiua & passiva ad se inuicem. Naturalia quædem sunt ut in materia conueniant: Cōtraria autem: ut agant & patiantur. Nihil enim oīno simile in simile nec omnino dissimile in dissimile agit. Cōuenient igit alterabilitia in materia indifferenti ad utriusque formam: formis autem diuersis sunt: ut mutua inter ea causari possit actio & passio. Atque nihil phibet idem in simile specie & gradu dissimile agere. ut magis calidum in minus calidum. & hoc quædem actione directa & uniuoca + nā actione reflexa etiam eadē qualitas se ipsam intendit. ut calor fontium hyemali tempore propter circumstans frigus se ipsum fortificat. Si s̄ eadē qualitas in specie & gradu in materia defas: in omnino simile in specie & gradu existente in materia raro agere potest. Virtus enim unita fortior est seipso dispersa. DIS. In omnibus gitur his aliquas dissimilitudo reperiri potest: aut ratione circumstan- tis aut materie subiectantur. MAG. Argute singula perpendi. DIS. Sed si qualitates separatae essent (sicuti duduī circa altaris mysteria fide te nendū docuisti) num agere & pati possent? MAG. Contrariū dicere experientia phibet. DIS. Non est igit necessaria alterabilitia in materia conuenire: quæ qualitates separatae materiā nō habent. MAG. Actu quædem materiā nō habet aptitudine tamē in ea cōmunicant. DIS. Vnde uocat autem quædā in præmissa limitatione adiectū est? MAG. quæ in acti one equiuoca quæ alia forma in specie a forma generatis inducit: actiua & passiva in materia cōmunicare necesse non est. ut cum celum agit in hec inferiora motu lumine & influentia. Celum enim Phis imaterial credidit. In actione autem uniuoca quæ eadē forma in specie cū forma

actio æq.
mota

uniuoca

reflexa.

reflexa. sed & actiua a passiuis repati possunt: si virtus resistiva non sit maior vel equalis virtute actiua patientis. nec per aliquod aliud fortificata & in debita distantia applicata. Debitae autem applicatae tunc erunt si mutuo tactu se contingunt. DIS. Tactu quid dicis? MAG. Naturae: indagato-

tačíus ma
thematis

phiscus cōtingere superficie: **S.** circulū circuitū: **I.** sphera **I.** sphera libro lexo lupra dictū est. **DIS.** Phiscus autē tactus quoq; est? **MAG.** Forum quoq;

dūis magnitudinib⁹ ultim⁹ imit⁹ ūt ap⁹ exēctibus actibus
& passi⁹is adiunīcēt. ut cu⁹ ignis tangit lignū. Indivisi⁹ib⁹ aut⁹ per hoc
q⁹ adiect⁹ est diuisi⁹ magnitudinib⁹ excludit. hic tactus in actione na-
turali & uniuoca requiri⁹. DIS. Virtualē quē dicas? MAG. Conta-
virtualis. Etū nō magnitudin⁹ sed qualitat⁹ & virtut⁹ eorū q̄ ad se agunt & pati-

untur. ut cū magnes attrahit ferrū & generaliter quo agens lūpīa paliūm habet virtutē, hic inter omnia mouentia & mōta necessarius est. Cū

PRINCIPIS RERVM RALIVNA

188

autē tristiciam nos tetigisse dicimus / métaphorice de tacu loquimur.
Quoniam vero nōnunq̄ mutua actōe & passione alterabiliū / teniūqd
dam generaū aut corruptitur/generationis! & corruptionis conditio
nes latius discutere fortasse nō erit omnino superuacaneum.

De Generatione & Corruptione: qnomodo diffe
erunt a Creatione & Annihilatione. insuper qd ge
neratio simpliciter / secundū quid : statim, & non
statim. & si in eodem cōposito possint esse plures
formē substantiales Capi. Tricēsimū.ijj. DIS

Enerationē mutationē a non esse ad esse: & Corruptionem ab esse
ad nō eē libro secūdo supra definiēras. MAG. probe. Hic au
tem eadē repetenda censui: ut planiora fiant. Nō em̄ intelligēdū
est vel generationem a simpliciter non esse incipi: vel etiā corruptiōem
ad purū nihil te rminari: quo: p̄imū creationi: secundū aut̄ annihi
lationi deputatum est. ut aut̄ quod volo enucleatus accipias duplēcē
Generatiōem ab Aristotele distinctā p̄sequamur. Prima est generatio. Gnatio
simpliciter: altera s̄m quid. DIS. Generatio simpliciter quē est? simplicit
MAG. Generatio substantię p̄ hanc nēpe aliquid v̄. Simpliciter esse
incipit quod prius non erat: vel quia p̄ eam forma substancialis acquiri. Simplici
tur: a qua res simpliciter & sine addito denominat. Simpliciter etiā condicē quid
tur quod sine addito dicit. ut cū ex aere generat ignis. Corruption autē corruptio
simpliciter est per quā tale esse vel forma substancialis deperdit. ut cū iḡ simplici
tis in aerem corrūpiet. DIS Generatio s̄m quid q̄ est? MAG. Ge
neratio accidentis: quod subiecto in quo generat dat esse: non quidē sim
pliciter sed tale & ip̄m cū addito denominat. ut calor via alteratiōis in
aquā introductus/dat aquę nō esse aqueū/sed calidū: nec dicit̄ aqua ge
nita simpliciter / sed aqua calefacta: accidens aut̄ quod hac generatione
p̄ducitur esse simpliciter accipit: quia quod nō erat generat habet enim. accēsnon
esse distinctū ab esse sui subiecti: sed via naturę extra ip̄m nec consistit est sed inē
nec generat: ideo nō esse sed inesse dicit. Per oppositum de corruptione
s̄m quid sentendum est. Generatio vero simpliciter dicta rursus bifarie
scindit. Quādā ē em̄ q̄ quā in primā materiā substancialis forma statī
introducit. Et corruptiōe opposita: oīs forma usq̄ ad materiā primam
rursus sepāt. Hāc Aristoteles ab alteratiōe distinguēs ait. Gnatio ē mu
tatio hui⁹ toti⁹ in hoc totū nullo sensibili manēt eodē ut subiecto. ut
cū ex aere sit ignis: totus aer in totū ignē transmutat̄. accipiendo totum
kathegematicē / nō aut̄ synkathegematicē. nō em̄ q̄libet p̄s aeris i q̄
libet p̄t ignis cōvertit: manet eq̄dē eadē materia prima q̄ pri⁹ erat sub
forma aeris: nūc sub forma ignis: sed hec sensibil nō est: ut altera descrip
tionis p̄ticula explicat. Cum i ḡ materia via narur̄ sine formis ē nō
possit: necesse ē ut corruptionem uni⁹ gnatio alteri⁹ subequat̄. Hic di
gi solet generatiō unius est corruptio alteri⁹: non quidē effectiue sed

Aristotele

Gnatio
m quid

Gnatio
statim

LIBER OCTAVVS DE

consecutio. Tali circulatione Peripateticus mundū perpetuare contum
motus celestis presupposita perpetuitate. de qua hic differendi locus nō
Generatō est. Alia est generatio simpliciter qua forma substantialis non statim in
materiā primā inducī: sed in cōpositū ex materia prima & forma substanciali
comuniōre. ut cum anīa corpori phisico & organico unitur. Simi
liter corruptio huius nō statim usq; ad materiā primā protēditur. For
ma casuā autē cadaveris que in recessu anime in corpore reperitur/nō essentia
alis sed accidentalis est: sub qua corporis in ulteriorē incinerationē cōti
nuo tendit. Pater Iracū differentia generationū ex parte subiectorū & ter
minorū. Subiectū em generationis simpliciter & statim/materia prima
est subiectum autē generationis simpliciter nō statim/similiter & genera
tionis secundū quid cōpositū est. Rursus terminus partialis generati
onis simpliciter/forma substantialis est: & terminus totalis totū cōpo
situm substantiale. Materiā autē non generatur terminativus sed subiecti
us. Terminus autē partialis generationis secundū qd (q) Alteratio dicit
ur) est forma accidentalis: totalis vero terminus est cōpositū ex subiec
to & accidente talis. DIS. Contine paulisper. nā si per generationē nō
statim forma substantialis in cōpositum substantiali inducitur: eadem
res duo esse substantia: sicut & duas formas habebit: qd scurruli ioco
simillimum esse videtur. MAG. Mordacius instas: sed nodū tuę argum
tationis tuipse solues si distinctionē formarū & esse animaduertere dig
naberis. DIS. Auscultabo qd diligenter. MAG. Formarū substantia
Forma ge
nerica alium quedam generica est: quā corporeitatis dicunt dans esse substantia
tiale corporeū generici & incopletum: per quā res nullius speciei specia
lissime indiuidū constituitur. ut corpus organicū ante animē aduen
tum substantia corpora est. Ut quibusdam placet sensitiva: & sic an
imal: sed nec homo/asinus/leo & de alijs speciebus animalis. Alia est for
ma substantialis specifica dans esse substantiale specificū copiētū: p quā
& res certē speciei specialissimē ascribitur. ut anima rationalis aquenies
corpori organicō ipsum humanę speciei subiicit. DIS. unius ergo cō
positi plures formas substantiales esse astrarū: a quaē ultima tantum
esse completū specificū & ab alijs distinctū accipit. MAG. Id ipsi dice
te volebam. Hęc autē forma generica: quā & corporeitatis formā iunt
partiales formas partī: ut puta sanguinis ossis carnis & similiū cōlecti
videtur: & in solo cōposito animato reperitur. DIS. Eam negare am
plius haud rationi contentaneū videtur. Idem nempe corpus animalis
quod erat viuō: etiā post animę discessum video, magis autē hanc iden
titatem ex accidentibus eiusdem qd viuō ferant: & iā quoq; manēt depræ
hēdo. ut puta cicatricē eandē nec illa materiē primē īmediariū inhære
te facile crediderim: ne vel cōpositioni primē/secundā preferamus: aut
substantiā non omnino' accidenti priorē fateamur. MAG. Pluribus
hec cōpositō argumētū natūlib⁹ ū theologicis obfirmari posset. Termi
ni equidē transubstantiationis in altaris sacramētō materiā primā aut etiā
accidentibus solū affectam: quis tute affirmabit? Quis idem corpus

189

PRINCIPIS RERUM NATURALIVM

christi quod assumpsit de gloriofa Maria virgine: quod pepedit in cruce: iacuit in sepulchro: & ad dexteram patris cōscendit cora ad eternitatem
sancte maris ecclesię negabit: e. omnia cū sequentibꝫ de cōse di. 2. Verū de se. di. 2. c. omnia
tamē quia in pte aduersa defensores sunt acerrimi cū quibus nō hic con-
fligendi locus est: quod restat: Theologis referantes: unde digressi su-
mus celeri⁹ reuertamur. DIS. optime nā supest quod fortius me an-
git cui⁹ determinati hī locus cōuenientissim⁹ videtur. MAG age
paucis editio quod habes.

Vnde formę producantur: opinio[n]es diuersę &
quid intersit intercreare: & actionem naturę

Capitulum. xxxiiij. DIS.

X quo/a quo/aut quāta sit mora inductiōis formę substantia unde for-
mū: nō dum ex dictis colligere possum. MAG Amplissimū mē pdū
hui⁹ dubietatis cāpum lustrare operosum ē: in quo nimis mul-
tore philosophorꝫ agmina diuerso calle incedere cōspicunt̄ primo: oc-
currit latonicoz caterua afferens ab intelligentijs oīm formas defen-
dere: & s̄m merita & dispositio[n]es materie/ alijs nobiliores/ alijs impfec-
tiores infundi. Hinc sumū deoꝫ ad cōditorios deos siue intelligentias
loquentē inducit: Horꝫ flementē ego faciā. vobisq; tradā. vos aut̄ exequi
par est. Hinc & in libro causarꝫ dictū aiunt. Omnis intelligentia ē plena
positōc. formis. quod tamen de speciebus regi p[er] ip[s]is cōcreat[i]s accipi: ē ex eo quod
ibidem sequit̄. Ex Intelligentijs sunt q[ui] cōtinent formas minus u[er]o: &
ex eis sunt q[ui] cōtinent formas plus u[er]o. Rursus aut̄ ad formas u[er]o sepa-
tas/q[ui]: cōcedit p[er]petuas & principiū sc̄iē & generatiōis/ ceterae forme ī ge-
neratiōi fieri habent: sicut calcei formant̄ ad paradigmā lignū/ quod ta-
men extra calcei essent: ita manet. hoc est quod aiunt usq[ue] ante rem. forme
aut̄ materie impressiōne uniuersale sunt ī re: a qbꝫ tertii q[ui] abstractōem ac-
cipitur quod uniuersale post rem appellari solet. Ulterius p[ro]gredientes
adueniunt qui formas omnes in materia latitare / & actione efficiētiū
caulārum in p[ro]patulūm pdire aurumant: ad hunc seruum Anaxagorā
quodlibet esse in qualibet scripsiſse aiunt: quāuis & id habere videatur
longe p[ro]gnantiorē intellectū quem hic relatum iri locus non est. Se
quunt̄ q[ui] nō oīm formas in singulis lateris/ sed singulas in singulis non
quidem inesse expleto/ sed in rōnibus seminalibus esse fatentur. Id for-
tasse non omnino extraneum erit ab his quae dūus Augustinus libro. 3.
de Trinitate differunt dicens: Oim quippe regi quae corporaliter visibili-
ter: nascuntur/ occulta quedam semina in istis corporeis mundi hui⁹
elementis latent. Et paulopost. Quoniam quæcumq[ue] nascendo ad oculos
nostros exuent̄ ex occultis seminalibus accipiunt p[ro]grediēti primordia:
& incrementa debite magnitudinis: distinctionesq[ue] formarum ab origi-
nalibus rāquis regulis sumunt̄. Et sup Gen. ad litterā li. s. & 6. late eādē
sententiā explicuit. & nos li. sequēti cū de origine rerum agendum ve-
nit h[ec] disfusius tractabimus. His a tergo sequuntur qui quidem ra-

V[er]e in re
post rem
& ante re

Opinio
Anaxago-
re
tertia op[er]a
nō

Quanta
opinio

C

Augu. de
triū. 28 casse non omnino extraneum erit ab his quae dūus Augustinus libro. 3.
de Trinitate differunt dicens: Oim quippe regi quae corporaliter visibili-
ter: nascuntur/ occulta quedam semina in istis corporeis mundi hui⁹
elementis latent. Et paulopost. Quoniam quæcumq[ue] nascendo ad oculos
nostros exuent̄ ex occultis seminalibus accipiunt p[ro]grediēti primordia:
& incrementa debite magnitudinis: distinctionesq[ue] formarum ab origi-
nalibus rāquis regulis sumunt̄. Et sup Gen. ad litterā li. s. & 6. late eādē
sententiā explicuit. & nos li. sequēti cū de origine rerum agendum ve-
nit h[ec] disfusius tractabimus. His a tergo sequuntur qui quidem ra-

LIBER OCTAVVS DE

Opinio Aristotelica

tiones seminales inanimatis concedunt: sed nec ex illis aut eorum de formis, generati formaz nascit admittunt: necessarias autem esse ut materiam disponant & ad recipiendam determinatā formā abiliterent: quod in ceteris quae anima carēt necessarium non est: cum ex natura sua ad unā & eiusdem speciei formā introducendā coartata sint. Sed nechic de aīatis tractatū ī miscere expedīt. Cōmūnē sententiā Peripateticorū teneamus: qui formas naturales per agentia naturalia de materiē potentia educi affirmant. DIS. Ex materia igitur sit forma: aut ex alio quod in materia p̄existit? MAG. Ex materia fieri formam/conditiōes principiorum prohibent: & simplicitas formę. DIS. Ex alio igit in existē generantur. MAG. id omnino insicari nō possunt: quī de formarē in choatione sentiunt. Ceteri vero nec ex p̄existēnti aliquo formę ellen̄tiam concedunt. DIS. Ex nihilo igitur est. MAG. ad sensum illuz̄ quia non aliqua res est p̄existens formę essentiam integrans: nec ob id creari dicetur (quod non agenti naturali sed soli deo appropriatur, ut Augustinus loco quo supra deducit) Hoc em̄ inter actiōem naturalēm idē. c. 8 & creatōem inter esse videtur: quantum ad p̄sens sufficit: ut illa sine subiecta materia in qua fiat esse non possit: haec autem nullo presupposito sit ab eo qui simul omnia cū non essent oriri iussit. Educere igit̄ formaz deputētia materie: est ī educēdo materiam formę receptiūam p̄existēre. Sed hoc problema relinquentes q̄ restant sub breuitate p̄curram.

Creare & actio nat̄e

Si generatio possit dici proprius motus. Et si introduc̄tio formę substantialis sit successiua; aut forma gradibus essentialibus distincta. Capitulum. xxxv. DIS.

Formarū substātiāliū siue gene ratio

Ondum si vel instantanea aut successiua formae fiat induc̄tio siue eductio dissoluisti. MAG. Rursus operosam rem aggredi conaris: non attendens quia ad finē non puenit / qui omnes q̄t conspiciat sequit̄ calles, celerius igitur quod q̄ris discutiam. DIS. probe. MAG. Qui formaz substātiāliū esse ī indiuisibili cōstituit̄ eas simul toras subito generari fateant̄ necesse est: nisi recipientis vel agentis diuersa cōditio/morā caufet. Alteratiōes tamen p̄uias & dispositiūias successiūas omnes cōcedunt, positiōis hui⁹ argumentū ex eos sumit̄: q̄ substātia magis & min⁹ nō suscipit: s̄m traditōem Aristotelē in kathegorijs. Et Porphirius: Esse inquit uniuscuiusq; est idem: nec intensionē nec remissionē suscipiens. Præter hos sunt nō cōtemnen̄de auctoritatis phi & Theologi: qui formas substātiāles in esse quidē quidditatiō indiuisibiliēs aſtruiunt: nam ut sicut numer⁹ affiſimilantur octauo Methaphysicē rerum species: sicut em̄ numerosq; species per adiunctionem unitatis variantur. ut de ternario sit quaternarius adiecta unitate. sic rerum quidditatis per additōem alicuius quod potest esse pars quidditatis speciem mutant, ut rationalitas adueniens animali/de gen

Aristotele Porphirius

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

190

re facit speciem specialissimam sc̄e hominem. In esse autē individuali formis graduū latitudinē affignant: s̄m quos ipsas magis & minus suscipe palū est. Id Auerrois de formis elementorum cōcessit li. 2. de coelo & mundo. Idem articul⁹ quondā Parisi⁹ cōdemnat⁹ habere videt⁹, cui⁹ tenor ē talis. Itē q̄ in cōveniens est ponere alijs intellectus nobiliores alijs: ga cum illa diuersitas nō possit esse ex parte corporis oportet q̄ sit ex parte intelligentiar̄: & sic animis nobiles & ignobiles essent necessario diuersarū species: sicut intelligencie error: quia sicut anima christi nō esset nobis tior anima Iude. Hanc pfectiōē prime positōis defensores/ nō in substantialibus sed accidentalib⁹/ saltem spiritualibus & cōnaturalib⁹ intelligentiā aiunt: sed cū hę pfectio nes quātā cu nq̄ fuerint diuersarum species: animas reddere non possint: articulū de talibus nō esse positum extenore ipsius manifestū est. Q uod vero in pbatōe graduum substancialiū in mediū fertur (quia cū qualibet gradus aīs esset anima / in uno hoīe essent aīs multe volūtates mīltae: quāz una mererit altera simul

Schottus demererit posset ita) facillime ex his q̄ Schott⁹ habet li. i. di. 17. q̄ ultima dissolute ubi ait gradū individualē nec esse quidditatē: nec pte quidditatis/ sicut nec differētia individualis & q̄cūq̄ cōditio individualis manifestat hoc in ternario cuius lī. una unitas intendere s̄m aliquem gradū individualē ternari⁹ augmentare: non aut mutari cur sp̄s nec pluri facient̄ unitates. Nō igit̄ gradus res est/ ea cui⁹ est: sed realitas eiusdem: si cū nec differētia individualis. Nō igit̄ ab re determinat⁹ est p articulū pmissū eos errare q̄ gradus huiuscmodi id cui adueniūt in aliam speciem rā ferre opinari sunt!. DIS. Sicut ergo ioannē nō duos hoīes dicimus: ppter naturā specificā & gradū individualē: sic nec unā substantiā plurificari intelligentiā est: ppter plures gradus pfectionales. MAG. etiā. sed in illis hoc inē ē: q̄ dīa ī individualē rābit naturā ad esse hoc: gradus aut̄ individualis ē pfectit. Et tā differētia individualis quā etiā gradus unū p se cū naturā stituitur. Sed hāc enucleati⁹ discutiēda relinqm̄ hīs q̄ in pria ph̄ia ingenia hūt exercitata. DIS. facile ego gradū latitudinē in formis etiā substancialib⁹ crediderē: cū cuncta in nūero/ ponde re & mēlura creata sacris eloquij⁹ pditū sit. MAG. Cōmodissimū afferit testimoniu. Sic em̄ nūerus/ pōdus & mēlura in singulis librat aī ūt ut nec duo oīo eq̄lia rep̄i possint. DIS. ad opposita: de susceptione: magis & minus. Itē de intēstione & remissionē cē regē/ ex dictis sufficiēter insum ē. formarū simplicitatē obij̄cere volebam: nisi q̄ in principio hui⁹ c. de forma digesta sit. meōrū exhibuisset stuēda. Sed nō dī qd q̄ reb̄ de mora inducētōis formē substancialis manifestū ē. MA. veq̄ q̄ Forma dē: nā id etiā apud eos: q̄ grad⁹ cōedit in dubiū versū ē pserū si hui⁹ substancialē inducētia fiat ab agēte naturali: nā virtutē diuinā has formas inducētū ī instāti palā est: cū oēs cāē successiōis ex defectu agētis cōtingat: q̄ ī sit in in deo locum nō habet. Sic Schottus formam corporis in resurrectione no stantia. uisit̄ne diei virtute diuina in instanti induci cōcessit. de eo aut̄ qd tu inḡris ita ait: si forma substancialis posset successiōe induci (qd aliqui negat)

C q̄

Schottus
lt. 4di. 43
q. 54

LIBER OCATVVS DE

DIS. Nū iam dictum est: causas successionis principalius accidere propter agentis defectum. MAG. Et adde proper partes formē inducē de aut subiecti recipientis: quare una prius recipit formam quam alia. DIS. placet. Cum igitur in formis sine partes graduales: nihil prohibe bit: agens naturale debilius/huiusce formas induceret successiū. MA Si gnatio illo cōcesso/quid inferre conaris? DIS. Generationem & corruptio & corruptio esse motus. in his em est sufficiens contrarierat. ut vīsū est. & termin⁹ p̄prie partibiliter. & successiū acq̄sibiles ex iam illatis: quid igit̄ obstat quo minus motus dici possunt? MAG. Id quod Aristoteles quanto Phisicorum adscit dicens, motum esse a subiecto in subiectū: gnatiō aūt a nō subiecto & corruptionē ad non subiectum. DIS. memini id in priori bus ventilatiū esse: veritatem nec hoc omnē generationē & corruptionē a motu separabit. MAG. Quā non? DIS. Generationē & corruptionē non statim: in quibus uterque terminus est subiectum: id est ens ex materia & forma cōpositum. ut videre est in generatōne & corruptiōne aīsi: si anima eius ab agente naturali induceretur. MAG. dum singula limarij perquirere conaris / nos in processu prēter epitomatis leges tardas. facile aūt tibi indultum iri/ percupidus tuus sciendi animus persuaderet. DIS. Ceteris igitur postergatis: tempus videamus. nam & illud motus natūram consequi promissorum ordo testatur.

Tempus. si sit motus / vel res alia: per opiniones multas ventilatur. Capi. xxxvi. MAG.

opinio es
de tēpore

temp⁹ nō
est motus

Otus rerum/ tempus consequi/ diuus Augustinus. li. 12 cōfessiōnū Aug⁹ li. onum insinuat dicens. Rerum mutationibus sunt tempora: dū 12. cōfessiōnū variantur & vertuntur species. Sed circa explicatiōnē entitatis temporis multoq; desiderauere īgenia. Quidam namq; tempus primū mobile dicebant. contra quos Aristoteles libro. 4. Phisicorum albat. dicere tempus esse ultimam spheram stultius est quam de tempore considerare impossibilia. Qū em ultima sphaera substantia sit permanens cuius omnes partes simul actu existunt: tempus esse nequit: cuius esse successiū est/ omnes partes simul actu non admittens. Fuere plures alij non minus a trāmite Philosophie exorbitantes: quorū positōes silentio trāsire liber. eorū aūt qui secundum Philosophiam locuti sunt de tempore Quidā ipsū rem absolutam & successiū de genere quantitatē astruūt cum & Aristoteles tempus per se quantitatē. li. quinto methaphysicē dicat. Alij tempus quidē rem realem & successiū cōcedunt/ sed ab entita te motus realiter nō distindunt. Vnde & auerois. 4. Phisicoru. Motus diuisus per duo instantia tempus est. Aristoteles aūt nōnullis rationibus probare conatus est tempus nō esse motū. & Aurelius. li. xi. cōfessionū. Nemo inquit mihi dicat celestū corporē motus/esse tempora. Inter has cōfligentē turmas/ tertij se interponentes subtili distinctionē/ & tempus esse quantitatē & motū saluant: & quid ultra addat ostendunt. Eſt aūt distinditio hec: ut paucis me absolua. Motus accipi potest primo ma

Aristotelē

Auerrois

Augusti li. i. cōfessiōnū

PRINCIPIIS RERVM NATURALIVM

191

terialiter pro forma fluente partibiliter acquisibili. sic est in eodem gene
re cū termino ad quē motus. Secundo accipi solet formaliter pro trans
mutatiōe successiva de genere passionis. Tertio accipi potest pro succe
sione siue duratione: sive pro quantitate successiva transmutationis pas
sionis. assimilatur aut̄ h̄c quantitas lineę in hoc q̄p solum in longitudinib⁹

Aristotelē extensione diuiditur. Hāc ipsam quantitatē a Philosopho quinto me
thaphysicē tempus appellaram volunt. hanc etiam Averrois per duo in
stantia diuisam tempus affirmat. Manifestū itaq; ex his tempus a mo
tu primo & secundo realiter distare: & cum ipso tertio modo accepto in
idem contenire. Qui aut̄ tempus omniō cum motu coire contendunt:

sicut duplē motum uniuersalem scz qui est primi mobilis & particu
larē aliarum rorē: sic & tempus uniuersale & particulare diuidunt. Sic enī
tempus dicit duratōem motus intrinsecā cuiuslibet formae in mora ext
stetis. & ut Augustini sententiā cum reuerentia (ut decens est) declinet:

adūnt tempus uniuersale/non esse motum particularem: nec econuer
tū tempus particulae motum uniuersale. unde Augustinus ubi supra.

Iosue. 10. Cessante motu cœli rotam sigillū moueri / longas brevesq; syllabas p
ferri posse & horū gyros: & sonos tempore metiri astruit. Et ibidē cui⁹
dam voto cum sol stetisset & victor Iosue preliū pageret: sol stabat: sed
tempus ibat per suum quippe spacium temporis quod ei sufficeret illa
pugna gesta atq; finita est. Sunt tamē qui tempus ultra entitatem mot⁹
nihil præcerat rationē mensuræ addere intelligunt: & particulares motus
uniuersali stante/non tempore actuali (quod utiq; tunc non est) sed po
tentiali sicut & cœli quietem dimetiri posse assuerant. DIS. Singu
las quas de tempore opiniones commemorasti / alta mente reposui: te
autem cuinam harum assertire/aut quam rem tempus dicere velis hiā
ter expecto. MAG. Augustinus: cum esset tanta acrimonia ingenij

preditus: ut omnes liberales artes: nullo hominum tradente intellegeret
ut in quarto confessionum libro de seipso refert: enigma hoc enodare
cupiens: ibidē libro undecimo: in hac verba prorupit. Tempus si ne
mo ax me quereret scio: si querenti explicare velim nescio. Nouit nimis
rum extensionem quandam esse tempus: sed qualis cuiusue entis es/
set sufficenter explicare non potuit. Hinc rursus ait. Exarbit animus me
us nosse istud implicatissimum enigma: Et iterum. Confiteor tibi do
mine/me ignorare adhuc quid sit tempus. libet itaq; magis idem cū eo
dem replicare/quā aliquid temere affirmare: nam si in superficie verbo
rum veritas comprobada esset quælibet premissar; positionū defendit:
& ad alterius obiecta posset responderi. At vero si tempus scdm cōple
tā rationē sine anima possit cōsistere: ex definitiōe eiusdē manifestū erit.

Motis Vni
versalis,
particularis

Definitio temporis explicatur. numerus triplex
distinguitur. quomodo tēpus motū mensurat. &
si tēpus sine aia esse possit Ca. xxxvij. DIS.
C iii

LIBER OCTAVVS DE

Ancigitur quātō exponas. Tp̄us ut Aristoteles alebat: est numerus motus secundū prius & posterius. Numerus autem in triplici differentia describitur. Est ēn̄ numerus quidam numerās & est anima. Numerus quo numeramus: ut binarius: ternarius. &c. & numerus numeratus: & sunt res quas numerās, ut lapides aur boues. Hic rursus si notus fuerit poterit & alia numerare siue metiri/ saltem reduplicari. ut pars baculū numerata & ulna facta aliquoties replicatas totam ignoti alicuius pannī quantitatē notificat: numerat & mensurat tp̄us mo/ Sicut tempus si numeratū fuerit/ motū mensurat. ut si scire volueris quā tum, mensutus sit motus/ quo codicem aliquē legendō transcurrere possis: ipsum surat parti temporis note/ utputa horę applicas: qua aliquotiens repetita/ totum lectionis motū deprehendis. DIS. palam loqueris. Sed tempus a quo mensurat & notificatur⁹ MAG. Tempus inquietum a suis partibus quē sunt prius & posterius & nūc iterato notū fit: prius aut & posterius in tempore sunt a priore & posteriore in motu: quē rursus sunt a priore & posteriore magnitudinis & mobilis. Veritatem cū prius & posterius sine discretiōe esse nō possint: omnis autē discretio numerum includit/ & ab anima est ipsa quoq; sine anima esse nō posse necesse est discernere equidē est diueria videre: & unū nō esse aliud cognoscere. Hic & Aristoteles tem̄us sine anima non esse argumentatur. Idem & diuus Augustinus sentire videtur. sed hęc missa facientes/ alia percurramus.

discernere
Aristoteles
Augustini

De nūc tp̄is qd sit: si unū tm̄ i toto tpe sit C. xxxviiij. D.

Estat ut quid per nunc temporis insinuare velis edoceas. MA Nūc siue instans temporis inquit Aristoteles. Est mensura eius Aristoteles quod fertur/ secundū qd fertur. Id est. nūc est mensura mutati esse in motu mobilis. Sicut. n. totus motus/ toto tempore metitur: sic indiuisibile motus quod est mutatū esse/ indiuisibile temporis notificatur. DIS. Nunc igitur cū indiuisibile sit pars temporis esse nequit: ex his qd de natura cōtinuorū digesta sunt. Si & mutatū esse pars motus nō est MAG. Scire, unde sicut punctus in linea: ita nūc in tempore: & mutatū esse in motu sunt. DIS. In quiete igitur sunt⁹ MAG. eo modo quo supra. DIS. Q uoniam ergo accipiendo erit/ qd Aristotelē unū & idem nūc secundū substantiā/ sola ratioē differens in tempore probare conatur aut⁹ MAG. Fortasse eo sensu: ut unūq; od qd nūc de pluribus cōsideratū secundū se/ idem sit in substantia: cōsideratū vero ad partes temporis/ p̄m sc̄z & futurā quas cōtinuat/ ratioē distinguit. alia em̄ ratioē est finis p̄teritiū/ alia initiatū futuri. sic & de murato esse in motu. Dl. Nū & id sustineri posset/ qd dicū nūc unū & idem suo fluxu in stinuū/ causa re cōp̄s⁹ MAG. nequāq;. Sicut nec ex fluxu p̄fecti in longū linea: nec ex fluxu linea in latū superficies: nec ex fluxu superficie in p̄fundiū corporis gñera. stinuū em̄ ex idiusibilib⁹ esse nō p̄nt. attamen illis iagationib⁹ māduci suauerūt ea i genia qd mathematicas cōtitates intelligere nequunt.

De quo & eternitate. Capi. tricesimū nouū. MAG.

PRINCIPIS RERVM NATURALIVM

192

Boetius

Rēter tempus aut̄ (qd est mēsura motū: & eoz: q̄d dum actū manent existentiam variabilē) ponit̄ quū qd est mensura æxum. eorum que dum actū manent habent existentiam invariabilem: aut saltem nō variatam. sicut sunt angelī & intellectōes corundē. & ceteri substantiae creatae. At vero quām realiter ab angelo non distinguitur nec nūc qui: ab eo realiter separatur. Est & tertium quod soli deo atrii buitur: & eternitas dici solet. DIS. eternitas quid est? MAG. eternitas: nitas (ut inquit Boetius. li. quinto phicē consolationis prosa extra) est interminabilis uite tota simul & perfecta possessio. dicitur autē perfecta possessio: ut excludat dependentiā & participationē. omnīo em̄ Deus in dependens est nullius p̄ticipis: de cuius plenitudine omnes accepimus. Io. primo & additur r̄ora simul. ut successiōne fernoueat. Successio nempe in eō lo- cum habere nequit: qui semp̄ est: nunq̄ defuit: nec aliquādo dequit: apud Iacobi. i. quem etiā ut Iacobus testā nō est trāmutatio nec viciſtudinis obum Augusti⁹ bratio. de eo aut̄ secundū nos (inqt Aureli⁹) bñ dic̄t fuit: quia nūq̄ de sup̄ Ioan. fuit. erit: q̄a nūq̄ dequit: est: q̄a semp̄ est: un̄ sequit̄ ī definitiōe vite int̄imi 11. Thi. 5. nabilis. sol⁹ em̄ (ut inqt Aplus) Deus habet ī mortalitatē. sed de his tra statū uberiorē theologie reseruare aquū est. DIS breui iḡf s̄mōelō cū currāus: quē int̄ ea q̄ad motū cōcurrūt ultio ordie cōmemorabas. De Loco & eius speciebus. de Vacuo. quō corporalia in lo- co sint. & si idē corporis simul esse possit in diuersis lo- cis: aut duo corpora in eodē loco. Capitul⁹. xl. MA.

Aristotele.

Ocum Aristoteles definens ait. Est ultima superficies corporis Locus: continentis imobilis primum. ut est superficies cōcaua aeris eir cumdantis me. & hęc quidē est locus materialis. Formalis aut̄ est respectus fundatus in locante & terminatus ad locatū. quādmodū in ka thegorijs de ubi visum est. DIS. Immobilitē aut̄ loci qualē īelligis? MAG. Eam q̄ mortui locali opponis. Si em̄ locus moueretur localiter & se vel per accēs: ipsius esset alius locus: & rursus illius alius in infinitū. Insup̄ & gelens mouere: cū circa ipm locus localiter mutaret. moueri em̄ localiter est successiōne alii & alii locū habere. mobilis tñ est locus cor ruptiue p̄ accēs rōne subiecti. Veritatem q̄ succedit est idē priori: nō p̄ rea lē idēptitatē: sed equalētā p̄ cōpationē ad motū localē. sic sic ut q̄ localitē est imobilis: sed ī equalētā est etiā ī corruptibilis. DIS. loci si q̄ sine sp̄es subiungito. MA. loc⁹ in ppim & nēz dñuidit. D. ppri⁹ q̄s est? locus pro MA. q̄ s̄m se & nō rōne alie⁹ p̄tēti in eo trinet tñ unū locatū cui adeq̄t⁹ prius. est. ut superficies aeris circūdāris me. D. adeq̄tū cur dicas: cū locatū necio locato mai⁹ sit? M. corp⁹ locatū gdē mai⁹ est locato: nō aut̄ superficies lo- catis q̄ loc⁹ dicit̄. hęc em̄ cū sp̄issitudine nō hęcat: addita locato mai⁹ nō fa- priorē in eo p̄tēto: sic celi ultia superficies loc⁹ est oīm. verūtū diysitacē quō corp̄ eēndi in loco nullaten⁹ illetio p̄tenre oportet. nō em̄ oījide est mod⁹ es. oralia s̄tēndi ī loco: alii em̄ corporalia aliis sp̄ualia ī loco dicim⁹. D. corporalia q̄lit, in loco

Locus cō munis

LIBER OCTAVVS DB

MAG. Circumscripsiue siue cōmensuratiue: talia equidem cum quanta
sunt/ita a superficie similiter quanta corporis locantis circumscribūtur
ut totū locatū/tori loco cōmensuretur nec tamen totū cuilibet parti: sed
pars locati/parti loci ita determinate ut (sicut diximus) locus locato sit
equalis. Q uia vero locata cōgā naturalia sunt/in locū p̄priū natura
liter ferunt/in quo & quiescunt & conseruant/ob virtutē quandā natu
ralibus locis a coelesti harmonia insitam: in aliena autē loca/nō nisi cum
violentia mouentur/& detinentur. plana sunt hēc in grauibus & leuib⁹
quo & alterib⁹ naturaliter deorsum/sursum alterum fertur. DIS Num
corpus huiuscmodi sine loco esse posset: aut loc⁹ sine corp⁹? MAG
posset utiq⁹ virtute diuina/si deus aliquid taliū extra cœlū crearet: ubi
locus nō est: aut in celo annihilato aliquo corpore/facium vacuū relī
vacuum queret: Vacuū em̄ dicit locus nō repletus corpore: aptus tamen repleri
quid sit id natura creatā tantum abhorret: ut grauia sursum ferrī cōcedat: ne va
cuū fiat. patet in aqueductib⁹. Sic & in clypſedra superiore foramie
obstructo aqua p̄ inferiora nō eff luit Sed suspenſa detinetur donec aer
superiore aperto foramine subeat & locum aquę replet. DIS ita esse
experiētū didici. Sed dic quæſo: unum ne corpus pluribus in locis eē
potest? MAG. Imaginatō quæ locum & locatū facile segregare negt
cōtrarium clamitat: quod etiā multi astruere conati sunt. doctus autēz
Hugo de sancto Victore li. de sacramētis parte octaua. c. 2 id omnipotē
tiḡ dei non adimit dicens. Qui fecit ut unū corpus esset in uno loco/se
cū quomō voluit: & si aliter voluisset: aliter facere potuisset. Ratōes hu
iuscemodi possibilitatēm: pbantes s̄ liberta Schotto li. 4 di x. requiras.
nonnulli etiam quod de sancto Ambrosio legitur in testimonij assu
munt: qui dū Mediolani sacris altaribus affiseret: simul etiam se Turo
ne exequijs. S. martini interfuisse testatus est. DIS. difficultimum hoc
videtur intellectu: simul em̄ tale corpus in uno loco calefieret in alio fri
gefieret: in uno cibaretur in alio esuriret: in uno sanū persisteret: in alio
egrotaret: in uno viueret in alio deniq⁹ moreretur: in uno cōburi pos
set: in alio saluari. Sic si alimentū diuersis simul in locis esset: simulab
homine: & cane sumeretur: simulq⁹ forma homis & canis informaret:
que omnia quā absurdā sint nemo est qui nesciat. MAG Absurdis
simā sunt: sed ad positōem eijsdem in diuersis locis mīmē sequunt̄: pri
us quippe essentialiter ad variatōem posterioris non mutatur. Q uicū
q⁹ igitur absolute corpori adueniunt in hoc loco/eidem inerunt ipso si
mul constituto in loco alio. unde si hic comedit alibi non esurit: si hic sa
num est alibi non infirmatur: si hic viuit alibi non moritur: & sic de
alij. Quod si contraria agentia in diuersis locis patitur ut puta hic ig
nem alibi frigus/ idem fit ac si illa corpori in uno loco tantum existentē
applicarentur: nam ab utroq⁹ patitur nisi alterum alter fortitudine sua
impedimento fiat. Sic parisomiter dicendum de alimento in diuersis
locis ab homine & cane cōmesto: cuius em̄ stomachus in digerendo for
tior inuenitur plus de cōi alimento accipit si equaliter sumunt: quēad.

Locus
plana
Violentus

Extr. extr. locus
nō est.

Nū vni corp⁹
in plurib⁹
Locis esse pos.
sit:

Hugo
Schottu

PRINCIPII RERVM NATURALIVM

193

modū si duo stomachi in uno eodēq; loco essent. DIS. illud ne posse
ibile videſt;. MAG. possibile. Replere em̄ locū effectus est cōſequēs
dimēſiones. affectus aut̄ cum aliis ſit a cauſa/poterit p diuinā potētiā
Danielis auferri: cauſa manēte: quād modum scriptura reſtaſ factū in igne: quā
pietis in ſe tribus pueris nihil moleſtī intulit: neq; illos conſtrictauit
quoniam quantā ad illos deus calefaciendi vim ſuſpendit: igne pmanen-
te. unde idem ignis miniſtri regis quos reperit ante fornacem q; eam
intenderunt combuſſit. DIS. Scripturis aſſentior facillime: proferas
igitur ex his teſtimoniū de coexistentia duorum corporū in eodem lo-
co/factū mihi de hac re fatebor. MAG. Mariā virginē in pa-
tu & poſt partum ſicut & ante partum credis? DIS. nihil firmius.

MAG. Simil igitur fuſſis corpus Iesu parvuli & virginalis uterū pa-
rietes in nativitate eius neceſſario credis. DIS. Firmiter. MA. Do-
minū clauſo ſepulchro rurex ſſe ecclēſia fateatur: & ex euangelio argui
poſt. Et cum ſero clauſe eſſent foræ ubi erant diſcipuli congregati p-
pter metū iudeoꝝ: intrauit ad eos Iesu & ſtetit ī medio corū: tectat. lo-
annes. DIS. Et huic fidē habeo. Delocatiōe ſpūaliū pauca ſubiugas.

De mensuratione locali ſpūaliū. Ca. xli. MA.

Piritualia creaſa: q; ſunt ſpūi b̄ti angelicē ſc; ſubſtātiaq; hūang
& ſpūi dēſertores q; ſunt dyaboli / in loco ſuꝝ nō circūl criptiu-
ſiue cōmēſuratiue / cū q̄titatis dimēſiones nullas habeāt. ſed pſentialiter
& diffiniſtive: p exhibitoſ ſuꝝ pſentē. ſic ibi/qd non ibi. Cū em̄ ſint
yutis limitate (q; creature) ubiq; elle nequeūt: nec in locis pluribꝝ ſit
niſi deo iubēte & faciēte. Vnde cū angeli ſunt in cœlo / nō ſunt in terra.

Damasce. inq; Damasce. li. 1. Nec pōt angeli elle in loco c̄ſtūcunq; magno: eo q;
nō in infinito ſed detemiato & finito: & fortalſe in indiuiſibili: niſi da-
retur ratio euideſ: curſe pſente exhiberi poſſe diuiſibili & nō indiuiſili-
bili. DL. plures ne ſiſt eſſe p̄nt? MA. Ita Richardus q̄rro de Tri. ha-
bere videt: adducēs qd in euāgelio legimus de obſeffo p legiōdem demō
nū Legio aut̄ cōtinet. 666. Auctoritatis ſi q̄ angelo locū negare vi-
deut: intelligēd̄ ſunt de loco circūſcriptiuo. Q ueluti oſteras cu opio-
bus multis nūc diſcutiendas nō ſuſcipim⁹. Deaia yō quoq; inſit corpi in
ſequētibus loco ſuo pandet. DL. De increato aut̄ ſpū quē deū inelli-
hiere. c. 23 ḡm⁹. qd aſtruiſ? Ma. Ob ſuſ infinitatē ubiq; ſi ipo reſtaſte p Iheremīā

Cœli & terra ego iplo. Et ppheta regius de po loquēs ait. Si alcedero
in cœlu tu illi es: ſi defcedero i infernum ades. & ut Ap̄ls Atheniēſibꝝ i cō-

Act. c. 17. tiōc dicebat. De nō lōge ſi ab unoq; noſtrꝝ. In ipo. n. viuim⁹ & moue-
mur & ſum⁹. DL. Fortalſe n̄ mltū ab h̄ yitare aberat Poeta cu diceret

Iouis oia plena. Ma. Néo ſapiēs ḡtīūphōs oio a yitare alienos exiſt̄
Augusti⁹ mar. nā diu⁹ Aug⁹ li 4. de tri. c. 15. dicit nōnullos eorū potuſſe aciē mē-
tis ultra oēm creaturā trāſmittere: & lucē incommunabſ yitatis c̄ſtula cū

q; ex preſtingere. Sed de his alio loco: nos quod cepim⁹: pſequamur

DL. pbe. V eꝝ ne huī libri imoderatius p̄grediat lōgitudo: qd reli-
quū ū ab alio volumē modi⁹ ordiemur. MA. ut iubet p̄leſtō ſum.

*Spūs deſcriptione
ſit in loco.*

*Dens Ropſi:
tric p̄ ſit
Loco.*

D

LIBER IX. DE ORIGINE

RERVM NATVRALIVM

Liber Nonus de origine rerum naturalium.

De difficultate huius p̄tis ph̄iē Cap.i. DIS.

Iro breuitatis ordine dum naturam definis: definitionis partitio-
culas singulas: singula quęq; (ut sp̄oñderas) reg; naturaliūz
principia causas atq; elementa; insuper mutatioi; species: & quę
ad has necessariæ sunt temporis & loci conditions: breuibus quidē sed
pregnantibus sententiis explicasti. Nunc itaq; promissore ordo exposu-
lat ut ad modū quo cūcte uniuersi species in eis prodeant ac persistant:
particularius descendas. MAG Omnim̄ uniuersi specierum primor
dīa particularius describere/non est inuentionis humanae: sed donū ei⁹
sp̄ia. 7. q̄ oīa verbo ȳtutis suę ex nihilo creauit. Hoc donū Sapiē se a Deo acce-
pisse cōmemorat dicens. Ipse enim dedit mihi horū scientiam veraz quę
sunt: ut sc̄iā dispositioñēz orbis terrarū: & virtutes elem̄torū: initiuū & con-
sūtationē & medietatē tpm: vicissitudinēz mutatioñēs: & iſtuatioñēz tpm &
morū mutatioñēs: diuisiōñēz tpm: anni cursus & stellarū dispositioñēs: na-
turās animaliū & iras bestiarū: vim vētorū: & cogitatioñēs hoīm: differē-
tias virgultorū & virtutes radicū. & q̄cunq; sunt absconsa & īpūisa didic̄
Sed unde didicerit ostendit dicens. Omniū enim artifex docuit me sapiē-
tia. Qui vero id aggregid propriis viribus conati sunt defecere: & post
labores innumeratos non tam certa q̄di diuersa posteris legenda conscrips-
erunt: quoꝝ multitudiō si in unum congesta fuerit: rudem animū de-
spersionis faculo confossum: inanem ſeūnū aridumq; retrocedere cō-
pellit. & dum alter alterius sententias aut veritatis amore (qd rarissimū
est) aut arrogantię inuidięq; stimulis agitatus (qd plurimū fieri solet)
carpit: lectorēm quę iuuare debuit: ab eo cognitionis gradu quę non li-
ne ludore conſcenderat: deiecit. Fitq; ut nobiliōres scientiæ aniliū fabula-
tum numero suppūtare: professores suos non (ut olim) laudibus effe-
rant sed contumelia affectos deliros exhibeant. DIS Manifesta qui-
dem hęc. Sed nec mihi horū disceptationes curae erunt si pauca haurire
possum quibus animū meum simul & oblectare & ad altiora cōscende-
tem fulcire valeam. laborem igitur istū subire haud graueris velim.

De origine noīe & nūero elem̄torū. c.ii. MAG

Rector oīm deus ḡlosus volēs res ab ēterno cognitas pdire in el-
fe/earundē unā in principio materia ī formē creauit: quā ut p̄
misim⁹ Moles terrā ianē & vacuā/abyssū & aquā: Anaxagoras ȳo cha-
os ſuſuz appellat. ex q̄ dīdē aſtruit diuino ſupuerte intellectu/cttu/
or pdire elem̄ta: q̄ oīm mixtoꝝ d̄q̄b⁹ nūc agim⁹: materialia ſunt prin-
cipia. ex his. n. mutua actō nūc elem̄torū p̄tis nūc mixtoꝝ diuersē spe-
cies grūpunt. Prīmū aut̄ de illis: de iſtis ȳo posterius differendū. pri⁹ aut̄
q̄ elem̄ta & horū naturas cōmemorare oportet. DI. Sane. MA. Ele-

C h a o s

Aristo. 5. menti definitōe z a Ph̄o f. metha. dilucidatā ſi atēdim⁹: nō mīla ſz unuꝝ
methaph. tm elem̄tuꝝ inuicię. ait. n. Elementū ſt ex q̄ aliquid componit primo ſexi Elementū
ſtente indiuisibili ſpecie in aliam ſpeciem. tale aut̄em quid aliud eſt: nīl
prima omniū materia ſt quę cū non ſit ex ſpecie hoc eſt forma: in ſpecie D. ii.

LIBER .IX. DE ORIGINE

Id est formā diuidi nescit. Ceterē definitōis partes li. i. c. de materia ēno Elementa datē sunt. Extento autem vocabulo quatuor sunt quē elementa vocē quatuor sūt tur. Ignis Aer Aqua & Terra: quorum quodlibet in materiam & speciē siue formam resoluti potest. Sunt em̄ eadē principia resolutionis quae & compositiōis Hoc in uniuerso ordinē distinctiōē naturasq; li. 7. cum de Astronomia nobis sermo esset explanauimus. His aut̄ ipsa in qualitatib; bus primis & secundis & cōicare & differre nosse opere preium est.

De qualitatibus prīmis & secūdis: Ca. iii. DIS.

qualitates:

prime q̄
tuor

Valitatis primę quę sunt ē MAG in genere tangibiliū (de quibus ap̄ p̄sens sermo est) sunt calidum frigidū humidū & siccum. Haę & prime actiūs / reliquæ vero passiūs dicunt̄ eo q̄ iste maioris activitatis & resistentiae minoris. Illę autem ex contrario activitatis minoris & resistentiae sunt maioris. Om̄es tamē suo mō & agunt & patiuntur. DIS. Si habes: harum descriptiones addas: MA. Calidum est

Calidum

quod homogenia id est entia eiusdem nature cōgregat & euterogenia: id est diuersaq; naturarū entia segregat. Vnde si pugillus minēr auris igni tradatur actiōe caloris auri partes cōfluunt & ab his cupri portiones seguntur. Hui⁹ est materia ad generatiōē mouere. Frigidū homo-

Frigidum

genia euterogenijs cōglutinat. unde hie malī tempe/lapīdē terrā aquam ligniue in unū coagelata cōspicis. Huius est materia morta in suis pfectiōnibus sūstere. Humidū termino p̄prio male/ alieno autē bene terminatur. unde aqua in terminis suis nō quietescit sed donec continentis latera attingat fluit & his ex omnī parte cōiungit. Hoc in aere & si sit verius nō tamen manifestius. Hui⁹ est forma & figura & q̄d impressiones facile recipit. Siccum termino p̄prio bene clauditur: alieno autē male terminatur. Vnde lapis aut terra in suis reīmis stabilitur: continēta saurem lateribus non ex omnī parte cōiungit. Huius est formaz configurationes conferuare: DIS. Qualitatis secundę quę sunt ē MA. Quę a p̄dicatis generationis originē accipiunt/quas decē ānuerabimus. ad quas si quę alie sunt reduci possunt. Sunt autem he liberū aridū grossum subtile: dūc molle asperum lēte graue & leue. DIS. & colores qualitates sunt ē MA. Colores soni sapores odores & ceterē de quibus in categorijs determinatiū est qualitatis qđē sūt: sed de genē tangibiliū nō sunt.

Qualitas
secundę
decē

De qualitatibus elementorū & eorum transmutatiōnibus: Capitulum quartum: DIS.

Vn̄ quas nosse oportet elementorū in qualitatibus conuenientias & differentias edicito: MAG. Vnumquodq; elementorū exprimis qualitatibus duas contineat: quarum primam sibi in summe per naturā possibilē determinat. Vnde ignis calidus est & siccus Aer humidus & calidus. Aqua frigida & humida Terra secca & frigida.

Et inter hę ignis calidior Aer humidior. Aqua frigidior & Terra com Ambro II probatur siccior. Et rursus ignis in calore aeris siccitatere vero terre sim hexaemebolisat id est conuenit. In utraq; autem a quę opponitur, Aer in calore li. 3. c. 4.

Syphonia
clericula &
noī syrinx.
Lisidia.

RERVM NATVRALIVM

195

igni: in humiditate aquæ congruunt: & in utraq; a terra secernit. Aqua in
humiditate aeris in frigore terræ copulatur. In utraq; vero igni disiungit.
Terra in frigore aquæ in siccitate igni similitudine. In utraq; aeris contraria re-
elementa pitor. DIS. Simbola itaq; sunt ignis & aer in caliditate: ignis & ter-
ra in siccitate. Aer & aqua in humore: aqua & terra in frigore. nō symbolis an-
tō simbolo tia yō sunt ignis & aqua: aer & terra. MAG. Scite concludis. In his elementis
autē transmutatiois ordo talis est: ut in symbolis quidē transitus sit faci-
tior: in nō symbolis autē difficilior: & hoc tunc verū est dñi resistentia at-
tendimus. In his em̄ una qualitatum in illis autē ambe resistit. Si autē
actiuitatē cōsiderām̄: utrobicq; eiusdem facilitatis transitū inueniem⁹
nā in symbolis una tantū q̄litatū agit: sic & una solū resistit. In nō sim-
bolis yō & due agunt: & due resistit. ut ignis siccitate agit in aere:
& aer humiditate resistit. ignis caliditate & siccitate agit in aqua: & aqua
frigore & humore obstat. Qualitatū yō alteratōes & formaz substan-
tiālū generatōis ordinē in superioribus tetigim⁹. Ratōne autē secundāriā
qualitatū que sunt grossi: & subtile: hoc interest: ut ex uno pugillo ele-
menti grossioris decē generet pugilli elementi pxime subtilioris. un-
de sit ut ex uno pugillo terræ: generet decē pugilli aquæ: & ex uno aquæ
decem aeris: & ex uno aeris decē ignis. Sic ex uno pugillo terre centum elementis
aeris: & mille ignis generant. nec camen de materia plus sub uno pugilli rum pro-
lo terre: q̄ sub decē aquæ: centū aeris aut mille ignis continetur. unde si portio in
elementis de materia eque principiat: & dicto ordine in raro & denso se ex qualitate
cedunt spherae terræ & sphera aquæ in decupla: a sphaera aeris in cētupla
a sphaera autem ignis in millescupla quantitate supari necesse est. Hac via
adiunctis his que libro septimo de orbī coelestium distantia posita sūt
totius machinæ mundi mirabilem quantitatē imaginabim⁹. nā ut ait
Aug. li. 11 dñi Augustinus li. undecimo de Cūitate vōsibilitati omnīū maximus
c. 4. idē. li. DIS. Facile his assentio. Sed quo pacto aerem aqua humidiorē accipi
endum sit/ non dum video/aqua equidem siccā humectat & ignē extin-
guit. Aer vero/ & humida exicit & ignem cōseruat. MAG. Hęc ita
esse nō est qui hęc sit. Sed sunt qui causas quærunt. Quod enim humida
In aere exicari conspicimus non ab aere sed vento qui est exalatio cali-
da & siccā: & stellarum lucē quenit. aer autem ab his levius humectat.
& plus quidem intrinsecus quā aqua: proprii sui penetrabilitatē. aqua
autē magis extrinsecus humectat proper dēsūtē/virtus enim unita for-
tor est. Vnde si decem pugilli aeris in quātitatem unius pugilli aquæ
redacte per condensatōem fuerint: magis humectabunt: q̄ aquæ pugill⁹
& ignem exīnguerent: quem iam proper raritatem conseruant. Et ta-
men præter hęc in aere unctuositas ignis pascitū. DIS. Sic fortasse
calor ignis in sphera sua corpus si quod ascēderet facile nō exureret. sed
hęc missa facientes ad mixta sermonem vertamus.

D iii

quō aer
humidoit
q̄ aqua

LIBER IX. DE ORIGINE

RERVM NATVRALIVM

De mixtri productione. Capitulum.v. MAG.

Iicut unum elementū in aliud transmutatur: si id quod agit/pastur in substātia & virtute multū excedat: sic ex concurſu multorum elementorū mutua ſele actione alterantijū mixtum generatur: in quo elem̄torū & q̄litatibus & formis ſubſtantialibus deficiētibus materijs confluunt & mixtiōis formā ſubſtantialem cū ſuis qualitatib⁹ recipiunt. Eſt autē hec forma elementorū formis actualiōr atq; perfectior, formarū elementariū pſeſtiones in te cōplicans: quā & q̄litates q̄litatib⁹ elementorū cōſimiles fed & pſectiores cōſequuntur: per quas etiā actiōes, ſimiles actiōib⁹ elem̄torū producit. Ex his mixtiōis definitio maniſta eſt, cū dicit. Mixtrio eſt miſcibiliū alteratorū unio. Paret amplius elem̄enta in mixto non p̄manere formaliter: nec in elle intenſo nec remiſſo sed virtualiter ad ſenſu datū. Si'l & materialiter manet cū materia mixti ex materijs elementorū ſic aggredata. Animaduertendū autē p̄ter q̄litas actuales in mixto, alias quas virtualeſ dicunt reperiſi: nō autē in elem̄entis, unde piper virtualiter eſt calidū & plumbū frigidū. Hæ qualitaſ ſecundū qualitaſ propriaſ mixti aut verius ipſas formas ſubſtantiales mixtorū conſequuntur: & (ut aiunt quidā) ab influentijs cœleſtib⁹ ſecreta actione inaſcumē. Hincherbas/gēmas preciosas/ ſimiliter & metalla principaliorib⁹ ſtellis fixis & erraticis. Hermes trīmēgiſt⁹ aſſcripſit. Has erā Raymūdus lulij in lapidario ſuo excipere in p̄diſpoſitas maſterias edocet. Sunt etiā qui omnī ſerrenacētū ſpeciales coeli ſtellas eſte volunt ſecunduz q̄p in Job legiſt. Nungd nostri ordine coeli: & pōes ratiōnē eius in terra. Q̄ue utiq; concedi poſſunt iuxta ea que li. septimo & astrologia disputata ſunt. DIS. Herbiſ gēmiſcq; occultas inelle virtutes vulgatū eft. puerbiū. fed dic q̄lo ſi exuno elem̄ento mixtū gñari poſſit. enirum MA. nequaq;: ſi dicta ſane intellexeris. Accedit ad hoc qđ ait Phūs, mixtum Aristore, ta ex eisdē nutritiri ex q̄bus attingit ea gñari. oia autē elem̄entis nō uno tm nō genera ſed plūb⁹ paſci manifeſtū eft. DIS. Cur dicas manifeſtū: cui⁹ ad ſenſum tur exele patet oppoſitū in pifce: q̄ in ſolo viuit & nutrit̄ elem̄ento aque. MA. que mento apud nos eft aqua/elem̄entū nō eft h̄z mixtū. nā & in diſtillatione ab ea terreſtre facili ſepa: cui & unduoſitas qđā aerea admixtra ſpiciſt & eidez ignis qđdā ineffe haud ambigit. p̄t autē aqa p̄dōinat: Iō ſcriptura ſacra Augusti 21. de ci. viuētis. Salamandra q̄q; & li ligno viuere poſſit. ut recitat Aug⁹ de ci.

Forma
mixtiMixtiōis
definitio.q̄litas
virtualeſ

D iiiij

Salamandra

LIBER .IX. DE ORIGINE

dei ab igne tantum nō pascitur sed ut quibusdam visum est de rore coeli aut
inbre nutritur. Et ut testatur Plinius lī. 10 speculi naturalis. animal est la. Plinius.
certe figura: igne factū ut glacies extinguit. De plantis autē ē sine piace.
semine ex nuda terra pullulare cemius post hac latius pergrendit.

De distinctione mixtore & mixtis primis & secundas cōpositionis. Cap. vi. MAG.

Tsū omnīū mixtore & principiā uniuersali & remotiora eadē sint
illis tamen alia & alia proportionē cōcurrētibus diuersa mixta essi
sunt: quoque etiam nōnulla/alijs mixtis perfectionibus cause p̄tinuiō
res existunt. Et ut clarius q̄ dicenda sunt capias: mixtore diuersitatē sex
generibus enodabimmo. primū autē ea q̄ primis cōpositionis censentur.

Mixta pri-
me com-
positi-
onis.
Sedē cō-
positiois.

DIS. Quae sunt hęc? MAG. Vapores & exalatōes virtute solis &
aliorū astrorū ex terra & aqua alijsue corporib⁹ refolunt: quas tñ nōnullis
Phō & gntū elementū/mediū inter aerē & aquā op̄iat sur. In autē eo hęc
diuo differunt. nam vapōr calidus est & humidus. ut se sumpt̄ tempore
pluviis de mōtis vertice ascēdant. Exalatio autē calida est & siccā: un
et uosa tamen humiditate nōnunc̄ imbuta: ut est ventus in ventre anima
lis generatus. Rursus autem si ista alterata fuerint / multo & in aere &
in terra apparentiū causae erunt? DIS. Quoq̄ MAG. Imp̄issio /
nū ignitare aquosarū & medio modo se habentia. Ignitare qđdem ut sit
ignis p̄pendiculatis: candēa accensā: lancea ardēns: scintillulæ euolantes:
akubācēdens: asilūcēdens: capre saltantes: stellæ cadētes: ignis præ
cedens: draco uolans & q̄ sunt huius cēmodi nature. Aquosarū autem ut
sunt grandio/grandulæ/nix/pluviæ/pruina/ros/fontes & flumina. Me
dio modo se habere vident̄/ventus & terrēmoto. Hęc omnia (si vapo
res & exalationes genus primis cōpositionis constituant) in genere secū
de cōpositionis locabimmo. nam de horum ordine & generationis mo
do potius q̄ de essentiali distincōne & tractabimmo.

De materia. efficiente & locis īmpressionum ignitarum. Capitulum septimum. DIS.

Ideūticiā
aeris tria
Supremū
medium:

E ignitis igit̄ primis re absoluas MA. Ignitarū īmpressionū ma
teria est exalatio: causa effectua calor inflāmans. locus autē regio
aeris: quā tribus intersticij diuīam accepimus: q̄ sunt supremū/mediū
& infimū. DIS. Supremū qđ dicit̄? MAG. Illā aeris parte q̄ igni est
vicina & cotigua: tranquilla: ab igne & stellis calida/pura/rara & lucida
ad motū ignis (unde & magis calefīt) circūducta: & hęc pars aeris est us
dici solet. ibi nec venti nec pluviā ut experientia docuit eos q̄ in altissimis
mōtib⁹ pulueri characteres inscriperūt/ ac eosdē revoluto āno illefō in
uenerūt. DIS. Mediū aeris intersticij qđ est? MAG. Aeris pars a re
gione ignis semota nec terre p̄xima: frigida/tenebrosa: tempestuosa/ ac
demonū siue aerū potestatum habitatio caliginosa. uti libro septiō dic
tum est. Est autem frigida: ga ab igne remota: & stellarū radij a lūpificie

RERVM NATVRALIVM

simunt terre reflexi ad eā non ptingunt. hinc etiā obscura est & rur-
bida. DIS. In simū quod dicas? MAG. Aeris partem
superficie aquæ & terræ contiguæ: a radīs reflexis calidā & il-
luminatam. Hoc tamē diueris anni tēporibus nō codē mo-
do contingit. Nam sol in signis septentrionalibus terras no-
stras dīrectius respicit: radī ad angulos minores reflectunt
hinc & calor fortificatur ut nōnunc exalationes consumat.
Sole autem meridionalia signa perlustrante oppositū acci-
dit: & tunc qñc frigus cōstricitiū fit qd terræ poros negl
exalare possit: cōstrigit. In vere autē & autumno duz Sol
equinoctio appropiat hēc temperate s̄ habent, ideo tunc ig-
nites impressiones magis generari p̄t modo quo sequitur.

De generatione impressionum ignitaniarum. Capitulū octauū. MAG.

Vm itaq; virtute solis & aliorū astrorū a terra alijs
ut terrestribus corpib; eleuata fuerit exalatio. Si
quidem in calore abundauerit: ad supremum usq; aeris in-
tersticium ascendit. Huius (si in subtilitate equalis non fue-
rit) pars grossa & multa interius cōglobata: subtilior autē
in modum candelē eleuata consistit: & accensa ad instar cer-
pēdūlū quo lapicidē utuntur appetit, & ignis perpendi-
cularis nominat. Si vero pars grossa pauca sit: dicto mo-
do impressio generatur: quā lanceam ardenter ob similem
figurā dicim⁹. Exalatio autē ad hanc aeris regiōē eleuata:
si que subtilis in oībus pribus fuerit: sed rara/pars poli g-
tem inflāmat & euolat. ad modū scintillantia fornace auro-
lantiū, unū & nomē accipiunt. Si yō huiuscē exalatio m̄l-
tum opacta & eq̄liter extensa inflāmat: impressio fit quā cāde-
mā accensam dicunt. nā& si eiusdē longitudinis sit cuius & al-
titudinis: ob nimia tñ distātia oblōga ad instar candelē ap-
paret. Si autē talis exalatio ob materię paucitatē eq̄liter ex-
tendi nō possit: inflāmata sursū tendit, & gnali noīe asubal-
tēdē noīa hē sunt q̄ in sup̄mo aeris intersticio imp̄ssio es-
gnant: medium p̄curtam⁹. Vnde si exalatio mediocriter ca-
lida fuerit: media aeris regione nō transgredit: sed in eadem
subsistens p̄ frigus circūtas fortificat: & accesa sit impressio
q̄ subdescendens appellat: inflāmata em̄ descendere videtur
qm̄ a nube frigida deinceps. nōnunc etiā in descēsū a nubib;
frigidis extinguit. qñc donec una pertrāseat occultat: rur-
sumq; appetit. Ad inferius aeris intersticium descendens Exa-
latio em̄ debilitate calidā in aere q̄ circa terrā est: subsistit. q̄
si multa fuerit & displa: p̄ frigus nocturnū circūtas ipelli-
tur & se fortificando inflāmat: & p̄s inflāmata sursū salit, unde

LIBER IX. DE ORIGINE

& capra saltā dicit: apparet em ac si stupa accēla p cannā sufflaret. Si autē exalatio hēc continua sit & nō multa: accēla ad instar sellæ decidit & qn̄ post se vestigium relinqt. Si v̄o multa sit & bñ cōpacta accēla in aere stat & hoīem trāleuntē aeraq̄ impellentē aut levigatur aut pcedit. Hēc autē ignis fatu⁹ dicit: & frequēti⁹ circa patibula: cimiteria aut cognas ubi villositas m̄ta est. videt. Si v̄o exalatio m̄ta fuerit & ieq̄lis i subtilitate: i utroq; extremo: qd subtili⁹ ē ascēdit: grossi⁹ p̄nū i medio s̄istitudine facit v̄tris: cui⁹ unū dictor⁹ extremitate caput: aliud cauda iudicat. & si circa unū extremitate nubes frigida fuerit: ipm ex nubis hūore fumat: totaq; hēc imp̄ssio draco volas ignē aut fumū spirās appellat. Per hēc si quæ alij ignitæ in aere cōspiciat imp̄ssiones facile diiudicari p̄nt: nec loca eas rūde ita delmisse volui ut alibi ḡnari nō possint. Ex his etiā q̄ i codē in tersticio fieri h̄t qdā i sup̄ma egr̄ pte/qdā i media alij i inferiore ḡnanti.

De Aquaeis
impressiō
22. bies.

De materia efficiēte loco & tpe imp̄ssione aquosar. Ca. 9. DIS.

Citū dignissima hēc sūt: qb̄ eorū q̄ vulgo apparet mirabilis: rōnes naturales a signare possum⁹. Ad aquas ieq̄is sermonē veritas.

Ma Aq̄slar imp̄ssionū materia ē vapor. Cā effectua remota calor solis & astrois, pp̄inq̄ autē actio q̄litati primaria. Tp̄us ē hyems si frigus strictiū in ea nō abūdauerit. Locus ē aeris infestū mediū & infimū: filtri & vēteri torre/in q̄ caverne. & meat⁹ varijs sunt: in q̄bus inclusi vapores fontium & fluminū causæ fiunt: ut infra declarabit: nūc modū generationis aquosar tangamus. DIS. probe.

De Grandine Capitulum decimum. MAG.

Vm yture solis & astrois vapor eleuat: si calidior fuerit: mediā regiōem aeris alcēdit: nec penetrat: quē circūstas frig⁹ ppter sui speciali raritatē penetrat: & calore expulso: ptes eius in aquā vertere & inspissare sc̄ipit. Frig⁹ autē qm̄ magnū ē: ptes lā i guttas ylas & fluētes cōgelat: & grādinē magnā vel pūa: s̄ym frigoris & vaporis diuersitatē ḡnāt. Non nūc etiā vapor i media aeris regiōe in guttulas auertit: q̄ cadētes in in grādo antīsumā regiōe p anticūlū (eo q̄ hēc regio calida sit) cōgelant: tūc granularis do angularis. & ex multis guttulis cōgelata cernit. imagines autē aut hominū aut bestiarū in grādine s̄iq̄ repūni: ab influētis stellarū cātē sunt Pilia: ut in eo rep̄t: in vapore eleuant. Quæ autē altius ḡnāt angulos p

Figura cōfricatiōem in descelū amittit & rotunda cōspicit. Figura i naturalis grādinis grādinis lenticularis est: eo q̄ frigus circūstantis magis ad latera vapore cōtrahit quā sursum aut deorsum. DIS. Cur hēc imp̄ssio in vere frequentius quā alij anni tpiib⁹ ḡnāt? MAG. q̄a ver calidior est & hūi dū: ḡnātōi & eleuationi vaporis aptissimū. Estas autē calida & siccā: vaporē exiccat. Hyems frigida: s̄fr & autūnus multotiens ab inferioribus vaporē resoluī nō finit. Est em vapor materia grādinis multū calidus. iō rarus & a frigore circūstāte citius penetrabilis & cōvertibilis unū erit fit ut aq̄ calida hyems tpe frigori exposita citi⁹ cōgelet quā frigida.

De Granulis & Nive. Capitulum undecimum. DIS.

Granula autē q̄ in martio & aprilii sept̄i⁹ cadūt unū ḡnānt? MA.

RERVM NATVRALIVM

ex eadem materia ex qua generatur gradus minus tunc calida / in mediis aeris intersticiis eleuata / in loco tunc bassiori quam sit locus gaudinii / per frigus in guttulas aerae / quoniam earundem casu aut confluxi extrinsecus ad modum gradus gaudinii coagelantur / intrinsecus autem propter frigoris defectum molliores adiunctoriuius permanet / & tibiis dictis in climatis sexto septimo & principio octauum cadunt per qualitatutem suentiam. **D**I. nix vero unum fit. **M**A. ex vapore viritate solis & astrorum ad infimam parte medij intersticium aeris eleuatus / quem propter sui raritatem / circumstantes frigus ingreditur / in aere resolutus & similiter ad modum laniger carpe coagelat. Accidit autem istud frequentius tempore hiberni remisso frigore / unum & a tali aere subiectum quod calidius est & viscosum non expellitur sed niuii mollicitate & ouibus alimentum permanet. Sepe etiam nix dum per infimam aeris regionem descendit / a calore ibide exente in aere resoluta / unum quod in Vallibus pluvia super motuum iuga nix eodem tempore cernitur.

De Pluvia Capitulum duodecimum. **D**IS.

Luuia autem quod modo gnat. **M**a. Cum virtute solis & astrorum vapor calidus / huiusmodi fumosus & grossus ad supram partem infimi aut inferius prepartem mediis intersticiorum aeris eleuatus / a frigore circumstante in nubem & nubes in aquam resolutus / & ob gravitatem cadit. **G**uttati vero ad terram usque puenit / quod si cum ipso ecederit imber dicitur. gutte autem maiores quam nonnunc sole lucet / cadunt: bassi in aere gnat. **D**I. unum est quod aequaliter pluvialis nonnunc rubea vis debet. **M**a. ex adusta & sicca terrestreitate quod vaporibus tempore calidiori permiscetur. **D**I. Sed vermes in imbre decidentes non gnat. **M**a. nonnunc nisi virtus eius continet & impedit virtutem solis in vaporibus eleuantur & in nube actione celeriore pluvia consumuntur / interdum autem ex materia fecunda & genitioiis vermis apta eleuata dentes cum vaporibus in nube coopantur lumine & calore celesti procreantur.

De Rore Capitulum tredecimum. **D**IS.

Oris gnatatio quod est. **M**a. Ros genitio ex vapore debilis calido / grossus / so & huiusmodi non multum a terra in infima aere parte eleuatus / per frigus nocturnum condensato / & in aere resoluto / ut in silvis videtur est in vapore de vase distillatio ascendere / quod in alchymico supposito in aere rone frigoris avertitur. Cadit autem frequenter circa crepusculum tunc emaeris infima regio est frigidior. **D**I. unum est quod nonnunc / ut ait Ioues irroratis herbis pastore mortuus.

Ma. Cum vapor de huius aere quod viscosum est & dulce multum habuerit irritorem resolutus & herbis adhaerens / adueniente solis calore decoctus / aequaliter consumitur / reliquum ad modum farinæ albæ aut zucchari in foliis relinqitur. & manu dici solet. quod easdem etiam casas laudantur aere gnat. oves itaque dulces / oves etiam / dinis auidè plus quam naturæ aveniant comedunt. unum & fel in ipsis nimis oris moriera / cuius his ros sometum est repletum rumpitur / effusa colera intessura rodit undum / unde & ovis moritur nonnunquam etiam extali rore epar opila & sic mors quibus accidit. horum experientias se videlicet Alberthus magnus testatur.

De Pruina Capitulum decimum quartum. **D**IS.

Ruine gnatatio quod est. **M**AG. Talis ferme qualis & roris. **P**ruina **D**IS. Ferme cur addis. **M**AG. nam ad generationem pruinas requirit frigus intensius quam sit frigus in generatione oris: ut vapor

pluvia ru
bea

manna
laudanum
Alber. ma
gnus q̄ta
gephie

LIBER IX. DE ORIGINE

calidum nō modo in aquā resoluat: sed & resolutum cōgelet. Hui⁹ gene
ratio ad sensum patet temp⁹ hyemis/ver⁹ aut autūni circa pilos animalia
um ex vapore calido de ore aut corporibus eorūdem⁹ exēunte. DIS.
Aq̄tissime & ignitas & aquosas imp̄ssiones descripsisti/ad reliqua p̄ga
mus. MA. Siste paulisper nam nō dū oēs quæ in superioribus in aquo
farum ordine numerate sunt trācurrimus: DIS. quas non ē MA.
Fontes & flumina. DIS. verum quidem sed hę memorię exciderant.

De Fontium & fluminum origine & perpetuitate Capitulū. xv. MAG.

Enter terrae ut p̄missimus cōcauitatibus & meatib⁹ quasi visceri
bus plenus ē in q̄bus (qm̄ vacui esse non p̄nt) vapores sunt ele
vati a terra q̄ cū in lateribus cauernas in aquā resolutū guttatim distil
lant/riuulos efficiunt: q̄ undiq̄s in loco bassiore cōfluētes / rande aērum
locus ori
gini s & e. pentes fonte faciūt. DI. declivior itaq̄ ē locus emanatōis quā origis.
Ma. Etīa naturaliter aut in valle opp̄posita ascēdere p̄nt aq̄ fontes ad
manatōis altitudinē loci ḡnatōis. Altius autē sī artis instrumento scandūt violen
tēs fontis ter fit: ne in natura vacuū relinquāt: ex eadē q̄ppe cā nonnunq̄ in iugo
mōtis/sors scaturire cernit: cuius aq̄ p̄ cauernas q̄sī p̄ cānalia q̄ arte si
unt in sublimē ferunt. DI. Sedūn est q̄ q̄dam sp̄ eq̄ mēsura manare
quodā yō hyeme crescere: reliquos autē aēstate minūtū aut penitus defi
de poetui cere cōspicimus. Ma. id ex dispositōne mōtis seu loci originis & q̄lita
tate & dese rū mutatōibus accidit. Mōtes equidem solidiores quoq; cauernas aer ex
eū fōtūtū terior facile ingredi nō p̄t/pheniores aquas euomāt/priorib⁹ etenim
vaporibus in aquā resolutis: ne sit vacuū mox resolutū alij/q̄bus rur
sum in aquā cōuersis sḡ alij succedunt. mōtes vero porosi vapores non
continent. & aerem exteriōrē (maxime autē aēstate temp⁹) exiccātū reci
piunt cū calore exiccātē: ut nec vapores: nec frigus cōuertens retineant.
accedit ad hęc actio influentia exiccātū: q̄ nunc in illo posthac in allo
p̄domiā loco ex rotatiōe celoz: unde etiā paludes in terrā fertili aēter
euntur. hyemis etiam tempore cum pluviae multe sunt accidentaliter hi
fontes augentur. DIS. Sed calor in hyeme & frigus in aēstate fonti un
de auenient: cum potius cōtrarium accidere deberet ē. MAG. Causa
huius ex fortificatiōe frigoris cauernarū terrae accipit. Hyemis egđem
tempore cum per exteriōrem frigus pori terrae constricti sunt: exalationes
cālidæ exitum nō inuenientes/claustri resistunt & vapores simul & reso
lutas aquas calefaciunt in quaq; x̄gressu & exalare videntur. In aēstate ve
ro pori aperitūt & exalationes respirare possunt. Frigus autē cauer
narum ppter exteriōrem caliditatē per antiparastatis fortificatiōe & fon
tales aquas infrigidat. Eadē causa etiam celaria aēstate frigescunt: & hye
mes calefiunt. DIS. assentio. sed dic quæso ūde thermis tāta caliditas
& fontibus tanta diuersitas in colore sapore & varijs effectibus inascit ē
MAG. Therme calefiunt quia circa mineras sulfureas & acētas flu
unt. Fontium autē diuersitas est/ex varia primaria q̄litatū permixtiōne

RERVM NATURALIVM

influentias cōcursu; minera & quoq; & terras per quas transeunt diuer ^{un} fontiū;
 sitate. Eorum quoq; mirabiliora videntur ratione p̄ticularez reddere diffi / diuersitas
 Aug de ci s
i. dei. c. 5
dem. c. 7
cillimū. Est enim ut recitat Aurelius Augustinus lib. 21 de ciuitate Dei
 sons apud Garamātes in die tā frigidus ut bibi non possit: in nocte autē
 tantē caliditatis ut rangi neq; est. Et alius in Epiro q; accēsam facē extē
 guit: extinctā autē accendit, hōq; ratio ut aiunt vis est nature: aut potius
 voluntas dei. DIS. Hęcigit trāseamus: quos autē pro usu nostro me
 liores estimas edicito. MAG. Meliores sunt Cūr phisici astruūt Ħleui. Fōtes me
 ores in pondere puriores in substātia: nō stantes sed cōtinuo luglūtū liores
 puro ad orientē p̄fūtētes. DIS. Ecce in fontiū naturas digressi/ causas
 fluminū trāsuim⁹. MAG. Fluminū caue egede sunt q; & fontiū. Flūen generatio
 eqdē fontiū cōcursus est. unde ex fontib⁹ Ior & Dan q; lunt ad radices Li fluminū
 bani: flūnius Iordanis e qbus & nomē habet efficiē. Idēde flumib⁹ ter
 re nostrē in prōpto est videre. DIS. probe. Sed q̄sum flūna iugiter
 labentia pueniūt. MAG. Oīa libertoris aquæ maris sc̄linus intrant oīa flumis
 ut ait Sapiens. DIS. Mare iugit ex his auctū terminos p̄prios trāsgre na mare
 Psal. 103. dicitur: contra id Psalmigraphi. Terminū posuisti quē nō transgredien
 ob. c. 18. tur necq; cōuertenē op̄ire terrā. & Dñs ad Iob Q uis cōclusit ostijs mare
 & infra. Circūdē illud terminis meis & posui veclē & ostia. & dixi. us
 q; huc venies & nō pcedes ampli⁹ & hic cōfringes turpētes fluctus tuos
 MAG. Propter hęc quidā fluminā aliqua p̄ occulto terē meat⁹ a ma
 ri exire/rursus in alia parte illabī affīmat. Nōnulli yō mare fluminibus
 auctū/rursus cōtinuo Solis & aliorū astrorū feruore p̄ aequationē vapo
 rū minūtū assērunt. & utq; q̄ sustineri potest. Ait enim scriptura. Oīa flu
 mihi intrant in mare: & mare nō redūdat. ad locū unde exēit flūna reuer
 tunt: ut itē flūat. Quē autē p̄e addūcum⁹ scripturę: testan̄t diuinid es
 se op̄atiōis nō naturę: quod maxime in eo apparet: q̄ flu & undosī ma
 ris tanq; montes aquaz insurgeōt imperū suū ad littus illidunt: & con
 futuras terras cōfodiunt.

De maris sal sedine fluxu & refluxu. Cap. p̄titulum sedecimum. DIS.

Via ad mare sermo noster desfluxit: causas sal sedinis/ quotidiani
 fluxus & refluxus eiusdem si in prompto sunt pandas. MAG.
 Sal sedinem maris protenire ex permixtione siccī terrestris adū
 si virtute solis eleuat: arc̄ vaporib⁹ humidis mari incidentib⁹ p̄mix/
 et: vulgatum: & ex simili equidem causa aqua per cineres colata amara
 fit. Accedit ad hoc q̄ ardor solis dulciores leuioresq; aquas cōtinuo æle
 vat terrestreitatis relictis. hęc equidem separata aquas maris dulces:
 relinquit. sicut nouerunt qui per vas cereū undiq; clausum: missum in
 mari aquam dulcem per poros instillantē recipiunt. Flūna quoq; si q̄ mare
 de mari egreditur/garenam & tei ram colata/nō amara sed dulcia ad
 nos pueniunt: & dulcia continuo reintrantrant relistūt/ne mare letip̄ amarum
 sius & magis salsum fieri. Sunt tamen qui ipsum a primordio amarum p̄

LIBER IX. DE ORIGINE

eratū afferunt. DIS. de fluxu autē & refluxu maris qui eodē die (ut Fluxus & aiunt) bis aut quater fieri solet: quid afferit? MAG. huius cā ad lunā Macrobi⁹ refluxus humidoꝝ dñatricē referenda est: ad ipius equidē clementū & decremen-
maris tū humores pene uniuersorū mutari certū est: unde luna sub sole curen-
te (qd in nouijunio evenit) lumen utriusq; impeditū: aerē subtiliare nō
pōt q; ingrossatus in aquā vertit: sitq; maris clementū in subā, qd efflu-
xus necessario cōmitat. Luna ylo in opposito solis cōsistētē qd in pleni-
lunio cōtingit totū lumē suū inferiorib⁹ trāsmittit: nec solis lumē quo-
minus maria respiciat: prohibet. Hincāq; maris: q; ob sui grossificē va-
pores cōtiner rarefit alſcēdit & efflu itad inſtar lactis caſefacti. Est autem
hoc clementū nō in subā sed accidētē & rarefactōem. In quartis autē in-
terpositis nūc crescit & nunc diminiuit ex cauſis ſiſibus. Unde in prima
q̄ta lunatiōis decrescit mare in ſubſtātia. in ſecūda augmēta accidēta
liter rarefactiōis via. In tertia rarefactio decrescit pp̄ter lūminis decre-
mentū. in quarta q̄ iā ſoli appropinquet rursus ſubſtātia maris augetur
p aeris inſpīſatōem. Quantū autem ad q̄tas diei naturalis mare lung-
motū imitatur. Dū em̄ luha ſup̄ orizonta verſus coeli medium ascēdit
crescit & fluit mare. luna vero a medio coeli ad occulum declinātē decre-
ſcit mare & refluxit. Rursus luna ab occulo verſus angulum noctis p̄gre-
diētē/mare crescit & fluit. ip̄a aut̄ ab angulo noctis verſus orientē alſe-
dētē/decreſcit & refluxit. DIS. Si flux⁹ maris motū & lumē lunā imi-
tāt̄ maria ſup̄ orizontē a quo intumescūt & fluit / luna ſub orizonte
gradiētē. MA. Sequūt̄ motū ipius lunę cōcurrētē lumē a ſtellis & p̄
ce coeli oppositī reflexo, ea aut̄ ſup̄ orizonta morā te idē fit lumine di-
recto & modo fortiori, virrutes em̄ reflexē debiliōres ſunt vīrtutibus
directis/quia ab origīni ſunt magis elongatē. DIS. Ex hoc ergo ratō
patet eur/nūc fluxus diurni/nocturni ſunt fortiores: nūc debiliōres: &
ecōtrario. MA. nō tantū ex iā dicto hui⁹ cā ſumī pōt cū reflexū luna-
re lumē tātī vigoris non ſit: ſed ex p̄dictis de clemento ſubſtātiali & ac-
cidentalī. In ſup̄ & ex diſtātia aut pp̄inquitate maiore. unde luna existē-
tē in auge eccentrici & epicycli fluxus debiliōres ſunt: eo q; tunc maxime
ſit elongata a terra. In oppoſitiis vero p̄tibus terre maxie eſt pp̄inqua: tō
tunc fluxus ſiunt fortiores. Si ſi luna in círculo meridiāno ip̄ ſi zenith
fuerit magis pp̄inqua. Coopant ad hoc ſtelle fixe quib⁹ luna cōtingit
ſiſ & planetarū cōcurſis & mora ſup̄ orizonta. Vñ ſi taliū plures cauſe
coierint/nō nunq; diſtātū p̄ticulare efficiunt. Sic & nō nulli diſtātū ge-
neraliſ cā assignare conq̄tea/plurimorū planetarū cōcurſum in Cāro
calculariōibus ſe ſuēniffē dixerūt: at ylo illud ſine rōne / cū hui⁹ cōmodi
cōſtellaōem ducētis & āplius annis diſtātū p̄cessiſ ſe cōptū ſit. DIS
Vnde autē eſt cū dīcte cauſe nō tantū mare ſed etiā cetera flumina reſpi-
cient: ea tñ intumescere non faciunt. MA. p̄ter dictas cauſas accedit
etiā aquarū diſpositio: q; eſt ſpīſitudo/salſedo: & in uno loco ſtat⁹ tem-
pore loſo. p ſpīſitudinē aq; ſpūs cōceptos fortiter retinet & in ſpumā
verit, a ſalſedine gnatē habet calorē & a ſtatu in uno loco multo p ſo-

D ilmuū.

Cur ſpīſit flui-
rij no mēnante:
ſumē?

RERVM NATVRALIVM

Iem recipit spirituū gnatōem. Hec qā nō in oīb⁹ maribus q̄ fortia sūt / nec in flumib⁹ dulcibus repiunt / sō fluxus & refluxus in maribus nō est equalis: & in flumib⁹ aut nullus / aut ita modicus ut p̄cipi facile nō possit. Sic & mare mortuū ppter nīmīa ei⁹ grossicie a lung ī influentīs moueri nō pōt, dicit Alberthus. Orizōn autē qā ubiq̄ locis variā accessus & recessus in maribus variari necesse est. Sunt autē q̄ motib⁹ oc

Albert⁹

Plinius

ceani alias ab his q̄ positi sunt rōes afferunt autē eā in mari abyssi profundissimā: de q̄ rupti sunt fontes abyssi &c. Iuxta quā & cauerne nō ḡ uē: in qb⁹ de spiramie aq̄s vēti cōcipiunt. q̄ aq̄s maris p̄ patētes terrae cauerne in abyssum attrahūt: & ea exundatē rursus magno impetu repellunt. Hos autē vētos: spūs procellarē intelligūt/q̄ ab influxu lūe & ne vacuū sit in natura frequētū mouent. alias cās breuitatis gratia trāleo

De terre motu Capitulū. xvij. MAG.

X his etiā tremor terre prouenit. Cū em̄ in visceribus terre va- Terra motus
pores obstructi exēdi locū nō inueniunt: in diep radios solares
tales iūt & subtilianē: rursus autē p̄ nocturnū frigus ingrossant & utro
q̄ mō moti exitū q̄rētes latera terre & cauerne & exutiū nōnūq̄ et iā rū
pūt: & terrā tremere faciūt. Sepius autē in nocte. Q uod si exitū nō inueni colles sūt
unt/nōnunc terrā ad modū mōtīculi aut collis elevat̄/quā si rūpunt ei
neres & lapides ejciunt. Fouēs magnasq̄ voragines causat̄/q̄ si circa flu-
mia enueniunt: spūa ad distantiā aliq̄ rotā absorbet. Si autē in alueo exierit diluvium
hi inclusi spūs aquā extra termios ripas ejciētēs p̄ticulare diluvii eff̄ p̄ticulare
ciūt. DI. Sane. sed ob quā cām nonnūq̄ pestis terra motū cōmitat̄?

Ma. Spūs hi inclusi si venenosī fuerint/exētētes aerē corrēpunt & insi pestis leg-
ciūt: ex q̄ pestilētā p̄ticulare saltē in locis ubi hēc accidit̄ seḡ necesse ē. tur terræ
motuā.

DI. Fortasse illius ecclesiā memēt in bñdīctōe salis & aq̄ū dicit. nō
sit ibi spūs pestilēs & aura corrūpēs. Ma. nīmīg: cū & p̄tates tenebræ
his spiritibus multo iens utant̄: aut ut hoies ledat̄ in corpe: aut sensus
alienēt & vīsiōibus decipiāt. Ab his nōnūq̄ oculi & vultus eorū q̄ sub
terraneos specus aut antra ingrediunt̄/mutant̄/maxime autē eorum qui a
demonib⁹ responsa accipiunt / quē in huiuscēmodi antris dare solent.
Sed hēc eo loco latius discutienda sūt q̄ necromāt̄icōs figmēta futabūt̄

De Ventis Capitulū. xvij. DIS.

Vm & a talibus cavernis mōtiū vēti egrediūt̄? Ma. nō oīs in
sceribus terre gnari certū est/q̄ egressa & lateraliter circa terrā mota vētus
noīaē. DI. ad hoc fortasse alludere videf̄ q̄ Virgi. æolū cuspidē late-
ra mōris infixa educētē vētos scribit. Et illi dādū dicit̄. q̄ p̄ducit̄ vētos de
thesauris suis. S̄ edicito cōem vētōs originē. Ma. vētus ut p̄missū est
Exalatio est calida & sicca lateraliter circa terrā mota. Cum em̄ calida sit
aeris regionē transire nītit̄: frigus autē medīx regionis obuians
et deīcīt: q̄ (ratione caloris q̄ fortius in ea propter terrestreitē tenēt) Ventos
seascendit: & rursus a frigore cū impetu versus terrā deīcīt: propter cap-

Virgilii
enīd. 4.
Psal. 134.

LIBER .IX. DE ORIGINE

forē autē q̄ semp in altiora tendit/ simili & ppter alias exalationē occursum nō directe versus faciē terre sed lateraliiter mouet. & ventus / spiritus / seu flatus dicit. Dauidis autē dictū gloſa expōit de occultis causis. DI.

Cur autem hec exalatio cū calida sit non ut hē e q̄bus ignitē fuit imp̄tiones accedit? MAG. ppter unctuositatis carentiā: de qua si quid

Typho

*Ventus ultra eadē
ficta de yicit.*

Ethnephias

as

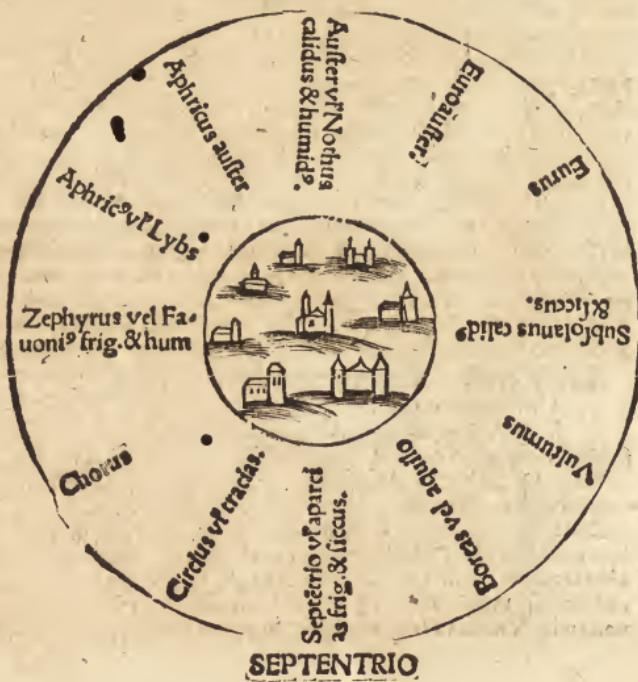
Turbo

dentem ventum obuium habuerit: per gyrum inuoluuntur: pulueres

MERIDIES

OCCI.
DENS

ORIE-

RERVM NATVRALIVM

folia/paleas & similia a terra eleuant. & turbo dicitur. DIS. Ventos op-
 positos quos dicas? MAG. Quoꝝ origo est ab oppositis terre parti-
 bus. Quattuor equidē sunt venti principales a quatuor mundi plagis venti sunt
 orientes: quoꝝ quilibet duos habet collaterales: suntq; numero duodecim
 eis ut praeacta admonet descriptio. Hi omnes in origine calidi sunt
 & siccii: sed a terris diversis per quas flare solent/ diuersas qualitates for-
 tiuntur: & in progressu ex permixtione exhalationum quas reperiunt au-
 gentur. Flatus autem ipsorum nonunquam ex defectu calor's intercipi-
 tur: calor autem vigor restatur. Pluita etiam/ calor adiutus aut
 frigus intensem poros terrae constringens/ ventos abscondit. ex his nā
 que exhalatio & materia venti aut absunitur aut aeluvia prohibetur. Sed venti ma-
 nec hoc quidem silentio transire fas est: ventos scilicet collaterales nauis
 tis maris sulcantibus multo plures esse cognitos. secundū quos vela re-
 gere noverunt. Concursu etiam mariū non modo collaterales/ sed etiā alia gene-
 ratae principales oriri pñt. Nam due reflexiones in occidentem: una in sep-
 tentrionem: alia in austrum zephyrum generat. Dux in orientem se di-
 uidentes/ eurum procreant. Orientalis aurem & occidentalis in septen-
 trione concurrentes boream/ in austro & o austrum causant. Si orienta-
 lis vergens in austrum velocior sit occidentali: fit ventus medius inter
 zephyrum & boream. Si autem occidentalis velocior fuerit: fit ventus
 medius inter boream & eurum. Pariformiter & in alijs est videre. Ver-
 tamen non semper ad nos deueniunt venti a quotidianiis his fluctibus
 geniti. Interdum etiam cardinales/nominibus collateraliū: & collate-
 rales nominibꝫ cardinalium inscriptos inuenies. ad reliqua transeam⁹

De Tonitru & Coruscatione. Cap. xix. DIS.

Et adhuc quod circa naturas ventorum declarandum censeo.
 MAG. Quod? DIS. An ne sonus quem tonitruī dicunt/
 ex ventorum aut portius nubium collisione in superioribus cau-
 setur? MAG. Verèq; in scripturis non inferioris ordinis viri tradidere
 Principalior tamen causa huius est scissio nubis: facta hoc modo. Cuz causa to-
 virtute solis & aliorū astrorū æleuator vapor: & in eo exhalatio usq; ad nitrui &
 medium aeris intersticium: vapor exhalationem circūdans/ in nubem in coruscatis
 spissatur huius frigus dum exhalatio inclusa sentit/ se contrahit: fortificat omis
 contra latera nubis impellitur: inflammat & exitum non inueniens/ vi
 olenter nubem rumpit. Maxime autem dum hanc nubem alia superior
 comprimit & inferior fortius resistit. tunc enim exhalatio nondū inflam-
 mata nubem scindit: & in exitu ex vehementia motus incenditur. Hunc
 sonum tonitruī/ & hanc incensionem coruscationē dicitimus. Liceat autem
 simul fiant: aut coruscatio post sonum (Si exhalatio non in nube sed ex e-
 undo inflatur) prius tamen ignem q; sonum percipimus propter vi-
 sus subtilitatem. Non unq; ignem videmus & sonum nulluz audimus:
 ut in estate tēpore serotino. Sonus em̄ nisi fortis fuerit ante q; via multi-
 plicationis (de q; in musicis) per aera ad autē perueniat. deficit aut prop

LIBER .IX. DE ORIGINB

visus ve ter debilitatem auditū non mouet. Velocitatem visus & caritatem audi locior est ditus sensibiliter experimur: dum aliquē eminus ligna secantem certus auditū, frequenter enim sonū primi ictus tunc demū audimus dum ipsū secundario lignum ferire conspiciimus. Excalefacta autē exalatione/nubem frangi & ex fractione huiuscemodi sonum causari argumenta p̄ḡbent castanea assata & vesica aere repleta & violēter compressa.

De Fulmine & eius effectibus. Capi tulū vicesimū. DISCIPVLVS.

Nde autem fit aut quid est quod tonitru comitur: & fulmē di ci solet? MAG Fulmen nōnūq; dicitur exalatio sulfurea & venosa violenter e nube depulsa: impetu suo & vi penetrativa & subtilitate arbores scindens: animalia interficiens: metalla & cætera resistentia demoliens atq; consumens, q̄ si grossior fuerit resistentia corpora adu rit: conglobatior yō dissipat. Quandoq; autē fulmen lapis est ex vapo re & exalatiōe terrestri & minerali in nube maxime vi id aut nigra: yō tute ignis & influentiā decoctus: qui rupta nube cū impetu deinceps muros findit: edificia dissipat & inflamat. Vt rūq; tamē exalationē sc̄z & lapidem ventus subtilis antecedit: qui corpora mouet aut diuidit versus q̄ fulmen venit. Quidā autem Phōr considerantes mirabilez fulminis operationem: plūm nō opus naturē sed lūmī dei effectum immediatū arbitraci sunt. DIS. Hanc fulminis operationem patefacias. MAG

effect⁹ ful minis mi rabiles. Ex multis pau adducā q̄ Auerrois/Alberthus & cæteri phōr com memorant. Primo nanc⁹ fulmen gladium in vagina/aurum in bursa & pedem in calceo demolitum: vagina bursa & calceo illesis: porosa equidē fine resistentia īgreditur: circa solida yō & resistentia diutius moratur donec ea cōminuat & resoluat. Sic & hominē aut animal aliud intrinse cus in fauillam & cinerem redigit: extrinsecus autem illesum & sine manu relinquit. Retia etiam in aqua consumit: q̄ extra aquā minime ledit. Venenositate etiā sua unum interficit & proxime stante minime ledit. Sua subtilitate de pariete in parietem: de cubili in cubile/inferiore in superiorius mirabilis velocitate mouetur. Interdum vas cōminuit vino ali q̄dē in pellicula quadam ex viscositate vini subito extracta & induita consiftente: sed vinum hoc venenosum redditur. Animalia autē venenosā fulmine percussa omne venenū amittunt. Nōnūq; arboris aut vītis medullam interimitt. Aripite propter porositasē illesa. Ligna autē pos ros tortuosos habentia a fulmine facile non ledunt. Aliqñ fulmen vestē aut crines hominis adurit hominē illelo. nam cum debilis virtutis fuerit in id quodaliq; humiditatē cōtinet ut corpus hominis agere nō potest: sed sciciora aggreditur. tale etiam si ceterum hominis penetraverit iplūm inflatum & colore īmutatum exhibet. De reliquis ex iam dictis rationes & causas assignare non erit d̄fficile: cetera videamus. DIS. Quę MAG Galaxiam/Iridem/Halonem & Cometem.

De Galaxia, Capitulū vicesimū primū DIS.

RERVM NATVRALIVM.

Alaxiam quid dicas? MAG. Circulū album in celo per pedes Galaxia geminoꝝ & sagittarij principiū protensuꝝ. DIS. Hic fortasse est quē libro septimo cū de natura stellarū differeres circulū lacteum dicebas: non de natura elementari sed coelesti siue stellarī. MAG. Hic ipse est. & a grēcis galaxeas a gala quod est lac. latine circulus lacteus dici solet. Sed de eo mētione foecisse iam nō meminerā. Iridē videā.

De Iride & Halone. Capitulū. xxij. DIS.

Ris quid est? MAG. arcus tricolor in nube rorida & concava ex resplendentia solis oppositi apparenſ. Nubes equidem rorida ppter cōtinuitatē guttularū ſatis tenui atq; polita ad instar ſpeculi ſe habet. ſed ppter paruitatē guttularū non figurā ſolis ut eſt ſed colores q̄ſ/ dam ex reflectione radiorū ſolariū repreſentat: quemadmodū ex resplendētia ſolaris luminis per vitrum aqua plenum in obiecto pariete vidētur.

DIS. Sed unde prouenit hęc colorū diuerſitas? MAG. Ex nubis diſpoſitione. Nam ubi nubes fuerit densior fit refleſio fortior: & videtur color puniceus. albū em̄ viſuꝝ p̄ nigroꝝ rubeū ſiue puniceū apparet. Vbi nubes rara fit refleſio debilis & videtur color viridis. Sed ubi rarioꝝ eſt nubes: fit refleſio debiliōr: & videtur color alurgus ad instar lapidis laſuli. Color ylo glaucus ſiue ſanchos generatur ex iuxta poſitione viri dīſ & punicieſ. Vnde & iride marcelſe puniceus in glauco transit. Nō nunq; ex resplendentia iridis in nube ſuperiore alia iris vennit: qua eſt imago ſiue idolum inferioris a ſole cauſati propter q̄d in ea colores de biliōres & oppoſito modo ſituati apparent. Figura autem arcualis iridi ex radiorū incidentia prouenit. Et huius cauſa principalius conſiſtit in nube. ut dicit propositio decimanoна tertię partis perspectiua. unde radius ſolis incidenſ per foramen rotundum/roundus eſt. in berillo taſmen hexagono obiecto iris non rotunda ſecundum naturam radij/ ſed exigona apparet: progreſſum tamen radiorū a ſphericali corpe ſolis cooperari non omnino abſciendū ceneſo. Eſt enim centrum iridis in eadem linea cum centro aſtri. unde ſequitur ut iris ſemicirculo maior apparet non poſſit: niſi forte quantum diſtantia oculi videntis a terra addit: & tunc quidem ſemicircularis apparet cum cetera amboꝝ in oriſonte ſunt unius in oriente. & alterius in occidente. Q uanto autem ſol ab oriſonte plus diſtat/tanto arcus iridis ſemicirculo minor apparebit. unde ſole exiſtente in meridie/minima iridis portio poſſit videri. DIS. Poſſet ne iris cauſari ex resplendentia lunę? MAG. Poſſet. Sed in coloribus longe debiliōr: propter lunaris luminis debilitatem: & non niſi luna ple na nocturno tempore & vapore ſiue nube rorida multum diſpoſita.

Circulus autem circa lunam aut aliud aſtrum apparenſ. Halo dicitur. Et ſit cum vapor in raritate & diſtate mediocris/dyametaliter inter aſtrū & viſum noſtrū interponitur: ſug quē lumen aſtri incideſ ipſuꝝ in medio diſtūgit/in extremitatibus aut radij refrangunt ppter vaporis

Eiꝝ

Iris

Colores
iridis

figura iri
dis

Centrum
iridis

Halo

LIBER IX. DE ORIGINE

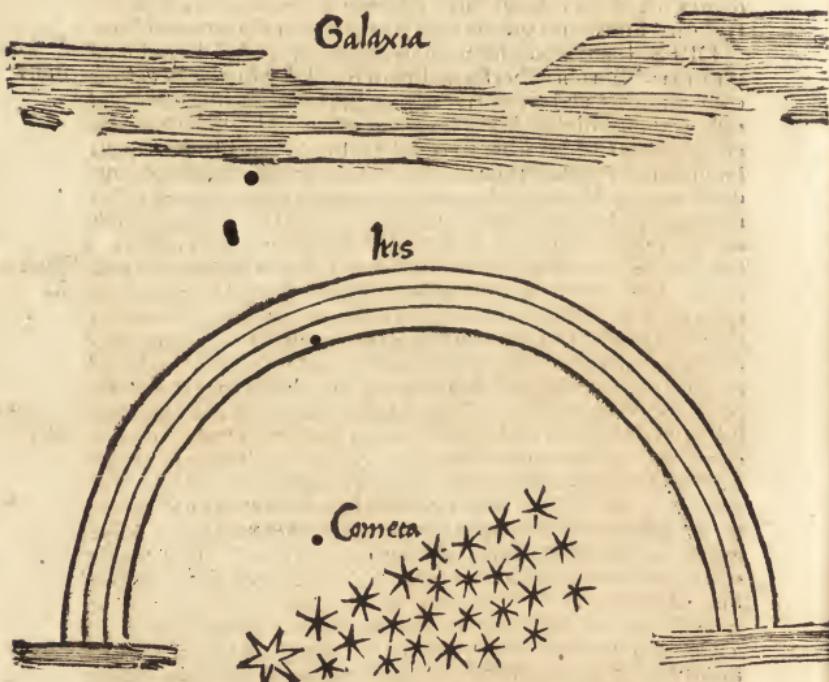
halo

Galaxia

Iris

Cometa

RERVM NATVRALIVM

densitatē; in quibus etiā colores (& si debiles) videntur. Ex eadē causa colores varios in aere cernim⁹: maxime autē prūnī circa solis ortum vel occasum. Similiter virgas coloratas in nubib⁹ discōtinuis videm⁹. In nocte autē voragies & hiat⁹ in celo videre nos dicim⁹: cū eadē in vapore cuius mediū densius est: ppter longiorē distantia contingat. Soli autem si nubes a latere obiecte fuerit, ex reflectiō plures soles quas pareli, os greci dicunt: rep̄sentant, sicut in speculo aqua imero cū sole stella cernitur: q̄ non est nisi secundaria solis imago. DIS. Facile his assentio Sed de iride ambiguitatē imittit: qd nuper in Gen⁹ me legisse recordor: post diluuiū generale deū in signum foederis quod cum Noe pepigerat: hunc arcum in nubibus se positus spondisse. Si igit̄ eo mō quo dictum est cauare: utiq̄ ante diluuiū lēpius apparuerit. MAG. appa- Iris appa-
ruit utiq̄: sed tunc signū foederis non erat. Noe igit̄ in signū foederis ret ante di ex institutione hunc arcum accepit. ut q̄ue ante hac pura res naturalis lūuium & nullius pacti signum erat: tunc signū esse incīget: & res naturalis in causis suis esse non desineret. Q uāmodū lapis quo agrorum limites distinguiimus nō tunc lapis est: incipit cū in signū distinctionis erigat sed tūc signū esse cepit q̄ prius erat sed distinctionis signū nō erat. DIS intelligo. Sequit̄ aut̄ ut iuxta p̄missor ordinē nūc cometā describas.

**De Cometa & bellis: sterilitate terre: morte Prin-
cipum & ceteris malis apparitionem cometis con-
sequentibus.**

Capitulum. xxij. MAG.

Ometes est exalatio terrestris / calida & sicca pinguis & viscosa: Cometa virtute astrorum ad sup̄mā aeris p̄tem elevata: & ibidē incensa. Sunt tñ qui cometā exalatiōem dicunt subtilē nō inflamatā: sed lucentē a lumine solis & astroz in ipsa incorpato. Generē hęc exalatio actione astroz in visceribus terre: maxime dum pori p̄ frigus stringūt & egrediētū per calorē resolutorū. Non autē tota simul eleuat̄: sed p̄s post partem ascendit & nouē continue generantur: a quibus etiā comes in superioribus nutritur diutius & ip̄is impeditis definit citius. Di diversitas uersificantur autem in quantitate figura & colore s̄m materię differen- cometarīam. unde si materia in medio bene cōpacta / in extremitatibus vero cir cumquacq̄ rara fuerit: videtur quasi astrum crinosum. Si autē materia astrū Cri- equaliter spissa / sed in longum protensa sit. ut stella caudata appareat. Si nolum autem cauda corpore rario fuerit cernitur ut stella barbata. Raritas eti am & densitas materię colorem variant. secundū astrologos autem Co- Colores meta de natura Saturni: Cerulei aut plumbei coloris est: que autem de cometarū natura Iouis albaad instar argenti lucidi videtur: & que de natura mar- tis rubea: que de natura solis: ut aurum argento mixtum appetat: que de natura venēris / spissa ut nubes cernitur. Mercurius autem cometez suum ceruleum demonstrat. Cauda etiam & caput draconis & aliarū cōstellationum naturę mutatiōem in his facere dicuntur: sed hęc ad p̄sens commemorasse non probasse sufficiat. DIS. non dum motum & sig-

LIBER .IX. DE ORIGINE

nificationes cometarū explanasti. MAG Cometes mouetur ad motū motus, significativa continentis aeris: per diem naturale circuendo terrā. Significacōes eo / metarū tiones cō metarū sunt varijs, generaliores autē sterilitates/pestilentiae & seditiones. metarū Sterilitas qdē maxime ubi siccitas & caliditas intense nocere possunt. sterilitas hæ enim cometā &, antecedunt & sequuntur. Priuatur etiā terra eo tempore cōmuniter omni scēndo humore. In terris autē paludinosis seq̄ pestilentiae tur quandoq; fertilitas. Pestilentiae autem sequunt: nam cum substantia cometarū q̄ subtilis est & bene digesta/alijs exalationes segregatæ tanquā impuriōes & venenoſe eleuantur. Vnde & tempore cometarū ante aut post ventus/terremotus & ignitas impressiones plurimæ fiunt. ex his itaq; aer infectus & continuo inspiratus/vitalem spiritum debilitat/& tandem extinguit: ratiōē etiam siccitatis homines incendit. Mortē autem Principium cometarū fortasse ex eo. significare dicit: q̄ Principes ut magis de licati vel interperati ab aere corrupto citius inficiuntur. aut q̄ mors Principiū sūnius plus q̄ multorū popularium diuulgatur.. Seditiones autē cometarū forsitan significant: q̄ ab aere imutato nō modo spiritus vitalis sed & animalis imutatur: ad cuius imutationem sensationes quoq; principium est/variant: fantasia perturbatur: appetitus irascibilis & concupisibilis excitatur: ad cuius impetū nō nunquā ratio condescēdit. & his motibus similia djudicat: & voluntas q̄uis de se libera/secundum dictamen rationis imperat. Sed vir sapiens ut in libro septimo conclusimus cū Ptolemeo/donabie astris. DIS, gnomo & fatidicis astrologis.

De mixtis tertiarū compositionis: quæ sunt mineralia. Capitulum xxiiij. MAG

Vñ sequuntur in ordine mixtorū mineralia sunt: videlicet lapides sales & metallū: q̄ ex vaporibus & exalationibus actione qualitas Proferuntur primaria & calore coelesti in terrarū visceribus procreantur, unde Plinius ī altissimū. Fundus terrarū preciosissimus est, ibi enim omnes influentiae coelestes Calcidiūs sunt. Fundūs terrarū confluunt & gēmas preciosas causant, ratiōne huius calor maximus in thymo est: ea centrum generatur. secundum Ptolemeū & Calcidiūm. Hinc non Plinius dicit nulli ibi infernum esse argumentantur. Nōnulli etiam terrā intrinsecus mirabilis lapidem continū/variis tamen coloribus distinctū asseuerant. DIS bus mūndi Distorū: generationes particularius tangas. MAG. Lapides ex vapo & Auctenaria re & exalatione cum luto & scōlo permixta/aktionē longa diversorū & de minerali generatio lorum & efficiatī multiplūcū secundum materiū naturas producuntur. Pulibus terra non rā autem terra lapis non sit. vincens enim in eo siccitas ipsam coagula. Aristo. 4. fit lapis ri non permittit. Vñ nisi undiq; irrigua esset aquis/sicut corpus ania methaur. aq̄ sit lapis lis sanguine: partes eius non cohererent. Aqua vero lapis fieri potest / si vel guttā tim cadens congelatur frigore/aut coagulaat virtute minerali. Quod ingenium Raymundus lulū in Lapidario luculentissime prose Raymundū cutus est. Interdum etiam spuma aquarū in lapidem yr̄itur. ligna quoq; Auicē, li in aqua/in lapides vertuntur. Arena item exluto viscōlo induratur.

RERVM NATVRALIVM

DIS. Sales unde fiunt. MAG. Ex vapore exalationi forti actione
 in diversa proportione admixto diversi sales generantur, ut sunt sal har-
 moniacum/vitriolum/nitrū: similiiter & sulfur:argentum vituum: aurī
 pigmentum: arsenicum & similia. Quorum quæ facile ab igne fugi, Spiritus
 unctus spiritus dicuntur. Humores pingues in terra per refacti bitumenē effi-
 ciunt. DIS. Metalla unde generantur. MAG. Immediate ex argēto
 viuō & sulfure. Est quidem argentum viuū substantia aqua mixta ter
 reo subtili mixtione forti. Q[uod] nod quidem prouenit si vapor subtilis ex
 alationi pure/virtute caloris/proprie Solis/periutinas solutiones &
 coagulationes iungatur. Huius partem terrā quidam sulfur argēti vi
 ui nom nant:& in eius separatione multū laborant. Claritate; habet ab
 aqua & aere inclusis: mobilitatem continuā: ab humiditate & pondere.
 Q[uod] autem non adh̄eret/habet ex siccitate extrinseca. Huius natura mira
 bils multo ingenia in stupore vertit. unde quidam ipsum calidū/qui-
 dam humidū/quidam siccum/quidam frigidū a dominio esse volue-
 runt. Sulfur autē est ex unctuoso aereo terrestri subtili & igneitate de-
 cocto. Ex his itaq[ue] duobus scilicet argento viuo & sulfure diverso coadu-
 nat[ur] & in mineris terrē decoctis/diversa generantur metalla. & ut qui
 busdam placet: si in terra manerent / natura decoctōem argenti viuī ite-
 raret donec in argentū stabiliretur: & sulfur in aurum converteretur. Sunt
 autem metalla. Plumbū quidē ex argento viuō impuro grossō & fē plumbū
 tulento & sulfure impuro productū. Stannū ex argento viuō puro Stannū
 & claro & sulfure īmundo generatur. Ferrum ex sulfure spissō/impuro Ferrum
 ro & adurente/cum argento viuō modico & īmundo creatur. Aurū Aurum
 ex arg. vi. puro & claro & sulfure rubeo & mūdissimo nō adurete actiōe
 solis effectū. Cuprū vel æs ex arg. vi. nō oīno īmūdo/& sulfure rubeo Cuprū æs
 mercuri⁹ & grossō natū. Alchimistæ arg. vi. mercuriū nominant: q[uod] omnib⁹ me-
 tallici fungi: sicut Mercurius in influentia secundū Astrologos cu[od] plas-
 netis omnibus. Argentū ex arg. vi. mundo & albo/& sulfure nō adu- Argētū
 ductibilis: tunc mūdo & albo procreat. Accidit autē metallis ductibilitas ex unct-
 tas uositate & liquefactibilitas ex mīta aquositate arg. viuī. Vnde q[uod] plus &
 liquefacti argento viuō participant/citius liquefiunt. sicut plumbū & stannū. per
 bilitas, oppositum æs & ferrum. DIS. Calib⁹ vero unde generat⁹ MAG.
 Calib⁹ est ferrū purgatum & depuratum per ignitōes & extinctiones ml. Calib⁹
 tas. unde efficitur unctuositatis minoris & facilis q[uod] ferrū frangit: nec
 omnino in pondere equiparantur. Auricalchū autē est cuprū per tu- auricalchū
 de hac am thiam colorat. Electri vero species tres inueniunt. una q[uod] ex quodā gu- cum
 bro ī hex. mi arborē indurescit. quod & succinum dicunt. Alia ex partibus auri tri-
 bus & una argenti conflatur. Tertia autē naturalis est & in mineris repe-
 ritur: sophisticata ab auro vix discernit: & inter alias virtutes habet un-
 devenerū mīro splendore prodat, hinc ī precio est.

LIBER .IX. DE ORIGINE

De metalloꝝ transmutatione. Cap.xxv. DIS.

Estat de quo circa huius generis mixta te dissertur & audius expe-
cto. MAG. Quod est hoc? DIS. Metalloꝝ transmutatio-
ne qua Alchimistæ sciactant: si sit possibilis? MAG. Eoꝝ quo-
rum materia est eadē/crebrā fieri transmutatione docuimus. Nū terra
in aquam & aqua in aerē/aer in ignem/& haec omnia in mixti speciē trā-
mutantur. Sic cinis /& arena obscura in lucidissimi vitri substantiā acti-
one ignis vertuntur. DIS. Transmutantur si in piacentem redacta fuerint
materiā: aut saltē in eam/ cuius formā formae generandae nō repugnat.

MAG. Quid igit obstat quo minus hac via metallū in se transmuta-
ri possint: cum oīm cōmuns sit materia? Ad hoc equidē multi philoso-
phiꝝ per calcinationes/sublimationes/solutiones & coagulationes labo-
rarent: licet minus utiliter qꝫ veraciter, cū artē naturę actionē secundū
precisionē imitari/aut difficultissimum sit aut oīm impossible. Magis ra-
men veritati appropinquat: qui p̄ principiis naturę tamē rē efficere stu-
dent: qꝫ sine sumo fluat: ignē nō fugiat: substatię metallū p̄ minima mix-
ta totū quod minus in minera decoctū est/ celerrima actioē cōpleteat. Hoc
iam cōpleteū velixar: hoc ouū & lapidem Phōꝝ: & in suis principijs acetū
acerrimū lapidem nō lapidem/mineralē: animalē: vegetabilem: sanguine-
nem: terrā oculosam: urinam & oīm rerum nominibus nominant: ut lub-
metaphoris & figuris fatuos & auaros a via veritatis secluderent: philo-

RERVM NATVRALIVM

205

Sophis & naturę principia secretius rimantibꝫ / occultas nature opera
 riones panderent, ars eḡdem in se nullius laboris / sed opus est mulierum;
 & ut aiunt ludus puerorū. Huius auctores praecipui fuere **Hermes** / **Ge-**
Ber **Auicen.** & hi q̄s turba phōꝫ cōmōrat, moderniores autē **Raymūd**
Iulij **Arnoldus** de noua villa, **Alberthūs magn⁹.** quoꝫ oīm unus finis
 sed procedendi modus diuersus / omnis tamen in limitibus naturę cōclu-
 sus: e quibus omnibus huiuscemodi transmutatioꝫ possibilitas indubi-
 tata cōcluditur. Sed procul dubio ab his qui diuitibus & Principibꝫ se
 iungunt & magna p̄mittunt / nequaꝫ attingit. Nā si scientiꝫ huiꝫ secre-
 ta nōcerent se utiqꝫ occultarent: de thesauro tanto gracias deo agerent
 pauperibus benefacerent nec alioꝫ opibus indigerent. Ab illis aut̄ max a quibus
 īne cauendis: qui aut receptas probatas / nescio a quibus Magnatibus se alchimi-
 habere gloriāntur: lunam figere & ad gradus auri mediocris aut opti-
 mi tingere: mercuriū coagulare: partē cum parte & varia augmenta po-
 sse efficere mentiri non verentur. a quibus nimirū tot hominū milia de-
 cepti / & alieni auri cupidi / propriyō quod habuere. in sumptuosis ex-
 pensis largiores / omnino defecerūt & quotidie deficitūt: nec alieno peri-
 culo cautiores desistunt. Q uod cū in magnū reipublice detrimentū ver-
 gat / non ab re est si a magistratibus & a cōmuni bono prouidentibꝫ / a
 fatua eoꝫ p̄sumptione coereantur. videntur enim es̄ & de numero il-
 lorū de quibus Paulus apostolus scribit. Sēper discentes & nunquam
 ad scientiam veritatis peruenientes.

Autores
alchimig

LIBER .IX. DE ORIGINIBUS
De Vegetabilibus. Capitulū.xxvi. MAG.

Variū genus mixtōg est vegetabilitū: ut sunt herbe arbores, & cetera hīmōi. DI.horū originē pādas. MAG. Si diuinī ph̄ traditōe m attēdim⁹: Hēc a primordio ex terra iussu Creatoris Moyses prodierunt cū aī, Germinet terra herbā virentē & faciente semē: & lig⁹ Gene. 1 nū pōmisēr faciē fructū iuxta genū suū: cui⁹ semē in semetiō sit sup terrā. Ecce creator oīm vegetabilia sīl in esse pdre iussit & uñ le⁹ multi plicationē indiuiduōe in spē cōseruarēt in semetiōp semē habere dedic⁹. Et nō mō vegetabilib⁹ sed & cūctis aīantibus hoc foecūditatīs bñficiū p̄st̄it. De hac re diuinū Augustinū & theologū & ph̄m excellentissimum Aug⁹. de oīm reū in elemē tis latē semina illa occulta isto⁹ seminū semia. Vñ lubēte creatore. pdixit aq̄ prima natatilia & volatilia. Terra aut̄ prima sui generis germia: & p̄tia sui generis aīalia. Nec⁹. n. tūc huī cemōi fortis ita pdicti sūt: ut in eis q̄ pdicta sūnt: vi⁹ illa cōlūpta sit: sed plēq̄ desunt cōgrue tpamētōe occasiōes gbus erūpant & spēs suas pagant. Ecce n. breuissimus surculus semē est. nā cōniēter mūdatus terrē arbore facit. Huī aut̄ surculi subtilius semen aliqd̄ eiudē gnīs granū est. & hucusq; nobis vīsibile. Iā yō huī etiā q̄ani semē: q̄uis oculis videri neq̄amus rōne tñ cōnēce repossumus: q̄a nīsi talis aliq̄ vis esset in elemētis. nō pleiq̄ nascerent ex terra q̄ ibi seminata nō essent. Ne caīalia tā multa nulla mariū fēmia. tūq; cōmixtōe p̄cedēt: siue in terra siue in aqua: q̄ tñ crecūt & coēudo alia parēt: cum illa nullis coētibus parētibus orta sint. Et certe apes seīa filiorē nō coēundo cōipiūt: sed tanq̄ sparsa p̄ terras ore colligunt. Invisibilis. n. seminū Creator iōpe Creator est oīm reū: qm̄ q̄unq; naſcēdo ad oculos nostros exeūt: ex occultis semib⁹ accipiūt pgrediendi primordia & incrementa debite magnitudis: distinctōesq; formaz ab originalibus tanq̄ regulis sumit. Et infra. Ista q̄ppe originalit ac pri- idem. c. 9 mordialiter in qđā textura elemētōe cūcta iā creatā sūt: sed acceptis op portunitatibus prodeūt. Nā sicut matres grauidi sume fortibus: sic ipse mundus grauidus est causis nascēt. Et ut testa Ambro. in hexa. neq; li. 3. c. 6. quā fieri pōt ut nō aut seīors utant uniuersa gignētia/ aut habeat aliq̄ q̄ videant cū ȳtute seminū venire. Et ut Aug⁹ lup Gen. li. 5. differat: Augosti hor ex arbore p̄ surculi plātatiōe: & ex seīe arbor: & semē ex arbore sed semē ex seīe nullo mō nisi pri⁹ interueniat arbor nascet. DI.luculētis simē doctor hic egregi⁹: q̄ aio meo d̄ his insidēbār dubia dissoluit. Mī rari eqdē āplius nequeo cur ex terra puluerifata/ cibrata/ & oī hūana industria seībus evacuata: sponte pullulat plātē: & qđē in figura /ȳtute/ coore sapore & spē diuerē. Sic & de his q̄ in aq̄ supficie vident̄ oriri: q̄a elemēta (q̄ in superioribus apud nos pura nō esse aiebas) seībus talū sūt imp̄gnata. Sed ḡrūg tpamētōe: occasiōes gbus ea crūge dixit q̄ sūt

RERVM NATVRALIVM.

MAG. has q̄litasū primas & actōes & cōloris influxus in p̄portiōe nā
turę currētes intelligo: & accidētes rās (ut ip̄e doctor ait) s̄ in naturam ibidē ubi
forinsecus adhibitas. His egdē ea q̄ secreto naturę si nuabditā cōtinent: supra. li. 3
& foris creant q̄dāmō explicādo mensuras & nūeros & pōdēre q̄ in oc. de trinita
Sapie. ii.
Aug. li. 5.
sup. Gen.
ad litterā culto acceperunt ab illo: q̄ oia in mēsura & nūero & pōdēre dispositiuit. Idē
sed diffus. li. 5. sup Gen p̄sequit̄ & oia primi⁹ a deo creata suisse: & q̄
seculi tractū exocculto in manifestū locis cōgruis exerenda testatur.

De Cremēto & distincōe plantar̄. Ca. xxvij. MA.

Iurtus nāq̄ & influxus cœlestis superficiē terrae penetrās p̄tes sub
tiliores: q̄bus dicta scīalis vis occulta īē: in sumū resoluit: rus
sulc̄ cōdēlat & in radicis sp̄s trāl̄ figurat. Hęc īfixa terrae tanq̄ matr̄
ȳtute caloris mānatis & sup̄ celēstis: hūorē terrę circūiacentis alterat: &
qđ nature ſue auenies atrahit & in ſui & plāte ſubām uertit. Vñ plāra
radice loco oris: q̄ nutrīmētū accipit & medulla p̄ ſtomacho / corde &
epate utit: i q̄b̄ acceptū nutrīmētū digerit & digestū p̄tibus singulis per
venulas ſubtiles trāſmitit. Sripitē p̄ corpe medullā cōtinēre: corticē p̄
cute ſripitē p̄teget. Folia aut̄ ad fructū defensionē & nodos loco neruo
rū mēbra colligātū accipit. Fructū ȳo in uſū viuentiū & ornatū uniuers
iū ſemē in ſup̄ p̄ ſpē cōleruatoe gignit. Et i hæc q̄z elemētor̄: p̄tes p̄por
tionabilē distribuit. Terreū nāq̄ qđ multū ē in ſtipitis & duras: p̄tiūz
ſubām transi. hūidū aquosū qđ paꝝ est in folia & corticē. Aerē ſubtile
qđ est min⁹ in florē. qđ aut̄ viſcosū in fructū aſſumit. In eo aut̄ qđ ſemen
tis vices agit / ignē qđ minimū ē deliteſcit. Per terrā cōheret: p̄ aquā ſe
diſfundit / p̄ aerē & ignē plāra cōſurgit. DI. plāras igi⁹ q̄tuor elemē
tis cōſtarē aſſeris? Ma. Etiā. DI. Cui igi⁹ nō in aq̄ aere aut igne quē
admodū in terra pullulāt aur nutrīuntur: cū & in his q̄z ſingulis ſingula
elemēta p̄mixta ſint. Ma. elemēta apud nos & fortasse i toto uniuerso
iā nō pura ſed ſibi i oībus mixta. Ambro. affirmat. & in naturalib⁹ exer
citato facile p̄baſ. Plāras aut̄ nō in ſingulis oriri oībus manifeſtū. Hui⁹
aut̄ cām (q̄a q̄ris) ex ſupioribus accipe: cū terreū in oībus abūdere: cōte
ra aut̄ in q̄titate miore: & a terra coherentia plātis inelle onſum ē. hinc
in terra ſigun̄ & ſufficiens nutrīmētū inueniuit. In aq̄ aut̄ ad t̄pus nutrī
ri ſed figi nō pñt (paucis dēptis) in aere ȳo diuitius aut nutrīri aut figi
ppter ſuī ſubtilitatē nequunt.. In igne ab excessiuo calore cūtius emareſ
cūt. DI. oēs itaq̄ plāras a dñio terreas aſſeueras. Ma. ita ſentio. DI.
tū ergo q̄sdā calidas & hūidas multi ſcribū: cū neutra hāp̄ q̄litatū ter
re aueniat? Ma. In plātis ſi p̄tes intégrales cōſideras iōpas terreas a dñio
dēphēdes. Si aut̄ p̄tes ſt̄uales & q̄litatū gradus artēdis: q̄dā calidas &
ſiccitas: alias calidas & hūidas: alias hūidas & frigidas: in ſuī las etiā frigi
das & ſiccitas iuenies: & hoc vel in gradu priō ſcōo tertio aut q̄to ſecū
dū qualitatū intencionē & remiſſioneſ/nā ſecundum has: ſi p̄t & p̄tium
elemētaliūm/in proportionē m̄niciplici varian̄ plantae: non modo in
virtutib⁹ verumetiam in ſeconditate modo germinandi & effigie.
Creator equidē omniū (ut p̄ amēſimus) vim haec oia cōtinēte ſic in
dedit: ut congruis r̄pmentor̄ & occaſionib⁹ qđ in ſecreto naturę ſint.

Variaſtia
plantar̄

LIBER .IX. DE ORIGINE

abditum est/in ppatulum prodiere possit. Vnde quædā sunt q̄ ex radice unicum stipite habet: ex quo rursus rami/& ex his folia pullulat. & sunt arbores. Quædā ex radice nō stipite sed ramos & ex his folia generant: & sunt frutices. Q̄ nēdā ex radice nec stipite nec ramis medijs folia germinant & sunt herbe. Ex oleribus autem sunt que ex una radice stipites & ramos multos accipiunt. Et rursus quædā fructificant/qdam sine fructu omnī tpe manent. Fructifere s̄m digestiones semel tantū aut pluri-
es in anno fructificant. Fructū autem aut sub folijs super folia/in medio sub cortice a stipite aut a radice pducunt. Amplius qdam oleum stillat
quædā folia nō habent: qdam etiā floribus carēt. Omibus aut ut ait Plinius
nīus inest sexus diuersitas. in eadem vero planta teste Phō/utercq sexus
non reperiit. Ab auribus semen deuoratum & egredi integrjs si in rimam
corticis ceciderit nōnunq pullulat. fitq ut in queru aliae arbore cerus
sunt aut alterius generis planta repatiatur. In his autē quæ per surculi in-
sertionem/in alieno stipite crescunt: natura stipitis in surculi naturam cō-
mutatur. Sed his finem faciamus. Nam ut ait.s. Ambrosi⁹ in hexaeme-
ron: li.3. c.15. Inexplicabile est singulare rerū pprietas exquirere & vel
diuersitates earum manifesta testificatione distinguere. vel latentes occul-
tas: causas in deficientibus aperire documentis. Et rursus. Q̄uis autē
possit cōprehendere varietatē sp̄m gratiāq pomoꝝ: singulare q̄ uti-
tilitate arborum fructuum/succorum proprietatem.

Plinius
Aristote-

Ambro-

Gene. I.

De Animalibus Capi. xx viii. DIS.

D sequentis igitur ordinis mixta descendas. MAG. Q̄ uero se-
quuntur quinti generis mixta & aialia sunt irrationalia q̄ in pre-
senti quadruplici ordine distinguimus. Sunt em̄ quædam ut ait
scriptura volatilia/qdam natatilia/quædā reptilia/& qdam gressibilia.
Quorū exordia propagationes & naturas in medium ferre/ingeniuū va-
cillat:calamus teper:& epitomatis breuitas non admittit. DIS. Saltē
que iam in pmpto sunt verbis planis succinctaq oratione in iuuentali
patefacias. MAG. Facile quidem tuis petiōibus agescerē: sed ea bre-
uitate quā exp̄ctis & obscurus fio & emulis quibus me feriant facula ad
ministro. venit amē non illis/sed tibi optime indolis adolescenti in hoc
epitomate obsequi statueram ut petis p̄metnorato ordine singula sub
breuitate tranſcurram. DIS.probe.

De Volatilibus & generatiōe ouoru. Ca. xxix. MA.

Volatilia

Olatilia aues sunt que alis leip̄as per aera quo tendunt mouent.
Hoc primordiale exordiū: similiter a Creatore est qui distīcta
elemēta p̄ capacitate suavientibus decorauit. aera qđe volatili-
bus/aqua natatilib⁹ terrā gressibilib⁹:& haec utracq reptilibus. ignē au-
ēz qui ppter sui subtilitatem & siccitatem viventibus habitaculum pre-
stare non potest: a viventi aia nudum reliquit. DIS. Hęc legislatoris
historia pandit. naturalē volatiliū generatiōem edoceto. MAG.volati-
lia gaſe in numero cōseruare non possunt. (q̄m corruptibiliā suncab-

RERVM NATVRALIVM

auctore naturē dicitur. Credite & multi spicamini propagatio vim accepunt: qua se in specie cōseruit. Fit autē hēc propagatio p seminis decisio nē. unde & in sp̄is sexū discretio est: & nos in sequentib⁹ masculū gal lum & femellā gallinā appellabimus. His equidē duobus coeuntibus: in matrice gallinę oua cōcipiunt: & ex illis pulli nascuntur. prīmū d'ouis dermū de pullorum formatione tractabimus. DIS. Quia unde aut quo de ouis modo generantur. MAG. ex spermate gallinę: cui p̄s humidior ad extremitates se expandit & fit albumen: terrestris vero ad centrum se contra hit & fit citrina: & vitellus dicitur solet. & hēc duo ppter naturę diuersitate telis p̄uis separantur. In quibusdam tñ ppter caloris debilitatē: colores hi distincti non sunt. ut in ouis p̄scii. Ouū cōceptū calore matris cui colligatum est vegetat: donec ad cōplementū pueniat. exinde vinculo q̄ matrici iungit: rupio in lucem p̄dit eo ordine ut p̄s acuta q̄ matris ad h̄ic rebat ultio exeat. testa in ventre mollis est ne p̄tiriēdo ledat. mox autem edita frigore durescit. Ouātibus nō eadem est natura: nā qđa semel tantū in anno p̄turfunt. ut rapaces. qđam pluries ut colubē gallinæ autē diuersitas domesticę multo tñ: & hēc cito desciunt: quoniā cibis in sperma transfit. DIS. Scite hēc dicta videtur. Sed ad quid galli coitum necessariū arbitrare: cum ouū ex solo gallinę (ut ait) spermate formeat. MAG. ut fecunditas seminalē spiritu imittatur: quo ouū & sustentatur & fecunditatem accipit. ouis uñ gallia sine gallo ouās aut ex inani alteri gallinæ cōcubitū aut osculo vel oſactu galli vel flāte zephyro: oua qđē parit sed sterilia: que oua venti appellantur: fit autem hoc ſepius. non enim gallina tantū quantum gallus coitū appetit / ideo multis gallinis gallus unus sufficit.

De pullonī ex ouis generatione: formatione & diversitate Capitulum. xxx. MAG.

Vaſaq̄ galli cōcubitū concepta a gallinis nōnunq̄ a gallis in terdū alternatim ab utrīq̄ ſouentur. Albumen qđ calidū est & humidū: in quo & vis seminalis a gallo trans ſuſa latitat: calore incubantis alterat & in triduo vel circa / guttula qđam ſanguinea in albumine/versus ouī acutum apparet: ex qua cor pulli formatur. Fitq̄ circa idē vena magna in umbilicos duos ramificata: quo & alter ad telā vitelli/alter ad eam qua pullus cōtinet: p̄tendit. p̄ prīmū pullo cib⁹ de vitello mīſtratur reliquias ſecundūne deputat. DIS. Subſtatiā igē pulli ex albumine: nutritum vero ex vitello afferit. MAG. Sane. In argumentū huius accedit q̄ vitellus cōtinet minūtū: & ſi qđ residuum est naſcentem pullum in umbilico ſequitur: ut statim natus cibum habet. at cōuenienter: in pfectis autē umbilicus iam nō apparet. DIS. nō dū naſcentis cōditōem: ſed exurgeat iū membrorū ſormatōem q̄ro. MA. in decē diebus omnia mēbra pulli manifeſte apparent: & inter hēc caput maximū. ſequētibus decē fortificantur: & ordinatius diſtinguuntur. & a ſpiritu vitali ſingula viuifiſcantur. ita ut die viceſima pullus iam vociferare incipiat. Hēc autē eſt poſitio ipſius in matrice: ut caput ſupra pedē dext̄

LIBER .IX. DE ORIGINE

trahabent & ala dextra caput tegat. Omnis tamē in pedes nascit̄ ex acuta ouī parte. Ex ouī aut̄ oblongis galli: ex rotundioribus gallinē frequenter generant̄. DIS. Sed quid de ouīs in quibus nōnūc̄ duo vitelli cōspiciunt̄ MAG. Hęce duplīci coitu: p̄ aggregatōem duorum spermatū concipiunt̄. Et siquidē sit tela utrūq; distinguens/gemellos Ambro. vultur finit̄ pullū mōstrosūm p̄creant. Vultures autē ut refert̄. Ambro. Phenix in hexaemeron li. s.c. 20. sine cōcubitu cōcipiūt & generat̄. Et de carnib⁹ idem c. 13. p̄mortuę Phenicis humore vermī exurgit & processu temporis in proris speciem reperatur.

De mēbrorū in pullis diuersitate Ca. xxxi. DIS.

Ndē q̄so tantā in organis & mēbris volatilium diuersitatē: natura ingeniauit̄ MAG. de interiorib⁹ si q̄ris ea ad oga vegetatiū necessaria ex his q̄ post hac dice mus: cognoscet̄. Exteriora vero ad alia oga. maxime autē ad ea q̄ p̄dē deputant̄ accommodata sunt. Vnde quibusdā visum acutiorē: alijs autē obtusiorē dedit. Acurum quidē rapacibus. ut a remotis p̄dam cognoscant̄: ceteris yō q̄ circa terram aut aquas versant̄ obtusiorē: quia alimēto sunt p̄quiores. Palpebras habēt mēbranules nō carneas: nec oculos nisi p̄ inferiorem claudunt: ppter duricē corij cōtinēt̄ caput. Dentibus carēt & pro his utū Ambo. itetur rostris: qua rōsus in rapacibus acutiora sunt & adunca. ut p̄dam hexaemeron li. s. capere & captam facilius dilaniare possint: quoniam carnibus vescuntur: ideo etiā uniuers ceteris habēt magis aduncos. In aquaticis rostra sunt lata: ut ipsiſ pro hamo: & collo p̄ arundine hamis: & pedibus latiſ: (Quorum & digitū membranis ligantur) pro nauigio utantur. loco anteriorum pedum alas habent: volando se cauda dirigunt. Pectus ē acutum ut volando paucum aeris moueat & aera citius diuidat. carnosum tamen est ne ex frequenti aeris i pulsione aut ledatur aut interiora infrigidantur. Nō mingunt quoniam parum bibunt: & si quid superflui se patut in plumarum substantiam vertitur. Cetera particularius inquirere non est presentis negotiū: Sunt enim. ut ait Ambrosius autē genit̄ idē in eo. ra diuersa/que memoria aut cognitione comprehendere quis possit.

De aquatilibus Capitulum. xxxij. MAG.

Bære itaq; in aquā delapl̄i cā si possum̄ trāsnatabiū. spaciolū & magnū equidem est mare: & illīc reptibilia quorum nō est numerus: & animaliū inquit p̄pheta pūfilla cum magnis. DIS. Psal. 103. Et qui hæc viderunt̄ MAG. Qui descendunt mare in nauibus faciētes operationem in aquis multis. ipsi inquit viderunt opera domini & Psal. 106. mirabilia eius in profundo. Plura equidem in mari quā in terris sunt. ait Ambrosius in hexaemeron. Et ea quae in terris viuūt: ab his sibi no Ambr. mina vendicarunt̄/eo q̄ prius in mari ista ceperunt̄: diuersis quoq; fluminibus. Et ea quae rimemus in terris: amamus in aquis. Etenim no li. s. c. 2. kia in terris in aqua innoxia sunt. Atq; ipsi angues sine veneno. Leo terribilis in terris: dulcis in fluctibus sic videre est de ceteris. Verum tamē

RERVM NATVRALIVM

H. 2. sente, ut testatur Petrus Lombardus omnia creata sunt inoxia, sed propter pec-
cata distin. 15. catu facta sunt noxia. Nihil itaq; homi nocuissent si non peccasset, sed hec
theologiq; resuantes ad propositum revertantur. Dicit. videris astruere & acq;
tilia per creatiōem in elle prodijisse. MAG. Moyses hec docuit. Dixit
enī deus (ut ait) producat aquę repte anig viuētis. Omne autē qd natū
reptandi habet vel spēm vel naturā. ut asserit Ambrosius. Et ne hec in
seip̄is deficerent, ipsi generatiōis fecunditatē creator cōcauit dicens. Cre-
scite & multiplicamini & replete aquas, sit autem plerūq; hēc generatiō
per semīs propagatiōem: Vnde & in aquatilibus seu piscibus sexuū di-
sceretio est: & in pluribus corpīs mole patet. Nam semīs maribus & ma-
iores sunt & longiores carne quoq; duriores reperiuntur.

Gene. 1. 4.
Ambro.
ubi supra
c. primo

discretio
scibus

De pullificatione piscium. Capitus lum tricesimum tertium MAG.

Vi sexu discernuntur ventrū & atritiōe coeunt: tanta autem celerita-
te ut visum fallantur ordinē tamē nature seruantur in sexu & genere
ut nunquā piscis cum alterius genere pisces cōmisceat: dēpta mu-

Ambro.
ubi supra
c. 7.

rena: quae sibilo viperæ ad littus æuocata cū ea coit. ut refert Ambros. i
hexaemer. Tempore itaq; coitus par cum pari ambulat: semella oua co-
cipit in matrice: quae tamē nō pesciuntur donec pariat. tunc em̄ mas ea
subito sequitur & semine suo aspergit: asperga ab aqua: ut a blanda nur-
trice fouēda suscipiantur post diem ablescant/dehinc oculi apparere in-
cipiunt & celeriter complentur. maxime autem si multo semine perfusa
fa fuerint: Primum ex residuo oui humore / dehinc ex aqua nutriuntur.
Quia autem masculino spermate tacta non fuerint sterilia manent. Fœ-
mella etiam maiorem partem suorum ouorum partus tempore deglu-
tit quod fortasse sagax natura prouidit ne totū unda piscibus impleatur
hinc etiam magni corporis pisces paucitū infectores sunt. DISCI. quid
autem de his quibus non inest sexus diuersitas? MAG. in omnibus
utrumq; sexus esse astruent / sola dempta anguilla: quae scopulis se attra-
hit: eaq; frigmenta virtute influentia in anguillarum spe-
ciem transirent, vel ut ait Philosophus viscositatem per aures concipit:
atq; foecum generat. Quidam etiā pesciū genere rōre celesti (ut ait)
concipiuntur/sicur ostre & quae in conchilibus degunt: & quidem ex li-
mo & putredine frumpunt. DISCI. Facile his fidem habeo: cum ser-
monem diuī Augustini de mundi fecunditate mente reueluo,

Aristo. 5.
de animalib.

De diuersitate membrorum in genere piscium Capitu. xxxiij. MAG.

Ibi. c. 15. 15.

Ex in hoc genere animantium/natura in membrorum distinctiōe Fisces
deficit. Vnde primū corpus oblongum edidit: quo aquas facilis corpus ha-
us dividant id quoq; corio leni aspero squamoſo aut spinoso te-
git: loco manū pedūq; brancias & pinnulas quib; se mouēat ordinavit gumi-

LIBER .IX. DE ORIGINE

Cauda aut̄ natādo om̄es se regunt / h̄ac etiā cū dormiūt p̄p̄ per mouēt.
asserit Plini⁹. Sensuū vias habēt occultas/ne aq̄ ledant̄/pter oculos qui Plini⁹ in
dariores sunt:nec colores medios discernere ppter visus debilitatē faci⁹ speculo na
le possunt:ob id & pscatores en colo⁹ genere utunt̄ sp̄ius. Nō spirant turali
Quod nobis est sp̄is / illis est aqua. Sicut nobis sp̄us ita illis aq̄ viuen
di ministrat substantiam,branchias habent,quas nūc plicant & colligunt: Ambro.
nūc explicant atq̄ aperient. In hanc ergo collectiōem & apertiōem dū ubi supra
suscepitur aqua & transmitit̄ ac penetrat respirationis munus implet/
pulmōne itaq̄ carent,humorē sanguini proportionatū possident:linguā
habēt sed nō iudiq̄ discretā a palato. Dentes sunt ip̄is ex utraq̄ man
dibula acuti & p̄minētes:ut cibū i in ore tenere dividere & dglutire citi
us possint:ne humiditate aquę effluat. DIS. Si aqua nūruntur ut p
missum est/dentibus nō indigent. MAG. aqua quidē nutritur: sed
non p̄nra: sed ea quę viscositatibus terrenis impinguata est. Ut est plu
rialis & p̄ sterorum loca transiens. Nec illa solum verūtiā/vermis⁹
herbis stercoribus/carne/pane, & generaliter semp̄ minor est esca maio
ioris ita ut tempore pullificationis etiam nonnulli pullos deuorent. Ha
bitatio eorum confusa non est: sed ut ait Ambrosius. Hoc genus pscūi idem.c.8.
in illo sinu maris alitur/illud in alio & quod hic abundat, alibi deest. Fo
uendit tamen partus necessitate quidē loca mutant. Hęc de aquatilibus
cōmūnibus accipit̄ arbitror nō de singulis monst̄ris marinis. Nūc
stilus undarum procellis madidus terras reuiset:& alis excussis:reptilia
gressibiliūa p̄volet.

De Reptilibus & Gressibiliūa, & quare deus tā
diuersas rē sp̄es cōdidiit:quę etiā nobis no ciue &
inutiles videntur Capi. xxxv. DIS.

Serpētia
erahentia
Reptilia

Eptilia quę dicis. MAG. Quę corporis contractiōi & exten
sioni innituntur: quibus se inanterius mouent. parte equidem
anteriori se extendunt: qui si aliiquid solidi apprehendunt: reli
quum corporis post se trahunt. Et hec rursus trifarie partiuntur. Sunt
enim quę squamis pro unguibus, & costis crurium loco utunt̄, & ser
pentia dici possunt ut colubri. Et sunt quę ore solidum comprehendē
tes se trahunt: quę trahentia dics solēt. ut vermes. Et sunt quę quāuis
pedibus moueantur: magnam ramen corporis partem terrę applicant
& cōmuni nomine reptilia appellantur: sicut lacerte/stelliones & plures
vermium species. Quę vero pedibus graduntur duobus pluribus ve
semper tamen equalibus & reliqua corporis parte terrae non innitun
tur/gressibiliūa sunt. Et haec omnia Conditor rerum ab initio verbo suo
ine se prodire iussit dicens. Producat terra animā viuentē in genere suo
tumenta & reptilia & bestias terrae secundū species suas. DISCIPV. Gene.i.
Quid Creator lignificare vo uit tanta animalium diuersitate/cū mul
talit̄ humano generi non modo inutilia verum etiam nocua ē
MAGISTER Noli ponere os tuum in coelū/aut in altum extollere

RERVM NATVRALIVM

209

cornu tuū & loqui aduersus Deum iniquitatē. Sed pone ori tuo custo
diā: & ostiū cīrcūstantiē labijs tuis: & prohibe lingū tuam a malo & la-
bia tua ne loquant̄ dolum. nō enim potuerunt a Deo bono nisi bona si-
Plato in erit, ut & Plaro affīrmāt. & Augustinus in Enchyridion c. xi. Naturę igi-
thimeo tur om̄es qm̄ naturaꝝ prorsus oīm sume conditor bonus est: bonę sūt.
Aug. c. 3 & in de ciuitate dei li. undēcimo nullā oīno naturā malā astruit: sed a ter-
ri. li. ii. c. renis usq; ad cœlestia inq; & a visibilibꝝ usq; ad iūisibilia sunt alia bo-
li. & lib. na alijs alia meliora: ad hoc inq; līa ut essent omnia q̄ artificis sapientia mē-
83. q. tiēda sunt. Faciūt em̄ oīa ad decorē uniuersi quādmodū ml̄q̄ reꝝ speci-
ddee ubi es diuersis coloribꝝ a pictore in eodem pariete effigiat̄. Et sicut in specie
supra visibili hominiſi ſi unū radaꝝ ſupciliū q̄ propemodū nihil corpori &
Ambro. i ꝑ multū detrahitur pulchritudinī. unde & Ambrosius in Hexaemeron
exæxemer Singula eoꝝ q̄ generant̄ e terris specialē quandā rationē habēt: que pro
li. 3. c. 9. virili p̄ortione cōplent uniuersē plenitudinē creatureꝝ. alia ergo eiuslī alia
alio naſcunt̄ uſui. nihil vacat nihil inane germit̄ terra. quod tibi putas
inutile/alijs utile est: imo ipsi tibi frequenter alio eſt uſu utile. Quod es
cām nō adiuuat̄ medicinā luggerit: & ſāpe eadē q̄ tibi noxia ſunt/ autibꝝ
aut feris innoxii ministrāt̄ pabulum. Et rufus. Laudant etiā dracones
Dñm: quia natura eoꝝ & species cū videſt nō minimū vel decoris offen-
dit vel inelle rationis ostendit Non igit̄ oportet res insipiēter vitupe
rare. inquit Augustinus. Sed utilitatē reꝝ diligēter inquirere: & ubi in
geniū nostrę vel infirmitas dſicit ita credere occultā ſicut erāt qdā q̄ vix
Augusti⁹ ibi ſupra potuimus inuenire: quia & ipsa utilitatis occultatio aut humilitatis ex-
de super ercitatio eſt aut glationis atritio. Et quae noxia putas / homini quadrū
Gene. ad plīci ratione cōueniūt. ut id ī ſup Genesim. Aut enim poenaliter ledūt
itterā li. 3 aut ſalubriter exercent: aut utiliter probant aut ignoranter docent. unde
diuīs Hieronym⁹ ſup psalmo 91 ſuper illo. ꝑ magnificata ſunt opera
tua domine. Marcioni & Manicheo hereticis querentibus. Si deus om-
nia in utilitatē hominū fecit. quid culicē/cinicē ac pulicē necesse facere fu-
it? Respondeſt dicens. ut oſtendere eſt tibi fragilitas tua qui cognitionē tu-
am in celū ponis: respic morderis a culice & contremuisti: quid in celū
erigeris qui a culice vulneraris? Sed longius euagant̄ calamū ad ppo-
ſitā methadum reuocem⁹. DIS. Opeſcium eſtne quā coepimus de re-
tū origine diſcrepaciōe deſcendente ſole truncatam relinquitamus.

De multiplicatiōe animaliū diuersis modis p multa. S. Augustini dicta. C. xxxvi. MA

Gene. I. Vi & reptilia & gressibilia condidit: ipſis ſpecieꝝ conſeruationē
per ſeminiſ propagatiōe confeſſit, dicens. Crescite & multipli-
camini & replete terrā. Eſt itaq; & talibꝝ ſexuū differentia: quibꝝ⁹
coequentiibus ex ſemine in matrice ſe melle ſetus format̄: Salamādra dēp-
ta: quā ſexu diuerſitatē inſciā aiunt. Lacertulos quoq; & Cocodrillos/
Tortuā & Cameleoneꝝ inter quadrupedia ouare/naturā inquisitores
alleuerāt. DIS. Nū & ex reptiliibus qdā ſine ſeminiſ propagatiōe ex pu-

F

LIBER .IX. DE ORIGINE

treddinibus qbusdā exoriri cōspicim⁹. MAG. Etia fili Sunt em̄tū atq
diuus Aug⁹ in de ciui, dei li, 15.c. ultio & de tri, li 3.c. 8 & sup. gen. ad lit. Augusti
terā li, 6. & 5. & in 3. de tri c. 9.) q̄ de qbusq̄ reb⁹ sine cōculitu ita nascit⁹
tur/ ut postea concubant & generēt. sicut muscæ. Alia ḡo in oībus m̄hil
sit maris & fœt̄. sicut apes: q̄ semina filior̄ ingt nō coēdo cōcipiunt/s;
tanq̄ sparsa p terras ore colligunt Oīa enim q̄ sequētib⁹ erāt quoluenda
tpibus primitus deus s̄ mul creauit cū faceret mundū. Sed quō? In se-
mine ingt oīa producta sunt primi⁹ nō mole magnitudis/ sed in poter-
tia causali & rufus. Multi hoīes nouerūt ex q̄ herbis aut carnib⁹ aut
quarumcuq̄ re⁹ quibus liber succis & hūoribus/ vel ita positis/ vel ita
obruti⁹ vel ita cōmixtis q̄ aīalīa nasci soleant. Et hoc q̄
ex corruptis aīalīi corpib⁹ nascunt⁹: in primordio nō nisi materialiter
q̄ vero ex terra/aquis vel eis q̄ terra germinat̄ orta sunt Māgr in Sen. Magister
li. 2. di. 15. tota crea nō negat. DIS Nungd ḡo q̄ p seminis propaga. sententia
tionē & re⁹ putrefactōe nascunt⁹ eiusdēspecie censenda sunt. MAG
Sunt utiq̄ nā que ex putredine oriunt⁹/ postea concubunt. ut vīsum est.
Quod vero Auerrois Auicenne impingit oīa nata p pagationē etiam Auerrois
nasci posse p putrefactōe nō nisi in iperfectis accipiendū est. hominē eq̄
dem ex putredine nasci quis sanā mentis afferuit?

De modo propagatiōis animaliū & formatōe cor-
pishūani: ac natura semīs siue sp̄matiſ. C. xxxvij. D.

Odum iac ordinē ac tempus conceptionis: formatōis ac part⁹
singulor̄ discursas. MAG. Rem petis fili quā non tēpus no-
bis cōcessum/non ingeniū/nec cōpendij hui⁹ breuitas admittit:
de his autē uniuersaliora intelliges: si ad humani corporis cōstitutū iōe;
filo habemas laxabius. DIS. Si itaq̄ iuxta Comici verbū nō potest Therēti⁹
fieri quod volo/ velim ergo qđ fieri possit. MAG. Homini perfectum i eunuchō
cōpositōis gradū qui est sextus attribuūt: cum sit quodamō finis oīm/
& aīantū perfectissimū. huius corpus sator mundi in principio de limo
terre formauit. ait scriptura. & eidē spiraculū vitę insufflans/ adiutoriū Gene. II
ex costa una fecit: & ipsiis cōiunctis creat subiect⁹ & gignendi virtutem
cōmuni verbo indidit: dicens. Crescite &c. scilicet per seminis propaga-
tionē. Nā masculū & fœminā creauit eos: qui se tpe/modo/ loco & ordi-
ne naturali cōcumbant: cōloḡ influxu cōcurrente sibi simile procreant.

Homo em̄ inquit Phīs & Sol generant hoīem. DIS. Ne hoīm obſcu. 1. phīſco-
ritas intelligendi semītā p cludat: seminis rōem afferas. MAG. Semen Aristo. 16
qđ & sperma dicunt: est pars u. ilis ultimā alimēti post tertiā digestionē de generi
decisa: & pro conseruanda specie in valis seminalibus (q̄ sunt testes) cōs,
seruata. Hoc nōnulli ab epate: alij a cerebro: alij vero ab oībus membris
deriuari cōtendunt: quo re⁹ sententię cōtrariae non sunt: si semen ab epate
principaliter a cerebro pō parte maiore/ & ab oībus m̄bris originali-
ter descendere intelligimus. Manifestū tamē in supflua eius em̄issiōe cor-
pus totū debilitari ac tandem em̄ori: quod heu multis enenit: qui facti sūt

RERVM NATVRALIVM

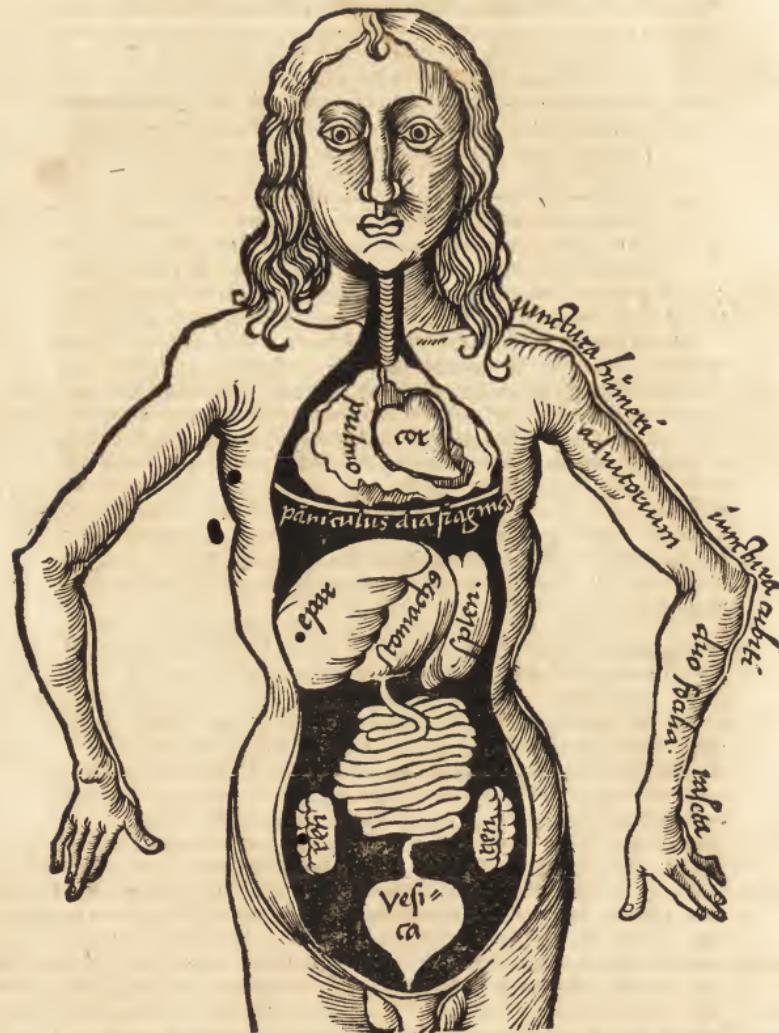
Galienuſ ficut equus & mulus quib⁹ nō est intellectus. Cū enim sit ex substantia alimenti ultimi⁹ utilis & vitalis perfusa ſpiritu: in eius ſordinata deſtione alimentū membris & vita corpori ſubtrahit. Multū itaq; coeuntes citius deficiunt & moriuntur. ut patet in paſſerib⁹. Eunuchi ydō reſte Galieno diuicius viuere poſſunt. Sed de hac re poſt hec ſi placuerit: medicorū libros diligēti⁹ pſpicias: nūc quod cepimus ſub breuitate percurram⁹.

De formatione corporis humani in utero materno. Capitulū xxxviiij. MAG.

Eminibus itaq; viri & mulieris deciſis: & in matrice ſemelle reformatio
cepris/uniuñ unitiuā virtute & actione qualitatū alterantur. & ut corporis
philſi tradunt: diuinus quoq; Auguſtin⁹ li. 83. q. 56 refat: in humani
primis ſex dieb⁹ totū quali lactis aut ſpumæ formā accipit. ſequētibus
tribus eft inceptio linearis & punctorū veſicularū. poſt hec diebus ſex pe
netrat in toto ſanguiniferis. Sequetū buſ duodecim ſolidat in carnē & ex
tendit humiditas nuche. Deinde poſt dieſ nouē ſepara caput ab hume
ris & extremitates a lateribus & ventre: & uſq; ad perfecta mēbroꝝ line
amenta format: ut q̄tuor ſeq̄ntib⁹ diebus ſingula diſcerni poſſint. Pri
mū tamē mēbra principalia formant q̄ ſunt cor/epar/cerebrū & ſeruen
tia ut umbilicus/stomachus: teſticulari. de hinc hiſ propinq; ultio manus
pedes & reliq;. Conſat enim humani corpus multis diuerſisq; membris
videlicet venis/nervis/arteriis/lacertis/muſculis/oſſibus/cartilaginib⁹
adipiſibus/carne. Cuite inſup & q̄ttuor humorib⁹: q̄ ſu Sanguis: Fleg
ma: Cholera & melancholia. Ex hiſ autē cetera q̄ ſunt cor/epar cū alijs in
humana effigie cōſpectis: conſtant. quaq; creatōres p virtutes q̄ ſu quidaꝝ
diſteſtiūa/formatiūa/affiſſiliatiūa & cōcauariūa noſi nominat: ſpeciali⁹ diſte
inguere ep/romatis breuitas faſtidit. Vegetū hoc ſilētio trāſire non licet
q̄ organiſat̄es motuſ ſimilis & p̄tus tpa variant: ſi eſt calor fortior &
complexio melior. uñ corpus viri citi⁹ format corpe mulieris. Sed rur temp⁹ for
ſus in utroq; eſt diuersitas. Nā masculi corpus ad minimū in 35. diebus matronis
format. & in tali motu vitalis incipit die ſeptuagesimo: partus ydō in ſec⁹. mo
mense ſeptembris explet⁹. Si ydō corpus q̄dragēſima die formatū ſit: mot⁹ tuſ & p̄t⁹
eſt die octogēſimo & partus in mense octauo: & illi freq̄ntius moriuntur.
Quod ſi corpus in 45. cōplete die/motu erit die nonagesimo: & par
tus mense nono. Corpus autē ſemellae nunq; ante q̄dragēſimū diē ſed
cōmuniter q̄dragēſimo quinto cōplete: & in tali motu die nonagesimo
& partus mense nono ſeq;tur: qui eſt cōmuniōr & partuſ cōuentientiōr.

Macha. 2. Vñ in 2. Macha. c. 7. legiſm⁹ matrē ſeptiē fraſe uni dixiſſe. Fili mi misere ſic Scipiō
re mei q̄ te in utero o. mēſibus porraui. Si aut̄ corpus ſo. die pfectum ſit ait decem
motus in cētēſima & p̄tus mense decio ſegtur. Natūrā ſemelli corp⁹ ci- mēſium
Macrobi. tuis q̄: masculi cremenſtū pfectū attigit. Patet itaq; iuxta Macro. doctri tempe coa
nā de ſomno Scipiōis quō dies q ſu ab hora cōcep̄ ſi: uſq; ad diē mo gulaſ ſu
Aristo. tuis triplicati mēſuſta is mēſem indicat mēſi cui libet 30 dies riſuendo. in ſaguie.
de aīalib⁹ hñt em̄ ſia aīalia certū giendi tpus ſribit Aristo, homine dempto. ſapię. c. 7.
F ii

LIBER .IX. DE ORIGINE

RERVM NATVRALIVM

De nutrimento foetus in utero materno. De Secundina & venenositate sanguinis mestruis mulieris. Capitulum. xxxix. DIS.

Oetus in utero unde cremenū sumit^{ur}. MAG. In muliere grā uida cōceptra / menstrua cōsuera fluere desinūt: & in tres partitur p̄tes: q̄d una ad māllas trāsit: in quibz in lacteā subā decogtur. Secunda in epate matris perfecte digerit. Tertia q̄ supfluitas est stat donec hora veniat ut expellatur. De prima īfans natus pascit: de secunda in utero foetus a die motus cibari incipit & augēt: nō in eam pos sed p̄venasq̄ in umbilico sunt quibz & matris iunctus est: sumit Cū aut hic sanguis mestralis optime sit digestus: supfluitates nullas/nisi urinalia es paucas in alendo foetu relinquit: q̄ interpelliculas circa secundinā recipiunt: & in nariuitate simul expelluntur. DIS. Secundinā quid dicas?

MAG. Follīculis in quo foetus cōtineat & sequēdo cū eo nascit^{ur} unde & secundinā nomē sortit^{ur}. hic per coriſtones matrici alligatur. Est & alijs pāniculus cui nomē biles: qui dimidiā p̄ficit foetus circūdans recipit aq̄sitatē urina Biles lē ex vena umbilicali. Est & tertij pāniculus quē abgas nominat: q̄ totū Abgas, foetu circūdat. Necessarius est autē hic follīculus p̄ter alia: ut foetus a nocte custodiat: maxime yō a sanguine menstro indigēto: q̄ si nudū foetus attingeret/statim necaret, cī & mulieres mestruo solo visu speculū nouū macula rubea depingat: & tenerū in infantē inficere possint. unde & nō nunq̄ guttulę qdā ex eo infantē contingētes, maculas rubeas in ipso cauſant: quas nec etiā p̄ cutis excoriatioem deleri contingit. Hic sanguis in viris prop̄ calore fortiorē superflua digerentem/nō est: & si quod residui est in pilos transit.

De Gemellis monstris & Abortiuis foetibus. Capi. xl. DIS.

Vce dari^{ur} q̄ volui tradidisti. Sed restat ut causas diuersitatis sexū/gemelloꝝ/monstroꝝ & abortiuorꝝ edoceas. MAG. Audiſti ſeminū cōceptionē effe in matrice, hēc autē (ut aiūt) ſep̄e diuifa eft interſticijs: quoꝝ tria ad dexterā/tria ad ſinistrā/& unū in medio collo cat, dextera autē ſinistris calidiora ſunt: ſimiliter & ſemen teſticuli dexteri ſemen teſticuli ſinistri in calore ſuperat. Si iraq̄ ſemen teſticuli dexteri in unā ex cellulis dextre p̄tis ceciderit: maꝝ ſi autē ſemen teſticuli ſinistri in unā de cellulis ſinistræ p̄tis recipiat ſemella gñatur. Si vero ſemē ſemella teſticuli dextri in p̄tē ſinistrā ceciderit: virago cōcipitur: & cū ſemen teſticuli ſinistri in partē dextrā trans fertur: vir effeminaꝝ naſcetur. In me effeminaꝝ diu vero interſticijs cī ſemen recipiatur: foetus ex utroq̄ genere p̄mixt naſcetur: quē hermaphroditū dicim^{ur}. Si autē ſemē ſit multim^{er} & in duas hermafrocellulas diuiditur: gemelli naſcuntur: qui tamē qñc sed raro/duplici coditus ita cōcipiuntur. Similiter ſi ſemē plus debiro aut deficitia aut abundat: aut gemelli indebito ordine cōcipiatur: aut diuerſe ſpecies comiſceātur: vel etiā ſi

E in

LIBER .X. DE ORIGINE

monstrū coit⁹ sup̄ coitū fecundū iterat⁹ fēt⁹ mōstruosus nascet⁹. Fēt⁹ aut̄ nōnunq; ex inordinato motu saltu cibo, pōtu, vēhem̄ t̄ i terrore marris alijs q̄ Hierony⁹ plib⁹ causis ante aut post cōpletā organisatōnē interficit⁹. qui electus sup̄ ezech abortiu⁹. a matre aborsus siue abortiu⁹ dicit⁹. Leprosi vero & elephantici (ut ait Leprosi. Hieronym⁹ sup̄ Ezechiele) tūc nascunt⁹. cū vir cū muliere t̄ pē mēstruo rū cōmīscēt̄. causas alias s̄ q̄ sunt nō excludit⁹. DIS. Est & aliud cuius causas pandas q̄ ifso:ūn̄ scilicet infans nōnunq; plus uni parentū q̄ alte ri interdū yō nulli assimilat̄ in effigie⁹. MAG. Hui⁹ rei cām nō om̄s eandē afferunt. Sed si rē ppensiūs cōsiderabius: assimilatōis causas virū tūtē generatōis / calorē / fortitudinē & imaginatōe inueniem⁹. Quārūl tia patriarcha Iacob i disolorādis ouib⁹ nō i puidē p̄ varierat̄ virgaz usus est. Inhaeserat enim (ut ait Aug⁹) aīe illoꝝ discolor fantasia ex cō Augusti tuitu variaz̄ virgaz p̄ oculos imp̄issa: q̄ nō potuit nisi corpus qđ sic affecto spiritu animabāt̄ / ex cōpassione comixtōis afficere unde teneris fē tuū primordijs coloretū aspergeret⁹. Sic repte sunt mīlē res q̄ ethio pes nigerrimos perentū vterg parens candidior esset. q̄a tales imagines in cubilibus depietas coitus hora cōtemplabant⁹. Q uod aut̄ de virtute ḡnantis / calore & fortitudine seminū dictū est: nō modo de mātress etiā de patre intelligi debet. Mulier eqdē nō mō passiue (ut qbusdā visū est) vegeriā actiu⁹ ad prolis generatōe cōcurrit. tēstē Aristotebus. Atiñ semē viri activitatē maioris reputat̄. in eo nāq; igneitas & aetatis. in semine yō mīris aqueitas & terrestreitas vincit. unī sp̄ma viri se habet ad spermatōis ut coagulū ad lac. ob id dictū est. Sp̄ma viri quantitat̄ & sperma mulieris quantitat̄ infinitis congruit. Hęc autem missa facientes: in partu huic libro finem imponamus.

De Partu infans. Capitulum. xli. MAG

Vm itaq; infans t̄pus suū in utero materno expluerit nūero suū dicto: natura instigante fortitudine sua nertios q̄bus mātri alligatus est embrio rūpit via q̄ cōceptus est sup̄ caput / manib⁹ sup̄ coxas extēsis mundū crūnosum ingredit⁹. Interdū yō nō sine pīculo in latus / aut pēchib⁹ alig nascunt⁹. & tales nīt sagax obstetricix yterit cōmūniter pīcītātur. DIS. Quā de re infans mox nāq; doloris & flet⁹ voce emittit⁹. MAG. q̄a frigus incōsuetū sentit⁹. & crudas tenerimā carnī admovere manus abhorret quādmodū caro fauciata. unī in aqua calida posit⁹ cōpescit⁹. Aut q̄a qđ malorū ingressus sit p̄phetat quodamō. unī Sapientiae & marē Afermellā yō Eravagire dicūt̄: q̄si p̄thoplastos nostros Adam & Euā inculpātēs: q̄ & sibi & nobis iusticiā originalē āmitiētes has miseras meruere. Solus aut̄ Zoroastes (ut referit Aug⁹) natus rūlit⁹. nec ei bō Aug. dīcī nī mōstruosus risus ille portēdit̄: nā magica & artū phibet fuisse inueniūt̄ dei. liator: q̄ quidē illi nec ad plēntis vitē vanā felicitatē cōtra suos inimicos prodeſſe potuerūt̄. A Nino quippe rege Assyriō: cū esset ip̄se Bactriārum rex bello superatus est. Haec tenus de origine rerum naturaliū / & modo nascēndi hominum in hanc vallem lachrymag⁹.

Zoroastes
solus na-
tus rūlit⁹

RERVM NATVRALIVM

242

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

De sex etatibus qbus tota vita hois metit. Ca.xliij.M.

Vid aut post hec circa natura homis agat / pacienti exemplar Iob
clara voce deprosit in hac verba. Homo natus de muliere breui
vivens tpe: repletur multis miserijs: q quasi flos egredi & cote

Estates ho rist & fugit velut umbra & nunquam in eodē statu permanet. Varsat equi-
minis sex dē p sex etatis gradus, q ut scribit Isidorus i ethimologij: sunt infan-
tia ab ortu infantis usq in septenū. Hinc puericia usq in annū qntūdecim
mū. Abhinc adolescentia generatior apta ulcq ad annū vicesimū octauū. ab
eo iuuenit oīm etatū firmissima ulcq in annū qnqueagesimū. Grauitas
q est declinatio iuuentute in senectutē anno septuagēsimocūdo finit.
post has qntūcūq vitē est senectuti deputat. Hic & regi ppheta. dies Psalmista
anno: nostro: septuagīta āni: Si aut in pōrētātib⁹ octoginta āni: am
plius eorū labor & dolor. Hec de hois ortu: scire pūtile ignorare & o tur
pe: quis est q ignoret? Ceterē si qd aliud te moueat / alio volumē cōmo
dius ptractabim⁹. nūc iuxta illud Ambrosianū Art⁹ solutos: nocturna Ambrozi
quies laboris reddat usui/ mente sc̄ellis alleuet. vale. DIS. & tu sem
per bene valeas. Finis libri noni.

Liber decimus de Anima & potentijis eiusdem
Tractatus primus. De opinionibus phōrū circa
naturam animē. Capitulum primum DIS.

Alue p̄p̄tor colendissime. MAG. Et tu semp̄ salu⁹ sis fili.
Vnde est q̄ fieri solitū ante Solis ortū gressu celeri aduenis &
Sane ne oīa q̄ hesterno vespi de hūani corporis generatiōe disse-
rūim⁹ intelligis? DIS. Sane oīa: ut videre video. Vnum
est aut me iudice scitu dignissimū: de cui⁹ natura plurima cōiectās: totā
pene noctē insomnē duxi. formidās vehemētius/ne fortasse id silentio
transire decreueris. Est aut (ne lōgiorib⁹ ambagib⁹ utar) qd viuētibus
vitā & motū p̄stat. MAG. nō ab re hoc scitu dignissimū iudicas: de
quo ferme totius mīndi sapientes retroactis sc̄culis du bi⁹ diuersa posteris
reliquerū opīnīōis sue monimēta. nō q̄ tale aliqd esse dubitarent. Q uā
doquidē (Cue ait diu⁹ Augustini⁹ li. x. de Trini.) etiā si q̄ dubitat viuit
si dubitat/ unde dubitet memit: si dubitat/dubitare se intellegit. Sed quae

Opīnes de Anīa in genere quid sit

eius natura substantiaue sit in dubiū versum est. Vnde qdam Cinq Aug
guinūs id corporis animā existimat / qd amplius valeret in corpe
ut Empedocles & Ericates opinati sunt. Alij languinē alij cerebrum: alij
cor eam esse putauerunt: alij ex minutissimis indiuiduisq̄ corpusculis:
quas atomos dicunt: cōcurrētib⁹ in se atq̄ cohētib⁹ eā confici credi
derunt. Alij xerē: alij ignē substantiā eis effe dixerūt. alij eam nullā effe
substantiā: quia nisi corpus / nullā substantiam poterant cogitare & ea⁹
corpus effe non inueniebant: sed ipam tempatiōem corporis nostri vel cō
pagē primordiōrē: quibus ista caro tanquā connecti effe opinati sunt:
q̄q̄ omnes eam mortale esse lenescunt: quia siue corpus esset/ siue ali⁹

Isidorus
ethi. li. ii.

Aug. li. fo
de tri. c. 10
idē ubi su
pra. c. 7.
Empedo-
cles

Ericate

ANIMAE VEGETATIVAE

213

qua compositio corporis non posset utiq; immortaliter permanere. Quia vero eius substantiam vitam quandam nequaquam corpoream sed vitam omni viuum corpus animantem ac viuificantem esse reperunt: cōsequenter & immortalē (quia vita carere vita non potest) ut quicq; potuit p̄bare conati sunt. DIS. Quae huius dubietatis causa tam ingens: ut tot eleuata

Aristotele sapientia ingenia attonita redderet. MAG. hec nimirū quoniā cum i. posteri. omnis nostra cognitio a sensibilibus ortu habeat/ spūales aut̄ substanciæ de quaq; nūero est ea q̄e viuentib⁹ vitæ & motu largitur sensib⁹ nō p̄cipiuntur: facile non erat nisi ex operationibus ad substantię illius cognitione deuenire. unde & ex his pene omnes positionis suę argumēta/senlere. Qui em̄ eā p̄ncipalē aliquam corporis p̄ticulā dixerūt/ inde moti sunt: q̄ Op̄ionū ab ei p̄ncipalius mortu⁹ aut̄ sensum originari credebant. Qui vero ea; diuersitas sanguinē/humorē/aerē/vaporem/ignē: aut̄ aliud huiusmodi corporū putauere: cōsiderabant: quia sine calido & humido vita esse non potest. Qui autem ip̄am ex elementis oībus aut̄ numeris cōpaginatā tradidere ea ad vitam intellectualem: cui⁹ est oīa discrete cognoscere & referrebat. Quorum singillarim deducēdi argumenta hic locus nō est: ne epitoma/op̄ iū mensum acreſcat: brevibus aut̄ planis sermonib⁹ ip̄am ad mentem Peripateticorum q̄r: p̄ncipiatū Aristotele tener describā: de hīc yō quid relatio nostra ex his/p̄fserit autem de intellectiva recipiat/quidue respūt at commemorabimus. DIS. optime.

De quidditate anime: gradibus viuendi & tribus animarum generibus Capi. secundum MAG.

Ristoteles p̄memoratas de natura aīc positiones li. 1. quē de anima inscribit enūerans eas tanq; a veritatis tramite deuinantes abiicit: & cōsequēter opinionē suā hac definitione explicans ait, Anima est Actus primus substantialis corporis: phisici organici: vitam habentis in potentia. Anima inquit (actus est) id est forma: quia actuat & informat corpus: adiūgit autē (primus) a quo actus secundarij qui sunt operationes vitales ut sentire videre & similes immediate procedunt. Substantialis vero adiecit: neanima formam accidentalē crederemus, ut sunt scientia & albedo: sed substantialiam per se subsistentem: ex qua & corpore cui iuncta est unum per se ens constituitur: unde sequit̄ (corporis) non autem artificialis ut est statua, sed quod subiungitur (phisici) id est naturalis in quo cū diuersas habeat exercere vias operationes: p̄tū in situ & figura discretiō nem expostulat. Hinc additur (organici). Huiuscēdī vero corpus a natura ut hesterna luce in calce li. noni docuimus formam in potentia est: ut vitam id est animam recipiat. adiūctum est ergo (vitam habentis in potentia) Quod nonnulli ita intelligunt/ut corporis organicum informatum vita prima/que est anima/in potentia sit ad vitam secundam, id est vitales operations s̄m diuersos viuendi gradus.

Grad⁹ vi uendi quis sunt vegetare/ sentire/ mouere s̄m locum & intelligere. hos in alia alia anime definitione explicans ait, Anima est principium quo viuimus/ definitio-

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

Sentimus mouemur s̄m locum & intelligimus prīmū. DIS. Et hæc expositionē planiorē reddas. MAG plana esse videtur ex dictis: nisi forte hoc te moueat quia nō omne animatū sentit / mouetur s̄m locū aut intelligit. DIS. hoc ip̄m est quod dubieratis scrupulū iniecit. vi uūt em̄ (ut aiebas) plantæ / nō aut sentiūt nec p̄grediunt̄ localiter. MA. num sentire videntur frigora & calores intensoſ/a quibus eriā se cōtrahunt/debilitantur marcescūt & n̄iſ hoꝝ excessus tempamentū acceperint/totam plantæ harmoniam corrumpunt. quo factō animā eius deficiere / ip̄amq; plantam ē moriri necesse est. DIS. ita esse expientia testatur. MAG. Non ergo superiorū pfectiōes oīmodo ab inferioribus negandē sunt. Sicut em̄ in inferiorum perfectiones in superioribus inueniuntur/gradu rāmen excellētiore sic & superiōre in inferioribus gradu certiuit/obscuriore. in qua re/mira toti⁹ uniuersi partium harmonia attēditur/& gratissimē speculationi materia copioſe ministrat : sed nunc ad incepta redeundū est. DIS. non itaq; plantas eo modo quo aīalia sentire astiuis. MAG. probe. nec philosophi omnē animatū corpus suū dīb⁹ viuēdi gradib⁹ viuificare intelligūt. vegetatiua nāq; viuificādo vegetat. Sensitua viuificando & vegetat & sentire dat: cui ut in plurimū s̄m locum mouere coniungitur. Intellectiuia autem omniū harum pfectiōes in se cōplicans: corpus quod informat. viuificādo vegetat: sensibile reddit: localiter mouet & intelligit. DIS. Tria itaq; animalium genera distingui vegetatiū scilicet & sensitiū & intellectuum.

MAG Recte vegetamen non omnia simul discutiēda suscepimus: ne ordine rerum p̄termissio singulorum naturas nō explicare/sed impliscare magis videamur. DIS. Singillatim igitur hæc percurramus. primum autem vegetatiū animaꝝ infimā aggrediamur.

De Anima vegetatiua & potentiis eiusdem de Nutritiua & digestionibus. Ca. iiij. MA.

Aia vegetatiua. Nima vegetatiua viis quedam est in viuentibus: convertens alimento in substantiā aliti/ut ip̄m in esse conseruer: ad quantitatem debitā p̄uehat & simile in specie generare tribuat. In hac decriptione tres vegetatiū potentiis exprimunt̄ quæ sunt nutritiua/augmentatiua/& generatiua. quāq; & actus & obiecta differunt. Nutritiua (Cui⁹ sunt tres actus opponere unire assimilare: cui & alia q̄tuor potētie misstrant s̄m Auicennā) per attractiūā vi caloris & siccitatis/alimentū naturę aliti cōueniēt potētia hoc aliqd attrahit. Per Retenūā vi siccitatis & frigoris attractū donec alteret & digerat retinet. Per digestiūā vi caloris & humiditatis retentū alterat & digerit. Per expulsiūā vero vi frigoris & humiditatis digestū impūt a puro segregatū expellit. vnde viuens lumpū alimentū dentibus in ore cōterit: contritū fromacho infundit qui missum decoquēs/decocitū magno cūidē intestino qđ duodecū vocant trāsmittit. id rursus ab illo per intestinū ieiunū/ cui cōiungunt̄ subtilēs quedā ven̄ quas misaraycas dicūt/ad epar usq; peruenit

ANIMAE VEGETATIVAE

Supfluum p longatōem egeriē. In epate secūda celebrata digestione/hu Digestio
mores quattuor segregantur. Q uod em̄ calidum & siccū est cholerē ru secunda
beq̄ deseruit̄ prim ad cistim fellis. i. cholerē ad qd̄ frigidū & siccū melā-
choliq̄ aptū prim ad splenē. Q uod autē frigidū & humidus flegmati cō-
gruum prim ad pulmonē (ut nōnullis placet) transmittit̄. Q uod vero
calidum & humidū in epate in sanguinē mutat̄. Supfluū hui⁹ digestiōis
p venā kilym q̄ spinæ adiacet ad renes descedit / p quo colatū ad ves-
cam & inde per virgā ējicit̄. Sanguis in epate generatus p venas ma-
iores ad minores usq; ad capillares ad singula membra diffundiē in qui-
bus ultra digestus & i humiditates secūdas cōuersus ea nutrit. hui⁹ ter-
tię digestiōis supfluitas: prim p sudores emittit̄ / partim p epar ad vi-
as urinę reuertitur. & membrorū dispositiōem phisiōc p tres intercapa-
dines quas in urinali vase cōsiderat̄ suo mō denunciat̄. Vegetamē qd̄ de
hūo & segregatōe dictū est / nō h̄m pōsitionē accipiēdū puto ut nihil cho-
lerē melācholiq̄ aut flegmatis sanguini admixtum remaneat: nā dictos
humores inesse sanguini extracto p venas expientia docet, ex corrupti-
one etiā eorundē in venis ægritudinē & febres diuersas phisiōci testātur.
Vnde in generatōe humoro naturaliū cuius libet ps cū sanguine vadit ad
abilitandū sanguinē ad nutritiōnē mēbra talis denōtationis cui⁹ hu-
mor: sed quidez suprī ad mēbra vadit gratia necessitatē & unitatis, ut
Auscēna.c. de humorib⁹ Pater itaq; nutritiū in singulis mēbris opari
quādū alītu vlivit, sed diuerse. nam dum fortis est in principio plus de
alimento cōuertit in aliti substantiam quā calor absunt̄ sit, & tūc qd̄ez
augmētatio fit. Posthac nō plus sed tantum quantū deperdit̄ est restau-
rat. & est status. Deinde debiliōr effecta nō deperdit̄ qd̄ē restaurare pōt̄
Status fitq; aliti corporis diminutō. Demū ea totaliter deficiente ip̄m viuēs qd̄
diminutō interire necesse est. hec cā distinctōis statū. Et si rem ppensiōnē cōsiderere
mūs viuēs mori incipie, ex quo esse accepit. Humidum nanc̄ radicale
mēbris radicalibus inbibit̄ in quo vita vehitur / restaurar ēnon pōt̄:
sed p appositiōem humili nutrimentalis impediri ne citius consumat̄, un̄
quemadmodū in lychino olei pars inbibita cōtinua actiōe caloris dimi-
niuit̄: sed ne subito tora cōsumat̄ p infusionē olei quod ignis i pabulum
attrahit impeditur. Sic & in viuente esse naturales docuere. Paulatī igi-
tur humidu radicali deficiente viuēs morti appropiat: donec toto ab-
sumpto vita ut ignis lucernae extinguit̄. licet hoc humidū per viam
suffocatiōis factū exerant̄ mortē causet̄ sed h̄c accidēta suffigōr natūlis.

De Augmētatiura potētia: & q̄ cuius libet rei certus
est termīus augmēti : decremēti & duratōis C. iiiij. M

Vgmentatiua quod p̄s est ultimē digestiōis & potentia quan Potentie
tū in aliti substantiā vertit. Subsunt autem eidem potentiae tres augmētatiua

Quāz p̄ia incorpaciua q̄ alimētū in lögū latū & pfundū extēdēs: qd̄ tatuę
cuiq; mēbroz deest distribuit̄: quod plus est aufert & alteri addit. unde
quorundā viuentū aliqua mēbra in principio magna sūt & paulopost

Vident
mox na-
tū mori
incipit

**Corporis
augmen-
tatio**

Status

Diminutō

**Incorpo-
ratiua**

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

assimilati minora sunt. Secunda assimilativa est: singulis membris assimilatis. Tertia
ua Vnitua, quae assimilatum partibus aliti unit, ut carnem carni / os offit.
unitua & sic de alijs. Calor equidem naturalis continuo agens in corpus viuen-
tis/nonnullas partes consumit: & sub effera cure poros vaporibus imple-
tos relinquit: hos virtus unitua expulsis vaporibus, alimento assimili-
ato obstruit: quod si tantu sit alimentu partes porosas extendit: partem
augmēta etiā extremitib⁹ ad generat. Operatur autē augmentatiā nō vi caloris
tio natu ignei: cuius est digerere/eutrogenia disiungere & homogenia aggrega-
re: sed vi caloris viuificatiū hoc est naturalis: cui assimilat⁹ calor Solis
ralis quo modofiat & vi caloris alteratiū disponētis alimentū ad formā carnis/medullæ/o-
ssis &c. & hic est calor animalis. Per frigus autē membra coagulat. Per sic-
cū cōtinuat & cōsolidat. Per humidū retinet & terminat. Est aut̄ hui⁹ po-
tētiq opatio a principio viuētis: donec cert⁹ & suę spēl cōuenientē quan-
titatē attingat. Oīm enim a natura cōstantiū certus est termin⁹ augme-
ti & decrementi & duratiōis periodus. Ignis autē cremen⁹ & sū p apposi-
tionez cōbustib⁹ in infinitū posse p̄gredi videat: natura tñ hanc appōezez
nō admittit. Si em̄ oīa essent aut ignis/aer/aqua aut terra: submot⁹ ess-
et decoruniversi: quē in proporiō qđam harmoniaca ptiū & in quanti-
tate & in qualitate cōsistere: ex dictis manifestū est. Nō solū autē in elem-
tis/ sed etiam in his quę ex elementis conflata sunt corporib⁹. Qod si
ignis non nutritur genuelectius rem perpendimus: ignem nec nutriti proprię nec augeri in
uenimus. non enim ignis numero comburens & ex combustibili geni-
tus/sed priore corrupto alius succedit.

De Generativa potentia. Quoz sit generare sibi simile. & omnia creata / Creatoris exemplata sunt
in perfectione diuersa. Capitulum.v. MAG.

Enerativa alimentū depurat⁹ & in potētia animatiū p seminatiū
ū ī semen descindit. ī quo sunt omnia toti⁹ membra / nō qđem
corporis mole sed vi causalī. Per īmutatiū semen decisum ī sa-
guinem/sanguinem ī carneā & embrionis substantiā transmutat. p
plasmatiū autē (alias informatiū) singulas ptes suis figuris & formis
discriminat. p calidū quippe & humidū mollia creat, ut sunt caro/adipes
& medullæ p calidū & siccū compositiona: ut cor in animalibus: & radī
ces in plantis. p frigidū & humidū exteriora, ut pilos & folia, p frigidū
& siccū solidiora. ut ossa & cortices, celorum accedētibus influentijs
plasmat. Tempus inceptionis & definiōis operationū huius potentiae
libro precedenti expositum est. Necesaria est autem haec potentia viuē-
tibus: ut individuum quod se ī numero conseruare nō poteat ī specieſ aſ-
ueretur. Hoc em̄ oīm viuentium naturalissimum operū Philosophi accla-
mant. Om̄ia nempe creata Creatoris quedam exemplata sunt: ī qbus oīa crea-
Grad⁹ re/ potentia/sapientia & bonitas eius ut per speculum & enigma contem- creatoris
rū enumē platur. ī alijs quidem clarius ut in Intelligentijs & hominibus: In alijs exempla-
cantur minus, ut in cæteris animalibus. In quibusdam vero obscurius, sicut ea sunt:

ANIMAE VEGETATIVAE

Aug⁹. de in inanimatis. Deus emcinquit Aurelius Augustin⁹ li. xii de ciui. dei) ciui. dei li su*m*a essentia est: & alijs esse dedit: sed non sum*m*is his amplius alijs min*b*ro. 12. c. 2 atq*e* naturas essentiarum gradibus ordinavit. Vnde in ordine universi
Virtus virtutum in intellectibili: hec in intelligentiali quae rursus i ra
tionali. Hae in imaginativa que rursus in sensitiva: hec in vegetativa que
rursus in minerali. Hec in elementaria: quodem in chaos confuso oc
ibidem de trini. li. ii. culta conspicit, tali nimirum ordine per acesum inuisibilis dei per ea que
facta sunt intellecta conspicuntur. Quid emcingr idem li. xi. d⁹ Tri) non
c. s+ p suo genere ac p suo modo habet similitudinem dei. Sed hic cibus soli
ad Ro. 1. dus est grandium: non lac parvulum. Vnde digressi sumus reuertamur.
Vnumquodque igitur creatoris nimirum se assimilare suo creatori modo per
fectiore, generaliter autem in eo quod est semper esse. Omne enim quod
Aug. c. 27 est (inquit Augustinus de Ciuitate. dei libro. xi) naturaliter desideria
rat suum esse colerare: ita ut miserrimi nolint interiti: sed potius misera
riam eorum auferri. In viuentibus autem cum vivere sit esse / animata
pro modulo capacitatibus su*m* natur*m* semper vivere / saltem in subsequen
tibus generationibus contendunt. Hanc non minimam parentum ad prole
amoris causam scriptura sepius commemorat. verumtamen posteritatis
conservatio per generationes / nec omnibus animantibus sed perfectis tam
non orbatis: nec spontaneam generationem habentibus perfecte
competit. Tenesne silt que modo digesta sunt? DIS. Tereo aperte
sime enim singula proscutus & nulla penitus circuitione usus es. ut que
stionum stimulis te excitatum iri superuacaneum qui emc indecessa au
tem aure cuncta potius auscultanda existimarem. MAG. Sensitivam
igitur si placet similis percurramus compendio. DIS. placet.

Libri decimi Tractatus Secundus incipit.

De Anima sensitiva & obiecto eius. que sen
sibilitas propria; communia; per se: & per accidens
si substantia sentiri possit. a quo fiat sensatio
de sensu actiuo & passiuo. Ca. primu. MAG

Ensitiva anima ea est que foris & intus rerum corporalium for
mas corporeas presentium & absentium percipit. In hac descripsione:
& obiectum & potestis sensitivam innuiri. de illo autem prius de his
vero posterius dicendum. DIS. Obiectum ergo sensitivum quod dicitur obiectum

MAG. Rem corpalem p speciem sensibilem. Sensibile autem est quod
natur*m* est sensu percipi: & bifarie diuiditur. Quoddam emcp se: quoddam per
accidens sentitur. Per se quidem sensibile sentitur: quod p*pp*riam species per se: per
sensum imatur vel unu*m* tantu*m* & est sensibile proprium. ut color vultus fo
minus auditu*m* vel plures ut numer*m* motus: magnitudo: figura & tempus.
Sensibile
Magnitudinem non videmus: sed & tangimus. si figura & reliqua proprium
pluribus sensibus percipiunt ppter sensu communi priculares sensus gti.
Sensibilia
cipit. ideo sensibilia coia dicuntur. nec tam sunt ita sensibilia per se ut sine communia

LIBER.X. TRAC-II. DE POTENTIIS

alio sensum imutare possint: sed cū sensibili p se mouet sensum: magnitudo em sine colore nō videt: nec sine qualitate tactu pcipit: ac tēnāq magnū nō videt: nec orbē coelestē (ut aiunt) tāgere possemus eo q̄ aer coloris / & orbis coelestis pegrinis exps sit impressionibus tñ per pprīa spēm imutat ut tener trūz 2. Teg. Sēsibile p accidēs vero est: Sensibile qđ non per pprīa: sed alienā spēm sentitur ut cāpana per spēm soni audi paccidēs, Substātia p pprīam tur & lapis in specie coloris oculo cernit. Hoc autē ex eo esse dinocit p substātē p pprīas spēs sensum imutare neuticē pnt: cui⁹ quidē mani spēm no. festitissimū indicū est: q̄ pntā subē panis ēte colecrationē & ei⁹ abstīā scuntur facta consecrationē sensu nō percipim⁹. Sūt autē qui subāg spēs: cū ac cīdētālibus multiplicari / & intellectui tanq̄ potētis pporcionatē pntari opinātur. DIS. obiectum ne an sensus sensatiōem causat? MA. neu crum ut cā totalis: utr̄q̄ vero ut cā pcialis cōcurrat. unde Augustinus Aug⁹. de Trini. li xi. ait. a visibili & vidente gignit visio / & hoc quidē effecti - trini. lib. ue. Instrumentaliter em videmus oculo & formaliter visione / parifor. II.c.2. miter & in alijs sensibus distingendum est. DIS. acti⁹ iiḡt potentia sensus est? MAG. acti⁹ quidē. quia cum obiecto sensōem efficit acti⁹us Est & sensus potentia passiua. ut ait Aristoteles. vel quia in potentia est Aristo. 22 passi⁹us ad actum primū qui est esse: & in eum a generāte reducīt: vel q̄ in actu de anima primo est: & in potentia ad actum secundum qui est sentire in quez per obiectum reducitur. Sentire equidē dicitur eo q̄ sensationem recipiat siue autem sensationem recipiat siue ab obiecto imutetur semper patitur. Immutari enim quoddā patit est. Q uod si a sensibili proportiona- to fiat / salutiua est passio & iocunda / iautem a sensibili excellenti fiat passio est corruptiua & dolorosa. nā excellens sensibile: sensum corrum pit. i. non facit distinctam & determinatā sensatōez. DIS. una ne res est sensus acti⁹ & passi⁹us? MAG. una: nomia autē diuersa

Que res sit species sensibilis: vnde causata ad
quid necessaria: & si accidens sine subiecto
possit subsistere: & q̄ ad sensationem necessa-
rium sit medium proportionate elongatum

Capitulum secundum DIS.

Speces sensibilis rōnes ex dictis manifeste videntur: spēs autē sensibiliū naturas lati⁹ deducēdas arbitror. MA. Spēs sensibilis: q̄llitas est tertīa spēi Et est idolum siue imago eius qđ sentitur: etiam intentio dici solet nō q̄a in ipsam sensus ut in obiectum cēdat. Sed q̄a est id per qđ sensus formaliter in obiectum cēdit: cui⁹ ipa ē pprīa imago siue similitudo. Unde sensibile qđ ppter sui materialitatē in sensu p essentiā recipi nō p̄t: siue imīginē a sensu receptiblē pducit: per quam discerni possit. Quādmodū lī me petro carcere recluso manifestare voluerō fores carceris totus penetrare nō valēs: saltē imīginē mēa in charta effigia: Amīto: quāsi forte p rimulā receptā cōspexerit: q̄lis ego sum statim agno-

ANIMAE SENSITIVAE

216

Scit & cōfēto hēc īmago mihi similiōr/tāto petr⁹ de p̄sona mea certior sit
sic suo mō de sensibili & ei⁹ specie accipiendū est. intelligis ne? DIS.
Sane sed cū sp̄es sensibili accidēs sit (q̄a q̄ilitas) quō de obiecto ad sen-
sum usq̄ deueniat nō dū mani festū est. accidēs īm̄ subiectū suū deserere:
& in aliud trāsmigrare via naturē impossibile esse: a te s̄epius audiuī. dī
eo aut̄ via naturē dubiū nanc̄ nō est /deūt accidētia absoluta a subiectis
posse separare: & in esse cōseruare, ut credim⁹ circa altaris sacra mysteria.

MAG. fort̄ argumēro oppugnas: erroneq̄ tamē in iteris imaginatiōi
Opinari c̄m unā & eandē sp̄em nūc ab obiecto p̄ductā p̄ mediū usq̄
q̄ ad sensum puenire: sicut nauis de rīpa ad rīpā p̄ aquā defluit. DIS.
Aliter tu ne sentis? MAG. longe aliter. Aut c̄m obiectū cōtinuo alia
& alia sp̄em p̄ mediū usq̄ ad sensum multiplicat: aut in eodē instanti to-
ram sp̄em in toto medio inter ip̄m & sensum causat: si sufficiat virt⁹ ei⁹.
Ad sensatiōem itaq̄ necessariū est mediū ut p̄ ip̄m sp̄es multiplicetur &
Sensibile c̄m positiū supra sensum sensatiōem nō facit hoc qdē manifestū
in visu. nō em̄ videā nīsi res quāta & sub pyrāide quāta/q̄ mediū necess
ario regrit ne balis & conus pirāydis coicidat. In alijs aut̄ sensibile positi
tū supra sensu facit sensatiōē realē ut cultell⁹ nerui inscindēs dolorē cau
sat. Intētiōalis yō īmutatio p̄ sp̄es sine medio nō fit. Necessaria est etiā
debīta inter obiectū & sensum distātia: p̄ quā ȳtus obiecti sp̄em multa
plicare possit. unde remotiora sentire nō possumus. ●

Sensatio realē
est et mutatio
realē

Si specierum multiplicatio per mediū
sit instantanea aut successiva. Capi
tulum tertium. DISCIPVLVS.

Ecdū oēm de hac re tulisti dubieratē. MA. nec id p̄tēdebā. sed
dic qd̄ te moueat. DIS. instantanea nean successiva ē harē sp̄es
p̄ mediū multiplicatio? MA. Instantaneā ait Aristo. utra Em̄
pedoclelūis esse multiplicatōe ab oriente in occidente. Sūt tñ q̄ nec totā
sp̄em ab obiectu p̄ducī cōdunt: sed sp̄em ī pte pp̄inq̄ mediū p̄ductā/rur
sus alia ī seq̄nti mediū pte p̄ducere aſtrūn & hāc rursus alia & alia do
nec aut ad sensū deuenit sit: aut ultio p̄duſta sp̄es: ppter sui īmp̄fectōez
& debilitatē in alia p̄ducere nō posst. Ip̄ em̄ aut̄ posterior erit debilior.
Hi sp̄es multiplicatōem successivā & ī pte fieri necessario fatēt: tpus
aut̄ illud, ppter sui breuitatē/imp̄ceptibile/ & sic īstans dici posse dicūt.
nō em̄ mediū diuersitas tarditatē efficit. eodē c̄m pte aer densus & subtis
lis illumianit. Hēc tñ ī pgressu sp̄es diuersitatē faciūt. In occurſu nanc̄
mediū dēſtoris aut ſubtilioris sp̄es aut reflectunt̄ aut refangunt̄. qd̄ qua
lit̄ aut qñ fiat facile erit eo loco q̄ d̄vīſu loḡ cepim⁹ dēmoſtrare. DI.
Hi ergo Aristo. īſtās p̄ pte ī perceptibili accepisse arbitranī? MAG
īra aut̄/stratiū tñ ip̄e aſtruit dicēs. ppter tantā distantia posse sentir si
successiva ēt̄ lūis multiplicatio. Posset tñ p̄ hac op̄ioe dici Aris. editiona
liter locutū esse ad sensum. Si lumē ī instanti medio apto pro luminis
receptione aplicitū fuerit: ip̄m ī instanti illuminabit. Et hoc quidē cer-

LIBER.X. TRAC.I. DE POTENTIIS

tum est ex hoc quod Augustinus de trinitate li. 5. affirmat dicens. Spes Augu. de dor qui gignitur ab igne atque diffundit: coquus est illi & cest coeternus trini. li. 5. si esset ignis eternus. Veretur radiū a luce totū & non partē genitam al. primo teram gigni: pspectiuia docet li. primo dicens. Quelibet punctū lumio pspectiuia si aut illuminati/obiectū sibi mediū totum illustrare: spherice qdem/si cōis li. 1. a nulla parte opacū habeat: aut hemispherice / si ex una parte opacū ob ppōne. 3. stat unde & cōsequenter subiungit. omnē punctum luminosi hemisphericali ibidē pro ter sup medium radiare. Pars itaq; luminis a luce genita/ si cōsequenter positōe. 5. alia de se gigneret: non mō indirectū radium cōtinuaret sed & orbiculatiter aut hemisphericaliter se diffunderet. & sic obiectū luminosum eque in speculo lateraliter & directe opposito reluceret: cui^o contariā experientia approbat. Instantanea esse igit̄ totū speciei p medij multiplicatioem probabilius habetur

Quō sp̄es cōtrarioe distictim simul p mediū multiplicat̄ & in sensu recipiunt̄. Quid umbra. quid tenebra & quē accidentia solo numero diuersa in eodem subiecto esse possint. Capitulum quartū DIS.

Estat aliud: qd species multiplicatioem p mediū oppugnat: multa nāc sunt sensibilia cōtraria q simul a sensu recipiunt̄: quoq; si sp̄es (ut astris) p mediū ad sensum usq; pueniunt̄: contraria simul esse necesse est. Hoc aut̄ nō posse fieri ratio contrariae approbat. MA. Nō est idē de sensibilibus & sp̄ibus eorundē. Sp̄es em̄ cū habeat esse spiritualius & a materia depurat̄: nec contraria nec cōmiserit: sed impmixte p idem cōtrarianū simul multiplicant̄: similiter & in eodē sensu organo simul recipiunt̄: alias album & niḡrū visui simul p̄sentata distincti videri nō possit: cōmiserit̄

utq; oppositū expiētia indicat. Vñ. ppō. 7. prime p̄tis pspectiuia dicit. Radib; p̄diis visibiliū impmixte mediū illustrare. hoc aut̄ facile tali expimento positōe. 7. cognoscet̄. Sint plures cādelē ardētes in eodē cubili qd illuminant̄: quārū si successione altera post alterā auferat̄/ illuminatio continuo minuet̄: eo qd libet cādelā ablata lumē suū tollat & a p̄ductō ip̄i in tali medio definiet̄. Rursus vīdem̄ plures cādelas circa idē opacū cōsistentes diuersa lumen di- relinquent̄ umbras: etiā simul ex eadē pte/ si altera in lumine sit vigorosior minutū. Vmbrā aut̄ esse lumē diminutū ppō. 25. p̄tis partis pspectiuia docet. Si ibidē pro lumen cut. n. lumē primariū ē: qd luce p radiū directu; / reflexu aut refractum positio primariū gignit̄: sic qd a tali luce nascit̄: umbra siue lumē secūdarū dicit̄ / illud aut̄ ne. 25

secūdarū nō in rectū sed lateralē diffundit̄. DIS. aliud igit̄ noīe umbrae / & aliud noīe tenebre significari intelligit̄. MA. aliud qdē. Vmbra eqdem Tenebra. res est: qd deriuatio lucis secūdarū. Tenebra aut̄ oīmoda lucis priuatō est: & non aliqua res est. ut li. 8. c. de priuatione ostendimus: & foras se apud nos reperibilis non est. Vmbrā aut̄ variatōem in quantitate ratione luminis & opaci libro. 7. c. de eclipsibus enodauimus. DIS. me Aristo. 5. tini. Verūtam̄ plures species simul esse in eodē medio/dictū Aristotelē li. metria.

ANIMAE SENSITIVAE

Quinto libro metaphysicę refutare videt. q̄ ait duo accidentia solo numero differētia in eodē subiecto esse nō posse: lūina autē duo in eodē medio: solo numero differre quis dubitat? MAG. dictū Aristoteļ in plā accēnīa telligendū est de accidentib⁹ realib⁹ absolutis eductis de potentia materiæ solo nūne rię/p motum naturalem. Species autē sensibiles cum sint accidentia int̄er eo diuersa tionalia siml' esse p̄nt. Similiter duę in eodē patre paternitatis quia sunt p̄nt esse in relatiōes sic & plures sp̄es memoratorib⁹ solo numero diuersę siml' in or eodēm gano memorie referuanē quia de potentia materiæ m̄i me educunt. Luminaria quoq; diuersa z candelaz q̄ & si de potentia materiæ educta sunt: nō tñ p motū: q̄a in instanti: ideo simul esse p̄nt. DIS. Sane. Sed unū est q̄ sensus hanc species in medio discretiōem non attingit sed plures unā iudicat? MAG. quia numer⁹ nō nisi varierate dephendit q̄ sine materia non est. Sp̄es igitur a materia plus depurat min⁹ discernuntur. Hęc autē de obiecto: nunc sensitiū īpam p curramus.

De potentijs animae Sensitivae in genere; Capitulum quintum. MAG.

Vius animę/duo potētia: genera sunt: unū app̄henſiū: alterū secundū locū motiū. De illo prius: de hoc autē posterius tractandū est. DIS. App̄henſiū quam dicas? MAG. q̄ quā al's Ponā aīe obiectū p sp̄em app̄hendit. Et hęc rursus bipartita est. Quedā nēpe sensi. sensitiūc bile nō nisi actu pns app̄hendit. Hęc in exteriorib⁹ corporis pribus situa. app̄henſiū tur. Alia vero eriam aplentia cognoscit. & in cerebri ventriculis habitat. Exterior Prima rursus in quinque potentias pliculares (quas sensūs exteriōres dicunt) distinguit̄ quę sunt: visus: Auditus: Olfactus: Gustus & tactus. qui & si eiusdem naturę & essentię sint cuncta: sepař tamē & discernunt̄ organis/obiectis/medijs: & modo app̄rehendendi: quę omnia de singulis per ordinem edocenda sunt.

De Visu & excellentia eius. Cap. sextū. MAG.

Aristoteļ Rūmū autē de visu exordiamur/ qui cū sensū sit subtilior: & agilior plures res: nobis differentias demonstrat: ppter quod: & ipsum p ceteris diligimus: & p defensione iōius om̄es alios expōsūt Augusti⁹ mus: nimirū qui sensus corporis (ut ait Augustin⁹ li. xi. de Trini.) maxi de trini, me excellit. DIS. Quid est visus? MAG. Est potētia sensitiū sap̄ Visus phensiū visibilis in oculo/me liante dyaphono. Obiectū nanc̄ visus est visibile: organum oculus: & medium dyaphonum. DIS. Hęce quo iam cōmemorata sunt ordine explanes/necesse est.

De obiecto visus & de luce quę res sit: si videri possit: Quid lumen. & quō sine obiecto opaco videri nequeat. Caput septimū. MAG.

Biectum visus visibile quidē est. visibiliū autem aliud lux /ali/ obiectum uid̄ lumen/aliud color: & si que sīn alia in ratione dictorum vi/ visus dētur. DIS. Quid est lux? MAG. Est qualitas in corpore luce

G

LIBER.X. TRAC.II. DE POTENTIIS

do nata moueri ad motu eius in quo est: in suo esse non dependet ab alio
quo extrinseco. Accepit autem esse a creatore: in prima re: in productione/di-
cente. Fiat lux & facta est lux. Hec quippe ante luminarium productionem Gen.ii.
solis vices agebat per triduum: in cuius naturam (ut quibusdam visum
est) quartam die transit Nam & dyonisius de diuinis nobis. c.4.hac lu. Dyonisius
eum/vel lucem vel substancialia solis suisse differit. sed adhuc non plene forma-
tam. Est autem lux in sole tanquam per se lucido: In alijs autem participantibus & om-
niu[m] visibilium ipostasis est: ea propter claritas eius ut est videri nequit. po-
tentiam enim visuam longe antecellit. Manifestat autem se in visibilibus/in
uno quidem clarior: in altero vero obscurius: sicut etiam a dueris diuerse par-
ticipat. Nullum enim oino corpus lucis exps est. Hac manifestatione se-
magis inuisibilem probat. cum enim omnium visibilium claritate in se comp-
plicet in nullo ut est explicatio perfecta repleatur: quolibet eviden-
tato: aliud semper clarior esse potest. qui ergo intelligit ipsam perfecte in
visibilibus videri non posse verius eam videt. Tantae autem nobilitatis
est: ut etiam corporalia/ quanto plus lucis pricipiant tanto perfectiora
& nobilio[n]a censem. sicut videri est gradatim in elementis. a nonnullis
eti[am] non minime auctoritatis an ne substancialia accidens ne potius existimat-
da sit in dubium versum est. Vnde & Augustinus liber arbitrio. Augustinus
ait lucem in corporibus primum tenere locum. Similiter & super Gen. li. 2. de luce
ad litteram lucem corpus nominat. Rerum naturalium inлагatores non heret arbi-
trio: sensu tardius ipsum nec corpus nec corporis formam substancialiem multis ar- idem sup ge-
gumentis astruunt: sed a[m]entem Aristotelis lib. de sensu & sensato ea quilibet ne ad latram
corporis lucidi dicunt. utri p[ro]missa indicat definitio. Sic & Aut. li. 7. c. 15.
sextu[m] naturalium lucem qualitatemque est perfectio translucetis/ sicut et trans Aristotele.

Damascene.

Lumen

lucens est: descriptis. & Damascenus libro secundo. Lux est qualitas ac- dientialis Solis. Augustinum autem & ceteros qui lucem corporis nomine sensato appellant: non ipsum qualitatem sed corpus aliquod multe lucis intelleverunt. Aut. 6. na-
xisse affirmant. Dis. Lumen autem quod res est: MAG. lucis imago & turalium
primaria eius deriuatio/nunquam enim inquit Proloeme lumen aduenit abs Proloeme
ex corpore lumis causatiuo. Hinc & Augustinus lumen habet permanenter. almag-
tia per continuam solis influentiā. Sicut autem lux in lumine tanquam in pri-
pria specie cernit: sic lumen in umbra (quā secundariā lucis deriuaciōē
superius diximus) videbitur. unde quemadmodū coloris species primaria: in
occursu opaci/de se secundarias species gignuntur: per quas videntur quā in me-
dio videri non poterat. Sit lumen species primaria lucis/in medio est inuisibilis
lis: in occursu autem opaci de se spem gignit: per quam cernit. Primum patet
de specie coloris vitri rubei multiplicata cum radio penetrante videtur usque ad
objectum pariter: in quo videbitur. Secundum patet in fulgore emisso ab ocul-
lo motu in tenebris qui in objecta vicia tunica opaca videbitur. Similiter ra-
dius solis per foramen tenebrosum carcerem ingrediens ab hinc in clu-
so videbitur minime si in opposita parte alterius foraminis reperiatur per quod tran-
sire possit: quod si obstruantur iam radius per secundariam speciem in ob-
iecto opaco videtur. Patet itaque si aeris regio in infinitum prederetur sine

ANIMAE SENSITIVAE

obstaculo corporis opaci / etiam sole in medio coeli existente nihil i aere
videreur. DIS. lumen ergo qualitatem a luce genita intelligo sed sub
iectum eius quod dicas? MAG. Corpus / manifestius aut dyaphonum

Auicenna siue transparens. Vnde & Auicenna. lumen est qualitas quam corpus non
Aristoteles. translucens a lucido mutuat. & Aristoteles. lumen est actus dyaphoni
inquantu[m] dyaphoni id est lumen forma est corporis transparentis / sicut
quod actu transparens est. Aquia enim aer berillus: virtus & cetera huiusce
modi naturae / sunt actus transparentia a lumine ipsa illuminante / cuius
absentia perspicua potius quam dyaphona dicenda sunt.

**De Colore & speciebus eiusdem: de generatione co/
lorum tamen extremonum quam mediorum secundum diuer/
sas physis opiniones. Capi. viij. MAG.**

Vx que p[er]spicua reddit dyaphona / facit & p[er]spicua & opaca colo/
rata. Huius autem intellectus ex coloris definitio[n]e & generatio[n]
ne planior fieri. DIS. Quid est color? MAG. Est extemitas corporis Color. I
perspicua / in corpore terminato id est color est qualitas in extremis
corporis terminatis siue opaci: que p[er]spicuum tangit. Non ergo in
multa definitio colorum esse extremitatem p[er]spicui per inhaerentiam: sed co/
tingentiam qualitatam. DIS. nunquid non color etiam p[er]funditatem
opaci inest? MAG. inest: diuina enim massa auri color flauus non modo
in superficie exteriore: sed etiam in interiorre conspicitur. Definitio autem
colorum explicat sicut esse formale quo visibilis est in lumine. Vnde lu/
men extremitatem dyaphoni illuminans: color em existente in extremitate
opaci contigit / actuat & visibilem reddit. Cum enim haec pars illu/
minata est color videtur: etiam si medium aut locus oculi illuminatus
non fuerit. Si autem locus coloris illuminatus non sit etiam ceteris
luminatis videri nequit. Hinc Ph[ilo]s. ait. Lumen facit quodammodo poterit
tanta colores actu colores quia facit eos actu visibiles: qui in tenebris:
aut profundo opaci erant potentia visibiles. Per se autem color dicitur
visibilis quia in se ipso habet causam esse visibilis. DIS. Color est itaque
non a luce in esse reali & materiali produci: sed existentem & visibilem
potentiam remota a lumine reduci & fieri visibilem in potentia propria
qua astruis? MAG. Communior hoc Philosophorum affinitat sententia.

DIS. Essentia autem coloris unde causatur? MAG. nec de hac re Generatio[n]
concors omnium reperitur opinio. Quidam enim luce coloris & omni/
num visibilium ipsostasi esse lentient nec colorem aliud quamdiu[n] /
sam lucis terminationem in dyaphono aut optico credunt: sicut videtur
est de coloribus iridis halo & penarum in collo paucinis aut columbis.
Alij autem colorum generantur aut ex multiformi admixtione opaci cum
dyaphono cuius per se actus est lumen productum a luce tanquam prima
colorum ipsostasi lucis aut concursu necessariu[m] ex eo arguant quod in eclipsi so/
lis oculi colores solita priuata venustate. Nonnulli vero coores iridis halo
reales esse negantur primaria corporis colorum fieri posse ex eius simplicitate

LIBER.X.TRAC.II. DE POTENTIIS:

arguit sed ipsum qualitatem simplicem exactioe qualitatum primarum in corporibus derelinqui assuerant. Videmus enim ex actione calidi in humido nigredinem: & rursus ex actione calidi insiccum albedinem generari. Primum planum est in carbone generato ex ligno humido. Secundum patet in cinere genito ex carbone sicco pusto. Huius autem causa esse videatur quia calidum in humido partes aquae terrae commixtas exhalat insumum nigrum: & aeras & claras columbit grossum autem terrestre nigrum relinquunt. cuius si rursus grossiciem columpserit substantiam album relinquit. Suo modo in alijs qualitatibus imaginandis: sicut magis & minus in diuersis materiis. Sed nec ista quibusdam sufficere videntur: nisi lux ut radicalis colorum causa concurredit. Frigidum equidem quod nec humidum aqueum nec aereum columbit sed utrumque cum terrestri costringens & condensans non nigrum: sed ut in plurimum album colorē relinquunt. Est enim frigiditas mater albedinis: sicut calor nigredinis patet in niue: cristallo: berillo: more albo & silibus. Et unde hoc est nisi quia haec corpora perspicua: si condensant lucem receptam fortius tenent: in opacis autem maiorem densitatem nigredo/taritatem vero albedo consequitur: ceteris paribus. DI. Ad generationem igitur colorum qualitatum primarum & lucis diuersam in alteratis terminis natorem colores gigni probabile videtur: & hoc quidem in extremitate: medijs autem ex diuersa extremis per mixtionem fortasse fieri habent.

Colores
medij

MAG. Nequaquam: cum sine qualitates eorum simplices sicut extremi. Extremorum in natura particeps dicuntur: quia ex diuerso causulis extremorum concursum generaliter habent. Et in generatione rubet causus extremorum eorum concurrunt: ideo hinc color locum medijs verius obtinet, non tunc etiam ex supereratatione per unum colorati / super coloratum terminatum medijs colores videntur, ut est color apparenus ex supereratentia unguinibus super sanguinem digitorum. hac via plerumque pictores varias colorum species effingunt. Iusus & colores diuersificari apud visum sicut in diuersitatem lucis super eos orientem, pp. xii, primae partis perspective cōsiderantur. affirmat.

Colores
species

DI. Sunt autem colorum species certo numero designantur: MAG. Certo. Septem sunt scilicet Albus flavius: croceus Rubeus purpureus viridis niger ad quos ceteri reduci habentur sicut natura participatioem. Hactenus autem de obiecto visus: nunc organum perquiramus. DIS. Sane

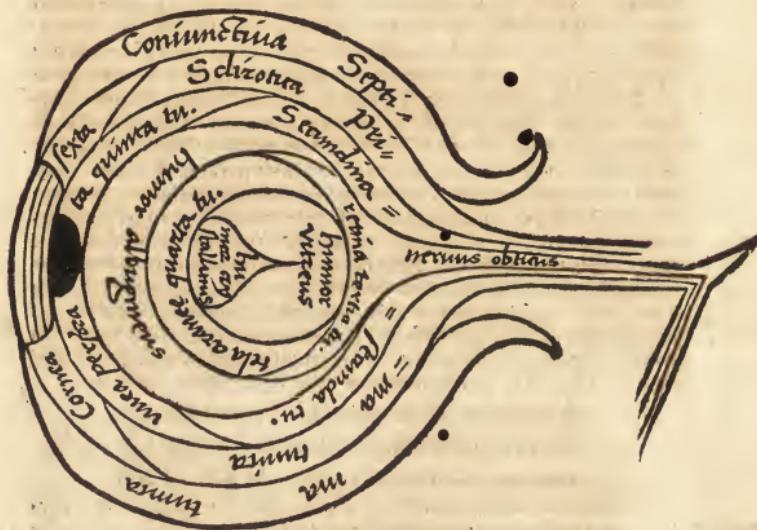
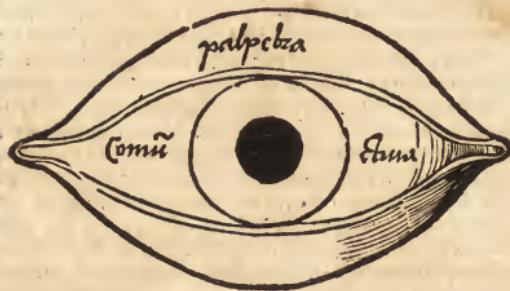
De organo visus & natura oculi: qui ex septem tunicis & quatuor humoribus integratur. c. ix. MA.

Oculus

Rganum visus oculum communis sua affirmat. Hunc ex pelliculis sive tunicis quattuor & humoribus tribus integrari comptum est. Prima tunicarum consolidatissima dicitur sive coniunctiva: quia totam oculi substantiam continet: ideo fortis est & pinguis: ne huius quoquo modo congelari aut effluere possint. Huius partem posteriorē sclerotica dicitur. Hec tunica & si alba sit: dyaphona tamen non est: ideo in ante foramen habet ne ingressum specierum prohibeat: similiter & in

289

ANIMAE SENSITIVAE

LIBER.X.TRAC.II.DEPOTENTIIS

ptem posteriorē:qua ad nerū obticū pertingit. Hanc sequit̄ Cornea; cor
nu albo & subtili simillima: clara lucida/dura solida : ex multis frustis
lis cōposita:cui⁹ etiā sunt q̄ tuor pellicule subtile⁹:& est dyaphona; ut
specieb⁹ sit puia. Hui⁹ ptem posteriorē nōnulli cerusinā dicunt alij dura.
Post eam est uera: quia nigra ut uia: ut in ea claritas glacialis aliq̄ mō
obscure⁹ & in ea sp̄s resplendeant: sicut subiect⁹ plumbū vitro in cōsti-
tutione speculi. In antea leuis intrinsecus villoſa. Hec līſt̄ in ante forā
men habet ut sit specieb⁹ puia. Hui⁹ extrema ptem fecundinā appellat̄.
Quarta subtilissima est. similis regi araneę. Hinc aranea dicitur & poste-
rior pars retina, retinet em humore secundū subtilissimum: quę glacialē
vel crystalloidem ppter limpidae appellant. in eo situantur sp̄s visi-
bilium qui ut in eo figi possint aliqualiter sp̄fusus est. Post hunc est hu-
mor tertius in textura venarę quę vitreū dicunt: claritatē habet qua cū
crystallino cōuenit: rubore aīrē ex sanguine venarę oculum tangentius:
quem & iſe digerit: & digestū crystalloidē p̄ nutrimentū mittit. Prim⁹
autē humoꝝ albugineus est albugini ouī nō omnīo dissimilis. His in-
terpositus araneę cōtinēt crystalloidem ipm a duricię cornę & villoſi-
tate ueue custodit: & suo humore ne fiscitate telæ cīcūdantia exiccati-
possit p̄leruat: transitus foramen trūę carneam contingit. Omnes hu-
mores & tunicas ī parte anteriōre cōcentricas quidam aiūt: dempta cō-
solidatiua & humore vitreō ne ppter fractōes m̄tiplices generetur cō-
fusio. Alij tamē ueue & cornē cōcentricas opinantur: & albugineū cor-
neę concentricę descriptibunt. Glacialis autem portio est sphērē majoris
& vitreus sphērē minoris, omnīi autem horum causas insuper & cō-
tricitatis rationes exquirere nō tam necessarium quam laboriosum vi-
detur. DIS. Ad reliqua igitur sermōnē vertamus. MAG. oculos
tūſſus duo nerui cōplectunt̄: per quos sp̄ritus visiū diffundit̄: & spe-
cies visibilium deferuntur. Sunt hi nerui rami unius nerui a sensu cō-
muni p̄gredientis: qui circa oculos sit bifidus: & ptes ad instar fistulae
ampliantur: amus dexter oculum dexterū & sinister sinistrum oculū
complectitur. Locus autem bifurcationis neruus obticū dici solet: in
quo & visio compleetur. Hinc est q̄ res duobus oculis cōspecta nō duc-
seduna videtur. Hec de organo. restat ut medium transcurramus.

De medio videndi & noctulucis: unde
lumen habeant. & quare in die non vi-
dentur in lumine proprio Ca.x. DIS

medium
visus

Edūm videndi quod est? MAG. Corpus perspicuum & per-
tuum & saltem in ultima parte qua colori confundit̄ est: actu
dyaphonum. Necesse est em̄ colorem a lumine excitari: ut visum
moueat: propter materialitatem nanc̄ suam/ visui se minime ingerere
potest. gignit ergo de se species a materia depurat̄: quas in lumine &
imagine lucis tanquā in principio suo oculo immittit. Ea tamen visibi-
lia/ quę noctulū dicunt: cum intrinsecum & cōnatū lumen habeant:

ANIMAE SENSITIVAE

210

etiam in nocturnis tenebris videri possunt: ut sunt quæda; ligna putris noctuluca da vermiculi: squamæ piscium & similia. DIS. unde hec corpora ingenitum lumen habent & MAG. Ab igne. omne equidem mixtum elementis constat: eo modo quo precedenti libro expositum est. In vermiculis igitur quibusdam quoniam sine sanguine sunt & frigidæ: ignes partes circa digestionis locum concurrunt: & ibi lucent. Sic & piscibus quæ frigidæ sunt & in frigido degunt elemēto. natura squamas præuidet m̄lum duras & terrestres: partes igneas conseruantes p̄ fortificatiō caloris naturalis. In lignis autem putridis: ignis cum humido aereo ad extremitates colligit. Similiter & in ceteris hec non sine cā ordinata sunt quæ tr̄i paucissimæ a Phō & turba enodatas inuenies. Hic ignis autē est vel cū qualitate priore q̄ est lux: posteriore q̄ est caliditas non extitit: aut adurens nō est: sed naturæ mixti cōueniens. DIS. quid subest cause q̄dicitio q̄ h̄c corpa nō in die in lumine suo cōgenito videntur MAG. Quia si die a lumine solis qd mai⁹ est illustrans: a quo etiā lumē cōnatū tanq̄ min⁹ & debili⁹ obfuscatur. Ob quā cām etiā stellas in die nō nisi ab acutissimo visur: & in puto aliquo posse cōspici diximus.

De Qualificatione mediij ut videatur res sub debita quantitate: Quid radius: visualis directus reflexus: & refractus. Et q̄ perfecte rotundum propriè sit inuisibile. Capitulum undecimum MAG.

Portet aut̄ medium videndi: p̄ certificatione quantitatis visibilis lis: p̄ rotū esse uniforme: & visibile proportionabiliter elongatū.

Nulla em̄ quantitas rei imoderatæ distantis est oculo certificabilis. dicit ppō. 75. prime partis p̄spectuq. Vñ stellas vix in oculi quantitate iudicamus: que terra longemiores sunt. Et solus radius perpendicularis porrigitur directus alter u scayphoneitatis medio occurrente. dicit ppō prime tertie partis, hic radius reflectitur p̄ candē lineā opaco obstante. Omnis aut̄ radius oblique incidens: medio alterius dyaphoneitatis occurrēte aut frangit aut reflectit. DIS. Contine paulisper calami

habenas: donec quid radius perpendicularis & obliquus: quid insuper inter refrangi & reflecti intersit. Planius innotebat. MAG. Radiū visuale spēm rei visibilis dicimus. nō ut lineam aut superficie magnetica p̄fundo carentem: sed corpalem & pyramidalem: cuius basis in re visa: & conus in oculo vidente est. Totum autem luminosum pyramidem ppō pri sui luminis in quolibet pūcto mediij terminat. ideo q̄ & oculus in quaunque parte mediij existat: luminosum videre potest: sed diuerse. Nam quanto pyramidis breuior: tanto fortior & angulum coni habet maiorem: ideo rem representat maiorem. Ex

G. iiiij

Radiū vis
ualis

LIBER. X. TRAC. II. DE POTENTIIS:

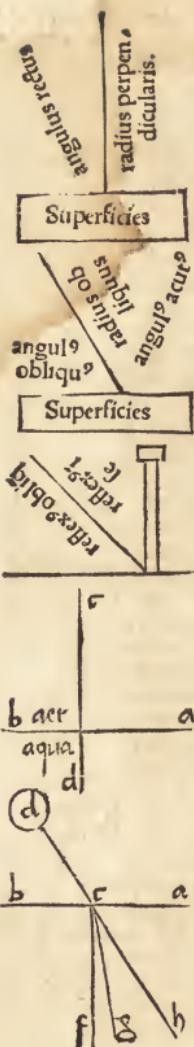
his facile cōcluditur pfecta rotunditatem esse inuisibilem: cū enim superficies & quea centro distat / extremitas eius in puncto indivisibili terminatur: itaq; basim pyramidis fundari negat. Hinc & Mercurius Trimegistus mundū ex se inuisibilez Mercuri⁹ dixit: quia rotundus. Q uod autē sol & astra rotunda vidēus: trimegist ex eo est: quia multū distant: & pyramis iam nō in puncto su⁹ us premo / sed linea arcuali sumitur. haec autem remotiori maior & propinquiori minor apparet. Nec talia corpora Sphaerae / sed plana videntur. Si quando autē aliquid rotunditatis habere conspiciuntur: pfecta famē rotunditas videri nequit, unū oculus superficie sphere in puncto contingens nihil eius videret / si etiā defectus medi⁹ non obstante. Hęc in pfectiū latius in dagari possunt. Radius directus sive p̄pendicularis est ex cui⁹ radiorum incidentia super superficiem ex utraq; parte relinquitur anguli recti & equales. Per oppositū dinoscitur radius obliquus. Radius autē reflecti dicit: qui in occurso opaci per eandē aut alia; linea verius suū origine projectur, sicut pila ī parietē projecta resiliit. Sed in hoc est differentia: nā eadē pila numero p motu, localē resiliit: non autē idem radius reflectitur: sed alius a principi obiecto luminoso generatur / si ultra distantiam qua opacū occurrit agere sufficiat. Radius vero refrangitur qui in occursu medi⁹ alterius diaphoneitatis no in directū multiplicat: sed versus perpendicularē a puncto incidentia & fractiōis erigibile accedit aut a p̄pendiculari huiusmodi recedit. Hoc autē quo aut quando fiat sequentibus conclusionibus manifestabitur.

Cur res quandoq; videt major vel minor
remotior vel propior q̄ in veritate est Ca
pitulum duodecimum. MAG.

Conclusio prima. Radius perpendicularis in superficie media diuersarū dyaphoneitatū coniūgente non frangit. q̄a non esset ratio quare magis ad unā ptem q̄i aliam declinaret: in occursu tamen opaci ī se vel ad latus reflectitur. Hęc cōclusio patet ex ppositionib⁹. i.e. primē & prima tertiae partis perspectiū cōmuniſ. ut sit superficies media inter aerem & aquam a. & radius perpendiculariter incidens cd.

Conclusio secunda. Radius oblique incidentis in occursu medium densioris ad perpendicularē frangitur. patet p ppōe. 15. 1e partis. ut sit superficies incidentiē media inter aerem & aquam a b & radius oblique incidentis d c veniens a corpore luminoso d per aerem ī aquam frangitur in superficie media a b ī puncto c versus perpendicularē cf & cadit in g qui si medium esset uniforme procederet in h.

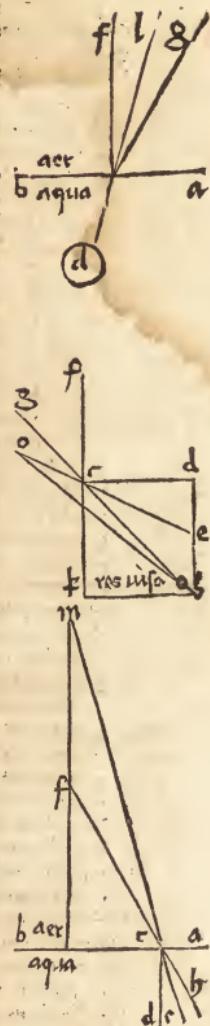
Conclusio tertia. Radius oblique incidentis/ veniens a medio

ANIMAE SENSITIVAE

densiore in rarius a perpendiculari diuertit. Patet per. 16. priæ partis, ut sit superficies media inter aquam & aerem a b radius incidens de veniens a corpore luminoso d existente in aqua medio densiore / in aerem medium rarius in puncto e superficies a b frangitur : & a perpendiculari que est e recedit : caditq; in g, qui si medium esset uniforme procederet in l. Harum autem duarum conclusionum causa est : resistentiae & actionis diueritas. Vnde radius veniens de medio rariore in densius/penerando fortius agat necesse est. Ideo ad perpendiculararem tanquam origini suo propinquiore declinat. E contrario autem q; venit de densiore in rarius/fortificatione non eget; a perpendiculari reuagatur.

Conclusio quarta. Locus imaginis rei visa est/ubi pyramidis sub qua res videtur: cū perpendiculari(a re visa versus superficiem mediæ rem visam continentis ærigibili) coniungitur. Ideo rem visam per radios fractos / extra locum suum necesse est apparere. & sic denarium existentem in fundo vasis/superfusa aqua ab oculo posse conspici: qui ab eodem sine aqua nequit videri. Exemplum conclusionis & primi correlarij. Sit d c superficies aquæ continens rem visam b & perpendicularis erecta b d & oculus existens in aere o radius veniens a visibili b versus oculum/frangitur in puncto c a perpendiculari cf & cadit in o : que si medium esset uniforme/procederet in g: Pyramidis itaq; sub qua videtur res b coniungitur linea perpendiculari bd in puncto l : in eodem oculus o iudicat esse b. Patet & secundum correlarium: q; oculus o/videt b in aqua per radium refractum: quod videre non posset per radiū directum b o. qui propter latitudinem vasis bd c k ad oculum transire neguit. Patet itaq; rem existentem in medio densiori/ab oculo existente in rariore/videri propinquiore: & sic maiorem q; sit: q; videtur sub pyramidide breuiore & angulo maiore. Exemplum est. b res visa ab oculo o in figura praecedenti. Res autem existens in medio rariori/oculo existente in densiore: videtur remotior: & sic minor q; sit: quia videtur sub pyramidide longiori & angulo minore. ut visibile f existens in aere/vilium ab oculo e existente in aqua videtur in puncto m. Est enim radius incidentes fc qui in superficie media inter aquam & aerem a b in puncto c frangitur ad perpendiculari cd & cadit in e: qui si medium esset uniforme protenderet in h. Pyramidis autem sub qua videtur visibile f coniungitur perpendiculari grecite ab f versus superficiem a b in puncto m. Hinc facile concluditur quia rebaculus partem habens in aqua & partem extra aquam fractus appetat. oculus enim existens extra aquam eam partem que est extra aquam in loco suo videt; illam vero q; in aqua est/in lo-

LIBER.X.TRAC.II.DE POTENTIIS

eo propinquiori q̄q̄ sit iudicat: ideo hæ partes directe cōtinuare videri n̄e queunt. Verum tamen om̄es hi radij refracti aut reflexi/directis sunt de biliores: quia a fonte & origine suo magis elongati: & ex obligate de bilitati. rectitudo eīm luci connata est. Hinc etiā per hos res videntur de biliore modo. Vnde & apostolus Iacobus ait. Vir qui cōtemplatur faciem suam in speculo & se auertens statim q̄lis fuerit obliuiscitur. videt enim homo faciem suam per radium a speculo reflexum. Iacobus

De natura ac diuersitate speculorū: que in coelari polito ostēdi possunt. De stella que videatur cū sole in speculo īmerso aqua. & q̄ idolum rei visae/nec est in profunditate speculi/ nec in aere propinquuo. sed in superficie speculi. Capitulum tredecimum. DIS.

E natura speculorū ppaucā saltē in hac digressione ī mediū serā re haud graueris præceptor amantisime. MAG. Ad speculū ī integritatē requiritur continuitas & levitas intensa: superficies regularis. Insuper & eiusdē necessaria est perfecta politura. part in marmore & calibe pluribus alijs lapidibus & metallis politis. Diaphoneitas autem si speculari corpori acciderit. necessario opaco aliquo subducitur superficiē eius terminante. ob id dyaphonis ut sunt vitra/plumbū superponitur: ut radij per transire prohibiti ad videntē reflectantur. Q uod autē plumbū vitro/hoc aquę est fundu s terrę. radios eīm aquā intrare manifeste probat: q̄ oculus existens in aqua solē videre potest directe. Radios autē nōnullos a superficie aquę reflecti/ex eo deducitur: q̄ in ea tanq̄ speculo & sole & cetera objecta oculus existens in aere contemplatur. & si aqua fundū nō haberet: nihilominus in superficie radios aliquos reflecteret: om̄is enim superficies media inter duo corpora diuersa dyaphonitati rationē specularē participat. Sunt autē specula variæ q̄dā nācquunt uniformia & plana: in quibus res videri potest uti est: maxime autē aq̄ quieta. Hinc Virgilius. nuper me ī littore vidi Placidum dū staret ma. Virgilius re &c. Sanguis hominē ostendit nigrū & pallidū: oleū iuuenilē & amabilē: gladius latū aut oblongū. hec autem portius disformiū speculorū naturā participat. Sunt autē ista aut cōcaua aut cōcavexa. Concaua rē maiorem cōcavā minorē reflectantur: & latāz quidē si sint spherica/oblonga/ vero si fuerint pyramidalia aut colūnaria. Omnia hēc ī coelari polito continentur. in manubriū quidē bali planū/in columna manubriū columnare vel pyramidale. sinus autē ab intra cōcauū/exterius vero contexum ostendit. Accedit autē imaginē rei visē multiplex variatio/secunduz diuersuz & objecti & speculi sitū. Vnde in speculo multe cōcauitatis p̄s inferior apparet superior & econtrario: eo q̄ una pars specie supra aliam projicit. Speculum ī una parte concauū & altera planum duas rep̄sen-

ANIMAE SENSITIVAE

tare potest facies: in collo quidē cōiunctas si sit planū īserius: aut in vertice colligatos si planū superius sit uetus. Sic & in speculo īmerso aquæ & soli obiecto stella videtur: quæ stella non est sed secundariū solis idolum ex diuersitate superficie & speculi & aqua resplendēs. In alijs tamē lucidis huc fieri nequit: propriez radj debilitatē. Hæc autem enucleatus in perspectiuis perquirenda sunt: ad reliqua properemus. DIS. Restat qđ fortius angit: an idolum obiecti in aere propinquo aut profundati speculi sit īmersum nec ne. MAG. ne utrīq; affirmo: idem equidē in aere speculo cōrigio non esse: hoc maxime approbare videtur: qđ tali aeris pte continue agitata & variata idolum rei visæ īmobile perficit. ut fortissimo subtiliç ante speculum vento spirante: quod utiq; neuticē fieret:

Aristoteles, si idolum hic aer contineret. Motis enim nobis inquit Aristoteles mo- in topicis uetur & ea qđ in nobis sunt. Rursus aut idolum prosluditati speculi īmersum non esse: ppō. 19. 2. partis perspectiue adiuncto cōmento late ostendit.

qđ autem idolum qnq; profundi īmersum videt ex distantiā obiecti est ad cui sūtum & motum / idolum variat: & nō ad motum speculi. Mirabile tamē quoddā in speculis repiri est qđ erit. Augustin⁹ ad Nebridium occultū esse dixit. qđ quis specula singēta sunt / nō reddit maiores imagines qđ sūt corpora: etiā breuiſſia obiecta. in suis aut speculū sicut i pupillis oculorum / & i magna facies sese opponat breuiſſima tamen in image pro modo speculi formatur. Hic aliquid latet. Probabilius itaque videtur idolum rei visæ superficie speculi recipi: non quidē superficiem: sed in pūcto saltem naturali. Huius autem certissimum argumentum est: qđ non mai⁹ in maiore nec minus in minore appetat superficie. Similiter si speculum frangitur: in qualibet parte totum videtur: & celī medietas in quo speculo cernitur: quæ utiq; nullatenus fierent si dimensione longitudinis & latitudinis attenderentur. nec idolum dimensiones habet: sed est dimensionum species: sicut forma lapidis existentis in anima indiscibilis. Hoc autem necessarium esse dinoſcitur ut species in oculo distincte per partes locari & rem ut est in suis lineamentis representare possint. Nec idem idolum est quod videtur: sed semper aliud & aliud ad presentiam obiecti generatur. Hoc autem ex eo appetat: qđ ad sūtum & motum obiecti: variatur sūtus & motus idoli / non eiusdem ut diximus in numero sed similis per continuatam generationem in specie. Possibilitas autem dictorum facile appetebit. si visionem sub angulo pyramidis cui⁹ basis est in re visa fieri consideramus. Hinc propositio. 15. scđe partis perspectiue affirat: superficie speculi infinitas fieri completas reflexiones.

Guictilo nes forme rei visibilis. Hæc omnia ex perspectiva Guictilonis Alacren cen: Bacchonis & aliorū: insuper & libro de Speculis latius demonstrat. Bacho ei habent: ad presens autem cōmuniora prelibasse sufficiat. ad methodum nostram unde longius digr̄. Si sumus iam tandem reuertamur. DIS optime. Verumtamen quod paulo ante hac de visionis modo cōmemorabas / indiscutibilem haud pretermissas.

LIBER.X. TRAC.II. DE POTENTIIS.

Demodo videndi. si fiat extramittendo vel intus suscipiendo. & quod omnis sensatio sit via assimilatioris. Vnde spūs sensitivū oīno a sensibilibus sint depurati. Capitulum. xijij. MAG.

Aristotel.

Iste fieri egressum spūs visibilis ab oculo ad reū visam nō Plato sīc cōtemnēdꝫ auctoritatis viri tradidere. & Aristoteles cām affiguntur coniensis nans. cur oculi p̄fundī aut in puto exītes clarius vidēt: idem alchindus sentire videat: cū ait id ob hoc fieri: q̄ radī exētēs minus disperguntur Hunc spiritū immaterialē & agillimū dicunt: ut in momēto ad remo-
tissima etiā visibilīa/egredi & regredi possit. Sunt tñ q̄ species visibilīa & egredientē sp̄m in medio cōcurrere imaginantur. Hanc positionem de egressu spiritū/fortasse non oīno esset difficile salvare: a multis tñ tan-
modus vi
dendi
de visiōe
exteriore
li. ii d̄tri.
Augusti .

quā & phīs & perspectiūs dissona exploditur. Ea ppter & nos cōmuni-
orē sententiam amplectentes: dicamus visionem fieri p̄ receptiōem spe-
ciez visibilīum in oculo: per modum pyramidis: cuius balis in re visā
& conus in oculo est. Spiritū autē visiūus lucidus & clarus / a cerebro p̄
neruos (de quibus supra) ad oculos usq; descendēt: & a speciebus imme-
tūtū/sensatiōe cōfusa regreditur/ ad cuius regressum excitata anima/ &
cernens dyaphoni sui purissimi & penitus incolorati sup̄scītem/ in simili
litudinem tingit se cōvertit ad obiectū: unde splendor venit & iōm dis-
creta sensatōe p̄cipit. Fit autē hoc assimilatōis via. Sicut em̄ cera flexibili-
lis/artificis ingenio cōfiguratur rei/arrifici p̄sentialiter appositiꝫ: ut p̄
vide. c. 2.
li. ii d̄tri.
Augusti .

quādoquidem multos prētereuntes (quorum species in oculis recipimus) minimeagnoscimus: dum attenti alijs/ nō aduertim⁹. pariformi-
ter & auditu olfactu gustu & tactu intelligentia est. Nā sicut spūs in ocu-
lo cōfiguratur specieb⁹ colorū: ita in aure assimilatur specieb⁹ sonorū.
In naribus speciebus odorū. In lingua speciebus sapore & in toto cor-
pore speciebus tangibilium. Ope precium est igitur huiuscmodi spūs
a sensibilibus omnino esse depuratos: ne intus existens extranea prohibeat.
unde si spiritū visu⁹ colore p̄ciparet nō indifferētē oīm colore
sed eū tñ quo tinctus esset/p̄cipet, quēadmodū vidēs p̄ virū rubeū oīa
vīsa rubra existat. Sp̄s. n. mutuo se tingit ait pp̄o p̄ia: sed & p̄spectiū
Hacten⁹ d̄visu: nūcauditū p̄currat. Dī. Id p̄missor̄ ordo expostulat
q̄ visus & auditus sint sensus discipline: auditus
definitur organum & medium audiēndi declaran-
tur Capitulum. xv. MAG.

ANIMAE SENSITIVAE

223

Erum quidem nam in ordine sensuum / Auditum secundum ob-
tinere locum Philosophi tradidere: quia præter visum sentit re-
motius & ad disciplinam magis est necessarius: que enim a cun-
bulis discimus/ aut visu aut auditu percipimus. Est autem Auditus posse / Auditus:
tentia sensitivæ apprehensiva soni in aure mediante aere vel aqua. DI.
In hac descriptione similiter obiectum / organum & mediū auditus enuntiatur.
merasse videris. Sonum enim obiectū/aurem organum/ aerem vel aquam;
mediū auditus accipio. MAG. Sane accipis: & eo quidē facilius quo
hēc sepius audisti. DI. Verum, nam in principio logices & in Musicæ
theorematibus de sono haud obscure dissertum esse memini. Hic tamen
& organum & medium latius veniunt explicanda. MAG. Auris (in, Auris
qua organum/auditus) Substantia est cartilaginea, ut fortitudine sua sit
semper patula. Tortuosa vero & anfractibus ornata: ne extrinseca & au-
ditui inimica ipsius; quoquo modo per subitū ingressum ledere possint.
In profundo auris os quoddā est porosum/siccum & durum: in quo rura-
sus pellicula quedam (quā alij meringā alij timpanū auris vocant) haec;
connaturali repleta continetur: speciebus soni prorsus vacua: ut omni
sono assimilari possit. medium audiendi aerem vel aquam esse ex eo mani-
festum est. qd̄ auris sana in utroq; constituta sonum percipit. audiūt em̄
in aere aues & in aqua pisces. Vnde etiam circa aquas silentium facimus/ si
pisces aus- diuue. quando prendere pisces attempramus. DI. Quis his contradicere po-
test sed modum audiendi dilucida.

De modo audiendi. & quare dormientes paten-
tibus auribus nō audiunt. Insuper qualiter or-
bicularis multiplicatio soni a Boetio declara-
tur. & qd̄ idē sonus per diuersas species a plu-
ribus auditur. de sono echo & quō per murū
audire possumus. Insuper qualiter sonus ac-
utus stuporem dētibus ingerat. Cap.xvi. MAG.

Cerebro neruus quidam protenditur: & palulum progressus/ modū aus-
bifurcatur: cuius rami singuli ad singulas aures descendunt/ spi- diendi
ritum audituum ad timpanū usq; deferentes/ qui a speciebus so-
ni aerem inclusum pulsantib⁹ imutatum. & his configuratus regreditur: ^{modū}
ad cuius regressum excita anima/ ipsum imutatum cernens: ad obiectū
undespecies multiplicatur se conuertit ipsiusq; discrete percipit. Ege-
sium autem spiritus sensibilis ad organum esse necessarium/ ex hoc facile
patet, qd̄ in somno sonus in aure receptus multociens minime auditur.
nerui equidem vaporibus opilati/ sp̄iritum audibilem exire prohibent.
fortior autē sonus meatus aperit & causato calore vapores resoluit. hic
Boetius, i spiritus audibilis exiens dicto modo imutatur. Multiplicationem vero
musicæ 14 speciei sonorū ab obiecto versus aurem. Boetius vir utiq; doctrina & æ-

LIBER.X.TRAC.II.DE POTENTIIS

sequitur clarissimus in primo Musice per simile manifestat dicens. Cū in paludibus vel quietis aquis iactū eminus mergitur faxus; prius in partissimū orbem undam colligit: deinde maioribus orbibus undas; globos spargit: atq; eousq; dum fatigatus motus ab aëli ciēdis fluctibus cōquiescat. semperq; posterior & maior undula pulsu debiliore diffundit: q; si quid sit quod crescētes undas possit offendere/ statim ille motus revertitur: & quasi ad centrum unde profectus fuerat retondatur. Ita igitur cum aer pulsus fecerit sonum / pellit alium proximum: & quodammodo fluctum aeris ciet: itaq; diffunditur: & omnium circumstantium simul fecit auditum. Atq; illi est obscurior vox/q longius stererit: quoniam ad eum debilior pulsu aeris unda peruenit. DIS. Vnus itaq; sonus nū/ eo ab omnibus circumstantibus percipitur. MAG. Idem & unus per diuersas rāmen species. sicut idem color a pluribus simul videtur. Formatum enim sono / alię cuius species multiplicant̄ veſus aurem meam qui sum ad dexteram/alię versus tuam qui es ad sinistram: similiter alię ab ante & retro ſurſuꝝ & deorsum in modū ſph̄e. sicut globus ignitus orbiculariter de ſe diffundit radios: & in quolibet puncto medijs pyramidez ſub qua videri potest terminat. DIS. Intelligo. Sed unde eſt q; ſiluas muros q;q nobis vocatib⁹ reclamare audimus? MAG. audisti ſonū & eius species in cursu obſtaculi reflecti: & ad locum unde pfecti fuerant quali ad centra retorari. Si igitur reflectio ſit fortis: ad aures noſtras uſq; perueniunt. Sic eundem ſonum quē ore emiſſimus reflexus auro percepimus modo rāmen debiliore: quia virtutes reflexus directis ſunt debiliores. Hic ſonus reflexus a graecis ξω latine vero echo ptoferri ſoleat. At tamen non ita ſonus reflecti accipendum eſt: ut omnino nulla eius species murum aut obſtaculū penetreret: experientia nanc̄ testat̄: per muſe parietem aut ſimilia auditōnem fieri: & ſi non unquam cōfusam. in penetratiōne nempe figura confunditur ſubſtantia remanente: hinc ſep̄ ſonum audimus. ſed an ne vox & qualis ſit: non percipimus. Sic colorū nonnullas species opaca penetrare dicunt: qua uī ſi acutissimo / & linceis oculis apprehendit̄ poſſunt. DIS. Subiecta queſtiuncula: cuius ſolutio tractatum de auditu claudat. Eſt autem: qua via ſonus acutus dentibus ſtuporem ingerere poſſit. MAG. Nervus ſenſitiuſ in mādibula ſin-gulis dentibus ramusculis colligatur. hinc nervus audibilis coniungit quem quidā acutiores ſoni penetrat̄: ramusculos nervi ſenſibilis pullant & obſtupescere faciunt. DIS. optime. nunc Olfactū videamus.

Quid Olfactus. quid odor. quō generet: & que
odoris species. de organo olfactus. Et quare
homo non nisi excellētia olfacit. & q; anima
lia in ſingulis ſenſibus hōi prēſtat. C. xvij. MA

Olfactus

Olfactus eſt potentia ſenſitiuſ apphensiuſ odoris p; nares: mediae
et aere et aqua. Obiectū eni; olfactus eſt odor: organū in nalo. me

ANIMAE SENSITIVAE

224

gium autem aer vel aqua. DIS. Odor quid est? MAG. est passio siccii Odor digeristi in humido; alteratio olfactus de potentiā in actu, unū cum siccitas terrelretrati conficta vi caloris in humido digerit/ generat q̄litas quaꝝ odorē dicimus. Patet in pomis: in quibus siccitas terrestris in humido calore solis digeritur donec odorifera fiat pomum. DIS. Principia igitur odorum sunt siccitas in humiditate & calor agentis? MAG. Aproposito his autem principiis ga in harmonia & proportione variantur: nec semper eodem modo concurrunt; hinc varia species gignuntur, q̄ sunt odor species aromaticus/falsus/amarus/acuteus/acetosus/stepticus/ponicus/unctuosus/dulcis/insipidus suus foetidus; & si qui alij rep̄iuntur ad hos reduci habent. DIS. Organū dispiaciam⁹. MAG. organū Olfactus ī cerebro organū nostrum sitū est: ne facile possit a contraria offendī. Sunt autem duæ carunculae ad modū mamillarū concavæ & spongiosæ: versus cerebrū suspenſe: habentes coopeculū qđ per aeris inspirationē & respirationē aperitur & clauditur. Id organū naturā calidū & oīm odorē expers est: ut omnium sit susceptiū. In hominē autem ppter magnitudinem cerebri cuius complexio frigida est: olfactus multi leditur: ideo nō nisi excellētia olfactus. rarissime etiam odorum somnia partitur. Vnde a quibusdam dictū est: Nos aperītū: linx visu: simia gustu: vultur olfactu & aranea tactu excellit.

De medio & modo olfaciendi. Et si odor realiter vel spiritualiter per mediū diffundatur. Capitulum. xviii. DIS.

Emedio quid noui affers? MAG. nihil. Nam sicut sonus per aerē vel aquā ad auditū usq; pertinet: ita & odor. Olfacimus enim nos in aere & in aqua pisces. DIS. Olfaciēdī autem modis quis est? MAG. A corpore odorifero calore refoliente/ odor per mediū diffundiatur: usq; ad narē sibi inspiratiōe attrahit: & aperto coopeculo ad carunculas pertingit: ad quas ramī unius nervi a sensu cōmuni exēuntis protendunt: per q̄s spiritus olfactiū delatus in occurſu sp̄ciei odoris immutat: itaq; olfactio confusa. anima autem ad regressum spiritus excitata tēnens ipsum immutatum sp̄bus: se ad obiectū unde huiusce pcessere species cōvertit: ipsumq; assimilatōis via secernit atq; dijudicat. Veritatem de odoris per mediū multiplicatiō est non prava inter Phōs disceptatio: aliois opinantibus odorē nō per species & spirituā iter/ sed realiter a corpore odorifero usq; ad organū peruenire: q̄a per longinqua terrarū spacia percipitur. Viri & vultures occisorū cadavera ante Troiam quingenta milia olfēsse scribūt. Species autem ppter sui spiritualitatē citius in multiplicatione deficiunt. Accedit ad hoc q̄ nonnulli habitatores Indie odo re cuiusdam pomi vivere/a quo & diutius se iuncti amori dicuntur. species autem a materia sequestrat: nec calidē nec siccitas sunt: nō nutrit aut cerebri humiditatem & frigiditatem temperare possunt. Odor autem ut Ambrosi, ait sanct⁹ Ambrosius in Hexaemerō libro. 6. c. 6. ideo nō perfunctione

Si odor
realiter vel
spiritualiter
per mediū
diffundit

LIBER.X. TRAC.II. DE POTENTIIS.

transit/sed diutius inhæret naribus: ut cerebrū sensusq; depascat. Ab aliis
is vero oppositā ptem non omnino respūentibus/dicitur: odorē in pri-
cipio realiter per fumalē æuaporationē p mediū transire: circa organum
autem iā non realiter/sed per species diffundi spiritus enim olfactibiles
ob sui spiritualitatē non nisi a speciebus potest immutari: sensibile quo
que supra sensum positum non sentitur. DIS. Hęc opinio singula cō
cordans/amplectenda videtur: ad alia progrediamur.

Quid Gustus, quid Sapor, quae eius species: &
quō generātur, de medio & modo gustandi.

& cur febricitati dulcia vidēt amar. C.xix. MA.

Gustus Vissequitur in ordine sensuum Gustus/est potentia sensitiva ap-
prehensiua saporis in lingua/medio humido saliuali. Sapor eq-
dem gustus obiectū/in lingua organū: & humidum saliuale est

Sapor mediū. DIS. Saporem describas. MAG. Sapor est passio seu qua-
litas humidi digesti in siccō terrestri: alterativa gustus de potentia in ac-
rum, nā sicut odor generatur ex digestione siccī in humido: sic ex eō uero
sapor generatur ex digestione humidi in siccō, utrobiq; aut causa effici-
ens est calor solis vñ ignis, unde & fructus imaturi cocti igne/dulciores
efficiuntur. Et sicut ex diuerso concursu in harmonia & pportione hui-
di in siccō cū calor/odores multi, pueniunt: sic ex multifario concursu

Saporis species. siccī in humido cum calore diuersi sapore, pcreatantur, qui sunt Sapor in
sapidus: dulcis: acarus: acutus: salsus: acetosus: ponticus: stipticus: unct-
uosus: insuavis: asper & durus: & si qui alij reperiūrur hocq; natura par-
ticipant. Ex quo manifestum est: odorum & saporum principia ita esse
connexa ut separati non inueniantur, sic nec hę qualitates: quā obrem
etiam in nobis concurrunt. DIS. Aperte loqueris. ad organi expla-
nationem nunc scilicet vertas. MAG. Organum gustus nervus qui
dam est a cerebro descendens: in lingua ramificatus/& per eam ad instar
retis expansus. Medium antem est caro lingue porosa /humido saliuale
delubita. Cum igitur hic sensus omni animali sit necessarius: nulli talis
um lingua aut caro loco lingue deesse potest. Cū istaç ab obiecto sapor
ifero species per hoc medium usq; ad organum multiplicantur: spiritus
gustatiuus per dictum neruum descendens/in occurru species imaturat:
fitq; gustatio confusa, regresso autem spiritu, anima excitatur: & cernēs
ipsum imaturū/ad obiectum unde multiplicantur species se conuertit:
ipsumq; diuidat. DIS. Vnde autē febricitans dulce /amarū iudicat?

MAG. Ex eo, quia pori lingue eius impletii sunt erudi& amaris fu-
mositatibus/a stomacho ascendentibus: per quas dum species saporis
multiplicantur/amaritudinem contrahunt, sicut species luminis transe-
untes vitrū coloratum tinguntur: aut quia intus existens fortius mouet.

Tactus qui omni animali necessarius est defini-
tur, obiectū, organū & mediū tactus gnum,

ANIMAE SENSITIVAE.

rantur: & quare obiecta sensuum contraria complectantur aperitur. Hinc visio corporalis & intellec-
tualis beatorum iucundissima ostenditur. Et homo melioris tactus esse probatur: insuper quomodo tac-
tus plures sensus & organum habere circa cor expo-
nitur. Capitulum vicesimum. MAG.

Ostremo loco sensu Tactu collocauius: qui omni aialia ita ne-
cessari est ut sine eo similliter & gustu: qui quidam tactus est: ne-
quaquam vivere possit p ipm nang vite contraria fugit: & ami-
ca prosequitur. Est enim tactus potentia sensitivae animae apprehensiua qli.
Tactus
tatis tangibilis: in nervo expanso ad instar retis p totum corpus media-
te carne. Hic nervus quem & organum tactus dicimus: a cerebro oritur: p
ceruicem ad medullam spine dorsi deducitur: & p illam q continet: iof-
sibus quibus spina dorsi coniungitur: inde tenuissimis quasi riuulis per-
eundat se membra diffundit. DIS. Cum hic nervus organum tactus sit:
carnem ipm cooptentem medium tangendi qualitatem vero tangibilem
obiectum tactus intelligo. MAG optime. nec ista dilucitatio egerit:
nisi forte ut p qualitatem tangibilem intelligas / commune quoddam ad
calidum/frigidum/humidum & siccum: ad quas qualitates secundum reducun-
tur. de quibus libro nono / cū de transmutatiōibus elementorum ageret:
dictum est. si meritis. DIS. memini. sed unde est q. on modo tac-
tus veruetiam omnium sensuum obiecta/contraria complectuntur? MAG.
Ex eo quia sensitivae cognitio debilis est: nec sine contrarietate differencias
sensibilium facile apprehenderet. sagax igitur natura obiectis contrarietas
tem indidit/oppo sita emi iuxta se posita magis glaucescunt. Hinc & ipso-
rum eadem est disciplina. verutamen hec contrarietas in obiectis: ita ad
sensum moderata est quadam harmonica proportione: ut excellens sensu
corrumptat discoueniens dolorem causet/ delectationem vero debite p-
portionatum ingerat: & quidem tanto maiorem/quanto quod sensu
plus de natura obiecti pricipiat: vivere em sensitivae est sentire / & obiec-
to suo refici. Vnde si visibile esset quod lucis lumen & omnium colorum na-
turas includeret. id delectabilissimum visu proportionaliter sensatione pre-
staret. Pariformiter & de alijs sensibus dicendum arbitror. Qualis igit
istec erit visus quo oculus beati perfectissime dispositus intuebitur hu-
manitatem Christi: omnium visibilium pulchritudines complectentem? qualis
denique visus oculi intellectualis intuitus intimus diuinitatem nō mo-
do visibilium sed & omnium sensibilium & intelligibilium exemplar p-
fectissimum? DIS. Qualis sit nescio: sed mirum in modum gaudio-
sam ex his facile coiecto. MAG. Sanedictis qualis sit nescio. nam nec
oculus vidit/nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit/ quie prepara-
tauit deus diligentibus se. testatur ille qui raptus in tertium celum vis-
dit: & arcana/audiuit que nec loqui licet. Sed unde digressum reuer-

LIBER.X.TRAC.II.DEPOTENTIIS.

nam sicut enim sensibilia non eque rationem obiecti percipiant: sic nec in omnibus animalibus (ut premissum est) sensus eque vigent. nam in xvi. aper auditu / vultur olfactu / simia gustu / aranea vero tactu proualeat phibentur. Hominē autem tempatissime cōplexionis & ideo ad equalitatem magis accedenter hinc & subtiliores tangibilium differentias sentientē affuerant & in ipso per tactus diuersitatē ingenij discrimen disiudicāt. Molles em̄ carne/ aptos mente autumāt/ ceteris cōcinen-
tibus de quibus phisonomia tractat. DIS. Gratissima hēc fuere. Sol aut occidua meritis in undas/ tractatu de sensibus claudere iubet: Verum tam in modo tangendi si quid speciale est paucis edicas. MAG.
Nihil nisi forte quod organū q̄liratiui dispositiōib⁹ informat: q̄b⁹ diuersis obiecti differentijs p̄portionatur. Hinc & Aretoteles hunc sensu Aristoteles plures astruit. In libro quoq; de sensu & sensato, organū eius / similiter & gustus circa cor ordinavit: ideo forsitan q̄a sensus sunt alimēti/ quod post digestiōē cōpletā formā vi caloris in corde orientis accipit. Nos aut eos secundū q̄ obiecta discernere habent p̄secuti sumus. Vale. DI
Et tu semper bene valero.

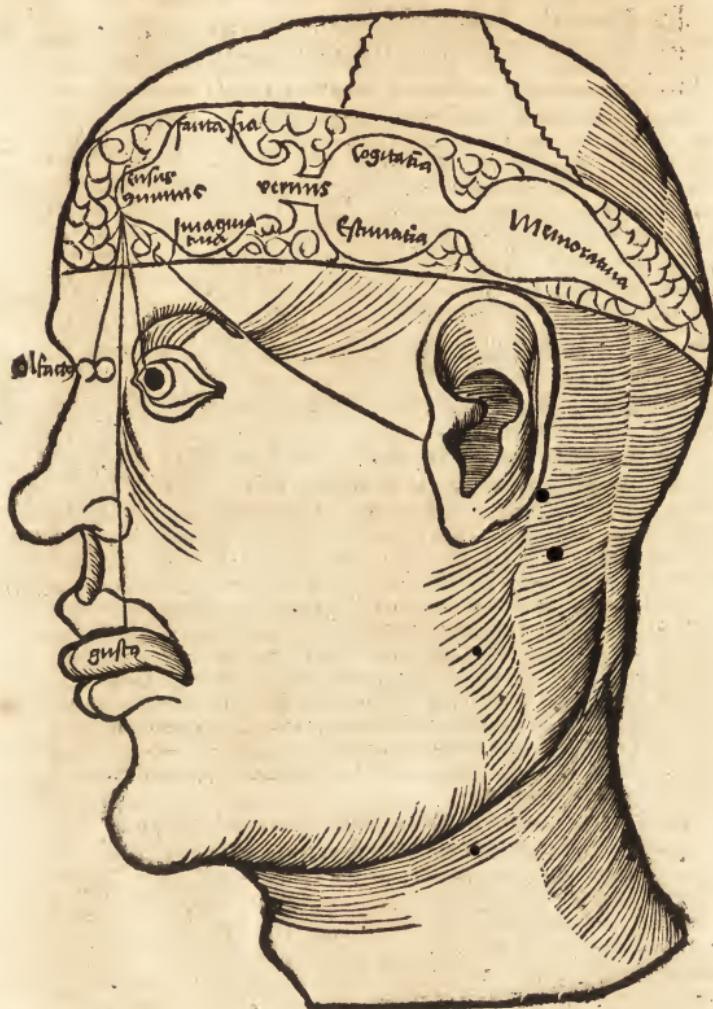
De natura numero & organis sensuum interiorum in genere. Capitulum. xxi. DIS.

Alue praeceptor colendissime. MAG. & tibi salus fili. Quid libi vult quam vultus ostentat Iēticia & DIS. audies: quæ hecerno velperi de sensu naturis differuntur/dormiēs reudi: & ē tellexi luculēter, mītrari autē haud sufficio: dormitante quæ vigilas agis posse recolere. MAG. Postq; sensuū interiorū & quēadmodū & exteriorū naturas agnoueris: finem accipiet iste tua admiratio. DIS. Conſenſitoc die ſingulos dilucidiari poſſe & MAG. Etīa ppanca em̄ habeo q̄ de his in mediū ferre conor. Eſt autem (ne diutius inhiantē animū tuū morer) potentiā sensitiva interior: quæ sensitibilia in eorundē absentia apprehendit Nā ut premissum est: sensitibilia per species & idola propria sentiuntur, hæc autem a sensibus exterioribus recepta/ per neruos organorum ad cerebrum uſq; conſendunt: ubi cum sensibus interioribus etiā remoris sensitib⁹ ſensatiōes cauſat. Et ut enucleati⁹ q̄ volo intelligas, ſenſuum interiorū & numerū & organorū discriminā p̄mittā. DI.
Optime. MAG. Sensus interiores nūero quinq; sunt. videlicet. Sensus cōmuniſ: Imaginatiua: Eſtimatiua: Fantasia/ quæ etiam ſimilitudinaria dicit ſoleat: & Memoratiua. Horū organa in ſubstantia cerebri ſubiliſſimis ſecernantur pelliculis: quæ primaum torū cerebrum tribus diftinguunt ventriculis: quorum anterior & medius (quoniam maiores ſunt) tripliſ ſi peritūntur. Prima poſtiō ventriculi anterioris/ organū eft ſenſus communis. Secunda Imaginatiua. Prima autem vētriculi me- dij attribuitur Eſtimatiua. Secunda Fantasia. posterior vero vētriculus totius memoratiuae deputatur. Hēc de organis dicta ſufficiant; operatiōes percurramus eodem ordine.

Sensus in teriores

ANIMAE SENSITIVAE

226

LIBER.X.TRAC.II. DE POTENTIIS:

De Operationibus sensuum interiorum triū primorum: & qualiter estimatiua intensiones elicit: & q̄ in homine cogitatiua siue ratio particularis dicit.

Capitulum vicesimum secundum. DIS.

Sensus
comunis
opus

Perationes sensus cōs que sunt: MAG. Tres sunt. primo. n. cognoscit sensations & sensibilita omnium sensuum exteriorū etiā non p̄sentib⁹ obiectis: ideo cōmuniſ dicit. Secundo. cōuenientias & differētias inter obiecta sensuum discernit. cum em̄ primo obiectū unī cognoscit. secundo obiectū alterius apprehendit. tertio actum format cōtinente virtualiter noticias amborum obiectorū: in quo & ipso conuenientias & differētias ponit. ut albū est dulce: son⁹ nō est frigidus &c. Tertio absentias obiectorū diuidit. ut q̄ visus nō videt: audit⁹ nō audit: sic de tenebra / silentio / ceteris q̄ obiectorū priuationibus iudicat.

DIS. Hic nō sensus est: a cui⁹ organi centro / nerui ad organa extētorum pendunt: MAG. is est. unde & p̄ hoc nervos omnium visibilium species recipit: & quidē facile ppter organi humiditatē & calorem. diutius autē retinere non potest: quapropter facta sensitōeas per nervos meatus / imaginatiū transmittit: cui⁹ opatio est receptas sp̄es & imagines referuare: unde & nomen accepit. Hinc organū hui⁹ scic⁹ & frigidius esse describitur. ne autem que sequuntur potētēc oculis & p̄estimatiū maneant: sp̄es ab imaginatiū ad estimatiū & transeunt: ex quibus hęc potētēc intentiones nō sensatas elicuntur: quēadmodū omnis ex specieb⁹ lapi: colore sc̄ figura & alijs inimicitiā nō sensata ciliens ipm fugit s̄im Autē Aviceanna nā sexto naturaliū: & hoc vel naturaliū instinctū: si forte prius fraudē lupi expta non sit / vel expimento / ut asinus fouet: qua nup̄ p̄clitatus est appropinquans casum timet & declinat: vel ratione coniunctū: ut ceruia purpurea estimātus dulcia. DIS. intentiones q̄ res sunt: MAG. Species sunt sensationum / ideo sensibiliū specieb⁹ multo simpliciores & a sensibus exterioribus imp̄ceptibiles / propter organo & indispositiōnem. hinc autem potentia sunt proportionatē quā si ratio decorauerit: ut in hominibus: iam nō estimatiua sed cogitatiua appellare solent / siue rationem particularē.

De operationibus fantasie diuersis in hoīe & bruto. & an in vigilatib⁹ fantasie operēt. Ca. xxij. DI.

Antasticē potentia opatio que est: MAG. Ex speciebus p̄mē moratis cū ad organū ipi⁹ p̄uerint: diuersas imagines cōpōit que a sensu cōmuni p̄cipiunt: dum rursus ad ipm descendenterint. Quoniam vero hęc potētē in homine ratioē decoratur / ideo non necessario eodem mō opatur. nōnunq̄ em̄ ex cōpositōe speciemū & intentionem diuersarum monstrat singit: quorum nec aliquando s̄ilia vidit. In brutis autē instinctū naturę regit: qui in oībus eiusdem speciei s̄ilia est: q̄eo in talib⁹ fantasie opa nō variat. similis equidē īgenio oīs hyḡyde

ANIMAE SENSITIVAE

247

nidum & aranea telam texit. Huius potest opera & si vigilans ibis non
desint/ratio tamen ab ipsis percipiatur: propter fortiores motus exteriorum
Dormientes autem quorum sensus exteriores vacant/ frequenter hæc
sentiantur: & somnia appellantur: quia in somno apparentur.

Somni & vigiliæ descriptiones ponuntur. &
causæ eorundem varie declarantur. hinc omni
aīali necessaria esse cocluditur. Cap. xxiiij. MA

Nhuius dilucidatione parumper ab instituto tramite digredi for
tasse non omnino erit iniuste. DIS. Imo p necessariū. nā sere q
tā partē vite aut amplius inertī somno transigo. & unde in me proueni
at/nondū plene intelligo. MAG. Somnū qdam Phœbus impotestia sen
tiendi & mouendi definiunt. Eadē quippe via est spiritus mouētis & sen
sitiui. Vigiliam ecōtrario poterā fentiendi & mouendi describit. Alij
Somnū ligamentū sensuū: vigiliā autē solutionē eorundē aīūt. In som
no equidē sensus exteriores ligati ab opibus cessant: similiter & sensus
comunis in ea operatione qua respicit sensus exteriores. In vigilia au
tem quæ finis est somni: ligati sensus rursus solutiūt: & ad solita proce
dunt opera. DIS. Hæc ita se habere in meipso experior: sed vinculum
hoc quale sit/aut unde proueniat adicito. MAG. Dum nutrimentū causæ somni
digeritur: ab ipso evaporationes grossæ cerebri pertinet: a cuius frigo
re in aquam resolute/ob grauitatem descendunt: & cum cæteris vaporib⁹
similiter a frigiditate cerebri reverteratis/ meatus spirituū ad sensus ex
teriores opilant: & ne egredi possint in occursum speciei & sensibiliū co
hibent. Vnde quis dormitantis aures sonoræ species penetrant: & ad or
ganū usq; perueniant/auditionē tamen facere nequeunt: eo q spirit⁹ aut
dibilis per opilatos neruos egressi non possit. cōpleta autem digestione
segatur sanguis: cuius p; superiora cōfert: grossior vero in
feriora nutrit. Similiter & calor q fuerat circa digestiū congregatus: &
ab exteriorib⁹ ad interiora collect⁹ rursus diffundiūt/meat⁹ spirituū pene
trat: & residuum vaporē consumens/spirituibus viam aperit. Hinc Alga
zel somnū definiens ait. est attractio spiritus ab exterioribus ad interi
ora. Sic somni causa effectiva est calor & spirituū in organis sensuū ab
sensit: & causa vigiliæ eorundē præsentia. Sed causæ absentie talium multi
plex est. scilicet evaporationis nutrimenti:labor: egritudo: ætas prima id est
infantia: studij attentio: cura & paucor. DIS. Sane. nam in oībus his
reperiēt quod aut neruus opilet aut calorem minuat. Sed cum omne
animal necessaria habeat nutritiū quoad vixerit: nullū somni expers esse po
test. MAG. Optime: tamen in quibusdam vix est momenti aut morg
perceptibilis.

De Somnio quid sit: & qualiter a sensu communis
cognoscitur. Et quomodo aliqui in somno loquuntur & ambulant: & nisi excitati non cadunt. quare

H iij

LIBER.X. TRAC.II·DE POTENTIIS etia eorū q̄ gesserūt nō recordant̄ Ca.xxv. DIS.

Somniū

Fantasma

Vne demū quid sit Somniū describas. MAG: Somnium (ut aiunt) est apparitio vel apprehensio fantasmatis facta in dormiendo. Fantasma autē imagines & rerum simulacra dicimus: quae potentia fantastica ex speciebus diuersis fabricat. hæc enim in spiritu lucido & claro quasi in speculo resplendent: vel sicut figura in aqua. Vnde sicut turbata aqua figuræ indistinctæ in ea relucunt / sic turbatis spiritibus indistincta somnia habemus quorū vix aut raro recordamur. ut sunt somnia in primo somno/cū grossa fumositas ex prima digestione cibi ascendi. Deferuntur autem ad sensum cōmūnē: a quo apprehensa ad organū fantasias/nōnunq̄ ad cellam memorias reuehunc. multoq; nanc̄ somniorum reminiscimur. Rursum si sensus cōmūnis sup̄ plenata simulacra cōuersus fuerit: ut sunt a sensibilibus proprijs: dormiens se videre/ audire/ bibere/ loqui aut similia agere somniat. Interdum etiā dormientes non modo huiuscmodi somniant/ sed ad instar vigilantiū exercent: sunt. n. qui ambulant: loquuntur & similia operantur. DIS. Causam huius si potes afferas. MAG. Alberthus naturalium indagator studiosissi. Albertus mus causam in his duplīcem inuenit. videlicet fantasmatis impressiones fortem: & solutionē sensus a calore accidentali. qui cū sanguine cholerico ad caput elevatos/ per organa virtutis animalis descendens sensus q̄dam & maxime remotos solvit: similiter & virtutem motiuā ad motus progressiū excitat. adde consuetudinem. DIS. Cur autē per abrupta scandentes minime cadunt: mox autem excitati nōnunq̄ præcipites ruunt? MAG. Causa his qui per abrupta ascendunt/ tunc maxime evenire solet: cum pericula attendentles formidulosum se colligunt: & lacertos/ neruos & musculos motiuē organa destituunt. dormientes igitur in talibus se curiores sunt ubi excitati sepius cadunt. DIS. Sed unde est q̄ eorū q̄ dormientes gesserunt/ a vigilantes recordari non possunt? MAG. Recordatio ut in sequentibus patebit: si per species eorū quae sensim in memoria archa reseruatas. cum autem actus illorū sicut a sensibus accidēt aliter solitus/specieb⁹ ad memoriā liber non patet introitus. qui autem in ipsis actibus excitantur/ facilius saltem in semiplenam memoriam eorundem deuenire possunt.

De Varijs Somniorum causis natura libus & ab anima & a corpore somnian tis proueniētibus. Ca.xxvi. DIS:

Ictis plane assentio. Sed si quid cause subest cur nōnunq̄ quæ viderimus somnia vanas sunt: interdum nobis vigilantibus quenam se cognoscimus: a dicitur? MAG. Somniū somniorumq; euētibus causas subesse certum/ sed easdem dilucidare per difficile. DIS. Libeat saltem ex his quæ preſto sunt cōmemorare. MAG. Somniorum quædā

ANIMAE SENSITIVAE

228

causas naturalis philosophia / reliquias sacra eloquia manifestant . quas
Gregori. omnes diuus papa Gregorius in octavo moralium libro ad sex genera
li 8 . mo / reduxit . Aliquando nang ait somnia ventris plenitude vel inanitate .
taliū aliquando illusione . aliquando cogitatione simul & illusione aliquan
do reuelatione . aliquando autem cogitatione & reuelatione generantur
Prima duo genera ex naturalibus nota relinquit . sequentia testimonij
scripturarum confirmat . Omnim equidem somnijs causa / si rem ip
sam attentius consideramus vel intrinseca est vel extranea . Intranea di
cimus corpus vel animam somniatis : Sepiū enim que vigilatis mens
cogitauerat sollicitus / sopia sensibus recognoscit . & quod optat speratq
vigilans / in somnijs videre solet . Hinc Aristoteles in Ethicis Sōnia stu
diisorum laudabilia afferit . & Virgilius amantes sibi somnia fingunt .
Aristote. Hinc & de amicis nostris de quibus magis solliciti sumus / multa q som
nia prouidemus . Interdum etiam tranquilla dormientis anima cupire
dubitetatis solutionem inuenit . Corporis etiam diuersa habitudo vari
as somniorum causas administrat . Hinc Melancholici res obsecrandas /
formas horribiles & tenebrosas demonum species non unquam vidisse se
attestantur : maxime autem dum hichumor per medicinas alias aut
balnea motus fuerit . Sic cholericis de igne / bellis / cede hominum & simi
la somniant . Flegmatici se in aquis vel nitre confundere / aut etiam mel co
mmodare / si modo legma dulce ad palatum linguae distillauerit . Ex san
guinis autem abundantia incubos somniamus : quos phisici apoplexie
futuri nuncios dicunt : ideoq; his a carnibus / ouris / vino & ceteris q m
cum sanguinem generant abstinentiam esse persuadent . Quandoq; ne
cessitas viros naturales exequi corporis sui curas coartat Ideo fameli
cus comedit : sibundus fontibus labra admouens satiari nequit . Non
nunquam ad membrorum passiones conformes / imagines formantur . sic pue
ri dum urinam emittunt / se in orto vel ameno loco vigilantes hec ope
rari existimant . Sic & interdum dum natura seminalia vala alleuiare stu
det / pruriginem quā semen in membris efficit in descensu deformitas que
Augusti? dā nesciat amplexus aut osculi committatur Augustin⁹ vlo . x confessionū
libro assert̄ tantū honestatis habitū hominē posse acquirere . ut virtus
ce ipsius dissipabunt fantasie male quę per somnia īgeruntur dormie
ti . DIS . Hinc fortasse est ut non nunquam illicitis in somnis repugna
re nitimur . MAG . Etiam filii rursus Causas intraneas ab extraneis se
pe mouentur Corpus quidem ab influxu celorum & circumstantium
elementis / coactu / & anima a deo vel angelo : fieri enī potest quas influ
entia celestis materię elemētari / plantis aut metallis imprimat formas :
eisdem cauet & in sanctis organo . sic & elemētos & qualitates quas cir
cundant / maxime autē nudati capit̄ ptes cosimiliter afficiunt . Nonnulli
etiam natrali cōstellationi non infirmū locum in causandis somnijs cōcer
dunt . Hinc interrogari astrologi per duodecim domos / & planetarum
habitudines / quod quisq; somniā do viderit edicere conant ut patet in
Hali libro Hal Abenragel de iudicij stellaz : eo loco quo interrogaciones

LIBER.X.TRAC.II. DE POTENTIIS:

C. mōides pērtractat: sed illos libro sept̄o a vera phia explodēdos cognouiūtis:
ad somniōrē extraneā spūalem cām accedam⁹: quā Simonides solā som
niis assignauit dīcēs. Somnia sunt solius dei īmissiones. quod si verum
esset bruta non frequenter somniarent.

Quomō deus & angeli boni & mali iubente aut per
mittente deo varia īmittunt somnia. Ca. xxvij. DIS.

Anc pauloante deum & angelum dīcebas. MAG. nec ab redeñ
nanc p̄ somnia loqui scriptura testat̄. Personūm inqūi lo Nūme. 12.
quar ad illū. DIS. de Angelo autē quale testimonīū affers ⁊ MAG. de
angelo bono est. id qd Matheus evangelista angelū in somnis apparuiſ math. 2.
se ioseph primo ne t̄meret accipere Mariam cōiugem suam. scđo ut cū
puero & matre eius fugeret in Aegiptū. Silr̄ de angelo indicante Danie
li & Ioanni euangelistę q̄ ventura essent nouissimis diebus. Et ut scđo Thomae placet: dum angelus bonus imaginariam visionē cauſat sive i Thomae
vigilatē sive iū dormiente/ nullam formā imprimit: quē prius p̄ sensu
saltē aliq̄ mō suscep̄ta non sit. non em̄ facit cēcum imaginari colores:
sed spūs humoresq; formis p̄acceptis informatos monet ad eā quam
p̄tendit imaginatiōem. Et rursus quandoq; intellectū illuminat: ut qd
visio p̄predicat intelligere possit. patet de Joanne euangelista & daniele.
Interdum imaginat̄ m̄sine intelligentia fabricat: sicut in Pharaone:
cū vidit sept̄e vaccas & spicas. Interdū somnia & eorūdē intelligentia etiā
malis īmittunt̄. p̄ter de somnio quod audiuit Gedeon Madianitis: de
quo Iudicum septimo. Multotiens quoq; deo permittente: angeli mali Iudicū; 7:
mentibus hominū per somnia illudūt. ut testatur. c. episcopi. 26. q. 5. de
sceleratis mulieribus quē demonū illusionib⁹ & fantasmatisbus sedu
ct̄ credunt se & profitentur cum diana nocturnis horis dea/ vel cū Her
odiade (quā caput s. Ioannis Baptiste ab Herode adultero experti⁹)
vel cum innumera multitudine mulierum equitare super quasdam be
stias & multa terrarum spacia in tempestate noctis silentio p̄trāſire &c.
de quibus libro. 7. lati⁹ dissertum est. quare autem deus talia permittat
in fine libri octauī ex sententia Augustini expositum esse memī. de talī
bus illusionib⁹ beatus lob conqueritur dicens. Terrebis me per somnia: lob. 7.
nia: & per visiones horrore concuties

Si & quē somnia euentuum futuronū signa causa
ue existant. insuper qualiter & somniōrum obser
uantia vana sit & deo odiosa Ca. xxvij. DIS.

Aristote. Vfſcienter p̄ epitomatis angustia somniōrum causas explanasti:
nunc quod volebam/a quibus futuros euentus expectare posſu
mus edictio. MAG. Diuinatiōem somniōrum inquit Aristoteles. 2. li. de vigilia & somno nec est cōtemnere idoneū: nec omnino sua
dere Somniōrum cū quādam signa sunt euentum. quēdam causa: quē
dam nec signū nec causa. Signa sunt ea quā a corporis complexione &c.

ANIMAE SENSITIVAE

229

habitudine accidunt, quæ etiam medici non negligenda auturantur: ut i Somnio causas egritudinum facilius deuenire possint. Signa item dici possunt rū cause quæ a reuelatione dei vel angelorum bonorum sunt. Alia quedā causa sunt & occasio euentuum. Vnde cum quidam somniasset se morderi a leone marmoreo: ex his qui in templorum vestibulis cerni solet: die postero cum templi fores preteriret: cōspecto leone dicebat En nocturnus hostis meus: & immissa manu in os ipsius a scorpione dilectissime ibi letali ter Iesus est. His p̄xima sunt somnia casualia: qbus extatibus nonunq̄ euentus illorum eueniunt. Hæc duo postrema somniorum genera: ita vanitate & malorum spiritu illusione circumuallata sunt: ut somniis tibus pestifera: & Creatori odiosissima ex sacris litteris palam sit. Vnde in Leuitico legitimus. nō auguriabimur: nec obseruabitis somnia. Et in Deo, propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur. Et rursus nec inueniatur in te: qui ariolos scisci: etur aut obseruet somnia. In Ecclesiastico autem Somnia extollunt imprudētes, & insta ne dederis in illis cor tuum. Et ecclesiastes. ubi plura sunt somnia. ibi plures vanitates Quanta autem pericula euenerint obseruantibus somnia hic cōmemorare/nec locus nec tempus admittunt.

De memoria & reminiscētia, & quorum aut qualiter recordari possimus: de clausura memoratiū & qualitatū eius dispositione. Capi-
tulum vicesimumnonum. MAG.

Ides fili dum calamo in somniorum campo habenas laxamus in-
stituti callern reliquias. DIS. Quid mirum si somniantiū
more oberrauit calamus: qui somnia describere aggredīs est: cū

Cut inquit diuīs Ambro. in hexaemerō. Natūra quadam fieri possit: ut
hi qui aliquid intuentur vel dicendo exprimere volunt eorum qualitatē
quæ vel intuentur vel loquuntur assumat. Correptis igitur loris ipsi ad
semitam reducito: ut quod reliquum est memorię officium velocius p-
currat. MAG. memorię est species & intentiones ab aīfatis potentis
acceptas reseruare: donec rursus operandum sit. DIS. Nū id imagina-
tiū attributum est. MAG. Etiā: sed non eo modo quo memorię.

Hæc equidem solas species a sensu cōmuni receptas sine temporis diffe-
rentia custodit. Memoria vero & has & intentiones ab estimatiua elici-
tas insuper & fantasie imagines cum differentia tempis p̄teriti in q̄ sen-
tientibatur reseruat. Accidit autem ut eas vel totas āmittat: vel remissas or-
dine tamē cōfuso retineat. Quas totas āmittimus ita obliuiscimur: ut

nec dum volumus earum recordari possumus. Hinc Aurelius li. xiij. de Trini. Quod autem quisq; penitus obliuiscitur nec cōmoneri eius
utiq; potest. Quarum autem reliquias tenemus reminiscētia esse po-
terit. DIS Reminiscētia quid dicis? MAG. Aristotiles eam dicit

resumptōem memorię alicuius non totaliter oblitii: p̄ diuersum ratōsig-
natiū ex memoratis ad intuentiū p̄tialiter oblitum. Hinc Augustin⁹

puOs me
moratiū

Leui. 19.
Deu. 13.
ibidē. 18.
Eccī. 34.
Eccl. 5.

Ambroſi

Augusti⁹

ide. lib. ii.
ca. 7.

Remini-
scētia

LIBER.X.TRAC.II. DE POTENTIIS.

voluntas reminisci esse non potest nisi vel totum vel aliquid rei ei⁹
quā reminisci volumus in penetralibus memoriae teneamus. Hac niem-
pe adiutorio fantasmatis sumptū aut a simili aut a contrario /aut a loco
aut temp⁹ & sic de alijs/potentiā cognitiū mouent ad apprehendendū p-
cialiter oblitum/talib⁹ equidem memorī plurimū posse iuuari com-
pertum est. Nonnunq; etiam faluis speciebus tardius qđ volumus re/
cordimur. Organū em memoriarū partitcula cerebri /vermiculo si-
mili claudit. spūs igitur in quibus deferunt species nec introeunt nec ex-
eunt/nisi hostiolum tale aptatur, unde quidam caput inclinant aut fle-
uant dum oblitū querunt. DIS. manifesta sunt hec. Sed dic qđ unde
**memoriaz
diuersitas** hec memoriarū accidat diuersitas? MAG. Ex disproportione quali-
tati & nimia frigiditate & humiditate. Vnde calidi & humidi facile ēre
cipere: sed non diutius seruare. Rursus autem siccī & frigidi tarde ēre
cipere & firmi⁹ retinere. Iuuenes autem & senes male memoriaz sunt: p-
pter nimis & augmenti & decrementi motum in iphis. sicut em̄ recor-
datio exigit motus agiles: sic memoria animū quietū. hec & alia memo-
riam naturalem cōcernientia in speciali tractatu: de artificiali autem in si-
ne rhetorices disseruimus. DIS. memini.

De Potentia motiuā Impatiua & prosecutiua . de Concupisibili & irascibili: a quibus oriuntur qua- tuor animi passiones. Capitulum.xxx. MAG.

Actenus apphensiū naturam explicauimus/nunc ordo prēmis-
sorum expostulat ut & motiuā percurramus. DIS. probe.
MA. hanc bizarie p̄tīa manifestū est. Q uēdā nāc appetit & im-
pat/altera īperiū progreendi prosequit̄. necesse ēm̄ est omni aīali p-
fecto ut qđp apphensiū agnouit/p appetituā appetat cōueniēs /aut re-
spuit contrarium: p p̄gressuā autem quod appetebat prosequatur &
fugiat quod respuebat. DIS. Est igitur appetituā potētia qua aīal in-
clinaat ad p̄secutōem vel fugam eius qđ cognoscit̄? MAG. Scite defi-
nis appetituā: quā & sensualitatē & appetituā animalē dicit̄. Huic rur-
sus subfunt. Concupiscibilis & Irascibilis. DIS. Cōcupiscibilis quae
ēt̄ MA. q̄ redit in bonū verū vel appens/maxie aut̄ delectabile. DI.
Irascibilis q̄ est? MA. q̄ xra malū insurgit:& ferit̄ in bonū arduū /utile
vel honestum: etiā si delectabile non sit, ut potio amara: ut cōiter p̄hī
autumant. Non delunt aut̄ qui volunt q̄ cōcupiscibilis respiciat per se
bonū vel malum fugiendum vel p̄sequendum: at vero irascibilis impedi-
metum prosecutionis mali & fuge boni attēdat /quod magis probabi-
le videt̄. Impat igit̄ Cōcupiscibilis moueri ad ea quę vident̄ bona & ne-
cessaria. Irascibilis autē mandat fugā eoꝝ q̄ sunt cōtraria & nocua. Il-
la quietat̄ p̄ cōiunctōem boni optati: hec perturbat p̄ eius ablaciōem/& p-
sentiam cōtrarij. Vnde & ab his affectiones animi oriunt̄ q̄ sunt Gaudū
& spes a cōcupiscibili: dolor & timor ab irascibili. Has Poeta iuxta Pla. virgiliius
concorū ſuam tanq; origines vicioꝝ accidere anī ex corpore ſocietate

ANIMAE SENSITIVAE

730

phibet dñ inquit. Igneus est ollis vigor & celestis origo Seminib⁹: qñ tū nō noxia corpora tardant. Terreniq⁹ eberat artus /mōribūdaq⁹ mēbra Hinc metuit cupiuntq⁹ dolentq⁹ nec auras Suspicunt: clausæ tenebris & carcere ceco. Sed nō omnia vicia aīq⁹ ex carnis corrupte societate acci dere. diuus Aurelius de ciui. dei li. xiiij. manifestar. qualiter aut̄ hę affectio nes virtiores scaturigines existant: i moralibus apparebit.

Augusti⁹ DIS. Institutū igi⁹ psequere. & organa dictata poteritq⁹ explicato. MAG.or ganū cōcupiscibilis & irascibilis circa cor /vel ipm cor esse auctumāt: eo q⁹ cor in aībus eas: & dilataf & cōstringi: & sanguis ab exterioribus ad cor /vel a corde ad exteriora remittit. Hinc timidi pallent & irati ex candescunt: in his nempe aīalis spūs ad vitę fonte ut securior sit retroce dit. In illis anima in ppalio videti desiderat ne videatur formidulosa: & in ultionem se extendit.

De Tripli virtute motiu naturali/vitali/ & ani mali. de pia & dura matre cerebri. vnde nerui sensu um & motuū instrumenta oriuntur. Qnomodo sis

at motus. Quę trahentia: reprilia: gressibilia: natatilia. & que res poterit motiuū organica & nō organica. Cap. xxci. DIS

Onsequepter motiuū q̄ impatū psequit paucis pstringito. Ma Motiuā Naturalis
motiuū trifariē scindit. Est em q̄dam naturalis: quedā vitalis /& quedā aīalis. Naturalis in epate p̄cipue ex nutrimento sanguinē opa: quę p venas ab epate ortas ad singula corpis mēbra trāmittit: ut inde nutrita & crescant. Hui⁹ naturā in prioribus cū de vegetatiū po tentijs dissipert est: gnodauim⁹. Vitalis opatur ī corde: cui⁹ seruorē motibus dilatatiōs & cōstrictiōs/p aeris inspiratiōem & expiratiōem tpat: Et in sanguine p arterias a corde ortas/ad singula mēbra exiens /omni bus vitā largit. Attrahit autē cor aerē a pulmōne: & pulsantes veneq⁹ arterias dicimus) cordi pximę a corde aera trahunt: quę aut̄ cuti cōduc tē videntur ab extrinseco p poros refrigerant. Inter haś medię a venis nō pulsantiō sanguinē subtiliore accipiunt. DI. vitalisita: quā & pul satiū nomis his solum aīatis necessaria est quae pulmonem habent.

MAG. optime: pulmo etēm caro est spōgiola/ut follis aera recipiens In plantis aut̄ motus oēs: vis naturalis opatur. Sifr & in aīalib⁹ impfec tis. ut sunt conchę & ostree: mō tū pfectiore q̄ in plantis. Aīalis in cerebro est/a q̄ p neruos idē exēctus sensib⁹ vigorē & reliq⁹ mēbris motuū istituit. Vn̄ cerebrū qd sub crano locat/dub⁹ pelliculis tuoluit q̄ exte rior crano proxima solidiō est: & dura mater dicitur. Inferior aut̄ q̄ & tenerior est:pia mater appellat. A prima oriuntur nerui q̄ sunt instru mēta motus volūtarij: & ad capitū puppim p̄tendunt. A secūda aut̄ ner ui procedunt: qui per capitiū prorā ad singula sensuum organa descen dunt. de quibus supra. Nerui vero durę matris per corpus animalibus ramificantur & in musculis & lacertis confluent: per quos motiuū vis dilapſa /animal mouet: eo quo sequitur ordine. Nam obiectum ab ap prehensua cognitū: p appetituū appetit aut̄ respuit. Hęc motiuū vigēt

Animalis

Cerebrū

LIBER.X. TRAC.II. DE POTENTIIS.

In nervis / musculis & lacertis imperat: ut ad prosequendum desideratus aut fugiendum contrarium corpus moueat: quæ dicto citius obtéperas ligamenta membrorum contrahens & relaxans: primum quidem propinquæ mouet: & hæc rursus alia donec obiectum vel prosequendo obtrineant: vel fugiendo abſciunt. DIS. Ita esse manifestum videtur. nā brachiū motū mouet manū manus dīgitū dīgitus obiectum conrectat.

MAG. Parformiter decurribus / pedibus & alijs sentiendis. Hoc imparium in bruis eo modo accipiendū est quo perfectiones superioribz in inferioribus esse possunt. Sortitur autē motiua in diuersis diuersa nomina nam q̄ dilationibus & constrictiōnis motu operatur / cōtractiū dicitur. ut in vermis conchis & ostreis. Q̄ uæ autē de loco ad locum mouet / progressiua appellatur. & hæc rursus in organis diuersæ ænun ciatur. Q̄ uædā enim pedibus graduntur. & sunt gressibzlia. ut homo / equus. quædam alijs feruntur. & sunt volatilia. ut aves: quibus tamē sagax natura pedum usum / propter alimēta quæ in terris venantur nō negauit: quæ in superfluis non abundat nec in necessariis deficit. quædā certis trahuntur & ventre rephant. & sunt reptilia. ut serpentes. quædā pen nulis agiuntur natando. & sunt natatilia: quoq̄ generationes in superiorebus exposuimus. Rursus q̄ in manibus rostris alijsue mēbris ad operationem adaptatur / operatiua dīci solet. Quæ pulmōne & vocalē arte riam una cum lingua ad formationē vocis mouet vocatiua: & affectiōnum indicatiua dīci potest. DIS. Aperte singula discussa videtur. sed nondū quæ res si. motiua perspicuum est. MAG. Motiua vis substantia quædā est a corde originata: formā accipiēs in membris diuersis ad distincta opera. Vnde ad operationē nutrimenti formā accipit in epate. ad operationē vīte in corde. ad opus vero sensus & motus formā accipit in cerebro. Animatur autem hæc substantia quā & Spiritū dicimus / anima sensitua (ut visu est e. de mō vidēdi) & sine sanguine corpori nō iungitur. Spiritus enim inquit Aurelius in seco habitate non potest. Præ Moyses ter hanc autem homini inesse alia motiua non organicā / q̄ non partē post partem sed totum simul moueat. & eiusdem essentiæ sit cū intellectiua Schottus astruit hac mouebuntur corpora gloria. DIS. Corp⁹ est igitur motiua organicā: spiritus autem propter & subtilitatem & agilitatem appellata. non organicā autem cuius ultimo mentionē facis / nō corpus sed ipsa anima intellectiua censetur. MAG. diserte dicta refutatis. DIS. Restat igitur ut Intellectiua conditiones exerceas. MAG. Id ab alio libro cōmodius ordiemur. DIS. optime.

32 q. 2. c.

Moyses

Schottus

sen. lib. 4.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Liber undecimus de natura origine ac imor-
talitate anime intellectu*s*. Etsi anima in-
tellectua sibi ipsi semp cognita sit in expli-
catione tamē naturę eius / multū laborauerūt
sapientes. Capitulum primum. MAG.

937

Augustus⁹

N*on* intellectu*s* quam & mentem dicimus: sola est qua a beluis se-
cerimur & Creatoris imaginę expressius gerimus. Hęc iux-
ta Aureli sententiam in decimo similiter & .xiiiij. de Trinitate:
sibi ipsi semper cognita est. Ex quo enim esse cepit / nuncq; sur-
meminisse: nuncq; se intelligere: nuncq; se amare destitit. Nihil enim tam
nouit qd; id quod sibi presto est: nec menti magis quidquā presto est / qd;
ipsa sibi. vegetamen terrenis inuoluta rebus / quas per sensus haurit non
semper se cogitat. Q uis ergo in explicatione naturę ipsius sudauere Ara-
bes græci & latini philosophi sea terrenis ad sublimiora subleuātes / nō
tā certas quā diuersas de ipsa protulere sentiētias: quaq; nōnullas ab ini-
tio libri decimi sub breuitate cōmemorauimus: reliquas consecanter no-
uem campis distributas / auxiliante Deo lustrabimus. & in his quid &
philosophice & catholice de natura anime sentiēdū sit / venari templa-
bimus. DIS. Probe. primū itaq; campos enumera de hinc ipsos suo
ordine percurrantur. MAG. Primus campus sit definitionis. Secun-
dus divisionis. Tertius idemprimitatis. Quartus unitatis. Quintus impar-
tibilitatis. Sextus originis. Septimus imortalitatis. Octauus miseriae.
Nonus felicitatis. DIS. Nunc primum aggrediamur.

Campus definitionis: in quo principalio-
res anime definitiones enumerantur. Ca-
pitulum secundum. MAGISTER.

R̄imum Campū intrantibus / multiplices anime definitiones oe-
currunt: quibus pregnatiiores tantū dilucidandg veniūt. Vnde
quidam anima in suo esse notificantes dixere. Anima est substantia spi-
ritualis simplex & indissolubilis: inuisibilis & incorpore: passibilis at/
que mutabilis: carens pōdere / figura & colore. Hęc definitio seipſaz enu-
cleat. Anima em̄ cum substantia sit incorpore / quanta esse nequit: ideo
nec pondus / figurā / colorē aut alias corporeas qualitates recipit hinc inut-
sibilis id est nullo sensu corporeo perceptibilis: quia substantia spiritua-
lis. simplex autem: per abnegationē compositionis phisicę ex materia &
forma corporali. sic etiā indissolubilis. reliqua in sequentibus clariora si-
ent. Rursus in libro de spiritu & animadicit. Anima est spiritus intellec-
tualis / rationalis / semper mouēs / semp in motu / bonę malecę volunta-
tis capax. Et Plato in Phedone. Anima numerus est seipsum mouēs. in-
tellectus huius in campo imortalitatis edocendus est: nunc definitiones
proseguuntur. DIS. Sanc. MAG. Qui anima respectu corporis cu⁹

prima defi-
nitio aig

scđa dñ

animę.

LIBER DECIMVS DE POTENTIIS

forma est cōsiderant: realiter definitū. nā ait Aureli⁹ li. de quātitate alē. Augusti⁹
Aia est subā ratiōis p̄ticeps regēdo corpī accomodata. & Remigii⁹. Aia Remigius
est subā incorporeas regēs corpus. Aristote. quoq. Aia est primus actus Aristote
corpis phisič organici: vitā habētis in potēcia. Et rursus. Aia est princi
piū q̄ vīlūm⁹ / sentim⁹ / mouemur s̄m locū & intelligim⁹ primū. DI.
manifesta sunt hēc ex p̄missis. MAG. Aug⁹ aiam intelligibilib⁹ com Augusti⁹
pans ait. Aia est oīm fīlītudo. Qis q̄ppe cognitio p̄ viā affīmilarōis est
ut p̄tī tractatu p̄cedenti expōsum⁹. mens aut̄ q̄a oīa intelligit: omnibus
se affīmilarē possit necesse est. Seneca aut̄ eā in ordine ad fine p̄priū defi. Seneca
niēs ait. Aia sp̄s est intellectualis ad beatitudinē in se: & in corpe ordīa
tus. qđ in cāpo penultim⁹ & ultim⁹ manifestū fīet. Sed nū doctissimi Moy Moyses
si sniam fīlētiō p̄terib⁹ l̄ ex cui⁹ p̄phetis initio hēc aīe definitio emer
git. Aia est deiforme spiraculū vīte. ait nān̄ḡ deus. Faciamus hoīem ad Gene.
imaginē & similitudinē nostrā. hoīem nō quidem exteriorē: q̄ corrum
pīt̄: cinis est em & in cinerē reuertetur: sed hoīem interiorē: q̄ iuxta apo
stolicā sententia de die in dīe renouā. & hēc est anīa: ecce deiforme. Se
quitor. Formauit igīt̄ deus hominē de limo terrę & spirauit in faciem
eius spiraculū: quantū ad sensitivā: vīte: quantū ad vegetatiū. Et fact⁹
est homo in aīam vivente. Est em homo interior anima vivens: vege
tariam sensitivā & intellectivā cōplicans. ut in campis sequentib⁹ pa
tebit. DIS. latissimus est hic campus & breui sermone quod in sequē
tibus venari possit demonstrans. progrediamur igīt̄ celerius: neqđ ne
cessariorum oculos nostros aufugiat.

Cāpus diuīsionū: in q̄ p̄tī aia ī intellectū/volūtate & mēorīa p̄tī. in
tellīt̄ in agēt̄ & passibile diuīdīt̄: & opa utriusq; explicāt̄. nec ītellec̄t̄
nec obiectū solū: sed utraq; cā ītellec̄t̄is ondīt̄. Et sp̄m intelligibile ī in
mēoria ītellec̄t̄ia: q̄ alia ē a sensitivā refūari p̄bat. Ca. iii. MAG.

Ampo definitionū cōtigū est campus diuīsionū: & tanto qđem
latior/quanto lucidius ea q̄ definitōes cōpllicant/in ip̄o explicā
tur. In p̄mīis itaq; maior: auctoritas aīam ī tres potentias dis
potentie tributā tradidit: q̄ sunt intellectus memoria & voluntas. Hāc naturas
anīe intel
lectus & paucis ēdocebimus. DIS. p̄mī igit̄ ītellec̄tū p̄leq̄m̄ur. MA.
Intellectus est animae potētia q̄a oīa intelligit. Hic rursus ī agentem
& passibile distribuitur: qui non essentia sed opatiōe secerunt̄. DI. Intellect
agentis o
pera
intellect⁹ Opus ergo intellectus agentis qđ est̄ MAG. Quadrupūtū est. Pri
mū quo cū fantasmatē ītellec̄tū passibili: speciem intelligibile con
causat. Sed m̄ quo cum specie intelligibili adū intelligendi pdūcit. Ter
tīū quo ad habitū dispositōem inducit. Quartū quo habitū perfū
cit. DIS. ītellec̄tū passibilis opera q̄ sunt̄ MAG. Eadem sunt̄ in
cālitate recipiua q̄ & agēris in cālitate effectiva. Illius enī est omnia fa
cere: hūis omnia fieri. Agens enī facit omnia potētia intelligibilia actu
intelligibiliā. Passibilis autē omniū ītellec̄tōes in se recipit: dum sp̄m
Memoria intelligibilem ab agente & fantasmatē causata recipit: & cōseuat: memo
ria ītellec̄tūa dicitur. dum vero actualē ītellec̄tūem ab agente & spe

ANIMAE INTELLECTIVAE

tie intelligibili producta accipit: intelligentia appellatur. est enim membra intelligentia secundum exprimere actualem intellectu dem. DIS. ad intellectu emem
itaque quatuor concurrere videntur: fantasma seu species intelligibilis: intellectus agens: & passibilis: MAG. Scite infra. Fantasma equidem: quod acceptum a re per sensus ipsam singulariter sub conditionibus materialibus: quod sunt hic & non aliud representat. Vtrique enim sensus exteriores seu & interiores species recipiunt sine materia ab obiectis. Exteriores quidem plentia obiecti sicut cera mollis recipiunt sine materia formam patens: & impressi sigilli. Interiores aut sensus recipiunt species magis subtilitas: & etiam in absentia obiecti conservantur: utrumque in omnibus materialibus a quibus depurate & abstracte cum intellectu agente species intelligibiles puras & simplices res in ulti representerint. prudenter. quod passibilis (in eo quod memoria est) custodit. Rursus agens dum actualiter intellectu em facere nescit. in specie intelligibili proprie sui limpitudinem acutem figere non valens: iuxta Varrionis suam lead fantasma huius speciei conuertit: quod properiter suam materialitatem obstatulum praebet: quemadmodum visus in lumine sine opaco terminante non figuratur. Quod si multarum rerum species simul in intellectu fuerint: haec tam intelligitur cuius species fortius mouet. Concurrunt itaque ad actuales intellectu em species aut vera obiectum in specie prius & reliques & intellectus agens: ut eae petiales/totali cōplentes. nec non obiectum nec intellectu agens intellectu em caro/led utrque sit. A cognoscere. non & cognitio paret notitia. testatur diu Aug. 9. de tri. DI. Quare igitur non erit obiectum sed intellectu intelligere dicimus? MA. non obiectum nec intellectu agens intellectu em dicimus? sed intellectu passibile intellectu suscepimus intellectu em denotamus. Sicut visu in se visione recipiente videre dicimus. sic non pictore albū sed dali batū pietate ab accepta albedie albū appellamus. DI. Si igitur de intellectu one. prudenter & eandem intellectum nostro infunderet: intelligere dicemur MA. Etiam DIS. Rursus in prudenter actualis intellectu / nullus calitus tis loco intellectui passivo tribuitur? MA. de hoc quod certi pserā non habeo diversus ergo sunt magnorum & physis & theologorum opiniones. Scotus insuper materiam diuini veritatis dubia relata. Sunt preterea quod spem intelligibilem in intellectu passivo seruari inane iudicant: quod ob angustiam epitomatis non potest sed diuini Aurelii yba obiectum. Aut. n. de Tri. li. 9. Non oio ipsa undecimo corpora in aere sunt cum ea cogitamus: sed eorum similitudines sed non fortasse id de fantasmatis? quod etiam corpora similitudines sunt? quod spiritu intelligendum ostendit. Id in li. 14. scripti auctoritate tunc (Inquit) & si viri huius mortalium tractationis metis potest etiam ad imaginem creatoris formata est: sed iam hec missa factores ceteras durissiones percurritur. DIS. Tu festinas ad reliquias ego vero bic aliquatenus manendum cesso: donec intellectu em vim enucleacionis pandas:

Varro

Augusti⁹ batū pietate ab accepta albedie albū appellamus. DI. Si igitur de intellectu one. prudenter & eandem intellectum nostro infunderet: intelligere dicemur MA. Etiam DIS. Rursus in prudenter actualis intellectu / nullus calitus tis loco intellectui passivo tribuitur? MA. de hoc quod certi pserā non habeo diversus ergo sunt magnorum & physis & theologorum opiniones. Scotus insuper materiam diuini veritatis dubia relata. Sunt preterea quod spem intelligibilem in intellectu passivo seruari inane iudicant: quod ob angustiam epitomatis non potest sed diuini Aurelii yba obiectum. Aut. n. de Tri. li. 9. Non oio ipsa undecimo corpora in aere sunt cum ea cogitamus: sed eorum similitudines sed non fortasse id de fantasmatis? quod etiam corpora similitudines sunt? quod spiritu intelligendum ostendit. Id in li. 14. scripti auctoritate tunc (Inquit) & si viri huius mortalium tractationis metis potest etiam ad imaginem creatoris formata est: sed iam hec missa factores ceteras durissiones percurritur. DIS. Tu festinas ad reliquias ego vero bic aliquatenus manendum cesso: donec intellectu em vim enucleacionis pandas:

Schotus

Idem li. 4. c. sed diuini Aurelii yba obiectum. Aut. n. de Tri. li. 9. Non oio ipsa undecimo corpora in aere sunt cum ea cogitamus: sed eorum similitudines sed non fortasse id de fantasmatis? quod etiam corpora similitudines sunt? quod spiritu intelligendum ostendit. Id in li. 14. scripti auctoritate tunc (Inquit) & si viri huius mortalium tractationis metis potest etiam ad imaginem creatoris formata est: sed iam hec missa factores ceteras durissiones percurritur. DIS. Tu festinas ad reliquias ego vero bic aliquatenus manendum cesso: donec intellectu em vim enucleacionis pandas:

LIBER.XI.TRAC.I. DE POTENTIIS.

De Causalitate intellectionis: & obiecto intellectus:
insuper & de dupli cognitione; intuitiva & abstracta
tua Capitulum quartum MAG.

Iquidoc̄ inquit diuus Augustinus li. 9. de trini. c. 12. Iteneridū Augusti⁹
est q̄ omnis res quācunq; cognoscimus cōgenerat in nobis no-
ticiam sui.cōgenerat dicit. id est cū alio generat s̄c intellectu.un
de subdit. Ab utroq; em̄ noticia parit: a cognoscēte & cognito .Cogni-
tum vero primū & adequatum intellectus nostri quod sit / non paruo
labore a sapientibus quælitum est. Alijs deum/alijs quidditatē rei ma-
terialis/carteris vero ens inquantū ens p̄ obiecto intellectus assignanti
bus. Primum de primitate p̄fectionis: Alterū de obiecto pro statu plenitatis
vitæ: Tertium autem de obiecto intellectus ex natura potentie concedi
potest. Nam deo quid prius in p̄fectione? quidditate materiali qd cōue-
nientius intellectui imerso materijs? Aut quid cōmunius ente? cū ni-
hil sit qd ratōne entis possit subterfugere: prima impræssione impres-
sum animæ. ait Auicenna primo metaphysicæ. Quid autē est qd aīa nō Auicenna
possit cognoscere intuitiue vel abstractiue;cū etiā ab ente minimo usq;
ad maximum creatum nihil possit intellectum eius vel satiare vel que-
tare:donec app̄hendat eum: qui cunctas p̄fections in se cōpletebitur: &
Cognitio virtutis est infinita? DIS.intuitiue quando cognoscimus? MAG.
intuitiua dum obiectū praesens: ut p̄se: ut app̄hendim⁹: Abstractiue autē si ob-
abstractia iecū in alio modo intelligimus: aut sentimus. nam cognitio intuitiua
& abstractiua s̄m nōnullos haud intime auctoritatis doctores. nō tan-
cum intellectu sed etiam in sensu locum habet. Intuitiue nanc̄ colorem
actu p̄sentem videntur absente abstractiue imaginatur. Intuitiue be-
ati in patria deum contemplantur & omnia creata de quo tamē aliq̄ he-
bantes contrariū argumentantur. Abstractiue rosa in hyeme a nobis itel-
ligitur. DIS.intelligo ista: latent vero alia q̄ dictis in priori capitulo
contrarii videntur. MAG. in mediū p̄fer: si forte & huic tuo er-
rori mēderi possit. DIS.dictum esse memini ad intellectū fantasmatā
cōcurrere:quō s̄ḡt cognosci p̄nt: q̄ sensibus n̄ sp̄es n̄ fantasmatā inge-
runt. ut sūt ytt̄es.habiti⁹. substācie. imateriales & regi. oīm origo. simili-
cissim⁹ de⁹ Rursus si sp̄es intelligibilis a fantasmatē abstracta rē in uī
repr̄sentat(ut dictū est) Singularia qualiter intelligi p̄nt? MAG. hæc
silentio p̄terire negligentia esset non paruae dissoluere aut difficile: attū
quod in aliorum codicibus legi/haud silebo DIS.probe.

Substantiæ in materiales/virtutes/habitus & cetera
huiusmodi: si a nobis pro statu isto cognoscere possint
& qua cognitione: & per quid. & si substantia materi-
alis p̄ propriam sp̄em cognoscāt. Ca.v. MAG.
Fuere qui imaterialiū rerum quæ pauloante cōmemorasti: noticiam

ANIMAE INTELLECTIVAE

233

in hac vita qua corpus quod corrumpitur aggrauat animam / haberi non posse
astruere conati sunt. Non nulli vero de his cognitione negatiuam / non autem
affirmatiuam nobis concedunt. ut scire possumus quod angelus non est lapis
nec lignum nec aliud huiusmodi: sed quod res sit scire non possumus. Ceteri
cognitionem quia est: posse hic haberi: de immaterialibus concedunt:
non autem propter quid. Taliu[m] enim entium nobis aliquam cogni-
tionem esse possibilem naturale desideriu[m] quo hec scire desideramus ju-
dicat: quia ad impossibile & frustra esse non potest: & tamen omnium est.
dicente Aristotele primo metaphysice. Omnes homines natura scire de-
siderant. igitur (per topicam) maximu[m] scire quod est immaterialu[m] entiu[m] maxi-
me scire desiderant: quo adepto felices sunt. Summa equidem sceli citatez
10. Ethic[i]. in hac vita in speculacione altissima & causarum posuit. hinc & sapientem
6. Ethico, maxime felicem esse voluit. Sapientia enim circa altissimas causas est. ut
in moralibus tradidit. Adde quod ab initio huius libri testimoniu[m] ex Augu-
stini clarissimo volumine de tri. adhuc q[ua]m mens ipsa (quod utique imate-
rialis est) seipso cognoscit. DIS. Possibilitatem mihi plusam fateor:
modum cognoscendi apertus: cum illo: nulla habere possumus fantasma-
ta. MAG. nec o[mn]is que cognoscimus propria fantasmata hauiisse per sensu[m]
necessare est: quoniam nec materiales quidem substantias per proprias speci-
es sentimus: nam quorum plentia per proprias species videmus/absentiā eo
rundē mox eodem sensu notam. DIS. nihil verius. MAG. Quia igitur
tur absentia panis in sacramento altaris post consecrationem nullo sensu per
cipimus: cōsequens etsi panis presentia ante consecrationem per propriam
speciem nullo sensu p[re]cepimus. DIS. Contrarius videris Aristotelis: quez
dixisse ferunt in eo li. quae de anima proutulavit. lapide quidem non esse in ani-
ma (ceterum intelligitur) sed specie lapidis. lapide autem esse substantiam mate-
rialis haud dubitas. MAG. Si dubito: ab eodem in pede Iesu veritate ex
prior. non autem propriam spem illius materialis substantiae quam de se inuisibilis
3. de anima & intangibilis est in sensu vel via esse coedo: sed speciem accidentium lapidis
1. de anima puta figure & coloris &c. ad hunc sensum Phi[losophi] dictu[m] accipio. viii etiam in eo.
li. ait. accidentia magna prem coferunt ad cognoscendum quod quae de se inuisibilis
Aug⁹. ad scribit diuinus Augustinus ad Nebridium. Anima per vim augendi & di-
Nebridii minuendi imagines format: quas prius totas non vidit. partes vero in-
alij atque alij rebus attigerat. Alia in conceptu simplici intelligimus
ut deum in conceptu entis. vel ex pluribus aggregato. ut quod est ens vere
infinitum/ necessarium & sic de alijs. quae simul accepta soli deo conueni-
unt. Interdum ideo saepius res & causas per effectus & operationes co-
gnoscimus. sic animam in vivente corpore arguimus. Anima autem se
ipsam intuitu[n]e non per cuiuscunq[ue] speciem cognoscit: quia non ob aliud est
id est. 10. eo quo sibi sensus est. inquit Augustinus in de tri. Et sicut corporeas re-
rum noticias per sensus corporis/sic incorporeas rebus per semet ipsas: ergo
Et li. 9. c. 3 & semetipaz per se ipsas nouit: quoniam est incorporeas. nam si non se amat

LIBER DECIMVS DEPOTENTIIS

Quam parua sit cognitio nostra in hac vita .
& quomodo Philosophi p creaturas in cog-
nitionē Creatoris deuenire potuerūt. Ca.vi.

I alijs medijs substātiæ & corporalitū & incorporalitū noticiā hau-
rire nō possumus/diminuta est cognitio nostra. MAG. Recte
aīdiminuta: cū nec mīnimē entrī naturā & qdditarē uti est/ pfecte scire
possimus: q̄ diu in hoc mortali corpore patria cælesti exules pegrāmur
Corpus enim qd corrūpiſ (Inq̄t Sapiens) aggrauat aīaz & deprimit ter-
rena inhabitatō sensuꝝ mītra cogitantē. & difficile estimāus que in terra
sunt & q̄ in prospectu sunt inueniūs cū labore. que in celis sunt aut̄ quis
inuestigabit & nec id oīno Aristotele latuſſe videt: cui cūdē de hac re ſimo
exot us fuilſet in prima phia dicebat. Sicut oculus nycticoracis se habet
ad lumen ſolis/sic intellectus noster ad ea q̄ manifestissima sunt in natura.
habet em cognitione noſtra ortū a ſenſib⁹. ut in analeticis aīt. quibus ſub-
ſtantie. ut pauloān dīctū eſt. ſubiecte nō ſunt. quātūcunq; tamē has cog-
noſcere cōceſſum eſt ordine qdām cōceditur: ut de noticiā unius aliud i-
uēſtigēus. ſic p accidēta in ſubſtantiaꝝ / p effectus in cauſaꝝ noticiaſ de-
uenim⁹ ordine p pōſtero qntū ad reꝝ naturas. Rufus ab oībus hiſ ſi-
nitis ad cognitionē infiniti cōditoris eleuamur. cōceptus em q̄s de æter-
no ſcōmutabilis. ideo formāus/a ſenſibilib⁹ & creature ſum⁹. ut di-
uinus Paulus ad Ro arguēs aīt. qd notū eſt dei manifestū eſt in illis. de⁹
enim ill⁹ reuelauit (ſed quō ſubiecit) inuifibilia em ipius a creature mū-
di p ea q̄ facta ſunt intellecta cōſpicūtur. ſēpitera q̄c̄ eius virtus & di-
uinitas. oīs enim creature Inq̄t Augustin⁹ uſtio li. de tri. c. 4. p clamat ſe
habere pſtantissimū creatorē. nā ut Sapiens. a magnitudine ſpecieſ &
creature cognoscibiliter poterit creatore eorū videri. ſed cognitione hec im-
pfecta & ex pte eſt. q̄a ut aīt Ap̄lus p ſpeculū in enigmate. DIS. quō
per ea q̄ facta ſunt potuerē primi phī in noticiā dei deuenire: cū utiq̄ de
us nihil horū ſit & MAG. hac utiq̄ via ipſi eū q̄ſiere. ut patet p August
in li. 8. de cui⁹. dei c. 6. & ut idē aīt li. 8. de tri. c. 2. nō paruæ noticie pars
eſt ſtante q̄ ſcire poſſum⁹ q̄ ſit deus/poſſum⁹ iā ſcire qd non ſit. & li. 15
c. 2. Sic em ſunt incōprehēbilis alia regrenda ne ſe exiſtimet nihil inueniſſe
ſi q̄ ſit incōprehēibile qd q̄rebat potuerit inuenire. Haec ni fallor eſt illa cardinalis
docta ignorātia de q̄ Card. Cula ſecretorū indagator ſagacissim⁹ tres gdi
dit libros. Intelligamus itaq; (ut Augustinus in principio quinti libri
de tri. docuit) deum ſi poſſumus quantū poſſumus ſine qualitate bonū
ſine quātūtate magnū: ſine indigentia creatorē: ſine ſitu pſidentem:
ſine habitu omni a continentē. ſine loco ubiq̄ totum: ſine tpe ſempiter
nū: ſine ulla ſui mutatione murabilis facientē nihilq̄ patientem. Q uis
quis deum ita cogitat (Inquit idē) & ſi non dum potest ſimil modo in-
venire quid ſit / pte tamē caueat quantū potest aliquid de eo ſentire qd
non ſit. Sed de his altior disciplina eſt. DIS. Illi igitur reſeruāda ſunt
neab incepta methado longius nos abducant.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Si menti nostrę concreatę sint omnium rē species siue notiones. & unde habet q̄ etiam de his quę nō didicit iudicare potest. Quali-
ter insup accipiēda sint verba Aristo. quibus animā tabule rasę cōparat. Cap. viij. MAG.

234

Eīmarerialiū uoticia si cut & corporaliū facillime respōdere po/
funt qui menti nostrae omniū rerum species concreatas credidere. quas Platonici
notiones appellant: quia incognita notificant: & per illas ani-
ma de oībus iudicat: & hęc honesta/illa turpia dicit. inter vera & falsa di-
scernit. artifici opera minus perfecta (cūq̄uis artem operandi talia non di-
cērit) vituperat. perfectiora laudat. proportionibus in similibus reper-
tis cōgauet. nec ut aiunt sine illis proficeri posset. sicut nec Dñs fugiti-
ū seruū insequens/cuius omnino nullā cognitionē habet apphenderet
& a natuitate surdus cithareda non fieret. DIS. Tale qđ in nobis esse
experientia docet. sed an species siue notio sit certū non habeo: libenter
tamen hanc opinionem si veram iudicas amplector. MAG. Si per no-
tiones huiuscmodi primę veritatis radiū/omniū entium species & no-
tiones cōplacitē intellexere: ceteris in cognitioē p̄ferendi sunt. quantū
enim lux ista in mente nostra efficiat/q̄ ad imaginē ipsius creata est: diu⁹
Augustinus profundissime in libro de vera religione differuit. insuper
& in nono libro de trinitate c. 6. & libro. 14. c. 15. Si autem per has notio-
nes species intelligunt/ quæ sunt intelligibilium similitudines proprie-
tales memoria nostra intellectua conferuat prēterita intellectōe. erro-
ri huic proximū sunt: q̄ animas nostras āte corpū unionē retroactis sa-
culis in celestibus habitasse & ibidē deliquisse astruit. DI. hic error in
superiorib⁹ explosus est. sed dīc q̄slo Aristo. peripateticorū prim⁹ de con-
creatis alę speciebus qđ sensit: idē ne cū priorib⁹? MAG. mīme DI
Cur igit̄ aiam a principio tabule rasę simile dixisse iueniē? cū utiq̄ rasę
tabula dicere usus habeat/in q̄ deleta sit/q̄ prius inerat lscriptura vñ p̄c-
tura: sic d̄ aia dixerit priores q̄ cū i descēlū & corpea molis unīōe p̄teri-
toꝝ oblitā volvere. ut dictū ēi superiorib⁹. Ma. qđ si Aristo min⁹ p̄-
prie cogatōe dīcta exp̄ssit aut forte trāslator p̄ tabula nuda ac plana ra-
sa dixit? DIS. utq̄ fieri potuit. MA. Si qđ restat ocyus peccata-
mus. DIS. Alterum de cuius intellectioē quęsierā singulare est.

Quod Singulare intelligi possit demonstratur & q̄
liter intelligendū sit q̄ Arīstoteles sensū esse singularis-
um/ & intellectū vniuersalium dixit exponit. Ca. viij. M.

Arlstote:
Ingulare non posset intelligi nonnulli p̄ter ea q̄ pauloante dīcta
sunt/ex eo probare conantur. q̄ Arīstoteles sensū esse singula-
rium: intellectum vero uniuersalium scripsit. E regione alę eti-
am singulare intelligibile astruunt: quia sub p̄cepto dilectionis

LISER DECIMVS DE POTENTIIS

cadit: dicete domino. diliges proximum tuum sicut te ipsum. Et Iohannes in causa Augusti non ita quod non diligit fratrem suum quem videt: deum quem non vider quod diligenter c. i. 2. 3. incognita autem ut sanctus Augustinus in libro x. de tri. testatur: diligere non possumus. Amplius: si actus singularis non cognoscimus/velle non possumus: quia nihil voluntatis nisi cognitum. Si igitur nec cognitum: nec voluntatis agimus dum singulares actus propter adulterium & rapinam mimes peccamus: quia peccatum adeo voluntarium esse dicit a diuino Augustino in libro de vera religione: ut Idem nullum sit peccatum si non sit voluntarium. DIS. facile ex his singularibus posse intelligi crediderim: si intelligendi ipsum modum docueris.

MAG. In singulari tria repies: sed non eque intellectum mouet. Est enim ibi natura que de se indifferens est esse hoc vel aliud: sed per secundum quod differentia individualis sive hecceitas dici solet: contrahitur ad esse hoc singulare: quod consequenter accidentia quedam cocomitantia: quae sunt forma figura locus stirps patria tempus de quibus libri 2. de individuali distinctus est. per sensum natura sentitur ut quo sive ut ratio formalis obiectiva. Differentia individualis sive hecceitas sentitur: ut conditio sine qua non: cum coditionibus ita dictis eam consequentibus. Totum autem singulare sentitur ut obiectum quod: scilicet sensatioem terminat. Mouet igitur ibi potentia sensitiva natura non singularitas: quia sive sine singularitate natura sensu principi non possit: quemadmodum color sive linea quantitate visus non videtur: quia sive quantitas non sit ratio formalis & primo mouens visionis.

DIS. plane sensu singularis explicasti: quia sive quod sit non sit sed magis quod intellectus singularis apprehendat. MAG. Et id ex dictis mox apparebit. Si enim de cognitione intuitiva queris intellectus singularis ut tria ante dicta includit: intelligit. Si de abstractiva causarum intellectus singularis ut includit naturam cum hecceitate sive coditionibus individualibus non tam sub ratione singularis sicut nec sensu.

DIS. Aristotelis autem quod respondendum censes: qui sensum singularium & intellectum universalium dixit. MAG. benedixit: nec illis que iam differuntur sunt contrariantur. Est nam sensus singularium tantum: intellectus autem universalium: sed non tantum universalium cum etiam singularia intelligat. DI: optimo nunc si placet ceteras si quae latent in hoc campo divisiones intellectus detegas.

De Intellectu pratico & Speculativo: vnde hanc denominationem habeat Et quomodo intelligentur intellectus extensione fieri practicu. Ca. ix. MA.

Intellectus
speculativus
practicus

Amplius intellectus in pratico & speculatoriis divisionem cernimus: non quidem praeceptio essentiali: sed accidentali tantum. Practicu quippe & speculatoriu: quia actus & habitus sunt differentiae essentiales & intrinsecas: intellectus tamem denotant accidentialiter & extrinsecus: intellectus informatus actu vel habitu speculatorius: utputa scia aut sapientia/speculatorius dicitur. Informatus autem actu vel habitu pratico: ut sunt ars & prudentia practicu noscatur. Ille speculatoria conside-

ANIMAE INTELLECTIVAE

rat: id est verum in rōne veri ut est principiū sciētiē aut sapientiē. Iste op̄ abilia atrendit: id est obiectū in rōne boni: ut est principiū opatiōis: q̄ a ḡeis προσήιο praxis dicit: inde intellectus nomē sortitus est. Illius finis est speculari/cire: & veritas. Istius finis est opari& opus. inde intellectus practicus sive opatiūs appellat: imperfecte qdē si operabilia universaliter sine dictamine prosecutionis aut fuga considerat. Perficietur autem si operabilis magis p̄ticulariter & cū dictamine p̄secutōis aut suge intelligat, unde cū intellectus cibū sub rōne boni delectabilis intellectus: voluntas sī determinat ipsum velle sub rōne boni principiat actum practicū & intellectū ut media cōsequēdi cibū querat/imperat: intellectus autē hēc media p̄quirens iam practicus denominat: q̄uis imperfecte. dū autē ultra se extenderit ut inuenia media in executiōne ponātur/in praxi perficietur. DIS. Intellectus itaq̄ imperfecte practicus extensione fit pfectus praet̄icus ē MAG. probe. Actus enim sive intellectus circa inquisitionē medijs: cōuenientiū ad cibum cōsequendū/līcer directiua sit: nō tamē praxim id est operationē dirigit: ideo intellectū nō nisi imperfecte practicū denominare poterit: medijs autē inueniūs in executōe positis: intellectus praxim id est operationē actu dirigit: ideo intellectū pfectus praet̄icus denominare habet, fitq̄ iuxta mentē Aristotele in tertio de anima.

Aristotele. intellectus extensiōne practicus. Intellectus inq̄ primus imperfecte practicus/quia intellectus speculatorius obiectū tantū in rōne veri speculatur & nunq̄ fit practicus. Actus autē & habitus sī ab obiecto aut a fine habent p̄sistit practici/magni & philosophi & theologi diuersa senserūt: q̄alijs determināda relinqmus. DIS. optimē. cetera interi p̄curram

Intellectus quando ratio intelligentia dicatur: & quomodo in portionē superiorē que vir est: & in inferiorem que est mulier diuidi intelligatur; & si in portione superiori tantum imago dei reperiatur

Capitulum decimum MAG.

I paulo intimius hunc campum lustrabimus: intellectum ratio / nema & huius portionem superiorem intelligentiam & virum: Inferiorem vero rationem ac mulierem appellari consipiciemus. Sindere sim autē & conscientiā a nō nullis intellectuī ab alijs vero voluntari attributas inueniemus. DIS. Hēc quoq̄ latius explana. MAG. Intellectus quia per discursum & ratiocinādo iutelligit/ratio cōueniēter dicit. Cuius portio superior qm̄ incōmutabile cōtemplans/supernā & internā cōsulit veritatē: intelligentia est. eo q̄ simplicius & q̄terius huiusmodi apprehendat. inferior autē portio inferiorib⁹ tractādis gubernandi q̄ deputata/ratiocinando nomē retinet. in illa est sapientia ad cōtemplationē eterno & atq̄ incōmutabiliū pertinens: in hac scientia actioni q̄ bene ur̄ mur temporalibus coherens. tunc autē inquit diuus Aurelius lib.12. de tri, his bene utimur: si quidqđ in usu temporalium facit, usq̄ adi-

Augusti⁹

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

piscendo rum contemplatione faciamus / per ista transeuntes illis inherentes. Et in eodem libro. Hanc virum Illam autem mulierem appellat idem quoq; insinuari per Apostolum affirmat: dum scribens Corithijs 1. Cor. iii. ait. vir quidem non debet velare caput suū. quoniā imago & gloria dei est: mulier autem gloria viri est. DIS. Quid per velamen intelligit.

MAG. potestatem coh: benter. Quoniam quantumcunque inquit se exenderit in id quod eternum est: tanto magis inde formata ad imaginem dei: & propere non est cohibenda: ut se inde contineat ac temperet: & ideo vir id est portio superior cuius est eterna contemplari non debet velare caput. ga vero illi rationali portioni q; in rebus corporalibus & palib; q; versatur periculosa est nimia i inferiora progressio: debet habere portatem super caput: quod iudicat velamentum. quo significatur eē cohibenda (sc; inferior portio cuius est temporalibus intendere). Fit autē hec cohibitione a portione superiori qua in speculo consilij p̄siderit: & viri officium exercet: & cū a carnali sensu magis elongata sit: validior est. In inferior autem portio sensualitati vicina sepius emollitur: & facile contineat hinc mulieris naturā imitāt. Vnde licet in paradiſo terrestri serpēs mulieri illecebras ingessit: cui consentientia de ligno vetito cōmedit. & ut vir in idem consentiret illexit: qui cum uxoris insolentiam nō cohibusit: diuinum mandatum transgressus est: & nobis mortem intulit. Sic in paradiſo spirituali mentis nostrae sensualitas illecebras corporis portio in inferiori exhibet: quæ ut mulier emollita cōsentit: & portioni superiori de eadem ad blandandum cōsentientiūq; p̄ebet: quæ si non viri officium exerceat mulierem cohibendo: sed membra iniuriantis armis peccato exhibet: ut si potestas sit etiam corpore compleatur: iam simile de cibo vetito cōmedit & anīg mortem p̄ peccatum intulit. DIS. diuersarum nam unius essentiae sunt he portiones? MAG. unius unde cum eas cōmemorasset Augustinus subiunxit Cum igit̄ differim⁹ Augusti⁹ de natura mentis humanae de una quadam re differimus: nec eam in hec duo quæ cōmemorauī nisi q; officia geminamus. DIS. Cur igit̄ in una tantū sc; superiori imaginem dei dictum est? MAG. quia ut idē astruit: & hac conspectū consulit veritatem. Illa autem intenditur in agē da inferiora. Q uod quidem ita accipi potest: ut in superiori imago dei sit magis expressa: in inferiori autem minus expressa. ideo in illa noī agem in altera esse dicitur. quia autem ratio mens dei imaginem gerat fortasse in sequentibus evadabitur. nunc quod reliquum est breui sermone transcurramus. DIS. Ex prelibata distributione restat ut desindetis & conscientia loquamur.

De Sinderisi & Conscientia: unde nomina habeant: & si intellectui aut voluntati attriuenda sint. & qualiter ad syllogismum praticum concurrent. Capitulum. xi. MAG.

LIBERI ANIMÆ INTELLECTIVÆ

636

VI Sinderisim & cōscientiā voluntati attribuantur: in Intellectu quoq; duo ponunt correspondentia. Primum est lex naturæ: quæ est uniuersalis regula operandorum. huic in voluntate correspōdet quidam motor uniuersalis: stimulā ad talia principia uniuersalia semp̄ cōcordans dictamini legis na: ure. ideo sinderis dicit a sin: id est con & heresi: electio quasi electio cōcordans legi naturæ. Lex autē naturæ dicit bonū eligendum & malum fugiendum. Huic igitur sinderis concordans/bonū appetit: semper malo remurmurat. Hanc Augustin⁹

Augusti⁹

in li. de baptismo parvuloḡ describēs ait. Sinderis est lumen innatum & animæ concreatum quo dirigitur: & mouemur ad faciendum ea quæ pertinet ad vitamq; culpe & penæ & ad adeptorē gloriæ. unde sicut in intellectu est lumen naturale quo principijs intelligibiliū naturaliter assentimus & intellectus siue habet⁹ principiorē dicitur: sic in voluntate lumē est naturale respectu opabiliiū appetendorē: quod sinderis dicitur Secundū qđ in intellectu ponunt: est ratio recta de particularibus agendis/cui⁹ dictamen quasi subsumit sub principijs uniuersalibus. huic in voluntate correspondet quidam mororū p̄ticularis stimulans ad op̄⁹ s̄m dictamen rōnis recte. Hinc dicit cōscientiā eo qđ sit ælectio deliberatūa in voluntate concordans cum scientia in ratione recta. Vel dicit cōsciētia / quasi cōcludens scientia. unde in syllogismo pratico Sinderis maiorem ponit ex dictamine legis naturæ. Recta ratio minorem subsumit & cōscientia cōcludit. verbi gratia dicit Sinderis. omne malū vitandum est. Subsumit rectae rationis portio superior. Adulteriū est malū quia a deo prohibitum vel portio inferior adulteriū est malum. quia turpe & dishonestum infert Cōsciētia igitur adulterium est vitandum. DIS. Sicut ergo in speculabilibus habitus principiorū dicitur intellectus: & habitus cōclusionum scientia: sic in operabilib⁹ habitus principiorū est Sinderis & habitus cōclusionum est cōscientia. MAG. Scite cōcludis ex dictis & opinioni alteri alludis qua Sinderisim & Cōscientiā intellectui pratico portus quā voluntati attribuitur. Ait em̄ Damascenus li. 4. Conscientia nostra est lex intellectus nostri. Sinderis autem ut testatur diu⁹ Hieronym⁹ sup Ezechielē scintilla est cōsciētiae. & hoc si tenere placuerit ea qđ Sinderisim & cōsciam voluntati tribuenda arguunt quia Sinderis remurmurat malo & cōsciētia remordet: intelligēda sūt ostensivæ & dictatūe & quodammodo inclinatiæ sine tamen coactionis necessitate. Sunt etiā qui cōsciam intellectui Sinderisim aut voluntatiacōme dāt: qđ similiter ex intelligentia dictorū saluari potest. Si autem Sinderis extingui possit & cōscia etiam erronea sub peccato ad opus liget & alia huiusmodi dubia utrūcū cōcernientia theologicē reseruam⁹. nunc si quid aliud in hoc campo latitare existimas ostende. DIS. prius divisionis qua aīam in intellectum/memoriam & voluntatem distribuis: prima duo membrap̄ epitomatis capacitate satis lustrauimus: superest ut tertī voluntatis scilicet naturam diligentius perquisamus.

Damasc.

Hierony.

1 iii 4

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS.

De potentia rationali motiva: quæ est volūtas & eis subseruientibus. irascibili & concupiscibili: insuper de divisione voluntatis in naturalem & deliberatiā. Ca. xij. MA

Icū in sensitua p̄ter apprehensiuā: etiā appetituā siue motiuā ostendim⁹: sic & in rationali p̄ter cognoscituum quā intellectū nominam⁹ siue rōem/ etiā appetituā inuenimus quā voluntas

voluntas tem dicimus. Et est (ut inquit Aug⁹ li. de duab⁹ aīabus) motus animi cogente nullo ad aliqd vel nō admittendū vel adipiscendum. Subsunt em voluntati irascibilis & concupiscibilis. per haec cōtraria nō admittit: per illam cōuenientia adipiscitur. verā tamē una res sunt cū voluntate nec realiter & organice ab ea distinguiunt quādmodū in sensu. Hic est appetitus rationalis motū impans in rōnalibus / ad ea quæ ratio cognoscit. Cognitū nanc⁹ ab intellectū sub rōne boni/obiectū fit voluntatis: cū qua ut causa p̄tialis ad actum volendi cōcurrat; sicut species intelligib⁹lis & intellectus ad actum intelligendi: ita ut quodlibet in sua caualitate pfectum sit/ ab alio independens: pfectior tamē est intellectus in actu intelligendi & voluntas in actu volendi quā obiectū: nisi forte in obiecto beatifico. Harū rursus bifarie diuidit. In naturale videlicet & rationale. Naturale quidē vocant voluntatē qua volumus q̄ non appetere non possumus. ut sunt: esse vivere: scire &c. Rationale vero appellant quā nō naturalia quæ & appetere & renovere possumus volumus. Hanc similiter deliberatiā dicunt: nā ex deliberatiōe id appetit & aliud respuit.

De libero arbitrio Capitulum. xij. MAG.

Acultas autē rationē & voluntatē cōplectēs / liberū arbitriū dicit solet: de quo catholici doctores plures edidere libros: in quibus naturā/ cōditōes/ & varia circa id incidentia dubia: quorū decūlio in theologia apprime est necessaria dissoluunt. Sed ab his nunc stilū reuocemus ne constitutos limites excedamus. DIS. Saltem liberi arbitrij descriptiōem aliquā ex memoratis libris in medium proferas.

Liberum arbitriū MAG. Augustinus ip̄m ita describens ait. Est facultas rationis & voluntatis/qua bonum eligitur gratia assistance: & malum eadem desistente. Facultas inquit id est potentia siue potestas rationis & voluntatis: nō quod liberū arbitriū ex his duobus constitutum sit: sed quia ad actum eius hęc duo concurrunt. habet ēm se p̄ modum electiōis: qua e duob⁹ altero recusato unum eligimus. Ad electiōem autē ratio necessaria est q̄ quam dijudicatur quod alteri p̄feratur: & voluntas per quam id quod p̄fatum est appetatur. Dicitur itaq; ai arbitrium ab arbitrandō: quantū ad ratiōem: & liberum quantum ad motum voluntatis, quod sequitur & obiectum & adiutorium demonstrat. Est c̄m liberum arbitriū circa bonum a ratione discretum & a voluntate accepit: gratia autem afflēns adiutorium est ad bene agendum desistens autem priuatius ad op-

ANIMAE INTELLECTIVAE

237

positum: sicut absentia naue ad periclitatem nauis. Huius ampliorum dilucidationem in Augustino Bernardo Anselmo & ceteris materiali tractantibus possumus. Ecce in termino huius campi constituti ediuerso alio conspicimus: in quo nonnulla venabimur que ad predicatorum intelligentiam conducunt. DIS. Huc igitur celeres ingrediamur.

Campus id est pitatis. Si potentia animae sint realiter idem potestate essentia animae. & quo modo Trinitas & imago reperiatur in anima
Capitulum decimum quartum MAG.

N hoc campo multiforme conflictum non tam inter Phos quam inter sacre theologie professores cernere est. Affirmantibus alijs quas percurritus animae potentias a substantia animae realiter diuerfas & accidentia esse secunda specie qualitatibus: accidentia tam insperabilia. Alijs et diuerso afferentibus: animae potentias esse animae partes in ter se quidem realiter distinctas: non autem ab essentia animae quamvis non oino eadem sint ipi. In tertia acie pugnant: qd potentias animae easdem substantialiter concedunt cum essentia animae ab eadem tam differre realitatibus relaciuis astruunt. Preter hos accedunt quibus nec hoc quidem sufficienter detinunt videt: sed ipsas essentiae animae realiter idem potestas/ formaliter autem distinctas asseuerant. Et idem lenitate diuini Augustinum liquido apparet: ex his quae in multis locis librorum de trinitate scriptis. e quibus id quod l. x. c. xi. afferuit adduxisse sufficiat. ait namq; Hec igitur tria memoria intelligentia & voluntas: qm non sunt tres virae sed una vita: nec tres mentes sed una mens/consequenter utiq; nec tres substantiae sunt/sed una substantia. & paulopost. Quocirca hec tria/ eo sunt unum/quo una vita una mens/una essentia. eo vero tria quo ad se ioui cem referuntur: E. in fine equalia sunt tota singula totis singulis / & tota singula simil omnibus totis. & hec tria unum /una vita una mens/ una essentia. Hec Augustinus. que: si una cu his quae in alijs libris: maxime autem in nono/ undecimo & quindecimo differuit/ad intentioez auctoris referantur/glosulas eorum quae in opposita parte sunt/ non ad amittunt. Mouet & aliud/nam beatitudinem animae per se competere/nam nisi est ex libro xiiij. de trinitate. Beatitudo autem per intellectum inest: dicente ipa veritate. Hec est autem vita eterna ut cognoscant te verum deum: & quem misisti Iesum Christum. Intellectus itaq; cui salte propinquior inerit beatitudo/accidens si est & non eiusdem naturae cu anima beatitudo per accidens inerit animae DIS. Animae igitur & potentiarum eiusdem/unam naturam astruis MAG. non modo ego

Idem c. s. & 3. Ioana 17. S. Hugo Aug. c. 13. libro (quem & nonnulli Augustini esse voluere) dicens Anima sibi sua opera varijs nuncupatur nominibus. dicitur namque anima dum vege

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

eat: Senus dum sentit: Animus dum sapit: Mens dum intelligit: Ratiō dum discernit: Memoriā dum recordatur: dum vult voluntas: Spiritus dum cōtemplatur. Ista vero non differunt in substantia quēadmodū in nominibus: quoniam omnia una essentia: proprietates quidem diuerſe sed essentia una rationalis & una anima in essentia simplex: in officijs m̄plex. Et rursus: nec aliud nec minus est ratio in substantia q̄a anima: sed una eademq; substantia secundum diuerſas potentias diuerſa sortit̄ vocabula. Diuus insuper Bernardus super Cantica ait. Quædam in anima Bernard⁹ intueor memoriam/intelligentiam & voluntatem: hæc tria ipsa est.

DIS. Vnanimis illorum videtur in hac re sententia: supereft autē ut quod obſtare videtur diſſoluas. Trinitatis imaginē in anima secunduz tres potentias repertam dudum accepi. tres vero perſone Pater Filius & Spiritus. Quis in diuinitatis essentia cōueniant: interſe tamē realiter diſſerunt. igitur pariformiter potentiae animę realiter diſtinguuntur.

MAG. Superbenedicte trinitatis imago non p̄cise conſtitit in trib⁹ animē potentij. quia & ſi in his ſit cōſubſtantialitas non tamē diſtinc‐
tio realis, nec conſtitit in actibus potentiar̄: in illis equidem & ſi ſit diſt‐
inctio realis non tamē conſubſtantialitas. Conſtitit igitur in potētiaſ
ut ſubſunt actibus ſuis. ſic enim in ipliſ reperitur conſubſtantialitas/re
alis diuerſitas & ordo originationis. Nam ſicut a patre filius & ab utroq;
que ſpiritū ſancto. & quodāmodo a memoria ſeunda notitia gignitur
& in intellectu recipitur: ab utroq; autem velle originatur. Id autem la‐
tius diſcuſſendum theologiæ referuamus interim quid in campo unita‐
tis lateat perquirendum eſt.

Campus Vnitatis In plantis eſt tantum ani‐
mavegetativa in brucis eſt tantū anima ſen‐
ſitiva in hominibus eſt tantū una anima ſcili‐
cet itellec̄tiva in qua cetera cōſtinentur: ſicut
trigonus in tetragono. Et ſi aut q̄modo em‐
brio primo viuat. Capitu lum. xv. DIS.

Vid. in hoc campo venatu dignum arbitrariſ: cum non unā ſed
tres animas eſſe in principio libri decimi dicendum ſit. MAG.

Quod dictum cōmemoras de anima: numero hic haud retrahim‐
ebimus: ſed ſi omnes hæ animæ in uno viuēte ſimul conſitant: in trāl‐
cursu huius campi venabimur. DIS. Optime: ab hoc igitur ſtilo ha‐
benas relaxa. MAG. In vegetabilib⁹ & plantis unā tantum anima
vegetativa ſcilicet unanimi ſententia omnes praedicant. In animalib⁹
vero quæ homines non ſunt: præter animam ſenſitivam (que & nutri‐
tionis augmentationis & generationis opera exerceat) alia 3 eſſe animaſ
pauci opinati ſunt in philoſophia minus exercitati. De homine autem
nonnulli p̄cellentiores docti: philoſophi vel incertam ſententiam protru‐
lisse: vel tres diſtinctas animas in eodem poſuiffe inueniuntur. Cæteri ve‐

ANIMAE INTELLECTIVAE

338

to rem limatus considerantes: & superfluitatem naturam exhorrente intel-
ligentes/uni homini unam animam tantum attribuunt: haec est intellectua-
lia. cuius naturam praesentis libri in diversis veniamur: campis, DIS:
Necessaria est igitur huic opera & vegetatiue & sensitivae scribere. non enim
homo tantum intelligitur sed & vegetatur & sentit & secundum locum mu-
tatur. MAG. In hoc id namque Aristoteles instituat: cum praemissas ani-
mas in intellectu... quoadmodum trigonum in tetragono contineri asse-
rit. Manifestum autem ex mathematicis trigonum & tetragonum speci-
fice differre si separatim consistant, qui autem in tetragono continetur
trigonum/non trigoni sed eius a quo continetur tetragoni formae sub-
est. Sic vegetatiua/sensitivae & secundum locum motiva trigonum integrat
quam animam bruti dicimus: & sub specie sensitivae consistunt, quibus
si intellectum addideris/tetragonus sit: in quo dictus trigonus contine-
tur: nec ita in forma trigoni sed tetragoni subsistit, quem humanam animam
mentem sive intellectum nominamus. Nemine equidem philosophia
gnarum latere poterit inferiorum perfectiones excellere: sive modo su-
perioribus inesse. vegetatiua itaque & sensitivam & motuam in homine
non vegetabilis aut brutalis/sed rationalis anima dicimus. Vnde & in
lib. de ecclesiasticis dogmatibus. c. 14. & in lib. de spiritu & anima. c. 48.
dicitur. Neque duas animas esse dicimus in uno homine. sicut Iacobus &
alii Syri & scribunt unam animalem qua animetur corpus: & imixta sic
sanguini: alteram spiritalem que rationem ministret. sed dicimus unam
esse eandemque animam in homine: que & corpus sua societate vivificet
& semetipsam sua ratione disponat: habens in se libertatem arbitrii ut in
sue substantiae eligat cogitatione quod vult. DIS. Quomodo igitur
embryonem vivere/primo quidem vita plantae/dehinc vita animalis/de-
tum autem vita hominis intelligendum putas? MAG. Embryonem vita Em-
non anima propria/sed matris cui colligatur sicut & vegetare & sentire in

Augusti⁹ brionis,
telligo. sicut pustulam in corpore excrescentem. nec intellectua ante ex-
pletam formationem infunditur. ut manifeste deducit Augustinus lib.
q. ve. & no. testa. &c. moyses. xxxij. q. ii. Vnde & in lege pri accepit est.
Si quis percutierit mulierem pregnantem & illa abortuum fecerit / si
non fuerit formatum multetur pecunia: si autem formatum fuerit reddat
animam pro anima. Ex quo aperte monstratur: ante formationem embri-
onem non vivere/nec animam cum carne seminaris: sed ordo quem prae-
missa innuit auctoritas in hoc accipi potest: ut per animam matris pri-
mo vegetandi/dehinc sentiendi exercantur opera. Intellectua vero su-
peruenies cepta prosequitur opera: & similiter motuam influit: qua in
terdum materni uteri parietes pulsat. Intellectionem autem non nisi in-
nato & post temporis interualla ostendit. DIS. Plane. Sed dic quae so-
litare in qua potissimum corporis parte animam residere existimes? MA.
In eo qui sequitur campo id celeri venatu deprehendemus. DIS. En-
patet ingressus: quid tardas?

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS

Campis Impartibilitatis anima intellectiva est in nulla corporis particula determinata; sed tota in toto & tota in quilibet eius parte: nec maior in maiore/nec minor in minore. licet perfectius in uno operetur pars in alio, & pars etiam partium sunt rationales. Capitulu sedecimū. MA

Vi animae aliqua ex corporis substantia ptem in sede regni sui determinant corpoream dicant necessitate est: id autem per loci spaciū longitudine latitudine & altitudine ita situm vel mouetur ut maiore sui parte maiore loco occuperet: & breuiore breuiores minimi sit in parte pars in toto. Anima vero per omnes corporis particulas tota simul ad est. inquit Augustinus ad Hieronymum. nec minor in minoribus & in majoribus maior: sed alicui intensius alicui remissius, & in singulis rotas ad est: neque enim aliter quod in corpore non in toto fit tam sentit. Nam cum exiguo puncto in carne viua aliquid tangitur/ quis locus ille non solus totius corporis non sit, sed vix in corpore videatur: animam tamen totam non latet: neque id quod sentitur per corporis cuncta membra discutrit: sed ibi tantum sentitur ubi sit. Vnde ergo ad totam mox peruenit: quod non in toto fit, nisi quae sunt rotas est ubi sit: nec ut tanta ibi sit certa debet. vt uunt enim & illa ea praesente ubi nihil tale factum est: Q uod si fieret & utrumque simul fieret: simul utrumque totam pariter non lataret. Idem in de Trinitate libro sexto affirmit. DIS. Si tota in qualibet particula consistit singulare hominis partes homines dic possunt. MAG. Dici quidem possunt non autem a doctis sed stultis. Scutulus est enim qui in nobis ossa & unguis hominem dicit, ait Aurelius de ciuitate dei. li. 7. In euangelio namque forma non parti sed primo toti inest. DL. Altitud & forte simili responsum dignum queri potest: si tota ubique est, cur non in pede videt & oculo audit? MAG. miror te huiuscemodi querere: qui libro precedenti ad sensationem organa in debita proportione necessaria intellexisti. DIS. Si non maior in maiore/nec minor in minore, cur alios alijs rationabiliores ingeniosiores: aut memoria persistantiores dicimus?

MAG. Quantitatem virtualem & graduum tam accidentalium quam essentialium latitudinem ab anima non secludo: quemadmodum libro octavo deductum est, sed ne peregrina videatur haec positio. diuī Augustinus. li. xij. de ciuitate consularis ait namque. Cum enim deus summa essentia sit: hoc est summe sit, & ideo immutabilis sit: rebus quas ex nihilo creavit esse de a.c. 2. dedit: sed non summe esse sicut ipse est. & alijs dedit esse amplius alijs minus: atque ita naturas essentiarum gradibus ordinavit. Praeter haec autem ratione corporum & organorum in quibus animae operationes perfectiores certi mus. unde tales alijs persistentiores nominamus. quemadmodum lucernam splendidiorem dicimus: quae lumen subtiliore aut vitro/ aut cornu circumdat: tendebosiorum autem quae vitro/ aut cornu grossos

Augustini
c. 230

ANIMAE INTELLECTIVAE

turbido autem immudo candelā continet: nō sit mutatio in lumine, sed in circūdante corpore/p subtile libere radios diffundit: qui in opaciore re uerberantur. DIS. in stultis igitur & fatuis anima rationalis est: cuius tamen ob corporis indispositōem opera minus emicat. MAG. Rec- te: nam & si intellectiva organica non sit: coniuncta tamen corpori: cor- poralium species per sensus recipit.

Anima hominis indiuisibilis est: nec ad sectiōnem & mēbri diuisionē partitur: nec retrocedit: sed viuifica- re illud mēbrū desinit probat exēplo cuiusdā p̄sibites- ri, quod Augustinus refert. Ca. xvii. DIS.

V̄slo ne lucceseras: si dictis aliud qđ fortius mouet adiungā: totā in qualibet parte aīam astruis: abs̄cīsa manu anima cum ea dem decidet: aut in brachiū in qua tamē prius erat retrocedit.

MAG. Quāt̄ocunq; diuisio a toto membro/ in diuisibilis anīe substantia nō p̄titur: nec se retrahit: cum prius in qualibet p̄te tota sit. Abs̄cīsum tamē mēbrū viuificare desinit. nihil autē obstarē videtur quo minus huic loco p̄sens sit / quem abs̄cīsum membrū ante occupabat cum toti cōūgeretur. DIS. Contradic̄tōem ad h̄c: simul equidē informans & non informans esset. Informās quidē corpus & nō infor- mans abs̄cīs p̄tis locum. MAG. h̄ec contradic̄tōem/ que est ad idem & s̄m idem non includūt. DIS. probe. memini nunc talia libro secū do audisse. Sed quid si manus arescat: arescit ne in eadem aīa? MAG nequaq; incorruptibilis est em: ut mox patebit, desinit aurē in tali mē- bro vegetatio & lēnsus: ipso manēte unito tori: quod in fanis quoq; po-

test: saltem ad tempus fieri. Vnde & Augustinus in de ciuitate li. xiiij. c. 24 plerosq; fratres recentissima memoria ex pros ait: p̄sbyteri: quen- dam restitutū nomine / in parochia Calameñ. ecclesiae: ita se dum volu- issit. abstulisse a sensibus / ut non modo vellicantes atq; pungentes nō sentiēt/ sed nec aliquando admoti ignis adiustionem declinaret: in ipso etiam tanquā in defuncto nullus iuiebatur anhelitus / hominū tamē vocesli clarius loquerentur/tanquā de longinquō se audisse postea re- sereba. Clarum est hoc argumentū unitatis vegetatiū: sensitiū & intel- lectiū in homīe/ & dominij mentis sup virem suās. Hic homo mortuus nō era: qui adhuc astantiū voces/ quali & longinquo audiebat sed in eo animi se a tactus sensatione cōtinebat/ ne multiplicatas ad organū qua- litates aduerteret/ quia spiritui egredienti ad organa sensuum influxum suspinderat. quēadmodū si candela illuminans cubile esset aīata: radi os suos ad centrum lucis dum veller attraheret: fieretq; cubile tenebro- sum līne luminis extinc̄tione vel candelē separatione. DIS. de idēp- titate vegetatiū: sensitiū & intellectiū in homine. similiter & ipsius in p̄tibilitate: quae volui audiui. de quātitate vero vegetatiū & sensitiū in vegetabilibus & brutis: si idem sentias nondum intellexi.,

LIBER DECIMVS DE POTENTIIS

Si anima sensitiva in brutis sit extensa & diuisibilis
opiniones ponuntur. & si diuisione anima multip
licari possit perquiritur Ca.xvij. MAG.

Ensituā brutorū esse indiuisibile: nec in minore minore aut mā
iore maiore: nō spēnēdē auctoritatē philophi credidere: q̄ tota
sentit quod in singulis pribus corpis sit: cum tota non lateat/
nec absens sentire posset. manifestū est etiā ex prioribns: quoniam species
visibilium in oculo extense nō sunt: igitur nec potentia p̄ idem de specie-
bus & interioribus potentiis intelligendū: nō est aut̄ epitomatis nostri
positiōes multis ratiōibus fulcire: sed unū ex probatissimis in testē assū-
mtere. Cedentib⁹ aut̄ ceteris diuo Augustino placuit hunc aduocare: q̄ Auguſti⁹
in li. de quantitate aīe non mō intellectiū: sed sensitivę quoq; extensiō
nem localē demonstrat longe abesse. Sed in oppositum multos mouere
solēt: q̄ in annulos orū & quo runda vermiū diuisione / utracq; p̄ & mo-
rum & sensum seruat: id aut̄ aut̄ pritione: aut̄ multiplicatiōe anīe fiat ne
esse est: multiplicationē uti naturae principijs contrariam refutant: pri-
tione igitur fiat concludunt. DIS. Et egr̄ nō inerter cōclusum exſiti-
mo: nī argumenti nodulum inualidū deduxeris c̄ MAG. Animā de
aīa multiplicari. & quasi extraduce nasci / in superioribus explosum est
quod autem de candela accensa / aliā accēdētē sine luminis sui diminu-
tione in deluc̄darē dicti adducunt / fallum esse constat. non enim lumē
sine substantia in eo subiectatur in alterā trans fertur candelam (accid-
ens em̄ de subiecto in subiectū nō migrat) substantia igitur lucida quā
in candela capite flagrare cernimū: nisi continuo de corpore candelæ
restauretur citius ad incēnsionem adducta: candela p̄ cōsumeret. DI.
ad aliud autem quid dicas: q̄am ut aiunt indiuisibilis pūctus ad diuīſio-
nem linea in utranc p̄tem torus cadit sic & anima. MAG. purū
actu esse in linea li. octauo reprobatur est. esto autem actu sit / v̄l deſt uſt
si actiōem diuīſionis accipit aut̄ in alterā p̄tem folus cadit. DIS. Sic
pars reliqua effet actu infinita: quia termino non clausa. MAG. non
effet qđē clausa ēm̄o extrīſeco / ſintrīſeco. DIS. duo igī in linea pūn-
cta in potentia fuere / quā diuīſione facta in actu redcuntur c̄ MAG.
probe. Sic quidam in planta vel bruto / unam actu dicunt animā / potē-
tia plures / quā diuīſione cōsumata in actu prodeūt virtute forni pri-
oris: & beneficio corporis cōfertis / calore coagente. Hui⁹ nempe maxime
est seminaria excitare: cubantur em̄ & oua a calore fimi. Sic utranc par-
tium diuīſe planta / plantam dicunt impfectam. Facile autem p̄fī pos-
ſe ppter partium ſimilitudinem / utrōbīc̄ enī manet quo alimentū
digeritur. In ſurculo autem abſcīdo / & ſi radix non sit (cuius est alīen
tum ſumere) ſufficiēs tamen cibus p̄ poros donec radices mittat / potest
introire: ipa nempe radix non niſi per poros ſolet alimentum attrahere
quibus obſtructis deficit planta & emoritur. facile aut̄ iuatur ſi ra-
dix ſindit & lapillus in ſilluram ne concreſtant extrema immittitur.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Anguille autem & huiusc genis animalium partes diuisiois animalia vocant imperfecta: nec posse perfici propter partium maiorem diuersitatem non enim os / & id quo digestio celebratur in singulis partibus reperi.

Augusti? At verodius Aurelius eo libro quem de anima quantitate prestitulauit: non modo intellectuum verum etiam brutalem / nec loco contineri est quanta & ideo corpalem quantitatem non habere docuit. Id quoque non omnino extranea similitudine explicuit. Nam & si nomine per litteras tanquam per partes diuidi possit / intelligentia tamen seu significatio non potest. quia nec longa nec lata est. Sicut autem dilaniato corpus aia discedit / sic diuisum non significatorem quam habuerat perdit. In quibusdam tamen nominibus viuunt partes litterae: quasi frusta corporum anima non diuisa. ut in hoc nomine lucifer / quod in duas partes sectu / in utraque viuit vel portet quasi viuunt: non enim eandem vitam. id est significatiorem habet diuisum quam integrum. DIS. nescio si expressior similitudo ad hanc rem demonstrandam inueniri possit. Iam tamen in mente venit: quod nudus tertius ad dissoluendum hanc de probabilitate sensitum animus questionem in mediis attulit ignotus quidaz: quem habitus & mores delirum magis & Philosophum ostentabant MAG. Quid autem si non enim amictus corporis magnopere / sed dicentes verba pensanda sunt: DIS dicebat is brutalem animam / se quidem indiuisibilem esse per accidens autem diuidi posse ad diuisiōnē corporis quod informat. MAG. non propter philosophiam locutus est: nam & diuus Augustinus loco quo supra / positiōnē hanc non improbat sed doctissimorum virorum esse affirmat. nos ad alia ppterem regioē qippe cāpū spacioſissimū intueor cui nomine ē origo

quod anima
sensitiva
sit diuisi-
bilis

Campus originis De origine animus gentiliū & catholicoꝝ opioꝝ sub breuitate recitant. & manicheorum insania hic improbat: quia dicit anima esse partem diuine substantie. Capitulū. xix. DIS.

Vid in hoc capitulo venatu dignū arbitrare. MA. id quod non modo omniū seculorū & gentiū Philosophos attonitos reddidit: sed ex nostris quoque nonnullos principio errare ceteros suā alii quādiu suspēdere & quod veri salubrissimū de essentiā & origine animi dici possit / ingēti labore prætere coegerit. DIS. In primis de philosophis: deinde de ceteris te absolvas. MA. Phōrō positiōnes in principio li. x. saltē uī sermōe cōmētoraū: nec tā necessariū quā operosū est oēs sin-

diogenes gillati explicare. Diogenes equidē & Anaximenes subā aīc aera ē esse Epicurus
Anaxime voluere. Peripenides ex terra & igne. Xenophates ex terra & aqua. Epicurus
varro
nes rus exigne aera & spū mixta. uī Varro aīam definiē ait. Aīa ē aer con- Empedocles
Permeni ceptus ore deferuē factus in pulmone tempatus in corde / diffusus in cor les
des pus. Empedocles ex quattuor elementis concretam. Circias sanguinem Circias
xeuophila cordi suffusū. Crisippus spiritū. Hiparcus signis vigorē. Hic & Maro Inge Crisippus.
tes est ollis vigor. Eraditus scitillā stellaris cēntiē. Philolaus Aristoxenes. Hiparcus

LIBER DECIMVS DEPOTENTIIS

Almeon³ harmoniā. Almeon diuinum quoddā se semper mouēs. Xenocrates nū xenocra merū maximē virtutis. Anaxagoras intellectum. Aristoteles endelechi Anaxago-
tes am siue a cū & corporis formā. Et rursus de origine disceptantes: qui ras
dam eā semper fuisse. alij incepisse tradidere. Taliū sententias diuus Hie. Aristote-
ronymus nostris cōmīscens/quinqupta praecipuas opinōes de origine Ani Hierony-
mūs cōmemorat: scribens Marcellino & Anaplichio: dicens. Sup anima pythagō-
dejorigie statu memini vestre questiunculē imo maxime ecclesiasticē questionis: Plato
anīc op- Vtque lapsa sit de celo (ut Pythagoras philosophus: omnes platonici &
nione Origenes putant) anima. An a propria dei substantia: ut Stoici: Mani-
cheus & Hispaniē Priscilliani herezes suspicantur. An in thesauro habeā amniche,
tur dei olim conditæ. ut quidam ecclesiastici stulta persuasione confidūt priscilia.
An quotidie a deo siant & mittātur in corpora: secundū id quod in ea.
gelio scriptū est. Pater meus usque modo operatur & ego operor. An cer-
te ex traducere. ut Tertullianus/Apollinaris & maxima pars occidenta. apollina-
lum autumant. ut quomodo corpus ex corpore/sic anima naſcat ex ani-
ma. & simili cum brutis animalibus conditione subsistat. Hęc ille.
Augustinus quoque eadem opiniones/dempta secunda in libro tertio de Augusti-
libero arbitrio: in epistola ad Marcellinut: in epistola ad sanctum. Hiero-
nymū de origine anime: in epistola ad Optatū de eodē recitauit. sed nul-
improbat error ma-
nichorū lam amplexus in sententia alīcqdū suspensus permanit. Manicheorum
tamen errore semper refutauit. quē & beatus Hieronymus in expositiō-
ne fidei ad Damasum papā anathematifat. Tanto enim facilius hic error
conuincitur quanto manifestiore contradictione in Vngaria se conclusit.
Si enim anima dei pars est/creata esse nequit: creatā tamen dicit qui ip-
sam de dei substantia productā inteligit. Amplius dei essentiā non om-
niō simplicē/sed tot particulis distributā quo sunt anime. rursus dei
partem toti homini imperfectiorē/aut quālibet animaque imensam om-
nipotentem & si qui talia deo verificantur/dicī necesse est. & quod ex
ecrabilis est: deū peccatis obnoxii/sicque eternis supplicijs cruciādūt nece-
ssario sequitur. Hęc errore a diuo Augustino multifarie explosum relinquit. Augusti-
mus: si prius unū testimoniu ex ipsius libris adduxerimus: in li. xi. de ci-
uitate dei. c. xxii. circa finem intulit. Si Manichei non desiperent vel po-
tius infirarent: si dei naturā sicuti est incōmūrabilē atque omnino incor-
ruptibilem crederent: cui nocere nulla res possit. animā vero quod volunta-
te mutari in deterius & peccato corrumpi potuit atque ita incōmūrabilis
luce priuari: non dei partē acc̄ eius naturę quę dei est sed ab illo condi-
tam longe imparē conditorī christiana sauitate sentiret. hęc ibi. Q uod
vero duplēcē animā in homine/unā bonā/alterā mouentē ad malum
& bonū facere nequeuntē fabulantur: errorem nō minuit sed auger. Nā
fingunt: cum deus videret quanta labes & vastitas imineret regnis suis
nisi aliquid aduerſe genti opponeret & ei resistiteret: misisse hanc virtutē
Id est animā bonā: de cuius cōmixtione cū malo & gente tenebrague mū-
dus sit fabricatus. Errorē hunc teterrimū diuus Augustinus li. de dua-
bus animabus & libro contra Fortunatum funditus eliminauit. Quid

ANIMÆ INTELLECTIVAE

141

enim stultius & execrabilius dici potuit q̄ omnipotētē aliquā aduersam gentem timuisse. Prima & tertiā opiniōes in campo immortalitatis ventilabimus. Philosophoꝝ autē opiniōes q̄ tuor principales / q̄ dicit̄ animā vel aerē/fumū/flatum/ignem sive scintillā/ sanguinē mouentem cor &c. sapiens philosophus li. Sapie c.2. refutauit. & Aristoteles primo de anima incōueniētes docuit. Nūc duas ultimas sub breuitate percurramus. DIS. ut libet.

Animę nō sunt extraduce; sed singulę singulis corporibus a deo creātur nouę & infundunt̄. Opinio Auicenne de intelligētiarꝝ productione refutatur.

Capitulum vicelimum. DISCIPVLVS.

Nimis p̄creari extraduce; p̄ter scripturaꝝ auctoritates/ q̄s diuꝝ pater Augustinus in p̄fatis epistolis refoluit: id maxime arguebat: q̄ ab Adam omnes, nascimur fili⁹ iræ: non autem rōne car-

Dn̄is (cui peccatum inesse nemo sanus credit) igit̄ rōne animę: q̄ ex anima illius traducatur: vel ut corpus de corpore vel ut lucerna de lucerna ac cendi⁹. aut in semine a parentis anima simul decidunt̄. Discussis autē fallitatis tenebris hęc quoq; opinio reiecta est: & singulas animas singu-

li. 2. sente. lis nascentibus q̄t idie a deo fieri/ut rōni & fidei coniunctū receptū & ap. di. 28. probat̄ elſt̄ tū ab Augustino tū a Hieronymo: qui p̄ ceteris hanc quelli Aug. c.13. onē elaborauere. Vnde Augustinus lib. de ecclesiasticis dogmatibus sic ait. Animas hoīm nō esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas / idē de spū nec simul creatas: sicut Origenes singit. neq; cū corpib⁹ per coitū semi & anima nan⁹ sicut Luciferiani Cirillus & alij latinoꝝ pl̄umprores affirmat: s; Ania creā 8.48. &c. dicim⁹ corpus tm̄ per cōiugij copulā seminarī. creationē vero animę sodo insun-

.40. lū creatorē nosse: eiusq; iudicio corpus coagulari in vulua & cōpingi at ditur que formari/ ac formato sā corge animā creari atq; ifundi ut viuat i utre

ro homo ex anima cōstant & corpe: & egrediatur viuus ex utero plen⁹

humana substātia. attestat̄ idē glo. in c. qd̄ vero. 32. q. 2. Consentit diuꝝ

Hierony. Hierony. li. 2. cōtra Rufinū. & in epistola ad eūdeꝝ. & regius p̄phetadicēs psal. 32.

Isaias Q̄ uī finxit singillatim corda eorū Isaias quoq; ait in p̄fona Dñi. omnes

c. 57. flatū ego feci/quas scripturas de animabus exponūt. Aristoteles quoq; li.

Aristoteles de animalib⁹. 16. solū intellectū ab extrinseco aduenire docuit. Q̄ d' autē

Auicenna Auicenna in sua metaphysica de intelligentiarꝝ unius ab alia: in sup & ani-

li. 9. mās ab intelligētiis p̄ductōe differuit: & auctor li. causas eundē secut⁹ affirmauit ut miꝝ sufficiēter p̄bat̄ & catholiꝝ assertōi xirariū explodit̄

Anima est essentia simplex: nec ex materia corporali nec spirituali composita phisice: licet cōposita sit metaphysica compositione. Capi.xxi. MAG.

Erūm catholicis nō nulli & si animas ut dictū est s̄ singulę singulis deo creari & infundi astruant / imateriales tamē illas esse nō

K

LIBER VNDECIMVS DEPOTENTIIS

admittit: quosq; alij ut facilius q̄ obiectū ppellere valent/animas nō de materia corporali sed spirituali/extensionis/priuatōis & corruptiōis penitus immuni consistere affirmant. facile utraq; sine ph̄e & fidei iactura magister defensari potuit.eas tamē nec de materia corporali nec spirituali/sed de nī sententia hilo a deo crearti:Magister sentē.li.2. dif.17.& Dionysius li. d̄ diuinis no Dyonisi minibus scripsierit. Substā iā q̄ppe spirituales sicut sunt incorporales ita & iā materiales. Q d̄ autē Augustinus li. de ecclesiasticis dogmatibus. Augusii omnē creaturā co p̄cā dicit: mox causam & intellectū dicti subiūgit. q̄a non ubiq; sunt/sed localiter circumscribūtur : sicut anima q̄ carne clausa dicitur: ut posthac declarabitur. Idē in epistola ad Hieron. de origine anime deducit. DIS. Simplex igit̄ resistentia est anima^s. MAG. Simplex est per exclusionē cōpositionis ph̄isicae : q̄ est ex materia & forma naturali. cōposita vero est cōpositione metaphysica: q̄ est ex realitate & realitate: quā una se habet in potentia ut quod / altera in actu ut quo , ab illa genus/ab ista differentia sumitur. Hinc Boetius li. de trinitate. In omni Boetius quod est circa p̄mū/est hoc & hoc: id est quod est & quo est . Est & in ea Aug. c. 6: accidentis & subiecti cōpositio. de luce enim in tenebras: de scientia in &c. 10. de ignorantia mutabilis est. de illa Augustinus li. c. de trinitate &. xi: de ci cūitate uritate dei differuit.nos reliqua percurramus.

Excusat se auctor de tarditate ad respondendū.
& positiones de origine anime vegetatiā &
sensitiū & numerat. Cap. xxij. DIS.

Vx de origine & substantia anime digesta sunt/ de sola intellec-
tiva intelligenda inducta testimonia p̄suadent. de vegetatiā igit̄
tur & sensitiū qd̄ astruis^s. MAG. Difficiles difficillimis quæ
stiones accumulas: nō adverētēs materias grandes (ut inq̄t Hierō.) inge-
nū parua ferre non posse. insup q̄ odiosum sit/ex mltis posib;bus unaq;
præferre: nihil pendit. Ego autē econtrario ad respondendū efficior tar-
dior: quo ingenij p̄uicatē/tili ruditatē & ep̄itoatī p̄scriptos limites cō-
sidero artenti^s: quo^s p̄mū arcana naturę non penetrat: alter^s sane cōcep-
tū obscurius explicat. ultimū nec selectū corroborare/nec neglectū finit
rōnibus cōfutare. DIS. In singulis his eo facilius veniā dabo / q̄ mi-
nus ea a te exquirō. plāno autē sermone ad p̄positā q̄stionē respondere te
plurimū hortor. MAG. de brutali anima diuersi diuersas. p̄tulere sen-
tentias. Afferentibus alijs^a a creatorē omnium has animas in primordio
ex materia quadam spirituali p̄ductas: conseq̄nter vero ex illis in specie
consimiles actōe naturę aductas. Alijs oppositū tuentib^s. visum est eas
& a primordio & deinceps a solo creatorē de nihilo fieri. gbus suffragari
videt dictū Augustini li. de vera religione: dicētis. Nulla vita est q̄ non Augusti
sit ex deo: quia deus utiq; luma vita est & ipse fons vitæ. & regius pphe psal. 103:
ta cū de animatisbus terre marisq; sermonē texeret: subiecit. auferes spi-
ritū eorū & deficient & in puluerē suū revertent. Emittes spiritum tuum
& creabunt & renouabis faciē terre. Ceteris deū a quotidiana creatōe se

ANIMAE INTELLECTIVAE

que strantib⁹ p̄stasit est: aīam ab anima generari nō per decisionē aut p̄tiū separationē sed quēadmodū accensa candelā alias accendēdo sine lumi-
nis p̄p̄ij diminutione multiplīcat, cū em̄ oīs anima (ut aiunt) indiuīs
bilis sit: ad diuīsionē materiē i p̄tes utrobicq̄ rōta cadit. sicut cernere est
in surculi deceptōe. & anguillaq̄ diuīsioe. Sed q̄ nec ea sententia sat̄
p̄spicua vīdet̄: placuit reliq̄ animās hui⁹ generis a primordiali reḡ ori-
gine beneficio creatoris vel ex nihilo vel p̄creata rōne seminali esse cre-
p̄isse. deinceps aut̄ non q̄ creationē sed naturē actiōē ex inditīs a crea-
tore elementis generatiūs seminalib⁹/coagente celoē influxu in p̄patu
lū prodire. scđm q̄ scriptū est in Genesī. producāt aquę reptile aīę viuē-
tis &c. Hęc sententia v̄bis diuī Augustini corroborari posset: q̄ ex ægre
gj̄ de trinitate ipsius volumine li. 9. cū de plantis ageret inserviū. Et
libro de ecclesiasticis dogmaribus ait. Animaliū vero animę cū carne ip-
sa carnis viuacitate nascunt̄ & cū carnis morte finiunt̄. Sile in lib. de sp̄a
ritu & anima legitur. Libro quoq; de aīalibus Aristoteles idē sensisse vi
detur. Sunt tñ q̄ nec semen nec celū influxū viuentes substantias attinge-
re cōcedunt. agens eq̄ dem p̄stantius est passo: omne autē viuēns p̄stātū
est non viuēt. ex. xii. de ciuitate dei. inanimati igitur celū & quælibet
semina/ viuentē animā attingere nequeūt. Om̄is itaq; animę causalita-
tē deo immediatus attributūt: nec tamen animas tales creari admittit̄. cre-
atio nanc̄ nullā pro recipienda forma materiam exigit: sicut in plantis
& aīalibus esse conspicimus. Hęc posītio & si philosophiae principijs in-
nitatur/præcedenti tamen præiudicium non facit. Nam qđ de nobilita-
te agentis assūmit: nō ratione essentiā: sed causalitate accipi potest. no-
bilius est enim agere qđ pati. vel quia in simplicibus & uniuocis locū has-
bet: celum autē & seminaria vīs unā causam aggregat: cuius ad minus
pars una equivoqua est ad formā introducendā. Cœlū insuper inanima-
tū ex his q̄ libro septimo dīgesta sunt cōcedius. Seminaria autē elemēta
omnino mortua dicere non possūmus. viuēt enim semina/ accepta a cre-
atore vita latēt̄: quae oportuniis temporetoq; occasionib⁹ excitata
erūpit: & species suas peragit. iuxta s. Augustini traditiōem

Semen vi
uit.

Campus immortalitatis. Inquisitio immortalitatis
animæ multorū fuit/ sed inuentio paucorū: quorū
nonnulli ob amore alterius vitę ne cauere seipso: D.
qđ tñ mīme licet. insup̄ qbus rōib⁹ tū a Platone
tū ab alijs aīā immortalitas p̄suasa sit. Cap. xxij. K

Eleri nunc gressu quem ex aduerso campum intueor audius per
currāus: ut līmul cū solis occubitu hic liber finē accipiat. MA

Haud sc̄ite hīc valissimū cāpum īnumeris anfractib⁹ intercep-
tū varijs itē & densissimis veprib⁹ constitū celeriore cursu p̄currentuz
Augusti⁹ mones. nā diuīs Aurelius in tredecio de trinitate de vera beatitudine &
anīe immortalitate differens ait. Humanis quippe argumentatiōibus
K ij.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

hec inuenire conātes/vix pauci magno p̄diti īgenio/abundātes ocio/ doctrinīc̄ subtilissimis eruditū ad indagandā solius aniē īmortalitā tem puenire potuerunt: Qui tamē aīē beatā vitā nō inuenerūt stabiliē id est verā:ad miseras eam q̄ppe vitę hui⁹ etiā post beatitudinē redire dixerunt &c. DIS. lento igī passū hęc duo per ordinē despiciamus.

MAG. Aniē īmortalitatē Phōr̄: nōnulli cum didicissent/ amore fūtūrē felicitatis sibi p̄s manus inuenerunt. ut Cleanthes: Crisippus: Zeno: Empedocles & Cato. inquit Laetantius li. 2.c. 18. institutionum. Et be. Laetantius Hieronymus sup Daniēlem c. 1. zēnonē principē stoicor̄: inferos & im Hierony.

Theobro
tus

mortales animas cōcessisse/astruit. Theobrotū quoq; lecto Platonis libro ubi de īmortalitate aniē disperat: se precipitem dedisse de muro: atq; ira ex hac vita emigrass̄ ad eam quā credit̄ esse meliorem. Augu-
stini primo de ciui. dei. c. 22. refert/ Verū in eodem>nulli hominī licet
re in seip̄manus truculētas iniicere abūde deducit: nos huic memori
& variis ratiōes pro affirmanda animę īmortalitatē consulto p̄terim
nec ex his quę ab Aristotele in libro de Anima / in metaphysica: aut in
ethicis scripta cernunt̄: uident̄ demonstratio colligi poterit. Ceterum Aristotele
in de animalib⁹/soluna intellectū ab extrínseco advenire astruit. in li. ve-
ro de pomo & morte(s̄ i p̄ius est) id clarius expressit. DIS. Platonis
autem argumentū quod est cui Theobrotus tantū credit̄ MAG.
Numerus seip̄m mouens/indeficiens est: ania nūmerus est seip̄m mouēs: Plato si
non igitur anima interire potest. DIS. Numeri & motum inter acc̄ phedone
denta cōnumera. illi. octauo digestū est: animā vero substantiā esse ea
quae in decimo libro tractata sunt cōprobant. sic syllogismi p̄missi al-
terā p̄positōē falsam esse necessario sequitur. MAG. Numeri nume-
rantem & motum se mouentem (qualē Plato credit̄ aīam Substantiā)
esse nihil horum quę dīsc̄uiimus phibet. vnde cum in mouentibus &
motibus dēuenientē sit ad id qđ ex se mouēt: non p̄cipiatōē mot⁹ p̄ter
intellectū nullū aliud assignari p̄t. Prima nempe causa īmobilis est: &
primū corp̄m stare p̄t: in ip̄o em̄ mot⁹ a substantia secerit. DI. Nū
& aīa exuta corpe sp̄m mouēt desinit̄ MAG. etiā fili. accessorii⁹ eq̄/
dem est hic mot⁹. Vñ debita corporis harmonia corrupta/mot⁹ viuifica-
tionis in eo desinit: & aīa (quę sine tali motu corp̄nō informat) recedit
seip̄am aut̄ motu ītellectuali mouere in p̄petuū nō cessabit. ītellectis. n.
alij super seipsum reflect̄: ut motus: & circularis efficitur. nunc enim Augusti⁹
scīdam intelligere destit̄ ex quo esse cepit. ait Aurelius. DIS. Habet detri. lib.
igī motus sui i principiū. MAG. aīam sui esse detū habere auctōrē co 14.c. 10.
gnouimus. quō ergo motū ip̄ius quo viuit principio carere dicimus &
Vides q̄a rotunditas motū cōgruit: facilis em̄ mouēt qđ magis rotundū
est: maximū igī rotundū quo rotundi dāri nō posset / si sup̄ perfecte
planū caderet/motū cōtinuaret sine termino: esset nūc mouens & mo-
bile. Sic ītellectualis natura/ex quo esse cepit/seip̄am sine fine intelligi
& cūalia coḡ: oscit/ratiocinādo se mouet: ut quartuor nō sunt duo
quia tūtuor tria cōinet: duo aut̄ tria nō habēt, panformiter & ī ceteris,

ANIMAE INTELLECTIVAE

Præterea tempus inter corruptiōis causas Aristoteles cōmemorat. q̄ em̄ corrūpunt generata sunt & tēpore mēsurant: tēpus autē ut viſum est cū sit numerus ab anima dependet. anima vero tempori subditā non est/sed ad tēpus se habet ut viſus ad oculū: qui licet sine oculo nō videat / tū nō habet ab oculo qd viſus est. sic anima in mēsuratōe motū tpe utit. & in hunc uſum varia instrumēta fabricat. Motus itaq; discretiōis animae q̄a tempore mēsurari nō habet / tempore finiri nequit: ideo ppetu⁹ est. Adde quia nullus vel numerus vel motus potest animae mēsurandi ac numerandi motū ævacuare: quia omnes præcedit motu suo intelleciuo. Vnde ratio circuli ante omnē motū est/ nec tempore constringit hēc tamē in anima rationali reperi. similiter & ceterae mathematicae discipline: & incorruptibiles scibilū veritates, quare & aia; immortalē esse manifestū erit. DIS. non mediocriter mouet/ q̄ veritates iuariabiles quas anima abstractas intelligit cōplacit: & addiscitenti miromō explicādo manifestat: nec in talibus corpe necessario utit. limpidiū nanc⁹ hēc intuitor dū clausis oculis & quad fieri potest mentē ūnū corporis æleui.

MAG. plane, nā Prophet̄ in extasi aut raptus simili⁹ & in somnis secretissima cōtemplabantur. clarius autē ab omni corporali mole liberata anima talia intuerit. DIS. persuasus sum. MAG. Cōfirmat hoc: q̄ matelcente corpore/ reddit anima ad cōtemplandas altissimas veritates expeditior: nec a maxime intelligibili⁹ ledit quēadmodū dissolubiles potentias ab excellenti sensibili corrūpunt. Præterea desideriū naturale fructuatori⁹ nequit. li. 3 de anima. 2 phisic⁹ & primo de celo & mundo

Aristoteles astruit. Omnes hoīes autē naturali desiderio beatitudine appetunt. ait s. Augustin⁹ li. 3 de tr. c. 8. & Aristoteles primo Ethic⁹. Beatus vero nō potest haberi in hoc mundo. secundū btm Augustinū li. 22. d' ciui. & Boetii li. tertio de cōsolatō phisic⁹. igit necessariū est aias in aliud seculū durare: ibiq; desiderata beatitudis eternitate potiri. Sed qd plura: imago & resplendētia viuentis in secula creatoris quō desineret cū nō dies illustrata sole desiceret/ si in nostro hemispherio sol sp̄ disteret

Quibus scripturar̄ testimonij ūlūmari possit aīg
immortalitas. & quō aīa respectu dei mortalis sitq; mutabil⁹. & de dupliči eius morte. Cap. xxiiij. MA

Ed ne a q̄pia; veritatis lumen q̄d ex pmissis de animē ppetuitate haūisti/ obtenebri possit: ipsum sacro & eloquiorū muro circū Aīc Imorda. unū aīt veritas. ego vitā eīnā do eis. & Aure. in ecclesiasticis dō talitas

Cicerō gmatib⁹ c. 1. sc̄ q̄ libe; nōnulli Gennadij dicit⁹ folū hoīem credim⁹ ha Augustin⁹
Valerius bere aīa; substantiū: q̄ exuta corpe viuit: & sensus suos arq; īgēia vī **Ioan. 10.**
Maxim⁹ uaciter tenet. non cum corpore morit⁹ sicut Arabs asserit. neq; postmo
Virgili⁹ dū interitura sicut Zenon dicit⁹: quia substātialiter viuit. Idē li. de spiri-
Ovidius tu & aīa c. 48. dicit⁹. & Dionysius d̄ dīu. no. c. 4. Animē humānē habet
Thi. 5. ex bonitate diuina q̄ sint intellectuales. & q̄ habeant substātialē vitā &
Ezech. 18. incōsumptibil⁹. & Cicero in li. de senectute introducit Socratē apud Pla-

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

tonē dicentē. Quid multa sic mihi p̄suadeo/sic sentio: cū tanta celeritas animorū sit: tanta mētoria p̄teritorū/futurorū prudētia: tot artes/tātē sci entiē/tot nō posse eā naturā q̄ res eas continet esse mortalē. Et ī fine ad iungit. O p̄clarū diem cū in illud animorū cōciliū proficīscar: & cū ex hac turba & colluione discedā. & plura ibidē. Valerius q̄q̄ maxim⁹ li. Secūdo nōnulla ad id p̄positū cōtulit. Virgilii quoq̄ in. 6. ænei. & Qui dius li. 9. methamor. & poetaq; numerosa turba aīam imortalē credidit. Sed q̄bus nec ista satis faciūt. c. pe. 24. q. 3. legant: & contrariūt assērētes inter hēreticos inueniēt.

i. Thī. 6.
Ezech. 18.
Sapīe. 16.
de pe. di. 1.
pa. tesuſci-
ratus. &
Aug. li. 6.
de ci. c. 124.

DIS. Si sacrī litteris dicta firmare cōtendis q̄ contraria vidētur ex his testimonia dissoluas necess̄ est. Ait enī Apoſt̄olus loquens de deo qui habet imortalitatē fokus. & propheta Ezechiel. Anima q̄peccauerit ipsa moriet. MAG. Fortiter opponis. sed hac longe aliter accipiēda sunt. Solus enim deus imortalitatē habet: q̄ cum incomutabilis sit: sicut vitā in semetip̄o habet sic seipsum cōseruat: & ipsum nō esse impossibile est. anima aut̄ mutabilis de bono in malū/accēpit esse p̄ creationē: & a creatorē p̄petuā per indefinētē cōseruationē. Ezechielis aut̄ vaticinū de morte p̄ peccatū qđ priuat animā vita gra-
cie intelligendū est. de qua in li. Sapīetī. Per maliciā occidit homo aīam suam: q̄a peccatū graciā expellit. cuius pr̄sentia anima/sicut corpus per ipsam viuit. inquit Augustinus. Est & alīa animē mors & qđlē sumā: ali enatio scilicet eius. Vita dei in eternitate supplicij. ut tefat idē lib. vi. de ciuitate. sed de hac in cāpo miseriē: nūc q̄ rettant in hoc cāpo iustrabim⁹

Sola rationālis anima imortalis est. positio autem

Platonicoz de aīa mundi in quā plantaz: & brutoz aīalū aīas reſoluteſtas putāt: explodit. & contraria luculētissimis testimo-
nijs sancti Augustini aſtruitur. Capitulū. xxv. DIS.

nīnq̄ humānē ſolū/ an & ceteris imortalitatē infeſſe credit. MAG
pr̄missuz ex li. de ecclēſiaſtīcī dogmatib⁹ testimonīū ſolū ho-
mīnēz imortalē habere aīam explicat: qđ ſi minus eſt: adducā qđ

in eodē. c. ſeqnti additur. Animaliū yo aīē nō ſunt ſubſtantīq̄ (intellige
corrupbiles) uñ ſequit. ſed cū carne ipſa carnis viua citate naſcunt: &
cū carnis morte ſtiuunt. & ideo nec rōne reguni ſicut Plato & Alexand: p̄putāt: ſed ad oīa nature incitamē dicunt. DIS. Si igī iuxta Platōi
coꝝpōſitōem imortales ſūt aīē irrationalēs: arbore iuccifa & bestia
moriēte: ubi manēt illa: aīa ſi nō corrūpunt. MAG. In aīam mūdi
inquit refoluunt. nā ut aiunt ab ipſa ſunt. Vnde ſicut anima rōlis tota
in toto & tota in qualibet pte homī ſt. ſed nō eadē officia in oīibus ex-
ercent. in oculo etenī videt: & dicit̄ viſiua. in aurib⁹ audit: & eſt auditiva
& ſic d' alījs. ſic ut aīū: aīa mūdi imptibilis in toto mūdo tota &c. lapidi-
bus preſtat eſte: plantis vegetare: brutis ſentire. Hęc inquit ante aduen-
tū intellegiūq̄ embrionē vegetat: & id exercitiū in nōnullis mortuis ex-
ercent: q̄bus & ungues & capilli crescūt. Triplicēm gradū animarū Var-
ro diſtinguit. ut refert Aurelius li. 7. c. 25. vegetatiū in plantis ſentim̄

Aug. d' ecclēſia dog-
c. i.s. & 16

Aug. de
ciui. li. 4.
Varro

Platonis
& Alexā.
positiōes

ANIMAE INTELLECTIVAS

In aliis q̄ mundi sunt oculi: & intellectu in q̄ hoīes deo videntur similes. Solos em̄ illos aiaaduertisse quid sit deus credit: qui eū animā mo-

Idem li.7. tu ac rōne mundū gubernantē affirmat. nā & ipse ut ait Aurelius: dicit
c.6. dēū se arbitrari esse animā mūdi: & hunc ipm mundum esse dēū. Alludit

virgiliius. Vergilius cū ait. Iupiter est q̄dūq̄ vides quodcūq̄ mouet. Plato au-

tēmundū esse aīal beatissimū & sempiternū: sic & sydera instanter affir-

mat. unde & homo grēce microcosmus id est minor mundus dicit: hoc

autē q̄ impprie dicere si macrocosmus. i. maior mundus/ cuius homo

similitudinē gerit aīam nō haberet? Et quia ab hac aīia oīm motus/or-

do & discretio est: ipsa quoq̄ numerus seiūm mouēs appellat. Nec mirē

si Aristoteles cāipfa ā naturā lagacē/ alij Fatū / alij necessitatē cōplectiōis

dicere volvere. Singuli tñ positiōes suas moderates: de quib⁹ differend⁹

locus nō est: in illa nō modo animas/ sed & oīm rege formas ante rerum

productōes/nō quidē tpe sed natura p̄existere Platonici voluere. n̄ for-

mas ut in rebus lūni & in mundi aīa s̄;m re / sed essendi modū tñmodo

diffire. M̄lta & Secretiora qdā ph̄e circa aīi m̄di declaratōe; explicāda

veniūt: q̄ cōsultius in epitōate istoc silētio p̄terimus. Augustin⁹ vero in

locis p̄nominatis positōe de aīa mundi satiū exterminat. Quid autē de

aīabus stellar̄/ & ex cōsideratiōi alia: mūdi p̄tiū sentiēli. 7. nō oīno p̄ter

issē memini. DIS Conclōe; i ḡe in p̄missō exli. de ecclesiasticis dog-

Augusti maticis capitulo tenendā centes. MAG. etiā fili. & in li. de fide ad

Petrū loq̄ns ait. Q uosdā spiritus sic deus creavit ut s̄;p̄ effent: q̄sdā ve-

ro ut qñ sp̄ritus desineret: illos itaq̄ desituros: quosdā ex aqua/q̄sdām

quia si voluit p̄duxit ex terra. & infra. Spiritus oīm aīaliū tā diu sp̄ūs

sunt q̄ diu in corpib⁹ viuūt: aīa quippe q̄ rōnis capax diuinitus facta n̄

est/ cū carnelua & incipit & desinit viuere. q̄a qñ corpori vitā non tribuit

& ipsa nō viuuit. Atq̄ ita mīro mō cū oī carnī aīa s̄i cāviēd̄/ sp̄as tame-

irrōl tā diu viuūt q̄dli in carne māere potuerit: & dūa carne sua sepa&

extinguit. Alludit dītis qd̄ beatus Grego. in. 4. dialogos; d̄ triplici sp̄i

ritu adeo creato astruit. DIS. de rōne yō quā idem locus a brutis le-

iungit / quid aīs? MAG. Tu primū quid te mouēat exponas.

Animalibus brutis inesse rōem īmpfectā & īformē quō cōcedi
& argui possit exhibi q̄ opari solent. Capitulū. xxvi .DIS.

Emulta p̄ter ordinē om̄isciri videāur/ a pprio capite de hoc loq̄ ex

ordiūr. videsne (ut aīis ad maiora aīendā) araneas circa edūm

fenestras telas suas ordinat̄ cōtexere: & in centro v̄l cīrcūferētia p̄dā aduo-

litant̄ sc̄z muscā diligēter obseruare? Formicas in aēstate granor̄ acer-

ūū s̄portare/in cōseruandis singulari industria uti? Itē hyrūdines q̄ ar-

tificiose exluto nīdos glūtinare/oī videnti p̄spicū est. Quid dicā d̄ ea

nībus? q̄bus tanta īneſt discretō uedēm ab alīenigā/ latrone & homīci-

dā ab īfonte in vīndictā secludāt: in biuio/ferā altera cēlinasse p̄e sillo-

gīslāt. Ciconiar̄/cīrī & elephan̄tū naturas longū esset om̄orare: q̄ sing Philo ale-

Hierony. Tri p̄dī noscūt ingēto. M. d̄ brutor̄ rōe Philonē scripsisse Hie. li. vi, xandrīn⁹.

K iiiij.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Illustribus testatur. Hanc si nos quoq; irrationabilib; nō oīno adimere voluerim;: ipam nō simpliciter rōem; sed rōem informē dicere possumus. Sicut enim visus in color; discreto confusus est / & informis: formatur autem ratione inter album & nigrum discernente sic brutor; & cursus si quis in opendo cernitur confusus est nec satis distinctus. Hui; in homine similiē quodāmō conspicūs: intellectu tñ formari haud ignoramus. Nunquid qui vocabulorum vīta ignorat: legēs libr; & differētias litterar; syllabar; & vocū discurrat: intellectu autē si adhuc bēf discursum esse bene aut male dijudicat? DIS. Sic cani a deo vīta collatā dici posset qua ex his quāe sensu dēphendit specialius syllogiset: informē tamen esse hunc discursum. cū nesciat si bene an male discurrat. MA. Hāc vīta rōez nōnulli appellant cū discursus & discrecio (cū suis cōfusa) oīno a ratōe leiuangi non possit. Vnde & Aurelius li. xi. de ciui. c. xxvij Augusti? Inest sensibus irrationabiliū animalium & si sciētia nullo modo: at certe quedam scientiē similitudo ait autē scientia nullo modo nā ut in li. d' side ad Petru scribit: nullā intelligenti facultatem diuinitus acceperunt. Et David rex. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. In imperfectioribus autē opibus utputa grana illo vel illo loco reponere: telam in fenestra potius quā alia domus parte texere &c. prīm ex experimēto & memoria p̄teritor; est in his quāe ex parte sunt: partim ex naturē istinctu: & telā texit aranea & grana colligit recenter formica pducta. Opatur autē & inclinat naturē instinctu in eisdē specie ad similia ideo oēs hyrūdines similes nidos araneę telas fabricat. qui autē cognitiōne ratiocinatua opantur opus ad placitum variant. unde nec omnes homines scriptores: & qui scriptores non similib; characterib; scribunt DIS. apte loqueris: nec alia dilucidatōe opus est. ad alterz qd Auguſtinus in p̄missis verbis inuit: anima; scz regressū sermonē vertam⁹.

De Reuolutione animarū a cōcōlo in humana & bestiarum corpora: & de regressu earundē in coelum qui & qu id Philosophi lenserūt. Ca. xxvij. MA.

On omnibus quibus (ut cung;) animē immortalitas iunotuīte causa cōiunctionis cū corpore / & recessus ab eodem ēque patet. It. In primis autem opinionem illor; qui animas tempe p̄cessisse corpora voluere sub breuitate transcurramus: d'hinc innixā verita te sententiam teneamus. DIS. probe. MAG. Pythagoram aiūt pri. Pythagoras μῆτεληψιῶσι p̄ id est transanimationē docuisse: & adeo quidē generalem ut animarum nostrar; in bestias / & rursus bestiarum in homines & taliū in plantas transitū crēderet. Hinc (ut testatur diuinus Hieronymus li. 2. contra Iouinianū. c. 3.) Pythagorici omne qd mouetur & viviū edendū non putant: & eiusdem criminis reos arbitrant; qui abstem/ querumue succiderint: cuius patricide sunt & venefici. Ipse insuper Pythagoras se dicit in bello Troiano fuisse militem Euphorbū / & ibi occisum a Menelaō qui minor Atrides dicebatur. Vnde Ouidius li. Ouidius

ANIMAE INTELLECTIVAE

245

xv. ΜΕΤΟΜΡΦΩΣΕΩ id est de transformatis opinionē Pythagorae pertractans in persona ipsius ait. Ipse ego me memini Troiani tempebeli: Pantoides Euphorbus erā / cui pectorē quōdā Hesit i aduerso grauis hasta minoris Atride. & rursus in eodē. Morte carent animae semper priore relicta Sede. nouis dominibus viuunt habitatq; recepte. Oia mutantur: nihil interit errat & illinc Huc venit: hic illuc & quoslibet occupat artus Spīn: equū feris humana in corpora transit. Inq; feris noster nec tempore depit ullo. Utq; nouis facilis signatur terra figuris: Nec manet ut fuerat nec formas seruat easdem: Sed ramen est eadem animam sic semper eandem esse: sed varias docet migrare figuras. Plato altissimā speculationum cupidissimus: Pythagorē dogmata audiens non modo non respuit sed ipse quoq; animas hominū post mortem revoluti usq; ad corpora bestiarū scriptis & tenuit. Hunc secutus Apuleius: Plotinus: Porphyrius Varro/ Vergilius Tertullianus Origenes quoq; nonnulla quāuis impia/de animaq; reditu scripsere. Q uoq; alij oēs anias puras ab initio conditas a bitrani. & eas quæ ab omni cōtagione corporis libertē sunt/cecum possidere: appetitius vero corpora/latenti desiderio de celo p̄spī/ cere. & pondere terreni cōtagionis/paulatim in inferiora dilabi corporib⁹ diversis cōiungi/& ab his tandem resolutas & purgatas nō ea qua descendunt porta ad superos reuerti. Duas equidem in celo portas p̄ descenſiū & ascensiū aīarē: Macrobius super somnium Scipionis ad mentē Platonicū explanat. Prīa est porta hoīm & delſcensus: Cancer scz. altera Capricornus porta deorum/q; rursus ascendentis anīc immortalitatē deorum consequitur. Galaxia aut per signis protensus circulus / locus ē beatiorū. Cetera autem signa tranſeuntes, quasi ebræ ex vīlis diversis obliuſiūluntur eorum quæ habebāt in celo. In ſphera Saturni acquirūt intelligentiā. in Ioue vimagendi. in Marte animositatis ardorē. in Sole ſentienti opinandiq; naturam. in Venere motus voluptatum. in Mercurio interſtanti vigorem. in Luna virtus auguriādi. Purgatas quoq; ex eo cari ad letheū fluiū: ut inde bibentes obliuſcantur p̄teritorū malorum quæ in corporib⁹ paſſae sunt & ad ſupera cōſcendat & ab his rursus i in ſeriora reuerti cupiāt: Vergilius platonice dixit. Letheū ad fluuiū deus euocat agmine magno (sc̄aiaſ) Scilicet imemores ſupera cōuxa reuifent: Rurſus & incipiāt in corpora velle reuerti. Intantū etiā Apulei⁹ deli-putit ut in li. de deo Socratē afferat anias hoīm in demones tranſire/ vel lares si boni ſunt: vel lemures ſive larvæ ſi mali. Manes autē deos dīcūt. Varro aut̄ aīarē reuersionē ita cōſtrinxit ut nō in bestiarū ſed p̄pria corpora redire eas diceret. Porphyrius q̄q; idē afferuit: & poſt purgationem de celo nō reuerſuras amplius in alia corpora voluit. Purgationem vero aīarē quā theurgiā dicūt & has falſas opinioēs Aureli⁹ lib. 9. & 10. & ciuitate lufficiēter cribrauit. Et h̄tū Ambrosius li. de fide resurrectionis c. penultio & ultio hui⁹ figmēti auctores irridet dicens, neq; em̄ mihi debet videri qđ crēderis vos in bestias poſſi mutari: qui bestias adoratis.

DIS. Pythagoram Platonem Porphyriū ac ceteros gentilitatis caligē

Plato

macrobi⁹

vergilius
Enei.
ApuleiusVarro
Augu. de
ciui. li. 22.

c. 28.

Ambro.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ne obfuscatos in difficultissimis questionibus animarum scz origine & ppe-
tuitate errasse parvifacio. Origenes vero quem singulari ingenio & vite
prudentiae claruisse: & sacras litteras non modo legisse: verum etiam ab aliis
exposuisse feruntur: in dictis questionibus delirasse: quis facile crederet?

MAG. nemo nisi qui eius scripta singulari diligentia considerauere.

DIS. & qui fuere isti? MAG. diuini Hieronymi & Augustini inge-
nio in eloquio/doctrina fide & sanctitate clarissimi. DIS. Pauca si p-
sto sunt ex his de Origenis circa animas errore deducas.

Origenis error de lapsu animarum de celo. & muta-
tione earumdem in demones: & de saluatione demo-
num Capitulum. xxvij. MAC.

Eatus Hieronymus ad auctum scribens inter ceteros errores Origenis Hieronymus
quis in libris περὶ ὁμοίωσιν id est de principiis docuit: etiam
hunc de animalibus apte ostendit: & in expositione fidei ad Damas-
Origenis sum papae cōdemnat. Credidit. n. Origenes (ut plano sermone pauca re-
feram) animas in celis fuisse angelos: ubi quæ postquam peccauerunt deiectas
in istum mundum in diuersa corpora: tanquam in carcere p̄delicti qualitate: in quibus si noluerint ad meliora conuertiri: in alio mundo demones fieri: de-
mones quoque si voluerint ad meliora conuertiri: in alio mundo vel triu-
dis: p̄ supplicia atque tormenta in corpibus eruditiri: & rursus ad angelicam
genitatem negligenter. Nos quoque si negligenter non egemus in corpibus
angelos futuros ait. Nam etiam angelum & demonem (quos unius assertit
natura sed diuersarum voluntatum) p̄ magnitudinem negligenter & stulti-
citer iumentum posse fieri: & p̄ dolore penitus & ignis ardore magis ac ma-
gis eligere ut brutum aī sit: & in aquis habiter ac fluctibus: ac corpus ac
sumere huius vel illius peccatis. Et quis hec dogmata non iuxta suam
sententiam in primo periarchon dicat: in sequentiū tamen multa alia erronea
inducens suam fate tur. ut patet p̄ Hieronymū quo supra. Epiphanius quo
p̄ in ep̄la ad Ioannē hierosolimitanū episcopū (quā sanctū Hieronymū
& grecō in latīnū trāstulit) Origenes hec sensisse libere astruit. Insuper &
discipulos suos docuissentne quis oret in celo ascendere: ne prius iterum
peccans quam ante peccauerat: rursus p̄cipitetur in mundū. Propter has
nanciā animagē circulationes / diuersos sibi inuicem succedere mundos
sensit & scripsit. inquit diuinus Augustinus li. xi. de ciui. dei. c. 23. Errōre Augusti.
hunc pessimum Augustini varijs locis cōstat. utputa li. ii. c. 22. li. ii. c. 13.
li. c. 20. in ep̄la ad. s. Hieronymū de origine ani. de eodē ad Euodius &
Op̄ratū. & li. ii. de Trini. c. ultimo. Sacri etiam canones errorem istū in-
ter heresēs damnant. 24. q. 3. c. pe.

Capitulum vicesimumnonum
at in celo commissa sed ut in proprio perfectibili.

Capitulum vicesimumnonum DIS.

X. p̄flosa vanitate quid tenendū sit videamus? MAG. Aīas ratio

ANIMAE INTELLECTIVAE

246

tales quotidie singulis corporibus sufficienter dispositis singulas a deo
creari & simul infundi ex prioribus liquet. Infundunt autem non ut carceri
bus in quibus nescio quae priora delicta luant: quae enim simul infundendo
creantur prius non erant nec peccauerunt. Hinc & ap[osto]l[u]s loquens de Iacob
& Esau ait. Cum enim non dum nati fuissent aut aliqd boni egissent aut ma-

Ap[osto]lus

Malach. 1.

2. Cor[inthi]i. 5.

Phil[ippi]i. 1.

Roma. 8.

Psalmista

Tho. 2.

2. q. 25.

arti. 5.

li ex nomine dictu est: Iacob dilexit Esau autem odio habuit. Rursus qui carceribus penaliter includunt eos non modo non amant: sed si possunt effugiunt. anima autem talis amore corporibus copulantur / ut iuxta apostoli vocem non expoliari sed superueniri velit. DIS. non idem dixit desiderium habens dissoluiri & esse cum Christo. Et iterum, infelix homo ego quis liberabit mede corpore mortis huius. David insuper ait. Heu mihi quia incolatus meus plongatus est. MAG. prompte scripturarum loca adducis: sed fortasse minus bene intelligis, nam ut beatissimus Thomas exponit. Paulus non refugiebat corporis naturam: quia ab eo expoliari nollebat: iuxta priorem vocem: sed volebat carere infectione cōcupiscentię & corruptiōne corporis quae aggrauat animam ne possit deum videre. unde notanter dixit de corpore mortis huius. Non igitur anima corpori tanquam carcere: sed pro perfectibili unitate non per assidentiam ut rector nauis: quemadmodum maledicunt Auerrois somnia uit sed per realē informatiōnē ut per se forma. ut exprimit elementina unica de summa trinitate. & fide catholica. Cum autem talis informatio consistat in proportione harmonica quam in alio eadem non reputatur/ ideo ne anima unius corporis alterius ut forma coiungitur sed cuique propria infunditur / creatoris voluntate: ut in eis ipsi famulantes maiorem mereantur et non aliquam a deo perfecte consequendam in aduentu iudicis, inquit Athanasius in symbolo. Omnes homines resurgere habent cum corporibus suis: & reddituri sunt de factis propriis ratione. & quae bona gerunt ibi in vita aeternā quae vero mala in igne eternū. quae duo sequentib[us] capitis indagando veniunt. DIS optime: prius tamē separatione & reunione anima & corporis latius persuadebis.

Quod ania reuniri possit corpori exemplo deducit. & Auerrois opinio de unitate intellectus reprobat. Insuper resurrectiem a Getulibus creditam ab ecclesiis Christi apostolis & prophetis multipliciter attestat esse ostenditur. Capitulum. xxx, DIS.

Nima cum in proportione quam data unita sit corpori: necessario separabitur pro parte resoluta: quae vero immortalis est subiecta: separata non intereat: sed per se subsistit nec tantum proprio desiderio suo quod a corpore habet cuius per se forma est frustabilis: natura autem idem corpus numero resolutum in cineres restaurare non potest: restaurabitur igitur ab eo quod ipsum prius ex nihilo in eum oīm materia creavit cui permanens anima ut per proprio perfectibili reunitur. Quemadmodum enim percutes vitrum in proportione integrum vim quandam immittit motu & sonu harmoniacum in eodem efficientem: quam rupita vitri proportione & integritate necessaria est mox abscedere: quae vis si incorrumpibilis esset substancialis & per se subsistere posset: donec aliqua arte vel ingenio vitro reformato reuniretur in eodem utique pratermissum motum & sonum continuaret. DIS. CIPVLVS. Placeat haec manuductio: nam creationi & infusioni anima vide

Athanasi.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

tur plurimū conuenire. non enim extra vitrum p̄cutiens vim hanc causat & vitro immitit: sed in vitro cā concitat. Sic & creator animā non prius creat extra corpus & postea infundit: sed simul eodem instanti in corpore creando infundit: in q̄ motus viuificatōis & intellectōis varios exercet. MAG. Scite qd̄ volui resumis. DIS. Aliud aut̄ video paulo ante cōmemoratū: qd̄ nondū intelligo. MAG. Plura forrasse. nec enim oīa dilucidare possum⁹: verēt̄ edictio qd̄ te dubiū reddat. DI S. Cur Auerrois & maledictū & somniantē appellaueris. MAG. quia hic catholicā irridens sinceritatē ad Mauretis caninā perfidiā redit. & dum Aristotelis lucubrāt̄es in multis nō īdoct̄ exposuisset: tñ eū locū q̄ deppetuitate aī rōlis est: non tā obtenebrauit q̄ etiā rōibus & argumētatiōibus telē araneę paulo fortioribus depravare conatus est: int̄m̄ ut diceret unū & eundē numero oībus hoībus ess̄ intellectū: qui corpus nō realiter inhērendo informaret: sed coass̄istēt̄ intelligēt̄ p̄staret. q̄ dīto quid turpius? aphā vera quid remotius? in fide Christi quid exēcrabilius? DIS. Nihil profecto: sequeret̄ enim castos quoq; ac virtuosos cū lenonibus auarissimis eadē labē teneri: insectos / & ex corpore & anima non vere unum posse fieri compositum. MAG. Adde q̄ mox in sequentib⁹ demōstrabit̄: omnes hōies in eterna gloria beatificandos/eosdemq; in aeternis cruciatidū puniendos. Sicutim unius hominis intellectus dāina perfretur vīsiōe / om̄s beati erūt quoq; hic idē intellectus est. rursus s̄ unius intellect⁹ dyabolō & socijs eius adiudicabit̄ ad gehēnā/om̄es ardebūt pariter quoq; hic idē est intellectus. DI. Intelligo. sed fortalle si hic int̄m̄ desipuit: nec resurrectōe in vitā vel p̄nā credidit. MAG. Credidit utiq; q̄ & intellectū imortale cognovit: & pp̄ter futuras sp̄urcias legi Mahometici seruuit in eadem p̄missas Nō em̄ resurrectōe mortuor̄ & alia vita a solo Christo & ap̄l̄is in nouo testamēto / pp̄hetis quoq; in veteri testamēto p̄dicata est. Sed a gentibus etiam p̄nunciata uti clare videre est i veribus Sybillē Eritreæ: quos dī Sybillā Iūus Augustinus li. 18. c. 24. de ciui. cōmemorat. Plato etiā scripsit aīas Augusti: ad corpora redituras. ut ante patuit. & Aug⁹. li. 22. de ciui. c. 27. testatur Labeo sic. Virgiliius/sic Pythagoras senserunt. Labeo quoq; & Marcus Varro Marcus tñnulos resurrexisse scripserunt. ut recitat Augustinus in eodē li. c. 28: varro.

DIS. naturalib⁹ igīt̄ rōnibus futurā resurrectōe v enari poterimus

MAG. q̄ pp̄ter. DI. ga utiq; sā dīcti phī cā nō ex̄fī de possibilem crediderūt. MA. verē att̄ vel auctoritate scripturaq; ancessor̄ suorū vel ipa experientia p̄ moti possibilē fore anīc & corpis reunionē cōcessere nā naturali idaginē nec a priorē/nec a posteriorē (ut qdā opinant) id sufficienter p̄bari poterit: sed articulu est fide creditus. ut patet i symbolo Ap̄lor̄ ubi dicit̄ Carnis resurrectōe in symbolo Niceno ubi dicit̄. Resurrectōe mortuor̄. In symbolo Athanasij unū prio adductū est testimoniū. In sup̄ dñs i euāgelijs. Ap̄l̄ i suis ep̄lis. fere oīs. pp̄phete veteris legis idē luculēt̄isimis testionis astruūt: q̄ ad p̄n̄s p̄tereūda sūt. ea tñ diuus Aug⁹ i li. 18. de ci. dei sufficiēt̄ deducit̄ nos capū gl̄iae ingrediamur.

247.

ANIMAE INTELLECTIVAE

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Campus Gloriæ. In hoc campo inquiritur ad quam gloriam peruenire possit anima intellectua nunc corpore exuta & demum eidem in resurrectione uniuersali reddita. Vbi iterum sint animæ exutæ bonorum & malorum donec corpora resurgent. Quibus etiam bonis animæ bonorum interim præfruantur & quibus dotibus ornentur. Capitulū. xxxi. DIS.

austam felicissimæ semper hanc predicatorum horam /qua amenissimi huius campi sepibus appropinquamus. Iucundissimæ quippe in eo futuram venationem/nomen ipsum quo prestituatus est promittere videtur: nec enim crudeles simanesque bestias lentibus spinis aut grauiter olentibus paludibus latitare possunt in eo loco cui nomen gloria est. MAG. probe. Quoniam nemo hic habitabit in monte domini nisi qui ingreditur sine macula: ut agnum immaculatum tollentem post mortem di sequantur quocumque ierit in pascuis uberrimis. Qui autem ex hac lachrymarum valle egrediens maculas secum defert: compunctiōis oleo non linatas/nec ignis incendio purgari poterit: sed in exteriores tenebras propicietur in infernum inferiorē. Macule vero quæ compunctiōis oleo hic molles fuerint/edacia ignis propagabuntur in eo loco quæ ob id purgatorium dicimus: quæ mundata ab omni contagione corruptiōis: sicut & illæ quæ maculas aut non continxerunt: aut hic antequæ exirent diluerunt: evitatio ad superos euolabunt: ubi in placidissimis sedibus constitutum donec recipiant corpora: sed iam incorruptibilia quæ ornent/ non onerent inquit dominus Augustinus li. xv. de Trinitate. c. xxv. Et rursus li. 13. de ciui. dei. c. 7. Idem sub his verbis exprimit dicens. Animes piorum iam sunt in requie: & impiorum in tormento donec eorum corpora reuiuiscent: illoque ad vitam aliorum ad mortem perpetuam. Et in Enchyridion. c. 108. & ius pontificium. 13. q. 2. c. temp⁹. Temp⁹ quod inter hoīs mortem & ultimam relirectionem interpositum est: annas abditis receptaculis continet: sicut unaqueque digna est: vel requie vel erūna: pro eo quod sortita est in carne dum viueret. Deducuntur autem aīs ad hunc gloriam montem/ab angelis sanctis. ut dominus testas de aīa mendici Lazari Nec mirum si ab his ducuntur in requiem quos in labore habuere coadiutores & custodes: faciem tamē dei semper contemplantes. ait enim dominus. Angeli eorum semper vident faciem patris Math. 18. mei. Super quo & diuus Hieronymus magna inquietudinatis est anna Hieronymi: ut unaqueque ab ortu statutatis sui habeat ad sui custodiā angelum deputatum. Huic tu speciali oratione complacere stude. & in conceptu eius semper praeagere primelce: ut corporis tui proportione dissoluta aīam tuam ad dictum gloriam montem in locūdicitatis campo constitutum deducat ubi quanta gloria/quantum gaudium/quanta denitas sit enumerare: quæ contendet: cum Ap̄l's rapere in celum tertium dicat. nec oculus vidit nec auris 1. Cor⁹ 2. audivit nec in cor hoīs ascenderunt quæ preparauit deus diligentibus scilicet Iliae. 64.

DIS. Credo quia ut sunt explicari sermone aut ab humano anno hic comprehendendi non possint. Atamen de his pauca saltē & in genere dici

ANIMAE INTELLECTIVAE

posse haud dubito: tu igitur quod ex multis codicibus didicisti breui compendio edisseras. MAG. Faciam quod potuero: nec attendo eos quae vel suę prudentię innitentes/ vel canino dente omnia quod ipsi non fecerunt corrodentes & huiuscmodi phis principijs ac primis rudimentis non debet cōmiserari caluniabuntur: in quibus auribus nihil dulce resonat quod non ab Aristotele & ceteris gentilibus elaboratum est: nobis placet verum a quo cuncti dictum. Sed ut ad rem redeamus quae petitioni tue nunc sat, si facere possunt. sunt que de doribus anima catholica tractatoribus digesta sunt Anima nempe quae hic fide spe & charitate eterni patris filio sub arrata est: cum sponso suo adducta fuerit: correspondentibus ornabitur: atque dotabitur doribus quae sunt visio dilectionis & fructus: in quibus rotunda anima felicitas complectitur: si securitatem addidens de non finiendo. Nā Augusti ut inquit diuus Augustinus li. xiij. de Tr. c. 8. beata vita esse non potest nisi sit immortalis.

Quomodo his doribus felices erunt animae potentiae primo: & per has anima. Et quae essentia dei oculis corporeis nechil nec alibi in propria natura videbimus sed oculis mentis: quod sanctorum testimoniis probatur Capitulum tricelimum primum. DIS.

Aulo amplius iam cōmemorata dilucidanda sunt p̄cepto colende:

MAG. Actus gliae principales s̄m q̄s aia in deū conuertitur/ ut in essentiale beatitudinis p̄mū tres distinguitur. videre sc̄z diligere & frui. Rōnāl. n. vis cui⁹ nūc est credere p̄ fidē: & videre p̄ speculuz in enigmate: tūc videbit apte. videbim⁹ (Cingt Ioānes in sua canonica) ipm̄ sicuti est: facie ad faciem. Cōcupiscibilis cui⁹ ē hic amare. tūc diligit pfecte sine incorruptione. Irascibilis cuius ē hic erigī & in ardua tēdere p̄ sp̄: tunc app̄hendet cōtinebitq̄ certe: cōtinue: & cū securitate. Primo itaq; pficiet intellectus brifica & claravissime. Secundo volūta pfectis sima ac suauissima dilectione. Tertio memoria firmissima securitate & cōtinua retentione. sicc⁹ tota aia pfecta iucundissimaq; fructuōe. unde &

Bernard⁹ Bernardus Clareuall⁹ sanct⁹ Abbas Deus futur⁹ est intellectui plenitudo lucis. voluntati multitudo pacis: memorie cōtinuatio eternitatis.

DIS. br̄tudo igit̄ primo potētis inerit: & p̄ has aie: M A. Ita non sp̄nēdā auctoritatis theologos Bonauenturā sc̄z & Schotū sensisse manū fēstū ē: nisi em̄ si esset: tūc leclusis potētis itaq; deū nec intellectus videat nec volūtas amet: beata poterit esse aia: qđ antī fabulæ sic̄ est. Verū tēde subtiliorib⁹ q̄stionib⁹ his suspedendū & tpiis exiguitas & Epitome leges iubet: neq; em̄ de subtiliore distinctiōe potētia: qđ cuiq; tribuat agere voluit: cū irascibili int̄ ceteras locū dedi. D. ad fine festinati⁹ p̄ operasam̄tissime p̄cepto & p̄lima id discussa sub dēfissimis arbitris latrare pateris. M A. qā iā dudū Epitomatis limites nos egresso s̄video. Sed q̄ sunt q̄ latere nō pateris. D I. quō ibi deū quae essētiale br̄tudinis p̄mū astruis videbim⁹. MAG. deus iuxta naturae suae p̄prieta/ si deus sic̄ tē nec hic nec post finalē resurrectiōe: corporeis oculis videri p̄t: cū ip̄e sit in visibilis

Augusti. corp⁹ ita differuit Aug⁹ ad fortūianū scribēs. & ne cuiq; hesitatiōis

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

aut diffidentes scrupulis remaneant in testes ass. amit ap̄lm Ioan. dicen tem. Deū nemo vidit unq; unigenit⁹ filius qui est in sinu patris ip̄e enar Joān. pr̄l: rauit. Paulum quoq; diuinū Thymotheo scribente de deo / quem null⁹ i. thimo. e hom/nū vidit: sed nec videre potest. Pr̄ter hos diuinū Hieronymū Ambrosium Athanasium Gregorium nazarenū quoq; idem sensisse testatus est. Quod autem in multis scripturis locis deum ab hominib⁹ visu legimus / nō fuit per propriā deitatis naturam: sed per assumptionem sicut placuit creaturam Hui⁹ similitudinē ad Paulinā scribens adducit dicens. Sicut voluntas nostra inuisibilis p̄ quascūq; vult vōces se ad extra manifestat. DIS. Quomō igit̄ ip̄m videbim̄ is si oculis non cernemus?

MAG. Oculis corporeis quibus hic utimur nō cernemus: sed oculis mentis deum iam cōmemorati viri doctissimi: deum videndum astruunt. Sic quoq; intelligendū ait: quod domin⁹ ait. Beati mōdo cor matth. 6. de quoniam ip̄i deum videbunt. sic & cetera de hac re scripturaz testimo nia intelligunt. de his quippe oculis & Paulus Ephesijs scriptis dicens: Ephesi. 1. Det vobis in agnitionē eius illuminatos oculos cordis vestri.

Q'od electi varia mira secretissima mystria in deo videbunt: Trinitatis scilicet / p̄ destinationis / prouidentie, &c. nec continua visionis aliquādō fastidū pietatis: aut minus mirabilia erūt post multa annos milia quā ab initio. Capitulum. xxxiij. DIS.

Lanē stū oculo corporis: siue mentis deum visuros beatos certum est: MAG. Certissimū. DIS. Sed quid amplius videbunt? MAG. Ex grā deum queris aliud: per quem / i quo & cū Apostol⁹ quo sunt omnia? Audi diuum Gregorium in duodecimo moralium. Gre. li. 12. circa finem loquenter de sanctis animab⁹. Qui intus (Cinquit) omni⁹ moralium potentis dei claritatem vident: nullo modo credendū est: quia foris sit aliquid quod ignorent. quod dictū sanctus Bonaventura ad ea quæsa Bonauen tū perfecte necessaria sunt limitat. Erit nempe ibi (ut diuus Augustin⁹ Augusti⁹ scribit in libro de triplici habiteculo) assidua lectio libri vitę id est eternitatis & summe sapientie: & verbi dei quæ est Christi ielsu visio: ubi quidquid nos nūc later manifestetur erit: ibi ratio manifesta est: cur hic electus est & ille reprobat⁹: cur hic in regnum assumptus & ille in seruitem redactus. Cur aliis in utero morit⁹ aliis in infanthia / aliis iniumentute / aliis in senectute. Cur aliis pauper & aliis diues. cur filii adultere baptizatur: & aliquando filius legitime coniugis ante baptismū morit⁹. Cur qui bene incipit vivere aliquando male finit. Et qui male incipit se pe bene finit. Hec omnia & huiusmodi multa in libro vitae plana & apta omnibus erunt. Ibi oīm bonū omnibus parebit. ibi omnes in uscē suas cogitationes cognoscēt ibi minimum maiorem sine dubio habebit gloriam quā totum habens traudi regnum: etiam si eternū esset.

ANIMAE INTELLECTIVAE

Tanta iocunditas lucis eternæ est/ut etiam si non liceret amplius manere in ea quā unius diei mora/propter hoc solum inumerabiles anni hiūs vitę pleni delicijs in circūfluenta tempalium bonorum/recte meritorum contemneretur. Non em̄ falso aut paruo affectu dictum est. Quoniam melior est dies una in atrijs tuis super milia. Et paulo infra idem Augustinus ait Faciem dei si omnes carcere inferni inclusi videret/nul lam penam/nullum dolorem/nullamq; tristiciā sentirent. Cui⁹ presens si in inferno cum sanctis habitatoribus appareret/continuo infern⁹ in amēnum cōuertereatur paradisum. Et infra in eodem. ibi per speculū diuine claritatē & ipm deum ut est videbimus/quantū possibile ē creaturę. & nosipos & ceteros vera & certa scientia cognoscemus. tunc ab dita creaturarum & ipsius inferni videndo videbimus. Tunc iustis manifestum erit:quomodo de⁹ est iūsibilis: incompabilis siue inicio: sine fine ante omnia. Quiquid interest inter nasci: quod ad filium pertinet: & procedere quod ad spiritum sanctum: excepto quod unus ex uno natus sit/alter ex duabus pcessit. Et quomodo pater non pcessit filiū tēpore sed origine: nec sp̄iritus sanctum. Et quomodo omnia dei unum sunt in deo excepto quod ad relationem pertinet. & quomodo mundus erat in deo antequā in seipso esset non mundus: sed deus. Et quomodo ubiq; totus sine loco magnus sine quantitate bonus sine qualitate. Et quomodo omnia penetrat mūda & imunda sine sui pollutione. Ecce fili⁹ hęc & alia quae diuus Augustinus in prefato libro insuper in soliloquio meditationum:manuali/Enchyridion.c. 94. & in fine p̄clarissimi volv⁹ mis de Ciuitate dei luculentissime prosequitur:in hoc regno videbunt electi intuentes deum: & tu inquiris quid amplius visuri sunt non attingens quod haec visio tortum hominem faciat: dicente regio propheta psal. 16. Saciabor cum apparuerit gloria tua. DIS Petitioni meę (quamvis minus discrete) satissimum intelligo. Sed num ex frequenti longaq; visione talium: anima faciat tandem fastidire incipiet? MAG. neuticq; Augusti⁹ delicijs enim ipsius (ut Augustinus in dicto libro ait) Sine fastidio faciat que cum a beatis inueniuntur semper tamen desiderantur & esuriem & sitiūm sine pena efficiunt: id est ardentī semper desiderio semper delectant Scriptum est enim qui edunt me adhuc esurient: & qui bibunt me adhuc sifient. Cuius etiam secreta mirabilia videntibus ea semper noua sunt & mira: & non plus cum incipiunt videri/p̄cipiunt stuporem cernentib⁹ quam post mille annos & millies mille. Et cum angeli ab initio mundi easoliti sint videre/inde hodie minus mirant̄ ea q̄ primo die.

Anime beatę vident nunc corpus Christi in
cælo. & alia corpora intuitiue & abstractiue
non tamen mediante fantasmate & scientias
hic cōquisitas nō amittunt. post resurrectiōem
beati triplicē visionē habebūt. Ca. xxxiiij. DIS

LIBR VNDCLMVS POTNTS

Nimarū visionē q̄ ante corporis resurrectōe utunt̄ intellectōe intelligo. MAG. probe. DIS. Spiritualium tantū erit anime etiam corporaliū MAG. Etia corporaliū videt enim nūc corpus Christi & aliorum si qui iam plene resurrexerunt. DIS. beatitudinis ratio hoc qdē exigit: sed quomodo hoc fieri possit questiones habere videtur. MAG. Q uapropter? DIS. Q uonia ex superioribus manifestum est intellectuē sine specie intelligibili fieri nō posse. hēc autem a fantasmate: fantasma a speciebus receptis per organa corporis originem trahit: que exuta anima non habet. MAG. Intellectuē fieri a cognoscente intellectu pariter & ab obiecto præsente in specie intelligibili certum est: & in precedentibus diu Augustini auctoritatibus rorobatur. Specie vero intelligibili a fantasmate & hēc rursum a corporeis sensibus abstrahi: nunc quidem necesse est / propter hoc qd̄ Sapiens dicit. Corpus quod corrumperit aggrauat animam: & terrena Sapi. 9. inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Tunc autem cum carnale pōdū exuerit anima libere ab obiectis præsentibus immediate abstrahere poterit species intelligibiles. intelligeret non modo abstractiue recentibus obiectis sed etiam intuitiue præsentibus obiectis. Hinc & Auctenna libro sexto naturalium dicebat. Anima separata clarius videt veritatem quam coniuncta. Suni tamen viri catholici qui noticiā quā de nouo acq̄uerent exutę animę fieri atrahit per species non ab objectis receptas: sed a deo influxas. Hierony. Auicenna DIS. de scientijs autem hic cōquisitio quid erit? MAG. Indeficiens labor quo non tantum philosophi de immortalitate animę edocti / verum etiam summī theologi & sancti patres scientias cumulare conati sunt: quidens argumentum est: q̄ illas etiam in animabus separatis permanere credebat. Hinc diuus Hieronymus in prologo biblia Paulinum ad studium cohortans ait. discamus in terris quoniam scientia nobiscum perseveret in celo. Aplus. 1. DIS. Contrarium sentire vilius est. sanctus Apostolus Paulus . MAG. ubi nam? DIS. In prima ep̄la ad Cor. c. xiij. ubi ait. Charitas nūc excidit (& mox) scientia inquit destruetur. MAG. Destruetur quidem quo ad actum non quo ad habitum: nec enim tunc intelligendo ad fantasma se cōuerteret quæ nulla erunt: species autem remanebunt. unde & sanctus Augustinus li. 14. de Trini. c. 2. Tunc inquit vita huius mortalis meminerimus & credidisse nos aliquando quæ non videbamus memoriter recollectuerimus. Erit autem ut in li. de triplici habitaculo Augustinus testatur Electis dei trina visio. Intellectualis qua puro mētis oculo in spiritu deum videbūt & suas animas & virutes intimas & spiritū angelicos. Spiritualis qua similitudines corporum in spiritu nō fallaci fantasia inspirat. quæ viliōe etiā hodie fruunt sp̄as iustorum a corpibus excepti. Et corporis q̄ corpora cernēt: q̄rūdā splēderia ut sol/q̄rūdā ut lūm aliorū ut stellae.

Corporis beatorū gloria deriuatur ab anima: &
qui maiore gloria fulgebit superalios se nō

ANIMAE INTELLECTIVAE

extollit. nec qui minore alteri inuidet sed ob mutuę charitatis perfectionē quilibet de beatitudine alterius tantum gaudet / quantum de illa quam ipse possidet. ibi erit & fruitio perfecta . & ad utrūq; consequendum utilis est scia & dei noticia hic acq̄sita. Ca. xxxv. Di.

I ut hęc Augustini verba sonat: beatorū corpora ī claritate diuersa erunt. de aliis gloria idē sentiendū censeo. MAG. probe: nā

Apolus Apolus Paulus his verbis: q̄bus & Augustin⁹ usus est diuersitatē remuneratois astruere voluit: cū aut̄ corporū gloria ab alijs beatitudine maiore vel minore pueniat/utriusq; exemplificat: de corpib⁹ cōplexus est. nō nulli tñ in sola claritate bītōrū corpora/alia p̄cellere sentiūt. DIS. Sed hęc dicit̄ aduersari vident̄: ubi bītōs oībus bonis faciari cōclusum est: quō aut̄ oībus faciabit̄ & q̄etus erit/qui in alijs videt: quę sibi desūt tāta bona. MAG. hoc in filiis s̄eculi fieri negt: ubi iuxta Poetę vocē in uiduis alterius rebus marcessit optimis. Ibi aut̄ p̄ inuidia Charitas / pro odio p̄fecta erit dilectio: & tāta/ut in eadē urbe (quē admodū in p̄fato li. Aug⁹ exp̄lit) p̄nium singulorū oīm: & oīm singulorū erit p̄ charitatem. ibi nullus supior supbus erit: nullus inferior inuidus. Er in manuali c. penultim. Si q̄s alius quē oīno sicut teipm amares eandē bītudinē haberet/duplicaret gaudiū tuū: q̄a nō minus gauderes eo q̄ p̄ teipm. Si vero duo vel tres vel multo plēs idipm haberet: tātundē p̄ singulis quātundē p̄ teipm gauderes: si singulos sicut teipm amares. Ergo quid erit in illa p̄fecta charitate innūterabilis bītōrū angelorum & hoīm: ubi nullus diliget alii min⁹ q̄ seipm. Nō em aliter gaudebit unus q̄s: p̄ singulis alijs q̄ p̄ seipm. Si ergo cor hoīi dātō bono suo vix gaudiū iū capiet quō capax erit tot & tantorū gaudiorū. Et utiq̄ qm̄ q̄tū q̄s diligitali quētm̄ de bono eius gaudet. Sicut i illa bītā felicitate unulq̄s sine op̄atione p̄l⁹ amabit deū q̄s & oīes alios secū: ita plus gaudebit ab q̄s extirpatione de felicitate dei sua & oīm aliorū secū. DIS. nō mō petit̄ meq; his fatis factū fateor: sed etiā qd̄ de dilectionē mouere statuerā dubiū enodatū est. de fruitō & vero qd̄. MAG. Talis tantaq; erit ibi fruitio super benedictę ac excellentissimę trinitatis (nā res q̄bus fruendū est sunt pater & filius & sp̄sanctus. ait Augustinus lib. i de doctrina xp̄iana) quanta fuerit ip̄ius & cognitionis & dilectionis. est em fru. (ut idem scribit li Fruil bro. x. de Tri. c. xi.) amare inherere alicui rei ppter seipm: & est uti cū gaudio nō adhuc spei sed iā rei. In cognitā aut̄: q̄a amare nō possumus: ut in eodē li. c. i. 2. 3. testat̄. Ideo. Fruimur cognitionis in q̄bus voluntas ip̄isis ppter seipm delata conquiescit. DIS. ad mensurā siḡtur visionis lue cognitionis/erit mēlura dilectionis & ad modū urrius q̄s erit mensura fruitionis. MAG. p̄be. uā & diuus Aug⁹ i. manuali. c. ultimo. ait: tantum gaudebunt quantum amabunt / tan. um amabunt

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

quantū cognoscent. & in Soliloquiorū libro capitulo primo ait. ob hoc enim non te diligit domine: qā non te cognoscit. & paucio post. Hinc est ergo dñe q̄ non tantū diligo quantum debo: qā nō plene cognosco te. sed quia parū cognosco parum diligo: & quia p̄q̄ diligo/ p̄q̄ in te gau deo. DIS Mihī igitur proderit ad fruitionis perfectionē: si in cognoscendo deū hīc me exercero. MAG. utiq̄. nam idem doctor in manu ali quo sup̄ & Soliloquio dñm dep̄catur dicens. Oro te deus meus ut cognoscā te: amem te: ut gaudeam de te: & si non possum in hac vita ad plenum/ vel proficiā de die in diem/ usq; dum veniat ilius ad plenū: proficiat in me hic noticia tua: ur ibi fiat plena. & cetera q̄ sequuntur. DIS nō mediocriter ergo errare vident̄: qui accepto dono intellect⁹/ caducis vanisq; intenti diuinis infudare negligunt: & pigrisq; suam palliāt̄/ aīst. Ut quid frustra in his q̄ perfecte hic scrī non possunt/ ingenii non sine labore fatigarem: cū eadē ēque cū alijs in patria visurus sim⁹. MAG. II los errare nō sāc̄ mentis dubitat. Nā & angelus dicebat Danieli. Qui autem docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iusticiam erudiunt multos/ quasi stellæ in perpetuas eternitates. Sunt tamē alijs/ qui subtiliori fuso/ de non discendo corporem operiunt. dicunt em̄ cœlestem hierarchiam non in plenitudine scientiæ/ sed charitatis culmine finiri. unde Seraphin qui denominatur a plenitudine charitatis superius est ordo. sed quo Cherubim: quia a plenitudine scientiæ nomen accepit. DIS. Ad hæc quid tu? MAG. Cherubim a plenitudine scientiæ quā p̄ omnibus inferioribus habet/ denominari certum est: similiter & Seraphim a plenitudine charitatis/ sed in seraphim esse minorē scientiam q̄ in Cherubim catholicī negant. ut pater per Magist̄ in Sentētiarum libro secundo dicit. non & Bonaventura ibidē questione. 4. tantum igitur Seraphim in scientia cherubim excellit/ quantum in charitate. A charitate autem ille supremus ordo tanquam nobiliori dono nominatur: ad quod profecto scientia ordinatur. Cherubim autem non in charitate/ sed a scientia nominari debuit: quia iam superior ordo a charitate nomen sibi vendicabat. DIS Paret igitur: quia scientia & cognitio magna se sola ad beatitudinem nō proficit. MAG. Probe. sed ad charitatem ordinanta proderit. Scientia enim ut Apostolus testatur sine charitate inflatur. inflatis autem & superbis in illa regione claritatis aditus null⁹. Hugo parebit. Alludit nec contrariatur dictis quod Hugo de sancto Victore in commentarij celestis hiarchie dicit. Intrat dilectio: & appropinquat ubi scientia foris stat. Sed hæc missa facientes/ quoniam alterius speculationis sunt nec hoc loci definienda: quod cœpimus prosequāur: & de gloria corporis/ quæ ipsis erit post resurrectionem/ loquamur.

Tempus ultime resurrectionis humanitū vestigari non poterit: futura est tamē in momento/ ministerio angelorum/ & diuina virtus.

ANIMAE INTELLECTIVAE

te in voce tubę & si aliqui viui remaneant i
aduentu domini . Capitulū . xxxvi DIS.

Auloante futuram resurrectiōem non solum mihi cōuenientis
sime persuasam verum etiam sacrarum litterarū testimonijs fir
missime cōprobata memini: sed qñ: aut quō fiat nūc cupio eđo
ceri . MAG . importune omnino illud queritur quando fiat: ait diu

Augusti . Augustinus libro . xvij . de ciuitate dei . c . 43 . Si em hoc nobis nosse pro
deset a quo melius qñ ab ipso deo magistro interrogantibus discipulis
diceretur: Non enim siluerunt inde apud eum: sed a p̄fente quesierunt
dicentes . Domine si hoc in tempore repreſentab̄is: regnum Iſrahel & at
ille . Non est inquit vestrūm nosse tempora que pater posuit in sua pote
state . Frusta igitur annos qui huic saeculo remanent computare ac de
finire conant: cum hoc scire non esse nostrum ex ore veritatis audiam⁹

Vnde fili quotquot huic calculatiōni operā dedere: religiosissim⁹ etiā
ac bonę vitę utriusq; sexus homines: experientia teste defecere . nam du
dum preterierunt anni in quibus ipi mundi finem statuerunt . DIS:
Quia nosse hoc nostrum non est: nunquid aliud quod p̄posuerā respō
sum inueniet? MAG . inueniet: sed imperfectum . Quae enim lingua
explicare posset: qualiter oīm hominū ab initio seculi usq; in ultimū dī
em ubiq; terrarum in terra visceribus quiescentiū ab ignibus ab aquis
aut quibsq; voraginibus cōsumptiōe in cineres aut usq; in elementa
resolutorum: a varijs vel bestijs vel hominibus cōmetorum: in mo
mento / in istū oculi resurget habent: ut diuis Paulus in prima ep̄sa

ad Thes-
salō . c . 4 . ad Theſſalonicenses testatur . DIS . mira dicit . MAG . Si operatis
infinitam virtutem considerares facile assentires: qui enim omnia ex nī
hilo pdnere potuit verbo C dixit nanc & facta sunt omnia reformare
potest in momento . Attramen ut Doctores catholici exscripturis col

Math . 24: ligunt: collectio puluerū angelorum ministerio fiet: qui cum finitē sint
poterit nō in instanti sed in tempore quāuis breuissimo operari habet
Inductio autem formarum tam mixti quam animæ intellectiū virtute

Schottus diuina fiet in instanti sym Schottum in quarto . Hanc virtutem Aposto
lus tubam & vocem archangeli appellat id est Christi: qui est magni cō
Ioānis . 6: filij angelus: qui de seipso idem restatur dicens . Veniet hora in qua om
nes qui in monumentis sunt: audient vocem filij dei: & procedent q bo
na fecerunt in resurrectionem: vitę: qui vero mala egerunt in resurrectione

psal . 67: onē iudicij: id est eterne mortis . Dabit em ut p̄pheta ait voci suae vocem
virtutis . DIS . Ausculta quęlo si verum sit qđ Christuz dixisse astru

i . Petri is? MAG . Euangelio tu nō credis: & ei in cuius ore dolus inuentus
non est? DIS . Credo: sed ipm contraria dixisse haud approbo: quiō
em̄ audiēt vocē domini q in monumentis sunt nec viuunt: Si aut̄ rūc de
tm̄ audiēt cū iam reuixerūt: nō in voce resurgent? MAG . prius na
tura audiūtq; resurgat: utrūq; aut simul & eōde momēto tpiis fieri sic &
ordinē quę Ap̄lus insinuat accipere debemus ubi dicit . Mortui qui in

L ij

LIBER NVDECIMVS DE POTENTIIS

Christo sunt resurgent primi: deinde nos qui viuimus / qui relinqmuntur simili rapientur cum illis in nubibus obuiam in aera. DIS. Dum per Scripturam testimoniam me dubia auferre conaris: noua prioribus accusulas. Quomodo enim Apostolus cum his quibus stabit in resurrectio Paulus ne se viventem relictum ait: qui dudum omnes mortui sunt? MAG. Non se & illos quibus loquebam superuicturos usque ad resurrectionem volunt: sed eorum quos viuetes inuenturus est Christus psonam in se & illos qui tunc secum viuebant transfigurabat. Afferit hec Augustinus. lxxii Augusti de Civitate dei. c. 22. Nec hoc alienum tibi videatur: cum non solum in scripturis sacris / sed gentiliu quoque similes orationes ornatisse ponere reperiantur. DIS. probe. Sed hi viuentes in adventu domini quomodo resurgent: si viui obuiam Christo in aera rapientur? MAG. Verum est quod Apostolus corinthis scribit. Omnes resurgent. & ut alia littera habet. omnes dormiemus. Illi igitur qui viui reperiuntur: rapta obuiam Christo simili & morientur & resurgent. ait diuus Augustinus loco quo supra. cōcordat quod in ecclesiasticis dogmatib⁹ c. 6. & 7. scripsit. Sanctus autem Hieronymus ad Marcellā in solutioē tertie questionis Hieronym⁹ ait talium corpora viuoz in ipsiā anima manente transformari: quem admodum surrecta de corruptioē & mortalitate in corruptione & in mortalitate. Nec ita dem cuicūdā grēci opinionē recitat (ut qdā dicāt) sed propriam quā dictis Ap̄l firmare ntitur. Nec huic sententiā Augustinus in dictis locis omnino contrariaſ: cum utrūq sustinere possit. Vnde in de civitate li. 20. c. 20. post ventilataꝝ quaſtioꝝ ait. Qmodo autem sit futurum quod nūc pro nostre ratione viribus utcūq conçimus: tunc potius erit ut nosse possumus. DIS. nos quoque donec fiat: cum tantis viris opinari potius q̄ temere aliqd afferere debemus. Restant tamen alia quę indiscussa prætereita non sunt. MAG. audiam.

De quātitate resurgentium parvulor⁹ etiam & gigantiū. De etate & sexu: quoniam in utroq relurgent viri & mulieres: pudenda tamē nō erūt dedecori sed honori. Ca. xxxvij. DIS.

Ira resurgentium quantitatē nōnulla alia circa eorundē qualitatē futurā occurrit: que si in scripturis resoluta sint nec ne edocetas. Primitū si pueri statuta pusilli autē gigantes tota corporis mole retruiscentur? MAG. ad hęc diuinus Augustinus ultimo libro de civitate dei capi. 15. respondēs ait. Suam recipier quisq̄ mensuraꝝ vñ habitum in iuuentute etiā si senex est mortu⁹: vel fuerat habiturus si ante est de sanctus. In tali equidē etate iuuenturis sc̄ que circa tricūm annū currit. Christum resurrexisse legitimus. Ap̄lo autē testis omnes in virum per lectum in mensuraꝝ etatis plenitudinis Christi ei occurremus: in mensuram inquit nō corporis / sed etatis. DIS. patres igitur prioris seculi/ quos multos ceterarios annos supergressos scriptura altruit / in resu-

ANIMAE INTELLECTIVAS

rectione non nisi triginta triū aut quattuor annos erunt^c MAG. Nec
id Ap̄lus pretendit. sed omnes nos: corpora eius statuē & plenitudinē
rehabitueros te starur cuius fuerit iuuentutis tempore. Vnde ait: in virum
perfectū. DIS. dum per Ap̄li testimonium unum dubitatis vulnus sa-
nare satagis: aliud infers. Si em̄ omnes in virum perfectū resurgemus/
aut mulieres non resurgent/ aut sexu p̄mutato omnes in viros transfor-
Marci. 21.
Mat. 22.
Psal. 33.
Luc. 21.
Mat. 10.
Psalmista
Iob. 19

tabutus. MAG. neutrum sana fides recipit. Nā Christus a Sadu-
ceis interrogatus: cuius septem fratru erit uxor & respondit. nō nubent
quod ad feminas pertinet: neq; uxores ducent/ quod ad viros. Vnde & di-
uus Augustinus loco quo supra. c. 17. Utrumq; sexum resurrectorum
ait. Et in libro de ecclesiasticis dogmatib^o. c. xl. dicit. In resurrectione ex
mortuis sexus forma nō mutabitur: sed vir mortuus resurget i forma
viri & femina in forma feminæ. Idem in expositione fidei ad petru. Erunt
autem tunc membra feminæ inquit nō accommodata usui veteri/ sed de-
cori nouo: quo nō allicitur aspicientis cōcupiscentia que nulla erit: sed
dei laudetur sapientia atq; clementia: qui & quod non erat fecit/ & libera-
uit a corruptioē quod fecit. In verbo aut̄ Ap̄li virum p̄ homine accipi
posse: sequentiā c. docet. Sicut ibi. beat⁹ vir gemit domi nū: cūlīt & fo-
ming q̄ timet dñm. Aliū tñ intellectū ponit. q̄ breuitas hic relegauit.

Omnia resurgent in homine/ q̄ ceciderunt in
morte: nec tñ erit excessiva quantitas. caro a
quocūq; commesta / resurget i illo i quo pris-
mo erat animata: Soluitur quod opponitur de costa Adę
uñ formata ē Eua: de abortiis & mōstris . Ca. 38. DI
Vm sicut genitalia resurrectura ad decorē aliteris: sic & quilibet
alia membra/ insuper capillos/ ungues/ intestina/ & humores re-
surgentes habitueros credit^c MAG. Totum qd̄ in morte cecidit
procul dubio resurget: electi ad decorē / reprobis in cōfusionē. Nā
& de his qui h̄c ad ornatū & que ad necessitatē corporis sunt: scriptura
testimonium phibet. Vnde de ornamentis corporis domin⁹ ait discipulis:
Capillus de capite vestro nō p̄sbit. Et tursus capilli capitis vestri omes
nūrati sunt. De his qui corpus integrat Fides dieit. Carnis resurrectio-
ne. & ne dubiu cuiusq; de ossibus remaneret. p̄phera ait. Custodit dñs
oīa ossa eorū: unū ex his nō cōteret. Q uod utiq; in futu⁹ accipiebū est:
nā hic ossa s̄tōz nō solū cōserita sed ab infidelib^o incinerata legimus. Si
adhuc dubitas: exēplar pacienti lob gentile audi. Scio inq̄t q̄ redēpro-
meus vivit: & in nouissimo die de terra resurrectur⁹ sum & rursū circu-
dabor pelle mea & i carne mea videbo deū: quē visur⁹ sū ego ipse: & oīi
mei cōspecturi sūt: & nō ali⁹. Di. Si itaq; ut h̄c approbat testiōia: to-
rum hominis resurget: mira deformitas erit: capilli sc̄lōgī: mi: excelsi
ungues: & corpora vel obesa vel impinguata: & in monstruosis
in immensum dilatata. MAGISTER. non interest ad unitatē resur-
gentis si non q̄libet portio materię in pristinū locum restituatur: sicut

LIBER VNDECIMVS. DE POTENTIIS

exemplificat diuus Augustinus in Enchiridio c. 88. de statua aurea cō^{do} Augusti
minuta & iterum refusa. Similiter & in ultimo de ciuitate. c. 19. ubi & de
vase ex lino factō similitudinē adiecit. in omnibus em̄ illis seruata īte-
gritate substantię sola deformitas pariet. sic & de omnipotente artifice
fentiendum. nam quod minus est q̄ decet: creator nouit unde supplebitur:
quod plus est q̄ decet / materię seruata integritate detrahetur. Pul-
chritudo clara nanc̄ erunt electorum corpora. Pulchritudo aut̄ ut ibidem ait: est par-
tium cōgruentia cū quadam coloris suavitate. Principalia tamē mem-
bra locis suis decenter restituenda Ezechiel p̄uidisse legitur ī figura fu-
ture resurrectionis: ait em̄ Accelserunt ossa ad ossa: unumquodq; ad iun-
cturam suam. DIS. placent hæc: sed quæso patienter feras: si alia quæ
interim orta sunt dubia: ī medium p̄feram. MAG. paciēter. DIS
hominiū carnes vel a bestiis deuorat̄: aut ab alijs imaniōribus hoībus
cōmest̄ ī quo resurgent̄. MAG. nec illud diuus Augustinus īndi-
scussum reliquit: ait nanc̄ in Enchiridion c. 87. non autē perit deo ter-
rena materies: de qua mortaliū creaturā caro: sed in quælibet pulue-
rem cinerem solueretur ī quo liber halitus aurac̄ diffugiet: īn quam
cunc̄ aliarum corporum substantiā vel ī ipsa elemēta vertetur: ī quo
rumcunc̄ animalium etiam hoīm cibū cedet: carnēq; mutetur. illi ani-
mæ humanae puncto temporis redit: que illam primitus ut hoī mo-
riet cresceret viuere animauit. Idem de fide ad Petrum. Et ī præclaro vo-
lumine de ciuitate dei libro ultimo c. xx. astruit. DIS. Costa igiē sūp-
ta de Adā unde Eū formata legimus in adam ī quo primo aīata est / Gen. 2:
resurget: & Eua ubi erit? MAG. Totum ī eo resurgere tandem dici-
mus ī quo primo esse cepit: non ad aliud ordinatū. Costa autē de qua
causaris: & si in adam primo cepit ad Eū tamē substantiam ordinata
erat: non ad integratatem Adæ: ī quo vel superflua sint: aut loco eius
deus carnem suppleuit. Sic & liberorum corpora: non ī patribus ī q̄
bus primo ī seminē ceperunt resurgent̄. & gloriōsum Christi corpus
s̄m Damascenū de purissimis sanguībus virginis Marię/ S. sancti ope Damascenii
ratione formatū ī Christo resurrexit: nō ī ipsa intemera virgine. In
abortiis autē & monstris integrabitur quod non dum erat integrū: Augusti
instaurabitur quod fuerat viciātū: inquit Aurelius ī Enchi. Et ī bi-
tibus c. 84. c. dicitur
membris singulæ animæ/ singula corpora obtinebunt ac si gemini natū obus se-
suissent: nullis coherentibus etiam quæ coherentia nata fuerant.

Corpora post resurrectionē nō erunt ī grauiamen-
aīabus: sed ī maiore gloriā: quia immutata dotabū-
tur dotibus quattuor. Ca. xxxix. DIS.

Ta oī m̄ duhiōrē nodositatē a me pfugasti: ut p̄ter unicū tantū
nō remāferit quod a resurrectiōis fide deterreat. Nō dū em̄ acce-
pi quomō ad locū gloriæ animarē p̄tineat corpū resūptiō: ma-
xime quia nōnullē de intubitatione luteę substantiæ atteditas/dixisse

ANIMAE INTELLECTIVAE

203

legimus. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et cupio dis-
Sapię. 9. solui & esse cum Christo. nimirum quia ut Sapiens afferit: corpus qđ
corrumptitur aggrauat animam/ & impedit terrena inhabitatio sensu
multa cogitantem: aut alteriusmodi futura corpora credenda sunt.

MAG Alteriusmodi. id est aliter qualificata: & in substantia tamen
eadem: de qua re unum hoc testimonium sufficere arbitror: quod diuus
I. Cori. 15 Paulus apostolus in prima epistola ad Corinthios scribit. Seminatus in
quit in corruptione surget in incorruptione. Seminatus in ignobilitate
surget in gloria. Seminatus in infirmitate: surget in virtute. Seminatus
corpus animale. surget corpus spirituale. Et infra. Oportet enim corru quattuor
ptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalis
corpis do
tatem &c. quæ verba catholici expositores dilucidantes imputationem res post re
beatorum corporum in quatuor præcipue futuram distinxere: quæ do
tes corporis dicuntur, quibus in delponatione animarum suarum orna
buntur. Sunt autem impassibilitas Claritas Subtilitas & Agilitas: unde
Augusti⁹ & eodem dotes in libro sapietis inveniuntur. cum dicitur. Fulgebunt iusti
& tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Et Aurelius Augustinus lib
bro ultimo de ciuitate ait. Aberit a corporibus nostris omnis deformi
tas (per claritatem) omnis tarditas (per agilitatem) omnis infirmitas
(per subtilitatem) omnis corruptio (per impassibilitatem). quæ autem
diuus Anshelmus libro de similitudinibus ultra hanc cōmemorat / sub
prædictis continentur. nunquid tale corpus oneri erit anime? DIS.
nequaquam. Sed de his quæ latius differamus.

Quid dotes corpori cōferant: & qđ non equa
les in omnibus erunt Ca. xxxx. MAG.

Aug. II. 12. de ci. c. 18. B impassibilitatis dote ita electorum corpora ab omni passione
imunia erunt: ut nec ab infernali incendio ledi nec ab acie ferræ a
curtissima penetrari possint sed potius quodlibet obiectum ad
instar radij solaris crystallum penetrantis transirent: eorum nempe har
monia & compago amplius resolutioni & corruptibilitati non subia
Augusti⁹ cebit. DIS. Claritas quid cōferet? MAG. miram pulchritudinem.
li 12. c. 19. Pulchritudo vero ut Augustinus loco quo supra: & in epistola ad Ne
briidium ait: est continēta partium cum quadam coloris suavitate. Per Claritas
Nebridium igitur corporibus color proprius non auferetur: sed perficie
tur quoniā fulgebūt iusti (inquit dominus) sicut sol in regno patris
eorum. Erit tamen hic splendor non offendens sed demulcens visum:
& in potestate beatorum est claritatem suam vel occultare in toto vel in
parte manifestare. Christus em̄ inquit Augustinus sua resurrectio ostē
dit quale futurum sit corpus nostrum. Ipse autem nunc claritatē suam
ostendebat: nunc pro libitu occultabat ut euāngelica testatur historia.

DIS. Subtilitas autem quid? MAG. ut penetrare possit quodlibet
corpus non gloriosum/ non quidem perporos: aut diuidendo partes/
sed simul coexistendo. DIS. Fieret itaq; penetratio dimensionum?

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

MAG. Ethanc esse possibilē octauus liber adocuit. non enim dimē sionum penetratio duo corpora simul esse prohibet / sed repletio loci q̄ dimensiones consequitur: ut effect⁹ causam. Poteſt autē deus auferre ut suspendere posterius priore permanēre, ſicut abſtulit vel ſuspendit actio nem ſeu calorē ab igne in fornacē puerorū ſic facit in corpore glorioſo.

DIS. Non igitur a natura fiet glorioſi corporis cū non glorioſo in eodem loco coexistet: ſed virtute diuina. MAG. non aliter intelligit quī p̄ subtilitatis doctem hoc fieri aſtruunt. non enim corpus hanc doctē a natura habet ſed a deo. Rursus glorioſum corpus locum replere potest & non glorioſum expellere. niſi equidem ſibi riferere poterit: ſed ipſiū alteri. Vnde & ſe palpabile exhibere / aut tactum penetrando poterit la tere. unde & Christus ait. Palpate & videte. Q uod autem diuus Gregorius ait. Corrumpi necesse eſt quod palpatur de hoc quod tactu p̄ibat et accipiendo eſt. DIS. Sed nunquid duo glorioſa ſimul eſt poterunt? MAG. De talibus nō eſt ſicut de glorioſo & non glorioſo: quo niam glorioſum penetrabile non eſt niſi ad voluntāter alterius cuius eſt corpus. DIS. Agilitas autem ad quid? MAG. ut ubi uult ſpiritus Auguſtus de morte ibi ſit corpus ſuum / ſine fatigacione in retardatione in tempore in ciui. li. 21: perceptibili. poſſunt enim beati mouere corpora ſua / vel progreſſiue & c. tertio: organice: vel ſimul totum / & hoc per potentiam motiuā non organica ſecundum Schottū. DIS. In octauo libro huius epitomatis / motum grauiſ ſuſum violentū eſſe / nullumq; talem perpetuari poſſe / diſſertuſ memini: quomodo igitur animaꝝ ſcilitas cum corporibus perpetua manebit & an forte quia grauitatem amittent? MAG. Deperire a corporibus beatorū grauitatem / haud facile peruaderi poterit: cū nec corporis ſit viſiūm nec deformitas: quę ſola auferuntur / feruata ſubstantia integratē ut Auguſtinus in ultimo de ciuitate dei libro. c. decimo. Augusti. ratio dicit. Nec ex hoc violehtia eſt in motu talium: cum conueniat eis ſe cundum naturam ſuperiorem bonitate ſua ſic ordinante. Vnde idem in eodem. c. undecimo ait. Multa grauiſ terrena ſunt corpora ſicut plūbuſ / & formā ramen ab artifice accipiunt quā natare valeant ſuper aquam / & ut accipiat qualitatem corpus humānū quā ferri in coelum & eſte poſſit in coelo omnipotentis artificis cōtradictur. hæc ibi. Et fortaſſe fili hæc eandem qualitatem Iſaias penias dicere voluit: cum ait. Affument penas ut aquilæ: & volabunt / & non defiſcent: current & non laborabunt. Quod autem diuus Auguſtinus loco quo ſupra de ablatione grauiſ po deris a corpore ponit. deum hoc poſſe non autem facturum dicit. Poteſt inquit: non aut ut faciet. Aut ſi quis in contrarium contendat: ex ſententiā Auguſtinii deum ablaturū pondus grauitatis: intelligi potest: q̄n tum ad impedimentū / non quantum ad eſſentiam. illud enim deformitatem importat / hoc perfectionem. DIS. Equales ne ſunt omniū do tes? MAG. nequaquam. Nam ut paulo ante dictum eſt ubi de tripliſ electorum viſione tractauimus: ad mensuram meritorū dotabitūr anima: & ex conſequentiū corporis. ex redundantia nempe gloriæ anima in cor.

ANIMÆ INTELLECTIVÆ

pus/quas iam percurrimus dotes/cōsumationē & perfectione z accipiunt, ait enim diuus Augustinus ad Diοscorum. Tam potentem fecit de us: janimam/ut ex eius plena felicitate redundet in corpus sanitas perpetua & vigor incorruptibilis. & Apostolus vas electionis Corinthios & resurrectionis gloria informans: ait. Alia claritas Solis: alia claritas Lunæ alia claritas stellarum. Stella enim differt a stella in claritate: sic & resurrectio mortuorum. DIS. Memini de hochesterno vesperi non nihil dictum esse. sed nunquid & ceteri corporis sensus in actu erunt quæ admodum oculi?

Homo totus perfecte beatificabitur in
anima & corpore. de sensibus autem omnibus si habebunt operationes suas / non
facile est definire. Cap. xxxxi. MAG.

Orum hominum in anima & corpore perfecte beatificari in superbia Hierosolē unanimi omni sententia concessū est: de eo autem quod queritis/temere definire quis audebit? Sunt enim quoniam sensus corporis in actu esse concedunt per species influxas per quas videbunt/audient/olfacient/gustabunt & tangent quæ presentia non sunt/modo multo perfectiore q̄ Adam in statu innocentie. & presentia similiter per receptas species cognoscunt: alijs sensationem absens tium per species influxas non accipiunt. De visu & tactu non dubitant quia ibi & obiecta & media conuenientia habere possunt. De vocali laude & auditu idem licet opinandum astruunt. Olfactum autem & gustum propter imperfectionem quandam/ similiter & obiectorum & medium diuersorum absentiā / non esse in actu existimant: omnes tamen præmiandos ex animo redundantia concedunt. Quia vero scriptura: testimonia facillime ad spirituālē intelligentiam interpretari possunt/ea pretermitto: non de obiectis/ non de medio sentiendi aut modo questionez facio: ubi Christus Iesus dei filius deus erit omnia in omnibus: abstergens omnē lachrymam ab oculis sanctorum. & retribuens abundanter scientibus superbiam/sed non in hac terra viventium: sed in regione umbras mortis: cuius sumigantes voragini abruptaque ardentium montium iuga celerrime nunc demum pergrabitur. DIS. Id promissorum ordo expostulat: ut tandem Iufratis omnibus / ad campum misericordie venādi causa gressus nostri tendat: si forte aliquid & venatum & scitu dignum/de animæ natura hæc abyssus exhibeat.

Sequitur typus loci Infernalis.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ANIMAE INTELLECTIVAE

De locis infernalibus quattuor i Campo mi
seric discretis in genere. & de limbo Patrum
ubi & q̄lis fuerit: testimōjs. S. Augustini &
Gregorij p̄ticulariter disputat. C. xlīj. MA

Orridus est hic campus: in quo non elementa/sed elemētorū
magis defecat iōes residet: nebula caligo/tenebra & ūbra mor
tis sedulo īcubat: fletus & stridor dentū habitāres nūquā de
stiuēt sed hec in lacu īferiore ab initio aū tolerabiliora lo
ca intrantibus patēt. Q uadrifarie nanc h̄ic campus partitus est. a prin
cipio limbus Patrum posthunc Purgatorium: sub quo limbus puerō
rum: & in loco īfimo locus infernali dāmnavōjs. DIS. Consimilem
audiui partitionem fundi/terrenae molis libro seprimo cū de terra age
retur. MAG. Verum. sed celerius hēc loca ēgressi / nondū quid conti
neant spectauimus: nunc autem singillatim de omniib⁹ differemus.

DIS. Primum igitur de limbo Patrum si quid habes scitu dignū in
medium proferas. MAG. Limbus patrū locus est apud īfersos a tor
mentis īpiorum remotissimus. quem nō nulli sūnum Abrahæ a Dño

Limbus
Patrum

Lucæ. 16. in euangelio appellatum volunt: id est requiem credentī. De hoc loco

Augusti⁹ diuus Augustinus in ægregio volumine de Ciuitate dei libro vicesimo

c. q̄ndecimo sic ait. Non absurdē credi viderut/antiquos etiam sanctos
qui venturi Christi tenuerunt fidem locis quidem a tormentis īpiore
remotissimis: sed apud īfersos fuisse/donec eos inde fnguis Christi/ &

ad ea loca descensus erueret. Cū p̄ omnia alludit sanctissimus papa Gre

Gregori⁹ gorius libro duodecimo moralium c. decimonono dicens. Ante adū
rum mediatores dei & hominis/ omnis homo q̄uis mundæ probatæ
vitæ fuerit: ad inferni claustra descendit. & capitulo sequenti. Nec tamen
ita iustiora animas ad infernum dicimus descendisse ut in locis pena
libus tenerentur: sed esse superiora inferni loca / esse alia inferiora creden
da sunt: ut & ī superioribus iusti requiescerent & in inferioribus iniulti
cruciarentur. Ab his Propheta dei adiutorio se præueniente liberari cō

Psal. 92. & fitetur dicens. Nisi quia Dominus adiuvit me, paulo minus habitatset

8quinto. anima mea in loco īferiori. & iterū. Eruisti animā meā ex īferno in

Iob. īferiori. Et exemplar pacientiæ beatus Iob hūc abhorret. Q uis mihi tri
buat inquit: ut in īferno protegas me? & p̄ ager patriarcham Iacob / ne

forte nimia tristitia p̄occupatus domino peccaret. & ad hunc tormentorum locum mortuus delenderet: filijs suis ait. Dēducetis canos me

Gen. 42. os cum dolore ad īfersos, iuxta diuī Augustini interpretationem libro
duodecimo super Genesim ad literā. cōmuniſ tamē expōitio id de lim
bo patrū intelligendum afferit. DIS. Limbum patrū esse/sufficiēter in
ducta testimonia probant: sed cum ab īferno īferiore & locis poenit
sit remotissimus: unde īfernus dīci possit nondū accipio. MAG Re

spēctu laci īferioris/superior īfernus dicitur: respectu autē cōclorum.

Contra.

Sap. 3.

Iustus: anima in
manu dei sc̄m &
non tangit illos
tormenta.

Act. 15.

Cedimus reg. saluā
et beatām rei m
christo. Sicut patres
ita & nos.

Moses & Iherias chris
tianis in classificatione
admittuntur.

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Infernus nominatur. Nam ut inquit diuus Gregorius circa finem libro Gregorii
xiij. moralium: quantum ad sublimitatem celi / spaciū huius aeris nō
in merito dīci infernus potest: in quem iuxta Apostoli Petri sententiā ru 2. petri,
entes apostatē angeli in iudicio cruciandi referuantur. DIS. Plane
quod querebam beatus Gregorius dissoluit purgatorium lustremus

Purgatorium esse post hanc vitā
contra Gr̄ecos scripturarum testi-
monijs astruitur: & q̄ suffragijs
iuuari possint purgandi probatur
Capitulum .xliij. MAG.

Error gre- corum

Vrgatorum esse exutis animabus / pleriq̄ Gr̄ecorum impug-
nare verit̄ non sunt / quos catholici viri multo t̄is / nouissime
autem in Concilio Florentino sub Eugenio quarto præsentib⁹
gr̄ecorum Patriarcha episcopis & Imperatore luculentissimis rationib⁹ Conciliis
bus & scripturarū testimonijs conuicerunt. o perosum n̄m̄is effet om̄ florētinū
nes scripturas de Purgatorio loquentes hic cōmemorare. DIS. Saltē
aliquas edicito. MAG. Nū egregiū Psalten legisti eo loco q̄ ait. Tran David
siuimus per ignem & aquam & adiuxisti nos in refrigerium? DIS.
Legi Psalmō sexaḡimo quinto. MAG. num & Iudam Machabeum
virum fortissimum cōmēdatum audisti: quia duodecim milia dragmas
argenti misit Hierosolimā: eas ibi offerri pro peccatis mortuorum: iu-
ste & religiose de resurrectione cogitans? DIS. Audiui sepius in of-
ficio quod ecclesia de mortuis frequentat: insuper & ibi additur sancta
ergo & salubris cogitatio pro defunctis exorare ut a peccatis soluerētur
MAG. sane. Audi & euangelistam Matheū: hic dominum dixisse re-
fert. Esto confitens aduerſario tuo &c. & sequitur ne in carcerem mit Math. 5.
taris. Amen dico tibi nō exies inde donec reddas nouissimum quadra-
tem. Et infra Qui dixerit verbū contra spiritū sanctū: non remittet ibidem, iij
tetur ei neq; in hoc seculo neq; in futuro. Sunt igitur ut infert sanctus
Gregorius quādam peccata quā in alio seculo remittuntur. Apostoli Gregorii
ca quoq; tuba Corintheis aperto sermone de purgatorio insonuit cū di 1. Cor. 3.
cit. Vniuersiūq; opus quale sit iēnis probabit. Si cuius opus arserit
detrimentum patietur: p̄t. autem saluus erit: sic tamen quali per igne?.

q̄uis iuxta Augustini traditionem: hæc sententia etiam de tribulatio- Augustini
ne præsentis seculi verificari possit. ut in Enchiridiō .c. lxvij. Et libro
xxi. de Ciuitate dei. c. penultimo. Ceterum quā & quanta testimonia
doctores ecclesiæ de purgatorio & suffragijs quibus purgādi iuuari pos-
sunt perhibeant: testantur sacri canones distin. xxv. para. alias, & eadem
distin. Qui in aliud sacerdūl & ca. Qualis de pent. di. vij in fine nullus.
& xij q. iij c. tempus. c. aīa. c. nō estīmē. & de Cele. missa. c. Cum mar Petr⁹ lom
the in fine. & magister li. quarto di. xlvi. Verā glo. magna. c. tempus bardus

ANIMAE INTELLECTIVAS

Augusti^o xlij. q. ii. nominans mediocriter malos qui in mortali dēcesserūt Augustini verba non sane intelligit quoniam talibus suffragia nulla prodefit se possunt ut patet per doctores in quarto di. xlv. & diuum Augustinū de verbis Apostoli qui ait, frustra h̄is pietatis officia impendi a suis / q̄ sine fide operante per dilectionem / eiusq; sacramentis de corpore exierunt / tales autē sunt omnes qui in mortali / quāuis unico decedūt igit̄;

Vbi aut in qua mundi pte Purgatorium sit: pena qualis: qui tor tores in eo: quātum purgandi ad iuuari a viuis desiderant, quāuis pacienter penam hanc sustineant

Capitulum. xliij. DIS.

Hugo Bunde de purgatorio sententiam scripturarum testimonij soli dasti: sed ubi sit nondum ostendisti. MAG. Hugo de sancto victore libro secundo de sacramentis parte. xvi. c. iiiij. astruit h̄ic locum omnino non esse determinatum. Et fortassis inquit probabilius erit: ut in his potissimum locis singuli poenam sustinere credantur / in quibus culpam cōmiserunt. Hoc doctores theologie in quarto sup magistrum di. xx. concedunt. De quibusdā singulari compensatione dei / nō omnibus: quoniam s̄m cōmunem legem hunc tormentorum locū cōsistere circa infernum fuisse / de mente diui Gregorij ex quarto dyalogo rum claret. Nec tibi curē sit de loco Purgatorij sed quomodo hic p̄ pœnitentia lamenta de peccatis satias facias: ut poenam hanc a cerberrimam

Aug. li d^r pe. li. 4. quadas. Nam iuxta beatī Augustini traditionem. **Qui in aliud seculū** distulit fructū cōuersiōis: prius purgād^r eſ igne purgatiōis. hic ignis & lēn. di. 21. si ētern^r nō sic mīro modo tamen grauis est. excellit ēm omnī penam & unquā aliquis passus est in hac vita, nunquā in carne inuenta est tanta pena / licet mirabilia martyres passi sint tortūta: & mīti nequier quāra ſepe sustinuerunt supplicia. de pe. di. ultima. circa finē. & di. c. **Q uis in aliud seculum.** & quarto sententiarum di. xx. Et rursum Augustinus in de verbis Apostoli. sermone de igne purgatorij dicit. Ille ignis purgatori us durior erit & quid potest in hoc seculo penarum videri / aut cogita ri aut sentiri. **DIS.** memini nonnulla Maronē in sexto Aeneido. de grauitate penarum purgatorij differuisse. **MAG.** Nec mirum si Platonicus / de hac re Platonicorum sententiam descripsit. Nam postq; animas in corporibus quatuor passionibus affici cōmemorasset: quae sunt metus / cupiditas / gaudium & tristitia: subiungit quantum in alio seculo passurē sint / si immundus exierint: & ait. **Quin & suprēmo cum limine** & Eneid^r. vita relinquit (id est cum nouissimo die vita relinquit corpus) Non ta men omne malum miseris nec funditus omnes / Corpore excedunt p̄ stes: penitusq; necesse est Multa diu concreta modis mollescere mīris: Ergo exercentur penas: veterumq; malorum Supplicia expendunt: aliae

M ii

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

ANIMAE INTELLECTIVAE

Thomas Bonauen,
 pandūtur inanes Suspensæ ad ventos: alijs sub gurgite vasto/ Infectum
 eluitur scelus: aut exuritur igni. DIS. Plane Vergilius hic animas in
 aere/aqua & igne purgari exposuit. Sed dic quæso q̄ tortores in hoc lo-
 co existunt. MAG. Incertum definire quis poterit? Opinantur autē
 non infimè auctoritatis theologi: q̄ sola iustitia diuina purgandos/ig-
 ne mediante uti instrumento torquet quāuis illuc ab angelis bonis d̄c.
 ducantur: & fortasse mali sequantur: ut assidentes saltem poenam eorum
 facientur/quos a veritatis tramite penitus deficere non potuerunt. Nō
 autem æquum videtur illos a dæmonibus torqueri: quos dum viueret
 diuina adiutio gracia vicerunt. DIS. Absentio facilime. sed nūquid
 patienter ferunt purgandi tam acerbas poenas? MAG. Patienter. Nō
 uerunt enim quia iuste hæc patiuntur: & iusticiam diligunt: nec aliter se
 ad cœlestia gaudia peruenire posse sciunt/donec nouissimum quadran-
 tem reddant: aut suffragijs adiuuentur. Vnde in persona talium anima-
 rum sanctus Iob dicit. Miseremini mei miseremini mei saltem vos am-
 cijmei: quia manus Domini tetigit me. Sed heu surda aure hos clamo
 res audimus: parentes filiorum & filii parentum: nec attendimus quan-
 to desiderio anhelant ad consortia beatorum ascendere. ad quos certissi-
 ma spe sperat se peruenire. De ipsis enim in libro Sapietiae dicitur. Spes
 illorum immortalitate plena est. Sed de his haec tenus: ad inferiora descen-
 damus. DIS. I pr̄: te sequar.

**De limbo puerorum. & si parvuli
 nō baptisati sensus penitentia sustineat
 & qualiter post resurrectionem
 permanebunt. Ca.xlv. • MAG**

Vb Purgatorio iuxta premissam partitionem campi misericordie Campi misericordie
 Limbus est parvulorum. Q uāuis nonnulli inferiores partes
 Limbi Patrum pueris deportatae credant. Fueris inq̄ non omni-
 nibus sed sine baptismatis lauacro decedentibus ante usum ra-
 tiōis. De illis & si ex canone sacre scripture nihil certum haberi possit:
 Augusti, Augustinus tamen non pauca differuit. In libro equidem de fide ad Pe-
 trum in declaratione fidei ait: illos insolubili nexu in æterna damnatio-
 ne retineri. Et paulo inferius. Qualitas male virḡ ab infidelitate incipit
 quæ ab originali peccati reatu initium sumit: in quo quisquis viuere
 sta incipit / ut ante finiat vitam quā ab eius obligatio soluat: si uni-
 us diei vel unius horæ spacio anima illa vixit in corpore/necessitate est eaꝝ
 cum eodem corpore interminabilia gehennæ sustinere supplicia: ubi dy-
 bolus cum angelis suis in eternum arturus est &c. Et in eodem libro ca-
 pitulo viceimoquarto. & est de consecratione dist. quarta c. firmissime
 tene & nullatenus dubites: parvulos qui sine sacramento sancti baptismi
 tis de hoc seculo transeunt: ignis eterni supplicio puniendos. Et in libet.
M iii.

3. Inceptum definitum
 q̄d p̄t?

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Io de origine Animæ ad Sanctum Hieronymum : multis repetitisq; vi-
cibus animas talium damnandas astruit. & similiter in alijs scriptis su-
is diuersis: quæ longum esset cōmemorare. DIS. Dura nimis & cru-
delis hæc videtur assertio: ut piissimus deus cuius misericordia non est
númerus: eos tam crudeliter in eternum puniat ob solius originalis cul-
pam: quam nec propria voluntate contraxerunt. Nec in potestate habue-
runt regenerationis sacri baptismatis sacramentum accipere/ vel respon-
se. MAG. Plurimi tecum sentiunt: & in hac parte sanctum Augusti-
num negant. Sed fortasse hoc quoque non parvum pertinaciam est crimen
tantum Doctorem in ea parte simpliciter negare/ qua receperit est a sacris
canonibus: dicit canon Firmiter, & de hereticis c. iij. & a multis sanctis
& catholicis expiatoribus sustinetur: uti videre est in Doctoribus sup
quarto distinctione quarta. Quoniam si quis alia diuini Augustini opu-
scula non pigre legerit/ inueniet quibus praedicta mitigate poterit. In en-
chyridion quippe capitulo nonagesimo secundo sic ait. Mitissima sane
omnium poena erit eorum/ qui præter peccatum quod originale traxe-
runt nullum insuper addiderunt. Et libro de baptisme parvulorum.
Recte potest dici (Inquit) parvulos sine baptismo decedentes mitissimam
oīm futuros sustinere poenam. & est de consecratioē distinctione quarta c.
regenerante. Et amplius libro quinto contra Julianum. Ego itaq; non
dico parvulos sine baptismo morientes tanta poena esse plectendos: ut
eis melius esset non nasci: cum hæc dominus de peccatore sceleratissimo Matth. 20
dixerit: qua autem/ qualis & quanta erit/ definire non possumus: non
tamē audeo dicere q; eis ut nulli essent/ q; ut ibi essent potius expedire
Ecce filii tribus testimoniosis habes dictorum qua tibi crudelia visa sunt/
mitiore intelligentiam ab ipso auctore traditam. Aut verius q; par-
uli ignis æterni afflictionem non sentient certainam limitationem. DI.
Vnde hoc ultimum argumentaris? MAG. Ex dictis eiusdem Docto-
ris: ait quippe sermone vicesimo sexto ad Heremitas. Melius est omni
esse carere q; in inferno iacere. Et sanctus Hieronymus super Hieronymi Hierony-
libro quarto. Melius est non esse q; viuere in suppliciis. Et super Ecclesi-
asten capitulo quarto. Melius est omnino nec sensum habere substantiae
q; infeliciter vel esse vel viuere. Item rursus. Melius fuerat ei (scilicet
Iude) omnino non esse q; eternos cruciatus perpeti. Si igitur ur contra
Julianum scribit: non fuisse melius parvulus istis non nasci q; in sua da-
natione esse manifeste concluditur: quia non veniunt in inferno æterno
igne cruciandi. DIS. Evidens argumentatio: miror autem cur sanctus
Augustinus in prioribus auctoritatibus terribilius in verbis sonie-
rit q; scire voluit. MAG. Fortasse ut pestiferam heresim Pelagii &
Celestii in Carthaginensi concilio (cui intererat diuus pater) damnata 24 q; pri-
a fideliū auribus longius propelleret. Hi quidē heretici hominem a
Leipso sine gracia posse iuste agere/ & parvulis baptisma necessarium non
esset/ nec datum prodesse dogmati auferant: cum sine illo saluari possent
Contra quem errorem etiam in libello de origine animæ ad sanctū Hie-

ANIMAE INTELLECTIVAE

ronymum ita scripsit. **Q**uisquis dixerit q[uod] in Christo viuiscabitur etiam parvuli: qui sine sacramenti eius participatione de vita excent: hic profecto & contra apostolicam predicationem venit: & toram condemnat ecclesiam. Et in libro de baptismo parvolorum. Fallit (inquit) & fal

ad Rom. s[ed] litor qui eos in damnatione praedicat non futuros: dicente Apostolo per delictum unius omnes homines in condemnatione. ad Romanos capitulo

tuto quinto & de consecratione distinctione quarta capitulo Regenerante. **D**IS. In quali igitur damnatione erunt si ut deductum est cum impiis igne æterno non ardebunt? **M**AG. Nunquid audisti: quia dixit in auctoritate contra Iulianum. **Q**ue autem qualis aut quanta erit poena illorum/ definire non possumus. Dicit tamen ibidem: quia in tenebris manent. & est de consecratione distinctione quarta capitulo nulla.

Hæc tenebre: ut nonnullis visum est: interiores non exteriores intelligentes sunt: quia scilicet visione Dei in eternum priuati sunt. de baptis. capitulo tertio & libro secundo Sententiae distinctione trigesima tertia. Quia tum autem illud sit (haud dubium quia magnum) diuus Augustinus

terribilissimi verbis & sententias explicare voluit. Verutamen ut ait sanctus Bonaventura in quarto distinctione quarta. Volunt quidam

q[uod] parvuli de hac priuatione non dolebunt: sed diuino iudicio & misericordia faciente de statu quem habebunt/ contenti erunt: nouerunt enim

(inquit idem Doctor libro secundo distinctione trigesima tertia) questione penultima & ultima) ad quid creati/ & ob quam causam illo priuati & quam miseri sint in inferno inferiore sub ipsis constituti: diuino tam iudicio eorum cognitio & affectio ita equa lance librantur: ut nec

dolorem vel afflictionem exteriorem vel interiorem sentiant: & ita perpetuantur: ut nec tristitia deficiat/ nec laetitia reficiat: ut nec proficiant nec deficiant/ sed semper uniformiter manent: nec esurient nec sitient:

& quavis corpora gloriofa habituri non sint in resurrectione ultima/ nihil tamen patiuntur protecti diuina virtute: etiam si in igne infernali voluntarentur, hæc Bonaventura. **D**IS. Ex his manifestum diuū Augustinum bene dixisse: quoniam melius est his parvulis sic esse q[uod] omnino non esse. **M**AG. Etiam fili. Sed sine ad propositam methodum redeamus. nescio enim quomodo in materia etiam apud theologos non pleneditestam/ stilo habendas amplius q[uod] æquum fuerit laxauerim.

DIS. Vis igitur in lacu inferiori descendamus. **M**AG. q[uod] celerrime

Infernū esse unusquisque legi sua edoctus credere habet & q[uod] sub terra sit. **S**. Gregorius affirmat q[uod] aut in illo pena quis cibus quis potus sumarie enumeratur. C. xlii. **M**A

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

Infernus.

Infernus esse reproborum receptaculum / argumentis & scriptis
turis stabilire quamquā operosum non sit : consulto tamen p̄
terire libet ne ultra c̄ oportet in calce epitomatis longius dī
grediamur. aut rem ab uniuersitate gentium creditam in du-
biūm reuocare / vel faltem frustra demonstrare videamur. Iudeus a pro-
phetis adactus / infernum credere necesse habet. Sarracenus ex Alch-
orano Maometi instructus / infernum negare non potest. Christianus
multiplici euangeliorum testimonio fulcitus / infernum esse non in du-
biūm veritatis sed quomodo quodat suā opere studet. Reliqua autem gen-
tilitas nefici si apertius testimonium de Resurrectione ultima / & infer-
no c̄ beati Job gentilis afferre posuit. DIS. Saltem ubi infernus sit
ēdōceas. MA. Nūquid ego illic fui: ut sitū ei⁹ & locū ēdicere possim?

DIS. Nec etiam in limbo aut purgatorio habitasti : attamen quid
de his catholici senserint clare differuisti : itidem de inferno attemptes
quęso. MAG. Diuus Augustinus vicesimo libro de ciuitate dei capi-
tulo sedecimo ait. Ignis æternus / cuiusmodi & in qua mundi vel rerum

Hominem scire
abitare ne
conveniat.

parte futurus sit: hominem scire arbitror neminem: nisi forte cui diu-
nus reuelauerit spiritu. Quod ego quidem in beato Gregorio comple
GREGORI
tum haud dubitauerim quoniam infernum sub terra esse / maxime in li-
bro dialogorum quarto astruit. Vnde & Theodericum regem in Sici-
lia insula in ollam Vulcani deiectum / fideli testimonio comprobat. E.
Hieronymus longe secundo super illo verbo. Projecisti me in profundū
maris. Sicut cor est in necto animalis: sic infernum in medio terre esse p-
hibetur. Insuper terram fuisse apertam: & deglutisse Dathan & Abyrō:
descendentes viuos in infernum scriptura cōmemorat. DIS. Plane de
loco respondisti: de pena autem quid dicas? MAG. Non mihi (Ver-
gilius inquit) si centum lingue centum sint: oraque centum: Ferrea vox & Eneid;
omnes scelerum comprehendere formas. Omnia poenarum percurrere no-
mina possem. Canit enim regius Propheta: Dominus pluet super pecca-
tores laqueos: ignis / sulfur / spiritus procellazum / pars calicis. id
est passionis eorum. DIS. Si hęc pars / in toto quantum putas erit?

MAG. Forte quod in capitulo quadragesimo Ecclesiasticus ait. Fu-
ror / zelus tumultus / fluctuatio / timor mortis / iracundia persecutoris /
& contentio / sanguis & romphea / opp̄sitiones / fames / contritio & flagel-
la super iniquos creatuā sunt hęc omnia: & super peccatores septuplū. Et
alibi capitulo trigesimo non addit bestiae dentes & scorpions & serpentes
& rōphea vindicās in exterminiuū ipios. Alludit beatissimus Moyses in
per sona irati Domini Deut. trigesimo secundo dicens. Inmittam in eos Dentro;
dentes bestiarum: & deuorabū eos aues morsu amarissimo. Quid plu-
ra cum beatus Job capitulo vicesimo quarto de impio dixerit. Omnis Job.
dolor irruer super eum. & rursus ad nimium calorem transiēt ab aquis
nimis. Si de cibo potius infernali pris: audi legis latorem Moysen Deu. Deutro;
trigesimo primo. De vinca inquit Sodomorum vinea eorum: & de sub-

ANIMAE INTELLECTIVAE

209

urbanis Gomorras. DIS. Cuiates has sulfure & igne in fauillam redactas scripture loquitur: & mare quod mortuum vocant sub Jordane

Deutri. 32. testimonium perhibet. MAG. Sane quod sequitur ausculta. Vua eorum uia fellis & botti amarissimi. Fel draconum vinum eorum & ves-

Hiere. 9. nenum aspidis insanabile. Dominus quoque per Hieremiam ait. Ecce ego cibabo populum istum absinthio: & potum dabo eis aqua fellis:

Sapiæ. 5. Frustra conor singula sermone explicare: cuj iuxta Sapientis vocem or-

Ibidem c. 11. bis terrarum pugnaturus sit contra infensatos: ut per quæ peccat quis:

Basilius Basilius per hæc torqueatur. Hinc magnus Basilius. Feces oīm elementorum & lesuras virtutes in fine mundi ab ipsis seperandas: & ad cruciatū ma-

lorum in infernum mittendas astrictur.

Si aut quomodo animæ exutæ ab igne corporali pati possunt. & qualiter sententie Sanctorum de his intelligendæ sint. Capitulum. xl viij. DIS.

Vnc igitur usq; ad finem mundi & corporum resumptionē ab his crutatibus inmunes sunt reproborum animæ? MAG.

Nequaquam, quoniam ista elementorum defecatio ad punitiōnis augmentum non ad initium futura est: sicut & corporum resumptionē. DIS. Quomodo exutæ animæ a corporibus pre memoratis cruciari interim quibunt: cum corpora in spiritum adeste non possint: uti ex his quæ octauo libello differuimus claret? MAG. ubi auctor creaturæ operatur ut uult & iusticia exigit: quid natura habeat aut possit non magnificandum est: si enim exnihilo cuncta inesse prodire iussit: (dixit enim & facta sunt) quid miraris si preter solitum nature cursus spiritus per corpora puniri: an forte ita creatis causis potentiam suā aligauit: ut sine his agere quicquam non posse: hoc equidem quidā vannissimi philosophorum fenserunt. DIS. Tales libro octauo ubi de causis disputatum est errasse cognoui. MAG. potest igitur domin⁹ oīm preter causas secundas: aut consuetum earundem ordinem operari? DIS. Etiam. MAG. non igitur impossibile videatur si spiritū per corpus castigat. DIS. non de possibiliitate: sed de modo quero.

MAG. Quis nouit sensum domini: aut quis consiliarius eius fuit? tu sic viuas ut modum punitionis experientia non addicas: quin illius contemplatione & metu moderatior effectus eiūsdem queas & cruciatus effugere & futuris bonis potiri. Sunt qui actionis passionisq; naturas iuxta humanae philosophiae traditionem attendentes: ignem & cetera qua scripture enumerat non realia: sed imaginaria existimant. Alij autem haec quidem omnia realia sed actionem imaginariam esse contenti. Reliqui vero quorum auctoritatem catholici non spernunt: ignem inferni realē & corporalem esse scriplerunt & illo eodem igne spiritus incorporeos ut sunt exutæ animæ: & demones realiter cruciari fatentur.

Gregori⁹. Nam diuinus Gregorius libro quarto Dialogorum. ignem infernale corporeum discere non ambigist: & q; animas exutas exurat: hoc medio ar-

*Cœpç in spiritu hunc
etate regi*

LIBER VNDECIMVS DE POTENTIIS

guit. Si (inquit) dyabolus eorum angelis cū sint incorporei / corpore igne cruciandi sunt: Quid mirum est si & animæ antequam recipiant corpora possint igne corporeo cruciari? Si force de antecedente dubitas audi Domini in euangelio Mathei c. 25. Ite maledicti in ignem eternum qui patratus est dyabolo & angelis eius. Sententia illius beatus Gregorius causam assignans libro nono moralium c. 50. ait Quāuis angelorum atque hominū natura sit longe dissimilis: una tamen pena implicat quos unus in crimen reatus ligat. & venerabilis Hugo libro de sacramentis. Hugo parte sedecima cap. 3. arguento Gregorij assentiens ait. Verissime auctoritate sacrī eloquij & catholice veritatis testimonio probatur corporali & materiali igne animas etiam nunc ante susceptionem corporum cruciari. Q uod autem sanctus Gregorius scripsisse legitur: q[uod] spiritus in eo ardenter: q[uod] se ardentes vident: dictis minime contrariatur. Nam cū spiritus instrumentorum sive organorum diversitatē nō habeant omnis sensus illis equalis est, ait Hugo ubi supra, ut videlicet sit illis videre quod tangere: & tangere quod dolere. Vnde rursus Gregorius in dialogo. Anima non solum videndo sed experiendo incendiū patitur. Augustinus autem/Aurelius libro de ciuitate dei capitulis. xxi & x. recitata opinione que spiritibus aerea corpora assignat: in quibus ignis incendium partantur: subiungit. Si autem quisquam nulla habere daemones corpora asseuerat: non esse hac re aut laborandum operosa inquisitione / aut contentiosa disputatione certandum. Cur enim non dicamus quis misericordia tamen veris modis etiam spiritus incorporeos esse / & pena corporis ignis affligi: si spiritus hominū etiā ipsi profecto incorporei / & nūc potuerint includi corporalibus membris: & tunc poterunt corporis suorum vinculis infolubiliter alligari. Q uod autem idem Doctor libro. xii. super Genesim de infernali loco & tormentis disputat in retractationum libro quomodo accipiendum sit manifestat.

Quod ignis spiritū detinet: & ipse se detentū attente considerat. Insuper ignem infernalem & poenam esse eternam probatur. & opiniones sex aenumerantur. Cap. xlviij. MAC.

Rdinavit autem iustitia diuina elementū maxime afflictionū: ut superbum spiritum quasi in carcere derineat: & ipse se detentū ibi dem attente consideret: ab eo quidem quem odio implacabilis odit. dicit te Psalmista Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Illud autem quantum afflictionis reprobis generet: ex se ipso coniçere homo faciliter posset: qui ab inimicissimo sibi aliquo perpetuis vinculis quāuis sine alia molestia corporis deputatus esset. Vnde nō nulli theologorum hanc esse spirituum & animas ante resurrectionem gehennā tradiderūt DIS. Cum autem idem sit ignis omnes detinens: eadem omnium p[ro]p[ter]e

Gregorius Augustinus

Psalmista

ANIMAE INTELLECTIVAE

Aug. li. 12. **na** est: quod sumæ iusticie derogat. **MAG.** Idem quāvis ignis omnes
de c. c. 16. inuoluat/non tamen equaliter exurit: nec omnes æque intense sed eten-
tos considerant: diuina hoc ipsum operante iusticia. teste scriptura Apo-

Apoca. calipls capite decimo octauo. **Q** uantum glorificavit se & in delicijs fu-
Deu. 25. it: tantum date illi tormentum & luctum. Nam dicente iustissimo legis
latore: pro mensura peccati erit & plagarum modus. **Dls.** Non erit

igitur gehenna æterna quemadmodum euangelium cōminatur/sed finita
quæadmodum delectatio & numerus peccatorum. aut alia causam æter-
nitatis poenarum assignabis. **MAG.** prompte. beatus Augustinus

ait libro vicesimo primo de ciuitate c. duodecimo. Homo factus est ma-
lo dignus eterno: qui hoc in se permit bonum/quod esse posset in æter-
num. Et sanctus Gregorius dicit. Voluissent iniqui si potuissent sine fi-
ne viuere/ut potuissent sine fine peccare: ostendunt quia in peccato sem-
per viuere cupiunt qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad ma-

Gregori⁹ gnam igitur iusticiam iudicantis pertinet: ut nunquam careant supplicio:
qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. de pe. dis. prima pa-

Gre. li. 4. voluissent. Pernicioſſime igitur errant / primo qui tandem nō solum
dyalogo. homines omnes sed & demones misericordia domini liberandos autu-
mant: quamvis post multa annorum currícula. ui Origenista. Hinc &

Virgili⁹ Poeta ait in sexto Aeneidore. facilis dēcēsus auerni Noctes atq; dies pa-
ter atra fāua Ditis: Sed reuocare gradum superas. p̄eudare ad auras /
Hoc opus hīc labor est. Errant secundo: qui sanctorum precibus cunctos
saluandos existimāt. Errant tertio: q̄ saltem omnes baptisatos & eu-
charistiq sacramento cōmunicatos ab eternis cruciatibus sequestrare cō-
tendunt. Errant nihilominus quarto. qui hanc sententiam ad eos retor-
quent: qui dicta sacramenta in vera fide consequuntur: licet postea in he-
reſim labantur. Non minus deviant a veritate tramite: qui solam Chri-
sti fidem usq; in mortis articulum seruatam sufficere arbitrātur. cū iux-
ta apostolicam doctrinam fides sine operibus mortua sit. Demum lon-
ge a regno dei ablunt qui facientibus opera misericordiae/ quamvis ali-
as malicioſe egerint/ finalē salutem promittunt. Tantorum errorum
figmenta & scripturae passus qbus iniunxit: diuus Augustinus nō tā abū
dequam doctissime libro de ciuitate Dei vicesimo / a capitulo decimo
septimo usq; in finem redarguit: & eternitatem gehennalis incendiū lucu-
lentissime probauit

Corpora damnator̄ sine cōsumptione eterinali
ter posse in infernalibus tormentis permanere/cedo
cetur: qbus mirabilibus nunc in mundo repertis.
& quō hic ignis sine lignis semp̄ esse possit: & si re-
probis ad aliquid luceat/ au&oritate sancti Grego-
rj determinatur. Capitulum ultimū. **Dls.**

LIBER VNDÉCIMVS DE POTENTIIS

Acris eloquij; & tantæ auctoritatis doctorisbus facillime assen-
tior: sed quomodo damnarorum corpora edaces gehennæ flam-
mas sine incineratione & consumptione in sempiternum sustine-
re possint: intellectu difficile. Insuper & corporealem ignem qualis est in
fernali; sine corporis fomentis diutius posse consistere: ex philosophia
conuictus impossibile. MAG. premoniti paulo ante hac obvium
tis non ad mundanæ imperfectiones philosophie tradidem: sed ad summe
iusticie hic punientis omnipotentiam conuertendum: quæ tanta insolu-
lita & mira fecit in mundo sensibili ut horum consideratione: nec de q̄
hesitas omnino videatur impossibile. Salamandra viuit in igne: non
nullum genus vermium in calidari aquæ scaturigine reperitur. No-
*non est sed audeat
affirmare.*
tissimi Siciliæ montes qui tanta diuturnitate temporis atq; vetustate
usq; nunc & deinceps flammis estuant: atq; integri perseuerant: satis ido-
nei testes sunt Cincinthus li. xxi. de cuius ca. iiiij. Non omne qd Augusti:
ardet absuri. Preremitto breuitatis causa alia mira qua ratus doctor
contra incredulos in eodem libro cōmemorat. Beatus itē Gregorius li. Gregori⁹
xv. moralium. c. quinquagesimo restatur. Hac perbreui sententia quæ
libro Iob. c. xx. scribitur: quod tu in dubium vertis luculenter dissolui
dicitur nempe. Deuorabit eum ignis qui non succedet. Quia (ingt
Gregorius) omnipotens iustitia futorum præficia: ab ipsa mundi
origine gehennæ ignem creauit: qui in penam reproborum esse semel in
ciperet: sed ardorem suum etiæ sine lignis nunq; finiret. Cum enim sit
corporeus & in se missus reprobus corporaliter exurat: nec studio hu-
mano succenditur nec lignis nutritur: sed creatus semel durat inextin-
guibilis & successione non indigeret: & ardore non caret. Aliud insuper
mirum in hocigne dictus. s. Gregori papa li. 9. moralium. c. 49. esse as-
firmat. DIS. Q uod c. • MAG. Quia gehennæ flamma reprobis ne
quaquam lucet ad consolationis gratiam: & tamen lucet ad penam: nā se-
quaces quoq; suos secum in tormento reprobi flama illustrante visuri
sunt quoq; amore deliquerūt quatenus qui eorum vitam carnaliter co-
tra pœpita conditoris amauerunt: iporum quoq; eos interitus in aug-
mento suæ damnationis affligat. DIS. Heu heu q̄ pauci attendunt/
quæ scrip̄ura & sancti viri de inferorum perpetuo cruciatu testantur.

MAG. Ideo ut domin⁹ ait: lata porta & spaciovia via est quæ ducit ad Matth. 7.
perditionem: & multi sunt qui intrant per eam. Augusta autem porta
& arta via est quæ ducit ad vitam & pauci sunt qui inueniunt eam.

DIS. docti fortasse tantum qui beatorum gloriam pariter & damage-
torum immensam penam ex scripturis nouerunt. MAG. nequaq; nō
enim (scribit Paulus romanis) auditores legis iusti sunt apud deum: sed ad Ro. 2.
factores legis iustificabuntur. Et rursus scientiam inflare testatus est,
Inflati autem & tumidi angustam portam intrare minime possunt.

Sequitur liber duodecimus q̄ est Philosophie moralis.

PHILOSOPHIA MORALIS

Liber duodecimus. De principijs Philosophiae moralis. & scientia ad acquisitionem virtutum & bene vivendum necessaria sit & meriti magni.

Capitulum primum MAG.

Alue fili. DIS. & tu preceptor colendissime. MAG. Vn de hac mortalia quam & vultus & gressus tardior in te ostē tant' e. DIS. Q uia me a felicitatis culmine longi⁹ deiectū inuenio. MAG. Q uā ob causam? DIS. Faustum felicēq; me existi mabā si quādo philosophie (cui⁹ ad ethera usq; laudes extollebas) p̄cipia rerū quoq; causas cognoscerem. ver⁹ longe aliter euenire ex his q; hesterno vesperi differuimus intelligo. Artissimā nēpe qui ducit in campū glorię viam / latissimam vero quoq; ad campū miserię aditum p̄fstat ipso veritatis ore cōprobasti. Rurſus etiam sciam inflare Apostoli voce ostendisti: & cum hac quāplures apud inferos conclusos docuisti.

MAG. Paucis admodū quā cōmemoras / sed irrefragabilibus testi monijs cōprobata sunt: non tamē phīe aut cuiusluis scientię studiū / vel ascēsum vel campū glorię i pedire / vel descēsum in miseriā cōpellere: sed ad illam virtutib⁹ cōscendere / ad hanc vitijs delabi posse quēc⁹: dissertū est. Resipiscē igit̄ paululū: nec te phīe inservisse tantisper poenitebit. Hec enī charitate lūffulta callem virtutū aperit / viam vtiōrum p̄cludit

Augusti⁹ Sine sc̄ientia quippe Cū diuisus Aurelius li. xij. de trinitate testat⁹ nec virtutes ipse quibus recte viviūt haberi possunt: per quas hæc via misericordia gubernetur: ut ad illam quā vere beata est perueniatur eternam. Rurſus qui hac pollent: deum hīc saltē per speculū & ænigma / & a tibi facie ad faciē līmpidius cognoscēt. Nōne nocticorax / hō & aquila etiā in eadē propinquitate ad solem ipm̄ diueri videnti. S̄m acuitōem & Daniel vigorem oculorū. Hinc p̄pheta Daniel. Qui docti fuerint fulgebat q̄si splendor firmamētū: & q̄ m̄ltos ad iusticiā eruditū: q̄si stellē in ppetuas eternitates. Nec illa philosophie pars quā humanaarum rerum noritia; pollicetur: cuius & tu principia p̄alibasti / proper se conquirenda est: sed ut moralitatē studiōue bene vivendi coniuncta / in serum diuinaru⁹ agnitionem aggressum pareat. utrāq; em̄ philosophia descriptio (quā operi p̄aeūsam memini) complectitur. DIS. Ita est. MAG. Et

Lactanti⁹ Lactantius libro de falsa sapientia ait. Viri⁹ autem cum sc̄ientia iusta sapientia est. Discussa igit̄ Rationali & Naturali / Moralem (illici- bet) percurramus. DIS. Libet & quidem maxime.

De diuisione philosophic⁹ Moralis in Ethicā /
cam politicā / economicā & monasticā
& q̄ dupli ci via mala cohēbēt p̄cēna sc̄ilicet
& virtutū laude. & de ordine dicēdorum.

Capitulum secundum MAG.

aa

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Philoso-
phia mo-
ralis

Ethica
politica
Economica
Monastica

Hilosophie pars quā Morale dicunt humanorum actuum regime
pādit: virtutum & vitiōrum oppositorū ratiōes explicat: & in quo
demū hoīs felicitas possit/pgrit. Hāc Ethicā/politicā
Economica/ & Monastica diuidunt. Ethica de virtutib⁹/vit⁹ & felici-
tate homīs differit. politica regimen multitudinis/regni vel ciuitatis
Economica unius familie aut domus. Monastica priuati homīs guber-
nationem edocet. primam si haud leges lustrauerim⁹: aliaq⁹ p̄tē nō mi-
nimā expeditā cognoscem⁹: omnes em⁹ qui vel multitudinis vel domus
vel suis ipsius curā gerunt/ callē virtutū ambulandū pollicitationib⁹ &
exhortationib⁹ p̄curāt. Quis em⁹ (inquit Iuuenalis satyra quarta) vir Iuuenalis
turem amplectitur ipsa præmia si collas & Vianū aut vitiorum legibus
multiplicibus cohident & necessario quidem: Nam omnis erga ab ad-
lescentia prona est ad malum. Gen. octauo. & xij. q. i. omnis eras. Multi Gen.
autem non amore virtutis sed timore poenæ declinant: pauciores vero
animi sui passiones ne in virtutia consurgat. virtutibus cohercere student
Nam ut in epistolis testatur Horatius. Oderunt peccare boni/ virtutis Horatius
amore: Oderunt peccare mali/ formidine poenæ. Dicente item scriptura.
Stultus & infinitus est numerus. Et Lactantius firmatus in exordio in Lactantius
stitutionū suarum aduersus gentes scribit: Quia virtutibus amari-
do permixta est virtus vero voluptrate cōdita sunt: illa offensa hac deli-
niti seruunt in p̄cepto ac honoris specie falsi/ mala pro bonis amplectuntur.

DIS. Primit igit̄ quid virtus: deinde q̄ animi passiones virtutib⁹ co-
hercēt: demū virtutū & oppositorū vitiōrum rōes speciali⁹ indagandū ē.
Eo nāq̄ seruato ordine singula memorie cōmendare erit facilius.

Quid virtus: quō sit mediū: qualia extrema: me-
diū q̄liter sumēdum & attingendum & virtutes
quō acquirendē Capitulum tertium MAG.

Ristoteles in secundo libro Ethicōrum virtutē & quo ad principiū Aristotelē
virtus ut
principiū
directiū & quo ad actū describit. DIS. In ordine ad principiū
um directiū qualiter⁹ MAG. Virtus est habitus electius
in medio existens quo ad nos/determinata rōne ut sapiens determinabit
Habitu dicit virtutē: ut genus eius ostendat propinquū. Est em⁹ virtus
qualitas animi non omnis/sed quæ habitus dici solet. habit⁹ quidē a vo-
luntate elicitus & recta ratione determinatus. Potentia aut & passiones/
quæ etiā in aīa inueniuntur/virtutes nō sunt: quia naturaliter & sine electi-
one insunt: ideo ab his nec laudamur nec vītuparamur sicut a virtutib⁹.
In medio aut virt⁹ existit duo: sc̄ extremitate: un⁹ qđē s̄m supfluitate
alterius aut s̄m indigentia. & hoc qđē s̄m substantiā virtutis: nā s̄m ra-
tionē boni est optimū in illo genere. & ita extremū. Ambo aut virtutia (q̄a
a recta rōe s̄m p̄ & min⁹ deuant) alterā extremitatē obtinent. Addit
aut q̄ ad nos: nō s̄m rōe qđē em⁹ un⁹ multi est alteri cōuenies rep̄it. At q̄a
rectitudo circa mediū in indiuisibili est/ id est hene agere contingit uno
mō tñm: peccare aut modis iūnit. Difficile ē em⁹ tāgeremēdiū & id tene-

PHILOSOPHIAE MORALIS

RE. Facile autem circuquamque ab eodem discedere quod admodum videre est in sagittis carnis: quoque is tantum centrū designatū contingit: qui per lineā rectā sagittā dirigit: ceteri autem plus & minus declinat. Deterentatio igitur in virtute non cuiuslibet sed sapientis est sicut dictamē rōnis recte. Colorē virtutis de Augusti⁹ finitōem diuīs Aurelius libro de quaeritate aīe ponit dicens: Virtus est Virtus equalitas quādā viāe undicē consonans rōni. DIS. In ordine autem ad actū qualiter virtus definit⁹ MAG. Virtus est quā bonū facit habēre & op̄. Virtus eius bonū reddit. Vt rāuis autem & quā principiū & quā actū explicat Augusti actiua: nūs in libro de libero arbitrio in una cōplectū: cū ait: Virtus est bona qualitas mentis qua recte viuit: qua male nemo utitur: quā deo in nobis sine nobis opera: Virgine q̄litas nō oīs: sed bona & habitus: nō corporis sed mentis. Virtus autem & si habitus sunt mēris ad malū inclinatē / a talib⁹ in virgine discreta ē: cū dicit: quā recte viuit Tūc a recte viuit cū hō sicut rectā rōne: ut utiq̄ sapiens determinatū operat: ab his autem quae ad bonū & ad malū esse possunt: virtus diuīsa est: cū addit⁹: quā male nemo utitur. Liceat enim virtutib⁹ ut obiectus male & in supbia mīnus utatur: actū tamē virtutis & ut virtus ē hītus directius / male nemo utitur. Hæc definitio cōsiderat omibus virtutib⁹. Quod autem a directū est: quā deus in nobis sine nobis operat: infusas ab acquisitiōē fecerit. Quidā enim virtutes sūt quae nullo hūano conamine haberit̄ possunt: sed sola dei largitatem aīe in fundunt̄. ut sunt Fides Spes & charitas: quas deus in nobis sine nobis operat: sine nobis quidē agentibus/ nobis tamen vel nō resistentib⁹ vel cōsentientib⁹: in ceteris autem etiā nobis agentibus cooperatorat. Et has p̄tīm doctrinā p̄tīm asūfactione cōquirim⁹. Doctrina quidē: si quādā bonum vel malū / liciū vel illicītū/bene maleve: sit aliquo docēte agnoscim⁹. Hic Seneca ait: Virtus sine studio sui esse non potest. Asūfactione vero si id quod bonum cognovimus s'operamus & diligimus. non enim inquit Augusti⁹ libro undecimo de ciuitate dei) qui scit quod bonum est: vir bonus dicitur sed qui diligit bonum quod scit. Quemadmodum autem una hyrundo non facit ver: nec dies una calida estatem: sic nec operatio una bona virtutem & mala viciū. Ex actibus autem frēquēter iterat̄ generantur habitus: & quidē tales quales sunt actus. Vnde non modicum differt iuuenes bene vel male asūfici. Alterat enim consuetudo naturam. maxime autem in his in quibus prīciā dispositionē reperit maiorem: & animi passionem magis aut minus radicatam. Nā Tullius Tullio teste ingenij nostris inata sunt semina virtutum: quae si adoleſcere licet/ ipsa nos ad beatam vitam natura perducet. DIS. De talibus ut nūc differamus p̄missorum ordo expostulat.

De passionib⁹ concupiscentiis quae sunt: Concupiscentia: Desiderium: Gaudium: Leticia: Amor: Odium: Fastidium. Abhominatio: Acedia: Inuidia: Dolor: Tristitia & Misericordia Capi. quartum MAG.

LIBER XII DE PRINCPIIS

Affiones siue affectiones animi sunt quas a concupisibili & irascibili potenteris & obiectis hanc exortum diximus. Concupisibilis nanc in obiectum suum quod est bonum delectabile fertur vel sibi placentiam vel displeasantiam. Placentia autem esse potest respectu Placentia eti boni vel mali. Boni quidem proprii vel alterius rursus autem proprii boni pro distatis vel coniuncti: si distatis & per appetitum simpliciter concupiscentia appetere. Dilectionis ita inter se & est Dilectionis. Placentia autem boni proprii & coniuncti adoptione. Gaudium est Gaudium: de usu & fruitione est leticia animi quidem: cum sit circa disciplinas contemplativas corporis: si sit circa gustum & tactum. Quae quædam sunt necessarie & naturales ut nutritio & indigentie succurrent: quædam naturales sed necessarie non sunt: ut generare. Commendatur enim etiam virginitas. Aliæ contra naturam sunt & spurgi edere: ut gula ebrietas / Placentia luxuria ornata superflus & his similia. Placentia vero respectu boni alterius / boni alterius in nobis amorem siue dilectionem efficit. cum alteri bonum apperimur. rius Sed placentia mali respectu proprii esse non potest. Cerno enim unquam car Paulus nem suam propriam odio habuit inquit Apostolus ad Ephe. v. Sed respectu Placentia spectu alieni & odium causat. Malum enim appetimus his quos odio mali habemus. quod si inquietasceret in rancorem vertetur. DIS. Concupisibilis vero quæ in delectabili fertur secundum disciplicentiam quæ efficit passiones? MAG. Disciplicentia vel est respectu boni & mali. Si boni aut proprii aut aliorum. Rursus si proprii aut coniuncti vel absentis fastidium. Si coniuncti fit fastidium: quæ est simplex respitio illius boni & ab abhooiat hominatio: quæ est ordo & intensa respitio illius boni. Si absentis: fit Acedia: quæ bonum tale adipisci negligit. Disciplicentia autem boni alie Horatiu ni est inuidia. Vnde in epistolis Horatius: Inuidus alterius marcessit rebus opinis. At vero disciplicentia respectu mali est vel proprii vel alieni. si proprii erit dolor Dolor: q[ui] est afflictio ex absentia couenientis: & tristitia ex presentia disconvenientis. Si autem disciplina fit respectu mali alieni. Misericordia dici potest. DIS. Ex his sexuplicem in passionibus concupisibilis colligo contrarietatem. Prima concupiscere & fastidire. Secunda desiderare & abominare. Tertia gaudere & dolere. Quarta letari & tristari. Quinta amare siue diligere & odire. Sexta misereri & inuidere. MA. Septe membra principalia in unum colliguntur: nec omnimodum illorum convenientiam aut distinctionem exquirere epitomatis breuitatis admittit. DIS. scio. Irascibilem igit simili cōpendio percurramus.

De Passionibus irascibilis que sunt Ambitio: Paupertas spiritus: Spes: desperatio: Superbia: humilitas: Dominatio: Subiectio: Contemptus: Reverentia: Avidacia: Poenitentia: Ira: Impatiētia: Timor & Magnanimitas Ca. v. MAG.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Rascibilitis in obiectu suum quod est arduu & difficile fertur ḡro Passio fra
 bur & debilitate: s̄m robur quidem p̄ modū prosecutionis: s̄m scibilia
 roburi p̄ debilitate vero p̄ modū fuge: Prosequēdo tendit vel in bonū
 securione vel insurgit contra malum. Rursus in bonum honoris velexcellentiae.
boni Quod si distans fuerit: tendit p̄ Ambitionē: quæ est appetitus talis bo Ambitio
 ni simpliciter: aut per spem q̄ est appetitus talis boni cū confidentia ob Spes
 tinendi. In obtentū vero bonū honoris/tendit per superbiām domīna/ Superbia
 robur in natio p̄fesse. Contemptus subiectos paruipendere. Contra malū autē cōtempt⁹
 surrectiōe insurgit vel memoratum vel p̄sens vel expectatum p̄ Audaciā Ira & Audacia
 tra malū Magnanimitatē. DIS. Secundū debilitatem vero & per modū fuge Ira
 debilitas quo tendit MAG. A bono v̄l malo. A bono dico/honoris vel exc̄l magnani
 fuge a bo lentię p̄senti vel absenti. Si a bono honorabilis p̄senti proprio /erit hu mitas
 no militas. Si ab alieno/erit reuerentia & Subiectio. A bono aut̄ absenti p Hūilitas
 prio si resiliit: Paupertas spiritus est: & simplex illius fuga /vel Despera Reuerentia
 debilitas tio est & fuga intensa, ppter diffidentiam obtainendi. A malo autē pteri subiectio
 fuge a ma tō fugit per poenitentiam: a p̄senti/perimpatiētia: a futuro per timo paupertas
 to rem. Q uis si fiat in apprehendēdo s̄m dispositiōem proximam: Agonia spiritus
 agonias dicitur: s̄m dispositiōem vero remotā ex imaginatione magna fit Ad Despotio
 admiratō miratio: ex insolita stupor. In operando autem respectu mali futuri est/ poenitentia
 Stupor aut eg nicies /respectu mali in opere : aut Erubescētia/ respectu mali in impatiā
 verbo: aut Verecundia. respectu mali in opinione. DIS. His etiā fa timor
 cile oppositiones passionū in irascibili colligo Contraria est enim Am segnices
 bitioni Paupertas spiritus: Spei desperatio: Superbię humilitas: Domi erubescē
 nationi subiectio. Contempui reuerentia: Audacię poenitentia: Irę im tia
 patientia: & timor magnanimitati MAG. Probe. P̄fessū tamen pa verecūdia.
 s̄fiones Irascibilis & Concupiscibilis latius dilatari: & ad duas vel quat
 tuor potius restringi. Dilatationem in processu de virtutibus & vitiis
 videbimus: restrictionem vero paucis edicemus. Concupiscibilis niem
 pe de bono p̄senti gaudet: de futuro sperat. Irascibilis de malo p̄sensi
 ti tristatur: de futuro timet.

Quattuor passiones /quæ sunt Lēticia
 Tristitia Timor siue metus. Cupiditas
 in brutis & etiam in humana voluntate
 insueniuntur: ut Augustinus astruit

Capitulum sextum DIS.

Ed dic quæso coniuncti tantum sunt an ne etiam animi separa
 ti? MAG. Concupiscibilem & irascibilem sensualitatis & vō.
 Immitatis esse libro decimo supra audiuimus: nec passiones à sen
 Leo sensualitate quæ in brutis est sine ratione secludimus. gaudet enim leo de
 p̄dā apprehensa: sperat de ea quam trino prosequitur saltu: tristatur
 22 ij

LIBER XII. DE PRINCIPIIS

de quotidiana febre quā actu patit. timet de eadem quē proximo reuertitur. In voluntate aut̄ a sensualitate & carnis infirmitate liberata / passio-
nes dictas Augustinus libro. xiiij. de Ciuitate ex platoniorum dictis cōtra Angustiū
tra eosdem cōcludit: & cōsequenter eas voluntates nominat dicens. In-
terest aut̄ qualis sit voluntas hominis: quia si peruersa est/ peruersos ha-
bebit hos motus: si aut̄ recta est/ non solum inculpabiles / verū etiā lau-
dabiles erunt: voluntas est quippe in omnibꝫ imo omnes nihil aliud cō-
voluntates sunt. Nam quid est cupiditas & leticia nisi voluntas in eo se
cōsensionem quā volumus? Et quid est metus atq; tristitia nisi volun-
tas in dissensionem ab his quā nolumus? Sed cū consentimus appeten-
do ea quā volumus/cupiditas: cum cōsentimus fruendo his quē volu-
mus/leticia vocatur. Itemq; cum dissentimus ab eo quod accidere no-
lumus talis voluntas metus est. Cum autem dissentimus ab eo quod
nolentibus accidit: talis voluntas tristitia est. Et omnino pro varietate
rerum quā appetuntur vel fugiuntur sicut allicitur vel offenditur vo-
luntas hoīs/ ita in hos vel illos affectus mutat & vertit. Eas quoq; nos
dum hic sumus ex humana conditionis infirmitate habere/paulo infra
prosequitur. Causas. igitur/ aut potius incitamenta & confortamenta
harum prēter voluntatem non inutiliter perquiremus. DIS. uti
lissime.

Qualiter passiones ratione corporalis dispositio-
nis variantur: & pro diuersitate appr̄ehensione di-
uerse originantur Capitulum. vii: MAG.

Affiones dictę a varietate rerum & potentia appr̄ehendente Cuti
ex dictis liquet originantur: ex dispositione autem appr̄ehensio-
nis/virtutis motiuꝫ & membroꝫ corporis corroborant & de-
bilitant: DIS. Ex dispositione appr̄ehensionis qualiter? MAG. Nō
ne ex fortissimā imaginatione casus quidam ex alto p̄spiciēt: multum t̄
ment & frequenter cadunt: alij ex imaginatione forti & confidentia quā
habent in medicum/sanitatem sperant & consequuntur? DIS. Certissima
hæc sunt: de dispositione motiuꝫ quid dicas? MAG. Asuetatio
abilitat: qui ergo sepius lerantur/sperant/timent/ vel tristantur: ad hos
actus promptiores expeditiores resue quadrunt. DIS. hoc quoq; manife-
stum. De dispositione membrorum autem quid affers? MAG. Mo-
tiva membris ut instrumentis utitur: in quibus triplex spiritus in sang-
uine per corpus inueniēt naturalis: scz vitalis/ & animalis. de quibus li-
bro decimo supra tractatū est. Sanguis autem non modo membrorum
quē nutrit/ sed & spirituum diuersitatem causat: illi rursus passionibus
conferunt. vnde languis temperatus in tenuitate & grossicie / proper
spiritus lucidi abundantiam disponit ad gaudium: contrarius ad tristi-
ciam. Naturaliter enim anima in luce gratulatur: in tenebris vero tristi-
tur. In nocte igitur omnes sumus timidiōres. Sanguis vero clarus/ sed

Sanguis
iudicium
iuxta pas-
siones

PHILOSOPHIAE MORALIS

plus calidus / aptat ad iram: que tanto diutius seruet quanto sanguis substantia compactior fuerit. Tenuis vero & frigidus ad timorem. parvus formiter in ceteris est videre. Cor autem cum fons & origo sit sanguinis / in omnibus his passionib⁹ mouetur. Vnde in gaudio & leticia cor Cordis suum paulatim dilatur: & membris virtutem occurrendi obiecto conuenienter dicunt iuxta influit: ideo interiora paulatim frigescunt: & exteriora in tali affectu / passione calescunt. In tristitia oppositum accidit: nam obiectum disconveniens nes quod coniunctum est / respente anima paulatim cor constringitur: nec spiritus in membra sufficierenter diffunduntur: hinc exteriora infrigidantur: similiter & quædam interiora. In timore autem si obiectum cum spiritu fugiendi apprehenditur / cor constringitur fortiter: & spiritus & calor ad intellectu mouentur. Vnde timentem cor tremit: & vox & anhelitus minuantur: & intestina circa quæ spiritus & calor coartatur soluta / sufflantes emittunt nec continere possunt: & facies pallescunt. In verecū dia aut & erubescētia natura ad confidentiam resistendi excitat: & exterioribus luicurrentis genas colorat. In ira autem & audacia sanguis accensus / cor inflamat & dilatat: & exteriora quoq; in vindictā caleficit & appetat. Ex his cetera patent: nec speciali deductōne indigent: nisi forte tu alii ter sentias. DIS. Non. Sed nunc qualiter mens eas refrenet virtutibus / exponēdūz est: Ita q; ppe cum nūdūstertiū diuī Boetij philosophicas consolationes percurrerem: scriptū reperi. Gudo pelle: pelle timorem: spemq; fugato: Nec dolor adsit: Nubila mens est vinctaq; frenis huc ubi regnat.

De diuisione virtutū in intellectuales: Morales & Theologicales Capitulum. viij. MAC.

On omnibus virtutibus mens utitur in frenandis passionibus sed moralibus tantum: nec tamen his omnibus. DIS. Q; uam innuis virtutum diuisionem lucidius explana. MAG. Virtutum quædam intellectuales quædam morales & aliæ theologicales vocantur. DIS. Intellectuales quæ sunt MAG. Q; ue intellectum in quos subiectantur p̄ficiunt. speculatiū nempe intellectum sapientia / scientia & intellectus in operatione sua dirigunt: ars & prudentia intellectus prædictum regulant. DIS. Q; uel ne pigeat te latius istec deducere.

De virtutibus intellectualibus in intellectu scien- tia & sapientia Capitulū. ix. MAG.

Aristotel⁹ r. posteri. Intellectus speculatiū opus theorīa siue speculationē sine autē scire liber undecim⁹ supra edocuit. Scibilū aut quædā esse principia & qdā conclusiones logica patet fecit. principia vero mox cognitis terminis ab intellectu apprehendunt lumine naturali: terminorū aut cognitio a sensu oriēt, ut oē totū ē mai⁹ sua pte: qd si freqnū iteratū fuerit / in intellectu sit habitus quidam ad huiuscmodi apprehensionem / intel-

aa iij

LIBER XII DE PRINCIPIIS

lectum abilitans & inclinans: & eodem nomine (sc̄ intellectus) nominatur. Rursus aut̄ Conclusiones p̄ premissas & resolutionē eaundem Scientiā usq; ad principia/ via demonstratiōis investigantur: & inde habitus generatus scientia dicitur. Huius species in principio operis primissimus. Op̄io aut̄ & suspicio/ cū circa fallum esse possint/ Virtutes nō sunt. Ad h̄ Ph̄us. 2. ticiam vero altissimam causam/ q̄ via naturae certissime sunt & maxime metham intelligibiles: intellectu nostrū (qui ad h̄c se habet sicut oculus nocturno). Sapientia racis ad radium solis) inclinat habitus: quē sapientiā vocamus. Hic habitus: tanto ceteris p̄eminet quanto circa nobilioris obiectum versat hinc Aristoteles de Cœlo & mundo libro. 2. ait. Magnum est de rebus coelestib; Idem bus posse aliquid cognoscere: vel de rebus nobilioribus/ etiā debili ratione. Et in libro de Animalibus. Amabile est inquit magis parū aliquid cognoscere de rebus nobilioribus quā multa de rebus ignobilioribus. Ex dictis facile est singulare definitiones elicere. DIS. Elicias igitur. MAG. Intellectus. est habitus principiorū. Scientia est habitus conclusio- nis p̄ demonstrationē acquisitus. Sapientia aut̄ cognitio est rerū diuinarū. Vnde & Apl̄us inter hos duos habitus scientiā videlicet & sapientiā ad Cor. fūtūm discernit scribēs Corintheis. Alij inquit datur sermo sapientie: alijs sermo scientiæ &c. Et diuus Augustinus de trinitate libro. xij. & xiiij. Augusti differentiam horum late prosequitur. Reliquū est ut habitus intellectus practici discutiamus. DIS. Id ipsum volui.

De arte & prudētia habitibus intellectualibus: & q̄ p̄uidens esse nemo possit nisi etiā bonus sit. Ca. x. MAG

Intellectus practicus circa cōsiderationē veritatis quā ad opus ordinat duplīcī via incedit. Prima ut opus tantū sit plectum ex recta ratione. ex huius frequētatiōis habitus generalis: intellectu ad operationē abilem promptūq; reddens: hinc Philosophi artē nominat Secunda via est qua intellectus veritatē ad opus ordinat: ut ipse operans p̄ficiatur & in suis actibus ordinetur. hinc generatus habitus intellectu ad huiusmodi abilitatē: Prudētia dicitur. Horū aut̄ habituū differentia ex definitionib; suis claris habet. DI. has igit̄ in mediū ferre laud recteles. MAG. Ars (ut ait Aristoteles. li. 6. Ethicorum) est recta ratio reg; factibili- um. Facere aut̄ ut idē testat̄ li. nono methaphysicē. est actus transiens in exteriorē marchia. sicut edificare. secare. scribere & huiusmodi. Ars itaq; habitus est factiuus cum recta ratione: i. ratio directius factiōnum in rebus exterioribus. Nō igit̄ artis est artificem bonum facere: sed opus ideo non habet perfecte ratōē virtutis. Prudentia aut̄ est recta ratō agi- bilium. Agere autē per ph̄m ubi supra est actus permanens in ipso agen- te. ut intelligere velle: consiliari & huiusmodi. Prudentia ergo est ratio directiuā: actionū in ip̄s operantibus: & habet ratōē virtutis perfec- tōē: quia impossibile est (inquit Ph̄us libro sexto Ethicorum) esse pruden- tem & non existentem bonum.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Quō differt Ars & Scientia, & quę artes libe
rales & quę mechanicas Ca. xi. DIS.

Ic obsecro in quo artem a scientia distinctum habitum dicas; cū scie
tiarum nonnullae etiam artes nominari soleant: patet de Gramma
tica Logica Rhetorica &c. MAG. Quas opponis scientias / etiam no
minari artes manifestum est/non tamē proprie sed extento artis noīe:
nam in iīs reperi aliquid per modū operis. utputa syllogismoz fabri
cazo: opus numerandi aut mensurandi &c. Dicunt autem haec scientie
artes liberales: ad differentiam mechanicas: nam iste animū liberū per
mittunt circa opus propriū qd est consideratio veritatis. Ille a tali ope
read exteriora recedere/adulterari & mechari faciūt. Vnde & mechanicas
dicuntur. Sunt autem homini necessaria reg. cecidit enim homo per peccatum
in ignorantia & iuuatur p sapientiam: in concupiscentia & iuuatur p vir
tutem: in infirmitatem & defectus multos & iuuatur p artem mechanicas
nam: nemo enim carnem suam odio habuit. Inuenit igitur humana ratio
ad singulas corporis necessitates singulas artes: quas tamen ad septen
trium ad doctis reducuntur ut patet in politicis videlicet lanificiis: Arma
tura sive fabriliis: Nauigatio: Agricultura: Venatio: Medicina & thea
trica. DIS. Hanc rationes veloci saltem ac breui sermone percurras.

De artibus mechanicis in speciali: & quę a nobis
possint exerceri Capitulum. xij. MAG.

Anifictum quę prima est continet operationes vendi consuētae lanificiis
dis/retorquendi: & quę sunt manu/acu/fuso/pectine/subula/can
lamistro/girgilo/alabro: si materia lini/lanæ/canapi/pelle/pilo & sub
eris. Insugulum floccos/filtrorum: sagorum: sagmatum: fumiū: matularum /
& sportarum ex straminibus vel viminibus. Armaturę species duę sunt Armatura
Architectoria & Fabrilis. Architectoria in Cementaria & carmentaria architec
ptitur. Fabrilis in malleatoria/fusoriā & sculptroriā diuidit. Contine
tur igitur sub armatura quidquid armorum est. Ibi artifices/metellarij/alchi
mistae: & q̄ operari dolabris securibus lima serra terebro trulla: in osse
arena lapide luro latere & ligno &c. Nauigatio cōtinet omnē industria Nauigatio
emendandi mutuandi in domesticis & peregrinis nauigationib⁹ Vergēti mercatura etiam alijs modis q̄ nauigatione fieri habet. Ea autē
Tullius sordidam nominat. Sordidi etiam sunt qui mercantur a merca
toribus quod statim vendant. nihil enim proficiunt nisi ad modū men agricultu
rant. Agricultura oīem agri cultū cōpleteſt. Quadruplicē autē agrum ra
distinguunt sc̄ Arū. qui latioribus & segetibus depuratur. Consistit. Ager
qui nemorū constat: vinetis oliuetis & pomeris. Pascuumq̄ pascua aruum
germinat. ut prata. Floridum. ut est ortus & Rosarij. Hac Tullius libro constitutum
primo Officioz laudat dicens omniū rerum ex quibus aliquid acq̄riēt pascuum
nihil est agricultura melius: nihil uberus: nihil dulcius: nihil libero
homine dignius. Venationū alia Ferina alia Aucupium: alia piscatu. Venatio

Tullius
primo of.

Tullius

LIBER XII DE PRINCIPIIS

ta. Omne igitur venandi genus siue in terra / mari / aquis & aere continet / Insuper & omnia officia piscatorum / carnifici coquorum: caponum & tabernariorum. Veritamen ante diluvium eius carniis in ullo non erat: testatur Medicina sanctus Hieronymus & canon. xxxv. dis. ab exordio Medicina / corpus Hieronymus vel tuet vel restaurat salutem: sub qua chyurgia: apothecariorum: pigmentariorum balneatorum: rasorum turba militat. Theatrica continet omnes artes ad ludos pertinentes. Est autem ludus aut gymnicus: Agon: Circensis: Iudicium gymnicum aut Gladiatorius. Gymnicus qui in gymnasio exercet per saltum cursum / factum: virtutem atque luctationem. Agon quoque in cursu: celestiterat: sagittandi peritia: ad cytharam quoque & tibias / incendiendi gestibus consistebat. Circenses ludi a circuendo dicti sunt. Scenicus in theatris exercebat: in quibus in parata domuncula quam scenam dicunt. Comici gladiatori / rius. Tragici Histriones & mimi fabulas recitabant. In Amphitheatro gladiatori us tum actibus militari bus exercebant. In phanis autem deorum laudes: etiam non sine obscenitate decantabant & demonstrabant in arenis pugiles inter se: & cum bestiis exercerant. In coniunctis alearum ludus: rhythmi & musica frequentabatur. DIS. Qui omnium dictatae artium primi extitere in ventores? MAG. Capitulum quartum libri Geneos nonnullos enumera. Sed gentilium vanitas alios assignat: nos ad reliqua properemus: nam & si sine his non edificetur ciuitas (ut ait Sapiens) non tamen se debunt super sellam iudicis & testamentum iudicij non intelligent: nec pastores facient disciplinam & iudicium: sed solum operationem artis vacabunt. Non igitur ingenui & singulari ingenio proditos adolescentes (de quoque numero unum habeo) hinc artes exercendae sunt. A christifidelibus insuper non nullus quasi illicite & saluti contrarie habent: maxime autem theatrica: quam tam ad multas eius species. Demum ex animo tuo nunquam discedat quantum praeclarissimi tempis Reges principes Comites Nobiles Divitiae & affluentia splendentes & (quod execrabilis est) Clerici diuinae cultui mancipati in venationem inutili: laboriosa & periculosa arte amittunt propter anserem quidem vilissimum: pauperrimis viduis pupillisque panem segetibus pululantem: quadrupedum tritura pimentes coccancantes. restituunt pcula dubio eo loco quo ipsi pauperrimi erunt. DIS. Nihil omnis in procurum caterua obtestor. MAG. Luste. Sed nunc si liber prudentie conditiones enodabimus. DIS. Liber utique per placet.

De prudentia & partibus integralibus: & quod futura scire possumus Capitulum. xij. MAG.

Rudenter natura tunc faciliter intelligemus: si dare definitio ipsius etiam divisionem per oes ptes expliciter adiuxerimus. DIS. Definitio prudenter (qui fallar) hec est. Prudenter est recta ratio a nobis agibilius. MAG. Augustinus dicitur libro 83. questione ait. Prudenter est cognitio rebus appetendarum & Tullius iugendae alludi per oia libro. 1. de libero arbitrio. Tullius vero. 2. Rethorice ait. Prudenter est rebus bonis & malis veritas & scia. Sed iuris consilii prudentia est in iustitia. praeceptum. Iuris prudentia. f. de iust. & iur. ita definit. Prudenter est

PHILOSOPHIAE MORALIS

diuinis; hūmanisq; rerū noticia fūsti arctū iniusti scia. DIS. Idē si bñ
memī dīcī in isti. eodē. pa. 1. Sed de his fatis: ad prudētiā diuisionē pga-
mus. MAG. Prudētiā in ptes integrāles: potētiales & subiectivas in-
uenio pīram. DIS. Integrālesq; & q̄ sunt ē. MAG. Mēoria: Intelle ptes inte-
grāles: Rō Solertia docilitas. Prudētiā Circūspectiō & cautio. Tris ultia grales pru-
prudētiā integrāt ut ē pceptiua: reliq; ut ē cognoscitā. DIS. Hęc la- dentie,
tius explana. MAG. Prudētiā esse circa xingentiā agibilis: definitio
data in superiorib⁹ indicat. Horū aut̄ cognitiō si pterita sint: mēoria dicī.
Si pñtia vel instātia: intellect⁹ nominat. & frequent ex mēoria nascit̄. Nā
in cōtingentib⁹ agibilis: ut plū futura sīla sunt pteritis. ait Phis. ij.

Phis Rhetorici. Vnde Prudens arguit. Si talia talib⁹ cōcurrentib⁹ hactenus futurorū
Ecclesia. accidere poterūt: sic & nūc & in futurū accidere pñt. Sic enī Sapiē doc̄ p̄scientia

Seneca dñ inq̄t. Memēto q̄ an̄ tuerit. Et Seneca. Q uī de pterito nihil cogitat
machia. 4. vitā p̄didit. Vñ & de prudētiā Iuda machabeo scrip̄ura testif. an̄ vide/
ret valida castra inimicorū: vīctorias patrū pteritas ad mēoriā reuocans
militū ait. memēto quō salui faciūt Patres nostri Russus autē habita
recta existimatōe de fine. via mēoriā & intellect⁹: media in promptu in/
ueniēda sunt p̄ q̄ finis attingi possit: & id sit p̄ solertiā: h̄ (ut ait Aristo. Solertiā

1. posterior) & subtilitas inueniēdī: mediū in nō p̄specto tp̄e. inuētis aut̄
medīs: op̄ ea debite posse applicare ad finē: reglas iles ad p̄ticularia
& ex notis pcedere ad noticiā nōdū cognitorū. hoc tinet ad roem. quia
vero nec oīa bene considerare possum⁹ occurrētia circa agibilia (q̄m p̄ticu-
laria sunt) ab alijs edoceri: p̄cipue aut̄ senibus & expertis indigemus.

Ethico. 6. Vnde & Sapiē ait. In multitudine p̄ byterorū i. lenior & prudentū sta-
& prudētiā illorū ex corde cōiungere. Id aut̄ sit p̄ docilitatē qua q̄s di-
sciplinabilis efficit & alioq; cōsilis acq̄escit. Amplius futura q̄ circa agi-
bilia occurtere pñt p̄spicere: & ad finem cū p̄sentib⁹ cōuenienter ordina-
re necesse est. qđ sit p̄ prouidentiā: q̄ est futurorū: nā pterita aut actu p̄f-
fentia aliter ordinari non pñt. Circūfantias etiā negocij prius inuentis
& ord. natīs in sīnē cōparati oportet: quod sit p̄ circūspectōem. Oportet
demū etiā vitare impēdimenta & cauere: ne vitia p̄ virtutib⁹ se ingērat:
quod sit p̄ cautōem. Hec octo sub cōpendio scriptura cōmemorat dum
ait. Gēs absq; osilio ē & sine prudētiā: utinā sapient & intelligerēt: & no-
uissima p̄uiderēt. sapient / sc̄i pterita p̄ memorī intelligerēt: p̄sentia per
intellec̄tu rōem solertiā & docilitatē ac nouissima p̄uiderēt: p̄ p̄uiden-
tiā circūspectōem & cautōem. Possum⁹ enī nos cognoscere futura fatē
in suis causis: Deus aut̄ ut in seip̄is: & quibus voluerit p̄ prophetēdo-
num cōmunicare.

De prudentiā partibus potentialibus quē sunt

Eubulias: γρωμα: σύμπειστο: & de dono cōsiliī Cap. 14. DIS:

Onsēq̄nter prudētiā ptes potētiales edistere. MA. prudētiā ptes
potētiales tres sīr: c̄ Eubulias Synesis & Gnomi. prudētiā eq̄ ptes
de principalis actus ē recte p̄cipere: de p̄cipiendis autem primum con-
tentie

LIBER XII DE PRINCIPIIS

illari: dehinc iudicare oportet. Primum ad Eubuliam: sc̄iū ad Synesim Eubulia & Gnomī pertinet. Est enim Eubulīa rectitudo consilij ad finem bonum/pervias cōgras & tempore conuenienti. vnde Eūjōvλoσ, id est prudens siue bene consiliatiuus nec velox nec nimis tardus & firmus esse debet. DIS. Cur autem addis ad finem bonum? MAG. Quia consilium bonum nullum esse potest si finis malus in consiliando prostat: dicitur enim Eubulīa ab eu quod est bonum & πο Το Βουλή

Bonum id est consilium: quasi bonum consilium. Non igit̄ recte consilatur latro consilii ad latrociniū: quia finis malus. nec fur ut furto pauperi succurrat: & si finis bon⁹ sit (sc̄i pauperi subvenire) via rāmen illicita est per furū ut testatur beatus Augustinus. &c. xiiij. q. v. Forte. ita videtur est in alijs cīcūstantijs actus moralis. DIS. Synesis quae est? MAG. quę reētē iudicat de consiliatis s̄im leges cōmunes: huius iudicium sufficiat le-

Gnomi galis exequitur. Gnomi autem recte iudicat de consiliatis si leges deficiunt. & huius iudicium epiketa exequitur. ut q̄ furiōso depositus gladius reddendus non est. Interdum etiam ex causis oportet a cōmu ni lege discedere. Quoniam vero (ur ait Sapiens) cogitationes mortalium tū midē. & Incerte prouidentia nostrā indiget: homo necessario in his que ad salutem sunt. & rem publicam ab altiori principio dirigi: a quo dāt his qui sincere petunt dñi consilij: per quod spirit⁹ sanctus mouet hominē per modum salubrioris & certioris consilij.

Prudentia partes subiectiūq̄ enumerantur & prudentia monastica homini utilis & necessaria comprobatur Capi. xv. DIS.

Estat ut prudentia partes subiectiūs ēdoceas. MAG. Prudentia species quinq; solent assignari: sc̄i prudentia monastica/Economica/Politica/Regnativa & Militaris. Prima necessaria est homini quantum ad se: secunda homini ut familiam suā gubernet. Tertia homi ut se policet rectori debite subiiciat. Quarta ut quis rem publicā strenue regat. Quinta ut Ciuiis bonū cōmune strenue defendat. DIS. Has igit̄ species sub breuitate explanes. MAG. Prudentia singulariter homini necessaria est ad salutem: nam cognitōem sui docet: sine qua monastica (ut ait Bernhardus super Cantica) nemo salvatur. Vnde homo cum in honore esset non intellexit (sc̄i seipm) cōparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Vnde & Helimādus scribit in tēplo Apollinis tale oraculum fuisse datum. γρωτι τε συτορ hoc est nosce te ipsum. Ex hoc nempe homo se humiliat: & unicuiq; quod suū est reddit: iuxta p̄cepta legis naturę & decalogi de quibus differendi locus hic non est: Hanc Richardus describit dices. Monastica sc̄ia est quae sui curam gerens/cūctis sele erigit & exorna virtutibus: nihil in vita admittēs quo non gaudeat/nihil faciens poenitendum.

Bernhad
psal. 48.
helimād⁹

Richard⁹

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Prudentia Economica. & qualiter uxoris sit regenda, insuper quibus virtutibus mulier pollere debeat. Capitulum sedecimū.

DIS.

Rudentiam Economicā declares. MAG. Hac prudentia īdi Prudentia get qui familiam regere habet: prudentiā tamē monasticā non economiā negligat: nā qui sibi nequā est: cui bonus erit. Infamilia autē ut ca-

Aristoteles dicitur libro primo Politicorū tres cōmunitates necessarij sunt, viri sc̄ & uxoris: propter opus generatiōis. Domini & serui: propter opus ad ministratiōis. Patris & filij: propter ppetuitatē: quod fieri negt si patri si lius nō succedit. Ad has cōmunitates singula prudētē regimina accomo danda sunt, in prima equidē: vir uxori sūg affabiliter sūiuat: ne vita eius sit cū tristitia: aut cogatur extraneis solatijs se imiscere: unde infamia sa cile posset incurrere. In correctiōe vero aliter eī, ho nesciā aliter cū contumare & superba oportet procedere. Secundo vīr uxore decenter tractet in ornamētis & alijs necessarijs. Nō em sicut ancilla/ sed ut socia tractan

vīr & ux
oris

Gen. 2. da est: quia nō de pedibus sed latere vīr est formata. Aliter autē est uxor ciuīs/ aliter milīris/ aliter regis ornanda secundū diuersitatē temporis &

Uxor sit
casta

Phūs locorū Ideo inopolis Macedones Phūs in rhetorica nominat: eo q̄ suis uxoribus illicta pmittebant. Rursus Valerius Maximus Romanos cō mendant: quia uxoribus de necessarijs, puidebant. Tertio uīr uxore sine zelotripiā diligat, ne sibi cōtinuā cordis anxietatē / & uxori nō seruandi fidem incitamentū p̄fret. qui secus ad uxores sobabunt/ damna multa nō scripto sed experimēto addissent. Rursus autē uxor debet esse casta & pudica/ verecunda & tacitura: pia & discreta. Casta quidē esse debet: ne vinculū matrimonij idūibile soluat: & ne illegitimi cū legitimis viro in hereditate succedat. Vnde forniciatio mulierib⁹ pīculosior est q̄ vīr

Pudica

Valerius Castitatis vero custos est sobrietas. unde ut ait Valerius. Maximus Ro maximus manis mulieribus usus vīni olim ignotus erat. Sit & pudica quantū ad Crisostom⁹ exteriōres corporis gestus. Mulieris em̄ est (ut inq̄ Crisostom⁹) domi philosophari & a diligētibus se cohiberē: nec nimī abusionis genus est mulier sine pudicicia. gratia autē super gratiā mulier sancta & pudorata.

verecūda

Hierem. 26. Sit etiā verecunda. nedicatur ei illud hieremij. 3. Frons muliebris mere tricis facta est tibi nolusti erubescere. Invereunda quippe mulier attē tare audet quod vir non perpetraret. Verecundiā q̄ātū lignum est tacitur nitas: q̄ est (ut ait phūs) ornamentū mulieris. quod laudatū inuenitur a Sapiente. Mulier sensata & tacita nō est: imputatio animae crudite. Sit in pia discreta super pia & discreta: ut familiā cū qua semp cōuersatur cōsoleetur. & pau peribus cū moderamine elemosynā gregando cōpatiatetur.

ta

De Regimine seruorum: & unde. Seruitus orta
fit. Capitulum. xvij. MAG.

Ecunda cōmunitas familię est Domini & serui. Natura omnes Seniorū liberos genuit: fortuna autē seruos constituit, Serui em̄ cooperunt ppter ortus

LIBER XII DE PRINCIPIIS

appetitus corruptionē intellectus tarditatem & temporaliū penuriam.
Primum manifestū in Cham filio Noe: qui propter maliciā suam quā pa-
tris pudenda reuelauit: ideo ipse & posteritas sua seruituti est deditus. sic
rebelles & in bello vīcti mancipia / quasi manu capta dicebant: & ad ser-
uitū seruabant. Secundū cōueniēs est: nā intellectu tardi / magis sunt
robusti & ad onera sustinenda apti. & contrario corpore. debiliōres / sunt
magis sapientes: & ad regendum alios abiliōres. Tertium cōmuniſſimū
est. penuria namq; regnū temporaliū plurimos etiā honestos & ingenio
pollentes seruire cogit: etiā his q; serui sunt seruores eorū: id est peccatores
Hos aut̄ cōsolatur diuus Augustin⁹. li. 4. de Cīuitate dei dicens. Bonus Augustus
si seruat liber est: malus aut̄ si regnet seruus est: nec unius hominis / sed

Dños er quod grauius est tot Dños & quot vītiorū. Debent itaq; Domini ad
ga seruos seruos rali prudentia ut: ut sint in loquendo placidi: ne verbis duriori
prudentia bus exasperent. unde Seneca. Qui in seruos suos irascit & crudelis est: Seneca
satis ostendit p̄tatem ad alienos sibi defuisse. Seruūs igitur hilarē te pre-
stes: inq; Superiorē te colant potius quā timeant. Nimirum tamē erga
eos familiaritatē caueant: quia tempū parit. Sint in remunerāto bene
fici: ne necessitate cōpulsū furent. Sint & in mandando discreti: ne nimis
oneribus laborū grauent. unde & Dñin⁹ in Euangeliō eos die septimo Deut. 15
quiescere: & anno septimo liberos a seruitute iussit exire. ecōtrario Ser-
vōrū uī debent esse fideli⁹ in cōmissis sibi a Dñminis: ut bona eorū cōseruent
itē erga dominos

Vnde dicē. Nō sit mihi seruus medicus: propheta: sacerdos. Medic⁹ est
si iussus afferte aquam frigidā: eam sa nitati cōtrariam p̄suadet. Prophē-
ta est: si missus ad debitō m̄: eū iam non posse domi reperiri sylligisat.
Sacerdos deniq; censetur: li quod inuictus facit: saluti animę cōtrarium
arguit. Dīcentia aut̄ in obseq̄o tunc seruatur. si non modo corporis mū-
ditia sed & morē integras custodiē: ne uxor: ne filij: & filiē corrumpant
Nam ut ait Menander. Corrumptū bonos mores colloquia praua. qd menāder
& Apostolus approbat. Paulus

De regimē filiorū a p̄ribus & pedagogis. Ca. xvij; Ma-

ertia familie cōmunitas est patris & filij Iure equidem Naturali
Civili & diuino pater circa filios sollicitus esse debet: ipsi mini-
strādo nutrimentū: qntū ad corporis necessitatē: & disciplinam
parentū erga filios prudentia quantū ad mores honestatē. Nam ut ait Apli⁹ 1. ad Timoteū v. Si quis Apli⁹
suo: & maxime domestico: curā nō habet: fidem negavit. Primum nēc
bruta quidē negligit quantūcumq; seruia: sed singula filios suos sum-
mo studio alunt: donec ad debitā perducta fuerint quantitatē & robur
I. i. ga ius naturale. ff. de iusti. & iure. Crudeliores itaq; bestijs erunt qui
liberis suis elementa uō prestant: nec alimenta tantū prestat sufficit sed
& substantiā in hereditate relinquere debet. xvi. q. i. pdicator. & Apli⁹ Idem

PHILOSOPHIAE MORALIS

a*it.* Nō debent filij thesauriare parentibus: sed parentes filij. **F**iliis tñ Patrem egenē cogitur alere. **xxij. q. 4.c.** Inter. Secundū rursus bestias p modulo suo imitar ividemus: quoniam educatos pullos ad mores & actus naturę & speciei suę aueniētes, puocant. Hinc leo catulos suos ad predam ducit: Aquila pullos suos sup eos volitans: ad volandū puocat & sic videre est in singulis. Stolidior est igitur hic bestia: g filios suos si ad meliora studia inducere nolit: saltem eos manū sua rū labores manducare: & artem qua ipsos enutrīuit nō edocet: sed ociali taxillorū ludo questū querere: hic scortari: furari: latrocinari tandemq; morte turpis sit ma interire pmittit. **D**IS. Heu qntū hę stulticia nostra etate nō modo plebeos: vergaltoris ordinis homines obcecauit. Sed dic quo sum matim quādo & in quibus maximope filij a parentibus sint edocēti?

Horatius MAG. Ab ineūte etate: Nā ut ait Horatius in epistolis. Quo semel

Seneca imbuta recens seruabit odorem Testa diu, & Seneca libro de moribus

Aducatio quidem & disciplina mores facit: & id sapit quisq; quod didic

Aristotele^r cit. Est emur ait Aristoteles Consuetudo altera natura seu alterat natu

Seneca ram: in hoc differens tantū q natura semp est: Consuetudo s̄pē. Hinc &

Ouidius ubi a teneris crīmē cōdiscitatur annis. Q uod & Salomon testat, dicens:

Puer. 22. Adolescens iuxta viā suam gradit cū senuerit non recedit ab ea nam &

Quidius ab adolescentia omnis etas ad malū prona est. Verū men in disciplina

Quitilia tenendus est modus etati cōgruens. Tractari cōdē mollius etas imbe

nus cilla solet ait Horatius cui & Quintilianus alludit dicens. Ingenia pue

roti nūtia emendationis seueritate deficiunt: nā & desperant & dolent

ac nouissime oderūt: qdc maximē nocet/dū. Omnia timent nihil conatūr

DIS. Manifesta sunt hęc. Nūc in qbus instituēdi sunt apias. **M**A.

Cato In arte/moribus /audis & societate. Ad prīmū monet censor morū Ca-

Cato. Si tibi (i)quit) sint filij/nec opes: tūc artib⁹ illos Instrue quo possint

inopē defendere vitā. Et rursus. Disce aliiquid: nam cū subito fortuna re

cedit/Ars remanet: vitaq; hoīs non deserit unq;. Vnde & Octavianus

Augustus liberos suos in omni arte fœcit eruditū: ut si qn ad egestatem

venfrent/haberent unde honeste viuerent. In moribus vero: ut cibū &

potum parce sumant passionesq; refrenent. Ex cibo nempe & potu su-

perfluo naturam in principijs vitalibus eneruant: ingenia perdūnt: siūt

lascivii/rixosi/in verbis procaces & in sensu proprio pertinaces. Singu

lis tu causas naturales reddes si tantillę etatis & vini pastusq; superflui

naturas attenderis. **D**IS. Verum: nec in his telatius immorari volo.

Sed dic oro per ludos quid intelligi s̄. **M**A. Non illum qui fortu-

ne inmititur. ut ludus chartarum/taxillorum &c. nam hi ludi non mo

do lege diuina sunt inhibiti/ sed etiam imperialibus cohercendi. Sed

phi⁹ poli tico. 8. eum ipm exerceant quem Philosophus in politicis necessarium afferit

in vita humana: Et est quædam deductio q; quam vitantur tedia vite/

LIBER XII DE PRINCIPIIS

inertia corporis & pronitas ad lasciuiam. Ocioſi nanc̄ eſſenōn poſſunt Non autē ſemp in diſciplinē ſumō rigore tenendi ſunt. ne deficiant: nam quod caret alterna rege durable nō eſt. Ludis igitur honestis animi & corporis exerceant: ludis quidē animi/ audiendo hiftorias/ fabulas ho nestas &c. ludis quoq; corporis/ currēdo: ſaltando: ſagittando & alijs que membra abilitant: & animū mala cōtagiōe non illaqueant. DIS. Deſocietate qd affers. MAG. Societas praua ut peftis fugienda: ho na vero ampleſtenda eſt. Nā ut teſtatur Propheta regius, Cū bono bo Psalmi. 17: nus eris: cum gueſis querteris. Et ſi una ouis morbiſa totum gregem inficit: multo magis praua ſocietas teneros animos/ molles & imprefſioni diſpoſitios facillime ledit. Heu ſine ſcriptura hoc cōſirmat crebra experientia. Societ̄ igitur filij honestis: & ſumō ſtudio educantur in diſciplina & correcciōe domini: ut ea quā ſidei ſunt & ad cultum Dei pertinent teneris inibitant annis: cū etio ſunt creduli/ nec rationē querentes. Non autē Deo tantū ſed & parentibus & senioribus reuerentia noſcat exhibere. nā filii contumax & inobedientiſ a Moſe iuſſus eſt lapidari. & alibi. Deutero coram cano capite cōſurge: & honora perſonā ſenīſ. In cura itaq; & correctione filiorum Parentes ſint ſolliciti ne cum Heli ſacerdote iuſto dei 1. Regū. 4. iudicio ſubita morte occumbant. Pedagogis quoq; ea ipſa & longe amplior cura/ ſtudiū & industria habenda eſt. Alia tñ circa ingenia/ ingenio rumq; ad militiam/ piritualē aut ciuilem affiſumendoq; ratio eſt. De quibus in alium tractatum plilixir ſermo ſeruandus eſt: nunc ad prudentiam politicam tranſagamus.

De Prudentia politica regnatua. & ea que eſt in subditis Capitulum. xix. MAG.

Riſtoleſe politica prudentię duas ſpēs eſſe voluit: Architec- 6. Ethic: riam in principe & politica in subditis. DIS. Architectoria politica ar quae eſt. MAG. Ea quae dicit regnatua ſive legis poſtiua. Principi chitec- manq; incubit deo placere populo, p. poſſe ſatiſfacere: riſpublice proui- ria ſtūdere & rectas leges condere. Per primū populi timorem & reuerentiam acquiret. ut patet de Salomonē libro Regum tertio. c. 8 & 9. Vnde, & claudian⁹ Clādianus. Cōponit orbis regis ad exemplū: nec ſic inſlectere ſenſus Humanos edicta valent q̄ vita regentis: Mobile mutat ſemp cū principi pe vulgus. Per ſecundū anōrem ſe dilectionem populi ſibi conciliabit. non em qui pia contra regem murmurabit. Si ipm omes non nimis ſerueret/ prudentium cultorem/ beneſcientium retributorem & delinquētibus punitorum æquum videbunt. Per tertium & quartum rem publicam integrā conſeruabit: ne deficiente annoна populi inedia deficiant aut a quoq; calūnia ſuſtineat. DIS. Nunc de politica pauca addas.

Politica MAG. Prudentia qua ſubditū nouere principi obediſe & ciuibus co uiuere cōmune nomē recitauit. & politica dicta eſt: Sunt autem ut deſcribit Tullius libro primo de officijs in republica perſonæ triplex. Iudicē ſez ſive Magistratus. Ciues & peregrini, ut etiam clarius expreſſit Tullius

PHILOSOPHIAE MORALIS

Deut. 16. Scriptura in lege Moysi. Vnde & magistratib^z ait. Iudices & magistrat^z cōstitues in omnib^z portis suis. Antiqui em̄ solebant iudices causas in portis ciuitatis audire. Ambigue autē causē & ardūe ad unū tantū sum^z mūsc^z sacerdotē referebant. De ciuib^z statuit ne se in pūis rebus mole starent dicens. Ingressus vineā proximi tui / cōmedas uvas quantū tibi placuerit: foras autē ne eferas tecū. In mutuo nec usuras nec pīgnus reci perēt pīcepit: nec etiam īportū exigerent. De peregrinis vero ait. ad **Deu. 24** venā non contristabis nec affliges eum. Mandauitq^z tertio anno deci mā fieri pīperegrinū pupillis & viduis. **Deu. 25.** Mira Conditoris sapientia / singulis pūidens necessaria. MAG. Mira utiq^z attingens a fine usq^z ad finem fortiter & omnia disponens suauiter. DIS. Reliquū est ut prudentiam militare in percurramus.

De Prudentia militari: & his quē militem ornāt Capitulum vicesimum MAG.

Augusti⁹ Ilitatis prudentia est operis bellici ordinata ad defensionem bo ni cōmuniſ ut pax habeatur: Ob hanc equide cauſam tantum/ prudentia bellū gerendū est. De hac prudētia multi dissertissime scriperūt militaris attamē non tam lectiōe q̄ exercitio addiscitur. Verū tamē videat bonus miles ut in primis deūta quo fortitudinis donū accepit bñdicat: pura in tentiōne pugnet / hostibus fidem seruet: victis quoq^z misericordiam p̄fet. sic em̄ Augustin⁹ Bonifacii instruit. Et sanctus Io. Baptista militibus regulam statuens dicit: neminē cōcūtiatis neq^z calunnia faciat: & contenti estote stipendijs vestris. Luce tertio. Bernhardus insuper scribens ad militē templi / non mediocriter corripit eos quise & equos serico operiūt: hastas / clipeos / sellas frena & calcaria depingunt auro argentoq^z ornant. Militaria inquit sunt hēc insignia / an muliebria poti⁹ ornamenta: Nunquid forte hostilis mucro reueribit aur⁹ gēmis par cet serica penetrare non poterit: & alibi. Utilior est in conflitu lorica ferrea q̄: stola linea. Hinc & Pericles Phīus ait. Non pictura / non aurum periles non lapides / sed scutum diuulsum / fracta galea / gladi⁹ hebes / facies vulnerata cedunt militibus ad ornatum. DIS. Sed qui tāta fufferre pos sunt t̄. MAG. Non effeminati & in delitijs assueti. sed hi tantum de quibus Vegetius loquitur: qui sub diuō & labore nutriuntur: solē pacientes: umbram negligentes balneorum nesci⁹ deliciarū ignari & parco cibo contenti. DIS. Hou q̄: rarum plenice in terra nostra simili- mū est hoc militis genus. MAG. Eos itaq^z relinquentes persequi / ad & iutum diuisionem redeamus. DIS. Haec enim de intellectualibus dissertum est: nunc ordo exigit ut morales aedamus.

De Virtutib^z moralib^z in generali: & quare inter has quattuor cardinales dicuntur Ca. xxi. MAG.

Orales virtutes sunt quē appetitum inclinant ad actus licitos & honestos. Mōs enī inclinat̄ em̄ vel etiā consuetudinem ad ali-

LIBER XII DE PRINCIPIIS

quid agendū importat. DIS. Num etiā iste certo numero cōpletū virtutes tur? MAG. Etiā Fili Duodeci em a Phō enuerant sc̄ Prudentia: Iu-
morales sticia: Fortitudo Tpantia māsuetudo Liberalitas Magnificētia Magna
nitas Philotimia Veritas Amicitia siue affabilitas: & Europelia. Alię
q̄cūq̄ sint ad has reduci habent ut patebit in pcessu. DIS. Cur inter
intellectuales habitus Prudentia enumeratā etiā moralibus pponis?

MAG. Prudentia s̄ym effētū. Intellectualis habitus est s̄ym materiā
vero moralis Preponē autē ceteris: quālī mater: iuxta c. plentū. i. q. s̄
ubi dicit Discretio. i. prudentia mater est virtutis. Ad hanc etiā & tres
Cardiales virtutes in ordine sequentes Cq̄ sunt Iustitia Fortitudo & Tpantia. Hoc etiā alie re
ducī habet. Hinc iste quatuor principales & cardinales dicunt: q̄a sicut
in cardine ianua vertit, claudit & aperit: sic in his virtutib⁹ cor humas
nū vertit: s̄ym rōem ut virtus claudat & bonis actib⁹ apiaat. DIS. Mo-
raliū iiḡ tractatū extotius aggredimur: & cor nostrū his cardinalib⁹
immitamus. MAG. Omnis virtus moralis est vel circa actū interiorē
rem dirigendū ut prudentia. vel circa actū exteriorē ad alterū ut iustitia:
vel circa passiones supra & numeratas: ut certe omnes. sic patet illud Oui Ouidius
dij. Tendit in ardua virtus. DIS. Nū & moraliū rōes singulatim p. de ponto
sequi intendis? MAG. Etiā. DIS. Primū iiḡ de Prudētia dīsseras.

De Prudentie cōtrarijs: q̄ sunt Imprudētia/ Astutia/
Dolus; Fraus. P̄cipitatio & s̄ilia Ca. xxij. MAG.

Rudētē dūtū em diuisiōne & p̄tū declaratōem paulo aī hac
digessim⁹: nec supēsi nūs ut de virtūs oppositis pauca addamus:
Nā ut Augustin⁹ ait mens regnū virtutū adipiscīnō p̄t nisi prius ex-
cūserit iugū vītiorū. DIS. Probe. MAG. Prudentie in cōmuniō
posita est imprudētia: quā hō diuertit se a regulis q̄bus rō prudētē re-
ctificat. Prudētia insūp carnis/ Astutia/dolus & fraus: nimia sollicitudo
incōstantia & negligētia p̄cipitatio & incōsideratio/prudentie aduersa
sunt. Prudentia em finē bonū p̄ponit/ prudētia carnis malū. ut pri-
dens latro/latrociniū & crapulosis carnis curā tantū intendit. Puden-
tia ad finē bonū vias bonas inuenit: astutia malas & apparentes excogit-
at. Prudentia vias bonas inuentas fini p̄concepto verbo & facto appli-
cat: dolus vias malas excogitatas verbo quidē/Fraus autē factō fini ma-
lo easdem vias adiungit: sic quod astutia excogitat/dol⁹ & fraus exequit-
tur. Maxime autē in acquisitiōe tpaliū circa q̄ etiā fieri habet nimia solli-
citudo. Prudētia cōstanter & diligenter cōsiliata & iudicata in p̄cipiēdo
exequit: p̄ incōstantia vero & negligētia hēc eadē obmittunt. Pruden-
tia q̄ Hubiliā restē & ordinatē cōsiliat̄: cōtrario p̄ p̄cipitatioē; ex impe-
tu volitatis & passionis ordinatū consiliū negligit. Prudentia p̄ Syne-
sim & Gnomi de cōsiliatis vero iudicat/ cōtrario p̄ incōsideratiōem
nō intelligēdo ea ex q̄bus rectitudo iudicij p̄det/ male iudicat. Q̄ uae
autē alijs prib⁹ prudentie cōtrariant: uno noīe imprudētia noīant. Hæc
sunt q̄ de virtūs prudentie oppositis scire ope p̄cipiū: s̄t: nūc iustitia p̄curat⁹

Prudētia
carnis
Astutia

Dolus.
Fraus.
Sollicitu-
do nimia

incōstantia
p̄cipitatio
Incōsidera-
tio

PHILOSOPHIAE MORALIS

270

De iusticie definitōibus & contrarijs vitijs Ca. xxij. DI.

Vſticia quid est? MAG. Iusticie acceptōes duę sunt Prima ut p legis impū ordinat actus oī in virtutū ad bonū cōe: & iustitia legalis dici solet: p eā nāq hō cordat legi ordinati act⁹ omniū virtutū in bonū cōe. sicut charitas ordinat oī in bonū diuinū. De hac dicit q̄ sit oīs vīr⁹. Secunda acceptio iusticie est p̄t̄ eglitatem cōſtituit in his q̄ sunt ad altere. Hæc iurisconsulto sic definit. Iusticia est cōſtaſ Iusticia inſti. de & ppetua volūtas: Ius ſuū unicuiq̄ tribuens. Iusticia voluntas est i. vo- iust. & lūtatis habitus ſiuſ qualitas: cōſtaſ & ppetua: nā opans p virtutē opa- ſur. pa. tur imobiliter qntū ad ppoſitū. Unde ut q̄ iustus ſit / oportet q̄ habe- ff. eo. 1. at ppoſitū p petuo ſeruandi iusticiā & in illo ſirmite pmaneat. ideo ad iusticia dicit cōſtaſ. & ſequit tribuens unicuiq̄. Deo ſc̄ & homi. Ius ſuū. i. rē iu- f. de iust. ſtā i p̄ debitā. Accipit̄ em̄ hic ius nō p habitu qui est ars boni & equitatis. & iure. i. Phūs ſed p re iusta. Et Phūs iusticia ē habit⁹ a quo hñtes opatiui ſunt iustior. Ambro. ſum electōem iusti. Ambroſi⁹ q̄z vir ſand⁹ in libro Officioſ ſic eā defi. Iusticia nit: Iusticia est q̄ unicuiq̄ qd ſuū ſit tribut: alienū nō vendicat: utilita- tē ppetri negligit ut cōem̄ egritatē custodiat. DIS. Ex his accipio materiā circa quā iusticie eſſe opatiōes & res alteri ab altero debitas: de vitijs aut̄ oppoſitīs quid aī? MAG. Iusticia ppetre nō habet extrema malicioſa/led habitu contrariū qui dicit̄ iniufticia. Extrema aliſtantur qntū ad actū ut iniuftū facere: & iniuftū pati. Hoc ppetri malū nō eſt: niſi in agēte: aliud aut̄ fieri pōt̄ nō exhibitu iniufticię. Iī ſi nō fiat exinten- tionē/ſed ex negligētia vel paſſiōe. Ex intentōe iniulfū q̄ ſacit ſi ius ſuū ſun unicuiq̄ nō tribuit: aut iuſte iudicat: vel q̄ ſa certitudinē iusticie ptermittit: ut in iudicio puerſ & iniufto. vel quia non ſubiectos iudi- cat ut in iudicio uſurpat. Vel q̄a in iudicādo certitudinē rōnis nō ha- bet. ut in iudicio ſuſpicioſo & temerario ex iudicij leuib⁹/iniudia aut p- pria malicioſa pcedent: quæ latius deducit pſent. DIS. Intelligo ve- rum tamē nūc magis ptiu iusticie (ſi q̄ ſunt) explanatōem audire affecto.

De pribus iusticie ſubiectiuis: q̄ ſunt iusticia cōmu- tatiua & iusticia diſtributiua: in qua vītupatur per ſonarū acceptio Capi. xxiiij. MAG.

Vſticie ptes trifariſe ſunt: ſubiectiue ſc̄ ſeintegraleſ & potētionali- les. DIS. Subiectiue q̄ ſunt c̄ MAG. Iusticia cōmutatiua iusticia cō-

Aristoteleſ. & iusticia diſtributiua Cōmutatiua eglitatem in cōmutatiōib⁹ inter duas mutatiua ſingulares pſonas ſeruat in pporiōe arithmetica. ut pura ſit p̄ciūm qntū valet res empta &c. Sunt aut̄ Cōmutatiōes multiplices: qdā eīn ſuū ſumatio- voluntarię: quædā inuolūtarię. Volūtarię ubi amborū interuenit con- ſensuſ. ut emp̄io: venditio: coductio: locatio: cōmodatio: mutuūdatio: tarie &c. In qb⁹ neglecta iusticia cōmittuntur fraudulētis multiplices & uſu- re: q̄ rectificari dāt p iusticiā/ reſtituciōi via. In uolūtarię cōmutatiōes inuolun- ſit in qb⁹ alter nō dāt ſi ledit ybo vel factō. Verbo qdē i iudicio yptarieg

bb ii

LIBER XII DE PRINCIPIIS

extra iudicium. In iudicio per iudicem/accusatorem & testem. Extra iudicium autem per contumeliam: si quis ea quae sunt contra honorem alicuius contumeliam noticiam ipsius & aliorum deducit per detractionem: si ista fecerit oculum detractionem derogat alterius phamem per susurratorem: si per hec intendit oculum susurratorem amicitiam separare per maledictionem: si alteri malum intendens impetratur maledictione per derisionem. sicut verba & cachinnos: alium erubescere facit per subsanationem: si idem facit naso rugato. In facto autem alter ab alio ledit subsanatio in revel persona. In re quidem: per furtum in occulto & per rapinam in publico. In persona vero propria vel coniuncta: ut puta uxore aut liberis: per homicidium/mutilationem/verberationem. aut incarcerationem. Has omnes cōmutaciones equare habet iustitia cōmutativa saltem restitutionis via. DIS. Iustitia Distributiva quae est MAG. p. quā distributiva bona cōmunia iuste distribuuntur non tamen equalitatem quantitatis sed est arithmeticas/led proportionem quae est geometrica custodit. Non enim bona cōmunia cōlia sunt: nec ciues cōiales. oportet ergo distribuēre merita & cōditiones uniuscuiuscōm accipientis attendere: & respectu illorum bona illis diuidere: aliter strenue bellantibus/ aliter formidolosis: aliter magistratibus/ aliter plebeis. Veritatem permaxime cauenda est in talibus personarum acceptio: quae sit cum aliquid alteri datur propter aliquid quod non est causa nec facit ad causam/ propter quam accipiens tali dono dignus sit ut in collatione Beneficiorum: si cōsanguine minus idoneo conferantur. In exhibitione reverentie: si diuities propter diuitias solū honorentur. In executione iudiciorum: si pauper supprimat & posterior eidem contemnit cōquitatem prēponatur.

De partibus integralibus iusticie: quae sunt facere bonum: & declinare a malo. Et insuper de partibus potentialibus eiusdem Capi. xxv. DIS.

Pr̄tes intergrales iusticie sunt facere bonum & declinare a malo: & alio modo dicuntur Innocētia. Iustitia nempe equalitatem constituit in his quae sunt ad alterū. & hoc faciendo/bonū sc̄z alteri debitum. Et constitutā equalitatē seruat: declinando a malo alteri nocio. Pr̄mū virtutē p. omissionē boni debiti. Secundū p. transgressionē mandati prohibentis malū alteri inferre. DIS. Manifesta sunt hec: transeamus ad alia. MAG. Quae restant virtutes sunt annexae iusticie: quae sunt pars partis potentialis. ut sunt religio/pietas/obligatio/obedientia/vindicatione penitētia/gratitudo/veritas/fidelitas/liberalitas/amicitia siue affabilitas epiceia: & si quis alijs sunt quae ad dictas reduci possunt. DIS. Num & de his pauca saltus in mediū ferre dignaberis. MAG. Ita dicta explanaōre altioris disciplinae est: Theologie sc̄z: atque vero quia pauca petis: tibi moregerā: & hanc descriptionem tu enumeratōe p̄tiū pandā: p̄missō ordine retento. DIS. Pr̄mū itaq; de Religione tractandum venit.

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Religione & vitijs oppositis: q̄ sunt Supsticio
tētare Deum; piurium; Sacrilegiū & Simonia. Ca
pitulum.xxvi.

MAG.

Tullius

Elegionē p̄tinere ad iusticā definitio īdicat. nā eā definiēdo ait.
Tulli⁹. Religio ȳtus est q̄ supiori cuiā nature quā diuinā vo^r. Religio
cāt curā ceremoniāq̄ vel cultū afferat. Per curā actū interiorē reli
gjōis īnuit: q̄ ē deuotio & oratō. Per ceremoniā īnsinuat actū ip̄i⁹ exte
riorē: q̄ ē adoratio. Religio em̄ cultus dei est qui grecē latrīa/eusebia v̄p
theusebla dicit. ut ait Aug⁹ li. x. de ciui. dei. & s̄sistit in cognitōe/dilectōe
one & debita subiectōe dei: hoc ē qđ in Enchyridion dicit/Fide Spe &
Charitate colim⁹ & hoc (ut testat Guilhelm⁹) sit corde p̄ deuotōem &
orōem mentalē, ore/p̄ orōe; vocalē. corpe p̄ adoratiōe; i. genuflexiōnē
p̄stratōem vel inclinatōem, ope/p̄ oblatoe/primitias. decimas/sacrifici
cia & sacramēta &c. Dl. Oppolita religiōis ī sunt c̄ MA. Supsticio
& irreligiōsitas h̄c qđ p̄ excessū: illa ȳo p̄ defectū. Supsticio nēp̄ cul Supsticio
tū dei vel creature exhibet vel deo: mō tñ indebito & prohibito: utputa
p̄ ceremonias legis mosaice, de sp̄ebus supsticiois circa finē libri septimi
nōnulla deducta sunt. Dl. Memi. Sed irreligiōsitatē qđ dicit c̄ MA.
Quidqđ ad rēparū vel irreuerentia dei & regi sacrae fieri p̄t. Dei qđ Irreligio,
p̄ tētātōem & piurū: nā q̄ dei p̄ verba aut facia tētāt de ip̄i⁹ sc̄ia volū sitas.
tate & ptate dubitat: itaq̄ deficit: q̄a deū vera fide nō colit. Silt q̄ in piu
rio deū tētē falsitatis aduocat/de ip̄i⁹ sapia & iōbīcī h̄esitat. Regi aut̄ sa
crae irreuerētia sit p̄ sacrilegiū; & Simonia. Sacrilegiū qđ est: si violē. Sacrilegiū
Simonia sona: ordinatas cōmītit. Simonia autē est studiola voluntas emendi Simonia
a manu ab vendēdo aliqd sp̄uale/aut sp̄uali ānexum. & fit a manu: ut dādō pecu
obsequio niā p̄ obtinendo bñficiō. ab obsegō: ut dādō bñficiū sp̄uale p̄ seruitiō
alingua corpali. a lingua: ut cōserēdo ecclēsiā indigno ad p̄ces alīcius.

De Pietate: obseruātia: q̄ & dulia: de obedietia &
gratitudine virtutibus religioni cōiunctis: in eo q̄
cultum debitum Parentibus / superioribus & bene
factoribus exhiberi volūt. Capitulu. xxvij. DIS.

Tullius

Ietas autē qđ est c̄ MA. Est (ut inq̄ Tulli⁹) p̄ quā fāguē iun Pietas
etis/patriae; beniuolis officiis & diligēs tribuē cultus. & hoc
qđ ppter ee& gubernatori: qđ a parentib⁹ & a patria p̄ticipam⁹.

Quia ȳo de⁹ sumus parēs ē & gubernator: nōnunc p̄ietas p̄ Dei cul
Augusti⁹ tu accipi solet. ut patet p̄ Augustinū li. x. de ci. dei. Et q̄a consanguineo
Aristotele, ab eodē gente, p̄cessere. teste Phō li. viij ethicoz. ideo noīe sanguineo
rum pentes/& noīepentē: etiā cōsanguinei intelliguntē. noīe qđ patrię
cōciues cōtinēt. DIS. Parētes esse colēdos q̄rtum p̄ceptū decalogi
indicat: ubi iō fortasse lōgūtas vitæ p̄mittit: q̄a illis cultus exhibet
bb ij

LIBER XII DE PRINCIPIS

a qbus nobis vita cōlīcat. MAG. Probe Cōsistit autē parētū culē in
reuerentia/obediētia & necessitatē cura. DIS. Extrema pietatis q̄
sunt c̄ MAG. q̄a medio recedunt:p excessum qdē/si parētes deo in di-
lectiōe pponitus,p defectum vero/si intuitu dei gentes etiā in necessi-
tate cōstitutos relinqmus:intrādo sc̄ religionē:nā hoc nō expedit s̄m
sanctū Thomā. Si autē parētes in necessitate nō sunt/licitū est & pietas. Thomas
teste diu hieronymo in ep̄la ad Eliodorū Per calcatā inquit pge patres 2a. 2e. q. 4.
p calcatā pge matrē ad vexilla crucis euolauimū pietatis gen⁹ est in. i. ar. 4.
hac re fuisse crudelē. Ampli⁹ autē cū psonē in dignitate constitute guber Hieroni⁹
natiōis & discipline noſtre curā gerat/Patres non inepte dicunt. Ideoq;
& ip̄is cultus qdā exhibēdus ē:quē ȳtutes obſeruātia & obediētia cōi-

obediētia
obſeruātia
Dulia
Honor
Gratitu-
do.

nēt. Est n. s̄m Guilhelmu⁹ Parisien. Obediētia obſeruantia s̄m regulā ſa. Guilhel-
erē ſcripturę majorib⁹ qbuscū debita. Obſeruātia autē ut Tulli⁹ ait: ē Tullius.
q̄a hoies aliq̄ dignitatis & excellētēs cultu⁹ & honore dēsignant. Hic cul-
tus Dulia dici pot̄, dulis em dicit seruit⁹ p̄ quā exhibet honor ſupiori⁹.
Honor autē ut ait Arift⁹ 2. Ethic⁹ ſt exhibitiō reuerētia in ſignū vir Phūs
tutis. virtutis qdē in honorato: vel i eo cui⁹ vices gerit exāntis. Hinc &
plati viciōſi honorari pñt: imo ad hoc princeps Ap̄lon⁹ Petr⁹ admonet 1. Petri. 2.
dicens: Subdit⁹ eſtote. & ſequit⁹. nō tñ bonis & modestis ſed etiā diſcolis.
Ex p̄cedētib⁹ facile ē & illis ȳtutis ſtraria affiſſare. DI. Facillimū.

MA. Sicut autē p̄cētib⁹ p̄ pietatis ſupiorib⁹ p̄ obſeruātia & obediē-
tiā quē debēt⁹ honorē reddi⁹: ſic bñficiū ſp̄ gratitudinē vices repēdi-
mus. Eſt. n. gratitudo Tulli⁹ q̄ amicitia & officiorū alterius me⁹. Tullius
moria & remiērādi voluntas atinet. Notāter autē de meōria mētōez facit
nā ut ait Seneca li. 3. de bñficiis. Ingratus eſt q̄ bñficiū ſe accepiffe negat Seneca
qd̄ accepit Ingratus ē q̄ diſſi pat̄. Ingratus ē q̄ nō reddit. Ingratissimus
oīm q̄ ē obliuſus. Volūtas autē in definitōe data ponit. nā idē ait. Gratitudo
ē minus grata ſi ſit coacta. Eſt autē in reddēto bñficiū ſumop̄ cauen-
dū/neq̄tius reddat: aut plus debito diſferat. nā i his extremitū ū gratitudo
dñis p̄ceſſiū. Sicut in nō reddēto alter⁹ extremitū ē (ingratitudo ſe;) p̄
defectū. Plura d̄ gratitudie & eius ſtrarijs induci pñt: q̄ ep̄tomatis bre-
uitas excludit. Vergon̄ id ad h̄c dīcēdū utilissimū eſt: ut deo in oībus & ſp̄
gratiſim⁹: ab eo em qd̄quid hēmus accepim⁹. teste Ap̄lo. i. ad Corin. 4. Ap̄lu⁹
Quid habes qd̄ nō accepisti? q̄si diceret: nihil. In oībus igīt grās agite
alio loco docuit. DI. Nū vindictiōem exponas.

De vindicta Crudelitātē & negligētā vitij⁹ oppoſi-
tis De penitentia & ep̄ikeia Ca. xxviiij MAG.

Vindicta
Indicatio (auctore Tullio) ē p̄ quā viſ ſeu iniuria / & oē qd̄ ob Tullius
ſcurū ē. i. ſiurioliſt defendēdo & ulciscēdo ppulſat. Necellāia eſt
hec virtus in p̄tā cōſtitutis. veſtū ſp̄ opere p̄cātū eſt ut intērio vindicantis
ferat principaliſt ad bonū p̄ vindictā p̄curādū: vīc; vel ad mēdatōz pec-
cātis: vel ſalutē ad cohabitōe; eius & quietē alioꝝ: iuſticię ſeruatiōe; & Ap̄lus ad
dīchonorē, nā ut ait Ap̄lus. Miser dei ē quiq̄q; vindicta eītā ei q̄ ma Roma. 13.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Ita facit & hoc accepta a deo præte: & iā dicta intētōe. Q m̄ qui alia itētōe
 ne vindicat / nō vindictā q̄ virtus ē / sed alterq; eius extremū / qd sc̄uitia si
 ue crudelitas dicit exerceat. Sic qui negligēt̄ ē corrigeō subditos: alterq; crudelitas
 ei⁹ extreμū amplectit̄ / qd negligēt̄a dicit pōt. Qui aut̄ ppria auctorita negligēt̄.
Deut. p.
 te vindicare p̄sumit / sibi usurpat qd dei ē. Ait. n. dñs. Mihi vindictā / si,
 ue mea ē ultio / & ego retribuā eis in tpe. Huic ȳtuti altera cohēret: quā
Augusti⁹
 p̄niam dicimus: nō cā q̄ sacramētū ē: fed q̄ ȳtus moralis ē. Sic ut vīn
 dicatio mala in alijs punit: sic p̄nia in se ipo malefacta corrigit. Est enī
 ut ait Augustin⁹ qdā irascētis vindicta punitē in se qd dolet cōmisiſſe. Poenitētia
 Euenire solet aut̄ lepius ut in ulciscēdis & vindicādis iūrijs / de quibus
 prudēs sūliari habet / leges exp̄sse nō sīnt: propter casus sp̄iales de nouo
 emergetes. Necessaria est igit̄ ȳtus prudentē circa hm̄s dirigens. DI.
 Et hāc gnomi⁹ cū de prudētia agere noīasti. MAG. Tenacis es me
 morie si etiā memistī ȳtutē qndā iudicū gnomi execqntē ibidē exp̄ssa;
 DIS. Memi. nā ep̄iceia est nomen ei⁹. MAG. probe. DIS. hic ne
 latius de hac differere ostendis? MAG. Non est necessariū: nisi fortasse
 eius descrip̄tio p̄termittat sit. Elt. n. Ep̄iceia habitus directi⁹ legis ubi Ep̄iceia
 lex deficit ppter aliquē casū p̄ticulārē. Nōn nūc: etiā ȳba legis p̄termit
 tit. si incōnuens se q̄ret: & attendit ad intentōem legislatoris: q̄ sp̄ est
 ad utilitatē reip. Iōq; argui nō pōt p̄ regulā iūris q̄ dicit. Certū est q̄ is
 cōmītit̄ in legē qui ȳba legis amplectens xtra legis p̄tit̄ volūtātē. DI.
 Sed dic q̄sō unde hoc nomen habet? MAG. Ab epi qd est supra & dī
 Kōs̄upi iusticia. DIS. Ad alia stilum verte.

De Veritate: Mendacio / Iactantia / Ironia / Similatiōe & Hypocrisi vi t̄is veritati oppositis. Ca. xxix. MA.

V̄ sequit̄ inter ȳtutes iusticie cōiunctas veritas dicit: una de
 ȳtutib; moralib;. DIS. Huius definitōe: afferas. MAG.
Tullius
 Veritas ut Tullius ait. Est p̄ quā imutata q̄ sunt / aut an fierunt / aut fū. Veritas
 tura sūt discutēt. In actib; q̄ppe hūani quis⁹ hōies, ȳbo factōq; cōmuni
 cāt mediū tenere laudabile est. Qui ergo nec ȳbo nec factō maiora v̄l̄ mi
 norā de se ipso dicit aut recognoscit q̄ sint / verax dicit a veritate virtus
 te iā definita. Sub hac Simplicitas ut excludit Duplicitatē cordis & do. Simplici
 tū: sūl̄ & Fidelitas: q̄ sūl̄ sit in reddēdo p̄missa. x̄inenē Verē: n̄t ait Isi⁹ ras
 dorū in mal̄ promissis fidē rescidere licet. nec tm̄ veritas est in dictis de fidelitas.
 22. q. 4. in
 malis
 se ipso sed etiā de alijs. ut data īniuit definit̄. q̄ om̄is est. DI. Extrēa aut̄
 q̄ sunt? MAG. Iactantia & Ironia sūt irr̄isio. Hinc lacticō & irr̄isōr lacticō
 v̄l̄ iron dicunt̄ q̄ dictis laborat v̄t̄is. lacticō maiora de se ȳbis & fac
 tis singit̄ q̄ sint in eo / aut propter gl̄iam aut luc̄y aut quia talis est. Iron Iron
 vilia & minorā de se dicit q̄ in eo existant: vilia nempe / que in se nom
 cognoscit̄ de se dicit: & maiora qua in persona sua sc̄it de se ipso negat.
 Nō est igit̄ Iron qui vilia de se dicit q̄ in se cognoscit: aut maiora obt̄is/
 cēs nō tm̄ negans: minorā q̄ etiā in se existit dicit. Quia ȳo dicit̄ est verita
 tē etiā ad extrēmā p̄tinere: sūm̄ hoc aliud op̄positū m̄nūi⁹ iā dicta inclu
 dens eidē assignat̄. DIS. Qubd̄s MAG. Mendacium. qd̄ quidem bb iiiij.

LIBER XII DE PRINCIPIS

mendaciū triplex esse distinguitur: videlicet iocosum: quod sit gratia ludii & risus. Augusti⁹
triplex officiosum: quod sit utilitatis cā. Et pricisum: quod sit anno fallēdi alterius. 22. q. 2. pri
ut ei noceat. Sub his cōtinēt octo spēs ab Augustino libro cōtra menum
Similatō daciū enūerat. Similatō q̄z mendaciū ē in exteriorū signis factorū. Thomas
Hypocrit̄ cōsistēt. Hm Thomā Sub hac etiā hypocris cōinet: q̄ similitudinē qdā. 22. 2e. q. c.
sis est qua q̄ singit se p̄sonā alterius. ut p̄tōr singit se p̄sonā iusti. Est tñ xi.
32. q. 2. ca. qdā similitudinē q̄ interdū est utilis. ut ait. s. Hieronym⁹. ut q̄ Christus se Hierony⁹
utilem longius ire finiat discipulis euribus in Emmaus.

De Amicitia siue affabilitate: Discolia & Adulatiōe
De Amicitia & generibus ac proprietatibus eiusdem

Capitulum. xxx: MAG.

Amicitia

Abiit autē q̄ se aliq̄ delectabiliē alijs ybis factisve exhibet / in
his q̄ seriose sunt: Amicitia vel magis proprie affabilitas dicit̄.

Hinc amic⁹ siue affabilis: q̄ cunctos grate alloquīt ut eos delecta-

ret & neminē cōtristet: scit em̄ cōformare se moribus diuersorū. DIS.

Extrema hui⁹ q̄ sunt: MAG. Placiditas & discolia. Nā q̄ affando abe-

undat tm̄ ut delectet: placidus est. Si aut̄ hoc cā lucri faciat: blāditor siue

Adulator adulator dic̄ solet. Q̄ ui aut̄ affando deficit/neminē ybis aut̄ factu de-

lectat quīmo eos cū quibus cōuersat cōtristari non vereſ: litigiosus si

ue discolus recte nōt̄: neq̄ hō dici mereſ. Est em̄ hō naturaliter aīal so-

ciale. societas aut̄ sine affabilitate cōseruari negt̄. DIS. Quia rōne il-

los virtuosos afferis qui affando hoib⁹ placēt: cū scriptura huic sūcemo-

di rep̄hēdat: ait em̄ reg⁹ p̄pheta in psalmo. lī. Deus dissipavit offa eo

rū qui hoib⁹ placēt: Et Sapiēs. An sermonē non laudes vix. Et rursus.

an mortē nō laudes hoīem. MAG. Scriptura imoderata affabilitatē

respuīt ex q̄ aliqd mali sequi p̄t̄. moderata yō cōmēdat alio loco dices

Cōgregatōni pauper̄ affabilē te facito. DIS. Q̄ ua de rehāc yō tutem

magis p̄prie affabilitatē q̄ amicitia noīatā afferunt̄. MAG. q̄a pro

p̄prie factis aut̄ verbis extenionib⁹ ondit̄: si etiā affectu veri amoris mēs

nō afficiat: & ad om̄es nosos & ignōtos exerceat. Amor aut̄ qui in affec-

tu est p̄prie amicitia dicit̄: & hec Phōli. viiij. & ix. ethicoe. describitur. Phōli.

Amicitia

DIS. Quo d̄. MA. Amicitia est bñuolentia mutua nō latēs/rō bo-

ni. In hac definitōe bñuolētia genus ē. Mutua p̄ differētia addit̄: quia de-

beteē readamat̄ amat̄: qui etiā se ab alio amari sc̄re debet. Ideo adiun-

git nō latēs/sed patēs & mafifera. nō yō aut̄ lingua tm̄/sed ope & ve-

ritate. ut Ioānes admonet dices. Nō diligam⁹ yō aut̄ lingua/ sed ope. I. Iōs. 31

& veritate. nā quā aliter amat̄/amic⁹ solo noīe est: inquit Sapiēs. Perut̄. Eccī. 37

timā clausulā definit̄ q̄ dicit̄ rōne boni/ finis & cā amicitię ponunt̄:

q̄ sunt bonū vel utile vel delectabile vel honestū: & s̄m hēc tria bona

tria amicitię genera distinguunt̄. Prima duo genera sicut cito oriunt̄:

sic cito facileq̄ dissoluunt̄: cessare sc̄z bono delectabili vel utili. unde Eccī. 38

Sapiēs ait. Si largior ei fueris/allumer te: & si nō habueris/relinq̄t re.

Amicitia yō q̄ ē ppter bonū honestū (q̄ est yīt̄) ut oria ī logiore in-

Psalmista

Eccī. 28.

& xi.

Eccī. 41

PHILOSOPHIAE MORALIS

Cicero.

dīget expīteria & diffīcili⁹ solvit. Tullio nāq; attestatē li. de natura deo-
rū. Nihil ē virtute amabili⁹. nihil qđ magis alīciat ad diligendū : cū p-
pter veritatē & pbitatē etiā q̄s nūnq; vidimus diligamus. Vnde & idē
aut libro officior. Qim societati nulla pstanti⁹ or>nulla firmior q̄s cū vī-
ti boni/moribus siles sunt familiaritate cōiuncti. DIS. Qualiter?

MAG. Si alter in virtū incorrigibile ceciderit/aut ultra aliū in virtu-
te multū profecerit/aut in sublimari officio i statu cōstitutus fuerit/aut
lōgi⁹ diutius q̄ se sine spe reuertendi absentauerit. Proprius em⁹ amici-
tie actus ē cōiuiuere delectabiliter & unanimiter: quia amicorū idē velle

Idem idē nolle est inquit Cicero. Et rursus Amicitia definīt̄ ait. Amicitia est **Amicitia**
regi hūtanarū & diuinarū cū bñuolētia & charitate cōsensio'. Amicorū in

Aristoteleſ. sup oīa debet esse cōfā. xij. q. i. dilectissimis. Amor etiā verus amantē in
Seneca amatū trāl fert. Ideo verus amicus ē alter ipse. Vñ Seneca. Si aliquē ami-
Aristoſ. cū existimas cuī nō tm̄ vis cōtū tibi/vehemēter erras. Et Aristophanes
phanes dicebat hāc esse amicorū cōdīcōem ut unus esse vellet alter vel in altero.
Ioannes Alludens huic Ioānes ap̄ls. Qui manet in charitate in deo manet & de
Apl̄us. us in eo. Et qđ Paulus dicit: Quā adh̄eret deo unus sp̄s ē. In oībus q̄z

Plato (ut sit Plato) similitudo est amica. In casibus aut̄ assignatis similitudo
deficit & cetera q̄ iā dicta sunt esse desinunt. DIS. Res p̄ciosa est vera

Eccī sexto Amicitia. MAG. Etiam Fili, nā ut ait Sapiēs. Amico fidelī nulla ē cō-
paratio. Nō solū aut̄ Amicitia res p̄ciosa ē/ sed vītē hūtanē necessaria . ut

Aristoteleſ. habet Aristoteles. viii. Ethicorū & Sapiēs testat dices. Ve soli: qm̄ si ce-
ciderit nō habet subleuantē. Subleuant aut̄ amicus diues pauperē/in ne-
cessarijs subueniendo : & paup̄ diutē protegēdo. iuuenis senē souendo
& cololando. senex aut̄ iuuenē a via mala reuocando. Q uod nīmīz cō-

Quintiliſ. siderās. Quintilius declamationi libro quinto dixit. Nō reperio qđ

Tullius. in rebus hūtanis excogitauerit naturū p̄stanti⁹ amicitia. Et Tullius li-
bro de Amicitia. Oibus inquit rebus hūtanis amicitia p̄ponenda est: ni-
hil em⁹ est, tā naturē aptū tangi conueniēt ad res secundas vel aduersas q̄z
amicitia. Illas ac plerasq; alias amicitie proprietates āriquitus apud Ro-

manos pictura amicitie demōstrabat. DIS. Cuiusmodi⁹ MAG. De typus am-
icitiae

pingebat iuuenis forma/discoopta capite: q̄ erat tunica rudi induta: in
cuius simbria scriptū erat Mors & Vita: in fronte f̄stas & hyems: habe-
batq; latus aptū usq; ad cor: & brachiū inclinatū/digitō cor ondidentem:
ibi scriptū erat. lōge & prope. DIS. Edissere q̄sō singulorū significā-
tionē. MAG. Forma iuuenilis indicat amicitia semper recentē: nullaq;
tq; diuturnitate tepeſcentē. Nudū caput. ut omnibus pateat / & amic⁹
nullo unq; tpe amic⁹ sū publice confiteri ærubeat. Rude aut̄ indumen-
tum/ostendit ut amic⁹ nulla ardua extremaq; in opiam pro amico sub-
ire non recuset. Vita & mors in vestimento scribuntur/nam qui vere dis-
ligit usq; ad mortem amat Eſtas & hyems: quia & i prosperis & in ad-
uersis eque Amicitia seruat. lat⁹ aptū habet usq; ad cor quia amico ce-
lat. Brachiū inclinat & digitō cor ondit: ut opus cordi/& cor ybis cor
respōdeat. lōge & prope scriptū ē: vera amicitia nullo tpe aboleat nulla

LIBER XII DE PRINCIRIIS

De Liberalitate, Auaritia & prodigalitate virtutis oppositis, insuigi de miserie ordia & eius extremis. C. xxxi. M.

liberalitas
pecunia

liberalitas affectum anī ad pecunias moderat. Pecunias autē ut ait Phīs. 4. Ethī oīa dīci⁹ q̄b dignitas nūmismate mēlūra⁹ ut sunt Phīs⁹ oīa q̄ possider hō i diuitiis. Dicū autē pecunia a pecore. antīq̄ em̄ hēbant i. q. totū in pecorib⁹ qd hēbant. ingt Aug⁹ li. de doctrina xp̄iana. Qui ergo pe/ Augusti. eunias dat / qb⁹ optet: qñ ubi &c. delectabilit̄: nec in dādo tristat: libera lis dicit. cali mō etiā pecunias a suis possessiōib⁹ recipit/ ut alijs dare habeat: dat tñ libēti⁹ q̄ recipiat: q̄a dare ē diffīcili⁹ & ytuosius q̄ recipit. ut p̄t in testimonio xp̄i dicētis Br̄ius ē dare q̄ recipit. & Ouidi⁹. Crede Ouidi⁹ m̄hi res est ingeniosa dare. DI. Extrema hui⁹ q̄ sunt. MA. Auaritia li sine tit. & pdigalitas. Auaritia nepe ut Tulli⁹ ait est inordinat⁹ amor hñdi. Cō Tullius, triplex sūstīt autī trib⁹, in appetēdo: agrēdo & retinēdo. Prima phibet, Exodi Exodi.

Auaritia
triplex

ue locoru⁹ intercapedit⁹
ne amicu⁹ sepat. Di.
Būs q̄ p̄ omē viuendi
spatiū taliusmodi ami-
cu⁹ aderit. MAG. E
regione vero miser so-
l⁹ ab omni fideti societa-
te alienus. nā ut ait Va Valerius
lerius maximus libro
quarto. Deserta ē vita
hoīs: nullius amicitie
cincta p̄sido. & Seneca Seneca
ad Lucillū. Nullius bo-
ni sine socio socūda est
possessio. DIS. Ma-
nifesta sunthēc ad rel-
qua p̄pere⁹. MA.
Affabilitati vicina est
Europelia: mediū in
iocolis verbis vel fac-
tis cōstituēs. magis tñ
pprie tēperat̄ cohe-
ret: iō tractatū illius in
eum locū ubi de tem-
perantia agetur reser-
uamus. DIS. Opti-
me. Nunc igitur Libe-
ralitatem inter virtutē-
tes iusticiē vicinas cō-
numeratam edisseras.

PHILOSOPHIAE MORALIS

274

Vicesimo. Nō cōcupisces rem pximū tui. Secunda fit furto/ usura/ rapina
 ludo illicito/ fraude/ piurio/ mendacio & similibus a scripturis nō modo dī
 Tullius uinis/ sed & legib⁹ Impialis⁹ prohibitis. Nā ut inq̄t Tulli⁹ li. 2. officiorē
 Nullū viciū derer⁹ est Avaritia: p̄sertim in principibus & retpub⁹: ḡu⁹
 bernantib⁹. Tertia q̄ apertis liberalitati opponit: tenacitas dicitur solet. &
 ut hui⁹ virij imanitare Doctores sancti ostendā: Avaritiā oīm malorum

Augusti. radicē appellat, ut patet p̄ Augustinū de Ciuitate li. 1. c. 10. Idē sentit brā
 Gregori⁹. tūs Gregor⁹ 47. dī. honor⁹ auctor. 29. dī. Hec ergo. de pe. dī. 2. quia &
 Apli⁹ Apli⁹ ad Thimo. 6. Sola hēc crescit in senib⁹ vitis alijs declinantib⁹ nō
 iuuenialis huius c̄remēti est finis: aut numer⁹. Iuuenal. Crescit amor nūni c̄tūpe⁹
 Ouidius cunia crescit. & Oui⁹. Creuerū & opes & opū furiosa libido: Et cū possit
 infasti. 1. deant plā/p̄la petū: Sic q̄bus intumuit suffusa venter ab unda / Q uo
 Eccl. 5. plus sunt porc⁹ plus sitūtūr aquæ. & Sapiēs Ecclesi⁹. Auarus nō impleat
 Horati⁹ pecunia: & q̄ amat diuitias fructū nō capiet ex eis. Idē Horati⁹ diuitibus
 in sermo i properat dīcēs. Q uid iuuuat iuuenili⁹ te argenti pōdū & aurū Furtū de
 Eccl. x. fossa timidū deponere terra. Et rursus Sapiēs. Cūcti dies ei⁹ (sc̄j diuitis)
 pleni sunt laboribus & erūnis: nec p̄ noctem mēte q̄scit. Et alibi Avaro

Virgilius nihil est scelestius. Ob id am Virgi⁹. qd nō mortalē pectora cogis Auri
 Lucanus sacra fames & Lucanus li. iiij. Ferrū mortemq; timere aurū nescit amor
 Horati⁹ Semp em̄ (ut inq̄t Horati⁹ in Epli⁹) avarus eḡt. Ip̄i nāq; tā dēest qd̄ ha
 Quītilis ber q̄ quod nō hēt. ait Q uintili⁹. & Boeti⁹ li. 2. folia q̄is Ph̄ce. Avaritię
 Boeti⁹ nihil satiēt. & ut testat̄ Seneca ad Luciliū. Cū ſetera vitia cūſenſeſcente
 Seneca hoī ſenſeſat̄ ſola avaritia iuuenit. & ut addit̄ Aſculan⁹ ſemp vitiaſ
 Aſculan⁹ frōdes ſquat̄. DIS. Sufficiens ad pūs pefſit̄ ſenſeſat̄ aculeos oſter
 disti: ad aliud liberalitatis extremū q̄lo ſhamonē vertas. MA. Sc̄l'm Li
 beralitatis extremū prodigalitas est: hoc a virtutis medio recedēs q̄a dat prodigall
 etiā ubi cui & qn̄ nō optet. Multis iſig (ut inq̄t Aristotele⁹) prodigis p̄dēſt
 Aristotele⁹. & facile ſanat̄: cū em̄ oia effuderit/ celiſab̄: ſz hoc vitiosū ē. S. Ambro.
 Ambrosi⁹. li. Officii. iſinuat. Inſup q̄liter liberalitatis ſquatis debitis circumſtantis p̄
 mediū ſecure p̄greditat̄: copioſe demōſtrat̄ dis. 86. DIS. Ita me in c. no
 ſatis dis. 86. legiſſe memi: ſz ni fallar Liberalitatē nōnunq̄ ſimam vocat
 MA. haud falleris. Mīa em̄ & ſi ſit effectus charitatis in actu tu⁹ exteriō
 ſe ſititudinē hēt cū liberalitate. Huic qmū ad actu⁹ q̄ est clare opponiit ob
 duratō: q̄ntiād actu⁹ q̄ est mifereri/ mīaria ſi inuidia. Misericordiē longe
 or tractatus theologieſ referuandus eſt.

De Magnificentia Bannauſia & p̄uifientia vitis
 opposit⁹. Et quomodo Magnificentia etiā repit̄
 in pauoribus. Capitulum. xxxij. MAG.

Iberati p̄additō Magnificentia p̄xia eſt. liberalitas nāq; cōeſ
 uſur. pecunie reſpiciit: magnificantia magnū ſumptū ſp̄ius attēn. Magnific⁹
 dit. Magnific⁹ eḡdē p̄mpre delectabilib⁹ ſubi & qn̄ opt̄ magnos ſūptus. cēnū ſas
 facit arēta ſūptu⁹ & opis circa qd̄ expēndiſ ſunt proportionē. iuxta

Luce. 14. Domini vocem. Quis ex vobis volens torrem edificare/ non prius ſe

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Dens copiat sumptus qui necessarij sunt si habeat ad pficiendū. Vnde principaliter hec virtus locū habet respectū regi cōmuniū & diuinariū. utputa circa edificatiōes templorū Ecclesiās & hospitaliorū . nec vt ait Philosophus q̄rto Ethicorū Magnificus sumptuosus est circa se ipsum aristotēl. nisi in his q̄ sine solemnitate licite fieri non possunt utputa in nuptijs in tronissatōibus & similiib⁹. DIS. Regia videtur hęc virtus: & paucis accomodatus actus eius. MAG. Sane dīcis. Diuitiis em̄ & potentib⁹ (Cait Ambroſius) supabundantia datur a deo: ut meritū bone dispensa Ambroſi. tōnis acquirant. Quantū vero ad habitū interiorē actum/q̄ est electio interiorē hęc virtus etiam pauperib⁹ inesse reperitur. unū & Dns mulierē Luce. 19: pauperculam q̄ in gazophiliū misit duo era minuta plus obtulisse quā diuites cōmendauit. Et illud Tullius innuere viſus est: cum ait. Magni Tullius iſcientia est rerū magazinū & excellarū cū animi quādā ampla & splendi. Rhetorica da ppositione / cogitatio atq; administratio. ut cogitatio referatur ad actū interiorē & administratio ad exteriōrem. DIS. Extrema huius q̄ sunt: MAG. Bannaulia (quā nos consumptionē dicere possumus.) Bannaul⁹ & paruſſientia. Bannaulus em̄ multa cōſumit inutiliter ubi & quando non oportet: ad instar fornaci om̄ia cōſumentis. unde nomen traxit. Paruſſicus vero estimat se ſemp plus fœciſſe quā oportet. Vnde interdū propter paruū quod exponere nō vult: op̄is magni dignitatē totam perdit aut diminuit. Noſte lateat Magnificētiā inter eas q̄ fortitudini anumerant cōnumerari: qā etiā tendit in aliqd arduū ſicut fortitudo: De Fortitudine. 8. q̄litter etiā in beatis martyribus fuerit De Timiditate & Audacia vitijs oppōſitīs. insup de vir tutib⁹ Fortitudini annexis. Capitulum. xxxij. DIS.

Am igit̄ Fortitudinis tractatiū aggrediamur. MAG. Fortitudo virtus est moralis & Cardinalis: nō fortitudo corporis sed animi. Illam em̄ & bestias habere cernim⁹: & homines bestiales: in q̄bus uirtutis non est locus. Hanc aut̄ homies tantū q̄ animi paſſioneſ. Audaciā ſcz & timorē circa pericula moderant̄. Eſt em Fortitudo ut inquit Philoſophus medietas circa timores & audacias. Fortis Philoſophus intrepidus & delectabiliter terribilia imminentia aggreditur: vel illata ſuſtinet propter bonum rationis. Maxime autem in bello ubi bonū cōmune & ſalutē reipub. tuetur: & maximū terribiliū qđ est mors Phūs expectatur. Hanc virtutem quāti ſocerint & excoluerint veteriores/ ferme om̄es historię clamirant. Hac p̄maxime claruere milites Christi: ſancti Martyres: qui ut ait Apoſtolus ad Hebr̄gos. xi. in testimonium fidei ad Hebr̄ae fortes facti sunt in bello obdurauerūt ora leonū: extinxerunt impetum ignis: effugiarūt aciē gladij: caſtra verterūt exterorū. alij diſtenti ſunt nō ſuſcipientes redēptionē. alij vero ludibriā & verbera experti / insuper & vincula & carceres lapidati ſunt: ſecti ſunt: temptati ſunt: in occiſione gladij mortui ſunt. Nec tñ om̄is martyres cēſen̄ qui talia patiunt̄: ſed q̄ ex charitate & cauſa fidei itaſ ſubierūt. DIS. Extrēa fortitudis q̄ ſunt:

PHILOSOPHIAE MORALIS

275

MAG. Timiditas & Audacia. DIS. Timiditas quid ē. MAG. timiditas Est passio appetitus succumbentis circa terrible. Timidus em̄ siue molis refugit huiuscemodi aggredi & sustinere: eo q̄ sibi videat intolerabile. Strenuus autē honestos labores hilariter adit: timidus ab aggressis retrocedit. Hęc passio animū multū crutia excedit em̄ (inquit Qūtilianus) Om̄ne calamitatem diebus ac noctibus timere.

DIS. Audacia quid est? MAG. Est passio appetitus consurgentis circa terribilitā. Hanc fortitudo temperat dūm bonum consequens & circumstantias ac

tus prudenter pensat. S̄p̄ius enim Audax siue pertinax sine ratione/mo re ferarum maximis periculis se ingenerit. Vnde virtute non vitio teme ritatis intumescit. que ut Tullius ait. libro v. artis nouę Rhet. Est animi incōsiderata dolorum perpessione gladiatoriā periculorum suscep̄tio. Et hoc quidē ob modica aut etiam nulla bona: nō amore virtutis/ sed inanis glorię. ideo non ab re superbus dici potest: quia frequenter ini-

miciū humilē aut dejectum floccifaciens/ incōsiderare & animo rumpido aggreditur. sicut Goliam Dauid: a quo iusto dī iudicio interiit. Nā ut
quiā Pauca necat morsu spacioſum viperā taurum. A cane nō magno ſēpe tenetur aper. Qui autē vera virtute fortis est / nec temere audet nec inconsulte timerit. ait diuus Augustinus & Hieronymus sūg Iohelē Hierony. Iusti & fortis viri est nec aduersis frangi / nec prosperis sublevarī: sed in utroq; moderate conseruari.

DIS. Nunquid hęc virtus cum cardina lis sit/ annexas alias habet? MAG. Habet: q̄d̄as cōmemorauimus sc̄z Patientiā; Perseverantia: magnificentiā & magnanimitatem. DIS. de his quoq; pauca ſubiungas.

De Magnanimitate & quomō non est contraria
humilitati. de proprietatibus magnanimi. insuper
de p̄ſumptione & pusillanimitate vitijs oppositīs

Capitulum tricesimūquartū MAG.

Ira actū fortitudinis qui est pericula aggredi necessarius ē animus promptus: ad quem adiuuat fiducia: quā pauloante defini-
uimus: sub qua & Magnanimitas exprimitur. Magnanimitas em̄: ut est
quasi p̄s Fortitudinis: est sp̄otanea difficultū aggredieſſio. necesse est etiam
ne animus ab incepsis deficit: ad quod Magnificētia cōducit. Est em̄
gloriosa quedam animi claritudo pulchre res arduas administrans: id ē
exequens. Et Macrobius de ſomno Scipionis. Magnificētia eft negocii
orum difficultū & p̄clarorum cōfumatio. ſic accepte magnificētia & ma-
gnanimitas: ut ſint circa res arduas & mortis pericula: quasi p̄tes ſunt
fortitudinis: ſed ut ſint circa alias materias arduas. utputa magnificē-
tia circa magnos ſumptus: & magnanimitas circa magnos honores/ vir-
tutes ſunt morales & ſpeciales/ fortitudini tamen ut principali cōnexi.

DIS. Paulo ante de Magnificētia dicūm recolo: hic Magnanimitate
describas, MAG. Magnanimitas diciſ quasi magnorum ſiue ad mag-

magnani-
mitas
magnifi-
centia

Quintilia
nus.

Tullius

Ouidius

Augusti⁹
Hierony.

macrobi⁹

LIBER XII DE PRINCIPIIS

ra aniositas. Maximū aut̄ quod i usum homis inter exteriora venit est honor. Hunc d̄em Deo adlibemus nihil maius habentes. Honor in signis virtutis exhibet: is aut̄ cui honor exhibet excedere potest & deficerē auct̄ medio mō se habere. & tūc magnanim⁹ appellat⁹ q̄ magnis honorib⁹ q̄ b⁹ ob magnitudinē donor⁹ Dei & virtutum dignus est: dignificat se & q̄n oportet. DIS. Ne hoc virtuosum videtur. Humilitas enim q̄ mater virtutum & custos est: talia contemnit. MAG. Hac contraria non sunt. Magnanimus enim consideratis donis dei ad perfecta virtutis operā etenim, dicit: & honores in signum talium exhibitos non respuit. Humilis vero de & humiliis perfectibus propriis penitatis seipm̄ cōtemnit. Magnanimus virtuosus & a virtutibus deuiantes despicit. Humilis defectus aliorum obliuiscens ab omnina tantu: si quae sunt h̄inspicit & his cōparatis ad defectus proprios se ceteris inferiorē existimat. Et utriusq; virtuosum est: ut rex David uno psal. 14. versiculo indicat dicens. Ad nihilum deducens est in conspectu eius (sc̄ magnanimi) malignus: Timentes aut̄ dominū glorificat (sc̄ ipse humilis). Est aut̄ si diligenter analaduerteris: magnanim⁹ s̄m om̄es virtutes proprieatates fect⁹: alias enim nō effet magnis honorib⁹ dign⁹. Hunc Phūs a quibusdā p Aristotele prietatis cognoscēdum describit. Est enim primo motu lentus & voce grauis: quia non circa multa discurrit: sed circa magna tantu: intellēdit. Secundo est beneficij imēmor: quia pro beneficio gratiis accepto non vult alijs subdi: ita magis gaudet in portione vices repēdere. Tertio utitur ironia: quia in inferioribus non totam suam magnitudinem ostendit sed in maioribus tantum. Quarto non cōuiuit alijs: quia adulatōrem deuītat: ideo multitudini leonī immisces semper sed quando & sicut oportet. Quinto preponit in fructuosa fructuosis. i. honesta quae ad alia necessitatē ordinantur / preponit utilibus quae ad alias necessitates prolunt & fructificant: Hinc Themistocles dum de marito fili⁹ sue quae returnauit pauperem & virtutibus ornatum vel locupletem & parump̄ patrum habere vellere: respondit. Malo virum pecunia indigentem / & pecuniam viro. DIS. Extrema huius quae sunt c̄ MAG. Presumptio & pusillanimitas presumptuosus nanc̄ ad maiora tendit c̄ libi cōueniant: aut quærer̄ honorari ex bonis fortunæ: quib⁹ proprie honor nullus debetur. Hic etiam Ambitiosus dicitur: amans primos ambitus in coniuiis Pusillanimitis vero recusat in id tendere quod ei cōmensuratum est: & respuit honores quibus dignus est. id frequenter ex Acedia prouenit: unde & piger seruus merito a domino suo / cuius pecuniam abscondens nihil negociatus est / reprehenditur. ut scribit Matheus. c. 25. Magnanimus autem per medium horum tutissimus ibit: honores quibus dignus est accipit. & illos in deum (a quo dona proper quae honoratur habet) referit dicens. Non nobis Domine non nobis / sed nomē tuo da gloriam. Sicut autem Magnificentie quae est circa magnos sumptus / liberalitas iungitur quae est circa cōmunes sumptus: sic Magnanimitati circa honores magnos consistente / Euphilothimia iungitur.

PHILOSOPHIAE MORALIS

De Euphilothimia Capitulū. xxxv. DIS:

Vphilothimia quæ virtus est. MAG. Quæ modum circa ad Euphilothimia.
ceptio nem honoris cōmuni debiti cōstituit. dicta a philo qd
est amor & thimos debitus. hinc euphilothimus id ē debiti ho
noris equus amator. DIS. Exrema illius quæ sunt. MAG. Philo
thimia & Aphilotimia. Hinc philothim⁹ id est amator honoris etiā Philothis
sibi non debiti. Et Aphilotimus: etiam debitos honores non diligens mus
Hoc autem & si vitium sit morale: in domo ramen dñi humilitatis vesti
gia sequi poterit: si iste honoris cōtemptus ex consideratōne propriorū
defectuum p̄cesserit. Alia quæ circa Magnanimitatem occurruunt vitia
circa hanc virtutem occurtere possunt: & circa honorem cōmuniem, re
liqua percurramus.

De perseverantia pusillanimitate siue mollicie & pertinacia Capitulū. xxxvi. DIS.

Onsequēs est ut p̄seuerātiā videamus. MAG. P̄seuerātiā
ut Tullio placuit. Est in ratione bene considerata stabilis perpe
tuac̄ permanſit. Labori em̄ inquit Q̄ uirillatus eporter n̄is
stere ubi effect⁹ p̄mitit. Et rufus p̄seuerand⁹ est quā cepimus. DIS.
Quid si vires deficiunt. MAG. Animo tñ inquit idem p̄seuerem⁹
nā teste Ouidio in de ponto. Omia deficiunt: agim⁹ n̄ omnia vincit. Ille
etiā vires corpus habere facit. Hæc virtus fili adeo necessaria est: ut sine
Luc⁹. II.
mat. 24.
7. q. 1. lug
geliū de
pe. dis. 2.
par. multi.
Hierony.
Gregori⁹.

ea viriliter aggredi oīno nihil proficit. sicuti ip̄a veritas Christ⁹ testatur
dicens. Nemo mittēs manū suam ad aratū & rēspiciens retro (Scilicet
anno p̄fendi) apt⁹ erit regno dei. Et rufus. qui aut p̄seuerauerit usq;
in finē hic saluus erit: & Aplius. nō coronabis nisi q̄ legitime cerraverit.
Ablata aut̄ p̄seuerantia (ut sanctus Bernhardus ad Sanctos scribit) nec Bernhardus.
obsequiū mercedē habet nec beneficiū gratiam: nec laudem fortitudo.
Et in christianis (Hieronymo dicente ad Furiā) nō querunt̄ initia sed fi
nis. Paulus male incepit. sc̄d bene finiuit. Iude laudant̄ exordia / sed fi
nis. pditioē damnat̄. Et idē sup̄ matthei. nō em̄ corpiss̄ virtutis effec
t̄ p̄fecisse. cepisse em̄ multoē est: ad culmen autem venisse paucorum. Ad
stipulaū quod Gregorius dicit. Multi bene incipiunt. & male finiunt: q̄a
non p̄seuerant. de pe. dis. 2. pa. multi. Et iterum. Incassum inquit bonis
agitur si ante terminum vita deferatur: quia & fruſtra velociter currīt
qui pr̄fus⁹ ad metas perueriat deficit. de pe. dis. 3. c. Incassum. Sed in his
quid diutius moror⁹: cum nec tota die in laude p̄seuerātiae adducere q̄
am: si etiam memorie tenerem. Huic opposita sunt Mollīcīes & pertina
cia. Mollis tristīcīes vincit: & ppter diuturnitatē & labore facile a bono
recedit. nā ut ait Therenti⁹ in Andria ingenīū est oīm a labore proclive Mollis
ad libidinē. Pertinax aut̄ plus quā oportet in suo senſu stat. & illi iūc̄ fre pertinax
quēter melācolici: & etiā sup̄bi qui ſib⁹ ip̄is vident̄ ſcioli. Quibus dici
tur. Ne initari prudenti⁹ tu⁹. & alibi. Nolite esse prudētes apud vos
metipos. DIS. Satis p̄ ex his p̄seuerātiae ratio. Paciētā videamus.

Phīs
Ethico.

LIBER XII DE PRINCIPIS.

De Patientia: sub qua continetur constantia & longanimitas Capitulū. xxxvij. MAG.

patientia

Atientia ut inquit Tullius est honestatis siue utilitatis causa rerum arduarum ac difficultū voluntaria ac diurna pressio. Augustinus librō de Patientia inquit. Patientia virtus est qua maius equo anno toleramus. Gregorius vero sup Lucā ait. Patientia est alia Gregorius mala equanimiter perpeti: & nullo malo animo in aliquē ad vindicatam moueri. Hęc ut plurib⁹ edoceri posset auctoꝝ testimonij: potior ē prius fortitudinis. vnde Horati⁹ in odis. latius regnes audium domā. Horatius do spiritū q̄ si Libyam remortis Gadibus iungas: & uterq; pœnus Seruit unī. Gades insula est ubi sunt columnæ herculis inter Aphticam & Europam etiam a Pœnis. id est Afris inhabitata. & Ouidius de arte. Quidius de repugnanti: cedendo victor abibis. & moralissimus Catho. Quē suū perare potes interdum vince ferendo. Si forte hęc tibi haud satis fecerūt audi sapientem. Melior est patiens viro forti. ubi glosa. Minor est victoria urbes expugnare q̄ scip̄m vincere. nam teste Seneca. bis vincit q̄ se vincit: & bis intermit q̄ suis armis perit. Hui⁹ tam p̄clarare virtutis p̄ conia. S. Ciprianus in ep̄la de bono paciēt⁹ lucide explicat dicens. Paciētia est quae nos deo cōmendat & f̄zuat. Ip̄a est que irā tempat: lingua m̄ refrenat: mente gubernat: pacem custodit: disciplinā regit: libidinis im̄petum frangit: timoris violentiam cōprimit: incendium similitatis extinguit: cohercit potentiam diuitū: inopiam pauper̄ refouet: tuetur in virginib⁹ brām integratatem: in viduis laboriosam castitatem: in matratis indiuividuam charitatem. facit humiles in p̄speris: in aduersis fortis: contra iniurias & cōtumelias m̄nites. docet delinquentib⁹ cito ignorare: temptationes expugnat: p̄secutiones tolerat: passiones & martyria cōsumat. Ip̄a est que fidei nostrę fundamenta firmiter ponit: quae incrementa spei sublimiter puehit. Ip̄a facit ut efficiamur filii dei dū christi tolerantiā imitamur. hec ille. Hac specie fortitudis potissimum milites christi vicerūt: a vexillero suo edocūt q̄ ait. In pacia vestra possidebitis animas vestras. Nam hac habita: omnia onera levia videntur. Quincilianus nempe ait. Nulla pœna est nisi inuito & rufus. Nullum habem⁹ si. crucifūrū nisi ab impatiencia dolorem. Et sūm non nullos theologos hæc non minima causa erit cruciatus ppetui. Sub hac & cōstantia & longanimitas cōstantia tinentur. Est enim Constantia ut ex quarto Ethicorum sumis stabilitas Aristoteli animi firma & in bono propo ito pleuerans.

De Tempantia virtute Cardinali. quis temperatus: & quę temperante partes. Insup de differētia verecūdie: erubescēt̄ & honestatis Ca. xxxvij. MA.

Tempantia

Cardinalium virtutum quarta Tempantia dicitur & est. Cū ait Aurelius libro de libero arbitrio. affectus cohercens & cohībens appetitum ab his rebus quae turpiter appetunt. Moderatur em

PHILOSOPHIAE MORALIS

passiones sensuum gustus & tactus in his que ad vitæ specierūq; cōseruatiōnē necessaria sunt, gustum quidem in cibo p̄ abstinentiam / in potu vero persobrietatem dirigit. Tactū autē quantū ad actus generatio- nis immediatos p̄ castitatem: quantum vero ad cōsequentes & accidentia les. ut sunt oscula & āplexus ipudicis p̄ pudicitia coheret. Tempatus tempatus itaq; dicit̄ qui ubi & quando oportet a delectabilib⁹ abstinet: nec i hoc contraria. Plures namq; necessitate coacti: quia impotentes sunt & infir mi: aut habent nō possunt vel timore poenae a delectabilibus abstinent: & temperati non sunt: quia in abstinentia tristant. DIS. Partes hui⁹ p̄tes tēpe si que sunt p̄ter dictas enumera quoq; so. MAG. Temperatiq; partes in ratiōne in tripli cōfideratiōne cōstituunt. Q uedā em̄ subiectiū: quedā integrales: tregales. quedam vero potentiales sunt. Integrales dici possunt s̄ine quibus nō est. ut verecundia siue erubescētia: q̄ quā fugimus turpitudinem tem- perantia & honestas per quā pulchritudinē & decorē temperatiōne (quo inter ceteras virtutes emicat) amam⁹, ppter verecundiā enim turpia occulte facimus. propter erubescētiā vero talia agere omnino de sistimus: & utrūq; facimus ne vituperium incurramus, unde Aristote- les. 4. Ethic⁹. verecundiā timorem ingloriationis dicit. Non r̄a speci verecundia aliis est virtus sed passio laudabilis: maxime in iuuenib⁹. Prodit enim est passio ut ait Ambrosius iugenuas natales, ut patet in Sem & Iaphet filiis Noe nō virtus qui auersa facie nudatū patrem tegebant. Hōesta vero q̄ a nonnullis modestia cōnectitur in quibusdam intantū ascendit ut non timore po- ne nec vituperij turpia nō faciant: sed virtutis amore & virtutis odio ma- le agere abhorrescant, hinc Seneca ait. Si sc̄ire deos ignosciuros & ho- maines ignoturos deniq; peccati abhorre. DIS. Tēperatiq; p̄tes sub iectiū ḡ sunt. MAG. Abstinentia: Sobrietas: Castitas & Pudicitia q̄s prius comēorauimus. DIS. Has paulo laus deducas. MAG. uti- liissimū ac p̄necessariū est: nam virtus his contraria/gula sc; & libido ma- xime homines decipiunt sua voluptate (inquit diuus Hieronymus) & ea deponere eo difficiunt quo eis uti est dulciss.

De Abstinentia Sobrietate/Crapula & Ebrietate. Ca. xxxix. MAG.

Abstinentia & Sobrietas mutuo se cōplectūt, nam quid p̄derit abstinentia se in cibis temperare / & ebrietate incaliscere vīno & Abstinen- tia

Non autē hic mentiōem facimus de abstinentia que ieiunū ab ecclēsia institutū dīci cōsuevit: sed de ea vītute q̄ carnē & sp̄ritū in na- turis proprijs cōseruat: nō p̄figendo horā vel cibi qualitatē. Est autē na- turā sp̄ritus carnī dominari contrariū & peius accidit si negligantur. Nā

Augustini⁹ ut testat̄ Augustin⁹. Ebrietas aufert memorīā: dissipat sensum: confun- dit intellectū: cōcitat libidinē: inuoluit linguā: corrōpit sanguinē: oīa

Crisostom⁹ mēbra debilitat: vīta diminuit & oīam glūte exterminat. & Crisostom⁹ Abundancia ciborū morbiū facit: molestia s̄ingerit & egritudines gene- rat: computrefereat corpus humanū: & macerat egritudine diurna

LIBER XII DE PRINCIPIIS

de se. dis. & tunc cum morte crudeli cōsumit. Hieronym⁹ quoq; ait. Morbi satu
 v. ne talis ritate nimia cōcitantur. Et ne forte gulosis doctoribus sanctis fide ha
 bere dissidat; iþi in testimoniū Medicinę professores assumunt: q harū
 rerū sīl & artē & experientiā habēt. Ait itaq; Hieronymus in Aphorismis
 Ipocratis scriptuȝ esse. Crassa & obesa corpora/nisi ablatiōe sanguinis Ipocras
 iminuātur / in paralitum & pessima morborū genera erūpe. Et Galien⁹ Galienus
 in exhortatione medicinę/ait nec viuere posse diu:nec sanos esse/quoq;
 vita & ars sagina est. Et Sapeins. In multis esci erit infirmitas. Et rur
 sus. Sanitas est anig & corporis sobrius potus. Et Boetius libro. iþ con
 solationis Philosophicę paucis minimisq; natura contenta est:cuius fa
 cietatē si supfluis urgere velis aut iniocuudus fiet quod infuderis :auto
 noxiū Multa quoq; mala lant⁹ Ambrosi⁹ ex crapula humano gene Ambrosi⁹
 si ab antiquo euénisse testatur. que summātū videri possunt in.c. Sex
 to die. di. 35. Gula em̄ regnante in Paradiso expulit: Abstinentia ad pa
 radisum errantē reuocauit. Gula seruitutem induxit. nō em̄ est et hodie
 seruitus si ebrietas non fuisset. Heu q; multis pauprater adduxit: qui
 liguriendo breuissimis diebus totam substantiā a progenitoribus co
 quisitā multo labore deuorauere: non attendentes illud Sapientis Q uis prouer. 23
 diligit epulas ī egestate erit. Heu quot homicidia fecit. Amaritudo em̄ Ecc. 31.
 est animę vinum multum potarum inquit Sapiens. Et Oseas propheta Ose. 46
 vinum & ebrietas aferunt cor. id est rationē. Ebrietas enim ut ait Se Seneca
 neca nihil aliud est nisi voluntaria infanția. Quia ut testatur Tulli⁹ in Tullius
 paradoxis. voluptas animū a se de sua & statu dimouet. Macrobius. Macrobi⁹
 quoq; libro saturnalium. In pecudum ferarumq; numero habetur quis
 quis voluptatibus vacat. Quiūmo bestijs viliores sunt qui ultra necess
 sitatem raro pascuntur. Dum autē se crapula grauatos sentiunt abstinet
 donec sumpta alimenta digerantur. Gulosi impacientia gulę Cingr Hie Hierony
 mous) vōmitu remediantur: & quod turpiter ingelerint / turpius
 egerunt. Hi sunt bibuli: qui incredibilem vini quantitatē una die ha
 riunt: & perditis sensibus per superiora & inferiora emittunt. Sicq; lau
 datur peccator in desiderijs anime suę: & iniquus benedicitur. Nam pri
 cipes popolorum qui talia de medio auferre debent/eodem criminē qđ
 pudor est dicere) ieretiti sepius intueniuntur. His sunt quoq; ut ait Apo Ad phil. 3
 stolus) Deus venter est. Ab homine em̄ inquit Augustinus colitur qđ
 pr̄ ceteris diligitur. De his sobrius rex Daud exlamat. Sepulchrū pa
 tens est guttū eorum. fēlēt em̄ ora glaciū quemadmodum sepul
 chra cadaveribus mortuorum repleta. Ah quid dicam & viuunt ut cō
 medant & bibant non autem comedunt & bibunt exemplo Socratis ut
 viuere possint. Efficiuntur insuper sicut equus & mulus quibus nō est Psal. 31
 intellectus: in luxuriā proclives. Nā ut ait Hieronymus. Venter me dis. 35. c. 1
 ro estuans cito spumat ī libidinem. Quos Apostolus admonet dices venter
 Nolite inebriari vino in quo eſ luxuria. & Salomon: luxuriosa res ē
 vinum & Therentius. sine Cerere & Baccho friget venus. Ouidius qđ Thereti
 Nox & amor vinumq; nihil moderabile suadent. Domin⁹ etiam talis. Ouidius

PHILOSOPHIAE MORALIS

Ilaic. 5. hūs per prophetam cōminatur dicens. Ve qui cōsurgitis mane ad ebri etatem sectandam: & potandum usq; ad vesp̄erā ut vīno astuetis. & p

Luce. 22. scip̄m ait. Attendite ne grauentur corda vestra in crapula & ebrietate.

Sed quid diutius in his calamī relaxo? nō enim epitomatis capere pos

set breuitas Crapulę casus lamentabiles / & aduersus eandem scripruras

insurgētes. Est enim ut inquit canon Ebrietas omniū vītorum fomes

ac nutrix. DIS. Bestiale hoc vītim quo iam procerum adolescentia

maxime laborat omni studio quietare conabor. Sed dic quęlo qd/quan

tum solum mendū sit de alimento ut omnis huic pefti locus p̄cludatur

dif. 41. qd quis MAG. diuus Augustinus id aperto sermone determinat dicens. Nō

interest quid vel quantū alimento quis suuat: p congruētia hominū

atq; personae sue & valitudinis necessitate sed quanta facilitate & serenit

ate animi careat cū vel oporteat vel necesse est carere. Fieri em̄ pōt ut si

ne aliquo virtu cupidinis vel voracitatis p̄ciosissimo cibo sapiens utat:

insipiens autem fēdissima gulę flamma in vīlissimū olus ardescat. ut pa

ter de Elau vendente primogenita sua pro decoctione rufa. DIS. De

licati igitur consuetis vesci possunt: MAG. Possunt cū moderamis

ne/nam si ad vīlia cogarentur/egrotarent. De modis qbus nos gula

pulsat: consule Gregorium vīg omni virtute decoratum libro .xx. mo

ralium & de confis. v. c. quinq; modis. Aut enim gulosus temp⁹ in

digentie preuenit: cibos lautiōes querit: nō aīcurate parat nīmū sumit desiderium non refrenat: aut in his omnībus excedit. Sed hēc de

Temperantia circa gustum: quę nominib⁹ atq; nōnti & sobrietatis in

telligit: & de extremo eius intemperantia sc̄z: quę fit per excessum: quā

Gulam nominamus/sufficiāt. Alterum extremum per defectum: quod

infensualitas in gusto diciēt: morale est virtus: in schola aut domini / vir

tus. Vnde quidam ex sanctis patribus crudis oleribus & aqua conten-

tis: coctū autē aliquod sumere luxuriā reputabant: ait diu Hieronym⁹

De Castitate coniugali & virginali: que & virginitas. & quomodo erit titur & premia tur. Capitulum quadragesimum. DIS

Is igitur dimissis Temperantiam circa tactum percurramus:

MAG. Id rerum ordo exigit: nam qui in gusto temperati sue

rīnt/facile in tactū modū tenebunt. Intemperati autem in gusto

difficillime temperati esse possunt in tactū. Vicina enim membra sunt

stomachus & pudenda, ait Hieronymus. ut ex vicinitate membrorū in

telligatur confederatio vītorum. Et venter mero ēstuans cito spumat

Idem Galienus inlibidinem: luxuriosa quoq; res est vīnum: & Galieno dicente medi-

co / Animas ita nimio sanguine & adipibus quasi luto inuolutas/ nihil

celest/ sed semp de carnibus cruciar. & vēris īgluviem cogitare. Tē

pantia itaq; (ne lōgi abē) circa tactū p eaſtitatē & pudicitia exprimit

Castitas/ ut p̄missum est delectationes tactū in rebus venerijs modeſe ur

LIBER XII DE PRINCIOIIIS

- Cōiugal^t** in Cōiugatis viduis & virginibus. In Cōiugatis: ut sc̄z cāusa proliſ t̄m aut vitande fornicatiōis: vel reddendi debitum his videntē temporibus 32.q.4 i eo & locis cōgruis: modo naturali: nō autē cāusa explendē libidinis. Nam & sextus Pythagoricus dicebat: Adulter est in suam uxorē ardētior a mator, & Apl̄us. ut sc̄z unusquisq; vas sūn possidere. In viduis Castitas etiā honorari p̄cipit. ut turtures post obitū mariti alteri nō copulat sed corpe & mente a carnalib⁹ delectationibus in perpetuū abstinet. In Virginib⁹ Castitas p̄cipia inuenit. nam ut ait diuus Augustinus in libro de viduitate. Bona est pudicicia cōiugalis melior vidualis: & optima virginalis. Et Damascenus libro. iiiij. Q quanto angelus homini est superior: tanto virginitas est nuptijs honorabilior. Est autē ut ait Augustinus li. de nuptijs. in carne corruptibili p̄perua incorruptōnis meditatio. Duo em̄ dicit virginitas: integritatē videlicet corporis & habitus electiū obseruandi integritatē illam in perpetuū. & sic est virtus Deb̄igitur virgo in proposito firmo habere: in perpetuū nunq; velle in carnis corruptiōem cōsentire. quo stante virgo p̄manet: etiam si violenter claustra pudoris infringantur. Augustinus in i. libro de Ciui. dei disteuit. unde vere virgines non sunt p̄nulli integrī corpe. quia p̄positū nō habet: nec etiā adulti volentes aliquando nubere. Castitatis laudes Augustinus in sermone quodā ad heremitas succincte quidē sed splendide explicat dicens. O castitas ornamētū nobilitū: exaltatio humiliū: nobilitas ignobilitū: pulchritudinis nobilitū: solamē morientū: augmentū pulchritudinis: decus sancte religionis: minoratio criminis: multiplicatio meritorum: dei amica: angelorum cognita. Patriarchae vita. Prophetarum corona Apostolorum cingulū: martyrum auxiliū. Confessorū vehiculum: virginum speculū: viduarum refugium & cunctōrum bonorum gaudium ac solaciū. Hęc est illa virtus q̄ nos deo cōmendat: quę nos angēlos facit: q̄ nos super sydera extollit. Virginitatis vero p̄fornia & temporis & ep̄iromatis angustię nō capiunt. Est em̄ uita Hieronymus Angelis semper cognata virginitas. Et agni dei singularis pedissequa. Sequunt̄ em̄ inquit Iōnes apl̄us. Agnū quoq; erit & p̄ ceteris aureolam porrabunt: quam sola mēte amissam p̄ penitentiā recuperabūt. Deperdicā autē etiā corporis corruptiōem / sc̄z p̄ resolutionem seminis voluntariā nunq; recū perabunt. nec deus (inquit Hieronymus) virginem post ruinā fulcīta. re potest: quia faceret q̄ id quod factū est: nō esset factū / qd̄ est impossumus. paulus Hinc Ouidius in Ep̄istolis Nulla reparabilis arte lafa pudicicia ē. Ouidius nō q̄a de⁹ violata ynginitatis claustra reintegrare nequeat. hoc em̄ omnipotētis sui derogat: sed q̄ violata / violata non sint / deus non facit.
- DIS. De pudicicia loquamur.
- De Pudicicia & Cōtinētia & quā maxime necessaria sit cōiugatis viduis solutis & virginibus. Ca. xl.** MA
- Pudicicia** Vd̄icicia nō modo delectat̄ de venereas declinat / veruetiā signālibidinis cohibet. In matrimonio qd̄ debitū naturg modū

PHILOSOPHIAE MORALIS

I. ad thi. & ordinem custodit. In viduis discursum indicit. quia & Ap̄lus discursus
C. V. rentes redarguit dicēs. Ocioſe em̄ discunt circumire domos. Delitiis abſcindit. vidua em̄ (idem inquit) que in delitiis est mortua est. Et vſtiū ornatū deponit. In virginibus p̄cipue ſenſus & cogitationes a veneřijs

Quintili auertit: nam impudicus oculus / impudici cordis est nunci⁹: & Quintilianus. Oculi tota noſtra luxuria: aures si colloquijs turpibus patent/ puer. 7. virginitatem pdunt & capiunt. unde Sapiens. Irretiuit eū multris ſeri. ad Co / monib⁹ & Apl's. Corruptū bonos mores colloquia prava. Amplexinthi. 15. xus & oscula incendit & infamare faciunt. Cogitationes imundæ ut p̄mis

Ecc. 19. ſum est / facile adueniente cōfenuſ / totam virginitatem adimūt. Caen

Cato fe iungit virginib⁹ maxime ſocietas puerſa nā ut ait Sapiens. Qui ſe iungit fornicarij / nequā erit. Vitanda ſunt & occia: nam dicit Catho.

Ouidius Ocia dant vitia. Ouidius remediorum primo Q uerit̄ Aegyſthus q̄re

ſit factus adulter⁹. In promptu cauſa eſt: quia deliſiosus erat. Item. occia ſi tollas periere Cupidinisa reus. Generofos aut̄ animos (ingt Seneca

Hierony. Ama ſtudia ſcripturae / & carnis vicia nō amabis. Pudicitia que eſt i ſo-

lutiſ Continenția diſi ſolet: que eſt una de partibus potentialib⁹ Tem⁹

perat̄. Habet iraq̄ fili que ad preſens de Tempantia tactus te ſcire vo-

lui: cui per excessum luxuria & impudicitia oponunt̄: per defectū autē

Inſenſualitas tactus: que vitiū eft nature: nobilissimū nanc⁹ operū in

viventiib⁹ eft generare ſibi ſimile &c. Magni tamen mæriti eft in ſcho-

la Domini: ut viſum eft. DIS. Luxuria iugit & impudicitia proſeq-

re. MAG. Impudicitia notificatur per contrarietatem iam dictorum de pudicitia. DIS. Ad luxuriam iugit ſtilum verte.

**De Luxuria: modis & ſpeciebus ac
filiabus eiusdem. Capi. XI. MAG:**

Vxurias inordinatus eft appetitus venereorū: cuius occaſiones luxuria
 multas ſcriptura cōmemorat. ut ſunt Ocia: Segnices: ſōnus: occaſioes
Caro: Fecmina: viñum: Proſperitas: Ludus: Carmina: Forma: luxurie

Cato Puer. De oco atq̄ ſegnicie ſupra apud Ouidium allegatum ei. p̄ximo

De ſomno ſapiens Catho teſtem ſe exhibet dicens. Plus viſigla ſemper

ſomno ne deditus eſto: Nam diuturna quies vicijs alimēta miniftrat.

Ambroſi Caro de ſpermate multū adminiſtrat. Vnde Subtrahē ligna foro ſi viſ

extinguere flāma: De Fecmina ſupfluuum eft teſtimonia adducere: que

ramneſere innumera ſunt lege ſanctū Ambroſium libro primo de offi-

cijs. ubi ait. Janua diaboli / via iniquitat̄: ſcorpionis percuſſio / noſi-

Hierony. vum genus eft ſecmina. cum p̄ximat / ſtimulat & ignem accendit. De

Paulus vino diuī H̄eronymū cōſulas diſ. 35. c. venter mero eſtuans cito ſpu-

Ouidius De Proſperitate. Ouidius de arte libro ſedio. Luxuriant animi reb⁹ ple-

Thobis rūc⁹ ſecundiſ Ludentib⁹ nunquā ſe miſcuiffe Sara vxor iunioris To /

43. bię gloriat. Carmina, i. laſciuie cantilenę de quarū vi in Maficis nō nul-

LIBER XII DE PRINCIPIS

Helimanus. *la memorauimus. Forma hoc est pulchritudo : quae iuxta Sapientem fallax & vana est. pueriorum. ; Puer. nam ut scribit Helimandus monachus. pueriorum chus. Idē facit ætas in puerō qđ sexus in muliere. Cætera breuitati stu-
dens pterro. Hoc autē intelligentia facile ex dictis capies. DIS. Facilis lime. MAG. Hec pestis p̄ fenestras id est sensus corporis nostri ascen-
dens: ut serpens lubricus p̄ nouem clausuras penetrat donec aiam / spō-
lam christi pfecte opprimat. Primo em̄ fit sensualis delectatio non con-
fentiē ratiō. Secundo delectatio morosa. Tertio consensus in actum. i
Quarto sequitur appetitus libidinosus. Quinto colloquiū de cōuentō. Sextus contactus p̄ oscula & amplectus. Septimo opus imundū perfici-
tur. Octavo alvefactio. Nono obstinatio generatur. Nam hoc vitium ul-
tra hoc qđ substantiā temporalium consumit: maxime infamat: vita ab-
breuiat: gratiā tollit: etiā intelligentiā aufert: & q̄li bestiā inpenitentez et
nis cruciatibus interficit. Ob hanc deus uniuersum mundū / Noe dempto
uxore filijs & uxoribus eorū per aquā diluuij peremit. Gen. 7. Corrupe Gen. 7.
rat enim omnis caro viam suam. ob hanc igne & sulfure subuertit de-
Sedomū & Gomorrā & omnē circa regionē. Gen. 19. Hoc vitium fere Gen. 19.
totius orbis potētes in excidiū Trojē puocavit. Sapientissimū Salomo-
nem infatuauit. David regē ad crudele adulteriū & crudelius homicidiū
induxit. Sansonē fortissimū oculis & vita priuauit. & heu heu iferni ba-
tarū accumulatissime replet & replete. Hec om̄ia testimonii robora
re breuitas prohibet: quia oratio ad alia festinat. Evidē turpissima &
mortifera hēc pestis / sicut diuersis gradibus ad mortificandā animā ser-
pit: quoq; si imp̄ ulterior in culpa est grauior: sic paris miter i multas
Species Luxurie. species se diffundit: que sunt. Simplex fornicio soluti cū soluta corru-
pta. Adulteriū id est accessus ad alienū toro / cōiugati cū cōiugata / yl' cō-
iugati cū soluta / aut soluti cū cōiugatis. Stuprū cum virgine. Incestus
cum cōsanguinea vel affini. Raptus cū puella violenter de domo parris
rappa. Sacrilegiū cum glōna sacra vitiū cōtra naturā: cui sp̄es sunt Mol-
licies / cū quis p̄ se ip̄m voluntarii polluit. Sodomia masculi cū masculu-
lo. foemina cum foemina. Bestialitas. homīs cum bruto / & modus īnatu-
ralis: qui multipliciter variaſ. Hec oīa peccata sunt īmortalia: Postero-
ra tamē prioribus grauiora multipliciē lege inhibita. DIS. Declara q̄
so. MAG. Longi effet de singulis tractare: sufficiat igit̄ de Adulterio
hoc deducere: qđ inter grauiorē cōmunius. Hoc vitium lex naturę ex-
eratur: p̄ illud. Q uod tibi nō vis fieri / alteri ne feceris. Vnde & Pagani
Adulterios puniunt. Lex Moysi tales lapidare p̄cipit. Lex euangelij hū. Leui. 20.
iūsimodi dānat. Lex canonica pñiam sepiē īfligit. Lex impialis capi-
te priuat. C. de adul. 1. p̄quis. Ultra has sp̄es iā erueratas / hoc detestabi-
le vitiū etiā octo filias nephandas generat que sunt Cecitas mentis. p̄ci-
pitatio. Inconsideratio. Inconstans. Amor sui. Amor seculi. & despera-
tio vite futuri. de quibus latius videre est in traditione Theologie*

Filijs luxu-
rie

Leui. 20.
22. q. 1 c. 5.

dicādū

PHILOSOPHIAE MORALIS

De partibus potentialibus Tempantię. De Cōtinētia. Malitia Bestialitate & virtute heroica. Ca. xliij. Dl.

Rēmissor ordo expostulat/ut nūc p̄tes potētiales tempantię ex pl̄cemus. MAG. Hę p̄tes sunt Cōtinētia Māsuetudo, Clemētia & Modestia: sub qua alię continent̄. DIS. Continen̄tia quid Cōtinētia

ad Gal. s. est̄ MAG. Est animus inuit̄ a delectatiōe. Caro em̄ ut ait Ap̄lus cōcupisicit aduersus sp̄m. Hanc cōcupiscentiā anim⁹ q̄ cōtinētia refrenat nō mō circa gustū & tactū / vegetiā circa qualit̄ēs delectatiōes/ a quib⁹ inuit̄us permanet si bene consiliat & ab eo nō recedit: q̄ si cōtrarii fiat: incontinētia sit & animus passiōnib⁹ cedit. Primo quidē p̄ p̄uolarōem/ si an̄ cōsiliatiōem ex impetu passionis vincit: ut Colericī & melācholici. Secundo si cōsiliatio fit/ sed in ea nō p̄seuerat: imo magi⁹ passionem se quisit̄ur. ut frequēter Flegmatici & Sanguinei q̄ si pueritas iōni ita do mineat ut malū bonum dicat & in eo finē cōstituat idic̄t malitia quib⁹ Malitia

Psalmus cōmina dñs p̄ p̄phetā dicens. Ve vobis q̄ dicitis malum bonū & bonum malū. Si vero līmites hūāng nature concupiscentiā egredit̄: & animus vici⁹ erit bestialitas. ut in cōcubitu et̄ brutis. In hoc em̄ sola sensualitas qua bestijs cōicamus dñatur: ideo bestiales dīcuntur qui tale & similia operant̄. Qui autē a sensualitate se abstrahunt. & in intellectu qua dijs cōpamur ultra cōmūnē modū. p̄ sc̄iūro. Heroes id est diui. Heroes Ethico, ni vel deificatiā Ph̄is nominant̄ & virtus eoz̄ heroica dicitur. Tenētes autem medium inter bestiales & heroes virtuosi sunt & continētes proprie noīantur. DIS. Mansuetudinem simili breuitate explaneſ.

De Māsuetudine: Clēmētia: Pace. Iracūdīa. Crudelitatem Ferocitate & Inuidīa. Ca. xliij. MAG.

Tullius Ansuetudo. & Clemētia simul explanant̄: animū em̄ circa ire paf sionē cohēbit/ ne līmites debitas trāsiliat. Ira em̄ s̄m Tulliū ēlī. Ira bido puniēdi eū q̄ fecisse videat iūriā. Vbi duo inuuntur sc̄z ap petitus vindicē & pēnē infligenda. Prīmū mansuetudo que & mititas dīcīt refrenat & passionē ire diminuit. Scđm Clementia moderat. & p̄ Māsuetudinā infligendā mitigat. sic intelligendē sunt harā definitiōes quibus defido nūm̄. Mansuetudo est moderat̄ia irarū. Clemētia vero est q̄ quā animus cōcitat̄us in odium alicui⁹ benignitate retinetur: sc̄z ne omne⁹ p̄ nam debitā infligat. Ponit autē hic odii p̄ ira: quia odii est ira inueterata. Ad virtutē māsuetudiniis suo exemplo specialiter christus nos ad moner dicens. Discite a me: quia mitis sum & humilis corde. Et p̄ Ap̄o stolū. Tu hō del lectare pacificā mansuetudinē: insup⁹ & p̄ Sapientē. Filii mī in mansuetudine serua iam tuā. Quia vero tunc labori fortis in sistitur cū fructus copiosus sperat̄: idē dñs mansuetudinis p̄mia p̄mit̄.

Mat. s. rit maxima cū ait. Beati mites: qm̄ ī p̄ offidebūt terrā. sc̄z viueniūm. Psal. ;6 Hic Psalmist̄. Māsueti hereditabūt terrā: & delectabūt ī mītudie pacis Seneca Habero igit̄ iuxta suām Senecę) cū hōnib⁹ pacē: cum vicijs beluan̄ ec iij

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Remissius em̄ imp̄anti (ut idē ait) melius paret. Melius est etiā dñō red
Crisostō, dere rōem de nimia misericordia q̄ de nīa saueritate, inquit Crisostō. Et 25.q.7.
sine clementia & misericordia lex Christi nō implet̄, testa Hieronymus, allegant
DIS. Extrema Mansuetudinis q̄ sunt MAG. Iraſibilitas & Ira ſi di. 86. qui
ue Iracundia. Deficere em̄ ab ira p̄ irascibilitate & nunc irasci laudabile clementia
non eſt, vnde Propheta ait. Iraſimini & nolite peccare. Iraſcitur em̄ iu. Plal. 4.
ſtus (quid Augſtin⁹. 6. q. 1. para. fi.) peccatis paleaꝝ. i. malorū, ſed non Augſtin⁹.
odit. Rufus nimis irasci intolerabilis eſt. & tripliciter fit. Primo ex le
ui cauſa & velociter & extreme: & illi mox mitescunt: qd vidēus in cho
leris propter caliditatē. Eſt em̄ Ira ſbulitio ſanguinis circa cor, inquit
Ira Aristoteles primo de Anima. Et Gansfredus in poētria. Ira genus flam
me materiæ furoris ab ipſo Felle trahens ortū: cor & interiora venenat
Hos Philoſophus Acrocolos vel acutos nominat: ab acros qd eſt extre
mū: & colos ira. Alij inram diutius retinēt: propter materiæ grossicię, ut
melancholici quos Amaroſ vocat. Nō tamē eſt ira ſuper iram mulieris
ait Sapiens. & hoc ppter debilitatē rōnis. Tertiū qui Graues appellant: Eccle. 25.
iram coceptam obſtinato aio tenēt: nec defiſtunt donec vindictā inferat.
Seueri & illi Seueri ſunt ſi ſunt leges puniūt. Feroceſ ſi ſine cauſa puniūt: aut ſi
Feroceſ in hoīm cruciat delectant. Crudeles ſi grauioſ q̄ lex dictat poenas in
trudunt. Hi iā tertij ordinis iracundi potius bestiæ q̄ homines dicēdi ſunt:
trudunt nec mitescunt, hō autē mitis fieri potest dicē, Horatiuſ
te Horatio. Nemo. I. nullus homo adeo feruſ eſt qui nō mitescere poſſit in epliſ
Feroceſ & Ouidius. Candida p̄ x hoīes/trux decet ira feruſ. Iuſte autē cōparatū Ouidius
eſt: ut tales nō alios tm̄ ſed ſeipſos grauioſ puniūt: cū ira in ipliſ inutile, de arte
rata in inuidiā vertiſ dū em̄ vindictā ad libitiſ ſuū ſumere non poſſunt:
de proximo ſuo ſemper eū odio habebūt: & de bonis eius triftantur. qd
Inuidia eſt natura inuidiæ, quā & Ouidius li. 2. Metha non idōte deſcribit (Se Ouidius
det inquit pallor in ore) nā ſilic eius ut ponit Gregorius li. 31. moraliū. Gregori⁹.
ſunt Odiū. Detracțio: Suluratio: exultatio in aduersis & afflictō in p̄.
ſperis. uñ et īa (macies in facie) quia putredo oſiū inuidia, ait Sapiens in Horatiuſ
Proverbijs. Et Horatiuſ. I inuidus alterius rebus marcellit optimis: Et vi puer. 14
det illius prospera cū lachrym̄. Ideo nunc rider. Quia ſemp vicinū
pecus grandius uber habet: & in agro alterius fertilior ſeges eſt. Inſuper
& rubigine infeccioſ habet dentes: quia bona & vitā aliorū rodit. (pecto
ra felle virent) a quo ſine intermissione cruciantur. uñ Hieronymus. O i Hierony.
uidia/primū tui mordax. Eſt & lingua ſuffuſa veneno. quia ſemp contra
deū vel ſuperiores murmurat qui proximo talia bona de gibus dolectri
buunt. Cōredit etiā carnes vipereas. quia ſolo alterius malo paſcitur. Ouidius
vnde Ouidius. Ledere viuos liuor & iniuſto carpere dente folet. Inquie li. de pōr.
ta eſt & continuo tabescit. nā ut ait Ciprianus. Malā cætera ſinē habent: Ciprian⁹
in uilia terminū non habet. Utinā igitur inquit Socrates inuidi in omni Socrates/
nibus ciuitatibus oculos & aures liberet: ut de oīm ſeſtitace torque
rentur. Hec peſtis de ſanitate aliorū inſiſmat: de vita moritur. uñ & do
mus eius ſecundū Ouidiū in imo ſunt in nigriſ vallibus, quia inuidus q̄n

PHILOSOPHIAE MORALIS

tū potest se occultare nisi Hec domus sole caret. qā inuidus excecat⁹ ma
licia/nō intelligit nec vider q̄ bonū de q̄nto cōmunius de tanto melius
Ventū non habet. quia in vijs suis non p̄speraē. Est & sp̄ frigida. igne
charitatis oīno expers. quae papyrus caperet; aut q̄ calaus exararet hu
ius vitij i manitiae. per filias em suas in oēs generatiōes ab origine s̄x
culi se diffundit/donec ad initiuū suū redeat: luciperum sc̄z. cuius inuidia
mors intrauit in mundū. Filiis autē inuidie iā pxime cōmemoratis cog
natæ sunt filiij iræ: quas b̄tūs Gregorius ponit loco quo sup̄. Rixa sc̄lū
cet unde bella & homicidia pcedūt. Tumor mentis. Indignatio: a qua
& naurumratio. Contumelia. Clamor qui inducit scandalū. Blasphemia
sive maledictio: quarum deformitatis prudens theologus discenit: nos
quod coepimus p̄equamur. DIS. Placet. nūc autē modestiā prosc̄re

De Modestia & eis speciebus. quare prima Humi
litas cuius gradus hic cōmemorantur. Et similiter
viciū eidem oppositum quod est Superbia. cum
gradibus & filiabus describitur. Ca. xlv. MAG.

Tullius

Modestia (ut ait Tullius) est p̄ quā pudor honestus clarā & sta
bilē cōparat auctoritatē. i. grauitatē. Hęc virtus nōnulla interio
ra & q̄dam exteriora hominis moderat̄: quibus resistere non est
omnino difficile. & plures sub se cōtinet p̄tes. q̄ sunt humilitas: studiosi
tas: eutropelia: ornatus: taciturnitas: verecundia: sufficiētia: moderatio.

Bernard⁹

DIS. de his pauca q̄ habes in mediū fēre hāud graueris. MAG.
Faciā ac lubet: & primitū de hūilitate que ut definit. s. Bernardus est cō Hūilitas
tēptus p̄prie excellentiē. Hęc appetitū refrenat ne īordinate tendat ī
magna: estimādo se supra id quod est. hęc virtus apprime necessaria est:
nam sine ea nem̄i potest esse salus. de pe. di. i. pa. Taciturnitatis. Perfe
ctio aut̄ ip̄ius duodecim gradibus cōplet: q̄s vir dei sanctus & humilis

Benedict⁹

Benedict⁹ in regula sua cōmemorat. Prius est corde & corpe humilitatē grad⁹ hu
ostēdere p̄fixis in terrā aspectib⁹. Secūd⁹ pauca & rōnabilita log nō cla
n. & rosa voce. Terti⁹ raro & difficile ridere. Q uart⁹ usq; ad īterrogatio
nē racere. Quint⁹ in cōmū viuere. Sext⁹ se oībus viliorē & credere & p
nūciare. Septim⁹ ad oīa se indignū & inutile existimare. Octau⁹ p̄tā p
pria pure cōfiteri. Nonus p̄ obediētia in duris & in aspis pacientiā am
plecti. Decim⁹ oī obediētia se subdere sup̄iori. Undecim⁹ nō delectari
voluntatē p̄priā īmplere. Duodecim⁹ deū timere: & oīm q̄ p̄cepit me
moriā habere. His gradib⁹ ascēdit in montē dñi: p̄ virtū yō oppositiū

Iaī. 2.

Augusti⁹

qđ est sup̄bia/tot gradib⁹ descelus sit in baratri & carcerē tēterim⁹ dia
boli. DIS. Sup̄bia quid ē? MAG Est (ut ingt Aug⁹ li. de ciui. dei Superbia
14.) puerse celitudinis appetit⁹. & in li. de Innocētia. Sup̄bia ingt est ī
ordinat⁹ amor p̄prie excellētia. & hoc qđ īdrupliciter ī: m̄ beatū Gre
goriū li 14. moralū. Aut em̄ sup̄bi bona a semetipsis habere existimat̄
Aut si datum desuḡ credunt ī suis merit̄is deputat̄. Aut certe cū iactat̄

Gregori⁹

LIBER XII DE PRINCIP IIS

Se habere qd non habent, aut despctis ceteris singulariter videri appetunt. De qbus omnibus David se unico ylliculo excusat dicens. Dñe nō est exaltatū cor meū: neq; glati sunt oculi mei: neq; ambulaui in magnis neq; in mirabilibus sup me reddendo singula singulis. DIS. Gradus aurē Superbie qui sunt: MAG. Q uos beatus Bernardus & post eū Bernardus Thomas enumerat. Primus est curiositas: qua quis minime cōtentus s. Thōas terminis sibi cōuenientis cognitiōis qrit scire/videre/audire & simili/ 2a: 2f. que ter ceteris sensibus experiri qd non decet, non em faciat oculus visu: nec stiōe. 162. auris auditu. inquit Salomon. Secundus est leuitas mentis ad iudicān Eccles. 1: dum alios & ad docendū noua: quia se estimat ceteris prudentiorem. Tertius est inepta leſcia si prosperatur in malis. letantur enim (ait Sapi Prover. 24: ens) cū male fecerit: & exultat in rebus pessimis. Quartus est iactantia vel loquacitas: non attendens quia laus ī proprio ore sordeſcit. Et illud Catonis. Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Q uare ē subiugit. Hoc faciunt stulti quos gloria vexat inanis. Quintus Singularitas: facere scilicet aliquid ultra commūna ut reputetur melior. Sextus Arrogantia qua quis alijs p̄fesse nulli subesse querit: & adulatioñibus acquisit Septimus p̄sumptio: qua se ad ea que vires suas excedūt ingeniū sufficiēntem se reputando. Hic contra Catonis admonitionem ad consilium Catho: accedit non vocatus: non reputans bene actum quod ipse non dictauerit. Octauus Desenſio peccati: & ut ait Seneca. in libro declamationum. Seneca Hoc & ēquale omnium est: ut vicia sua malint excusare/quam effugere Nonus Simulatio: coſcio: ut videatur humilis & poenitens: quia locus defensioni non est. Decius Rebello: nolle scilicet obediē superioribus. Impius enim cum in profundum venerit peccatorum/contemnit Prover. 18 Vndeclinus Libertas peccandi/ut nēmīnem timeat: quia socios per p̄cedentes gradus cōtemnit: Per decimum erā superiores despexit. libere ergo delectatur facere quod placet. Duodecimus est Consuetudo peccandi: ut omniū mandatorum dei: īmemor dicat insipiens in corde suo. non Psalmista Filius suus est deus. In his gradibus multe ex filiabus Superbie sunt exprefse. Sunt enim filii superbie Ambitus/Pr̄sumptio/Arrogantia/Pertinacia/Curi ositas: Ingratitudo: Iudicium temerariū: Irratio: Temptare deum: Adulatio & inanis gloria / que si laudem in aperto appetit alias de se filias gignit, q̄ sunt immodestia: ornatus: inobedientia: iactantia: pertinacia: hypocrisia: discordia & consentio. de quibus sermo copiosior theologie reseruabitur. DIS. De Studiositate autem quae est secunda Mo: dectiæ pars/ quid dicas?

De Studiositate & vīto opposito Curiositate. Capitulū. xlvi. MAG.

Este Aristotele in principio Metha. Omnes hoies natura scire d' Aristotele considerant. nec intellectus intelligēdo etiā maxima intelligibilia fa: de anima significatur: & proper insuffitatem lux capacitatia a nullius creature cognitū

PHILOSOPHIAE MORALIS

Donec datur: Vergilius cum immersus sit materie ad ea quae manifesta sunt
Scotus 3. nature se habet ut oculus nocticoracis ad lumem solis: quibus si immoderatis
 me: ha.
Eccles. tertius Altiora tene quiesceris: & fortiora te ne scruteris: & in pluribus opibus
 eius non sis curiosus, misteriosum supplauit suspicio illosque: & in vanitate
 detinuit sensus eorum & qui scrutator est maiestatis opprimeat gloria eius
Apol. ns. Et Apollinus. nolite alia sapere: sed sapite ad sobrietatem. Appetere igitur & vel
 le scire aut quae sunt inhibita: aut quae sunt admissa: non tam ordinando illa in
 fine ultimum: sed simpliciter ut eorum habeant noticia: vanum est. ut patet Sa-
Sapientia. 8. Vanum sunt oes hoies in quibus non subest sciadei: id est quae non ordi-
 nant sciam suam in cognitionem: Ab hac vanitate studiositas appetitus
Augustini. coegerit: & intra limites constitutos retinet: ultra quos virtutem curiositatis
 abducit. Curiosus enim (ut inquit Augustinus libro de utilitate) est qui Curiosus
 ea requirit quae nihil ad se pertinent.

De Eutropelia: Bomolochia & Rusticitate. & quod quicquid ludo sit insistendum. Ca. xlviij. MAG.

On autem tantum labores exteriores hoiem frangunt: sed & interio-
 res ex conexione virium ait ad corpus: hoiem debilitant & enervan-
 tiam: quod aaduententes maiores / ad interruptorem talium sequa

Augustini. ces hortari sunt. Vnde Aug. li. 2 musicus. volo tandem libi parcas: non sapientiam
Paphilus. tem decet interdum remittere actus rebus agendis intentum. Et Pamphilus
 Parce iuuentute: cõplectere gaudia vite: Leta decet etatis pacere corda io-

Catho. cis. Et moralissimus Cato. Interdum tuis interpone gaudia curis. & Hein-
 ricus Samariensis. proualeat in cunctis modesta discretio rebus. Quia sine
Ouidius. virtutem grande pibit opus. Ouidius quoque Quid caret alterna requies/du-
 i epistolis rebile non est. Hec reparat vires fessaque membra levat. Et rursus Ferre affiduo
 & de arte. consumit annul' ulu. da requie: quiet' ager bene credita reddit. Et Phoebus
 & ethicoque Requies & ludus in vita sunt necessaria. DIS. Cur igitur non sepius nec
 omni ludo nos insistere pateris? MAG. ne in usum malum incidatis.
 nam quo semel est inbuta recens seruabit odorem Testa diu. Et ut inquit

Prouerbi. 13. Sapiens. Adolescens iuxta viam suam graditur: etiam cum senuerit non re-
 cedit ab ea. Ludo igitur & loco uti quidem licet. Inquit Tullius: sed si/
 cut somno & quietibus ceteris: & tunc quidem cum grauibus & seriosis
 rebus satif fecerimus. Quid autem a multis ludis te/rusque cõplices in
 hibeo: eo sit quia aut pertulantes obseceni: aut flagitosi sunt: cum hono-
 re simul & substantia & anima auferentes. Et exercentibus tales ludos/
 citra ultimam necessitatem res suas donare: virtutem est immane: non

Hieronymus. virtus inquit Aug. sup Ioannem. d. 86. c. donare. Et Hieronymus pars sunt **Augustini.**
Io. Criso. dare histri onibus sacrificare demonibus de quibus & Ioannes os au-
 rum super Mattheum sic ait: ubi est ludus vel saltatio: ibi est diabolus
Alex. d'al. Honestos autem ludos nec ipsa sacra scriptura vetat: uti videre est Ale-
 xander Thomas xandrus deales. 2. parte. questio. 37. & sancti Tho. secunda secunde. q. 168.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Ne ergo a medio (qd solū virtuosu est) in ludis declinem⁹/virtuti stū
deamus/quā Phūs Eutropeliā/nos urbanitatē aut iocūditatē dicere Phūs!
Eutropo- possum⁹. Eutropol⁹ itaq; dicit: quasi bene se vertēs ad oīa / & ei⁹ verba
lus ludicra vel iocola/si qñ cōūcia dicere videſ illa nullius famā ledunt/ sed
cum delectatiōe emendatiōem īferūt: sequit̄ em⁹ & diligēter obseruat/
qd vir sanctus Ambrosius primo de officiis moner dices. Caucam⁹ ne Ambro-
dum relaxare animāl volum⁹/ soluāmus oēm harmoniā quasi cōcentū i. de officiis
bonorū operā. Quia vero ut ait Persius. Mille hoīm species & rerū dīs. Pstrius
color usus velle lūst cuiq; est nec vogō viuitur uno. Et Ouidius de arte. Ouidius
Pectoribus mores tor sunt quot in orbe figurē. Eutropolū ī singulis
quantū ad psonā tempus & locū/cūta pspicere habet: ut ne qd nimis Therēti⁹
attēpt modūq; in rebus ultra citraq; quē nequit cōfūstere rectū obser/in andria
uet. DIS. Extrema huius virtutis quē sunt? MAG. homolochia Orat⁹ in
& Rusticitas siue Agreikaia inde homolochus & agrestis. Ille excedit: satiris
hic deficit. Ille singula dicta & facta alioꝝ seruat & rapit ut in risū ver-
chus: non curans si etiā eosde contristet. dictus a homos altare & lochos
rapror: eo qd ad instar milui expectantis: ut de ara īmolantū carnes ra-
piat/sic ī pēalioꝝ dicta & facta in jocū & vītia vertit. Agrestis ē tristis ī
omnibus in nullo ludo quāuis honesto/& bene circūstantiōato dele-
cta. ob id omib⁹ est grauis: & a societate honesta cōminādus. hoc in
melancholicis plurim⁹ est vītū naturē potius q̄ moris: quibus cōpa-
tiendum est. DIS. alias modestie ptes si quē sunt afferas:.

De Modestia & Vercundia seruanda
in oculis & alijs sensibus: similiter & in
lingua. Capitulum. xlviij MAG.

Reter dicta multa sūg⁹ modestiā cōcernētia. nā ut ait Sapiens:
Amictus corporis/rifus dentiū: & gressus hoīs ēnūciant de eo. Et Eccle. 19:
Augustin⁹ Incōpositio corporis qualitatē indicat mentis. dis. 41. Augusti⁹
p̄a. vel clericus. Et Hieronym⁹. nec affectat̄ sordes / nec exquisit̄ deli. Hierony-
cię laudē pariunt. Et hēc quantū ad ornatū exteriōrē. in quo supflus ab-
scindunt p̄ sufficiātiam. qd non nimis exquisita requirantur: sit p̄ mo-
deratiōem. Motum vero gestū & incessum cōponit verecundia. de qua
Ambro.li. priō de officiis. Sicut in senibus grauitas. & in iuuenib⁹ ala Ambro-
critas. sic in adolescentib⁹ verecundia velut quadam nature dote cōmē-
verecundia datur. Hēc in ipso corporis motu: gestu & incessu tenenda est. Habitū
em̄ mētis cernit̄ in statu corporis: & vox quēdam est animi corporis
motus. hēc Ambrosius. nimirūm verecundia in homine omniū sensuū
custodiā parit: qua ablata mox mors intrabit. ut inquit Hieremias. Hierēias:
mors ascendit per fenestras nostras. Fenestre autem quid sunt / nisi oīa/
li/ aures/ nares os & manus? Hinc motus Q̄ uintilanus inquit Torius. Q̄ uintilia/
hominis libertas est oīulos perdisse. Oculi sunt per quos paupertat̄ li. causat̄
tem ferre non possimus. Oculi tota nostra luxuria. Hī nos in omnia
quotidie vītia præcipitant / mirantur / adamant / concupiscunt.

PHILOSOPHIAE MORALIS

Seneca Sunt igitur irritamentū viciorū: Duces scelerū ait Seneca. de remedio
Augusti⁹ fortitorū. Vnde Augustinus nec dicatis vos habere animos pudicos
 si habeatis oculos ipudicos: quia ipudicus oculus / ipudici cordis est
 nuncius. xxxij. q. s. c. nec solo. Alij similiter sensus cohibendi sunt: max-

Iuuenal¹⁰ime autem in lubrico posita lingua. Hęc enim ut ait Iuuenalis est mali
 pars pessima serui. Hanc virtute taciturnitatis cohibemus a malo & la-

Quintil.¹¹ bia nostra ne loquant̄ dolum. Hoc aut̄ quam sit difficile Quintilianus
 Cato explicat dicens. nullam difficultorē credo quā silencij virtutem. Et Caro

Virtutem primam puto cōpescere linguam; Proximus ille deo est qui
 scit ratione tacere. Et Ovidius de arte amandi. Eximia est virtus p̄stare
 silencia rebus: At cōtra grauis est culpa tacēda log. Si igit̄ vis vitā scilicet

Psalmista ceterā eternam & diligis dies videre bonos: ait regius propheta: prohibe
 linguam tuā a malo: & labia tua ne loquuntur dolū. & cetera q̄ longuz;
 esse hic prosequi. Regulā tamen Senecē aureis characteribus describen-

Seneca dāo tuo recōdas. DIS. quā? MA. Aliū filere qd̄ vis/primus sile.

Salustius Nam volat irreuocabile verbū. & ut ait Poeta. Nusquā tutā fides. Sa-

Iuudiciorū lustius quoq. Paucis charior fides q̄ pecunia. Prolīxū nīmī effōtū oēs

modestię ḡtes enumerare: quaq. eriā multas ex his que in ceteris vir-

tutum explanationibus dīcta sunt/colligi possunt. Leges & posthac Se-

necam saltem in tractatu de quatuor virtutibus: leges & proverbia Sa-

lononis & librū q̄ Ecclesiastīci dīcunt: qui h̄is plurimas sententias

Dauid regis Psalmographi coniūxeris non erit necessariū a Gentilibus

moralites conquiri. quod enim ab ipsis colligimus/tanquam ab ini-

quis possessoribus auferimus. inquit diuus Augustinus: & canō Dñs

declarauit. i. q. i. De ceteris vero quas prēlibata diuīsio virtutis Theolo-

gicales voca/Genitilitas ignorat: deus em̄ illas infundit quos per sacri

baptismatis undā milicū aſcribit. DIS. De illis nunc clemē pau-

ca lūbiungas. MAG. Perputia: nam complētior tractat̄ de illis theo-

logiē reſeruandis est: in qua abnndantissime declarantur.

De Virtutibus Theologicis in genere. Capitulū

quadragesimum nonum. DISCIPVLVS.

Voritatis & q̄ sint virtutes theologicales hic edisse. MAG. Virtutes

Tres sunt Fides Spes Charitas. DIS. theologicales quare di-

cte sunt? MAG. Quia sola dei revelatione nobis in theolo-

gla manifestantur & a deo nobis infundunt. & in deū tanq̄ in suū obie-

ctum diriguntur: qui est finis ultimus & beatitudo seu felicitas perfec-

ta: ad quam homo creatus est: & his virtutibus suffultus pueniet. Per

sidem quippe deum agnoscit: per Spem in deum tendit: & tandem posse

consequi confidit: per Charitatem deū super omnia desiderat & diligit.

DIS. Non pigeat queso paulo latius has virtutes describere.

De Fidei definitione & Symbolis & Articulis fidei ab Apostolis positis. Capitulum. I. MA.

LIBER XII DE PRINCIPIIS

Ides a Doctoribus varie definitur & vere: placet tamen eā quāz
Apostolus ponit dilucidare. hic in epistola ad Hebreos dicit. Fi. ad heb. 11.
des est substantia sperandarū regnū argumentū nō apparētiū. Id est

Fides Fides est lumen quadam a deo insulsum quo habetur subā. i. principiū rerū
sperandarū sc̄ futurę beatitudinis. argumentū. i. mediū cōuincens men-
te ad assentiendū non appetitib⁹ nobis sensu vel rōne naturali. Vñ si-
cut subā accidentibus subest & prior: sic fides ceteris virtutib⁹ prior est
& fundamentum. de q̄ Paulus loquuntur ad Corin. dicens. Fundamentū aliud Paulus.
nemo pōt̄ ponere p̄ter id qđ positiū est. Iesus Christus. i. fides Christi: q̄
facit ut res quę sperātur in futuro in nobis subsistat: & q̄ iuīsibilia sunt
in mente nostra appareat. hinc etiā argumentū appellat. DIS. q̄ sunt
autē hec res qđ fides effedit: MAG. q̄ sumarie per articulos in sym-
bolo Apłorū explicant. & in symbolo Patrū & Athanasij latius declarā-
tur. & in sacrificiis elogijis veteris ac noui testam̄ti auctore spirituē tradū-
tur. DIS. Symbolū apłorū hoc ne est qđ in ecclesia sub officio missæ
decantatur: MAG Non: sed id symbolū Patrū siue Nicenū appellatur
Quod autē ad Primas dicunt sacerdotes: & incipit. Quicquid vult salu-
us esse. Athanasij est. Et reliquum quod omnes fideles in oratiōibus su-
is p̄mitunt. & incipit Credo in deū. Apłorū est. i. ab Apostolis cōpilatū.

Articuli Petrus nempe apostolus: primus dixit. Credo in deū Patrē omnipoten-
fidei tem: creatorē coeli & terre adiunxit Andreas. & in Iesum Christū filiū ei⁹
unicū dn̄m nostrū. Ioannes euangelista adiecit. Qui conceptus est de spi-
ritu sancto natus ex Maria virgine. Iacob⁹ maior itulit. Passus sub P̄to
Pylato: crucifixus mortuus & sepultus. Thomas addidit. Descendit
ad inferna: tertia die resurrexit a mortuis. Iacobus minor subiuxit. As-
cendit ad celos sedet ad dexterā dei patris oīpotētis. Philipp⁹ spaddidit
Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Bartholomeus dixit. Cre-
do in Spiritū sanctū. Matheus addidit. Sanctā ecclesiam catholicā (cid est
uniuersalē) subintellige: credo: nec additur: in. Simon subfecit: Sancto-
rum cōmunionē: remissionē peccatorū. Iudas Thadeus supaddidit. Car-
nis resurrectionē. Mathias conclusit dicens. Vitā æternam Amen.

De utilitate Fidei. De actibus interioribus eiusdem. Et Infide-
litate vicio Fidei contrario. De Apostasia: Heresi & Blas-
phemia. Capitulum quinquaginta. MAGISTER.

Aec fili mi (cęquid vult saluus fieri) necesse est ut actu interiorē
credat: & si necesse fuerit actu exteriore cōfiteat, dicente Ap̄lo ad
Ro. Corde credidit ad iusticiā: ore autē cōfessio fit ad salutē. Et chri Roma 10.
stus. Qui non crediderit cōdemnabit. & rufus. Qui nō credit: iā iudi- Mar. ult.
catus est. nā iuxta applicam. vocē. Sine fide impossibile est placere deo. Ioa. 3.
Actus fi. Actus autē fidei interioris qui est credere: q̄uis unus sit: tribus modis sa Hebre. 11.
dei interior mēn dicitur. ut habet Māgr. sen. li. 3. di. 23. sc̄ credere deū: sc̄ esse oīpotētū māgr. sc̄.
tē creatorē omniū. &c. Credere deo: hoc est credere vera esse q̄ deus p̄ serī Auguſti⁹
pt̄uīras dicit: quia ipse est summa veritas. Credere in deū: est (ut aī Auguſti ad Ro. 4.
stinus) credendo amare/ credendo diligere/ credendo in eū ire & ei⁹ mē.

PHILOSOPHIAE MORALIS

284

bris incorporari (quia est summa bonitas) q̄ si quis oia discernere nō posse
sit/credat qd ecclesia credit & non errabit. Actus autē fidei exterior, q̄ est **A	 fides**
fidē pro loco & tpe cōfiteri. Fieri habet nō tm ore vñ sermonē/sed etiam **Exterior**

Hierony. opere.nā ut ait Hieronym⁹. q̄t̄ in sc̄q; vñcimur vñcīs atq; p̄tis / rotiēs
11. q.3. esti dēū negam⁹. & ecōtrario. q̄ties boni aliquid agim⁹. dēū cōfiterū. **DIS**
manū

Fidei ne vitiū q̄admodū ceteris vñtibus opponit̄. **MAG.** etiā Infidēlitas

Litas sc̄z ut dicit renitentia his q̄ fidēlitas sunt: aut q̄a fidēlitas suscipere insidialitatis

cōtemnit: ut in Gēt̄ lib⁹. aut q̄a fidēlitas in figura suscep̄ta in figurato abiit

cit. ut in Iudeis. aut quia suscep̄ta fidēlitas in manifestatōe veritatis cōtradict̄

cit. ut in apostatis & hæreticis. de qbus bñt Petrus ait. Melius eis erat

non cognoscere viā veritatis q̄ post cognitā retrosum cōuerteri. Omnes

isti sicut virtus cōtrario fidei laborant/sic & actus actibus fidei p̄dictis

oppositos habent. nec em̄ corde dēū deo & in dēū vere pureq; credūt: n̄

ore confitent/sed cordis infidelitatē nō nunq; blasphemō ore & ope ex-

primunt̄. **DIS.** Cōtine paulis per calamū donec quid apostata: qd hæ-/

reticus & quid sit blasphemus edoces. **MAG.** Apostata (ut doctori apostata)

irrefragabili visu z est) est qui temerarie a statu fidei / obedientie ecclesia

sticē vñ religionis recedit. Hæreticus (ut Augustin⁹ ait li de utilitate cre- heret̄ cus

dendi) est qui alicuius temporalis cōmodi & maxime gloriæ principatus

q̄ sui gratia/falsas ac nouas opinōes vel gignit vel sequit̄. Blasphem⁹ blasphemus

aut ut. S. Thomē placet est q̄t̄ sc̄q; negat aliquid deo qd sibi cōuenit

uel attribuit deo aliquid qd ei non cōuenit. aut creature tribuit qd Deo

appropriat. Q uod si ex certa malitia sc̄i/peccatum est in spm lēm & irre

missibile: id est facile non remissibile. Q uāuis lēm Augustin⁹ p̄t̄ in

spm lēm propriæ sit finalis inponit̄cia: & illud nec hic nec in futuro se-

culo remittit̄. **DIS.** De me p̄teget̄ gracia ab oib⁹ his cauebo. h̄ p̄ge.

De Spe / & oppositis vñcīs quesunt presumptio
desperatio. Capitulum quinquaḡsimū ij. **MAG.**

Pes secundū Mgr̄m in sententijs li. iij. di. 26. Est certa expectatio

futuræ beatitudinis ex meritis & gratia pueniens. Proprius nēpe

actus Spei est expectare. dicente Ap̄lo. Si qd non videmus spera-

mus/per patientiā expectāmus. Certa autē dicit̄: q̄a nō est nisi impossibile no-

bis adipisci. i. in dēū lñuebitudinē quā adipisci possum⁹ si gratia dei co-

opari voluerim⁹. uñ addit̄ ex meritis & gratia pueniens: qm̄ sine meritis

beatitudinē sperare nō spes/sed p̄sumptio dic̄ p̄t̄ qd est unū vñtior spes

Richard⁹ oppositū. **DIS.** p̄sumptio qd ēr̄. **MAG.** vñtū ex supbia natū: q̄ q̄

li. 3. di. 36. talē se existimat̄/q̄ de⁹ eū etiā peccantē nō excludet a sua gratia/ vel non

puniat. & c̄ p̄sp̄dit̄ diuinā iusticiā: & iter p̄t̄ in spm lēm cōnūerat̄.

DIS. Aliud vñtū nē spei contrariait̄. **MAG.** Etiā desperatio: q̄ (ut

dicit glo. sup id Gen. 4. maiorē iūq̄as mea &c.) c̄ blasphemia i spm lēm

etū: q̄ nō remittit̄ in hoc seculo neq; i futuro: q̄a aut putat dēū nolle di-

mittere aut nō possit̄: aut oia nō possit̄/aut iūdeat saluti: cōtra qd̄

dñs p̄misit̄ dicens: quoniam in me spauit̄ liberabo eū. Et David: quoniam

p̄sumptio

Despatio

Psalmus

LIBER XII DE PRINCIPIIS

nō dereliquisti querentes te dñe. & cetera multa in veteri & novo testamento. DIS. Illa missa facientes: Charitatem videamus.

De Charitate & quomodo deum/nos ipsos/proximos/& Corpus nostrum & proximorum dilige re iubemur. Capitulum. liij. MAGISTER.

Charitas

Haritas ut magister li. 3. definit est dilectio qua diligit deus pro di. 27. pte se: & pximus ppter deū vel in deo. Quatuor em ait diu⁹

Augustin⁹ li. de doctrina christiana ex ordine diligēda sunt. unū Augusti.

supra nos qd est deus. aliud qd sumus nos: quantum ad animā. Tertiū qd est iuxta nos: id est. pximus. Quartum quod est infra nos: hoc est cor

diligimus deum

pars. Deī quippe ut ait definitio diligere debemus ppter se: quia ēsum mū bonum. Et ut Anshelmus ait quo maius cogitari nō potest Aut ei Anshelm

am quia amicitia oī super cōmunicatiōe fundat̄ ut charitas sup cōica tione beatitudinis deus autē essentialiter beatitudo est: ideo ppter se &

ante omnia diligendus. Si modum q̄is/modus ut ait diutus Bernard⁹ est sine modo: quia causa est infinita. unde in legē scriptū ē. Diliges do minū deum tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua & ex tota for

titudine tua. In euangelio Luce addit̄. & ex omnib⁹ virib⁹ cuius & ex oī

mentetu. In Marco dicit̄: & ex tota virtute tua: quod tamē in via hac totaliē nequimus in patriā autē pfectim⁹. Secūdo debemus nos ipsos di ligere: quod ex eo patet: quod post pceptū dilectionis dei subiungit & p

proximū sicut teipm ubi ponitur p exemplari dilectioni nostra ad dilectio nē pximi. Nos autē & proximū diligere debemus ut beatitudinis parti

cipes sic p proximū non solum intelliguntur homines sanguine iuncti aut amicitia sed etiā inimici & angeli boni omnes em tales nobis v̄ ex

hibent vel exhibere possunt aliquod misericordię opus: iuxta pabolā in euangelio Luce exp̄lant. DIS. Si inimicos malosq̄ homines dili go/peccatū & malum amabo. MAG. In his diligere debes hoīem non

culpam seu vitium ut canon edocet di. lxxxvi. Odio habeant pecca ta non homines. Diligendū autē dicit definitio pximū in deo vel ppter

deum. In deo quidē: si iustus est qui manet in deo p gratiam. ppter deū vero si iniustus est ut p gratiam iustus fiat & in deo maneat / velle q̄ p debemus proximo nostro vitam eternam & ea quę ad hanc deseruit

sunt sicut & nobis volumus: & si necesse sit ipsi adiumento esse debem⁹.

Corpus maniche⁹ DIS. quartum autē quod infra nos est sc̄z corpus/cuy Augustinus in ter diligenda cōnumerat/cum nos & pximū diligere pceptum sit?

MAG. Tū ad excludendum errorem Manichei: dicētis corpus & q̄

cunḡ visibilia a malo principio creatu/ tū quia ex redundantia & cōco

mitantia corpus beatitudinis particeps est: si p̄ qua fundatur charitati

ua amicitia. unde & Prosper ait. Corpus nostrum quia pars nostri est: Prosper

ad hoc diligendum nobis est. At saluti eius & fragilitari naturali cōsu lamus: & agamus quarenus spiritui ordinatae subiectum ad eternam sa

lutem accepta immortalitate & incorruptionē gueniat. de pe. di. ij.

Luce. io:
Leo papa

PHILOSOPHIAE MORALIS

Charitati oppositum odium eorum quae diligere debemus. Capitulum. lliij. DIS.

Propositum charitati vitium consequenter explicato. MAG.

Charitati secundum actum suum principalem iam declaratus qui

est diligere opponitur Odium: cuius actus est odire vel deum vel Odium eorum

nosipos vel proximum vel corpus que iubemur (ut punitum est) diligere q̄ iubetur.

gere. Deum quippe peccatores odunt non apprehensum ut summum Odium

num: quia ut Dionysius ait de diuino ver. c. 4. Oibus amabile & diligendi deum

bile est primum bonum & pulchrum sed apprehensum ut peccatorum p̄

hibitorem & peccantum punitorem. vellent enim impij legem prohiben-

tem mala non esse: ut libere & impune possent peccare. & id peccatum ma-

ximum est s̄m Doctores: sicut charitas dei virtutum maxima. Seipso Nosipos,

autem peccatores odunt: quia per peccatum animam propriam occidunt.

dicente scriptura. Os quod mentitur occidit animam. Ideo Psaltes ait.

qui diligit iniuriam odit animam suam. DIS. Igitur custodit ea

in vitam eternam: consequentia valida est ex sententia domini Qui odit

animam suam in hoc mundo in vitam eternam custodit eam MAG

hęc dicta sunt de parte sensitiua: quae saluti rationalis contraria appetit

quam hic amantes ipsi consentiendo ab Apostolo reprehenduntur. ad

ad th. 2. Thimotheum dicente. In nouissimis diebus iustabit tempora pericu-

losa: & erunt homines amantes seipso &c. Proximos autem peccato- Proxios

res odunt aut quia via eorum reprehendunt & veritatem ipsi dicunt

s̄m q̄ Comicus ait. Veritas odium parit: quia ut Saluator ait. omnis

qui male agit odit lucē: utnō arguantur opera eius. aut quia propter eo

sum bonitatem malitia eorum magis manifestatur: contraria enim iux-

ta se posita magis elucescunt. aut lesi aliquando in iuriam dimittere sine

vindicta nolūt. & hi in oratione dāica ipsi iudicū precan: dicentes. dimis-

te nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. q̄ si

diceret: domine sicut nos nolumus dimittere proximo: sic tu nobis pec-

cata nō dimittas & quidē dū orat in persona propria. Corpus autē odūt

qui vel luxuria vel crapula / aut immoderata abstinentia in validum ad

sufferendos labores diuinū cultus reddunt. DIS. ista ad prefens sus-

ficere videantur: ceteros actus charitatis si qui sunt p̄ curramus.

Actus charitatis interiores minus principales

de scribunt. qui sunt Gaudiū pax & miseri-

cordia. Vicia opposita sunt Acedia/ inuidia/

discordia/ contentio/ scisma/ rixa/ bellum/ se-

dicio/ obduratio. Capitulum. iv. MAG.

Habitu actum principale q̄ est dilectio/ plures alij actus & esse

actus virtuos: cōcomitant: quorū nōnulli interiores sunt ceteri

exteriores. DIS. Interiores qui sunt ḡ MAG, Gaudiū, pax, & misericordia

Dyonisi⁹

Cors. i;

Psalmista

ad thi. 2.

Thereti⁹
andria

Ioan. iiij

Aetus ch

aritatis in

teriores

LIBER.XII. DE PRINCIPIS

ricordia. Qui enim deum vere diligat de eius bono & laude gaudet. ut
Apostolus moneret dicens. Gaudete in domino semper. Qui autem deū Philip.

Acedia odit contrario actu egrotat scilicet acedia quae est tristitia aggrauans men-
tem ut nihil boni ei agere libeat. dicit Damascenus. & eodem vicio labo Damascen-
us lib. 2 rare inueniuntur qui seipso odiunt. Qui autem proximum odit per
inuidiam de eius bonis torquentur uti in superioribus dictum est. Est

Inuidia em inuidia tristitia in aliens bonis (in quibus scilicet alios nobis meliores
putamus. sicut beatū Gregorium) Rursus qui vere diligat deum: seipso Id est eode
& proximum cum omnibus habet pacem. Quem Dyonisius vīsum est Grego. 6.
libro de diuin. no. est omnium mitia & consensu operativa. Amico moralium
rum enim (ut Tullius ait libro de amicitia) idem est velle & nolle. Ami Dyonisi-
cus autem ab eo quem odit dissentit: Corde quidem per discordiam: ore Tullius
per contentionem. Operc per Scismam rixam bellum & seditionem. DI.

discordia Ethicē latius explanata. MAG. Discordia dissentio est aliquorum sci-
enter facta non in opinionibus parum conferentibus (ad amicitiam enim
concordia opinionum non requiritur sicut philosophus non Ethicorum) Aristotel
sed in his quae ad salutem aut rem publicam pertinent. Hoc autem quā-
tum malum sit sapiens edocet cum ait. Sex sunt quae odit dominus & pueri.
timum detestatur anima eius. hoc septimū ut paulo infra ait est is q[uod] f[ac]et.

Contentio minat inter fratres discordias. Contentio autem ut Ambrosius ait. Est Ambro-
scisma impugnatio veritatis cum confidentia clamoris. Scisma autem illicita
rixę diuisio per inobedientiam facta ab ecclesia. Rixę sunt quando ex ira inui-
cens se percutiunt. dicit glossa super epistolā ad Gala. v. Siue est contra
bellum dictio usque ad factum quenamvis: dum alter alterum ledere molitur. Bellum
sedatio autem est cum populus aut Civitas contra aliam insurget. Sedatio vero
est tumultus ad pugnam. & proprie inter pates multitudinis unius inter
se dissidentes: siue sequitur pugna seu non sequatur. Demum miseris horum quae di-
ligimur vere: in corde nostro compatimur: nobis quidem ut Sapiens monet
dicens. Miserere animæ suæ placens deo. proximis autem ut Apostolus Ecclesiastis
docet dicens. Gaudete cum gaudentibus: flere cum flentibus: ipsi si possumus Roma. 12.
sumus auxilium ferendo: & preferimus per elemosynarum clangitiōem
Qui autem odiunt vel se vel alios per obdurationis viciū in morte ruunt:
nec enim animæ suæ miserentur peccata de plangendo: nec proximis in ne-
cessitate subueniendo. .

Actus charitatis exteriores sunt beneficentia: Ele-
mosyna & Correctio fraterna: quae est elemosyna
spiritualis Capitulum. lvi. DIS.

Actus charitatis exteriores Haritatis exteriores actus qui sunt c. MAG. Beneficentia:
Elemosyna & correctio fraterna. Quos enim diligimus illis
eriam pro loco & tempore benefacere studemus. sicut Apo. Galat. ult.
stolus moneret dicit. Dum tempus habemus operemur bonis
ad eos & ex speciali dñi māda etiā inimicis bñfacere iubemur. ipso di-
cte. bñfacite his quod erunt nos. p elemosynā in eos quae amāmus: interiorē Mat. 5.

PHILOSOPHIAE MORALIS

enī affectū opere exteriore exequiur spiritualiter & corporaliter. Spiritu
tualit̄ qđe si iniuriā remittimus: dubitanti consolūs: Errantē corrigim̄
mus. Afflīctum consolamur: defectus aliorum parienter toleramus: igno
norantes instruimus: & pro omnibus oramus. Ysus. Consule castiga/re
mit. fer ora solare. sub consule cōprehenditur etiam doctrina Corpora
liter. Si elurientem pascimus: S̄i tientem potamus: nudum tegimus: ho
spitem colligimus: infirmum visitamus: captiuum redimim̄: & mor
tuum sepeliamus. Ysus. visito poto cibo redimo te go colligo condo. Pre
ter hęc charitas si vera sit pene innumerā alia operatur. Nam ut ait Apo
1. Cor. 13.

stolus. patiens est: benigna est non emulatur id est non inuidet: nō agit
perperam id est peruertere: non inflatur: per superbiam: non est ambicioſa
non querit quæ sua sunt. non irritatur id est non ad iram prouocat: non
cogitat malum / non gaudet super iniquitate (scilicet proximi) Con
gaudet autem veritati scilicet ab alijs factę: Omnia suffert: omnia credit
scilicet quæ veritas persuadet. Omnia sperat: omnia sustinet. His p̄fatis

Prosper & Prosper libro de vita contemplativa in laudem eius exorsus est dices
de p̄. di. 2 Charitas ut mihi videtur est recta voluntas ab omnibus terrenis pr̄o
fus auerfa: iūcta deo inseparabiliter & igne quodam sp̄issanti a quo est
& ad quem refertur incensa: inquitamentū omnis extranea/corruptionis
nisi neficia/nulli vicio mutabilitatis obnoxia: super omnia quæ carnali
ter diliguntur excella: affectionum omnium poterit. Tima diuine contem
plationis audita: in omnibus semper inuita: summa actionum bonarū
salus morum: finis coelestium pr̄eceptorum: mortis criminū/vita virtutis:
virtus pugnantium: palma victorum arma sanctarum mentium/
causa meritorum honorum: premium perfectorum. sine qua nullus un
quam deo placuit cum qua aliquid peccare non potest. Fructuosa in p̄e
nitentibus: leta in proficiensibus: glorioſa in perseverantibus: viatorio
sa in martyribus operosa in omnibus omnino fidelis ex qua quidquid

Augusti⁹ est boni operis viuet. Quia ut Augustinus ait. Charitas radix est omni
de p̄. di. um bonorum. Sine illa enim Apostolus nec prophetam nec martyritū
h. c. charis nec elemosinas aut alia valere testatur in ep̄iscola prima ad Cor. Et ad
1. Cor. 13. Thymotheum ait. Finis pr̄cepti est charitas de corde puro & conscientia
1. Th. L. bona & fide non finta. In his enim duobus mandatis quæ sunt de de
lectione dei & proximi totalē p̄pendet & prophete, ait dominus. Ante
omnia igitur hanc habere studeamus: ut transcenso mortalitatis studio
ad ēternę contemplationis gloriam perueniamus: adiuuante & prestante
domino nostro Iesu Christo: qui cum patre & sp̄isancto viuit & reg
nat in seculorum benedictus deus. DIS. Amen. Et vicissitudi
nem laborum iuorum idem ipse retributor omniū bonorū retribuat.

dd. ij

Finis operis

Sequitur Registrum.

Index summariorum totius epistomatis Margarite phisicorum secundum alphabeti ordinem

Incipientia ab. A.

- a A ab abs ppositioes differunt. li. i. tract. i. c. xxxij. & tractatu. ii. capite tredecimo
ab Ablatiu. cal. quo in structo; v. et. ibi.
abstinencia passio concupisibilis li. ii. 2. 4
abstinencia comendat ibidem c. xxxix
ac Accedia animi libro xij. capite qto
accidia viciu capitali ibidem capite lv.
accentus triplex est. li. 2. tract. 7. c. 7.
accentus fallacia quo committat ibidem
acceptio persona qm mala sit li. ii. c. 24
accidentia nomis notificans li. i. tra. i. c. 5.
accidentia pronominis ibidem c. xxxij
accidentia verbi ibidem capitulo xxij
accidentia participij ibidem c. tice si propri.
accidentia aduerbi ibidem c. xxxij
accidentia propositionis ibidem c. xxxij
accidentia iunctonis ibidem c. xxxij
accidens predicatur qd sic. tract. i. c. 2.
accidens quod inseparabile dicitur ibidem
accidens predicatur dyalecticu. li. 2. tr. s. c. 2.
accidentis fallax quo fiat ibidem tr. viij. c. x.
accidens reale habet esse disti. c. subiectum extra subiectum non gnt. li. 8. c. 33.
accidens separari si agere possunt ibidem c. xxxij
accidentia non sunt ex materia ibidem c. viij
accidentia separari a subiectis & seruari posse sunt ponita diuina li. x. tr. ii. c. secundo
accidentia pta solo numero diuersa quod si mul esse possunt ibidem c. 4. (li. xi. c. v
accidens materiali. ducunt ad cognitionem subiectum
actio praedicationis li. ii. tract. ii. c. nono.
actio quod dicitur inferre passionem ibidem
actio in quo sit subiectum ibidem
actio & passio non distinguuntur predica. ibi. c. x.
actio phisica quo fiat: & qd actiuam cum passione conuenire habeant li. viij. c. xxxij
actio uniuoca/equuoca/directa/reflexa ibi.
actio phisica entitatiu & formalis ibi. c. 8.

- actus geometricus li. vi. tract. ii. c. scdō
accusatui constructio li. i. tra. ii. 2. c. ii
Additio arithmeticā ī ītegris li. 4. tr. 2. c. 5 ad
additio in minutis vulgarib⁹ ibi. tr. 3. c. 3.
additio in minutis plurimis ibi. tr. 4. c. 2.
additio super lineis ibidem tract. v. c. ij.
adiecti & substantiū constructio li. i. tract. 2. c. 2
adoratio triplex est: scdō latrīa/Ipudilia/duilia: & quod deus/lacti/hoies/crus/imagines Christi & sanctorū & reliquiæ eorum
rundē adorandē sint li. viij. tract. secundo do. c. xxij. & ibidem quare gentiles quidam omnes pres mundi pro Diis colebat
aduerbiū quid sit lib. prior tra. i. c. xxxij
aduerbiū constructio ibi. tra. scdō c. viij
adulator libro duodecimo c. tricesimo adulterii viciū & qd phibit ibi. c. 42
Aeris regio natura dispositio & distinctio
per tria intersticia li. 7. tract. i. c. 41
aeris medio in sticio ē carcer domini ibi.
aer est humidior aqua libro 9. c. 4.
aeris tria intersticia ibidem c. leptimo
aer & aq sūt mediū audiēti li. 10. tr. 2. c. 15
aeromacia spes supstitutio li. 7. tr. 2. c. 2ij
Affabilitas virtus est libro xij. c. xxx
affectiones animi qttuor: gaudium spes/do-
lor & timor libro x. tract. ii. c. xxx
Ageres se in seipsum possit li. viij. c. xxxij
agere id ī seipsum si possit ibidem
agere quid sit libro duodecimo c. x.
agrestis viciolus est ibidem c. xlviij
agricultura laudat ibidem c. duodecio
Alfatio definiti li. 2. tr. 2. c. 18. & li. 8. c. 3j
alterabilium natura ibidem
alimetra libro sexto tract scdō c. tertio
alchimia si sit scia veritatis li. 9. c. 25
alchimie auctores multi enumerant ibidem
alchimiste: qd dicere possum lechimista
as cauere debemus: ne faciat et nobis
lachrymistas ibidem
algorithmi spes qd sint li. iiiij. tract. ii. c. iiiij
Amphibologie fallacia li. ii. tract. 2. c. iiij ampliatio logica non distinguitur a restituione ibidem tract. octauo c. quarto.

ambitio passio animi. lib. xij. c. vi
 ambitio vitiū quale sit. ibidē. c. xlvi
 amicitia virtus est ibidē c. xxx
 amor passio animē ibidē c. quarto
 annexa p̄dicator̄ dialecticor̄ lib. 2. tr. 5 c. 2
 angel⁹ & aia nō hñt materiā ex q̄. lib. 8. c. 8
 an angelus quō sit in loco ibidē. c. xlī
 angelī plures si simul esse possint ibidē
 angelī mensurantur aeuo ibidē. c. xxxix.
 anguilla nō gñat p̄ coitū li. ix. c. xxxiiij.
 angulus qd̄ sit li. 6. tract. primo c. 5
 āgul⁹ rectus. obliqu⁹ obtusus acut⁹. ib
 anguli sup linea nō sp̄ sunt recti. ib. c. xv.
 anguli linearē se secantē oppositi sunt æq̄
 les ibidē. c. xiiij. rectos. ibidē
 angul⁹ oēs totū spaciū circūstātes valēt.
 āgul⁹ solidus & rectis planis mior ē. ib
 angulus rectilineus omnibus āgul⁹ cō
 tingentē maior est. ibidē
 angulus acutissimus qd̄ sit ibidē c. xix
 de angulis alia querē infra triangul⁹
 animalium nullum puro elemento nutrit
 tur. libro nono c. quinto
 animaliū differētē ponunt̄ ibidē c. 28
 aialia aquatica unde orta sint lib. c. 32.
 aialia omnia bona sunt & ad decorē mun
 di. līcet multa multis nocia. ibi. c. 35
 animalia nata sponte sunt eiusde; specie
 cum ill̄ q̄ gñat p̄ ppagatōe; leis. c. 36
 anima si sit nemo dubitat. li. io. tr. i. c. 1
 anima quid & quare tam diuersa opinia
 ti sunt philosophi. ibidē
 animē dñe definitiōes Aristotelis ib. c. 2:
 animar̄ genera tria sunt ibidē
 aia intellectua gradib⁹ viuēdi cor
 pus animat. ibidē
 animē vegetatiue potētē & actus. ib. c. 3
 anima sensitua cum suis potentias & ac
 tibus describit̄. li. io. tract. 2. p̄ totum
 anima intellectua nos a brutiſ ſecerniūr
 libro undecimo c. primo
 aia intell. ſibi ipsi sp̄ cognita eſt & pſens
 aie intell. naturā quō ph̄ q̄ ſierunt ibidē.
 aie intell. definitiōes multe ponunt̄ ib. c. 2

aia intell. dicitur homin̄ inferior ibidē.
 animē intellectiuē potētē ſunt intellect⁹
 voluntas & memoria ibidē c. tertio
 anima omnia potest cognoscere ibidē. c. 4
 aia intell. quō ſe & cetera i materialia co
 gnoscat. ibi c. 5 . viſas. ibidē.
 anima quō cōponit imagines pri⁹ non
 aia ſi h̄at oīm rebus ſp̄es cōcreat̄. ib. c. 7
 aia ſi bene cōparata ſit tabulē raf̄ ibidē.
 aia uñ illuſtrat̄ qd̄ de oībus iudicat. ibidē.
 anima in intellectua eſt realiter ſuę potētē.
 anima intell. quō ſit imago trinitatis.
 aia vegetatiua ſensitiva & motiva cōtinēt
 in itellec̄tia ſicut trigōnū in tetragono.
 aia una tr̄m eſt in uno homine. c. xv.
 aia intell. nō cōrat̄ niſi organisato corpe.
 aia intell. eſt tota in toro: & tota in q̄libet
 pte corporis ſui. nec maior nec mior in
 uno homine qd̄ in alio. ibidē c. xvi.
 aia intell. haber gradus pfectiōales. ibidē
 aia intell. etiā fatui & ſtulti hñt. ibidē
 aia in toll. ab abſcione membra nō diui
 diſ nec retrocedit. c. xvij.
 aia intell. qd̄ ſi habeat dominū ſupra ſu
 as vires declarat̄ exmo & ſiſtudine
 aia ſensitua ſi extensa ſit & diuīſibil̄ c. 18
 anima ſensitua ſi ad diuīſionē aiaſ multa
 plēcari poſſit: & ſi una ſit in uno. ibidē.
 aie intellectuē origo a catholicis & phi
 losophis diuerte ali signa. ibidē c. 19
 aia intell. nō eſt pſ dei: cōtra Manicheus:
 aias duas/ unā bona/ aliam malā in hoīe
 uno posuit Manicheus ibidē
 anima nō eſt extraduce. ibidē c. viceſimo
 anima nō ſunt ſimul create; ab initio. ibi
 aia ſingulæ ſingulis corporibus crea
 de nouo & infunduntur ibidē.
 auicēna reph̄at de pductōe intelligētia
 auerois poſitio ſecitatur. ibidē
 aia ſimplex eſt & ſine materia corpali aut
 ſpirituſi. ibidē cap. viceſimo primo
 aia cōponit exactu & potentia ibidē
 aie vegetatiua & ſensitua ſi ſint ex mate
 ria. & utq; p̄ creatōe; vel naturalē coelſ
 dd iij.

& animantū actionem ibidem c. xxii
aīs esse p̄stanti⁹ passo quo intelligit̄ ib
aīs esse imortalē pauci iuuenire potuerūt
ibidem c. 23. q̄ tamē non licet ibidez.
aīs imortalē audientes qdā necarunt se
animā esse imortalē qliter Plato pb̄at ibi
animā est nūcē semouēs quō intelligit̄
aīs īcepit moueri h̄z nō d̄sinet pb̄at exmo
aīs imortalitas aliter probatur ibidem
aīa abstracta a corpore⁹ sensib⁹ clarissim⁹
aīa intelligēdo nō fatigat̄. ib. tēplazib
anima ītelleciua est īmago dei ibidem
aīs imortalitas p̄ scripturas sacras pb̄at.
aīs intell. est duplex mors. ib. ib. c. 24.
animam mūdi quō & ad qd Platonici po
nunt ibidem c. xxv.
aīa mundi multis nominib⁹ noīaf ib
animē mundi cæteras opatiōes obticere
placuit: ne o: casio detur infirmis: qm̄
& animā talē esse diuus Aug⁹. in egre
gio volumine de ciuitate Dei multipli
citer explodit tanq̄ erroriam.
animē brutor⁹ & plantar⁹ cū corporibus
generant & desinunt ibidem
aīs brutor⁹ sunt ex elementis producte ib
aīa bruti si rationē habeat ibidem c. xxvi.
animaz transmigratōez de corpe in alia
corpora & de lapsu earundem de celo
& reascensu Philosophor⁹ opatiōes
ponūt: iter q̄s origenes errauit ib. c. 27
animas in dæmones cōmutari posse Apu
leius dixit ibidem
aīas sīlcreat̄as & in celo p̄uaricatas aliq̄s
sicq̄ deictas origenes sensit ib. c. 28
anias huiusmodi circulatio repbat ib
aīa nō unī corpori ut carceri/ sed & for
ma substancialis: ad quid ib. c. xxix
aīa qm̄ a corpe separat̄ exmo vitri ib. c. 37
anima nō extra corpus creat̄ & postea in
funditur ibidem p̄bat. ib.
auerrois positio de unitate intellect⁹ re
aīs intellectiū post separationē a corpo
ribus / vadūt addiuersa receptacula in
celū/purgatoriū & infernū ib. c. 31.

aīa habet custodē angelūab initio ibidez
animē dotes tres sunt ibidē ib. c. 32.
aīs ītelleciū inerit bītudo p̄ potētias.
actus glorię principales tres sunt, ibidē
anima que & quanta videbit in deo my
steria & mirabilia ibidem c. xxxi⁹
anima videns deū eternali⁹ semper mira
tur sine fastidio ac si primo incipet. ib
animē tripliciter videbit post resurrecta
animaz gloria redūbit ionē ib. c. 34
in corpora ibidem c. 35
angeli seraphin tm̄ excellūt Cherubin in
sciētia/quantū in charitate ibidem
antipodes quō sunt lī. 7. tract. 1. c. 28
antēdicamenta q̄ sunt lī. 2. tract. 2. c. 1
annus magnus Platōis quant⁹ sit & quo
modo reproq̄atur p̄ Aug⁹. lī. 7. c. x
annus bisextilis uñ p̄ueniat ib. c. xxxi
Appellatio logica lī. 2. tract. 8. c. 6 ap.
appositio in grāmatica lī. 1. tract. 2. c. 2.
apostata quis dicitur lī. xij. c. 51
apprehensiva potētia que, lī. x. tra. 2. c. 5
aq̄ dispositō/natura & loc⁹ lī. 7. tr. 1. c. 42 aq.
aqua cū terra constituit unam sphērā cu
iūs centru⁹ est duplex. ibidem.
aqua quomodo circundat terram ibidē
aqua q̄s secunda sit ibidem
aqua est rotūda pb̄at experimēto ibidē
aque si & quō supra celos sint ibi c. x
aqueum celum quod sit ibidem
Aratus vane iactauit se inuenisse numer⁹ ar
stellaz ibidem c. vicesimo.
arboz generatio libro nono c. 27
arcum datū p̄ equalia diuidere possum⁹
libro sexto tractatu 1. c. xix.
arcus diez & noctū lī. 7. tra. 1. c. 27.
arcturus quid sit ibidē c. 18 str. 2. c. 6.
area/embadū / podisim⁹ quid sit lī. sexto
ampligonij area quō inuenit ib. c. nono.
argumento qd sit & q̄ ei⁹ sp̄es lī. 2. tr. 4. c. 6
argumentum definitur ibidem
argumētū a diuisis ad iūcta ib. tr. 7. c. x
argumētario rhetorica lī. 3. tract. 1. c. x.
argumētū & argumēti equatio in mo

tibus planetarib⁹ qd sit li. 7 tract. i.c. 37
Arithmetiq⁹ definitio li. 4. tra. i.c. 2.
 arithmetic⁹ laudatur ibidem
 arithmetic⁹ prim⁹ uētor q̄s fuerit ib. c. 2
 arithmetic⁹ utilitas tangit ibidem c. 1.
 artis calculatorie aurea regula cū c̄t eris
 multis ibidem tracta. 5 c. 6
 ars inueniēdi medium in syllogismo do-
 cetur libro ii. tracta. 4. c. 14
 ars habitus intellectualis li. xiij. c. x
 artes liberales q̄re dicuntur ibi. c. xi
 artes mechanic⁹ quę quot ibi. & quā ne-
 cessarię & licetę sint ibidem. c. 12
 ars notoria qualis sit li. 7 tracta. 2. c. 29
 argenti viui & argentii veri generatio lib.
 9 c. 24
Arrogantia viciū est li. xiij. c. 45
 articuli fidei ab apostolis positi sūt ibidem
 aruspiciū sp̄s ē sup̄stitionis li. C. so
 7. tractatu. ii. c. xxij
 25. **A**stronomia definitio li. 7. tract. i. c. 2
 astronomia quę cōsiderat ibidem c. 1. Cibi.
 astronomia q̄re noīa ab astris & nō a celis
 astronōmū inueniōres & auctores q̄ fuerit.
 astra in nulla parte celī nobis p̄pinqiuo-
 ra sunt quā in alia ibidem c. 4
 astroz/natura/figura & motus ibi. c. 9
 astra nō sunt aiata nec aialia. ibi recitan-
 tur magnorum opinione.
 astra per se non mouentur ibidem
 astrologia quid consideret & quę eius p̄-
 tes libro 7. tractatu. ii. c. i
 aspectus planetarib⁹ & q̄les ibi. c. 3
 astrologie p̄cipia q̄līognita sint ib. c. 7
 astrolog. q̄līt credat phi & theolog. c. 8
 astram inferiora corpora influunt ibidem
 astra nō p̄ se nō p̄ accēns influunt i volūtate ib
 astramfluū p̄ accēns in intellectū ibidē
 astrologie iudiciū dactibus volūtatis ē
 Aug⁹ celor. influū cedit Etemerariū ib.
 in corpora nō i volūtate ib. C. iudicij c. 9
 astrologi p̄p̄ qnq̄s cās frequēter fallunt
 astrolog⁹ q̄liter p̄dicer. q̄ aeris mutatio
 nē ea q̄ ex his depēdet immediat⁹ ibidē.

astrologi cur d̄ hūanis ac̄ ib⁹ p̄a iudicat
 astrologia de natuitatib⁹ quid cōsideret
 ibidem c. x & xi
 astrologi quō secrera cōscīę & ea q̄ ad p̄de
 stinaōem attinet p̄dicere conāt c. x
 astrologiā de natuitatib⁹ rephēdit Scti
 patres/Greg. Ambrosi⁹ Hieronym⁹
 Augustinus idem facit ibi. c. iij. Cibi. c. 12
 astrologiā de natuitatibus quam multi
 hodie defēdit Aug⁹ rep̄bat in plurib⁹
 libris/theologi/aſtri canones & domi-
 nus per p̄phetas ibidem c. 14
 astrologi quō dicitis r̄ident ibi. c. 15
 astrologi inſtinctu demonii yā p̄dicūt di-
 cit sanctus Augustinus ibidem
 astrologis credit ppter unāveritatē quā
 inter multa falla conjecturant ibidem.
 ab eua ad nos illa fatuītas descendit
Astrologi m̄tripl̄ sibi p̄is tradicūt c. 16
 astrologiā magis particulariter cribrare
 cur auctor pretermis erit ibidem
 astrologiā cū theologia quō Cameracē-
 sis cōco rdat ibidem. Cinnit c. 18.
 astrologiā & electiōib⁹ i q̄b⁹dā veritati
 stris nō sublunt opa ex volūtate p̄cedē-
 tia libere/ut uxore ducere ibi. c. 19
 astrologiā electionū in hmōi opib⁹ ob-
 seruantes fidē abnegant ibidem
 astrologiā d̄ interrogatōib⁹ rep̄bat ib. c. iij
 astronomice imágies rep̄bat ibi. c. xx
 astrōicæ fāgies quō dīnt a necromāticis
 astronōmīcæ imágies celī iſluxū nō recipi-
 unt pl⁹ quā alia matia: q̄re aut̄ sub cer-
 ta stellarōe fiāt dyaboli astutia p̄suasit
 astrologi miseri deflent ibi. Cibidē
 astrologia fouet pene oēm sp̄s sup̄stitionis
 astrologia est sp̄s sup̄stitionis ibi. c. 24
 astutia cōtraria p̄udētē li. xiij. c. xxij
 Atlas quō celū suscītare intelligit li. 7. at-
 trati. c. 2. & c. 52
 Auctoritas locū dyaleſicū fundat li. 2. tr. au.
 Auditus quid sit & q̄le eius organū ibidē
 auditio quō fiat & q̄re dormiēs patenti
 bus aurib⁹ nō audiat ibi. c. 16
 auditū etiam pisces habent ibi. c. 15

- audacia est passio animi li xij. c. 5
 audacia viciū cōtrariū fortitudini ib. c. 32
Augmentatio li. 2 trac. 2 c. 18 & li. 8
augmentativa virtus cū subservientib⁹ suis
 qđ diu operatur in viuente li. x. trac. i. c. 4
 augmēti & decremēti oīm natūlū cere⁹
 auguriū qđ sī li. 7 tr. 2 c. 24 Cē tñin⁹ ib
 auxipicium ibidem
 aux⁹ & auricale cū quō gñat li. 2 c. 24
 auris dispositio li. x tra. 2 c. 15
 aux⁹ sōl li. 7 tr. i. c. 37. aux lung ibi. c. 38.
 aux in alīs planetis ibidem c. 39
 Avaricia viciū est destabiliē li. xij. c. 21
av avaricia pessima in principe ibidem
 auaro nihil sc̄elestius ibidem
ax Axis sphērē quid sit li. 6 tra. i. c. 3 Et libro
 septimo tractatu. i. c. 3
- Incipientia a B**
- ac** Baculus iacob measura est geometrica li
 sextō tractatu. 2. c. 4
- af** Basis qđ sit ibidē tra. i. c. 3 & c. 2
- Bānūlia viciū opponit magnificētēs
 libro xij. c. 2
- en** Beneficētia est actus charitatis ibi. c. 56
- el** Bellū ob quā cōrō sit habendū ibi. c. xx
 bellum qđ sit ibi. c. 55 Cē 43
- est** Bestialitas species luxurie ibidē c. 42. &
- fr** Bituminis generatio li. 9 c. 24:
- fa** Blanditor est adulator li. xij. c. 30
- om** Blasphemus quis sit ibidem c. si
- on** Bomoloch⁹ quis dicitur ibi. c. 47
- on** Bona externa ani corpis li. 3 tra. i. c. 2
- bona** necessaria cōmodi honesta ibi. c. 3
- bo** Boetius musicā e grēco in latīnū transtu
 lit & ampliavit li. 5 tracta. i. c. 4
- Incipientia a C**
- ad** Cadaueris forma qđlis sit li. 8 c. 33
- af** Calibis generatio libro ix. c. 24
- calidum quid sit ibidem c. xxix.
- an** Candela candelā accēdes nō rancū lumen
 sed materiā cōcitat li. xi. c. 18
- canēti genera tria sunt li. 5 tra. i. c. 18
- cantus triplex ē cōnaturalis b̄mollis &
- hduralis & quō cōgnoscunt ib. tr. 2. c. 4
- Caput** & cauda dracōis qđ intelligatur in ap̄i
 astronomiā li. 7 tra. i. c. 34
- Caracteres** imaginant̄ a qbusdā in cōcelo ar.
 nono & x quibus necromantici utunē
 sed inaniter lib 7 tra. i. c. 29
- cardinales** virtutes sunt 4 li. xij. c. xxii. ;
Casus nominū sunt sex li. tra. i. c. 5
- casuum** exppositio ibidem c. 6
- casus** unde sumuntur argumentū dyalecti⁹
 cum li. ij tractatu. 5 c. x
- casus/cā** p̄ accūs in naturalib⁹ li. 8 c. 17.
 castitas i. muliere ē necessaria li. xij. c. 16.
 castitas est triplex sc̄z cōiugalis vīdual &
 vīrginalis ibidem c. xl
- Catecus** līnea est li. 6 tracta. i. c. ij
 cā definitur & diuidit li. ij tractatu quin. at
 to c. 7. & argūmēta cā ad effectū ibidem au.
 cā & gñā in oratoria tria sunt sc̄z delibera.
 tiūm deīstratiūm & iudiciale li.
 tertio tractatu i. c. 1
- causare** cognitio ē prior natura li. 8 c. 6
 cā prima effectū aduersa hēt noīa c. 4.
 causare alia p̄ se alia paccidēs ibi. c. xi
- causas** genera cōnumerant̄ c. xij
- Causa** exemplaris declarat̄ ibidem
- causa finalis** declarat̄ ibi. c. 13
- cause** que & qđ coincidunt ibidem
- causa** siabdiuissōes ponunt̄ ibidem c. 14
- causē** accidentales sunt infinite ibidem
- causē** unus effectus quō sunt ples ib. c. 15
- causalrum** connexio qualis est ibidem
- causalitas** causalū si sit necessaria vel con.
 tingens ibidem
- causa** una pōt causare diuersa ibidem
- cā aliissimē hñt se ad intellectū nosīx ut
 lux solis ad oculum nosīx li. xi. c. ix
- cautele opposentis & respondentis. li. ij
 tractatu septimo c. 17
- cautio** est pars prudentiē li. xij. c. xij
- Celos** & nūterus ponit̄ li. viij trac. c. 5 & c. 6 el
- celos paucos curant̄ q̄ posuerit C̄p̄bāt
 celos oīm gñalis influentia q̄ sit ibi. c. 7.
 celum nonū & decimā q̄re stell̄ carēt ibi. c.

Celum empireum describitur ibidem c. 8
celum trinitatis quid sit ibidem
celum olimpū & crystallinū ibidem
celū decimū siue primū mobile ibi c. 8
celum nonum describitur ibi c. 8
celum olympum igneum Ethereum Aerum ibidez

celum octauum describit ibidē c. xi & in sequentibus cum suis circulis
celū ē cōpositū ex matia & forma ib. c. 13
celū ē corrūptibile & nō corrūptiblē ibi
celū imp̄issōes peregrinas non recipit ibidē

Saturni c. 28

Iouis c. 29

Martis c. 30

Celum Solis describit c. 31

Veneris c. 32

Mercurij c. 33

Lunę 34

cplorām magnitudine & distātia a terra ponit sed recitatū ī ibidē c. xxxv
celi medietas semper videtur ī superficie

terre ibidē c. xlviij

en **Centrum sphēr quid sit** ibidē c. iiij
cenīth capitiū quid sit ibidē c. iij
centrum lunæ & equatoř ei⁹ ibi c. xxviiij
centrum planetæ ibidē c. xxxix

Charitas definitur li. xiij cl. iiiij
charitatis laudes ibi & quō ex charitate

ordinem omnia diligenda sint

Charitas in patria facit oēm beatitudinē
 cōdēm unū tātē gaudebit minim⁹ d'glosia
 s petri quantū gauderet si ipē eādē
 haberet quia non minus petrū quā se
 diligit libro xi c. xxxv

Cibus dominatorum qualis ibidē c. 46

Circulus definitur li. 6 tra. i c. 7

circulorum alijs cōcentri alijs ecentri ibidē

Semicircul⁹ & circulsector ibidē

circulētia circuli q̄ plura pūcta i neadē

recta linea transire nequit ibi c. xiij

circuli centru inuenire docemur ibidē

circuli equales qui sunt ibidē c. 2.

circuli centrum inuenitur ibidē
circulorum seſe intersecantium sunt certa
 tra diuersa ibidē

circulus non potest circulum nisi in una
 parte tangere ibidē

circulū unū ex equales tangere possunt

circūscriptio figurae quid sit ibidē c. xx

circulus triangulo inscribitur ibidē

circulus trigono circumscribitur ibidē

circulo orthogonitus inscribitur ibidē

circulo q̄dratū inscribitur & ecōtrario ibi

circuli periferia quō metit ibi. tra. 2 c. 5

circuli area quō inuestigat ibidē c. 6

circeli octaues sphēre enuerant li. 7 tr. i. c. 12

circulus equinoctialis quis sit ibi. c. xiij

circulus zodiacus qualis ibidē c. 14

circuli solsticioꝝ qui sint ibi c. 15

circuli tropici & arctici ibi. c. 18

circul⁹ equās q̄s dicat ibi. c. xxvij

Claves musicę q̄ & q̄t li. 5 tra. i. c. 7

claves q̄ signant in libris ibidē c. 3

claves canticū ibidē c. quarto

claves tonorū ibi. c. octauo & nono

Clemētia virtus libro xij c. xlviij

Climatū terre distincō & latitudo lib.

2. tract. i. c. xlvi. c. xlviij. & c. xl.

Cogitatiua potentia in hominibus dicitur

Fago particularis li. xi. tract. 2. c. 12

cognitionū alia abstractiua alia intuitiua

libro undecimo c. quarto

cognitio qualis hic haberi possit de im-

materialibus ibidē c. quinto

cognoscere aliqd m̄uplici medio possū.

cognitioni quō deus pōt p̄ creatures c. 6.

cognitioni nostra hic quare tam p̄misit ib.

cognitioni qua de altissimis melior q̄ ma-

gnā de terrenis li. xiij c. nono

Circūspectio pars prudentię ibidē c. xiij

Cognitio est causā dilectionis li. xi. c. 35.

Cholerici extreme irascunt li. xiij c. 44

colloquia prava nocua sunt ibi. c. xvij.

colores rhetorices verbos & sententiagē

ponunt li. 3. tract. i. c. 17. 18. 19. & 20. 21

Color naturalis quod sit li xi tra. 2 c. 8
color sine lumine non videtur ibidem
color genitio diversitas species ibidem
columna spissitudo quo metitur li. et tra
ij. c. 30 C. c. 15
color solsticiorum & equinoctiorum li 7 tra.
coma quid sit & quoniam inuenitur libro . s.
tractatu. 1. c. 13
cometa genitio & si significatio li 9 c. 23
ommutativa iusticia li xii c. 24
commutaciones quedam sunt voluntarie &
quedam inuoluntarie ibidem
comparatio noim li 1. trac. 1 c. xx
comparatio aduerbiis ibidem c. 32
compativus facit propositio; obscuram q ex-
ponit ut doceat li. 2. tra. 8 c. 14.
complexio in rhetorica li 7 tra. 1 c. 10
compositio syllabarum & dictio in ora-
tione ornata docetur ibidem c. 15
compositio primorum p. 30 pcepta ibi. c. 16
compositio noim declinatio li. tra. 1 c. xi
compositionis & divisionis fallacie libro
compositio phisica & metha C. tra. 7 c. 5
phisica quoniam differunt li xi c. 21
on concetus quoniam mouet corpus & animam &
quanta operatur li 5. tra. 1 c. 1
Conclusio quid sit li ii tra 4 c. 3
concludere de recte & indirecte ibidem c. 5.
conclusio in rhetorica quid sit & quoniam sit li
3 tractatu li c. xi
conclusio scribentis epistolas ibi tract. 2 c. 6
concupiscibilis vis qdli iaria ronali li ii c. 12
concupiscientia passio animi li xii c. 4
confirmare in oratione li 3 tra. 3 tra. ic. 9
confutare. in oratione li 3 tra. 3 tra. ic. 9
Consanguinei a nobis colendi sunt li xii c. 27
consequentes fallacia li 2 tra. 7 c. 13
consuetudia definita li 5 tract. 1 c. 7
consuetudie perfecte tantum tres sunt ibi. c. 8.
consuetudis ordo & perfectio ibi c. x
consuetudis partes que sunt ibi c. 13
conscientia quid sit li xii c. xi
consantes litteres qd & est li 5 tract. 1 c. 7
consantes syllabas finientes ibi c. 4

constructionis diversi modi traduntur omnia
ratio siat congrua ibidem tractat et c. i
constructionum regule genitales ibi. c. 14
constructibilitum ordinatio ibidem c. 16
constitutio rhetorica quoniam sit li ii tra. 1 c. 2
constellatores in celo li 7 tra. 1 c. 22 23
consuetudo altera natura li xii c. 13
consuetudo in bono debemus ibidem
constantia virtuosa ibidem c. 37
consilii donum ibidem c. 14
Costa linea est in quadrato li 6 tract. 1 c. 13
Contractus linea & plani sifiter & sphaera
est in puncto li 6 tract. 1 c. 13
coniugatiotes verborum li 1 tract. 1 c. 14
coniugatio prima declaratur c. xxv
coniugatio secunda c. xxvi
coniugatio tertia c. xxvii
coniugatio quarta c. xxviii
coniunctio definitur c. xxxix
coniunctio idem c. 8
Coneptus passio trascibilis li xii c. 4
contentio opponitur charitati ibi. c. 55
contingens rarum natu ad utrumlibet li:
1 tractatu 3. c. xi
contingentium futurorum si sit determina-
ta veritas ibidem c. 7
cointigui & cointerentia entia li 8 c. 26
continua ibidem
continuo & termino cointinuum idiusibilis est ibi:
continuum non cointinuit ex idiusibiliib. c. 27
continuum idiusibile est in se idiusibilis c. 28
continuum infinitum est potentia non actu
continuum idiusilio credit in infinitum in p
tes eiusdem proportionis C. ibidem
continuum actus infinitum non reparet C. 43
continetia est pudicitia in solutis li xii c. 41.
contrarietas quoniam propria qualitatibus li 2 tra. 2 c. 7
contraria si possint esse simili ad sententias
sancti Augustini ibi c. 15
contraria mediatam & immediata ibidem
contradictria que sunt ibidem
contrarie & contradictriae propriae ib. tra. 3 c. 12
conus quid sit li 5 tractatu 1 c. 12
conversionis oppositionum libro h. tra. 3 c. 8

conuersio modalium ibidem c. xi
 Corda i monocordo iuero. li s tr i e 16
 chorda grecia noia iterant ibidem c. i 7
 chorda quid sit in geometria li s c 3
 corausus linea ibidem
 correctio fraterna est actus charitatis &
 elemosyna spiritualis libro xij c 56.
 corruptio generatur libro c xix.
 corpus quid sit libro s tract. i c xi
 corpora aliud regulare/aliud irregularare
 aliudsphericum/aliud conicum & spe
 cies illorum ibidem cxij.
 corpora regularia i m locu replete c xxi
 corpora regularia spheris inscripsi pnt c 22
 corpora equalia/& similia q sit ibidem
 corporis gloriose doles q tuor li xi c xl.
 corpora gloria/gladio ledi v l igne no
 possunt ibidem
 corpora gloria pnt claritate suu occultare
 corpus glori potest si esse cu non gloro
 corpora duo esse simul possunt
 corpora gloria no erit aq iliter dotata ibidem
 corpora dura si possint se ragerre sine medio
 corruptio quid sit libro 2 tract. 2 c xvii +
 corruptibili no est sciencia ibi. tract. 6 c 2
 Crapula reprehenditur libro xij c 39
 re creare a g bon v l mal no pote li 8 c xx
 creatio & actio naturalis i quo differunt
 libro octavo cxxxiiij.
 tro Cromaticu gñ canedi qd sit li s tr. i c 18
 ru Crudelitas co traria videtur li xij c xxvij
 crudeles qui sint ibidem cxliij.
 ub Cubus quid sit libro s tractatu 2 c 2
 cubi octo replent locu ibidem tracta. 1 c 21
 cubi crassitudo inuenit ibidem tra. 2 c xxix
 cubus numerus libro 4 tractatu i c 36.
 cubici radix invenitur ibidem tractatu 2 c.
 xi. & tractat 3 coctauo
 ul Cultus dei dicitur latraria libro xij. c 25
 up Cupiditas vicium est ibidem c 5
 cupri generatio libro 2 cxxiiij.
 ur Curiolitas i q omittat li xij c 45 & 46.
 Incipientia a. D.

Datul constructio libro i tract. 2 c x at
 Declinatioes nois s sit ibidem tract. i c 5. ec
 declinatio prima edocetur ibidem c 6.
 declinatio secunda declarat ibidem c 7.
 declinatio tertia p regulas ponit. c. 8.
 Declinatio quarta declarat ibi c. 9
 declinatio quinta similis numero c. x
 declinatio cōpositioz poni c. xi
 Deductio quid sit li 2 tra 4 c. xxv ed
 Defectiva verba li. i tracta. i. c. 20 ef
 Delectatio passio occupisci bili li. xij c. 4 el
 demones hitat i aeris media regioeli 7. tr. em
 demones a necromanticis p nullas (i c. 41
 res vel incitatōes cogi pnt sed veniūt
 pter pacū vel spōte ut decipiant Et
 cur qnq vocati no veniūt aut etiā qre
 vocati sub certis constellationibus cō
 parent li. 7 tract. i c. xxv
 demones multi si elle pnt li. 8. c. 21
 demones esse saluandos origenes dixit:
 li. ii. c. 8
 demonstratio quid sit li 2 tra. 6. c. 1
 demonstratio no descedit de gne i gns. c. 2
 demonstratio pl'es spes sunt ibi. c. 3
 demonstratiois medium ibi. c. 4
 Deriso reprobatur li xij c. 24
 Descriptio definitur li i tra. 5 c. 4 el
 desperatio passio occupiscibil li xij. c. 4
 desperatio passio ibidem c. 5
 desperatio vicii cōtrarii spei ibi. c. 52
 Detractio libro xij c. 24
 Deus omnīs est causa li. 8. c. 15 eu
 deus semp est. fuit & erit. ibi. c. 29.
 deus est ubiq' quod ibi c. 41
 deus quod p creaturas cognoscit li xij c. 6
 deu quod moyses vidit & alij. & quod nos
 eum videbimus ibi c. 32
 deus si videretur a damnatis no sentiret
 penam ibidem c. 33. (paradisus ibi
 de si cu gloria esset i inferno/infern'eget
 deu videbūt leti eternaliter sine fastidio
 deu videntes angeli no minus mirantur
 hodie quā ab initio ibidem

de sol habet immortalitatem expeditum. c. 24
deus est immutabilis probatur. li. 8 c. 29

ic dictiones ex syllabis sunt. li. 1 tract. i. c. 4.
dici de omni & dici de nullo quid sit. li. 2.

tractatu 4 capitulo sexto

ya dyapason/dyapente/dyatesseron consonantie musicæ sunt. li. 3 tracta. i. c. 8

dyapalon est pfectissima consonantia ibi
dē c. x Ex qib tonis & ptib sint ibi c. 13

dyapente pfectū & ipfectū ibidē tract. 2 c. 6

dyatonicū genus canēdi ibidē tract. i. c. 18

dyamiter quid sit libro 6 tracta. i. c. 3

dyagonalis linea ibidem

dyamiter qdrati est incōmēsurabilis co
ste ibidem capitulo xiii.

dyāeter circuli quō metit ibi. tr. 2. c. 5

dyāeter circuli orthogōio inscripti q̄rī c. 11

le Diez & noctiū diuersitas unde pueniat

libro viii. tractatu primo c. xxvii

dies artificiales & naturalis ibidem

dies naturales q̄re nō sunt q̄o egl̄es ibi.

dies artificiales egl̄es h̄nt q̄i diuersis m

di pribus degunt: alii unius mēsis/ alii

unius dimidi anni ibidē c. xvii.

if Differentia definitiō libro 2 tract. i. c. 7

differentia numero & specie q̄ sunt ibi. c. 5

differt facit ppōēs obſcurā ibi. tr. 8. c. 15

differentiæ rōnō libro 5. tract. 2. c. xi

differentiæ positiones 6 sunt li. 6. c. i. c. xi.

definitiō solius speciei est. li. 2. tr. i. c. vii

definitiōes antēdicamentales ib. tr. 2. c. 2.

definitiō definitiō ib. tr. 5. c. 2 & quartu

definitiō quō sit inuestigāda & de definitiō

to dēmonstrāda ibi. tract. 6. c. Quarto

ig Dignitas q̄ ppositiō voce ibidem c. i

dignitas oratiōis li. 3. tract. i. c. xvii.

digelitiones tres sunt li. x. tra. i. c. tertio

il Diligere debemus quatuor li. xii. c. 53

diligēt deus debet propter se ipsum ibidem

diligēt deus debet sine modo ibidem

diligere nos quō debēs & quō pximū

diligendi sunt hoies. odiēda peccata ibi

diligere quō corpus nostre debemus ibi.

im Diminutiua verbali. primo tr. i. c. xxix.

diminutio describitur ibidē tr. 2. c. xviii

dimēsiones interminatæ q̄ sint li. 8 c. 8.

dimēsionū penetratio est possibilis lib
ro undecimo c quadragēsimō

Discolus quis dicat li. xii c. tricēsimō 153

discordia opponit charitati ibidē c. 55

distributiuia iusticia / & q̄liter bona coia

distribui debeat ibidem c. 24

distributio & distributiuia signa in pposi

tionibus libro 1 tracta. 8 c. 7

disposito psorois i oratoria li. 3 tra. i. c. 12 ivv.

diuinatio cū suis spēbus li. 7 tract. 2 c. 23

diuinare non dicunt prophete/ medici &

naturales astrologi ibidem

diuisiones antēpredicamentales ponun

tur libro 2 tractu 2 c. 3

diuisionis ḡna que sint ibidē tract. 5 c. x

diuisionis falacia ibidem tract. 7 c. 6

dictum secundū quid & simpliciter & fal

lacia huius ibidem c. xi.

diuisiō in oratoria libro 3 tract. 1 c. 8

diuisiō toni nō potest fieri i duo semito

nia egl̄ia s̄i n̄ egl̄ia li. 5 tracta. i. c. xi.

diuisiō in nūeris integris li. 4. tra. 2. c. 8.

diuisiō in minutis vulgarib⁹ ib. tr. 3 c. 6

diuisiō in minutis phisicis ib. trac. 4. c. 5

diuisiō super līneis ibi. tract. 5. c. 5.

diuinatio cū suis speciebus li. 7. tr. 2. c. 23.

Docta ignorātia laudat li. xi. c. sexto ooc

docti p̄e ceteris fulgebut in beatitudine

libro duodecimo capite primo

doctores eccl̄is 4 cōmendant li. 7. tr. 2. c. 12

docibilites pars prudētis. li. xii. c. xiiij.

Dolor passio animi ibidem c. quarto obit

dolus viciū ibidem c. 22

Dominatio passio animi ibidē c. quinto onm

dñs quō regēt debet seruos ibi. c. xvij

domus planetar̄e q̄ sint li. viij. tr. 2. c. 5

domus coeli xij quō distinguitur ibi c. 6

domus coeli quid significant in nativitate

dotes beator̄i. li. x. c. 39. & c. 40

otia dotes animæ beat̄ ibidem. c. 31.

te homis cū planetis &c. ibidē c. x

duplatio ibidem.

upp.

dulia quid sit li. xiiij. c. xxvi
duellum prohibet: & iudicium ferricandē
tis libro septimo tract. scđo. c. xxvij.

Incipientia ab : E.

eb Ebrietas reprehēditur libro xij. c. xxxix

cc Eccl̄ eccā: ellī ellā p̄nōia sūt li. tr. i. c. 23

edip̄is lunę quō sit li. viij. tract. i. c. xxvi

edip̄is solis quomodo fiat ibidem

edip̄is solis miraculosa ibidem

ecliptica linea ī zodiaco li. 7. tracta. i. c. 14

El Elegantia oratiōis li. 3. tractat. 1. c. 14

elenchus syllogismus li. 2. tract. 7. c. 16

Ibidē quō ones fallēctra elēchū peccat

elemosy nē corporales & spūiales ponunt

libro duodecimo capitulo. lvi

economica quid tractet ibidem. c. 16

elementoꝝ origo/natura/nomen/nume

rus & ordo exponitū li. 9. c. 2

elementoꝝ qualitates ibidem. c. 4

elementa symbola & non symbola ibidē

elementoꝝ trāsmutatio quō fiat ibidem

elementoꝝ p̄portio ī quantitate ibidem

elementa si maneat ī mixto ibidem. c. 5

elementa aliqua pregnantia sunt presertim

terra habēs ī se omnium rerū semina

ibidem capitulo xxvi

eloctio oratoria li. 3. tracta. i. c. 13

em Embrio ante infusionem animę ī intellectū

vivit ī māia mris cui colligat li. xi. c. 15

en Enarmoniū genus canēdil. 5. tract. i. c. 18

enneagoni area inueniēt li. 6. tracta. 2. c. 22

epitagoniā area inuenit ibidem

enūciatio definīt li. 2. tracta. 3. c. 2

enthymema ibidem tract. 4. c. 25

ens est obiectum ī intellectus li. xi. c. 4

ens p̄ia ī pressioꝝ ī pressum estiaꝝ ibidē

ep Epistolaꝝ genera/partes/ & constructio

nes edocenēt li. 3. tractatu. 2. p̄ totum

epicidū quid sit li. 7. tractat. i. c. 18.

epicidū motus ibidem & c. 34. & 32.

epikaiā virtus libro xij. c. 28

eq Equiuoca describuntur li. tract. 2. c. 2

equiuocatioꝝ fallacia ibi. tracta. 7. c. 3

ēq̄pollētēt p̄pōnū de īē ibidē tra. 3. c. 2

equipoilentia modalium ibidē c. 12

egnoctialis circul⁹ q̄ sit li. 7. tra. i. c. 13

equinoctialis plaga habitaꝝ ibidē c. 44

equinoctialis in omni spera uniformiter

ascendit ibidem capitulo 26

equinoctiaꝝ q̄n̄ s̄nt ibidem c. 13. & 15

Errores ī assignatiōe uis lib. i. trac. 6. c. 2 et

grubescētia libro duodecimo c. 38

Esse uniuscuiusq; est unum & idūvisibile es

dicit Porphyrius libro 2. tracta. 2. c. 5

esse ī toto quid sit ibidem tract. 4. c. 16

essentia summa deus est li. x. tract. i. c. 5

essentię rerū gradib⁹ ordinant ibidem

estates duas habent & hīmete totidem &

quatuor solsticia habitantes sub equi-

noctiali libro 7. tractatur. i. c. 46

Etherodita nominal libro i. tra. i. c. 18

ethnephias quō ḡnetur libro nono c. 19

eternitas quid sit: & q̄modo soli deo con-

uenit libro 7. auo c. 39

estimativa potentia li. x. tract. 2. c. 22

Eubulia p̄ prudentia li. 12. c. ii. & 14

europē regiō es & descrip̄tō li. 7. tract. i

c. xlxi & seqntib⁹ mīta de cosmogra-

europe cum ceteris mundi partibus con-

figurato ī mappula mundi ibidem

euocatio & strūctio quō fiat li. i. tr. 2. c. 5

euum qd̄ sit & cui cōueniat li. viij c. 39

europēlia li. xij. c. 47. & capitulo xxx

euphilothomia ibidem c. xxxv

Exagoni area inueniēt li. 6. tract. 2. c. 19

exalatio quid sit libro nono cap. sexto

exemplum definīt libro p̄vio tr. 4. c. 24

exponib⁹ p̄pō q̄ sit ibidē tract. viij c. viij

exclusiva p̄pō exponitū ibidē ca. nono

exceptiua p̄pō exponitū ibidē c. decimo-

exordium ī oratione quale debet esse li-

bro tertio tractatu primo cap. septimo-

expositioꝝ exornatio ibidē cap. decimo-

extra celū sunt entia optimā vitam ducē

et quō intelligatur li. 7. tr. 1. c. tertio-

ex nihil nihil sit quō intelligi li. 8. c. viij

extractio radicum in numeris q̄dratis la-

bro 4. tra. 2. c. io. & in cubicis c. xi
extractō radicū in min. vulga. lib. tr. 3. c. 7
extractō radicū in min. phi. lib. tr. 4. c. 6

Incipientia ab .F.

fa Facere quid sit libro xij. c. decimo
fal Fallaciæ in argumentationibus ænume
rantur libro secundo tra. 7. cap. 2

fallacia figuræ dictiōis q̄ sit ibi. c. octauo
fallacia secundū non cām ut cām ib. c. 14
fallaciæ & alia peccat in māria alia in for
ma: & quō dissolutē sint ibi. c. 17

fan Fantasia & eius opera lib. x. tr. 2. c. 23
fantasia i brutis eiusdē spēi eadē opaib
fantasiæ mor⁹ vigilat̄es q̄re n̄ sentiūt ibi.
fantasma quomodo requiritur ad intellec
tionē libro xi. cap. tertio idem c. 5

fantasmata si h̄ant oīta intelligibilis ib
fas Fastidium passio animi libro xij. c. 4
fat Fati etiā rōe zhabent li. xi. c. xvii
fel Felicitas animi in q̄ col. fat ibi. c. 31

felicitatis premiū q̄le sit ibi. c. 32

fen Fenix aūis quō generatur li. 9. c. 30

fer Ferrigeneratio ibidem c. 24

feroces qui dicunt li. xii. c. xlviij

Fides definitur ibidem c. 50

fidei articuli ab Ap̄lis positi sunt ibidem

fides necessaria est ad salutem ibidem

fidel actus dūs sunt ibidem

fidei-negam⁹ & cōfitemur etiā opere ibi.

fidei contrariatur infidelitas ibidem

fig Figure noīm due sunt lib. 1. tra. 1. c. 5

figuræ pronominum ibidem c. 23

figuræ verborum ibidem c. 24

figuræ aduerbiōr̄ ibidem c. 32

figura principiū syllogismi li. 2. tra. 4. c. 4

figuræ mathematica. scrip̄to 1. 6. t. 4. c. xx

figura capacissime ēsphera li. 7. tr. 1. c. 4

fil Filij familiæ quō & in q̄bus sunt institu

endi libro duodecimo c. xvij

flu Fluminis & fontium generatio & cotin

uatio & q̄sum puentiat li. 9. c. xv

flumina ex mari flūctua cur falsa n̄ sint ib

fo Formæ verbōq̄ q̄ sint li. 2. tract. 1. c. xxx.

forma & figura quomodo sint species q̄

litatis libro sed' o tract. 2. c. 7

forma quid sit libro octavo c. nono

formæ plura sunt nomina ibidē & c. 4

forma habet gradus latitudis ibidem

forma appetitur a materia. sicut vir a for

mina: quō intelligatur ibidem

forma quō est in p̄dicamento ibidē

forma ē magis natura q̄ materia ibi. c. xii

formæ & alia generica alia specifoca ibi

dem capitulo tricesimo tertio

formæ subtantiales plures possunt esse:

in eodem cōposito simul ibidem

forma corporeitatis qū sit ibidem

forma cadaveris qualis ibidem

formæ unū ḡnēm scđm Platōnē ibi. c. 34.

formæ si latente in materia: ut quodlibet

sit in quolibet ibidem

formæ si sunt ex rōnib⁹ seminalibus ib.

formæ educi de pōnā materie qd sit ibi.

formæ si sunt ex aliq̄ p̄existenti ibidē

formæ nō creant: līcer ex nullo p̄existem

tis siant ibidē individuales ibidē c. 35.

formæ substancialis si habet grad⁹ indi

formæ ḡnatio si possit ēē successiva ibi

forma mixta quid sit libro nono c. 5.

fornicatio mulieris magis est nocia q̄

viri libro duodecimo c. sedecimo

fornicatio simplex qū dicitur ibi c. 42

fortitudines planetar̄ li. 7. tract. 2c. 5

fortitudo animi q̄uacorposis: & c. 42 est

libro duodecimo c. tricesimotertio

fortitudo maxime laudata est ab antiquis

fortitudo fuit in martyribus ibidem

fortuna qd sit li. 8. c. 17 ibidem c. 16

fortuna non est Dea: ut Gentiles aiunt

fortuna rota quæ sit ibidem

fortuna bona & mala ibidem c. 18

fortunator ne sit unus plus q̄ alius dura

batur adhuc: & de influxu celestii.

plura ib dem

Fraus quid sit libro duodecimo c. 22

fruictio in p̄dia quanta erit li. 11. c. 35

fruictio qd & respectu cuius sit ibidem

frigidum definitur libro nono c. tertio.
fu Fulminis generatio: & effectus ipsius
mirabiles libro nono c. vicesimo
furtum libro duodecimo c. 24
futuraquomodo p. nos sciam̄ ib. c. trede
cimo & libro sec̄o tract. tertio c. viii
Incipientia a .G.

gal Galaxia est de natura cælesti li. 7 tract. i. 4
c. xix & libro nono c. vicesimoprimo
gau Gaudiū animæ beate libro xi. c. xxxij
gaudium passio animæ li. xij. cap. 4
gaudiū spūiale ē fruct⁹ charitatis ib. c. 55.
gem Gemelli q̄re & un̄ nascant li. 9. c. 46
geo Geometria definitur libro 6. tract. i. c. i
geometriæ nomen & inuētores ibidem
geometriæ etiā ad theologiā util̄ est ibi.
geometriæ q̄ sīnt principia ibidem c. sec̄o
geomanciæ species superstitionis qd sit li
bro 7. tract. 2. c. 23. & c. 24

gen Genera nominū q̄ sunt libro i. tra. i. c. xi
gn̄a noīm noscum̄ regul⁹ gn̄alib⁹ ib. c. 12
genera noīm oīm declinationū cognoscunt
scūnt regulis traditis in versibus bre
uiter in c. sex sequentibus
genera pronominū ponunt ibidē c. 33
genera verborum ponunt c. 24
genitiū constructio ibidē tr. 2. c. nono
gn̄is acceptōes logicē li. 2. c. quinto
genus p̄dicatum dialecticū ibi. tra. + s. c. 2
generatio describitur li. 2. tra. 2. c. xvij
generatio & corruptio dñit a creatiōe &
annihilatione libro octauo c. 33
generatio simpliciter & s̄m quid ibidē
generatio statim & non statim ibidem
gn̄atō uniō e corrupcio alēt⁹ & ecōtra ib.
gn̄atōis t̄minus totalis & partialis ibidē
generatio si possit esse successiva c. 35
generatio aliqua verus motus est ibidē.
generatio poñā cū subseruentib⁹ suis:
qd & qntū op̄et in viuēte li. x. tr. i. c. 5
generare libi s̄lē quib⁹ cōueniat & si sit
opus naturali s̄līmū in viuentib⁹ ibi.
gerundia quō construuntur li. i. tr. 2. c. 6

Glatiali hūore estituē oclus li. i. 8. c. 2 c. gla
Gnomi pars prudentiē li. xij. c. xiiij glō
Gonos id est angulus: in hexagōnus hep goni
tagonus &c. li. 6. tract. i. c. decimo
Gradus ibidem tractatu' 2. c. 2 gra
grad⁹ indiuiduales sūt in formis li. 8 c. 9
gradus viuendi sunt q̄tuor li. x. tr. i. c. 2
grandinis generatio li. nono c. decimo
grandulē generatio ibidem c. xi
grāmatice definiſ libro 1. tract. i. c. tertio
grāmatice & litterae inuētores ibidem;
grāmatice inutiles labyrinthi ibi. c. 2
grāmatice quid doceat li. 2. tract. i. c. i
gratitudo & ingratitudo li. xij. c. xxvij
Gustus/modus gustandi / & or gust
ganū gustandi li. x tract. 2. c. xix
gustus omni animali est necessarius ib.
gustū incertū habet febricitans ibidem

Incipientia ab .H:

Habitus & species q̄litatis li. 2. tr. 2. c. 7. hab
habitus est predicamentum ibidem c. 14
habit⁹ post di. mētū: mōi hūdi ib. c. 19.
abundanti instrumenta in locis dialectū
cīs ibidem tractatu' qnto c. xi
Halo quō generatur libro nono c. 22 hal
Helmuat̄ quid sit li. vi. tract. i. c. nono. hel
Hereticus quis sit libro xij. c. si her
Hexagonus/heptagonus ibidē c. decio.
heroica virtus & heroes viri ibi. c. 47
hermes trimegistus libro nono c. gnto
Hydromēcia libro 7. tract. 2 c23 hyd
Hypothetica ppō li. 2. tract. 3. c. i3 hyp
hypocrisie libro xij. c. vicesimo nono
Horē planetarē quō semper sunt inēqua. hor
les: & unde sumunt li. 7. tra. i. c. 27
Hoīs formatio in utero mīno li. 9. c. 38 hom
& in q̄t dībus sīat in masculo & feia
hoīs nutritio in utero ibidem c. 29
hoīes mōstrosi quō generant̄ ibi. c. 40
hoīes leprosi/maculosi cur gn̄ant̄ ibidē
homo cur generatur masculus/ femella/

vel hermosfroditus ibidem
hō cur qñq nulli parentū assimilat ibi
hō quomodo ex utero nascat ibi. c. xli
hō natus primā vocē doloris emittit ibi.
hoīs vita in 6 erates d'uidē ibidem c. 42
homicidium libro xij capitulo xxiiij.
hon Honestas ibidem capitulo xxxvij
honor ibidem capitulo xxvij
hum Humidū quid sit libro nono c. tertio
hūores oclm stituētes li. x tract. 2. c. 9
humidū radicale per nutrimentū non re
stauratur; sed ipeditur calorū exactio
ne humidū radicale citius consumente
ibidē tractatu primo capite tertio
humilitas passio ibidem c. quinto
humilitas virg⁹ & grad⁹ ipsius ibi. c. 45
hūilitas necessaria et ad salutem ibidem

Incipientia ab .I.

lac Lactantia vitiū li. xij. c. xxix & xlvi
id Ideq vide Aug⁹ li. 83. q̄stionē q. xlvi
Idēq q̄e reponunt: & q̄z ubi & si sunt
realiter distincte in deo li. viii. c. xij
Idolatria graue p̄tēm dī. 7. tra. 2. c. 22
ig Ignis elementū dispō & loc⁹ ei⁹ tr. i. c. 40
ignis si sit calidus in sua sphericali. c. 4
ignis proprie non nutrit. li. x. tra. i. c. 4
ignis infernali ubi sit li. 7. tra. 7. c. 43
ignis infernal sit corporeus li. xi. c. 47
ignis infer. quō p̄t sp̄s & q̄z eſt⁹ se.
ignis infernali corpora no colsumit: nu
trimēto n̄ idiget & aliq̄lit lucet ibi. c. se.
im Imagines in celo quot sunt & que. libro
7. tract. i. c. xxij. xxij. & xxij
images quo ḡtiles colebat ibi tr. 2. c. 22
imaginib⁹ d̄emon icludi n̄ potest a ne
cromatice ibidē. quō adorant ibi.
imagines Chri & sanctorū quare fiunt &
imaginattua poña & opus eius cū orga
no: & quō intentōes elicēt n̄ sensatas:
& q̄les res s̄t intentōes h̄mōi li x tr 2 c 22
imago trinitatis q̄liter sit in aia li. ii. c. 14
materialies sube quō cognoscant ibi. c. 5
materialia si concreatas animæ species

cognoscantur ibidem c. septimo
imitatiua verba libro i. tract. 1. c. xxx
imortalitas aīz rationalis probatur libro
undecimo c. xxij. & xxij
impersonale verbū libro i. tract. 1. c. xxij
impatiū q̄re nō habet primā p̄sonā c. se
impressions ignitē aquosē & medię ubi
sunt libro nono capitulo sexto
im̄p̄ssioēs ignitē q̄ & quō ḡtanē ibi. c. se
im̄p̄ssioēs aq̄sē ubi & q̄nā ḡtanē ibi. c. se
impaciētia passio animi lib. 12. c. q̄nto
Incestus libro duodecimo c. xlij
incipit ybū facit pp̄oēz obscurā li 2 tr 8.
inchoatia verba li. tra. i. c. xxx
individuū describitur li. 2. tract. 1. c. q̄rto
individuū p̄prietates septem ibidem
inductō qd sit & quō p̄ficiē ibi. tr. 4. c. 23
individuūbilia se tangere nequeūt li. 8. c. 27
individuūbilia x̄tinū n̄ faciūt nec mai⁹ ib
infernū q̄druplex in terra est li. vii. tr. 1.
infernū fugitor & iferior li. xi. c. 42
infernū esse Sarracē Iudei & Christiani ex
legibus suis concedere h̄nt ibi. c. xlvi
infernū ubi sit q̄ peng: q̄s cib⁹ & pot⁹ ibi.
infinitiu verbi strūctio li. 1. tract. 2. c. 6
infinitū q̄t modis dicitē li. scđo tr. 8. c. vij.
infinitū facit pp̄oēz obscurā q̄ expōit c. 13.
infinitū unū alio mai⁹ ēē n̄ possit libro
octauo capitulo vicesimo octauo
influentia generalis oīm celos q̄lis sit li
bro septimo tract. primo cap. leptimo
Specialiter quid possit quere supra in
dictione/astrologia
iūstū facere ex intētōe quō fiat li 12 c 23
inscriptio figurarū Geometricarū libro
sextō tractatu primo capitulo xx
inconsideratio inconstantia li. xij. c. xxij.
instantia propositio quē dicatur libro se
cundo tractatu quarto c. xxv
instrumenta abundandi in argumentis di
lecticis ibidē tractatu q̄nto c. xi
instrumenti geometriū generalissimus
& de usu ipsius li. vi. tract. 1. c. iii
Insulae quādam maris nominātur libro

in. Interiection pars orōis li. i. tractatu 1 c 35.
 interiection si sit disticta ab aduerbio & qd
 proprietate signifisit ibidem
 interrogatiū & respōsū strūctō tra. 2 c 4
 interrogatio plures requirit plura respō
 sa alias respōdens fallit li 2 tra. 7 c 5
 Interpretatio nominis qd sit ibi. tra. 5 c 4
 intellectus agens passibilis libro xi. c. 3.
 intellectus un causatū ibidē re cōf agēs
 intellectus passibilis cur poti⁹ dicit intellige.
 intellectus cur conuertit se ad fantasmas
 intellectus cū mītōr spēs hēc qd intelligat.
 intellectus species intelligibiles reseruat &
 dicitur memoria intellectiva ibidem
 intellectus causantū intellectus & obiectū c 4
 intellectus pōr intelligere vñ & singlare c 8
 intellectus pōr & speculatiū qd sit c 9
 intellectus extēsion fit pōr & intelligib⁹ ibi.
 intellectus dicit ratio & intelligētia ibi c x
 intellectus portio supior & inferior ibidē
 intellectus bītōr & visio erit sine fataisma
 intellectuales virtutes li xiiij. c 4
 intellectus habitus intellectualis ibidē. c 9
 intellectus pars prudentie ibidem c xiiij
 inuētio medijs in sillogismo li. 2 tra ij c 14
 inuentio rhetorica libro 3 tractatu 1 c 6
 inuidia passio libro xiij. c 4
 inuidia viciū capitale ibidē. c. xluij. & lv.
 intrascibilitas ibidem. capitulo xluij.
 Iouis celum & motus li. 7. tract. i. c. xxix
 sp. Ipotenua linea libro & tractatu 1 c 3.
 irregulāria verba libro 1 tractatu 1 cxxix
 iris quomodo generatur libro 9 c xx.
 iridis colores si veri sint ibidem
 iris si etiā aparuerit ante diluvium ibidem
 si sic quomodo sit data in signū fēderis
 ira passio animi libro xiij c v.
 ira viciū ibidem cxliiij.
 ironia ibidem c xxix.
 trascibilitis & cōcupiscibilitis vis anime sen
 sitie hūt organū circa corli x tra. 2 c 22
 trascibilitis in anima intellectua est volū
 tas libro undecimo c vii.
 Isopleuri isochelis area qd sit ibidē c 7 & 8

Iuger quid sit libro & tractatu 2 c 2 fu.
 iudicij usurpatū suspicioſū temerarium.

& peruerbum libro xiij. c. xxiiij.

iusticē diffinitiones & contraria ibidem

iusticia mutatiū & distributiuā c xxiiij

iusticie ptes integrales & pōles ib. c xxv.

iudicij astrologog̃ qd supra astrologia

Incipientia a. k.

Kalendas idus nonas/dies kalendā qd al
 nominamus. & unde li 3. tracta 2. c 6
 kalendas Ianuarij & dies egypciacos obser
 uare peccatum est li. 7 tractatu 2 c xix

Incipientia ab L

Lanificū ars mechanica libro xiij. c xiij.
 lapidū generatio & natura li 9 c xxiiij ape
 latera corporum quomodo nominātur ac

i geōetria libro sexto tractatu 1 c xiij.

latera triāgulor⁹ qd sūt p̄portiōalia c 17.

lat⁹ triāgul⁹ lōgio. maioriā gūlo sp̄ ē oppo

laterculi numeri li 4 tra. i c 32. sitū ibi.

latitudi⁹ & longitudo ciuitatū in geometriā

triā quo sumit & in tabul⁹ astronōcis

latrā cult⁹ dīdi⁹ ēli 12 c 26. li 7 tr. 1 c 16

leuca quid sit libro & tractatu. 2 c 1. au.

laudanū quo genere libro & c xiij. eg.

leges pponunt li 2 tractatu 3 c 7. et.

leticia p̄silio animi li xiij c 4 & c 6 ex.

lex nature qd dicit in intellectu li xi & xi

liberū arbitriū quid sit libro xiij. c xiij. ib.

liberalitas virtus libro xiij. cxxxii.

limbus patrum ubi sit li 7 tractatu . 1 c 43 im.

& libro xi. c xlii.

limbus pueror⁹ nō baptisator⁹ & qd lis in

eo pena & status talis multa ibi. c xlv.

lege ista nō ut conclusa/sed recitata

linealis numerus libro 4 tracta. i c xiiij. in

linea definiuntur libro & tractatu 1 c 1.

linea non est expunctis ibidem

linea p̄ diuersis sp̄s ibidē & c 2 & 4.

linea recta a pūcto ad pūctū ducit ibi. c 12.

linea planū aut sperā tāgit i pūcto ibidē.

linea recta nō potest habere partē in pla.

& partem in sublimi ibidē c xiiij

ee i

lineæ sese intersecantes sunt in eadē superficie
linea eadē pōt esse in diuersis superficiebus
lineam ppendicularē ærigere ibidem
lineæ æque distantes siue parallelæ ibidem
linea tertia in duas sub proportione alitate ī
uenire ibidem.
linea diuidere secundū proportionē haben
tē mediū & duo extrēmū quō possum⁹
lineam ī se ducere quid sit ibidem.
linea quādo cōtingat circulū ibi. c. xix
linea sine punctis extremalibus quō sit fi
nita libro undecimo c. xvij
linguā/aut carnē loco linguis omne ani
mal habet libro x tract. 2. c. xix
lingua loquax li. xij. c. xlviij
iq. Liquidæ litteræ q̄ & q̄t sint li. i. tra. 1. c. iiij
it. Litteræ inuentores ibidem
litteræ quo proferantur distincte ibidem
litteræ sex pnt esse ī eadem syllaba c. 4
litteræ omnes incipiunt dictiones multa
ibidem de orthographia.
litigiosus libro xij. c. tricēmo •
oc loci mutatio describitur li. 2. tra. 2. c. 18
locus dialecticus definit & dividit ibi. tra.
loc⁹ a substātiā qñ sumit ibi. c. 4 & c. 3
locus a definitōe/dscriptōe/ nōis interp
ratōe ad definitū/dscriptū/ inētōatum
loc⁹ qñ sumit a cōcomitantib⁹ iba; c. 5
locus a toto ad pte qñ valet ibi. tra. c. 6
locus a causa ad effectum ibidem c. 7
locus a generatione & corruptōe &c. c. 8
locus ab usu ibidem
locus a cōmūniter accidentibus ibidem
locus extrinsecus unū sumitur ibi. c. 9
locus a relative oppositioe &c. ibidem
loci mediū qui sint c. decimo
locus ī naturalibus quid sit li. 8. c. 40
locus multiplex: & esse ī loco ibidem
locus dicīe imobil. locus pōt esse sine lo
cato & cōtrario. & unū habet virtutem
conseruandi locatum ibidem
in locis pluribus pōt esse unū corpus
in loco quomodo sint angelī &c
locum replere mathematice quid sit li. c.

tractatu primo c. xxii
locū replent tantū corpora regularia ibidez
logica quid doceat li. 2. tract. 1. c. i og
logica definit. & inuētor fuit p̄menides.
logica ab alijs est ampliata nit ib. c. 3
logicæ rigorem abhorret sacra scriptura
ibidem tractatu octauo c. sedecimo.
Longanimitas virtus li. xij. c. xxxvij on
Loquacitas ibidem c. xlviij oq
Ludi variæ species ibidem c. duodecio. ud
lumen quid sit li. x. tract. 2. c. quarto um
lumen primarium & secundarium ibidez
luminosū sphericæ totū circumstās illumi
lumē actuat colores ib. c. 8 nat c. 3
lumē q̄re necm sit ad videndū ibi. c. x
lunę cœlū. q̄titas. motus li. 7. tr. 1. c. 34 un
lunę macula. unde lumen habeat. & quo
modo augetur & decrescat ibi. c. 35.
luna noua qñ apparetur possit pulchra ibi.
lunar is eclipsis quō fiat ibidem t. 36
lunę influx⁹ c̄ est motus maris li. 9. c. 16 u
Lux quid sit li. x. tract. 2. c. septimo.
si sit subā vel accidens opinōes sunt ibi.
lux si videri possit pfecte. qñ creata ibidē
luxuria cū suis speciebus li. xij. c. xlviij

Incipientia ab M.

Macrobus qd dicat de anima lapsu de aē
celo & reascensu li. undecimo c. 27
Magnitude stellarū q̄nta sit li. 7. tr. 1. c. 10. a
magnitude omnis finita est li. 8. c. 28.
magnitude p̄ diuisionē ad idiusibile nō
magnanimitas passio li. 12. c. 5 puenit
magnanimitas virtus c. xxxij
magnanimus potest esse humilis ibidez
magnificētia virtus diuidit proprie q̄n
tū ad actū exteriorē ibidem c. xxxij.
Majoris inēqualitatē in proportionib⁹ spe all
cies ponunt li. 4. tract. 1. c. xi.
Mala op̄ari/alijs dimittit amore virtutis al
alijs timore pōenē li. xij. c. secundo.
malitia quid sit ibidem c. 43
Manichæi opinio de origine animq̄ & du an

ab anstabus in uno hoīe est heretica
 libro undēmo c. 19. ta li. xi. c. 53
 manicheus dixit visibilia a demone crea
 mansuetud virtus ibi dem c. 44
 manna quō & ubi genere ē li. 9. c. xiij
 ap. Mappa mūdi ponē li. 7. tract. 1. c. 42
 ar Maria multa sunt li. 7. tr. 1. c. 42. & 49
 mare ex influxu flum nō abūdat li. 9. c. 15
 marij salēdo fluxus & refluxus ibi. c. 16
 marij celū motus &c. li. 7. tra. 1. c. 30
 maritus quō regere deb̄ uxorē li. 12. c. 16
 Materia ppōm li. 2. tract. 3. c. sexto.
 materia pria rebus mīta habet noīa li 8 c 4
 materia prima quid sit ibidem c. 7
 materia prima est ex nihilo creata ibidem
 materia pria ē īgnābil & sc̄rupulib
 matia pria si fuerit aut possit esse sine for
 matia primā nō oīa creata h̄c ma c. 8
 matia celestia & terrestria corpū ē eadē
 materia prima quō est in p̄dicamēto c. 9.
 matia pria ḡnā subiectiō ē terminatiō
 libro octauo c. 33. c. tricēsto p̄prio.
 mater pia & dura cerebri libro x tract. ii.
 mater concurrit ad generationē prolis li
 bro nono c quadragēsimō
 d. Meditatiō verba libro 1. tract. 1. c. xxx
 mediū in syllogismo iuēnē li. 2. tr. 4. c. 14
 mediū demonstratiōi s qd sit ibi. tr. 6. c. 4
 medietas arithmeticā/geomētricā & har
 monia c q sit li. 4. tract. 1. c. xix
 mediatio non est sp̄ecies distīcta a diuisi
 One in numeris ibi. tract. 2. c. tertio.
 mediū vidēni quid sit li. x tract. 2. c. x
 medium videnti debet esse dispositum &
 uniforme ibidem c. undēcimo
 medium virtutis quō sumē. & q̄ diffici
 le sit illud attingerē li. xiij. c. tertio.
 medicina ars mechanica ibidē c. xiij
 em Memoria pars prudentiē ibidē c. xiij
 memoria pōt artificiāter iuuari per lo
 ca: & ars illa daf li. 3. tract. 1. c. 33
 memorie sensitiq̄ organū/opus/disposi
 tio: & q̄liter claudi li. x. tract. 2. c. 29
 memoria q̄re mala in sensib & iuuib,
 memoria intellectu distīcta est a sensi
 tria p̄barur libro undēcimo c. tertio
 Mendaciū & eius species li. xiij. c. xxix
 mensula quid sit libro c. tract. 1. c. nono.
 mensura & partes eius ib. tract. 2. c. 2
 mēsura oīs sit aut ī longū latū aur p̄sum
 mens p̄ aīa. quere suī aīa dūm c. 3
 Meridianus círculus ī sphera li. 7. tr. 1. c. 16
 mercurii cōlū/q̄ntitas/morus ib. c. 17
 mercatura ars fōrdida est lib. x. c. xii.
 nulli proficia sine mēdacio ibidem
 Metus quid sit ibidem c. sexto
 metē sophistice sunt li. 2. tract. 7. c. i
 metalli species & ḡnatiō eorundē li. 9. c. 24
 metal' or̄ trāsmutatio vera si fieri possit
 per arte alchimiae ibidem c. 25
 Microcosmus q̄re homo dicaē li. xl. c. 25
 Miliariū quanti sit li. 6. tract. 2. c. secūdo il
 militaris prudentia que sit li. xiij. c. xx
 militum ornamenta q̄ sint ibidem
 Mineralia q̄ō generantur li. 9. c. 24
 mīoris inēq̄litatis sp̄es ī p̄portōe li. 4. tr.
 minūcia quid sit: & q̄ vulgares
 & q̄ philicē ibidē tract. 3. c. i. & 2. & c.
 ibidem quō operandum sit in illis
 minūcie phisicē edocē ibi tra. 4. p̄ totū
 Miraculum quid sit li. octauo c. xx
 miracula a quo fieri possint ibidem
 mirabilū maximus est mundus li. 9. c. 4
 Misericordia passiō libro xiij. c. 4
 misericordia cōuenit cū liberalitate. c. 31
 miticas ibidem c. xlīij
 Mixtū quid sit & quō generē li. 6. c. 54
 mixti forma quid sit ibidem
 mixtū quō ī se habet elementa
 mixtū ex uno elemēto nō sit nō nutrit̄ ib
 mixtū genera sex sunt ibidem c. sexto
 Modales ppōes q̄ sint li. 2. tract. 3. c. 10
 modaliū conuersio docē ibidem c. xi
 modaliū ē pollētia & oppositio ibi. c. 12
 modales quō syllogisant̄ tr. 4. c. 8. 9. & x
 modi verbos q̄ sint li. i. tr. i. c. 24
 modi p̄cipiū sōlē p̄syllogis. li 2. tr. 4. c. 4
 modi direkte & indirekte coquidētes c. 5
 ee ii

modi figure ibi. 2 figure c 6; figure c 7
modi indirecte concludentes in omni si-
gura sunt duo patent ibidem

od. modi in musica q & q̄t sunt li stra. i.c. i9.
modulandi tria sunt genera ibidē c 18.
modi occurretes in tropis ibi. tra. 2 c 6
modestia libro. xij. c. xlvij.

oy moysis opinio vera de re & prima origi-
ne & principiis / & exponit principium
genesis ibi naturaliter li 8 c ij.

ot. mollies opposita pseueratē li xij c 36.
mollies sp̄s luxurie ibidē cxlvij.

on. monastica utilis est homini ibidē xv.
monochordū definiti li tractatu i c 14.
monochordi diuissio ponit ibidē xv.
monstra unde fiant li 8 c xix.
mōstrū si fiat preter itenō; nature ibidē.
monstruosa animalia de quibus historiq
sonat si sunt hoies ex adā geniti ibidē.
mōstrosi hoies quo gñart li 9 c xl.
montis area quo inuenit li stra. j. c 26.
mōtis aut campi alicui⁹ diuissio i lugera.
aut act⁹ quo fiat facillime ibidē c 27

or. mors aīe duplex est li x c xxiiij.
mors ultimū terribiliū est li xij c xxxij.
morales virtutes sunt xij. ibidē c xxi.
mores bonos corrumpt colloquia pra-
ui ibidē c xvij.

ot. motus sp̄s ponunt li 2 tractatu 2 c xviij.
motus conueniens unip̄ter nām conue-
nit alteri secundū nām li 7 tractatu i c 6.
mot⁹ medi⁹ & verus in sole / luna & alijs
planetis edocetur ibidem capitulo 37.
8 xxxvij. & xxxix.

motus non est eternus li. 8 c 6
morus definitur ibidem c xxii.
mot⁹ q̄ res sit & si distinguit a iō ad que.
mobile an mot⁹ est i duplici potētia ibi.
motus actio & passio quo dñt ibidē c 22
ad motum cōcurrūt sex ibidem

ov. motes imobile de⁹ p̄ba scripturis c 13
mouent angeli cum mittuntur q̄a si no
sunt in coelo & in terra ibidem c xxiiij
mouentis aliud mouet p̄ se aīd p̄ accūs ib

mouētia & mobilis p̄ se & nō i ibi. c 25.
mobile diuidit i p̄tē p̄ se mota & mouētē
omne qđ mouet ab alio mouet expōit ib
motus animalis q̄s est & q̄re aīalia diuer-
sis motib⁹ moueri possunt ibidem

motiuā potētia organica & nō organica
mouētū animaliū duersitas / & mouētē
di ordo & modus docentur libro xtra.
Etatū 2 c xxx. & c. xxxi

motus naturalis quis sit / unde graui-

& levia mouentur libro 8 c 25.
motus violentus cū suis sp̄b⁹ ibidem
mouētū pximū nēcario est cū mobilis c 26.
mot⁹ duplex est termin⁹ a q̄ ibidē c 29.
mot⁹ termin⁹ ad quē declarat c xxx.
mot⁹ est inter straria quō intelligit ibidē.
motus ad q̄ predicamenta sit ibidem

mot⁹ in ubi potest esse successiv⁹ ibidem

mot⁹ quō differt a gñatōn & corrip⁹ c 31.

mot⁹ augmentatiōis & diminutiōis quo-

mō drīt a rarificatione & cōfatione ibi.
multitudō oīs deo numerata est ibi. c 28 ul-

multitudō p̄ divisionē p̄uenit ad indiuis-
ibilē unitatē s̄ p̄ additō; s̄g creſcit ib
multiplex indistinctum parit cōfusionē.

libro 2 tractatu i c 5.

multiplex est actuale / potentiale fantasti-

cum ibidem tractatu 7 c 24.

multiplicatō in nūeris quomodo fiat li.

4. tractatu 2 c 7 & in sequentibus

mūd⁹ elemētaris mouētā celestīli 8 c 24 uni-

mundus si sit eternus ibidem c sexto

mūd⁹ est maximū mirabile visibilium/si

cut de⁹ est maximū visibilij li. 9 c 4

mundum nō esse visibilem dixit mercuri-

us libro x tractatu 2 c xi.

mundum esse aīal magnum plato tradid-

di libro x c xxv.

mundus est unus tantū li 7 tractatu i c 3.

mundus est sperice figure p̄ba ibidē c 4

mundus archetypus quis sit ibidem

mund⁹ est celestis & elemētaris ibidē c 5

mūd⁹ iferior q̄re & tig⁹ supiori ib. c 7

musiclaus & utilitas ponit li stra. i. i. ius-

musica val; & platiuis & studiosis ibidē
 musica non deerit in patria.
 musica definitur ibidem c. 2.
 musicē iudicū nō rāntī aurib⁹ dāt ibidē
 musicē nomen, & quid musicus ibi. c. 3
 musicus triplex est ibidem
 musicē inuentor quis fuerit ibi. c. 4
 musica in malleo; & sonatā iuenta ē ibi.
 mundana.
 musica humana ibidē c. quinto
 instrumental. & illa triplex.
 ut Mutatio vocū in musica ibi. tr. 2. c. 5
 mutat⁹ queſ littere sint li. i. tract. 2. c. 3.
 mutabile est omne quod deus non est li.
 octauo e vlcēsimō quarto.
 mutilatio libro xij c xxijj

Incipientia ab N

- ar. Narratio q̄ orator utitur li. iij. tr. i. c. 8
narratio in senbendis epis ibi. tr. 2. c. 5
- at. naturalis potentia vel impotentia est spe
cies qualitat̄ li. 2. tract. 2. c. 7.
- naturas re;̄ ones philosophi diligenter
inqsierūt li. 8. c. 1 noscere. ib
- naturas regi nō potuit s̄m p̄cisionē cog
natura definitur ibidem c. undecimo
- natura est principiū passuum ibi. c. xii
- naturas re;̄ inuenire difficile est li. 9. c. i.
naturas re;̄ cognoscere est donū dei ibi.
- naturas re;̄ p̄grendo q̄re multi errarūt.
natiuitates homin̄ quō Astrologi diuidi/
cant & q̄ vanū sit. q̄re sup̄ astrologia
- au. Nauigatio est ars mechanica li. xij. c. xij.
- ne. Negligentia ibidē c 28 & c 28
- necromācia & necromāciā si demonē co
artare possint: & q̄tū erēt li 7 tra. 2. c. 5
- ix. Nix quō generē li. 9. c. xi 23. 25. 26
- oc. Noctiluca unde lumen habet p̄ quod in
nocte vident̄ li. x tract. c. decimo.
- om nomen parsoniōis definiti li. i. tra. i. c. 5
nomē quō facile cognoscit p̄ vulgare
- nomis accidēcia: nomē pp̄ iū appellat̄
substantiū adiectiū cognoscunt ibi.
- noia primē declinatiōis edocent̄ ibi. c. 5

noia aliaq̄ p̄ elatōm c. 4 sequentibus
 noia composita declinan̄ c undecimo
 noim ḡna sex sunt & regulē de eisdē c 12.
 noia eiherolita ponunt̄ c xvij
 nominū duæ species sunt c decimonono
 noia cōparari p̄ gradus quō debet c xx
 noia patronymica q̄ sint ibidē c. xxl
 noia verbalia edocent̄ ibidē c xxij
 nti constructiō pandit̄ ibi. tract. 2. c. 5
 nomē a logico definit̄ aliter li. ii. tr. i. c. ii
 nomē logicū sphēdit p̄ nomē & p̄cipiū.
 noia priorē p̄cipiōrē m̄ta sunt li. 8. c. 4
 Nosce te ipsum puerbiū li. xij. c xv os;
 Numeri noim sunt duo li. i. tract. i. c. 5 um
 nūerus sp̄es q̄ntitat̄is discrete li 2 tr. 2. c. 5
 nūerōs noticia est sume nūcia li. 4 tr. i. c. 5
 nūer⁹ definit̄ & diuidit̄ in parē & imparē
 numeri pariter par quis sit ibi. c. 4
 numerus pariter impar quis sit ibi. c. 5
 numerus impariter par ibidē c sexto
 nūerus sup̄lius diminutus & p̄fectus
 nūerus impar definitur ibi. c. octauo
 nūerus q̄d primus & incōpositus ibidē
 nūerus secundus & cōpositus ibi. c. 9
 nūerus p̄ se secundus & cōpositus & adali
 um relatus primus & incōpositus c x.
 numeri contra se primi ibidem
 numeri multiplex ibidē c xij.
 numerus sup̄particularis ibidē c xxij.
 numerus superpartiens ibidē c xiii
 nūerus m̄tiplex sup̄particularis c xv.
 numerus m̄tiplex sup̄bipartit̄ c cxvi.
 numerus linealis ibidē c xxii.
 numerus superficialis ibidē c xxiiii
 numerus triangularis ibidē c xxv.
 numerus quadrangularis ibidē c xxvi
 nūerus pentha. hexa. epta. &c. ibi. c. xxvi
 numerus solidus siue corporalis. c. xxvii
 nūerus pyrāidalis ibi. c. xxix. xxx. xxxi.
 numeri laterculi ibidē c xxxii
 numeri aseres ibidē c xxxiiii
 numeri cuneoli ibidē c tricesimo q̄rto
 numeri parallelipedes ibidē capitulo tri
 celimo quinto.

numeris cubus ibidem c. xxxvi
numeris cyclici vel sphericci ibi. c. xxxvii
nūmer⁹ dīgīc⁹ articul⁹ & apōst⁹ tr. 2. c. i
nūmeri passiōes q̄ sīnt ibi c. 3. & seqnē ibi⁹
numeris cur utimur in exemplis musicis

li. 5. tract. 1. c. 9 ex̄pla sensibilia ibi
nūmerorū applicatio ad cōsonātias doceat p̄
numerans
numer⁹ numeratus li. 8. c. xxxvij.
quo numeramus
numerus sc̄ipsum mouens est anima rati
onalis li. undecimo c. xxij.
ut. Nutritiua parentia cūsīs subseruitib⁹
& operibus li. x tract. 1. c. 3
nutritiua opaē in oīb⁹ mēbris viuētis ib

Incipientia ab. O.

- ob. Obdientia laudatur li. xii. c. xxvij
obdīratio perarāt miseritordi⁹ ibi. c. 55
obiecta sensuum q̄re cōtraria complicat
li. decimo tract. 2. c. vicesim⁹
obiectum potentię sensitiua ibi. c. i
obiectum visus quid sit ibi. c. 1
obiectū intellectus diversum assignatur
ad uersis libro undecimo c. quarto
obiectum voluntatis quid sit ibi. c. xii
obseruantia sup̄sticio q̄ sit li. 7. tr. 2. c. 29
obseruantia virtuosa li. xij. c. 27
oc. Oculus cōstituit ex multis tunicis & hu
moribus libro x tract. 2. c. nono
oculi cordis deū videtur li. xi. c. 22
oculos p̄didisse nō inutile est li. xij. c. 48
oculos cohibere utilissimum est ibidem
octaua sphaera triplici motu fertur. libro
septimo tractatu i. sexto.
octogoni area queritur li. 6. tract. 2. c. 21.
od. Odium passio animi libro xij. c. 4
odiūviciū oppositū charitati triplici c. 54
odiētes pxios nolētes dimittere/orāt cō
tra se i oratiōe dōica si orāt i p̄fōa sui.
odor quid sit li. decimo tract. 2. c. xvij
odoris species & generatio eius ibidem
odor somnia quare raro habemus ibi
odor si real itēt multiplicetur per mediū,

vel spiritualiter aut utrōq̄ mō ibi c. 18
odor iuuat & nutrit cerebrum ibidem
Olfactus definit ibi. c. 17. ibi eius mediū ol̄:
olfactum prauum cur habet hōmo ibidē
olfactu vuln̄ nos ex̄ellit aranea tactu:
limea gustu linxvisu. aper auditu ibi.
olfaciendū mediū & modū ibidē c. xvij
Om̄issio debiti opponit iusticii li. 12. c. 25 om̄
omen species sup̄stitionis li. 7. tra. 2. c. 24
omnis signū distributiū sī exigit tria ap
pellata li. 2. tract. 8. c. seprimo
Opiniones phōr̄ de mundo/materia pri
ma & causa efficiente ponunt li. 7. c. 2 op̄
opinio Moy si de p̄dictis ibidē c. 3
opinōes phōr̄ concordan̄ ibidē c. 4
opiniones de origine animę recitatūr li.
bro undecimo c. decimonono
opīari cōtraria quō cōtigit li. 2. tr. 4 c. 22
opponentis cautelę ibidē tract. 7. c. 17
oppositionis species ibi tract. 2. c. 15
oppositio ppōm quō sumit ibi. tr. 3. c. 5
Orationis partes octo sunt apud grāma or
ticū libro primo tract. 1. c. 4
oratio sp̄s q̄nitatis discretę li. 2. tr. 2 c. 6
oratio genus propositionis definit & di
uidit ibidē tractatu 3. c. primo
oratio acris/acrior acerrima ib. tr. 7. c. 17
orationi tria genera sunt apud oratores.
li. 3. tract. 1. c. i. & orator ibidem q̄ sit
oratio demonstrativa ibidem c. secundo
oratio liberatiua ibidem c. 13
oratio iudicitalis ibidem c. quarto
orōis p̄es apud oratores sunt ibi. c. 5
ordiārō p̄tū i orōe i structōeli i. 12. c. 15
& quando aliquid sit subaudiendū ib
orbis differt a sphera li. viij. tract. 1. c. 3
orbēs septem planetarē ponunt ibi. c. 28:
usq̄ ad. c. 34 per ordinē descendendo
orbī oīm a terra / & seuicē distantiae
mira magnitudine ibi. c. 36. recitatue
orbī planetarē quare p̄sūtū tāta diuer
sitas: sc̄e cētricōe epiciclor̄ ib. c. 39
organum visus cōpletive est neruus op̄
ticū libro x. tractatu 2. c. nono

296
Oisgēnes scriptor in periarchonias similes
creatas: aliq[ue]s in celo peccasse, & deru-
fas in corpora vel hominum bestiarum. & q[uod]
possint fieri demones & eccentrici, & q[uod]
demones tandem saluabuntur lib. xi. c. 28

origenis opinio rep[ro]ba[re] de origine aie c. 20
orizon quis circulus sit lib. 7. tract. i. c. 17.
ortus & occasus signorum apud poetas c. 25
ortus & occasus sicut astronomos ibi. c. 26
orthogonalis linea lib. 6. tract. i. c. in.

orthogonalis area ibidem tract. 2. c. decimo

lx. Oxogenij area ibidem c. nono

ou. Ouum unde gererentur lib. 9. c. 29.

ouo[rum] diuersitas in fecunditate ibidem
ex uno pullus nascitur ibidem c. xxx.
in uno quo pullus nutritur ibidem

Incipientia ab P.

ac Pacientia laudatur lib. xiiij. c. xxxvij
al Palmus geometricus lib. 6. tract. 2. c. 2
ar Parallelogrammū quid sit ibi. tracta. i. c. 20.
parallelogrammū circa eandem diametrum c. 18
parallelogrammū q[uod] sit duplo triangulum ibi
paradisi si sit loco corporalis: q[uod] lis & ubi in
terra cur nescit ubi sit. & q[uod] locum Lu-
ne non attingit lib. viij. tract. i. c. 45

pres oris apud grammaticū sit 8 lib. 1 c. 4
principiū qd sit & u[n]t cognoscit ibi. c. 31
participio repona significatiōes & quo
& a quibus verbis descendunt ibidem
pticipiū quo & q[uod] tens dicit fieri nomen
particulare definitur lib. 2. tract. i. c. 4
ptichis ppō quo uerta p[ro]cessis t. 4. c. 16
ptica est virga geometrica lib. 6. tr. 2. c. 2

paruuli morte[bus] sine baptisme q[uod]le sta-
ti h[ab]ebut q[uod]le locū & pena lib. xi. c. 45
paruificētia straria magnificētia lib. 12. c. 32
passio p[re]dicamentū describit lib. 2. tra. 2. c. 2
passiones numero[rum] lib. 4. tractatu. c. 3.
passios 4 quo[rum] orissū i nobis lib. x. tr. 2. c. 30.
passus geometricus libro 6 tract. 2. c. 2.
passios dr[ame]ta y[oung]lib. xiij. c. 3
passiones cōcupiscibil[em] declarat ibi. c. 4.
passios trascibilis ennumerantur c. 5.

passiones quattuor principales erā in brevi
tis sūt & i h[ab]uana voluntate ibidē c. 6
passio[rum] es unde oriri & variari h[ab]et ibi. c. 7
patres q[uod]liter erga filios se h[ab]re dāte c. xvij. at
patronimica nomina lib. 1. tract. i. c. xxij.
patres antiqui ante mortē christi omnes

ad inferos descenderunt lib. xi. c. xlj.
paup[er]as sp[irit]us passio animi est lib. xij. c. 5 au-
pax ex charitate est ibidem c. lv. ax
peccatum in spiritu sanctū p[re]rie est tantū si ec-
nalis in penitentia ibidem c. li.
peccatum in f[ac]tis quod dicit[ur] irremissibile ib.
peccatum est omnino voluntariū lib. xij. c. 8
pena infernales quales sint ibi. cxlv. en.
pena infernal[is] eterna est p[ro]bat & op[er]is

statut[io]ne & autoritate saug. refutat c. 48.
p[ro]p[ter]a purgatoriū quā crudelis ibi. c. 44.

pentagonus libro sexto tractatu. i capi-
tulo x & area eius tractatu. 2. c. 18.
penitentia passio animi libro xij. c. v
penitentia virtus moralis ibidē c. 28
perseueratia/pertinacia ibidē c. xxxvi. cr
periru[er]ia oppositū religioni ibidē c. 26.
persone nominū tres sūt lib. 1. tract. i. c. 5
personae verborū ibidem c. xxij.
perspectiue multa principia declarantur lib.

x. tractatu. 2. c. 47 & 8 & c
pendicularis linea lib. 6. tractatu. i. c. 3
per[son]aciones superiores aliquo & obscure
sunt in inferioribus lib. x. tract. i. c. 2.
pes geometrico triplex est lib. 6. tr. 2. c. 2. es
petitio principiū quando generat fallaciā et
li. 2. tractatu. 7. c. xij.

philosophia definita lib. i. tractatu. i. c. 1. phi
phi laudat ibidē nomē interpretatib[us] ibidē
phil[osoph]us quis dicat ibidē phi diuisio ibidē
phi in cumbere felicitatis ps est lib. c. 2.
phi nō valet sine virtutibus lib. xij. c. 1.
phi moralis quid tractet & diuisio eius
in Ethicā Politicā Econōmicā Mōasticā
philosopho[rum] opiniones de mundo/ma[teria]
prima & causa efficiētiae lib. 8. c. 1.
• philosophi in indagandis naturis reruma
• cur defecerunt lib. 9. c. 1.

- ie pietas debetur pentib⁹ a filijs li xij c xvij
 yr pyramidale corpus li. 6 tractatu i c xij
 pyramis si repleat locū ma: hematice c 21.
 pyramidis area inuenit⁹ ibidē tract. 2 c 31.
 pyromātia spēs supsticōis li. 7 tra. 2 c 23.
 yth pythagorū sī musiċā reperi⁹ li 5 tra. i c 4
 pythagorīc peccatū dicunt⁹ incidere ar-
 borem vel bestiā propter transmigra-
 tiones animarū libro xi. c xxvij.
 is pisces sī pura aqua nutriant⁹ li. 9 c 5
 piscium generatio ibidem c 33.
 pisciū membrorū q̄re sit tāta diuīsitas ib.
 piscium nutrimentum ibidem
 pisces hūr habitacōs distictas in aqua ib.
 la plantarū distictio gnatiō / nutritio / cre-
 mentū varieta / trāplātacōli 9 c 27.
 plāte diuīsare nārē cur i uno stipe sit ib.
 plāte quō sentire dicunt⁹ li x tracta. i c 2
 planete dicūt stationarij dir. & retro gra-
 dili 7 tra. i c 28 signa sūt eq̄lia c 39
 plāterā cur citi⁹ trāslit unū signū q̄s aliud cū
 planetarū gnali⁹ influentia; ib. c 7 & spe-
 cialiter cīr̄ suos orbes deferuntur
 planetarū qualitates / influentia. & dictiones
 & aspectus ibidem tractatu 2 c 3
 planetarū tardū / velocias cursu / austi / māti
 curu & lumine / abscissi / oriētales occi-
 detales / septētriōales / meridiōales c 4.
 planetarū dom⁹ Exaltatio Gaudi⁹ Cal⁹
 Tripli cītas facies termini ibidē c 5.
 plato / plotin⁹ / porphiri⁹ qd senserint de
 anima / trāsmigratiōn li xi c 27
 planimētra libro sexto tractatu 2 c 3.
 placidus / & placere hominib⁹ quō tauda-
 bile est libro xij c xxx.
 lu. pluuiē generatio libro 9 c xij.
 plumbi generatio ibidē c 24. • 2 c 24
 ol poligoniorū podism⁹ invenit⁹ li 6 tracta.
 poli mundi qui sunt li .7 tractatu i c 3.
 polo & zodiaci distātia a polis mādi c 18.
 pol⁹ arctic⁹ & antarctic⁹ ibidē / xij c 19
 populus quō se habere debet in polisia li
 or. portio superior intellect⁹ q̄re dicit⁹ vir &
 quō itelligat⁹ id ap̄li virū debet velare

caput suum / sed mulier id est inferior
 portio rationis libro xi c x. et quomodo
 peccatū in illis fit sicut i paradise spiritu-
 alia ad mentem sancti Augustini.
 portio circuli maior & minor li 6 tr. i c 7
 portentū differt a monstro li 8 c xix.
 porte ascensus & descensus animarū de ce-
 lo quas ponit macrobius li xi c xxvij. ^{co}
 positio predicamentū li iij tracta. ij. c xij.
 positio q̄ positiō dicit⁹ tra s c i & tr s c 6
 postpredicamenta ad qd valēt ibi. tra ij. c xij.
 postpredicamenta q̄ sunt ibidē c xv.
 portestate syllogismoz sex declarātur & ^{ot}
 peccata q̄ incidunt circa illas ibidē trac-
 tatu 4 c 17 18 iij. xx. xxii. xxij.
 potentie anime vegetatiue li. x tract. i c 3
 potentie aie sensituue ibidē tract. ij. p totū
 potentie aie rōlis libro xi. c. ij.
 potēti hui⁹ sūt realiter aia ibidē c xij.
 predicabile definīt⁹ li. ij. tract. i c 4. ^{re}
 pdicabilitū & pdicamenta cognitio pposi-
 tionib⁹ applicat⁹ ibidē tract. 3 c 1.
 pdicamenta & eos utilitas notificat⁹ tra. ij.
 precipitatio in moralib⁹ li xij c xx
 predicationis dyalepticū libro ij tract. s c ij
 precognitiones q̄ & q̄t ibidē tract. 6 c i
 premissa quō p̄cognoscit⁹ an̄ occlusioz ibi
 prepositio definitur li iij tractatu i c 33.
 p̄sumptio ortraria magnāimitat⁹ li 12 c 34
 presumptio opposita spei ibidē c lij.
 prima p̄cipia agnoscit⁹ agnitis tis c 9 ^{rgi}
 prīceps quō regere dēt p̄p̄lūm c 19 & 41.
 prima vera q̄ sūt li ij tracta s c i.
 prius postpredicamentū ibidē tract. ij. c 16
 principia sillogismi ibidē tract. iii. c ij
 principia formalia eiusdē ibidē c lii.
 principia eiusdē pfectiua ibidē c xv.
 principia eiusdē regulatiua ibidē c xvi.
 principia & cause q̄ ad nos p̄ effect⁹ cog-
 noscuntur libro 8 c i.
 principia regnālium tria sūt ibidē c v
 principiorū conditiones ibidem
 principiū effectiū nō est factū ibidē c 6
 p̄cipiū primū oia visibilia & i visibilia fecit

ri Privatio qd sit ibidē. c. iij. & x
 priuatōes cōtrarie nō pñt sif icē materie
 priuatue opposita li. n. trcta. n. c. xv.
 2 priuatiō i habitū pōt fieri regrell⁹ ibi.
 p̄prietates pdicamentor⁹ q̄re i locis suis
 Propositio diffinitur/diuidit⁹ ibi. tra. iij. c
 1n iij & sequētibus p̄ rotum tractatū.
 Propositio aliter definit⁹ ibi. trac. 4. c. iij
 p̄positio dyalectica ibi. tract. sc. i
 probleuma quid sit ibidē
 proprium pdicatur dyalecticum. ibi. c. ij.
 propoſitio uis de omni aut g se & l̄m q̄
 ip̄ ibidē tracta. 6. c. 2
 10 propoſitio exponibilis & obscura ibidē.
 tractatu 8 c 8
 proprium pdicabile ibi. tract. i. c. 8
 ton Pronomē pſoratoris li. i tra. i. c. 23
 prolepsis cōſtructio ibi. tra. 2 c. 5
 pñciptio apud oratōrē li. iij tra. i. c. 22
 rod Prodigium quid sit li 8 c. 19
 rop Proportiones elementor⁹ in quātitate &
 qualitatē li. o c. 4.
 propoſitio definit⁹ li 4. tra i. c. 18
 proportionalitas cū ſuis pribus ibidē
 proportionalitatis species ibi. c. ij
 proportionalitas arithmeticā ibi. c. 20
 proportionalitas geometricā ibi. c. 21
 proportionalitas harmōica ibi. c. 22
 proportionū subtractio/additio diuīſio li
 f. tra. i. c. 13 (tra. 2 c. 19)
 rog Progressio species & paſſio nūmeror⁹ li. 4
 rōp Proportio ſpheras li. 6. tra. i. c. 22
 proportio colūne ad pyramidē ibidē
 prophetica viſio li. undecim c. 23
 prodigalitas & pdigus li. xij c. 31
 rou Prudentia pars prudentie ibi. c. xij
 Prudentia quid sit ibidē c x
 rud Prudens nemo eſt niſi bonus ibidē
 prudētē oſto ptes integrales ibi. c. xij
 prudentib⁹ cōuerſari pderit ibidē
 prudentiē ptes poterionales ibi. c. xliij
 prudentiē ptes ſubiectiū ibidē c. xv
 prudentia monaſtica utilis & neſſaria
 prudētia econoſtifica ib. c. 16 Choī ibidē

prudentia politica regnatua ibidē c. xix
 prudentia militaris c. xx
 prudētē xtraria & prudētia carnis c. xxij
 priuina quō generaſt li. o c. 14
 pudicitia laudā in muliere li. xij c. xvi
 Psalmos decāratō ḡtinos li. 5 tra. 2 c. 12
 pudicitia neſſaria eſt cōiugatis/virgini sal
 bus viduis Solutis ibidē c. xlj uel
 Pullorum generatio ex ouis quō illīc ia- ul
 ceet nutrit⁹ li. o c. 30 Cibi c. 31
 pulli q̄re hīn tantā diuersitatē in mēbris
 Punctus quid sit li. 6 tra. 1 c. 2 un
 punctis qbus ſlibet tribus datis non in re
 etā linea circumferentiam, inscribere.
 ibidē c. xij
 puncta ſi ſint multa in linea libro xij c. 18
 Purgatoriū ubi q̄leq̄ penē & probario ur
 qd sit arte grēcos ibi c. 43 44 multa ib
 Incipientia. Q.
 Quadrangulus quid sit li. 6 trac. i. c. 9 ua
 Quadrangulus & pyramidalis numerus
 libro quarto tract. i. c. 31
 Quadrat⁹ eq̄latez li. 6 tracta i. c. 9
 Quadrat⁹ altera pte long ius ibidē
 Quadratum parallelogramum ibidē
 Quadrat⁹ cōſtitutū ex latere trianguli
 rectanguli oppoſito recto angulo eſt
 equale quadratis aliorum duorum la- terum trianguli eiusdem ibidē c. 17
 Quadrat⁹ datis quib⁹ ſuis duobus p̄q̄- le fabricare ibidē ca. 8
 Quadrati eq̄lateri area ibi tra. 2 c. 12
 Quadrati illi⁹ dyamiter inueniā ibi.
 quadrati eq̄lis circulo area queriā c. 13
 Quadrati excellus ſup̄ circulū ibidē
 quadrati altera pte lōgioris area c. 14
 quadruuim ad omnē ſciam valet & ne- cessaria eſt libro 4 tract. i. c. 1
 quadruuim qd tractet & rō noī ſi bide
 Qualitas noīm duplex eſt li. 1 tract. 1 c. 5
 Qualitas pdicamentū li. 2 tra. 2 c. 7
 Qualitatis rerum naturalium: prime &
 ſecondē tangibiles li. o. c. 3 ff

Qualitates virtuales ibi. c. 5.
quādō p̄dicamentū li. 2. tract. 2. c. xi
quantitas p̄dicamentū ibidem c. 6
quātitates oīm syllabas docentur p̄ re
gulas libro. i. tracta. 3 per totum
ue. Questio definitur li. 2. tract. 4. c. 3
questiones veri scibiles ibi. tra. 6 c. 4
ui. Quies definitur libro. 8. c. 29

Incipientia ab. R
ac Rōcinatio & ratio li. 3. tract. i. c. x
rationes oīm creaturarū quō p̄fuerūt in
deo libro 8. c. xij
ratio id est intellectus li. xi. c. x
ratio informis est in brutis ibi. c. 26
ratio pars prudentiæ li. viij. c. 13
ad Radicū extractio in numeris quadratis.
libro quarto tracta. 2 c. x
radicū extractio in nūmeris cubicis ib. c. xi
radices i minūcijs uulga. ibi tra. 3 c. 8 & 7
radices i min. phīcīs ibi. tract. 4. c. 6 & 7.
radius visualis q̄lis sit li. xtra. 2 c. xi & 12
Radius directus/reflexus & refractus ib.
radius visualis non est linea sed corpus
ad modum pyramidis
radj visibilium inq̄ mixte medium illū us
minant. pbatur exemplis ibi. c. 4
radj solis aquam intrant ibidem
radj solis ab aqua reflectunt ibidem
ay. Raymundus lūlij scripsit de virtutib⁹ la
pidum & artificiali cōpositōe li. 9. c. 5
ap. Raptus species luxurijs li. xij. c. 42
ar Rarifac̄to differt ab augmētātōe li. 7 c. 31
ec Recordari q̄z possim⁹ & quo sum non.
libro xtracta. 2 c. 29
recordando cur aut caput eleuans aut
inclinamus ibidem

recordatōem loca & imagines iuuat ibi.
ed. reduplicatiā ppō quō expōit li 2 tr. 8 c. ii
eg Regule antep̄dicamētāles ibi. tra. 2. c. 4
regula detriſiue aurea artis calculatoris
libro quarto tract. 2 c. 6
regule societatum & mercatorum de diui
dendo lucro ibidem in fine

Relatiūm grāmaticale li. i tract. 2. c. 3 cl
relatiūm non semper conuenit cum anē
cedente sed subsequenti & q̄n ibide. cm
relatio p̄dicamentū li. 2. tra. i. c. 8
relatio intrīsec⁹ & extrīsec⁹ adueniēs ib.
relatiūe opposita ibidem c xv
relatiūo; suppositōes ibi tra. 8 c. 3
relatiūo; distinctiō ponitur ibidem
restrictiō logicalis ibidem c. 5
religiō & sp̄s eius declaran̄t li 12 c. 26
religiō i intrare si possit filius parētib⁹
in necessitate cōstituit aut inuitis ib ep.
Remīscētia definītē li. x tra. ij c. 29
Reptiliā unde p̄duca sunt li. 9 c. 5 es.
Res naturalis quid sit li 8 c. xi
resurrectiō; corpū hūāō rū futurā & pos
siblē etiā gentiū phi cōcellerūt sc̄ Sy
billa Plato pythagoras. Labeo Marc⁹
Varro libro. xi. c. xxx
resurrectiō p̄bat testimoniō xp̄i p̄pheta
rum apostolōe & ecclēsi⁹ ibi.
resurrectionis ḡnālis tempus nemo ho
minū scit ibidem c. 35
resurrectiō si fiat in instanti & quō mor
tui audient vocem filii dei
resurgēt corpora q̄līcīcūg. Alūpta aut disp̄sa
resurrectiō quō fieri in voce archāgeli ib.
resurrectiōis t̄ps paulus i se & alios trās
resurgere quō p̄nt q̄ viuū erūt figurauit
in aduentu domini ib. (honori erūt
resurgentū sexus nō murabit. & pudēda
resurgentū quantitas erit ad mensuram
christi etiā parvulū & gigātū ib. c. 37.
resurgēt oīa q̄ erant in hoīe quō c. 38
refurget costa unde formata est eua i euā
refurgeri si trīngat abortiōs & mōstra
resurgentium corpora beatorū dotabunt
quattuor dōribus ibi. c. 39
Rhetorica quid doceat li. ij tra. i. c. 1
rhetorica a quo tradita sit li. 3 tra. i. c. 1
rhetor & rhetoris officium ibidem
rhetorica prādiantibus euāgelium est
necessaria ibidem cxxij
Reuerentia passio animi li. xij. c. 5

298

de Rixa oppositio charitati ibidem c. 55.
om Rombus qualis figura sit li. 6. tra. 1. c. 9.
romboides ibidem
rombi area quod inuenit tra. 1. c. xv
romboidis area ibidem c. 10
os Ros quo generatur li. 9. c. 13
ros quoque interficit oves pascentes ibi.
or. Rotunditas terre probatur li. 7 tra. 1. c. 44
rotunditas perfecta videri nequit: & quae
aut quo tunc astra videmus li. x. tr. 2. c. 11
us Rusticitas vicium est li. xiij. c. 47

Incipientia ab S.

ac. Sacrilegiū cōtrariaē religioni li. xiij. c. 26
sacrilegiū species luxurie ibi c. 42

al. Salutatō quo formāda ē iepsalī 3. tr. 2. c. 3
salemādra qle al. & li. viuit i igne li. 9. c. 5.
sales mineralis generali ibi. c. 24

ap. Sapores & spēciei eius gnatoli li. x. tr. 2. c. 19
sapientia definitur li. xiij. c. 1
sapientia habitus intellectualis ibidem c. 5.
sapientis opa q̄ sunt li. ii tract. 7. c. 1

at. Saturni sphaera declarat̄ li. 7 tra. 1. c. 28

ca. Scalenon triagulus est li. 6. tra. 1. c. 8
scalenon area inuenit ibi. tra. ii. c. 9

ci. Scire quid sit li. iij. tra. 6. c. ii
scientia nō est corruptibiliū ibidem
sciā quęlibet haberet propria principia ibidē
scientie unitas unde sit ibidem
scire definitur libro 8. c. i
sciā ad beatitudinem non confort li. xiij. c. i
scientia habitus intellectualis ibidez c. 9
Scientia dei hic acquisita proderit ad aug-
mentum beatitudinis li. xi. c. 25
sciā cōtrariaē charitati li. xiij. c. 55
scripturę sunt signa vocū li. 7 tra. 1. c. i
Sebastianus factus subtiliter confutauit
astrologiam li. 7 tracta 2 c. 15. in fine

cc. Sector circuli li. 6 tracta. 1. 27

ed. Seditio cōtraria charitati li. xiij. c. 55

em. Semicirculus ibidem
semicirculi area inuenit tra. ii. c. 6
semitonii mōris iuētioli li. 5. tra. 1. c. 12
Semidya pente qd sit tra. 2. c. 6

semia oīm res latet in elemētis li. 9. c. 26
seis decisio unū corp⁹ aialis format̄ c. 29.
Sensus omnīs artis originale est p̄cipi, en:
um li. 5 tracta. i. 2. 2 c. xiiij.
sensatio oīs fit assimilatiōis via li. x tra.
sensatio si fiat ab obiecto v̄l potētia ib. c. 1
sensatio qñq̄ est iocūda qñq̄ dolorosa ib.
sensitua anima ibidem
sensibile p̄s paccn̄ ib. ppriū & om̄ne ib.
sensibile excellēs corrūpit sensum ibidē
sensibile potū sup̄ sensu qñq̄ sentiē ib. c. 2.
sensus exteriōres sunt s ibidem c. 5.
sensitua potentie due sunt ibidem
sens⁹ iteriores q̄ & q̄ organa eoq̄ c. 21
sens⁹ communis cūlūs opatiōib⁹ ibidem 22.
sensuū oīz origo p̄neruos est ab illo ibi.
sensus est singularium tantū li. xi. c. 8
sensitū appetitus serpēti sp̄parat̄ q̄ dece-
pit euam in paradiſo c. x.
sens⁹ b̄tōr si oēs futuri sit in actu ib. c. 41
Separata quo dīcuntur libro 8. c. 26 er
Seratise corpus quid sit li. 6 tract. 1. c. 12 ep.
Seraphin nō tantū habet plenitudinē cha-
ritatis sed etiā scientie/ qā nō amatum
nisi cognitum libro xi. c. 35.
seruitus unde orta sit libro xiij. c. xvij.
serui quōd habere se debet ad dominos ibi.
Seuic̄ oratoria v̄ndictē virtuosę ib. c. 28 ev.
Siccum quid sit libro nono capitulo. 3. ic
Sidera queri astra/ stellas/ id.
Significationes p̄cipiōib⁹ li. 1 tract. 1. c. 31 ig.
significationes aduerbiōib⁹ ibidem. c. 32
significatio interiectionū ibidē c. 35.
significatio quid sit li. 2 tract. 8. c. 2.
signa 12. i. zodiaco q̄ sit li. 7 tra. 1. c. 14 & 22.
signōr: latitudo & longitudo ibidem
signōr: ortus & occasus ib. c. 25 & 26.
signōr: alia oriunē recte alia oblique ib.
signa qdā p̄postere oritur hoīb⁹ alij c. 46
signa sex om̄ni die lōga vel breui oriunt̄
& occidunt̄ s̄lit̄er om̄ni nocte c. xxvij.
signōr: zodiaci q̄litates & influēcie in sig-
ula hominiū mēbra ibidē tract. ii. c. ii.
signa xiij faciūt q̄tuor triplicitatēs ibidē
ff. ii

Signa & stelle quomodo sunt calida ibi
signorum varia accesa ab astrologis ibide
signorum gradus in qualitatibus dñi ibide
signifer celi quo in 12 dom⁹ diuidit ibi c 6

il syllabe quo fiunt ex litteris li i tract. i c 4
syllaba potest habere sex litteras ibidem
syllabā oēs littere incipiunt / oēs vocales
syllabe dictōs integrat ibide finiūt ibi
syllabā qm̄ itares docent ib. tract. 3 p to
syllabice adiectōs pnoi⁹ ibide tract. i c 23
syllegismus definit⁹ libro 2 tract. 4 c 2
syllogismi principia mālia ibidem forma
lia c 4 pfectiu⁹ c 15 regulatiua c 16

syllogismi ex modalibus ibide c 8 9 10
syllogismi ex obliquis ibidem c xi
syllogismi ex terminis infinitis c xij & ibi

de argumēto / de predicato finito & c
syllogismi ex reduplicatiis capitulo xiiij
syllogismus pfectus & impfectus ibi c 15
syllogismū reducere onsiū p ipossibile
syllogismus expositorius ibide c xvij
syllogismor⁹ potestares ibidem c xvij
syllogismus circularis ibide capi. xix
syllogismus conuersius ibidem c xx
syllogismus dialecticus ibide tract. s c 1.
syllogismus demonstratiu⁹ ib. tract. 6 c 1
syllogismus sophisticus ibide tract. 7 c 1
syllogismus rēptatiu⁹ ibidem c xij.

syllogislat canis in binio qua trāsierit do-
minus suus vel fera libro xi c xxvi

im Similia corpora que sunt li 6 tract. i c 22.
similitudo omnib⁹ est amicali & tra. i c 1
simil que entia dicuntur libro 8 cxxvi
similitas ē duplex sc̄ immediaōis/adeq̄iōis
similitatis modi alij ponit li 2. tract. 2 c 17
similitudinē dicuntur sive additio dicit l 8 c 26
simbolū triplex est xinēs fidēlii c 50
similitatio quid sit ibidem capitulo xxix
simonia oppositi religioni ibide c xxvi
in Sinderis qd sit uñ dicat ubi sit li xij c xi
sindetis est principio & opabilis sicut in
tellestis intelligibilium ibidem
synesis pars prudentie libro xij c xiii
singularitas ibidem c xlv

singulare quomodo differenter sentit &
intelligitur libro xi capitulo octauo
singulare tria includit ibidem

Sobrietas libro xij c xxix
Sodomia species luxurie ibide c xlj
Sol quare appetit in oriente maior quā
in meridie libro viij tract. i c 4
solis theoria ibidem c 31
sol semper mouetur sub ecliptica
solis eclipsis quomodo fit ibide c 36
solis eclipsis in passiōnē dñi fuit ora nām
solis/aux/linea augis/medius mot⁹ ve-
rus motus ibidem c 27

solsticiorū sunt ibidem c 15
solsticīa 4 h̄r q sub egnociali sit c. 46.
solertia quid sit li. 2. tract. 5. c. 4.
solertia pars prudentie li xij. c xij.
sollicitudo nimia reprehendit ib. c. xxij
solidus numerus q̄s sit li 4. tra. i. c. 28
soles plures quo apparēti. li. 9. c. 22
solutio vera & solutio ad hominē que sit

libro secundo tract. viij. c. xvij
sonus & vigilia qd sunt li x. tra. ij. c. 24
sonus necessarii est oī afali. uñ pueniat.
sonnus in qbusdā est momentaneus ib
sonnium quid sit ibide c. xxv
sonniates quo loquunt̄ ambulat: & nō
cadunt donec excitenur. ibidem.
sonniore cur qñq̄ non recordamur
sonniore cause naturales ibide c. xxvi
sonnus qñq̄ bibere vel mel cōmedere.
sonnia in pollutione quo siant ibide.
sonniore cā de⁹ agelus bon⁹ v̄l mal⁹ c. 27.
sonnia obseruare vanū est ibide c. xxvij

& sp̄es sup̄stitionis li. viij. tract. ij. c. xxiiij
sonus definit⁹ li. 2 tra. i.c. 2. & diuidit ib oī
sonus definit⁹ in musicali li. 5. tra. i.c. 6
sonus grauis & acutus ibidem
soni grauitas v̄l acuties uñ puenit c. viij
sonus idem non est/cum chorda frequen-
ter tangitur. ibidem
sonus mul̄iplificatur orbiculariter. libro
decimo tractat⁹ secundo cap. sedecimos
sonus idē numero a pluribus s̄l audit ibi

sonus echo quō sit & q̄re est debilior ib
sonus si corpus s̄ durū penetrat ibidem
sonus acut⁹ cur dētes obstupeſcere facit.
Sophista & sophistica ars q̄ sit li. 2. t. 7. c. 1
Sors qd sit. si uti liceat li. 7 tr. 2. c. xxvij.
or: fortilegium ibidem c. xxvij.

Spatulatio ibidem

sp. species nominī duplex est li. i. tr. i. c. xiiij
species verbor̄ ibidem c. xxxij
species pronomīnū. querē pronomēn.
species p̄dicabile definit̄ li. 2. tra. i. c. 6
specie diuera que s̄nt ibidem c. quinto
species sensibilis quid sit li. x. tra. ii. c. ij
sp̄es n̄ trāſit de subiecto ī subiectū p̄ me-
diūm ibidem

sp̄es quō multiplicatur per mediū usq;
ad sensum c. tertio

species cōtrarioꝝ sunt simul in medio &
organō sed imp̄mixte ib. c. 4
sp̄es cur in medio nō p̄cipit a sensu ib.
sp̄es mutuo ſe tingūt & imitant ib. c. 14.
Speculoḡ oīm genera in coclari fieri po-
llunt ibidem c. tredecimo.

Speculoḡ natura admirabilis nota ē ib
In superficie speculi est idolum rei vise p̄
etualiter & nō in pſuō nec ī aere cir-
cūstante. & si ſemp noui p̄ducat. &
quare profundius quandoq; in specu-
lo eſſe videtur ibidem.

sp̄es quō subtiliōres ſemper recipiuntur
a ſenſib⁹ inferioribus li. xi. c. tertio
sp̄es intelligibilis unde cauſatur ibidem.
& quomodo conſeruantur in intellectu
paſſibili: qui eſt memoria intellectu-
ua. probatur auctoritate s. Aug⁹. ibid⁹
sp̄es ſub propria nō eſt in anima: nec p̄
propriā ſpeciem ſentitur. ibidem
Sphera quid sit libro 7 tract. i. c. tertio.
Sphera maxīa eſt mūndus. q̄aꝝ iner oīa.
Sphera diſſert ab orbe ibidem.
Spheraꝝ coeleſtium numerus explicatur:
ibidem c. quinto, & c. 6. demonstrat̄
Sphera octaua triplicē motū habet ibidem.
Spheraꝝ figuratio & cōpositio ī matia c. 18

spheraꝝ p̄portio q̄ sit li. 6. tr. i. c. xix
Sphere duodecim egleſ unā tangere ſim̄
poſſunt ibidē c. decimonono
Sphereꝝ crassitudo inuenit̄ ib. tr. 2. c. 18.
Sphericus numerus quid sit li. 4. tr. i. c. 37
Sphere perfecta ſuper plano perfecto qui-
escere nunq; poſſet libro xi. c. xxij.
Spes paſſio animaꝝ li. xij. c. quinto
Spes virtus theologica ibidē c. 52
Sp̄itrus ſenſituī ab oīb⁹ ſenſibilib⁹ om-
nino ſunt depurati li. x. tra. 2. c. xiiij
ſtadium q̄r passus cōtineat li. 6. tra. 2. c. 2 ſta
ſtannū quō generatur. li. 9. c. 24
Stellaꝝ natura figura & motus libro 7. ſte
tract. i. c. decimonono.
Stelleſ ſi ſint anīat̄: notabiles op̄iones ib.
Stella eſt densior pars ſui orbis ibidem
Stella per ſe non mouetur. ibidem
Stellaꝝ alię fixę alie erraticę ibidem
Stellaꝝ numerus ſoli deo cognitus eſt ib
idem c. viceſimo
Stellaꝝ magnitudines mirae ſunt ibidem.
Stelleſ non viđen̄ in die: niſi forte in pu-
teo. libro decimo tra. 2. c. decimo.
Stella q̄ videtur in ſpeculo imero aquę/
non eſt ſtella ſed Solis idolum ſecunda
rium ibidem c. tredecimum
Stud̄ oīitas libro xij. c. xlvi
ſtupru species luxurię ibi. c. 42. ſtu
ſtulti habent animam rationalem. libro
undecimo c. ſedecimo.
Subdit̄ eſſe deberimus etiā malis p̄ſlatiſ ub
libro duodecimo c. viceſimo septimo
ſubiectio paſſio animi ibidē c. quinto
ſubiectum quid sit li. ſecundo tract. tertio
c. quarto & tracta. ſexto c. ſecundo.
Subalterne propositiones c. quinto +
Subcontrarie propositiones ibidem.
Subſtantatio libro duodecimo li. c. xxij.
Subſtantia predicamentum li. 2. tr. 2. c. 5.
Subſtantia proprię definit̄: ſed diuidit̄
• In primā & ſecundā q̄ describunt̄ ibi.
Subſtantia p̄ propriā ſpeciem nō ſentitur
• li. x. tract. 2. c. i. & libro xi. c. quinto.
ff ij

subtractio in numeris li. 4. tract. 2. c. 6.
Sulfur quomodo generatur li. 9. c. 24.
Superficies quid sit li. 6. tract. 1. c. 6.
superficie species ibidem.
superficies similes que sint ibi. c. sedecim.
superficies equeales ibidem. c. xvij.
superficies que replet locum ibi. c. 21.
superficiei sphericę area ibi. tract. 2. c. 25.
superficies omnis media iter duo corpora
ra diuersarę diaphoniaritati rationem
speculi habet libro x. tract. 2. c. 13.
supbia cū gradib⁹ & filiab⁹ suis li. 12. c. 45.
supersticio ibidem c. 26 sequentib⁹
sugestiois gna & species li. 7. c. 2. c. 21. &
suplatu⁹ facit ppōe; obscurā li. 2. tra. 8.
Suppositio definitur ibi. c. 2 . c. xiiij.
Suppositio relativiorum ibidē c. tertio.
Suppositi & appositi cōstructio li. 11. 2 c 5
Supinorę constructio ibidem c. sexto
supplementū quid sit li. 6. tract. 1. c. 9
Suffratio libro xij. c. xxij.

Incipientia a T.

Tabulæ ratiæ anima si bene comparatur.
libro undecimo c. septimo
Tactus mathematicus/phisicus/virtua-
lis libro octavo c. 32.
tactus omni animali est necessari⁹ libro
decimo tractat. 2. c. vicesimo
tactus definiti/medii & obiectū oñdit ib.
tactus certior em homo habet ibidem
tract⁹ si sit sensus plures: & quō habet or-
ganū circa cor ut dicunt quidā. ibidm
Tempora verborū lib. 1. tract. 1. c. 24.
tempora participiorib⁹ ibidē c. xxxi
tempus incepit cū mundo li. 8. c. 6.
temp⁹ si sit quātitas & res disticta a mo-
tu ibidē c. xxxvi surerunt. ibidm
tempore an ne motus particulares men-
Augustinus quid de tempore sentiat ibi,
temporis definitio exponit ibi. c. 36
tempus qualis numerus sit ibidem
tempus si sine anima esse possit ibidem
nunc tgis qd sit & si unū tm ibi. c. 38.

temptare deum li. xij. c. 26
temperantia & species eius ibi. c. 38.
theatrica ars mechanica ibi. c. 12.
Tenebra nihil est li. x. tract. 2. c. 4.
tenor & initia p. tonos li. 5 tract. 2 c decio
tenor cursus & finis ibidem c. xi
Terra rotunda phatur li. 7. tract. 1. c. 44.
terre quantitas & ambitus ibidem
terra diuidit in 5 zones ibidē c. 45.
terre q̄ partes habitabiles sint ibidem
terra si habitabilis sit sub equinoctiali
terrestris paradisus ubi sit & qualis ibi
rradiuidit in climata ibi. c. 46 & 47.
.errē tres partes Europa/Asia & Africā
distinguitur cū prouincijs suis & regi-
onibus principalioribus ibidem c. 49.
&c. 50. 51. & 52
terræ natura & quomodo est in medio:
Super quo fundata ibi. c. 43.
terminus motus a quo lib. 8. c. 29
terminus motus ad quē ibi. li. 8. c. 30
termini requisiti ad Syllogismum libo
secundo tractatu 4. c. tertio
termini in quibus omni & in quibus nulli
qui sint ibidem c. sedecim
terremotus quomō causat li. 9. c. 17
Tetrachorda in monochordo 4 sunt lib
ro 5 tract. 1. c. quindecim
tetrachordum Mercurii ibidē c. 16
timor passio animi libro xij. c. 5.
timor sue metus quid sit ibidem c. 6
timiditas viciū strarū fortitudini lib. c. 33
Tiphō quō generatur libro 9. c. 18.
Tonitru generatio ibidem c xix
toni in musica octo & quō a diuersis ho-
minib⁹ diuersa nota habent quibus ma-
gis grati fuerunt li. 5 tractatu 1 c. 19
tonoru natura & effectus ibidem
toni aurenti & plagales ibidē c 7 tracta.
tonorum claves finales ibidem c. 8.
tonorum claves iniciales ibide c. 9.
tonorum differentie ibidem c. xi.
tonus nō potest diuidi in duo semitonias
equalia ibidem tractatu 1 c. xi.

integrale
 in quāitate
Totū in modo & p̄tates illorū libro
 in loco n̄ tractatu. s.c. 6.
 in tempore
Totū accipitur kathēg rēatice & sinkathē-
 grematice li 2 tractatu 8 c. 7.
 trāgressio mādat ē tra iusticiā li 12 c. 25.
 trapezia figura geometricā li 6 tra. n̄. c. 9
 trapezia area inuenit ibidē tra. 2.c. 17.
 Trigonos quomodo cōtinetur in tetra-
 gono libro. xi. c. 15;
 trinitatis imago repit in aīa rōli c. 14.
 triangul⁹ qd̄ sit & tres sp̄es eius li 6. tra. i.
 .c. 8/ alie tres sp̄es triangul⁹ ibidem
 triangul⁹ habet tres angulos eq̄les duo
 bus rectis ibidem. c. 17.
 tristitia passio animi libro duodecimo c
 quinto
 tristitia quid sit libro sexto
 Tropi in musica qui & quot libro quin-
 to tractatu primo c decimonono
 tropici cancri & capricorni circuli sunt i
 sphera libro 7. tra. i. c. 18
 Tubal si sit inuictōr musicē li. 5. tr. 1. c. 4
 Tunica oculi cōstituētes li. x. trac. 2. c. 9
 Turbo ventus quō generat li. 9. c. 18.

Incipientia ab V.

Vapor qd̄ sit & quomodo differt ab exa-
 latione libro nono c sexto
 Varro quid sensit de anima: circulatiō
 ne libro xi c vicefimo septimo
 Vasorum capacitas edoceat li. 6. tra. 2. c. 30.
 vasandi ars ibidem
 Vegetabilium primordiali origo li. 9. c. 26
 vegetabilia si naſci possint sine præfacen-
 te semine. ibidem.
 Venatio ars mechanica quottuplex: & q
 ex his & quādo si licita li. xiiij. c. xiiij.
 venatiōib⁹ inutilib⁹ vacates reprehendunt.
 veneris theorica declarat li. 7. tra. i. c. 32
 ventorum generatio/nomina & proprie-
 tates libro nono c decimo octauo

F. iiiij
 Verba in cantatiōib⁹ & exorcismis nul/
 lā vim hñt. p̄bat li. 7. tra. 2. c. 27
 verbale nomē quottuplex & quō descens,
 dīta a verbo li. i. tract. i. c. 22 . c. xxiiij.
 verbū ps orōis cū accidentib⁹ suis ibidē.
 verba subtia/vocatia & siſe; vī hñtia ib
 verba primē ciugatōis p̄ metra c 25
 verba secundē coniugationis ibidē c 26
 verba tertīe ciugationis, iſlectum c 27
 verba quartē coniugationis ibidē c 28
 verba irregularia & defectiva ibidē. c. 29.
 verborum forma ibidem c. xxx.
 verborū oſtructio ibidē tracta. 2 c 6 & 7
 verbū a logico definitur li. 2. tracta. i. c. 3:
 verecūdia ornamētū est m̄ pieris li. 12. c. 16
 verecūdia virtus ibidē c. xxxviii. & c. xlviij.
 veritas virtus moralis ibidē c 29.
 veritas & falsitas orōis sunt a re ſignifica-
 ta per eam libio 2 tractatu 2 c 16
 ver & falsū p̄ ſupponit cōgruū tra. 3. c. 2.
 Virtus mentiuntur quandoq; ſe eſſe virtu-
 tes libo tertio tractatu i c 2.
 viciū tra nām cū ſuis sp̄eb⁹ li. iiij. c. xlij.
 videre que infra viſio
 Vindicta qn̄ sit virtus libro xij c xxvij. in
 Vir bonus quis sit ibidem c 3.
 vir qualiter debet regere uxorē ib. c. xvi.
 virginitas qd̄ sit: qd̄le premiū ipſius: quō
 a dicit. & li amissa recupeſ ibi. c. 40
 vergilius qd̄ ſenſit de anima: & reuolutio
 ne libro undecimo c. xxvij.
 virtutes ſine ſcia haberi nō p̄nt li. xij. c. i.
 virtus iūcta cū ſcientia eſt laſteria ibidez
 virtus definīt ab Aristotele ibidem.
 virtutes non ſunt paſſiones ibidem
 virtus conſtituit in medio vicio: ibidem
 virtus quandoq; tenet rationē uni⁹ extre-
 mori & ambo vicia aliud extremū ibi
 virtutis mediū quomodo ſit ſumendum
 & qd̄ difficile ſit illud atringere. ibidez
 virtus ab Auguſtino definit aliter ibidez
 virtutis alia definitio Aristo. & Aug⁹ ib
 virtutes aliquæ a Deo nobis infunduntz
 ibidem.

Virtutes qdā p cōsuetudinē acq̄ runt. ib.
virtutes sunt Intellectuales / Morales &

Theologicales. ibidem c. viij

virtutes intellectuales pandunt ib. & c. 9
virtutes morales circa qdā sunt ib. c. xxi
virtutes morales sunt duodecim. ibidem
virtutes cardinales quatuor sunt ibidē.
virtus tendit in ardua ibidem.
virtutes theologicae tres sunt ibi c. xlīx
virtutes lapidum & herbarū unde sunt. li
bro nono c. quinto.

- 13** **Visus** quid sit. & obiectum ipsius. libro
decimo tract. 2. c. sexto
videri potest res propinquior vel remo-
tior. maior vel minor q̄ sit in verita-
te: propter radios refractionē. ibidē
videt baculus in aqua fractus ex eadē ca-
visio si fiat extra mitredō vel intus susci-
piendo ibidem capitulo xiij. & ibidez
quomodo fiat visio
visio discreta nō sit sine attentione. ibide
visus est sensus disciplinē ibidē c. xv
visus si per opacū videre possit ibi. c. xvi
visio Dei oculis mentis / in eaē erit
iocundissima. li. xi. c. 32
videndi media. c. noctulucis. li. ix. edecio
visio sit p pyramidē ibidem c. xi
visibilem mundum non esse dixit Testim
gistus ibidem.
videre deū quomō possunt beati: & quō
hic aliqui viderunt li. xi. c. 32
visio dei omnia includit: & erit in eternū
sine fastidio & in cū facietate ibi. c. 33
visio beatarū animarū qualis sit ibi. c. 34.
visio beatos post resurrectionē qualis
erit ibidem
vita prima & secunda quid sit libro deci-
mo tractatu primo c. secundo
vita conseruator per numentum ostend-
itur c tertio ibidē per exemplum
viuens mori incipit ex q̄ else incepit ibi.
vivere est esse in viventibus ibidē c. 5.
- c.** **Voces** musicæ unisonæ / cōtinuae / discrete
consonæ & dissonæ li. 5. tr. 1. c. sexto

voces musicæ per quas cātamus sex sunt
ibidem tractatu secundo c. tertio.
vocabulū mutatio quō fiat ibidē c. quinto.
vocales littere q̄ & q̄t sint li. i. tract. 1. c. 3.
vocales oēs syllabā incipiū & finiū c. 4.
vocabulū constructio ibidē tract. 2. c. 12
Volatile generatio q̄lis sit li. 9. c. 39
voluntas & eius obiectum describuntur
libro undēcimo c. duodecimo.
Volūtas duplex est: scilicet naturalis &
liberativa ibidem
volitionem quid causet: potentia vel ob-
iectum an potius utrung; ibidem
Vox definitur & diuiditur libro secūdo ox
tractatu primo c. secundo
vox qbus instrumentis format ibidem.
Vulturis natura li. 9. c. 30.
Vbi prædicamentū cū suis proprietatib⁹ ubi
describiē li. 2. tract. 2. c. duodecimo.
Vmbra est lumen diminutum libro deci um-
mo tract. secundo c. quarto.
umbrae proiecō quomō variat habitā-
tibus in diversis climatis libro sep-
timo tract. 1. c. 45 & 47
Vntia quid sit li. sexto tract. 2. c. 2
uniuerſale definitur & diuiditur libro 2.
tractatu primo c. quarto.
uniuerſale distinguentes in uniuerſale an-
te rem in re & post rē quid intelligūt.
libro octauo c. tricesimo octauo
Vrsa major & minor qualis constellatio ur,
in coelo sit. li. 7. tract. 1. c. 18.
Visus quid sit & argumentū ab usib⁹ / qñ us
valet libro 2. tract. quinto c. octauo
Incipientia a.Z.
Zelotipia mala est libro xiij. c. sedecimo.
Zodiacus circulus describitur libro sep. / od.
timō tract. primo c. decimoquarto
zodiaci signa duodecim ibidem.
zodiacus solus latitudinē haber in sphē-
ra ibidem.

ΤΕΛΟΣ.

Epigrāma fratri Paulī Volzij Offoburgij ecclnobitæ Schutterani ex Sapphico & Adonico: ad r. patrē Georgium Reisch dormus Carthusianę prope Friburgum Priorem meritissimum.

Grāmatum gnarus bene Priscianus:
Et latiū Rhetorices Magister:
Et locos callens Stagirita plexos
Debet honorem.

Musicæ Amphion reparator artis/
Cœlicæ spector Ptolemeus arcis/
Mensor & terræ Archimedes probatus
Debet honorem.

Ast scholę sectę dociles mathesis/
Turba fœlicis sophiae frequans
Gratias debet numero carentes

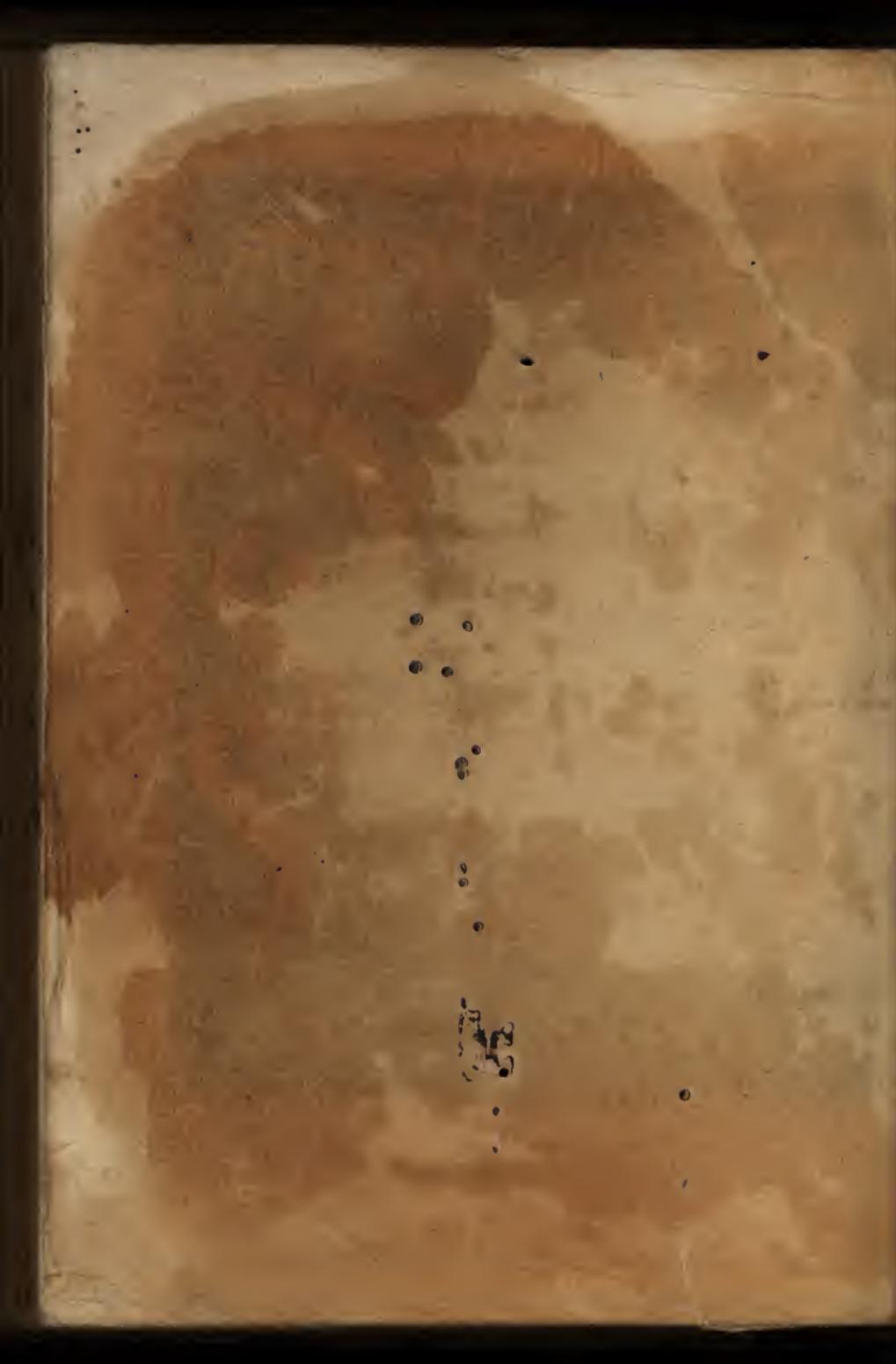
Debet honorem.

Corrogas nanḡ abdita plura multis;
Quæc̄ doctrina n̄tidi sophistæ
Per vagos multa peperere lib̄os
Chare Georgi.

Chalchographatum princiiali hac
pressura Friburgi p̄ Ioannē Scho
ttū Argen̄. citra felū Margarethę
anno gratiæ M. CCCC C. ill.

302
;
;

B199

re an hund v. 3000 m.
Brennpfeile v. 1000 m.
D. T. C. v. 1000 m.
margrafen ist wobei gegen und von
S. unter den ist der doppelt vom
doppelt ges.

"morgens und v.
ie zu Kaplan Bartholomäus" "am 11. mon-
tagten Barbara zu Margarete Petersen
"der gesetzte geistliche meister war
"Kapelle zu Oberhof

He an ey my den maerst yf mire
mynter engher. hengint ferlyg den
den frech van d'ntz vndt
ellen vndt hengt of syd

SPECIAL 64-B
12873

Singt das geheilte
Lyp menat may
Gantz der armen Dun
ter I der Lintz long
der leip fliehter vry
v t vi

